FRATRIS

PETRIDEONA

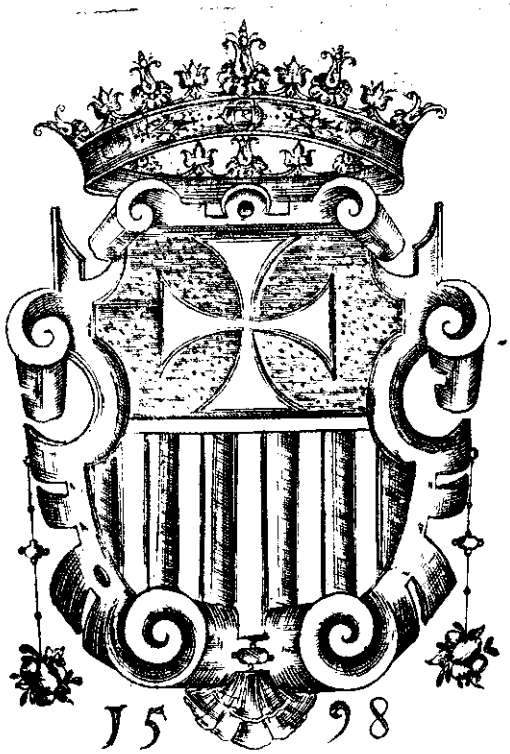
BVRGENSIS, IN SACRA THEOLOGIA Magistri, Ordinis Regalis S. Mariæ de Mercede, Redēptionis captiuorū de Obseruantia, in prouincia Castellæ Prouincialis.

SVPER OCTO LIBROS ARISTOTELIS DE Physico auditu commentaria vna cum Quæstionibus.

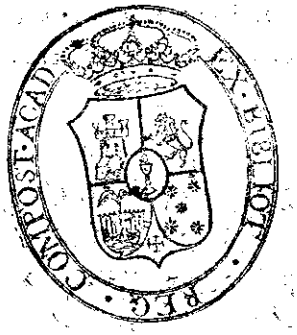
AD GARSIAM DE LOAYSA, PHILIPPI HISpaniarum Principis Magistrum, &c.

SECVNDA EDITIO, IN QVA PENE INFINITA LOCA huius operis ab Auctore sunt recognita, emendata, & locupletata, indicibus, tū quæstionū, & artic. tum etiam rerū præcipuarum in fine additis, & adiectis.

Sub vigilātissimo Pastore, & Eruditissimo Patre, & Mro nostro Generali, F. Franc. Zumel.

Cōpluti. Ex officina Ioannis Gratiani. Anno. M.D.XCVIII.

COMPOSTELLANA · REG · ACAD · EX · TYPIS

SVMMA PRIVILEGII.

Philippi secũdi Hispaniarũ Regis catholici priuilegio specialicautũ est, ne quis cõmentaria vna cum quæstionibus super octo libros de Physica auscultatione Magistri Fratris Petri de Oña ordinis S. Mariæ de mercede Redemptionis captiuorum regularis obseruantiæ, absque eius permissu excudat, aut excudi procuret, vel intendat, alibiue excusa, proximo decennio vendat, aut distrahat, sub pœna cõfiscationis librorum, ac plurima pecuniarum multa, prout fusius habetur, in diplomate Regio, Datt. in monasterio. S. Laurentij, tertio Nonas Iunij. Anno. 1589. currente.

TASSA.

YO Miguel de Ondaça Zauala Secretario de camara de su Magestad, de los que residen en su consejo doy fee, que por los señores del se tasso vn libro intitulado, Super octo libros Aristotelis de Physica auscultatione cõmentaria, vna cum quæstionibus, compuesto por fray Pedro de Oña Presentado en Sancta Theologia, y lector della, de la orden de nuestra Señora de la merced, a tres marauedis y medio cada pliego, y a este precio mandaron se vendiesse y no a mas, y mandaron que esta tassa se ponga a fin de cada volumen, de los que assi fueren impressos, y para que dello conste de pedimiento del dicho fray Pedro de Oña, y mandado de los dichos señores di la presente, que es fecha en Madrid, a 19. dias del mes de Henero de 1593. años.

Miguel de Ondaça Zauala.

ERRATAS.

f.9.pag.1.col.2.lin.6.peccari.l.peccare f.31.p.1.col.2.lin.30.recenſetur lege recenſentur:fol.76.pag.1.col.2.lin.5.principes,lege principales. fol.1.p.1.col.2.lin.1.exploſus eſt.lege explodit.fol.1.p.2.col.1.lin.19. compoſitio lege compoſito.fol.2.p.2.col.1.lin.19.naturalia.lege naturali.fo.4.p.1.col.1.lin.8.homo lege hominem.fo.5.p.1.col.1.lin.26.eſte lege iſte fol.10.p.2.col.1.lin.19.principi leg.principij fo.11.p.1.col.1.lin.40.eſte leg.eſt.fol 21.p.2.col.1.lin.36.ſoncio lege Soncinas. fol. 26 p.2.col.2.lin.37.deſcriuerunt leg.deſeruerunt fol.28.p.1.col.1 li. 13.mareriam leg.materiam fol.29.p.2.col.1.lin.35.ſignata leg. ſignatã. f.29.p.2.col. 2. lin.9. eadem lege eãdem. fo. 31. p.1.col.1.lin.35.pactiũ leg.partium fol. 31.p.1.col.2.lin.19.productibile leg. producibile fol. 34 p.1.col 1.lin.33.reſolutione leg.reſurrectione fol. 34. pag. 1. col. 1. lin.37.eadem leg.eandem fol.34.pag.2. col. 2. lin 26.npn leg.non fol. 39.p.2.col.1.lin.17.ſoium leg.ſolum fol.40.p.2.col.1.lin.10.ma reneat leg.maneat fol.43.p.2.col.2.lin.12.ordinaiur.leg.ordinatur. fol. 44. p.1.col.2.lin.11.ad leg.ab fol.44.p.1.col.2.lin.14.ad leg.ab fol.46.p. 2.col.2.lin.29. illiorum lege illorum fo.47.p.1.col.2.li.3. complecto le. completo.fol.48.p.1.col.1.lin.20.grados leg.gradus fol.49.p.1.col.2 lin.31.dicatur leg dicatur fol.50.p.1.col.1.lin.6 ſic ligaſse & diſtinguiſse leg.ſigillaſſe , & diſtinxiſse fol.51.p.1.col.2.lin.33.omnes leg.omnis fol.55.p.2.col.2.lin.11.intentus leg.intentus fol.57.p.2.col.2. lin. 4.incomplecta leg.incompleta.

Licenciatus Chriſtophorus Orduña.

INDEX QVAESTIONVM OMNIVM, ET articulorum, qui in toto hoc opere præcipuè disseruntur.

PRIMI LIBRI QVAESTIONES & Articuli.

QVAESTIO I.

De modo procedendi, & cognoscendi scientificè in scientijs.

ARticulus I. *vtrum & quo modo res ex cognitione causarum & principiorum cognoscantur, fol. 1. pag. 2. B.*

Articulus II. *vtrum omnis cognitio scientifica habeatur per omnia genera causarum, fol. 2. p. 2. B.*

Articulus III. *Quod sit primo cognitum ab intellectu respectu nostri, fol. 3. p. 2. A.*

Articulus IIII. *Quod sit primum cognitum ab intellectu secundum se, & natura sua, fol. 8. p. 2. B.*

Articulus V. De ordine seruando in Philosophia, folio 10. pag. 1. a.

QVAESTIO II.

De quidditate principiorum entis naturalis in communi.

ARticulus I. *Vtrum Philosophia naturalis possit probare principia naturalia contra negantes illa, fol. 10. p. 2. A.*

Articulus II. *vtrum prima principia sint contraria, fol. 12. p. 1. B.*

Articulus III. *vtrum omnia prima principia entis naturalis sint contraria, fol. 14. p. 2. B.*

Articulus IIII. *vtrum principia entis naturalis sint tantum tria, fol. 15. pag. 2. B.*

QVAESTIO III.

De quidditate principiorum entis naturalis in particulari, & primo de materia.

Index quæstionum

ARtic. I. vtrũ in rebus naturalibus vere sit materia prima, f. 19. p. 1. b.

Artic. II, vtrum potentia sit de essentia materiæ, f. 21. p. 2. a.

Artic. III. vtrum materia sit pura potentia, fol. 22. p. 1. B.

Artic. IIII. vtrum materia prima ita sit pura potentia, vt de se non sit ens actu, f. 24. p. 2. B.

Articulus V. vtrum materia sit substantia f. 26. p. 2. B.

Artic. VI. vtrũ materia sit pars quidditatis substantialis, f. 27. p. 2. B.

Artic. VI. vtrum materia prima ita sit pars quidditatis, etiam individuæ, vt sit pars individuationis illius, fol. 29. p. 1. B.

Articulus VIII. vtrum materia possit existere sine forma, potentia Dei absoluta, f. 35. p. 1. a.

Art. IX. vtrum ex hypothesi, quod materia prima habeat propriã existentiã, possit ab omni forma separari virtute causarũ naturaliũ, f. 37. p. 2. B.

Artic. X. vtrũ materia prima sit principium corruptibilitatis, f. 38. p. 2. b.

Artic. XI. vtrum materia sit ingenerabilis, & incorruptibilis, f. 40. p. 1. b.

SECVNDA pars quæstionis.

De quidditate materiæ in ordine ad alia cõsideratę.

ARtic. I. vtrum materia prima appetat formas, & quas habet, & quas non habet, f 41. p. 2. a.

Artic. II. vtrum in materia prima appetitus ad formas distinguatur ab ipsa, f. 42. p. 2. B.

Articulus III. vtrum formæ aliquid lateat in materia, f. 43. p. 2. B.

Artic. IIII. vtrum omnis forma educatur de potẽtia materiæ f. 44. p. 2. b.

Artic. V. vtrum materia prima habeat aliquam formam substantialem sibi coæuum, f 47. p. 1. B.

Artic. VI. vtrũ materia prima habeat accidens coæuum, f. 48 p. 2. B.

Artic. VII. vtrum materia prima sit primum principium individuationis substantialis, f. 50. p. 2. a.

Artic. VIII. vnde sumatur differẽtia individua in substantijs immaterialibus, f. 56. p. 2. B.

Artic. IX. Quod sit principium individuationis accidentiũ f. 59. p. 2. b.

Artic. X. Vtrum materia prima horum generabilium sit eadem numero, fol. 62. p. 1. b.

Artic. XI. vtrum sit possibilis aliqua entitas substantialis imperfectior materia prima, f. 63. p. 1. b.

QVAESTIO IIII.

De quidditate entis naturalis quantum ad eius principium secundũ quod est forma.

ARtic. I. vtrum præter materiã primã requiratur forma substantialis ad constitutionem entis naturalis. f. 64. p. 1. a.

Artic. II. vtrum forma substantialis sit actus informans, & non solum assistens, f. 65. p. 1. b.

Articulus

Artic.III. *vtrum quælibet forma petat suã propriã materiã, f. 66. p.1.a.*

QVAESTIO V.

De quidditate entis naturalis quantum ad eius tertium principiũ, quod est priuatio.

ARtic.I. *vtrum priuatio sit negatio formæ, f. 67. p. 1. a.*
Artic. II. *vnde priuatio sumat suam vnitatem genericam, specificam, & numericam, f. 68. p. 1. a.*
Arti. III. *vtrũ priuatio formæ sit principium entis naturalis, f. 69. p. 1. a.*
Artic. IIII. *vtrũ priuatio sit distinctũ principium à materia, f. 70. p. 1. b.*

QVAESTIO VI. ET VLT.

De quidditate compositi substantialis.

ARtic. I. *vtrum prius existant partes componentes, quam ipsum totũ, fol. 72. p. 2 b.*
Artic. II. *vtrum partes compositi materialis existant per se f. 73. p. 1. b.*
Artic. III. *vtrum actiones sint suppositorum. f. 77. p. 1. a.*
Artic. IIII. *vtrum tam materia, quam forma sint partes quidditatis compositi naturalis, f. 78. p. 2. B.*
Art. V. *vtrũ compositũ sit magis substãtia, & ens quã forma, f. 79. p. 2. b.*
Artic. VI. *vtrum compositum distinguatur à suis partibus componentibus, & quomodo, f. 80. p. 2. a.*

SECVNDI LIbri quæstiones.

QVAESTIO I.

De quidditate entis naturalis quantum ad suam naturam.

ARtic. I. *vtrum possit demonstrari, naturam esse, f. 87. p. 2. b.*
Artic. 2. *vtrum natura primo & per se sit principium intrinsecum essendi enti naturali, f. 88. p. 2. a.*
Artic. III. *vtrum natura sit principiũ et causa motus, et quietis, f. 89. p. 1. b.*
Artic. IIII. *vtrum motus, cuius natura est prima principium, sit illi naturalis, f. 91. p. 2. a.*
Artic V. *vtrum omnis natura de facto sit principium actuum prædicti motus, in quem primo inclinat, f. 92. pag. 1. b.*
Articulus VI. *vtrum natura sit de facto principium actiuum principale illius motus, in quem primo inclinat, f. 93. p. 1. b.*

SECVNDA pars quæstionis.

De natura in ordine ad alia considerata.

Articulus I. vtrum materia prima sit natura, fol. 104. p. 2. A.
Articulus II. vtrum anima sit natura, fol. 105. p. 2. B.
Articulus III. an natura vniuoce dicatur de materia, & forma, fol. 107. pag. 2. A.
Articulus IIII. vtrum motus cœli sit illi naturalis, fol. 108. p. 1. B.
Articulus V. vtrum natura differat ab arte, & Physica à Mathematicis, fol. 110. p. 1. B.
Articulus VI. & vltimus, vtrum Physica differat à Mathematicis, fol. 111. pag. 2. A.

QVAESTIO II.

De quidditate entis naturalis quantum ad suas causas in communi.

ARticulus I. vtrum ad Physicum spectet agere de causis, fol. 114. pag. 2. A.
Articulus II. vtrum, & quid sit causa in communi, fol. 115. pag. 2. B.
Articulus III. Quotuplex sit causa, fol. 117. pag. 1. B.
Articulus IIII. vtrum inter has causas sit vna perfectior alia, & de ordine earum, fol. 118. p. 2. B.
Articulus V. & vltimus, vtrum omnis causa possit dici magis in actu, quàm ipsius effectus vt sic, fol. 119. pag. 2. B.

QVAESTIO III.

De quidditate entis naturalis, quantum ad suas causas in particulari, & primo de materiali & formali.

ARticulus I. vtrum detur, & quid sit causa materialis, f. 121. p. 1. B.
Articulus II. vtrum, & quomodo causa materialis causet etiam respectu formæ rationalis, f. 122. p. 2. A.
Articulus III. vtrum & quid sit causa formalis f. 123. p. 2. A.
Articulus IIII. Vtrum exemplar sit causa formalis per se, f. 124. p. 2. A.
Articulus V. vtrum effectus formalis & materialis ex natura rei distinguantur à suis causis, f. 126. p. 1. B.
Articulus VI. & vltimus, vtrũ Deus possit supplere vicem causæ formalis, aut materialis, f. 127. p. 2. B.

QVAESTIO IIII.

De naturalis entis causa efficiente.

ARticulus I. Quid sit efficiens, & quomodo causet, f. 128. p. 2. B
Articulus II. vtrum forma sit ratiõ agẽdi causæ efficientis, f. 130. p. 1. A.
Articulus III. vtrum actiuitas principij agendi habeat terminum, fol. 135. p. 2. B.

Articulus

Articul. IIII. vtrum agẽs & actum, efficiens, & effectum debeant ẽsse distincta, fo. 137. pa. 1. b.

Art. V. Vtrum agens debeat esse tale actu, quale est passum in potentia, fo. 138. pa. 2. a.

Art. VI. & vltimus, Vtrum agẽs, vel illius virtus, & actum sint semper simul, fol. 140. pa. 2. a.

PARS II.

quæstionis quartæ.

De naturalis entis causis efficientibus in particulari.

ART. I. *Vtrũ efficiens alia sit per se, alia per accidens, fo. 141. p. 1. a.*

Art. II. vtrum fortuna & casus sint causæ efficientes per accidens. fol. 143. pa. 1. a.

Art. III. Quid sint fortuna, casus, & fatum, fo. 144. pa. 1. a.

Art IIII. Vtrum causa per se efficiẽs alia sit principalis, alia instrumentalis, fo. 146. pa. 1. a.

Art. V. Vtrum accidentia possint esse instrumenta ad producendam substantiam fo. 148. pa. 2. b.

Art. VI. Vtrum causa efficiens per se principalis, alia sit prima, alia secũda, fo. 154. p. 2. a.

Art. VII. Vtrum causæ efficientes per se principales secundæ habeant veram causalitatem, fo. 155. pa. 1. b.

Art. VIII. Vtrum prima causa efficiẽs concurrat ad actiones secũdarũ causarũ, & quomodo, fo. 157. pa. 2. a.

Art. IX. Vtrum idem numero effectus possit pendere à pluribus causis efficientibus totalibus. fo. 164. pa. 1. a.

Art. X. Vtrum causa efficiens per se principalis, alia sit tãtum efficiens, alia etiam conseruans effectum, fol. 167. p. 1. a.

Art. XI. & vltimus, vtrum causæ efficientes plures concurrentes ad eundem effectum, aliæ sint essentialiter, aliæ accidẽtaliter subordinatæ, fol. 168. pa. 2. b.

QVAESTIO V.

De naturalis entis causa finali.

ART. I. *Vtrum finis sit causa realis, & quid sit, fo. 169. pa. 2. a.*

Art. II Vtrum finis causet secundum esse reale, vel intẽtionale, fo. 170. pa. 2. b.

Art. III Vtrum naturalia agentia propter finẽ operẽtur, fol. 172. pag. 1. b.

QVAESTIO VI. & vltima.

De causarum inter se cõparatione:

ART. I *Vtrum in causis per accidẽs & per se, accidentaliter & essẽtialiter subordinatis detur prima fol. 174. pa. 2. a.*

Articul. II. Vtrum in causis materia

libus, & formalibus per se & essentialiter subordinatis detur prima, fol. 175. pa. 1. a.

Art. 3. Vtrum in efficientibus & finibus per se, & essentialiter subordinatis detur vna prima causa, f. 176. pag. 1. a.

TERTII LIBRI Quæstiones.

QVAESTIO I.

De naturalis entis prima proprietate, quę est motus.

ART. 1. *Quid sit motus, & si definitio Aristotelis de motu, sit bona, fol. 178. pa. 1. b.*

Artic. 2. Vtrum definitio explicata motus conueniat generaliter omni motui, fo. 180. pa. 2. a.

Articulus 3. Vtrum motus in aliquo prædicamentorum constituatur, & quomodo; folio 182. pagina. 1. a.

Artic. 4. Vtrum motus sit idem cum termino ad quem; folio 185. pagina 2. a.

Art. 5. Vtrum actio & passio sint idem motus, & si in omni motu reperiatur actio & passio, folio 188. pagina. 2. b.

Art. 6. & vltimus, vtrum actio motus sit in agente, vel in passo, fol. 192. pag. 1 b.

QVAESTIO II.

De naturalis entis quantitatis finitione secundum finitum & infinitum.

ART. 1. *Si ad Physicum spectet agere de finito & infinito, & quo modo, fo. 198. pag. 2. b.*

Art. 2. Vtrum detur infinitum in actu, fo. 196. pa. 2. a.

Art. 3. Vtrum possit dari infinitum in actu aliqua potentia, fol. 198. pag. 2. b.

Art. 4. Vtrum infinitum in actu possit cognosci, & á qua potentia, vbi aliæ dubitationes soluuntur, f. 203. pag. 1. a.

Art. 5. & vltimus, vtrum si infinitum daretur, illud esset principium, & non à principio, vt docet Aristoteles fol. 204. pa. 1. a.

QVARTI LIBRI Quæstiones.

QVAESTIO I.

De naturalis entis secunda proprietate, quæ est locus, quantum ad omnes eius partes.

ART. 1. *Vtrum ad Physicum spectet agere de loco, folio 207. pagina 2. a.*

Art. 2. *Quid sit locus, & eius essentia fol. 207. pag. 2. a.*

Art. 3. *Vtrum locus sit vbi, vel quantitas, fol. 210. pag. 1. a.*

Art. 4. *Vtrum locus sit immobilis, & quomodo, fol. 214. pag. 1. b.*

Art. 5. *Vtrum locus habeat vim conservatiuam locati, fol. 217. p. 1. b.*

Art. 6. *Vtrum primum cœlum sit in loco, & quomodo fol. 221. p. 1. b.*

Art. 7. *Vtrum posset vnum corpus esse in duobus locis, vel duo corpora in eodem folio 223. pagina 2. b.*

Artic. 8. & vltimus, *vtrum Angeli sint in loco, & quomodo, f. 226. pagina 2. a.*

QVAESTIO. II.

De vacui possibilitate, & quidditate.

ART. 1. *Vtrum detur vacuum in rerum natura, folio 227. pagina 1. b.*

Art. 2. *Vtrum si daretur vacuum, per illud posset corpus moueri, fol. 228. pagina 1. a.*

Art. 3. *Vtrum si daretur vacuum, & per illud corpus moueretur, talis motus esset in instanti, f. 229. pag. 1. b.*

Art. 4. *Vtrum rarefactio & condensatio possint fieri in vacuo, folio. 232. p. 1. a.*

QVAESTIO III.

Prima pars.

De naturalis entis motus mensura, quæ est tempus.

ART. 1. *Vtrum tempus distinguatur a motu, & quomodo. f. 238. pagina 1. a.*

Art. 2. *Vtrum tempus sit ens reale, fol. 239. pag. 1. a.*

Art. 3. *Vtrum definitio temporis posita ab Arist. sit bona, f. 241. p. 1. a.*

Art. 4. *Quid est illud, quod tempus metitur, & cuius mensura ponitur, fol. 242. pag. 2. b.*

Art. 5. *Vtrum in toto tempore sit vnum instans, vel momentum, folio 244. pagina 2. b.*

Art. 6. *Vtrum tempus pendeat ex anima, & quomodo, fol. 245. pag. 2. b.*

Art. 7. *Vtrum tempus sit vnum tantum numero, & in quo primo sit, fol. 247. pag. 1. a.*

SECVNDA PARS Quæstionis.

De naturalis entis motus mensura, quod est tempus in communi, & in ordine ad alias durationes considerandum.

Artic. I. In quo differat tempus ab æuo, æternitate, & tempore discreto, & vtrum omnes res creatæ mensurentur tempore, f. 249. p. 1. B.
Artic. II. vtrum in qualibet re creata sit sua intrinseca duratio, & an idem sit secundum rem cum existentia illius f. 25. p. 1. b.
Artic. III. vtrum duratio in communi recte diuidatur in successiuam, & permanentem, f. 252 p. 2. b.
Artic. IIII. vtrum durationum distinctio sumatur ab existentia, f. 254. pag. 1. a.
Artic. V. vtrum inter dictas durationes detur vna, vt reliquarum mensura, f. 254 p 2. b.

QVINTI LIbri quæstiones.

QVAESTIO I.

De naturalis entis motus speciebus, & numero.

Artic. I. Quæ, & quot sint motus species, & vtrum generatio sit proprie motus, f. 258. p. 2. a.
Artic. II. vtrum generationis subiectũ sit materia prima, f. 260. p. 2. a.
Artic. III. vtrum ad substantiam sit per se motus, & vtrum generatio partialis, quæ est nutritio, sit proprie motus, f. 261. p. 2. b.
Artic. IIII. vtrum ad quantitatem sit per se motus proprie dictus, qui est augmentatio, f. 264. p. 1. b.
Artic. V. vtrum ad qualitatem sit per se motus proprie dictus, qui est alteratio, f. 274. p. 1. b.
Artic. VI. vtrum ad vbi sit per se motus proprie dictus, qui est localis, f. 277. p. 2. b.
Artic. VII. vtrũ ad relationem sit per se motus, vel mutatio, f. 279. p. 2. b.
Artic. VIII. & vltimus, vtrum mutationis detur mutatio, vel actionis actio, f. 281. p. 2. b.

QVAESTIO II.

De naturalis entis motus vnitate, & contrarietate.

Artic. I. vtrum vnitas specifica motus sumatur ex termino ad quem, f. 283. p. 2. B.
Artic. II. vtrum actio motus specificetur ab agente, vel à passo, f. 287. pag. 1. b.
Artic. III. vnde desumatur vnitas numerica motus, f. 288. p. 2. a.
Artic. IIII. & vltimus, vtrum intensio & remissio sint tantum vnicus motus, vel potius duo, f. 290. p. 2. b.

QVAESTIO III.

De naturalis entis motus contrarietate, & oppositione.

Articulus

Artic. I. *vtrum motus inter se sint contrarij, & quomodo,* fol. 292. pag. 2. b.
Art. II. *vtrum idem subiectum possit simul moueri motibus contrarijs, & quomodo,* f. 296. p. 2. b.
Artic. III. *vtrum in omni motu debeant esse oppositi termini a quo, & ad quem,* f. 297 p. 2. b.
Artic IIII. *vtrum motus etiam contrarietur quieti, & quomodo,* f. 298. pag. 2. a.
Artic. V. & vltimus, vtrum, & quis motus sit alio perfectior in specie, & in individuo, f. 299. p. 1. a.

SEXTI LIBRI quæstiones.

QVAESTIO I.

De naturalis entis quantitatis termino, & partibus; seu de continuo.

Artic. I. *vtrum, & quid sit continuum in omni sententia,* fol. 301. pag. 2. a.
Artic. II *vtrum indiuisibilia continui sint quid reale, & positiuum,* fol. 302. pag. 1. a.
Artic. III. *vtrum continuum ex indiuisibilibus componatur,* f. 306. p. 1. a.
Artic. IIII. *vtrũ in continuo sint partes actu infinitæ,* f. 308. p. 2. b.
Artic. V. vtrum motus fiat in tempore, vel in instanti, f. 311. p. 2. b.

QVAESTIO II.

De naturalis entis quantitatis successiuæ termino in se, & in permanentibus.

Artic. I. *Quomodo incipiant, & desinant esse res successiuæ,* fol. 313. pag. 2. b.
Artic. II. *vtrum detur primum & vltimum mutatum esse in motu,* folio 315. pag. 2. b.
Artic. III. *vtrum quies habeat esse in instanti, & quomodo,* f. 317. p. 1. b.
Artic. IIII. *vtrum quies incipiat, & desinat esse, & quomodo,* f. 318. p. 1. b.
Artic. V. *Si res permanentes incipiãt esse, & quomodo,* f. 319. p. 1. b.
Artic. VI. & vltimus, vtrum indiuisibile possit per se moueri, & quomodo, f. 322. p. 1. a.

QVAESTIO III. & vltima.

De naturalis entis termino secundum quantitatem permanentem.

Artic. I. *vtrum viuentia naturalia habeant terminos secundum maiorem &*

rem & minorem quantitatem, f. 325. pag. 1. A.

Artic. II. vtrum inanimata habeant certos terminos quantitatis, quoad magnitudinem, & paruitatem, fol. 328. pag. 1. a.

Artic. III. & vltimus, vtrum accidentia terminentur ad maximum & minimum, f. 222. pag. 2. b.

SEPTIMI libri quæstiones.

QVAESTIO VNICA.

De naturalis entis motu in comparatione ad mobile.

Artic. I. vtrum mouens & motum debeant esse simul, & quomodo, f. 335. p. 2. b.

Artic. II. vtrum rationes, quibus probat Aristoteles, ad qualitates primæ & quartæ speciei non esse per se motum, sint sufficientes, f. 340. pag. 2. a.

Artic. III. vtrum comparatio simplex & physica solum fiat in infima specie, f. 344. p. 2. b.

Artic. IIII. Vnde sumatur maior & minor velocitas in motu, vbi regulæ Aristotelis de hoc examinantur. fol. 349. p. 1. a.

OCTAVI libri quæstiones.

QVAESTIO I.

De primo mobili naturali, totali, & primo motore immobili, etiã totali.

Artic. I. Cuius artificis sit demonstrare primum motorem esse substantiam separatã. fol. 355. pag. 1. a.

Artic. II. vtrum ex sententia Aristotelis Deus sit causa omnium, quæ sunt in vniuerso, f. 357. p. 1. a.

Artic. III. vtrum ex sententia Aristotelis Deus produxerit mundum libere, vel necessario, f. 361. p. 1. a.

Artic. IIII. vtrum Deus ab æterno produxerit creaturas omnes vel vniuersum, f. 363. p. 2. B.

Artic. V. vtrum Deus ab æterno produxerit creaturas ex sententia Aristotelis, f. 368. p. 1. b.

Artic. VI. vtrum Deus potuerit creaturas ab æterno producere, f. 370. pag. 2. a.

Artic. VII. vtrum tempus, & duratio omnis creata habeat naturaliter terminum à parte post, folio 375. pag. 2. B.

Artic. VIII. vtrum primus motor sit vnus tantum ex sententia Aristotelis, f. 376. p. 2. a.

Artic. IX. vtrum primus motor sit omnino im-

nino immobilis ex sententia Aristotelis, f. 377. p. 2. b.

Artic. X. & vltimus, Vtrum primus motor sit infinitæ virtutis, etiam ex sententia Aristotelis, folio 379. pag. 2. A.

QVAESTIO II.

De primo motu totali, & de alijs totam Physicam concernentibus.

ARtic. I. A *quo moueantur proiecta motu locali, f. 382. p. 1. a.*

Artic. II. vtrum in puncto reflexionis detur quies, f. 383. p. 1. b.

Artic. III. vtrum motus localis sit prior alijs motibus, f. 384. p. 1. b.

Artic. IIII. vtrum grania & leuia naturali motu velocius moueantur in fine, quam in principio, folio 386. pag. 1. b.

Articulus IX. & vltimus, Vtrum infinitus, & immobilis Deus proximè volua: primum cœlum, f. 388. pag. 1. A.

Indicis quæstionum, & articulorum, qui in hoc opere continentur, & simul explicantur, finis.

INDEX

INDEX RERVM ET SENTENTIARVM

memorabilium, quæ in toto isto opere continentur: litera F. designat folium, P. paginam, A. primam columnam, B. verò secundam designat.

A.

ACCIDENS.

Accidens est causa propria & principalis producendi aliud accidens, fol. 149. pag. 2. A.

Accidentia propria virtute non attingunt productionem substantiæ ibidem. B.

Accidentia attingunt productionem substantiæ solum instrumentaliter, fol. 150. p. 2. A.

Duo accidentia solo numero differentia qualiter possint esse in eodem subiecto, fol. 248. pag. 2. B.

Calor in quo gradu sit passio ignis, f. 263 p 1. B.

Magis & minus qualiter sint accidentia substantiæ, folio 264. pagina 1. A.

Accidens minus pendet à subiecto, quàm materia à forma, fol. 37. pag. 1. A.

Id quod se habet contingenter ad species determinate sumptas, non se habet contingenter ad genus, f. 37. pag. 2. A.

Accidentia artificialia educuntur de potentia materiæ, fol. 46. pagina 2. B.

ACTIVITAS.

Potentiæ, quæ agunt per medium materiale, quomodo non habeant terminum, f. 136. pag. 2. B.

Non habere terminum in sphæra activitatis vnde proueniat, fol. 137. pag. 1. B.

Vt sequatur actio, requiritur maior activitas agentis, quam resistentia passi, fol. 139. pag. 1. B.

INDEX RERVM.

ACTVS, ACTIO, & passio.

ACTVS *duplex, perfectus, & imperfectus. fo. 179. pag. 1. a.*

Actus perfectus omnino tollit priuationem à subiecto. 179. pagina. 2. b.

Actio transiens dupliciter sumitur fo. 192. pag. 2. a.

Relatio agentis ad passum non est de predicamento actionis. fol. 193. pagina. 1. a.

Actio transiens est in passo. 193. pagina. 2. b.

Actio per accidens est in agente. fol. 194. p. 1. a.

Actio non potest esse terminus productus per aliam actionem. folio. 282. pag. 2. a.

Actiones sumunt speciem ex ordine ad agens particulare. fol. 287. pag. 2. a. & 288 pag. 1. a.

Actio perfectiua, & corruptiua quid fol. 269. pag. 2. a.

Quando producitur aliquid per resultantiam ex alio, illa resultãtia est noua quadam actio perfectiua, ibidem. b.

Passiones comproduci cum essentia, quomodo habeat verum. folio. 270. pag. 2. b.

Quatuor actiones simul reperiuntur in quacunque augmentatione uientis. fo 273. pag. 1. b.

Pati dupliciter stat. folio. 40. pagina. 1. a.

Actiones esse suppositorum, quomodo intelligatur. folio. 77. pagina. 1. a.

In quo sensu operatio principaliter tribuatur naturæ. folio. 78. pagina. 1. b.

Actio totius qualiter terminetur ad compositum & ad formam. folio. 45. pa. 2. a.

Actiuitas cuiusuis principij agendi habet terminum. folio. 136. pa. 1. b.

Triplex terminus a quo alicuius actionis distingui potest. folio. 16. pag. 2. a.

AGENS ET MOuens.

MOuens *duplex est. fo. 336. p. 1 b.*

Mouens, uel agens ultimum debet esse simul cũ primo moto simultate loci, ibidem. pag. 2. b.

Agẽtia sunt duplicis ordinis, ibidem.

Agentia corporalia & spiritualia in quo differant, ibidem.

Primum motorem esse substantiam separatam, qualiter ad Physicum spectet demonstrare. f. 356. pa. 1. a.

Primum mouens est tantum unum fo. 377. pag. 1. a.

Primum mouens qua unitate sit unũ ibidem. b.

Deus singularissimus cum sit, eminenter continet plura. fo. 377. pa. 2. a.

Primum mouens est omnino immobile. fo. 378. pa. 1. a.

Primus motor quare dicatur immobilis. fo. 379. pa. 1. a.

Primum mouens est infinitæ uirtutis, ibidem. pag. 2. a.

Agens & actum quando, & quomodo sint simul. f. 140 pa. 2. b.
Agens naturale producens formã quare non dicatur creare. fo. 157. p. 1. b.
Producens aliquam formam, non est necesse præhabeat illam formaliter fol. 93. pa 1. b.
Agere stat dupliciter, effectiue & formaliter fo. 14. pa. 1. a.

APPETITVS.

Quid & quotuplex sit appetitus, fo. 41. pa. 2. a & b.
Appetitus in materia non est accidẽs prædicamentale, sed prædicabile. fo. 43. pa. 1 b. & pa. 2. a.
Sola similitudo sine priuatione nõ est causa appetitus. fo. 44. pag. 2. b.

ANGELVS.

Angelus potest esse in duobus locis partialibus. fo. 226. pa. 1. b.
Angelus qua ratione dicatur esse in loco, ibidem, pa. 2. a.
Angelus non est impartibilis, sicut punctum, ibidem. b.
Angelus potest esse in loco extenso, ibidem.

ARISTOTELES.

Aristoteles probabiliter tãtum sensit mundum esse ab æterno. folio. 370. pa. 1. b.
Arist. non semper arguit demõstratiue, sed probabiliter aliquãdo, f. 229. pag. 1. A.
Sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, quis sensus Aristotelis. f. 237. pa. 1. a.
Quid senserit Aristoteles circa causalitatem Dei in omnes res. fo. 357. pa. 1. b & pa. 2. a & b.
Aristoteles quid senserit de Deo, quãtum ad productionem substantiarũ incorruptibilium. fo. 359. pa. 1. a.
Aristoteles sensit, primum mouens esse omnino immobile. f. 378. pa. 2. a.
Aristoteles sensit primum mouens esse infinitæ virtutis. fo. 379. pagina. 2. a. & b.
Qualiter Deus produxerit mundum ex sententia Aristotelis. fo. 362. pagina. 1. b.
Quid sibi velit Aristoteles, dicens quod omnis scientia procedit ex causis, principijs, & elemẽtis. fo. 2. p. 2. a
Propositio Aristotelis: Non eadẽ sunt nobis & natura notiora, quomodo intelligatur. fo. 9. pa. 2, b.
Propositio Aristotelis, infinitum esse principium, & non á principio, in quo sensu vera fo. 204. pa. 1. b.
Propositio Aristotelis, Mensura est eiusdem generis cum mensurato, explicatur. fo. 243 pa. 2. b.
Dictum Aristotelis: Nutritio non est continua, qualiter intelligatur. fol. 278. pag 2. b.
Quid sibi velit Arist. dicens quod omnis scientia procedit ex causis, principijs, & elementis. fo. 2. pa. 2. a.
Propositio Aristotelis: Tempus sine anima esse non potest, explicatur dupliciter. fo. 246. pa. 1. b.

ARS.

ARS dupliciter ſumitur, fol. 110. pag. 2. B.
Ars quomodo diſtinguatur à natura, fol. 111. pag. 1. a & pag. 2. a.
Ars quomodo imitetur naturam ibidem, B.
Habitus artis realiter diſtinguitur ab intellectu, fol. 112. pag. 1. B.

ASTROLOGIA.

AStrologia qualiter diſtinguatur à Mathematica, f. 113 p. 2. a.
Aſtrologia abſtrahit à motu Phyſico, fol. 114. pag. 1. B.

C.

CAVSA IN COMmuni.

CAuſæ ſecundæ non poſſunt eundem numero effectum naturaliter reproducere fol. 54. pag. 2 B.
Cauſa prima & ſecunda quid, f 154. pag 2. B.
Cauſa vniuerſalis quid, ibidem.
Cauſæ ſecundæ veram habent efficientiam, fol. 156. pag 1. a.
Non omnes effectus habent cauſas vniuocas, fol. 157 pag. 1. B.
Cauſa tribus modis accipitur. fol. 227. pag. 1. B.
Vicem cauſæ formalis aut materialis non poteſt Deus ſupplere ibidem, pag. 2. B.
Cauſa poſitiuis & negationis quid, fol. 142 pag. 2. a.
Cauſarum doctrina in communi ad metaphyſicum ſpectat, fol. 114. pag. 2. B.
Cauſæ naturalis entis ad phyſicum ſpectant, ibidem. a.
Cauſa vt ſic abſtrahit ab omni materia fol. 115. p. 1. a.
Ordo in tradendis cauſis congruus eſt & fere neceſſarius, ibidem, p. 2. a.
Cauſa vt ſic de formali & materiali quid importet, ibidem, B.
Cauſa non eſt quid vniuocum ad omnes cauſas, ibidem.
Cauſæ in communi quæ ſit definitio, f. 116. pag. 1. B.
Quatuor ſunt genera cauſarum, folio 118. p. 1. a.
Quem ordinem habeant cauſæ in perfectione, ibidem, pag. 2. B.
Cauſa principalis & inſtrumentalis quid, fol. 146. p. 1. a.
In cauſis aliquas conditiones poteſt Deus ſupplere, non tamen omnes, ibidem. pag 2. a. & b.
Cauſa alia ſecundum rem, alia ſecundum noſtrum modum intelligendi. fol. 259 pag. 1. a.
Cauſa principium, & elementũ quid ſint, & qualiter inter ſe differant & conueniant. fol. 2. pag. 1. a.
Cauſæ per ſe ſubordinatæ quomodo differant ab accidentaliter ſubordinatis. fol. 169. pag. 1. b.
Cauſæ per ſe ſubordinatæ pendent ab inuicem. ibidem. b.
In cauſis eſſentialiter ſubordinatis datur prima. fo. 174. p. 2. b.
In cauſis per ſe accidentaliter ſubordinatis datur prima, ibidem.

In causis per accidens subordinatis non datur prima, ibidem.a.

CAVSA MATERIALIS.

VEre datur causa materialis, f. 121. *pag.1.b.*
Causa materialis quæ dicatur, ibidem, pag.2.b.
Causa materialis primo habet causare, f.122.p.2.a.
In causis materialibus essentialiter subordinatis datur prima, 175. *pagina 1.b.*

CAVSA EFFICIENS.

CAusa efficiens naturalis & libera quid, f.128.p.2.b.
Causa efficiens est suppositum absolute & simpliciter, f.129.p.1.b.
Causalitas causæ efficientis in communi in quo consistat, ibidem, p.2.a.
Causa conseruatrix etiam est efficiens f.130.p.1.a.
Causa efficiens per se & per accidens, quid, f.142.p.1.b.
In causa efficiente aliud est ratio agendi, & aliud conditio, f.146.p.1.b.
In efficientibus per se essentialiter subordinatis datur vna prima causa, f.176.p.1.a.
Causa efficiens principalis existentiæ non est essentia, sed generans, fol. 271.p.1.b.

CAVSA FORMALIS, & exemplaris.

RAtio causæ formalis in quo consistat, f.123.p.2.b.
Exemplar non est distinctum genus causæ à quatuor, f.124 p.2.b.
Exemplar non reducitur ad causam formalem, ibidem.
Exemplar directe & per se est causa formalis, ibidem.
Causa exemplaris aliquo modo est efficiens, f.125.p.1.b.

CAVSA FINALIS.

FInis est vera causa realis, f.169. *pag.2.a.*
Finis quid sit, ibidem.b.
Finis operantis aliquando est idem cum fine operationis, & rei operatæ, fol. 170.p.2.a.
Finis quomodo causet, ibidem.b.
Causa finalis non causat proprie nisi in agentibus per intellectum & voluntatem, 171.p.1.q.
Intentia finis sumitur dupliciter, ibidem, p.2.b.
Agens ex cognitione intellectiua simpliciter & perfecte operatur propter finem, f.172.p.2.a.
Quæ agentia agant propter finem, f. 172.p.2.a.& B.
In causis finalibus essentialiter subordinatis datur vna prima causa, f.176.*pag.1.a.*

CAVSA INSTRVmentalis.

AD rationem instrumenti non semper requiritur actio prævia, f. 146. pag. 2. b.

Instrumentum coniunctum & separatum quid, folio 147. pagina 2. b.

Instrumentum multiplex, ibidem.

Calor quare dicatur instrumentum ignis, fol. 154. p. 1. a.

CAVSA PER ACcidens, fortuna, casus, & fatum.

CAusa per accidens multis modis dicitur, fol. 142. p. 2. b.

Vere dantur casus & fortuna, folio 142. pag. 2. a.

Fortuna est causa per accidens effectus fortuiti, folio 144. pagina 1. b.

Fortuna non est aliquod diuinum numen, vel Dea, ibidem, pagina 2. a.

Fortuna est causa efficiens per accidens ex electione in his, quæ sunt propter finem, & raro contingunt, ibidem. a. & b.

Occasio & fortuna qualiter differant, fol. 145. pag. 1. a.

Fortuna quare dicatur occulta causa, ibidem.

Fortuna quomodo distinguatur à casu, ibidem.

Quidam effectus sunt minus fortuiti, quàm alij, ibidem.

Monstra, quæ contingunt naturaliter, sunt effectus à casu, ibidem. b.

Fatum quid sit, ibidem. pag. 2. a.

In rebus, quæ fiunt à solo Deo, nullum est fatum, ibidem.

COGNITIO & cognitum.

COgnitio simplex & composita, quid, fol. 1. p. 2. b.

In quo conueniant & differant simplex & composita cognitio, ibidem.

Cognitio perfecta & totalis, & in suo genere quid, f. 2. pag. 1. a.

Cognitio totalis quid requirat; folio 2. pagina 1. b.

Ad cognitionem totalem non pertinet cognitio causarum per accidẽs, ibidem.

Cognitio perfecta reperitur sine cognitione omnium causarum, ibidem.

Definitio non tradit rei totalem cognitionem, fol. 2. pag. 2. a.

Scientificam cognitionem procedere per omnia genera causarum, quid, fol. 3. pag. 1. a.

Cognitio Physica procedit per omnia genera causarum, ibidem. b.

Cognitio metaphysica qualiter procedat per omnia genera causarum, ibidem.

Cognitio confusa & distincta, quid, fol.3.pag.2.a.
Cognitio actualis & potentialis quid, ibidem.
Necessario ponendum est in intellectu primum cognitum, folio 6.pagina 1.a.
Esse cognoscibile secundum se, quid sit, fol.8.pag.1.b.
Esse aliquid notius natura sua, vnde proueniat, f.9.p.2.a.
Nobis nota & natura aliquando inter se coincidunt f.9.p.2.b.
Propositio Aristotelis; Non eadem sunt nobis, & natura notiora, est indefinita, ibidem.

COMPARATIO.

Comparatio duplex est, folio 345. pagina 1.a.
Comparatio simplex, duplex est, ibidem.b.
Comparatio simplex & Physica tantum fieri potest in specie infima, f. 6.pag.2.a.

COMPOSITVM.

Simplex est perfectius composito, in quo sensu verum. fol.78.p.1.b.
Compositum est potissimum, quod desideratur in natura, folio 80. pagina 1.a.
Compositum dupliciter sumitur, folio 81.pag.1.b.
Totum non distinguitur realiter à partibus per modos essendi in alio, folio 82.pag.1.b.
Omne totum ratione differt ab omnibus partibus quomodocunque acceptis, fol.84.p.1.a.
Totum quomodo distinguatur à partibus, folio 82. pagina 1. & 2.a.& b.
Nullum totum per se distinguitur realiter ab omnibus partibus, fol. 84. pag.2.a.
Suppositalitas ex quo componatur, f. 75.p.1.b.
Compositum secundum diuersam rationem mouet, & mouetur, fol. 96. pag.1.b.
Totum quomodo sit notius & ignotius suis partibus, folio 9. pagina 1.a.

CONTRARIETAS.

Contrarietas multis modis sumitur, fol.268.pag.1.a.
Definitio primorum contrariorũ quæ sit, fol.12.pag.2.b.

CONCVRSVS Dei cum secundis causis.

Quomodo Deus concurrat ad effectus causarum secundarum, fol.158.pag.2.a.
Concurrit immediatione virtutis & suppositi, fol.159.pag.1.b.

CONTINVVM.

Continuum quid sit, folio 301. pagina 2.a.
Continuum non componitur ex indivisibilibus, f. 306 pag. 1.a.
Partes proportionales sunt in quavis continuo actu infinita, folio 309 pagina 2.a.

CAELVM.

PRimum cælum aliqua ratione est in loco. f. 221. p. 2.a.
Cælum non est in centro, vt in loco, fol. 222. pag. 2.b.
Cælum proprie non est in loco: ibidem.
Cælum est in loco ratione partium, fol. 223. p. 1.a.
Motus cæli non est naturalis a principio actiuo intrinseco, folio 108. pagina 2.a & b.
Est naturalis ratione principij passiui, f. 309. p. 1.a.
Post diem iudicij cessabit motus circularis cæli, ibidem. p. 2.b.
In cælo non datur materia transmutationis, f. 21. p. 1.b.

CORPVS.

COrporeum multipliciter sumitur, fol. 207 pag. 1.b.
Corpus dupliciter potest esse in loco, fol. 224. p. 2.a.
Corpus esse indivisibile, dupliciter contingit, f. 224 p. 2.b.
Duo corpora possunt esse in eodem loco non tamen vnum in duobus, fol. 226. p. 1.a.
Corpus Christi solum est in cælo, vt in loco, ibidem.
Quomodo sit in Hostia, ibidem.
Cur potest esse in pluribus Hostijs, non tamen in pluribus locis, ibidem.
Apparitio corporis Christi in Eucharistia quomodo intelligatur, ibidem b.
Corpus secundum quam rationem dicatur esse in loco, ibidem, pagina 2.a.
Corpus naturaliter nō moueretur per vacuum, f. 228 p. 1.b.
Secundum potentiam absolutam posset moueri corpus per vacuum, ibidem pagina 2.a.

D

DEVS.

DEus posset cognoscere infinitum in actu, fol. 10. pag. 2.a.
Deus libera sua voluntate potest producere quodlibet inuiduum ex possibilibus, folio 32. pagina 2. b.
Deus non potest se solo, quod mediis causis formalibus, fol. 7. pag. 2. a. & 127. pag. 2.b.
Deus in se ipso potest supponere quancunque entitatem, folio 128. pagina 1.b.
Prouidentia Dei quomodo versetur circa effectus, folio 144. pagina 1.a.
In rebus, quæ sunt a solo Deo nullum est fatum, fol. 145 pagina. 2.a.

DISTINCTIO.

DIstinctio realis, triplex, folio 81. pag. 2. a.
Sola distinctio rationis sufficit, vt dicatur totum generari, & non partes, fol. 86. pag. 1. b.
Distinctio realis, duplex, folio 70. pagina 2. b.

DVRATIO, vide, tempus.

E

EFFECTVS.

VNus effectus non potest pendere à pluribus efficientibus totalibus fol. 146. pag. 2. a.
Non tamen implicat contradictionem fol. 165. pag. 2. a.
Effectus, qui nunc producitur ab hac numero causa, nõ potuisset naturaliter produci ab alia numero distincta, f. 166. pag. 2. a.
Quinis effectus idem omnino non potest per diuinam potentiam produci à quolibet agente, folio 167. pagina 1. a.
Effectus primarius & secundarius formæ quid, folio 35. pag. 1. b.
Qualiter existētia sit effectus formæ, ibidem.
Effectus causæ formalis & materialis ex natura rei distinguuntur à suis causis, ibidem, fol. 126. pagina. 2. b.
Non omnes effectus habent causas vniuocas, fol. 157. pag. 1. b.

ELEMENTVM.

IN quocunque elemento sunt duæ primæ qualitates, folio 218. pagina. 1. a.
Elementa contigua habent ad minus vnam qualitatem similem, ibidem. b.
Elementum ignis in proprio loco mouetur circulariter, folio 219. pagina. 1. a.
Vnum elementum non est locus conseruatiuus alterius ratione alicuius ex duabus qualitatibus, ibidem.
Elementum non mouetur ad suum locum solum ratione situs, & ordinis vniuersi, ibidem. b.
Vnum elementum est locus conseruatiuus alterius, quomodo, folio 219. pagina 2. a.
Elementa non sunt principia, fol. 13. pagina 2. a.

ENS.

Quodlibet ens homogeneum, nisi ab extrinseco corrumpatur, conseruabitur in infinitum, folio 376. pagina 1. b.
Omnia entia heterogenea habent ab intrinseco terminum suæ durationis, fol. 376. pag. 2. a.
Ens esse primum cognitum, in qua

explicatione sit probabile, folio 7. pagina 2.b.
Ens qualiter habeat partes, folio 8. pagina 2.b.
Entitas vna numero, quid, folio 30. pagina 1.a.

ESSENTIA ET existentia.

EXistentia qualiter sit effectus formæ, fol. 35. pag. 1.b.
Existentia supponit, quidquid essentialiter pertinet ad esse individui, ibidem, pag. 2.b.
Essentia accidentalis petit existentiam accidentalem, sicut substantialis substantialem, folio 36. pagina 2.b.
Rem aliquam habere propriam existentiam, quid sit, folio 25. pagina 2.b.
In essentia rei dupliciter aliquid ponitur, fol. 23. pag. 1.a.

F

FIGVRA.

FIgura potest variari, non variata quantitate. fol. 236. pag. 2.b.

FORMA.

DEfinitio formæ in communi, quid sit, folio 126. pagina 1.a.
Proprium munus formæ est dare composito esse formale essentiæ, fol. 127. pagina 1.a.
Forma semper est principium, & ratio agendi, fol. 130. pag. 1.b.
Multitudo formæ maxime inuat ad actiuitatem agentis, folio 131. pagina 2.a.
Quid dat formam, dat consequentia ad formam, quomodo intelligatur, fol. 271 pag. 1.a.
Formam cœli esse inseparabilem à materia, vnde proueniat, folio 39. pagina 2.b.
Forma requiritur ad constitutionem entis naturalis, folio 64. pagina 1.a.
Forma substantialis est actus vere informans, f. 65. pag. 2.a.
Quælibet forma petit suam materiã, fol. 66. pag. 2.a.
Anima rationalis etiam in corpore habet suam veram, & propriam subsistentiam partialem, folio 74. pag. 1.b.
Formæ substantiales & accidentales conueniunt in modo informandi materiam, folio 43. pagina 2.b.
Formæ non latent in materia secundum possibilitates, folio 44. pagina 1.b.
Nihil formæ (absolute loquendo) manet in materia, ibidem, pagina 2.a.
Formam educi de potentia materiæ, quid, fol. 46. pag. 1.a.
Quælibet forma, siue accidentalis, siue substantialis, est vna numero per suam vnitatem singularem, fol. 53. pagina 1.b.

Omnis

Omnis forma producta dependenter à subiecto non creatur, folio 123. pagina 1. b.
Proprium munus formæ quid, fol. 127. pag. 1. a.
Forma semper est principium, & ratio agendi, folio 130. pagina 1. b.
Omnis anima est natura, folio 106. pagina 1. b.
Forma & priuatio contrariantur, fol. 15. pagina 1. b.
Non datur forma accidentalis, quæ sit aliarum omnium subiectum, fol. 21. pagina 1. a.

G

GENERATIO, & corruptio.

NAtiuitas temporalis Christi est eiusdem speciei cum generatione cuiuscunque hominis, fol. 272. pagina 1. a.
Differentia inter generationem partialem & totalem, folio 273. pagina 2. b
Generabile dupliciter dicitur, folio 368. pagina 1. a.
Corruptio & corruptibilitas qualiter distinguantur, folio 39. pagina 1. a.
Corruptibilitatis duplex principium ibidem. b.
Corruptibilitas qualiter etiam proueniat ex forma, folio 40. pagina 1. a.
Ingenerabile & incorruptibile perfectius est generabili & corruptibili, explicatur, folio 41. pagina 1. a.
In generatione est vnica actio, & duplex mutatio, & qualiter, folio 70. pagina 2. a.
Differentia inter generationem hominis, & aliorum animalium, folio 45. pagina 1. a.
Incorruptibile & ingenerabile dupliciter dicitur, folio 41. pagina 1. a.
Generans non mouet genitum suo motu, fol. 102. pag. 2. a.
Per generationem transmutantur tota, sed non totaliter, folio 21. pagina 1. b.

GRAVIA ET leuia.

GRAVIA & leuia non mouentur á se, vt quidam existimat, sed potius ab extrinseco generante, quod multipliciter probatur, folio 95. pagina 1. b.
In grauibus & leuibus solum est principium passiuum principale intrinsecum motus localis, non autem actiuum, vt nonnulli volunt, folio 100. pagina 1. b.
Ad hoc vt existat motus, non est necesse, quod generans sit præsens, & simul cum mobili, folio 101. pagina 2. b.

I.

INCEPTIO ET desitio rerum.

DVO sunt modi incipiendi rerum, & duo desinendi, f. 314. p. 1. a.

Omnia successiua incipiunt & desinunt per modos extrinsecos, f. 314. pagina 2. a.

Permanentia, quæ motu incipiunt & desinunt, qualiter incipiant, & desinant, fol. 315. p. 1. a.

Quies qualiter incipiat & desinat, fol. 318. pag. 1. b.

Res permanentes dupliciter possunt incipere ex natura sua, f. 319. p. 1. b.

Quæ habent esse per creationem, & desinunt per annihilationem, qualiter incipiant & desinant, fol. 319. pag. 2. a.

Implicat, Angelum incipere per vltimum non esse, ibidem.

Quæ suapte natura habent esse per generationem, qualiter incipiant & desinant, fol. 320. pag. 1. a. & b.

Lumen qualiter desinat, fol. 321. pag. 2. a.

Indiuisibilia permanentium qualiter incipiant & desinant, ibidem.

Accidentia dupliciter incipiunt, folio 334. pag. 1. a.

INDIVIDVVM, singulare, & vniuersale.

INtelligitur individuum sub obiecto proprio & proportionato intellectus, & tantum pro hoc statu, f. 6. p. 1. a.

Singulare directe & proprie cognoscitur ab intellectu, ibidem.

Sub obiecto proportionato intellectus includitur vniuersale, f. 6. p. 2. b.

Vniuersale cognoscitur in principio per speciem singularis, ibidem.

Singulare prius cognoscitur, quam vniuersale, f. 7. pag. 1. b.

Singulare simpliciter & absolute, est primum cognitum cognitione confusa, ibidem.

Esse in pluribus per inhærentiam, aut informationem, non est de ratione vniuersalis, f. 32. pag. 1. b.

Quare producatur magis hoc, quam illud individuum, f. 34. pag. 1. b.

Singulare & vniuersale non est obiectum intellectus, sed conditio, fol. 8. pag. 2. a.

Quælibet natura potest dici individua fol. 30. p. 1. b.

Individuum, suppositum, & persona qualiter distinguantur, ibidem.

INDIVISIBILE.

INdiuisibile multis modis sumitur, fol. 302. pag. 1. b.

Indiuisibilia quomodo distinguantur inter se, & a suo continuo, fol. 304. pag. 1. b.

Indiuisibile est quid positiuum, folio 302. pag. 2. B.

Indiuisibilia non sunt substantiæ, sed accidentia, fol. 304. pag. 2. a.

Indiui-

Indiuisibile quodcũque repugnat à cõtinuo separari, fol. 305. p. 1. B.
Indiuisibilia motus intrinseca sunt ipsi, f. 316. pag. 2. a.
Indiuisibile duplicater sumitur, folio 322. pag. 1. a.
Indiuisibile separatum per se non potest moueri, ibidem. pag. 2. a.
Indiuisibilia possunt alterari per accidens, fol. 324. pag. 1. a.
Separata & relicta propriæ naturæ alterari non possunt, ibidem.

INFINITVM.

INfinitum quid sit, fol. 195. p. 2. b.
Infinitum quot modis sumatur, ibidem.
Ad Physicum spectat agere de infinito molis, f. 196. pag. 1. a.
Infinitum secũdum quantitatem quid, ibidem, pag. 2. b.
Finitum & infinitum qualiter sint passiones quantitatis, f. 197. pag. 1. b.
Infinitum in actu secundum multitudinem non datur, ibidem, p. 2. a.
In actu secundum magnitudinem non datur, ibidem. B.
Potentia Dei quare dicatur infinita in actu, fol. 198. p. 2. a.
Infinitum actu secundum magnitudinem repugnat dari f. 199 p. 2. b.
In multitudine non implicat dari, fol. 200. p. 1. a.
Infinitum in actu, nec additione fit maius, nec detractione minus, fol. 201. pag. 1. a.
Infinitum dupliciter sumitur, fol. 203. pag. 1. b.
Deus posset cognoscere infinitum in actu, ibidem, pag. 2. a.
Infinitum in actu non potest cognosci naturæ viribus, ibidem, b.
Propositio Aristotelis, infinitum esse principium, & non à principio, in quo sensu vera, f. 204. pag. 1 b.
Vnum infinitum est maius alio, in quo sensu verum, fol. 205. pag. 1. a.
Infinito potest fieri additio, folio 311. pag. 1. a.

INTELLECTVS.

INtellectus non potest cognoscere viribus naturæ infinitum in actu, fol. 203. pag. 2. b.
Intellectus in principio, tanquam tabula rasa, f. 3. p. 2. a.
Intellectus & voluntas ordinem habent in suis actionibus, folio 8. pag. 2. b.
Intellectus agens ad quid constituatur, fol. 8. pag. 2. a.

L.

LOCVS.

PHysici est agere de loco, fol. 206. pag. 2. a.
Locum esse, vnde colligatur, & probetur, fol. 207. pag. 1. a.
Locus est quid corporeum, ibidem. B.

Locus non est, qualitas, nec relatio, f. 210.p.2.a.
Superficies ponitur vt verum genus loci, ibidem, b.
Esse conservatiuum locati, non est effectiua, sed proprietas loci, f.211.p.1.a.
Locus sursum & deorsum qualiter differant, ibidem, b.
Locus non est de prædicamento vbi, ibidem.
Locus pertinet ad quantitatis prædicamentum, f.212.pag.2.a.
Locus est species quantitatis continuæ, f.213.pag.2.a.
Immobilitas loci quid, f.216.p.1.a.
Locus est conservatiuus locati, ibidem.
Attrahere aliquid, dupliciter fiat, fol. 217.pag.2.a.
Vnum elementum non est locus conservatiuus alterius ratione alicuius ex duabus qualitatibus, f.219.p.1.a.
Primum cœlum aliqua ratione est in loco f.221.pag.2.a.
Corpus dupliciter potest esse in loco, f.224.pag.1.a.
Locus & vbi distinguuntur realiter, fol.278.pag.2.b.
Projecta à quo moueantur localiter, fol.382.pag.1.b.
Quando resiliunt, à quo moueantur, ibidem, pag.2.b.

M.

MATERIA.

Materia scientiarum duplex, sensibilis & intelligibilis, f.3.p.1.a.
Mathematicæ non procedunt per materiam sensibilem, ibidem.
Materia etiam de potentia absolutâ non potest existere sine forma, folio 36.p.1.a.
Materia magis dependet à forma, quã accidens à subiecto, folio 37. pagina 1.a.
Materia etiam de se existens non potest naturaliter separari ab omni forma f.38.p.1.a.
Materia, si per impossibile esset separata, naturaliter conseruaretur, ibidem, B.
Materia absolute sumpta non est principium corruptibilitatis, folio 39. pag.1.b.
Materia non satiata forma est principium corruptibilitatis, ibidem, pag.2.a.
Materiam esse satiatam, vnde proueniat, ibidem, b.
Transmutatio non fuit adæquatum principium inuestigandi materiam, fol. 40.pag.1.b.
Materia est ingenerabilis, & interruptibilis, ibidem, p.2.
Materia dicitur generari & corrumpi per accidens, ibidem.
Materia prima horum inferiorum habet appetitum ad formam, fol. 42. pag.1.a.
Materia appetit formas, non solum, quas non habet, sed etiam quas habet, ibidem, b.
Materia prima nõ appetit formas omnino expulsas ab omni materia, ibidem.
In materia reperiuntur aptitudo, priuatio,

natio & appetitus, folio 43. pagina 1.b.

Aptitudo materiæ ad formas, & priuatio illarum competit ipſi accidentaliter, ibidem.

Appetitus in materia non eſt accidens prædicamentale, ibidem.

Eſt accidens prædicabile appetitus, ibidem, pag. 2.a.

Potentia in materia tantum eſt vna, ibidem, pag. 2.a.

In materia non latent formæ ſecundum poſsibilitates, folio 44. pagina 1.b.

Nihil formæ (abſolute loquendo) manet in materia, ibidem, pagina 2.a.

Materia vere dicitur habere vim ad formam paſsiue, ibidem. B.

Formam educi de potentia materiæ, quid, f. 46. p. 1.a.

Materia nullam habet formam ſubſtantialem ſibi coæuam, folio 47. pag. 2.a.

Nullum accidens habet ſibi coæuum, fol. 49. pag. 1.b.

Materia prima eſt vna numero per ſuam vnitatem ſingularem, folio 52. pag. 2.b.

Materia horum inferiorũ eſt vna numero, dupliciter explicatur, fol. 65. pag. 1.a.

Bene poteſt dari entitas imperfectior materia prima, ibidem, B.

Materia diſtinguitur ratione à priuatione, folio 70 pagina 2. B.

In materia poteſt eſſe duplex priuatio formæ, folio 71. pagina 1. A.

Priuatio formæ generandæ, & materia diſtinguuntur realiter, & quo modo, ibidem. b.

Materia prima habet veram & propriam partialem ſubſiſtentiam, f. 74. p. 1.a.

Materia & forma nullo modo contrariantur, folio 15. pagina 1. b.

In materia eſt potentia paſsiua, f. 21. p. 2.a.

Potentia eſt de eſſentia materiæ, & quomodo, f. 22. p. 1.a.

Potentia in materia non eſt relatio, ſed fundamentum illius, ibidem. b.

Materia in ſuo conceptu dicit verum ens reale diſtinctum à forma, folio 13. pagina 1.a. & b.

Materia in nullo genere cauſæ fit à forma, ibidem b.

Materia in ſuo conceptu dicit puram potentiam, ibidem, pagina 2. B.

In materia aliud eſt includere actum, aliud vero eſſe aliquid, folio 24. p. 2.a.

Materia prima non eſt ſubiectum motus, ſed mutationis, f. 260. pagina 2.a.

Materia eſt primum ſubiectum generationis, ibidem, B.

In materia prima ſubiectari accidentia, dupliciter poteſt intelligi, f. 261. pag. 1.b.

Materia & forma ſunt partes quidditatis compoſiti naturalis, fol. 79. pag. 1.a.

Materia & priuatio formæ diſtinguuntur

gnuntur ratione, fol. 70. pag. 2. b.
Nihil dat, quod non habet, in quo sensu verum, f. 45. p. 2. a.
Materia est pura potentia, f. 26. p. 1. b.
Materia partialis substantia, folio 27. pag. 1. a.
Non pertinet ad aliquam speciem determinatam, ibidem, p. 1. b.
Est pars quidditatis subiecti, folio 28. pag. 1. a.
Materiæ triplex diuisio, f. 19. p. 2. b.
In omni mutatione naturali datur necessario materia prima, f. 20. p. 1. a.
In materia tantùm est vna potentia ad omnes formas, f. 21. pag. 2. b.

MATHEMAticæ.

CIrca quæ versentur Mathematicæ, f. 112. p. 2. b.
Quantitas mathematica non est abstrahibilis à substantia, fol. 113. pagina 1. b.
Mathematicæ non demonstrant per causam efficientem, nec finalem, fol. 3. pag. 1. b.

MAXIMVM ET minimum.

TErmini intrinseci & extrinseci magnitudinis & parvitatis, quid. fol. 225. pag. 1. a.
De facto datur maximum & minimũ positiue, f. 225. p. 2. a.
Vtuentia via generationis & naturalis dispositionis quomodo terminentur quoad magnitudinem & parvitatem, f. 326. p. 2. b.
Vtuentia via corruptionis quomodo terminentur quoad magnitudinem & parvitatem, ibidem.
Inanimata habent certum limitem quoad magnitudinem, saltem per accidens, suppositâ ordinatione vniuersi, f. 328. p. 1. a.
animata ex natura sua nullum habent terminum magnitudinis, ibidem, b.
Inanimata ex natura sua nullum habent terminum parvitatis, f. 329. pag. 2. a.
Quãtitas quomodo terminetur quoad maximum & minimum. fol. 332. pag. 2. b.
Qualitates quomodo terminentur ad maximum & minimum, folio 333. pag. 1. a.

MENSVRA.

IN quantitate duplex est mensura, f. 238. pag. 2. b. & f. 241. p. 2. a.
Propositio Aristotelis: Mensura est eiusdem generis cum mensurato, explicatur, f. 243. pag. 2. b.
Esse permanens omnium creaturarum incorruptibilium mensuratur æuo, f. 250 pag. 1. a.
Esse rerum generabilium & corruptibilium mensuratur tempore, ibidem. b.

MODVS PROCEdendi.

Modus

Modus procedendi in scientijs, f. 10. pag. 1. a. & b.
In Philosophia quis ordo seruetur, ibidem, b.

MOMENTVM, Vide, tempus.

MONSTRA.

Monstra non sunt in elementis. folio 174. pag. 1. A.

MOTVS ET MVtatio.

Definitio motus tradita ab Aristotele, optima, f. 179. p. 1. b.
Definitio motus conuenit etiam mutationi substantiali, f. 181. p. 2. b.
Definitio motus conuenit motui locali circulari, f. 181. p. 1. a.
Definitio motus conuenit motui artificiali, & voluntario, ibidem, b.
Ad quemcunque motum multa concurrunt, f. 183. p. 1. a.
In motu successiuo reperitur quadruplex extensio, ibidem.
Motus ponitur in prædicamento sui termini, in quo sensu verum, ibidem p. 2. a.
Motus in quo sensu pertineat ad quantitatem, fol. 184. p. 1. a.
Motus alterationis, augmentationis, et generationis substantialis non distinguuntur realiter à termino ad quem, f. 186. p. 1. a.
Motus localis realiter distinguitur à spatio, ibidem. B.
Terminus motus localis quid sit, ibidem pag. 2. a.
Diuisibilitas motus vnde sumatur, fol. 187. p. 2. a.
Motus non est quid superius essentialiter ad actionem, & passionem, fol. 189. p. 1. a.
Quomodo se habeat motus ad actionem & passionem, f. 190. p. 1. a.
In omni motu reperitur actio & passio, f. 191. p. 2. b.
Non implicat dari motum localem sine loco, fol. 228. p. 2. B.
Ratio successionis motus non solum est resistentia spatij, f. 230. p. 2. a.
Motus quatuor modis est diuisibilis, fol. 241. p. 1. b.
Motus qualiter dicatur quantitas se, & per aliud, ibidem.
Motus necessario est in tempore, 312. p. 1. b.
In motu datur primum mutatum et terminatiuum motus in terminum ad quem, f. 315. p. 2. a.
Ante quodlibet mutatum esse datum mouere, f. 316. p. 2. b.
In principio motus non datur primum mutatum esse, ibidem, p. 1. a.
Motus non est propter quietem formaliter, f. 318. p. 2. a.
Mutationis datæ mutatio, dupliciter intelligi potest, f. 281. p. 2. B.
Mutatio non potest esse subiectum alterius mutationis, ibidem.
In motu reperitur vnitas, f. 283. pagina 2. b.
Motus specificatur à termino ad quem, fol. 284. p. 2. b.

Ad re-

Ad veritatem numericam motus quid requiratur, f.288.p.2.a.& f.289. pag.2.a.

In quolibet motu proprie sunt duæ mutationes, f.291.p.2.a.

Intensio & remissio sunt vnus motus, ibidem,b.

Motus inter se qualiter contrarientur, f.293.p.1.a & B.

Idem subiectum non potest moueri motibus contrarijs, f.296.p.2.b.

Idem quomodo possit moueri motibus contrarijs, f.297.p.1.b.

Termini motus qualiter debeant esse oppositi, ibidem,p.2.B.

Magis opponitur motus motui, quam quies motui, f.299.f 1.a.

Quis motus sit perfectior alio in specie, f.299.p.2.a.

Inter motus eiusdem speciei quis sit perfectior in individuo, ibidem.

Loquendo de perfectionibus extraneis motus, quis motꝰ sit perfectior, ibid.b.

Vnum velocius alio moueri, vnde proueniat, f.330.p.1.a.

Quæ mouentur per accidens, duplicia sunt, f.324.p.2.a.

Velocius & tardius quomodo accipiantur in motibus circularibus, & in rectis, f.396.p.1.b.

Velocitas motus penes quid attẽdatur, f.350.p.2.b.

In quolibet motu quinque reperiuntur, f.258.p.2.a.

Subiectum mouetur tripliciter, ibidẽ.

Quatuor modis intelligi potest alicuius rei mutatio, f.259.p.1.a.

Inter duos terminos priuatiuos nullus datur motus, ibidem,B.

Inter quos terminos sit vere & proprie motus, ibidem.

Generatio substantialis non est proprie motus, ibidem,p.2.a.

In generatione substantiali non est assignare formam positiuam, quæ sit terminus à quo, f.260.p.1.a.

Esse per se motum ad aliquam formã, quid sit. f.262.pag.1.b.

Ad substantiam est per se mutatio, ibidem.

Vt aliqua res producatur per motum proprie dictum, quæ requirantur, f.264.p.1.a.

Augmentatio multipliciter potest sumi, f.265.p.2.a.

Augmentatio viuentium est motus per se ad quantitatem, f.267.p.2.a.

Nutritio fit continue & successiue, f.278.p.2.b.

Aristoteles dixit nutritionem non esse continuã: qualiter intelligatur, ibid.

Motꝰ, seu mutatio duplex, f.270.p.1.a

Motus localis tripliciter est prior omnibus alijs motibus f.384.p 2.B.

Ratione naturali cognosci potest creaturas omnes visibiles habuisse principium durationis, f.365.p 1.b.

Aliquid potest moueri à se ipso dupliciter, f.376.p.2.b.

Omne, quod mouetur, ab alio mouetur, qualiter intelligatur, f.376.p.2.b.

Motus naturalis velocior est in fine, quam in principio, f.386.p.1.b.

Quare motus naturalis sit velocior in fine, quam in principio, f.386.p.1.b. & p.2.a & B.

Quid petat omnis mutatio f.40.p.2.a

Mutatio phꝫsica & creatio quomodo differant,

differant, fol. 113. pag. 1. B.
Omnis actio artificis primo & per se est motus localis, f. 148. pag. 1. a.
Plures sunt species motus, f. 92. p. 2. a.
Motus procedēs ab anima sensitiua duplex, f. 97. p. 2 b.
Nutritio actu significatur in ordine ad terminum, ibidem.
Ad motū non est necesse, quod generās sit præsens, f. 101. pag. 2. B.
Esse principium motus, stat dupliciter, f. 105. p. 1. B.
Motus potest esse infinitus dupliciter, f. 110. pag. 1. a.
Fieri alicuius rei tripliciter potest considerari, 16. pag. 1. B.
Mutatio tria inuoluit, f. 18. p. 1. a.

MOTVS PER VACUUM, vide, vacuum.

MVNDVS.

DE fide est mundum factum fuisse in tempore, f. 364. p. 2. B.
Mundus relictus suæ naturæ non posset durare in infinitum, f. 376. p. 1. A.
Aristoteles probabiliter tantum sensit mundum esse ab æterno, ibidem.

N.

NATVRA.

NOn est demonstrabile à priori naturā esse, f. 88. p. 1. a.
Demonstrabile est, quibus natura conueniat, ibidem.
Naturam esse, demonstrabile est à posteriori, ibidem. b.
Natura est principium motus & quietis, f. 89. pag. 2. B.
Natura per se non intendit motum, sed propter quietem, f. 90. p. 1. B.
Definitio naturæ explicatur, ibidem, pag. 2. B.
Motus, cuius natura est principium, est illi naturalis, f. 91. p. 2. a.
Natura tribuit positiuam inclinationem ad istum motum, ibidem, B.
Omnis natura est principium motus, in quem primo inclinat, f. 92. p. 2. b.
Materia est natura, f. 105. p. 1. a.
Nomen naturæ nan tam est dignitatis & perfectionis, quam principij & causæ, ibidem, p. 2. A.
Priuatio non est natura, ibidem.
Naturalia ab artificialibus quomodo differant, ibidem. B.
Omnis anima est natura, f. 106. p. 1. b
Natura analogice dicitur de materia & forma, f. 107. p. 2. B.
Natura vniuoce dicitur de omnibus formis, f. 108 p. 1. A.
Naturale quomodo differat à libero, fortuito, violento, & artificiali, fol. 110 pag. 2. A.
Sola natura diuina est ex se, & de se vna numero, f. 32. pag. 2. A.

P.

PARS.

PArtes componentes dupliciter sumuntur, f. 8. p. 2. B.
Qualibet pars seorsum est vera causa totius, fol. 86. pag. 1. B.

Partes sunt in duplici differentia, f. 306.p.1.a.
Partes componentes prius natura existunt, quam totum, f.72.p.2.b.
Partes suppositi materialis habent aliquam subsistentiam partialem, fol. 78 p.1.b.
Eadem pars potest esse mouens, & mota per accidens, f.157.p.2.a.

POTENTIA.

POtentia duplex, f.179.pag.1.a.
Potentia Dei quare dicitur infinita in actu, f.198.p.2.a.
Potentiæ sensitiuæ non habent ordinem in cognoscendo, f.8.p.1.B.
Potentia visiua vt specificetur á colore, non indiget actuali coniunctione cum eo. f.36.p.1.b.
In rebus, quæ sunt pura potentia, specificatio vnde sumatur, ibidem.
Potentia passiua transmutandi duplex, f.4.p.1.a.
Potentiæ, quæ agunt per medium materiale quomodo non habeant terminum, f.136.p.2.b.
Potentia solum specificatur ab actu, quem per se primo respicit, f.22. pag.1.a.
Adueniente actu, potentia perficitur, f.22 pag.1.b.
Potentia duplex, f.22.p.2.b.

PRINCIPIVM.

Principia entis naturalis plura sunt, quam vnum, fol. 16.p.2.b.
Principia non sunt infinita, ibidem.
Principia plura sunt, quam duo, folio 17.p.1.a.
Principia quomodo sint duo, & quomodo tria, ibidem.
Vt priuatio sit principium, sufficit quod præcesserit ipsam generationem, f.17.p.1.a.
Principia rei naturalis in facto esse debent esse positiua, ibidem, p.2.a.
Priuatio habet diuersum modum principiandi à materia, ibidem, b.
Principia aliter manent in mutatione substantiali, quam in accidentali, ibidem.
Principium analogice dicitur de tribus principijs, f.18.p.1.b.
Ratio principij non competit formæ accidentali, ibidem.p.2.a.
Principium indiuiduationis debet esse intrinsecum enti singulari, & indiuiduo, f.30.p.2.a.
Principium indiuiduationis in substantijs necessario debet esse substantia, ibidem.
Principium indiuiduationis debet esse id, quo formaliter indiuiduum est tale, ibidem b.
Principium indiuiduationis entis naturalis & substantialis est prædicatum positiuum, f.31.p.1.b.
Principium indiuiduationis substantiæ, radix est indiuiduationis accidentium, ibidem.p.2.b.
Principia rei, & cognitionis, quid sint, f.10.p.2.b.
Principia alicuius scientiæ probari, quatuor modis intelligi potest, ibid.

Principia per se nota, & suppositionis quid, fol. 11. pag. 1. a.
Principia alia per se nota secundum naturam & nos, alia secundum nos tantum, ibidem.
Principia cognitionis tantùm non possunt probari contra negantes, quantum ad existentiam, eodem habitu scientiæ, ibidem. B.
Principia essendi possunt probari contra negantes, ibidem, pag. 2. B.
Principia prima essendi & cognoscendi qualiter distinguantur, ibidem.
Elementa non sunt principia, fol. 13. pag. 2. a.
Prima principia qualiter sint simplicia, & qualiter composita, ibidem, A. & B.
Prima principia entis naturalis contraria, ibidem, B.
Non omne principium est compositum rei, cuius est principium, fol. 14. pag. 2. a.
Principia intrinseca vnitatis numericæ quæ sint, fol. 54. pag. 2. a & b.
In angelis sunt principia intrinseca vnitatis numerica, f. 55. p. 1. B.
Principia extrinseca vnitatis numericæ quæ sint, ibidem, pag. 2. B. & fol. 56. pag. 1. a.
Priuatio formæ producendæ est principium per se entis naturalis, folio 96. pag. 1. B.
Ad rationem principij, vt termini à quo, non requiritur ratio positiua entis, ibidem, pag. 2. B.
Principium corruptibilitatis duplex, fol. 39. pag. 1. B.
Materia absolute sumpta nõ est principium corruptibilitatis, ibidem.
Materia non satiata forma est principium corruptibilitatis, ibidem, pag. 2. A.
Principium adæquatum inuestigandi materiam non fuit transmutatio, fol. 40. pag. 1. B.
Principium, causa, & elementum quid sint, & quomodo distinguantur, fol. 2. pag. 1. a.
Principia complexa duplicia, fol. 2. pag. 2. a.
Quid sibi velit Aristoteles, dicens quod omnis sciẽtia procedit ex causis, principijs, & elementis, ibidem.
Principium sensationis quod sit, f. 99. pag. 1. B.

PVNCTVM.

PVnctum in linea duplex est, folio 244. pag. 2. b.
Punctum nihil influit in lineam, folio 117. pag. 1. A.

Q.

QVALITAS.

AD aliquas qualitates est per se motus, f. 274. p. 1. b.
Ad qualitatem primæ speciei non est per se motus proprie, f. 275. p. 1. b.
Ad qualitatem secundæ speciei non est per se motus, fol. 276. p. 2. a.
Ad qualitatem tertiæ speciei quomodo sit per se motus, fol. 277. pag. 1. a.

Tres sunt durationes in rerum natura, fol.249.p.1.b.
Æternitas, æuum, & tempus qualiter distinguantur, ibidem, & p.2.a.
Tempus discretum quid, fol.250. pagina 2.a. & b.
In qualibet re creata est sua intrinseca duratio. f.251.pag.1.b.
Duratio recte diuiditur in successiuã & permanentem, f.253.p.1.B.
Durationum distinctio vnde sumatur, fol.254.p.1.a.
Quæ duratio sit mensura aliarum, ibidem pag.2.b.
Duratio creata constituit prædicamentum Quando, f.257.p.1.a.
Tempus & motus non potuerunt esse ab æterno, f.371.p.1.a.
Qualiter creatura potuerit esse ab æterno, f.373.p.2.B.

V.

VACVVM.

Vacuum non potest dari per naturam, f.227.p.2.a.
Extra cœlum non datur vacuum, ibidem.
Quando ex aggregatione aeris fit aqua aer, non datur vacuum, folio 228.p.1.a.
Aer, qui est in media regione, quare non dicatur vacuum, ibidem.
Per vacuum non moueretur corpus naturaliter, ibidem, b.
Per potentiam absolutam posset moueri corpus per vacuum, ibid.p.2.a.
Si corpus moueretur per vacuum motu violento, moueretur in tempore, fol.229 pag.2.b.
Si corpus mixtum moueretur per vacuum motu naturali, esset ille motus in tempore, f.230.p.1.a.
Etiam corpora simplicia motu naturali per vacuum mouerentur in tempore, ibidem.
Motus per vacũ qualiter de potentia absoluta possit esse in instanti fol.231.pag.2.B.

VBI.

VBi secundum rem nunquam datur sine loco, f.228.p.2.B.
Secundum potentiam absolutam potest dari sine loco reali, ibidem.
Ad vbi est per se motus, fol.277. pagina 2.B.

VIOLENTVM.

VIolentum duplex, folio 110. pagina 2.B.

VIVENTIA.

VIuentia non eodem modo augentur, f.265.p.2.B.
Viuentia imperfecta & perfecta in quibus conueniãt, & differant, ibidem, B.
In viuentibus forma est principium actiuum intrinsecum eius motus localis,

calis, quo progressiue mouentur, fol. 94 pag. 1. B.

Moueri actualiter non est perfectio viuentium, fol. 100. p. 1. A.

Animalia in suis motibus claudunt omnem perfectionem motuum inanimatorum, & aliquid amplius, f. 106. pag. 2. B.

VNITAS.

IN *accidentibus dupliciter contingit vnitas, fol. 59. p. 2. B.*

Vnitas numerica est ratio positiua, distincta ex natura rei ab essentia cuiuslibet singularis, & ab eius existentia, fol. 51. p 2. A.

Vnitas numerica non est accidens superadditum naturæ rei, ibidem, B.

Vnitas numerica est modus substantialis cuilibet rei intrinsece cõuenies. fol. 52. p. 1. B.

Vnitas numerica materiæ, vnde, ibidem, pag. 2. b.

Vnitas formæ, vnde, folio 53. pagina 1. B.

Quatuor sunt vnitates, & earum radices, fol. 53. p. 2. b.

Quæ sint principia intrinseca vnitatis numericæ, folio 54. pagina 2. A & B.

In Angelis sunt principia intrinseca vnitatis numericæ, folio 55. pagina 1. B.

Principia extrinseca vnitatis numericæ quæ sint, ibidem, pagina 2. b. & 56. pag. 1. a.

Vnitas numerica quid, folio 51. pagi- 1. A.

¶¶¶ 3

FINIS TABVLAE ALPHABETICAE rerum & sententiarum memorabilium, quæ hoc in opere habentur, & ab autore pro materiæ dignitate ad viuum feliciter examinantur.

LAVS DEO.

PRAEFATIONIS DE AVTHORE, MODO PROCEDENDI, ET ALIIS HVIVSMODI, PRIMA PARS.

NAturalem Philosophiam (Deo auspice) iã interpretandam aggredimur, in cuius primo limine (quia, vt infra patebit, scientiarum dignitate prima est) quædam præmittenda sunt, vt ambiguitate nominis ablata, rei veritas clarius eniteat. Hæc etenim antiquitus Sophia, id est, sapientia; postea modestiori vocabulo, authore Pythagora, Philosophia, id est, amor, seu studium sapientiæ, nuncupata est. Quare solet sumi pro sapientia inchoata, & non absoluta, qualis est in habẽtibus illius studium: sed nunc pro vna Metaphysica vsurpatur: nam qui tenet omnes omnino causas rerum, quæ sub illius consideratione cadunt, dicitur sapiens simpliciter, quam puto & ego definire eos, qui Philosophiam dicunt esse artem artium, & scientiarum scientiam. Alij enim non dicuntur sapientes simpliciter, sed tantum in certo genere, vt sapiens medicus, qui nouit morbum per omnes causas ad medicinam spectantes: & hæc sit prima acceptio Philosophiæ. In secunda autem acceptione Diuus Augustinus octauo de Ciuit. Dei, cap. 1. rẽ altius considerans, solos Dei amatores vere Philosophos esse testatur: Deus enim est vera sapientia, per quã facta sunt omnia. Tertia vero acceptione sumitur pro aggregatione scientiarum, quæ in hac latitudine definitur, quod sit cognitio rerum vniuersalium, id est, nõ singularium, sed communium. A Platone autem dicitur mortis meditatio, & Dei similitudo, diuinarum, humanarumque rerum cognitio, hoc est, sempiternarum caducarumque: secundum Ammonium, vel secundum Honorium Augustudunũ, incorporearum, corporearũque, lib. 3. de Philosophia mundi, cap. 1. Cui definitioni

Cic. in Tusc. addit: quæ causam cuiusq; rei contẽplatur: ab Aristotele vocatur veritatis scientia, ab alijs causarũ inuestigatiuix, & scientia rerum per causas, vt post Platonem in Theeteto, docet Arist. 2. Metaph. 2. quia examinatione effectuũ cæperũt homines causas inuestigare. Ab alijs (vt Ammonius refert) dicitur cognitio rerum, vt sunt, quia cum res omnes, quarum causæ quærũtur, habeant esse per illas, tunc illæ erunt cognitæ vt sunt, cùm omnes earũ causæ inuentæ fuerint perceptæ, vt nulla iam superior quæratur. Philosophia ergo sic vniuerse sumpta, solet a diuersis diuersimode distribui. De quo in proœmio super vniuersam Aristotelis Logicã, vbi Philosophiam in cõmuni, id est, contemplatiuã, in Metaphysicam, quæ de ente in cõmuni, & in Mathematicã, quæ de quantitate, et in Physicã, quæ de sensibilibus tractat, sumus partiti: quam partem nunc conamur pro nostra ingenij tenuitate enucleare: dicitur autẽ sic, quia de rebus naturalibus, id est, habentibus principiũ motus & quietis (ita enim vsurpatur hic nomẽ naturæ) disserit, & ita solet appellari ab Arist. scientia de natura principio Physic. & 7. Metaphys. tex. 11. Ideo á Cic. c. 1. & 3. de Finib. scientia, seu Philosophia naturalis, ab Arist. vero 8. Meta. 11. Philosophia secũda: Metaphys. enim appellatur Philosophia prima, quæ ens & eius causas contemplatur: de quo Iauellus 1. Physic. cap. 2. & Palat. libris de anima: habet enim se Philosophia in communi respectu aliarum scientiarum, sicuti iustitia respectu virtutum, & hæc satis de nominis etymologia.

De ordine partium Philosophiæ variant omnes. Quidquid tamẽ Albertus & Ammonius dicant, certum sit (& colligitur clare ex dictis libris Posteriorum circa habitum principiorũ) quod ex natura rei prior est Metaph. deinde Philosophia naturalis, tertio Mathematicæ. Ratio est clara, quia illa de primis entis causis tractat, Philosophia de substantia corporea, Mathematicæ verò de accidenti, puta quantitate, quanuis ordo doctrinæ propter experientiam contrarium postulet: illud autem commune proloquiũ: Magis abstractum præcedit minus, intelligendum est in eodem genere, non in diuerso: vt sunt Mathematicæ, & Physica, cuius quidem partes (vt

infra

infra magis) plures ſunt, ſine dubio tamen hæc eſt prima, quia de rebus naturalibus in communi diſſerit, vt pote de ente naturali, eiuſque principijs, & paſsionibus, quæ ex Ariſtotele 1. Priorũ 1. et 1. Phyſic. 1. particularibus debent anteponi.

Author huius operis eſt Ariſtoteles, vt fere omnes tenent, præterquam in 7. libr. de quo nonnulla eſt controuerſia, vt ſuo loco dicemus. De eius autem vita & laudibus recentiores Phyſici, et Metaphyſici ex Diogene paginas implent, ſed intentio illius eſt agere de ente naturali, eius principijs & paſsionibus: modus procedendi eſt per definitiones, diuiſiones, & demonſtrationes, & per quatuor genera cauſarum, quæ Phyſicus conſiderat, de quo ſtatim, q. 1. dicã: dignitas & vtilitas maxima eſt: eſt enim hæc ſcientia ſcitu digniſsima. Ita Ariſt. 4. Metaph. tex. 24 & 25. 6. Metaph. tex. 2. 2. de anima, tex. 17. vbi S. Tho. Simp. & Philop. cõtra quoſdam oppoſitũ tenẽtes: Deus enim ſcientiã infudit Adamo, vt Theologi colligũt in materia de ſtatu innocentiæ, ex Eccleſ. 17. & Geneſ. 2. illis verbis: Omne, quod vocabit Adam, ipſum eſt nomẽ eius: ex comprehenſione enim naturarum nomina propria impoſuit: Adã vero docuit illã filios, quæ vſque ad nos quaſi per manus dimanauit, vt optimè Ioſephus lib. 1. contra Pionẽ, Euſeb. 7. de præparatione Euãg. Eugubinus de Perẽni philoſoph. 1. et 3. quãuis Ariſt. 1. Metaphyſ. 2. à nobis repertam & excitatam dicat: ita etiam D. Auguſt. lib. 2. de Ciu. cap. 7. et lib. 8. c. 2. Titelmã. vero 1. Metaphyſ. Ariſt. facit inuẽtorẽ, quod incredibile iudico, ſed decurſu tẽporis degenerasſe a vera illa doctrina, poſt vero a primis Philoſophis a Deo illuminatis forte ſpeciali auxilio, quãuis naturale ſufficiebat, excitari et in artẽ redigi, vt Theologiæ renelatæ melius deſeruiret, de qua Philoſ. extant mira encomia grauiſsimorum virorũ: Cic. 1. Tuſc. Seneca ad Luciliũ, lib. 2. epiſt. 16. lib. 14. epiſt. 19. Ariſt. 10. Ethic. et cõmentator hic per hyperbolen dicit, nomẽ hominis æquiuoce dici de Philoſopho, et non Philoſopho, tantum enim homo homini Philoſophia præſtat.

SEd quãuis quæ diximus, indubitata sint inter authores, solet tamen esse lis, an Philosophia sit scientia, & qualis, ab alijsque distincta, vna vel plures, practica, vel speculatiua, quodque sit illius obiectum, in quibus explicandis multum Neoterici laborãt: quia tamen res est facilis, parumque proficua, & multa in proœmialibus ad Logicam à nobis sunt exarata, ideo illis omnibus suppositis hac in parte, pro dictorum explicatione breuiter dico primo: Philosophia naturalis est verè, & propryssime scientia. Ita communis, Albertus 1. Philosophiæ, S. Thomas, Simpl. Themist. Soto, & Iuniores: in Physica enim multa demonstrantur absolute, vt animã esse immortalem, hominem aptum ad risum, veruntamẽ in Physica multas veritates non esse omnino, & semper necessarias absolute, sed tantum naturaliter loquendo: quasdam nõ semper etiam naturaliter, sed tãtum vt in plurimum, quarum omnium (vt dicebam in Poster.) potest haberi scientia, licet in certitudine non sit æqualitas, & vt sic tantũ, id est, vt in plurimum, demõstrantur hæc in Phys. vt docet S. Thom. lect. 16. ex Arist. 1. Post. 7. tex. 21. et 2. Phys. 4. nã de mutabilibus, & talia sint, necessarium quid est, & perpetuũ simpliciter. Vnde falso Caiet. tenet prædictas veritates analogice tãtũ esse necessarias & certas. Nec valet, quod sensibilia, de quibus Phys. agit, corruptibilia sint, vt argumentabãtur Cratilus & Heraclitus, vt refert Arist. 4. Metaph. tex. 22. et Ptolomæus, vt refert Albertus, tract. 1. cap. 2. contra quos scripsit Cicero Academicam quæstionem, & Aug. 3. lib. aduersus Academicos, imo ex Iunioribus Zimara contrad. ctione 2. supra cap. 1. lib. Metaphys. ergo non est scientia. Dicẽdum, vt dixi in proœmialibus ad Logicam, in communi esse incorruptibilia. Dices: animal vt sic dicitur ens corruptibile: dicendum, in statu abstractionis non est corruptibile, quia hæc, sicut & generatio, in singularibus exercetur: sed tantum dicitur corruptibile, quia ea, quibus illa ratio prædicata conuenit, corruptibilia sunt: constat autẽ (vt dicebam in Summulis) quod sensus propositionum constãtium terminis communibus, dum absoluuntur à tempore, est quasi conditionalis, id est, animal, si existat, existet corruptibile.

Ex quo

Ex quo infertur, hunc habitum Physicæ dicendum esse distinctũ à potentijs sensitiuis, ab intellectu, & alijs habitibus: nã licét multa, quæ Physica docet, vt existunt in singularibus, aliter se posse habere, percipiatur sensibus: verbi causa, hic, aut ille motus, siue actio: non tamen in vniuersali, vt (inquam) habent vniformem & immutabilem rationem, nec horum propria principia & causæ, per quas cognoscuntur proprietates, & effectus certa & euidenti scientia: quod enim sensibus apparet, intellectus iudicio est corrigendum, vt patet in virga submersa in aqua, nec enim intellectus solus sufficit, ipse namque solus solis principijs primis vniuersalissimis assentitur (vt dixi in Post.) nõ tamen cõmunibus ex illis illatis, nec tandẽ sufficiunt alij habitus: nam (vt infra) obiectum naturalis Philosophiæ ab alijs secernitur.

Dico secundo. Physica naturalis non est vna scientia simpliciter, sed tãtum genericé, præterquàm quod est Sãcti Thomæ 1. Post. lect. 42. circa finem, vbi ait corpus mobile, non minùs quàm mathematicum, in diuersas species scibilium diuidi, et Caiet. 2. 2. q. 62. artic. 2. Capreol. in epitome, q. 3. prologi, concluſ. 4. Sõcin. 6. Metaph. quæſt. 8. Flãdria ex Aristotele 2. Physicorum, text. 71. vbi ponit scientias circa mobile primam Metaphys. secundã circa mobile incorruptibile, quæ explicatur lib. de cœlo, tertiã circa mobile corruptibile, quæ in libris de generatione & corruptione & anima tractatur.

Probatur conclusio ex dictis in proœmialibus ad Logicam: sunt enim multa principia in Physica, & coordinationes passionum inter se non dependẽtes: aliæ enim probantur octo libris Physicorum de ente naturali vt sic: aliæ de viuenti vt sic: aliæ de animali vt sic, de homine, & de alijs: solet tamẽ aggregatio multorum habituum habentium mutuum ordinem inter se appellari vna scientia.

Hanc conclusionem statuo contra Sotũ hic, cõclusione 4. & alios Iuniores, quæ magis libris de anima examinabitur, dum de vnitate habituum agemus: si quæ autem sunt contra eam, infra dicentur.

Dico tertio. Physica naturalis est speculatiua. Ita communis ex

Aristotele 2. & 6. Metaphysicæ, textu primo; & secundo Physicorum, dicente: Hæc pertractatio sciendi causa est, quæ & colligitur ex Diuo Thoma. Potissimus finis est veritatis cognitio, sicq; habitus & actus nostros considerat, licet sint operabiles: nec contra tamen obstat Aristoteles capit. primo de sensu & sensato, dicens; Vbi desinit Physicus, incipit medicus: medicina autem secundum D. Thomam opus. 70. q. 5. est practica, quia ista vt subest Physicæ, speculatiua est sic enim non applicat quid, sed herbarum naturas considerat. Adde, quod non proprié subalternatur, vt dicebam in Posterioribus.

Dico quarto. Omne corpus vel ens naturale est Physicæ naturalis obiectum, et non corpus mobile, sed naturale. Primum patet: nã obiecta scientiarũ sic distribuenda sunt, vt cõmunissimæ rationes omniũ entium ab vna considerentur: reliquæ vero minus cõmunes in alia & alia, iuxta illarum diuersitatẽ. Vnde Metaphys. agit de ente, siue substantia vt sic, & de illis quæ illi, vt talis est, cõpetunt. Aliæ vero partes Physicæ considerant alia entia, siue substantias magis vel minus inferiores, de quibus vnaquæq; considerare debet tãtum differentiã constitutiuam sui obiecti, &c. vt patet in scientia de animali vt sic, &c. obiectum autẽ potest significari incomplexe, vt genus, vel species aliqua entis, vt si dicas, hominem esse obiectum scientiæ de homine, vel cõplexe significando obiectum superius cõtractum per differentiã inferioris, quod nihil aliud erit, quã differentia obiecti incõplexi. Ita bene Caietanus Opusculo de obiecto scientiæ, dicens, quod mobile, non vt dicit aptitudinem, sed vt dicit fundamentum mobilitatis, est obiectum.

Secundo patet eadem pars: nam ex Aristotele Physica versatur circa corpora & magnitudines, &c. Adde, quod ex Post. illud est obiectum, cuius passiones demonstrãtur in tali scientia: constat autẽ, q motus, locus, tẽpus, &c. passiones sũt corporis seu entis naturalis, est enim natura principiũ motus, & quietis, vt infra.

Secunda pars patet: nam inepte quis diceret, hominem rationalem esse obiectum alicuius scientiæ: ergo nec corpus mobile,

&c.

&c. Patet consequentia, quia corpus cõstituitur in esse corporis per ly (naturale, siue mobile, siue sensibile, siue corporeũ) quæ omnes voces eandem important differentiam: loquor de ratione quæ, non sub qua. Hoc dico contra Albertum, tractatu primo in Physicam, capitulo tertio, & AEgidium.

Ex quo infero primo conciliationem multarum sententiarum circa hoc S. Thomæ, & suorum discipulorum, ponentis obiectum ens mobile; Auerrois ponentis substantiam sensibilem, & aliorum ponentium substantiam naturalem, &c. Non enim differunt secundum rem, ens naturale, ens mobile, vel substantia naturalis, dummodo mobile sumatur pro denominato à motu largè sumpto, vt cõprehẽdit mutationem instantaneam, id est, ens transmutabile, transmutabile (inquam) fundamentaliter, pro radice aptitudinis ad motum subiectiue, non terminatiue, contra Caietanum, quia sic claderet etiam accidentia, ad quæ motus terminatur, de quo libro 5. Similiter ens debet sumi complete, prout dicit ens completũ, vel substantiam completam; sicque materia & forma nec sunt entia, nec substantia complete, sed solum incomplete: vt dicimus homines componi ex corpore & anima: & Aristot. 2. de anima dicit animã esse actum corporis, &c. vt bene Caietan. Soto, & Vallesius contra Ferrar. & Aquarium existimantes Philosophiæ obiectum debere prædicari de materia & forma: sed nihil minus: materia enim & forma respectu huius obiecti debent esse partes integrales, componentes totum hoc, ens naturale, non autem partes subiectiuæ, vt bene Sanctus Thomas: sic ergo ens mobile, idem valet, quod naturale, sed aptius significatur per ly (naturale) quia hoc formaliter importat naturam, quæ definitur ab Aristotele, quod sit principium, non solum motus, sed etiam quietis: ergo quod significatur hoc principio vt constitutum, debet significari vt capax vtriusque: mobile autem vt sic sane solum significat principium alterius. Adde, quod obiectum scientiæ (vt primo Toster. dicitur) causa est suarum passionum: illo ergo modo commodius declaratur, quo vniuersa eius causalitas circa omnes

eius passiones explicatur: constat autem, quod sub nomine mobilis solum explicatur causalitas circa motum: sub nomine autem naturalis etiã circa quietem, quæ (sicut & motus) fluit ab isto subiecto: ergo clarius, & melius explicatur per ens naturale.

Nec valet aliquorum solutio, cum Alberto hic, capitulo tertio, quod quia motus cõuenit omni enti naturali, nõ vero quies (quia non conuenit cælo) ideo debet poni mobile, vt vniuersalius: non (inquam) valet, quia solùm probat potius debere poni mobile, quam quiescibile, vt pote eo vniuersalius: non tamen probatur, quòd nò debeat poni naturale, quod claudit vtrumque. Nec valet secundo cum eodem dicere, quod quia motus est passio positiua, quies verò priuatiua, sufficit primã explicare, cùm ad habitum priuatio reducatur: quia pari ratione in definitione naturæ sufficeret dicere, quod est principium motus, cuius oppositum facit Aristoteles secundo lib. huius dicens: natura principium est motus, & quietis.

Infero secundò, Philosophiæ obiectum debere esse ens substantiale, non accidentale. Patet, nam corpus vel est de prædicamento quantitatis (vt dicebam in logica, capitulo de Quantitate) quod cõsiderat Mathematicus sine aliqua prorsus mutatione: vel est substantiale, quod est Physici, quod Aristoteles docuit planè secundo Physicorum, & primo de cælo in Proœmio, Sanctus Thomas primo Post. Vnde Physicus de his, quæ non sunt quid substantiale, nõ agit vt de obiecto, sed vt ex quorum cognitione pendet obiecti cognitio: qua ratione explicat motum localem, vt est passio aliquarum substantiarum: alterationem, vt d sponit ad substantiam: augmentationem, vt reducit illam ad pristinum statum, &c. Vnde (vt suprà dicebam) mobile sumptum pro principio proximo motus, non potest assignari subiectum Physicæ, vt dicebat Paulus Venetus in Summa Philosophiæ, libro primo, capit. secundo: quia vbi agitur de substantia vt de obiecto, nõ potest cadere sub illo vt sic aliqua proprietas illius: in Philosophia autẽ agitur de materia & forma, quæ sunt de substantia entis naturalis, & libro de cælo de substantijs cælorum, similiter in alijs, nec est alia scientia, ad quam pertineat

agere

agere de substantia & de essentia entis naturalis: ergo &c.

Tertio colligo, obiectum Philosophiæ esse substantiam completam, nam partes, & accidentia, & causæ entium physicorum non cadunt sub physica consideratione, vt quæ non habẽt naturam, nec motu seu mutatione perficiantur primó & per se, sed sunt, ex quorum perfectione pendet perfectio substantiæ completæ.

Vltimó infero contra Antonium Andream, tractatu de tribus principijs, quæst. 1. & alias, Physicum nõ agere de rebus immaterialibus, tanquam de obiecto: quod etiam docet Aristoteles sexto Metaph. text. 25. vbi id notat Scotus, & 12. Metaph. tex. 48. & 2. Physic. 2. & 7. cũ enim sit corpus de prædicamento substãtiæ (vt dictũ est) nõ abstrahit a materia. Similiter, nõ agit Physicus de Angelorum essentia, nec consequenter de eorum proprietatibus, vt de eorum motu. Passiones enim (vt dicebam in Posterioribus) demonstrantur per essentiam subiecti: de intelligentijs autẽ, quatenus sunt cælorum motrices, imo de primo motore, 8. Physicorum agit Physicus, non tamen vt de entibus naturalibus, sed vt de causis extrinsecis motuum naturalium, vt dicam (Deo dante, octauo Physicorũ: agendũ ergo hic solúm est de motu & mutatione physica, & naturali: & quidem actio spiritalis secundum Diuũ Thomam prima parte, q. 18. articulo primo ad primum, & quæstione 9. articulo 1. ad primum, et ibidem late sapientissimus M. Zumel, non dicitur propriè motus, seu mutatio, sed metaphoricè: sicq; Plato dicebat, primã causam se ipsam mouere, dum se ipsam intelligit; & Aug. 4. super Genesim, ait: Spiritus creator mouet se, nec per motum, nec per speciem. Nec contra dicta obstat, quod cælum empyreum non est mobile; non ergo omne corpus est obiectum, cum nõ sit mobile: nam licet non moueatur localiter, illuminatur tamen: addo, quód etiam localiter est mobile: nam si extraheretur á proprio loco, habet principium, quo restitueretur in illum.

Dico quintó & vltimò Corpus seu ens naturale præcisum ab inferioribus, est obiectum octaui libri de Physica auscultatione, seu de Physico auditu: hæc enim scientia plures habet partes. Primo

enim,id eſt,in his octo libris agit de his, quæ ſunt communia omni enti naturali; deinde de ipſis in particulari, de cælis,de elementis, mixtis, Meteorologicis,& mineralibus,animalibus, & plantis: quarum diuiſionem conſulto prætermitto. Concluſio S. Thomæ petitur ex Ariſtotele 4. Metaphyſ.& 4. Phyſic. Et patet etiam ex diſcurſu illorum librorum. Cur autem ſic appellauerit eos (licet 3. Poſter.cap.12 & 1.cæli textu 33. vocauerit eos de motu) omnes Doctores docent,Soto & Villalp.& recentiores, qui deſumpſere ex Cicerone,5.de Finibus,Galen. de facultatibus naturalium ſubſtantiarum.Ammonius in Præfatione prædicamentorum,Gellius, decimo noctium,cap.14.Euſtratius primo Ethic.cap.13.& libro 6.cap.14.dicunt operum Ariſtotelis quædam ſtylo facili & vulgari eſſe conſcripta,quia ad res externas dirigebantur,vnde exoterica ſunt dicta:alia ſtylo graui & difficiliori, quæ indigent Magiſtri doctrina:vnde auſcultatoria dicebantur,quales ſũt hi octo libri,quorum diuiſio multipliciter fit, tam a Thomiſtis, quam a Villalpando & alijs.Dicendum tamen eſt,quod in duobus prioribus agitur de principijs & cauſis,in tertio incipit agere de motu & infinito,in quarto de loco,tempore,& vacuo,quæ ſunt neceſſario cognoſcenda ad rationem motus:in quinto de ſpeciebus motus,in ſexto de quantitate motus,in ſeptimo & octauo de cauſa efficiẽti motus, atque ideo probat eſſe primum motorem.

Ex quo infero primo falſo aliquos(qui pro ſe ſerunt Philoponum,Themiſtium,Simplicium,& Vicomercatum) ponere obiectũ Phyſicæ,principia rei naturalis:ex dictis enim,de iſtis & alijs ſolum agitur,vt de pertinentibus ad obiectum;verum tamen eſt,titulum iſtorum ſic reperiri,de principijs & motu.Sed facile reſpõdetur,titulum non ſemper continere obiectum(vt dicebã in Logica) ſed aliquid potius in tali obiecto repertum,& ita iam appellantur libri de Natura,id eſt,de motu,vt liber etiam de Anima,cum tamẽ obiectum illorum non ſit anima,ſed animatum.

Secundo infero contra Antonium Mirand. libro 15. de ſingulari certamine,octauum librum Phyſicorũ propryſſime ſpectare ad

re ad Physicum, non ad Metaphys. de quo bene Fonseca, 2. Metaph. cap. 3. q. 5. sectione 2. & 3. Metaphysica enim inscribuntur, id est, Postnaturalia: & Aristoteles proœmio Physicæ ait agendum de principijs naturalis scientiæ: & libro 1. cap. 2. text. 8. 12. & 13. & libro 2. cap. 2. text. 26. idem.

Sed dices: Præfatiuncula libr. de cælo est communis toti Physicæ: ergo ab illis incipit Physica. Secundo in octauo libro agitur de causis, quæ est tractatio Metaphysicæ. Dicendum, quod ista præfatiuncula est summa eorum, quæ in Physica traduntur: in Physicis autem non agitur de causis in communi, vt in Metaphysica, sed de causis physicis, vt etiã de motu physico, duratione physica, &c. Nos tamen libro secundo, de causis in communi dicemus: paucis namque additis, totum quod in Metaphysica dicitur, de illis dicemus, in quibus, vt in omnibus, modus procedendi erit, vt in Logica: ita tamen vt literam Aristotelis, quantum ad materiale, omittam, ne studiosus á facili & clara intelligentia præpediatur, & nauseam causem lectori; quæ vero ibidem formaliter continentur in toto vno libro, simul copulabo, singulis capitulis singulas annotationes literales adiungendo: & similiter quæstiones omnes eiusdem libri in capite primo rationem ordinis assignando, afferam. Faxit Deus labor iste ad complementum vsque perueniat.

LIBER

LIBER PRIMVS
de physica auscultatione.

INTENTVM ARISTOTELIS IN HOC Libro est, contra antiquos principia rei naturalis determinare: continet nouem capita in textus octuaginta tres partita.

SVMMA CAPITIS PRIMI EST, quæ methodus sit tenenda in dispositione rerum naturalium.

tex.1. Quoniam cognoscere, ac scire.

QVOD Est velut proœmiũ totius Philosophiæ, vt optimè Simplicius. Inquit Aristotel. quod oportet ante omnia determinare principia scientiæ naturalis. Probat, quia in omni methodo & scientia, vbi sunt principia, causæ, & elementa, intelligere & scire prouenit ex perceptione principiorum, causarum, &c. Tunc enim arbitramur scire ex primo Poster. tex. 5 cùm principia prima, & causas vsq; ad elemẽta cognoscimus: naturalis autem entis sunt principia, causæ, & elementa, &c. ergo. Istam minorem non probat, sed Theophrastus supplet sic, quia omnia composita habent principia, res verò naturales, cùm sint corpora, composita sunt: ergo ex eorum perceptione scire contingit.

Dicit secundo a tex. 2. Ab vniuersalioribus procedẽdum est in cognitione horum principiorum. Probat, quia innata via est nobis à notioribꝰ ad minus nota: vniuersaliora autem, cũ sint quædam tota confusa, quæ primo obiciuntur nostræ cognitioni, nobis notiora sunt: hoc dicit in textu tertio: ergo ab illis est procedendum: nam nõ sunt eadem nobis, & natura notiora, sed notiora nobis, sunt minus nota natura, & è contra. Quod autem confusiora, sint nobis notiora, probat in textu 4. tribus exemplis. Primum, Totum integrale, vt est domus, est notius nobis suis partibus: quia primo offertur eius cognitio in confuso quam singulæ eius partes. Secundo, Totum definibile notius est suis partibus: prius enim cognoscimus hominem in confuso quã illum

illum esse animal rationale. Tertiò, quia pueri prius omnes homines appellant patres, deinde distinguunt inter quendam hominem, & proprium patrem: ergo secundùm sensum prius cognoscuntur confusa: & idem colligit de intellectu.

ANNOTATIONES *circa literam huius capitis.*

SImplicius, Auerroes, S. Thomas, & Soto hic distinguũt inter intelligere, & scire: quod intelligere, vel refertur ad cognitionem in communi, ita quod per (scire) vt per quandam appositionem, limitetur ad cognitionem scientificam: vel refertur ad cognitionem definitionis, & scire, ad cognitionem demonstrationis, cũ in vtraque cognitione suo modo reperiantur causæ: in definitione genus & differentia: in demonstratione vero præmissæ. Vel tandem refertur (intelligere) ad cognitionem primorum principiorũ, quorum habitus est intellectus, vt diximus lib. 1. Poster. sicut cõclusionis est scientia, quia cognitio principiorum pendet ex terminorum apprehensione, quasi ex principijs.

Secundò aduerte, quòd quanuis methodus soleat sumi pro quocunque habitu speculatiuo, aut actiuo: hic tamen sumitur (vt vult Auerroes) pro arte & ratione, qua res disponuntur in scientia: quæ quanuis iuuat ad sciẽdũ, non tamen est modus sciendi, vt dixi in Sũmulis, & in hac arte & ratione docet Aristoteles, quòd est incipiendum à causis, principijs, & elementis, quando scientia est de re ca, hoc est, principia causas, &c. habente.

Tertiò considera ex Aristotele 5. Metaphysic. text. 1. quòd hæc tria, principium, causa, & elementum, habent se, sicut superius & inferius: principium namque solùm dicit ordinem alicuius ab alĩ quo, scilicet id, vnde procedit, aut res, aut motus: causa vero super hoc addit influxum in effectum: vnde punctus principium est lineæ, non tamen causa. Rursus elementum addit rationẽ partis intrinsecæ, rei compositionem intrãtis: & ita efficiens principiũ & causa est, sed non elementum. Vnde bene valet; Est elementum: ergo causa: est causa, ergo principium, non è contra. Aristoteles autem hic, vt notat Philoponus, disiunctiuè loquitur in illa Maiori: nam quædam scientiæ tantum considerant causam formalem, vt Mathematicæ: quædam simul finalẽ: quędam verò omnes causas: vnde sensus Maioris est: cùm scire, sit per causas rẽ cognoscere, ne cesse est, quòd in omni scientia procedatur à causis, à quibus res scita pendet, siue illæ sint extrinsecæ,

secæ,siue intrinsecæ: vnde cum in eodē syllogismo vitium sit,æqui uocationem admittere eiusdem nominis,pro eodem semper sumē tur prima principia,& principia, & sic de alijs : addendo tamen, quòd sint suprema in suo genere, & ita sensus illius est : Tunc existimamus,&c. quod quando causas cognoscimus,non tantum intrinsecas,sed extrinsecas, non tantum supremas, sed immediatas cognoscimus.

Quartò nota, quod Aristoteles in hac doctrina duos ordines seruat:alterum naturæ,doctrinæ alterum: naturæ,in quantum procedit à causis,& principijs ad effectus:& ita 1. libr. agit de principijs intrinsecis rei naturalis,in 2. de extrinsecis:vtpote, de fine & efficienti,in 3.verò de ipsa re naturali. Rursus in tractatione ipsorum principiorum seruat ordinem doctrinæ, incipiendo à notioribus nobis,id est,ab vniuersalioribus. Primò enim inquirit de principijs in communi, deinde in particulari:imò si tota doctrina horum octo librorum ad reliquas philosophiæ partes comparetur, seruatur ordo doctrinæ: quia in istis agitur de mobili, & motu in communi, in reliquis verò de speciebus motus in particulari.

Quinto nota,quòd in illis verbis(sunt nobis manifesta confusa) postremo(ex his fiunt nota elemēta,& principia his, qui diuidunt ipsa,&c.)bene Auerroes per (cō fusa)intelligit(tota sensibilia)per (elementa verò,& principia) eorum partes:vel aliter per (confusa)vniuersalia,per (elementa verò & principia) species sub illis cōtētas intelligit,vt patet ex tex. sequenti,quo colligitur: Ex vniuersalibus ergo ad singularia est procedendum, & ita sensus est, quod vniuersalia sunt nobis notiora,ex quorum cognitione,diuidendo per differentias in inferiora,ipsa inferiora innotescūt. Ita S. Thomas, Philoponus, Alexander, Themistius.

Vltimò aduerte,quòd quanuis totum integrale actu habeat partes,vniuersale verò in potentia solùm,assimilantur tamē in hoc, quod vtrumque indistinctè,& in confuso habet:ita quòd per diuisionem vtriusque singulæ partes innotescunt. Similiter secundo exemplo Aristoteles docet, totū definibile esse notius nobis suis partibus,intellige, vt sunt actu partes: sic enim sunt minus vniuersales illo. Cùm verò alibi docet,partes definitionis esse notiores nobis, intellige, vt sunt tota vniuersalia,in confuso includentia suas species. Tandem tertio exemplo,quādo pueri primò vocant omnes homines patres, ducuntur phantasiæ cognitione, nō intellectus,quidquid dicat Auerroes,nondum enim sunt rationis com-

compotes: vnde non cognoscunt verum vniuersale abstractum à singularibus, sed tantùm indiuiduum vagum naturæ vniuersalis.

CAP. II. SVMMA textus, vbi explicantur variæ quæstiones de principijs.

rex.6 n. cest autẽ.

SVpponit Aristoteles infrà probandum, quòd sint principia rei naturalis: & vt referat de illis varias sententias, à diuisione incipit sic: Principium, vel est vnũ, vel plura: si vnũ: vel mobile, vt posuere naturaliter loquentes: vel immobile, vt Parmenides & Melissus, quos dicit non naturaliter locutos, quia abstulerunt motũ rebus naturalibus debitum: si plura, aut finita, aut infinita: si finita, vel duo vel tria, & c. infinita, aut differentia tantùm figura, ideſt, forma accidentali, vt Democritus posuit: vel differẽtia accidentali, contraria tamen, vt posuit Anaxagoras, apud quos (inquit) idem est quærere de ente, & de principio, an sit vnum vel plura, quod, vt Auerroes, & S. Thom. explicant, dicit propter Parmenidem, & Melissũ, contra quos subdit Aristoteles, quod philosophus naturalis non debet arguere, quia isti negant principia entis naturalis: qui enim negat principium in communi, negat etiam & physicum: de ratione enim principij est quod distinguatur à principiato, vel vno, vel pluribus: ad rationem ergo principij duo ad minus requiruntur entia, isti vero solùm ponunt vnum ens: ergo tollunt rationem principij, de cuius ratione est, quòd ex illo aliquid fiat: omne autem fieri, dicit motum: ponendo autem vnum ens immobile, & auferunt motum, & rationem principij, & ita, dato vno impossibili, plura sequuntur.

In secunda parte, vt soluat rationes horũ, aduertit q̃ ens potest sumi, vel pro omnibus prædicamentis: vel pro aliquibus seorsum: si omnia sunt vnũ ens, vel quòd sit simul substãtia & accidens, vel sola substantia sine accidẽti: vel contrà solum accidens sine substantia. Si primum: ergo iam non sunt omnia vnum ens, scilicet genere: substantia enim & accidens, siue continua, siue separata, sunt multa entia, scilicet genere: nec secundum, quia sola substantia non esset finita, aut infinita: cuius oppositum isti docent: quia ratione quantitatis res dicitur finita, vel infinita ex parte materiæ: de hoc infinito est sermo. Tertium etiam repugnat, quia nullum accidens potest separari à substantia, ita quod extra illam existat, intellige naturaliter, sic enim loquitur Aristoteles.

Secundò arguit, ratione sumpta ex essentia vnius, quod supponit triplex, scilicet continuum, vt lignum: indiuisibile, vt punctum, & tertio vnum ratione & definitione. Tunc sic: Omne quod est vnum, necessario est aliquod horum trium: non primum, quia est vnum actu, & plura in potentia: ergo si pò-

si ponunt vnum continuum, ponunt multa: nec secundum, quia indiuisibile non est quantum: ergo nequit esse finitum, vel infinitum, quia ista sunt passiones quantitatis, non eius termini: nec tertium, quia iam duo cõtraria essent vnum ratione, scilicet bonum, & malum, vt dicebat Heraclitus: & quia malum est non bonum, sequitur etiam duo contradictoria esse vnum ratione: & ita idẽ esset quęrere, an omnia essent ens, & an omnia essent non ens. Tertiò duo disparata erũt vnum ratione: vt homo & equus. Quartò, duo primò diuersa erunt vnũ ratione, vt quantum & quale. Vnde subdit quod cùm isti dicerent, omnia esse vnum ens, timebant de eodem dicere: est albus, est musicus, &c. ne ex repetitione verbi, est, videretur poni pluralitas entium.

ANNOTATIONES circa literam.

TExtu 13. vt probet consequentiam cõtra Parmenidem, &c. supponit, ens dici multipliciter: in quo nõ petit principium, assumẽdo, quod alij negant, sed tantum supponit significationem entis, quam omnes confitẽtur: quod (scilicet) ens, aliquando se extendat ad substantiam, qualitatem, &c. aliquando vero limitetur ad substantiam, vel quãtitatem: significatio autem nominis necessario supponenda est, ne deturæquiuocatio: peteret autem principiũ, si ens hoc, vel illo modo supponeret esse realiter multa.

Secundò nota, quòd quanuis arguendo contra istos, videatur peccari in forma, procedendo à confuso ad determinatũ, sic: Omnia sunt vnum ens, quod est substantia: ergo vel homo, vel equus: non tamen id facit, quia ex concessis ab illis arguit: illi verò non dicebant omnia esse vnum ens, quod est principiũ, genericè vel specificè, sed determinate, & in singulari: non enim ita insipienter genera, aut species vniuersalis ponebant principia entis physici & realis: & ita arguit à determinato ad eius partes: sicut, si quis diceret: Omnis homo est aliquod risibile, bene contra eum fieret descensus sic: ergo vel hoc risibile, vel illud: ita Aristoteles: omnia sunt vnum ens determinatum: ergo vel hoc, vel illud.

Tertiò nota, quod in alio sensu Porphyrius vocat accidens separabile, quando (scilicet) realiter separatur à substantia per sui corruptionem, manente substantia incorrupta. Aristoteles autẽ hic vocat separabile illud, quod nõ tantũ separatur à substantia, sed manet incorruptum extra illã, imò hoc est propriè separari (nam primum potiùs est nõ manere, aut corrumpi) & hoc modo nullum accidens, siue proprium, siue cõmune, potest realiter exis-

tere extra substantiam modo naturali, de quo in Logica.

Quarto nota, quòd quanuis textu 16. solùm Aristoteles numerauit tres vnitates, sunt tamẽ aliæ, scilicet analogica & genetica: illas tamen solùm adduxit, de quibus erat vero simile, quod Parmenides & Melissus loquerẽtur: quia certum erat, eos non loqui de vnitate analogica, quia sic & verum dicerent, & ab Aristotele non dissentirent: nec de genetica, cum sit vnitas rationis.

CAP. III. SVMMA text. in quo soluuntur rationes Parmenidis & Melissi.

text. 22. & exqui b⁹ ostendunt soluere.

INtentum Philosophi in hoc capitulo est primò soluere rationes Parmenidis & Melissi: & primò soluit huius argumẽtum: Omne quod est factũ, habet principium: ergo quod non est factum, non habet principiũ: ergo nec finem, & consequenter est infinitum: tale autem est ens, cùm nec fiat ex nihilo, neque ex aliquo ente præsupposito, quia quod præsupponitur, non fit: ergo est infinitum, etiam vnum, quia tale omnia cõtinet, sequitur vt sit immobile, quia replet omnem locum. mobile autem non debet omnia replere, sed priorem locum deserere, vt posteriorem repleat. Hanc ergo rationem soluit, dicens: quòd peccat in materia, quia assumit propositiones falsas, nam principium duplex est, aliud durationis, & est primum instans, in quo res incipit esse, aut illi immediatum tempus, de hoc autem nũ loquebatur Melissus, sed solùm infinitum secundum magnitudinem ponebat, imò hoc non colligeret, nam anima rationalis facta est, & habet principium durationis, & non finẽ, & similiter Angeli: aliud vero est principium magnitudinis, scilicet prima pars illius quod fit, vt cor in animali, & de hoc Melissus existimat omne factum habere principium hoc modo: sed falsum esse ostendit Aristoteles in illuminatione, in qua non datur aliqua prima pars aeris illuminata, sed omnes simul: similiter in congelatione aquæ, nulla pars aquæ prima congelatur, sed simul omnes: ob quod istæ mutationes, licet fiant successiue, vocantur momentaneæ, quia tota magnitudo simul mutatur, ita quod successio tantùm se tenet ex parte termini acquisiti, & nullo modo ex parte subiecti, cùm omnes eius partes recipiant talẽ terminũ simul in eodẽ gradu. Secundò inquit Philosophus, quòd argumentum peccat in forma, quia consequentia est mala ab opposito antecedentis, ad oppositum consequẽtis: verbi gratia, quod est homo, est animal: ergo quod non est homo, non est animal. Ita arguit Melissus, quod est factum, habet principiũ: ergo quod non est factum non habet principium.

Secunda ratio Melissi, qua ex infinitate infert omnimodam vnitatem, etiam secundùm rationem, sic reprehẽditur

ditur ab Aristotele, nam quamuis ex eo, quod principium materiale sit infinitum, sequatur quòd omnia sint facta ex illo, & ita quòd omnia sint vnum subiecto, non tamẽ sequitur, quod omnia sint vnum etiam ratione. Tum, quia vnitas rationis nõ sumitur à subiecto: tum etiam quia sic contraria, & contradictoria essent vnum secundum rationem, quod est impossibile.

Tertiò, discursum, quo ex infinitate infert immobilitatem, reprehendit. Primo, quia sicut aqua finita in codẽ, quem replet, loco potest moueri localiter, vt patet in aqua vasis, & maris in suo alueo per partium commutationem, quia vna cedit alteri: ita posset moueri aqua, etiam si esset infinita. Secundò, quia licet non possit moueri localiter, saltem per alterationem posset moueri, quia ad hanc non requiritur locorum diuersitas: ergo male ex infinitate materiali, & quantitatiua omnimodam immobilitatem infert.

Deinde in secunda parte soluit rationem Parmenidis, scilicet: quod est præter ens, est non ens: sed non ens est nihil: ergo quod est præter ens, est nihil: sed ens est vnum: ergo quod est præter, vnum, est consequenter nihil: sunt ergo omnia vnum. Respondet quòd peccat in materia, sumendo illã minorem falsam, scilicet, ens est vnũ: quia ens in communi, vt sumitur in hoc discursu, tantùm est vnum nomine, nõ re, cũ se extendat ad primò diuersa, vt ad substantiam & accidens, quæ in nullo vniuoco conueniũt, &c.

In fine capitis rursus dicit secundò peccare in materia, quia illa Minor: sed non ens, est nihil, falsa est, vt ab illo sumitur non ens. Pro quo aduertit Aristoteles quod non ens, si sumatur pro negatione omnis entis, est nihil: si tamen sumatur pro negatione entis perfecti, quod est substantia non est nihil, quia accidens est hoc modo non ens, & tamen est aliquid, & quia Parmenides per ens, tantum intelligebat substantiam, & per non ens, non substantiam, falsò dixit non ens esse nihil, & è contrà. Plato vero dixit aliquid posse esse ens, & non ens, vt accidens, quod est ens imperfectum, & non ens perfectum, quia non est substantia. Similiter peccat in forma, cũ non valet in omnibus terminis similiter dispositis, vt debet valere bona cõsequentia: nam demus (inquit Arist.) quod omnia quæ sunt in mundo, sint alba, non sequitur, quod est præter album, est nihil: ergo omnia non sunt vnum, quia ipsum album includit diuersa ratione ipsum subiectum & albedinem. Item est optima similitudo, quia sicut album dicit diuersa secundum rationem, scilicet albedinem, & subiectum, quamuis sint coniuncta, ita ens in communi dicit substãtiã, & accidens, quæ sunt diuersa ratione, quia (vt bene Aristoteles notat) nõ est idẽ aliqua esse coniũcta, & esse idem, aut esse diuersa, & esse separata: quia possunt aliqua esse diuersa, licet sint coniũcta, vt albedo, & dulcedo in lacte, in quo isti decipiebantur.

Modò Aristoteles reuertit ad impugnandum Parmenidem, dicens, quod cũ

in aliquo conueniat cùm Meliſſo, quia ponit vnum principium, & immobile, in hoc eandem cum illo habet impugnationem: ſed quia in aliquo differt, quia iſtud principium ponit eſſe finitum, ideo in hoc peculiari indiget impugnatione: & ideo vtitur communi impugnatione: nam poſtquam ex his docuerat non eſſe omnia vnum ens, vt ſe extendit ad ſubſtantiam, & accidens, quia hic ſunt neceſſario plura: ratione probat modò, quòd non ſint omnia vnum ens, quod eſt accidens: quia de ratione accidentis eſt, quod ſit in alio: ergo ſi extra accidens, nihil eſt: ſubiectum, in quo inhæret accidens, erit nihil, aut ſi ſubiectum eſt aliquid: ergo iam ſunt duo entia, ſubiectũ (ſcilicet) & accidens.

Tertium mẽbrum, quòd non ſit ſola ſubſtantia, quia hæc apta eſt denominari ab accidenti: ergo, ſi hoc eſt non ens, & nihil, ſequitur, quòd ſit ſubſtãtia ens & non ens, quãdo dicitur: ſubſtantia eſt alba, quia album accidens eſt: & ſic non eſſet maior ratio, cur diceretur ens, quàm non ens. Nec valet (inquit Ariſtoteles) dicere, quod accidens eſt non ens tale, ſcilicet ſubſtantia, ſicut homo eſt non ens tale, ſcilicet equus, quia ſuppoſito, quod omne ens ſit ſubſtantia, idem eſt, non ens ſubſtantia, & non ens abſolute: aut ſi nõ ſunt idem. ergo iam ſunt duo entia, ens ſubſtantia, & ens accidens.

Secundo, hoc idem membrũ ſic probat: ſi omnia ſunt vnum ens, quod eſt ſubſtantia: ergo aut eſt indiuiſibile, aut diuiſibile: ſi diuiſibile: ergo habet partes, in quas diuidatur, ſed ratio partium diuerſa eſt à ratione totius: ergo iam eſſent plura entia ratione. Sed quia poterat aliquis dicere illas partes non eſſe ſubiectum, & ita in caſu poſito, non eſſe ens, & conſequenter non ſequi, quod ſint plura entia, ſed vnum ens, ſcilicet totum, & alterum commune, quod ſeparabile eſt à ſubiecto: & ſic in eius definitione nõ ponitur ſubiectũ: alterum proprium, quod inſeparabile eſt, & in cuius definitione ponitur ſubiectum.

Secundo ſupponit partes definientes aliquod definitum, per illud definiri non poſſe, vt animal & rationale non definiuntur per hominem. Ex his format hanc rationẽ: Partes ſubſtantiæ non definiuntur per illam: ergo non ſunt accidẽtia propria illius: ergo erũt accidentia communia. Conſequens eſt falſum: quia iſta ſunt ſeparabilia à ſubiecto, at partes à ſuo toto ſunt inſeparabiles, aut ſi ſeparabiles ſunt, & poſſunt alteri inhærere: ergo & earum tota ſubſtãtia integra poterit alijs inhærere, quod eſt abſurdum. Conſequẽtia probatur, quia de quibus partes definitionis dicũtur, dicitur & totum definitum: infert ergo Ariſtoteles quod cùm nec ſſa ſequatur: ſi ens habet partes, quod ſit plura, indiuiſibile deberet poni, vt eſſet vnum, & hoc (ait) aliqui non exiſtimant inconueniens, vt Zeno, & Xenophon dicentes, magnitudinem eſſe indiuiſibilem, quod hic Ariſtoteles nõ reiecit vſque ad 6. Phyſicorum ſicut alij, inter quos Plato, non putarunt inconueniens, quod ens eſſet

esset non ens. Concludit ergo Aristoteles caput, quòd licèt per ens, absolutè omnes intelligant quòd verè est substantia, ex hoc tamen non sequitur, quod omnia sint vnum, quia præter illam sunt plura alia entis entia: scilicet, accidentia.

ANNOTATIONES circa literam.

NOtandum primò est, quod licèt in terminis conuertibilibus argumentum valeat, non tantum ab opposito consequentis ad oppositum antecedẽtis, sed etiam è contra, vt est homo: ergo risibile: non est homo, ergo neque risibile, & è contra: quia hic sumitur causa adæquata, in qua sicut affirmatio est causa affirmationis, ita negatio negationis: tamen in terminis non conuertibilibus non valet ab opposito antecedentis ad oppositum cõsequentis: vt si dicatur: Est homo: ergo est animal: non est homo: ergo non est animal: quia hic sumitur causa inadæquata, qualis est homo respectu animalis, vt latè primo libro Perihermenias diximus: & quia esse factum, & habere principium durationis & magnitudinis non conuertuntur, siquidem aer illuminatus, & aqua cõgelata facta sunt, & non habent principium magnitudinis, ideo malè arguebat Melissus: Quod est factum, habet principium: ergo quod non est factum, non habet principium: nam, vt bene Lauellus, quando argumentamur ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis, argumẽtamur in prima figura, Minore existenti negatiua, quæ consequentia mala est: quando verò ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis, arguimus in secunda figura, Maiori existente negatiua, quæ consequentia est legitima, & formalis: & ideò tenet in omnibus terminis, & in omni materia, vt 2. & 4. libro Summularũ dicebam: prima verò consequentia solum tenet in cõuertibilibus terminis, vt dictum est.

Secundò nota, quòd quando Aristoteles text. 14. dixit, toto quiescente, partes posse moueri, debet intelligi in toto fluido, sicut est aqua, ne sibi contrarietur, scilicet Physicorum tex. 80. dicenti, quòd, quiescente toto, partes non possunt moueri, & 5. Metaphys. text. octauo, quod continuum est, cuius motus est vnus: quibus in locis apertè loquitur de toto solido, in quo quia vnæ partes propter soliditatem non possunt cedere alijs, inde est quod nõ possint vnæ moueri, quin omnes moueantur, & consequenter totum.

Tertio cõsidera, quòd quando Arist. dixit, accidẽs inseparabile

definiri per subiectum, secus vero separabile: sensus est, quod accidens inseparabile à substantia, quod dicitur propria passio, definitur per aliquod subiectũ determinatũ, vtpotè per illud, ex cuius radice & essentia pullulat: illud namque respicit peculiari quadã, & intrinseca habitudine, vt cap. 4. Prædicabilium dicebã: accidẽs vero separabile ab essentia, siue tale sit inseparabile ab individuis, vt albedo à cygno, siue ab eis separabile, vt calor ab aqua, quod dicitur accidẽs cõmune, seu quinti prædicabilis, non definitur per aliquod subiectum determinatũ: quia cum à nullo determinato dimanet, tantum illud respicit communi quadã habitudine, scilicet vt subiectum inhæsionis, in quo omnia subiecta conueniunt: & ita solum per subiectum in cõmuni describitur. Qualiter autẽ accidens propriũ, quod ab adæquata, scilicet, radice oritur, à cõmuni distinguatur, qualiterq; se habeat albedo in cygno, & nigredo in coruo, an (inquam) dimanent à peculiari specifica cõplexione subiectorum, dixi in Logica, capite de hoc, de quo circa text. trigesimũ, vbi Aristoteles infert ex eo, quod alicui conueniunt omnes partes definitionis, quod debeat conuenire ei definitũ. Dubitant autẽ aliqui, an partes diffinitionis sint etiã partes rei; ad quod solutionibus omissis, respondeo dicendum, quod dupliciter definitio põt tradi de re naturali: alia physica, per propositiones in obliquo, dicendo: homo est animal constans corpore & anima: & de hac certum est, quod partes rei sunt partes definitionis, & è contra: vnde nulla pars huius definitionis prædicatur de definito in recto. Alia vero definitio tradi potest metaphysica per genus, & differentiam: vt homo est animal rationale: in qua partes in recto de definito prædicãtur: & in hac, partes definitionis non sunt partes rei, sed quælibet dicit totam rem, diuersimode tamen, genus per modum materiæ, in quãtum (scilicet) gradus ille est principiũ operationum vniuersaliorum, & quæ ampliùs valent determinari, in quo materiæ determinabilitati proportionatur: differentia vero per modum formæ, in quantum est principium operationũ magis particularium, in qua assimilatur formæ, vnde propositiones de quibus Aristoteles loquitur, sunt propositiones in secũdo modo, scilicet, animal bipes: nam bipes ponitur loco differẽtiæ rationalis, de quo Iuniores hic.

Vltimo considerandum, quod hæc propositio: Tantum ens est vnum, potest facere duplicem sensum. Primus est, in quo hic sumitur à Philosophis, scilicet, solum est vnum, quod est ens, & non sunt plura, & ita est de ex-

de extremo excluſo, Secundus eſt, Omne ens eſt vnum, & omne vnum eſt ens, & hic ſenſus verus eſt, & tollit, quod ſint plura entia, ſicut tollit primum, qui ideo falſus eſt.

CAP. IIII. SVMMA tex. Referūtur aliæ Philoſophorum ſententiæ.

ARiſtoteles initio capitis diſputat iã cõtra philoſ. naturaliter loquẽtes, id eſt, cõcedentes motũ, & primè eorũ opiniones refert, quas ad duo capita reducit. In primo capite ponit illos, qui tantũ vnũ principium poſuere, puta, vnum ex tribus elementis, dempta autẽ aqua (quia hãc tantũ poſuit Heſiodus, qui inter poetas numeratur, non inter Philoſophos) poſuit autẽ aerem Anaximander, ignẽ verò Heraclitus, vaporẽ autem mediũ inter aerẽ & ignem poſuere alij. In 2. cap. ponit eos, qui ponunt plura principia, qui etiam partiti ſunt. Quidam enim ponunt finita, vt Empedocles, qui poſuit quatuor elementa, alij poſuere tria, alij duo, vt cap. 2. huius latiùs dicitur, alij verò infinita poſuere, vel diuerſa accidentaliter vt Democritus, vel eſſẽtialiter, vt Anaxag. & Anaximãder: iſti tamen differebant ab Empedocle, qui infinities ponebat mundum genitum, & corruptum, generandum & corrumpendum, illi verò tantum ponebant mundum ſemel genitum, omnes tamen ponebant generationem accidentalem media denſitate, quam vocabant exceſſum, & media raritate, quam vocabant defectum.

tex 2. vt autem phyſici dicunt.

In 2. parte capitis ponit Ariſtoteles duo fundamenta Anaxagoræ: Primò, ex nihilo nihil fit, ex quo colligebat nullas eſſe de nouo generationes, ſed tantum quaſdam alterationes accidẽtales, in quantum illud principium, quod præerat, denſabatur, aut rarefiebat. Alij verò, vt Anaximander, dicebant generationem ſolùm eſſe atomorum congregationem vnius ſpeciei, corruptionem verò eſſe ſeparationem. Alterum fundamentum iſtorum erat: Quodlibet fit ex qualibet: vnde colligunt, quodlibet eſſe in qualibet, quia videbant res ad inuicem transmutari: vt aqua in terram, & è contra: vnde ſic arguebant: quando ex terra fit aqua, aut ibi præerat aqua, aut non: ſi non, ex non aqua fit aquà, & conſequenter ex nihilo, quod eſt abſurdum: ſi primum, habeo intentum.

Hanc ergo ſentẽtiam impugnat primo: Infinitum vt ſic eſt incognoſcibile: principia autẽ rei naturalis ſecundum Anaxagoram ſunt infinita: ergo incognoſcibilia, & conſequenter rerum naturalium nequit eſſe ſcientia, quia ſcientia rei ex cognitione principiorum pendet. Declaratur primo Maior: Infinitum ſub ratione infiniti nũ poteſt cognoſci quidditatiuè, & prout eſt in ſe. Primo ponitur limitatio ad declarandum, quod res infinita ſecundum vnam rationem

potest esse finita secundùm aliam, in qua quidditatiue potest cognosci, vt de linea infinita diximus cap. de quãtitate in Logica, ratione autem lineæ infinitæ, id est, longitudinis infinitæ, solum secundùm nominis etymologiã cognoscitur infinita, id est, carens terminis.

Secundò arguit Aristoteles contra quoddam dictũ Anaxagoræ, in quo dicebat omnium rerum esse quasdam particulas minimas, ita vt diuidi non possint: nam cuiuscunque rei partes possunt esse sub minori, & minori quantitate: ergo non possunt esse istæ particulæ minimæ, sub quibus sint omnes partes rei integræ: nã non quælibet totũ potest esse indifferenter sub quacunque quantitate, animal enim non potest esse sub quacunque quantitate, & consequenter nec eius partes, vt caro & os, quia totum pendet ex partibus, sed certam sibi ac determinatam petunt quãtitatem ipsæ partes, sicut totum, quod præcipuè in heterogeneis apparet.

Tertio arguit contra ipsum, supponens quædam dicta illius. Primo, Omnia sunt in omnibus. Secundo non fiũt res de nouo, sed tantum ex pluribus principijs congregantur. Tertiò ex his principijs congregatis denominatur res. Quartò, quodlibet fit ex quolibet, cùm in quolibet lateant omnia principia, scilicet: omne finitum per ablationem finiti tandem consumitur; debet autem id intelligi per ablationẽ partium æqualium, id est, non se includẽtium. nam per ablationem partium proportionalium, id est, se includentium, bene potest ablatio procedere, sicut diuisio, in infinitum; imo, hoc est de ratione continui: contra quod dictũ Aristoteles iam sic arguit; Sumamus aliquam partem aquæ in qua dicis esse particulam carnis, sicut & aliarum rerum, & ab illa separetur caro, & rursus separetur, certum est quod quò magis fiet separatio, minor pars extrahetur, & minor; ergo tãdem deueniemus ad aliquam minimam carnẽ abstractam, qua minor extrahi non possit: nam talis separatio non potest in infinitum procedere, cùm caro, quæ ibi præerat, esset finita, & finitũ per ablationem finiti tandem consumitur: tandem ergo caro ista sic minuetur, quod amplius non possit minorari: tunc ergo ab illis inquiro, an sit separabilis caro, vel non: si non, habeo intentum, quod (scilicet) non omnia sint in omnibus; quia si essent semper omnia, possent etiam semper omnia ex omnibus separari: si autem potest extrahi caro, cùm illa non possit esse minor illa minima parte, quæ fuerat extracta ab aqua, debet esse æqualis; ergo per harũ ablationem finietur caro, quæ erat in aqua, iuxta doctrinam (scilicet) dictã, quòd ablatione finiti in partes æquales tandem finitum consumitur; aut si nunquam consumitur, sed semper extrahuntur partes æquales, sequitur, quòd sint infinitæ partes æquales, quod est absurdum. Alio modo probatur hoc argumentum á Magistro Soto, & Vallesio clariùs sic: Data aqua, ex qua portiuncula carnis sit segregata, fiat am-

fiat amplius alia separatio: tũc sic, vel deueniemus ad aliquam vltimam separationem, ita quod amplius non possit extrahi caro: & ita destruitur primum dictum Anaxagoræ, quód quodlibet sit in quolibet, quia si esset, posset separari ex quolibet; aut nõ datur aliqua vltima separatio, sed in infinitum procedet: tunc sic; ergo dabuntur infinitæ partes æquales carnis in aqua finita latentes, quod est absurdum, & contra ipsum Anaxagoram. Quia tamen poterat quis respondere pro illo, quod partes extractæ non sunt æquales, sed proportionales, semper vna minor alia, cõtradicit, quod licet pars separata detur minor & minor, non tamen excedit exiguitate omnem magnitudinem, quod est dicere; Non est possibile semper minorem, & minorẽ sine termino extrahere, sed aliqua ita exigua debet extrahi, quod sit minima omnium. Tunc vltra, Quando hæc separata, vlteriús separantur aliæ partes ab eadem aqua, cùm non possint minores esse illa minima extracta, erũt necessariò, aut maiores, aut æquales: ergo si in infinitum procedit separatio, poterunt separari infinitæ partes æquales illi minimæ extractæ, aut minores ea quod est absurdum, & contra ipsum Anaxagoram.

Quartũ argumentum sic formatur: Detur minima caro, quæ potest esse separata ab aqua, vel conũcta, cum omne præexistẽs per ablationem suarũ partiũ minuatur, sequitur, quód si ab ista carne est amplius separabilis caro, & datur minus minimo: si verò non est separabilis, destruitur primũ dictum Anaxagoræ; quod autẽ minima caro debeat dari, iam probauerat Arist. prima ratione probando, quód res viuẽtes postulant certam quantitatem, taliter quod non possint esse in minori.

Has duas euidentes rationes tripliciter (scilicet) & quadrupliciter, quasi vilipendendo, soluit Valles, sed posteà earum vim examinabimus, & vtrum magis Aristoteli, quam Vallesio sit innitendum.

Quintó sic insurgit Aristoteles, si quodlibet est in quolibet: ergo infinita in infinitis infinities erunt actu existentia, & inter se distincta: sic enim in aqua, v. g. erunt infinitæ particulæ, & infinitarum specierũ, vt ligni, &c. Et rursus per idem principiũ: Si quodlibet est in quolibet: ergo in illa particula ligni erunt infinitæ particulæ infinitarum specierum ignis. Tertiò per idem principium, in illa particula ignis erunt rursus infinitæ: hæc autem omnia absurda sunt. Cum hoc tamen Aristoteles laudat Anaxagoræ dictum quoddam, scilicet, quod quodlibet non possit separari ex quolibet (quamuis illud inscienter dixerit in alio sensu non vero) quia id verum habet in accidentibus, cùm non possint á substantia separari, & in partibus continui, quæ similiter omnino separari ab illo nequeunt, cùm nõ possit omnino fieri diuisio. Hoc autẽ non contradicit ei, quod dixerat suprà, dari minimam carnem; illic namque loquebatur de toto naturali & substantiali, quod certam quantitatem ad sui conseruationem

petit, vt magis patebit lib. 6. vbi nos de maximo & minimo dicemus, sed solùm loquitur de sola natura quantitatis. Vnde reprehendit causam efficientem, scilicet, mentem positam ab Anaxagora, de qua dixit, quòd primo omnia separauit in atomos; quia attentauit facere impossibile scilicet, omnia separari ab inuicem, cum multa sint inseparabilia, vt vidimus; demum reprehendit modum generationis Anaxagoræ per congregationem similium; quia quamuis aliquando hoc accidat, vt cum ex lutis aggregatis fit lutum; aliquando tamen per aggregationem dissimilium fit, vt lutum ex terra & aqua, domus ex lignis, lateribus, &c.

ANNOTATIONES circa literam.

QVidã adhuc ex Iunioribus cum Iauello hac in parte plura de infinito immaturè tractãt, cùm lib. 3. de eo specialiter sit agẽdum, vbi etiã dicemus, à quo intellectu, & quomodò sit cognoscibile, circa id tamen, quod Aristoteles docet, quod finitum per ablationem finiti consumitur, tandem aduerte, quod partes continui sunt duplices, vt lib. 6. magis patebit: quædam dicuntur æquales, non quia reuera sint æquales, sed quia vna omnino est extra aliam, in quo statu possunt habere æqualitatem: quæ in continuo finito sunt etiam finitæ: & de his verum habet illud Aristotelis proloquium communiter receptum, quod est huiusmodi: Omne finitũ per ablationem finiti, per partes (scilicet) æquales & non communicantes, vt modò diximus, consumitur: de quo, si rectè perpendatur, nullus cuiquam, etsi imbecillis sit ingenij, dubitationis locus reliquus esse queat. Aliæ vero sunt partes inæquales, & se communicantes, seu proportionales, vt loquũtur, quarum (scilicet) vna non est extra aliam, quæ quadam proportione partiuntur, v. c. hoc totum habet duas medietates, & rursus hæc medietas alias duas, semper in minores procedendo: & istæ per ablationem non consumuntur.

Secundò notandum, quod videtur Aristoteles intulisse pro inconuenienti, quod reuera non est, scilicet, quod infinita nõ essent infinities in infinitis: in linea enim infinita est necessariũ hoc dicere: quibuscũque enim partibus ablatis, adhuc manent infinitæ separandæ: si enim finitæ manerent, iam non essent infinita: imò id modò accidit in quouis continuo, quia v. g. quãtitas digitalis diuisibilis est in partes infinitas proportionales, ita vt quælibet pars abscissa, cũ sit continua, rursus sit diuisibilis in partes infinitas: ergo, cùm istæ præfuerint in priori continuo,

scili-

ſcilicet digitali, ſequitur, quod infinitæ partes erant infinities in infinitis: & in tali continuo, applicando rationem Ariſtotelis ad quoduis continuum, ſequitur idem incõueniẽs, quod ipſe intulit contra Anaxagorã.

Sane dubitatio eſt ſatis acuta, & communiter ab expoſitorib. prætermiſſa. Cum hoc tamen reſpondeo dicendum, quod longè eſt alia ratio, quia Ariſtoteles arguebat contra illum Philoſophum, quoniam in quauis re, etiam finita ſecundum extẽſionem, ponebat infinitas particulas ſpecie diuerſas, vt in aqua, particulas ignis, terræ, carnis, &c. vnde neceſſariò iſtæ particulæ debent eſſe, non ſe communicantes, & vna extra aliam, cùm habeant diſtinctam eſſentiam, & conſequenter diuerſas extenſiones, vnam extra aliam, & ita neceſſario erant infinitæ partes æquales, & faciebant extenſionem actu infinitam, cùm ad hoc nihil aliud requiratur. Et hoc abſurdum infert Ariſtoteles contra Anaxagoram, quòd in vna libra carnis, quæ finita erat, v.c. extenſiuè, eſſent infinitæ extenſiones, non ſe inuicem communicantes: hoc autem eſt maximum inconueniens: nam ſequitur, quod eadem extenſio ſit actu finita extenſiue, cum ita ponatur, & actu infinita intenſiue, quia hæc infinitas neceſſariò naſcitur ex infinitate ſecundùm mixtionem poſita ab Anaxagora, vt vidimus: at in continuo finito partes æquales ſunt finitæ, vt vidimus, vnde ceſſat hoc inconueniens: partes autem proportionales ſunt infinitę, de quibus certum eſt, quod ſint infinities infinitæ, quod nihil aliud eſt, quam dicere, quod quælibet pars continui eſt diuiſibilis perpetuò. Ex quo patet ad ſecundam probationem Minoris. Ad primam dicendum, bene ſequi, ſi datur linea infinita in actu, quod partes etiam æquales ſint infinities infinitæ, quod fuit inconueniens illatum contra Anaxagoram. Ex hoc verò tantùm ſequitur, quod linea actu infinita, ſit impoſsibilis: ſicut etiam ſequeretur, quod tota linea finita, non eſſet maior parte ſua. Propter quæ, & ſimilia inconueniẽtia, communiter dicitur, lineam actu infinitam, eſſe impoſsibilem: ſed adhuc in iſto caſu, non ſequitur implicatio in adiecto, quod eadem linea ſit actu finita, & infinita, ſicut ſequebatur in Anaxagoræ caſu, vt viſum eſt. Vnde infinities infinita eſſe in aliquo in actu, nõ eſt ſimpliciter inconueniens irrationabile, ſed modo dicto, ſicque Valleſius explicat hoc inconueniens, dicẽs inde ſequi, puſillum hominem eſſe infinitum, cũ ſint in illo infinitarũ ſpecierũ particulæ, quarũ quælibet

bet habet ſuam extenſionem ſeparabilem, id eſt, non communicantem, & ita eſſet infinita magnitudo in homine puſillo: ſed nõ eſt, inquit, mirum, quia tã abſurda eſt hæc poſitio Anaxagoræ, quod nil non inde ſequatur abſurdi.

Vltimò in hac re examinanda eſt vis quartæ rationis Ariſtotelis, quę incipit: Data minima carne, ſi aliquid ſeparetur ab illa, cũ ipſa reddatur hoc ipſo minor, dabitur minus minimo: videtur enim, vt acutè Valleſius notat, quod non concludat, quia ſuppo nit, quòd poſt aliam ſeparationẽ maneat caro, vt ſic ſequatur minus minimo: poſſet autem dicere Anaxagoras, quod ex vitalis ſeparationis deſtruitur caro, quia ſeparari ſecũdum Anaxagoram, erat generari: ergo id quod ſepararetur, generaretur: & cum generatio vnius ſupponat alterius corruptionem, neceſſario deſineret caro, & ita ceſſat inconueniens contra illum: ſicut nos de facto debemus reſpondere, ponentes minimum, quod eo ipſo, quod ab eo ſeparetur aliqua quãtitas, corrumpitur, & ſic non manet minimo minus.

Sed profectò nõ aduertit Valleſius, quod ad minimum ita exiguę quãtitatis poſsimus deuenire, quod ſub illa nullum aliud poſſit generari, & ita nec illud minimum corrumpi, ſed debere neceſſario manere. Vnde tunc optimè concludit ratio Ariſtotelis, quod vel ab illo non poteſt ſeparari aliud corpus, aut quòd, ſi poteſt, dabitur minus minimo, quorum primum licèt abſolutè nõ ſit inconueniens, & ita nos diceremus mocò in caſu, quod ad minimum deueniremus, ex ſuppoſitione tamen contra Anaxagoram ad hominem ex cõceſsis eſt abſurdum.

Et ſecũdo, quia vel illud, quod ſeparabatur à minima carne, erat etiam caro, vel aliud corpus: ſi caro, cùm eſſet pars extracta à priori, erat neceſſario minor: & ita ſaltem præcedens caro non maneret, & ita non poſſet manere minima, ad minus illa, quæ per ſeparationem de nouo generabatur, manebat: & ſic dabatur minus minimo, aut pars non eſſet minor toto: ſi ſecundum illud corpus, quod ſeparabatur, non erat caro, ſed aliud, vt ignis: ergo aut ab iſto poterat extrahi caro, vel nõ: ergo iam quodlibet nõ eſt in quolibet, & ita nec à quolibet poteſt ſeparari. Si verò poterat ſeparari, currit idem argumentum adductum: quia cum iſta caro eſſet pars ignis, & ignis alicuius minimæ carnis: de primo ad vltimum erat pars illa caro prioris minimæ carnis: ergo ea minor, & ponebatur ab ea extracta: ergo iam dabatur per ſe exiſtens aliquid minus minimo: non ergo modeſtè Valles notat Ariſtotelẽ, quod

leui

leui ratione fuerit vsus, & eius expositores reprehendit, quia has rationes, vt firmas defendũt: debuisset ergo ipsas perpendere, & id quod supra suam poterant replicare solutionem.

CAPITIS QVINTI summa textus, quod principia sunt cõtraria.

text. 41. melius autẽ est &c.

IMpugnatis Philosophorum sentẽtijs, instar naturalis agentis ex propria sententia determinat iam de principijs in hoc capite, ad quod præmittit hoc fundamentum: Principia necessario sunt contraria. Probat primò ex communi sensu omnium Philosophorũ, qui (vt cõstat) omnes contrarietatem ponebant in principio, vbi rursus refert singulorum opiniones. Secundò suadet ratione: Prima contraria sunt, quæ nec fiunt ex alijs, nec ex alterutris, sed omnia fiunt ex ipsis; prima autem principia sunt huiusmodi: ergo sunt contraria prima principia, & per simplicem conuersionem principia erunt contraria. Minor patet; nam si sunt prima, non fiunt ex alijs, aliàs non sunt prima: si sunt cõtraria, ergo non fiunt ex se inuicem, & ex alterutris. Tertiam vero conditionem vt demonstret, scilicet, quòd omnia fiant ex illis, supponit, nec quodlibet fieri ex quolibet, nec agere, nec pati a quolibet. Duo posteriora supponit tractanda lib. de generatione, quod (scilicet) actio & passio sint inter se contraria. Primum verò ostẽdit inductione, quia album per se tãtùm fit ex non albo, & quia accidit hoc esse musicum, ideo per accidens fit ex musico; similiter musicum per se fit ex non musico, & quia accidit musicum esse album, ideo per accidens musicum fit ex albo. Ne autem quis putaret non album, & non musicum sumi indifferenter pro quacunque re habente horum negationem, ideo subiungit non pro quacunque re sumi non album, sed pro nigro & medio colore (media enim induunt rationem vnius extremi, si ad aliud comparentur) idẽ autem, quod dixerat de generatione, dicit de corruptione, non quodlibet corrumpi in quodlibet, sed in suum contrarium, aut medium: nam corruptio hoc tantùm differt á generatione, quod ista procedit à non esse ad esse, illa verò ab esse ad non esse. Sed iterum ostendit principium assumptũ, non quodlibet fieri ex quolibet, tam in generatione simplici, quàm composita: vocat generationem simplicem, non substantialem, quia hic se conformat antiquis, qui generationem tãtùm ponebãt accidentalem: sed vocat generationem simplicem, cùm fit vnũ extremum, vt musicum album, &c. compositam verò, quando fit compositũ, siue partes habeant secum compositionem, vt domus, siue secundùm proportionem, vt consonantia; siue secundũ ordinem, vt exercitus: hæc enim omnia licet compositionem habeant diuerse

uerſæ rationis, ſemper fiunt ex contrarijs & illa corrumpuntur, vt conſonantia ex non conſonantia, vel inconſonantia: aliquando tamen in compoſitis deficiunt nomina, quibus hoc declaratur, quia non dicimus: domus fit ex non domo.

Ex his ergo probat tertiam illam conditionem primorum contrariorum ſic: Omnia quæ fiunt, ex contrarijs, vel mediis fiunt: ſed media intrant rationem contrariorum: ergo omnia fiunt ex contrarijs: vnde infert, omnia quæ ſunt in rerum natura, aut eſſe ipſa contraria, vel quæ ex illis fiunt: & ita prima contraria, aut quæ fiunt ex illis, eſſe prima principia, ex quibus omnia fiunt: & ita per ſimplicem conuerſionem prima principia eſſe cõtraria. Qualiter autem habeat verum hæc propoſitio, infra patebit, & hãc veritatẽ inquit antiquos Philoſophos attigiſſe, licet non rationibus perſuaſos, ſed vi veritatis compulſos (ſicut lapis, inquit S. Thomas, natura ſua tendit in centrum, ita intellectus ad verum) ſed non eodem modo ſunt loquuti: quia quidã illa poſuer e priora, quia notiora ſecundùm intellectum, vt magnum & paruum, par & impar: & alij poſteriora, quia notiora ſecundum ſenſum, vt calidum, & frigidum, in hoc tamen omnes conuenichant, quod ponebant contraria ex coordinatione, vel ambo priora, vel ambo poſteriora, & non confundebant priora cum poſterioribus: & ita omnes ſecundum proportionem & analogiam idem dicebant, ſed non ſimpliciter, quia quidam vniuerſalia ponebant & continentia contraria, vt magnum & paruum, alij vero particularia & contenta, vt calidum & frigidum: vnde quidam alijs melius philoſophantur illi ſcilicet (inquit Philoponus) qui ponunt vniuerſalia contraria, concludit ergo Ariſtoteles dicens illa eſſe notiora ſecundum intellectum quæ ſunt vniuerſalia: illa ſecundum ſenſum quæ ſingularia, intellectus enim vniuerſaliũ eſt, ſenſus vero ſingularium.

ANNOTATIONES circa literam.

STatim dubitatio oritur, qualiter qui ponebant vnum tantùm principium poterant ponere contraria, vt inquit Ariſtoteles, cũ hæc ad minus ſint duo. Reſpondeo, quod ponebant vnũ ſecundùm ſubſtantiam: ponebãt tamen in eo plura accidentia, inter quæ eſſet contrarietas & trãſmutatio, vt rarum & denſum, calidum & frigidum, & ita conſequenter tantùm accidentales ponebant mutationes.

Secundò dubitatur, quomodò Ariſtoteles ex vna parte dicat contraria non fieri ex ſe inuicem, quia ſunt contraria, & ſtatim ſubdit, vnum contrarium fieri ex alio. Reſpondeo, quòd diuerſimodè particula (ex) ſumitur in his duobus dictis: quia in primo

mo dicit habitudinem partis cõponentis;& ita vnum contrarium non potest esse pars alterius, cũ sit illi extrinsecum:pars autem intrinseca debet esse: in secundo verò dicto dicit habitudinem termini à quo, qui cùm sit quid extrinsecum,optimè potest esse contrarium.

Tertiò dubitatur,quare vnum contrarium debeat fieri ex alio, tanquam ex termino à quo.Respondeo,quod quia debet fieri ex subiecto, prout est in potentia proxima, & quia quando habet contrarium,tum est in potentia proxima ad aliud, cum idem sit subiectum & potentia cõtrariorum,quia contraria sunt circa idem:vt in Postprædicamentis dicebam, ideo vnum dicitur fieri ex alio,vt termino à quo.

CAPITIS VI.
Summa textus,quod principia rerum sint in numero.

SVpposito ex præcedenti capite, quod prima principia sunt contraria,in præsenti docet numerũ eorum: & primò docet prima principia esse plura, quàm vnum. Probat:Sunt contraria, vnum autem sibi non contrariatur. Secundò dicit, quòd non sunt infinita:probat,scientia compositi pendet ex principiorum cognitione:si ergo essent infinita, cum talia non possint sciri,scientia rei naturalis destrueretur.Secundo:In vnoquoque genere,sicut est substantia,nõ potest esse nisi vna prima contrarietas:vnius autem contrarietatis tãtum sunt duo extrema:ergo cùm principia sint contraria in genere substantiæ, non possunt esse infinita: omnes enim contrarietates vniuscuiusque generis ad vnã primam reducuntur,per habitũ & privationem:vt in substantia, ad substantiam, & non substantiam reducuntur omnes aliæ:vt ignis,non ignis,homo,non homo, quæ impropriê sunt contrarietates intra genus oppositionis privativæ.Tertio ad idem:frustra fiunt per plura,quæ possunt fieri per pauciora:omnia autem quæ Anaxagoras facit per infinita, facit Empedocles per finita, licet quadripliciter:ergo.Quarto ad idẽ:si sunt infinita, & ex alia parte necessario contraria, erunt infinita contraria: & consequenter omnia contraria erunt principia: consequens tamen est absurdum,quia album & nigrum, dulce & amarum contraria sunt, non tamen principia,cùm ex aliis fiant:vt potè ex primis qualitatibus.

In secunda parte docet prima principia esse plura,quàm duo. Probat: Vnum contrarium non facit aliud, vt inductione constat: calidum enim non facit frigidum, nec rarum densum, & sic de cæteris contrariis.ergo præter duo contraria, aliquod tertium est ponendum, in quod agant contraria, & à quo se expellant.

Imò

Imò hoc ita esse verum quidam Philosophi sic dixerant, quod infinita subiecta posuere. Secundo ad idē arguit; nulla contraria sunt componentia substantiam rei, quam principia componunt, cùm sint de ipsa substantia rei; aliás illi accideret, & essent illa posteriora, quod est cõtra rationē principij: ergo non sunt contraria. Tertiò, substantia non fit ex non substantijs; contraria autem sunt non substantiæ, cum ex cap. de substantia, substantiæ nihil sit contrarium; ergo principia nõ sunt contraria; vnde mira artificio Aristoteles cùm prius præcedēti cap. probauerit principia esse contraria, hic probat non esse contraria, vt ex hac duplici indefinita vera, colligatur necessariò, dari aliquod tertium diuersum à contrarijs, & illis non contrarium, vt vnum ex ipsis contrarijs cum illo faciat compositionem: scilicet, dari materiam vt subiectum formæ & priuationis, quæ sunt cõtraria; vt cum illa forma faciat compositionem; & ita principia substantiæ sint substantiæ, & contraria sint non substantiæ, scilicet, alterum eorum, nempè priuatio substantiæ. Vnde subdit Aristoteles, quòd si illas duas indefinitas voluerimus defendere, necessario debemus concedere aliquod tertium principium, sicut concessere antiqui, ponentes contrarietatem cum aqua, vel aere; laudat tamen eos, qui principium dixerunt potiùs esse corpus medium, quàm elementum; quia hoc minùs distat ab extremis contrarijs. Ratio huius est; quia principium æqualiter se debet habere ad recipiēdum contraria, ad quæ non se habet æqualiter elemētū, cùm habeat qualitates inseparabiles: imò eādē ob causam inter eos qui posuere elementa, melius dixere, qui posuerunt aerem, & deinde qui posuerunt aquam, quā qui posuere ignem. Deinde vltimò probat Aristoteles, principia non esse plura quàm tria. Primò, vel multiplicantur ex parte subiecti, vel ex parte contrarietatis: nõ primum, quia ad patiendum sufficit vnum subiectū, præcipuè respectu vnius contrarietatis; non secundum, quia si multiplicātur contrarietates, oportebit multiplicare substantias, & hoc non, quia si demus vnum subiectum cum vna cõtrarietate, hoc sufficit ad generationem, cū adsint omnia requisita, subiectum (scilicet) & terminus á quo, et ad quem, quæ sunt contraria; ergo superfluum esset ponere plures contrarietates, & plura subiecta. Secundò ad idem: Vnius generis tãtùm est vna prima contrarietas (intellige communem, nam particulares possunt esse plures, priores quædam, quædam posteriores) substantia autem, cuius principia quærimus, est vnum genus; in illa ergo debet esse vna prima contrarietas, & hinc (vt patet) sufficit vnum subiectum & consequenter principia substantiæ, de quibus agimus, tãtùm erunt tria.

ANNO-

ANNOTATIONES *circa literam.*

PRimò notandum circa textũ 51. vbi Aristoteles docet, quod principia debent semper manere, quod sensus est secundum Philosophum, debere inueniri in omni mutatione: vnde probat secunda contraria nõ esse principia, quia non semper manent, id est, non in omni mutatione reperiũtur: nã in illa mutatione contrariorum, in qua illa sunt facta, non præfuere: vel (vt alij volunt) principia debent manere, non tantùm, quia in cõmuni semper maneant, v. c. aliqua forma, aliqua materia, & aliqua priuatio, sicut est etiam semper aliquis homo, quanuis non hic aut ille, sed dicuntur realiter manere semper, quia cùm ipsa sint prima, non fiũt ex alijs prioribus, & ita non datur aliqua mutatio, per quam fiunt.

Secundò considera circa tex. 56. quod videtur difficile dictũ Philosophi: Vnius contrarietatis est vnum subiectum: nam possunt in eodem subiecto simul esse plures contrarietates, vt album, & nigrum. Dices, quòd istæ reducuntur ad vnam primam primarum qualitatum, scilicet calidi, & frigidi, &c. Contra est, Plures contrarietates primæ, nõ reducibiles ad alias priores, possunt esse in vno subiecto, vt calidum & frigidum, siccum & humidum in eodem mixto: ergo. Respondeo, quod, vt bene Iunio res hic, primæ contrarietates, aliæ sunt particulares, vel secundò primæ, vt sunt prædictæ calidi & sicci: & harum multiplicatio certè non multiplicat subiectum; sic autem dicuntur, quia ad altã vniuersalem, & priorem possunt reduci, scilicet ad habitum & priuationem: ex Aristotele enim 10. Metaphysicæ radix omnis contrarietatis est forma & priuatio, & istæ contrarietates dicuntur vniuersales, & primò primę, cuius multiplicitas multiplicat subiectum: sicut enim vnius generis tãtùm sunt duę primæ differentiæ vniuersales, v. c. animalis, rationale, & irrationale, quãuis sub istis alię latitent particulares differentię: ita vnius generis tantùm est vna prima contrarietas, ad quam aliæ omnes reducũtur, & de his loquitur Philosophus, per quod patet ad obiecta.

Tertiò considera circa tex. 52. vbi in quadam ratione assumit Aristoteles pro Minori, quod contraria non sint substantiæ, sed accidentia, quod idem est: cũ citra substantiam solum sit accidens, dubium est, quia vel hic loquitur Aristoteles de contrarietate rigorosa & propria, & ita verum dixit, sed non ad pro-

positum, cùm prima principia non sint propriè contraria: vel loquitur de impropria, & sic falsò dixit illa esse accidẽtia, quia forma substantialis & priuatio non sunt accidẽtia. Ad hoc Iauellus hic q. 25. dicit, quod modò Aristoteles procedit ex datis ab antiquis, qui cùm omnem generationem ponerent accidentalem, dicebãt omnes formas esse accidẽtales: & ita omnẽ cõtrarietatẽ vnius formæ, vel cum alia, vel cũ priuatione, ad accidentia reducebãt: & ita sumit illam Minorem non vt simpliciter veram, cùm iste sermo non sit demonstratiuus, qui ex veris simpliciter debet procedere, vt dictum est primo Post. c. 4. sed solùm disputatiuus, qui sat est, vt procedat ex concessis ab alijs, vt dicitur 1. Topicorum. Hæc solutio cõmuniter sic datur, sed fortè melius respondetur, quod hic non tantùm disputariuè, sed etiã demonstratiuè procedit, & ita communiter ex veris simpliciter. Vnde dico, quod Aristoteles notanter non dixit contraria esse accidentia, sic enim argumẽtum factum procederet, sed dixit esse nõ substantiam, & satis acute (vt solet) inde colligit, quòd inter positiuas substantias nulla sit, nec impropria contrarietas, sed præter illas debere negationem constitui, cum qua aliqua earum haberet contrarietatem aliquam, saltem impropriam, & ita præter materiam & formam, quæ sunt principia non cõtraria, quia ambę sunt substantiæ, debere poni priuationem cum forma, vt illa dicãtur principia cõtraria. Vnde quãuis dixerit, contraria esse nõ substantias, in plurali, debet intelligi ex positione vnius extremi, scilicet priuationis, quia ab ista prouenit omnis contrarietas in substantia. Itaque dico, q̃ quanuis extra substantiam, quod est positiuum, sit necessariò accidens, sed tamen negatiuum, non est necessariò accidens, imò nec eius priuatio, sed potest esse priuatio substantiæ, & ita non valet: Aristoteles dixit, contraria esse non substantiam: ergo sunt accidens.

Vltimò considera circa textũ 56. quod quando Aristoteles dixit: Omnia principia contraria non differunt genere, sed tãtùm secũdùm prius & posterius, sensus est: secundùm communitatẽ in ratione principiandi omnia principia conueniunt genere, quia principiãt vt forma & priuatio, in quocunque prædicamẽto considerentur: in genere tamẽ rei differunt genere. Vel aliter cum Sancto Thoma hic dico, quòd egit tantùm de principijs in prędicamento substantiæ, quę sunt entis naturalis principia, & ita omnia sunt vnius generis, scilicet generalissimi: intrà illud autem so-

tem solùm differunt vt prius & posterius, quia quædam sunt propinquiora contrarijs primò primis, & ita robur habet hic ratio Aristotelis: Prima principia entis naturalis sunt prima contraria, quæ necessariò debent esse contraria: primum autem genus est vnum, scilicet, substantia, ita vt non possint esse plura genera: ergo nec possunt esse plures primæ contrarietates, sed vna omnium prima: vna autem contrarietas tãtùm dicit duo extrema, & vnum subiectum illis substratum: ergo tantùm sunt tria principia rei naturalis in communi, & in genere. Hæc in hoc capite Aristoteles, ad quod reducit omnia præcedentia.

CAP. SEPTIMVM. Summa tex. quod principia rerum sint tria secundum rationem, & duo secundum rem.

EXplicatis, imò & probatis in communi superiori capite tribus principijs naturalis entis, in isto figillatim de quolibet disputat: & primò de materia, quæ est subiectum (ex dictis) contrarietatis. Et primò probat, quia in mutatione necessario debet dari aliquod subiectum commune sub vtroq; termino. Tro quo præmittit duos modos loquẽdi in mutationibus: dicimus enim (inquit) aliud fieri ex alio, & alterum ex altero. Primum dicitur propter mutationes substantiales, cùm (aliud) dicat diuersitatem in substantia. Secundum propter accidentales, cum (alterum) dicat diuersitatem accidentis: in quibus solùm exemplificat Aristoteles, quia de substantia adhuc nihil erat actum, & subdit, quòd in accidentali mutatione aliquo modo dicitur fieri compositum, quando vtrũque extremum est compositum: v. c. cùm dicimus: Homo musicus fit homo immusicus: aliquãdo dicitur fieri simpliciter, quãdo extrema factionis sunt simplicia; & hoc dupliciter. Primò, quando ambo extrema sunt positiua, tam primum, quod vocatur factum, quàm secũdum, quod vocatur id, quod fit: vt cùm dicimus: Homo fit musicus. Secundo, quando primum extremum est negatiuum, vt cùm dicimus: immusicus fit musicus. Inter quos modos assignat duplex discrimen: alterum secundùm vocem, vt in casu, licèt aliquo modo possimus loqui & in recto, & in obliquo, vt homo fit musicus, ex ære fit statua, non tamen semper possumus loqui in obliquo, non enim dicimus: Ex homine fit musicus. In secundo autem casu possumus loqui vtroq; modo, scilicet, sic: immusicus fit musicus & ex musico fit musicus. Et quãuis compositorum nõ meminerit Aristoteles, idẽ dicendũ de illis, sc: Homo non musicus fit homo musicus, & ex homine musico fit homo musicus, ratio est, quia includunt extremum negatiuum.

Secundum discrimen secundùm

rem est, quod in primo casu primum extremum positiuum, scilicet subiectum semper manet cum forma, quæ aduenit, quibus præfuerit, cum ea, quæ recedit: Ratio est, quia nulli earum opponitur; vt homo, qui fuit sub immusico, manet sub musico: at vero in secundo casu tam in simplici, quam in composito, primum extremũ negatiuum recedit, quia non manet immusicum, quando venit musicum. Ex his concludit intentum, in omni mutatione esse vnum subiectum commune sub vtroque termino: & quando oppositum fit ex opposito in mutatione simplici, vt quando ex immusico fit musicum, quia immusicum (inquit) dicit subiectum, & non distinctum numero à se, sed tantùm ratione: quod est dicere, immusicum dicit subiectum cum forma aliqua contraria generanda, vel saltem cum eius priuatione, vt ratione prioris maneat sub forma generanda, & ratione posterioris recedat, vel non maneat. Et vt insinuaret Aristoteles, quomodo hoc subiectum non erat realiter separatum à terminis generationis, sed modo esse cum vno, modo cum alio, ideo dicit esse vnum cum illis, id est, vnum subiecto, differre tamen definitione, vel ratione: idem dicit accidere in composito, quando (scilicet) homo immusicus, fit homo musicus: & ad insinuandam distinctionem rationis oppositi termini à subiecto, adducit diuersam loquutionem illorum: quia in oppositis magis loquimur per obliquum, dicendo: Ex immusico fit musicum, quàm per rectum, dicendo: Immusicum fit musicum, è contra vero in subiecto potiùs per rectum: homo fit musicus, quàm per obliquum, quamuis in aliis contra accidat potiùs loqui per obliquum. Ex ære fit statua, quàm in recto: Aes fit statua, sed in oppositis, non tantùm compositis, sed simplici loquimur vtroque modo in obliquo, ratione priuationis, vel formæ oppositæ, quam exprimit in recto ratione subiecti, quod sub tali forma, vel priuatione subintelligitur.

In secunda parte capitis, vt ad mutationem substantialem perueniat, de qua est præcipua intentio, præmittit diuisiones mutationis alias esse accidentales, in quibus fit aliquid hoc, id est ens secundùm quid, vt album, vel calidum, &c. Alias vero substantiales, in quibus fit aliquid simpliciter, vt ignis, homo, &c. Colligit statim secundùm diuersitatem harum esse diuersa subiecta. In accidentalibus est substantia prima, id est, substantia cõpleta, integra, quæ nulli ineſt, ipsi vero omnia accidentia cuiusuis prædicamenti insunt, & hæc dicitur mutari, quia modo recipit vnum accidens, modò vero aliud: in substãtialibus verò, cum ex materia, quæ transmutantur, non sint accidẽtia, vt in prioribus, sed integræ substantiæ, necesse est dicere has substantias esse compositas ex materia & forma, vt secundùm formas sint ex materia transmutatæ, & secũdùm materiam subiectum transmutationis, in quantum varias recipit & amittit formas. Et quòd necessariò debeat

debeat præsupponi aliquod subiectum semper manens sub vtroque termino, colligit Aristoteles à signo, quia semper videmus homines & plantas ex aliquo præsuppositò fieri, scilicet ex semine: ergo materia illius seminis manet sub forma vinētis geniti. Postquam inductione facta in naturalibus, ostendit in omni mutatione debere poni aliquod subiectum commune, modo id probat inductione facta in artificialibus, quæ ad quinque capita possunt reduci. Quædā enim fiunt transfiguratione, vt quæ fiunt á figulo ex massa luti, transmutata figura: quædam verò fiunt accessione, vel augmētatione alicuius liquoris, vt quæ fiunt à pictoribus: quædam fiunt per subtractionem, vt quæ fiunt à sculptoribus: quædam fiunt compositione, vt quæ fiunt a domificatoribus: quædam fiunt medica aliqua nimia alteratione, vt quæ fiunt a coquis & pharmacopelis. In his omnibus (ait Aristoteles) datur aliquod subiectum cōmune, quod vocat compositum, quia habet aliquid, quod maneat ablata priori forma, vel priuatione sub forma aduenienti, & aliquid, quod recedat, scilicet, oppositā formam, vel priuationem. Declarat id, quod manet, dicens, esse æs, aurum, lapidem, &c. & id quod recedit, dicens esse infigurationem, quia ex infigurato fit figuratū, & informationem, quia ex informi fit formatum; & inordinationem, quia ex inordinato & incomposito fit ordinatum, & compositum; & sic de reliquis, semper assignando duos terminos cum suo subiecto in quauis mutatione.

Postquám verò probauit Aristoteles in quauis mutatione, tam artificiali, quàm naturali, tam accidentali, quam substantiali, esse aliquod subiectum, vel materiam, vel formam, tanquam terminum, probat hæc esse principia naturalia hac ratione: Ea, ex quibus vnumquodq; primò, & non secundùm accidens, sed substantiam est, & factum est, sunt principia naturalia & causæ: sed materia & forma sunt huiusmodi: ergo sunt principia & causæ. Maiorem ponit Aristoteles, Minorem subintelligendo. Declaratur Maior: dicit (primo) ad excludendum elementa, ex quibus licet fiat mixtum, quia non fit primo ex illis, cùm illa rursus fiant ex materia & forma, dicit, non secundùm accidens; vel ad excludendam priuationem, quæ non est principium per se rei in facto esse, sed tantùm per accidens, quauis sit principium per se in fieri; vel ad significandum ex primis principijs non fieri rem secundùm esse accidentale, sed substantiale. Minorem probat exemplo totius accidētis, quia si homo albus intrinsecè componitur ex homine, & albedine, cum per illa definiatur, multò melius homo secundum se componitur ex sua materia & forma, cum per illa etiam definiatur. Patet, quia homo est totum per se, & (homo est albus) est totum per accidens; si ergo totum per accidens ex suis partibus sic modo intrinsece cōponitur: ergo multo magis totum per se.

Statim dicit materiam esse vnum numero, & duo ratione; est vnum numero cum priuatione, quia ab ea non differt realiter; duo ratione, quia diuersa est definitio, & ratio materiæ á ratione priuationis. Exemplificat Aristoteles, scilicet, aliud est esse æris, auri, & materiæ, & aliud esse priuationis; & potiús de materia dixit esse vnum numero, quám de priuatione, quia (inquit) materia est magis numerabilis, id est, magis accedit ad compositum, quod est vnum numero, cùm sit eius pars: at priuatio, vel contrarietas (ait Aristoteles) est accidens, intelligitur rei factæ, quia non manet in ea. De forma expressè docet Aristoteles non esse duo principia ratione. Modo Aristoteles conciliat quasdam propositiones, quæ videntur oppositæ. Principia sunt duo, & sunt tria, & sunt contraria, & non sunt contraria, & sunt plura cõtraria: conciliat sic: Sunt duo numero, & tria ratione, sunt contraria forma & priuatio, non sunt contraria materia & forma. Vbi obiter notandum est, quod diximus præcedenti capitulo quinto, quod materia & forma nõ sunt vllo modo cõtraria, aduersus Aquarium mordicus defendẽtem oppositum, planè enim contradicit Aristoteli hic: non sunt plura contraria secundùm numerum, quia materia & priuatio faciunt vnum numero. Epilogat modo Aristoteles ea quæ dixerat dicens: Iam ergo constat, quomodo principia sunt tria, & duo, & quomodo præter contraria, vnum sit tertium subiectum.

Quintó debet exponi, qualiter hæc sola sufficiant, quia vno adueniente contrario in subiecto, & recedente alio, fit omnis mutatio: subdit modo materiam esse cognoscendam per analogiam ad materiam artificialem, quia, scilicet, hæc est indifferens ad recipiendas plures formas substantiales; hoc tamen est discrimen, quod materia artificialium est substantia integra, quia tantùm est in potentia ad varia accidentia: materia vero naturalis est substantia partialis & imperfecta: & ideo est in potentia ad recipiẽdas formas substantiales. Concludit Aristoteles dicens materiam esse vnum principium: rationem, id est, formam, aliud, contrarietatem, id est, priuationem, aliud. Hæc de litera capitis.

ANNOTATIONES circa literam.

PRimum dubium est: Aristóteles precedenti capite dixit priuationẽ esse principium per se: ergo male hic docet, q̃ sit principiũ per accidens. Respondeo, negando consequentiã, quia ibi cõparauit priuationem ad fieri, respectu cuius se habet per se: hic vero comparat ad factum esse, respectu cuius se habet per accidens.

Sed obijcit S. Tho. Sit priuatio principium in facto esse adhuc

huc per accidens debet aliquo modo manere: sed nullo modo manet aduenięte forma oppositæ: ergo nullo modo est principiũ. Respondet S. Thom. quod licet non maneat priuatio illius formæ, quæ generatur, quæ fuit terminus à quo, manet tamen priuatio aliarum formarum. Sed mihi non placet hæc expositio, quia de eadem priuatione conceditur, quod sit principium per se intrinsecum ad fieri, per accidens vero & extrinsecum ad factum esse: sed quæ est principiũ per se in fieri, est terminus à quo generationis: ergo quæ vocatur per accidens ad factum esse, debet esse eadem priuatio, quæ fuit terminus à quo, & ita concedit Albertus. Sed aliter exponit Aristoteles dicens, illam priuationẽ esse per se ad fieri, quia est de intrinseco cõceptu illius: sed quia illud fieri, & illa generatio est quoddã accidens rei factæ, cũ illo cessante maneat res facta, ideo priuatio dicitur principium per accidens rei factæ, id est, secundũ accidens principiũ rei factæ, vt sic à materia & forma differat, quæ sunt principia rei factæ secundũ suã substantiam. Sed magis consonat textui vltima expositio, quod dicta priuatio per accidens, id est, per aliud, est principium rei factæ, per materiam (scilicet) cum qua identificatur: & ita illa manente, dicitur manere priuatio, sed per aliud, vt sit ita principium per aliud: at in fieri nõ per aliud; sed per se, vt à materia differt, est principium: quia vt sic inest in fieri ex parte termini à quo, vt vidimus præcedenti capite.

Secundum dubium: Compositum ex materia & forma est vnũ numero: ergo materia et forma, quę illud componunt, non possunt esse diuersa numero. Respõdetur, quod compositum est vnũ numero totaliter & perfectè, materia vero & forma, sunt duo numero partiali & imperfectè, tanquam partes illius, cùm non sint duæ substantiæ separatæ & per se existentes, sicut sunt duæ primæ substantię.

Tertium dubium est: Priuatio adhuc respectu fieri non est principium per se: ergo: Probatur, non est principium actiuũ, nec passiuum, imo nullus modus principiandi eorum, quos Aristoteles numerauit 5. Metaphysicæ, videtur conuenire priuationi, vt intuenti patebit. Respondetur ad primum, concedendo, quod non sit principium actiuũ aut passiuũ: sed nec hoc modo est principiũ forma, quæ est terminus ad quẽ generationis, quia præter illa sunt alij modi principiãdi. Ad secundum dico primo, quod ibi Arist. cõnumerauit modos principij, qui possũt esse in re positiua, et priuatio nõ

est talis. Secundo dico (vt bene Iauel. quæst. 3.) quod reducitur ad primum modum ibi ab Aristotele allatum, qui est principium viæ, vnde incipit quis moueri: primus terminus est terminus a quo motus localis: sed priuatio est terminus à quo mutationis, quæ est generatio: ergo meritò ad hunc reducitur modum.

Sed instabis: Si priuatio est principium per se respectu fieri, in quo modo perfectitatis? Respondetur cum Iauello, quod in primo, quia est definitio ipsius fieri, quia cum sit transitus ab vno extremo ad aliud, in sua definitione dicit illa duo extrema, quorum vnum est priuatio, scilicet, extremum vel terminus, a quo incipit: & ita, quia illum per se præsupponit, dicitur esse principium per se illius.

Si vlteriùs vrgeas: Priuatio saltem respectu fieri est principium per se, cur semper, & absolutè dicitur ab Aristotele principium per accidens? Respõdetur, quod cum fieri sit imperfectius facto esse, cùm sit via & tendentia ad illud ipsum perfectum: hinc est, quod potius denotetur ab eo, quod habet respectu facti esse, quàm respectu fieri, quia (vt bene Iauellus) hic intendit Aristoteles principia sciendi & essendi tradere, sed principaliter principia essendi, vel in facto esse, respectu cuius priuatio per accidens se habet, vt bene Commentator 66. dicẽs: Generatũ est ex materia per se, cum sit eius pars, ex priuatione verò est aliquid per accidens, cùm non maneat ita, vt sit pars generati.

Quartum dubium est, quo modo Aristoteles dicat, materiã debere cognosci per analogiam ad materiam artificialium, cum alio in loco dicat materiam cognosci per analogiam ad formã, imo hoc secundum videtur nimis difficile, quia cùm materia sit pura potentia, non assimilatur formæ, quæ est actus: ergo per analogiam ad illam non potest intelligi. Versat hoc dubium Iauellus octauo Metaphysices: & hæc de hoc capite dicta sufficient, ad laudem Dei Optimi Maximi, Deiparæque Virginis Mariæ, vt ad eos nostrum dirigatur opus.

(.?.)

CAP. OCTAVVM.

Summa textus: dissoluitur ratio veterum Philosophorum, qui tollebant generationem.

TEX.

TEX. SEPTVAGESIMVS SEPTIMVS: Quot igitur, & quæ sint principia.

INtentum Aristotelis in hoc capite est, soluere obiectiones philosophorũ, quæ ex ignorantia materiæ processere, eo ꝙ nescierunt distinguere principia per se, & per accidens: erat verò illorum obiectio: Si aliquid fit, vel ex ente, vel ex non ente: non primum, quia iam esset ens: at quod est, non fit: non secundum, quia ex nihilo nihil fit: vnde ob hoc negarunt generationes, & consequenter dicebant omnia esse vnum, quia multitudinem generationum videtur supponere, ex qua talis resultauerit multitudo: & vt eas soluat, inquit, has propositiones: Ex ente fit aliquid, ex non ente fit aliquid, similes esse alijs, quæ indigent distinctione: scilicet: Nó ens agit vel patitur, ens agit vel patitur. Ex medico fit aliquid, ex non medico fit aliquid, siue alio quocunque modo loquamur: nam istæ propositiones vel possunt sumi per se, vel per accidens: per se, quando enunciatur aliquid de subiecto, quod ei conuenit per se, & vt sic: vt de medico, quod medetur: per accidens, quando etiam enunciatur aliquid, quod re vera conuenit subiecto, sed non vt sic vel per se: sicut quando de medico dicimus, quod ædificat: hoc per accidens est, quia per accidens fuit coniuncta ratio ædificatoris, non enim quia medicus ædificat, nam hoc accidit illi, qui medicus est: atque ita, medicus non vt sic, sed per accidens est ædificator cum medico: similiter & istæ: ex ente fit aliquid, & ex non ente fit aliquid, quia ex non ente per se nihil fit, nam non ens per se nihil est, & ex nihilo nihil fit, at ex non ente per accidẽs fit aliquid. Pro quo est notandum, quod hic sumitur particula (ex) prout dicit habitudinem partis componentis, & ita ex non ente per se, id est, ex priuatione, cui per se conuenit ratio non entis, non fit ens, tanquam ex parte componente, sed ex non ente per accidens, sicut est materia ratione priuationis, fit aliquid: sed quia antiqui non cognoscebant hoc non ens per accidens, quod est materia, ideo negarunt, aliquid per se de nouo generari: nam tãtùm cognoscebant non ens per se, quod est priuatio. Similiter dicit esse distinguendas has propositiones: Ex ente fit ens, vel ex ente fit aliquid, quia in quodã sensu per se falsæ sunt: quia ens vt ens, per se non fit, nisi quãdo in termino a quo præcedit omnimoda negatio entis, id est, nihil: ex nihilo autẽ nihil fit per

generationẽ, de qua loquimur: per accidens sunt veræ, quia ex ente fit ens, non prout ens, sed prout tale ens, vt ignis, aqua, & ita præcedit in termino a quo priuatio ignis, vel aquæ, quæ priuatio non est omnino nihil, quia habet pro subiecto aliquid positiuum reale, scilicet materiam primam: & ita quanuis ignis fiat ex non igne, non fit ex nihilo omnino, sed ex aliquo non igne: nempe ex subiecto positiuo habente priuationem eius, quod fit.

Sed obijcit Aristoteles: Hoc ens, id est, ignis, per se fit: sed hoc ens, est ens: ergo per se fit ens. Respondetur, negando consequẽtiam, sed tantum per accidens, scilicet, per aliud, nempe per ignem, in quo est: & declarat Aristoteles exemplo: Si, verbi gratia, ex cane fit vermis, per se fit quoddam animal ex quodam animali, id est, ex cane vermis, & quia vermis est animal, per accidens fit animal ex illo cane, quia iam præcesserat animal in termino à quo, sed per se fit vermis, quia non præcesserat.

Concludit Aristoteles caput, dicens, quòd quia ens nec fit per se ex ente, nec ex non ente, quòd istæ propositiones tantum sunt veræ in sensu per accidens. Sed quia posset aliquis obijcere, quæ fiunt, ex aliquo fiunt, & nec ex ente, nec ex non ente: ergo iam inter ipsa contradictoria, vt sunt ens, & non ens, datur medium. Respondetur, quod ens & non ens in sua latitudine sunt cõtradictoria, & carent medio, sed tamen cum restrictione, putà: Ens aliquod, & non ens aliquod, nõ sunt contradictoria, vt aqua, quæ est ens aliquod, & non ignis, quod est non ens aliquod: Vnde fit generatio per se ex aliquo, scilicet, ex materia, quæ nec est per se non ens aliquod, sicut non ignis, sed ratione priuationis formæ generandæ, nec per se est ens aliquod, ex quo fit aliud, scilicet, aqua: sed est de se potens ad vtrumque. Secundò modo faciliori soluit obiectionem antiquorum, dicens: Id quod fit, est ens in actu, & ita fit ex non ente in actu, quod tamen est ens in potentia, & ita fit ex eo, quod nec est, nec non est: id est, quod nec est ens actu, nec non ens in potentia: sed ens in potentia, & non ens actu, quale est materia, quam antiqui ignorantes dubitarunt dicto modo: sed eorum soluũtur rationes per illius cognitionem: Possemus hic agere de modo, quo materia est ens in potentia, non ens autem in actu: sed quia ad explicationem textus minimè necessarium est, & ad alium locum magis pertinet, ideo hac de re in præsenti plura dicere supersedeo, & hæc de hoc capite.

CAPVT

CAPVT NONVM, In quo reprehenditur sententia Platonis de materia, & quod priuatio, & materia distinguantur.

INtendit *Aristoteles in hoc capite agere de priuatione, reprehendens antiquos, eo quòd illius non meminerant: caput verò ita est breue, vt non egeat partitione, inquit enim male aliquos antiquos, inter quos est Plato, cognoscentes materiam, eam non distinxisse á priuatione, concedẽdo aliquid per se fieri ex non ente, concedendo (scilicet) argumentum Parmenidis: Quidquid est præter ens (id est, præter ens perfectum) esse non ens: ducebantur autem ad hoc, quia videbant priuationem & materiam esse vnum numero, id est subiecto, ex quo inferebant esse vnum potentia, id est ratione, sed malè, quia quæ sunt numero idem, possunt separari ratione, & probat id de materia & priuatione. Primo priuatio est per se non ens, ita quod ratio non entis sit per se in essentia priuationis; at materia est per accidens non ens, id est, ratione priuationis. ita quod ratio non entis non ingrediatur in eius essentiam: ergo distinguuntur priuatio & materia.*

Secundo probat: Materia est propè substantiam intellige primam & per se (quia est pars intrinseca illius: at priuatio non est propè substantiam, quia non est pars illius, imo ei opponitur ratione formæ inclusæ in substantia: ergo materia & priuatio differunt.

Sed quia posset aliquis respondere pro Platone, dicẽdo illum posuisse priuationem vt diuersum principium à materia, siquidem posuit magnum & paruum, inquit Aristoteles per magnũ, & paruũ vnum, & idẽ principiũ intellexisse Platonẽ, nẽpe materiam, quam duplici isto nomine significauit, neglecta priuatione. Ratio, ob quam illam neglexit, erat, quia priuatio maleficium & corruptionẽ potius machinatur, quam esse, & generationẽ rei, quia ob id corrumpitur res, quia materia est aliis formis priuata: at materia est mater eorum, quæ fiunt, & permanent in re facta, quod nõ habet priuatio. Suam tamen Arist. opinionem constituit, dicens, esse tria principia: primum diuinum quid & appetibile: nõ quia sit Deus, vt vult Themistius, sed quia est forma, quæ est participatio & imitatio diuini esse, iuxta illud 1. de cælo. cap. nono: Ab illo supremo principio alius exactius, alius offuscatius esse, &c. Alterum principium huic oppositum est priuatio. Tertiũ est ipsa materia hanc formã appetens: & ex hoc probat iterũ materiã distingui à priuatione, quia priuatio non appetit formam, cùm vnum oppositũ nõ appetat aliud per se, aliàs sui appeteret corruptionem per se, cùm ex oppositi eueniat corruptio, nec forma se ipsam appetit, quia se nõ caret, cũ appetitus dicat

Tria principia in opin. Arist

dicat carẽtiam rei appetitæ: relinquitur ergo quod materia sit diuersa à forma & priuatione, cùm appetat formam, vt sui perfectionem, sicut turpe appetit pulchrum, sed inquit materiã non esse turpem, nisi ratione priuationis, qua priuatur pulchritudine formæ. Vnde Aristotelis intentum est, quòd cum forma sit appetibilis, debere illius poni appetitum, & hunc non posse esse priuationem: erit ergo materia, non tamen sola, sed cum priuatione quia ex hoc prouenit appetitus: est ergo ponenda priuatio, vt distincta à materia, ratione saltẽ. Deinde connumerat materiæ proprietates, dicens illam esse incorruptibilem per se, quia eius substantia & potentia semper permanet: dicitur vero corruptibilis per accidens ratione priuationis, quam amittit, & quod sit incorruptibilis per se, probat primò, quia si esset corruptibilis: ergo fieret (intellige per generationem) quia generabile & corruptibile cõuertuntur: sed quod generatur, præsupponit aliquod subiectum prius se ex quo fiat: ergo si materia generatur per se, erit antea quã fit, quia antea quã generetur, præsupponitur illud primũ subiectũ, ex quo debet fieri: sed ipsa est primũ subiectũ, ex quo aliquid fit: ergo iã esset antea quã fieret, & quia fieri est via ad esse, ferret antea quã esset. Et eodẽ modo probat, quòd nõ fit per se corruptibilis, quia cũ in corrupto debeat vltimum aliquod manere, nempé subiectũ in quod fiat resolutio, sequitur, quod corrumperetur, antea quam corrumperetur, cùm corruptio sit prior illo subiecto remanente: quasi velit dicere Aristoteles materiam esse primum subiectum, præcedens generationem, & vltimum manens post corruptionẽ: ergo nequit generari, aut corrumpi.

Postquàm de materia egit breuiter, de forma prima id est, substantiali agit dicens, quod determinare, an sit vna, vel plures, quæ & quot sint, est Metaphysici negotij, de formis verò generabilium differere, ad Physicũ aut pertinere: & hæc de litera.

ANNOTATIONES circa literam.

PRimum dubium textus supra hæc capita est, vtrum sint idẽ, per se non ens, & simpliciter non ens. Respondetur, quod nõ, quia per se non ens, est priuatio, cui per se conuenit ratio non entis, sed tantùm pro formali, quia pro materiali ens positiuum inuoluitur: at simpliciter non ens est nihil, quod totam entis rationem tollit adhuc pro materiali: ab his autem duobus distinguũtur membra opposita: per accidens non ens, sicut est materia, condistinguitur contra priuationem, quæ est per se non ens: non ens simpliciter condistinguitur à simpliciter non ente: hoc enim est nihil, illud verò est materia, quæ est nõ ens simpliciter, id est, ens imperfectum, quod non est simpliciter, & perfectum ens.

Secun-

Secundum dubium est, quare sicut datur vna materia prima cõmunis omnibus compositis, non dátur vna forma prima pariter communis. Respondetur primò aduertendo, quod communitas materiæ non tantum est secundũ rationem, & in prædicando (nam & hoc dicit forma, quæ potest abstrahi à pluribus formis, & de illis vt communibus prædicari) sed est communitas secũdum rẽ, & in essendo, quia eadem prorsus entitas realis materiæ secundum se, quæ antea erat sub forma corrupti, remanet sub forma geniti.

Secundò, dico rationem esse, quia forma concurrit ad generationem tanquam terminus ad quem, qui non semper est, sed variatur, quia antea non fuit, & modo iam est per generationem: & contra in corruptione, vbi est terminus à quo, cum antea fuisset, iã tunc non est: vnde per illius variationem sumitur variatio generationis: ad quod requiritur pluralitas formarum, vt sunt plures termini inuicem sibi succedentes in materia, sicut requiruntur plures priuationes in materia, quia sunt termini à quo generationis, & ad quem corruptionis, ita quòd non detur aliqua priuatio secundùm rem communis omnibus, sed pro varietate formarum variatur: at materia concurrit, vt subiectum commune vtrique termino: ergo debet tempore eadem manere: debet ergo esse vna numero, & ita secũdum rem communis, vt in ea fiant generationes & corruptiones taliter, quod ipsa ante generationem sit, & post corruptionem maneat, aliàs si res totaliter fieret de nouo secundum formam, & materiam, & pariter destrueretur totaliter: iam generatio non differret à creatione, nec corruptio ab annihilatione, in quibus hoc ita contingit.

Et si dicas cum Auicẽna: Potentia materiæ est potentia communis. ergo debet habere aliquam formam communem sibi coæuã, scilicet corporeitatis. Respondetur, negando consequentiam, quia potentia materiæ tantum dicitur communis, quia indifferens est ad plures formas recipiẽdas, & ita est illis communis successiuè, habendo plures, vnam post aliam, non verò dicitur communis, quia respiciat aliquam formam illis communem secundum rem, quia nulla talis datur, sed de hoc agere ex professo, pertinet ad librum de generatione, vbi explicabitur, vtrum sit aliqua forma materiæ coæua: & hæc de hoc capite.

SVPER

SVPER SECVNDVM LIBRVM ARISTOTELIS PHYSICAE AVSCVLTATIONIS COMMENTARIA.

VNA CVM QVAESTIONIBVS, AVTORE R. P. F. Petro de Oña, S. Theologiæ Magistro, &c.

text. 1. eorum quæ sunt.

INTENTVM Aristotelis in hoc libro variè explicatur ab authoribus. Iuniores namque dicunt, quod postquam Aristoteles egit in primo libro de principijs generationis & rei genitæ, hic agit de principijs motuum, qui tales res genitas consequuntur: & sic agit de causis motuum, vt in tertio libro de ipso motu disputet: Sanctus Thomas aliter declarat, quòd eius intentum sit agere de principijs incomplexis physicæ demonstrationis, qualia sunt, subiectum, vt ens naturale, eius passio, vt motus, & subiecti definitio, & quidditas, vt est natura. Tria in toto libro præstat. Primò definit naturam, & de illo disputat. Secundò assignat differentiam inter Physicum & Mathematicum, qui de eadem re videntur agere. Tertiò agit de causis, vt declaret, quomodo natura habeat rationem causæ.

CAPVT PRIMVM secundi lib. Summa textus, Quid sit natura, & quæ dicantur habere naturam.

INtentum Aristotelis in hoc capite est declarare, quid sit natura, diuiditurque in duas partes. In prima ponit differentiam inter naturalia & non naturalia. In secunda ponit definitionem naturæ. In prima parte, vt colligat definitionem naturæ, quandam adducit diuisionem, sicut fecit in libro de anima, vbi ad colligendum definitionem animæ, præmisit diuisionem entis in animatum & non animatum, & eorum differentiam: inquit ergo hic: Eorum quæ sunt, alia à natura, alia ab alias causas sunt.

Prima

Prima entia sunt naturalia: alia verò non naturalia: differunt autem inter se, quia naturalia vt sic habent in se principium intrinsecum sui motus, vel quietis: secus verò non naturalia, vel artificialia: id est, naturalia, eo ipso quod naturalia sunt, aliquo motu mouentur, cuius principium residet in tali re mota, vt talis est: scilicet grauia deorsum, media sua grauitate intrinseca, leuia verò sursum, media etiam sua leuitate mouentur: iste autem motus triplex est, inquit Aristoteles: localis, augmentationis, & alterationis: at verò artificialia, prout artificialia sunt, id est, ratione suæ artificialis figuræ in se non habent aliquem motum, aut localem, augmentationis, aut alterationis: sed vt sic omnino ab extrinseco mouentur, vt patet in cathedra. Quod enim cathedra (inquit Aristoteles) moueatur deorsum, vel alteretur, id non habet ex artificiali figura, sed ex materia naturali illi subsirata, scilicet, ex ligno, quod graue est, vt deorsum feratur, & corruptibile, vt possit alterari.

In secunda parte definit naturã sic: Natura est principium & causa motus & quietis, eius in quo est primò & per se, & non secundùm accidens: cuius definitionis explicatio modò omittitur, quia longe est in genere postea tractanda: tantum explicat, quæ dicantur entia naturalia, & inquit, quod sola substãtia composita. Et probatur, quia natura, vel est subiectum, id est, materia, vel in subiecto, id est forma, sed sola substantialia composita habent materiam & formam: ergo tantùm sunt entia naturalia. Deinde declarat, quid sit ens secundùm naturam, dicens: hoc sumitur, & pro ipso ente naturali, & proprietatibus illius, sed iam inualuit vsus, vt pro solis proprietatibus sumatur, & communiter hæc tria, natura, ens naturale, & ens secundum naturam, declarantur sic: Natura est principium intrinsecũ motus: ens naturale est, quod habet tale principium: ens secundùm naturam sunt proprietates dimanantes & fluẽtes ab illo.

Dubitatur tamen, cum prior sit quæstio, an sit, quam quid, cur ante quæstionem quid sit, de natura, non fuit eius an sit, declaratum. Respondetur, quod cum, an sit natura sit per se notum, vt non conueniat in dubitationem verti, non indiget aliqua declaratione: vnde dubitare de per se notis, est signum hominis non valentis distinguere per se nota à nõ per se notis, cui accidit id, quod accidit ei qui disputãti de coloribus, qui tantum habet scientiam de voce, non de re ipsa, quia illam videre nõ valet: ita qui distinguere non valet per se nota à nõ per se notis, non habet aptitudinem, vt habeat scientiam de ipsa re. Statim probat Aristoteles, idque euidenter, quod materia sit natura adhuc ex sententia antiquorũ, hi enim id, quod secundum se est informe, permanens in generatione & corruptione, vocabant materiã, vt in artificiatis lignũ, æs, aut aurum, quæ destructis formis artifi-

artificialibus manent, & ducebantur hoc argumento: Quod est substantia cuiusque rei, est eius natura: sed materia est substantia: ergo est natura. Probatur: Id, quod in aliqua re semper permanet, quantumuis patiatur, est eius substantia: sed materia est huiusmodi: ergo est substantia: & consequenter erit natura: & à signo sic ostendebat Antiph. Imponatur lignea statua sub terra, taliter quod possit germinare: ex illa producitur lignũ, non statua: ergo ligni materia erat eius substantia, non forma, vel figura artificialis: & eadem ratione ostendit in rebus naturalibus materiam esse naturam, quia sicut lignum, aut æs manent idem sub diuersis figuris artificialibus, sta materia permanet eadem sub diuersis formis substãtialibus, siue aquæ, siue aeris, siue aliorum.

Concludit Aristoteles antiquos omnes posuisse naturam, sed non eodem modo: quia quilibet vt naturam ponebat substantiam illam, quam existimabat principium: sed sicut in huius assignatione inter se erant diuisi, vt vidimus in primo libro, ita in assignatione materiæ sed dicebant omnes formas tantùm esse quædam accidentia & dispositiones materiæ, quam materiam, vel principium dicebant non corrumpi, sed perpetuò manere, reliqua vero dicebant mixtione diuersa corrumpi, sicut Empedocles, qui quatuor elementa ponebat perpetua, mixta vero ex illis corruptibilia. Approbat autem Aristoteles sententiam antiquorum in eo, quod materiam dicebant esse naturam, non vero in modo assignandi materiam.

Posteà verò contra antiquos probat, quòd forma substantialis, á qua sumitur definitio, sit natura: Primò sic, sicut se habet artificiale ad formam artificialem, ita naturale ad formam naturalem: sed nõ denominatur aliquid artificiale à potentia quam habet ad talem formam, sed ex eo, quod illam habet in actu. vt patet de ligno, ante quam habeat formam lectis: ergo non dicetur aliquid naturale per solã potentiam quousque habeat formam naturalem; sed id à quo aliquid denominatur naturale, est natura: ergo forma est natura: imò inquit formam esse magis naturam, quam materiam, quia vnumquodque est magis tale, cùm est in actu, quàm quando est in potentia: sed per materiam fit aliquod ens naturale in potentia, per formam verò ens naturale in actu: ergo magis natura est forma, quam materia, ipsum autẽ compositum (inquit) non est natura, sed ens secundum naturam, id est, ens naturale, & inquit Aristoteles se hic non loqui de forma quæ est realiter à materia abstracta, sed de illa, quæ est materiæ vnita.

Et secundo probat, formam substantialem esse naturã, & ideo forma statuæ non ponebatur natura, quia statua non germinabat aliam statuam similem in figura illa, sed tãtum in materia, scilicet ligno: at homo producit alium hominem, non tantum similem in materia, sed etiam in forma: ergo non tantum materia, sed forma habet

bet rationem naturæ.

Tertio probatur, Mutatio denominatur à termino ad quem, vt dealbatio ab albedine; sed generatio dicitur natura: ergo terminus ad quem debet dici natura; sed forma est terminus ad quem generationis: ergo forma est natura.

Sed obijcit contra se: Medicatio est mutatio, & tamen non denominatur á termino ad quem, quia non dicitur medicatio, quia fit à medicina, sed quia à medico procedit: ergo nec generatio dicitur natura, quia tendit ad naturam. Respondet, quód est disparatio, quia medicatio significatur per modum actionis procedentis ab agente, & ita ab illo denominatur, & ita vocatur motus à quodam in quiddam; at generatio per modum passionis ex aliqua materia in aliquam formam; imò cùm priuatio sit principium generationis, vt terminus á quo, aliquo modo (inquit) conuenit ei natura, aut secundùm se, aut ratione formæ, cui cõiungitur in tali termino. An verò hoc ita sit generaliter verum, disputandum (inquit) erit in lib. de Generatione.

Ex his ergo omnibus constat, quid sit natura, & q̃ sit duplex, materia (scilicet) & forma, & quod forma sit magis natura, quàm materia, & quòd cõpositum sit ens naturale, & secundum naturam, accidentia verò propriá tantúm sunt entia secundùm naturam, non entia naturalia. Hæc de litera capitis.

ANNOTATIONES circa literam.

PRimum dubium textus est, quid intelligat Aristot. per illa verba (alias causas) quando dicit: quædam fiunt à natura, quædam ob alias causas: & quãuis Themistius dicat, quod intelliguntur, electio, à qua fiunt actus morales, fortuna, à qua monstra, ars, à qua artificialia (nã hæc omnia dicuntur nõ naturalia) nihilominùs magis ad mentẽ Aristotelis est, quòd per ea, quæ fiunt ob alias causas, intelligantur artificialia: tum quia ista maiorem habent cum naturalibus proportionem, quàm reliqua, quia hic non est sermo de accidentibus, vt sunt morales actus ex electione prouenientes: sed tantúm de rebus compositis, quarum aliæ sunt naturales, aliæ vero artificiales: nec hic naturalia contra monstra & fortuita distinguuntur, sed ea omnia includuntur nomine naturalis, vt distinguitur ab artificiali.

Secundum dubium est, quare Aristoteles non tantũ dicat animalia esse entia naturalia, sed eorum partes, scilicet manus & caput. Alexander, Philoponus, & Themistius dicunt id fecisse, vt poneret discrimen in hoc, inter naturalia & artificialia, quod tã ipsa (naturalia intelligo) quá eorum

rum partes sint à natura: at verò secunda & ipsa sint ab arte, non tamen eorum partes: sicut domus est ab arte, non tamen ligna & lapides. Non placet tamẽ hæc expositio. Primò, quia partes artificialium sunt ab arte, vt cubicula, muri, & tecta, respectu domus: secundo, quia ligna & lapides respectu domus, nõ sunt partes integrantes domus, sed materia partium, & hæc non mirum quòd nõ fit ab arte, quia nec materia naturalium est à natura, sed est ipsamet natura. Et tertiò, quia eodem modo posset loqui de partibus elementorũ, dicendo, quòd sunt entia naturalia, quod tamen non fecit, sed peculiariter id de viuẽtibus dixit. Vnde dico, quod id fecit ad remouendum id, quod poterat esse dubium, an cùm partes eorum sint diuersæ denominationis à toto, cùm sint heterogeneæ, debeant dici entia naturalia, sicut ipsum totum. Et respondetur, quòd sic, quia in hoc non sunt diuersæ denominationis à toto, sed tantùm secundum peculiarem formam, vt viuentia sunt, & ita quia in non viuentibus partes sunt eiusdem denominationis, non id dixit, sed vt clarum suppositit.

Tertium dubium est ad finem textus primi, vbi diuidit Aristoteles motum, in localem, alterationis, & augmentationis, quibus conueniant isti motus, & quomodo, an omnes simul, an verò seorsum. Prætermissa explicatione Simplicij, placet expositio Themistij, & Alexandri, quam hic sequuntur, quod, scilicet, hic non fuerit facta diuisio mobilium, ita vt cui vnus motus conuenit, non possit alius conuenire: quia eidem possunt isti omnes conuenire, scilicet animalibus: sed tantùm est diuisio diuersorum motuum inter se iuxta diuersos terminos ad quos, ita quod quædam sint mobilia, cui omnes conueniunt, scilicet animalia, quæ localiter mouentur, augentur, & alterantur: alia, quibus vnicus tantùm est, scilicet cœli, quibus tantùm conuenit motus localis, non alterationis, nec augmentationis: reliqua verò residua corpora, & mouentur localiter, & alterantur: & ita duplex iste motus eis cõuenit, quia augmentatio, quæ extra viuentia inuenitur, non est propria augmentatio, cum non fit per intus sumptionẽ, sed per iuxtapositionem. His ergo subiectis, & hoc modo conueniunt dicti motus.

Quartum dubium est, quomodò hic Aristot. dicat quosdam posuisse terram, vt principium naturale, siquidem primo de Anima, tex. 32. ait, quòd omnia elementa accepere iudicem præter terram, quia nullus Philosophus eam dixit esse principium. Nec valet dicere, quod hic lo-

hic loquebatur de terra simul cum alio elemento, qua ratione aliqui eam posuere principium, non de ipsa sola, qua ratione nullus eam posuit esse principium, vt dicitur citato loco de Anima, non, inquam, valet, quia hic Aristoteles loquitur primo de illis, qui ponebant vnicum principium, dicens illud esse, vel terrã, vel aquam, &c. Vnde respondetur, quòd nullus, qui esset Philosophus, posuit solam terram esse principium, & hoc docet in loco citato de Anima secundùm Sanctum Thomam: postea vero Hesiodus posuit eam, & hunc hic Aristoteles intelligit, quando ait: Quidam vero terram, &c.

SVMMA TEXTVS

CAPIT. SECVNDI.

Quomodo differat Philosophus naturalis à Mathematico?

INtendit Aristoteles in hoc capite ponere discrimen inter Physicum ex vna parte, & Mathematicum ex alia. Ponit Aristoteles dubium, an (scilicet) Physica differat à Geometria, quam intelligit nomine Mathematicæ, vt Simplicius docet. Et ratio dubij est, quia artifices differentes de eisdem rebus, non videntur differre; sed de eisdem disputant Mathematici, & Physici, scilicet de corporibus, superficiebus, lineis, & punctis; ergo non differunt.

Aliud dubium ponit, an, scilicet, physica differat ab Astrologia, quæ quodammodò à Mathematica differt, cum sit subalternata Geometriæ; & ratio dubij est eadem, quia vtraque disputat de cœlo, & astris, &c. Reijcit autem quandam solutionem dicentiũ, quod differunt in hoc, quod Physicus agit de sola substantia cœli, non de accidentibus, de quibus Astrologus disputat, reijcit, inquam, quia eadem est scientia, quæ substantiam, & eius accidentia considerat. Præterea, quia physicus agit de cœlo, vt sphæricum est, & de alijs eius accidẽtibus, vt de motu, & reliquis. Soluit ergo dubiũ, dicens, quòd etsi tractant de eisdẽ rebus diuersa tamẽ ratione tractant, & hoc sufficit, vt sint diuersæ scientiæ, nam physicus illa considerat de corpore naturali & sensibili, considerando v. g. superficies, prout termini sunt corporis naturalis: at verò Mathematica considerat ista absolute, & secũdùm se.

Secundum discrimen est, quod Physicus hæc non abstrahit à motu & materia sensibili, sed potiùs illam concernit; Geometria, vel Mathematica ab illis abstrahit, non re, sed intellectu, quod non inconuenit, cùm abstrahentium non sit mendacium: nã ista abstractio est simplex consideratio vnius, sine alio, sine aliquo in-

dicio negante eorum coniunctionem realem; & ita non est ibi aliqua falsitas. Eodem etiam discrimine primò differt Physica ab Astrologia, quia Physica considerat figuram cœli & eius motum secundùm qualitatem, id est, vt sunt naturalia, & à substantia naturali procedunt, & vt sunt causa motuum horum inferiorum: at vero Astrologia agit de figura, & motu cœli secundùm quantitatem, id est prout conueniunt corpori quanto, abstrahendo à quacunque qualitate sensibili, & anima ipsius cœli: vnde reprehendit Platonem, qui ponebat ideas rerum naturalium abstractas realiter á rebus naturalibus, & sensibilibus, quia Mathematicæ, quæ magis abstrahunt à materia sensibili, ab illa secundùm rem (vt vidimus) non abstrahunt, sed secundùm rationem; ergo multo magis separabuntur res Mathematicæ, quàm Physicæ. Probat sic, quia definitiones rerum physicarum concernũt materiam sensibilem, vt patet in carne, & alijs, quæ non possunt sine materia sensibili definiri: at verò definitiones de rebus Mathematicis bene possunt sine materia sensibili definiri, vt sunt numerus par, impar, figura, curuum, rectum, &c.

Et declarat hoc exemplo, dicens, quod simum & curuum dicunt obliquitatem, diuersimode tamen, quia curuum dicit materiam in communi, non determinando aliquam materiã; simum vero in particulari, determinando materiam, scilicet, nasum: ita Mathematicus suas res definit, non concernendo aliquam materiam determinatam, sicut est materia sensibilis, at Physicus materiam determinando: sed de opinione Platonis circa hoc, tam diximus in logica, quæstione 2. vniuersalium.

Deinde textu secundo intendit Aristoteles soluere illud secundum dubium, quod de Physico & Astrologo posuerat, quod similiter poterat esse de musico, & Perspectiuo, cùm hi omnes aliquid sensibile & naturale concernant, vnde medij sunt inter purè Physicum, & pure Mathematicũ, vt est Geometria vel Arithmetica; & consistit in hoc, quòd Physica neutiquã agit de lineis superficiebus, & figuris, &c. secundum se, sed vt sunt termini & proprietates substantiæ naturalis, quod est dicere: Physicus habet pro obiecto substãtiam naturalem, & de his prædictis solùm tractat, vt de consequentibus suum obiectum; at verò tam puræ Mathematicæ, vt Geometria & Arithmetica, quàm mixtæ, vt Musica Perspectiua, & Astrologia, agunt de his rebus secundum se primó tanquam de obiecto, diuersimode tamen, quia puræ Mathematicæ agũt de his rebus secundùm se, & in communi, non descendendo ad materiam sensibilem, sicut Geometria de linea in communi, & de figura in communi: Arithmetica similiter de numero in communi, at vero Perspectiua dẽ linea in particulari, scilicet visuali, & Musica de numero in particulari, scilicet sonoro, Astrologia de si-

de figura in particulari, scilicet cœlesti. Vnde meritò istæ duæ dicuntur mediæ inter Physicam & puræ Mathematicam, quia à primis accipiunt determinationem materiæ sensibilis, per quam differunt à secundis, à quibus accipiunt agere de his rebus secundùm se, scilicet, vt de obiecto, in quo differunt á primis. Ex hoc infert Physicũ non tantùm per formam, sed etiam per materiam definire, sed non per solam materiam, quod significant illa verba Aristotelis: Res Physicæ non sunt sine materia, & non sunt secundùm materiam, vt diximus quæstione prima proœmiali ad Logicam.

In secunda parte proponit aliud dubium duobus modis, & est cùm sit duplex natura, alia materia, alia forma, de qua disputet Physicus, an de materia, an verò de forma, an potiùs de vtraque: & iterum idem dubium proponit, inquirens, an vnius scientiæ sit considerare materiam, & alterius considerare formam. & respondet, quod secundum antiquos facilis erat huius dubii solutio, quia isti vel tantùm cognouerunt materiam, & non formam, vel parum de forma cognouerunt, vt patet in Empedocle qui plura posuit principia materialia à forma quodammodo differentia. Sed iuxta suam sententiam respondet Aristoteles absolutè, quod vtriusque consideratio pertinet ad Physicum, & probat triplici ratione. Prima, ars, in quantum potest, imitatur naturam: ergo sicut se habet ars in consideratione artificialium, ita se debet habere Physicus agens de natura in consideratione rerum naturalium: sed quælibet ars non tantùm formam considerat, sed & materiam vsque ad certum limitem: ergo & Physicus vtramque debet considerare, scilicet materiam & formam. Nam, cùm consideret naturam, & hæc sit principium motus et quietis eius, in quo est, & non solùm materia, sed etiam forma sint principium motus & quietis, consequens est, ad Physicum tam materiam, quàm formam spectare. Patet, quia Physicus considerat ens vt mobile: ergo vt compositum ex materia & forma, quæ sunt principium motus. Deinde hoc probat Arist. inductione, quia ars medica non tantum sanitatis formam considerat, sed etiam materiam, vt bilem & pituitam; & ars domificatoria non tantùm formam domus considerat, sed materiam, puta, lateres, ligna, &c. Sed dixi (vsque ad certum terminum) quia tantùm materiam proximam considerat, non remotam, scilicet, ars domificatoria lateres considerat & ligna, non verò arbores & terram, ex quibus ista fiunt, quia sunt remota materia. Similiter medicus, corpus sanabile respicit, in quantũ humoribus contrarijs constat, non verò in quantum est substantia, vel corpus, quia vt sic nullum habet contrarium, neque est corruptioni expositum, cui occurrere officium est medici. Secunda ratio est: Eiusdem scientiæ est finem, & media eiusdem considerare: sed materia est medium ordinatum ad formam, tanquam ad finem: ergo eiusdem est scientiæ, vtrumque

considerare. Et aduerte, quod finis non sumitur hic pro extremo alicuius rei, vt solet, sed pro causa finali, qui est id, cuius gratia est aliud. Probat minorem: Id, quod est terminus alicuius motus continui, & non interrupti, est vltimum, & cuius gratia ille motus est: sed generationis continuæ forma est terminus: ergo est vltimum, & cuius gratia est generatio.

Sed vt intelligamus vim huius rationis, est notandum, quòd de ratione causæ finalis sunt duo. Primum, quòd sit extremum operationis. Secundum, quòd sit illud extremum, cuius gratia fiebat talis operatio; & quod primum non sufficiat, patet, quia mors est extremum vitæ, sed quia eius gratia nõ fit vita, ideo mors non est causa finalis vitæ, ob quod reprehendit poetam (quem Euripidem esse docet Philosophus) eo quod de morte cuiusdam loquens, dixit eam esse finem, cuius gratia factus est; & ad hoc insinuandum in sua ratione Aristoteles posuit illã particulam (non interrupti) quia dupliciter aliqua operatio habet terminum; vel ex aliquo adueniente impedimento, sicut si quis intendat ire ad templum, vt consequatur indulgentiã, & in medio itineris detineatur, istud extremum motus non est eius finis, quia non est illud, ad quod ordinabatur talis motus; vel quando consequitur extremum intentum; sicut si absq; aliquo impedimento iste talis veniret ad templum, illud extremum esset finis, quia est id, ad quod ordinatur actio; quia ergo forma est terminus generationis nõ interruptæ, bene sequitur, quod sit illud extremum, ad quod ordinabatur actio, & ita quod sit verus finis cuius gratia. Sed postquam Aristoteles probauit, quod forma sit finis cuius gratia materiæ, probat de materia, quod sit medium ordinatum ad formam; quia sicut se habet materia in artificialibus ad formam, & eius opus, ita se habet in naturalibus; sed in artificialibus materia est propter formam (non dico; fit, quia materia naturalium non fit á nobis; sicut fit materia artificialis) ergo etiam in naturalibus: sed vt hanc Minorẽ probet Aristoteles, in virtute adducit hãc diuisionem afferentium quod causæ efficientes materiæ in artificialibus, sunt in triplici differentia. Quædam enim faciunt materiam, vel absoluè, vt ars faciendi lateres & tegulas: vel quodam modo, disponendo materiam, vt ars dolãdi ligna, & scindẽdi lapides; & has vocauit tantùm materiales effectrices, non vero speculantes & cognoscentes; aliæ verò sunt quæ in factam materiam introducunt formam, vt ars domificatoria, quæ ex lateribus & lapidibus iam scissis domum construit, & has vocat non factrices, sed speculantes; quia etsi faciant, non tamen materiam, sed duntaxat formam, & has inquit esse architectonicas, vel domificatrices primarum, quia illis imperant, quomodo debeãt facere materiam suæ formæ inducendæ accommodatam, sicut triremis imperat dolatrici, qualiter debeat leuigare & dolare ligna ad formam triremis ab

ipsa

ipſa inducendam, domificatoria imperat lateratiæ facere latores ad formã domus inducẽdam ab ipſa. Aliæ ſunt artes in tertio gradu, quæ re ſacta vtuntur, & iſtæ dicendæ ſunt vſuales & dominatrices ſecundarũ, ſicut nauta reſpectu triremis, quia imperat illi, qualem formam debeat tribuere naui ad motus & vſus, quibus ipſa vultvti; & hoc etiam ordine imperat militaris equeſtri, equeſtris verò fræne factiuæ, quia hæc materiam fræni facit, eam diſponendo: equeſtris verò iubet, qualiter debeat materiam diſponere, vt formam fræni ab equeſtri intentam in illã inducat; militaris demũ imperat equeſtri, qualem debeat formam intendere ad motus, & vſus, quibus debet militaris vti fræno.

Reddit verò rationem harum artium, dicens, eam eſſe, quia nos ſumus quodam modo omnium finis; duplicem autem eſſe finem, alterum cuius gratia (ſcilicet) res deſideratur: alterum finem quo, id eſt, adeptionem & conſecutionem prædicti finis; ſed de iis modo non differit, ſed differt ad ſequens caput: ex tota tamẽ hac diuiſione patet, quòd ſicut hæc poteſt minoris probatio deduci; ars factiua materiæ eſt ſubdita, & ordinatur ad architectonicam vel factiuam formæ, vel vſualem, vt medium ad finem; ergo materia conſiderata à prima arte eſt medium ordinatum ad formam & vſum conſideratum à ſecundis, & conſequenter in artificialibus materia eſt medium ordinatum ad formam, & eius opus, quod erat vltimo intentum.

Tertia ratio eſt: eadem eſt ſcientia correlatiuorum; ſed materia & formæ ſunt correlata; ergo pertinent ad eandem ſcientiam. Declarat Minorem, quia materia eſt ad formam, & alia materia ad aliam formam.

Dubium deinde Ariſtoteles mouet, quomodo Phyſicus conſiderat formam; & reſpondet, quod ſicut medicus morbum, & faber æs conſiderant, non abſoluté, ſed vt ſuæ accommodantur formæ; ita Phyſicus formam conſiderat vt aptam ad generationem; tales autem formæ ſunt (inquit) quæ realiter ſunt in materia, quãuis ratione poſſint ſeparari, ſicut ſunt hominis et Solis formæ, de quibus dicitur: Sol & homo generant hominem; de formis verò omnino ſeparatis quid ſint, Metaphyſicæ (inquit) eſt contemplari.

ANNOTATIONES circa literam.

PRimum dubiũ textus eſt, quo modo abſtrahentium non ſit mendacium, cùm mendaciũ cõſiſtat in hoc, quod eſt aliter cognoſcere, quã eſt in ſe, & qui abſtrahit, rẽ lõgè aliter cognoſcit, quàmmm ſe eſt, quia res eſt cõiuncta & cõtracta alijs, & abſtracta & ſeparata intelligitur.

Reſpondetur, quòd eſt duplex abſtractio: alia præciſiua, & hæc fit ſimplici actione intellectus, cognoſcendo vnum ſine alio, &

in hac non est mendacium, quia tota abstractio se tenet ex parte intellectus abstrahentis, non ex parte obiecti abstracti, quia nullum ibi adest iudicium, quo iudicetur vnum esse sine alio: Alia vero est abstractio negatiua, vbi adest iudicium negans ex parte obiecti vnum coniungi alteri, & in hoc consistit mendacium. Vnde ad rationem dubitandi respõdetur, quod cognoscere rem aliter, quàm est, stat dupliciter: primò ita, quod rei intellectæ aliquid attribuatur ab intellectu, quod ipsa in se nõ habet, vel aliquid detrahatur, quod habet: & in hoc consistit mendacium: sed hoc solùm fit secunda operatione intellectus. Secũdò, ita quod illæsa manente re intellecta ex parte obiecti intellecti, aliquid illius ab intellectu cognoscatur, non cognito alio; & hæc fit per primam operationẽ, & ita in ea non est mendacium.

Secundum dubium est contra id, quod Aristoteles docet, quod de formis à materia separatis nõ ad Physicum, sed ad Metaphysicum pertinet agere: Contrà, Anima rationalis est forma separata à materia, siquidem incorruptibilis est, & ex illa non educitur, & tamẽ de illa agit Philosophus naturalis: ergo.

Respondetur, quod esse separatum à materia, stat dupliciter, ita quod nec põdeat, nec recipiatur in materia: & hoc modo naturæ angelicæ sunt formæ separatæ, primi actus, per se subsistentes. Secundo, quando etsi recipiatur in materia, ab illa non dependet: & hoc modo est anima forma separata. Vnde dico, quod de formis primo modo separatis inquit Aristoteles, quod pertinet agere ad Metaph. non ad Physicum: sed de forma secundo modo separata bene pertinet agere ad naturalem, vt probat dubiũ: & ratio est, quia est aliquo modo coniuncta materiæ, in quantum illam informat, & cum ea constituit compositum. Sed replicabis: Octauo Physicorũ agitur de Deo, & de angelis, qui sunt formæ separatæ primo modo: ergo solutio est nulla. Respõdetur, quòd nõ agitur de illis secundùm se, vt sunt à materia separatæ, sed inquantum sunt causę motus physici in composito naturali recepti, sed de illis in se agit Metaphysica. Sed replicabis vlterius: Etiam agit Philosophus naturalis de anima, prout est causa motus physici in corpore physico: ergo par est ratio illius & angelorũ. Respondetur, negando consequentiã, quia non tantùm agitur de anima, vt est causa motus, sed secundùm se, considerãdo omnes gradus illius vsq; in vltimum intellectiui, & potẽtias intellectus & volũtatis, quæ inde nascũtur, quia talis gradus,

dus, etsi sit immaterialis, quia à materia non dependet, veruntamen in illa recipitur. Postremo obijcies: Ille gradus nõ tm recipitur, sed dependet: ergo. Probatur, quia homo adhuc secũdum hũc gradum dicitur generari, media animæ ergo generabilis est: sed omne generabile à materia depẽdet: ergo & ista omnia secundum illam. Respondet, quod quanuis generatio attingat essentiam hominis geniti, & coniungat hunc gradum animæ ipsi materiæ, non tamen attingit ipsam essentiam animæ, quia hæc a Deo immediate creatur: & ita possunt saluari hæc duo, quod anima in se ingenerabilis sit, & indepẽdens a materia; & tamen sit simul id, quo medio homo generatur: & ita (vt bene aduertit Iauel. q. 11. lib. 2. expositione vltima) intendit Aristoteles hoc loco ostendere duo de anima: & quod pertineat ad considerationem physicam, quia est species, id est, forma in materia, si qui lem ab agente naturali, vt ab homine & Sole, mediis dispositionibus introducitur in materiam in generatione hominis, & ad hoc adduxit hanc propositionem: Sol & homo generant hominẽ. Et quod anima sit supremum in consideratione physica, patet, quia inter formas in materia receptas sola ipsa est separata, & independens, & ita eius cõsideratio differtur ad lib. de anima: & hæc de hoc capite pro nũc dixisse sit satis.

SVMMA TEXTVS

CAPIT. TERTII.

De causis rerum naturalium.

INTentum Aristotelis in hoc tertio cap. est agere de causis in communi, & diuiditur in duas partes. In prima causas in communi cõnumerat, & tria, quę illis insunt, declarat. In secũda omnes causas reducit ad quatuor genera, & quasdam adducit diuisiones earum. In prima parte ait, q cum scire sit rem per causam cognoscere, quilibet scientificus artifex debet eorum, quæ tractat, quot & quæ fuerint causę, docere: vnde cum Physicus sit scientificus artifex naturalium mutationum, earum causas omnes debet tradere, quod specialiter est verũ in Physica, cum omnes modos earum consideret: & adducit causam materialem, dicendo eã esse id, ex quo aliquid fit, cũ insit, vt ex argẽto phiala, ex ære statua. Dicitur (cùm insit) ad denstandum, quod causa materialis debet manere in re, cuius est causa, ad differentiam termini á quo, ex quo dicitur fieri aliquid, non tamen manendo in re facta, vt ex nocte dies, ex non albo album, quæ cum rei factæ opponantur, certum est, quod non manẽt in illa. Addit etiam Aristoteles,

quod genera & superiora causæ materialis, sunt etiam causæ materiales, quod repetit in quacunque alia causa, vt si argentum est causa materialis phialæ, & genus argenti est mixtum & corpus, etiam sunt ipsa causa materialis phialæ.

Aliam causam statim adducit scilicet formalem, quam vocat formam, quia dat esse. Nam vnumquodque est tale à sua forma: hæc verò forma à logico appellatur differentia, à Physico verò forma, quia materiam informẽ format. Forma etiam appellatur exẽplar, quia est ratio faciendi aliud ad sui similitudinem: vnde est pars nobilior definitionis, & ex hoc vltimo causam definit, dicens, quod est ratio, & quod quid erat esse, hoc est, forma est quod dat esse rei, & constituit in esse completo, & specie perfecta: & huius etiam genera connumerat pro causa formali, sicut fecerat in materiali. Vnde, quia in musica Diapason est causa formalis ✠ est, perfectissima cõsonãtia, consistens in dupla proportione, ideo numerũ & proportionẽ, quæ sunt eius superiora, connumerat, vt causas huius generis.

Posteà adducit causam efficiẽtem, dicens, eam esse, vnde est principium motus & quietis: id est, vnde primò hæc incipiunt & procedunt, siue sit causa moralis efficiens, siue sit causa physica. Nam etiã dicitur causa efficiens, vnde incipit motus, licet non faciat motum, quia hoc non est de ratione causæ efficientis, & ponit varia exempla satis apta & clara, quia consultor est causa eorũ, quæ consilio ipsius fiunt (per quod intelligit causas morales) & pater filij (per quod intelligit causas physicas productiuas substantiæ) & faciens facti (per quod intelligit agens artificiale) & mutans mutati (per quod intelligit causas physicas alterantes tantùm) quamuis alij dicant, quod duo hæc vltima ponuntur, vt priorum genera, ita quod faciens sit consultoris genus, & mutans patris, quia etiam in hoc genere debet intelligi, quod superiora pertineant ad idem genus causæ, sicut in reliquis diximus.

Vltimò causam, scilicet finalẽ describit dicens, esse id, cuius gratia aliquid fit, vt sanitas potionis amaræ: & quia finis, antequã sit, causat, ob quod poterat esse dubiũ, an esset causa, quod remouet dicendo, quod cũ finẽ reddimus, causam reddidisse putamus; declarat, quorum sit causa finis, & ait, quod omniũ eorũ, quæ sunt inter primũ efficiens & finẽ, vt inter medicũ, & sanitatẽ, quasi dicat omnium mediorum, siue illa sint actiones, vt purgationes, euacuationes, dictæ scissiones venarũ, siue sint instrumenta, quibus ista fiunt, omnium (inquam) horum finis est sanitas: & idẽ omnino est de reliquis finibus.

Deinde tria declarat, quæ causis in cõmuni insunt. Primũ est, quod eiusdẽ effectus possunt esse plures causæ per se, in diuersis tamẽ generibus, vt eiusdem statuæ æs est causa materialis, figura formalis, Statuarius efficiens, & id, cuius gratia fuit facta, finalis. Secundum

cundum est, quòd causæ sunt tibi inuicem causæ, in diuerso tamen genere: nam sanitas est finis deambulationis, at deambulatio est efficiens sanitatis: forma est causa formalis materiæ, quia eam perficit, sed materia est illius materialis causa, quia eam sustentat, & recipit. Tertium est, quod eadē causa potest esse per se causa duorum oppositorum, vnius positiua, & alterius priuatiua, vt Sol sua præsentia est causa diei, & sua absentia causa noctis. Aliud exemplum non ita generale adducit. Aristoteles, sicut nautæ præsentia est causa conseruationis nauis, intelligitur, quando, si non esset præsens, submergeretur, & sua absentia est causa submersionis, eodem casu intelligitur, & quod sit suo modo causa horum, non totalis, quia venti & aqua sunt etiam causa huius submersionis, vel conseruationis.

In secunda parte omnes causas reduxit ad quatuor relata. Primò ad materialem reducit materiam factibilium, & literas respectu syllabarum, quarum elementa dicuntur: corpora simplicia, vt aquam, ignem, &c. respectu mixtorum, quorum etiam elementa dicuntur: partes respectu totius, & præmissas respectu consequentiæ, vel solius alterationis, vel solius compositionis, vel vtriusque simul: Et quia in adductis exemplis simul tetigit materiam & formam, ideò subdit: Harum (scilicet) rerum aliæ materia, aliæ forma, nam literæ syllabæ materia sunt, syllabæ verò forma, partes: similiter & præmissæ materia totius, & consequentia forma: hanc tamen triplici nomine vocauit, totum, compositum, & speciem, vt triplicem denotaret formam, triplici respondentem materiæ, vt notant Themistius, Alexander, & Auerroes, quia materiæ alterationis respondet forma alterationis, quæ vocatur species, vt est vna pars compositi respectu alterius, per cuius transmutationem fit compositum: materiæ vero compositionis respondet forma compositionis, vt partibus domus ipsa domus forma, & figura, quæ ob hoc compositio vocatur: materiæ vero alterationis, & compositionis simul respondet forma alterationis & compositionis simul, vt forma mixtorum, quæ ab Aristotele 8. Metaph. dicitur mixtum: hic vero nomine alicuius communi appropriato dicitur totum, vt forma oximelis respectu aceti, & mellis alteratorum, & manentium in illo.

Deinde ad causam efficientem reducit omnia illa, vnde incipit motus: tam semen (per quod intelligit causam instrumentalem) quam faciēs omnia (per quod intelligit principalem) in quo à Platone differt, qui duo genera causarum ex his faciebat: vnam, consultorem, per quem intelligit causam moralem: alteram, medicum, per quem intelligit causam artificialem. Tandem adducit causam finalē, dicens, esse bonum, cuius gratia sunt reliqua, ita quod semper habeat rationem boni, aut tantum apparentis, vt contingit in appetitu animali, vel sensitiuo rationali, & voluntario,

qui

qui appetitus, quia propria appetentis cognitione ducuntur (in qua potest esse error) possunt tendere ad bonum non verum, sed apparens, aut ad rationem boni non tantùm apparẽtis, sed etiã veri, vt cõtingit in appetitu naturali, qui solam Dei dirigentis cognitionem supponit, in qua cùm error esse non possit, semper talis appetitus in sibi re vera bonum tendit. Concludit ergo ex dictis tantum esse genera quatuor causarum, materiam, formam, efficientem, & finem, ad quem reducuntur media, sicut instrumenta ad efficientem. Modo diuidit quodcunque genus horum; Primò, causa quædã est prior & vniuersalior, quædam posterior & particularior, sicut si dicas: Medicus sanat, causa est particularior & posterior, sed artifex vel agens sanat, prior & vniuersalior. Eadem potest fieri distinctio in materiali, formali & finali, sumendo ex vna parte prædicata superiora, & ex alia parte constitutiuum talis rei.

Secunda diuisio: Causa quædam est per se, quædam per accidens: per se est, quando vt talis influit in effectum, vt statuarius in statuam; per accidens, quando vt talis non influit, sed coniungitur cum influenti, vt Polycletus vt sic non influit in statuam, sed vt iungitur statuario, & sic est causa per accidens, & quælibet harum est duplex, vniuersalis, & particularis, vt videmus in prima diuisione, quæ etiã se extendit ad causas per accidens, vt Polycletus est causa per accidens particularis, homo, animal, viuens, &c. quæ sunt eius directa superiora, sunt causa vniuersalis, & per accidens.

Tertia diuisio: Causa quædam est in actu, quãdo (scilicet) actu operatur: quædam in potentia, vt quando non actu operatur, sed potest. Prioris sit exemplũ ædificans, posterioris ædificator, qui nondum exprimit actum; quæ diuisio cuicunque causæ, siue per se, siue per accidens, potest adaptari, & cuicunque generi ex quatuor relatis. Has omnes diuisiones iterum explicat ex parte effectus, vt est facile videre: Hæc statua est particularis, statua, vel imago vniuersalis, quodcunque horum est effectus per se respectu statuarij, sed si his iungatur albũ, & musicum, ista sunt effectus per accidens. Pariter potest accõmodari distinctio effectus in actu & in potentia respectu cuiuscunque horum. Quarta diuisio: Causa quædam est simplex, sicut est causa per se seorsum, causa per accidens seorsum; quædam vero cõnexa vel composita, quãdo istæ duæ simul iunguntur: vt Polycletus statuarius: vnde ex his quatuor diuisionibus adductis duodecim colligit membra, nam tres diuisiones faciunt sex membra, scilicet vniuersalis, particularis, per se, & per accidens, simplex & connexa, & omnia ista diuiduntur per actum & potentiam, quæ erat tertia diuisio, & ita 12. constantur causæ, vt facile constat, & omnia ista possunt fieri in quouis genere causæ; & ita magna hinc emergit multitudo causarum; assignat tamen discrimẽ inter causas actu & potentia, quòd

prima,

prima, siue vniuersales siue singulares sint (sic enim debet intelligi) simul sunt cum effectu, vt si hic ignis comburit hoc lignum comburitur, & ita simul vtrumque existit: at vero secundæ non sunt simul cum effectu producto, nam potest esse ædificator, qui est causa in potentia sine domo, quæ est eius effectus: & postea subdit, quod causa in potentia est simul cum effectu in potentia, quæ cõtradictio postea debet tolli. Tria deinde proponit Aristoteles Theoremata circa prædictas causas. Primum est, quod effectus propositi vel assignati est reddeda summa & principalis causa, quæ vt sit summa, debet habere tria. Primo, quod sit per se, secundò quod sit particularis, tertio, quòd sit immediata, vt si sanitatis causam quæras, debet reddi medicus, in quantum habet artem medicinæ, quia iste est causa per se & particularis, & immediata, cum inter ipsam & effectum non detur alia principalior immediatior, & idem potest dici de quocunque alio genere causæ.

Secundum theorema est: Effectus cõmunis causa est quærenda communis, & particularis, particularis, vt Statuarius est causa statuæ, & hic Statuarius huius statuæ.

Tertium theorema: Effectus in actu causa debet reddi in actu, & effectus in potentia, causa in potentia, sicut si sit domus actu, domificans est, qui eam facit: & si est domus in potentia, domificator est in potentia, quia eam potest facere. Hæc de litera capitis.

ANNOTATIONES circa literam.

PRimum dubium textus est, quare in definitione causæ materialis fuerit omissa illa particula, per se primo, & nõ secundum accidens, quæ fuit posita in definitione materiæ, libr. 1. text. 82. Respondetur, rationem esse, quia tantum ibi definiebatur materia prima, quæ est pars per se constitutiua entis naturalis, tanquam primum, & radicale principiũ motus: & ita ad hoc significandum posita est illa particula, primò, & per se, & nõ secundum accidẽs; at vero hic definitur materia tam prima, quam secunda, tam substantialis, quam accidentalis, tam artificialis, quã naturalis, tam per se, quam per accidens, cum fuerit materia in tota sua latitudine definita, & ita solum illa verba, ex quo aliquid fit, cùm insit, cõmunia sunt omni materiæ relatæ. Secũdum dubium textus est, quomodo Physicus agat de causis, cum earum cõsideratio, vel ad Metaphysicum, vel ad Logicũ pertineat. Respõdetur: Tripliciter põtagi de causis, primo, in quantum sunt media ad perfectam demonstrationem, sicut est demõstratio à priori: & hac ratione pertinẽt ad Logicum. Secundo, in quantũ sunt causæ mutationum, & hac ratione

ne pertinent ad Phy ſicum. Tertiò, vt ſunt cauſa eſſendi, quod res naturales tranſcēdit, cùm extra illas poſsit inuenirì: & hac ratione pertinent ad Metaphyſicum. Ratio eſt, quia de eiſdē rebus ſub diuerſis rationibus, bene poſſunt agere diuerſi artifices.

Tertium dubium eſt, quare ad explicādam materiam compoſitionis poſuerit, Ariſtoteles duo exēpla, elemēta reſpectu ſyllabarū, & partes reſpectu totius. Reſpōdetur, quòd id fecit ad inſinuandum varios modos compoſitionis: quædā enim ſola aggregatione cōponūtur, vt cumulus: quædam colligatione, vt manipulus: alia conglutinatione, vt nauis: alia ordinatione, vt exercitus: & ad ſignificandam diuerſitatē materiæ alterationis, duo etiā ſubiūgit exēpla, præmiſſas reſpectu cōcluſionū, & materiā factibiliū: ad ſignificādā cōiunctionē materiæ compoſitionis, & alterationis ſimul, vnicū tm exēplū adduxit, elemēta (ſcilicet) reſpectu mixti.

Quartū dubiū eſt, quotuplex ſit materia alterationis. Reſpōdetur, quod triplex eſt, quæ requirit aliquā prēuiā alterationē, & diſpoſitionē, & nō in ſe immediatè, vt ex ea fiat aliquid: ita ꝙ quāuis ipſa nō corrumpatur per ſe, aliquid tñ ab ea expellatur, ſiue ſit priuatio, ſiue forma, ratione cuius dicitur per accidēs corrūpi.

Secunda eſt propriè materia alterationis, quæ ſui corruptionē per ſe exigit, vt ex ea aliquid fiat, ſicut eſt alimentū reſpectu aliti, quod priùs debet in ſe corrūpi, quā ex eo alitū nutriatur. Tertia eſt, quæ immediate in ſe ipſa aliquā exigit mutationē, vt ex ea aliquid fiat, nō tñ ſui deſtructionē totalē, vt ſecūda materia dicta: ſicut ęs priº debet mutari, aliquas partes perdēdo, vel ſciſsione, vel cōtuſione, quā ex illo fiat ſtatua. Sed dices: Videtur, ꝙ ſecūda materia alterationis nullo modo poſsit dici materia, quia de ratione materiæ in cōmuni eſt, quod maneat in illa re, cuiº eſt materia: ſed materia iſta ſecūda nō manet ſed potius corrūpitur, vt patet in alimēto reſpectu aliti: imò eadē difficultas eſt de elemētis reſpectu mixti, quomodo poſsint vocari materia cōpoſitionis & alterationis ſimul, cū non maneant in mixto, ſed corrūpātur. Reſpōdetur, quod de ratione materiæ in cōmuni, vt ad has oēs ſe extēdit, ſolū eſt, ꝙ maneat in re, cuius eſt materia, vel ſecundū ſe, vel ſecū dū aliquid ſui: & quia alimentū reſpectu aliti, & elementa reſpectu mixti manēt ratione ſuæ materię, quę ablata eorū forma, mixti & aliti formā recipit, nā in mixto & manēt materiæ elemētorū, atque etiam virtutes eorū. Quintum dubium eſt, quare partes materiæ dicantur materia, cū ſupra ſit de illis dictū tex. 23. quòd ſint

formę.

formæ. Respõdetur, si partes cõparentur respectu definitionis, habent se vt materia, & tota definitio se habet vt forma: & hac ratione est sermo de illis hic: sed si respectu definiti sumantur, sic se habent vt forma illius, sicut & tota definitio se habet vt forma definiti, quãuis materiã includat & formã, quia humanitas forma totalis hominis dicitur, quanuis materiã includat, & sic sumũtur partes tex. 28. quãdo dicitur, ℣ definitio & eius partes sũt ratio, & quod quid erat esse subiecti.

Sextũ dubiũ est, quomodo præmissæ possint dici causæ materiales respectu cõclusionis, cũ sint efficientes. Respondetur, quod præmissæ sumuntur dupliciter. Primò, secundùm iudicium complexũ, quod importãt, & hac ratione sunt causæ efficientes conclusionis, vt vidimus in 1. cap. de Post. resol. quia assensus earum effectiuè generat assensum conclusionis: si verò sumãtur ratione terminorũ, quibus cõstant, scilicet, maioris & minoris extremitatũ, hac ratione sunt causę materiales cõclusionis, quia ex illis extremitatibus, vt ex materia, fit cõclusio. Secundo possunt dici materiæ cõparatæ ad totũ syllogismũ, quia ipsæ se habent, vt determinabiles, conclusio vt determinãs: determinabilitas autem est conditio materiæ, sicut determinatio est conditio formæ.

Vltimũ dubium est, quomodo Aristotel. dicat, quòd effectus in actu, & causa in actu sunt simul, non tñ effectus & causa in potentia, cũ statim dicat, quod causa in potẽtia stat cũ effectu in potentia. Respondetur, ℣ diuersimode sumit effectũ, vt hic Simplicius adnotat: quia in primo casu sumit pro eo, quod est extra causam iam factũ & productũ: & ita ait, quod iste effectus non necessariò continetur cũ causa in potentia, quia potest esse talis causa, vt est ædificator, antequàm sit domus, & potest manere domus producta, quanuis non maneat ædificator. Et ratio est, quia hic non fit bona assignatio, quia sumitur causa in potentia, cum effectu iam actu producto: & in secundo casu sumitur effectus pro illo, quod est possibile produci: & ita fit conueniens assignatio, vt se mutuò respiciant, potens facere, & effectus possibilis fieri

SVMMA TEXTVS

CAP. QVARTI DE casu & de fortuna, an sint.

INtentũ Arist. in hoc cap. est agere de casu & de fortuna. Caput diuiditur in duas partes. In prima agit de quorũdã opinione, qui omnino tollebãt fortunã. In secũda alias circa hoc sententias refutat acute. Intendit ergo Aristoteles de casu, & de fortuna

tria

tria examinare: quæ causæ, & quid sint, & quomodo differant & an sint: sed ab hac tertia parte incipit, & merito, quia primum omnium quæritum est, an sit, reddit tamẽ priùs rationem, quare agat de his, quia, scilicet, sint causæ communiter coniunctę cum generatione & esse multarum rerum.

Prima ergo sententia est quorundam negantiũ omnino casum & fortunam; scilicet, quia, quod à fortuna fit, habet aliquã causam particularem à qua procedat; ergo non est fortuna, quia si hæc esset, incertã causam exigeret, sicut & ipsa esset, si esset. Probant antecedens, quia si aliquis emẽdi panem gratia tantum eat in forum, & ibi fortè occurrat debitor, & ei soluat pecunias debitas; hæc solutio dicitur á fortuna, & tamen causam habet determinatam, scilicet iter ad forum. Sed hanc sententiã refutat Arist. ex communi applausu, quia omnes etiam rustici sciunt talẽ causam determinatam esse cum fortuna coniunctam, & tamen omnes concedunt fortunam: ergo huius ratio non tollit determinationẽ causæ adiunctæ.

Secunda ratio horum erat, quia si fortuna esset, de illa egissent antiqui; sed de illa non egere, quamuis de reliquis egerint causis; ergo non est. Respondet tamen Aristoteles ad hanc rationem, tantùm ex illa sequi antiquos esse reprehendendos, vel quia non posuerunt fortunam contra omnium applausum, vel quia illam ponentes, de illa non egere, eam inuestigando inter causas; & specialiter illi debent reprehendi, qui fortuna vtentes & casu, de illis tamen non egere, vt Empedocles, qui fortunã dicebat esse, quod aer esset supra aquam, quia in alia mundi generatione non sic erit, sed cõtrá; similiter animalium partes à casu esse dicebat.

Secunda sententia erat aliorum, qui aliquo modo ponebant fortunam, & casum, in mundi (scilicet) generatione, & in præcipuis partibus illius, non tamen in reliquis entibus naturalibus; & huius sententiæ fuisse Democritum, testantur Philoponus, & Themistius, quia isti ponebant mundũ infinities generandum, & corrũpendum, ex fortuito atomorum concursu. Vnde rogatus, cur potiùs hoc loco, quàm alio fuit hic mundus genitus; reddebat pro causa fortunã; & similiter in cœlis & elementis, quæ sunt præcipuæ partes, non in reliquis, vt in plantis, animalibus, & aliis huiusmodi, quia hæc ex determinatis dicebant causis procedere, scilicet ex semine; hos tamen reprehendit, quia si imperfectorum effectuum determinatas posuere causas citra fortunã, & casum, multò magis debuere ponere perfectorum, & diuinorum, vt sunt mundus, & cœli, supra quòd ab eis hæc omnia concedebantur genita; imò propter hoc absurdum admissum, quod cœli generentur à casu, & quod in his inferioribus nõ sit casus, quod est absurdius, oportet, ait Aristoteles, agere an sint casus & fortuna: Vnde oppositio modo, ac isti docent debere euenire, probat Aristoteles, quia cœlorum motus sunt regula-

regulariſsimi & vniformes ; contra vero horum inferiorum deficiẽtes & irregulares; ergo potiùs in his debebãt poni caſus & fortuna, quam in illis, cùm caſus & fortuna ſint illorũ, quæ raro accidunt.

Tertia ſententia eſt aliorum, ſcilicet Stoicorum (vt ait Simplicius) qui ponebant fortunam, ſed dicebant eſſe diuinam quandam, & occultam nobis cauſam, ob quod illam vocabant Deã: his tamen dictis, iterum redit ad declarandum, quo ordine debeat agere de illis tribus, quæ propoſuit: quid (ſcilicet) ſint caſus & fortuna, & quomodo differant, & quales cauſæ ſint: & hæc de hoc capite.

CAP. QVINTVM Summa textus, Quid ſit fortuna.

INTENTVM Ariſtotelis in hoc cap. eſt explicare, quid ſint fortuna & caſus. Caput diuiditur in duas partes. In prima, quibuſdam diuiſionibus adinuentis, qui effectus dicantur fortuiti, & caſuales, explicat. In ſecunda ex hoc colligit, quid ſit fortuna: in prima ergo parte ait: Effectuum quidam ſemper & ſimiliter euenit, vt Solis ortus & occaſus, & quod animal habeat ſenſum, & e contra. quidam vero ita frequẽter, quod rarò deficiat, vt quod homines in ſenectute canescant, & quod duplici naſcantur oculo, & in neutro horum eſt caſus, & fortuna. Alij vero ſunt, qui nec ſemper, nec frequenter eueniunt, ſed raro vt quod fodiens terram, theſaurum inueniat, & in his eſt caſus & fortuna, quia iſta ſunt eorum, quæ nõ ſemper, aut frequenter, ſed raro eueniũt.

Secunda diuiſio eſt ; Eorum, quæ fiunt, ſiue fiant ſemper, frequenter, aut raro, quædam fiunt ob determinatum finem, vt deſcenſus lapidis ob quietem naturalem: & quædam non fiunt ob determinatum finem, vt fricatio barbæ, cum quis hoc inconſiderate facit, aliud intendendo.

Tertia diuiſio eſt: Eorum, quæ ſunt propter finem, quædam fiunt ex electione cognito fine ſub ratione finis, quod ſolum accidit operationibus naturæ intellectualis; quædam fiunt ſine electione, vt ſũt opera naturæ, quæ talem finem non cognoſcit: modo hanc ſecundam diuiſionem & ſubdiuiſionẽ applicat tertio membro primæ diuiſionis, dicens, quòd ea, quæ raro fiunt, aliquando fiunt propter finem, & aliquando non: & quæ propter finem, aliquando ex electione, & aliquando non, ſicut quod cogitabundus non aduertens fricet barbam, fit raro, & non propter finem, ſed quod taurus preſsus murum aſcendat, raro fit, ſed propter finem: modo ergo colligit, quod illi effectus dicuntur caſuales & fortuiti, quia raro fiunt, & præter finem intentum per accidens conſequuntur. Et quod ſint aliqui effectus per accidens, probat Ariſtoteles: Cauſæ quædam ſunt per ſe, quæ vt

tales influunt in effectum, vt domificator ædificet: quædam per accidens, quia cum his per accidens iunguntur, vt album cũ ædificatore: ergo similiter effectuum, quidam erunt per se, vt ædificium respectu ædificatoris: quidam per accidens, scilicet, qui cum his per accidens iunguntur, vt inuentio thesauri. Et rursus assimilat causas per accidens effectibus per accidens, dicens, quod sicut sunt indeterminatæ causæ per accidens, quia vni multa accidunt, & causæ per se sunt determinatæ, quando effectus per se sunt determinati, & effectus per accidens indeterminatam causam postulant: ex quo infert, quod hi effectus sint fortuiti, quia indeterminati debent esse effectus fortuiti.

Modo ponit conuenientiam inter casum & fortunã, vt postea melius indaget differentiam, & primo conueniunt, quia sunt in causis, quæ agunt propter finem, ita quod talis effectus casualis, & fortuitus sit propter finem intẽtus. Probat Aristoteles, quia receptio pecuniæ à creditore in foro, quando alio animo se ad forum contulit, est fortuita, quia est extra mentem, & tamen posset esse intenta, quia si hoc sciuisset creditor, iret certe animo recipiendi pecuniam: & idem habet casualis effectus. Secundo etiam conueniunt, quia quamuis possint intendi ab agente propter finem, quando tamen actualiter fiunt, & dicuntur casuales & fortuiti, non intenduntur, sed præter illius intentionem accidunt, etsi (inquam) fieri possit, quod alias possent intendi.

Tertio conueniunt, quod talem finem nec semper, nec frequenter consequuntur, sed raro: sed id, quo differt fortuna à casu, insinuat dicens, quod fortuna est in agente per intellectum & electionem, vt est dicta receptio pecuniæ, quod non habet casus.

Modò in secunda parte capitis definit fortunam sic: Fortuna est causa per accidens in his, quæ raro fiunt propter finem, & ex electione, sed præter intẽtionem accidunt: quæ definitio postea in quæstionibus magis declarabitur: Varia modo adducit epitheta fortunæ. Primo dicitur occulta & immanifesta hominibus, cuius ratio est, quia est causa per accidens, quæ ob sui multiplicitatem est ignota. Secundo de fortuna verificantur hæc duo, quod nihil fit ab ea, & quod aliquid, nihil per se, sed aliquid per accidens. Tertio, quod est causa & non est causa, quia est per accidens causa, sed non simpliciter: & repetit, causas per accidens esse infinitas, scilicet indeterminatas ob suam multiplicitatem, & hoc sicut contingit in causa per accidens ex parte causæ, quia multa illi possunt per accidens coniungi: ita in causa per accidens ex parte effectus, quia multa possunt illi effectui per accidens coniungi. Quarto dicitur fortuna sine ratione, quia non intendit finem, quem raro consequitur: at ratio intendit finem, quem semper aut frequenter consequitur, & ita fortuna irratio-

irrationalis dicitur. Sed merito dubitat Aristoteles, cum fortuna sit causa per se vnius effectus, cum quo per accidens coniungitur effectus fortuitus, & possint esse plures causæ illius effectus per se, quædam proximæ, & quædam remotæ, qualis harum fuerit fortuna. Respondet, quòd proxima, sicut si aliquis tendat in forum emendi aliquid gratia, & ei occurrat amicus, cum quo moram faciat, taliter, quod si non faceret, ei non occurreret debitor, ob quod talis mora est causa receptionis pecuniæ, quæ effectus fortuitus est, & postea tendat in forum, quia si non tenderet, nõ inueniret debitorem, hæc postrema, quæ est causa proxima illius occursus, est fortuna, non quæ est remota. Alia communia epitheta fortunæ sunt, quod dicatur bona vel mala pro diuersitate effectus euenientis, ita quod si sit ingens malum, dicatur infortunium, si vero ingens bonum, sit fortunium, seu sors fortunæ: sicut quando ingens bonum casu perditur, dicitur infortunium, vel aduersa fortuna, & non solum est ita censendum, quando bonum aut malum sunt præsentia, sed quando proxima sunt, vt si bonum ingens, quod sperabat, casu proximo perdidit, infortunatus dicitur: si vero malum, quod proximé imminebat, euasit, fortunatus appellatur, quia quod parum distat à re, nihil distare videtur: & hæc de hoc capite.

SVMMA TEXTVS

CAP. SEXTI, IN quo differant casus, & fortuna.

INTENTVM Aristotelis in hoc capite est declarare differentiam inter fortunam & casum: & facit duo in prima parte: Positis illis, in quibus conueniunt, dicit in quo differant: & probat vnico argumento. In secũda parte id probat duplici argumento. In prima parte ait, quod conueniunt casus & fortuna, quia vterque est causa per accidens effectus contingẽtis raro in his, quæ fiunt propter finem, sed differunt vt superius & inferius: quia genus fortunæ est casus, non contra. Et probat primò sic: Fortuna solum conuenit hominibus, in quantum agunt ex electione: casus vero non solum conuenit hominibus, sed alijs: ergo superius est ad fortunam casus. Probatur Maior: Fortuna solum conuenit his, quæ dicuntur fortunata: sed solum homines, vt agunt ex electione, dicuntur fortunati: ergo illis tantum inest fortuna, vt agunt ex electione, quod vocat Aristoteles, vt eis ineſt actio, quia hæc ex electione procedit. Probatur Minor: Vel est fœlicitas secundum eos, qui in bonis externis & voluptate eam ponebant, quia hæc bona à for-

tuna dicuntur, quia fortuitis casibus sunt exposita, vel prope fœlicitatem, quod dicit propter se, qui fœlicitatem in contemplatione ponebat, sed ad eam iuuare dicebat bona externa, & amicos, & eius instrumenta: sed fœlicitas non est quæcunque operatio, sed ex electione procedens, & ratione, vt primo Ethicorum cap. 7. dicitur: ergo tantum conuenit fortunatos esse eis qui ex electione agunt, vt sunt homines.

Ex quo Aristoteles infert bruta & pueros carentes vsu rationis non dici fortunatos proprié, quia non agunt ex electione, sed tantum metaphorice, sicut dicebat Plutarchus lapides altaris dici fortunatos, quia honorantur ab hominibus: lapides vero soli infortunatos, quia ab hominibus conculcantur, cum sint eiusdem speciei. Rursus secundo modo dicuntur fortunata passiuè inanimata, quia illis modis nos sumus fortunati, non quia illa in se habeant fortunam, sed quod in his rebus sit casus. Probat duplici exemplo, quia, si aliquis equus ex prælio fugiens tendat ad fluuium, & omnes alij equi occidantur in prælio, iste dicitur casu saluatus, non fortuna, quia non erat aptus ex electione fugere tale malum. Est aliud exemplum, si subsellium tripes ab alto cadat, in ea forma manens, quam antea habebat, hoc ipsum casu dicitur succesisse, non fortuna, quia id non potuit intendere: Ex quo colligit definitionem effectus casualis, dicens esse effectum rarum & per accidens, qui sequitur ad effectum per se intentum in causis agentibus propter finem: casum dicit esse causam per accidens eorum, quæ fiunt propter finem, & raro accidunt: superaddit fortunæ, quod ista sit semper in agente, quod ex electione agit vt sic, vnde fit, quod ea, quæ accidunt homini, in quantum brutis communicat in sensu, non à fortuna, sed à casu sunt: debet autem intelligi ista electio actiue. Primo, quod illa agentia, quæ ex electione agunt, si cum effectu per se directè intento, effectus per accidens & raro coniungatur, dicuntur respectu illius fortunata, quia illa quæ tantum passiuè dicuntur eligibilia, passiue & impropriè dicuntur fortunata, quia ipsa in se nõ habent fortunam, sed sunt id, quibus alia habent fortunam, & fortunata proprie & in rigore denominantur.

In secũda parte capitis duplici alio argumento id probat: Primum est ab etymologia, sic: frustra reperitur in omni agente propter finem, siue agat ex electione, siue non: non quia dicitur carentia finis debiti, scilicet, quod non consequatur finem intentũ: sed casus est ipsum frustra, aut illi proximum: ergo casus reperitur in omni agente propter finem, siue ex electione, siue non. Minor probatur ab etymologia, quia latine idem est ipsum, quod græcè authos, & frustra, quod matin; sed casus latinè dicitur, græce authomatos: ergo idem est, quod casus, ipsum frustra, vel illi proximũ. Id etiam Aristot. probat exemplo,

exemplo: ſicut ſi aliquis lapis deſcendens in ſuum locum, aliquem in itinere percutiat, talis percuſsio eſt caſualis, quia eſt præter intentionem, & eſt fruſtra, quia in tali percuſsione lapis non conſequitur finem intentum: & ſoluit tacite Ariſtoteles hãc obiectionem: Lapis non potuit intendere talẽ percuſsionem: ſed caſus eſt in his, quæ poſſunt propter finem intendi: ergo illa non eſt caſualis.

Reſpondetur, quòd etſi lapis non potuerit intendere, potuit ab alio, medio lapide, intendi.

Tertium argumentum eſt: Caſus procedit multoties à principio intrinſeco, vt patet in monſtris, quæ caſualia dicuntur, & tamen à materia procedunt, & fortuna procedit à principio extrinſeco, quæ eſt humana actio, cui multa extrinſeca accidunt: ergo caſus differt à fortuna. Colligit ergo duas quæſtiones abſolutas, quid ſint, & quomodo differant caſus & fortuna. Tertium vero modo ſoluit, quænam cauſæ ſunt: & reſpondet eſſe efficiẽtes, quia vel iſtæ ſunt natura ſiue agens naturale, vel intellectus, ſeu agens liberum: ſed iſta ſunt cauſæ efficientes: ergo caſus & fortuna ad genus efficientis pertinẽt: ſed quia ſunt per accidens, ſunt indeterminatæ: ſed ſubdit, quod ſunt cauſæ per accidens ex parte effectus, & probat, quia caſus & fortuna ſunt agens naturale & liberum, inquantum cum effectu per ſe intento habent alium per accidens intentum, & raro coniunctum: ſunt ergo cauſæ per accidens ex parte effectus, & ita concludit caſum & fortunam eſſe poſteriora agente naturali & libero, id eſt, prius hæc agentia habent aliquem effectum per ſe intentum, & poſtea cum illo habent alium per accidens coniunctum, reſpectu quorum ſunt caſus & fortuna, ex quo concludendo reprehendit Democritum, qui cælos dicebat eſſe à fortuna & caſu, cùm tamen non poneret alium effectum priorem illis per ſe intentum ab agente libero aut naturali, ſicut neceſſario requiritur ad fortuitum, & caſualem effectum.

ANNOTATIONES *circa literam.*

PRIMVM dubiũ eſt, quorſum Ariſtoteles hic agat de caſu & fortuna. Reſpõdetur, quod hoc dubium optimè Ariſtoteles ſoluit, quia, ſcilicet, fuerat antea actum de cauſis & fortuna, & caſus communiter recenſetur inter cauſas, & ideò ad inueſtigandum, quales cauſæ ſint, & quomodo, agit de illis.

Secundum dubium circa tertium caput eſt, quomodo Ariſtoteles tex. 61. dicat, quod caſus eſt à principio extrinſeco, quia, ſcilicet, eius cauſa eſt extra: & poſtea text. 64. dicat caſum differre à fortuna, quia caſus eſt à principio intrinſeco, vt patet in monſtris, quæ ex materia, quæ eſt in-

trinseca, habent illum defectum, qui casualis vocatur: at fortuna est à principio extrinseco, sibi enim videtur Aristoteles contradicere, cùm dicat casum ab extrinseca, & non ab extrinseca prouenire causa. Versat Iuellus hoc dubiũ lib. 2. q. 24. vbi præmissa duplici expositione Comment. & S. Thomæ, alium adducit Ægidij, Burlæi, & Gabr. dicentium, casum esse extra effectũ, posse dupliciter intelligi: vel secundum intentionem, quia illum non intendit, sed extra illius intentionem fit. & hac ratione casus dicitur à principio extrinseco, aut quòd eius causa sit extrinseca, & hoc commune est etiam fortunæ, quia hæc est inferior casu: vnde quæ huic in communi conueniunt, & illi conueniunt: vel secũdum executionem, quia quantum ad esse est causa extrinseca illius, & hac ratione intelligit, quòd casus sit causa intrinseca, quia contingit in naturalibus, quorum natura est principium intrinsecum, à qua prouenient casuales effectus, & in hoc differt à fortuna, quæ & hoc modo est à principio extrinseco, quia eius agens, quod est liberum, extrinsecum est suis effectibus: vnde cùm diuersimode sumatur esse extra, vel extrinsecum, tollitur contradictio: quamuis alio modo facilius meo iudicio posset tolli, sumendo & eodem modo extrinsecum, quia casus cum sit superior fortuna, sicut animal ex hoc se extendit ad rationale, & irrationale, quæ sunt inter se opposita, sed non cum animali, propter eius amplitudinem: ita casus se extendit ad hoc, quod est procedere à principio extrinseco in executione ratione materiæ, ac procedere ex principio intrinseco, in executione extrinseci casus stricte sumpti, vt condiuiditur à fortuna, qualiter est in brutis, vbi non est fortuna. Quare sicut istæ propositiones non sunt contradictoriæ. Animal est rationale, & animal est irrationale, sed diuersificantur ratione diuersorum inferiorum: ita istæ: Casus procedit à principio extrinseco in executione, & casus procedit à principio intrinseco in executione, non sunt contradictoriæ, sed verificantur ratione diuersorum inferiorum, & hoc consonat textui, quia differentiam inter casum & fortunam, clarum & manifestam nondum posuerat text. 61. vsque ad 64. & ita in primo sumit casum vt amplectentem fortunam, ratione cuius est à principio extrinseco: & in secundo sumit casum, vt distinguitur à fortuna & vt sic non procedit nisi ab intrinseco: & hæc de hoc capite.

SVM-

SVMMA TEXTVS

CAP. SEPTIM. Quod Physicus consideret omnia genera causarum, & per ea demõstret.

INTENTVM *Aristotelis in hoc cap. est probare, quod genera causarum tantum sint quatuor, & quod per illa demõstret Physicus: ait quatuor tantum esse genera causarum, & probat sic. Tantum sunt quatuor propter quid, seu media vltima, in quæ resoluuntur demõstrationes: ergo tantum sunt quatuor causarum genera. Patet consequentia, quia in ista debent resolui demõstrationes. Et probat inductione, quia in Mathematicis demõstrationes reducuntur ad formam, vt est definitio, non vero ad efficiens, cùm abstrahant à motu, quê concernit efficiens. Deinde in moralibus reducuntur ad efficiens & finem, sicut propter quid certauerunt, aut qui furati sunt, alludens ad bellum Thebanorum, quorum templum quia inuaserunt, & spoliauerunt Oc̃es, ideo prælium sunt. Sed (propter quid certauerunt) reddit causam finalem, vt dominarentur, alludens ad bellum Persarum cõtra Græcos. Tandem (propter quid) solet sumi á materia, vt propter quid serra est dura, quia est de materia ferrea: cùm ergo tantum sint quatuor genera eorum, ad quæ reducitur omnis demonstratio, & cum hæc procedat ex causis, sequitur quòd causæ sint tantum quatuor. Sed ne aliquis putaret, has causas semper esse realiter diuersas, inquit, quod aliquando coincidunt in idem numero, vt forma & finis, & aliquando in idem specie, vt forma & efficiens, ram eadem numero forma in quantum dat esse materiæ dicitur forma, & sic cadit sub consideratione mathematicæ: in quantum verò est, cuius gratia generationes ad eam terminantur, finis est: & sic cadit sub consideratione physicæ: in quantũ verò est in generante vninoco, est einsdem speciei cum forma genita.*

Vt ergo probet per hæc quatuor genera Physicum demõstrare, ponit hoc fundamentum quod efficiens est duplex: quoddam quod á suo repatitur passu, vt ignis ab aqua; quoddam nõ, vt Deus, & cœlum ab istis inferioribus: & primum ait secundum se, & directe esse negotij physici: secundum vero metaphysici absolute & secundum essentiam: vnde tria distinguuntur mouentia. Quædam omnino immobilia motu physico, vt Deus & intelligentia: quædam mobilia, sed incorruptibilia, vt cœli: quædam mobilia & corruptibilia, vt sunt hæc inferiora, & ita ait esse tria negotia, id est, tres considerationes. Primã dicit pertinere ad Metaphysicum: Secundam ad libros de cœlo: Tertiam ad reliquas partes philosophiæ.

In secunda parte capitis probat,

quòd Physica demõstret per hæc omnia genera, hac ratione: Physicus considerat rerum generationes, sed in his inueniuntur hæc omnia: ergo illa omnia ad Physicum spectant: Probat Minorem, quia in generatione est quod fiat, & hoc est forma: & quod primo faciat, & hoc est efficiens: & quod passum est, & hoc est materia. Modo ait, quod etsi mouens sit duplex, aliud motum, aliud immotum motu Physico, id est, quoddam agens sine repassione, & quoddam cum illa, nihilominus vtrumque mouet hæc inferiora motu Physico. Mouens autem immotum ait esse Deum, vel primum omnium ens, vel principium & cum hoc explicuisset, consequenter declarat, quod sit mouens motum, & inquit esse formam: & quia poterat illi obiici quod formæ mathematicæ, vel metaphysicæ nullo modo vt sic mouentur ideo se explicat, dicendo se loqui de formis, quæ sunt in materia, & termini generationis, ob quod dicitur mobile: sed quia finem inter allatas causas non adduxerat, ideo ait & ad illum spectare demõstrare per ipsum. Ratio est, quia natura est propter finem, & Physica naturam considerat: concludit ergo caput, epilogando, quòd ad Physicũ pertinet agere de quadruplo genere causæ, de efficienti, scilicet, quod vocat, quia hoc est, de materiali, quod vocat, quod hoc sat: de formali, quod appellat quod quid erat esse, & de fine, quod vocat, & quia melius est propter rem hanc: & hæc de hoc capite.

CAP. OCTAVVM
Quod natura agat propter finem.

INTENTVM Aristotelis in hoc capite est declarare, si natura agat propter finem, quod tetigit præcedenti capite. Diuiditur in duas partes: In prima determinat quæstionem dictam, an natura agat propter finem. In secunda parte quædam alia motiua antiquorum excludit, prodest vero quæstio ad declarandum, non tantum Physicum per materiam, sed per finem demonstrare, quãuis pro parte negatiua ponat authoritatẽ antiquorum, qui dicebant, res non esse, aut fieri propter finem, sed esse tales, quia ex tali materia constant, vt dentes sunt duri, quia ex dura materia, lingua mollis, quia ex molli materia: sed materiam esse duram vel mollẽ à casu vel fortuna: & probãt antiqui, quia nõ ideo fit pluuia, vt fit frumentum, sed quia vapores ascendunt, & ita congelantur, quod fit necesse in pluuiam versus terram descendere. Et patet, quia si fieret ob frumentum, vt ob finem, quando est in area frumentum, non deberet pluere, cum potius illi obsit, quam prosit. Consequens (vt patet experientia) est falsum: ergo antecedens, non ergo fit pluuia propter finem & consequẽter nec aliæ res naturales.

Et consequenter dicebant antiqui, quod sicut per accidens se habet plu-

uia ad augmentum frumenti, ita per accidens se habent partes viuentis ad suas actiones, vt quod oculus sit in loco eminenti ad videndum, imo quod etsi res nõ existant, aut conseruentur, nisi aptæ, & ordinatæ ad suos fines, totum hoc per accidens est, sicut dicebat Empedocles; quamuis monstrum habens medietatem equi, & medietatem tauri non possit conseruari, quia non potest exercere suam operationẽ, totum autem hoc est per accidens. Horum ergo sententiã primò redarguit, probando naturam agere propter finem, hac ratione: Quæcunque vel semper, vel frequenter eueniunt, nõ sunt à casu & fortuna (vt supra diximus) sed effectus naturales vel semper vel frequenter eueniunt, vt quod sit in hyeme pluuia, in æstate calor, imò hoc concedunt antiqui: ergo effectus naturales fiunt propter finem. Patet consequentia: inter fieri propter finem, & non fieri propter finem, non est medium; sed quæ fiũt á casu vel fortuna, nõ fiunt propter finẽ: ergo quæ nõ fiũt à casu & fortuna, debent fieri propter finem.

Secundo argumento idem probat sic: Vbi est aliquis finis, ibi tã priora, quam consequentia fiunt propter illum; sed in arte est aliquis finis, cùm sit secundùm electionem, & intellectum; ergo in ea tam priora, vt fundamenta, quam consequentia, vt tecta, fiunt propter finem: sed quæ ab arte fiunt, propter finem fiunt: quia, si natura domum faceret, pariter, ac ars, faceret, & si ars faceret hominem, vel plantam, pariter ac natura; ergo sicut ars suos effectus agit proter finem, ita & natura. Et confirmatur: Ars vel perficit, vel imitatur naturam; sed ars agit propter finem; ergo & natura.

Tertiò comprobat inductione; Animalium, & plantarum actiones sunt propter finem, & ita, vt videantur tales res artem, & intellectum habere, cùm reuera non habeant; ergo vel quæ opera naturæ erũt propter finem. Probatur antecedens inductione; aranæ construunt telas, vt capiãt muscas, & aues nidum ad suam habitationem, plantæ mittunt folia, vt fructus defendant ab externis iniurijs, & mittunt radices, vt alimentum externum sugere possint, & sic de reliquis; ergo.

Quartò probatur; Duplex est natura, materia & forma; sed forma est finis, & propter formam est materia; ergo natura est, & agit propter finẽ.

Quintò, soluendo quandam obiectionem antiquorum, probat intentum, dicebant enim illi, quod si natura ageret propter finem, non erraret, vt errat in monstris, sed hinc Aristoteles sumit argumentum: nã qua ratione in arte est peccatum vel error, nisi quia finẽ intentum ars nõ consequitur? ergo nec erit peccatum vel defectus in natura, nisi quia finẽ intentũ non consequitur natura: sed ex ratione peccati in arte necessario infertur, quod agat propter finem: ergo similiter in natura; & ita reprehendit Empedoclem, qui dicebat, homines in principio mundi nasci cum dimidio bouis casu quodam, non quia ageret propter

finem naturæ; reprehendit, dicēs quód nunquam illa talia essent monstra, nisi ab intento deuiassent fine, sicut de facto in alijs animalibus sunt mōstra, quia deuiant ab intento fine ob defectum seminis.

Sexto eosdem antiquos reprehendendo probat intentum sic: Vbi est aliquis ordo constitutus, vnum est propter aliud, vt propter finem; sed in generatione animalium ordo est constitutus, quia non fiunt animalia nisi ex proueniente semine, & non statim nisi priùs molleſcat, & disponatur: ergo hæc generatio secundum finem fit.

Septimò hoc probat specialiter contra Empedoclem, qui monstra ex variis animalibus dicit fieri, quia à casu, & non propter finem agit natura, sicut sunt illa animalia, quæ habent dimidium hominis, & dimidium bouis: ob quod dicantur bouigenea, bouipera: & arguit sic: Si talia monstra fierent à casu, & non propter finem: ergo vbi minus apparet finis, & magis collucet casus, vt in plantis, quæ nullo modo cognoscunt finem, frequētiùs talia monstra deberent euenire: sed non eueniunt, imò compositum ex duabus speciebus plantæ, vt vitis, & olinæ, sicut dicitur vitigeneum oleoprum, non dicitur monstrum.

Octauò probat: Si natura non propter finem, sed casu ageret: ergo ex quolibet semine posset fieri quodlibet, cùm nullum sit destinatum ad certum finem: quod tamen est impossibile: ergo agit propter finem natura. Quod probat, quia inde sequeretur, quòd natura, & naturalia destruerētur. Probatur sequela, quia entia naturalia sunt illa, quæ ab aliquo principio interno mota non cessant, quousque suos fines attingant, & in omnibus quiescant, ita quod illos nō transgrediantur: imo nec in omnibus est idem finis, nec in singulis omnis finis: in quibusdam vnus finis determinatus, & in alijs alius, quem frequenter attingunt, & semper attingerent, si non impedirentur: ergo agit natura propter finem, & ita experientia docet in motibus plantarum animalium, & elementorum, quæ nūquam quiescunt, nisi obtento fine proprio.

In secunda parte capitis alia motiua antiquorum excludit, qui dicebant effectus naturales esse á casu, quia etsi à natura sequantur, sed ab illa non sunt intenti. Hoc reiecit Aristoteles, quia ad rationem fortunæ & casus non tantùm requiritur, quod sint præter intentionem, sed quod nec semper nec frequenter eueniant; sed effectus naturales, aut semper, aut frequenter eueniunt: ergo non possunt esse casuales, & fortuiti; imo eo ipso, quod semper aut frequenter eueniunt, sunt intenti, saltem à dirigente naturam.

Vltimum motiuum excludit, quia dicebant antiqui, naturam non agere propter finem, quia non deliberat, nec vtitur consultatione, & hoc reiecit, quia aliud est agere propter finem, aliud vero agere ex proposito; quia agere propter finem solùm est, quod actio agentis tendat, & dirigatur in finem, non vero importat cognitionem illius

illius finis ſub ratione finis, quod requiritur, vt agens ſit à propoſito. Ariſtoteles autẽ hoc probat, quia ars agit ſemper propter finem, & tamen non vtitur deliberatione: ergo non rectè ex hoc ſequitur non agere propter finem. Antecedens patet; quia faber lignarius non deliberat, an ex ligno debeat facere arcam, ſed hoc facit ſine deliberatione; ergo ſimiliter natura poterit agere propter finem, quamuis non agat deliberatione; & aſſimilat naturam arti, quia ſolum differunt in hoc, quod dat eſſe fortuna externa effectui artificioſo, at vero natura eſt á forma interna effectui naturali: imó ſubdit Ariſtoteles: Eodem modo faceret ars ſuum effectum, ac ſi eſſet in ligno; ergo ſicut tunc ageret propter finem ſine deliberatione, ita & modò ageret propter finem, & præter deliberationem; & hæc de hoc capite.

CAP. NONVM.
Vnde petatur neceſsitas in rebus naturalibus.

INtentum Ariſtotelis eſt declarare, vnde petatur neceſsitas in effectibus naturalibus. In prima parte determinat hanc quæſtionem: in ſecunda declarat, quo modò duplex neceſsitas hic declarata pertineat ad Phyſicum.

Primo ergo ſupponẽdũ eſt eſſe duplex neceſſariũ: alterum abſolute, vel ex parte materiæ: alterũ ex ſuppoſitione, vel ex parte finis, ſicut eſt neceſſariũ ſerrã eſſe durã primo modo & ex parte materiæ; & ſicut eſt neceßarius cibus ſecũdo modo ex parte finis ad cõſeruandam vitã. Citat opinionem antiquorũ; hi enim cum non ponerent finẽ, totam neceſsitatem ponebãt in materia, vnde rogati, quare dom⁹ habeat quaſdam partes ſurſum, & quaſdam deorſum, dicebant, quod habet quaſdam partes graues & quaſdam leues, vt leues ſint ſurſum, graues verò deorſum. Reſpondet ergo Ariſt. quæſtioni citatæ, quod neceſsitas naſcitur à materia; ſed rurſus neceſsitas materiæ á fine deſumitur, vnde domus eſt talis, quia habet talem materiã, ſed adhuc habet talẽ materiam quia ad tale finẽ ordinatur, ſcilicet, vt nos defendat ab iniurijs cæleſtibus. Vnde concludit neceſſarium eſſe à materia, ſed nõ vt in fine. Explicat autem hãc neceſsitatẽ, dicendo, ita ſe habere, ſicut præmiſſæ veræ inferũt neceſſario concluſionem verã; ſed concluſio vera nõ neceſſario ſuppon⁹ præmiſſas veras, valet tamen quod ſi concluſio non eſt vera, præmiſſæ non erunt veræ.

Finis verò habet rationem præmiſſarum, & materiæ concluſio: quia ſicut concluſio habet veritatem deſumptam ex principio, non verò è contra: ita materia habet neceſsitatem deſumptam á fine, non verò è contra, nẽpe finis à materia: & ideo ſolet communiter dici, quod finis in practicis eſt, ſicut principiũ in ſpeculabilibus. Sed quia poſſet aliquis dubitare, cuius ſit finis principiũ; reſpondet ꝙ eſt

princi-

principium non actionum, & operationum, quibus res fit, sed cogitationum, quod est dicere, non est principium motus executionis, imò potius est terminus, & effectus; sed est principiũ motus intentionis, excitando appetitum agentis, vt res fiat. Modó ponit exempla eorum, quæ dixerat, dicens: Bene valet, *est finis domus, qui est eius forma; ergo lapides, & ligna, quæ sunt materia; sed non valet, sunt lapides & ligna, ergo forma, vel finis; & bene valet:* Serra est, *ergo est ferrum, quod est eius materia, non contrà, & negatiue, etsi valeat:* non est ferrum: ergo non est serra, *sed non valet, non est serra; ergo non est ferrum, sicut diximus valere:* Præmissæ sunt veræ, ergo conclusio: *sed non contrà, negatiué vero bene valet:* Cõclusio nõ est vera: ergo præmissæ, *&c.* Cõcludit ergo in rebus naturalibus, *esse necessarium ex parte materiæ & ex parte motionum materiæ, vt quare aliquis rubeus factus est? quia (scilicet) mutatio sanguinis facta est circa faciem.*

In secunda parte dicit vtrãque necessitatem materiæ & finis pertinere ad Physicum, magis tamen pertinere necessitatem finis. Quod probat primó, quia ratio necessitatis modo sumitur ex fine, non contra. Secundò, quia in demonstratione potius vtimur forma, quæ se habet vt finis, quám materia, tanquam principio demonstrandi; & hoc tam in naturalibus, quàm in artificialibus, sed non ob id excludẽda est materia, quia etiam solet in demonstratione assumi, vt ad demonstrandum, quód serra secet, assumimus vt medium, quod habeat dentes duros, sed hos ita habet, quód ferrea est: & hæc de litera.

ANNOTATIONES circa literam.

PRimum dubium textus est circa septimum caput, text. 5. quare Aristoteles dicat, quòd forma & efficiens coincidunt sæpe, non semper, sed frequenter. Respondet, rationem esse, quia in generationibus vniuocis, generans & genitum sunt eiusdem speciei: & ita forma generantis, quæ dicitur efficiens, coincidit in specie cum forma geniti, quæ dicitur absolutè forma, quia nõ est vt sic efficiens, sed finis generationis.

Pro cuius intelligentia est notandum, quod duplex est finis: alter generationis, alter rei genitę: finis generationis est, ad quem proximè ordinatur generatio, & iste est ipsa forma, & de hoc Aristoteles loquitur, quando ait, quòd forma, & finis in idem numero coincidunt: finis vero rei genitæ est, ad quem tota res genita ordinatur, & hic est operatio de fine: ergo de primo loquitur Aristoteles in hoc capite, & reliquis duobus: & ita dicit, quod forma mathematica non est finis, quia non consideratur sub ratione generatio-

nerationis, ad quã necessariò dicit habitudinem dictus finis, non tamen coincidunt in idem speciè forma, & efficiens in generationibus æquiuocis, quæ rariores sunt.

Secundum dubium est, quomodò Aristoteles hic text. dicto, & 73. dicat mouens immotum, vt est Deus, non esse physicæ, sed metaphysicæ considerationis, cũ octauo Physicorum expresse egerit de primo motore, primo immobili: Respondetur cum Iauello quæst 27. quod dupliciter potest agi de mouente immoto: primo, quantum ad essentiam, & prædicata quidditatiua, vt quod sit purus actus, immaterialis, incorruptibilis, &c. & hoc est metaphysici negotij. Secundò quantum ad existentiam, & hac ratione, quia eius existentia nobis innotescit ex motu, quem in nobis causat, ideo vt sic pertinet ad Physicum eius consideratio, & ita factum est 8. Physicorum.

Sed dices, Saltem ratio hæc ab Aristotele adducta nulla est, quia reddit pro ratione, quod mouens immotum in se non habet principium motus, quod falsũ apparet, cùm in se habeat potentiam motiuam, quæ est principium motus. Respondetur, quod Aristoteles tantum intẽdit, quod non habeat principium motus in se ipso, quod est dicere, non esse ens naturale, nec receptiuum sui motus: & ita cùm non contineatur sub obiecto Philosophiæ, nõ pertinet ad Physicum, quia illa potentia motiua est principium motus in alio.

Quartum dubium textus est circa textum 72. quomodo Aristoteles dicat, antiquos omnem necessitatem ponere in sola materia, siquidem Aristotelis exemplain ea & efficienti adducũtur: adducit enim calidum & frigidum, ex quibus, quia tales sunt naturæ, dicit tales fieri effectus, vt quia frigidum est potens descendere deorsum, ideo ex eo fiunt radices, & quia calidum est natum ascendere sursum, ex illius ascensu fiunt flores in arbore. Calidum autem & frigidum ex Aristotele, secundo de generatione, actiua sunt. Aliud etiã exemplum affert textu 76. de aqua sursum tracta, &c. Respondetur cum Iauel. quæst. 25. quod cùm intentio finis in agente, sit ratio formalis agendi, nam ex eo, quod à fine mouetur, & illud intẽdit, formale est actiuum, & antiqui qui sustulerunt finem, consequenter sustulere efficiens formaliter: & hac ratione debet intelligi, quod dicunt necessitatem pendere ex sola materia, & non ex efficienti formaliter, quia istud auferetur, ablato fine.

Quintum dubium est circa text. 83. contra illam septimam rationem Aristotelis, qua probat, non

bat, non esse in animalibus monstra composita ex diuersis speciebus, vt homine, & boue, quia inde sequeretur, quod deberent esse in plantis, cum sit minus solicita natura in earum generatione: & quod Aristoteles adducit, re vera non est, quia per insertionem videmus duas species plantæ coniungi: ergo iam ruit Aristotelis ratio. Respõdet Alexander, quod loquitur de naturali generatione, per quam partes rei genitæ continuè producuntur, & hac ratione nunquam duæ species plantæ coniunguntur, quia quæ specie differunt, non possunt continuari, aliàs cùm continuum sit vnum numero, darentur duæ substantiæ speciæ diuersæ, quasi vna numero essent, quod repugnat: at insertio dicta nõ per naturam, sed per artem fit, & partes ibi tantùm sunt contiguæ, non continuæ. Vnde hoc non tollit vim argumenti Aristotelis, quod in hoc consistit: Ratio casus magis apparet in plantis, quam in animalibus, cum sint minus intentæ à natura, & imperfectiores: sed ad casum sufficit, quòd in animalibus sint monstra, ex duplici specie confiata: ergo & in plantis sufficiet, quod tamen est falsum: ergo: imo cum in monstris nunquam generetur effectus omnino dissimilis ei, quod intendebatur, sicut non generat homo pro homine equũ aut equus pro equo hominem, sed aliud magis accedens ad naturam proprij effectus, probatur planè, quod proprius effectus erat intentus, & monstrum non multum ab illo possit degenerare.

Sextum dubium circa text. 84. est: videtur enim insufficiens ratio Aristotelis, siue formetur secundum Sanctũ Thomam, qui eã sic format: Si omnia sunt à casu: ergo eadem species animalis ex quouis semine posset indistinctè & indeterminatè produci, cum casus sit omnino indeterminatus: sic ergo quodlibet semen posset à quouis alio produci: videtur (inquam) nulla, quia quãuis nos de facto ponam⁹ casum, non recte sequitur: Homo monstruosus fit à casu: ergo potest à quouis alio agente citra hominem fieri: & quanuis inuentio thesauri sit casualis, non sequitur posse à quouis alio citra hominem fieri: ergo non debet sequi contra antiquos, & quod sit casus in omnibus, & quod possit eadẽ species animalis ex quouis semine generari, aut ab eadẽ specie animalis quoduis semen produci. Respondeo cum Iauello quæst. 34. negando paritatem rationis, quia etsi nos dicamus, aliqua fieri à casu, plurima alia dicimus fieri ex intentione naturæ, imo omnia naturalia agentia esse ex se destinata ad certos fi-

tos fines, & effectus, quanuis aliquando in eorum actionibus sit defectus aliquis à fine intento: quia ex eo, quod non potest esse tantus, quod à quouis alio agente posset fieri, arguit (vt vidimus) effectus esse à natura intentos, & ita contra nos non concludunt. At vero cum antiqui omnia dicunt fieri à casu, nullam possunt ponere determinationem in hoc agente, ad potiùs producendum hoc, quàm illud, & ita sicut fuit hæc res casu producta ab hoc, poterat produci ab alio, aut si ab alio, quàm hoc, non potest, signũ est, quod ab isto intendatur, & ita quod non omnia sint à casu, sed aliqua sint à natura intenta ob suum peculiarem finem: & hæc de hoc capite.

(.2.)

SVPER

SVPER TERTIVM LIBRVM ARISTOTELIS Physicę auscultationis, Commentaria vna cum quæstionibus,

AVTHORE R. P. F. PETRO DE Oña, Burgẽsi, in sacra Theologia Magistro, & in Prouincia Castellæ Prouinciali, Instituti Sanctæ Mariæ de Mercede redemptionis captiuorum.

CAP. PRIMVM. Physico agendum esse de motu, & de alijs affectionibus naturalibus.

ARISTOTELES *in hoc capite, proposita intentione tertij & quarti libri, quasdam adducit suppositiones ad definitionem motus: inquit ergo, quòd, cum in secundo libro actum fuerit de natura, & hæc sit principium motus, agendum est modo de motu, & quia motus sæpe solet definiri per infinitum, cùm sit de genere continuorum, quorum ratio est per se diuidi in infinitum, ideo dicit se acturum de infinito; sed quia motus mensuratur per tempus, & sit in loco, vel ad illum terminatur, & antiqui dixerunt locum esse vacuum, ideo dicit, se acturum quarto libro de his. Et secundo, quia hæc sunt communia enti naturali, & hic traditur scientia communium: sunt (inquam) communia tempus, locus, & motus.*

In secunda parte quatuor supponit Aristoteles. Primum est: Eorum, quæ sunt, quædam sunt in actu, quædam in potentia: Et quæ sunt in actu, subdiuiduntur in decem prædicamenta. Secũda suppositio: Ea quæ sunt ad aliquid, quædam secundum excessum & defectum, quædam secundum motiuum, & mobile, actiuum, & passiuum. Tertia suppositio: Motus non est præter res, ad quas est motus. Quarta suppositio: In quolibet prædicamento est duplex actus & forma, sicut est duplex oppositum, alterum perfectum, alterum imperfectum, secundùm quæ duplex est motus in quouis prædicamento, alter ad perfectum, & alter ad imper-

ad imperfectum, vt in substantia, generatio, & corruptio: in quantitate, augmentatio, & diminutio in vbi, sursum, & deorsum: & in qualitate sunt varia contraria. Vnde colligit, tot esse species motus, quot sunt species entis; & hac de hoc capite.

CAP. SECVNDVM. Quid sit motus.

ARistoteles *in hoc capite primò definit motum, secundò probat eius definitionem. Ex prima suppositione colligit definitionem motus, dicendo esse actum entis in potentia secundùm quod in potentia, vt alteratio est actus alterabilis vt alterabile est, & generatio est actus generabilis vt generabile est, & latio, seu motus localis est actus mobilis localiter prout mobile est. Vnde ex dicta inductione concludit omnem motum esse actum entis in potentia, secundum quod in potentia.*

In secunda parte eam incipit probare; & primò, quod motus sit actus, probat sic: Id, quo posito, quod erat in potentia, fit in actu, est actus, vt aedificabile posita aedificatione actu aedificatur, & vlterius alijs multis exemplis: ergo motus est actus. Ad probandam verò aliam partem definitionis, supponit hoc fundamentum, quod idem potest esse in actu, & in potentia, vel successiuè respectu eiusdem, vel simul, respectu diuersorum. Ex quo infert, quod mouens physicum mouet, & agit, mouetur, & patitur; primum prout est in actu, secundum, prout est in potentia. Vnde agendo repatitur, & repatiendo agit vt calidum actu cale facit, & vt frigidum in potentia, frigefit.

Verum verò omne agens & mouens simul moueatur, & repatiatur, vt Heraclitus, & Democritus dicebant, posteà videbitur. Modo ergo probat intentum sic. Quamuis motus procedat ab aliquo existente actu tanquam ab agente, vel in se, vel in alio, recipitur tamen in passo, non quà est in actu, sed alia de causa, scilicet vt est in potentia. Et probat; quia motus, quo fit statua non est aeris, prout actu est aes, sed prout est in potentia statua, nisi velis dicere, quod idem sit formaliter actu aes, & potentia statua, quod est falsum; est ergo motus actus entis in potentia secundum quod in potentia. Et quod differant ratione esse actu subiectum, & esse in potentia ad talem formã, quamuis realiter in idem coincidant, probat: Si idem est aliquod subiectum esse aegrum absolutè actu, & esse in potentia sanum: ergo similiter erunt idem esse absolute sanum actu, et potentia aegrotum, cum vec illic sit maior ratio, quare vna potentia identificetur cum actu absoluto subiecti, quam alio; ergo sequitur quod idem erunt potentia sanum, & potentia aegrotum, & consequenter erunt idem actu sanum & aegrotum. Quia si potentiae aliàs diuersę, quia vniuntur in subiecto, cum illo identificantur ratione: ergo &

actus similiter debent identificari, quod est absurdum. Ergo dicendum est, quod esse actu subiectum absolute, & esse potentia tale, differant, & ita ait notanter fuisse dictum, motum esse actum entis, non vtcunque, sed vt in potentia est. Modo ergo probat definitum conuerti cum definitione, sic: Illud est motus, quo posito mobile mouetur: sed posito actu dicto entis (scilicet) in potentia secũdum quod in potentia, mouetur res: ergo talis actus est motus, & contra motus est talis actus. Et probatur Minor, quia ædificabile mouetur ante ædificationem, vel post, vel quando illa est: non ante, quia tunc solum est ædificabile, & nullo modo ædificatur, cùm sit ante ædificationem: nec post illã, quia iam res est ædificata: ergo non ædificatur, cùm post ædificationẽ non maneat ædificabilis: restat ergo, vt moueatur, quãdo actu est ædificatio: ergo ædificationis motus est actus entis in potentia secundũm quod in potentia, & ita inquit esse dicendum de quocunque alio motu cuiusuis mobilis.

Probat, definitionem hanc bonam esse: primò comparando illam ad definitiones antiquorum, quæ sunt malæ. Secundò, quia difficile est aliam inuenire, quia motus sub aliquo genere, quán actus, non potest contineri; & ad primum adducit definitiones antiquorum. Quidam dicebant, motũ esse altereitatem, alij inæqualitatem, alij nõ ens, quod est falsum, cum tamẽ possint hæc tria reperiri, vbi non est motus, vt patet; Et secundo probat ex termino ad quem, quia aliquando motus terminatur ad simile, vel ad æquale, vel ad ens; ergo potest reperiri motus sine altereitate, inæqualitate, aut non ente: Patet consequentia, quia motus non est præter res, ad quas est motus: ergo si istæ res inueniũtur sine illis tribus; ergo & ipse motus. Tertio probat ex termino à quo, quia non semper motus procedit ab altero, ab inæquali, & nõ ente: ergo potest mot' sine his reperiri. Patet consequentia, quia motus est quædam via inter prædictos terminos; ergo si tales termini possunt sine illis inueniri; ergo & motus.

Reddit vero Arist. rationem, quare antiqui dicebant esse non ens, quia nõ est in aliquo prędicamẽto determinato substãtiæ, qualitatis, quãtitatis: &c. & iterũ reddit causam, quare motus ab antiquis dicebatur eße indeterminatæ naturæ, quia nec videtur esse potentia, cũ ea, quæ præcisè sunt in potẽtia, vt sic nõ moueãtur, vt patet in calefactibili vt sic: nec actus, quia quæ sunt in actu, non mouẽtur ad id, quod habent in actu, vt quantũ actu nõ mouetur ad quãtitatẽ. Sed hanc rationẽ soluit Arist. dicẽs, nec eße actũ perfectum, nec potentiã, esse tamẽ actũ imperfectum, quia ens in potentia, cuius est actus, imperfectũ quid est. Declarat modò, quid sit subiectũ motus, & primo ponit hoc fundamentũ, quamuis mouens, & mobile moueri possint, diuersimode tamen, quia mobile per se vt mobile est, mouẽs verò per accidẽs. Secundò ait illud mouens per accidens moueri, quando mouetur, quod est ap-

tum moueri: quod dicit ad excludendum agentia immaterialia, quæ non sunt apta moueri, motu (scilicet) physico, quamuis illo moueant actiue, & addit aliud signum, dicens, illud mouens esse aptum moueri, quod quãdo nõ mouet, dicitur quiescere. Ratio est quia quies est priuatio motus in subiecto apto, ob quod excludit corpora cœlestia, quæ ita mouent, quod non quiescunt, & ita omni specie motus mouent, & tamẽ ipsa solùm localiter mouẽtur. Nam alterant, & non alterantur, generant, & non generantur, augent, & nõ augẽtur, & localiter motu recto mouent elementa, & tamen localiter rectè non mouentur: constat ergo ex his nõ omne mouens mouendo moueri, & ita non conuenire per se mouenti, vt moueatur; quia quod est per se, conuenit omni habenti eandem rationem. Et ratio est, quia mouere vt sic solùm est agere in aliquod mobile; sed quia hoc fit tangendo mobile, hinc est quod ab illo moueatur, & ita monẽs vt monẽs per accidẽs mouetur, quia nõ vt monẽs, sed inquãtũ per accidẽs in idẽ coincidunt mouens, & mobile.

Ex quo infert, quod intendebat, motum esse per se actum mobilis, vt mobile est, quia motus in motiuo, aut mouente tantùm est per accidens, in quãtum tacta agendo patiuntur. Reddit verò rationem, quare mouens vt sic, non moueatur. Et respõdetur, quia vt sic est in actu per aliquam formã, vel substantialem vel accidentalẽ, id est, qualitatem, vel tantã, id est, quantitatem, quæ forma est principiũ motus, cũ mouens mouet: mobile verò est in potentia ad talem formam. Vnde cũ motus sit actus entis in potentia, sequitur quod sit per se actus mobilis, vt mobile est, non verò mouentis vt sic. Confirmatur, quia homo actu ex homine in potentia facit alium hominem actu, et calidum actu ex calido in potentia facit aliud calidum actu: motus verò per se subiectatur in eo, ex quo fit terminus. Et hæc de hoc capite.

CAP. TERTIVM. An actio, & passio sint motus, & in quo sint.

INtentũ Aristotelis in hoc cap. est probare, quod actio & passio sint idem motus realiter, & facit duo. Primo proponit plures dubitationes. Secundo probat intentum. In prima ergo parte ait solum esse ex dictis hoc dubiũ, vtrùm motus sit in mobili, vt in subiecto: & declarat sic, quia motus est actus huius ab hoc, id est, ab vno procedit, vt à principio actiuo, scilicet, á monẽte, in alio verò recipitur, vt in principio passiuo, scilicet in mobili. Vnde infert eundem esse actum monẽtis, & moti, sed ratione diuersos; sicut sunt diuersa potentia, quia mouentis potentia actiua est ad posse mouere, moti verò potẽtia passiua est ad posse moueri; vnus ergo, & idem actus in quãtum per illud, quod poterat mouere, mouet, est actio, & in quantum per illud, quod poterat moueri, mouetur, est passio, etiam si sit ratio

diuersa, quia est duplex ordo, sicut enim si sit idem spatium duorum ad vnum, ac contra vnius ad duo, ratio tamen est diuersa, quia primo modo dicit proportionem duplam, secundo vero modo subduplam. Alia similia adducit exempla.

Sed cõtra hoc logice arguit pro vtraque parte, & primo pro negatiua sic: Actus agentis est actio, patientis vero passio; sed actio, & passio differũt, sicut agens, & patiẽs: ergo nõ sunt vn°, & idem actus. Secũdo probat: habẽt diuersos fines, & effectus: ergo nõ sũt idem actus. Probatur antecedẽs: finis, & effectus actionis est ipsum factũ: finis verò & effectus passionis est ipsũ receptũ: sed factũ, & receptũ differũt; ergo actio, & passio nõ sũt vnus actus.

Sed pro contraria parte, quód non sunt duo motus, sic arguit: Si nõ essent idem, vel vterq; esset in agente, vel in passo; vel actio in agente, & passio in passo, vel cõtrá; sed nullum horũ: ergo: primũ non excludit, quia sufficienter manebat exclusum ex præcedẽtib. vbi fuit probatũ, quòd motus subiectatur in mobili: ergo siue sint duo motus actio & passio, siue vnus, cũ motus aliquis debeat poni in mobili, vel passo, nõ potest vterq; motus esse in agente.

Quartum etiam membrum, & magis notum statim reijcit, quod nõ sit actio in passo, & passio in agente, quia tunc esset æquiuocatio in nomine, vocando passionẽ, quod est actio, & actionem, quod est passio. Tertium verò membrum, quod maiorẽ habet apparentiã, q̃ actio sit in agente, & passio in passo, hac ratione excludit, quia actio est in agente, cum actio ita sit motus, sicut passio: ergo sequitur quod hoc agens agendo moueatur (quod suprà reiecimus) vel quod aliquid habens motum non moueatur, quod ita est falsum, ac quòd habens albedinem non sit album.

Secundum verò membrum, quod vtrumque esset in passo, reiecit primo, quia iam sequeretur, quod actus alicuius nõ esset in eo, cuius est actus, si quidẽ actio est actus agentis, & nõ est in agente. Secũdò, quia sequeretur, quod vnũ mobile simul moueretur duplici motu tendente ad vnã formam, altero passionis, & altero actionis. Iterũ redit ad impugnãdũ, quod non sit vnus actus. Primò, quia diuersorũ (vt sunt agẽs & patiẽs) esset vnus actus. Secũdo, quia sequeretur q̃ idẽ esset doctio magistri, & disciplina discipuli, cum primũ sit actio, & secundũ passio. Tertio, quia idẽ esset agere, & pati. Quartò quia docens esset discens, et discens docens, & agens patiens, & contra, si actio & passio sunt vnus actus.

In secũda parte determinat veritatẽ quod actio et passio sũt vn° actus, ita quod vtrũq; sit in patiente, vel mobili; & incipit a solutione vltimarũ rationũ, dicendo non esse inconueniens vnũ esse actum duorũ, quando sic est in vno, quod ab altero procedat, quia etsi sit vnus re, est duo ratione: si vero re, et ratione esset vnus, vt vestis, et indumẽtũ, non posset esse actus duorum. Alia tria vltima argumenta soluit eodem modo, quia si actio & passio essent

vnus

vnus actus re & ratione, tunc quidquid verificatur de vno, verificabitur de altero, & contra; & ita bene sequitur, quod essent idem doctio, & disciplina, agere & pati, discens, & docens: at cum sit vnus actus re, sed diuersus ratione, dictæ propositiones falsæ sunt. Ponit vero exemplum, quo modo actio, & passio sint idem re, & ratione diuersa, sicut est eadem via Thebis Athenas, & Athenis Thebas, ratione tamẽ diuersa, prout est Thebis, & prout est Athenis. Et probatur hoc, quia non est idem distare Thebis, & distare Athenis. Vnde concludit, formaliter non debere concedi actionem esse passionem, aut contra; quia actio est motus prout ab hoc, passio verò motus prout in hoc. Epilogat dicta dicens, se dixisse in generali, quid sit motus, ex cuius definitione facile est singulos motus in specie definire, vt alteratio est actus alterabilis, vt alterabile est, & augmentatio est actus augmentabilis vt augmẽtabile est. Et quia potentia duplex est, altera actiua, & altera passiua, & non declarauerat, quam potentiam diceret, an sit potentia cuius actus est motus, idcò dicit illã sumi vtroque modo, & ita motum esse actum motiui, & mobilis in quantũ talia sunt; & simili modo definit omnes species illi⁹, quod (scilicet) alteratio sit actus alterãtis, & alterabilis. Et hæc de litera.

ANNOTATIONES circa literam.

PRimum dubium circa primũ textum est, quomodo dicat Aristoteles, ignorato motu, naturam ignorari, cùm supra dixerit naturam esse per se notã: quod verò est per se notum, in sui cognitione non pendet ab alio: & sic ex alterius ignorantia non potest ignorari. Respondẽt Iuniores dupliciter posse cognosci naturã. Primo quantũ ad quæstionem an sit & hac ratione nequit ignorari, & ita debet intelligi Arist. cùm supra dixit naturã esse, per se notũ esse. Secũdo quãtũ ad quæstionẽ quid sit, & quia in hac cognitione definitiua pẽdet natura à motu, per quẽ definitur, vnde eo ignorato potest ignorari, & ita non est hoc modo per se notum.

Secundum dubium est, quare Aristoteles continuum sæpe definiuit per infinitum, non tamen semper. Respondeo rationẽ esse, quia continuũ potest dupliciter definiri. Primo per ordinẽ partium ad ipsum: & hac ratione nõ definitur per infinitũ, sed potius, dicendo: Continuum est, cuius partes copulantur termino communi, prout vidimus in Logica. Secundò per ordinem ipsius ad partes: & hac ratione definitur per infinitum, dicendo: est diuisibile in infinitum: & quia hæc definitio est frequentior, ideo ait sæpe definiri per infinitum, sed non semper.

Tertium dubium est, cum ad prędicamenta pertineant tã actus, quàm potentia, quare Arist. tex. 3. per solũ actum diuisit prædicamenta. Respondetur cum Iuniorib⁹ rationem esse, quia multiplicatio actuũ multiplicat omnia prædicamenta, nõ verò multiplicatio potentiæ: sicut actio et passio sunt duo prædicamenta, quia sunt duo actus ratione diuersitat potentia ad actionem, & passionem semper est in eodem prædicamento qualitatis.

Quartũ dubiũ est, quare Aristoteles inter ea, quæ sunt ad aliquid, solum hic cõnumerauit ea, quæ fundãtur in quãtitate, & actione, & non reliqua. Respondetur cũ Græcis, quod quia ad præsentẽ materiã fat erat horũ enarratio, quia motus, de quo est sermo, quantitatẽ, & actionẽ includit: ponit tamen actiuum, & passiuum, tanquam inferius ad motiuum, & mobile, quia actiuum, & passiuũ dicunt qualitates elementales, quibus agunt: motiuũ verò, & etiam mobile qualitates in communi, tam primas, vt sunt elementales, quam secundas, vt sunt motiuæ, vt grauitas.

Quintum dubium est circa secundũ cap. quare Aristot. non tantũ dicat, motum esse actũ entis in potentia, sed ponat reduplicatiuam, secundum quod in potentia. Respondetur rationem esse, quia idem mobile, in quo recipitur motus, potest esse in actu per vnam formam, & in potẽtia ad aliam: & ita ad declarandum, quod motus sit actus entis in potentia, non tantum materialiter, id est, rei, quæ est in potẽtia, sed etiam formaliter, ideo addit, secundùm quòd in potentia.

Sextum dubium est, quomodo hic Aristoteles dicat, quod potentia passiua contrariorũ est diuersa, cum alibi dicat esse candẽ potentiam contrariorum, dicendo simul inesse potentiã ad oppositа, sed non ad habẽda simul. Respondetur cum Auerroe 1. de cœlo, cap. 12. duplicem esse potẽtiam ad contraria recipienda, alteram proximam, & hanc esse diuersam, & ita hic Arist. loqui. Demũ est notandum, ꝙ quando Arist. hoc tex. ait, sanguinẽ esse subiectum sanitatis, & ægritudinis, eius nomine accepit totam massam sanguinariam, amplectẽtem omnes humores, nõ verò liquidũ sanguinem, vt cõtra alios humores differt.

Septimũ dubiũ est circa tex. 15. vbi Arist. probat motum esse actum imperfectũ, quia ens in potentia, cuius actus est motus, est ens imperfectũ: contra, ergo forma substantialis erit actus imperfectus, imo imperfectior motu, quia eius subiectum, scilicet materia, est imperfectius ens, quam subiectum motus, cũ hoc sit totum compositum. Respondetur, quod

quod ens in potentia potest dici imperfectum, vel in genere entis, & ita concludebat hęc ratio, & sic non loquitur Arist. vel in genere potentiæ, & sic loquitur Arist. & nota, quod tunc aliqua potentia est imperfecta, quando non actuatur consummatè per actũ, quem respicit, sed vlteriùs relinquitur in potentia, & quia talis est potentia, quam ens dicit ad motum, cum vltra illũ remanet per se in potentia ad terminũ motus: et ideo ait, motũ esse actũ imperfectum, quia ens in potentia, cuius est actus, est imperfectum in ratione potentiæ, vt dixi: at materia in ratione entis sit imperfecta, in ratione tamen potẽtiæ est perfecta, quia actuatur consummatè per formam. Et hęc de hoc capite.

CAP. QVARTVM.

Pertinere ad Philosophũ agere de infinito.

INcendit Aristoteles agere de infinito, & facit duo. Primo tradit rationẽ, quare hoc pertineat ad Physicum, & proponit sententias antiquorum de hoc: Primò quædam supponit ad disputandum, an sit infinitũ: physicus agit de magnitudinibus, motibus, & temporibus: sed horum omniũ passio est finitum vel infinitum; ergo de infinito agere pertinet ad Physicũ, quia omnes Physici, qui bene egere de naturalibus, de infinito fecere mentionem, imò illud faciendo principium entium, sed diuersimode. Nam quidam dixere, infinitum esse substantiam, & ita esse principium per se: & ita fecere Pythagorici, & Plato; sed alij dicebant, infinitum esse accidens illius substãtiæ, quæ erat principium, & ita infinitũ dicebant esse principiũ per accidens: sed inter primos ponit hoc discrimẽ quod Pythagoras ponebat numerũ, & infinitum in ipsis sensibilibus coniunctũ, vt horum substantiã; & rursus illud ponebat intra cœlũ & extra, quia intra cœlũ tãtùm non poterat habere infinitatẽ; at vero Plato nihil ponebat extra cœlũ, & ipsas idæas, sed tã in illis, quæ separatæ ab eo ponuntur, quã in sensibilibus numerum, & infinitum ponebat. Secundum discrimen est in causa infinitatis: quia Plato dicebat esse magnum & paruum: Nam videbat diuisionem tendere in infinitum siue versus maiores proportiones, siue versus minores: at vero Pythagoras dicebat esse causam numerum parem, quia videbat diuisionem in duas medietates semper tendere in infinitum: & reddit rationẽ, quia si gnomonis partes pares ordinatæ applicẽtur, semper fit diuersa figura numerorum, sicut fit in lineis; si tamen impares, nunquam variatur figura, quod etiam contingit in linea, & ideo vnitatem numero impari tribuebant, diuisionẽ vero & multiplicitatem numero pari. Deinde explicat sententias eorũ, qui

infinitum ponebant esse per accidens principium, quia cum principio iungebatur, & ait quosdam posuisse vnũ tantum principium, aut ignem, aut aquam, aut aerem aut medium vaporem, alios vero posuisse plura, sed finita, vt Empedoclem, alios verò plura & infinita non secundum quantitatem continuam, sed secundùm discretam, vt numerũ, vt Anaxagoras & Democritus. Primus ponebat illa similaria, secundus verò diuersæ figuræ. Secundò differebant, quia Anaxagoras non solùm in ipso chaos ponebat omnia permixta, sed in quauis particula, quantumuis minima, dicebat omnia esse permixta: ad quod adducebatur, quia videbat quodlibet fieri ex quolibet, & vt nihil poneret de nouo factũ, dicebat omnia latere in omnibus, donec per generationem aliquid peculiare appareret. Vnde sicut duas has permixtiones ponit, ita & duas separationes, alteram ex quauis particula, in qua dicit omnia etiam latere.

Adducitque duas rationes, quibus fuit Anaxagoras adductus ad talem segregationem vniuersalem ex chaos ponendam: altera est, quia nihil putat fieri de nouo, nisi ex suo simili, tãquam materia, & putabat omnia generatione fieri, licet non simul, sed successiue, & ita necessarium fuisse omnia prius in illo chaos fuisse permixta, vt inde fieret separatio ad successiuam eorum generationẽ. Altera ratio erat, quia detur vna causa efficiens, puta mens illa ab Anaxagora posita: ergo debet illi vnum principium materiale correspondere, sicut erat huiusmodi chaos: at vero Democritus singulas particulas ponit imper mixtas, & differentes figura, ex quibus dicebat chaos fuisse compositum, tanquam ex partibus infinitis. Concludit ergo, quòd cùm omnes Philosophi egerunt de infinito, ad Physicum pertinet de illo agere. Commendat statim Philosophos, non quòd posuerint infinitum, sed quod illo posito cõsequenter posuerint, quæ ad illud sequebantur. Primum est, esse principium: quia cum omne quod est, aut sit principium, aut principiatum, & infinitum non possit esse principiatum, quia haberet principium, & per cõsequens non esset infinitum: ergo infinitum debet esse principium, ne sit frustra, supposito quod sit. Secundum est, quod infinitum sit ingenerabile & incorruptibile, quia si generaretur, haberet principium, & si corrumperetur, haberet finem. Tertio dicebant omnia continere, & gubernare, quod Anaxagoras non infinito, sed menti tribuebat, & Empedocles luti, & amicitiæ: hoc vero tertium Aristoteles non laudat. Demum concludit plurimos Philosophos illud principium materiale & infinitum posuisse diuinum, immortale, ita vt perire non possit.

In secunda parte ponit quinque motiua, quibus posset aliquis suaderi, quod sit infinitum. Primum est, quòd tempus sit infinitum successiuè sine fine, & initio. Secundum est, quod

diuisio

diuiſio cõtinui procedit in infinitum. Tertium eſt perpetuitas generationis, quæ cum ex aliquo præſuppoſito fiat, non videtur quod poſsit in infinitum durare, niſi quia ſit aliquod infinitũ, ex quo paulatim extra habeant partes ad generationem. Quartum eſt: quodlibet corpus circunſcribit aliud, vt terram aqua, hanc aer, hunc ignis, & ſic de aliis, ita vt non ſit peruenire ad aliquod corpus non circunſcriptum.

Quintum motiuum eſt, quod noſtra imaginatio in nullo determinato numero ſiſtit, in nullaque magnitudine, ſed quouis horum dato poteſt intelligere maius: cum ergo ficta non ſit, ſed rebus ipſis conueniens vt ſunt in ſe, quia mens nõ cogitat impoſsibile per ſe, erit profecto in rebus numerus, & magnitudo ſine termino & infinita.

Confirmat hæc motiua, quia extra cœlum eſt infinitum ſpatium: aut ergo eſt repletum, & ita eſt infinitum corpus replens illud: vel eſt vacuum, & hoc non, quia non eſſet maior ratio, quare vna pars huius vacui fieret repleta hoc mundo, quam alia pars eiuſdem. Secundo, quia vacuum eſt locus non repletus corpore, aptus tamen repleri: & in æternis eſt ſimul eſſe, & poſſe: ergo cùm illud ſpatium ſit æternum, & aptum repleri, erit actu repletum, & ita dabitur actu infinitum. Concludit, dicens habere difficultatẽ hanc materiam de infinito, ſiue illud dicamus eſſe, ſiue non: quia vtrinque ſequuntur inconuenientia, & dato, quod ſit, multæ manent difficultates, an ſit ſubſtãtia, vel accidẽs, & an ſit infinitum in magnitudine, an vero in multitudine: ſed quia non hæc omnia pertinent ad Phyſicum, ideo ait ad illum ſolum pertinere diſputare, an ſit aliqua magnitudo ſenſibilis.

Modò aggreditur diſputationem de infinito à ſignificatione nominis: ſumitur enim quinque modis. Primò pro impertranſibili negatione, quia nõ habet ſpatium, quod poſsit pertranſire: qua ratione pũctum eſt infinitum, ſicut vox inuiſibilis negatione, quia nec videtur, nec videri poteſt, cùm non habeat colorem. Secundo pro ſpatio inconſummabili, quod dupliciter poteſt fieri: vel quia eius extenſio aut multitudo eſt interminata: vel quia habet figuram circularem, in qua non eſt aſſignabilis terminus.

Tertiò pro eo, quod licet finem, & manſitum habeat, habet tamen difficillimum, vel ratione longitudinis, ſicut ſolet dici lõga via id eſt, infinita: vel ratione figuræ, vt contingit in labyrintho. Quarto ſumitur pro eo, quod etſi poſsit ex ſe pertranſiri, aliquod tamen habet impedimentum, vt non poſsit pertranſiri, vt via pelagi in profundum aquæ. Quinto pro eo quod neque in additione, neque in diuiſione habet terminũ, ſed poteſt illi additio in infinitum fieri: ſubdit tamen omne infinitum eſſe huiſmodi, & de hoc eſſe diſputandum: & hæc de hoc capite.

CAP. QVINTVM. Non esse actu infinitum.

INtendit Aristoteles continuare disputationem de infinito, quam sumi præcedẽti capite aggressus, & facit duo: Primò probat solam substantiam non posse esse infinitum, & hoc est, quod dicit infinitum non esse separabile à sensibilibus. Secundò de infinito in sensibilibus incipit disputare rationibus Logicis. Ad primam partem accedendo, probat substantiam solam non esse infinitum sic: Nullum indiuisibile est infinitũ eo modo, quo agitur hic de infinito sed omnis substantia se sola est indiuisibilis: ergo nulla substantia se sola est infinita. Probatur Minor, quia omne diuisibile, aut est magnitudo, aut multitudo: sed substantia nec est magnitudo, nec multitudo: ergo non est diuisibilis. Sed quia posset aliquis dicere, quod substantia ratione quantitatis est diuisibilis per accidens, & consequenter infinita hoc reijcit dicens, inde sequi infinitum secundum id, quo est infinitum, non esse principium, & elementum per se entium, vt Plato volebat.

Secundò, Magis inseparabile est infinitum à quantitate, cùm sit eius passio, quam quantitas ab infinito, cùm sit eius subiectum, quod magis dependet à passione, quam passio ab ille: sed quantitas nequit esse sine finito vel infinito, quæ sunt eius passiones: ergo nec infinitum sine quantitate, quæ est eius subiectũ: ergo neq; in substantia sola potest esse infinitũ. Tertiò est, si substantia est infinitum, cum debeat esse principium, erit simplex, sed in simplicibus idem est esse, & quod est, vt in forma idem est forma, & esse formæ: ergo idem est esse infiniti & infinitum, & consequenter quidquid habuerit esse infiniti, erit infinitum. Tunc sic formatur ratio: Vel substantia est indiuisibilis, & sic non erit infinita: vel est diuisibilis, & ita cum sit simplex, quælibet eius pars participabit esse totius, sed esse totius est infinitum: ergo quælibet pars illius erit infinita, sicut quælibet pars aeris, est aer, quia habet partes eiusdem rationis, consequẽs est falsum, ergo. Vnde colligit, quod cum substantia per se non possit esse infinita, id erit medio aliquo accidenti, & ita iam infinitum non erit principium, sed potiùs illa substantia, cui per accidens iungitur ratio infiniti, & ita reprehendit Pythagoram, qui infinitum per se dicebat esse substãtiam, & cum hoc ponebat esse partibile, quod non nisi ad quantitatem potest pertinere. Sed amplius disputare, an in Mathematicis, & intelligibilibus, sit infinitum, limites Physici transcendit, ad quẽ solum pertinet, an sit aliquod infinitum in corpore sensibili. In 2. capitis parte incipit agere de infinito sensibili, rationibus Logicis: & primo probat, quod non sit corpus, nec sensibile, nec mathematicum,

cum, quod vocat intelligibile, quia corpus est, quod terminatur superficie, sed infinitum non terminatur: ergo infinitum non est corpus.

Secunda ratio est: numerus potest computari & numerari: sed infinitū nec potest computari, aut numerari: ergo infinitum non est numerus. Modo ratione physica probat non esse infinitum corpus sensibile: quia sic esset simplex, vt elementa, vel mixtum: sed neutrum horum: ergo. Non secundum, quia si esset mixtum, vel componeretur ex infinitis elemētis, & principijs in multitudine, & hoc non, quia iam fuit secundo lib. contra Anaxagoram reiectum: vel ex elementis numero finitis, putà, bis quatuor, igne, aqua terra, aere, & nec hoc, quia, vel quod vnius horum esset infinitum, cōtinuum, vnum tantum, vel nullum. Non tertium, quia ex finitis numero & magnitudine non potest componi infinitum: non secundum, quia mixtum componitur ex contrarijs in æquabili proportione, ita vt non sit aliquid, quod alia in se conuerteret: sed si esset vnum infinitum, illud conuerteret alia in se: ergo nequit vnum tantum esse infinitum. Patet Minor propositio, quia infinitum, quodcunque illud sit, fortius est multo quouis finito: ergo illud conuerteret in se. Primum vero, quod non sint omnia, aut plura infinita, hac ratione probat: quia corpus infinitum, cum habeat tres dimē siones, si est infinitum secūdum vnā, debet esse secundum aliam, cùm non sit maior ratio de vna, quam de alia, & quia corpus vt corpus triplicē habet dimensionē, vt sit infinitum in ratione corporis, secundum trinam dimensionem debet esse infinitum: sed quod est hoc modo infinitum, omnia replet: ergo posito vnico corpore infinito, cum hoc repleat omnia, reliquis infinitis non relinquit locum.

Modo probat alteram partem, quod non sit corpus simplex elementale, nec vt posuit Anaxagoras, qui dicebat, principium esse, subtractiam simplicem mediam inter aerem & ignem, infinitamque: qui ad hoc mouebatur ex eo, quod elementum, cum habeat qualitatem actiuam, & alia contrariam, si esset principium, cum deberet esse infinitum, omnia alia in se conuerteret, & ita non posset sequi mixtio, & ita ponit illud principium medium inter elementa, vt quamuis esset infinitum, non corrumperet omnia. Modo ergo Aristoteles reprobat hoc corpus medium hac ratione: Omne mixtum resolvitur in elementa, ex quibus componitur: vt totum resolvitur in suas partes, ex quibus constat: sed sensu tantum percipimus quatuor elementa, in quæ mixtum resolvitur, & non aliud medium corpus quod Anaxag. fingit: ergo non datur tale corpus. Quæ ratio apud Physicum inspicientem sensibilia, bona est, quia si tale corpus medium sensibile daretur, etiam aliquo sensu percipieretur, & in illud conuerteret aliquando elementa, cum ea ipsa agunt: sed neutrum horū apparet: ergo non est tale corpus medium. Sed quod

nullum simplex corpus adhuc elementare posset esse infinitum, præter hoc, quod est impossibile, quia non relinqueret alijs locum, ex alia parte repugnat, quia omnia in se coniungeret, quod est absurdum, quamuis male illud concesserit Heraclitus dicens omnia tandem esse in ignem conuertenda. Eandemque dicit esse rationem de corpore medio, & elementari, vel esset similare: vel dissimilare: non primum, quod probat secunda ratio. Iterum etiam probat in communi, nullũ corpus sensibile posse esse infinitum, hac ratione, supponendo primò, omne corpus sensibile esse in loco proprio, et naturali, & locum naturalem esse cu insuis corporis sensibilis. Secũdo supponit eundem esse locũ totius & partis, vt globi terræ, & totius terræ. Est argumentum: Sumamus partem abscissam ab hoc infinito corpore sensibili, vel illa esset mobilis, vel immobilis: neutrum: ergo non est tale corpus possibile. Probatur primum: Omne quod naturaliter mouetur, ad certum locum & naturalem tendit: sed illa pars nõ potest tendere ad certum locum: ergo: Probatur Minor, quia idem est locus illius partis, & sui totius: sed locus totius, cum sit infinitus, non est certus, sed omnia cõtinet, tam sursum, quam deorsum: ergo nec locus partis, & ita non mouebitur, quia non erit maior ratio cur ascẽdat sursum, quam descendat deorsum, cum vterque locus sit illi æqualiter naturalis.

Probatur secundo, quod locus totius est locus partis, & ab ea nõ repletur; ergo non est maior ratio quod hic, quã ibi, quiescat: non ergo potest esse corpus similare infinitum.

Quod vero non sit dissimilare, probat sic: Totum dissimilare habet partes diuersæ rationis, et speciei: sed infinitum nequit has partes habere: ergo: Probatur minor, quia si partes sunt diuersæ speciei: ergo vel illæ species sunt finitæ, vel infinitæ: neutrum: ergo. Non primum, quia ex infinitis speciebus partium non potest infinitum componi, nisi altera sit infinitè magna; sed si vna esset infinita, alias ad se traheret, & conuerteret, & ita eas efficeret eiusdem rationis. Secundum reiicit, quod (scilicet) sint diuersæ species infinitæ, quia inde sequeretur, quod essent infinita loca & elementa in specie, quod 2. de Generatione probat esse falsum: & quia posset aliquis dicere, quod quamuis locus sit finitus, potest dari infinitum corpus locatum, reiicit sic, quia locus, & locatum debent esse æqualia, quia si locus esset minor, iam locatum esset extra locum suum naturalem: si esset maior, non repleretur locus locato, & ita esset vacuum ex illa parte; quæ duo sunt absurda manifestè.

Modo laudat quosdam antiquos, qui cum posuissent infinitum elementum, non dixere illud esse ignem, aut terram, quia hæc nimis ad sensum determinant sua loca, ignis sursum, terra deorsum, sed posuere, vel aerem, vel aquam, quæ partim sursum, partim deorsum, petunt, cum nec tendant ad simpliciter sursum, nec ad simpliciter

pliciter deorsum, vt satis constat.

Tandem reprehēdit Anaxagoram, qui dicebat, infinitum esse immobile ex natura sua, & in se quiescere, quia est in se ipso, interponendo hanc parēthesim, nec enim potest dici, quod sit in seipso, sicut quarto phys. dicitur de amphora vini, ratione vini, quod in se continet: quia infinitum nihil in se continet, reprehendit sic: non recte sequitur, corpus est in hoc loco: ergo natura sua est in hoc loco: quia corpora sæpe non naturaliter, sed violenter detinentur: ergo nec recte sequitur: infinitum est in se ipso, ergo naturaliter est in se ipso. Reprehendit secundo, quia licet verum sit, quod id, quod est in seipso, maneat immotū, inde non colligitur, quod natura sua sit immobile: quia multa manent immota, quæ ex sua natura sūt apta moueri: vnde huius immobilitatis naturalis alia debuit causa assignari, sicut si terra esset situ infinita, & in seipsa existens, ea in suo loco manens, tunc immobilis esset ex natura sua, non quia infinita, sed quia grauis, & graue naturaliter quiescit in centro. Sed quod infinitum non sit in se ipso, probat sic: Partes sunt eiusdem rationis cum toto, & sic eodem modo sunt in loco: sed partes non sunt in se ipsis: ergo nec totum. Minor probatur: quia cum partes sint infinitæ, sequeretur quod infinitum esset in seipso, & sta hoc nō proueniret ratione infinitatis.

Secundo probat non esse infinitum corpus naturale, & est huiusmodi omne corpus (intelligegenerabile) & cū sit graue, aut leue, aliquem certum locum determinat, cum omnia non repleat: ergo non potest dici, quod dimidium sit deorsum, & dimidium sursum: quia cum infinitum non habeat primum & vltimum, non habet medium.

Tertio, si esset corpus infinitum, esset locus infinitus: sed hoc non potest esse: ergo. Patet sequela, quia locus & locatum sunt æqualia. Minor probatur, quia differentiæ loci, & species sunt sursum & deorsum, ante & retro, &c. non tantum respectu nostri, sed ex natura rei: sed tales differentiæ in infinito esse non possunt, ergo. Quinto concludit: Omne quod est, in aliqua specie est, & quod est in specie, in aliquo individuo, sed corpus infinitum est in loco: ergo in aliquo loco, vel sursum vel deorsum, bicubito, aut tricubito: sed hæc omnia repugnant: ergo non potest dari infinitum corpus naturale, & hæc de hoc capite.

CAP. SEXTVM.

Quod non sit omnino tollendum infinitum.

INtendit Aristoteles in hoc capite dari infinitum in potentia, & facit duo. In prima parte cap. ponit argumenta pro parte affirmatiua, ad probandum, quod detur infinitum. In secunda parte quadam diuisione adducta, soluit argumenta, & declarat, quomodo

modo detur infinitum in potentia. Primo, si non esset infinitum, sequeretur, quod tempus haberet principium, & finem: sed consequens est falsum: ergo. Secundò, si non esset infinitum, sequeretur, quod magnitudo non esset diuisibilis in semper diuisibilia, sed quod terminaretur diuisio ab indiuisibili, vt dixere antiqui; consequens est falsum: ergo. Tertium, si non esset infinitum, numerus non posset augeri in infinitum: sed consequens est falsum: ergo.

In secunda ponit hãc distinctionem: Duplex est infinitum, alterum actu, & hoc non posse esse, probant argumenta pro parte negatiua: alterum est infinitum in potẽtia, & hoc posse esse probant argumẽta pro parte affirmatiua. Infinitum in actu est, quod habet quantitatem actu incõsumabilem, nulloque limite circunscriptam: infinitum verò in potentia, quod etsi habeat quantitatem actu finitam, eius potentia est inexhausta, vel in appositione, vt in numero, cui potest in infinitum fieri additio, vel in diuisione, quia continuum semper diuiditur per diuisibilia, ita vt nunquam perueniatur in diuisione ad aliqua indiuisibilia. Sed de hoc dicitur lib. 6.

Declarat enim istam potentiã: quia duplex est, altera perfecta, ad hoc quod aliquando fiat totum id, ad quod est in potentia, vt est potẽtia domus, quæ aliquando reducitur ad actum, ita vt sit domus actu perfecta, & simul. Alia verò est potentia imperfecta, vt fiat illud, ad quod erat in potentia, non simul, sed successiuẽ. sicut potentia, vt sit diu certamen, nunquam enim hæc fiunt tota simul, sed successiuẽ, vnum post aliud. Hoc secũdo modo ait, quod est infinitum in potentia, non vt aliquando sit infinitum in actu, sed vt cõtinuò, & incessanter procedat diuisio vel additio, vt patet in numero, & continuo, ita quod semper id, quod fit, vel additur, actu sit finitũ; sed quia restat aliud, & aliud sine termino addendum, vel fiendum, ideo dicitur potentia infinitum. Declarat hoc Arist. in triplici infinito, quod posuit, alterum est successiuum cõtinuũ, vt tempus, alterum successiuum discretum, vt sunt generationes rerũ, alterum continuum permanẽs; hæc enim omnia conueniunt in hoc, quòd semper assumptum sit finitum, siue dies sumamus in tempore, siue homines in generatione, siue partes in diuisione continui, & ita hæc omnia sunt actu finita. Sed quia semper restat amplius, & amplius incessanter assumendum, ideo sunt infinita in potentia: & ponit discrimen inter infinita successiua, & permanentia, & in primis partes trãseunt, & non manent; at verò in permanentibus, manẽt partes, sed semper quæ manent, sunt actu finitæ. Postquã explicuit dari infinitum in potentia, declarat, qua ratione habeat existentiã, dicens, eam non habere, sicut habent permanẽtia, quæ tota simul existũt, sed sicut successiua, quæ altera tãtum eorum parte existente, dicuntur existere, sicut dies, & tempus: ergo, quia diuisio fluxus est secundum ali-

quas

quas partes, dicitur existere in infinitum, quia etsi tales partes fiat finitæ, nihilominus series earum, quæ restat, infinita est quia nunquam poterit exhauriri; & quia duplex infinitũ in potentia Arist. posuerat, alterum secundùm diuisionem, vel diminutionem partium, versus parnitatem: & alterum per additionem versus magnitudinem, illa declarat dicendo, ℣ sunt quodammodò vnum, id est, circa eandem quantitatem coniunguntur, sed diuerso modo, id est, diuersa ratione fiunt. Propter quod non dixit esse simpliciter vnum, sed quodammodo: quod hac ratione potest intelligi: Diuidatur continuũ in duas medietates, distinctionis gratia, alteram albam & alteram nigrã, & medietas nigra maneat indiuisa, medietas vero alba diuidatur in infinitum per alias minores, & minores medietates, ita quod medietates manẽtes indiuisæ, semper applicentur primæ medietati nigræ, manenti indiuisæ: tunc, sicut per vnas medietates, procedit in infinitum sine termino, ita & augmentum per alias, quæ coniunguntur primæ medietati nigræ, procedit in infinitum. Ratio est, quia cùm omnis diuisio debeat esse ad minus bimembris, sicut prima membra, in quæ fit diuisio versus infimũ, non habent terminum, ita nec secunda membra inde desumpta habent terminum in augmento: quia quantum ex primis augetur, minuitur in secundis: & ita si diminutio primorum infinita est, & sine termino, augmentum secundorum infinitum est, & sine termino. Verum, quia partium diuisio duplex potest esse, & secundũ partes æquales, & secundùm partes proportionales, partes vero proportionales dicuntur aliquantæ, quia nõ adæquant totum: partes verò æquales dicuntur aliquotæ, quia aliquoties sumptæ adæquant totũ: hoc secundo modo ait debere fieri, vt in infinitum procedat: Verbi gratia, sit lignum habens duodecim pedalitates, & ab illo extrahatur vna, & postea alia, & alia, finietur quidem diuisio continui, si hoc modo fiat, quia fit secũdum partes æquales, nam secunda pedalitas est æqualis in magnitudine primæ pedalitati, & sic deinceps; & ob hoc dicitur hæc diuisio secundùm partes æquales, scilicet, secundùm magnitudinẽ. Ratio vero, ob quã facta diuisio hoc modo exhauriatur est, quia istæ partes, adhuc in potẽtia, sunt finitæ; partes vero istæ non dicũtur proportionales, quia etsi inter se habeant æqualẽ magnitudinem, tamen quæuis earum ad suum totũ, vnde fuit abstracta, non dicit eandẽ proportionem, quia fuit abstracta prima á ligno habẽte duodecim pedalitates, secũda à ligno habente vndecim. Ratio vero, ob quã diuisio facta per partes proportionales sit inexhauribilis, est, quia tales partes sunt infinitæ in potẽtia: dicuntur vero istæ partes proportionales, nõ quia in se habeãt æqualem quantitatem, sed quia æqualem proportionem dicit quæuis pars abstracta ad suum totum: nam sicut prima medietas á suo toto excedebatur in duplo, ita medietas à suo, & consequẽter di-

ter diuisio facta per suas medietates semper in infinitum procedit: & hoc est, quod Aristoteles significat, quando ait, quod si in diuisione eãdem magnitudinem accipias, finietur diuisio, id est, si sumas partes proportionales. Concludit ergo Aristoteles, non aliter esse infinitum ac dictum est, hoc est partim in actu, vt sunt successiua, vt dies (verbi gratia) & partim in potentia, vt materia, quæ licet aliquam formam habeat actu, plures tamen, & plures potest recipere sine termino. Et quia poterat aliquis intelligere in infinitum, secundum appositionem esse quantitatem ita magnam, quod omnem datam excedat, ita quod nulla data possit eam æquare, hoc reiicit dicens, quod cum extra cœlum nihil sit, quantitas totius orbis erit ita magna, quod non sit dabilis maior, & infinitum secundum appositionem quod intra ipsum continetur, non potest excedere, nec æquare eius quantitatem, imo nec potest hoc in infinitum excedere illud continuum, ex cuius diuisione resultat. Cuius ratio est, quia infinitum secundum appositionem non sit per partes æquales, sed tantum per proportionales, & ita inquit, quod hoc infinitum non est separabile ab eo, quod per diuisionem fit, id est, per additionem earundem partium: quare manent indiuisæ in diuisione continui infinitæ per partes proportionales resultat infinitum tantum appositione, & ita nunquam potest æquare illud continuum primum ex cuius diuisione ista duo infinita processere secundum diuisionem, & ita non datur aliqua quantitas ita parua, quod non sit dabilis alia minor, & minor. Quæ doctrina nititur in illis, quæ de maximo, & minimo traduntur primo Physicorum, nam in quantitate secundum se nullus datur terminus augmenti, & decrementi, sed eius diuisio potest in infinitum crescere per partes proportionales, ita vt non sit dabilis maxima quantitas, nec minima: at vero in magnitudine, versus quam procedit in infinitum secundum appositionem est aliqua quantitas ita magna absolute, quod non possit excedi à tali infinito scilicet, quantitas totius orbis vt Aristoteles docuit, sed proportionaliter in additione procedendo iuxta illud continuum, circa quod fit diuisio, nulla datur quantitas ita magna, quod non sit dabilis alia maior, & maior per continuam appositionem nouarum partium.

Confirmat Aristoteles hoc duplex infinitum ex sententia Platonis, qui per magnum intelligebat infinitum secundum appositionem, & per paruum secundum diuisionem.

CAP. SEPTIMVM, Quid sit infinitum.

INTENTVM Aristotelis in hoc capite est, declarare, quid sit infinitum, & facit duo. Primo, excludendo definitiones antiquorum, explicat, quid sit infinitum. Secundo quædam theoremata adducit. Ad

primam

primam partem deueniendo, reprehẽdit definitionem Anaxagoræ, qui dicebat infinitum esse, cuius nihil est extra, vel extra quod nihil est, quasi omnia comprehendat, & nihil sui sit extra ipsum: & inquit non ita esse definiendum, sed sic: cuius semper aliquid extra est accipere, id est, cuius partes accipientibus, semper restat alia accipere: & probat ex concessis ab antiquis: quia nullum improprie, & ratione figuræ dicebant esse infinitum, quia in eius figura nullus est terminus, sed propter illius vniformitatem quibuscunque partibus acceptis, semper restant aliæ accipiendæ: ergo debet definiri infinitum, dicendo: cuius partes semper restat accipere. Sed dicebant, & meritò, nullum improprie esse infinitum, quia resumuntur priores partes per continuam illarum repetitionem: at vero in infinito proprie non debent eædem partes numero, sed semper nouæ, & distinctæ resumi: & propter hoc adducit Aristoteles illam particulam (Extra) ad denotandum diuersarum partium sumptionem in definitione infiniti.

Probatque definitionem infiniti antiquorum nullam esse, quia per illam non infinitum, sed totum definitur, quæ duo valde differunt. Et probat inductione, quia totus homo dicitur, cui nulla pars deficit: similiter tota cistella, cui nulla pars deficit, & sic de reliquis: ergo totum in communi est, cui nulla pars deficit, vel extra quod nihil est sui materiale: ergo per hæc male definiebatur infinitum. Quod vero totum, & infinitum differant, probat, quia totum, & perfectum vel sunt numero idem, aut valde proxima: sed infinitum non est perfectum, cum hoc terminum dicat, & finem, quod repugnat infinito: ergo differunt totum, & infinitum. Quæ ratio videtur supponere infinitum, quia non terminatur, sicut imperfectum, nam corporis perfecti terminus esse debet. Ratio vero desumi potest ex Aristotele primo de cœlo, vbi dicitur totum, & perfectum esse idem: sed totum terminum habet: ergo perfectum terminatum debet esse: sed infinitum non habet terminum, vt ex ipso nomine satis constat: ergo non est perfectum. Ex hac doctrina reprehendit Melissum, qui dicebat mundum esse totum & infinitum, quæ duo nõ bene cohærent: quia mundus perfectus est, vt probatur 1. lib. de cœlo, nam habet trinam dimensionem, & trina dimensio est omnis dimensio, atque ita mundus continet omnem dimensionem; ergo perfectus est, & ita habet terminum: quare dicere mundum esse infinitum & perfectum, repugnat.

Ostendit vero Aristoteles causam, ob quam antiqui ita definiebant infinitum, & dicebant causam esse, quia infinitum putabant esse quodammodo totum, & illi assimilatur in hoc, quod comprehendit suas partes, sicut totum & ita illi tribuebant hoc, quod est continere, & gubernare. Hanc sententiam reijcit, dicens, infinitum non esse totum actu, sed potentia: & probat,

bat, quia totum non habet diuisionem ex parte formæ, cum illa permaneat eiusdẽ rationis in omnibus partibus, sed ex parte materiæ, & infinitum ex se habet diuisionem: ergo infinitum ex se non est totum in actu, sed potius potentia, vt materia illius. Secundo, quia totum secundum se, est completũ, & notum: at infinitum secundum se non est completum aut notum: ergo infinitum de se non est totum. Minor probatur: Infinitum solum completur ratione formæ, vt patet in toto, cuius partes colliguntur ratione formæ: ergo per aliud completur, & non ratione sui, & ita infinitum est ignotum, sicut materia, & ita concludit infinitũ, cum se habeat vt materia, potius partis, quam totius rationem habere: & iterum probat præcipue contra Platonem, quod infinitum non contineat, nec sit totum, quia Plato ponebat infinitum in idæis: ergo si infinitum contineret, sequitur quod idæas etiam contineret, & determinaret, cùm sit in illis: consequens est falsum: ergo. Probatur Minor, quia infinitum cùm sit materiale & ignotum, requirit intelligibilia continere & determinare, vt sunt ideæ, quibus vt formis potius hoc conuenit.

In secunda parte ponit Aristoteles quædã Theoremata: quorũ primũ est illud discrimen supra adductũ inter infinitum in diuisione, & appositione, quod infinitum secundum diuisionem non habet quantitatem ita paruam, quod non possit amplius, & amplius diuidi, quod vocat Aristoteles separari: at vero infinitum in appositione nõ transgreditur quantumcunque magnam quantitatem: quia cœli magnitudinẽ non transgreditur, sed solũ transgreditur illam magnitudinem, quæ resultat ex additione partium, ex quibus fit: ita quod ex illis non fiat ita magna, quod non possit maior & maior fieri. Soluit præterea Arist. tacite obiectionẽ, quæ hinc possit oriri, quare secũdum diuisionem omnem paruitatem absolute superamus, aliam semper assignando minorem: at vero secũdum appositionem non transgredimur omnẽ magnitudinẽ absolute, ad minus totius in quo apponimus. Et respondet rationem esse, quia infinitum habet rationem materiæ, & materia continetur, & est intra rem, forma vero continet, quasi dicat, cùm diuidimus, descẽdimus ad materiam, quæ indeterminata est, & infinita: vt cùm apponimus, ascendimus ad formam, quæ determinata est, & continet.

Alterum theorema est, quòd diuersimodè reperitur ratio infiniti in numero & magnitudine: quia in numero ratio infiniti desumitur iuxta augmẽtum sursum, quia non datur numerus ità magnus, quo non sit dabilis maior: at vero versus deorsum datur minimus numerus, & habet finem, quia peruenimus ad vnitatem: contra verò, in magnitudine ratio infiniti sumitur iuxta decrementum deorsum, quia nulla est dabilis quantitas minima, qua non sit dabilis minor alia: sed ascendendo datur maxima quantitas, & ita versus ascensum non desumitur

mitur ratio infiniti in magnitudine. Redditque rationem, quare versus paruitatem numeri diuisio terminetur, non tamen magnitudinis: & est, quia numerus componitur ex indiuisibilibus vnitatibus, ad quas cum peruenimus, non restat aliud, ad quod possit descendere: at contra magnitudo est composita ex diuisibilibus, & ita non habet, in quo sistat diuisio. Ex quo fit, quod cum ista diuisio continui procedat in infinitum, & ex illa numerus augeatur, etiam augmentū procedit in infinitum. Reddit vero causam quare numerus componatur ex indiuisibilibus, & dicit illam esse, quia componitur ex vnis vel vnitatibus, vt patet, quæ indiuisibiles sunt: vt vnus homo diuidi non potest in plures, similiter vnus leo. Et ne aliquis existimaret Aristotelem ponere omnes separatos à sensibilibus, vt dicebat Plato, ideo ait numerum esse plura vna, vel plures partes continui, cuius infinitas non actu, sed in potentia est asserenda eo modo, quo sunt tempus, & motus, quæ non sunt actu tota simul, sed partim in actu, partim in potentia. Iterum Aristoteles repetit, quod magnitudo non est infinita versus maximum, sed est tanta magnitudo in actu, quanta naturaliter esse potest, scilicet magnitudo orbis: quia si non esset (ait) magnitudo determinata, daretur corpus infinitum in actu, quod esse non potest. Vltimo concludit caput dicendo, quod infinitum se extendit ad magnitudinem, tempus, & motum sed non vt genus, sed potiùs vt analogum, quia per prius convenit magnitudini, & illa media, motui, & medio motu, tempori: sed quare magnitudo non componatur ex indiuisibilibus, sicut numerus, remittit ad librum sextum, in quo late de hoc agit. Et ita pro nunc sit satis de hoc capite, ne diutius, quam par est, in eadem re immoremur.

CAP. OCTAVVM. Soluuntur argumenta quarto capite posita.

INTENTVM Aristotelis est soluere quasdam dubitationes contra determinationem, quam fecit de infinito. Et primo ponit quædam theoremata. Secundo soluit dubitationes dictas. Primum theorema Geometricū est, quo respondet ad quoddam dubium, quod videtur nasci, si non sit infinitum in actu, quia destruitur illud theorema Geometricum, lineam rectam posse in infinitū protrahi, quod cessaret, si non esset quantitas actu infinita, aut saltem excedens omnes sensibiles. Respondet primo Mathematicum, vel Geometram non indigere infinito ad suas demonstrationes quia lineæ minimæ æquali proportione possunt diuidi, ac numerus; sicut Euclides probauit Theoremate primo; & Geometra secundum dictam proportionem illis vtitur: imo quamuis aliquando lineas fingat maiores, quam naturaliter esse possint, scilicet, quando lineā imagina-

tur extra cœlum, nihilominus id, quod ipse intendit probare de illis, in minoribus potest esse, scilicet in finitis, quæ sunt intra cælum: vnde si lineam infinitam aliquando fingit, non inde sequitur eius infinitate indigere, sed id facit, vt habeat quandam lineam finitam, & in illa ostendat, quam intendit, proportionem.

Secundũ theorema ponit, dicens: Etsi sint quatuor genera causarum, infinitum solius materiæ rationem habet, & non prout materia est vna cum forma, sed cum priuatione: & ita infinitum dicit duo: pro materiali, quantum sensibile: pro formali verò priuationem, vel negationem actus perfectiuam: est autem quidam imperfectus actus in continua successione consistens, & hoc inquit etiam concessisse antiquos vtendo infinito, vt materia, quamuis malè illi concesserint rationem continentiæ actiuæ, cùm hæc materiæ non conueniat, sed potius oppositæ, scilicet passiua continentia.

In secunda parte incipit soluere rationes adductas in 4. capite, in quantum volunt probare infinitum dari non tantum in potentia, sed etiam actu, & ait quasdam earum non esse necessarias, nec probare, quod intenduntur: quasdam verò habere obiectiones in oppositum, id est, quod illis oppositæ sint veriores, & certiores: & tertiam rationem soluit ex continua serie generationum, dicens ad hoc non requiri materiam infinitam, sed sufficere finitam, quia vnius generatio est alterius corruptio. Hæc verò solutio corroboratur ex doctrina, quæ traditur in libris de Ortu, & interitu, vbi docet Aristoteles, & cum eo omnes Philosophi, vnius interitum esse ortum alterius, quia cum materia non possit esse sine forma, corrupta hac forma, necessario debet introduci alia forma, ne detur materia sine forma, & ita genitum non indiget noua materia, sed quod in materia corrupti prior expellatur forma, & inducatur posterior.

Soluit quartũ dubiũ, quo dicebatur, omne finitũ aliquo circunstãti fieri, & illud alio, & ita dari processũ in infinitũ, vsque deueniatur in corpus infinitũ, nullo alio circunstãti finitũ: soluit hac ratione dicẽdo, quod aliud est tangere, aliud verò finiri, vel finitum esse. Nam tangere, est ad aliquid extra se: at finiri, vel finitũ esse, non est ad aliud extra se, sed in se, quia res finitur suo termino proprio, quasi dicat omne tangens præsupponere extra se aliud, & tãgat: at finitũ nõ præsupponit aliud extra se, quo finiatur, sed suo proprio, & intrinseco termino finitur, & ita cessat obiectio. Et quod tangere sit ad aliud extra se, probatur, quia nõ quodlibet corpus tãgit aliud, sed quod potest agere in aliud. Vnde corpus elementare hoc modo non dicitur tangere cœleste, quia non dicitur agere in illud, cum non habeant materiam communem.

Quintũ dubium soluit, in quo dicebatur: Possumus maiorẽ, & maiorem quantitatem sine termino imaginari:

ergo

ergo ita est in re, & ita datur infinitum actu.

Respondet, hanc intellectionem, & imaginationem non esse credendam, quia non ab eo quod res imaginetur esse, vel non esse, reuera est, vel non est, imo potius contra ab eo, quod res est, vel non est, imaginatio, vel intellectio, qua cognoscitur, fluit: & quod sint aliquando nostræ imaginationes fictæ, & sine fundamento in re, sic ostendimus, quia possumus numerum maioris quantitatis imaginari, quam sit in se, & existentem extra vrbem, intra vrbem esse. Soluit primã obiectionem de motu, & tempore, dicẽdo ista esse infinita, sed successiua, & ita tantum probari dãdum esse infinitum in potentia, adhuc secundum imaginationem, vel intellectionem, vt hic Aristoteles ait: quia id, quod augetur, non est permanens, & ita inquit, quod magnitudo nec additione, nec diuisione potest imaginari infinita: duas vero rationes dicit solutas iam fuisse ex dictis, & ita epilogando colligit, quod sit infinitum. Quomodo sit, vel non sit, iam constat ex dictis.

ANNOTATIONES circa literam.

PRIMVM dubium textus in capite quarto est, quomodo Aristoteles dicat, punctũ non esse infinitum, nec finitum, siquidem in sequenti capite ait, punctum esse infinitum. Similiter, quid intelligat per affectum, quando ait, illum non esse finitũ, aut infinitum.

Ad primum respondet, quod infinitum potest sumi dupliciter: vno modo priuatiuè, alio vero modo negatiue. Primo modo dicitur sic, quod punctum non est infinitum: secundo verò modo dicitur postea, quod punctum sit infinitum: sumitur autem priuatiue, quando est aptum ex se habere terminos, & non habet, ad quod requiritur esse quantum: nam huic debent termini conuenire. Vnde cùm punctum non sit quantum, non est infinitum priuatiue. Sumitur autem negatiue, quando nec habet, nec potest habere terminos, vt est illud, quod non est quantum, & ita punctum, quod non est quantum, est infinitum negatiue, quia terminari non potest, cùm ipsum sit terminus.

Ad secundum aliqui dicunt, vt Themistius, & Philoponus, per affectum omnes qualitates intelligi, siue sint primæ, siue secundæ, siue sensibiles, siue non: quia cum hæc omnia de se careant quantitate, carent etiam passionibus illius, vt sunt finitũ, vel infinitum. Alij latius sumũt affectum pro omni accidente citra quantitatem, quod ratione dicta nec est de se finitum, nec infinitum, sicut nec est quantum, cuius sunt istæ passiones. Sed melius cum Simplicio Sãctus Tho.

per affectum intelligit qualitates sensibiles, quia de his agere pertinet ad Physicũ, in cuius passionibus volebat Arist. adducere instantiã, non vero de qualitate in tota sua latitudine, aut de accidẽte in tota latitudine extra quantitatem.

Secundũ dubiũ in tex. 3. est: in quo Arist. probat, quod infinitũ debeat esse principium, quia nequit esse principiatum, cum hoc habeat principium, quo debet carere infinitũ: dubiũ est, nã hæc ratio laborat in æquiuoco, quia primo sumitur principiũ pro principio generationis & rei, quãdo dicit principiatũ debere habere principiũ. Secũdo sumitur principium pro principio magnitudinis, quo solo debet carere infinitum: ergo ruit ratio Arist. cum in quatuor terminis arguat, & nihil concludit: quia bene põt fieri, quod aliquid habeat principiũ rei & generationis, quia est aliquid à Deo creatũ, & tñ nõ habeat principium magnitudinis, quia res ista creata infinitã magnitudinẽ habet. Ad hoc respondet S. Tho. concedendo quod petit, sed inquit hanc rationem nõ esse iuxta mẽtẽ Arist. sed tantum esse antiquorum, & tanquã illorum narrati: & ita non inconuenit, quod non sit efficax: & ita hic respondet etiam Iauell. q. 7. quãuis etiã Græci vt Arist. propriã causam defendãt, dicẽdo, quod infinitũ in actu eo ipso, quod careat principio magnitudinis, debet carere principio rei, quod posteà nos examinabimus, inquirendo an possit esse infinitum in actu.

Tertiũ dubiũ circa cap. 5. tex. 35. vbi Arist. probat substantiam non posse esse infinitã, quia de se indiuisibilis est: est ergo dubiũ, quia substãtia Dei est vere indiuisibilis, vt ℣ nec sit magnitudo, nec multitudo, & tamen est infinita, ergo ex indiuisibilitate substãtiæ male colligit infinitũ nõ esse substãtiã. Respõdetur ℣ duplex est infinitũ, aliud entitatiuũ, aliud vero quãtitatiuũ: infinitum entitatiuũ est, quod nullo prædicamẽto limitatur, sed omnũ perfectiones in se continet eminenter, & hoc non indiget diuisibilitate ad suã infinitatẽ, imo requirit entitatẽ nullo prædicamento clausam, sicut quãtitas clauditur. Infinitũ vero quantitatiuũ est, ℣ etsi in genere quantitatis limitetur, sed intra illud terminis caret & hoc requirit diuisibilitatẽ, vnde cùm hic solũ sit sermo de infinito quantitatiuo, optime ex indiuisibilitate intulit carẽtiã illius.

Quartum dubium est circa cap. 7. quid intelligat Aristoteles per annulum non habentẽ palã. Respõdetur, ℣ intelligit annulum vniformem, non habentem gemmam: iste enim ratione suæ vniformitatis nec habet finem nec principium, & ita dicitur

tur quodammodo infinitus, vt vidimus in text. nam ille, qui palã habet, cum non habeat vniformitatẽ ratione dictæ palæ, principium videtur actu habere, & ita infinitatem adhuc secundùm quid non habet.

Quintum dubium est, quæ sit differentia inter totum, & perfectum, quod Aristoteles ait definiri per hoc, quod extra illud sit nihil. Respondet primo differre, quia totum necessario dicit partes, ex quibus componitur, si proprie sumatur: perfectũ vero non necessario dicit partes, sed quod habeat sibi debitã perfectionẽ: vnde Deus dicitur proprie perfectus, quia dicit omnem perfectionem sibi debitam: sed non dicitur proprie totum, cum nõ habeat partes, nisi sumatur totum pro perfecto, vt solet aliquando sumi, quãuis frequentius pro cõposito vsurpetur.

Secundo differunt, quod totũ dicit partes cum quadam coniunctione, & compositione inter se: at vero perfectum in quantũ nulla earum ei deficit. huiusmodi autem perfectum inquit Aristoteles pugnare cum infinito, cũ non habeat finem vel terminum, infinitum vero illum habeat, est autem semper sermo de infinito quantitatiuo.

Sextum dubium est quid Aristoteles intelligat text. 63. per cõiunctionem, sicut linũ lino. Respõdetur, quod, vt Philoponus notat, erat prouerbium ad denotandum conformitatem doctorum.

Septimum dubium est in text. 67. quare cum descendimus inferius diuidendo, procedamus secũdum materiã, quando vero superius ascendendo, procedamus secundũ formã. Respondet S. Tho. rationẽ esse, quia quando descendimus, procedimus à toto ad partes, quæ materiæ rationẽ habent propter suam indeterminationem, quia possunt multoties sumi, quædam maiores, quædã minores, &c. at vero quando ascendimus, procedimus à partibus ad totũ, quod habet rationẽ formæ, cũ contineat omnes partes simul: & sic continere est proprium formæ, & hinc est, quod in descensu nulla sit assignabilis paruitas, qua nõ sit alia minor: at vero in ascensu aliqua est assignabilis magnitudo, quæ non potest excedi, imo nec æquari, scilicet quantitas illius totius, cuius partes diuidendo & iterum colligẽdo coniungimus.

Octauum dubium est textu 69. quomodo Aristoteles dicat quod datur aliqua magnitudo ita magna, quod non possit per additionem superari, siquidem appositio potest tendere in infinitum, & hoc modo tẽdente, quæuis magnitudo data põt superari. Respondetur, quod dupliciter põt imaginari appositio:

tio. Primo secũdum partes æquales: & si hoc modo fieret, optime probat obiectio, quod quamlibet magnitudinem datam potest excedere, etiam cælestem, sed quia non sunt in rebus infinitæ partes æquales, vt hac ratione fiat additio, ideo naturaliter non potest excedi per appositionem & adiunctionem partium magnitudo cælestis: sed omnes partes, quæ adduntur, intra cœli ambitum continentur. Secundo modo potest fieri appositio secundùm partes proportionales, & hac ratione loquitur Aristoteles, & ita nõ solum cœlestis magnitudo non potest excedi, imo nec illius totius vnius in diuersas partes coaceruando procedit appositio in infinitum, quia semper remanet illa pars, quæ diuiditur, ampliùs & ampliùs diuisibilis, & ita nunquam exceditur magnitudo illius continui primo diuisi, & hæc de hoc libro.

(.?.)

SVPER

SVPER QVARTVM LIBRVM ARISTOTELIS Physicę auscultationis, Commentaria vna cum quæstionibus.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE Oña, Burgẽsi, in sacra Theologia Magistro, & in Prouincia Castellæ Prouinciali, Instituti Sanctæ Mariæ de Mercede redemptionis captiuorum.

CAP. PRIMVM. Quo probat locum esse.

INTENtum Aristotelis in hoc capite est disputare, an sit locus, & facit duo; in prima parte tres quæstiones de loco proponit; an sit, quomodò sit, & quid sit: in secunda parte incipit agitare primam quæstionẽ an sit. Ad primam partem deueniendo, constituit Aristoteles hãc propositionem: Ad Physicum spectat disputare an sit locus, quomodo sit, & quid sit, & eam probat duplici ratione. Prima est: Omnia quę sunt, in loco sunt, & è contra, quæ non sunt in loco, non sunt, vt chymera & monstrũ; pertinet ergo ad Physicum agere de loco. Secunda est, quia motus omnium communissimus & maximè proprius est localis, & iste terminatur ad locũ, & latio dicitur; sed agere de motu pertinet ad physicum; ergo & de loco. Dicit autem eius tractatum esse difficilem duplici de causa. Prima est, quia quando passiones indicant difficilem essentiam, difficilis est cognitu talis res; sed hoc habẽt loci proprietates, nam quædam indicant illam essentiam, quædam formam, quædam neutrum: cum igitur tam varia appareat natura loci ex ipsius passionibus, difficile erit, quid sit, cognoscere. Altera causa est, quia nihil habemus de illo ab antiquis traditum, vel dubitatum: multum autem iuuat aliorum doctrina etiam dubia, nam pars facultatis est bene dubitare.

In secunda parte incipit declarare

primam quæstionẽ, an sit locus; & primò proponit propositione affirmatiua hoc argumentum; vbi erat vnum corpus, aliud subintrat, vt experientia docet, ita quòd eidem loco succedant plura locata: ergo locus est quid distinctũ à locato, siquidem cum illius vnitate stat huius diuersitas.

Secundum argumentum est: Videmus grauia, & leuia moueri sursum & deorsum, quando non prohibentur ab alio, sed mouentur ad suum locum naturalem; ergo re vera est locus. Patet consequentia, quia motus realis debet habere terminum realem, imo ait Aristoteles hoc argumentum probare, quod locus habeat virtutem conseruatiuam locati & attractiuam, quod ex Ouidij dicto probatur, quod est: Nescia qua natale solum dulcedine cunctos ducit; subditque Aristoteles, non sursum & deorsum. sed etiam dextrum & sinistrum est species loci. Et ne aliquis cogitaret hos duos sursum & deorsum, solum esse versus nos, vt sursum dicatur, quod est supra caput, & deorsum, quod sub pedibus, inquit, hos duos esse ex natura rei. Et patet, quia quæ sunt ex parte materiæ per nostram varietatem & mutationem variantur: sed naturalia loca sursum & deorsum etiam nostra variatione non variantur, & fixa manent, locus enim, quo leuia feruntur, semper est sursum, & quo grauia, semper deorsum, nam partes mundi semper seruant eundem situm, etiam nobis variatis. Ex quo colligit duplex esse sursum, & deorsum, & similiter de reliquis, quoddam naturale & quoddam positione solum: naturale (inquit Aristoteles) non mutatur, nec relatio est, imò opponuntur hæc duo contrarie; positione vero & mutatur, & relatio est, modò dicitur respectu nostri columna dextra, modò sinistra. Exemplo hoc confirmat, quia quantitas mathematica non habet naturalem locum, quia est à qualitatibus sensibilibus abstracta, at vero positione ad nos habet duos sursum & deorsum: potest ergo habere illos naturaliter, & positione ad nos.

Tertium argumentum ad probandum locum esse distinctum à corpore locato, est huiusmodi: Vacuum est locus non repletus corpore, aptus tamen repleri; ergo differt á corpore locato, aliàs ipso non posset priuari.

Quartò confirmat ex sententia Hesiodi, qui dicendo terram de nouo factam, ante illam dixit esse chaos, in quo reciperetur tanquam in loco, quia existimabat omne corpus esse alicubi, & esse in loco. Infert ex his Aristoteles, quòd si loci natura est, vt Hesiodus ponit, summopere admiranda quidem est, quia est prior naturis omnium corporũ. Quod patet, quia illud est prius, quod potest esse sine alijs, non tamen alia sine illo; sed locus potest esse sine corpore, non contrà; ergo est prior. Deinde accedit Aristoteles ad quæstionem quid est de loco, quanuis & simul aliquid tractet de quæstione an: & primum argumentum est circa genus loci, quòd non sit corpus; Omne corpus habet

habet tres dimenſiones, longum, latum, & profundum; ſed hæc impoßibile eſt in eſſe loco; ergo locus non eſt corpus. Patet Minor, quia locus debet eſſe æqualis locato; ſed ſi haberet tres dimenſiones, non poſſet adæquari locato, niſi penetraretur cum illo, quod eſt impoſsibile; ergo locus non eſt corpus.

Secundum argumentum facit ad probandum, quòd locus non ſit receptaculum ſuccedentium ſibi inuicem in loco: quia ſi eßet: ergo eßet receptaculum linearum, & punctorum, quæ ſibi etiam ſuccedunt; ſed hoc non, quia punctꝰ non eſt alius locus, niſi aliud punctum: ſed hoc non, quia ſequeretur, quòd locus corporis eſſet corpus: iam verò ſupra probauimus locum non eſſe corpus.

Tertium argumentum eſt ad probandum, quod ſi locus haberet aliquam magnitudinem, non poſſet aßignari, quid ipſe ſit: quia vel eſſet elementum, vel ex elementis compoſitum; & ſi ex elementis, vel ex his corporeis, vel ex incorporeis, vel intellectualibus principijs; ſed nullum horum; ergo. Quod non ſit elementum, vel ex elementis corporeis, patet, quia non eſt corpus: quod non ſit ex principijs intellectualibus, patet, quia magnitudinem habet. Et quia poſſet aliquis exiſtimare, quod locus ſit cauſa, ex eo quòd ponitur prior locato, hoc remouet quarto argumento, quia non eſt materia aut forma, cum ex his fiat res; at ex loco non fit: nec efficiens & finis, quia iſta cum forma coincidunt, vel ſecundùm ſpeciem, vel ſecundùm numerum.

Quintum argumentum eſt Zenonis quo probabat, non omne ens eſſe in loco, vt prima parte capitis ſuppoſuimus, & eſt huiuſmodi: Omne ens eſt in loco; locus eſt ens, ergo eſt in lõco. Et idem argumentum fiet de illo loco, & ita dabitur proceſſus in infinitum: ſequitur ergo, quòd non ſit locus, & ita nullius erit naturæ. Sextò patet, quod non ſit locus, ſupponẽdo primo, quod locus eſt æqualis locato. Secundò, quod corpus eſt in loco, & quod omnis locus repletur corpore, ne detur vacuum. Tertiò, corpora augentur, & fiunt maiora; & tunc facit argumentum: Si corpus locatum augeri debet, locus eius etiam augeri debet, quia per primam ſuppoſitionem ſunt æqualia: ſed locus nequit augeri: ergo nec eſſe. Et quia poſſet aliquis dicere, quòd augetur locatum, vel acquirendo nouam partem in alio loco, vel ſine loco, ideo vtrumque refellit, per primam ſuppoſitionem, quia nec poteſt dari corpus ſine loco, nec aliquis locus vacuus, vt alius poßit ſubintrare, cum vacuum ſit omnino contra naturam, & natura vacuum tanquam ſibi contrarium penitus abhorreat, vt plurimæ experientiæ teſtantur: & quod non poſsit locus augeri, patet, quia non eſt vnde poßit augeri; & hæc de hoc capite.

CAP.

CAP. SECVNDVM.

Quod locus non sit materia, aut forma.

INtentum Aristotelis in hac cap. primò est, pro vtraque parte ponere rationes, quibus probatur locum esse materiam, & formam, & non esse materiam & formam; supponit tamen locum esse duplicem, communem, & particularem. Locus communis est, qui continet locatum, & alia plura, prater illud; quaratione aliquis nostrum potest dici esse in loco, quia est in terra, & hæc in aqua, & hæc in alijs, quæ sunt in cælo, cœlum autem respectu ignis non dicitur locus communis, sed proprius, quia nihil præter ignem est immediate in illo; locus vero proprius, & primus est, qui non nisi talem rem cõtinet, sicut locus, qui immediatè circundat, dicitur esse locus proprius. Ex quo colligit argumentũ: Forma est terminus magnitudinis, & ipsius materiæ, cui inest magnitudo: at locus est talis terminus, ergo est forma. Sed quòd sit materia, alia ratione patet: locus non est aliud, quàm internallum, & spatium, quo magnitudo, & quantitas totius continetur, vt locus vini internallum, & distantia inter latera interna vasis; quòd si hæc est locus, est materia compositi totius, quia hæc est distantia à quantitate, & in ea recipitur quantitas quæ ipsam determinat, cũ secundùm se sit indeterminata. Quod ergo sit materia, patet, quia ablata quantitate, & forma, nihil aliud manet, quod possit esse materia, nisi ipsa materia. Et confirmatur ex dicto Platonis, qui idem dicebat esse locum, & receptaculum: hoc autem dicebat esse materiam, quam sic vocat in Timæo: in dogmatibus verò non scriptis magnum & parvum appellat, quem ideo Aristoteles commendat, quia ipse solus primus fuit aggressus quid esset locus, disputare; sed quoduis horum sit, materia, vel forma, difficile est de loco disserere, quia harum speculatio altissima est præcipuè quod vna sine alia non potest considerari.

Deinde in secũda parte capitis multis argumentis probare nititur, locum, nec esse materiam, nec formam: & primum est: Materia, & forma nequeunt separari a re ipsa manente; at locus separatur á re, ipsa manente; ergo neutrum horum est materia vel forma: imò nec pars habitus, vel aliud quidpiam à re inseparabile. Maior constat; & Minor experientia probatur: sicut vas permanet recedentibus liquoribus, ita & manente loco abeunt, & recedunt locata. Et confirmatur de forma, quia ista nullo modo est separabilis à re, sive maneat, sive non maneat: at materia aliquo modo est separabilis à re: & quia ex hoc videbatur sequi, locum aliquam habere cum materia similitudinem, hoc reiecit alio argumento ex nominis energia: quia cum dicimus locatum esse in loco, & alicubi, significamus, quod sit in alio extra se; ergo nõ in materia, & forma, cum ista sint intrá se.

trà se. ¶ Post hoc redarguit Platonem, eo quòd ex vna parte dixit numeros, & idæas non esse in loco, dixit tamen idæas participari à materijs, & earum participatione constare compositа, & magnum & paruum siue materiam locum esse; ergo sequitur idæas in loco esse, quorum primum antea negauerat. Tertiò supponit, quod res nunquam moueatur sursum, cum intrà se habeat id, ad quod deberet moueri; differt ergo locus á materia, & forma, cum ad illum moueatur res motu locali, non verò ad has. Quartò, si materia & forma sunt locus; ergo sequitur, quod loci esset locus, quod est falsum. Probatur sequela, quia materia & forma sunt in loco ab eis diuerso, siquidem mutare debet locum, quod dicitur moueri: at non mutat materiam, nec formam: ergo si istæ sunt locus sequetur, quod aliquid præter illas, sit earum locus, & ita quod vnus locus sit in alio. Rursus patet, quòd locus non sit materia, quia quando rarefit aqua, non manet idem locus: at materia non corrumpitur, sed manet; ergo locus nõ est materia. Concludit, dicendo se posuisse rationes veras, quibus locum esse probatum est, & rationes disputatiuas, quibus, quid sit locus, discussum est. Et hæc de hoc capite.

CAP. TERTIVM.

An aliquid possit esse in se ipso.

INtentum Aristotelis in hoc capite est, declarare, Vtrum aliquid possit esse in se ipso; & facit duo. In prima parte explicat, quot modis dicatur esse aliquid in alio. In secunda, quo modo aliquid dicatur esse in se ipso. Ad primam partem deueniendo, quia loco præcipue conuenit, quod in ipso sit aliquid, describit, quot modis dicatur esse vnum in alio, & enumerat octo: Primus est, quo pars est in toto, vt digitus in manu, & anima in homine. Secundus est, quo totum in suis partibus simul: & ne videretur totum non esse in partibus, ideo ait totum non esse extra partes. Tertius est, quo species est in suo genere, vel particulare in suo vniuersali, vt homo in animali. Quartus est, quo genus in specie, vt animal in homine & quæuis pars definitionis in ipsa definitione. Quintus est, quo forma est in toto composito, vt sanitas in animali. Sextus est, vt in causa efficiẽti, vt in rege est iudiciũ, & in patre sunt filij. Septimus est, vt res in fine, sicut animans in animato. Octauus sicut aliquod est in vase, & in loco; & hunc dicit esse modum maximè proprium, reliqui vero dicuntur per analogiam ad hunc, in quantum id, quod dicitur esse in loco, conseruatur & recipitur in eo.

In secunda parte intendit probare, an aliquid dicatur esse in se ipso, an potius in aliquo extra se, ita vt vel nunquam dicatur esse res, vel in alio dicatur esse, & pro huius declaratione notandum est, quod secundum se esse in loco contingit dupliciter, vel secun-

secundum se totum, aut secundum sui partem; & subdit statim, quod quando aliquod totum habet plures partes, & earum vna est in alia, dicitur esse ratione illius in se ipso, sicut amphora vini dicit duas partes, amphoram, & vinum, & ratione vini dicitur esse in amphora. Subdit, ꝙ nõ alio modo dicitur aliquid esse in se ipso, quam secundum partem, sicut album dicitur esse in corpore per superficiem; & scientia in homine per animam, & non diceretur ita esse in se ipso, si illa esset separata, & non essent partes. Similiter, quando vinum & amphora seorsum sunt, non dicitur amphora esse in se ipsa, nec vinum in seipso, sed quãdo simul coniunguntur, tũc amphora vini dicitur esse in seipsa: & ad denotandum, quod totum est in se ipso ratione partium, hoc exprimit hoc exẽplo, vt albũ dicitur esse in homine, quasi dicat albũ dicitur esse in homine ratione partium, hoc est, secundum aliquã partem. scilicet corpus; in corpore vero sit secũdũ superficiem; & quod nihil sit in se ipso secũdùm totũ, patet primò inductione omnium modorũ eorum, quibus vnum dicitur esse in alio, inter quos nullus est, quo dicatur aliquid esse in se ipso secũdùm se. Ratione secundò sic probat: Si amphora vini est in se ipsa secũdùm se, sequitur quod sola amphora sit amphora vini, & quod solum vinum habet amphorã vini; & vt probet hoc, supponit, quod sine amphora vini sit in se ipsa, sive non, nec potest poni aliud, quod contineat, quam amphora, nec aliud quod contineatur, quàm vinũ, quia nec amphora continet ratione vini, nec vinũ continetur ratione amphoræ, & tunc ita format argumentum: si amphora vini est in se ipsa secũdùm se totam: ergo amphora vini est, quod recipit, & quod recipitur, aliter in se ipsa primò non esset, sed (vt suprà vidimus) solũ continet amphora ratione amphoræ, & solum continetur vinum ratione vini: ergo amphora vini est per se amphora, & vinũ per se vinũ, sicut intulimus, deducendo ad inconueniens. Cõcludit: ergo nihil est in se ipso, secundum se, sed ratione partis.

Modo verò patet non esse aliquid in se ipso ratione accidentis, aut secũdùm accidens, id est, quod est in eo, ꝙ est per se: quia sequeretur duo corpora esse simul penetratiue in eodem loco. Et patet: Demus aliquid, quod sit in se secundùm accidens, & hoc sit amphora sola; ergo in alio, quod secundùm se est in amphora: sed supposito, quod sit plena vino, nihil aliud est secundùm se amphora, quam vinum; ergo amphora est secundum accidens in se ipsa, quia est in vino, quod secundum se est in amphora. Tunc sic quando vnum corpus est in se secundùm accidens, quia est in alio, quod secundùm se est in illo, tunc proximum est ei, ꝙ per se est in loco: sed amphora dicitur esse in se, quia est in vino, quod secundùm se est in amphora: ergo magis est vinum proximum amphoræ, quam ipsa sibi; sed ipsa non est maior se ipsa, nec occupat nisi vnum locum: ergo vinum, cùm sit magis propinquum amphoræ,

amphoræ,nec per ſe,nec per accidens, dicitur eſſe in loco,ſed tantùm ſecundùm partem.Reſpondet modò argumẽto Zenonis dicendo, tolli proceſſum in infinitum, quia non omne quod eſt in aliquo,eſt in illo tanquam in loco, ſed locus dicitur eſſe in locato,tanquã forma extrinſeca,vnde ad quintum modum eſſendi in alio debet reduci. Cõcludit ergo locum nec eſſe materiam, nec formam,quia iſtæ ſunt partes cõpoſiti,at verò locus non eſt pars illius, quod eſt in loco; & hæc de hoc capite.

CAP. QVARTVM.

Quid locus ſit,& quas habeat proprietates.

INtẽtum Ariſtotelis in hoc cap. eſt declarare ex propria ſentẽtia quid ſit locus: & facit duo. Primò proponit quaſdam proprietates loci. Secũdo tradit definitionem loci. Ad primam partem deueniendo, primum proprium loci eſt continere locatum, hoc eſt ipſum circunſcribere & terminare.Secundum eſt, non eſſe aliquid intrinſecum locati, nec materiam nec formam nec aliquod eius inhærens, aut eius partem,ſed ſolùm externum continens.Secundum proprium eſt, locum primum & proprium æqualem eſſe locato:dicit verò proprium,ad differentiam communis,qui eſt maior. Quartum proprium eſt,quod licet nunquam ſit locus abſq; aliquo locato,à quolibet tamẽ poteſt ſeparari. Quintũ propriũ eſt omnem locum vel eſſe ſurſum vel deorſum.Sextum eſt, vnũquodq; corpus naturale in ſuo loco naturaliter vbique manere,& quieſcere.

In ſecunda parte dicit tradendam eſſe definitionẽ loci cũ triplici cõditione.Prima eſt,quod dubia propoſita ſoluat, cũ poſita fuerint circa quidditatẽ loci.Secũda eſt,quod proprietates conuenientes loco non auferantur. Tertia eſt, vt cauſa difficultatis & dubiorũ aperiatur, ita vt omnia relinquantur clara:ſi enim talis fuerit definitio data,omnia erunt demonſtratio aptiſſima,& via inde indagãdi locum, dicẽdo eam eſſe ex motu,vel pluriũ corporum ſucceſſiuè in eodẽ loco,vel vnius corporis per plura loca migrantis:ſicut ex diuerſa mutatione formarũ in vna materia,accidẽtiũ in vno ſubiecto fuit cognita materia ſubſtãtialis,& ſimiliter accidentalis.Confirmatur ex antiquis,quia ita ex motu indagabãt locũ, quòd cœlum dicebant maximè eſſe in loco,quia maximè mouetur;ſed hoc nõ ita eſt ſecundum mẽtem Ariſt. & ita dicit duos eſſe motus, quibus locus eſt cognitus;primus eſt latio, qua vnus locus deſeritur totaliter, & alius acquiritur. Secundus eſt augmentatio vel diminutio,qua maior pars loci acquiritur,vel perditur.Modó verò diſtinguit mobilia, quibus conuenit motus, dicendo: Quædã ſunt, quæ mouentur actu,& per ſe,vt ſunt ipſa tota, quibus per ſe ineſt motus, vt homo,ignis &c. Quædã verò per accidẽs, quæ mouẽtur,quia ſũt in eo,quod per ſe mouetur,quę ſũt duplicia:quędã perſe apta moueri,

moueri, vt ſunt partes integrãtes; quia dum ſunt in toto, illius motu mouentur per accidens, poſſunt tamen ab illo ſeparari, & per ſe moueri: alia verò mouentur per accidens, ita vt ſeparari non poßint, vt per ſe moueantur, ſicut ſunt albedo, & reliqua alia accidentia. Quanuis ergo hoc triplici motu aliquid dicatur moueri, ex primo præcipuè & ſecundo indagatur natura loci, quæ in hoc conſiſtit, quod non vt pars, ſed vt externum circunſtans cõtineat locatum; & ita ponit diſcrimen inter modum, quo continet pars totum, & quo continet locus locatum, & quia inter locum, communem, & partem non eſt ſimilitudo in continentia, quia locus cõmunis nõ proximè, & immediatè continet, ſed tantùm inter proprium locum & partem; & quia locus proprius proximè & immediatè continet, ideo hic rurſus repetit illam diuiſionem loci in communem & propriũ, & eam declarat: & quod differant, patet, quia locus communis non eſt æqualis locato, locus verò proprius eſt æqualis locato.

Modo adducit tres differentias inter id, quod proxime continet, & locũ, & totum ipſum, & ſuam partem. Prima eſt, quod pars eſt continua ipſi toti, at locus non eſt cõtinuus locato, ſed tãtùm contiguus, ita vt ſe tantùm tangant ſecundum ſuperficies vltimas corporis continentis, & contenti, alteram conuexam, & alteram cõcauam, quæ ita ſunt æquales, vt nec vna aliquid aliud, quam alia ambiat, nec è contrâ, quia ſimul ſunt. Alias ſimul adducit differentias ex ratione continui & contigui, &c. Primò, quod id, quod eſt contiguum, mouetur per ſe in illo, adhuc illo manente immoto, vt patet in aqua, quæ in vaſe immoto mouetur: at quod alteri eſt continuum, mouetur in ipſo, id eſt, per ſe non habet motum intrinſecum ipſi toti, & nunquam poteſt moueri, niſi moueatur ipſum in quo proximè eſt. Tertia differentia eſt, quod id, quod eſt alteri continuum, eſt in illo, vt in parte: quod verò eſt contiguum, eſt in illo, vt in vaſe, qui duo modi eßendi in alio, differunt, ex quibus patet locum eße vltimum corporis continentis æquale primo contento, ipſi contiguum, & proximum, nihil ipſius intrinſecum.

Modo ex adductis proprietatibus adducit genus loci hac ratione: Locus, vel eſt materia, vel forma, vel interuallum interceptum inter latera ſuperficiei continentis, aut ipſa ſuperficies continens; ſed non eſt forma vel materia, vel tale interuallum: ergo eſt ipſa ſuperficies continens: & ita ſoluit rationem propoſitam, qua dicebatur locum eße formam, eo quod vtraque eſt terminus continens: & reſpõdet diſparem eſſe rationem, quia forma eſt terminus intrinſecus exiſtens in re, cuius verè eſt terminus: at locus eſt terminus extrinſecus, exiſtens extra illud, cuius eſt terminus, ita quod forma ſit locato intrinſeca, locus verò non. Oſtendit prætereá locum non eße interuallum, ponendo rationem, ob quam videbatur eße; & erat, quia exiſtimabant antiqui inter latera ſuperficiei

perficiei continentis esse quoddam spatium, id est, quasdam dimensiones interminatas, quæ penetratiuè se habebant cum quocunque corpore aduenienti, ita vt per illum receßum nouum corpus aduenire, loco vel spatio isto similiter cum illo penetrato: & quoad profunditatem, eo quòd videbat quolibet corpore contento, & contiguo recedente, spatium illud, in quo recipiebatur, idem manere, quod est proprium loci. Hæc Aristoteles reiecit, dicendo inter latera continentis non esse aliud spatium & interuallum rationale quàm cuiuslibet corporis contenti, quod incidit, & succedit, vt spatium inter latera vasis est aqua, quando aqua est plenum, & aer, quando est plenum aeris, vel aliud quodcuis corpus, quo dicitur repleri, ita quòd si inter talia latera nullum mediaret spatium, iungerẽtur statim latera, vt res interiùs subtracto aere iũgumtur statim. Dicit autem istud spatium esse quodlibet corpus eorum, quæ apta sunt tangere, ita quod sit discontinuũ corpus: quia si esset continuum, non posset tangere. Dupliciter verò patet tale interuallum non esse locum. Primò, quia inde sequeretur esse infinita loca in quouis corpore succedente, quia qualibet pars per se haberet suum locum, cum qualibet se penetraret cum illo spatio: & cùm sint partes infinitæ, essent loca infinita. Modò vero quamuis sint partes infinitæ, sed quia non ponuntur in loco ratione sui, sed ratione vltimæ superficiei, qua terminatur tale corpus, ideo contra nos non sequitur, quod sint infinita loca. Primo probat, quia sequeretur locum esse per se in loco, & vnius locati esse duo loca, vel multa, quod tamen est falsum. Et patet: Ponatur vas repletũ aqua, cuius spatium cũ aqua penetratiua dicitur esse locus, in alio vase, vbi est aliud spatium, cum quo etiam penetretur: ergo sequitur, quòd vnius aquæ erit duplex locus per se: alter spatium illud primum cum ipsa penetratum, alter spatium secundum cum illa similiter penetratum. Imò cùm possit poni in alio & alio spatio, sequitur quod vnius locati sint duo, imò & plura loca per se: & rursus sequitur, quod vnus locus sit in alio. Ostendit vero Aristoteles hæc inconuenientia non sequi ex sua sententia, ponendo vltimam superficiem continentem, & concauam illius vasis: vnde, quando vas mutatur, non manet idem locus respectu vasis, quia aliam diuersum acquirit, sed manet idem locus respectu aquæ, quia manet eadem superficies concaua vasis: vnde non sequitur, quod illa aqua habeat simul duos locos proprios, sed tantum vnum, scilicet, superficiem concauam corporis continentis, quamuis illud continens modo sit in vno loco, modò in alio, quia localiter mouetur: & ita in hoc casu accidit, quod non manet locus mundi, id est, totius vasis, sed tantùm manet locus aquæ proprius & proximus, scilicet superficies interna vasis.

Deinde Aristoteles probat non esse materiam, licet aliquam cum illa

habeat similitudinem, quæ in hoc consistit, quòd sicut eadem materia eadem manens modò suscipit vnam formam: modo vero aliam, ita quod nũquam sine aliqua inueniatur, ita locus idem manens & quiescens modò suscipit vnum locatum, modo vero aliud, ita vt nunquam sit absque aliquo: ostenditque triplicem differentiam. Prima est in transmutatione, non in mutatione materiæ, quod erat aer, dicimus modo factum aquam, at non dicimus, vbi erat aer, nunc esse aquam: non ergo eodem modo materia & locus sunt receptiua. Altera differentia iam est, quòd materia est pars rei, & non separabilis ab ipsa manente, quia materia non potest aqua sine sua materia: at vero manet res separata a loco, in quo erat: tertia differẽtia est: materia cõtinetur & determinatur: at locus continet & determinat: non ergo sunt idem: & ita concludit, quod locus non sit materia, vel forma, vel interuallum: debet ergo esse vltima superficies corporis continentis. Declarat verò quod debeat esse illud, quod contineatur, dicendo illud debere esse corpus mobile.

Genere loci tam declarato, pergit ad declarandum differentiam: nam omnia dicta, scilicet, quod sit vltima superficies corporis continentis, nondum attingunt loci differentiam, quia vasi etiam conuenit, quod sit vltima superficies corporis continentis, & tamen non constituit locum: & dicit esse difficultatem talem inuenire differentiam, quia locus cum alijs pluribus habet conuenientiam & similitudinem, præcipue cum interuallo: quia sicut hoc manet quietum & immotum, motis corporibus, ita & locus: & ob hoc videtur, quod istud interuallum sit locus: & ponit motiuum antiquorum ponentium tale interuallum, & erat, quia cùm aer sua raritate inuisibilis appareat, putabant inter latera continentis, verbi gratia, vasis, esse spatium aliquod, vel interuallum penetratum cum ipso locato, cum tamen reuera non sit, sed tantùm aer occupans talem locum, qui nec vacuus est, neque aliquod spatium vel interuallum habens præter aerem, quando aer est contentus, sicut est corpus crassum, quando istud continetur.

Ponit tandem differentiam, & conuenientiam inter locum, & vas, & modos continendi vtriusque: conueniunt enim quod vtrumque continet, differunt tamen quod vas est mobile, locus vero non est: vas similiter trahitur & mouetur cum re contenta, at vero locus non simul trahitur cum re contenta, sed manente loco, res locata trahitur & mouetur. Et ponit exemplum de vmbra, quæ si comparetur ad aquã, quæ subtus illam est, simul cum illa trahitur: & hæc respectu illius non habet rationem loci: si vero comparetur ad totum fluuium, quo manente immoto, in eodem nempe situ, mouetur vmbra, habet iste respectu illius rationem loci.

Ex di-

Ex dictis colligit integram definitionem loci, quæ sic se habet: Locus est terminus primus continentis immobilis: Dicitur terminus vel superficies, ad excludendum interuallum, materiam, & formam: dicitur primus, ad excludendum locum communem, qui non secundùm se sed medio proprio continet: dicitur immobilis ad differentiam vasis, quod non manet immobile, & fixum. Quod autem sit locus immobilis, confirmat ex omnium sententia, ponentium duo esse loca omnium: alterum sursum, & alterum deorsum. Primum est superficies concaua lunæ, quæ versus nos est.

Secundum est, medium cæli, puta terræ locus. Sed hæc dicuntur propriissime loca propter immobilitatem, quia superficies cœli semper seruat eundem situm, quantuncunque moueatur: & similiter terra in eadem manet proportione. Et quod sint ista loca, sursum & deorsum, patet ex motu, quia leuia dicuntur moueri sursum, cùm ferantur ad concauam cœli superficiem, quæ versus nos est, in qua quia ignis immediate continetur, dicitur esse sursum; grauia verò dicuntur ferri deorsum, cum ad concauam superficiem aquæ ferantur, in qua quia terra immediatè continetur, ideo dicitur esse deorsum. Et concludit, soluendo hanc obiectionem: si locus non est interuallum se penetrans cum locato, quomodo poterit esse in loco, & in eo coniungi? Respondet, hanc coniunctionem esse secundùm superficies vltimas, quibus se tangunt.

CAP. QVINTVM: Quo modo cælum sit sit in loco.

INTENDIT Aristoteles in hoc capite, ex loci definitione declarare, quæ dicantur esse in loco: & facit duo. Primò declarat, quæ dicantur esse in loco. Secundo quasdam soluit obiectiones, & loci proprietates adducit.

Primo ergo docet, illud corpus secundùm se esse in loco, quod habet extra se aliud continens, illud verò, quod extra se non habet aliud continens, secundùm se non esse in loco, posse tamen esse secundum partes; vt si aqua extra se non haberet aliud corpus, quo contineretur, non diceretur esse in loco secundum se totam, nec hoc modo moueretur, sed secundùm partes moueretur, quia vna earum in altera continetur, vt in loco, & ita subdit Arist. quòd totum (id est, vniuersum) quodammodo mouetur, & quodammodo non: secundùm se non mouetur, cum vt sic non mutet locum; at secundum partes mouetur, secundum quasdam circulariter, scilicet secùndum orbes celestes; secundùm alias verò sursum, & deorsum, vt secundum elementa grauia, & leuia, quia secundum has est in loco, aliter tamen &

aliter pro partium diuersitate.

Deinde intendit declarare, quomodo sit in loco, quia per motum apparet locus, & dicit dupliciter posse esse aliquid in loco; actu, & potentia, sicut pars inest toti composito continuo similari, non actu, sed potentia, quia diuidi potest ab ea. Et contigua manere actu, quando iam sunt diuisa partes adinuicem. Ea vero, quæ sunt actu in loco, subdiuidit. Quædam secundum accidens, & declarat exemplis, dicendo; quod per se est in loco omne mobile secundum locum, vel secundum augmentum, vel decrementum. Vocat vero mobile secundum locum, quod totum locum deserit, quando mouetur, alium acquirẽdo nouum, & hac ratione mobile circulariter, vt cœlum, non dicitur mobile secundum locum, quia iste motus non dicitur, vt primus, latio, sed circulatio: modo ergo subdit, quod cœlum (vniuersum) secundum se totum non est sic in loco per se, quia non est extra se aliud corpus, quo ambiatur; partes tamen ipsius sunt hoc modo, quia vna contigua est alteri, & ab illa ambitur.

Alia vero inquit esse in loco per accidens, vt animam, & cœlum: quia dubitare quis poterat, si vniuersum est in loco, secundùm quas partes sit in loco, & quæ sit aliarum locus, hoc declarat, dicendo omnia esse in cœlo sic: quod terra sit in aqua, hæc in aere, iste in igne, & ignis in cœlo, cœlum vero est quoddam totum, in quo ista continentur, & ipsum non in alio. Et quia cœlum non continet, nisi tantum vltimam superficiem, secundum quam tangit mobilia corpora (id est elementa) ideo ait esse locum horum, secundum vltimum terminum, quem ideo quiescentem appellat, quia non mutat secundum se totum locum, sed intra illum mouetur.

Modo vero soluit argumenta antea adducta, ea recitando: nam solutiones expresse non ponit, quia notæ sunt ex declaratione definitionis loci. Vnde ad primum dicitur, quod nõ necesse est augeri locum aucto locato: & rationem reddit physice, quia augmentum corporis fit secundum trinam dimensionem longitudinis, latitudinis, & profunditatis: at locus non dicit profunditatem, sed tãtùm superficiem ambientem: vnde satis est, quod ista superficies extendatur eodem tenore, quo est locatum auctum, & non requiritur, quod augeatur locus.

Ad secundum, negat punctum habere locum, ratio est, quia locus est superficies ambiens; at sola corpora per se ambiunt. Ad tertium negat sequi penetrationem loci cum locato, quia non sunt æqualia secundum profunditatem, ex qua sequeretur hæc penetratio, sicut sequeretur posito interuallo: sed tantùm sunt æqualia secundum vltimas superficies, quibus possunt se optime tangere sine penetratione. Soluit quintam rationem Zenonis, dicendo, non quidquid est, in loco necessario esse debere, sed satis

satis est habeat alium modum essendi in alio, & ita locus est in locato non vt in loco, sed vt terminus in termino, id est, tanquam extrinseca forma.

Sextam adducit proprietatem, dicendo omnia ferri naturaliter in locum suum, & ibi manere, & quiescere, vt ignis ad concauum lunæ, aer ad concauum ignis, aqua ad concauũ aeris. Et reddit huius rei rationem, quia locata habent quandam conuenientiã & conformitatem cum locis, quod vocat Arist. congenea, id est, consequenter, & immediate se habentia; vt ignis, & aer, iste & aqua, hæc & terra, & connaturalia, vel symbola, id est, conuenientia vna in qualitate: sicut cõuenit aer cum igne in calore, & cum hoc aqua in humiditate, & cũ ista terra in frigiditate: sunt etiam coadunata, & compatibilia, quia à natura sic ordinata sunt, vt cum ibi sunt tanquã in locis propriis, non se destruant mutuo, & ratione etiam cælestis influxus: at vero, quando extra illa se tangunt, mutuò se destruunt: reddit verò rationem, quare locatum maneat, & quiescat in suo loco naturali, dicendo eã esse, quia sicut pars diuisa tendit ad suũ totum, sta locatum ad locum; sed pars quando suum attingit totum, vlteriùs non progreditur, ergo nec locatum, obtento loco suo naturali. Et ostendit, quomodo locatum se habeat vt pars, & locus vt totum, dicẽs quia aqua, quæ est locatum, se habet vt materia, aer verò, quæ est locus, se habet vt actus & forma; at materia rationẽ habet partis, actus verò, & forma totius, quia per ipsum consummatur. Et quod aqua sit materia aeris, patet, quia est in potentia ad ipsum, quamuis etiam ad aquam sit aer in potentia, sed diuersimode.

Pro quo est notãdum, quod elementa quanto sunt perfectiora aliis, sunt minùs materialia, & superiorem occupant locum, magis accedẽdo ad cœlum. Secundo est notandum, quia quãdo ex aliquo imperfecto & inferiori fit superius & perfectius, dicitur generatio: quando verò è contra, potiùs corruptio dicitur. Ex quibus Aristoteles colligit, quod inferiora elementa, cũ sint imperfectiora, se habent vt pars, & materia, ex qua generantur: superiora verò ista è contra se habent vt totum, & forma; vnde cum ista sint locus, illa verò locata, bene sequitur, quod locatũ se habet vt materia, & pars, non quia re vera cõponat, sed quia se habet ad modum partis materialis, in quantum determinatur, & continetur, & è conuerso vt totum & forma, quia cõtinet & determinat: huius verò tractatum remittit ad libros de generatione. Cõcludit vero Arist. quod cum aqua & inferius quodcumq; simul sit actus & potentia, diuersimode tamen, quia est aer, quia dicitur actus: est vero actu materia ipsa, dum materia est aqua, et vt materia, & pars in hoc statu perseuerans aerẽ tãgit, & est in eo tanquã in loco: at cũ conuersa fuerit in aerẽ, iam non erit in ipso loco, sed vnum cũ ipso, quamuis aliter & breuiter hunc locum declarant Lumieres, dicendo, quod locus & locatũ constituunt quo-

d quomodo vnum totum, in quo locatũ se habet vt materia, locus verò vt forma: & ita sicut materia tẽdit ad tale, se copulando formæ, & vlterius non procedendo; ita locatum ad suum naturalem locum; & ita hunc de loco tractatum Aristoteles concludit, dicendo, se de loco explicuisse, an sit, & quid sit, quomodo, & qualis.

ANNOTATIONES circa literam.

PRimum dubium textus est circa caput primum texti, quid intelligat Aristoteles per quæstionem, quomodò sit locus. Respõdet Themistius, & Auerroes, quòd intelligit quæstionem, an sit substantia, vel accidens. Simplicius verò quæstionem, qualis sit locus; interposuit verò quæstionem qualis, quæstioni quid sit, quia licet quidditas & essẽtia in re sit prior passionibus, quæ pertinent ad quæstionem, qualis sit, tamen quantum ad nos priores sunt passiones ipsa essentia, & quidditate, cum per illas indagetur & inuestigetur essentia & quidditas rei ipsius.

Secundum dubiũ est, quomodò Arist. dicat omne, quod est, esse in loco, cum spiritualia sint, & nõ sint in loco circunscriptiuo, de quo est sermo: & quomodò Aristoteles hoc probet, dicendò, quæ non sunt, non esse in loco: ergo quę sunt, sunt in loco: videtur enim arguere ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis, quæ argumentatio est vitiosa. Respondetur, quod vt Metaphysici interpretantur, Aristoteles loquebatur ex sentẽtia antiquorũ, qui existimabant ens & corpus cõuerti; & ita cùm omne corpus sit in dicto loco, similiter & ens; & hoc significauit Arist. illo verbo (existimabat) vt Simplicius & Alexander notant; nã omnes antiqui erant in hac sententia, nisi qui tollebant omne incorporeum; in terminis autẽ conuertibilibus bene valet dicta argumentatio ratione materiæ, sicut vidimus cap. 10. Post. & hæc est ratio, propter quam secundum hos antiquos, qui omnia dicebant esse in loco, confundebant Physicã cum Metaphysica, quia ens, de quo Metaphysica, & corpus, de quo Physica, confundebantur, & vnum non erat alio superius.

Tertium dubium est, quomodo motus localis dicatur communissimus, & maximè proprius, cum hæc duo videãtur pugnare. Respõdetur, quòd dicitur communissimus quãtum ad nostram cognitionem, quia omnis, qui cognoscit esse motũ, cõmuniter cognoscit localem motũ; & ita ratio eius in eius termino à quo fuit primò cognita, vt Arist. docet 5. Metaphysicę: & primo dicitur cõmunissimus extẽsiuè, quia se extendit ad omnia corpora tã animata, quam inanimata, tam mixta, quã simplicia, tam corruptibilia, vt sunt elementa, quam incorruptibilia, vt sũt cęli, ad quos nullus alius motus augmentationis, alterationis, vel diminutionis extenditur: dicitur tamen proprissimus, non sumẽdo proprium, vt distinguitur contra communẽ

munem, quia hac ratione esset repugnantia in dictis, vt patet; dub. sed principali, ita vt sit principalissim⁹. omniū, quod debet intelligi ex parte subiecti, quia conuenit principalissimo mobili, vt est cæleste, nā ex parte termini alius motus potest esse præstantior, sicut est alteratio terminata ad qualitatē, quę præstantior est ipso vbi, ad quod motus localis terminatur; vel dicitur proprijssimus ratione cōtinuitatis, quę maxime propria est motui, cum sit de genere continuorum, vt 3. Phys. dixit, nam proprijssimè habet continuitatem, sicut cum habet spatiū, supra quod fiat; cum ergo proprietas neutro modo dicto excludat quācunque communitatem extēsiuam, hinc est, quod cōmunissimum & maximè proprium possint simul cohærere in motu locali. Et si vlteriùs quæras, cùm ad physicum spectet agere de motu, & ente mobili, quare agit de loco, qui immobilis est, vt ex eius definitione patebit? Respondēt Iuniores, quia licèt in se sit immobilis, est tamen terminus motus, cuius gratia fit motus.

Alij vero vertunt aliter hunc Arist. textum, dicendo, motum localem esse cōmunissimum, & primū loco proprijssimum, vel quia cœlorum motus est omnium primus, cū tamen sit localis, vel quia in quolibet mobili est prius esse in alio, q̄ per motum localem acquiritur, quā reliquos motus exercere, cùm hi præsupponāt motum.

Quartū dubiū est circa secundum tex. quare Aristoteles probat locum esse, cùm sit per se notum: in per se vero notis nulla requiritur probatio. Respōdet Auerroes, quod tantùm id putat Aristoteles facere, quia tam est difficile cognoscere quid sit, vt videretur non esse, vnde ad hoc dub. propulsandum id Aristoteles probauit, melius tamē respondetur, quod aliud est locum esse, & hoc est per se notum, & ita nō probatur hic ab Aristotele; & similiter probatur de quocunque corpore; aliud vero esse distinctum à corpore locato, & hoc non est per se notum, & ita probatur ab Aristotele, & similiter probatur cuicunq; corpori sensibili suum debere correspondere locum, quod per se notum non est, quanquam illis locum esse absolute sit per se notum.

Quintū dubiū est, quid intelligat Aristoteles textu 4. quando inquit sursum, & deorsum, ante, & retro, & reliqua esse species, & partes loci. Respondetur cum Commentatore hic, quod istæ differentię loci possunt considerari dupliciter. Primò, in quantum sunt termini motuum naturalium, id est, quædam vbi diuersa terminantia diuersos motus: & hac ratione sunt species loci, & tantùm duę, sursum & deorsum, quia corpora naturalia tantùm mouentur sursum aut deorsum naturaliter, & ita vocauit has differentias, species loci. Secundo possunt considerari, inquantum complent & integrant vnum locū naturalem, aut vnum locatum; & hac ratione dicuntur partes loci, & sunt sex: sursum deorsum, ante & retro, dextrum & sinistrum; quæ in animalibus sunt in se, & ex natu-

ra rei distinctæ, vt patet: in cœlo etiam sunt distincta, quia Septentrio est deorsum, Auster sursum, Oriens dextrum, Occidens sinistrum, &c. de quibus in secundo de Cœlo latius agemus; & ad hanc insinuandam diuersitatem, dixit Aristoteles esse species quasdam loci, alias vero partes.

Circa secundum caput sextum dubium est, quomodò Aristoteles dicat locum cõmunem differre à proprio, quia iste per se continet, ille verò non. Contrà, Etiam locus communis per se continet; ergo nulla est differentia. Minor patet, quia cœlum, quod est locus communis, per se continet hæc inferiora; ergo locus communis per se continet, & sic differentia nulla. Respondetur, quòd continere per se, stat dupliciter, vno modo immediatè, & primò, non medio alio loco continenti: & hac ratione continet locus proprius. Secundò mediatè intercedente alio loco intermedio, & hac ratione continet locus communis, medio proprio; & in hoc voluit ponere discrimen: vnde non sumitur (per se) vt distinguitur contra (per accidens) sed vt distinguitur contra (per aliud) quãdo ait, quod locus proprius per se continet, non vero communis; & sic tollitur difficultas.

Septimum dubium circa textum 17. est, quomodo Aristoteles dicat, quod manente vno & eodem loco variãtur successiue sua locata, siquidem recedente vno locato, aer, qui erat locus, continuatur successiuè alteri, & ita locus nouus aduenit quare non videtur possibile, quòd sit vnus numero locus, à quo vnum locatum exit, & in quem aliud ingreditur. Respondetur, quod in loco dupliciter possunt variari superficies aeris ambientis, vt posteà latiùs dicetur. Primò materialiter, quando manẽt in eodem situ & distantia ad partes fixas mundi, ac antea erant; & hæc variatio non variat locum, cum formale illius maneat inuariatum. Secundo modo possunt variari formaliter, quando variatur distantia ad partes fixas mundi: & hęc variatio infert variationem loci, cùm eius formale varietur. Modò ergo dico, quod per recessum vnius locati, & accessum alterius, solum possunt variari superficies primo modo: & ita benè Aristoteles dixit, quòd manet idem locus, cum quæuis alia succedens superficies in eadem distantia, & continentia succedat, ac præcedens.

Circa caput tertiũ est 8. dubiũ, quomodo hæc propositio: Amphora vini est in se ipsa, concedatur vt vera ab Arist. ratione partis, quia vinũ, quod est vna pars, est in amphora, quę est alia: quia in propositione idẽtica, sicut ista videtur, eandẽ suppositionẽ habet res in prędicato, ac in subiecto: sed in prædicato supponit amphora vini pro aggregato ex vtroque: ergo in subiecto: ergo sequitur iã, quod idem sit in seipso secundum se totum, quod repugnat rationi & Aristoteli hic. Respõdetur cum Iauello q. 11. q. aliud est prædicari aliquid de se ipso identicè, aliud verò esse in se ipso: quia ad primum nulla requiritur distin-

distinctio inter subiectum & prędicatum,& ita sicut in hac:Petrus est Petrus, vtrobique supponit Petrus eodem modo,similiter in hac:amphora vini est amphora vini: at vero ad secundum requiritur necessario distinctio inter id, cui aliquid ineſt, quod habet rationem continentis,& id, quod illi ineſt, quod habet rationem contenti:vnde quãdo aliquis terminus significat aliquod compositum habens duas partes,quarum vna continet,& alia cõtinetur,quanuis possit sumi aut pro solo continenti,vt quãdo dicimus amphora vini cõtinet duos cyathos vini: quod Hiſpane dicimus:Este jarro de vino cabe dos azumbres, aliquando pro solo contento, vt quando dicimus:Sortes bibit cyathum vini,quod Hiſpane dicimus: se beue media arroba de vino,quia certum est,quòd non bibit cyathũ vini,vel vas continens, sed tantum liquorem contentum, & nihilominus in illa propositione,in qua prædicatur vnum contineri in alio,nec a parte prædicati debet sumi pro solo cõtento,nec a parte subiecti pro solo continenti: vnde dicere quòd amphora vini sit in seipsa,facit hũc sensum: Vinum solum continetur in amphora sola:vnde in forma respondetur,quod ista propositio non est identica,sed potius est formalis requirens diuersitatem extremorũ dictam,secundum quam debet supponere,vt vera sit, quia secundum communẽ vsum loquẽdi æquiualet huic:vinum est in amphora, vbi patet diuersa esse extrema.

Nonum dubiũ est circa tex. 14. quomodo Aristoteles dicat,ꝙ forma continet materiam,cum potius contra contingat, quia materia est receptaculum formarum:sed receptaculum continet id,quod in eo recipitur,non contra: ergo materia continet formam,non contra. Respondet,quod non sunt idem recipere & continere,& ita quãuis materia recipiat formam,non sequitur quod contineat:ratio est,quia continere(proprie loquendo)est trahere contentum ad proprios terminos continentis, sicut vas dicitur continere aquam,quia illam trahit ad suum proprium terminum, ita quod si vas sit triangulare, aqua sit triangularis,si quadrangulare, erit quadrangularis: cum ergo forma trahat materiam ad suos terminos proprios, dicitur illam continere, & determinare, quod si forma sit aeris,quia est sua natura rara,materiam extendit,& dilatat: si est terrę,aut lapidis,quia est densa,è cõtra materiam coarctat, & ita dicitur materiã continere, quanuis in illa recipiatur, quia non trahitur ad eius terminos, sicut trahitur aqua contenta ad terminos vasis, imo potius suum receptaculum,vt est materia,trahit ad suos terminos proprios.

Circa caput. 4. est decimum dubium text. 3. & 4. quid Aristoteles intelligat,quando ait, quod superficies loci,& locati sunt in eodẽ: quia si vellet dicere, quod sunt in eodem subiecto (vt verba sonant) est falsum,cum vna sit in hæsiue in locante, & alia in locato, locans vero & locatum diuersa sunt subie-

cta. Si autem velit dicere, quod sint in eodem loco, hoc est falsum, quia iam locus esset in loco, quod Aristoteles reprehendit, disputans contra antiquos. Respõdetur, quod neutrum horum intelligit, sed tantum, quod istæ superficies sint simul, ita quod se immediate tangant, nulla inter eas realitate mediante.

Circa caput quintum tex. 43. dubiũ. 11. est, quid intelligat Arist. per illud totũ, quod secundũ se totum non est in loco, sed secũdum partes. Ad hoc respondet S. Tho. quod intelligit vltimam sphęram cæli, quæ alio vlteriori corpore non continetur, & ita secundum se totũ non est in loco, cum secundum se totũ non habeat externũ ambiens, est tamen in loco secundum partes, quia vna continetur in alia, tanquã in loco, non actu, quia sunt continuę, sed tãtũ potentia, quia si essent diuisæ, vna esset actualiter in alia, nã ad talem modum essendi in loco requiritur inter continens & contentum discontinuitas, sicut diximus in textus explicatione. Græci aliter respõdent, quod per totum intelligit aggregatum ex orbibus cœlestibus, tanquam ex partibus, & hoc non est in loco ratione dicta, secundum se totum, est tamen secundum partes in loco, quia vnus orbis actu continetur in alio, cum tantum sint contigui. Sed melior est expositio Alberti dicentis, quod per totũ intelligit vniuersum, quod nõ pot esse secundũ se totũ in loco, cum extra se habeat nullũ corpus circunstans, siquidẽ omne corpus intra se includit: dicitur tñ esse in loco secundũ partes, secundũ quasdã circulariter, scilicet, secundũ orbes cęlestes, secundum alias vero sursum & deorsum, vt secũdũ elemẽta, quia hæc omnia includũtur in vniuerso. Hæc est ratio, ob quã ista expositio magis consonat textui, quã reliquę, quia totũ in prima & secunda expositione nõ potest habere partes, quæ moueantur sursum & deorsum, quia solum dicit vt sic, vel vltimã sphærã cæli, id est, primũ mobile: vel oés sphęras cęlestes: at vero totum in tertia acceptione, cũ omnia corpora cõprehendat eriã grauia & leuia, secũdũ ista habet partes, secundũ quas dicatur moueri sursum & deorsum, & secundũ sphæras cælestes circulariter. His absolutis, ad graues quęstiones de loco perueniamus. Diuiditur hęc loci tractatio in tres partes. In prima discutiemus, an sit locus, in secũda, quid sit: in tertia vero, qualis sit: & hæc de hoc capite.

CAP. SEXTVM,

De vacuo, an sit.

POstquam Aristoteles egit de loco, intendit in hoc cap. aggredi disputationem de vacuo, & facit duo. In prima parte proponit ea, quæ de vacuo dicturus est. In secunda parte ponit argumenta antiquorum, qui vacuum esse intendebant. Ad primam partem deuenicndo, ait duo de vacuo esse tractanda. Primum, an sit: secundum, quid sit. Et primo assimilat vacuum loco in hoc, quod sicut locum esse ex rationibus vtrinque tactis apparuit

parvit difficile, ita & vacuum esse ex rationibus similiter vtrinque tactis, apparet difficile. Et hoc est, quod dicit habere fidam & incredulitatem. Et subdit ad Physicum pertinere agere de vacuo, quod habet coniunctionē cum loco, nam antiqui locum, vacuum esse plenum putabant, & idem subiecto, non ratione, quia id quod est receptiuū corporis, vocabant locum, quādo actu illud habebat plenum, & quando carebat, vacuum. Tria vero dicit se de vacuo tractaturū. Primo ea, quæ dicūt affirmātes illud. Secundo ea, quæ dicunt negantes. Tertio ea quæ vacuo communiter insunt. Sed prius inuehitur contra illos, qui arguebant cōtra vacui positionē, q̄ non sunt argumentati contra principalem intentionem ponentium vacuum, sed potius contra illud, quod ex alio errore dicebant. Pro quo est notandum, quod ponentes vacuum duo dicebant. Primo, quod illud esset quoddam opacum distinctum à corporibus sensibilibus, ita quod careret omni sensibili corpore. Dicebant secundo, nihil esse in rerum natura, nisi corpus sensibile, vnde cum aerem non perciperent sensu, putabant illum nihil esse: & ita Anaxagoras & alli, de quibus Aristoteles hic ait, quod non rectè impugnabant vacuum, detinebantur in probando, quod aer esset corpus, quamuis non sit sensibile, cum tamen deberent detineri in probando, quod non esset tale spatium, quale ab illis ponebatur, vt esset in eo ratio vacui. Et quod aer esset corpus, probant isti duplici experimento. Primo, quia vt res pleni aere, quando os habent ligatum fortiter, resistunt ponderi, & non supprimuntur: at quando habent os non ligatum, partes comprimuntur, & cedunt facile ponderi: signum ergo est, quod aer intus existens aliquid erat. Secundo, quia clepsidra habens orificium superius clausum non valet aquam recipere, quousque aerem emittat: ergo aer inclusus aliquid erat. Demum colligit Aristoteles, quod ad impugnandam prædictam sententiam, debebat probari nullum spatium diuersum esse à corporibus illa seiungens, vt ponebat Democritus & Denxippus, siue spatium sit separabile, id est, actu non habeat corpus, siue actu habeat: imò nec extra cœlum posset dari continuum spatium, & ita inquit, istos non occurrere directe huic quæstioni (quod vocat non occurrere problemati secundum partes) & sic ait, quod qui vacuum ponunt, magis directe procedūt, quia probant, quod intendunt.

In secunda parte ponit argumenta eorum, qui dicunt vacuum esse: & primum est ex motu locali sic: Corpus, quod mouetur, vel recipitur in vacuo, vel in alio corpore: si in primo: ergo habetur intentum: si in secundo, sequitur quod corpus maximum recipitur adæquate in minimo. Probatur sequela, quia si primum corpus, v.g. pedale, recipitur penetratiue in alio pedali corpore pleno & adæquato: ergo pariter potest recipi istud duplex pedale penetratum

tratum in alio pedali pleno, cum ex vi penetrationis non occupet maiorem locum duplex pedale penetratum, quã vnum sine penetratione. Rursus istud duplex pedale penetratum poterit recipi in vno pedali pleno, & ita sequitur quod tripedale habens tres pedalitates distinctas, poterit cum vno pedali penetrari, quod est absurdum, quia licet vnum corpus æquale posset cum alio penetrari, non tamen maius cum minori, quia aliàs ei adæquaretur.

Et confirmatur ex Melisso, qui ita ponebat motum coniunctum cum vacuo, quod mundum ponebat immobilem, quia negabat vacuum esse, in quo posset moueri: at motus datur in rei veritate, vt experientia patet: ergo & vacuum debet dari.

Secundo probant hac experientia: si dolium plenum vino sit, & tale vinũ mittatur in vtres, postea vero simul vinum cum vtribus intra idem dolium possint recipi: sed hoc non posset fieri, nisi quia in partibus vini datur vacuum, quod postea in vtribus comprimitur, vt minorem occupet locum, quam antea, & ita remaneat locus vtribus recipiendis: ergo.

Tertio id probant ex augmentatione, quia quãdo animal augetur, sumpto cibo, vel ille cibus recipitur in pleno & hoc non: quia esset penetratio dimensionum: vel recipitur in vacuo, & sic haberetur intentum.

Quarto id probant alia experientia, quia si vas plenum cum aere impleatur aqua, tantam aquam capit simul cũ cinere, ac si sine cinere esset: sed hoc nõ potest intelligi, nisi quia talia corporalia habent intra se vacua spatia, quæ in coniunctione comprimũtur, vt minorem quam antea occupent locum. Et probant ex Pythagora, qui corpora, quæ immediate se habebant, ponebat discontinua esse, medio tali vacuo: imo & numeros ipsos tali vacuo dicebant discontinuari, & per cælum ad nos peruenire tale vacuum, ex magno illo vacuo, quod supra cælum est, & ita esset quædam spiratio illius: vnde mundum eodem modo ac vnum animal imaginabatur, quia sicut istud dilatatur, cum spiritum vel ventum recipit, & cum illum emittit, constringitur: ita mundum dilatari ponebat magna receptione vacui, & cõstringi per compressionem illius, & hæc de hoc capite.

CAP. SEPTIMVM, Quid sit vacuum.

INtentum Aristotelis in hoc capite est, agere de natura vacui, determinando an detur vacuum, & facit duo: Primo ponit quandam definitionẽ vacui. Secundo soluit rationes in oppositum. Ad primam partem deueniendo, ponit definitionem nominis vacui, qua vtebantur antiqui, dicendo, vacuum esse locum, vbi nihil est. Primo reddit rationem huius vltimæ particulæ, quia antiqui ens, & corpus dicebãt conuerti: & ita, quod non erat corpus, dicebant nihil esse, & consequenter, quia

quia in vacuo non est corpus, dicebant nihil esse.

Reddit rationem secundæ particulæ, quia cùm in puncto non sit corpus, nec graue, nec leue, nihil erit; esset ergo punctum vacuum, nisi de ratione vacui esset locus, qui non est de ratione puncti. Colligit ergo ex dictis, quod vacuum est non plenum corporis tangibilis, seu grauis, & leuis: sed quia his nondum sufficienter declaratur definitio vacui, ponit quandam dubitationem ad hoc, rogans, an si in vacuo non esset corpus tangibile, seu graue, & leue, quod est idem, & esset color, sonus, & obiecta alterius sensus, an esset vacuum: & respondet cum distinctione, quod si adhuc esset susceptiuum corporis tangibilis, esset vacuum, si non, minime, quasi diceret: integra vacui definitio est, quòd sit locus carens corpore tangibili, aptus tamen illo repleri. Sed aliam ponit vniuersaliorem descriptionem vacui secundum accidens, dicēs vacuum esse, in quo nulla est substantia sensibilis. Sed reprehendit eos, qui ex hoc inferebant materiam esse vacuum: quia cum vacuum sit quidam locus, sicut iste est talis, quod ab eo possit res integra manens separari, similiter vacuū debet esse tale quod ab eo possit res separari: sed á materia non potest res separari: ergo sicut hac ratione non est locus, nec vacuum debet esse. Quid sit tamen dicendum de vacui existentia secundum suam sententiam, debet colligi ex definitione loci supra adducta: nam cum vacuum sit quidā locus priuatus corpore, sicut dictum est locum esse vltimam superficiem ambientis, non vero aliquod spatium, ita vacuum deberet esse, si esset superficies ambientis, non aliquod spatiū: at omnes, qui ponunt vacuum, dicunt illud esse spatium: ergo sicut non datur tale spatium (vt constat ex dictis) vt in eo consistat ratio loci: ita vt nec in eo consistat ratio vacui.

Quòd vero vacuum locus esse debeat, ostendit. Primo, quia nulla alia ratione vtilitas aut finis vacui potest excogitari, nisi vt locus sit. Secundo, quia sicut eodem modo probatur locū esse, & distinctum à locato ex successione diuersorum locatorum in eodem numero loco, ita vacuum probatur esse distinctum spatium ab spatiis corporum, ex eadem successione, quia sicut gratia motus ponitur locus à quibusdam, ita gratia motus ponitur ab aliis vacuum: vnde secundum hos non est differentia loci & vacui: si ergo locus vt supra vidimus, non potest esse tale spatium: ergo nec vacuum erit, quod in tali spatio præcise ponitur.

In secunda parte soluit rationes adductas ad probandum esse vacuum: & primo illam, quæ desumebatur ex motu, dicens vacuum ad minus non esse necessarium ad motum alterationis, quia cum iste fiat secundum qualitates, optime potest fieri in pleno. Ex quo reprehendit Melissum, qui mundum ponebat omnino immobilē, quia vacuum negabat: patet enim illum decipi, quia ad motum saltem alterationis non est necessarium vacuum. Sed

quod

quod ad motum etiam localem non sit necessarium, probat, quia corpus, quod localiter mouetur, nec recipitur in pleno, ita vt se cum illo penetret, vtroque manente in illo loco: nec recipitur in vacuo, quia non datur, sed recipitur in loco, in quo licet antea esset aliud corpus, tamen ad ingressum aduenientis de nouo antiquum recedit ab illo loco, & illi cedit, ita quod tantum corpus cedat, quantum ingreditur: sicut si piscis aquam ingrediatur, tantum de aqua cedit, ac est piscis intrans, & ita nec piscis se penetrat cũ tali aqua, nec in aliquo vacuo recipitur.

Ad secundum argumentum de vtribus respondetur, id posse fieri sine aliquo vacuo, ex eo enim quod vinum habet quosdam poros subtiles plenos aere, per constrictionem in vtribus expellitur ille aer à poris vini, & ita vinum compressum maiorem locum occupat, quam antea, ita vt vice huius possint poni vires in dolio simul cum vino: & hoc plane apparet in spongia, quæ si aqua sit plena in poris, & compressione illius aqua exprimatur, minorem occupat locum, quam antea, & idem dicendum est de aqua recepta in vtribus, ad quod nulla requiritur positio vacui.

Ad tertium argumentum respondet primo, illud reprehendendo, ex eo quod tantum procedat de augmento facto per receptionem cibi, cum possint res aliter fieri maiores, quam per receptionem cibi, vt per alterationem, & corruptionem contingit, quando ex aqua fit aer, maior enim est, quã aquà ex qua fait factus: & tamen ibi nulla est alimenti receptio. Et statim hoc argumentum de augmentatione, & quartum de cinere retorquet. Aristoteles in antiquos, eos deducendo ad aliquod inconueniens ex quatuor, quæ hic adducit: quorum primum est, quod non quælibet pars viuentis, quod augetur, augeretur, quod est plane falsum: secundum, quod alimentum non esset corpus, tertium quod duo corpora se penetrarent: quartum, quod totum corpus viuentis esset vacuum: & hæc ratio in aliquod eorum reducitur: vel quando viuens augetur, quælibet eius pars augetur, vel nõ: si non: ergo iam datur primum inconueniens: si sic, ergo ad tale augmentum requiritur vacuum, vel non: si non, habeo intentum, & manet argumentum solutum: si sic: ergo cum quælibet pars augeatur, quælibet debet habere vacuum, & ita totum corpus viuentis esset vacuum, quod est quartum inconueniens.

Si vero dicas nec vacuum dari, & omnes partes augeri, necessario debes incidere in secundum, vel tertium inconueniens, quod (scilicet) alimentum aduenies ad augmentationem, vel non est corpus, & ita non requirit vacuum in quo recipiatur: vel si esset corpus, & non requirit vacuum, penetratiue se habeat alimẽtum aduenies cum corpore alito, & prorsus dicit de cinere idem, quia cum totus madefiat per aquam receptam in vase: vel ad ingressum aquæ in cinere requiritur aliquod

aliquod vacuum in aqua, & ita totus cinis erit vacuus, quia cū totus madefiat, totum illum aqua continget, vel si vacuum non requiritur, sequitur, vel quod aqua aduoniens penetretur cum cinere vel quod aqua non fit corpus. Vade inquit, quod per positionem vacui non possunt isti soluere communem difficultatem de modo quo augmentatio est possibilis, & hæc de hoc capite.

CAP. OCTAVVM, Quod non detur vacuum.

INtendit Aristoteles in hoc cap. probare quod non sit vacuum separatum à sensibilibus: & facit duo. In prima parte ponit quinque argumenta, ad id probandum: in secūda alia quinque. Primum argumentum est: si esset vacuum, maxime, vt esset vacuū causa efficiens motus, sed hac ratione nō: ergo. Probat, Motus naturales sunt omnino determinati procedentes à causa omnino determinata, vel à grauitate, vel à leuitate: sed vacuum cum sit nihil, indifferens est ad quoduis horum: ergo nequit esse causa efficiens motus, & consequenter non erit vacuum. Secundum argumentum, si esset vacuū, esset causa finalis motus, ipso posito, gratia illius fieret motus: sed potius contra cōtingit, quod posito vacuo spatio cessat motus, quia cum sit vniforme, non est maior ratio, cur mobile potius ad vnam, quam ad aliam partem moueatur: & ita manebit quiescens; imò adhuc hoc modo videtur, quod non possit manere, quia ratione eiusdem vniformitatis non est maior ratio, quare hic potius quam ibi quiescat. imo cum hi, qui vacuum ponunt, dicant illud esse locum, deberent illi conuenire differentiæ sursum, & deorsum, quæ ratione vniformitatis conuenire non possunt. Tertium argumētum est: si esset vacuum, iam quod non esset efficiens aut finis, maxime, quia esset locus: sed hac ratione non: ergo. Probatur, si esset locus, maxime quia in illo reciperetur corpus, vt in toto permanenti, id est, penetraretur cum ipso spatio quiescente: sed hac ratione non: ergo. Probatur, si esset locus, maxime, quia inde sequeretur, quod pars existens in toto haberet locum actu, & per se, sicut & ipsum totum, quia eodem modo penetratur tale spatium vacuum cum parte corporis recepti in illo, ac totum corpus receptum: sed consequens est falsum, quia totum & pars illi inexistens non habent eundem modum essendi in loco. Quarto sic arguit: si esset vacuum, res vndique illo vallata quiesceret, quia ex omni parte æqualiter se haberet ad illud: sicut isti philosophi ponunt terrā immobilē, quia æqualiter, & vniformiter se habet ad omnes circunferentias cæli, cum sit illius centrū, sed consequens est falsum, quia motus re vera est: ergo accidit his authoribus oppositū illius, quod intendunt, quia ipsi, vt sit motus, ponunt vacuum, cū tñ ex posi-

ex poſitione vacui, poti⁹ motus ceſſet: & vt argumentum faciat, ſupponit omnem motum aut eſſe naturalẽ, id eſt, ſecũdum internam inclinationem, ſicut eſt motus ſurſum reſpectu leuiũ, aut deorſum reſpectu grauium: aut violentum, id eſt, contra internam inclinationem: ſicut eſt motus ſurſum reſpectu grauium, & deorſum reſpectu leuium.

Secundo ſupponit motum naturalẽ priorem eſſe violento, vt hac ratione ablato motu naturali auferatur motus violentus & conſequenter omnis motus, quia iſte tantum eſt duplex: naturalis ſcilicet & violentus. Ex his modo colligit argumentum in forma: poſito vacuo auferetur omnis motus: ergo falſa eſt talis poſitio. Probatur antecedens: ablato motu naturali auferetur omnis motus, vt patet ex poſitione ſecunda: ſed poſito vacuo auferetur motus naturalis: ergo auferetur omnis motus. Probatur Minor: Motus naturales ſolum differunt per ſurſum, & deorſum: ſed poſito vacuo auferũtur iſtæ differentiæ ſurſum & deorſum, quia iſtæ ſunt poſitiuæ, vacuum vero eſt nihil, & priuatiuum: ergo poſito vacuo, auferetur motus naturalis, ſicut illius differentiæ auferuntur.

In ſecunda parte ponit alia argumenta. Ad primum ergo in ordine proponendum prius quoddam dubium præmittit, & ſoluit. Dubium eſt, cum lapis ſurſum proïcitur, & à proïciente diſtat, à quo fertur & ſuſtinetur, ne ſtatim cadat in terram, imo velocius aſcendit ſurſum, licet contra naturam aſcendat, quàm poſtea deſcendat, licet ſecundum naturam deſcendat. Eius antiqui duas cauſas reddebant. Prima erat, quod quando lapis ita ſurſum proïcitur ad replendum vacuum ab ipſo relictum, tanto impetu mouentur partes aeris vicinæ, quod in proiectione lapidis ſimul cum illo aſcendit, diuidendo & ſeparando alias partes, ne lapidi obſiſtant: & ita facit, ne cadat, imo vt vlterius progrediatur vehementer iuxta naturam impetus illi parti impreſſi à proïciente. Sed quoduis horum ſit, quod latius 8. lib. declarabitur, certum eſt, aliquod corpus in ſpatio requiri ad motum proiectorum. Ex his formatur ſextum argumentum: Res vera proiecta mouentur, & ad horum motum requiritur aliquod corpus in ſpatio, vt vidimus: ſed in vacuo nullum corpus datur; ergo vacuum dari non poteſt. Septimum argumentum eſt; ſi daretur vacuum auferrentur motus naturales, & ſimiliter quies; ergo nõ datur tale vacuum. Probatur, cum vacuum nullam habeat differentiam, ſed ſit de ſe vniforme, nulla erit maior ratio, ob quam mobile motum in ipſo in vna parte, quã in alia ſiſtat; ergo mouetur in infinitum: ſed hoc eſt contra rationem motus naturalis; ergo auferetur motus naturalis; & cum ob eandem vniformitatem, nulla ſit maior ratio, quare in vna, quam in alia parte quieſcat, nunquam in vacuo quieſceret, niſi ratione alicuius corporis impedientis, ne tendat vlterius motus; ſed quies ex tali impedimento proueniens non eſt naturа-

turalis, sed violenta: ergo posito vacuo tolleretur motus, & quies naturalis, quod est absurdum.

Octauum argumẽtum est: si vacuum esset necessarium, maximè vt cederet corpori moto, sed hac ratione non; ergo. Probatur, quia cum vacuum ex omni parte cedat, sequitur, quod tale corpus ex omni parte mouetur, quod est impossibile, si non dividatur in omnẽ suam partẽ, quod similiter est impossibile: aut nullo modo mouetur, cũ nulla sit maior ratio, ob quam moueatur versùs vnam partem, quam versùs aliam.

Nonum argumentum est: Si motus localis esset in vacuo, esset in instanti: sed consequens est falsum, cùm localis motus sit successiuus: ergo nõ potest dari vacuum. Sequela probatur: si aliquod mobile moueatur in aliquo spatio pleno in aliquo tempore, & postea, idem mobile moueatur in alio spatio pleno, quanto minùs resistit hoc secundum spatium, quàm primum, tanto est minus tẽpus, quo mouetur in secundo, quã in primo: vt si in aqua mouetur per horam, & aer est duplo minus resistens, quam aqua, quia est duplò subtilius, idem spatium aeris pertransibit idem mobile in dimidia hora, & si minus adhuc resisteret, adhuc in minori: sed vacuum nullo modo resistit: ergo in nullo tẽpore per illud mouebitur. Patet consequẽtia, quia sicut nulla est ꝓportio nõ resistẽtiæ ad resistẽtiã, ita nulla est proportio non temporis ad tempus.

Declarat vero Arist. quæ spatia dicantur magis resistere, & ait, quod si vtrumq; est eiusdem rationis, v.g. vel vtrumque aqua, vel vtrumque aer, illud dicitur magis resistere, quod monetur contra mobile, quod debet illud scindere, vt moueatur (sicut quando nauis mouetur contra vẽtum ad se metẽ) illud vero minùs, quod quiescit: quãdo vero sunt diuersæ rationis, & vtrumque quiescens, illud dicitur minùs resistere, quod est subtilius, sicut est aer respectu aquæ. Format autem Arist. argumẽtum in litera, sed nos claritatis gratia in significatiuis terminis posuimus: & quod nulla sit proportio vacui ad plenum, probat Aristoteles sic: quia ad proportionem inter duo requiritur, quod vnũ includatur in altero, & rursus, quod illud aliud aliquid supra ipsum addat, vt est proportio vnius ad quatuor, quia in illis includitur, & addit supra illud alia tria: similiter est aliqua proportio duorum ad quatuor eadem ratione: at vacuum cùm sit nihil non potest includi in pleno quod est aliquid: ergo vacui ad plenum nulla erit proportio.

Argumentum decimum est: si mobile moueretur per vacuum sequeretur, quod æquè velociter moueretur per plenum, ac per vacuũ: sed consequens, vt patet, est falsum, quia intemparabiliter minùs resistit vacuum, quam plenum, posita enim minori resistentia in spatio respectu eiusdem virtutis motiuæ mobilis, repugnat, quod sit vtrobique æqualis velocitas; ergo. Sequela probatur: Si mobile per vacuum mouetur in tempore: ergo in aliquo determinato tempore sit, v.g. quarta pars horæ, & si in pleno, etiam mouetur in tẽ-

pore: ergo in aliquo determinato tempore, sit v.g. vna hora, parum refert in hac vel in alia proportione sit excessus, vel cõparatio; Tũc sic, Moueatur vtrũq; mobile, alterũ per vacuum, per plenum alterũ; istud, v.g. in aliqua parte horæ, scilicet in 4. per plenum pertranſit; & ſimiliter quod mouetur in vacuo in quarta parte illius horæ mouetur: ergo in eadẽ parte horæ aliquod plenum & vacuum poſſunt pertranſire. Dices, nullum eſſe inconueniens, quia in illa quarta parte horæ multo maius vacuum pertranſitur, quam plenum, quia minus reſiſtit vacuum, & ita non ſequitur, quod vterque motus ſit æque velox, ſed potius erit velocior qui ſit in vacuo: quia velocitas ex duplici parte poteſt attendi, vel quia æquale ſpatium pertranſitur in minori tempore ab vno mobili, quam ab alio, vt hic contingit: & ita non ſequitur illud inconueniens adductum, quod motum per vacuum ſit æque velox. Sed contra hoc eſt facilis replica. Demus duo ſpatia æqualis longitudinis, alterum vacuum, & alterum plenum, & ſit caſus datus, quod motus per vacuum, quia eſt velocior, ſit in quarta parte horæ, & per plenum in vna hora: tunc ſumamus aliquod ſpatium duplo ſubtilius primo ſpatio pleno: tunc in duplo minori tempore, ſcilicet in dimidia hora pertranſibit tale ſpatium: & rurſus fiat ſpatium in quadruplo ſubtilius primo pleno: tũc in quadruplo minori tempore, ſcilicet in quarta parte illius horæ, pertranſibit tale ſpatium: at poſitum fuerat quod æquale ſpatiũ vacuum in quarta parte horæ pertranſeatur à mobili eiuſdem virtutis & ponderis: ergo ſequitur, quod erit vterque motus æquè velox, cùm æquale ſpatium in tempore æquali ab vtroque mobili pertranſeatur. Quod autem hoc ſit impoſſibile, patet, quia talis proportio eſt inter velocitates motuum, & eorum tempora, ac inter reſiſtentias ſpatiorum: ſed vacuum & plenum nullam habent proportionem in reſiſtentia: ergo nec poſſunt in velocitate comparari: at ſi ſunt æquales motus, certum eſt habere aliquam proportionẽ: ergo vltimate ex dictis colligitur, quod motus non poteſt fieri in vacuo.

Vndecimum argumentum eſt: Si motus fieret in vacuo, ſequitur quod magis graue, & minus graue moueretur æqua velocitate, & ſimiliter magis & minus leue: conſequens autem eſt falſum, vt clare patet in pleno: nam id, quod eſt grauius, velocius deſcendit, & quod eſt leuius, velocius aſcendit. Et ratio id dictat, quia quod fortiorem habet virtutem motiuam, vt grauius vel leuius, velociorem motum debet cauſare. Quod ſequatur, probo: Ideo in pleno grauius monetur velocius, quia minus ei reſiſtit ſpatium, quam minus graue propter exceſſum virtutis motiuæ: ſed in vacuo nulla eſt reſiſtentia, ad quodcunque corpus comparetur: ergo æque velociter monetur vnum ac aliud. Patet, quia vbi nulla eſt reſiſtentia, nec poteſt eſſe maior aut minor. Vnde concludit ex dictis, quod licet iſti ponerent vacuum

propter

propter motum, vt in illo posit esse, oppositum illius euenit, quod (scilicet) non potest esse motus, si in vacuo fiat: & hæc de hoc capite.

CAP. NONVM, Quod non detur vacuum corporibus insitum.

INtendit Aristoteles in hoc cap. vlterius probare, quod non detur vacuum: & facit duo. Primo alia argumenta adducit ad probãdum, quod nullo modo datur vacuum, nec actu cõiunctum cum corporibus sensibilibus, & illis penetratum: nec separatum, vt potens sit cum illis penetrari. Secundo impugnat aliorum sententiam, qui vacuum dicebant esse necessarium ob raritatem & densitatem. Ad primam partem deueniendo, facit argumentũ duodecimum in ordine ad hoc probandum, & est huiusmodi: vnum corpus materiale non potest cum alio penetrari, sed cedit illi, at vacuum est eiusdem rationis cum quouis corpore materiali, ergo similiter non potest penetrari cum illo: sed ipsum cedit maiori. Probatur: Si aliquod corpus, v. g. cubitum, siue ligneum sit, siue ferreũ, immittatur aquæ, tum experimur illi cedere aquam: & idem fit, si mittatur in aerem, quamuis id non experiamur sensu propter aeris insensibilitatem: ergo certa est Maior, quod vnum corpus materiale non penetratur cũ alio, sed illi cedit minus, quia quemadmodum cubitum corpus est quædã dimensio, ita etiam vacuum est quædam dimensio: sunt ergo eiusdem rationis dimensiuæ, ac corpus bicubitum: & parũ refert, quod vacuum careat sensibilibus qualitatibus, & tale corpus illas habeat: nam ratio, ob quam vnum corpus cedit alteri, non sunt qualitates sẽsibiles, sed potius quantitas & dimensiones. Et patet experientia, quia pro modo quantitatis corporis materialis cedit illi illud corpus, ita quod, si corpus aquę, quod emittitur, sit triãgulare, triangulariter cedit aqua: non autẽ pro modo qualitatis, quod sine corpus, quod dimittitur, sit frigidum, siue calidũ, &c. dummodo habeat eandem figuram, quod parum refert; colligitur ergo nullo modo esse possibile vacuũ, vt possit penetrari, aut actu penetretur cum quouis alio corpore.

Argumentum 12. in ordine facit, quod est huiusmodi: si corpus cubitum, separatum ab omni qualitate sensibili, poneretur alicubi tanquam in loco, non indigeret aliquo spatio & interuallo diuerso à corpore locante & locato; sed vacuum est eiusdem rationis, vel cum illo corpore à sensibilibus separato; ergo non est necesse ponere, illud esse aliquod spatium diuersum à corporibus continenti & contento; & consequenter non est vacuũ, quia hoc modo separatum ponitur. Et quod idem sit modo dicendum de corpore qualitatibus sensibilibus coniuncto, probatur primo; Qualitas de se non habet hoc, quod est occupare

locum; secundò, quia quantitas de se non habet, quod qualitatibus sensibilibus coniungatur; ergo si ex se non requirit aliquod spatium diuersum a corporibus continenti & contento, nec prout sensibilibus iungitur, habet aliquod spatium distinctum a corporibus continenti & contento.

Vltimum argumentum est: si esset tale vacuum, aliquo sensu perciperetur: sed nullo sensu percipitur: ergo non datur tale vacuum. Nec valet dicere, quòd propter similitudinem cum quantitate corporum sensibilium non apparet distinctum: non, inquam, valet, quia licèt hæc similitudo impediret, quòminùs vno tantùm sensu perciperetur, non tamen omnibus, sicut si pisces essent cærulei, quamuis non distinguerentur ratione coloris a visu, distinguerentur tamen a tactu propter diuersas qualitates tangibiles, quæ sunt in piscibus, & aqua: vnde cùm non possint conuenire cum omnibus qualitatibus sensibilibus, necessariũ esset, quod si habent duo corpora diuersa spatium, quod dicitur vacuum & locatum, in ipso constitui eorum distinctionem. & aliquo sensu percipi.

In secunda parte capitis proponit sententiam eorum, qui ex raritate & densitate colligebant esse vacuum, sic: Condensatio non potest aliter fieri, quam posito vacuo: sed necessariũ est esse condensationem: ergo necessarium est esse vacuum. Probatur minor, quia si non esset condensatio, sequeretur vnum ex his inconuenientibus, aut quod cessaret motus localis (nam aliter non videtur posse transire mobile per aliquod spatium, nisi quia illud condensatur, & hoc succedat) & quod mundus fluctuaret ex motu cuiusuis corporis, quia si hoc posset moueri sine condensatione, maximè, quia vna pars aliam impelleret, & illa aliam, vnde ex motione vnius omnes diceremur moueri, & ita mundus suos limites exiret per fluxum & refluxum, sicut facit vter. Tertio, si hoc non, sequitur, quod si vnum corpus crescat & augeatur, vt cum ex aqua fit aer, qui maiorem debet habere quantitatem, quàm aqua ex qua fit, alibi deberet aliud corpus decrescere in tanta quantitate, & mundus fluctuaret, si talis condensatio non est possibilis: vt ergo hæc inconuenientia tollantur, debet condensatio poni, & ad hanc requiritur vacuum: ergo necessarium est dari vacuum, dicebat quidam Philosophus nomine Xanthus.

Hanc sententiam sic Aristoteles impugnat: Aut isti ponunt multa vacua separata, aut vacuum non separatum: secundum vero minus impossibile inquit esse rarefactione & cõdensatione: ideo illud dimittit, & redit ad primũ membrũ impugnandum: quia si tale vacuum sit leue, solum deseruit ad motum sursum: ergo ex tali positione vacui non omnis saluaretur motus? Secundo, quia si vacuum esset causa motus, non posset esse tãquã id, in quo existit mobile, vt supra vidimus, sed potius tanquam id, quod secum defert mobile, vt per se patet, sicut aer inclusus

incluſus in vtre ſecũ defert id, quod coniungitur vtri: ſed hoc modo non poteſt vacuum deferre mobile, tum quia quod hoc modo defert, debet eſſe in alio, tanquam in loco: tum quia ſi vacuum defert mobile, non poſſet ad aliud deferre, quam ad aliud vacuũ: ſed ad hoc non, quia cum ſit eadem huius & alterius vacui ratio, nulla eſſet maior ratio, quare ad illud tenderet, quam vt in primo maneret, & ita deberet in illo manere.

Eſt præterea tertium inconueniens, quia ſequeretur, quod cum graue ſit denſum, carens poris, ex vacuitatibus non haberet cauſam ſui motus, quia aliàs quo magis haberet de vacuo, velocius moueretur: ergo ipſum vacuũ velocius moueretur. Sed conſequens eſt falſum: ergo. Probatur Minor, quia ſequeretur, quod vacuum deberet moueri in non tempore, ſed hoc eſt impoſſibile, cum localis motus ſit ſucceſſiuus: ergo. Probatur ſequela, quia ideo motus factus in vacuo debebat eſſe in inſtanti, vt ſupra vidimus, quia nulla erat proportio ſpatij vacui, & pleni, per quæ fiebat talis motus: ſed ſi ipſum vacuum moueatur, nulla etiam erit proportio inter ipſum & mobile plenum: cum ergo hoc moueatur in tempore, illud in non tempore debet moueri: ergo ſicut hac ratione probauimus ſupra non poſſe dari ſpatium vacuum, ſupra quod fiat motus, ita hic probatur, quod non ſit mobile vacuum, quod poſsit moueri.

Et quãuis Ariſt. ſupra negauerit dari vacuum, modo tamen probat tria illa inconuenientia illata neceſſaria ſequi, ſi non ſit dẽſitas: aut enim nõ eſſet mundus, aut fluctuabit, aut fiet illa æqualis mutatio corporũ, quod tãtum hic deferat, quod alibi quieſcat: ſed quia poſſet aliquis dicere neceſſariam quidem eſſe condenſationem, ſed illã fieri ſine vacuo per expulſionem corporis ſubtilis incluſi intra corpus denſandum, hoc reijcit, dicendo non ſufficere, quia tale corpus inde expulſum aliud mouebit, & iſtud aliud, vt inde ſequatur prædicta fluctuatio mundi. Sed quia poſſet aliquis dicere non ſequi talem fluctuationem, & exitũ extra limites proprios, quia corpus inde expulſum aliud mouebit, & iſtud aliud circulariter mouetur, quod non dicit exitum extra proprios terminos: hoc reprehendit, dicens non eſſe neceſſarium corpus inde expulſum moueri circulariter, ſed poſſe recte moueri.

Suam vero ſententiam circa condenſationem, & rarefactionẽ Ariſt. oſtendit, ſupponendo quatuor. Primo, quod eadem ſit materia cõtrariorum, id eſt idem ſubiectum, quod recipit vnũ cõtrariũ, eſt potens recipere aliud, quia contraria dicuntur illa, quæ circa idẽ ſubiectum mutuo ſe expellunt. Secundo, nihil fieri ex nihilo, ſed omne, quod fit, ex aliquo fieri, quia educitur ex potentia ad actum, quod erat in potẽtia, ſicut fit actu calidũ ex eo, quod erat potentia calidum: actu aer, ex eo quod erat potentia aer. Tertio, Materia nunquam eſt ſine aliquo contrariorũ, ideſt abſque aliqua forma quãuis à qualibet ſit ſeparabilis, manen-

do cum alia, & ita eius ratio diuersa est à ratione formæ. Quarto dicit, quod non quomodocunque est eadem materia contrariorum, sed eadem numero; ita quod idem prorsus subiectũ, quod antea erat nigrum, fiat postea album, & eadem materia, quæ antea erat cum vna forma, sit postea cũ alia: applicat ergo probationem Maioris, dicendo, quod cum magnum & paruum sint corpora diuersa, & contraria, eadẽ erit vtriusque materia, ita quod sicut illa materia, quæ antea erat sub forma aquæ, eadem ponitur sub forma aeris, ita eadẽ materia, quæ antea erat sub corpore paruo, ponitur sub magno, & ẽ contra, in quo plane Arist. insinuat, quod sicut iste transitus sit sine vllo vacuo, ita transitus à raro in densum, & contra, cum rarefieri nihil aliud sit, quam ex paruo fieri magnum, & contra densari, ex magno fieri paruum: modo ergo Arist. duplici exemplo declarat, quomodo fiat cõdensatio & rarefactio, dicens, quod sicut actu calidũ fit ex potentia calido, & magis calidũ actu ex minus calido actu, in potentia tamen ad maiorem calorem, sine alicuius vacui aut externi corporis admixtione, sed per eductionem de potentia ad actum: ita potest densum actu fieri ex denso in potentia, & rarum in actu ex raro in potentia, sine admixtione alicuius vacui, aut externi corporis, per eductionem de potentia ad actum secundum: exemplum est, si sumamus partẽ circunferentiæ circuli maioris, & fiat circulus minor, id quod antea erat minus curuum, fit magis curuum, nullo alio curuo de nouo adueniente, sed quia totũ, id est, curuũ, quod erat antea minus curuũ quando erat pars circuli, modo est magis curuũ effectũ, quia maiorem comparauit curuitatem per eductionẽ illius de põa ad actum: sic ergo ex raro fit densum, & contra, sine vlla interpositione vacui inter partes illius. Iterũ repetit hoc exẽplũ de circulo. Tãdem ex dictis concludit, nullo modo esse vacuum nec separatũ, id est sine vllo corpore, nec simpliciter, id est, extra corpus: nec in actu, id est, intra corpora, nec in potẽtia, id est, cũ corporibus coniunctum, quamuis ab illis diuersum ratione, nisi quis æquiuoce sumat nomẽ vacui pro illo, quod est causa motus: hac enim ratione grane & leue dicuntur vacua, cum sint causa motus lationis, sicut durum & molle sunt causa cuiusdam alterationis, scilicet passionis, impassionis, nã molle cedit diuisioni, durũ vero resistit: concludit ergo iam esse dictum, quomodo sit vacuum, & quomodo non sit, & hæc de litera.

ANNOTATIONES circa literam.

MOdo ergo ad dub. textus breuiter deueniẽtes, sit primum dubiũ circa primũ tex. cap. 6. quo ait ad Physicũ pertinere agere de vacuo: & ratio dubij est, quia ad Physicũ pertinet tantũ agere aut de ente naturali, aut de natura, aut de ente secũdũ naturã: sed vacuum nõ est aliquod horum: primo quia

hæc

hæc sunt formaliter positiua, vacuũ vero formaliter est priuatiuũ. Secundo, quia natura & ens naturale sunt causa motus; at vacuum nullo modo est causa motus, nec ens secundum naturam, quia hoc est proprietas & affectio entis naturalis illi inhærens; at vacuum non est talis proprietas inhærens, sed potius per se existens ponitur, à quibus ponitur esse: ergo nullo modo pertinet ad Physicum agere de vacuo. Respondetur, negando consequentiam, quia ad Physicum dupliciter pertinet agere de aliquo: aut directe; & hac ratione tractat de illis tribus: aut indirecte, & reductiue, & hac ratione agit de illorum oppositis; sicut quia ad Physicum directe pertinet agere de visibili, indirecte etiã pertinet agere de inuisibili, vt tractat Aristoteles in libro de anima: sic ergo quia vacuum opponitur pleno, de quo Physicus tractat directe, ideo de vacuo tractat indirecte.

Secundum dubium text. est circa cap.7.tex.58.quid Aristoteles intelligat per colorem, quando dubitat, an si vacuum intra se haberet colorem, non vero aliquod corpus graue, vel leue, adhuc esset vacuũ. Respondetur, quod non intelligit purum accidens separatum à subiecto omnino, quia certum erat hoc non posse esse ita separatum, sed (vt bene Themistius) intelligit corpus non graue, vel leue, habet tamen aliquod sensibile accidens, sicut est cœlum habens visibilem lucem: & ita bene respondetur, quòd quamuis non esset tale corpus graue, vel leue, si esset aliud corpus tangibile, id est, habens quãtitatem, & sensibilia accidentia, non ob id esset vacuum, sed re vera plenum. Tertium dubiũ est circa tex.6.quid sit dicendum ad illam instantiam de vase pleno cinere, quod tantam capit aquam, ac si intus non esset cinis, cum Aristoteles hic nihil responderit. Dico, quod solutio desumitur ex illo in problem. sect. 25. q. 8. est autem solutio, quod cinis habet quosdam subtiles poros plenos aere, vt eius leuitas ostendit, qui ad ingressum aquæ comprimuntur, & aer expellitur: & ex alia parte, cum cinis sit nimis siccus, & aqua nimis humida, ipsam facit euaporare, & ita tantum minuitur aqua per istã euaporationem, & cõtra expulsione aeris ita comprimitur cinis, quod sine vlla positione vacui possint simul esse in eodem vase duo illa corpora cineris & aquæ, quorum quodlibet sufficeret seorsum ad replendum tale vas, vt hoc rectè, & diligenter perpẽdenti nullo negotio constabit.

Quartum dubium est, quid sit dicendum ad illam difficultatem de augmentatione, quam hic Aristoteles reliquit insolutam. Respõdetur primo, q̃ quando dixit augmentationem non tantum fieri alimenti sumptione, sed sola alteratione, & corruptione passi prioris, loquitur de augmentatione impropria, & vulgari, quæ inanimatis conuenit: difficultas tamen hæc præcipua manens insoluta, de sola

viuentium augmentatione, quæ propria est, procedit ad quam breuiter respondetur, quod fit hoc modo augmentatio dicta, quod in quolibet membro & parte dissimilari nostri corporis sunt quidam pori, vel vacuitates repletæ, vel aere, vel alio humore subtili: alimentum verò iam versum in sanguinem, qui est proximum alimentum, per minutissimas venas distribuitur, & hos omnes poros subintrat, exeũte prius illo aere aut subtili humore ibi contento, vt ita pars illa solida viuentis per alimentum sibi iuxta positum augeatur, absque eo quod vel detur vacuum, vel penetratio, vel quod alimentum non sit corpus, vel quod non omnes partes augeantur eius, quod augetur, augentur enim omnes solidæ partes alimento iuxta posito in partibus porosis.

Dubium quintum circa tex. 27. cap. 8. est contra illam rationẽ, qua probat Aristoteles, quòd si esset vacuum, in æquali tempore pertransiret æquale spatium plenum ac vacuum: & dub. est, quod ratio Aristotelis supponit, quòd potest dari aliquod plenum tantò subtilius primo pleno, quod excedat tempus vacui tempus pleni, id est, tempus in quo mouetur per vacuum, excedit tempus, in quo mouetur per plenũ. Hæc tamen suppositio videtur petitio principij, nam hoc erat probãdum, quia posset dari aliquod corpus habens eandem proportionem in subtilitate ad tale plenum, ac habet tempus, in quo res mouetur per vacuum ad tempus, in quo res mouetur per plenum: nam id esse reali ter possibile, facilè quis posset negare, imò subtilitas & tẽpus cõtrario modo se habent, quia quanto est maior subtilitas, est minus tempus, & contrà, quanto minor subtilitas, est maius tempus: & consequẽter non habet hæc ratio eandẽ proportionem.

Respondetur tamẽ, omissa alia duplici expositione, quã hic admittit Toletus, quod Aristoteles non loquitur de proportione arithmetica subtilitatis ad tempus, id est, de æqualitate rei ad rem: imò (vt bene probat obiectio) quò magis augetur subtilitas medij, minuitur tempus, & contrà: sed loquitur de proportione geometrica, quæ est proportio duarum proportionum: quasi dicat, quòd in illo excessu, quo tẽpus vacui excedit tempus pleni, siue sit duplum, siue quadruplum, in eodem potest vna subtilitas aliam excedere: & quanuis in particulari, id est, realiter, & physicè, non sit possibilis tanta subtilitas, id est, in tanto excessu ad tale plenum, ac est excessus temporis vacui ad tempus pleni: in communi tamen & logicè non repugnat: quia cum illa proportio temporis vacui ad tẽpora pleni sit inter duo tẽpora finita & determinata, ipsa etiam debet esse finita & determinata: vnde parum refert dicere quod sit dupla, vel quadrupla: & tunc currit argumentũ, quod nõ repugnat aliud corpus in duplo, vel in quadruplo subtilius primo pleno imaginari, quanuis realiter non sit possibile: sed ex hoc sequitur, quod tempore æquali aliquod idem moueatur per æquale vacuum & ple-

& plenũ, quod est impossibile etiã in communi & logicè, quia nullius ad aliquod, vt est vacui ad plenum, nulla est proportio dabilis, nec realiter possibilis, nec in aliqua imaginatione: & ita ex hoc infert non esse possibile vacuum, cùm sequatur ex illo tale inconueniens, quod logicè est impossibile & repugnans: vnde sensus huius rationis secũdum Sanctum Thomam & Toletum est, quod potest imaginari aliquod corpus in tanta proportione subtilitatis ad corpus, quod modo mouetur per plenum, in quanta proportione tempus vacui ad tempus pleni: at nullo modo potest imaginari proportio vacui ad plenum: ergo nec quod motus in vacuo fiat.

Dubium sextum est text.8. cap. 9. quid intelligat Aristoteles per vacua separata, quando arguendo cõtra antiquos colligit, quòd si esset vacuum, aut esset inseparabile, aut essent vacua separata. Simp. inquit, quòd per vacua separata intelligit aliquod vacuum continuum, residens intrà corpus, quod quia totum est continuum, & sine admixtione pleni, dicitur vacuum separatũ: per inseparatum vero intelligit quoddam vacuum dispersum per corpus: Sed hęc expositio non placet, quia si ita esset, non diceret Aristoteles esse minus impossibile secundum membrum, quam primum, quia supposito, quòd vacuum illud dispersum omni careat corpore, tã est impossibile ac primum vacuum: melior tamen est expositio Sancti Thomæ, quod per vacuum separatum intelligit illud, quod intrà se caret omni corpore; per non separatum verò intelligit quosdam poros ex se vacuos, sed semper aliquo corpore cõiuncto plenos, vel aere, vel alio corpore subtili: & sic est verum, quod hoc secundum membrum sit minus impossibile, imo re vera est possibile: sed quia hoc non conducebat ad faciendũ rarum, cuius gratia ab antiquis ponebatur tale vacuũ, ideò rationes, quas Aristoteles formal textu sequenti, non contra hoc, sed cõtra primum vacuum separatum, vel carens omni corpore contento procedunt.

Dubium septimum est, quomodo tex. 85. dicat Aristoteles ignem esse calidum, & albũ, siquidem albedo est color, qui tantùm mixtis conuenit, non elementis, vt est ignis. Respondetur cum eodem Aristotele lib. de coloribus, quòd impropriè & similitudinarie tribuuntur colores elementis, non quia re vera habeant coloré, quod est mixtorum, sed quia habent aliquod illis simile, vt ignis lumen, quod vocat Aristoteles ignis colorem, cui albedo assimilatur in disgregando visum: duas tamen proprietates subiungit corporum rarorum. Prima est leuitas, secũda mollities, & duas oppositas densorum, grauitas, scilicet, & duritiem.

Sed contra hoc est octauum dubium; Ferrum est minùs graue, quã plũbum, & tamen ferrum est illo durius; ergo non iungitur in densis duritiem, & grauitas. Respondetur, negando consequentiam, quia aliud est non contungi in eodem gradu: aliud est non contũgi absolutè, hoc

tamen primum probat argumentũ, & ſecundũ Ariſtoteles docuit, quæ tamen non ſunt oppoſita; ratio eſt, quia licet frequenter in dẽſis grauitas & duritiesſolcãt adhuc in eodem gradu coniungi, aliquãdo in hoc defuit, vt hic cõtingit: ratio eſt, quia plumbum eſt magis terreſtre, quam ferrũ, quare eſt grauius, quia terrę cõuenit ſumma grauitas, quia habet plumbum partes æquales & terreas minꝰ reſolutas, ideo eſt mollius, quia ex humiditate aquę prouenit mollities, cõtra vero ferrum, quia partes aqueas habet magis cõcoctas, & terreas magis reſolutas, eſt durius, quia duritiesex terrę ſiccitate prouenit; & hæc ſatis de dubijs huius capitis.

CAP. DECIMVM.

An ſit tempus.

INtendit Ariſtoteles agere de tempore in hoc capite, & facit duo. In prima parte inquirit, an ſit tẽpus. In ſecunda, quid ſit. Circa primum dicit tempus eſſe, & difficillimum eſſe cognitu, ita vt eſſe non videatur ex rationibus, quæ ſunt in oppoſitum: & incipit à rationibus logicis & probabilibus, quæ tamẽ procedunt ex cõmunibus, & ita perſuaſionẽ ſolam faciunt, non euidentiam. Prima ratio eſt: Id, cuius partes non ſunt, non poteſt habere eſſe, cùm totum realiter ſit omnes ſuæ partes; ſed partes temporis non ſunt: ergo nec ipſum totum, nempe tempus, poterit eſſe. Probatur Minor: Partes temporis ſunt præteritum & futurum, quia omne tempus ex præterito & futuro componitur: ſed præteritum non eſt, ſed antea fuit: futurum etiam non eſt, quia poſtea erit: ergo partes temporis non ſunt, & conſequenter nec ipſum tempus. Secunda ratio eſt: Omne diuiſibile, & habens plures partes, vt ſit in rerum natura, iam quod non habeat omnes ſuas partes ſimul, aliquam ſaltem debet habere; ſed tempus nullam partem habet: ergo. Probatur Minor, quia nullam aliam partem habet, niſi præteritũ aut futurum: ſed nullum horum exiſtit: ergo. Sed quia poßet aliquis dicere, præter has dari alias, ſcilicet præſens, ideo hanc ſolutionem excludit, quia omnis pars componit ſuum totum, & aliqua res ſumpta ſecundum omnes ſuas partes ſuum totum adæquat: ſed nunc præſens, nec tempus componit, nec menſurat; ex multis enim nunc non conflatur tempus, cùm iſtud ſit diuiſibile, alia vero indiuiſibilia, indiuiſibile vero additum indiuiſibili non facit magnitudinem, ſicut debet eſſe tempus; nam ſicut punctum, quia eſt indiuiſibile, non eſt pars lineæ, ſed continuatiuum ſuarum partium; ita inſtans non eſt pars temporis, ſed continuatiuum ſuarum partium.

Tunc, quod non ſit ipſum nunc, probat hac ratione: Si eſſet, maximè quia eßet vnum & idem per totum tempus, vel aliud, & aliud, vt vno deſtructo aliud ſequatur: ſed neutrum horum: ergo. Quod non ſecundum,

dum, probatur, quia si corrumperetur nunc, vel aliud, quod sit simul cum ipso, vel in ipso, vel in alio sequenti: non primum, quia non possunt dari duo nunc simul, nisi simul dentur duo tempora, quorum vnum sit extra aliud, quia ipsa nunc sunt terminativa temporis, sicut punctum lineæ: sicut ergo, vt sint duo puncta simul se tangentia, requiritur quod sint duæ lineæ simul, vna extra aliã: ita vt sint duo nunc simul, requiritur quod sint duo tempora simul: sed hoc fieri non potest, quia licèt possint dari duo tempora, quorum vnum aliud includat, vt talis dies, mensis, & annus simul: tamen duo tempora non possunt dari, vnum extra aliud; ergo. Dices: Menses aut anni simul esse non possunt: ergo non potest vnum nunc corrumpi in alio quod sit simul cum illo: non secundum, quia simul esset, quia in illo, vt in mensura, fit talis corruptio: & non esset, quia ponitur corrumpi. Consequens verò est impossibile: non tertium, ad quod supponit non posse esse duo instantia immediata, sicut nec duo puncta in linea immediata, & tunc facit argumentum: Si corrumpitur in alio instanti sequenti, vel immediato, vel mediato: non primum ex suppositione allata: nec secundum, quia inter quæcunque duo instantia mediata mediat tempus, in quouis autem tempore, cum sit continuum, sunt infinitæ partes, & consequenter infinita instantia, quibus continuantur; ergo cùm toto illo tempore intermedio non corrumpatur, vsque ad instans sequens, sequitur quod illo tempore intermedio durabit, & erit simul cum instantibus illius, cuius oppositum supra probauimus, scilicet, non posse dari duo instantia simul, vnum extra aliud; ergo sequitur, quod non possunt esse diuersa instantia in tempore, quod erat secunda pars argumenti. Sed quod non possit esse vnum tempus, vt dicebatur in prima parte argumenti, probatur hac ratione: Omne finitum, siue sit ad vnum, siue ad plura, id est, siue habeat vnam dimensionem, siue plures, sicut linea, superficies & corpus, eo ipso, quod est finitum, duplici termino & extremo finitur: sed nihil prohibet accipere aliquod tempus finitum, vt diem, horam, &c. ergo duplici termino debet finiri: at talis terminus est nunc, vel instans: ergo duo erunt instantia in tẽpore, & non vnũ tãtũ.

Secundò probatur, quia si tantum esset vnum nũc per totum tẽpus: ergo omnia essent simul, tã quæ fuere ante mille annos, quam quæ modo sunt. Patet consequentia, quia sunt in eodem nunc vel instanti temporis: ad simultatem vero temporis nihil amplius requiritur, & ita iam non esset prius & posterius secundùm tempus.

In secunda parte incipit declarare, quid sit, quod duplici ratione inquit esse difficile. Primo, quia rationes adductæ circa quæst. an sit, videntur probare, q. tempus solùm sit per intellectũ, secundo, quia antiqui valde circa hoc dissentiunt: quidam enim dixerũt esse motum circularem cœli, alij verò ipsum

ipsum cœlum. Primos autem sic impugnat: Pars temporis est tempus, cum sit homogeneũ tempus, sed pars circularis motus vel circulationis, non est circulatio; ergo tempus non est motus circularis. Secundò, quia si essent plures cœli, essent plures motus circulares, quia talis motus est accidens per subiectum indiuiduatum; ergo essent tunc plura tempora simul, vnum vero extra aliud, ita quod vnum nõ sit pars alterius, sicut non est vnus motus pars alterius. Consequens autem est falsum, quia iam supra probauimus non posse dari duo tempora simul. Ad primos conuertitur Aristoteles dicẽs, ideo illos existimasse tempus esse ipsum cœlum, quia omnia dicuntur esse in tempore, & similiter in cœlo, ex quo inferebant cœlum esse tempus sed malè, quia alio modo sunt res in tempore, ac in cœlo, quia in isto sunt tanquam in loco communi, in illo vero tanquam in mensura vniuersali actionum & motuum, hos autẽ non impugnat, quia claré patet huius sententiæ falsitas.

Sed ad tertiam sententiam conuertitur illorum, qui dicebant quẽlibet motum esse tempus: & hoc primo reiicit, quia motus & mutatio tantùm sunt, vbi est suum subiectũ, & sic in suo subiecto, vt non alibi: at tempus vbique est: ergo motus non est tempus. Secundo quia motus dicitur aut velox, quia in paruo tempore pertransit multum spatium, aut tardus, quia in multo tempore paruum pertransit spatiũ: at tempus nec velox est, nec tardũ: sed horum potius mensura; ergo tempus non est quinis motus: sed subdit, quod tempus nec vt quantum, nec vt quale tempore mensuratur, vt dici possit tardum, aut velox, sed tantum breuius aut longius; & hæc de hoc capite.

CAPVT XI.
Quid sit tempus.

INtentum Aristotelis in hoc capite est declarare, quid sit tempus, quod præcedenti capite inceperat: & facit duo. Primo dicit, quod licet tempus non sit motus, est tamen aliquid ipsius. Secundo, quibusdam suppositis aggreditur declarare definitionem tẽporis. Ad 1. partem accedendo, concludit ex dictis tempus non esse motum, vel mutationem, quia pro eodem hic sumit vtrumque. Scilicet, pro successiuo transitu, sed inquit debere esse aliquid motus; & probat hac ratione; Nõ possumus tempus percipere sine motu, aut mutatione; ergo tẽpus est aliquid motus. Antecedens declarat primo, exẽplo dormientium, qui ideo non percipiunt tempus, in quo dormiũt, quia in eo non percipiunt mutationem, sed potius illud nunc, in quo incepere somnum, coniungunt cum alio nũc, in quo expergiscũtur, ad ꝙ adducit quoddã dictum fabulosum de his, qui dormiũt apud Heros in Sardo, quod hic declarãt Iuniores, imo quandam historiam adducit ibidem quorundam, qui post nocturnas epulas cepere somnum, & tota illa nocte & die sequenti continuarunt

nuarunt vsque ad noctem illius, in qua cum quidam eorum excitaretur à somno, existimauit vnam tantum noctem cepisse somnium.

Ratione probat Aristoteles, quia si tantum esset vnum nunc, post hoc iam non esset tempus: requireretur ergo quædam variatio & mutatio nunc, vt posset tempus apprehendi; vnde cum mens est vni rei fixa, eamque cum gustu contemplatur, non percipit tempus, quod in contemplatione illa consumitur: & si aliquis esset in tenebris cõstitutus, nullumque motum externum perciperet, tantum posset apprehendere tempus medio imaginationis motu; est ergo tempus aliquid motus, cum per ipsum cognoscatur, quanuis & aliquando è contra cognoscatur motus per tempus, vt si quis vnam horam in lectione consumpsit, colligit talem lectionem non fuisse magnam.

In secunda parte capitis vt declararet definitionem temporis, primo supponit motum & tempus in hoc cõuenire, quod vtrumque habet continuitatem, & prius & posterius, diuersimode tamen, quia tempus habet continuitatem á motu; motus verò à continuitate spatij, supra quod mouetur, nam sicut tale spatium magnitudinem habet continuam, ita magnitudo spatij habet prius & posterius, inquantum quædam partes sunt alys priores, & correspondent ad hoc prius & posterius spatij: habet motus suum prius in priori parte spatij, & suũ posterius in posteriori, & tandem tempus habet suum prius & posterius per correspondentiam ad motum: & ita vt prius temporis sit illud prius, in quo est prius motus, & posterius temporis sit, in quo est posterius motus. Notat tamen Aristoteles, quod prius & posterius motus sunt idem re, ratione tamen ab illo differunt, quia motus vt motus solum est actus entis in potentia secundum quod in potentia: quod vero habeat prius, & posterius, hoc est illi accidens, in quantum ab vno in aliud extremum procedit, vel in quantum per magnitudinem fit.

Secundum supponit, quod tempus sit aliquid motus non secundum se sumpti, sed in quantum habet prius & posterius, nam tunc percipimus tẽpus, quando percipimus motum in quãtum habet prius & posterius, non vero in quantum præcise illum cognoscimus in quantum est actus entis in potentia: sicut si lectionem apprehendamus, coniungendo illi, quod præcessit, & sequutum est, tunc percipimus tempus non vero illud percipimus, in quantum est quidam actus: nam quando intellectus percipit ac distinguit vnum nũc, ita aliud à reliquam duo extrema, & tempus medium distinguit & percipit, quia (inquit) debet modo, licèt sine probatione, quod tempus aliquo nunc, & instanti terminatur, et demum subdit, quod quando tantùm vnum nunc apprehendimus, nec illud ad prius & posterius referimus temporis, nũc percipimus: & ita ex his colligit integram definitionem temporis dicens: Tempus est numerus motus secundum prius, & posterius, quæ tantùm de-

tùm definitio in quæstione latiùs à nobis declarabitur. Probat autem à signo, quod tempus sit numerus, quia sicut numero mensuramus pannũ, vlnas replicando aut palmos, ita tempore mẽ suramus partes motus; & quia duplex est numerus, alius numerus numerat⁹, qui rebus formaliter inhæret, alius numerans, qui ab intellectu formaliter abstractus est ab omni materia, tempus est numerus non quilibet, sed numeratus, quia est id, quo motus redditur numerabilis aut mensurabilis.

Deinde Aristoteles declarat successiuum esse tempus; quia quemadmodum motus est alius & alius, id est, partes habet succedentes diuersas: ita & tempus. Sed ne aliquis ex hoc colligeret plura esse tempora, subdit, quod licet tempus habeat partes diuersas, est tamen vnum & idem, quia habet vnum nunc re, quamuis diuersum ratione, id est, diuersæ partes temporis vnico instanti copulantur, vt est finis præteriti, & principium futuri: sicut diuersæ partes lineæ fiunt vnum, inquantum vnico puncto continuãtur. Duo autem dicit de ipso nunc. Primò, quomodo se habeat ad tempus. Secundo, quomodo sit vnũ. Primo dicit, quod, nunc, ita se habet ad tempus, quod illud metitur: secundo dicit, quod nunc est quodammodo idem, & quodammodo non, quia est idem re, diuersum tamen ratione; & explicat hoc exemplo: Quemadmodum punctum vnum est re, ratione tamen diuersum, in quantum diuersas partes continuat, ita vt sit principium vnius, & finis alterius, & sicut mobile est vnum re, ratione diuersum, in quantum est in diuersis partibus spatij, & sic causat prius, & posterius in motu: ita & nunc est vnum re, ratione tamen diuersum, vt numeratur cum priori & posteriori: & hac ratione tempus facit, & per ipsum tempus cognoscimus: & rursus id iterum repetit, dicens, quod quia prius & posterius sunt vnum cum motu, & motus est vnus, ideo nũc est vnum re, & subiecto, est tamen eius ratio diuersa in ratione numerabilitatis, in qua consistit ratio temporis, in quantum accipitur cũ priori, aut posteriori parte temporis.

Sed quia posset aliquis obijcere nullam esse similitudinem adductam inter nunc & mobile, quia mobile est compositum, & hoc aliquid: motus vero non, & composita sunt notiora, & ita per mobile potest cognosci motus, at nunc non est compositum, & ita nõ erit motus, vt per ipsum possit cognosci tempus.

Ad hanc obiectionem respondet, quod (hoc non obstante) semper ipsum nunc est notius, & ita per illud cognoscitur tempus: infert vero quandam proprietatem nunc, dicendo, illud dici ad cõuertentiam cum tempore, & affirmatione & negatione: Est instans: ergo tempus: è contrà, non est instans: ergo nec tempus: & e contra, sicut motus & mobile dicuntur ad conuertentiã: Est motus, ergo alicuius mobilis motus: est mobile, ergo aliquo motu mobile, &

le; & contra, rursus comparat nunc ad mobile dicẽs, quod sicut mobile aliter, & aliter acceptum facit motum in spatio, pari ratione (nunc) aliter & aliter acceptum facit tẽpus, deinde ait, quòd tempus & nunc ex vna parte se habẽt, sicut motus & mobile ex alia, sed motus & mobile sunt simul: ergo tempus & nunc. Probat, quia tempus est numerus motus, nunc verò licèt non sit numerus mobilis, quia hoc est tantum vnum, erit tamen eius vnitas.

Deinde Aristoteles quia comparauerat nunc puncto lineæ, explicat, in quo teneat comparatio: & ita dicit, quòd tenet in hoc, quod sicut idem punctũ re est principium vnius lineæ, & finis alterius, & continuat diuersas partes lineæ, ita & nunc est continuatiũ partium temporis, in hoc tamen non tenet, quia idem punctum rationem puncti retinet adhuc inquantum comparatur ad duos motus discontinuos in puncto reflexionis, quiete interposita, in quo tamen puncto neuter motus est, sed potius quies; at nunc non habet tempus componere, cùm tempus quodnis sit continuum, sed potius assimilatur duplici ex modo puncto eiusdem lineæ; quia sicut ista relinquunt lineam continuam, ita & instans vel nunc ipsum tempus, ad punctum illud quietis non dicit motum continuum, imò nullo modo ibi est motus (fateor enim huius loci interpretationem nimis esse difficilem, & ita in hoc vacillare videntur Iuniores, nec bene percipitur, quid sibi velint) concludit ex dictis, quòd cùm tempus sit continuum, & nunc sit eius continuatium, non erit nunc pars temporis sed tantùm principium: sicut eadem ratione nec punctum lineæ, nec mutatum esse est pars motus: & ita sicut pars lineæ linea est, & non punctum, sic pars temporis tempus est, & non nunc: hoc autem dico loquẽdo de tẽpore, prout continuum est, quia si in ratione, vel ad modum discreti consideretur, scilicet, vt numerus: sicut vnitas est pars numeri, & illũ mensurat, ita & nunc est pars tẽporis, quia concipitur quasi quidã numerus duorum nunc, prioris scilicet & posteriõris: sed subdit non esse numerum numerantem, vt supra dixerat, sed numeratũ: & hæc de hoc capite.

CAPVT DVODECIMUM.

Explicantur quædam consectaria.

INtentum Aristotelis in hoc cap. est declarare, quale sit tempus, cùm eius quid sit, superiori cap. explicuisset: & facit duo. Primo proponit quinque proprietates temporis. Secũdo declarat, quid sit esse in tẽpore. Ad primam partem accedendo, infert ex dictis tempus esse numerum motus secundum prius & posterius: ita tamen esse numerum, quod sit continuus, quia est numerus motus cõtinui, sicut numerus partiũ continui etiam habet rationem continui, & ita colligit:

Tempus

Tempus nec omnino continui, nec omnino discreti habet rationem, sed aliquod vtriusque participat. Ad quod supponit hoc discrimen inter numerũ simpliciter, id est, numerantem & numeratum, qui ex discõtinuis componitur ex vna parte; & numeratũ partiũ continuarum ex alia, quod primus numerus habet absolutè minimum, aut ipsa n dualitatem, qua non est dabilis numerus minor: at secundus numerus quodam modo habet minimum, & quodammodó non habet: qua parte est discretum, habet minimum, quia infra dualitatem non potest descendi: sed qua parte est continuum, non habet minimum, quia diuisio continui procedit in infinitum: & ita inquit se habere tempus, quòd qua parte est discretum, habet minimum, quia est dualitas prioris & posterioris, qua verò est continuum, non habet minimum: & hæc est prima proprietas temporis. Secunda proprietas est, quod qua parte est discretum, vocabula discreti sibi vendicat & ita dicitur multum vel paruũ: qua vero est continuum, vocabula continui, & ita dicitur longum, & breue; velox autem, vel tardum non dicitur, quia hoc est proprium rei mensuratę per tempus, sicut est motus, non vero ipsius temporis, cum alio tempore extra se non mensuretur.

Tertia proprietas est, quod est idem vbique respectu eorum, quæ sunt in tempore, vt idem est annus respectu omnium, quæ in anno: quia non priùs peruenit annus ad vnos, quã ad alios, & partes temporis non sunt simul, sed quædam succedunt alijs diuersis recedentibus. Et probat, quia tempus est numerus ipsorum (nunc) sed numerus numeratus est diuersus pro diuersitate rerũ numeratarum, cùm ergo diuersa sibi succedant nunc, erit tempus diuersum pro diuersitate partium.

Quarta proprietas est, quòd sicut regreditur idem motus, qui factus fuit, non numero, sed specie, vt idem prandium, aut cœna: ita redit idem tempus, non numero, sed specie, vt idem ver.

Quinta proprietas est, quòd tempore vt mensura mensuramus motum, sicut media pecunia singulos equos & valorem eorum: & contrà medio motu vt mensurabili mensuramus tempus vt mẽsuram, sicut qui medio equo mensuraret pecuniam. Ratio huius proprietatis est: quia ita se habet tempus ad motum, sicut motus ad spatium: sed per motũ solemus mensurare spatium, vt cùm spatium iudicamus magnum, quia in eius trãsitu defessi sumus; & contrà per spatium mensuramus motum, sicut quando per magnam distantiam viæ cognoscimus fuisse nostrum iter longum; ergo similiter per motum possumus mensurare tempus, & è contrà per tempus ipsum motum.

In secunda parte declarat, quæ dicantur esse in tempore, & quid sit esse in tempore. Hoc autem colligit ex definitione temporis, quia cùm istud sit mensura temporis, nihil aliud erit motum esse in tempore quam motum mensurari tempore, & illi correspondere vt mensuræ taliter, quod sicut tempus non ha-

non habet partes simul, ita nec motus. Declarat vero, quomodo motus mensuratur tempore, dicens, quòd aliquam partem motus mensuramus aliqua certa parte temporis, quæ multiplicata totus motus mensuratur, sicut in permanentibus contingit; mensurata enim vna parte panni media vlna, illam postea multiplicando, totum pannum mensuramus, vt, verbi gratia, hora aut anno mensuramus aliquam partem motus, & postea illa multiplicata totum mensuramus; duo autem sunt in motu, quæ possunt mensurari, & quantitas motus desumpta ab spatio, & ipsius motus successio: primum vocat Aristoteles motum: secundum vero moueri, quando ait tempus esse mensuram motus, & moueri, id est, quantitatis sumptæ ab spatio, & successionis illius: & hinc vniuersaliter colligit quod esse in tempore, est mensurari tempore, & cum illo habere successionem & mutationem, quia tempus est mensura successiua & mutabilis. Sed tripliciter potest aliquid dici esse in tempore. Primo, esse cùm tempus est. Secundo esse partem aut passionem temporis: sicut vnitates dicuntur esse in numero, quia sunt partes numeri: vt par, & impar dicuntur esse in numero, quia sunt passiones numeri.

Tertio, esse in tẽpore, est mensurari tempore, sicut etiam esse in numero, est mensurari numero; his vero postremis modis dicitur aliquid esse in tempore, vel quia nunc prius, & posterius sunt aliquid temporis, in quo dicuntur esse. Primo, quia reliqua omnia, quæ in tempore esse dicuntur, in illo, vt in mensura successiua sunt, sicut res locata est in loco, tanquam in mensura permanenti. Et quod non sufficiat primus modus, vt aliquid dicatur esse in tempore, probat sic: non sufficit esse, cum est locus aut motus, vt res dicatur esse in loco aut motu, alias cœlum esset in grano mali, quia est, quando istud est: imo quodlibet esset in quolibet quia est, quando aliud est: ergo similiter non sufficit esse, quando tempus est, vt res dicatur esse in tempore. Et probat secundo, quia si esse in tempore, nihil aliud esset, quam existere, quando existit tempus, cum hoc sit accidentale, & posset vnum sine alio esse: consequens est falsum, quia sicut mensuratum non potest esse sine mensura, ita nec esse in tempore, sine tempore.

Ostendit, qualiter se habeant ad tempus, quæ in illo esse dicuntur, dicendo, quod ab illo continẽtur, & excedũtur, sicut numerus maior minores excedit, vt vnitates sub se contentas: & ita nihil eorum, quæ sunt in tempore toti tempori adæquatur, nisi tantùm parti illius vel præterito, vel futuro. Ex quo colligitur, omnia, quæ sunt in tempore, esse finita, quia ab illo comprehenduntur, sicut res numeratæ à numero; & non solùm à tempore excedũtur, quæ in illo sunt, sed ab eo patiuntur, sicut communiter omnes dicunt omnia tabescere, & senescere in tempore & obliuisci. Et si quæras, an tempus, sicut dicitur causa corruptionis

ruptionis & obliuionis, poſſit dici generationis & recordationis. Reſpondet Ariſtoteles, quod non, quia tempus conſiſtit in motu: motus autem eſt neceſſarius à propria diſpoſitione, quam res habet; & ita, quæ mouentur, magis ad corruptionem accedunt, & ob hoc, tempus potius dicitur eſſe cauſa corruptionis, quàm generationis. Ex dictis colligitur, res ſempiternas, vt Deum & Angelos, non eſſe in tempore: quia quæ ſunt in tempore, ab illo continentur, & exceduntur: at iſta nec à tempore continentur, nec exceduntur. Et probat à ſigno, quia à tempore non patiuntur, nam illo non ſeneſcunt, nec tabeſcunt, ſed ſemper ſunt eodem modo, ſicut idem Ariſtoteles docet 10. cœli, textu 100. dicens: Quæ ſemper ſunt, non ſubduntur tempori, in quantum ſemper ſunt, id eſt, ſecundùm illa, quæ ſecundùm ſe ſunt; quia ſecundum alia, quæ non ſemper ſunt, temporis ſubduntur, ſicut ſubſtantia cœli, quæ ſemper eſt, tempori non ſubditur, eius tamen locus, & ſitus, cùm non ſemper ſit, ſed varietur, tempori ſubditur. Ex quibus colligitur; quod eſſe in tempore, eſt ab illo menſurari, vinci, & pati. Ex quo etiam prouenit, quod quæ in tempore ſunt, tota ſimul non poſſint poſſideri, ſed vnum poſt aliud, ita quod vnum expectet aliud, ſicut vna pars lectionis aliam expectat, & vna pars cœnæ aliam; hoc autem prouenit ex eo, quod tempore menſurantur, quod eſt ſucceſſiua menſura, ſicut ex eo, quod res vincantur à tempore, ſequitur, quod non ſint perpetua; & ex eo, quod ab illo patiuntur, quod ſint miſeræ, varietatibus, & multis mutationibus expoſitæ.

Modo declarat, quomodo quies ſit in tempore, dicendo, hoc eſſe per accidẽs, id eſt, per aliud, ſcilicet per motum, quia tantam menſuramus eſſe quietẽ, quia tantũ motum ſimul menſuramus.

Sed obijciet aliquis: Cùm tempus ſit aliquid motus, quomodo, quæ non ſunt in motu, & quieſcunt poſſunt in tempore eſſe? Reſpondet, rationem eſſe, quia tempus non eſt motus, ſed eius numerus, & ita poteſt aliquid eſſe in tempore, quamuis non ſit in motu, quia poteſt eſſe in numero; vocat autem quieſcentia, quæ ita carent motu, quod ſunt apta moueri: & quia dixerat eſſe in tempore, eſſe in numero, declarat, quid ſit eſſe in numero, ſcilicet, quod ſit numerus illius rei, & illa per ipſum menſurabilis: ſi ergo tempus eſt numerus, eſſe in tempore, erit tempore menſurari, & quod tempus illius ſit menſura: & cum tempus ſit numerus motus, & quies ſit priuatio motus, quæ ad illum reducitur, menſurabit tempus, & quæ mouentur & quæ quieſcunt. Concludit autem, res quæ mouentur, & quæ quieſcunt, eſſe in tempore, non media ſua quantitate permanenti ſed potiùs quantitate ſuorum motuum, quia tempus eſt menſura motus per ſe, & hoc medio, quietis; vnde quæ nec mouentur, nec quieſcũt, ſed prorſus ſunt immobilia, in tempore non ſunt.

Declarat deinde, quomodo quæ non exiſtũt,

existunt, sint in tempore, dicens, quod illa, quæ ita non existunt, quod sunt impossibilia, nullo modo sunt in tempore, quia nullo modo dicunt ordinem ad motum aut quietem, per quæ sunt res in tempore: quæ vero ita non existunt, quod non sunt impossibilia, sed vel erunt, vel fuerunt, hæc in tempore sunt: sicut sunt generabilia, & corruptibilia. Et dat rationem, quia quæ sunt in tempore, superãtur á tempore: sed ista superantur, quæ fuerunt, excedunter enim à tempore secundùm futurum: quæ erunt, excedunter á tempore secundùm præteritum, at quæ nunquam sunt, aut esse possunt, non vincuntur, & ita non possunt esse in tempore. Demum diuidit ea, quæ non sunt, & in tempore sunt: quædam fuerunt, vt Homerus, quædam erunt, quædam partim erunt, & partim fuerunt: vocat autem futurum ad vtrumuis, quia potest esse, & non esse; at ea, quæ nec sunt, nec fuerunt, nec erunt, non continentur à tempore: talia vero sunt impossibilia, quorum opposita semper sunt contingentia & generabilia, & cùm à tempore superentur, in illo sunt; fit ergo ex his motum & quietem, res mobiles & quiescibiles, generabiles & corruptibiles in tempore esse: & hæc de hoc capite.

CAPVT XIII.

In quo explicantur quædam aduerbia temporis.

INtentum Aristotelis in hoc capite est declarare, quo modo res dicantur diuersimodè esse in tempore, & facit duo. Primo explicat quasdam differentias temporis. Secundo, quomodo tempus sit causa corruptionis. Ad primam partem deueniendo, sex proponit differentias tẽporis, quæ sunt nunc, aliquando, iam, nuper, quondam, repente; & dicit duplex esse nunc, sumendo illud pro quodam indiuisibili (intelligitur ratione, quia re docet esse vnum) aliud quod est continuatio, vel continuatiuum partium temporis: alterum, quod est terminatiuum earum, principium futuri, & finis præteriti; sicut duplex est punctum in linea secundùm hæc duo officia. Est tamen hoc discrimen, quod punctum est permanens cum ipsa linea, nunc vero non est permanens, sed recedit cum ipso tempore. Et ne aliquis existimaret duas partes temporis dari actu diuisas, quia posuit duo nunc, alterum terminatiuum futuri per modum principij, & alterum terminatiuum præteriti per modum finis. Respondetur, nõ esse duas partes temporis actu, quia punctum non diuiditur actu, sed potestate, quia si tempus est diuidendum, in nunc debet fieri diuisio, sicut si linea est diuidenda, in puncto debet fieri diuisio. Alio modo sumitur nunc, pro tempore proximo ipsi nunc: sicut nunc veni, quia in proximo tempore veni, & hodie nunc veniam, quia in proximo tempore veniam, scilicet hodie.

Secunda differentia temporis est

Aliquãdo, quam dici eſſe tẽpus quoddam determinatum, non iſto nunc præſenti, ſed præterito aut futuro, vt aliquando capta eſt Roma, aliquando erit diluuium: cùm ergo aliquando dicat tempus diſtans ab hoc nunc præſenti, alio nunc terminatum, colligit quod ab iſto nunc vſque ad illud, erit aliquod determinatum tempus, quod vocatur aliquando.

Sed obũcit: Si aliquando dicit tempus determinatum alio inſtanti diuerſo à præſenti, cùm omne tempus ſit aliquando, ſequitur, quod tempus omne erit finitum: conſequens eſt falſum, quia cùm motus ſit infinitus, tempus etiam erit infinitum. Ad dubium reſpondet, quod ſi idem aliquando eßet, quod nunc accipitur, bene ſequeretur inconueniens adductum: ſed quia eſt ſemper nouum aliud, atque aliud, ideò manebit tempus infinitum. Et quod ſemper ſumatur nouum aliquando, probat ex motu, quia ſemper alius atque alius aſſumitur, quaſi diceret: licèt quodlibet aliquando ſit ſeorſum finitum, ſed quia inceſſanter adduntur noua & noua aliquando, ideo tempus infinitum erit. Probat autem eius infinitatem ex ipſo nunc, quod eſt principium & finis, non reſpectu eiuſdem, aliàs oppoſita eidem ineſſent ſecundùm idem, ſed reſpectu diuerſorum, præteriti quidem finis, & futuri principium. Ex quo fit, quod tempus ſemper eſt in fine, & in principio. Vnde ſi ſemper eſt in principio, nunquam deſinit, ſicut ſi ſemper eſt in fine, nunquam incipit, & ita ex vtraque parte

erit tempus infinitum: hoc autem ſolũ eſt verum in ſententia Ariſtotelis, qui putat mundum non incepiſſe, nec præteritum eſſe: & ita omne nunc eſt continuatiuum præteriti cum futuro, vt finis illius, & principium huius: at ſecundùm fidem aliquod fuit nunc initiatiuum temporis, ante quod nullum præteritum præceßit, vt illud poſſet continuare cum futuro: & ita eſt purè initiatiuum, ſicut eſt illud punctũ, à quo incipit linea recta: at Ariſt. ponit eße nunc, ſicut punctũ lineæ circularis, quod ſemper eſt continuatiuum partis prioris cũ poſteriori, quia in tali linea non eſt dabile punctum illud primo initians, taliter quod ante illud non ſit linea, ob quod talis linea ſolet eſſe infinita. Explicat tertiam differẽtiam, quæ eſt iam; quia eſt tempus proximum nunc præſenti, vt iam veni, iã legam: id iſt, parum eſt quod veni, parum reſtat, vt legam: & diſtinguitur iſtud iam à nunc in ſecunda ſignificatione, quia iſtud dicitur tempus proximum huic, non cõſignificando illud per modũ præſentis: at vero ipſum iam dicit idem tempus proximum, conſignificãdo illud per modũ præteriti, aut per modum futuri. Alias tres differentias explicat, ſcilicet nuper, quõdã, ſeu olim & repente, quia nuper dicit præteritum vt propinquum huic nunc, at vero quondam, vel olim dicunt præteritum, ſed diſtans & remotum ab hoc nunc, repente vero, quod cũ aliqua mutatione ſubita fit. In ſecunda parte capitis poſtquã explicuit differentias eorum, quæ exiſtunt in tempore, etiam

quando

quando in se non sunt, modo regreditur ad declarandum, quomodo tempus sit causa corruptionis, cuius gratia adducit duo dicta antiquorum de tempore. Quidam enim vocabant tēpus sapientissimum, quasi in tempore temperentur scientiæ: at Pythagoras vocabat tempus indoctissimum, quasi scientiæ cum tempore pereant; & laudat magis hoc dictum, quàm primum, quia tempus magis est causa corruptionis, quàm generationis. Ratio est, quia tempus dicit mutationem, mutatio autem magis est remotiua ab actu naturali, & ita minùs generatiua, quam corruptiua. Et à signo probatur, quia videmus non fieri quidquam, nisi adsit aliqua causa, sicut in generatione apparet: at videmus corrumpi nulla causa apparente; & hanc corruptionem tribuimus tempori, non quod tēpus sit causa illius, sed quia in tēpore fit, & nulla illius apparet causa, sicut in generatione apparet. Epilogat dicta dicens: Ex his patet, quod sit tempus, & quid sit, & quæ sint differentiæ temporis, & quot modis dicatur nunc.

CAPVT XIIII.

In quo explicantur tres quæstiones.

INtentum Aristotelis in hoc capite est quasdam soluere dubitationes de tempore, vt hac ratione doctrina de illo magis elucescat, & facit duo. Primo probat motum esse in tempore, secundo suam intentionem exequitur, proponendo & soluendo dictas dubitationes. Ad primam partem accedendo hanc propositionem confitetur; Omnis motus, omnisque mutatio in tempore est, & illo mensuratur: & similiter omne, quod mouetur & mutatur. Et probat primo: Tardius & velocius sunt in tempore; sed vnus motus est alio velocior, quia citius vnus peruenit ad eundem terminum, quàm alius, supposita velocitate spatij, & regularitate motus, de quibus latius agetur 7. Physicorum: ergo motus est in tempore. Secundo probat: Prius & posterius sunt in tempore, quia sunt distincta ab ipso nunc. quod est in tempore: distantia autem & terminus ad idem pertinent: sed prius & posterius sunt in motu; ergo motus erit in tēpore. Sed notat diuersimodè reperiri prius & posterius in præterito, quàm in futuro, quia in præterito illud est prius, quod à nunc præsenti est remotius; illud vero posterius, quod á nunc præsenti minus distat; è contrá vero in futuro id est prius, quod nunc præsenti est proximius, id vero posterius, quod à nunc præsenti est remotius.

In secūda vero parte preponit quasdam dubitationes, quarum prima est, cur tempus dicatur esse vbique, scilicet in terra, mari, & omni loco. Respondet, quia motus aliquis reperitur in quocunque loco, & tempus est passio motus, & ita debet esse, vbi est motus. Secunda est, vtrùm tempus sit extra animam, ita quod non dependeat

ab intellectu: & non respondet directe, sed facit hanc rationem: si non esset possibile, quod numeraret, vel numerus numerans, non esset possibile, quod numeratur, seu numerus numeratus: at tempus est numerus numeratus, & intellectus, vel anima numerus numerans: ergo si non esset possibilis intellectus, non esset possibile tempus, quod est dicere, numerum pendere ab intellectu quantum ad numerabilitatem: nam quantum ad materiale, scilicet durationem & motum, poterit sine anima manere, nisi motus ab anima sit, quod dicit propter Platonem, qui dicebat, cœlum à propria sua anima moueri. Vnde ablata anima auferetur motus cœli, & hoc ablato, auferuntur omnes motus; ergo adhuc nõ maneret motus ablata anima.

Tertia dubitatio est: Cùm tempus sit numerus motus, & iste sit multiplex, alterationis, augmentationis, generationis, & lationis, cuius debeat dici numerus. Respondet, quod vniuscuiusque horum, si in communi sumatur, & vt motus est. Et ne aliquis putaret tempus esse numerum duorum motuum simul, id prohibet, dicendo, quod solùm sit numerus eius motus continui.

Quarta dubitatio est: Tempus est numerus motus; sed possunt dari simul plures motus æquales, quorum vnus sit extra alium; ergo poterunt dari simul plura tempora æqualia, quorum vnum sit extra aliud, quod supra impugnauimus. Respondet Aristoteles per interrogationem & exemplum: & solutio stat in Lot, quod sunt plura tempora materialiter pro diuersitate motuum, est tamen tempus ex se & formaliter vnum & idem: sicut si sint simul plures septenarij lapidum & hominum, verbi gratia, numerus septenarius formaliter & ex se est vnus & idem, sed materialiter sunt plures. Vnde Aristoteles vult probare, quod tempus sit aliorum mensura, ad quod supponit primo esse lationem vel motum localem; secundo, quod vnumquodque aliquo sui generis mensuratur, vt decem lapides vno aliquo lapide, decem homines, vno aliquo homine.

Tertio supponit, quod motus mensurat tempus, sed non quilibet motus, sed qui iam tempore determinatus est, sicut pars panni mensurat vltra reliquum pannum: & rursus, quòd quadam certa pars temporis mẽsurat tempus reliquum: ex his tamen concludit circulationem primi mobilis, quam vocat diurnam, esse mensuram mensurantem propter suam primitatem & regularitatem, & quia eius tempus notißimum est: reliquos verò motus & tempora verum non esse primo mensuras propter suam irregularitatem & dißormitatem.

Modo excusat antiquos circa naturam temporis, dicens, illos decipi putando motum cœli esse tempus, quia videbant illo mensurari alios motus, & tempus; sed re vera talis motus non est tempus, sed potiùs eius numerus. Declarat

clarat etiam, quare vulgariter dicatur res humanas, etiam naturales, esse in circulo, & rota; & dicit illud bene quodammodo dici, quia omnia ista mensurantur circulatione primi mobilis, in qua tempus notissimé residet, & ob hoc istæ res videntur simul habere principium, & finem, quod est proprium circulationis, imo inquit, quod sicut multæ vlnæ simul sumptæ sunt totus pannus, ita multæ circulationes sunt totum tempus. Iterum docet plures septenarios esse eundem numerum formaliter: ad quod ponit hoc documentum: Quotiescunque plura ita conueniunt in vno, quod per illius differentias differunt, non sunt idem in illo, sicut homo, & equus non dicuntur idem animal, quia differunt per differẽtias proprias animalis, vt sunt rationale & irrationale: at quando ita conueniunt in aliquo, quod non differũt propriis differentijs illius, imò potius sub vna illius differentia claduntur, vt homo, & equus sub corpore, quia non differunt per animatum, & inanimatum, sed potius sub animato ponuntur, tunc dicuntur esse idem in illo: sic ergo septenarius hominum & leonum, quia ita conueniunt in numero, quòd non differunt differentijs propriis numeri; hinc est quod sint idem numerus: atque ita conueniũt in septenario, quod illius differentijs differunt, ideo non sunt idem septenarius: ex qua doctrina ait Simplicius, quod intendit docere diuersa priora, & posteriora motus, dici idem tempus specie, nam sunt idem numerus, & tempus est numerus motus, sunt tamen diuersa materialiter. sicut plures binarij: & hæc de litera huius capitis.

ANNOTATIONES circa literam.

ANtea quàm ad principes quæstiones deueniamus, breuiter declarabimus aliqua dubia textuũ. Primum est circa caput decimum, textu 94. & 95. qualis committatur defectus in illo syllogismo antiquorum, quo probabant tempus esse sphæram cælestem, quia omnia sunt in tempore, & similiter omnia sunt in sphæra cælesti: ergo. Respondent Philosophi & Auerroes, quòd in secunda figura procedit ex duabus affirmatiuis, quia dicunt sic esse formandum; In sphæra sunt omnia, in tempore sunt omnia: ergo sphæra est tempus. Hoc est planum vitium, quòd manet medium vtrobique indistributum. Sed dices: Iste syllogismus potiùs est in tertia figura, scilicet in Darapti, dicendo; Omnia sunt in sphæra cœlesti, & omnia sunt in tempore; ergo tempus est sphæra cœlestis. Sed respondetur primò, q; nõ debet in tertia figura formari, quia concludere videtur vniuersaliter de omni tempore: in tertia vero figura tantùm particulariter. Sed admisso, quòd in tertia figura fiat, respondetur, quod non debet illo

modo conclusio colligi, quia non assumitur totale extremũ, sicut est existens in tempore, & existens in sphæra cælesti, vnde sic debebat cõcludere: Omnia existunt in sphæra, & omnia existunt in tempore: ergo aliquod existens in sphęra, est existens in tempore: hoc autem est verum, sed non infert identitatẽ temporis cum sphæra, sed potius existentis in tempore, & in sphæra. Ad calcem huius capitis nota, quod per tẽpus quantum intelligit hic durationem in communi, per tempus vero quale, intelligit hanc durationem vel illam, vt æstiualem, vel hyemalem, nocturnam, vel diurnam.

Secundum dubium circa caput 11. in tex. 99. de quo motu Aristoteles loquatur, quando ait tempus esse passionem motus. Respondetur cum Iunioribus, quod de motu primi mobilis, ac præterea dicit, quod quantus fuerit iste motus, tantum erit & tempus. Vbi est aduertẽdum, quòd quando Aristoteles hic dicit, motus continuitatem sumi ex continuitate spatij, non intelligit hanc solam sufficere, quia (vt 5. Physic. dicitur) ex alijs pluribus pendet motus continuitas: sed intelligit esse vnum ex requisitis.

Tertiò dubitatur circa caput 11. tex. 117. quid intelligat Arist. per illa tria, tabescere, senescere, & obliuisci. Respondetur, quòd intelligit omnia genera corruptionum, quæ conueniunt omnibus generibus rerum, quæ sunt in tempore. Primò intelligit per (tabescere) illam, quæ media tabe fit, quę cõmunis est animatis, & inanimatis. Secundò intelligit per (senescere) illam, quæ solis viuentibus conuenit, quibus solis senectus conuenit. Tertio intelligit per, obliuisci, illam, quæ solis hominibus conuenit.

Quartum dubium est circa eũdem textũ, quare Aristoteles dicat, quod tempus est causa corruptionis, senectutis, & obliuionis, & non habituum oppositorum, scilicet generationis, iuuentutis, & recordationis. Si dicas rationem esse, quia tempus dicit motum: sed iste motus est recessus à dispositione naturali, vt hic Aristoteles. Respondetur: Cõtrà etiam motus est aliquando accessus ad dispositionem naturalẽ; ergo debet similiter poni causa generationis, iuuentutis, & recordationis, præcipuè, quia sicut res in tempore corrumpuntur, senescunt, & tẽporis processu obliuiscuntur, ita in tempore generantur, & flore iuuentutis pollent: sicut cum sapientia & prudentia aduenit recordatio: ergo æqualiter se habet tempus ad causandum hęc omnia. Respondetur, quod in rigore loquẽdo nullius effectus horum est tempus causa, sed à suis proueniunt causis particularibus, ita quòd tempus solùm sit mensura, in qua fiunt, nihilominùs tamen, quia generationes sępe habent causas determinatas, & non apparentes, ideo his, & non tempori attribuitur generatio: at corruptiones è contrà sępe habent causas indeterminatas & non apparentes, vt patet in ruinis & corruptionibus, quæ paulatim fiunt, & ideò harum defectus tribuitur tempori. Et præterea, quia tempus sua continuitate

potiùs

potiùs corruptionis, quàm generationis, est causa, quia illa impedit rei perfectionem, & illius vigorem paulatim remittit, cùm quiuis res mensurabilis, corruptibilis sit, quæ ex hoc ipso habet paulatim decrescere, & in via corruptionis poni.

Quintum dubiũ est circa cap. 13. tex. 126. quia videtur confundere duas differentias temporis, vt iam, & nunc, in secunda significatione, cum de vtraque dicat, quod significet tempus proximum huic instãti præsenti. Respondeo, quòd non confundit, quia (nunc) dicit illud tempus per modũ præsentis, & ita solemus Hispanè dicere, agora vine, agora vendra, quando in tempore proximo huic instanti per modum præsentis significato fuit, aut venturus est aduentus, iam vero Hispanè sonat præteritum, como, ya vino, aut futurum, como ya vendra.

Sextum dubium circa cap. 14. tex. 129. vbi ait illum motum esse velociorem, quo citius peruenimus ad eundem terminum ab eodem termino. Contrà fieri potest, quod ab eodem puncto arcus ad idem punctum duplex mobile moueatur simul, vnum per aerem, & aliud per chordam; & quod hoc citius perueniat ad idem pũctũ, quàm id, quod per arcum mouetur, & nihilominus q̃ id, quod per arcum mouetur, maiori velocitate moueatur, & maiori impetu. Respõdeo, id verum esse: & ratio est, quia ibi non est idem spatium inter duo illa puncta, quando per arcum aut chordam fit transitus; sed maior est distantia, transeundo per arcum, quam per chordam, quia chorda est linea recta, & ita est successiua; at arcus est linea circularis, & ita est longior. At quãdo Aristoteles dicit, motum illum esse alio velociorem, qui citiùs peruenit ad eundem terminum, debet intelligi supposita æqualitate spatij, quę hic deficit, vt vidimus: sed latiùs examinare in quo cõsistat, & à quo sumatur velocitas motus, ad 7. Physicorũ spectat. In hoc tractatu de tempore quatuor sunt inuestiganda.

Primò vtrum sit ens reale, vel rationis.

Secundò, quid & quomodo sit, & in quo eius essentia sit sita.

Tertiò, quotuplex sit, quod ad eius qualitatem pertinet, an sit multiplex, vel vnum, & qua vnitate, specifica ne, an generica.

Quartò, quæ & quomodò dicantur res esse in tempore; & hæc de hoc libro.

SVPER

SVPER QVINTVM LIBRVM PHYSICAE auſcultationis Ariſtotelis.

Commentaria vna cum quæſtionibus.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE Oña, Burgẽſi, in ſacra Theologia Magiſtro, & in Prouincia Caſtellæ Prouinciali, Inſtituti Sanctæ Mariæ de Mercede redemptionis captiuorum.

SVMMA TEXTVS.

CAPVT PRIMVM.

Quo pacto aliquid moueatur, & motum diuerſum eſſe a mutatione.

INTENTVM Ariſt. in hoc libro eſt ſpecies motus declarare, illius vnitatem, & contrarietatem: ſed ſpecialiter in hoc capite intendit declarare, quid ſit motus proprie & ſtricte ſumptus, & facit duo. In prima parte proponit tria theoremata. In ſecunda numerum mutationum, vt ex illis poſsit colligere, quid ſit motus proprie dictus. Ad primam partẽ accedẽdo, ponit primũ theorema: Quæ mouẽtur, ſunt in triplici differentia. Quædam mouentur per accidens, ſcilicet accidẽtia, quæ inhærent rei, vt album currit: quædã per partẽ, vt oculus ſanatur, quædam ſecundũ ſe, vt ignis ſurſum: iſta vero, quæ ſecundũ ſe mouẽtur, diſtinguuntur ſecundũ diuerſitatẽ motus. Quædam enim mouentur latione ſecundum vbi, quædã augmentatione ſecundũ quantitatẽ, quædam alteratione ſecundum qualitatẽ: & rurſus in quouis genere horum motuũ ſecundum varias ſpecies. Eſt ſecundum theorema, in quo eandẽ repetit diſtinctionem ex parte mouentium: quædã enim mouent per accidens, vt album ædificat, quædã per partem, vt homo percutit, quia manus percutit, quædã per ſe primo, vt ignis calefacit, medicus ſanat. Vt tertium theorema ponat, ſupponit quinque eſſe in quouis motu, quod mouet, agens, quod mouetur primo, paſsũ, terminus à quo, & ad quẽ, vt calidum, & frigidum in calefactione, & in quo ſit motus, ſcilicet tẽpus.

Modo

Modo constituit theorema: ex his omnibus motus tantũ est in eo, quod mouetur, vel in passo, non autem in termino ad quem, quem vocat formã, respectu generationis & alterationis, quã titatẽ respecta augmẽtationis, & locũ respectu lationis, ex quo colligit aliud esse quod mouet, & mouetur, à termino motus, cuius dicit se tradidisse definitionẽ, illãs non inesse terminis, quia accidẽtia sunt, vt albedo & scientia, quæ vt sic sunt immobilia: formas autem immobiles esse probare, est Metaphysici, & ideo supponit hic, & nõ probat: sed obijcit sic Aristoteles: Qualitates, quæ sunt termini motus, vt albedo, &c. sunt passiones: sed istæ sunt motus: ergo non terminus motus, quod postea impugnabitur. Respondetur, quod istæ qualitates non dicuntur passiones quia in se sint motus, sed quia sint termini motus: vt calor nõ est motus, sed ad illum terminatur calefactio. Rursus eãdem diuisionem trimembrem ponit ex parte termini ad quem (imo similiter potest poni ex parte termini à quo) quia quidam est terminus per accidens, vt intelligibile respectu dealbationis quia per accidens iũgitur cũ termino per se, vt est albedo: quidam est secundum partẽ, vt Europa respectu tendentis Athenas, quæ sunt partes Europæ, & secundã se, vt color albus respectu albefactionis. Epilogat dicta, colligens quod mouet, & mouetur, tripliciter dici: & similiter terminum ad quẽ, in quo motus non existit, sed potius in mobili.

In secunda parte, dimissa mutatione per accidens, quia est in omnibus, omnium & semper, id est, nec subiectum, nec terminum, nec tempus determinatum habet (& ideo ab arte reijcitur) ad mutationem per se conuertitur, quæ est inter determinatos terminos, scilicet contrarios, vt album, nigrum, &c. Et quia aliquis posset obijcere, ad medium colorẽ, scilicet fuscum, posse motum terminari, & ab illo incipere, vt à termino à quo: respondet, quod medium prout relatum ad vnum extremum, habet rationem alterius, sicut fuscum comparatum ad album habet rationem nigri quodammodo, & contra, non tamen perfectè: statim ait quod cum mutatio sit transitus ab vno extremo ad aliud, vt ipsum nomen sonat, mille debent dari duo extrema, ex quo prouenit, quod quadrupliciter possit variari transitus, vel à subiecto in subiectum scilicet à termino positiuo in positiuum, vt à calido in frigidum: vel ex non subiecto in non subiectum, id est, à negatiuo in negatiuum: vel a subiecto in non subiectum, id est a positiuo in negatiuum, vt est corruptio, vel contra a negatiuo, vel non subiecto in positiuum, vel subiectum, vt est generatio: ex quadruplici vero cõbinatione secunda est inutilis quia duo negatiua nullo genere oppositionis opponuntur, nec contrarie, vel relatiue, quia hoc petit duo extrema positiua; nec cõtradictorie aut priuatiue, quia hoc sat tem requirit vnum extremum positiuum, reliquæ vero tres combinationes

tiones sunt vtiles, ita quod tertia sit corruptio & generatio sine simpliciter, id est, ad substantiam, sine secundum quid, id est, ad accidens: sed neutrum horum debet esse motus. De generatione id probat sic: Quod non est, non mouetur: sed quod generatur, non est: ergo quod generatur, non mouetur; & consequenter generatio nõ erit motus. Assumit vero vt certum, quod nõ est, non posse moueri; sed de non ente distinguit, dicens esse triplex; aliud omnino non ens, vt sunt falsa, quæ sunt in compositione & diuisione intellectus: & de hoc certum est, quod non potest moueri: aliud est non ens simpliciter, vel non substantia, non loco actu, sed potentia, nec hoc (inquit) potest moueri, cum non habeat esse: aliud est non ens secundum quid, vt non album, & hoc moueri potest, quia est simpliciter ens.

Sed quia posset aliquis dicere, quod materia prima est ens, & generatur, & ita quod generatio potest esse motus. hoc remouet, dicendo, quod est id, quod generatur per accidens, vt est materia: sed id, quod generatur per se, vt est compositum, non est, & ita respectu illius non erit generatio motus: & subdit, quia nec quies, aliás, quod non est, quiesceret, quod habet eadem inconuenientia, ac dicere: quod non est, mouetur, quod probat esse impossibile alia ratione, quæ est huiusmodi: Quod mouetur, debet esse in aliquo determinato loco: sed quod non est, non est in loco, nec in aliquo determinato loco: ergo quod non est, moueri non potest.

Et probat statim, quod corruptio nõ sit motus: quia ad hoc erat necessarium, quod generatio illi opposita esset motus, vel quies: at neutrum est, vt vidimus. Patet Maior, quia oppositum vnius motus tantum potest esse aut alius motus, aut quies. Concludit caput, dicens, ex triplici combinatione vtili adducta solum primam, quæ est à subiecto in subiectum, id est, à positiuo in positiuum, esse motum, quia est inter contraria aut media, aut inter priuatiua affirmatiue significata, vt lucidũ & tenebrosum, quæ pro contrarijs sumuntur: reliquæ vero sunt mutationes, quia inter contradictoria, vel priuatiue opposita. Motum autem diuidit in tres species, augmentationem, lationem, & alterationem, secundum quod ad tria predicamenta terminatur, quantitatem, scilicet, qualitatem, & vbi, excludendo reliqua prædicamenta, quia ad illa non est per se motus: & hæc de hoc capite.

CAP. SECVNDVM huius libri.

De generibus motuum.

INtentum Aristotelis in hoc capite est probare, quod motus non sit motus, nec mutationis mutatio, & facit duo. Primo probat ad substantiam & relationem non esse per se motum, & duplicem sensum declarat illius propositionis: Motus est motus, vel mutationis est mutatio. Secundo probat

ſuum intẽtum multiplici ratione. Ad primam vero partem deueniendo, ait Ariſtoteles ad ſubſtantiam non eſſe per ſe motum, & probat: Motus eſt in ter contraria: ſed ſubſtantiæ nihil eſt contrarium: ergo ad illam non eſt per ſe motus, nec circa ad relationem. Et probat: ſine aliqua ſui mutatione per ſolam mutationem alterius extremi, poteſt aliquid de nouo recipere relationem: ergo ad hanc non eſt per ſe motus. Antecedens probatur, quia ſi aliquid ſit albũ, & ipſo immutato aliud incipiat albefieri, reſultat in illo prior relatio ſimilitudinis: ergo poteſt relatio acquiri ſine mutatione ſubiecti, in quo acquiritur. Rurſus ait, ad actionem & paſſionem non eſſe per ſe motum, cum iſtæ ſint motus, quia aliàs ſequeretur, quod motus eſſet motus, & mutationis mutatio, quod eſſe impoſsibile vt probet, diſtinguit duplicem ſenſum dictæ propoſitionis. Alter eſt, quod motus ſit motus, vel mutationis mutatio, tanquam ſubiecti, id eſt, quod motus ſit, quod mouetur, & mutatio quod mutatur: ſicut dicitur homo moueri & alterari, & hoc vt aperte falſum vnica tantum ratione reiicit, quia motus eſt in alio, vt in ſubiecto: ergo nequit eſſe motus ſubiectum, quaſi dicat: Motus eſt accidens inhærens: at ſubiectum debet eſſe per ſe exiſtens: ergo motus non poteſt eſſe ſubiectum alterius motus, nec mutationis mutatio. Alter ſenſus eſt, quod motus ſit motus tanquam termini, ita quod ſicut motus ab vna forma in aliã procedit, vt à ſanitate in ægritudinem, vt à termino in terminum, ſic motus ab vno motu in aliũ procedat, vt ab vno termino in alium, quod niſi per accidens probat eſſe impoſsibile multis rationibus.

In ſecunda parte incipit probare, quod motus non poſsit eſſe per ſe alterius motus vt termini: & ſupponit diſcriminẽ inter motum & mutationem, quia motus eſt inter duos terminos contrarios, & mutatio inter duos contradictorios, vt generatio & corruptio. Et ſic cõfirmat primam rationem: Omnis mutatio ex ſuis terminis per ſe procedit, quibus poſitis non eſt opus alia mutatione alios terminos habente, niſi per accidens: ſed ſi mutationis eſſet mutatio, ſequeretur, quod poſſet ab vna mutatione eſſe neceſſarium aliam poni, conſequens eſt falſum: ergo. Probatur ſequela, quia ſi ab vna mutatione aliquid mutatur in aliam: ergo ex terminis veriùs mutabitur ad terminos alterius: vt ſi a ſanatione mutatur in aliã mutationẽ, ſequitur, quia poſtquã ſemel fuit mutatũ ab ægritudine ad ſanitatẽ debet poſtea neceſſario poni alia mutatio, in quã prior terminetur. Quod vero ſit conſequens falſum, probatur primo, quia poſita vna mutatione, poteſt quieſcere: ergo neceſſe eſt aliã poni mutationem. Secundo, quia ſi hoc eſſet verum, maxime in mutationibus contrarijs, quia motus eſt inter contraria: ſed ibi non: ergo. Probatur Minor, quia inde ſequeretur, quod ſimul aliquid moueretur motibus contrarijs. Probatur, quia quod mouetur, ſimul eſt ſub termino á quo, & ad quem:

ſi ergo

ſi ergo vna mutatio contraria eſt: ergo terminus alterius, vt ægrotatio ſanationis: ergo ſimul ægrotatur in termino ad quẽ, id eſt, tranſit à ſano in ægrũ & ſanatur in termino a quo, id eſt, trã ſit ab ægro in ſanum: ſubdit tamen, per accidens poſſe mutari ab vna mutatione in aliam, vt a ſanatione in deambulationẽ, quia accidit, quod ſanetur deambulando. Secunda ratio eſt: ſi motus eßet motus, vel mutationis mutatio, eſſet proceßus in infinitum: conſequens eſt falſum: ergo. Probatur ſequela, quia ſi vnus motus fit per alium, vt eius terminus, cùm non ſit maior ratio de illo, quam de alio, rurſus ille fiet per alium motum, & ille per alium, & ita procedetur in infinitum. Quod ſi dicas in aliquo eſſe ſiſtendum, quod non producitur per alium motum, idem erat dicendum de primo, & in illo ſiſtendum, cum omnes ſint eiuſdem rationis. Probo conſequens eſſe falſum, quia inde ſequeretur nullum eſſe motum: & probat ſuppoñendo, quod id, quod fit, dum fit, nõ dum eſt: ergo ſi iſte motus fit, nondum eſt, ſed per alium eſſe comparat: & cum iſte ſimiliter fiat, nondum erit: ergo debet dari alius, per quem comparet eſſe, & ſic deinceps: ſed in infinito non eſt dare aliquod primum, in quo ſiſtamus: ergo nullus motus poterit eſſe.

Tertia ratio eſt: ſi motus fit per motum per ſe: ergo ſimiliter quieſcit & corrumpitur per corruptionem per ſe: quia cum iſta ſint oppoſita, cuius eſt habere vnũ, eſt etiam habere aliud: ſed impoſsibile eſt motum corrumpi per ſe, ergo. Probatur Minor, quia vel corrumpitur ante quam ſit, & hoc nõ: quia reſpectu eiuſdem rei impoſsibile eſt, quod ſit prius corruptio, quam generatio, ſed hæc ad illam ſupponitur: vel poſtquam fuit, & iam nõ eſt, & nec hoc, quia quod corrumpitur debet eſſe, cum ſit corruptio tranſitus ab eſſe ad non eſſe: vel quando eſt, & nec hoc, quia motum adeſſe eſt illum fieri & generari, cum in hoc eius eſſe conſiſtat: ergo ſi tunc corrumpitur, ſequitur, quod ſimul generetur & corrumpatur, quod eſt impoſsibile: nõ eſt ergo motus motus, vt termini.

Quarta ratio eſt: Id quod fit, habet materiam, vt in diuiſione patet, in eo quod augetur & alteratur: ergo ſi motus fit alio motu, debet habere materiam, & rurſus ille aliam: at tales materiæ non ſunt: ergo non fit motus vnus per alium, vt eius terminum, ſed potius motus eſt id, quo alia fiunt. Minor probatur, quia tantum eſt vnum ſubiectum termini, qui fit.

Quinta ratio eſt: Terminus motus debet eſſe aliquid vltimum non ordinatum ad aliud, vt in eo motus ceſſet, & quieſcat: ſed motus nõ eſt aliquid vltimum, vt in eo poſsit alius ceſſare, ſed potius quilibet motus eſt quædam via ordinata ad aliud: ergo vnus motus non poteſt eſſe alterius terminus.

Sexta ratio eſt: ſi motus vnius eſſet alius, maxime vnius in ſpecie, vt generationis generatio: ſed non eſt diſciplinationis alia diſciplinatio: ergo

vnus

vnus motus non potest esse terminus alterius, nisi detur motus alterius rationis præter assignatos, qui non est dabilis. Vltimo id probat: quia si vnus motus esset alterius motus, vel tanquam termini, vel tanquam subiecti, vnus prædicaretur de alio: consequens est falsum, quia falsum est, loci mutationem alterare, id est, consequentia alterationem, loco moueri, per se loquendo, quia per accidens ratione subiecti, in quo concurrunt diuersi motus, potest dici, quod currens frigefit: sed quæ per accidens sunt, reijci debent. Ex dictis infert, quod cum motus per se non terminetur ad substantiam, relationem, actionem & passionem, quia his omnibus deficit contrarium, tantum erit triplex motus, ad quantitatẽ (scilicet) qualitatem, & vbi, quibus imponit nomina, dicendo, motum ad qualitatem dici alterationem: sed dicit se non de qualitate substantiali, vt est differentia, sed accidentali loqui: motum ad quantitatem dicit vnico non posse nomine vocari, & ita dupliciter eum nominat, si fuerit ad perfectam quantitatem, augmentatio: si ad imperfectam, diminutio. Motum ad vbi inquit, nec in communi, nec in particulari habere proprium nomen, vnde huius defectu dicatur latio, quamuis hoc tantum sit proprium eorum, quæ naturaliter mouentur, ita quod in sua non sit potestate motum incipere, aut sistere.

Modo ostendit illam mutationem, quæ fit secundũ magis, & minus eiusdem formæ, etiam esse alterationem, & fieri à contrario secundum quid, vt ab albo ad magis albũ: quia quãdo absolute fit album, ex nigro fit, & ex cõtrario simpliciter. Ostendit etiam, quod quando ex magis, vel minus procedit mutatio, etiam fiat à contrario, quia vbi est minus, ibi est permixtio cum alio contrario, vt minus album aliquid nigri participat: & ita subdit, quod in remissione tendit forma a se ipsa in suum contrarium: in intensione contra tendit forma a suo contrario in seipsam: semper tamen est alteratio. Sed postquam de motu, & eo, quod mouetur, dixerat, incipit agere de suo opposito immobili, quod dicit esse simplex: primo quod non est capax motus, vt Deus & intelligentiæ: secundo, quod ægre mouetur, sicut saxum difficilè mobile solet dici immobile, etiam, quod non mouetur, quãdo est aptum moueri, & nullum est impedimentum, & hoc proprie dicitur quiescens: quies verò est priuatio motus, priuatio autem est carentia in subiecto apto nato. Et hæc de hoc capite.

CAP. TERTIVM. Ponuntur quædam affectiones eorum, quæ sunt in motu.

INtentum Aristotelis in hoc capite est quædam vocabula ad motum pertinentia declarare, & præstat duo. In prima parte declarat quædam illorum;

rum; in ſecunda vero parte declarat alia. Ad primam partẽ deueniendo, vocabula ſunt hæc ſeptimum, ſimul, ſeparatum, tangere, inter, continuum, cõtiguum, hæc enim motibus & mobilibus inſunt, & ideo antequam illorum declaremus vnitatem, oportet illa declarare. Incipit à prima differentia, dicendo, ea dici ſimul ſecũdum locum, quæ ſunt in eodem primo loco proprio, quia ex eo quod ſint in loco communi, non dicuntur eſſe ſimul; ea autem dicuntur eſſe ſeparata, quæ diuerſum habent locum primum & proprium, vt duo corpora dicantur eſſe ſeparata: corpus vero & eius accidentia, & materia dicuntur eße ſimul.

Tertiam differentiam declarat, dicendo. Illa dicuntur ſe tangere, quorum vltima ſunt ſimul ſine aliquo intermedio, ſicut duo corpora dicuntur ſe tangere, quando illorum ſuperficies ſunt ſimul ſine aliquo medio.

Quartam differentiam declarat, quæ dicitur (inter) in qua explicanda multus eſt Ariſtot. & inquit eſſe id, in quod prius peruenit mobile, quod ab vno contrario mouetur in aliud continuè, & ita concludit, quod interſit quoddam veluti medium inter duo extrema contraria, & id, quod inter ea dicitur eſſe. Sed quia fecit mentionem continuitatis in motu, ideo declarat, quid ſit moueri continue, & quid ſit contrarium habere in loco. Dicit id moueri continuè, quod mouetur ſine vlla temporis interruptione, quãuis parum interrumpatur de ſpatio: ſicut ſi quis pulſet primam chordam, & ſine vlla temporis interruptione pulſet vltimã, media relicta, dicitur moueri continue. Deinde explicat, quomodo ſint ſumenda loca contraria, vt inueniatur quid intereſt. Dicit autem eſſe ſumenda ex linea recta, vt menſura vtitur, quia eſt breuiſsima omnium, quæ ab vno puncto in aliud duci poßunt; menſura autem eſt finita, & breuis: diuerſa ergo loca ſunt ſumenda, ſecundum diuerſas lineas rectas, & id propriè dicitur inter, quod medium eſt inter duo loca, per lineam rectam diſtantia.

In ſecunda verò parte reliquas explicat differentias: quintam declarat, quæ dicitur conſequenter, dicens, quod vt vnum ſit conſequenter ad aliud, multa ſunt neceßaria. Primum eſt, quod ſit vnum principium, ad quod aliud conſequenter dicatur, nam quod eſt principium, non dicitur conſequenter ſed potius quod poſt illud ponitur, vt ſecundus conſequenter ſe habet ad primum, & ternarius ad binarium, nõ è contrà: requiritur etiam, quod nihil eiuſdem generis mediet inter id, quod conſequenter ſe habet, & id quod conſequenter ſe habet; ſicut quando vnus miles eſt alteri proximus, dicitur ſe habere conſequenter ad illum: dicitur eiuſdem generis, quia licèt mediet aliud alterius generis, non tollit, quò minus vnum conſequenter ſe habeat ad aliud, ſicut quãuis inter duos milites mediet lapis, dicitur vnus conſequenter ſe habere ad alium: quia nullus alius mediat miles. Præterea, Id quod conſequẽter ſe habet ad aliud, multiplex eſt; quoddam poſitione, quando id, quod conſe-

consequenter se habet, continuum quid est: vt domus ad domum, linea ad lineam: aliud natura, sicut vnus numerus ad alium; aliud perfectione, vt Elephas est consequens ad hominem in perfectione: aliud tempore: alüsque præterea modis explicat, quid dicatur contiguum; & inquit, esse illud, quod consequenter se habet, & tangit, sicut duo corpora immediata se tangentia dicuntur contigua, inter quæ non est aliud. Cuius occasione iterum regreditur ad declarandum ipsum inter, & medium, dicens, quod in motu est inter, non vero in generatione, & corruptione. Eiusq; ratio est, quia motus fit inter contraria, inter quæ est mediũ: at generatio fit inter cõtradictoria, inter quæ non est mediũ. Deinde, quid sit continuum, ostendit, dicens esse illud, quod ita aliud tangit, quod vtriusque terminus vnus, & idem sit, vt media linea alteri mediæ dicitur esse continua. Vnde differt á contiguo in hoc, quod in continuo est vnus terminus, vtrique parti communis, vt vnum punctum duas partes lineæ continuat: & ita dicitur continuum, id est, vno tantùm termino contentum: at in contiguo est duplex terminus immediatus. Ostendit vero illa esse apta fieri vnum totum secundùm contactum: quæ vero vnum totum non sunt apta fieri (vt lapis, & aqua) non erunt vnum continuum: sunt autem vnum continuum, quando vnum terminum communem habent: & hoc (inquit) multipliciter: quadam enim clauo, quædam glutine, quædam insitione, & tactu vnum continuum faciunt, & vnum totum, quamuis nõ sint hæc propriè continua, vt priora. Comparat autem consequenter esse, ad tangere, dicens primum esse superius ad secundum, quia non omne, quod consequenter se habet, tangit, bene tamen contra, omne, quod tangit, consequenter se habet. Vnde in numeris est consequenter se habere, non tamen tangere. Comparat etiam continuum ad tactum, dicens, quod omne continuum tangit, non tamen omne, quod tangit, est continuum. Vnde, insitio & copulatio (quæ sunt quidam modi cõtinuitatis) posteriores sunt generatione, id est, particulariores ipso tactu, cum, quæ consita sunt, se tangant, non è contra.

Ex his concludit, quod quamuis non essent separata realiter vnitas, & punctum vt aliqui voluerunt, adhuc non essent idem: & ponit interea duplex discrimen. Primum est, quod puncto inest tactus, vnitati vero consequenter se habere: alterum est, quod inter puncta debet aliquid mediare, puta linea, quia duo puncta non possunt esse immediata in continuo: at inter vnitates non est opus, quod aliquid mediet, quia in numero bene possunt esse vnitates immediatæ, & hæc de hoc capite.

CAP. QVARTVM.
De vnitate motus.

INtentum Aristotelis in hoc capite, est agere de vnitate motus, & pos-

quam iam egit de suis speciebus: & facit duo. Primo adducit quosdam modos vnitatis. In secunda parte explicat, quomodo sit vnitas accipienda in motu. Ad primam partem deueniendo, ait, quod cum vnum dicatur multipliciter, vnus motus potest dici multipliciter. Primo quidem vnus genere, qui est ad rem vnius prædicamenti, sicut omnes alterationes ad qualitatem terminatæ, sunt vnus motus genere: & si militer omnes motus augmentationis ad maiorem quantitatem terminati, & omnes motus lationis ad vbi: sicut tria ista prædicamenta inter se genere differunt, ita & isti motus inter se. Secundo dicitur vnus motus in specie specialissima, qui ad terminum taliter vnum terminatur, vt dealbatio ad albedinem, quæ cũ sub aliquo genere sit, non est amplius diuisibilis in alias species.

Tertio dicitur vnus motus in specie secundum quid, cuius terminus est genus quoddam subalternum, quod partim est genus, partim species: vt disciplinatio terminata ad scientiam, quæ est genus scientiarum, species vero habitus: denique ex vnitate termini ad quem inquit debere colligi vnitatem motus.

Contra hoc tamen proponit dubium, dicens: Si ab eodem puncto duo moueantur mobilia, alterum motu recto, & alterum circulari, habent eundem terminum ad quem: ergo si ab hoc debet sumi vnitas specifica motus, sequitur quod motus rectus & circularis non differant specie. Respondetur, negando consequentiam, quia in motu locali hoc est peculiare, quod præter terminum est pensandum spatium taliter quod si hoc fuerit multiplex in specie, vt est spatium rectum, & circulare, motus erit in specie diuersus, quamuis sit terminus vnus, quia huius vnitas non prodest, nisi quando est supposita vnitas spatij. Quarto dicitur vnus motus numero, tanquam quoddam singulare, & indiuiduum motus, quod vnum maximè vnum vocat, sicut in substantia motus. Et ad hanc declarandam dicit tria reperiri in motu, quod, vel subiectum, quando vel tempus in quo, vel terminum ad quem. In secunda parte asserit, quod ad vnitatem specificam & genericam sufficit vnitas termini, & non requiritur vnitas temporis, quæ ad contiguitatem sufficit, quamuis motus terminentur ad varias formas eiusdem mobilis: veruntamen ad numericam vnitatem hæc tria requiruntur, vnitas mobilis, temporis, & termini: ita quod sit vnus numero terminus, & vnum tempus non interruptum: ita quod nullo modo cesset motus in illo, alias omnino dissolueretur talis vnitas, & vnũ numero mobile, & per se.

Sed ad temporis vnitatem regreditur etiam dubium, vtrum si Socrates post primam sanationem in aliud incidat morbum, & postea ab illo sanetur, sit eadem numero secunda sanatio cum prima: & respondet sub conditione, quod si iam corruptum per naturam non redit idem numero, sed specie,

ſpecie, erit vna ſanatio in ſpecie: ſi vero poteſt idem numero redire, eadem numero erit. Sed (vt Plato volebat) non poteſt idem numero reparari per naturam poſtquam ſemel fuit corruptum ſed id, quod de motu ſanationis dubitauerat de eius termino ſcilicet, ſanitate acquiſita: dubitat, vtrum ſit eadem numero, quæ ſecũdò reparatur cum illa, quæ fuit primo acquiſita. Et ex vna parte videtur, quod ſit eadem numero forma, quia ſi ſanitas duraret per tres dies continuos in eodẽ ſubiecto, eadem eſſet: ergo quamuis fuerit ſecunda die deſtructa, ſi poſtea reparetur tertia, eadem erit numero ſanitas: ſed ex alia parte videtur, quod non ſit eadem, quia corpora ſubiecta qualitatibus ſecundum tempus variãtur. Ad hoc ſecundum dubium non reſpondet directe, ſed inquit, non eſſe præſentis negotij illud examinare, ſed quantum ad propoſitum ſatis eſt, ſcire, quod quamuis eſſet eadem numero ſanitas in duplici caſu dicto, motus in ſanationem ſine dubio eſt multiplex, quia vnitas termini non ſufficit ad vnitatem motus: nam ſicut ſe habent actus, & habitus, ita motus, & terminus, quia motus eſt quidam actus, & terminus eſt quidam habitus: ſed multiplicatio actus non multiplicat habitum, quia poteſt vnus numero habitus plures actus habere: ergo ſi multer poteſt vnus numero terminus partiales habere terminos ad ſe terminatos in diuerſis temporibus: ſed ſicut é contra multiplicatio habitus multiplicat actus, quia plures habitus neceſſario plures actus debent habere: ita multiplicatio termini pluralitatem motuum infert. Statim docet, quod vnum numero & continuum ſunt idem: & ita inquit motum ſimpliciter vnum eſſe continuum, & è contra ſimpliciter continuum eſſe vnum. Et quod motus ſit continuus, obiter probat, quia eſt diuiſibilis in partes, quæ erant antea vnum. Declarat deinde, qui motus poſsint continuari, dicendo, quod quemadmodum reliquæ res, cum ſint diuerſæ rationis, non poſſunt continuari: vel quia altera non habet terminum, vt res incorporea, quæ cùm non ſit quanta, terminum non habet, qui poſsit illam continuare, vel cum alia corporea, vel cum incorporea: vel quia licet vtraque habeat terminum, ſed inceptum ad continuationem, vt linea & deambulatio, quia ſunt diuerſa rationis. Quando vero ſunt eiuſdem rationis, poſſunt continuari, vt duæ aquæ. Sic ergo illi motus, qui ſunt diuerſæ rationis, quia ad diuerſos terminos terminantur, non poſſunt continuari: illi vero, qui ſunt eiuſdem rationis, quia habent eundem terminum poſſunt continuari, quia cõtinuari eſt vno cõmuni termino continuari, vel copulari: ad contiguitatem vero ſufficit vnitas temporis, quamuis nõ adſit vnitas termini: quemadmodũ, ſi poſtquam aliquis cucurrit, immediate ſanetur, tales motus ſunt contigui, continui vero nõ item, quia deficit vnitas termini. Concludit ergo, ad conti-

nitatem tria requiri, termini, mobilis, & temporis vnitatem, ita quod tempus non interrumpatur, quia quando in medio motus, mobile vel minimũ quiescat, impossibile est, quod duo illi motus continuentur: & similiter hæc tria requiri ad vnitatem numericam motus, & per consequens illam esse omnium maximam.

Præter dictos modos vnitatis, alios constituit dicens, illum motum dici vnum, qui perfectior est, siue sit vnus genere, specie, vel non sit: perfectum enim idem est, quod totum, ac vnum, sicut in alijs etiam rebus, id quod est perfectum, est vnum: est autem motus perfectus ille, qui ad suum terminum peruenit, ad quem ordinabatur. Sed ne aliquis inde colligeret imperfectum motum, qui ad suum terminum non peruenit, non esse vllo modo vnum: Non est autem motus perfectus (inquit) illum esse vnum, sed minus vnum: dicitur enim vnus præcise, quia continuus est. Alio etiam modo dicitur vnus motus, quando regularis est & vniformis. Vnde, irregularis aliqua parte est vnus, aliqua parte non, quia differt à regulari secundum magis, & minus, quia regularis est magis vnus, irregularis vero minus: in quouis autem genere motus reperitur regularitas & irregularitas, in augmentatione, alteratione, & latione. Duas autem radices irregularitatis constituit, altera est spatiũ in motu locali, quãdo est difforme: si enim per gyratiuam & tortuosam lineam mobile mouetur, talis motus est irregularis, quia partes eius non sunt eiusdem rationis. Altera est quando stante eodem tempore, termino, & spatio, est diuersa velocitas, eo quod mobile velocius mouetur per vnã quam per aliam partem spatij, vt cum lapis mouetur, velocius mouetur in fine, quam in principio: & ob hoc iste motus est irregularis. Ex quibus infert, quod velocitas & tarditas, regularitas, & irregularitas sunt non specificæ, sed accidentales differentiæ motus, cum eidem motui secundum speciem possint conuenire. Ex quibus etiã infert, quod maior, vel minor grauitas, vel leuitas in eodem non faciant motum differre in specie, non enim differt motus plumbi deorsum à motu eiusdem, quãuis vnus fiat per aquam, & alter per aerem: & consequenter primus sit velocior secũdo. Demum cõcludit, irregularem motum vnũ dici, cum continuus sit: minus tamen vnum quam regularem, vt patet de illo qui fit per spatium obliquum, quia cum sit minus vnus, habebit magis de pluralitate, quia quod est minus de vno opposito, debet esse magis de alio: sicut, quod est minus album, habet magis de nigro. Concludit caput, dicens, quod motus specie diuersi non possunt continuari, quia omnis motus continuus aliquãdo potest esse regularis, & aliquando irregularis, vt motus cõpositus ex duplici specie diuersa, vt ex latione, non potest esse regularis, quia non habet partes vniformes: ergo nec poterit esse continuus: & hæc de hoc capite.

CAP.

CAP. QVINTVM.

De motuum contrarietate.

INtentum *Aristotelis in hoc capite est agere de contrarietate motus & mutationis*. *Caput est ita breue, quod non indigeat partitione. Incipit autem á contrarietate motus quodam diuisiuo argumento sic: Motus, si possunt contrariari, vel hoc est, quia terminus à quo vnius, est terminus ad quem alterius, vt motus á sanitate, et motus ad sanitatem: aut secundo, quia termini à quibus sunt contrarij, vt motus à sanitate, & motus ab agritudine: aut tertio, quia termini ad quos sunt contrarij: sicut motus in sanitatē, & motus in ægritudinem, & motus ab ægritudine in sanitatem. Et quia alio modo termini non possunt disponi, hinc est, quod nec alio modo possint variari contrarietates motuum. Et incipit excludere aliquos modos horum, qui non sufficiunt ad contrarietatem motus. Et incipit à quarto, dicens, illum sufficere, quod (scilicet) terminus á quo vnius motus, contrarietur termino ad quem alterius, cùm in eodem numero motu hæc reperiatur contrarietas. Certum autem est, quod vnus & idem motus sibi ipsi non contrariatur, sicut motus ab albo in nigrum. Subdit tamen, quod licet sit vnus motus re, est multiplex ratione, prout est acquisitio termini ad quem, & deperditio termini á quo, & accessus ad vnum, et recessus ab alio.*

Secundum modum excludit, quando termini à quibus, sunt contrarij, dicens, illum non sufficere. Primo, quia possunt esse termini à quibus cōtrarij, & tamen terminus ad quem vnus: & tamen illi motus, cū sint eiusdem speciei propter vnitatē termini, non possunt esse cōtrarij, vt motus ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum. Sed quia hoc argumentum nō habet vim, quia postea dicturus est, hos terminos esse contrarios: ideo se remittit ad dicenda postea, ideo probat secundo, & cōtrarietas potius à terminis ad quos, quam à terminis á quibus debeat sumi, hac ratione: In illis magis viget cōtrarietas, quæ magis vigent, dum motus sunt, & fiūt: sed termini ad quos, fiūt huiusmodi: ergo. Probatur Minor: quia dum motus fiunt, maior fit accessus ad terminos ad quos, & maior recessus à terminis á quibus, ergo magis vigent termini ad quos, quam á quibus, cùm motus sunt, & fiunt, aliàs sequeretur, quod si minus vigerent, dum motus magis tenderent, essent minus contrarij. Tertio probat: quia ab eo, á quo sumitur nomē, & definitio, debet sumi contrarietas, & species: sed hoc est terminus ad quem: ergo inde colligitur, tantùm duos modos ex dictis valere ad contrarietatem, vel quando termini ad quos sunt contrarij, vel quando simul termini à quibus, & ad quos sunt contrarij: tertium scilicet et quintum, imo ad vnum modū (inquit) reducitur omnis contrarietas, quia tertius modus ad quintū reducitur: & ita quod illi motus dicantur cōtrarij, qui

ſunt à terminis contrarijs, ad terminos contrarios. Ad quod repetit differentiam mutationis à motu, quod motus procedit á contrario in contrarium, id eſt, à poſitiuo in poſitiuum: ſecus vero mutatio. Ex quo formet argumentum: Omnis motus procedit ex contrario in contrarium: ergo & motus contrarij debent procedere a terminis contrarijs ad contrarios. In hoc ergo quinto modo conſiſtit contrarietas motus, vt patet in motu a ſanitate in ægritudinem, & è contra ab ægritudine in ſanitatem: Longaque inductione ponit exempla in motu tam alterationis, quam locali, quia in augmentatione eſt de ſe notum.

Oſtendit modo, qua ratione contrarietas debeat ſumi in mutatione, dicens, debere ſumi, quia vel procedit a non contrario, vel non ſubiecto in contrarium, vel ſubiectum, vt a non albo ad album, vel è contra, vt patet in his, quæ carent contrario, vt a lucido in tenebroſum, quod etiam in ſubſtantia apparet, quia non habet contrarium. Vnde primus ille modus antea reiectus a contrarietate motus, eſt, qui ad mutationis contrarietatem prodeſt, ſcilicet, quando terminus a quo vnius, eſt ad quem alterius: qua ratione dicantur contrariari generatio & corruptio, quia generatio eſt a non eſſe, corruptio vero ab eſſe. Modo regreditur ad id, quod ſupra dixerat de motibus tendentibus ad idem medium, ab extremis contrarijs, vt ab albo in fuſcũ, & á nigro in idem fuſcum, dicens, illos eſſe contrarios, quia licet terminus ad quem ſit materialiter idem, formaliter eſt diuerſus, quia medium comparatum ad diuerſa extrema, locum habet duorum, ſicut fuſcum reſpectu albi eſt nigrum: & ita motus ab albo in fuſcum, eſt denigratio: contra tamen fuſcum reſpectu nigri eſt album: & ita motus a nigro in fuſcum, eſt dealbatio. Vnde concludit caput, dicens, motus illos eſſe contrarios, qui á terminis contrarijs in terminos contrarios tendunt; & hæc de hoc capite.

CAPVT SEXtum, De contrarietate quietis.

INTENTVM Ariſtotelis in hoc capite eſt, agere de contrarietate quietis: & facit duo. In prima parte declarat, quo modo quies contrarietur motui. In ſecunda parte proponit quædam dubia. Ad primam partẽ accedendo, ait, quod aliter motus contrariatur motui, quam quieti, quia motui contrariatur ſimpliciter, id eſt, perfecta contrarietate, quia vtrumque extremum eſt formaliter poſitiuum: at quieti improprie contrariatur, quia illi priuatiue opponitur. Quo ſuppoſito, ait, quod non quælibet quies contraria motui, eſt contraria cuilibet motui, ſed tantum quies eiuſdem generis cum motu, vt quies in loco, motui locali, quies in qualitate, motui alterationis, &c. Et hoc eſt verum,

verum, loquendo de quiete in communi, quia de illa in particulari restat dubium, quæ quies sit motui contraria, an illa, quæ est in termino a quo, an potius alia, quæ est in termino ad quem. Quiescere autem in aliquo, est in eo stare, vel ab illo non recedendo, vel ad illud non accedendo: sed in eo perseuerare. Pro quo notat, duos esse terminos motus, & duos quietis: alter est terminus à quo, in quo est sua quies: alter terminus ad quem, in quo est etiam sua quies. Ex quibus ait, quod quies in termino à quo, contrariatur ipsi motui, vt quiescere in albedine, contrariatur motui, qui ab albo tendit in nigrum, non autem quies in nigro. Ex quo colligit, quod quietes, quæ sunt in terminis à quibus, contrariorum motuum sunt contrariæ, sicut quies in albo (quæ opponitur motui ab albo in nigrum) & quies in nigro quæ opponitur motui à nigro in album, sunt contrariæ, sicut & dicti motus sunt contrarij. Probat, quia inconueniens est motus esse contrarios & nõ quietes illius esse cõtrarias: quasi dicat; quæ contrarijs contrariantur, inter se contrariantur: sed dictæ quietes motibus contrarijs contrariantur: ergo ipsæ inter se debent contrariari. Et ita inquit, quod quies in sanitate opponitur quieti in ægritudine, & motui ex sanitate in ægritudinem: quies tamen in ipsa ægritudine tali motui non contrariatur, cum sit quies in termino ad quem. Et probat primo. Quia nihil tendit in suum contrarium: sed motus tendit in quietem existentem in termino ad quem, ob quod motus potest dici quodammodo quietatio, id est, via in quietem: ergo motus non contrariatur quieti, quæ est in termino ad quem, cum ad illam obtinendam ordinetur. Sed quia posset aliquis obijcere, quod quemadmodum quies in termino ad quem eiusdem motus, non contrariatur motui, ita nec quies in termino à quo eiusdem motus, sed potius quies in termino à quo alterius motus: ideo respondet, quod hoc est falsum, etsi huius non reddit rationem aliquam, vt ex textu patet, & literam legenti nullo negotio constabit.

Modo autem ostendit, an quies opponatur mutationi. Ad quod supponit, quod vna mutatio non contrariatur alteri propter accessum ad positiua contraria, sed potius propter accessum, & recessum ab eodem termino positiuo, vt generatio, & corruptio.

Secundo supponit, quod in mutatione nõ sit proprie quies, sed potius quædam immutatio, vel commutatio: vt esse ignem est quædam mutatio opposita mutationi, quæ est ab igne in non ignem. Tertio supponit, quod cum in mutatione detur vnum subiectum, commune vtrique extremo opposito positiuo & negatiuo: hinc est, quod talis carentia non pura negatio, sed potius priuatio sit, habens subiectũ, & ita immutatio sub termino à quo, contrariatur mutationi, quæ ab illo termino procedit, vt esse ignem, quod

est quædam immutatio. Et velut quies opponitur mutationi ab igne in non ignem, & contrà: & eodem modo quietes vel immutationes, quæ sunt in terminis à quibus contrarijs, sibi contrariantur, sicut & ipsi termini, siue in communi, siue in particulari. Dubium tamen proponit, cùm dixisset, quod illum non esse, quod dicitur immutatio, vel quies, non est pura negatio; sed subiectum dicit, si esset pura negatio, immutatio, vel quies in ente, cui mutationi opponeretur: quia non entis, vel nihili eius oppositi, non potest esse aliqua immutatio, vel quies. Quod dubium Aristoteles non soluit, sed potius voluit hoc inconueniens inferre ad insinuandum, quod illud nõ ens debet dicere subiectum, alias immutatio, vel quies sub ente, non posset aliã immutationem, vel quietem contrariam habere: sed inquit, quod talis immutatio non est propriè dicẽda quies, nisi dicas, quod aliqua quies non opponitur motui, quod est contra omnes: vel quod generatio sit motus, cum generationi opponatur immutatio sub nõ ente; sed quamuis nõ sit quies propria, quia non est priuatio motus, est tamen illi valde similis, quia sicut quies est priuatio motus, ita immutatio est priuatio mutationis. Et sicut dixerat suprà, quod quies, non quæuis, sed termini à quo, opponitur motui, ita immutatio, quæ est sub ente, vt in termino à quo, opponitur mutationi sub non ente aut nulli: sed non ens est nihil. Et præterea etiam opponitur corruptioni, quæ est ab ente in non ens, & non generationi; & ratio est eadem, ac de motu, quia illa generatio tendit in ipsam immutationem sub ente, corruptio vero recedit ab ipsa immutatione: ergo quies sub ente, quæ est terminus á quo corruptionis, ipsi corruptioni opponitur, non generationi, quæ ad manendum sub ente ordinatur.

Aliũ modum contrarietatis in motibus & mutationibus intendit declarare, scilicet, naturale & violentum. Et proponit quoddam dubium. Quare in solo motu locali inuenitur quidam motus naturalis, & alius præter naturam, vt patet, & non in reliquis. Quod inductione longa ostendit in textu. Respondet dicens, quod si (præter naturam) accipiatur pro violento, re vera sicut in motu locali reperitur distinctio naturalis & violenti, ita & in reliquis: & ita quædam corruptio dicitur violenta, quædam naturalis: & similiter in generatione, augmentatione, & diminutione contingit; & etiam in alteratione, vt sanari in diebus indicatorijs & criticis naturale est, vt in alijs diebus non est naturale, sed violentum. Appellat autem dies indicatorios, in quibus mors, & natura sensibiliter pugnant. Concludit autem, generationem contrariari corruptioni, & alteri generationi, quarum vna est naturalis, & alia violenta, & similiter de corruptione. Nec hoc (inquit) est inconueniens, quia alio modo generatio contrariatur corruptioni, & vna generatio alteri, vel vna corruptio alteri: quia prima contrarietas est secundùm substantiam: at secũda est

da eſt ſecundum qualitatem naturalis vel violenti. Concludit ergo, motus & quietes habere contrarietatem, ita quod contrarij motus ſecundùm ſpeciem referantur ad contrarios terminos ad quos, ſi ambo motus ſunt naturales in diuerſis mobilibus ſecũdùm ſpeciem, ſicut motus ignis ſurſum, & aquæ deorſum: ſi vero vnus ſit naturalis, & alter violentus, in eodem mobili ſecundùm ſpeciem, imo ſecundum numerum, eſſe poßunt: ſicut motus, qui eſt deorſum, eſt naturalis, ſurſum vero violentus. Quæ ſecunda contrarietas eſt ſecundùm qualitatem motus; prima verò eſt ſecundùm ſubſtantiam & ſpeciem, quietes etiam & motus ſecundum naturale, & violentum opponuntur, quia quando quies eſt naturalis in termino á quo, motus ab illo eſt violentus, quando vero cõtrà quies eſt violenta, motus exinde eſt naturalis, loquendo de motu locali, cuius ſatis patent exempla.

In ſecunda parte proponit quædam dubia. Primum dubium eſt, vtrùm quies, quæ non ſemper eſt, vt violenta generetur & producatur, ſuppoſito quòd quies verè nihil aliud ſit, quam à motu ceſſare, & ſtare. Et pro parte negatiua ſic arguit: Si quies, quæ non ſemper eſt, generatur, quies violenta eius, quod violenter mouetur, generatur, vt quies lapidis ſurſum: ſed hoc eſt impoſsibile: ergo. Probatur Minor: quia ſi illa quies violenta tunc producitur, cum eſt, motus violentus per illam debet produci, cùm non ſit tunc alia corruptio: ſed hac ratione non. Primo, quia quod ad quietem mouetur, velocius mouetur in fine, quam in principio & medio, vt patet de his, quæ naturaliter mouentur in ſua loca: ſed quod violenter mouetur, potiùs è contra remiſsius vel tardius mouetur in fine, quam in principio, & medio: ergo talis motus violentus eſt propter quietem acquirendam.

Secundo, quia non dicitur res quieſcere, niſi quando eſt in ſuo loco naturali: ergo nec motus poteſt tendere in quietem, niſi tendat in locum naturalem. Solutio ad dubium colligitur ex illis verbis Ariſtotelis, quibus ait, quod quies violenta producitur per accidens, ſicut per accidens eſt intenta, quia in fine motus deficit virtus motiua, quæ deberet alterius cauſare motum, cuius defectu ceßat ibi motus: & ob hoc dicitur eſſe ibi quies. Alio autem diuerſo modo fit quies naturalis, quia eſt per ſe intenta à mobili, per cuius virtutis motiuæ efficientiam fit, quia attingit illa virtus locum debitum & naturalem illi mobili: et ita ceßat, illo obtento, ab operatione, non quia deficiat virtus, vel remittatur (quia eadem manet ſine diminutione) ſed quia finis talis motus eſt adeptus, quo facto ceßat actio, ſicut ceßat ignis calefacere, quando paſsum ſibi ſimile factum eſt in calore.

Secundum dubium eſt contra id, quod diximus, quod quies exiſtens in termino á quo, ſit contraria motui: ſi enim hoc eſſet verum, ſequeretur quod duo contraria ſimul eßent, quia quando aliquid mouetur ad terminũ

ad quem, aliquo modo manet sub termino à quo, cùm non possit fieri in instanti recessus ab illo, & in illo etiam quieſcit: ergo iam duo contraria simul sunt in termino à quo, scilicet motus & quies. Respondetur, quod non est inconueniens, quod contraria secundùm aliquid simul sint, ita vt sub aliquo gradu nigredinis maneat subiectum, & ad alium albedinis gradum moueatur: at duo motus contrarij nullo modo possunt esse simul, quia non potest vnum simul tendere ab albo in nigrum, & consequenter à nigro in album. Ex quo fit, quod magis contrariatur vnus motus alteri, quam motus quieti. Epilogat autem, quod de motuum contrarietate, vnitate, & quiete dixerat. Et hic finitur textus Aristotelis secundum Græcos, quanuis Argyropolus, quem hic sequuntur alij, alia duo dubia proponat multùm à fine Aristotelis aliena. Alterum est, vtrùm quemadmodum motus naturalis per quietem terminatur, ita & violentus. Et respondet ita esse. Quod duplici ratione probat. Primo, quia motus violentus manet, & finitur, cùm ipsa violentia cessat: ergo post illum sequitur quies, alias si motus sequeretur, non hoc esset, quod cessaret motus, sed quia motus terminaretur per motum, & rursus ille per alium. Secundo, quia quot modis dicitur vnum contrarium, tot modis dicitur aliud: sed motus dicitur dupliciter, secundùm naturam, & præter naturam: ergo & quies dicitur dupliciter, secundùm naturam, & præter naturam. Secundum dubium est: Cum idem videatur habere duos motus oppositos, vt motus ignis sursum habet motum eiusdẽ deorsum, & terræ similiter deorsum, vter eorum sit contrarius? Respondet, quod vterque, sed diuersimode: primus vt naturalis violento: ita enim se habent motus sursum & deorsum eiusdẽ mobilis: Secundus vt naturalis naturali, ita enim se habẽt motus terræ deorsum, & ignis sursum. Idem prorsus est de quiete dicendum: quies enim terræ deorsum contrariatur quieti ignis sursum, tãquam naturale naturali; quies tamen ignis deorsum cõtrariatur quieti ignis sursum, tanquam naturale violento. Et ita duplicem colligit contrarietatem, alteram secundum substantiam, & alteram secundùm modũ naturalis, & violenti: Omnia tamen, quæ in toto hoc libro dicuntur, ab aliquibus colliguntur per octo conclusiones in summa.

Prima est: Vnitas generica motus et specifica, sumuntur ex vnitate generica, vel specifica termini ad quẽ. ¶ Secunda: Vnitas numerica motus, & eius continuatio, sumuntur ex vnitate numerica termini ad quẽ, & mobilis per se ex tempore non interrupto. Tertia conclusio: Contrarietas motus debet sumi à contrarietate terminorũ ad quos, & a quibus. ¶ Quarta conclusio: Quies in termino a quo, motui incipienti ab eodem termino a quo contrariatur, & duæ quietes terminorum a quibus contrariorum, similiter sunt inter se contrariæ. Quinta conclusio: Duo motus contrarij ita se possunt habere; quod vel ambo

vel ambo ſint eiuſdem mobilis; & tũc ſi vnus eſt naturalis, alter debet eſſe violẽtus, & é contra: aut quod vnus ſit vnius mobilis, alter alterius. Et hoc ad hũc dupliciter, aut ita, quod vterque ſit naturalis, vt motus ſurſum ignis, et deorſum terræ; aut ita quod vterque ſit violentus, aut contra, vt motus terræ ſurſum, & ignis deorſum: & idẽ prorſus eſt de quietibus dicendum; quia ſi ſint eiuſdem mobilis, non poteſt eſſe vtraque violenta: ſed ſi vna eſt violenta, altera debet eſſe naturalis, & contra. Si vero ſunt diuerſorum mobiliũ, poteſt vtraq; eſſe naturalis, & vtraq; violenta. Et in hac concluſione ſexta & ſeptima concluſio includũtur. Octaua concluſio: Si motus eſt naturalis, quies ad illum ſequuta in termino ad quem, eſt naturalis: & ſi motus eſt violentus, quies in termino ad quem eſt violenta: eſt autem contrarietas motuum, vel quietum, aut ſecundùm ſolã ſubſtantiam motus, & quietis: & hæc ex terminis eſt petenda, nulla habita ratione naturalis, & violenti: aut ſecundùm qualitatem ſolum illorum: & ad hoc debet inſpici ratione habita naturalis, & violenti.

ANNOTATIONES circa literam.

SEd antea quàm ad principales queſtiones deueniamus, quædam dubia textus ſunt examinãda, & ſupra caput primum in principio eſt primum dubium, quid intelligat Ariſtoteles per moueri per aliud, & quid per moueri per accidens. Quo, inquam, modo hæc duo membra inter ſe differant. Omnes cõueniunt, quod moueri per aliud, ſit moueri per aliquam ſui partẽ, vt dicitur homo ſanari, quia oculus ſanatur; moueri autem per accidẽs, eſt eſſe accidens rei, quod mouetur per ſe: vt album dicitur moueri per accidens, quia eſt accidens ſubiecti, quod per ſe mouetur. Sed inter hos modos ponit hoc diſcrimen Auerroes, quod pars poteſt ſeparari à toto, in quo mouetur, vt extra illud moueatur: & accidens non poteſt ſeparari à ſubiecto, vt extra illud moueatur, quod intelligitur naturaliter. Sed quanuis hoc diſcrimen aliquando ſit verum, non tamen in vniuerſum: quia aliquando pars ſeparata à toto, non eſt capax illius motus, quẽ habebat in toto. Sicut oculus ſeparatus à toto nõ dicitur ſanari, quia vt ſic non habet vitam, quæ requiritur ad ſanationem. Vnde vera differentia inter hos modos eſt illa, quam aſſignant aliqui Iuniores, quia illud, quod mouetur per aliud, vel per partem, ita ſe habet, quod eius pars ſit, quæ vere mouetur: ſicut oculus eſt, cui per ſe conuenit motus ſanationis, & medio illo, toti compoſito: at illud, quod mouetur per accidens, vel ſecũdùm accidens, ita ſe habet, quod illud ſecũdũ quod mouetur per accidens, non mouetur per ſe, ſicut dicitur album per accidens currere ratione albedinis: tamẽ albedo non eſt q̃ mouetur per ſe per talẽ curſum, vt ex illa poſſit curſus deriuari ad ſubiectũ, imo po-

imo potius ex subiecto deriuatur ad illam, prout in concreto significatam.

Secundum dubium est circa caput secundum, circa secundam rationem, qua Aristoteles probat, quòd motus non sit motus, quia daretur processus in infinitũ, quod impossibile esse videtur, quia in infinito non est dare primum, & ita nunquã esset motus in rerum natura: est (inquam) dubium: Secundùm Aristotelem datur infinita hominũ multitudo, & ita nõ datur primus homo, nihilominus hoc non tollit, quòminus possint esse homines in rerum natura; ergo nec debet impedire in motu non dari primum, vt possit esse motus in rerum natura. Respondetur, disparem esse rationem, quia in essentialiter subordinatis, cùm vnum pendeat actualiter ab omnibus alijs, non potest dari processus in infinitum: at in accidentaliter subordinatis potest dari talis processus, quia vnum non pendet actualiter ab alio, sed potest sine illo consistere: & ita vt existat vltimum, non requiritur, quòd existat primum. Ex quo fit, quod cùm homines inter se tantum accidentaliter subordinentur, siquidem potest homo genitus esse sine generante, non inconuenit in illis dari processum in infinitum: at vero quia motus factus, & ille per quem fit, essentialiter subordinantur, cùm vnum sit via ad aliud, sine quo non potest esse, & à quo specificatur: hinc est, quòd in motibus non possit dari processus in infinitum.

Tertium dubium textus est super cap. 3. tex. 26. vbi ait Aristoteles quod generatio est inter terminos contradictorios, inter quos non est medium: est tamen motus inter terminos contrarios. Est ergo dubium. Primò, quia omnia contraria habent medium. Secundò, quia ipse Aristoteles secundo Metaphysicorum, textu 7. ait, quod inter terminos generationis mediat generatio: & similiter, quòd inter id qꝺ est, & quod non est, mediat id, quod fit: ergo non omnia contraria habent medium, nec contradictoria illo carent. Respondetur, notando primò, quod termini generationis non sunt purè contradictorij, cum isti sint aliquid, & nihil, alias generatio ex nihilo esset: sed hoc modo opponũtur creationis, & annihilationis termini. Vndè termini generationis potiùs sunt priuatiuè oppositi, quia, verbi gratia, non ignis prout est terminus à quo, potest esse dupliciter inter oppositа, vel per negationẽ extremorũ, & hac ratione, scilicet inter terminos priuatiuè oppositos, datur tale medium, quod est diuersæ rationis ab extremis. Et hac ratione debet intelligi, quod Aristoteles in Metaphysica dixit, quod inter id quod est, & quod nõ est, mediat id, quod fit, quia nec est, quod est, nec quod non est, & etiam generatio est media inter id, quod est, & id quod non est.

Tertiò dupliciter potest esse medium per participationem extremorum, & remissionem ipsorum à summo gradu, vt inter albũ & nigrum est fuscum, & inter calidum in summo, & frigidũ, est remissum calidum,

calidum, vel frigidum; & hoc mediũ ſolum poteſt eſſe inter contraria: & ita tantùm hoc mediũ negat Ariſtoteles inter terminos generationis, quia quodammodo ſunt cõtradictorij primo priuatiue oppoſiti. Vnde ad dubium in forma reſpõdetur, quod Ariſtoteles non aſſeruit inter omnia contraria dari medium, ſed indefinite loquendo de medio per participationem: & hoc eſt veriſsimum: de terminis autem generationis, quia ſunt quodammodo contradictorij, ſcilicet priuatiuè oppoſiti, dixit non dari medium inter illos, intelligitur eiuſdem rationis, & participatione extremorum. Sed quia non ſunt purè contradictorij, ideo inter illos datur mediũ per abnegationem, & diuerſæ rationis.

Quartum dubium circa idem caput eſt, quia videntur confundi duæ illę differentiæ, ſcilicet ſe tangere, & eſſe contigua, quia omnia, quę ſe tangunt, ſunt contigua, & cõtrà: imò eandem videntur habere rationem formalem, quia ſicut illa dicuntur ſe tangere, quorum vltima ſunt ſimul, pari ratione illa dicuntur contigua, quorum vltima ſunt ſimul: ergo nullo modo differunt, & eſſentialiter difficile eſt inter hæc aſſignare diſcrimen. Nihilominus reſpondetur, quod differũt, quia, vt aliqua ſe tangant, non eſt neceſſarium, quod vnum ſe habeat conſequenter ad aliud, nec quod aliquem dicãt ordinem: ſed duo principia, quorum nullum conſequenter ſe habet ad aliud, cùm hoc ſit contra rationem principij, dicuntur ſe tangere, ſi vltima eorum ſint ſimul in loco primo, ſi duplici terminatiuo eorum vnum reſpondeat in loco, vt duplici punctо vnum, aut duplici lineæ, vel ſuperficiei vna linea, vel ſuperficies ex parte locãtis: at verò, vt aliqua ſint contigua, debent ſe conſequenter habere, & ſupra hoc addere tactum. Vnde ratione prioris diſtinguuntur, ſe tangere, & eſſe contigua, ſumendo contiguitatem in rigore, prout eſt differentia diuerſa à tactu, quia ſi latè ſumitur contiguitas, idem eſt aliqua ſe tangere, & eſſe contigua, videlicet, quòd vltima ſint ſimul. Et tãtũ hoc probat dubiũ adductũ. Et ita aliquãdo ab Ariſt. cõfundũtur, imò in hoc cap. quando inquit, quòd tangere & conſequenter ſe habere, ſe habent ſicut ſuperius & inferius, ita quod omne, quod tangit, conſequenter ſe habet, non contra. Vbi patet, quòd in ipſo tangere Ariſtoteles includat conſequenter ſe habere, & ita eadẽ dat tactui, vel ſe tangere, quæ dederat contiguitati. Et nõ mirum, quia tangere, & contiguè ſe habere, ita ſunt finitima, quod difficile ſit illa prę ſcindere.

Dubium quintum ſupra caput quartum eſt, quomodo Ariſtoteles dicat, quod vbi minus eſt de vna forma, ibi eſt magis de alia contraria, vel è cõtrà, cùm tamen poſsit eſſe in aliquo ſubiecto minus de lumine, quàm in alio: & tamen ibi non eſt magis de forma contraria, quia lumen non habet contrarium. Reſpõdent quidam Iuniores, quod per cõtrarium intelligit aut verum & proprium, ſicut eſt politiuum, vel improprium,

proprium, vt est priuatiuum. Certũ autem est, quod vbi est minus de lumine, est magis de tenebris. Sed hæc solutio non placet, quia Aristoteles intendit ibi probare, quod intensio & remissio sunt motus propriè dictus, scilicet alteratio, quia licèt nõ procedant à contrario simpliciter in contrarium simpliciter, procedunt à contrario secundùm quid in contrarium secundùm quid; quia (inquit) vbi est magis & minus (vt in remissione & intensione) ibi est permixtio contrariorum; sed contrarium, quod requiritur ad motũ proprium, vt est alteratio, debet esse positiuum, & nõ sufficit priuatiuum: ergo quãdo dixit, quod vbi est minus de vno contrario, est magis de alio, non de priuatiuè oppositis loquitur, sed de oppositis extremis. Vnde ego facilè respondeo, quòd non loquitur de quacunque forma, sed de illa, quæ habet verum contrarium, qualis forma non est lumen. Vnde sensus Aristotelis est in formis, quæ contrarium habent: Quanto minus est de vna forma, est magis de cõtraria. Cuius ratio est, quia tota latitudo debet esse semper impleta, vel ex vna, vel ex alia, vel duplici simul. Vnde, cùm latitudo sit semper eadem, verbi gratia, vt octo, si tres sunt gradus caloris, quinque debent esse frigiditatis, vel contrà, secundum quamlibet aliam proportionem. Et hoc debet intelligi, regulariter loquendo, quia aliquando contingit, quòd tota latitudo non sit impleta nec ex vna, nec ex duplici forma: ita quod quamuis illa habeat contrarium, & non sit in summo, non habeat res duos gradus alterius cõtrarij, sicut habet ignis siccitatem prope summum, scilicet vt sex, & nihilominus duos residuos gradus nõ habet ex humiditate, quę est forma contraria, sed illa est latitudo non impleta, si sumatur ignis in statu naturali, antequam ab aere, vel aqua alteretur, quia post hanc alterationẽ bene potest cõparare aliquem gradum humiditatis, & illũ habere mixtum cum siccitate.

Sextum dubium est circa caput quintum: Cur potius aliqui authores dicant, quod contrarietas mutationis sumitur tam penes esse, quam penes non esse, siquidem contrarietas mutationis sumitur ab incompossibilitate terminorum, & sicut esse rei est incompossibile cum non esse eiusdem, ita è contrà non esse est incõpossibile cũ esse: ergo nulla est maior ratio, ob quam ab esse, quod est vnus terminus, quàm à nõ esse, quod est alius, sumatur contrarietas mutationis, siquidem contrarietas in hoc cõsistit, quòd id, quod est terminus à quo vnius, sit ad quẽ alterius. Et sicut esse, quod est terminus à quo corruptionis, est terminus ad quem generationis, & quod generatio & corruptio contrariantur, ita è contrà, non esse, quod est terminus à quo generationis, est terminus ad quem corruptionis, ob quod similiter contrariantur. Eadem ergo est ratio de esse, & non esse, cum vtrumque possit esse terminus à quo, & ad quem. Respõdetur, rationem esse, quia non esse est priuatio, vel negatio, quæ ad esse reducitur, & per illud regulatur, cum

sit illo

sit illo perfectius: & ita per accessū, & recessum ab eo lē esse debet summi contrarietas mutationum, quia generatio est accessus ad esse, & corruptio est recessus ab illo, non autē per accessum & recessum ad nō esse, cùm imperfectiora per perfectiora regulanda sint.

Septimum dubium est circa caput 6. quomodo Aristoteles dicat, quod corruptio aliquando est naturalis, aliquando violenta, sicut & motus localis. Quia vel corruptio comparatur ad formam corruptam, & ita omnis corruptio est violenta, quia est contra formæ naturam: vel comparatur ad materiam: & ita omnis corruptio est naturalis, quia est secundum naturam materiæ, quia cum vna forma non sit satiata, aliā petit, quam cum illa non possit simul habere cū hac, petit huius corruptionem, tanquam medium ordinatum ad generationem illius. Num quando finis est naturalis, media ordinata ad illum debent esse naturalia. Respondetur, quòd quanuis si precisè comparetur corruptio vel ad formam, vel ad materiam, dicatur vel omnis naturalis, vel omnis violenta: nihilominus si comparetur ad dispositiones, ad quas corruptio consequitur, quædam est naturalis, & quædam violenta: vt seni v. g. mors est naturalis, quia sequitur præcisè ex dispositionum defectu conseruantium, & per illarū extenuationem, quæ sine vlla violentia secundum debitum cursum naturæ fit: at mors iuuenis ab aliquo interficiente violenta dicitur, quia per introductionem violentam alicuius qualitatis mortiferæ, vel per violentam corruptionem conseruatiuæ contra consuetum, & debitum cursum tantùm naturæ fit: & hac ratione vna mors dicitur naturalis, alia verò violenta.

(2.)

SVPER

SVPER SEXTVM LIBRVM PHYSICAE auſcultationis Ariſtotelis. Commentaria vna cum quæſtionibus.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE Oña, Burgẽſi, in ſacra Theologia Magiſtro, & in Prouincia Caſtellæ Prouinciali, Inſtituti Sanctæ Mariæ de Mercede redemptionis captiuorum.

SVMMA TEXTVS.

CAP. PRIMVM. De partibus quantitatiuis, & integralibus motus.

INTENtum Ariſtotelis in hoc libro eſt, poſtquam in præcedenti egit de partibus ſubiectiuis motus, declarando, vnde ſumant ſuam ſpecificationem, agere de partibus quantitatiuis, & integralibus illius, & de ordine earum. Speciale vero intentum illius in hoc capite, eſt agere de compoſitione continui, an ex indiuiſibilibus poſsit eſſe. Et facit duo. In prima parte duas rationes format, ad probãdum, non poſſe continuũ ex indiuiſibilibus componi. In ſecunda alias ad hoc congerit rationes. Ad primam deueniendo partem, hanc concluſionem deciſiuam ponit. Nullum cõtinuum poteſt componi ex indiuiſibilibus, ſed neceſſario ex continuis, & diuiſibilibus debet componi: quod eſt dicere, continuum eſſe totum homogeneum, & eiuſdem rationis cum partibus, & ita exigere illas continuas & diuiſibiles, ſicut ipſum eſt. Quam concluſionem vt probet, ex præcedenti libro ſupponit definitiones continui, contigui, & conſequenter ſe habentis: Sunt enim continua, quorum vltima ſunt vnum, vel quæ vno termino communi copulantur. Contigua vero ſunt, quorum vltima ſunt ſimul, id eſt, quorum termini ſunt immediati. Illa vero dicuntur ſe conſequenter habere, quæ intra ſe

intrà se non habent medium sui generis, quantūuis vltima, nec vnū, nec simul. sed sint diuersa & mediata. Prima ratio est: si continuum componeretur ex indiuisibilibus, maximè, quia ista essent inter se continua: sed hoc repugnat: ergo. Maior probatur. Quia partes continui necessario debent esse continuæ. Minor probatur: De ratione continuorum est, quod vltima eorum sint vnum, id est, quod vno termino communi copulentur: sed indiuisibilia non habent vltimum: ergo. Probatur: quia vltimum dicit ordinem ad non vltimum, & consequenter diuersitatem partium: sed indiuisibile careret partibus, aliàs in eas esset diuisibile: ergo caret vltimo: & consequenter poterit vnum indiuisibile esse alteri continuum. Et cùm idem probet hæc ratio de contiguitate, quia etiam ad hanc requiritur habere vltimum, ideo quamuis non esset de hoc præcipua intentio, simul Aristoteles infert, vnum indiuisibile non posse esse alteri continuum, nec etiam contiguum. Et idem, quod de puncto indiuisibili respectu lineæ colligitur, debet colligi de quocunque alio indiuisibili vt sic, vt linea respectu superficiei, & de hac respectu corporis: eadem enim est quoad hoc omnium indiuisibilium ratio, vt illam diligenter & accuratè perpenden ti facilè constabit.

Secundam rationem ad idem format sic: Si continuum componeretur ex indiuisibilibus, maximè, quia illa inter se aut essent continua, aut contigua, aut consequenter se habentia: sed nullum horum: ergo. Non primum, vt prima ratione probauimus. Non secūdum, quia contigua tangunt se quod tantum potest imaginari triplici modo, vel tanquā tota, id est, ita quod omnes partes vnius tāgant omnes partes alterius, sic vt se penetrent, vel tanquam pars partem, quia secundum aliquas partes se tāgūt: vel tanquam pars totū, quia (scilicet) vna pars vnius tangit omnes partes alterius: sed vnū indiuisibile nullo ex his modis potest aliud tangere: ergo nec illi esse contiguū. Probatur Minor, quia si aliquis tactus ineßet vni indiuisibili respectu alterius, maxime primus, quia secundus & tertius, cum clariùs exigant diuersitatem partium in tangente & tacto, non poßunt illi cōuenire: sed prius non sufficit, quia si indiuisibile tangit aliud vt totum, totū ergo penetratiue se habet, & non habet partem extra partem loco & situ distantem, quod erat necessarium ad rationem continui. Et hoc est, quod ex Arist. solet referri, quod indiuisibile additum indiuisibili non facit maius, id est, non facit extēsum, & magnum, ita quod sit vna pars extra aliam. Nec tertium potest dici quod se habeant indiuisibilia consequenter, quia cum non possint esse contigua, non poterunt esse immediata, & ita habebūt necessario mediū, quod pugnat cū ratione huius, quod est consequenter se habere.

In secunda parte capitis ponit alias rationes: est vero hæc tertia: Vnumquodque diuiditur in ea, ex quibus componitur: ergo si continuum cōponeretur ex indiuisibilibus, deberet

in illa diuidi: consequens est falsum, cùm sit definitio continui, posse diuidi in semper diuisibilia: vel tantùm mediat aliud indiuisibile, & hoc non, quia iã duo indiuisibilia deberent poni immediata, medium (scilicet) & extremum; aut mediat aliquod diuisibile, de quo rogo, an sit diuisibile in semper diuisibilia, vel non: si non: ergo etiã tollitur continui ratio, vel diuisibilitas, qua dicitur posse diuidi in semper diuisibilia, & duo indiuisibilia tandem sequuntur simul: Si vero id, quod ita mediat, est diuisibile in semper diuisibilia, erit continuum: & consequenter sequitur intentum, quod inter duo quæcunque indiuisibilia mediet diuisibile & continuum. Et quod istud debeat diuidi in semper diuisibilia, probatur: quia aliàs si in indiuisibilia diuideretur, sequeretur quod ex illis componeretur: & ita quod vnum aliud tangeret, quod supra impugnauimus. Et idem docet de tempore & motu, debere hæc omnia componi ex diuisibilibus, aut omnia ex indiuisibilibus: quia, cùm æqua sit vtro bique ratio, vel omnia debent diuidi in diuisibilia, vel omnia in indiuisibilia. Et id peculiariter ostendit de motu, quia cum respondeat magnitudini & spatio continui, pars motus parti spatij debet correspondere, & illi adæquari: & ita si magnitudo spatij ex indiuisibilibus constat, constabit etiam motus, qui ei adæquatè respondet: si vero ex diuisibilibus, similiter constabit & motus. Qua suppositione data, secundam addit, quæ est: Tunc est motus, cum est moueri rem, et consequentia. Vnde, si motus ex indiuisibilibus constat, constabit & ipsum moueri. Ex quibus quarta ratione concludit, motum & moueri adæquari spatio (quia totus motus toti respondet spatio, & pars parti) ita vt quod per totum mouetur spatium, toto motu debeat moueri, & quod per partem spatij, parte motus debeat moueri. Quod declarat, literis vtendo, tam ex parte motus, quàm spatij, vt talẽ adæquationem, & correspondentiam magis declaret: sed si magnitudo spatij componeretur ex indiuisibilibus, talis adæquatio motus cum ipsa esset impossibilis: ergo non est possibile continuum ex indiuisibilibus componi. Probatur Minor, quia id, quod mouetur, dum mouetur, nondum peruenit ad id, quod mouetur, ita quod prius sit moueri, quam motum esse, prius est tendere ad illud, quam ad ipsum peruenire: sed id, quod est indiuisibile, nõ habet, vnde motus, & quo motum est, id est, non habet diuersitatem partium, vt possit esse prius in vna, quàm in alia, quod est necessarium vt sit prius moueri, quam motum esse: ergo quod per illud mouetur, simul mouetur, ac motum est: consequens autem est falsum, quia sequitur, quod simul sit in eo, á quo mouetur, & in eo, ad quod mouetur. Excludit quorundam solutionem, dicentium, id quod per indiuisibile mouetur, non esse simul in eo, à quo mouetur, & in eo, ad quod mouetur, quia iam ex hoc sequeretur tale indiuisibile diuisibile esse, habendo ex-

bendo extrema, & medium, in quo non dicatur quiescere, quia hoc habebat in puncto extremo ex parte termini à quo: nec dicatur motum esse, quia hoc habebit in secundo extremo ex parte termini ad quem, sed medio infert hæc se habere modo, quod est moueri: sed hoc (vt patet) repugnat indiuisibili: ergo repugnat in partibus spatij indiuisibilibus motum fieri: sed motum fieri absolute, est necessarium: ergo tales partes spatij esse indiuisibiles, est impossibile. Sed quia posset aliquis dicere, quod licet in nulla parte spatij seorsum, quia est indiuisibilis, fiat motus in fieri in omnibus simul, hoc excludit, multa inconuenientia adducendo. Primum est, quod motus componeretur ex non motibus, quia motus, quo mobile mouetur per totum spatium, componitur ex illis, quę habuit mobile in singulis partibus spatij: ergo si in singulis habuit non motum, quia qualibet pars spatij est indiuisibilis, motus iam componitur ex non motibus, vt intulimus. Secundum est, quod aliquid erit motum, quod nunquam fuit motum. Patet, quia si per totam magnitudinem simul est motus: ergo in fine magnitudinis verum est dicere, quod illa res iam est mota, etsi in parte præcedenti non præcessit motus, cum ponatur indiuisibilis, & ita incapax motus: & similiter dabitur trãsiuisse in fine magnitudinis sine vllo transitu precedente, siquidem præcedẽs pars non est capax illius, cum transitus ille sit motus.

Tertium inconueniens sequitur etiã, quod per totam illam magnitudinem simul moueatur, & quiescat. Probatur: Quod moueatur, patet, quia ita supponitur: & ꝙ quiescat, probatur, quia quoties mobile non mouetur, quiescit: nam quies & motus immediate opponuntur in subiecto capaci, cum sint priuatiue opposita, sed in qualibet parte magnitudinis, vtpote indiuisibili, non mouetur: ergo simul quiescit in omnibus, ac in tota magnitudine mouetur. Et quia posset aliquis dicere, hinc tantum sequi, quod quiescat in omnibus partibus simul, & in tota magnitudine moueatur: hoc reijcit, dicens, esse impossibile, quia cùm omnes partes simul sint ipsum totum, si secundum omnes partes quiescit, secundùm totum debet quiescere. Vltimo, quia vel in illa indiuisibili parte spatij est motus, vel non: si non, sequitur primum inconueniens, quod motus componatur ex non motibus: si vero in illa est motus: ergo sequitur, quod motu præsenti quiescat res, cũ in illo indiuisibili, et quouis alio ponatur quiescens. Vltimã rationem format: Si magnitudo spatij componeretur ex indiuisibilibus, sequitur tempus etiam componi ex indiuisibilibus: consequens est falsum: ergo. Probatur sequela: Tempus, & magnitudo sibi correspõdent in diuisibilitate & indiuisibilate: ergo si vnum eorum componitur ex indiuisibilibus, debet & aliud cõponi, & contra. Probatur antecedens: Dicimus spatiũ ex indiuisibilibus cõponi, et supra

illud moueri mobile æque velox in toto suo motu: tunc si in tanto tempore, v.g. in hora, pertransit totum spatium, in dimidia hora pertransibit dimidiũ, & in quarta partæ horæ quartam partem spatij: ergo temporis & spatij diuisibilitas sibi correspondet, & hæc de hoc capite.

CAP. SECVNDVM.

Continuum nõ potest ex indiuisibilibus cõponi.

INtentum Aristotelis in hoc capite est perficere probationem, quam ceperat præcedenti capite, quod continuum non possit ex indiuisibilibus cõponi. Et facit duo. In prima parte quædam fundamenta adducit, quibus probat suam intentionem. In secunda soluit quoddam argumẽtum Zenonis. Ad priorem partem reuertendo, probat iterum temporis diuisibilitatem, & continuitatem ex magnitudinis diuisibilitate, & continuitate, ita quod si hæc sit diuisibilis in semper diuisibilia, diuidatur etiam & tempus. Ad hoc primo supponit, q velocius mobile in tẽpore æquali pertransit maius spatium, quã tardius, & in minori tempore aliquando æquale, & aliquando maius. Tres partes habet hoc fundamentũ, quarum primam probat sic, supponendo, quod mobile velocius dicatur & tardius, vel spatium, C.D. Tunc est argumentum: Velocius mobile citius peruenit ad finẽ sui motus, quã tardius: ergo in eodem tempore, quo velocius mobile est in fine sui motus dico spatij D. tardius mobile, cum nondum peruenerit ad finem sui motus, erit circa finem eiusdem spatij: & consequenter velocius mobile in eodem tempore pertransit maius spatium, quam tardius. Secundam partem, quod in minori tempore pertranseat maius spatium, probat sic: Ex præcedenti casu, in quo velocius mobile citiº peruenit ad finem sui motus, quã tardius, accipiamus, quod in eodem tempore, quo tardius accessit ad spatiũ v.g. velocius accesserit ad maius spatium, scilicet, D. per aliquod interuallum distans ab ipso E. & tunc accipiamus aliud spatium intermedium, quod sit maius ipso E. quod erat spatium tardioris, & minus ipso D. quod erat spatium velocioris, & vocetur hoc spatium H. Tunc sic: Si istud spatium est minus, quam spatium D. ad quod mobile velocius peruenit in eodẽ prorsus tempore, ac mobile tardius ad spatium E. ergo tempus, in quo idem mobile velocius peruenit ad minus spatium quám prius, scilicet ad H. debet eße minus, quàm præcedens tempus, quod erat æquale cum tempore tardioris mobilis: ergo iam velocius mobile in minori tempore pertransit maius spatium, quàm tardius. Patet consequentia, quia illud spatium intermedium modo de nouo acceptum, est maius spatio præcedenti tardioris mobilis: & ex alia parte tempus (vt vidimus) est minus, quia est minus alio tempore æquali, in quo idem velocius mobile pertransiuit illud

spatium

ſpatium D. quando tardius mobile per tranſibat ſpatium C. Vt autem probet tertiam partem fundamenti adducti, quod in tempore minori pertranſeat velocius mobile æquale ſpatium ac tardius ſupponit duo. Primum eſt id, quod nunc probauimus, quod in minori tempore pertranſit maius ſpatium. Secundo ſupponit, quod idem mobile, ſiue tardum, ſiue velox, nulla ad aliud facta collatione, in tanto tempore pertranſit tantum ſpatium, & in maiori maius, & in minori minus. Et facit argumentum in terminis geminatis, quæ cum nihil ſignificent, potius pariunt obſcuritatem, quam claritatem. Et certè probatio ex ſe eſt facilis: Quia ſi in minori tempore velocius mobile pertranſit maius ſpatium, quàm tardius: ergo in minori adhuc tempore poterit pertranſire æquale ſpatium, ac idem tardius: quia qui poteſt in maius, poteſt etiam in minus: cùm ergo æquale illud ſpatium ſit minus dicto maiori, ſi maius pertranſibat in minori tempore, multo melius pertranſibit æquale, imo in minori adhuc tempore. Vt ſi, verbi gratia, velocius mobile integram leucam pertranſibat in media hora, & tardius in maiori tempore, ſcilicet in vna hora, pertranſibat minus adhuc ſpatium, id eſt, tres partes leucæ: ergo eaſdem tres partes pertranſibit velocius mobile, quam tardius, ſcilicet in minori adhuc tempore, quàm dimidia hora, in qua integram perſoluebat leucam. Quod iterum hoc argumento probat: Demus æquale ſpatium pertranſeundum ab vtroque mobili tardiori, & velociori: aut ergo illud tranſibunt in tempore æquali: & hoc non, quia vtrumque eſſet tam æquè velox, cum nec in tempore, nec in ſpatio differant: nihil enim amplius requiritur ad æqualitatem velocitatis. Aut in maiori tempore pertranſit æquale iſtud ſpatium, id quod eſt velocius: & hoc non, quia eo ipſo eſſet tardius, ſiquidem maiorem facit moram in eodem pertranſeundo ſpatio: aut in minori tempore tale ſpatium æquale pertranſit: & ſic habemus intentum.

Secundum fundamentum ſupponit, & eſt, quod velocitas, & tarditas debent accipi ex tempore: quod Ariſtoteles dicit accidere in tempore. Et probat hac ratione: Omne quod abſolutè mouetur, in tempore mouetur: ſed quod tardius, & velociùs mouetur, re vera mouetur: ergo tarditas & velocitas motus ex tempore debet penſari, ſicut & ipſa motus ſubſtantia. Ex his ergo fundamentis infert, tempus continuum eſſe, id eſt, diuiſibile in ſemper diuiſibilia.

Et modo ex parte tertij fundamenti, quod (ſcilicet) velocius mobile in tempore minori pertranſeat ſpatium, colligit tempus & magnitudinem debere diuidi in infinitum, tempus per reaſſumptionem velocioris mobilis, & magnitudinem per reaſſumptionem tardioris: quod ſi mobile tardius moueretur per leucam in vna hora: ergo velocius eandem leucam in minori tempore pertranſibit: tunc in iſto minori tempore tardius mobile minus

pertranſit ſpatium: ergo iam magnitudo illa prioris ſpatij diuiſibilis eſt, cum habeat maius & minus. Et rurſus: Hæc magnitudo minor pertranſeatur à velociori mobili, in minori tempore adhuc debet pertranſiri, in quo rurſus minori tempore, ſi iterum moueatur tardius mobile, minorem adhuc pertranſibit magnitudinem per replicationem: ergo velocitatis & tarditatis huiuſmodi infinitum diuideretur tempus, & magnitudo per velocitatem, ſemper numerando tempus: & per tarditatem magnitudinem. Vnde concludit, quod cum ſit ſemper hæc conuerſio à tardiori ad velocius, & è contra; ſemper erit diuiſio temporis, & magnitudinis: ita quod ad indiuiſibile vtriuſque nunquam poßit peruenire: quod ſi ad hoc peruenireturr, non eſſet differentia inter velocius & tardius: imo non eſſent tardum & velox. Et quanuis hoc argumentum procedat ſuppoſita diuiſione magnitudinis, ad diuiſionem temporis, & contrá, non tamen vtrumque debet probari per naturas tardioris & velocioris. Tertio deinde argumento probat correſpondentiam temporis & magnitudinis, quod ita conſueuit dici apud eos, qui de hoc tractant. Et rationem eorum ponit, quia (ſcilicet) eadem eſt vtriuſque diuiſio, quod proportionaliter intelligitur. Quia ſi tantam magnitudinem tãto pertranſiuit tempore, maiorem debet pertranſire in maiori, & minorem in minori.

In ſecunda parte, vt ſoluat argumentum Zenonis, hanc concluſionem ponit: quod ſi magnitudo eſt finita, erit etiam tempus finitum: & ſi eſt infinita, erit etiam & tempus infinitum, & eodem modo. Ob quod diſtinguit duplex infinitum, aliud actu, aliud potentia. Primum vocat ex terminis. Secundum vocat diuiſione. Et ſubdit, quod ſi magnitudo ſpatij eſt infinita actu, erit ſimiliter & tempus: & ſi infinita in potentia, erit etiam tempus: & ſi vtroque modo actu & diuiſione eſt magnitudo infinita, erit ſimiliter & tempus. Modo ſoluit argumentum Zenonis, quod erat hoc: In quouis ſpatio ſunt infinita puncta, & infinitæ partes: ſed infinitum eſt impertranſibile: ergo nullum ſpatium poterit pertranſiri. Probatur Minor, quia infinitum, ſi deberet pertranſiri, maximè tempore infinito: ſed hoc tempus non eſt dabile: nullum ergo ſpatium erit pertranſibile. Infert Zeno, illum laborare in æquiuoco, quia ſumit magnitudinem potentia infinitam, tempus actu infinitum, cum tamen vtrumque deberet accipi eodem modo: ita quod ſi magnitudo eſt potentia infinita, ſimiliter ſit & tempus. Vnde nullum eſt inconueniens magnitudinem actu finitam, & in potentia infinitam tempore actu finito pertranſiri, cum hoc ſit potentia infinitum. Vnde tantum repugnat, magnitudinem infinitam tranſiri tempore finito, aut contra, ſi vtrumque ſumatur eodem modo, ſcilicet in actu. Et quod finita magnitudo non poſſit tempore actu infinito pertranſiri, probat, ſupponendo,

quod

quod æqualis magnitudo æquali tempore debet ab eodem mobili pertransiri. Quo dato, supponamus, magnitudinem finitam esse quadrupedalem (parum enim refert in hac, vel in illa mensura illam sumere, si finita est) Tunc sic: Pars huius magnitudinis, verbi gratia, pedalis in tempore finito pertrãsitur: ergo alia æqualis huic in alio finito tempore debet pertransiri, et alia in alio: sed partes huius magnitudinis finitæ sunt, sicut ipsa magnitudo: ergo tẽpora, in quibus fit transitus, debent esse finita: sed ex finitis finities acceptis non potest resultare infinitum: ergo tempus, quo tota illa magnitudo pertransitur, debet esse actu finitũ: nequit ergo esse infinitum in actu. Et quia fieri potest, quod pars illa assumpta non esset aliqua tota, vel æqualis, et ita ℣ aliquoties sumpta, totum nũquã æquaret, sed vel excederet, vel ab eo deficeret, vt quarta pars est pars nõ aliquota nouenariũ, quia si bis assumatur, nõ nouenarium, sed octauarium facit: si vero ter sumatur, excedit nouenariũ, & duodecimarium facit: inquit Arist. parũ referre, quod illa pars sic accepta non adæquet totã, quia ex eo, quod excedat, & sit maioris quantitatis, similiter probatur intentũ. Quia si maior quantitas non nisi tempore finito mensuratur, minor, sicut est dicti totius, multo minus poterit infinito tẽpore mẽsurari. Idem fere argumentũ alia via fortiori ponit. Demus magnitudinẽ finitã, quam dicis tempore infinito pertrãsiri: tunc sic: Nõ omnis magnitudo pertransitur eodem tempore: ergo si tota hæc magnitudo tempore finito pertransitur, pars illius debet diuerso tẽpore pertransiri, & minori, sicut & ipsa pars est minor, & consequenter finita: sed hæc pars finities sumpta, suum totum, vtpote finitum, facit: ergo tempus respondens toti illi magnitudini debet esse finitum. Patet consequentia: quia reassumendo finities finitas partes magnitudinis, tantùm facimus magnitudinem finitam: reassumendo etiam finities tempora finita partium finitarũ, tantùm potest fieri tempus totum finitum toti illi respondens magnitudini. Quod vero parti illius magnitudinis nõ correspondeat tẽpus infinitum, probat: quia ex vtraque parte habet terminum tempus, quod illi parti respondet: Primo ex principio, quia sicut incipit motus in ipsa, ita & tempus: & etiam ex parte finis: quia plus temporis correspondet toti magnitudini, quàm illi parti: ergo vltra tempus respondens illi, sequitur tempus vlterius respondens toti magnitudini: tempus ergo illius partibus finem habuit, cum illo cessante fuerit aliud vlterius sequutum. Sicut, si ego vnam leucam deambulo, tempus, quod dimidiæ finem habet, quia istud cessat, & quod sequitur, non est talis medietatis, sed totius magnitudinis. Eodem ergo argumento ait posse probari è contra, infinitam magnitudinem non posse finito tempore pertransiri, quia si qualibet magnitudo finita finito tempore pertransitur: ergo infinita, cum in alio diuerso debeat transiri necessario, si pertran-

situr, infinito tempore debet pertransiri. Patet consequentia, quia totum finitum tẽpus cõsumitur in totius magnitudinis finitæ transitu. Ex quibus omnibus colligit, non posse continuum ex indiuisibilibus componi.

Vltimo hoc probat, dicens: Si continuum componeretur ex indiuisibilibus, sequeretur, quod indiuisibile esset diuisibile: consequens est falsum, & repugnans vt patet: ergo. Vt sequelam probet, supponit primo, quod cum in tempore æquali velocius mobile pertrãseat maius spatium, quàm tardum, parum refert in hac vel in illa proportione accipere illud maius, cum multipliciter possit esse maius: sumatur ergo in proportione sexquialtera. Secundo supponit, quod est spatium velocioris sexquialterum ad spatium tardioris: sit verbi gratia, trium indiuisibilium, & spatium tardioris duorum, sic enim debent poni suprà dicta proportione, & quod continuum ex indiuisibilibus constet, & similiter tempus respõdens motui velocioris, ex triplici debet indiuisibili componi, & etiam tempus tardioris, cum sit æquale. Et modo nectit argumentum: In eodem tẽpore velocius transit maius spatium, scilicet trium indiuisibilium: sed velocius id facit in tempore trium indiuisibilium: tunc sic, ergo suum dimidium spatium, scilicet vnum indiuisibile, pertransibit mobile tardum in dimidio temporis, scilicet in vno & dimidio indiuisibili. Patet, quia tria non possunt aliter diuidi, quã per duas integras vnitates, & per medietates alterius tertiæ: ergo iam aliquod indiuisibile est diuisibile. Et clarius probatur: Cum mobile velocius in vno indiuisibili temporis pertranseat aliud indiuisibile spatij, sed in maiori tempore: ergo vel in vno & dimidio, sicut intulimus: & ita sequitur inconueniẽs illatum, quod in duplici indiuisibili temporis pertransibit tantum vnũ spatium, quod etiam hic est impossibile: quia vel aliud indiuisibile spatij pertransit in alio indiuisibili temporis remanenti: & hoc non, quia iam sequeretur, quod in eodem tempore tardum & velox transirent idem spatium, quod est impossibile: vel in alio duplici indiuisibili temporis pertransit illud indiuisibile spatij; & nec hoc, quia iam inde sequeretur, quod non esset æquale tempus vtriusque mobilis, vt supponebatur, si tempus tardioris habet quatuor indiuisibilia, & tempus velocioris tantum tria, vt diximus. Ex quibus omnibus vltimo concludit, non posse continuum ex indiuisibilibus cõponi, sed ex alijs continuis vel diuisibilibus in semper diuisibilia.

Primum dubiũ textus circa tex. 1. vbi Aristoteles dicit, quod ex eo, quod duo indiuisibilia non sunt contigua, sequitur, quod habeant medium, & consequenter non se habeant: Dubium est: Non sufficit quodcunque medium ad tollendum, quod aliqua consequenter se habeant, sed requiritur medium eiusdem generis: ergo non bene intulit ex eo, quod absolute habeant medium, non se habere consequenter, cùm medium possit esse alterius generis, quod

ris,quod non impedit hoc,quod est consequenter se habere. Respondent aliqui,quod bene hoc Aristoteles intulit, quia si inter quæcunque indiuisibilia mediat continuum,cum in hoc sint rursus indiuisibilia, sequitur, quod habeant illa indiuisibilia medium eiusdem generis & ita quod illa non consequenter se habeant, cùm non sit accipere duo puncta ita continucta in linea,quod non habeant aliud intermedium.

Secundum dubium textus est circa eundem textum,vbi docet,quod continuum non potest componi ex illis, quæ se tangunt secundùm se tota: Contra: Mixtum est continuum, & tamen componitur ex elementis, quæ se tangunt secundùm se tota, & cùm quælibet pars mixti sit mixta,in qualibet parte erunt omnia elementa: & ita se tangunt ex mixto secundum se tota,siquidem simul omnia inueniuntur in omni parte mixti. Respondent aliqui,præmissis variis modis,quibus declaratur mixtionis possibilitas, dicendo, quod cùm elementa corrumpuntur, vt fiat mixtio,nec illorum formæ,nec dimensiones manent in mixto,vt in qualibet eius parte possit fieri contactus per inconueniens illatum, sed tantum manet illorum materia,quæ vnita recipit vnam mixti formam,ex qua vna tantum educitur quantitas, & sic cũ elementorum quantitates non maneãt, non manebit contactus illis medijs faciendus.

Tertium dubium est circa textum quartum, quomodo Aristoteles dicit motum,tempus,& magnitudinem esse eiusdem rationis,cum specie,imo genere differant, tanquam successiuum & permanens. Respondetur,quod non loquitur de identitate absolute, sed consequentiæ, vel proportionalitatis, ita vt valeat: Vnum horum est diuisibile: ergo aliud: & contra,aut quod sicut se habet magnitudo ad suas partes, in hoc quod ex indiuisibilibus nequit componi,ita se habeant tempus & motus ad indiuisibilia, ita quod ex his componi non possint.

Quartum dubium circa tex.7. quomodo Aristoteles dicat,quod moueri & motum esse non sunt simul, siquidem illuminatio est motus, & tamen simul est illuminari & illuminatum esse,imo congelatio, quæ est verus motus,est tota simul, vt Aristoteles dicit lib.de sensu & sensibili. Respondetur,quod loquebatur de motu physico, prout à mutatione differt in hoc, quod est à positiuo in positiuum transire: at illuminatio, mutatio tantum est à negatiuo in positiuũ: & ita non obstat quod in illo sint simul mutari et mutatum esse. Vnde ad illud de congelatione vt respondeat,notandum est, quod motus potest dupliciter habere partes, vel ratione subiecti, vel ratione termini ad quem,vt patet in motu locali hominis: prius enim mouetur vna pars illius,quàm alia,& tunc motus non est totus simul, adhuc respectu partium subiecti. sed aliquando ponitur omnimoda simultate partium subiecti in recipiendo terminum ad quem,propter huius diuisibilitatem est totus motus simul: sed

mul: ſed prius acquiritur vna pars termini ad quem, quam alia. Reſpondetur, quod quando Ariſtoteles dixit, congelationem eſſe totam ſimul, loquebatur de ſimultate partium ſubiecti, quod erat dicere: Omnes partes aquæ incipiunt æqualiter recipere terminũ congelationis: quando vero generaliter hic docet, motum & mutatum non eſſe ſimul, loquitur de partibus motus ex parte termini ad quem, qui cũ ſemper ſit diuiſibilis, & per motum diuiſibiliter acquiratur, nunquam eſt totus motus ſimul ex parte illius: & ita eſt ſemper prius moueri, quam mutatum eſſe.

Quintum dubium eſt circa caput ſecundum tex. 15. Quomodo Ariſtoteles dicat, omne mobile, & tardius & velocius moueri ſiquidem cœlum eadem velocitate vniformiter mouetur, imò elementa videntur ſemper eadẽ velocitate debere moueri, cum illorũ virtus motiua ſit omnino ad vnum determinata. Prætermiſſis variis ſolutionibus, quas hic aliqui autores refutãt, reſpondetur, quod quãdo Ariſt. dixit: Omne quod mouetur, tardius & velocius moueri, nõ loquitur de quouis mobili in ſingulari, ſed in genere, quaſi dicat: In omni genere mobilis ſũt iſtæ differentiæ velocitatis & tarditatis, quod eſt veriſſimũ: quia tã in latione, quã in augmentatione & alteratione dantur quædã mobilia, quæ mouẽtur tardius, & alia velocius: nec eſt neceſſarium ꝙ ſemper in vno & eodẽ mobili hæc adſit diuerſitas, ſicut nec eſt neceſſarium, quod in vno & eodem motu ſemper hoc adſit ſecundum diuerſas partes: ſed ſicut poteſt dari aliquis motus in ſingulari omnino vniformis, ita etiã põt dari aliquod mobile omnino vniforme: & ſatis eſt, quod in genere vtrobiq; hæc difformitas velocitatis, & tarditatis reperiatur. Ad illud de elemẽtis dicitur, quod licet habeant naturas, & formas determinatas ad vnum, quia tũ habent diuerſa cõtraria occurrentia, modo maiora, modo minora, hinc eſt, quod illa diuerſimode vincant, & modo tardius, modo velocius moueantur.

Poſtremũ dubiũ circa text. 18. eſt. Quomodo Ariſt. dicat, quod ſi tẽpꝰ eſt infinitũ, ſpatiũ, circa quod fit, debet eſſe infinitũ, & eodẽ modo, ſiquidẽ ex eodẽ tẽpus eſt actu infinitũ, tã à parte ante, quã à parte poſt: & tũ magnitudo cæleſtis ſpatij, circa quod fit motus cæli prædictũ tẽpus cauſans, eſt magnitudo finita, imo generaliter in magnitudine circulari finita, non prohibet motũ & tẽpus eſſe finita. Reſpõdetur quod Ariſt. hic tantũ loquitur de motu ſimplici, qualis eſt rectus aut circularis in prima circulatione, & iſtorũ finitas, vel infinitas. Verũ etiãeſt, quod ſequitur ſpatij infinitatẽ, & eã ſimiliter infert in tẽpore: at vero motus circularis per replicationẽ circularem ſupra idem ſpatiũ, fit quodãmodo geminatus & cõpoſitus: & ita non eſt inconueniens, ꝙ tẽpore infinito fiat, quia licet quælibet ſimplex circulatio ſit finita, in infinitum tamen replicantur, & ita infinitum tempus debet in eis conſumi: & hæc de hoc capite.

CAP.

CAP: TERTIVM.

Motus non potest esse in instanti.

IVtentum Aristotelis in hoc capite est probare, quod motus non possit esse in instanti. Et diuiditur in duas partes. In prima probat ipsum instans vel nunc indiuisibile esse. In secũda, hoc posito probat motum non posse fieri in illo. Ad primam partem deueniẽdo, dicit, ipsum nunc indiuisibile esse, ita vt secundum totũ sit terminus præteriti, ita quod vltra illud nõ sit aliud terminus talis præteriti, & initium futuri, ita quod ipsum nihil sit illius futuri: hoc enim probat, quod secũdũ se sit terminus vtriusque tẽporis, præteriti & futuri. Probatur (ait Aristoteles) esse istud nunc omnino indiuisibile. Probat vero sic: Si non est idem nunc, quod terminat præteritum & futurum: ergo erunt duo: sed hæc, cum sint indiuisibilia, non possunt esse immediate: ergo debent habere inter se medium eiusdem generis cum ipsis, sicut inter duo puncta continui mediat necessario aliquod eiusdem generis, scilicet linea. Tunc sic: Illud tempus intermedium non potest esse præteritum aut futurum, quia hæc sunt momento copulanda, inter quæ mediat: debet ergo esse tempus præsens: hoc ergo erit terminus communis vtrique parti continuatæ. Tunc sic: Omne tempus est diuisibile: sed tale tempus, cum sit terminus communis secundum se præterito & futuro, est in vtroque: ergo cum illud tempus in se includat præteritum & futurum, si secundum se totum ponitur terminus vtriusque, sequitur, quod aliquid futuri erit in præterito, scilicet, illud tempus intermedium, quod includit futurum, & cõtra aliquid præteriti erit in futuro, scilicet idem tempus intermedium includens præteritum: sed hoc est impossibile: ergo terminus communis vtriusque parti tẽporis non potest esse aliud tempus, sed indiuisibile nunc, in quo non sunt tales partes.

Iterum hoc reprobat: quia si terminus communis posset esse tempus, & diuisibile, sequitur, quod non sit terminus per se & adæquate, sed secundum vnam partem erit terminus vnius, & secundum aliam, erit terminus alterius: at cuiuscunque continui debet esse aliquis terminus per se, & adæquatus: ergo necessariũ est, quod talis terminus sit indiuisibilis, vt secundum se totum possit esse vtrique parti communis. Tertio probatur. Quia esse continuatiuum, debet esse totum simul, & in se præsens: sed nullum tempus diuisibile est totum simul, & in se præsens, cùm diuidatur in præteritum & futurum: ergo nullum tempus potest esse illud nunc præsens continuans præteritum cum futuro. Concludit ergo ex dictis, quod cũ nunc cõtinuatiuo nõ possint ista cõpetere, & sit diuisibile, non totũ simul & idem, & non per se terminus, quæ necessario sequũtur, si tale intermediũ continuatiuũ ponatur

tur

tur tempus, neceſſarium eſt, quod ſit & idem inſtans, cui tria opera conueniũt, quod ſit diuiſibile, totum ſimul, & idem, & per ſe terminus vtriuſque partis, quæ omnia neceßario ſequuntur ad rationem continuatiui.

In ſecunda parte ponit concluſionem intentam: Nullus motus poteſt eſſe in nunc diuiſibili, ſed in tempore. Et probat, quia ſi motus poteſt eſſe in inſtanti, ſimiliter poterũt eſſe velox & tardum, quæ ſunt differentiæ illius: ſed conſequens eſt falſum: ergo. Probatur minor: Demus, quod mobile velox in inſtanti tranſeat ſpatium vnius palmi, in eodem inſtanti aliud duplo tardius tranſibit medietatem ſpatij, vel palmi. Rurſus, ad hanc præciſè medietatem tranſeundam, applicetur primũ mobile velox, illam pertranſibit in medietate temporis prioris: ergo cum poſitus fuerit ille motus in inſtanti, ſequitur quod inſtans ſit diuiſibile. Ex hac concluſione infert aliam, quod quies non ſit in tẽpore. Et probat: Quies eſt priuatio motus: ſed priuatio eſt carentia in ſubiecto apto nato quãdo & quo modo moueri eſt aptum: ergo cum tantum ſit aptum moueri in tempore, ſolum poterit in tempore quieſcere. Secundo probat ſimul vtrãque concluſionem duplici ſuppoſitione. Prima eſt, quod ſit idem nunc continuatiuum præteriti cum futuro: ſecunda, quod dati alicuius temporis ita ſe habeant partes, quod in medietate præterita fuerit motus, & in futura ſit quies. Ex quo format argumentum: Si motus & quies poſſent eſſe in inſtanti, poſſent eſſe ſimul in eodem mobili: conſequens eſt falſum, cum ſint priuatiuè oppoſita: ergo & antecedens. Probatur ſequela: Quia ſi motus eſt in parte præterita, erit in nũc continuatiuo illius cũ alia, ſiquidem eſt terminus intrinſecus illius: & ſi quies eſt in parte futura, erit etiam in eodem nunc continuatiuo illius, cum ſit terminus intrinſecus eiuſdem: cum ergo iſtud nunc continuatiuum ſit vnum & idem, vt iam probauimus, & ſuppoſuimus in prima ſuppoſitione, ſi motus & quies poßũt intrinſece & adæquatè eſſe in inſtanti, ſequitur, quod ſimul in eodem inſtanti ſint motus & quies, quod eſt abſurdum: ergo. Tertio ex definitione quieſcentis: Id enim quieſcit, quod ita ſe habet ſicut prius, cum opponatur ei, quod mouetur, quod aliter ſe habet nunc, quam prius: ſed in inſtanti non eſt aßignabile prius, cum ſit indiuiſibile: ergo non eſt quies in ſolo nunc: omne ergo, quod mouetur, & quieſcit, in tempore mouetur, & quieſcit.

Deinde, vt probet motum eſſe diuiſibilem, probat prius omne mobile eſſe diuiſibile hac ratione: Omne, quod mouetur, partem habet in termino à quo, & partem in termino ad quem ergo omne, quod mouetur, eſt diuiſibile ens. Probatur, quia quando totum mobile eſt in termino à quo, vel totum in termino ad quem, vtrobique quieſcit & non mouetur: ergo omne, quod mouetur partim eſt in vno termino, & partim in alio. Et quia poßet aliquis obijcere: Quando aliquis mouetur ex Roma ad Neapolim, non eſt partim Romæ,

Romæ, & partim Neapoli: ergo non omne quod mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem. Respondet, se non loqui de terminis vltimis motus, sicut sunt ista, sed de proximis, puta de his, in quibus fit primum mutatio, vt cum proximè mouetur ab A. ex B. partim est in A. & partim in B. sicut quod mouetur ex albo: ipso proximo termino, habet medium, puta fuscum; non tamen est opus, quod sit simul in terminis proximis & remotis. Hæc de litera.

ANNOTATIONES circa literam.

PRimum dubium tex. est circa tex. 23. illã rationem, qua Aristoteles probauit, motum & quietem debere esse simul in eodẽ instãti, ex eo quòd sit idem nunc cõtinuatiuũ, quid intelligat Arist. per nunc, quod secundùm se terminat esse indiuisibile. Ad quod respondetur, notando, quod sicut potest aliquid dupliciter tangere aliud, vel inadęquatè, quãdo non tangit secũdùm se totũ, vt digitus tangit lignũ solùm secũdùm vltimũ sui, scilicet vltimam superficiẽ; vel adæquatè, quia tangit secundum se totum, vt dicta superficies tangit idem lignum: sic potest aliquid dupliciter terminare, vel inadæquatè, quando non terminat secundum se totum, sed secundùm aliquid sui: quod hoc modo terminat, est diuisibile vel adęquate, quando secundùm se totum terminat, & quod hoc modo terminat, debet esse indiuisibile. Modo ergo dico, quod terminare secundum se totum, & adæquatè tribuit Aristoteles ipsi indiuisibili nunc, qua ratione accipitur nunc pro tempore proximè instanti. Hic ergo non sic, sed pro ipsomet instanti sumitur, vt hac ratione possit habere rationem termini adæquati, & secundum se.

Secundum dubium est circa textũ 31. in illa ratione, qua Aristoteles probauit motum, & quietem debere esse simul in eodem instanti, ex eo quod sit idem nunc continuatiuum præteriti temporis, in quo ponitur motus, & futuri, in quo ponitur quies. Posset enim aliquis respondere, quod illud instans est extrinsecum vtrique, ita quod sit primum non esse motus ibi desinentis per primum non esse, & vltimum non esse quietis ibi incipiẽtis per vltimũ non esse: & ita tã longe abest, vt sequatur in illo instãti esse simul motum & quietem, quod neutrum illorum est in illo, vt vidimus. Respondetur, quod posito, quòd quies posset esse in instanti, non deberet incipere extrinsecè, & per vltimum non esse, sed intrinsecè & per primum sui esse, & ita in illo instanti erit: posito etiam, quod motus esse possit in instãti, non deberet desinere per primum non esse, sed potius per vltimum sui esse, sicut desinunt omnes mutationes instantaneæ: & ita in eodem instanti vtrique intrinseco deberent poni vltimum esse motus, & primum quietis. Et ita colligit Aristoteles bene, simul debere

bere esse motum & quietem in illo instanti.

Sed fortius contra hoc instant Iuniores: Etiam si ponatur motus & quies posse habere esse in instanti, non sequitur, quod in illo eodem instanti sint simul. Et probāt, quia posset esse, quod vnum incipe ret per primum sui esse, scilicet, quies, & ita intrinsece esset in illo instanti: & alterum desineret per primum non esse, ita quod in illo instanti non esset, sicut in generatione vnius substantiæ, & corruptione alterius, est necessario dicendum, quantunuis generatio & corruptio sint in instanti: vt si, verbi gratia, in alicuius temporis continui medietate prēterita ponatur forma embrionis; ergo in illo instā ti cōtinuatiuo illius cum secunda, est forma embrionis, & in alia immediate futura, forma animalis, nō bene sequitur: In tota prima medie tate fuit forma embrionis: ergo in illo instanti cōtinuatiuo illius cum secūda forma embrionis, & similiter forma animalis, quæ ponitur esse in secunda illa medietate: sed tātum sequitur, quod extrinsece & per primum non esse desierit in illo forma embrionis, & intrinsece, & per primum sui esse sit forma animalis: & nihilominus istę formę in instanti ponuntur corrumpi & generari: ergo quanuis motus, & quies in instanti possint habere esse, nunquam sequitur, quod in eodem instanti sint simul, sed tantum quod simul ac vnum desinit extrinsece, aliud incipiat intrinsece. Et hoc dubium tantū roboris habet apud aliquos, quod ob illud Aristotelem deserant, dicendo, eius rationem non probare demonstratiue, sed topice. Veruntamen, si hoc dubium solutionem non haberet, nec topica esset eius ratio. Et ideo respondetur, notando, hanc esse differentiam inter mutationes instantaneas, & reliquas res per illas productas, vel corruptas, quod tales mutationes desinunt esse intrinsece, & per vltimū sui: at res quæ per illas desinunt, per primum non esse desinunt, verbi gratia, substātia, quæ corrūpitur desinit esse per primum non esse: ipsa vero corruptio, per quam desinit, non ita desinit, sed potius per vltimum sui esse, quia in illo instāti, quando primo non est substātia, tunc vltimo est corruptio, ita quod in illo habeat esse: & ita cum motus, si esset in instanti, deberet se habere, sicut ipsa instantanea mutatio, non vero tanquam res per illā desinens, cum magis tali muratioui assimiletur, cum vtrumque sit via, & corruptio, quam ipsi rei desinenti: hinc est, quod debeat in instāti intrinseco desinere per vltimū sui esse, sicut ipsa mutatio. At ex alia parte quies cum incipiat per primum sui, debet in instāti intrinseco incipere: ergo iam sequitur inconueniens illatum ab Aristotele, quod in eodem nunc continuatiuo simul erunt motus prēteritus & futura quies, quia ibi est vltimum esse motus, & primum esse quietis. Et ita ratio Aristotelis manet in suo robore, cum sit dispar ratio de ipsismet rebus, quę incipiunt, vel desinunt, ac de motibus, vel mutationi-

tationibus, per quas desinunt & incipiunt. Et hęc de hoc capite.

CAP. QVARTVM. De diuisione motus.

INtentũ Arist. in hoc capite est probare, motum esse dupliciter diuisibilem, ad diuisionem (scilicet) mobilis & tẽporis. In prima parte hoc probat: in secũda declarat, quomodo reliqua, quæ sunt in motu, possint eodem modo diuidi. Ad primam partem deuenien do, aut, quod motus alicuius terminus diuiditur in motus partium illius totius. Et probat, quia in eas partes diuiditur motus totius, ex quibus constat: sed constat ex motibus partium: ergo diuiditur in motus partium. Probatur minor: Ita se habent partes mobilis ad totũ mobile, ac partes motus ad totum motum: sed partes mobilis cõponunt totũ mobile, ita quod illæ simul iunctæ, sint totum mobile: ergo partes motus debẽt cõponere totũ motũ, ita quod simul iunctæ fiat totus motus: sed totus motus est, quo mouetur totũ cõpositum, & partes motus sunt, quibus mouẽtur partes compositi: ergo de primo ad vltimũ, motus totius cõpositi componitur ex motibus partium mobilis; vt si aliquod totum moueatur, habens duas medietates, qualibet medietas mouetur suo motu partiali diuerso ab alio: ergo totum cõpositũ debet moueri motu totali & integro, composito ex illo duplici motu partiali partium.

Secundo id probat, deducendo ad inconueniẽs: si motus cõpositus ex motib⁹ partiũ non esset totius mobilis, vel esset ipsarũ partiũ sic, vel alterius mobilis; nõ primum, quia singulæ illæ partes nõ toto illo motu mouentur, sed tantũ illius medietate. Non secundũ, quia si totus ille motus esset alteri⁹ mobilis: ergo partes illius motus essẽt motus partiũ alterius mobilis, quia cuius subiecti vnicus est totus motus, eiusdẽ sunt etiã partes motus: consequens ãũt est falsum, cũ falsum sit, partes illius motus esse motus partiũ huius mobilis, v.g. & nõ alterius. Nisi dicas, q̃ vnus motus sit plurium mobilium, quod est absurdum: ergo necessario dicẽdũ est, quod motus cõtinuus ex motibus partium, est totius illius compositi, cuius sunt partes, quæ singulis partibus illius motus compositi mouentur.

Tertio id probat sic: Si motus compositus ex motibus partium, non esset motus illius totius, deberet alius assignari; sed hoc non est possibile: ergo. Probatur, quia ab isto motu, qui de nouo aduenit, auferuntur partes æquales illis partibus motus antiqui, quibus singulæ partes talis mobilis mouebantur, ne singulæ illæ partes duplici moueantur motu, & antiquo & nouo. Tunc sic; Quod superest de motu nouo, ablatis partibus æqualibus, aut est æquale, aut maius: si est eis æquale: ergo erit æquale motui compositi ex prioribus partibus, quibus istæ sunt æquales. Nam quod est æquale vni medio, debet esse æquale alteri extremo tali medio æquali: sed posito vno motu æquali & vnius speciei in vno toto, non

non potest alius simul poni: ergo illo primo motu composito ex motibus partium, debet necessario illud totũ moueri: & consequenter motus totius erit compositus ex motibus partium, quod erat intentum. Si autem, quod supersit, est maius, ille excessus nullius mobilis erit, non partium, quia iã habebant suum motuum æqualem: nõ totius, cum sit minor ille excessus toto illo mobili: non alterius mobilis, quia iam non esset cõtinuus, si haberet excessum in vno subiecto, & reliquum motum in alio. Si vero, quod supersit, est minus partibus ablatis, excessus ille motus partium nulli subiecto conuenit: & ita necessario est dicendum, quod talis motus sit æqualis motibus ablatis.

Vnde vis argumenti stat in hoc: Si motus compositus ex motibus partium, non correspondet illi toti, maxime est, quia non esset ei æqualis: sed quilibet alius motus fingatur in tali toto, debet esse æqualis illi motui composito, non maior, vel minor: ergo vel nullus debet dari tali toti, vel compositus ex motibus partium debet concedi, quod erat intentum: & ita colligit motum esse diuisibilem ad motum subiecti, cùm motus totius componatur ex motibus partium. Alium modum diuisibilitatis ex parte temporis probat esse in motu: quia totus motus est in toto tẽpore, & minor motus in minori: & maior in maiori est: ergo diuisibilis est motus ad diuisionẽ tẽporis, in quo fit.

In secunda parte hanc diuisionem motus, mobilis, & temporis, docet reperiri in alijs, quæ sũt in motu. Quinq; vero ponit motũ, tẽpus, moueri, id est, motum in concreto, mobile, & in quo fit motus, id est, terminus ad quẽ motus. Ait ergo hæc omnia eodem modo diuidi proportionabiliter, ita quod diuisio vnius correspondeat diuisioni alterius, quamuis diuisionis ratio non sit per se, quia quantitas est per se diuisibilis, qualitates vero per accidens ratione quantitatis, in qua sunt, vt in subiecto. Et primo de motu, & tẽpore, quod se in diuisione consequantur, probatur: Totus motus est in toto tempore, & pars motus in parte temporis, & similiter totum tempus est mensura totalis motus, & pars temporis est mensura partis motus: sibi ergo correspondent hæc duo. Quod vero moueri, & motus sibi correspondeãt, similiter probat: Totum moueri, est secundum totum motum, & minus moueri secundum minorem motum: nam tunc est res multum mota, cùm motus est magnus, tunc parum, cùm parvus est motus: ergo diuiditur ad motus diuisionem ipsum moueri. Sed quia posset aliquis dicere, quod licet partes moueri respondeant partibus motus, non tamen motum moueri toti motui, quod erat dicere moueri totius non componi ex moueri partium, sicut contra dicebatur de motu. Hoc reũcit primo, quia si diuisio moueri in duas medietates respondet duabus medietatibus motus, necessario & totum moueri toti motui debet respondere: & si extra hoc moueri esset aliud, iam duo moueri prouenirent ab vno motu, quia ab

vno

vno toto (vt vidimus) tantum est vnus motus compositus ex motibus partium.

Secundo probat: Motus totius componitur ex motibus partium: ergo & moueri totius componi debet ex moueri partium: & ita totum moueri respõdet toti motui, sicut partes partibus.

Tertio, quia sicut ex vtroque motu partium fit vnus continuus, respondẽs toti mobili: ita ex vtroque moueri partium fit vnum moueri continuum, respondens toti mobili.

Quod dixerat de motu, tempore, & moueri quantum ad diuisionem, dicit etiam de terminis motus, vt in longitudine, & in augmentatione, & de alijs in reliquis, quanuis harum quædam sunt per accidens diuisibiles, quædam vero per se, & non solum dicit se hæc omnia consequi quantum ad diuisionem, sed etiam quantum ad finitum. Quæ omnia tam in diuisione, quam in ipsa finitate à mobili, vt à radice proueniunt, qui is eo ipso, quod illud sit quantum & diuersas partes habens, facit in motu, & tempore successionem, & diuisibilitatem. Et hæc de hoc capite.

CAP. QVINTVM. De ordine partium motus.

INtentum Arist. in hoc capite est declarare ordinem partium motus, declarando finem, & principium illius. Et facit duo. In prima parte ponit duo fundamenta. In secunda declarat, quo modo in motu sit principium, & finis.

Ad primam deueniendo, ponit primũ fundamentum, & est, quod mutatum est, cum primũ mutatum est, in eo quod primo mutatum est. Explicat exemplo; Mouetur aliquid ex nigro ad album, cum primum est sic mutatum, ponitur sub albo. Dicitur, cũ primũ, quia bene posset postea ex illo mutari in aliud. Et probat sic: Mutari est relinquere terminum à quo, aut non est sine hoc: ergo mutatum esse erit reliquisse terminum à quo. Patet consequentia, quia eodem modo se habet mutari ad relinquere, ac mutatum esse ad reliquisse: sed cũ primum mobile reliquit terminum à quo, ponitur sub termino ad quem, siquidem recessus à termino à quo, est accessus ad terminum ad quẽ: ergo. Secundo idem probat: In mutationibus, vbi clarius hoc apparet, mutari est relinquere terminum à quo, & mutatum esse, illum reliquisse: cum primum mutatum est per generationem de non esse ad esse, reliquit non esse, & ponitur sub esse, quod est terminus ad quem, & è contra contingit in corruptione, quæ ad non esse terminatur: & idem, inquit, erit in reliquis mutationibus, quæ secundum contradictionem fiunt, quia non est dare medium inter duo contradictoria: Et non contentus hoc probare in mutationibus substantialibus, descendit ad accidentales, & formal argumentum, quod mutatum, cùm mutatum est, non est in termino à quo, quia ipsum reliquit: erit ergo alicubi, id est, in altero loco, si motus fuerit localis, vel

in alio termino, si alius fuerit motus, vt alterationis, vel augmentationis. Tunc sic: Relicto termino á quo, vel mobile est in illo termino ad quē, in quē mutabatur, vel in alio: nō in alio: ergo in illo. Probatur minor. Demus aliquod mobile ex A. moueri ad C. si relicta A. vt termino á quo, non est in C. vt termino ad quem: erit ergo in alio priori ante C. quod sit B. Tunc sic: istud B. non potest esse immediatum C. vel cum ambo sint indiuisibilia, & in spatio continuo ponantur: erit ergo aliqua distantia ex B. ad C. & ita poterit moueri, ad quod iam erat motum. scilicet ad ipsum C. ad quod fuerat motum: consequens vero est impossibile, quia cum primum sim ego mutatus ad hūc locum, eomet tempore, quo sum ad ipsum mutatus, simul ad ipsum mutari non possum. Infert ergo ex fundamento dicto, quod cum id, quod mutatum est, cum primū mutatum est, sit in termino ad quem, sequitur quod factum est, cum primū factum est esse (quia esse est terminus ad quem factionis, & quod corruptum est, cum primum corruptum est esse) quia non esse est terminus ad quem corruptionis.

Secundum fundamentum est: Id, in quo primum mutatum est, quod est mutatum, debet esse indiuisibile. Explicat vero, quid appellet mutari in aliquo primo, & dicit esse mutari in aliquo ratione sui, & non ratione alicuius partis illius: sicut lectio hodierna non est primo in hac die, quia non est in illa ratione sui, sed ratione partis: est autem primo in hora, in qua fit, quod est in illa ratione sui. Asserit ergo quod id, in quo primo est aliquid mutatum, & primum esse motus facti, est indiuisibile, quod Themistius de tempore exponit, dicens esse indiuisibile instās illud, in quo primo verificatur, quod sit motus factus. Et probatur: Quia si est diuisibile tempus, partiatur in duas medietates: aut ergo in vltima harū est mutata res: vel in vtraq; vel in vna mutatur, & in altera est mutata, vel in vtraq; mutabatur. Si detur primū, falso dicebatur, in toto illo tempore rem esse mutatam, cum in parte illa priori fuerit mutata, nisi velis dare prius primo: & idem sequitur, si detur tertium, quia si in vna parte mutatur, & in altera est mutata: ergo falsum est, quod in tota illa esset mutata. Secundum etiam dici non potest, quod in vtraq; sit primo mutata, quia cum vna pars sit prior alia, iam daretur prius primo mutato, scilicet, prima illa pars præcedēs secundam, in qua etiam ponitur res primo mutata, cum ponatur in vtraque. Nec dici potest quartum, quod (scilicet) est falsum, quia in illo toto ponebatur primo mutata. Colligit ergo ex dictis fundamentum secundum: Id, in quo primum mutatum est, esse debet indiuisibile. Ex quo infert, id quod generatum & corruptum est, id est, id, in quo finitur motus, ita vt verum sit dicere: Nunc primo factus est mot⁹, esse indiuisibile instans.

In secunda parte distinguit duplex

mutatum

mutatum esse: alterum versus finem, ita vt sit primum, in quo finita est mutatio: & alterum versus principium, vt sit vnde incipit motus. Quomodo vero vtrumque reperiatur in motu, statim declarat, probando, quod ex parte finis debeat dari primum mutatum esse, quia mutatio non durat in infinitum: debet ergo finiri per aliquod indiuisibile, quod non possit vlterius diuidi: sed primum mutatum esse est tale indiuisibile, vt vidimus: ergo in fine motus dari debet primum mutatum esse. Sed circa principium motus inquit, non dari primum mutatū esse. Et probat: Omne mutatum esse supponit moueri: sed non datur prima pars motus, sed qualibet data est alia prior & prior: ergo nec datur primum mutatum esse, à quo incipit motus, sed aliud fuit prius & prius, sicut non datur prima pars, sed alia fuit prior & prior. Minor probatur: Non datur prima pars temporis, in qua incipiat motus: ergo nec datur prima pars motus. Patet consequentia, quia ista sibi correspondent mutuo. Antecedens probatur. Datur tale tempus primum: aut illud est indiuisibile, aut diuisibile: non primum, quia sequerentur duo instantia immediata: consequens est falsum: ergo. Patet Minor, & sequela probatur: Post primam istam partem motus potest alia æqualis immediate sequi: ergo si prima erat in instanti, similiter debet esse secunda: erunt ergo iam duo instantia immediata. Si dicas, illam partem esse minorem, contra: Ergo in minori tēpore, quam indiuisibili, deberet esse, quod est absurdū. Si dicas, fore maiorem, nō valet, quia de motu semper est prius minus, quam maius. Secundo probat, quod non sit indiuisibile tempus, in quo est prima pars motus, quia sequeretur in eodem instanti esse simul motum, & quietē. Nam ponamus, quietem tempore præterito extitisse, si illa potest esse in instanti, erit intrinsece in illo instanti, quod determinat præteritum, & illud coniungit cum futuro, & cum duo instantia nō possint esse immediata, erit necessario idem instans, in quo est vltimum esse quietis præteritæ, & prima pars motus futuri, si talis pars in diuisibili temporis potest esse. Quæ ratio eodem modo debet explicari, ac vltima illa capitis præcedentis, qua probauit motum proprie dictū, & priuatiuam quietem, non posse esse in instanti: quod non secundum (scilicet, si sit diuisibile tempus, in quo est prima pars motus) probat sic: Diuidatur tale tempus in duas partes, vel in neutra earum est primo motus, vel in vtraq; vel in altera tantum. Non primū, quia si in neutra est motus, quomodo in toto illo tēpore ponebatur primo esse talis motus? Nō secundū, quia si in vtraq; parte: ergo falso dicebatur in toto illo esse primo motum, cum in parte illa priori sit prius. Non tertium, quia si in altera tantum primo ponitur motus: ergo in toto illo tempore non potuit poni primo: cùm ergo non detur primū tempus, in quo primo sit motus, non erit prima pars motus, vt rationē motus consideranti perspicuum erit,

& ita nec primum mutatum esse à parte ante, á quo incipiat motus. Secundo idem probat ex parte mobilis, quia hoc diuisibile esse, est probatum supra: moueatur ergo lignum supra vnum locum secundum partes inuicē succedētes, vel secūdum extensionē caleſiat: & tunc est argumentum: Si datur prima pars motus in prima parte mobilis in aliquo tempore: tunc sic: in toto illo tempore est totus ille motus: ergo in parte temporis erit pars illius motus: sed tempus est diuisibile versus minus in infinitū, ita quod non sit aliqua prima pars motus, nec primum mutatum esse versus principium; sicut si manus digitus transeat successiue per lineam, prius pertransit vna pars, quam alia: sed non datur vna prima pars transiens, quia hæc diuisio tendit in infinitum: ergo nec prima pars motus: & consequenter nec primum mutatum esse versus initiū. Et postquam ex parte mobilis, & tēporis probauerat, non posse dari primam partem motus, idem probat ex parte termini ad quem; quia hæc tria, tempus, mobile, & terminum dixit sibi correspondere in diuisibilitate. Distinguit autem duplex diuisibile, aliud per se (& sic tempus, mobile, & spatium sunt per se diuisibilia, quia sunt per se quanta) aliud per accidens diuisibile, vt qualitates, quæ sunt in toto. Probat ergo, quod in magnitudine spatij per se diuisibilis non sit primum motus: Nam spatium in motu locali tenet se ex parte termini. Et arguit hoc modo: Si datur prima pars motus localis supra magnitudinem spatij ab A. v.g. in C. ego rogo, vel hæc duo sunt immediata, & hoc non: quia cum sint indiuisibilia huius partis continui, sequeretur duo indiuisibilia esse immediata: vel non sunt immediata, & sic mediat spatium prius, in quo fuit motus, quia cum sit diuisibile in semper diuisibilia, non habebit aliquam partem primam: & ita nec illam habet motus localis ex parte termini ad quem. Et idē iudicium est de augmentatione terminata ad quantitatem & de alteratione terminata ad qualitatem, licet qualitas sit per accidens diuisibilis quantum ad extensionem: Et hæc de hoc capite.

CAPVT SEXTVM.

Continuatio partium motus.

INtendit Aristoteles in hoc capite continuare, quod præcedenti incepit, agendo de ordine partium motus, postquam de illius principio & fine egit in præcedēti. Et agit duo. Primo probat, ante quālibet partem diuisi motus, præcedere vnum mutatum esse. Secundo, quod ante quodlibet mutatum esse præcedit aliqua pars motus. Ad primam partem deueniendo, supponit, quod mutari in aliquo tēpore stat dupliciter: vel primo & per se: vel secundum aliud. Mutari primo & per se, est in illo tempore adæquate, & secundum se totū mutari: nō vero

ratione

ratione partium: & ita vt totus motus sit in toto tempore, & pars in parte. Et hoc patet ex definitione primi: est enim primum, in quo secundum se & non secundum alterum sit aliquid. Mutari vero in tempore secundū aliud est in aliqua parte temporis mutari: vt quod mutatur in vna hora diei, in tota die dicitur mutari non per se primo, sed secundum aliud, nempe secundum partem illius, scilicet horam illam. Probat ergo, motum, qui sit primo in aliquo tempore, in omnibus illius partibus fieri, hac ratione: Sit tempus, in quo primo fit motus vna hora, quæ diuiditur in duas medietates: Tunc sic: Vel in neutra medietate mouetur, vel in vna, vel in vtraque: non primum, quia si in neutra moueretur: ergo in toto illo tempore quieſcit. Patet consequentia, quia impossibile est moueri in aliquo tempore, quod in nulla eius parte mouetur. Non secundum: quia si in vna tantum medietate mouetur: ergo in toto illo tempore non mouebatur primo & per se, sed tantum per aliud, & ratione partis: debet ergo à sufficienti diuisione concedi tertium, quod in vtraque parte moueatur: & ita colligitur intentum, quod in aliquo tempore primo, & per se mouetur, in qualibet illius parte moueri.

Cum ergo omnis motus sit in tempore, erit in aliquo tempore primo, quia quod in primo non est, ratione primi debet esse in tempore, quod est dicere: Cuilibet motui æquale tempus debet respondere. Ex quo principio infert, ante quamlibet partem motus præcedere mutatum esse, quod primo probat ex spatio, & tempore: sumamus tempus primum, in quo est motus supra magnitudinem aliquam, & diuidatur tale tempus in duas medietates: Tunc sic; si in toto tempore per totum illud spatium mouetur in medietate illius, per aliquam partem fuit mutatum: ergo iã istud moueri, quod est in toto tempore, præcessit tale mutatum esse. Et rursus, cum illa pars sit diuisibilis, diuidatur in alias duas medietates, & fiat idem argumentum: inueniemus, quod illud moueri existẽs in tali parte, præcedit mutatum esse in sua medietate: & sic deinceps. Vnde cum diuisio tendat in infinitum, verũ erit dicere, quod ante quodlibet moueri datur mutatum esse. Vnde vis huius rationis consistit in hoc, quod mutatum esse est quoddam indiuisibile terminans præcedentem partem motus, sicut punctum continuatiuum terminat præcedentem partem lineæ. Vnde sicut ante quamlibet partem lineæ continuæ præcedit aliquod punctum terminatiuum alterius prioris, & ante illud aliud in infinitum, sicut procedit diuisio partium lineæ, ita ante quãlibet partem motus continui præcedit aliquod mutatum esse, quod istã partem initiat, & præcedentem terminat, & ante illam aliud & aliud in infinitũ, sicut procedit diuisio ipsius motus. Modo vero subtiliter probat, quod in medietate illius temporis tale mobile dicatur mutatum, vt hac ra-

tione illud mutatum eſſe præcedat moueri quod eſt in toto tempore: Sumamus (ait) aliud mobile æque velox cum iſto ſimul pertranſiens hanc medietatem ſpatij, & ibi ſiſtens, ſine dubio dicitur ibi mutatum: ſed aliud quod vlterius tranſit, & mouetur per reſiduum ſpatij, ita vere tranſiuit medietatem ſpatij, ſicut primum: ergo ſicut primum dicitur mutatum fuiſſe, quia tranſiuit totam medietatem, ita & ſecundum, quia vlterius pertranſire, non tollit, quo minus in illa medietate fuerit vere mutatum. Secundo idem probat ſic; Ideo in toto illo tempore dicitur res mutata, quia eſt vnũ nunc terminans tale tempus, in quo res mutata dicitur: ſed qualibet pars temporis ſuo nunc terminata eſt: ergo in qualibet parte illius temporis erit ſuum mutatum eſſe: ſed vna pars præcedit aliam diuiſione tendente in infinitum: ergo ſimiliter quamlibet partẽ motus debet præcedere mutatum eſſe, terminatiuum partis prioris. Tertio probat ſic: Omne quod continuè mouetur (quia nec corruptum eſt tale mobile, nec ceſſauit à motu) aut mouetur, aut mutatum eſt: ſed in tempore mouetur, & in nunc eſt mutatum: ergo cum ſint infinita mutata eſſe, ſunt infinitæ partes, propter earum diuiſibilitatem: ſequitur ergo, quod ante quãlibet partem motus erit ſuum mutatum eſſe.

In ſecunda parte capitis probat, quod ante quodlibet mutatum eſſe præcedit ſuum moueri. Ad quod ſupponit, omnẽ motum à quodam in quiddam, id eſt, à contrario in contrarium, in tempore eſſe factum. Et probatur, Quia quando ex albo fit nigrum, aut in eodem inſtanti quo erat ſub albo, eſt res mutata in nigrum: & hoc non, quia cum adſit terminus ad quem, cum primum res eſt mutata, ſequitur quod ſimul erit alba & nigra talis res, quod eſt impoſsibile: Aut in diuerſo inſtanti, & hoc dupliciter; vel immediate, & hoc non: quia duo inſtantia non poſſunt eſſe immediata: aut mediate, & cum inter hæc mediet tempus, in illo tempore intermedio erit motus; & ita colligit omnem motum à contrario in contrarium eſſe in tempore, etiam ſi contraria ſint in gradibus remiſsis. Quia cum motus ſit receſſus ab vno termino, & acceſſus ad alium, & hoc ſimul non poſsit fieri in eodem inſtanti, nec in duobus immediatis, debet in duobus mediatis fieri, & conſequenter in tempore, quod inter illa mediat.

Ex quo fundamento colligit, ante omne mutatum eſſe præceſsiſſe ſuum motum. Et probat ſic: Omne tempus diuiſibile eſt in infinitum in minores & minores partes, ita quod non ſit aliquod nunc, quod non præcedat aliqua pars temporis, motus enim eſt eodem modo diuiſibilis, ac tempus: ergo ſi tempus præcedit ſuum nunc, per quod terminatur, ſimiliter pars motus debet præcedere ſuum mutatum eſſe, per quod terminatur. Et de parte huius partis eſt idem dicendum, & ſic tendendo per partes minores in infinitum,

tum, ante quodlibet mutatum esse dabitur sua pars motus illud antecedēs. Idem probat, & clarius, in motu locali, vbi spatium est continuum per se: Moueatur ergo aliquid ab A. in C. quæ sunt duo indiuisibilia huius spatij: vel ista sunt immediata, & hoc non; quia in continuo duo indiuisibilia, vt supra vidimus, non possunt esse immediata: aut sunt mediata; & sic iam mediabit diuisibile spatium, quod cum in infinitum sit diuisibile, ante quodlibet punctum continuatiuum habet suam diuisibilem partem: & sic est dicendum de motu, quod ante quodlibet continuatiuum illius erit aliqua pars diuisibilis motus. Idem etiam ostendit in reliquis motibus non continuis, & in generationibus & alterationibus, quarum termini sunt quantum per accidens, sed ex tempore hoc ipsum cognoscemus. Ex quibus omnibus colligit suum intentum, quod mutatur, mutatum fuisse, & quod est mutatum, priº mutari, id est, ante quodlibet moueri dari mutatum esse, & ante quodlibet mutatū esse dari moueri, & hoc esse in vniuersum verum in quauis mutatione continua & diuisibili, ex eo quod in continuo propter eius diuisibilitatem non datur prima pars. Et hoc dicit patere in generationibus partialibus, factionibus, & corruptionibus, & alijs in quibus fieri & generari præcedit factum esse, & e contra. Et quamuis non sit idem prorsus, quod fit, satis est, & fit pars illius: vt quando fit domus, prius fundamēta, postea parietes fiunt. Et hæc de hoc capite.

CAP. SEPTIMVM, Theoremata de finitate vel infinitate motus.

INtendit Aristoteles in hoc capite quædam Theoremata ponere de finitate vel infinitate motus: Et facit duo. Primo ponit tria Theoremata: secundo vero ponit alia tria.

Ad primam partem deueniendo, Theorema. 1 est: Magnitudinem finitam in finito tempore pertransiri (siue motu regulari, qui habet vniformitatē per totum spatium, ita vt semper tarde, aut semper velociter fit; siue irregulari, qui modo est tardº, modo est velox) impossibile est pertransiri. Hoc tamen limitat, quando motus non fit sæpe supra eandem magnitudinē, aut aliquā eius partem; tunc enim magnitudine existente finita, tempus erit infinitū, vt patet in circulo: sed debet aliqua tota magnitudo accipi, in qua totus motus fiat, non repetito toto spatio, nec parte. Et ad hoc probandum supponit, motum fieri in tempore, & in maiori tempore maius pertransire spatium, quod de motu regulari debet intelligi. Quo supposito probat suum Theorema in dicto motu sic: Detur magnitudo finita, & diuidatur in partes æquales, quæ in numero & magnitudine necessario erūt finitæ: Tunc sic: Quælibet pars harum pertransitur tempore finito, imo & æquali cum alia quacunque: ergo

omnes ſimul debent pertranſiri tempore finito, tanto (ſcilicet) ac eſt aggregatum ex temporibus dictarum partium. Patet conſequentia: quia ſint partes ſpatij æquales, quia ſint magnitudine & numero finitæ, faciunt totam magnitudinem finitam: ita partes temporis, cum ſint magnitudine & numero finitæ, efficiunt magnitudinem totam eſſe actu finitam. Idem etiam probat, quando motus eſt irregularis. Et facit argumentum: Diuiſa illa magnitudine in omnes ſuas partes æquales, cum ſint numero & magnitudine finitæ, tempus conſumptum in qualibet, finitum debet eſſe, licet non ſit æquale alteri tempori, quod in aliis cõſumitur: ergo tempus in tota magnitudine conſumptum, neceſſariò eſt finitum, quod eſt aggregatum ex temporibus finitis illarum partiũ æqualium: ergo impoſſibile eſt eſſe infinitum, quia hoc non habet aliquam partem aliquotam, quæ aliquoties ſumpta, illud totum adæquet, ſicut habet tale aggregatum. Quod argumentum Ariſtoteles formal in literis, ſed eius vis eſt iam declarata. Colligit Ariſtoteles idem eſſe de quiete, quod (ſcilicet) quies finita non poteſt eſſe tempore infinito. Ratio eſt, quia eſt priuatio motus finiti: & ita eadem menſura cum illo debet menſurari. Et idem colligit de generabili & corruptibili finitis, quia infinito tempore non poſſũt generari & corrumpi.

Secundum theorema: Magnitudo infinita finito tempore pertranſiri non poteſt. Probatur: Diuidatur finitum tempus in partes æquales numero, & magnitudine finitas: Tunc ſic: In qualibet parte huius temporis tranſit mobile magnitudinem finitam: ergo in omnibus ſimul magnitudinem finitam debet pertranſire. Patet conſequentia, quia ex finitis acceptis, non poteſt vllum infinitum fieri, ſed omnes illæ partes, quas tranſit numero, & magnitudine ſunt finitæ, ſicut partes temporis: ergo totam magnitudinem faciunt finitam, ſicut faciunt omnes partes temporis totum finitum.

Tertium theorema: Nullum mobile finitum poteſt pertranſire ſpatium infinitum tempore finito. Quod dicit patere ex reliquis dictis.

In ſecunda parte ponit alia tria theoremata. Quartum eſt: Mobile infinitum etiam magnitudinem finitam non poteſt finito tempore pertranſire. Et probat ratione ſubtili. Demus aliquod ſpatium infinitum, ſupra quod moueatur mobile finitum, verbi gratia, cubitale, & contra mobile infinitum ſupra ſpatium, verbi gratia, cubitale moueri: Tunc ſic: Vtroque modo accidit pertranſiri infinitum à finito: primo modo ſpatium à mobili, ſecundo mobile ab ſpatio: ergo ſicut repugnat tempore finito à finito mobili infinitum tranſiri ſpatium, ita è contra repugnat eodem finito tempore infinitum mobile ab ſpatio finito tranſiri. Nec aliter, inquit, poteſt imaginari infinitum à finito tranſiri, niſi bis duobus modis, quod ſpatium ſit finitum, mobile vero infinitum, & hoc eſt finitum vti infinito in monendo: aut quod ſpatium ſit infinitum,

infinitum, & mobile finitum, & hoc vocat infinitum vti finito, vt latione.

Quintum theorema est: Mobile infinitum spatium infinitum nequit pertransire tempore finito. Et probat primo: Non potest aliquod mobile infinitum pertransire aliquod spatium, nisi illud prius pertranseat aliqua pars finita eiusdem mobilis. Et hoc vocat Aristoteles in finito inesse infinitum: quia cum pars sit minor toto, prius ipsa transit spatium, quam totum mobile: sed, vt iam vidimus, finitum mobile spatium infinitum non pertransit tempore finito: ergo nec infinitum mobile id poterit præstare: Hoc supponit. Ill. 3 secundo probat. Diuidatur illud tempus finitum in partes finitas numero, & magnitudine: Tunc sicut in qualibet harum pertransit spatium finitum: ergo & in omnibus simul, sicut iam vidimus.

Sextum theorema: Motus infinitus non potest esse tempore finito. Probat: Eadem est ratio de motu, & magnitudine, cum sit eadem vtriusque diuisio: sed magnitudo infinita non potest tempore finito transiri: ergo nec motus infinitus tempore infinito esse: Ex his omnibus colligit, infinitam magnitudinem tempore infinito & motu infinito posse transiri vel à mobili finito, vel infinito. Ratio est, quia hæc tria, tempus, magnitudo, & motus, parem & connectam rationem habent in diuisione. Et hæc de litera capitis.

ANNOTATIONES circa literam.

DVbitatur primo circa cap. 4. circa illum tex. 37. in quo Aristoteles dicit, qualitates ad quas terminatur alteratio, esse per accidens diuisibiles. Cõtra: Istæ qualitates habent propriã latitudinem intensiuam, qua media per se habent diuisibilitatem, vt hac ratione possint motum per se terminare: ergo falso dicit Aristoteles eas esse per accidens diuisibiles. Respondetur, notando, quod dictæ qualitates possunt sumi dupliciter: aut secundùm extensionem, quando accipiũtur à subiecto quanto: aut secundũ intensionem partium gradualium, quam habent ex propria sua natura: Si primo modo sumantur, sunt per accidẽs diuisibiles, quia illa extensio, quæ quantitati conuenit per se, ad illas deriuatur per accidens, sicut ad reliqua accidẽtia eiusdẽ subiecti. Et hoc modo loquitur Arist. Si vero secũdo modo sumãtur, sunt per se diuisibiles. sed hoc modo non loquitur Aristoteles, & ita tollitur contradictio.

Secundo dubitatur circa caput quintum, quid Aristoteles intelligat per mutatum esse, quando inquit tex. 46. non dari primum mutatum esse in principio motus. Respõdetur, quod quemadmodum in cõmuni per mutatum esse non intelligit ipsum motum, aut aliquam partem illius (quia ista sunt diuisibilia) & ita necessario sunt in tempore,

non vero in inſtanti, ſicut eſt ipſum mutatum eſſe in fine motus. Sed intelligit quoddam indiuiſibile ipſum motum terminans, vel continuans: & ita adæquate in inſtanti exiſtens, & ita per primum mutatũ eſſe, quod negat in principio motus, intelligit quoddam indiuiſibile motum initians, diuerſum à parte motus. Et patet ex ipſo contextu: quia probat non dari primum mutatum eſſe, quia hoc ſuppenit motum, & nõ datur prima pars motus: ergo aliquid diuerſum intelligit non eſſe primi mutati eſſe, & primę partis motus, cum vnum probet per aliud, aliàs in ipſa probatione committeret petitionem principij, probando idem per idem.

Tertium dubium eſt, quomodo Ariſt. ca. 6. tex. 58. appellet motũ generationem, & alterationem. Reſpõdetur cum aliquibus ibidem, hanc eſſe differentiam inter motum localem ex vna parte, & reliquos ex alia: quod in reliquis, cum termini ſint omnino contrarij, & ſpecie differentes, nullo modo ſunt continui, adhuc in eo, à quo ſumuntur: at in motu locali, cum termini deſumantur ex ordine ad ſpatium, & hoc ſit continuum aliquo modo, ineſt maior continuitas motui locali, quàm reliquis: & ideo in cõparatione huius dixit, illos non eſſe continuos. Vel ſecundo poſſumus dicere, quod ſicut ſuprà dixit, terminum alterationis eſſe per accidens diuiſibilem, non quia omni careat diuiſibilitate per ſe, ſed quia aliquam habet per accidens communicatam à quantitate, in qua eſt: ita dicuntur iſti motus non continui, non quia nullã habeant cõtinuitatẽ in ſe, ſed quia nõ habent tantam, ac motus localis, cui maximè conuenit continuitas, ſcilicet quarto modo, vt 8. phyſ. dicetur.

Quartum dubium eſt circa caput ſeptimum in tex. 63. quid intelligat Ariſt. per magnitudinem finitã, quando inquit, hanc non poſſe pertranſire ſpatium infinitum tempore finito: quia magnitudo & ſpatiũ pro eodem ſolent ab ipſo vſurpari: ergo videtur eſſe implicatio in adiecto, quod ſit magnitudo finita, & ſpatium infinitum. Reſpondetur hic cum quibuſdam Iuntoribus, ꝙ nomine magnitudinis finitæ intelligit mobile finitum: mobile vero diuerſum eſt ab ſpatio: & ita quanuis ſpatium ſit infinitum, poteſt intelligi quod mobile ſit finitum. Et quod hoc modo intelligat, probatur ex ipſo contextu: quia Ariſt. ſemper poſt vnũ theorema de vna re ponit aliud ei contrapoſitum. Nam poſtquã in primo fuit loquutus de ſpatio finito, dicendo illud ſine repetitione non poſſe tempore infinito tranſiri, in ſecundo de eodem ſpatio, ſed infinito, ponit contrarium ſpatium, ſcilicet infinitum, finito tẽpore non poſſe pertranſiri, ſed in quarto theoremate ſequenti ait ꝙ mobile infinitum non tranſit magnitudinem finitam tempore finito: ergo quando in tertio dixit, magnitudinem finitam non poſſe ſpatium infinitum finito tempore pertranſire, nomine magnitudinis non intelligit idem mobile, ſed compoſitum infinitum. Et hęc de hoc capite.

CAP.

CAP. OCTAVVM.

De quiete & quietatione.

INtentum Aristotelis in hoc capite est agere de quiete & quietatione, id est, de motu, quo quies acquiritur. Et facit duo: Primo probat, non dari primum in quiete & quietatione vel actione, sicut non datur in motu. In secunda quoddam notabile præmittit, vt sequenti capite soluat argumentum Zenonis. Ad primam partem deueniendo, primo probat, quod quietatio vel statio sit in tempore, quia talis quietatio est motus ad obtinendam quietem: sed omnis motus est in tempore: ergo. Antecedens probatur: Omne, quod est aptum moueri tempore, modo, & loco, quibus est aptum moueri, vel reuera mouetur, vel quieuit: sed quod stat, vel quietatur nõdum quieuit, cùm sit in via ad obtinendam quietem: ergo debet moueri, & consequenter in tempore est quietatio, vel statio. Secundo probat. Tardius, & velocius sunt in tempore: sed quod stat, aliquando tardius, aliquando velocius stat, id est, ad statum, & quietem mouetur: ergo statio vel quietatio est in tempore. Secundo supponit aliud prin ipium, quod etiam in motu supposuit, quod in aliquo tẽpore primo stat, in qualibet parte illius debet stare. Et probat, quia, cùm illud tempus indiuisibile esse non possit, alias in eo nõ posset esse motus, diuidatur in duas medietates: Tunc sic: Vel in neutra stat, vel in vna tantum, vel in vtraque: Non primum, quia si in neutra stat, in cõiuncto ex vtriusque quomodo poterit stare? Non secundum, quia si in altera tantum: ergo in toto illo coniuncto non erat primo & per se, sed ratione partium. Dicendum ergo est tertium, scilicet id, quod constat in aliquo tempore primo, in qualibet illius parte debet constare. Modo ergo formal rationem, ad probandum, quod non detur prima pars in quietatione: quia si daretur, vel hoc esset tempore indiuisibili, & hoc nõ: alias quietatio non esset motus, cùm iste exigat diuisibile tempus: vel in tempore diuisibili; & nec hoc, quia diuidatur istud tempus, in quo ponitur prima pars quietationis vel stationis, in qualibet medietate illius temporis debet esse statio, vel quietatio, vt in primo principio diximus: fuit ergo statio prius in illa medietate temporis, quam in toto illo tempore primo. Rursus. Illa medietas iterum diuidatur & iterum prius erit in quauis medietate, quàm in toto tempore, & cum diuisio temporis per medietates tendat in infinitum, ita quod non sit dabilis aliqua prima medietas, non poterit dari aliqua prima pars stationis, vel quietationis. Idem dicet esse de ipsamet quiete dicendum, quia quies est in tempore, & huius non datur prima pars: ergo nec quietatio dabitur, sicut etiam non datur quietationis ad eam terminatæ. Probat, quod quies sit in tempore dupliciter: primo quia id quies-

id quieſcit, quod eſt moueri aptum, & tamen non mouetur: ſed in inſtanti nihil eſt aptum moueri: ergo nec in illo erit quies.

Secũdo probat ex definitione quieſcentis: quia id quieſcit, quod ſe habet eodem modo ac antea: ſed in inſtanti non eſt iſta diuerſitas nunc, & antea, ſed tantum in tempore: ergo in tẽpore debet eſſe quies.

In ſecunda parte, vt ſoluat argumentum Zenonis, præmittit hoc notabile: Quando aliquid mouetur in aliquo tempore primo, non poteſt eſſe in vno loco æquali, aut in vno gradu formæ, ſed ſemper mutat locum æqualem, & eſt ſub alio gradu formæ. Et probat: ſi in aliquo loco æquali per aliquod tẽpus maneret: ergo ibi quieſceret. Patet, quia quieſcere eſt eodem modo ſe habere nunc, quo prius: ergo iam in toto illo tempore primo non mouebatur, cum ponatur in aliquo quieſcere. Infert ergo, quod cùm non ſit vlla parte temporis in vno & eodem loco æquali, erit in inſtanti in tali loco ſibi æquali, & in alio inſtanti in alio loco æquali, at in tempore ſemper mutat æqualia loca. Nec ex hoc ſequitur, quod in inſtanti quieſcat, cùm in illo non poſſit moueri. Et concludit, quod cum aliquo toto tempore mouetur, in qualibet parte illius mutare loca æqualia ſemper, nec quieſcere, licet in vno inſtanti ſit in vno & eodem loco æquali, quia inſtans non eſt tempus. Et hæc de hoc capite.

CAPVT NONVM.

Solutio argumẽtorum Zenonis.

INtentum Ariſtotelis in hoc capite eſt ſoluere quædam argumenta Zenonis: & facit duo. In prima parte ſoluit tria argumenta: in ſecunda vero ſoluit reliqua. Ad primam partem deueniendo, ſoluit quoddam argumẽtum, quod erat hoc: Quod in ſingulis nunc quieſcit, non poteſt moueri illo tempore, in quo ſunt talia nunc: ſed id quod dicitur moueri, verbi gratia, ſagitta, in quolibet nunc quieſcit: ergo non mouetur. Probatur minor: quia in quolibet nunc eſt in loco ſibi æquali: ergo in illo mouetur: ſed quod non mouetur, quieſcit: ergo in ſingulis quieſcit. Soluit Ariſtoteles hoc argumentum, dicendo, nullam habere vim ex eo quod tempus non componitur ex inſtantibus. Vnde ſequitur: Si in quolibet nunc quieſcit quod in toto tempore non mouetur, quia in partibus illius temporis, quæ tempus etiam ſunt, mouetur tale mobile, quia in nulla earum permanet mobile in loco ſibi æquali, vt dixerat præcedenti textu, ſed ſemper aliũ & alium mutat æqualem locum, imo nec nunc moueri in nunc, eſt proprie quieſcere. Cuius occaſione omnes rationes Zenonis adducit, quibus probabat motum eſſe impoſſibilem: quarum prima ſupponit, motum debere eſſe a termino in terminum alicuius ſpatij, & tale ſpatium eſſe diuiſibile in infinitum.

infinitum: Tunc sic: Mobile non potest peruenire ad finem spatij, nisi prius transeat dimidium illius: sed hoc spatium est diuisibile in infinitum secundum medietates distãs: ergo cum infinitum finem non habeat, non poterunt istæ medietates pertransiri. Sed hanc rationem dicit se iam soluisse, quia se remittit ad textum 19. quo dixerat has partes spatij esse actu finitas, & infinitas in potentia: & ita per partes motus pariter finitas & infinitas posse transiri.

Secundam rationem Zenonis proponit, quam vocat Achillem, non quia esset validissima, vt erat Achilles, vt aliqui male interpretantur, sed quia in ea vtebantur exemplo Achillis. Et ratio est, ducens ad inconueniens, scilicet, quod celerrimum mobile, vt erat Achilles, tardissimum, vt est testudo, non attingeret. Et format sic argumentum: Demus spatium, in quo sit motus milliare 8. constans stadijs, & Achilles moueatur à principio primi stadij, & testudo á medio illius, & sit casus, quod Achilles sit in dupla proportione velocior: Tunc sic: Dum Achilles pertransit illud dimidium stadij, testudo transiuit decimam partem illius stadij, & sic illam tunc non apprehendit. Tunc sic: Quando Achilles transeat illam decimam, testudo pertransiuit saltem aliam decimam talis decimæ, & cum in infinitum possint tendere istæ diuisiones, & proportiones decimarum, sequitur, quod nunquã Achilles testudinem apprehendet. Hanc rationem vt soluat, dicit esse quodammodo eandem cum prima, in quantum vtraque ponit infinitum spatium, vt sic non possit peruenire ad finem, sed simpliciter non est eadem, quia facit primam diuisionem secundum medietatem, scilicet, quæ sunt partes proportionales absolutè sine ordine ad velocitatem: at vero secundo modo diuisionem facit secundum proportionem tardioris, & velocioris. Vnde addiderunt duæ rationes, & debent solui eodem modo. Solutio ergo est, quod licèt velox non apprehendat tardum, dum nullum non attingit, sed tantum apprehendat, quod aliquando attingit, quia spatium est actu finitum, & in eodem tempore maius spatium transit velox, quam tardum: at argumentum supponit habere spatium infinitas partes actu, & ita ruit. Sed clarius ergo in forma respondetur, quod in secundo motu apprehendet Achilles testudinem, vel ad summum in tertio. quia, vel eo tempore, quo Achilles per secundum motum pertransit illam totam decimã, testudo tantum transit decimam illius decimæ, & ita in fine motus illam attingit: vel si tunc testudo transeat primo alterius ratione, quando per tertium motum renouatur supra illam, Achilles transibit totam illam, & aliud spatium nouum, quod tunc transit testudo, imo & multo maius, & sic ipsum attinget, imo & transibit.

Tertia ratio Zenonis erat, quam in principio capitis posuimus de quiete in singulis instantibus: & ideo non est necesse illam, aut eius solutionem repetere.

In se-

In secunda parte capitis ponit quartam rationem Zenonis, quæ ad hoc impossibile ducebat, duplum tempus esse æquale suo dimidio, vt horã dimidiæ. Ad quod supponit, quod quando mobilia æqualia in velocitate supra æquale spatio mouentur, tempora vtriusque motus sunt æqualia. Secundo supponebat dari tres magnitudines æquales inter se, alteram immobilem, scilicet intermediam, & alias mobiles, scilicet extremas, quarum prima constaret quadruplici B. vt quadruplici parte, secunda quadruplici A. & tertia quadruplici C. vt hæc figura demonstratiua quod primum B. primæ magnitudinis sit cum secundo A. secundæ magnitudinis, & cum postremo A. eiusdem magnitudinis sit primum C. tertiæ magnitudinis: & tunc est argumentũ: Tertia magnitudo, quæ est C. moueatur per totam magnitudinem quatuor A. per horam. Itaque, quando perueniat ad secundum A. prima magnitudo quatuor, B. moueatur versus illũ primũ B. à quo incipit magnitudo tertia; tunc illa dimidia hora residua, qua magnitudo C. transit alia duo A. residua transibit prima magnitudo B. alia duo A. similiter residua, & ita in fine horæ vltima horum omnium erunt simul primum B. cum vltimo A. & C. & contra primum C. cum vltimo B. & A. in tali casu certũ est, quod tempus tertiæ magnitudinis C. est duplo maius, quam tẽpus primæ, quia tertia magnitudo pertransiuit duplo maius spatium, scilicet, quatuor A. & prima magnitudo tantum duo: sed ista tempora sunt æqualia: ergo iam sequitur inconueniens. Intentum probatur, quia magnitudo B. in fine huius horæ pertransit quatuor C. tertiæ magnitudinis, siquidem in principio motus erat primum C. cũ vltimo B. & in fine motus illius dimidiæ horæ sunt simul vltimum B. & vltimum C. sed illud quadruplex C. est æquale quadruplici A. quod in tota hora transibit magnitudo prima: ergo cum spatia sint æqualia, & mobilia æquæ velocia, vt diximus, tempora erunt æqualia, & nihilominus aliud fuerat motum per integram horam, aliud vero per dimidiã. Solutio vero argumenti stat in hoc, q̃ ibi non sunt æquales magnitudines spatiũ pertransiti, quia altera est omnino quiescens, vnde eget mobile tota illa hora, vt totam illam transeat: altera est mota contra illud mobile, vnde non indiget mobile tota hora, vt illam pertranseat, sed tantùm dimidia, quia cum ambæ moueantur simul vna sub alia, tantum vnius supponitur alteri in illa media hora, quantum è contra alterius supra illam ponitur: & ita ambæ simul contra se motæ faciunt in dimidia hora, quod fieret in vna, si vna quiescente, altera tantum moueretur. Vnde, quando pertransit vnum B. vnum A. quiescens duplex, scilicet motum transit alterum, quod transiret, si esset C. quiescens, & alterum quod motum se supponit ipsi magnitudini B. media illa magnitudine fixa. Vnde solutio causaliter stat in hoc, quod vt sit æquale partium, debet aut vtrobique esse quiescens, aut vtrobiq; æqualiter

æqualiter motum; quia si in vna parte ponatur quiescens, & in alia motum, non sunt æqualia in ordine ad transitum, quamuis absolute sint inter se æqualia.

Deinde soluit alia duo argumenta, quibus motus negari solebat, quæ licet Zenoni adscribantur ab aliquibus; id tamen nõ placet alijs: & est primũ: Si esset possibilis motus, saltem inter contradictoria, vt á non albo ad album, sequeretur, quod daretur medium inter contradictoria; consequens est falsum: ergo. Probatur: Quando res mutatur, nec est in vno termino, nec in alio, sed ponuntur contradictorij: ergo erit aliquod subiectum, cui nullum ex contradictorijs conueniat, nec album, nec non album. Respondet Aristoteles, negando consequentiam: nam inquit, quod tale subiectum tunc erit partim album, partim non album, quia nihil (inquit) vetat, quod aliquod dicatur album, quamuis habeat aliquas partes albas tantum: ergo esset inconueniens, quod tantum non esset album, nec non album.

Secundum argumentum potest fieri, quod aliquid moueatur localiter, & tamen nec mutet locum secundùm se totum, nec secundum partes, sed circa idem semper voluatur, vt patet in motu sphæræ: ergo iam motus circularis de medio auferetur: hoc vero ablato, necesse est omnem auferri. Quod si dicas, adhuc motum circularem tunc esse, sequitur, quod aliquod simul moueatur, & quiescat: moueatur, quia habet motum circularem: quiescat, quia non mutat locum. Soluit argumentum, primo negando, quod partes non mutent locum, imo singulæ illarum mutant locum, cùm non semper correspondeant eiusdem partibus continentis, vt, verbi gratia, partes octauæ sphæræ non semper correspondẽt eisdem partibus nonæ: sed vbi erat vna pars, succedit postea alia. & alia. Secundo negat, quod ipsum totum non mutet locum: Et hæc de hoc capite.

CAP. DECIMVM. Vtrum indiuisibile possit moueri.

INtentum Aristotelis in hoc capite est determinare, vtrum indiuisibile possit moueri. Et primo determinat, quomodo possit; secundo, quomodo non possit. Ad primã partem deueniẽdo, primo tollit æquiuocationem, dicendo, se loqui de indiuisibilibus in quãtitate, vt de linea, & pũcto, &c. nõ vero de reliquis indiuisibilibus, vel secundum formam, qua ratione species vltima dicitur indiuisibilis in plures species: vel secundùm individua, qua ratione potiùs dicitur secundùm individuum indiuisibilis, quia in plura individua non potest diuidi. Dicit ergo, quod indiuisibile in quantitate potest moueri per accidens ad motum quantitatis, in qua est, non eo modo, quo pars dicitur moueri per accidens ad mo-

ad motum totius, quia huic correspondet suus partialis motus, ita quod à toto separata possit per se moueri, sed potius eo modo, quo nauta dicitur moueri ad motum nauis, absque eo quod aliquis motus partialis adhuc ei respondeat per motum præcise respondentem nauis: & sicut accidens dicitur moueri ad motum subiecti, sine aliquo motu ei correspondente: & ita quod non possit à subiecto separari, aut separatum per se existere. Et quod partibus correspondeat partialis motus proprius diuersus à motu totius, vel reliquarum partium, probat aperte in partibus circuli, quia si sumantur illæ, quæ propinquiores sunt centro, motu tardiori mouentur, quia breuiorem circulum describunt, remotiori verò maiorem describunt circulum, & ideo tardius mouentur. Et iterum repetit, indiuisibile moueri per accidens, sicut accidens in subiecto: nullo autẽ modo per se adhuc vt partes.

In secunda parte probat, quod indiuisibile separatum non possit moueri motu locali, vel alio. Quia si moueretur ab vno termino in alium, in aliquo tempore debet moueri. Tunc fic: Vel in illo tempore est in solo termino à quo, vel in solo termino ad quem, & ita sequitur quod vbique quiescit, quia se habet eodem modo, ac antea. Si verò est partim in vno, & partim in alio: ergo iam indiuisibile erit diuisibile, & habens partes. Nec potest dici, quod moueatur & nullo modo sit in terminis, cùm motus sit transitus ab vno termino ad alium. Et quia posset aliquis dicere, quod tempus componitur ex instantibus, & ita quod in illis moueatur indiuisibile separatum: hoc primo reijcit, dicens esse impossibilem talem compositionem, vt vidimus supra.

Secundo, quia in quolibet instanti esset mobile mutatum, & in nullo esset motus: vnde sequeretur ipsum motum componi ex mutatis esse, quod est impossibile, cum sit motus continuus, & mutata esse sint indiuisibilia. Secunda ratione hoc reijcit, quia omne mobile, quod transit aliquod spatium se maius, transit prius per spatium minus, & sibi æquale, quàm per maius: ergo si punctum, verbi gratia, per spatium se maius, vt per lineam, transit, prius debet trãsire vel minus se, quod est impossibile, cum sit indiuisibile æquale sibi: vel æquale sibi: sed nec hoc est possibile: ergo nullo modo potest indiuisibile separatum moueri. Probatur minor: quia si punctum pertransit totam lineam, semper tangendo sibi æqualia, scilicet puncta: ergo linea componitur ex punctis: consequens vt patet, est falsum: ergo. Probatur sequela, quia pertransitur tota à solo punc̃to solum tangente in puncto: ergo ab illo solo mẽsuratur adinue, & ita passiua mensura illi correspondens, cum debeat esse homogenea, tantum erunt alia puncta.

Tertio idem probat, deducendo ad hoc inconueniens, quod tempus & motus non essent æqualia, sed daretur aliquod tempus minus omni motu. Ad quod supponit, omnem motum esse in tempore,

tempore, & omne tempus esse diuisibile: Tunc sic: moueatur istud indiuisibile ab vno indiuisibili in aliud: iste motus in tempore diuisibili erit ex suppositione data: at talis motus diuisibilis non est, quia in vno solo indiuisibili non potest esse, sed necessario in duplici. Tunc sic: Totum illud tempus est æquale illi motui: ergo pars illius temporis erit minor, quia pars est minor toto: sed talis pars est tempus: ergo datur aliquod tempus minus omni motu, cùm talis motus indiuisibilis sit. Ex quo sequitur aliud absurdum, quod ita moueatur aliquid in aliquo tempore, quod in minori non possit moueri minus, nisi indiuisibile diuidatur, quod est absurdum.

Et quia posset aliquis dicere, quod ille motus à puncto in punctum erit in instanti, hoc reuocit, dicens esse non posse, quia sequeretur motum componi ex mutatis esse, & consequenter quoduis continuum ex indiuisibilibus. Deinde, ne aliquis colligeret ex his, quæ de mutatione diuisionum fuere dicta, mutationem esse infinitam, inquit, mutationem esse actu finitam, ita vt sit ad extrema finite distantia. Et probat, quia omnis motus, vel mutatio est à contrario in contrarium, vel à contradictorio in contradictorium: sed talia extrema habent inter se finitam distantiam: ergo & ipsæ mutationes sunt finitæ, quia singulæ non sunt extra sua extrema. Et in augmentatione, vbi erat difficilius, explicat, qui nam sint termini, & dicit extremum augmenti, vel eius terminum esse illam quantitatem maximam, quam potest vnumquodque attingere secundum naturam, terminum vero diminutionis ait esse huius remotionem, quasi diceret, termini sunt maior & minor. De motu vero locali, qui secundùm voluntatem fit, cum non constet extrema esse determinata, alio modo probat non posse infinitum esse, hoc modo: Ille motus est impossibilis, cuius mutatum est impossibile, nam ad hoc reducitur omnis motus: sed per motum infinitum impossibile est esse mutatum: ergo est impossibilis motus localis infinitus. Et Maior inductione probatur, quia impossibilis est generatio, vbi esse genitum est impossibile: impossibile est fieri, vbi factum esse est impossibile: ergo similiter impossibilis est motus, cuius motus mutatum esse est impossibile. Sed quia impossibile dicitur dupliciter, quod ægre & difficulter erit, & quod nullo modo potest esse: ideo dicit se de hoc secundo impossibili loqui, quia hoc est proprie impossibile. Concludit ergo, quod cum sit motus, nec aliquid moueatur, nisi possit secundum talem motum esse mutatum, non erit motus infinitus, cum non habeat finem, vt secundum illum possit dici mutatum.

Demum ostendit, quomodo possit repetiri infinitas in mutatione, dicendo, quod in vna per se, quæ ad determinata extrema terminatur,

non potest esse infinitas: in vna tamen per accidens, puta per contiguationem, ratione temporis, potest esse infinitas: vt si alterationi succedat generatio, & generationi augmentatio, & huic latio, & iterum generatio. Ratio est, quia hic non est vna mutatio secundùm extremum in vnico motu continuo hoc non potest fieri, excepto motu circulari, qui infinitus dicitur, vt octauo libro dicemus, quia in eo sunt quodammodo plures motus, & circulationes, quamuis propter illorum continuitatem vnus dicatur. Et hæc de hoc capite.

ANNOTATIONES circa literam.

PRIMVM Dubium textus est circa cap. 8. textu 67. Cur Aristoteles definiendo ipsum quiescens, tot partes addiderit ex parte mobilis, dicendo: Tunc aliquid quiescit, cum non mouetur, & erat aptum sic moueri tali loco, & tempore. Respondetur, quod id fecit ad ostendendum, quod quies non negatio aut priuatio motus est ex circunstantijs dictis: Vnde per illam particulam (aptum moueri) distinguitur quiescens ab immobili, quia licet non moueatur, non quiescit, quia moueri non est aptum, sed addit sic aptum moueri, quia non à quouis motu dicitur mobile quiescere, sed ab eo, quem potest habere, & non habet. Vnde cœlum, licet absolute sit aptum moueri, hoc non sufficit, vt à motu recto dicatur quiescere, quia tali motu non est aptum moueri: & dicitur tali loco, quia licèt aliquid sit aptum moueri, & motu recto, quia in pũcto spatij nõ potest moueri, quia non est locus, in quo possit motus fieri, ideo ibi non quiescit. Et rursus dicitur (& tali tempore) quia licet sit aptum moueri, & tali motu, & tali loco, sed tamen si hoc totum sumatur in instanti, quia in hoc non est aptum moueri, non erit illa carentia motus quies priuatiua: sed debet necessario esse in tempore, in quo motus est possibilis cum reliquis circunstãtijs necessarijs, vt sit dicta quies.

Secundum dubium est circa textum 74. eiusdem capitis, quid Aristoteles intelligat, quando ait; Cum aliquid mouetur in aliquo tempore primo & adæquate, in nulla parte illius potest manere in aliquo loco sibi æquali, aut in aliquo gradu formæ secundum alios motus, sed semper mutat alium & alium locum, & est sub alio & alio gradu formæ. Respondetur, notando, quod dicitur tempore primo vel adæquato, quia si sumamus tempus non primum vel excedens, potest fieri, quòd

ri, quòd in vna parte illius aliquod moueatur, mutando semper æqualia loca, & in alia parte finito motu permaneat in aliquo sibi æquali; vt si ego modo moueat in gymnasio, quia in aliqua hora huius diei moueor, in alia hora, motu finito, possum permanere in aliquo loco æquali. Et ideo Aristoteles addidit: quod in aliquo tempore primo vel adæquato mouetur, in nulla parte illius potest permanere in aliquo sibi æquali loco.

Secundo est notandum, quod dixit in loco æquali & adæquato toti, scilicet, mobili, quia in maiori bene potest permanere, quia ille maior ambit omnia loca æqualia, quæ mutat, dum mouetur: & debet proportionabiliter intelligi, quia si moueatur secundùm se totum, non potest pro illo tempore manere in aliquo sibi æquali; & si secundùm partem, non poterit manere in aliquo loco æquali parti motæ, sed semper quod mouetur, secundum id quod mouetur, & in illo adæquato tempore in vno sibi adæquato loco non potest manere, sed alium & alium debet semper mutare. Et is est sensus Aristotelis in illis verbis, vt in hoc dubio.

Tertium dubium est circa cap. 9. tex. 85. Quomodo Aristoteles dicat, id, quod de nō albo mutatur in album, partim esse sub non albo, & partim sub albo, cùm secundum eādem partem possit aliquid mutari præcise: at non est possibile illam simul habere sub albo, & non albo. Respondetur, notando, quod ad albedinem potest dupliciter aliqua mutatio terminari, vel secundùm intensionem in eadem parte, illam albedinem magis, ac magis radicando in subiecto: & ad hunc motum certum est, quod non requiritur, vnam partem mobilis esse sub vno termino, & aliam sub alio: & tamen hoc probat obiectio, & de hoc non loquitur Aristoteles. Secundo modo potest mutatio ad albedinem terminari, extendendo illā per diuersas partes subiecti: & ad hunc motum extensionis, sicut ad localem, requiritur vnam partem mobilis esse sub vno termino, & aliam sub alio. Rursus non loquitur Aristoteles de mutationibus instantaneis, in quibus mutari & mutatum esse sunt simul, quia in his tantùm est mobile sub termino ad quem in illo instanti, quo est mutatio: fuit tamen in termino a quo in illo tēpore præcedenti, vt vidimus primo libro, tractatu, an priuatio sit principium rei naturalis. Quartum dubium est, quomodo Aristoteles dicat sphæram circulariter motam non secundùm partes, sed secundū se totam mutare locum, cùm nunquam talis sphæra exeat ab vno loco in alium. Respondetur cum aliquibus Iunioribus, quod intra eundem circulum possumus plures totales circulos imaginari inuicem se includentes, si aduersis punctis incipiamus: & hac ratione corpus circulare, quod interiùs mouetur, dicitur, cum mouetur, diuersos istos circulos transire, quomodo est in illo, qui incipit, v.g. ab A. modo in illo, qui A.B. & hoc sensu patet habere verum propter A. quod sphæra cir

ra circulariter mota ſecũdũ ſe totã mutet locum, id eſt, mutat iſtos totales circulos: ſed quia iſti ſe adinuicem includunt, ideo abſolutè nõ conceditur, quod tale corpus ſecundum ſe totum mutet locum, ſicut etiam in motu recto cõtingit: quia poſſum ego aliquo modo mutare locum, quem habeo, ab illo parum recedendo, ita quod non deſeram totum priorem: & hac ratione iſta loca dicuntur ſe includentia: & ob hoc non ſimpliciter diuerſa. Et hęc de hoc capite.

SVPER

SVPER SEPTIMVM LIBRVM PHYSICAE auſcultationis Ariſtotelis.

Commentaria vna cum quæſtionibus.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE Oña, Burgẽſi, in ſacra Theologia Magiſtro, & in Prouincia Caſtellæ Prouinciali, Inſtituti Sanctæ Mariæ de Mercede redemptionis captiuorum.

DE HOC libro dubium eſt apud Autores, an ſit Ariſtotelis. Et ratio dubitandi eſt, quia aliqua, quæ hoc libro docet, repetit lib. ſequenti. Vnde Valles in commento inquit, illum fuiſſe extractum ex quibuſdam codicibus Ariſtotelis nondum limatis, & ad formam libri redactis: & ita Themiſtius & Simplicius & alij veteres illius interpretationem omiſere: ſed quia Sancto Thomæ, & alijs expoſitoribus viſus eſt Ariſtotele dignus, & illum interpretantur, non erit inutile breuiter hoc perficere.

Intentum Ariſtotelis in eo eſt ponere quędam præludia & principia neceſſaria, vt ſequenti lib. poſſit agere de principio effectiuo motus. Et hoc facit in prima parte libri. In ſecũda parte agit de comparatione vnius motus ad alium.

SVMMA TEXTVS.

CAP. PRIMVM. Omne, quod mouetur, ab alio mouetur.

INtentum Ariſtotelis in hoc capite eſt probare, quod omne, quod mouetur, ab alio mouetur. In prima parte ponit duo theoremata; in ſecunda vero ponit tertium. In prima parte primum theorema eſt, quod hic intendit probare, omne, quod mouetur, ab alio moueri. Et hoc probat primo inductione facta in his, quæ mouentur. Quia ſi moueantur motu violento, vt mouentur proiecta á principio externo, vt patet, mouentur & iſta ab alio: ſi vero motu

naturali, vt viuẽtia, adhuc dicit moueri ab alio, quia diuiduntur viuentia in duas partes, alteram per se mouentem, & alteram per se motam, vt vna moueatur ab alia. Et hac ratione dicitur mobile moueri ab alio ratione distãtiæ partis, ita quod sicut nauta mouet nauim, & rursus per accidens motu nauis dicitur moueri: Vnde sicut esset ignorantia dicere, quod non mouetur nauis ab alio, quia mouetur à nauta intra se clauso, pari ratione (inquit) est ignorantia dicere, quod viuens non mouetur ab alio, quia mouetur á parte existente intra se, quia eßet non distinguere totum à parte. Deinde ad probat ratione, ad quam tria supponit principia.

Primum est: Quod mouetur omnino à se, non pendet in suo motu ab alio, & ita quamuis aliud cesset moueri, nõ sequitur, quod istud debeat cessare secundum principium, & é contra, quãdo aliquid cessat moueri, quia illud extra ipsum cessat moueri, tunc non à se, sed ab alio mouetur.

Tertium principium est: Id, quod mouetur, diuisibile est: modo sic formatur ratio, seclusis literis, quæ illam obscurant: Omne, quod ita mouetur, vt alterius quiete quiescat, non mouetur à se, sed ab alio (vt patet ex duplici principio adducto, quia iam in hoc motu pẽdet ab alio) sed omne, quod mouetur, est huiusmodi: ergo. Probatur: Omne, quod mouetur, est diuisibile in plures partes, vt vidimus per tertium principium: Tũc sic: Vel vna earũ quiescente adhuc mouetur secũdum totum, vel non: Non primum, quia inde sequeretur, quod simul moueretur secundum se totum, quia ita supponitur: & non secundùm se totum, quia tantũ mouetur secundum vnam partem: ergo debet dari secundum, quia ex quiete vnius partis ceßet ille motus totius secũdum se totum: ergo iam ille motus non à se, sed ab alio est, ex cuius cessatione cessat.

Infert ex hoc secundum particulare theorema: Omne, quod mouetur localiter, ab alio debet moueri, & illud ab alio, & sic deinceps: ex hoc tamen non sequitur (inquit) processus in infinitũ, quia deueniendum est ad aliquod primum mouens omnino immobile. Et non probat dictum theorema, quia iam fuerat in communi probatum, sed hoc, ꝙ addit, non eße processum in infinitum in mouentibus. Ad quod supponit tria principia. Primum est: quando vnum mouetur ab alio moto, simul vtrumque mouetur. Probatur, quia quando istud mouetur, debet mouere aliud, a quo mouetur, quia sunt simul motum & mouens: sed tale mouens mouet in quantum mouetur: ergo quando mouet, debet moueri; & ita de primo ad vltimũ debet simul vtrumque moueri.

Secundum principium est: Quilibet motus horum est finitus in se, & vnus numero, quoniam mobile, in quo est, & extrema, inter quæ versatur, sunt finita, quamuis essent numero infiniti propter infinitatem subiectorum. Occasione, quod dixit illos motus in se esse vnos numero, dicit motum posse esse tripliciter vnum: numero, specie, & genere.

nere. Vnus numero est, quando ab vno termino à quo ad vnum terminum ad quem in vno & non interrupto tempore per quietem fit. Vnus genere est, quando est ad terminum vnius prædicamenti. Vnus specie, quando est ad terminum vnius speciei, de quibus latè in quinto libro. Modo reuertitur ad suum institutum, & ponit tertiũ principium: Quilibet motus finitus debet esse tempore finito, imponens nomina his motibus & temporibus per literas; sed hoc totum magis confundit. Modo ex his format rationem. Motus vnius mobilis horum, quod alio moto mouetur, est tempore finito: sed reliqui omnes simul sunt cum hoc per primũ principium: ergo omnes isti motus sunt tempore finito: ergo in his mouentibus & motis non potest esse processus in infinitum, aliàs motus infiniti erunt tempore finito, quod est absurdum: & parũ inquit referre, quod illi motus inter se sint æquales, vel inæquales, quia semper est idem inconueniens infinitos motus esse tempore finito.

Sed quia posset aliquis obijcere, dicendo, quod motum vnius rei si infinitus est, repugnat fieri tempore finito: at cum plures sunt motus in infinitis mobilibus, non repugnat infinitos motus esse tempore finito, sicut nec repugnat plures motus esse simul, & eodem tempore, quando sunt in diuersis subiectis. Hanc excludit obiectionem, dicẽdo, quod id, quod ab alio motu corporeo moto mouetur localiter, debet esse illi coniunctum, vel per continuitatem, vel per contiguitatem, & tum non occupent minorem locum continua, quam contigua, ponamus omnia illa mobilia continuari, eodem similiter tempore mouebuntur, & tamen post continuationem iam est effectum vnum mobile, cui vnus conuenit motus infinitus ex illis infinitis conflatus: ergo iam motus infinitus erit tempore finito, siue illud mobile ponatur finitum, siue infinitum, quod omnino repugnat: ergo deueniendum est in mouentibus ad aliquod primum, auferendo processum in infinitum. Ex quo sequitur inconueniens allatum. Et quia poterat aliquis dicere, hanc rationem non concludere, quia supponit hoc falsum, quod omnia illa mobilia sint continua, hanc obiectionem reijcit Aristoteles, dicendo, quod cum illud sit possibile, bene licet vti hac suppositione, quia possibili posito in esse, nullum sequitur inconueniens. Vnde vis argumenti stat in hoc: ex eo quod sint mobilia infinita, & continuẽtur, quod est possibile, sequitur, quod motus infinitus sit tempore finito, quod est impossibile: sed vnum impossibile non potest sequi nisi ex alio: ergo cum dicta continuatio sit possibilis, infinitas illorum debet esse impossibilis, vt hoc secundum impossibile ponat; possibili enim posito in esse, &c.

Deinde declarat, quomodo mouens & motum debent esse simul. Et primo dicit, se loqui de mouente efficienter quia mouens finaliter bene potest distare à re, quæ propter illũ mouetur, imo ita fit communiter. Secundo

inquit, quod mouens & motum esse, simul est, quod non sit inter ipsa medium, ita vt se tangant. Vtrum vero concludant istæ rationes, dari primum mouens immobile, & omne, quod mouetur, ab alio moueri, lib. 8. latius dicetur. Et hæc de hoc capite.

CAPVT SECVNdum.

Mouens, & motum debent esse simul.

IN tentum Aristotelis est probare, quod mouens, & motum debent esse simul, & facit duo. Primo hoc ostendit in motu locali: secundo in motibus alterationis & augmentationis.

Ad primam partem deueniendo, hoc de motu locali probat: Omne, quod mouetur localiter, vel ab intrinseco, vel ab extrinseco mouetur: sed in quouis horũ mouens, & motum sunt simul: ergo in omni motu locali. Patet prima pars. Notis in his, quæ mouentur ab intrinseco, quia cum in illis mouens, & motum sint partes vnius compositi, certum est, quod erunt simul. Secunda vero pars, quæ est difficilior, quod (scilicet) in motu ab extrinseco sint simul, probat, distinguẽdo istos motus ab extrinseco in quatuor, quos postea reducit ad duos. Sunt ergo quatuor, pulsio, tractio, vectio, vertigo: pulsio est motꝰ, quo aliquid in aliud pellitur, vel à se, vt quando se quis in mare proiicit, vel à turri deiicitur ab alio, vt liber, vel lapis à manu proiicitur: sed huius duplex est species, vt quando id, quod pellit, non remouetur à pulso in toto motu: & expulsio, vt quando deserit ipsum pulsum. Sed huius pulsionis adhuc est duplex species: alia dicitur proiectio, quando (scilicet) id quod pellit, licet relinquat pulsum, tamen maiorem illi motum imprimit, quam sua natura postulabat; vt si aliquis lapidẽ maiori velocitate faciat descendere per impulsum, quam sua natura descenderet: alia non proiectio, quando etiam remouetur a pulso, sed fortiorẽ ei motum non imprimit, sed illud relinquit vt sua natura moueatur. Tractio vero est, quando aliud ad se, vel ad aliud aliquid adducit maiori motu, quàm secũdum naturam veniret, quia si suo motu adducitur, ipsa res venit, non trahitur. Sed huius est duplex species: alia quæ dicitur attractio, quando ad se adducit alia, quæ ad aliud: & hæc vocatur extensio, ad quos duos motus tractionis & pulsionis multos alios reducit: quia inspiratio, tractio quædã est, & expiratio, expulsio, & similiter operationes illæ, quibus virtutes naturales alimentum attrahunt, & remota illius expellunt. similiter diuisio, & dilaceratio, & denique communi voce tractiones possunt dici congregationes, quia id, quod mouet, & mouetur, coniunguntur vel congregantur: pulsiones vero disgregationes, quia é contra disiunguntur & disgregantur mouens, & mobile. Vertigo est motus circularis, quo trahitur rota: vectio vero motus, quo pondera feruntur su-

tur supra alia: hanc vero vectionem reducit ad tractionem, vel pulsionem, quia id, quod vehitur, non mouetur motu proprio, sed alterius, supra id in quo est. Vnde, si istud pellitur, trahitur, aut vertitur similiter pondus supra illud vectum. Vertigo etiam á tractione & pulsione non differt, imo ex vtrisque conflatur. Nam quod circulariter fertur secundùm vnam partem, recedit à mouente, & ita talis motus est pulsio, & secundùm aliam accedit, & ita est tractio. Vnde, si in omnibus his speciebus motus ab extrinseco mouens, & motum sunt simul, in omni motu erunt simul. Et quia maior difficultas erat in motu proiectionis, cum in hoc mouens videatur non esse simul cum motu: ideo in hoc probat simul esse. Ad quod definit proiectionem, dicens esse motum, quo res vehementius moueatur, quàm sua natura postulat, & quod mouens maiorem vim & impetum illi imprimit, & maiori vi illã à se expellit. Vnde tantum durat ille motus quantum durat illa expulsio: et hac ratione medio isto impulsu, colligit mouẽs esse simul cum moto, & mouẽs & motũ in motu locali esse simul.

In secunda parte hoc ipsum probat in motu alterationis. Et dicit se loqui de vltimo alterante, & primo alterato, quia aliquando primum alterans, & vltimum alteratum distant, vt quando ignis à longe calefacit vltimum lignum, prius alia intermedia calefaciendo. Vnde debet sumi vltimum alterans, vt est aer calefactus proximus ligno, vt sit simul cum alterato ligno, imo alterans vltimus, & primum alteratum, non secundum se tota debent esse simul, sed secundùm vltimam partem alterantis & primam alterati: taliter quod nunquam fiat alteratio sine aliquo contactu alterantis & alterati, quæ secundum eorum extrema debet fieri. Vt autem hoc probet, duo supponit: Alterum est, quæ dicantur alterari: alterum, in quibus accidat alteratio. Ait ergo, quod in qualitatibus sensibilibus accidit alterari; & hoc est, quod dicit alterari quale, vt sensibile. Sunt autem qualitates sensibiles albedo, nigredo, &c. Et hoc est, quod dicit, quæ sunt passiones subiectæ qualitatis, id est, quæ sunt termini harum passionum. Vocat enim terminum, subiectum, per quas qualitates dupliciter differunt corpora: aut quia illas habent diuersas in specie, aut quia illas participant secundum magis & minus. Secundo declarat, quæ dicantur alterari, & hæc sunt omnia corpora, tam animata, quàm inanimata, & partes animatorum inanimatę, vt vngues & capilli: hæc enim omnia calefiunt & frigefiunt, & reliquas patiuntur alterationes secundum aliquas qualitates. Aliam peculiarem alterationem dat animalibus citra eam, quam habent illa, quæ non sunt animalia, nempe sentire, quia animalia habent omnes alterationes, quas habent non animalia, essque quæ accidunt nobis, illas non sentientibus, & vltra has habent sentire, quod est alia nouа alteratio, qua carent inanimata.

nimata. Et quod sit sentire alteratio, probat, quia sensatio non est nisi in corpore patiente: id est, organo sensus recipiente spiritus sensitiuos. Ex his omnibus format argumentum ad probandum suam intentionem, & est: Alteratio fit secundum qualitates sensibiles, quæ sunt obiecta sensus: sed hæc agunt per modum illis cõtiguum: ergo inter alterãs vltimum & alteratum primum, nullum est medium. Ostẽdit hanc medij contiguitatem, dicendo, quod corpori, in quo est subiectiue color, est contiguus aer, & similiter vi sui; & sic lumen agit in corpus & superficiem per aerem contiguum, & color similiter per aerem in visum; & ita in reliquis sensibus. Similiter in augmento & diminutione docet mouens & motum debere esse simul: nec loquitur de augmento viuentium, quia cum hoc fiat ab intrinseco, certum est, quod augẽs & auctum sint simul: sed de augmento non viuentium, quia fit per additionem, sicut & diminutio per ablationem; & etiam in hoc ait augens & auctum, diminutum & diminuens debere esse simul. Ex quibus omnibus colligit, quod vltimum mouentis & primum moti se tanguut secundum vltimas superficies; & ita quod generaliter sit in omni motu verum, quod mouens & motum sunt simul. Et hæc de hoc capite.

CAP. TERTIVM:

Ad qualitates tertię speciei tantum est alteratio.

INtentum Aristotelis in hoc capite est probare, quod ad solas qualitates tertiæ speciei sit alteratio. In prima parte capitis probat ad qualitates quartæ speciei non esse alterationem. In secunda parte idem probat de qualitatibus primæ. Ad primam partem deueniendo, cum tantum antea probasset alterans, & alteratum esse simul in qualitatibus tertiæ speciei, modo reddit rationem, dicens eam esse, quia ad has tãtum est alteratio: & prætermißa secunda specie, de qua erat certum, quia est cum ipsa substantia rei à principio generationis coniuncta, & cum ipsa simul fit, & ita nec sui primationem aut contrarium prius tempore præsupponit in subiecto, sicut requiritur ad mutationem, vel motum per se terminandum ad quartam speciem qualitatis, scilicet formam & figurã. Probatur non esse per se alterationẽ, à figuris incipiendo, quibus id magis videbatur ineße, cum aliqua fiat acquisitio vel remotio earum productione: sed hãc motionem inquit non terminari per se primo ad figuras, sed in dolatione, v. g. vbi partes detrahuntur, per se terminantur ad partes ablatas: secundario vero ad figuram consurgẽtem ex tali detractione, sicut è contra in actione pingendi motus per se terminati:

minatur ad illos liquores appositos per motum localem, aut accidentia alia per alterationem ibi causata: secundario vero ad consurgentem figuram, sicut per se primo terminatur dealbatio ad albedinem, & ad similitudinem secundario. Et probat duplici ratione, quarum prima est: Qualitas, ad quam est per se alteratio æquinoce prædicatur de subiecto suo, ac è contra subiectum de illa: sicut enim dicimus: Homo est albus, ita contra album est homo, æs est humidum, humidum est æs: at qualitates quartæ speciei non æquinoce prædicantur de suis subiectis: ergo ad illas non est per se alteratio. Probatur minor, quia dicimus: æs est statua, non tamen contra, statua est æs, sed potius æreа, argentum est phiala, non tamen contra, sed potius phialа est argenteа: & hoc vocat prædicari non æquinoce, id est, non æqua voce, primum vero æquinoce, id est, æqua voce. Vnde non sumitur (æquinoce) vt distinguitur cõtra vniuoce. Secunda probatio est. Quod fit, non alteratur, quia alteratio est rei iam factæ, & præexistentis: at quod fit, nondum est: sed cum res comparat formam vel figuram, absolute fit: ergo secũdũ causas non alteratur.

In secunda parte probat, quod ad qualitates primæ speciei, sicut sunt habitus, non sit per se alteratio: & vt declaret, quid est illud, ad quod consequuntur, supponit, & incipit ab habitibus corporis. Et probat hac ratione: Omnis habitus, siue virtus, siue vitiũ sit, est ad aliquid: sed ad ea, quæ sunt ad aliquid, nõ est per se generatio vel alteratio: ergo nec ad prædictos habit⁹. Platorem sic ostendit de sanitate, quæ est habitus corporis, dicendo quod est commensuratio calidorum & frigidorum, aut eorum, quæ ad intra sunt, aut ad cõtinens. De reliquis habitibus corporis probat, quod sint ad aliquid, quia sunt dispositiones præstantis & perfecti ad optimum, vt sunt robur & maius (postea latius hoc declarabitur in dub ijs tex.) & de virtutibus moralibus id probat primo sic: Ad id, per ♆ aliquid perficitur, non est alteratio: sed per virtutes perficitur homo: ergo ad illas non est per se alteratio. Probatur minor: Tunc aliquid maxime perficitur, cum attingit summum suæ naturæ: sed homo per virtutes attingit summum suæ naturæ: ergo per illas perficitur: non est ergo alteratio ad virtutes, imo nec ad oppositа vitia, sed horum (inquit) tantum sunt corruptiones. Secundo probat, quia etiam istæ virtutes sunt ad aliquid, & præsupponunt aliquid, in quo fit alteratio, & ad id, quod ipsæ sequuntur: ergo ad eas non est per se alteratio. Et vt declaret, quid est illud, ad quod consequuntur, supponit illas esse impossibilitates vel passiones moderatas, quod vocat passium, vt sic: Primum dicitur propter Stoicos, qui putabant, ad rationem virtutis moralis requiri, quod essent omnino enervatæ & eradicatæ passiones. Secundum dicit propter Peripateticos, qui dicunt sufficere illas esse tẽperatas & pacatas, vt quando insurgunt, à ratione domentur. Sed quodcũque horum sit, ad hoc institutum parum

rum refert, quia in vtraque opinione eſt verum, quod virtus moralis conſurgit ex victoria paſsionum. Et hoc eſt, quod Ariſtoteles vult docere, cum ait totam virtutem moralem poſitam eſſe in voluptatibus, & triſtitijs. Dicit autem triſtitiam, & voluptatem eſſe in ſenſu, & hoc poſſe tripliciter intelligi, vel accidere, vel ſecundum actum præſentem, aut ſecundum memoriam præteriti, vel ſpeciem futuri. Et demũ colligit primo alterationem terminari ad has paſsiones, non vero ad virtutes, quæ illas conſequuntur.

Quarto idem probat de habitibus intellectiuis, quia ſcientia eſt ad aliquid, & ex alterius alteratione prouenit, ſcilicet ſenſus, quia ex partiũ & ſingularium experientia, quæ eſt in ſenſu, colligit intellectus vniuerſale, illud ſciens abſque alia alteratione, vel mutatione, quam illa, quæ fiunt in ſenſu: particulariter id oſtendit in ſcientia, quæ duplex eſt: alia, quæ eſt in homine iam docto & ſcienti, id eſt, quæ præſupponit habitum ſcientiæ: & & alia, quæ antecedit, per quam (ſcilicet) ſit homo doctus. Dicit ergo, quod nec ad primam nec ad ſecundam ſcientiã eſt per ſe alteratio, vel generatio, ſed conſequuntur ex alteratione in alio facta. Et id probat exemplo dormientium, ebriorum, & aliorum male habentium, in quibus omnibus facta alteratione vel mutatione in corpore, per quam peccant humores, ſiue ratione ætatis, ſiue diſciplina & alijs exercitijs ſine aliqua alia alteratione in anima eſt ipſum intelligere & ſcire. Et ita concludit caput, dicendo, ad ſolas qualitates ſenſibiles dari per ſe alterationem. Et hæc de hoc capite.

CAP. QVARTVM.
De comparatione vnius motus ad alium.

IN ſecunda parte huius libri agit de comparatione vnius motus ad alium; intẽtumque Ariſtotelis in hoc capite eſt probare, quod non quilibet motus ſit comparabilis: & facit duo. In prima parte hoc oſtendit; in ſecunda adducit leges comparabilium. Ad primam partem deueniendo, probat quod non quilibet motus ſit comparabilis cum alio quocunque, aliàs ſequeretur quod circularis eſſet comparabilis recto: conſequens eſt falſum: ergo. Probatur Minor, quia ſequeretur ſpatium rectum & circulare eſſe æqualia, quod eſt impoſsibile. Et quod ſequatur, probatur: ſi ſunt comparabiles, maxime in velocitate: ſed poterunt eſſe velociores, & tardiores, & aliquãdo æque veloces: at motus æque veloces ſunt, qui in tempore æquali pertranſeunt æquale ſpatium: ergo ſpatia illa circularis & recti, quæ ſũt curuum & rectum, eſſent æqualia, quod eſt impoſsibile. Secundo probat, quia ſi omnis motus poteſt cuiuis alteri comparari: ergo latio & alteratio eſſent æquales, ſi in eodem tempore fierent: conſequens eſt falſum, ergo. Probatur,

batur, quia motus æquales sunt, qui in vno tempore percurrunt æqualia: sed alteratio & latio nullo modo possunt percurrere æqualia, cum alteratio qualitatem percurrat, & latio spatium, quæ duo non possunt esse æqualia: ergo nec alteratio, & latio possunt esse æquales motus: & consequenter non est quilibet motus comparabilis alteri. Et quia poterat aliquis respondere ad primum argumentum, motus illos circularem & rectum comparabiles esse in hoc sensu, quod sit vnus velocior sæpe alio, non tamen ita, quod sint aliquando æque veloces, inquit hoc esse inconueniens, quod nunquam duo mobilia possint æque velociter moueri, supposito, quod sint comparabilia: alterum scilicet, rectum, & aliud curuũ, quia hoc esset de illis facere eandem rationem, ac de motu per accliue & decliue, id est de ascensu sursum, & descensu deorsum, vbi frequentius est velocior motus decliuis vel descẽsus. Et iterum reijcit hanc solutionẽ, quia quemadmodum ex eo quod motus circularis sit semper velocior aut tardior, recte sequitur, quod sit linea circularis maior vel minor recta: ita debet sequi, quod sit æqualis: & probat, quoties vnum mobile est velocius, quia pertransit in eodem tempore maius spatium: ita se habet ad tardum, quod in minori tempore transibit æquale spatium cum ipso: Tunc sic: Moueatur ergo aliquid supra spatium circulare velocius, quàm aliud supra rectum in eodem tempore, v.g. hora vna, si excessus est duplus, pertransibit maius spatium in duplo, quod supra circulare spatium mouetur: ergo diminuto tempore in duplo æquale spatium circulare pertransibit mobile velox cum tarde: ergo iam rectum & circulare sunt æqualia. Et ita concludit non omnes motus esse comparabiles, aliàs sequeretur inconueniens allatum.

In secunda parte incipit declarare leges eorum, quæ debẽt comparari: & prima est, quod illud, in quo debet fieri comparatio, non sit æquiuocum, id est, diuersæ rationis in extremis comparatis, sicut est acutum respectu gladij, & chordæ lyræ: & ita non dicitur gladius acutior chorda, vel è contra, sed tantùm vnus gladius alio acutior, vel vna chorda, quam alia, quia in his est acuties eiusdem rationis. Sed proponit dubium, an sufficiat quoduis vniuocum, vt in eo fiat comparatio. Et ratio dubij est, quia multum dicitur vniuocè de aqua, & aere, & tamen comparabilia non sunt. Et ne aliquis negaret multum de illis non dici vniuocè propter vniuersalitatem ipsius multi sub se claudentis varias differentias multitudinis, ideo ponit exemplum in duplo, quod cum sit species infima, non poterit habere equiuocationem. Et probat ex definitione dupli, quæ semper est eadem, scilicet bis vnum: at aqua non dicitur dupla ad aerem, vel e contrà: ergo non sufficit conuenientia in aliquo vniuoco, vt sint comparabilia extrema. Soluit hoc dubium primo, dicens quod licet multum, duplum, & æquale easdem habeant definitiones cum alijs similibus, vt æquale, quod

habet

habet eandem mensuram, duplum, quod bis se habet ad vnum; sed tamen ipsæ definitiones æquiuoce, & non secundum eandem rationem dicuntur de aqua, & aere: quia singula horum aut quantitatem, aut facultatem dicunt, quæ duo vnum sunt. Vbi est aduertendum, quod licet æquale & duplum sint relata, non definit illa per alia extrema, vt relata, sed vt absoluta, vt patet: sed admisso, quod ista dicantur vniuoce de aqua, & aere, inquit non esse comparabilia alia ratione, quia non sunt in eodem susceptiuo primo, id est, in eodem subiecto.

Secunda lex comparabilium est, quod non solum sit vniuocum & eiusdem rationis illud accidens, in quo fit comparatio, sed quod sit receptiuum immediatum illius eiusdem rationis in vtroque extremo comparationis: quia non solùm albedo, in qua fit comparatio, est eiusdem rationis in vtroque, sed superficies, quæ est immediatum receptiuum albedinis, est eiusdem rationis in vtroque, cuius defectu aqua non dicitur albior, id est, clarior voce, quia claritas in aqua recipitur ratione superficiei, non sic in voce. Et vt tertiam legem constituat, dubitat contra secundam, quod hoc esset incidere in opinionem Platonis, & sola materia distinguentis naturas: si esset vera, maxime, quia per distinctionem receptiui varientur naturæ specificæ: consequens autem est falsum, quia hoc esset incidere in sententiam Platonis ex sola materia distinguentis naturas, & ita omnia facere vnũ. Secundo impugnat, quia receptiua propria formarũ multiplicantur ex diuersitate formarum, quæ in eis recipiuntur: ergo formæ ex se sunt diuersæ, & non pro diuersitate subiectorum, aliàs propriæ formæ non possent habere propria subiecta: & ita ponit tertiam legem, quod forma, in qua fit comparatio, non tantum debet esse vniuoca, sed vna in specie infima, tam ipsa in se, quam illius primum receptiuum: vnde in colore, qui genus est, comparatio non fiet, sed in albedine, quæ est vna in specie infima. Vnde colligit illos motus esse æque veloces, qui cum sint eiusdẽ speciei, in eodem tempore fiunt, & æquale transeunt spatium. Et ita ad argumenta in principio adducta respõdetur, lationem & alterationem, circulationem & rectum motum, non esse cõparabilia, vt bene probat argumẽtum, quia motus, in quo conueniunt, non est vnus specie infima, sed potius vnus genere, id est, analogice. Vnde in ipso non potest comparatio fieri, sicut nec in colore possunt comparari albedo, & nigredo, vt vnum sit magis coloratum, quam aliud.

Dubitat tamen Aristoteles, quæ ratio sit, ob quam motus rectus & circularis non possunt comparari: an, quia motus est genus, an quia linea est genus ad rectam, & circularem. Et respondet ob vtrumque, nam vnum sequitur aliud, quia si terminus motus est tantum vnus genere, erit etiam motus ipse vnus genere. Secũdum dubiũ est, an diuersitas specifica instrumentorũ, quibus motus fit, illum variet in specie,

& in-

& incomparabilem faciat. Respondet, quod non supposita vnitate spatij. Vnde motus factus pede, vt progressiuus, aut ala, sicut volatio, eiusdē sunt speciei, si magnitudo spatij, per quam fiunt, est eiusdē speciei, vel recta, vel circularis, & ita sunt comparabiles in velocitate, & possunt dici æque veloces, secus tamen, si non sint eiusdem speciei talia spatia. Sed vt melius percipiatur motuum comparatio, necessarium dicit esse cognoscere differētias motuum, quia re vera in genere latent multa, ita vt licet vnitas in illo appareat, sit tamen magna varietas clausa: & cum genus sit quoddam vniuersale, communem vocem importās, distinguit tres gradus æquiuocationis, quos sub vna communi voce ponit esse. Primum gradum vocat remotionis, quando sola vox est cōmunis, rationes sunt omnino diuersæ, & taliter sunt æquiuoca á casu. Secūdus gradus est analogicæ proportionis, quando multæ res sub vna communi voce significantur propter similitudinem earum, sicut homo viuus & pictus sub homine in communi significantur. Tertius gradus est proportionalitatis, vel cuiusdam naturæ genericæ, vt videre de homine & prato, animal de homine & leone. Nam quauis appareat vna natura, multiplex tamen est & diuersa, ob hoc necessarium est hæc omnia distinguere, vt specificas eliciamus naturas, in quibus solis est comparatio. Inquirit vero, quando sit forma diuersa in specie, an quando est in subiecto diuerso in specie, vt patet in albedine hominis, & leonis: an quando citra diuersitatē subiectorū forma ipsa est in se diuersa. Quæstioni nō respōdet. Secūdo inquit, quādo definitio significabit formam esse in specie diuersa, an quādo significat illā in diuersis subiectis specie, an vero, quādo eādē in se nō significat, sed potiꝰ in se aliā & aliā. Cui etiā quæst. nō respōdet. Modo declarat, vtrū alterationes sint cōparabiles? Et primo arguit pro parte affirmatiua, quia possunt sanari duo eodē tēpore: si ergo alteratio est sanatio, cū sit vtrobiq; eiusdē speciei, comparabiles erūt dictæ alterationes. Sed pro parte negatiua videtur, q nō sint cōparabiles, quia qualitates, ad quas alteratio terminatur, nō dicūtur æquales sed similes: ergo nec ipsæ alterationes poterūt ēse æquales, & cōsequēter nec cōparabiles erūt, quia illa, quæ possūt cōparari, possūt esse æqualia. Respondet tū, q cū idē, q est in quātitate æqualitas, sit in qualitate similitudo, & ita simile, & æquale late accepta soleāt cōmuniter cōfundi, siue terminus sit similis, siue æqualis, quādo motus sūt secūdū eūdē terminū specie, cōparabiles erunt, & sic poterunt esse æquales, & ita alterationes erūt cōparabiles. Quo supposito duas quæstiones proponit. Prima est, an cōparatio alterationum sit sumenda secundū qualitates, quæ sunt in termino ad quē, an potius secundū partes subiectorum, quæ alterantur. Secūda quæstio est, vtrū ad cōparationē dictarū alterationū sit inspicienda sola identitas, vel diuersitas specifica qualitatū, an etiā idētitas gradū intēsionis. Et ad hāc secundā respōdet, q idētitas specifica formarū sit

inspicien-

inspicienda, & ideo dealbationem & sanationem non esse comparabiles, quia ad diuersas in specie formas cõparantur, vel terminantur, sicut supra diximus motũ rectũ & circularẽ non esse comparabiles, & ideo inquit multum ad hoc prodesse, cognoscere diuersitatem specificam alterationum: ad hoc autẽ inquit debere inspici terminum ad quem quia ex termini ad quem vnitate specifica, vel generica pendet similis vnitas motus. Ad primam vero quæstionem respondet, distinguendo duplicem identitatem in alteratione: alteram æqualitatis: & alteram similitudinis. Ad 2. est necessarium, & quod termini sint eiusdem speciei & intensionis, vt alterationes ad illos terminatæ sint similes, aliter (inquit) dissimiles erunt, vt si eodẽ tempore duo calefiant, quoduis vt quatuor, tales alterationes sunt similes. Ad primam vero identitatem æqualitatis debent inspici partes subiecti alterati, an sint æquales, vel inæquales in eodem tempore. Demum declarat, qualiter sit in generationibus facienda comparatio. Nomine vero generationis non tantum intelligit instãtaneam introductionem formæ in materiã, sed contra successiuam formationem partium præcipue viuentium, quæ paulatim formantur. Et ait, quod cum substantia non sit in subiecto, vt est qualitas, non potest sumi æqualitas generationum, quod ad substantiã terminantur, ex æqualitate subiectorum, vel partium illorum, sed potius ex idẽtitate specifica termini, & partium illius. Vnde tunc duæ generationes dicentur æque veloces, quando in eodem tempore termini eiusdẽ speciei per illas formantur secundum easdem partes, scilicet, duo homines. Dicit tamen hoc esse discrimen inter substantiam ex vna parte, & quantitatem, & quantitatem ex alia, quod in qualitate sunt ab hominibus nomina inuenta, quibus diuersi gradus producti significantur, vt remissum & intensum, in quantitate maius, & minus, æquale vel inæquale: in substantijs vero non sunt talia nomina inuenta: nam homo imperfectus, & quæcunque substantia, quando perficitur, nõ habet diuersa nomina, & sic distingui nõ videntur generationes, sed oẽs esse æquales: at re vera non sunt, quamuis nomina deficiãt, quibus talis diuersitas significetur, nisi vtamur opinione Platonis, qui cum res diceret componi ex numeris, per nomina numerorum distinguebat generationes, dicẽdo modo hominem generari ad vnum, modo ad duo, &c. Sed hæc (inquit) sentẽtia falsa est. Epilogat dicta, dicens: Patet ergo ex iam dictis, quomodo generationes, alterationes, & lationes sint comparabiles: ad has vero reducũtur, augmentationes, cum in vtrisque quantitas sit inspicienda.

CAP. QVINTVM.
Quomodo fiat comparatio inter motus.

Inten-

INtentum Arist.est tradere quasdã regulas, quibus declaret, qualiter debeat fieri inter motus comparatio, quam præcedenti capite probauit esse possibilem. Et facit duo: In prima parte ponit tres regulas: In secunda ponit quatuor. Ad primam partem deuenien do, supponit quatuor esse in motu, virtutem motiuam, quam vocat mouens, resistentiam ab illo superandam (quã vocat mobile, vel quod mouetur) & tempus, in quo fit talis motus, & spatium in motu locali, vel aliquod æquiualens in alijs. Et est prima regula harum proportionum: Si aliqua virtus mouet aliquam resistentiam in aliquo tempore per aliquod spatium, eadem virtus in eodem tempore dimidiam resistentiam mouebit per duplum spatium. Secunda regula: Si aliqua virtus mouet aliquam resistentiam in aliquo tempore per aliquod spatium, eadem virtus mouebit dimidium resistentiæ per idem spatium in dimidio temporis. Rationem harum regularum tradit, quia ita seruatur eadem proportio spatij ad tempus, & mobilis ad mouens. Tertia regula: Si aliqua virtus mouet aliquam resistentiam per aliquod spatium in aliquo tempore, eadem virtus mouebit eandem resistentiam per dimidium spatij in dimidio temporis.

In secunda parte proponit reliquas regulas. Quarta regula est: Si aliqua virtus mouet aliquam resistentiam in aliquo tempore per aliquod spatium, dimidium virtutis mouebit dimidium resistentiæ per idem spatium, et eodem tempore. Et ratio huius regulæ est, declarare, quia eadem est proportio totius virtutis & resistentiæ ad totam, & dimidiæ ad dimidiam: ergo manebit idem spatium & tempus vtrobiq;: vt si virtus vt sex mouet mobile vt quatuor per milliare in hora, mouebit virtus vt tria mobile vt duo per idem milliare in eadem hora.

Quinta regula est negatiua: Si aliqua virtus mouet aliquam resistentiam per aliquod spatium in aliquo tempore, non est necessarium, quod eadem virtus moueat duplam resistentiam in eodem tempore per dimidium spatiũ. Et addũt aliqui authores, nec quod in duplo tempore moueat per idem spatium: verbi gratia, si mouens vt sex resistentiam vt quatuor per horam mouet per milliare, non est necesse, quod eadem virtus resistentiam vt octo moueat per dimidium milliare in eadem hora. Et addunt quidam Iuniores, nec quod per duas horas in eodem milliari. Et ratio huius regulæ est, quia à proportione minoris inæqualitatis non est actio, id est, quando virtus actiua est minor resistentia, non potest in eã agere, quod sequeretur in casu adducto, si tantum diminuto tempore, augeretur resistentia in duplo: Valeret tamen hæc regula affirmatiue, etiam vt reliqua, si illa duplicata resistentia maneret minor & inferior respectu virtutis actiuæ, vt si virtus vt vnum mouoret resistentiam vt quatuor per horam, & milliare, eadem virtus resistentiam vt 8. moueret in eadem hora per dimidium milliare, aut duabus ho

ris per idem milliare, vt patet.

Sexta regula, si aliqua virtus mouet aliquam resistentiam per aliquod tempus & aliquod spatium, non est necessarium, quod dimidia virtus moueat totam resistentiam per dimidium spatij in toto illo tempore. Vt si mouens vt sex mouet resistentiam vt quatuor in hora, & per milliare, non est necessarium, quod virtus vt tria moueat eandem resistentiam vt quatuor, in toto illo tempore per dimidietatem spatij, imo nec per quamcunque minorem partem spatij. Huius etiam regulæ est eadem ratio, ac præcedentis, quia non prouenit actio á minori: sed quando tota illa resistentia esset minor medietate talis virtutis, tunc bene posset regula affirmatiue colligere, sicut vidimus in præcedenti: & ita bene Aristoteles dicit, non esse necessarium in hac duplici regula, non tamẽ dicit esse impossibile. Sed probat Aristoteles suam regulam hoc inconuenienti. Quia si ex sola diuisione spatij, manente eadem resistentia, deberet diuidi virtus motiua, sequeretur quod vnus tantum homo posset trahere nauem: Tunc sic, diuidatur spatiũ, ita quod sit vnum tantum milliare: ergo per illud posset eodem tempore trahere nauem centesima pars illius virtutis motiuæ, qualis est vnus tantum homo. Et ita soluit sophisma Zenonis, quo probabat minimam partem milij debere facere aliquem sonum in aere, si totus modius milij illum facit. Non valet, quia illa particula milij seorsum non potest vincere resistentiam aeris, vt ita causet sonum, potest tamẽ simul cum toto modio illam vincere. Et reddit rationem, quia aliquid potest facere pars, quando est coniuncta toti, quod nullatenus potest facere separata, sicut potest oculus videre, quando est toti coniunctus, sed separatus nec minimam potest visionem efficere.

Septima regula est: Quando duæ virtutes motiuæ æquales mouent duas resistentias æquales in aliquo tẽpore per aliquod spatium, tunc virtus motiua ex illa duplici composita poterit resistentiam tertiam ex illa compositam per idem spatium mouere eodem tempore. Demum quærit, an quod hucusque dixit de motu locali, sit etiã verum in motu alterationis & augmentationis, quia in quouis horum reperiuntur illa quatuor, quæ diximus in motu locali: est, verbi gratia, quod alterat, & quod alteratur: & tempus, quo fit alteratio, & quarto loco spatij magis, & minus differentia qualitatiua: similiter in augmentatione est, ℣ auget & quod augetur, & tempus, in quo fit augmentatio, & quarto loco spatij est maius & minus de ipso quãto. Et respondetur affirmatiue, similes ponendo regulas, tam affirmatiuas, quam negatiuas.

Prima regula est: Si aliquod augẽs vel alterans aliquod augmentabile vel alterabile mouet in aliquo tempore, eadem virtus in duplo tempore duplo maius mouebit, & hoc vocat duplum in duplo. Secunda regula: Si aliqua virtus aliquod auget vel alterat in ali-

in aliquo tempore, eadem virtus dimidium alterabit vel augebit dimidio tempore: & vocat dimidium in dimidio. Tertia regula, Si aliqua virtus auget vel alterat aliquod aliquo tempore, dupla virtus duplo magis alterabit & augebit eodem tempore. Et hoc vocat ad duplum in duplo. Quarta regula: Si aliqua virtus aliquod auget vel alterat in aliquo tempore, dimidia virtus dimidium alterabit vel augebit in eodem tempore, & hoc vocat ad dimidium in dimidio. Quinta regula negatiua: Si aliqua virtus auget, vel alterat aliquod in aliquo tempore, non est necessarium, quod eadem virtus duplo maius alteret vel augeat in eodem tempore in dimidio subtecto, vel eo quod respondet spatio motus localis. Sexta est: si aliqua virtus auget vel alterat aliquod in aliquo tẽpore, non est necessarium quod dimidia virtus totum illud augeat, vel alteret per dimidium subiectum in eodem tempore. Et ratio est eadem, quia tam hic, quam in moti locali, quoties vel augetur resistentia, manente eadem virtute, vel manente eadem resistentia, minuitur motiua virtus, semper hoc debet obseruari, quod remaneat maior virtus motiua, quam resistentia, alias non poterit esse motio, quæ prouenit ex tali excessu virtutis motiuæ supra resistentiam mobilis, quia si non remanet, non recte sequitur talis proportio ex augmento resistentiæ, vel diminutione virtutis. Et ratio est clara, quia cum tarditas, & velocitas sint modi ipsius motus, eius debent substantiam relinquere illa sam, quæ talem petit excessum virtutis motiuæ supra resistentiam mobilis.

Septima demũ regula: Si duæ virtutes æquales in aliquo tẽpore aliquid alterãt vel augẽt, cõpositũ ex illa duplici virtute in eodẽ tẽpore faciet tãtũ ac est illud tertiũ cõpositum ex duplici illo primo alterato & aucto. Et hæc de litera huius capitis septimi libri.

ANNOTATIONES circa literam.

DVbitatur primo circa caput tertium tex. 17. & 18. quomodo dicat Arist. habitus tã corporis, quam animæ, esse ad aliquid, cũ sit prima species qualitatis: certum aũt est ꝙ qualitas, & ad aliquid sunt duo prę dicamẽta primo diuersa. Respondẽt quidã Iuniores, nõ velle Arist. eos re vera ponere in prædicamento relationis, sed solũ eos assimilare relationi in hoc, ꝙ sicut relatio immediate consequitur ex concursu & habitudine multorũ, scilicet fundamẽtorũ inter se, ista ist: habitus cõsurgũt immediate ex cõcursu multorum inter se. Ex quo vult Aristoteles colligere, ad illes non esse per se motum alterationis, sicut nec est ad relationem per se motus. Sed tamen in hoc dubiũ & vagũ Arist. se ostendit, quia postea sapissime dicit absolute, sanationẽ esse motũ alterationis. Et cap. 5. ait esse incõparabilẽ alberactioni, quia ad diuersas in specie formas terminantur. Aliquando vero id dicit sub conditione, si sanatio alteratio est, vt text. 3. Vtrum hoc ita sit, vt

Aristoteles dixit, ad omnes illos habitus non esse per se motum, dicemus postea.

Secundo dubitatur circa caput quartum, text. 23. Quia videtur Aristoteles colligere, ex eo quod motio circularis sit tardior vel velocior recto, quod debeat esse aliquando æque velox, & consequenter, quod si linea circularis aliquando est maior, & aliquando minor recta, quod debeat esse aliquando æqualis. Hoc videtur multipliciter falsum, quia non recte sequitur: Datur alia species numeri maior ternario, & alia minor: ergo debet dari ęqualis. Nec sequitur, Datur quadratum maius circulo, & aliud minus: ergo datur æquale: & datur elementum maius aere, scilicet ignis, & minus, scilicet aqua, & tamen non datur elementum æquale. Respondetur cum Modernis hic, quod Aristoteles absolute non facit tale argumentum: Datur maius, & datur minus: ergo debet dari æquale: quia hoc non concluderet, vt probat dubium, sed aliter affirmat argumentum illud: Mobile circulare aliquando pertransit maius spatium, quam rectum, quia est illo velocius, & aliquando minus, quia est tardius: ergo poterit aliquando transire ęquale. Probatur sequela ex definitione mobilis velocioris, quod sicut eodem tempore pertransit maius spatium, quam tardum, ita tempore minori transit æquale.

Tertium dubium est circa textum vigesimum quintum eiusdem capitis quarti, quare dicat Aristoteles, quod multum non dicatur vniuoce de aqua & aere. Pro cuius intelligentia notãdum est cum Simplicio, quod aqua & aer possunt considerari dupliciter: vno modo secundum quantitatem, quam actu habent: alio modo secundum quãtitatem, quam habent in potentia, quod vocat Simplicius, in facultate, si ex aqua aer fieret, vel è contra: & hac ratione parua aqua secundum quantitatem in actu, est magna in facultate, quia potest magnus aer fieri ex illa: & contra magnus aer in quãtitate, quam habet actu, est paruus in facultate, quia parua aqua potest fieri ex illo. Ex quo fit, quod aliter comparatur vna aqua alteri, & vnus aer alteri, quam aqua aeri, vel è contra, quia vna aqua respectu alterius eandem habet proportionem in quantitate & facultate, & similiter vnus aer respectu alterius: at vero aqua respectu aeris, vel è contra, non habet eandem proportionem in quantitate & facultate, sed potius diuersam, vt vidimus: & ideo quia absolute non habent eandem proportionem, multum de aqua & aere non dicitur vniuoce, vt repetit Aristoteles text. sequenti, quia singula horum, & quantitatem & facultatẽ dicunt, quæ duo non sunt vnum & idem.

Quartũ dubiũ est, quid intelligat Arist. tex. 19. quãdo ait, ꝙ sanitas cõsistit in cõmẽsuratione calidorũ & frigidorũ, quę sũt ad intra, vel ad cõtinẽs. Et respõd. cũ Auerroe, ꝙ per primũ intelligit sanitatẽ animalis, quæ

quæ consistit in illa intrinseca commensuratione: per secundum vero intelligit sanitatem ambientis, qua ratione aer vel aqua circunstans dicuntur sana.

Quinto dubitatur, Quomodò intelligendū sit, quod Aristoteles docet, habitum esse dispositionem perfecti ad optimum. Respondetur ex sancto Thoma. 1.2. quæst. 50. & q. de virtutibus, & alibi sæpe, quod quia habitus supponit naturam in suo esse perfecto, & ordinat ipsam, vt melius se habeat per operationes sequentes, ideo dicitur dispositio perfecti ex parte subiecti ad optimum ratione finis: & ita inquit Mathematicam esse habitum perficientem subiectum ad motus veloces, & ideo non est in obiectis. Et hæc de septimo libro dicta sint, dum ad quæstiones peruenimus.

SVPER

SVPER OCTAVVM LIBRVM PHYSICAE auſcultationis Ariſtotelis, de motu in ordine ad primũ motorem. Commentaria vna cum quæſtionibus.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE Oña, Burgẽſi, in ſacra Theologia Magiſtro, & in Prouincia Caſtellæ Prouinciali, Inſtituti Sanctæ Mariæ de Mercede redemptionis captiuorum.

CAPVT PRIMVM. An motus ſit ſempiternus.

HIc liber octauus, qui eſt poſtremus Phyſ. plenus eſt (vt inquit Simplicius) optimis, multisq; theorematibus; nam primo in eo diſputatur de æternitate motus, vbi paratur via ad illam quæſtionem de æternitate Mundi. Diſputat etiã de primo motore, & prima cauſa, nõ accurate & ex profeſſo, ſed obiter, vt docet Ariſt. ne eſſet in his progreſſus in infinitũ. Nã diſputatio de Deo ex profeſſo, pertinet ad primã Philoſophiã. Vnde hæc diſputatio, quæ adfertur hoc libro, nõ tantũ vtilis eſt, vt hic docet Ariſt. ad cõſiderationẽ naturalẽ, ſed etiã ad conſideratione phyſicã, & diſputationẽ de primo principio. Exorditur aũt hic diſputationẽ ab ea parte, ſit ne motus æternus, vel potius cæperit aliquando, ſineq; ſit habiturus. Quam partẽ Auerroes falſo ad cœli motũ cõtrahit, cũ ſit indefinite accipiẽda: nã ſenſus illius eſt, num ſit aliquis primus motus, cui nullus alius præceſſerit, vel potius ante oẽm motũ fuerit motus, & nõ ſit futurus vltimus motus, quo nullus ſit poſterior, vel potius poſt oẽm motũ ſit futurus motus. Quanuis aũt hæc quæſtio ſit cõpoſita, hoc eſt, qualis ſit motus, nõ tñ eſt neceſſe, vt prius diſputetur quæſtio ſimplex, hoc eſt, an ſit motus, quoniam oẽs naturales Philoſophi admiſerũt motũ eſſe. Omnes enim aſſerebant, mundũ factũ eſſe. Quare diſputantes de ortu, & interitu mundi, motũ admittebant, ſine quo ortus & interitus conſtare nõ poſſunt. Alij enim conſtituebant mundes infinitos cõpoſitos, vt Democr. & Leucippus, atq; in his alios oriri aliosq; interire

terire in æternũ vnũ neceſsario ſtatue bant æternũ motũ. Alij vero faciebãt vnũ mundũ, diuerſo tũ modo, nam alij vnũ æternũ, non tũ eundẽ numero, ſed aliũ, atq; aliũ, vt Empedocles: alij aũt vnũ eundẽ numero, non tũ æternũ, vt Anax. qui oẽs admittebãt motũ. Præterea duobus modis intelligitur, motũ aliquãdo incepiſſe, vno modo, vt Anaxagoras, qui exiſtimabat, omnia in principio fuiſſe indigeſtam quandam maſſam, ſeu molẽ rudẽ, deinde acceſsiſſe diuinam quandam mentẽ, atq; per motũ ex ea diſgregaſſe: vnde ſẽtiebat Anaxag. in ea diſgregatione incæpiſſe motum, & antea præceſſiſſe æternam quietem. Secundo modo intelligitur, vt dicebat Empedocles, ſcilicet res ipſas nunc moueri, nunc quieſcere. Aſſerebat enim per cõcordiam omnia elementa, & corpora cõgregari, atq; ex multis vnũ fieri, & poſtea per diſcordiam illud vnũ diſsipari in multa: rurſusque interiecto multo tempore, cõgregari in vnũ, atq; hanc vicisſitudinẽ eſſe æternam. Vnde ſentiebat Empedocles in ipſa cõgregatione & diſgregatione eſſe motum, interiectis aũt temporibus eſſe quietem. Ait ergo Ariſt. conſiderandũ eſſe diligenter, quo nã modo ſe habeat, quoniam huius quæſtionis explicatio nõ ſolũ ad naturalem cõtẽplationem, ſed etiam ad intelligentiã primi principij valde cõducit. Ariſt. ergo ſentit, nõ eſſe ortũ aliquando mundũ, quod idem de motu affirmat, ſed eſſe æternum. Idque nõnullis rationibus oſtẽdere nititur: principium aũt ſtatuit loco præſenti, res eſſe prius, quã moueantur, quod enim ambulat, poteſtatem antea habuit, vt ambularet: quare ſuiſſe ante motum neceſſe eſt: ſic etiam & cõmutatur, neceſſe eſt præcedat idem mobile numero, vt accidit in motu ad locũ, in cõmutatione, & accretione: ſe eundo, vt non præcedat idem numero mobile, ſed eius materia, vt in generatione: non enim id & generatur, prius exiſtit, ſed eius materia, in qua generatur. Hoc poſito principio, prima ratio, qua probat Ariſt. nullũ fuiſſe primum motum, neque fore poſtremum, ſed eſſe æternum, talis eſt: Res aliquãdo moueri cæperunt, aut fuerunt ante tempore finito, vt aiebat Anaxag. aut orta ſunt aliquãdo: ſi orta ſint aliquãdo, cum ortus ipſe ſit mutatio, atq; ad oẽm motũ ſit neceſſarius motus, ante primũ motũ fuiſſet alius motus, & eſt abſurdũ: ſi aũt res ſemper fuerũt, duo ſequerẽtur abſurda: primũ vt ab æterno fuiſſet aliquod, & poſſet mouere, & aliquod, quod poſſet moueri, fuerintq; prius in æterna quiete, & poſtea vnũ cæperit mouere, & alterũ moueri: huius enim rei nulla põt reddi probabilis cauſa. Alterum eſt, vt ante primũ motum fuerit alius motus: nã infinito tẽpore res quieuerunt, & poſtea cæperunt moueri, neceſſario aliquã fuiſſe cauſam, & hanc e medio auferri & cum ſine motu fieri nõ poſsit, efficitur vt primo motui alius præceſſerit, ille quo ſublato, eſt cauſa quietis. Secundã rationem antequam conficiat, præfatur: Eorum, quæ mouentur, duplex eſt genus, alia mouentur naturaliter, alia libere, quæ cũ eo potiſſimũ

discrimine differre videantur, quod hæc contrarijs moueantur motibus, illa vero vno tantum modo, tamẽ non omnino hoc discrimine separantur, cum & ea, quæ natura mouentur, contraria agere quodammodo possint. Nam frigidum & frigefacit, & sua absentia calefacit, quamuis id sit ex accidenti. Hæc præfatus Aristoteles ita rationem componit: Si res cæperunt aliquando, aliæ quidem mouere, & aliæ moueri, necesse est, vt cum antea non interceſſerit inter istas ea proportio, quæ requiritur, vt alia mouerẽt, & alia mouerentur, nunc demum intercedat: Nam mouens, & quod mouetur, sunt relata: sed relatio noua non potest aduenire, nisi vtrumque extremum mutetur, vel certe alterum: igitur vt primo motu sit alius prior, nimirum ille, quo huiusmodi proportio parata est. Tertia sumitur ex tempore: si enim est aliquis primus motus, vt iure dicere liceat nunc esse motum, cùm prius non fuerit, certe ante primum erit prius & posterius: sed prius & posterius sunt differentiæ temporis: ergo primum motum antecesserunt differentiæ temporis, quæ cùm á tempore separari non possint, nec tempus á motu, sequitur procul dubio primo motui alium antecedere, quod fieri non potest. Quarta est: Tempus est æternum. ergo & motus Æternum esse tempus ex eo colligit, quod cum intelligi tempus absque momento non posito, momentum omne finis sit vnius temporis, & alterius principium efficitur necessario necessarium esse, ne posse interire, eadem erit ratio. Superioribus argumentis docuit Aristoteles non cæpisse aliquãdo motum. Restat vt nec interiturum esse ostendat: hac ergo ratione id probat, quæ vim sumit ex hoc principio, motum & potestatem ad motum non simul interire, nec interitum, & potestatem ad interitum: nunc ita concludit: si quid sit, quod vltimo moueatur, cessante motu, adhuc potestatem retinebit, vt rursus moueatur, quæ cũ in actum reuocabitur, fiet vt sit motus posterior postremo, quod alienum est à ratione vt sit: non ergo futurus est vltimus motus.

CAP. SECVNDVM. Reprehendit Aristoteles sententias Philosophorum.

HActenus æternum esse motum docuit Aristoteles, deinde quæ à veteribus dicebantur, refutare instituit, dissoluitque rationes, quibus hanc sententiam dicebantur labefactare. Anaxagoras igitur, & Empedocles suorum decretorum hanc rationem adferebant, quod ita esset natura comparatum. Quam causam reiecit Aristoteles: hæc enim in his tantum reddi potest, quæ ad rei essentiam pertinent: vt cum quærimus, quare homo est animal rationale, respondemus, quia ita vult Deus & natura. Præterea, cum vtraque sententia falsa sit, eam tamẽ, quæ est Anaxagoræ, magis reprehendit: pri-

dit: primùm, quia tollit de medio ordinem, cum infinitã statuat rerum quietem, & posteà infinitum motũ: & infiniti ad infinitum nulla sit proportio, ac proinde nullus ordo, nam ibi cernitur ordo, vbi est aliqua proportio. Quod potest facile perspici ex numeris, qui & ordine quodam & proportione inter se affecti sunt. Deinde, quia euertit opus naturæ: nam hoc aut eodem semper modo fit, aut si aliquando aliter euenit, potest reddi aliqua ratio, vt si ex perfecto animali oriatur monstrum. Quod vero Anaxagoras statuit, nec eodem modo semper se habuit, nec ab eo affertur aliqua causa, cur aliter eueniat: longe itaque probabilius Empedocles, qui finito tempore res moueri asseruit, & finito quiescere, sed in eo reprehẽdendus est, quod hoc vicissim fieri sine ratione existimarit: nam quod ait hæc ita fieri, quod semper ita facta sint, & sempiternorum nullam esse causam, non omnino reprehensione caret. Nam etsi sempiternorum, quæ vera principia sunt, nulla causa esse possit, multa tamen sunt æterna & necessaria, quæ causam habent circulorum demonstrationem, velut triangulum habere tres angulos pares duobus rectis: at decretum Empedoclis non est principium: debuit ergo illius adferre vel demõstrationem, vel aliquam rationem. Deinde proponit argumenta veterum, quibus probabant ortum esse aliquando motum: Primum est: Motus est à contrario in contrarium: sed interuallum inter contraria finitum est: ergo finito motu percurreretur: quare necesse est & cæpisse motum, & finem habiturum. Alterum est, grauia, & lenia post quietem mouentur: cæpit ergo aliquando motus. Tertium est: animalia à se ipsis mouentur, non ab externo aliquo: ergo in eis ortus erit aliquando motus: quod si in animali minori mundo ortus est aliquando motus, certe & in maiori mundo, id est, in toto vniuerso ortum habuit aliquando. Dicitur animal minor mundus, quoniam maiorem similitudine quadam imitatur. Nam vt in maiori partes diuersæ sunt, diuersæq; partium motiones, quæ omnes ex principio aliquo ac causa vim accipiunt, scilicet à Deo, sic minor, nempe ex corde, vel ex cerebro. Hæc argumenta diluit Aristoteles. Primo respondet omnem motum, qui fit ex contrario in cõtrarium, esse finitum: tamen esse aliquem contrarij expertem, vnum, & infinitum, id est, motum cœli. Secundo respondet, non esse absurdum motum grauium, & leuium aliquandò cæpisse, sed cum hic motus ab externo mouente fiat, quod prius moueri opus est, oportet illi motui, quo ipsa fuerunt mota, præcessisse alium motum, qui eorũ motus causa fuit, & ante illum debuit pari ratione præcedere alius motus: & ita in infinitum. Tertio: Animalia vno tantum motu se ipsa mouere possunt, nempe illo, qui ad totum accõmodatus est, propterea quod in eorum potestate situm est moueri hoc motu, & quiescere cum volunt: mutationes vero alias, vt accretionem & nutritionẽ, licet ab interno principio proficiscantur,

cãtur, qui tamẽ naturales sunt, vt vel ab ipsis animalibus mistis exerceãtur, non ita animalibus conuenire, vt his animalia ceperint moueri: at motus quidem ad locum cæpit in animalibus, aliquando tamen illi motui multi alij antecedunt, quæ partim ab ambiente aere fiunt, vt calefactio et frigefactio, partim ab alimento, vt nutritio & accretio, quod hinc perspici potest: Calefacto corpore humores excitantur, excitaturque potiùs desiderium, tum phantasia mouetur, cognoscitque potum esse necessarium: quam cognitionem sequitur motio appetitus, qua cupit potum, quare ad sumẽdum potum, seipsum animal loco mouet. Quod autem perennis insit animalibus motio, ex somno intelligi potest, quo tempore cum sint sensuum functiones, videatur animal omnium motuum functione carere, afficitur tamen multis mutationibus, nã & nutritur & crescit, & respirat quidem, licet aliquando animalia quiescant in loco, & postea loco moueri incipiant, non propterea tamen incipit in animalibus motus aliquando, vt aliquando desinat.

QVAEDAM OBseruationes.

CVm hac quæstione de æternitate motus implicata est alia quæstio de æternitate mundi, quam nos de professo disputabimus in 1. lib. de cœlo: quamobrem hoc loco has rationes Aristotelis breuiter tantum diluemus: ac primo tollenda est hypothesis illa: Ante motum præcedere mobile: si enim intelligitur præcedere natura, vera est hypothesis, nam mobile est subiectum motus, & omne subiectum prius est natura accidenti: si vero intelligatur præcedere tempore, falsa est hypothesis, vt recte docet Philosophus, multi enim sunt motus, in quibus mobile non præcedit tempore, sed tantum natura: quam primum enim gignitur ignis in loco inferiori, ascendit sursum, & quam primum gignitur aqua in in nubibus, descendit deorsum: sic etiam cœlum, quãm primum factum fuit, cæpit moueri. Cæterùm vrget illa ratio, ante omnem motum præcedere materiam substantialem, quoniam ex nihilo nihil potest fieri: materia vero substantialis non est sola, sed cum forma aliqua: quãuis igitur in quibusdam motibus mobile non præcedat tempore ipsum motum, tamen debuit præcedere alia res, ex qua factum fuit mobile, vt Simplicius obiecit contra Philoponum: ea vero res habuit primum aliquem motum, atque ita non dabitur primus motus. Respondẽt Philoponus & Diuus Thomas, in mutatione naturali necessariã esse substantiam materialem, quæ præcedit natura, quia natura est in materia, vt ait Philoponus, & nihil potest produci nisi ex materia: at vero prima rerum effectio, qua proxime sunt condita á Deo, non fuit mutatio naturalis, sed quædam rerum emanatio á primo principio, quam Philosophi appellant creationem, qua Deus omnia con-

nia condidit ex nihilo: fecit enim totum eius materiam simul & formam, quod potuisse fieri ab ipso Deo, non diffitendum est, cùm habeat potentiam infinitam. Sequitur ad singulas rationes respondeamus, quibus Arist. conatus est demostrare motũ esse æternum. Ad primam qua colligebat rem, quæ mouet & quæ mouetur, aut fuisse genitam, aut æternam, respondetur: Prima causa mouens, quæ est Deus, æterna fuit ante primum motum: res autẽ, quæ mouetur, non fuit æterna, sed aliquando facta: nec tamen inde sequitur ante primum motum præcessisse aliquem motum, quoniam (vt diximus) ab initio nõ fuerũt factæ res naturali mutatione, sed fuerunt creatæ ex nihilo à Deo. Verùm vrget secũda ratio: si enim ab æterno erat causa mouens, non potuit accedere ad motum, nisi per aliquã mutationem, & si ea causa semper se habuit eodẽ modo, quo postea se habebat, cum motum efficeret, certè ab æterno motum fecisset: quod si prius se habuit vno modo semper, & postea alio, iã intercessisset aliqua mutatio. Respõdemus tamen, causam mouentem semper se habere & habuisse eodem modo, quoniam in Deum nulla potest cadere mutatio: nec tamen inde efficitur, ab æterno mouisse, quia Deus ea, quæ sunt æterna, non agit necessitate naturæ, sed est causa libera eorum: quare potuit, quando libuit, mouere & cõdere mundum: neq; enim accessit ad mũdum constituendum aliquo nouo consilio, aut voluntate, sed ab æterno proposuit condere mundum, deinde condidit illum, quando placuit, sine vlla sui mutatione: quoniã in Deo potestas agẽdi, & actio non distinguuntur, ac proinde non egreditur ex potestate ad actũ per aliquam mutationem. Ad tertium cum dicimus, prius non fuisse motum, aduerbium (prius) non significat temp' ante primum motum, sed solum negationem, qua negamus ante primum motum alium extitisse, quia non suppetunt alia vocabula, quibus rem explicemus. Quemadmodum cùm dicimus, extra cœlum nihil esse, præpositio (extra) non significat locum, quasi extra cœlum sit locus, in quo nihil sit: & si aliàs solet esse differentia loci, tantũm tamen significat negationem, qua negamus extra vniuersum aliquid esse. Ad quartum dico, non omne momẽtum esse finem præteriti, & principiũ futuri, sed quia tempus finitum est, fuit aliquod momentum, quod tantum erat principiũ temporis, non autem finis alterius esse: & erit tandem aliquod momentum, quod tantum erit finis, vt in linea non omne punctum est finis vnius partis, & principium alterius, sed sunt duo puncta, quorum vnum tantũ est principium, & alterũ finis. Ad vltimam rationem, quæ probat non habiturum finem, respondeo, falsam esse illam hypothesim, post omnem motum superesse aliquod, quo possit moueri. Nam in mundi interitu absoluetur motus omnium rerum, manebunt ipsa corpora naturalia, non tamen cũ potestate ad motum, nec relinquetur aliquod, ꝙ moueri possit: nã corpora mixta soluentur in elementa,

elementa

elementa vero non poterunt vllam sortiri mutationem, nec agent inuicem & patientur: hæc autem fient nõ à motione, sed à voluntate diuina. Sed de his latius dicemus in primo de cælo.

CAP. TERTIVM. Proponitur quædam diuisio Antiquorum, & refellitur.

POstquam (inquam) probauerat Aristoteles dari motum sempiternũ, instituit probare etiã in singulis esse aliquem motum, vnum, infinitum & sempiternum, qui nec initium habuerit, nec finem sit habiturus; Et quoniam ex solutione quæstionis propositæ capite superiori, pendent cætera: scilicet quæ mouentur, semper mouentur, & quæ quiescunt, semper quiescunt: vt hoc intelligatur facilius, proponit hoc capite hanc diuisionem, aut omnia quiescunt, vt dicebat Zeno: aut omnia mouentur, vt sentiebat Heraclitus, vel quædam mouentur, & quædam quiescunt, & horum aut quæ mouentur, semper mouentur, & quæ quiescunt, semper quiescunt: vel aliquando mouentur, & aliquando quiescunt. Incipit ergo refellere singulas partes: & primo illam Zenonis: Omnia semper quiescere. Primo, quod hoc sensui repugnet, quo percipitur multa moueri. Secundo, quia hæc opinio destruit non modo vnam partem, sed totam Philosophiam, & omnino naturam, quæ est principium motus: non modo vnam scientiam, sed omnes artes & scientias euertit: & quoniam omnes artes fiunt per motum & principia philosophica, supponit motum, saltem spiritualem per quem inuestigat primum motorem, & Mathematicæ supponunt motum, à quo abstrahunt. Tertio, quia tollit principia naturalia, & ideo non est à Physico contra Zenonem disputandum. Deinde refutat alteram partem Heraclitii, scilicet omnia semper moueri: nã hæc etiam opinio euertit naturam, quæ sicuti motus, ita etiã principiũ est quietis: tũ quia repugnat sensui, experimur enim quædã quiescere. Sed sequaces Heraclitii respondebunt, quamuis res nobis videantur quiescere, semper tamen habere aliquem motum, scilicet occultum. Cæterum hoc reũcit Aristoteles, quia si discurramus per singulas partes motus, nullam inueniemus semper rebus omnibus conuenire. Primo in accretione, quæ in rebus (inquit) viuentibus non fit continuè & semper. Ex quo loco volunt aliqui colligere accretionem non esse motum continuum: sed immerito plane, quia sensus Aristotelis perspicuus est: non enim intendit probare accretionem eo tempore, quo durat, non esse motum continuum, sed non conuenire omni tempore animali. Sed de hac dubitatione lege, quæ diximus 5. Physicorũ, cum de accretione disputauimus. Probat motu alterationis non omnia moueri semper: Primo, si diceret aliquis ex partibus subiectis semper vnam modo, mo-

dò, modo alteram commutari, hoc (inquit) falsum est, quia aliquando omnes partes substantiæ simul commutantur, vt patet in concretione aquæ, vel in coagulatione lactis. Secundo, nec ex parte terminorum, quia omnis commutatio fit ab vno contrario in alterum contrarium: comparato ergo illo termino, cessat motus. Tertio experientia: Nam si alteratio semper durat, semper intenduntur formæ: sed experimur non ita accidere, imo potius lapis in eadem duritie perseuerat, vt nec fiat durior, nec mollior. De motu locali idem probat, quia cum res perueniunt ad sua loca naturalia, ibi etiam quiescunt. Præterea reijcit illam tertiam partem: quædam semper moueri, & quædam semper quiescere. Primo, quia repugnat experientiæ, nam lapidem (vt antea diximus) experimur nunc quiescere, nunc moueri. Secundo, quia ex hac positione tollitur accretio, quæ intermittitur, vt diximus: aliquando auferetur. Præterea, motus violentus, qui non est perpetuus, sed ex quiete naturaliter procedit: tollitur generatio & corruptio scilicet, denique omnis motus, qui est à quiete in vno termino ad quietem in altero. Quartam partem, quæ fuit Empedoclis, asserit quoque esse falsam, nimirum omnia aliquando moueri, & aliquando quiescere. Quæ sententia in superiori capite fuit refutata. Cum ergo nec omnia semper moueantur, nec omnia semper quiescant, nec quædam ex omnibus semper moueantur, quædam semper quiescant, nec omnia modo moueãtur, & postea quiescant, vt hactenus probatum est, restat inquirendum, vtrum aliqua sint omino immobilia, alia quæ semper moueantur, alia vero, quæ interdum moueantur, interdum quiescant.

CAP. QVARTVM. Omne, quod mouetur, ab alio moueri.

PRobat Aristoteles, quædam esse immobilia, quædam semper moueri, quædam vero nunc moueri, postea quiescere. Ex quo deinde colligit vnum motum æternum, & vnum primum motorem æternum. Ad hoc probandum, hoc aliud fundamentum probat in hoc capite, scilicet, omne, quod mouetur, ab alio moueri. Et quãuis hoc idem septimo libro tractasset, tamen in communi, illo in loco, modo vero in particulari discutitur, quod sit mouens prius, quam mobile. Quam rem vt explicet, præfatur tres diuisiones. Prima est iam exposita lib. 5. capite primo. Eorum, quæ mouentur, quædam per accidens, quædam per partem mouent, vel mouentur. Secunda diuisio: Eorum, quæ per se mouentur, quædam mouentur á principio interno efficiente, vt animata, alia à principio agitantur, vt inanimata. Tertia diuisio: Eorum, quæ per se mouentur, tam à se, quam ab alio, quædam mouentur naturaliter, quædam violenter. Explicat hos motus primo in animalibus, in quibus si motus comparetur toti animali, dicitur totũ

animal

animal moueri naturaliter: sed si comparetur corpori tunc loquendum est secundùm elementum prædominans. Nã si sit motus sursum, vt cum animal saltat, consetur illi motus quodammodo violentus, si dsit deorsum, naturalis. Similiter respectu partium in partem anteriorem progreditur. Nam incedere pedibus sed retrorsum ambulare, violentum. Deinde in inanimatis: nam lapis cum deorsum tendit, mouetur naturaliter: cã vero sursum, violẽter. Accedit iam ad explicandã quæstionem propositã, an omne quod mouetur, ab alio moueatur, & ait, hoc in motibus violentis clarum esse, nam motus violẽtus oritur à principio externo. Similiter in motibus naturalibus animatorũ videtur esse manifestũ, quia se habet animal, sicut nauis, quæ dicitur moueri à se, quia intrà se habet nautam, à quo mouetur, ita animal habet in se animam, à qua mouetur corpus, & ideo dicitur totũ animal a se moueri. Tota ergo difficultas est in motu inanimatorũ vt grauiũ & leuium, quæ videtur moueri à se: & tamẽ non cernitur in eis, quæ pars sit per se mouens, & quæ per se mota. Vnde non videtur moueri ab alio. Probatur igitur: Ista etiam, cũ naturaliter mouentur, nõ mouentur à se: sed non ab alio principio, quã à se moueri, est viuere, vt in secundo de anima dicitur, sed inanimata nõ viuũt: ergo non mouentur a se. Secundo si mouerẽtur à se, haberent potestatem desistẽdi a motu sicut animalia. Tertio: Si à se mouerentur, haberent plures motus, vt ignis sursum & deorsum, nam ideo animalia mouentur variis motibus, quia mouentur à se, & à principio interno: sed consequens est falsum: ergo & antecedens. Quæ rationes probabiles sunt, vt inquit D. Thomas. Quarto in omni eo quod mouetur, aliud est, quod mouet, et aliud, quod mouetur, ita vt illa sint distincta, & separata: nam vnum continuum non potest agere in semetipsum, cum agens & patiẽs sint semper diuersa. Quare in animalibus, quæ se mouent, inueniemus partiũ distinctionem, sed in inanimatis non possumus inuenire partem mouentem separatam a parte per se mota, imo omnes partes vnum continuum efficiunt: ergo non possunt moueri a se, sed ab alio. Vt ergo dissoluat propositam dubitationem, præfatur duo. Primũ est. Sicut inter mouentia, ita inter mobilia, quædam mouentur per se, quædam ex accidenti. Secundo annotat dupliciter aliquid in potentia esse: Vno modo in potentia proxima, cum quis iam habet formam, & facultatem ad agendum, sed non habet actum secundum, nimirum functionem illius formæ: vt cùm quis iam scientiam cõparauit, sed nõdum aliquid contemplatur. Alio modo in potentia remota, quæ dicitur potentia essentialis, seu potentia ad formam seu ad actum primum, vt cum res non habet formam, neque principium operandi, vt homo antequam addiscat scientiam. Ex hac distinctione, quæ locum etiam habet in grauibus & leuibus, soluit quæstionem: siquidem prius quam vnum elementum conuertatur in aliud, est potentia remota, non

modo ad motum illius, sed ad eius formam, grauitatem (scilicet) seu leuitatem: postquam vero conuertitur in illud, habet actum primum, & habebit statim actum secundum, nempe motum, nisi impediatur: si ergo aliquod tollat illud impedimentũ, illud remouens prohibens partim erit causa illius motus, partim vero nõ: est enim causa per accidẽs non vero per se: causa autẽ per se motus grauiũ & leuium, erit res illa, quæ illis tribuit actus primos & formas: quia dans formã, dat consequẽtia ad formã: sed huiusmodi causa fuit generans: ergo à generante mouẽtur per se, & a remouente prohibens, per accidens. Quare verum est, quod in hoc capite instituebat probare, omnia quæ mouentur, ab alio moueri.

CAP. QVINTVM.

Deueniẽdum esse ad vnũ primum motorem.

CVm probatum sit, quidquid mouetur, ab alio moueri, cap. superiori: accedit Arist. ad probandum hoc cap. in omni motu deueniendum esse ad vnum primum motorem, qui non moueatur per se, vt vel omni careat motu, vel certe moueatur tãtùm per accidens, ita vt nõ moueatur ab alio, sed si mouetur, moueatur à se ipso. Præfatur autem duas mouentium diuisiones. Prior est: Quædam ita mouentur, vt si mul ab aliqua externa vi moueantur, vt baculus, qui motus ab homine, lapidem pellit. Alia mouentur à se ipsis, vt animalia: hæc vero, quæ à se ipsis mouentur, aut mouent proximè, ita vt tangant rem motam, aut vno, vel pluribus vtuntur medijs, vt cùm homo manu mouet baculum, & baculo lapidem. Præterea, cum multa sint mouentia, quæ primum mouens sequuntur, ita ad illud affecta sunt, vt minùs moueant, quàm illud, tum quia mouentur à primo, nec vicissim mouetur primum, tum quia primum potest sine alijs mouere, alia verò sine primo non possunt. His constitutis, quibusdam rationibus propositum theorema demonstrat Aristoteles. Prima est: Si omne, quod monetur, ab alio moueatur, illud quod mouet, aut mouetur á se ipso, aut ab alio externo principio: si mouetur à se ipso, & non ab alio, hoc est primum mouens, quod quærimus: si autem ab alio externo principio, cùm progressus nõ sit in infinitũ, necesse est deuenire mus ad mouens, quod non moueatur ab alio, sed aut non moueatur, aut si moueatur, moueatur à se ipso. Quod autem non sit progressus in infinitum, inde constat, quia si esset, non daretur primum mouens, quare nec esset, quod vltimo moueretur: hæc enim inter se connectuntur. Vnde sequeretur, vt motus tolleretur è medio, quod fieri non potest. Deinde tractat hanc rationem paulo aliter: cùm omne (inquit) mouens aliquod moueat, & aliquo, hoc est, aut se ipso, aut medio externo, medium autem non potest mouere, nisi ab alio externo moueatur, rursusq; illud aliud, si est medium, debet ab alio externo

moueri: hic autem progressus non potest esse in infinitum, sequitur ergo deueniendum esse ad aliquod mouens, quod non moueatur ab alio, sed vel sit immobile, vel si moueatur, moueatur à se ipso. Altera ratio est: Si quidquid mouetur, ab externa vi moueatur, aut fit per accidens & fortuito, aut per se & à necessario principio: fieri fortuito absurdum est, alioquin posset aliter euenire, scilicet, vt moueret aliquid, cum interim ab alio non moueretur, & illo posito nihil sequeretur impossibile: at illo posito, sequitur impossibile, scilicet vt non sit motus, nam si necesse est, vt quidquid mouet, moueatur ab alio, ita vt nihil moueri possit, quin ab alio moueatur, primum autem mouens ex hypothesi non mouetur ab alio, certe non mouetur: quod si non moueatur, tolletur motus: fieri igitur non potest, vt moueat aliquid, et fortuito accidat, quod mouetur, ab externa vi moueri. Proximum erat, vt alteram partem refelleret sed prius rationem interserit, qua mouens primum esse doceat ab omni motum liberum: quæ certe ratio non est huius loci, ne ordo inuersus esse videatur: sic igitur colligitur ratio: Cum tria reperiãtur in motu: id, quod mouet: id, quod mouetur, & medium, quo mouens mouet, quidquid mouetur, non est necesse, vt aliud moueat, potest enim moueri tantùm: medium autem si mul mouet, & mouetur, quia coniunctum est cum eo, quod sequitur: ergo verisimile est dari aliquid, quod moueat & non moueatur. Vnde laudanda est hac in parte sententia Anaxagoræ, qui dicebat, mentem illam diuinam, quam faciebat primam causam mouentem, esse liberam ab omni motione & permixtione: non enim aliter poterat esse primum mouẽs. Hac ratione interpositam iam partem alteram diuisionis antea propositæ refellit, docetq; quod mouetur, ab alio moueri, id non per se & necessario fieri: nam aut mouetur eadem specie motus, aut diuersa: eadem moueri non potest: fieret enim vt idem curaret, & curaretur, doceret Geometriam, eandemque disceret: sed neque diuersa, cum enim species motus definitæ sint, perueniendum tandem erit ad id, quod moueat, & non moueatur. Quod si dicas repetendas esse priores formas, atque ita perpetuo fore, vt quod mouet, alia specie moueatur, id constare nõ posse ex eo docet, quia sequeretur idem incõmodum: nam quod vltimo mouetur, non solum à proximo mouente, sed à superiore & primo magis ac versus mouetur: si igitur moueatur homo ad sanitatem, & finitis tandem formis motus, eadem formæ repetantur, necesse erit profecto aliquem ex superioribus mouentibus eodem motu affici, cumque illa mouentia hominem moueant, fieret tandem, vt idem ad sanitatem & moueat, & moueatur. Dices, non esse incommodum, idem mouere & moueri eadem specie motus: nam baculus mouet lapidem, & eodem specie motu mouetur ab homine: aer etiam calefacit corpus, & calefit ab igne. Respondeo, etiam si aliquid moueat, & moueatur eadem specie motus, non tamen necessario & in omnibus ita

bus ita euenit, sed id conuenit tantùm his, quæ sunt media, & quasi instrumenta primi mouentis, ratio vero probat in omnibus & necessario ita euenire, vt si constituatur primum mouens, quod ab alio non moueatur. Tertia ratio est: Magis id mouet, quod mouetur à se ipso, quam id quod mouetur ab alio: magis enim mouet lapidem homo ipse, quam baculus: si ergo in motu collocandum est mouens, quod sit fons & principium motus, profectò collocandum erit, quod non moueatur ab alio, sed aut nullo modo, aut à se ipso. Ex his perspicuum euasit collocandum esse primum aliquod mouens, quod vel non moueatur, vel certe non moueatur ab alio, sed à se ipso. Quo autem pacto fieri possit, vt idem seipsum moueat, inquit Aristoteles: primùm non posse ita fieri, vt totum moueat, & totũ moueatur, probatur: Si totũ moueat totum, sequeretur idem mouere & moueri eadem specie motus, quod absurdum est. Secundo, cum id quod mouet, actu sit, & id quod mouetur, potestate sane si totum moueat ad calorem, & ad calorem mouetur, idem erit actu calidum, & potestate calidum, quod fieri non potest: non enim aliquid ita se mouet, vt totum moueat, & totum moueatur: vel fiat ergo, vt aliquid moueat, & aliquid moueatur. Quod tribus modis intelligi potest, aut vt pars vtraque moueat vtramque: aut pars vna, vel plures seipsas moueant, cæteris interea quiescentibus: aut vt pars vna moueat immota, & alia moueatur. Primam partem esse falsam, ex his colligit Aristoteles. Primo, quia ex eo sequitur vtramque partem esse primo mouentem. si enim corpus animam mouet, & vicissim anima corpus, profectò vtrique accommodabitur ratio primi mouentis. Vnde fiet, vt nihil sit, quod primo moueatur, nam esse plura, quæ primo moueantur, fieri non potest. Secundo, cùm sit conclusio, esse aliquid, quod à se ipso mouetur, fieri non potest, vt quidquid mouetur, ab alio moueatur, hinc efficitur vtramque partem ab vtraque non moueri. Tertio, si ita sit, sequitur vt idem moueat, & moueatur eadem specie motus. Partem autem secundam falsam esse, ita demonstrat: Si propterea totum seipsum mouet, quia pars tota, vel plures seipsas mouent, certe totum se ipsum primum non mouebit, sed gratia partis; & ita tandem relinquitur eo quod seipsum mouet, partem vnam per se immotam manere, alteram verò moueri tantum, nihilque mouere. Quod ita esse, in hunc modum persuadet: Si aliquis motus constans ex his tribus A. B. C. & A. moueat B. & B. moueat C. C. autem tantùm moueatur, certe quod ex his constat, seipsum mouere dicitur: & quamuis pars C. auferatur, quod reliquum est, ex partibus A. B. compositum, nihil minùs seipsum mouebit: igitur in eo, quod se ipsum mouet, duæ tantum partes necessariæ sunt, quarum vna moueat & altera moueatur, quæ ita sunt affectæ inter se, vt vel sit inter illas vnus contactus, vel certe vna alteram tangat, nec vicissim ab illa

tangatur: mutuus contactus in corporibus cernitur: qui vero non est mutuus, in his, quorum alterum tantùm corpus est, vt in partibus animalis: tangit enim anima corpus virtute sua, qui verus contactus non est, sed est contactus spiritualis & virtutis, vicissim autem non tangitur à corpore. Deinde Aristoteles proponit quandam dubitationem: si ab eo, quod mouet seipsum, auferatur aliqua pars á parte mouente, & item aliqua à parte, quæ mouetur, quod supereſt, seipsum adhuc moueat, hoc est an pars, quæ supereſt ipsius A. moueat partem, quæ supereſt ipsius B. Est enim quæstio dubia in vtramque partem, nam si pars, quæ supereſt ipsius A. adhuc mouet, et pars, quæ supereſt ipsius B. adhuc moueatur, antea non mouebat totum seipsum primo & per se, sed per partes: non enim totum A. mouebat totum B. sed pars partẽ: si vero facta detractione pars ipsius A. quæ supereſt, non mouet partem, quæ supereſt ipsius B. ideò sequitur incommodum, totum antea non mouisse seipsum primo & per se, sed per partes detractas. Respondet Aristoteles, facta detractione, quod supereſt ipsius A. mouere id quod supereſt ipsius B. nec sequitur illud incommodum, quod facta detractione, id quod supereſt, aliter se habet, quàm antea se habebat, quoniam ante diuisionem, quod modo supereſt ipsius A. erat in ipso mouente A. tanquam pars in tota natura actualiter potestate, quare non mouebat actu & per se, sed vna cum toto: & pars quæ supereſt ipsius B. erat in mobili B. tanquam in subiecto, atque ita mouebatur non per se, sed vna cum toto: facta vero diuisione vtrumque habet rationem totius. Vnde pars, quæ supereſt ipsius A. tanquam totum mouens actu mouet partem, quæ supereſt ipsius B. tanquam totum mobile actu: tunc omnia intelligenda sunt ex hypothesi, si pars mouens corpus continuum, diuidi possit, re vera primum mouens non potest diuidi. Sed his videtur repugnare id quod docuit Aristoteles in libro 7. nempe parte quiescente, totum quiescere: non ergo parte detracta, quod supereſt, potest moueri. Respondeo, quod scripsit Aristoteles libro 7. esse intelligendum, si pars continua cum toto quiescat, tunc enim totum quiescit: hic autem docet, si pars auferatur, quod supereſt, posse moueri. Ex his colligit Aristoteles, in omnibus, quæ mouentur, primum mouens esse immobile, vt vel non moueatur vllo modo, vel certe non ab alio, sed à seipso.

CAP. SEXTVM.

Quo probatur, dandum esse vnum primum motorem.

Ostensurus Aristoteles esse aliquod primũ mouens, quod omni motu caret, vt nec per se, nec per accidens moueatur: sitq; commune omnium re-

niũ rerum ex motus æternitate exordium, dicit, probatque primo loco mouens esse æternum, tum quia motus est æternus: quare necesse erit mouens esse æternũ, quod perpetuo moueat: tum etiam ex animalium formis id perspici potest. Quo argumento & rem propositam probat Aristoteles, & dubitationi occurrit: sic enim posset aliquis obijcere: Quædam sunt, quæ cum partibus careant, & sine ortu fiant, & sine interitu esse desinant, vt animaliũ formæ, quæ cum à se ipsis moueantur, videntur nullam aliam causam priorem requirere: ac proinde non oportere præter ipsas mouens aliquod primũ & commune excogitare. Quam obiectionem ita diluit Aristoteles, vt admittat, animalium formas neque oriri, neque interire (hæc enim proprie compositorum sunt) sed negat ideo fieri, vt præter illas nullum primum mouens, & commune collocandum sit, quia potius cum perpetua sit illarum formarum successio, necesse est ab aliquo principio ortum habeat: nam illius neque vna forma animalium neque omnes possunt esse causæ: non vna quidem, quia aliquando non est, & quod non est, æternitatis causa esse non potest: non omnes, quia non sunt simul, suntque infinitæ: necesse igitur est, aliquod ab his omnibus, quæ oriuntur, & intereunt, diuersum, sit causa huius æternæ successionis: primum ergo principium æternum erit, siue vnum sit siue multa, quanuis probabilius sit, vt sit vnum primum principium, vnde omnia pendeant, nam vt melius est esse principia finita, quam infinita, si modo ex finitis ijdẽ effectus sequãtur, sic satius est vnum principium, quam multa, si illud sufficiens sit: semper enim natura id facit, quod melius est: cum ergo vnum primum principium sufficiens sit ad illa omnia præstanda, quæ multa præstare possunt, satius erit, vt sit vnum primum principium, quam vt sint multa. Deinde, cum ostensum sit perpetuo fuisse motum, necesse est vt sit aliquis primus motus, qui huius æternæ motus successionis causa sit: sed vnus motus ab vno motore procedit: si ergo primus motus vnus est, & primus motor vnus erit. Sequitur iam, vt demonstret Aristoteles, primum motorem expertem esse omnis motus, quod ipse tum ex his, quæ demonstrata sunt, tum ex animalium motione confirmat, nam animalia vno tantum motu se mouent, scilicet locali, & hoc motu ad hæc non proprie se mouent, quoniam illius principium externum est. Qui locus alioqui difficilis, sic est breuiter exponendus: Motus ad locum ex anima quidem habet ortum, tanquam ex interno principio, sed quia sequitur alios motus, quorum externa est causa, hoc nomine dicitur ab externo principio proficisci: cum igitur vno motu se animalia moueant, & is æternus esse nõ possit: quia & ipsa mouet, vna cũ illis mouetur ex accidenti: si quid igitur sit, quod æterno motu moueat, necesse est prorsus careat omni motu: sed primus motor (vt probatum

est) externus, mouetque motu æterno necesse igitur est, vt omni motu liber sit, vt neque per se, neque per accidens moueatur. Itaque totius rationis summa hæc est: Ea causa, quæ dum mouet, mouetur per se aut per accidens, non potest efficere motum æternum: si igitur aliquis motus est æternus, eius motor primus nullo modo debet moueri, nec per se, nec per accidens, sed debet esse liber omni motu, alioqui non posset efficere motum æternum, iam vero & ex istis verbis idem colligi potest: nam vniuersum in seipso semper manet, in eodemque spatio, & mutat locum tantum causa partium: opus igitur est motorē eius esse ab omni motu liberum: cuius consecutionis vis hæc est: Motor primus causa est, vt cœlum maneat in eodem spatio, in eoq; vt totum quodammodo quiescat: ergo vacabit ipse omni motu: vel certe hæc est: Per accidens mouentur, quæ in his sunt, quæ locum mutant: sed primus motor toti orbi assistit: totus autem orbis locum non mutat: primus igitur motor, nec per accidens quidem mouetur. Obijciet aliquis aduersus priorem rationem, orbes planetarum moueri per accidens, & tamen eterno motu moueri: ergo. Sed Aristoteles negat orbes planetarum moueri per accidens à suprema sphæra, sed mouentur (inquit) ab alio: nam per accidens ea mouentur, quæ sunt in his, quibus per se inest motus. His demonstratis, ostendit Aristoteles aliquod esse debere primum corpus æternum, quod perenni motu ciea tur, idque concludit tum ex primi mouentis æternitate, tum etiam ex varietate mutationum, quæ in rebus inferioribus cernitur. Nam si primus motor in motibus proximè moueret has res inferiores, nulla certe esset varietatis ratio, sed aut mouerentur semper omnia, eodemque motu, aut semper quiescerent. Cum videamus igitur varias esse mutationes in rebus inferioribus, & nunc moueri, & nunc quiescere, profectò oportet præter motorem primum esse aliquod primum corpus, ex cuius motu varietas hæc proficiscatur. Ex quibus omnibus colligit Aristoteles esse quidpiam omnis motus expers, vt primum motorem, & quidpiam, quod semper moueatur, vt cœlum, & quæpiam denique, quæ interdum moueantur, interdum quiescant, verùm neque hæ rationes Aristotelis sunt omnino firmæ: nam si primus motor esset æternus, quatenus motor est, esset necessarium, mobile æternum esse: tamen, quia non est æternus, quatenus motor est, sed secundum suam naturam absolutam, non esset necessarium mundum esse æternum: non enim mouet Deus necessitate naturæ, sed libera voluntate. Vnde, quamuis ipse proxime moueret res has inferiores, posset tamen in eis efficere varias mutationes, quoniam (vt docēt Theologi) quidquid facit Deus per causas secundas efficientes, potest per se ipsum sine ipsis efficere.

(2.)

CAP.

CAP. SEPTIMVM.

Quo probat, motum localem esse omnium primum.

CVM propositum sit Aristotelis illa confirmare, quæ hactenus de primo mouente concluſit, & de æternitate eius, quod mouetur, á duabus quæſtionibus exorditur. Prior eſt, ſit ne aliquis motus continuus, & perpetuus, & quis nam ille ſit. Altera eſt, quis nam motus ſit omnium primus. Quæſtionem primam explicat, atque primum motum eſſe lationem, hoc eſt, commutatio eſt prior accretione, ſed commutatione prior eſt latio: ergo latio eſt omnium prima. Propoſitionem ita probat: Accretio fit accedente alimento, quod in principio diſſimile eſt rei, quæ augetur, & poſtea ſimile fit, & in eandem naturam conuertitur: ſed non poteſt alimentum ex diſſimili fieri ſimile ſine commutatione: ergo. Aſſumptionem ita concludit: Commutatio non fit, niſi quod commutat & quod commutatur, ſe tangant, cum antea longè diſtarent: vt autem, quæ antea longè diſtabant, ſe tangant, latione opus eſt: ergo latio prius eſt commutatione. Præterea, & veteres (inquit) id confirmant, qui putabant rarum, & denſum eſſe omnium principia: rarum quidem caloris, & mollitiei, denſum verò frigoris, & duritiei: at rarum & denſum ſine latione non fiunt: nam rarum eſt cuius partes magis diſtant: denſum vero, cuius partes viciniores ſunt: latio igitur eſt omnium prima. Rurſus vnum altero prius dicitur, vel natura, vel tempore, vel dignitate: ſed his omnibus modis latio prior eſt cæteris motibus: ergo. Eſſe natura priorem, inde patet, quia poteſt eſſe ſine alijs, non contra, etenim neceſſe eſt eſſe aliquem motum continuum & ſempiternum, id enim præſtantius eſt, & quod præſtantius eſt ſi fieri poſſit, id ſemper natura facit: at latio ſola continua & ſempiterna eſſe poteſt, vt poſteà probabimus: igitur ſine alijs mutationibus eſſe poteſt, aliæ verò ſine ipſa eſſe non poſſunt: efficitur ergo lationem cæteris eſſe natura priorem. Eſſe autem prius tempore, conſtat ex eo, quod latio ſit æterna, non autem reliquæ mutationes: at quod æternum eſt, antecedit illis, quæ tempore definito ſunt: latio igitur eſt prior cæteris motibus tempore. Obijcies, primam in animalibus mutationem eſſe ortum: nam latio vltimo loco illis ineſt: primus igitur locus dabitur ortui. Reſpondet Ariſtoteles in re eadem generationem præire alijs motibus, omnino autem & abſolute lationem eſſe priorem. ſi enim hoc pacto generatio eſſet prima, oporteret omnia eſſe genita, ac proinde peritura quod manifeſtè abſurdum eſt. Eſſe verò dignitate priorem: his rationibus cõcludit. Primum, id dignitate prius eſt, quod eſt generatione poſterius: ſed latio eſt generatione poſterius alijs mutationibus, cum animalia vltimo ſe mouere ſo-

leant ad locum: igitur cæteris præstantior est: Huius tamen argumenti propositio in rebus diuersis non est omnino vera, cùm videamus in ipsis animalium partibus causas esse perfectiores, quæ primum à natura formantur, vt cor, aut cerebrum: at in re eadem quodammodo vera est. Etenim res non, statim ac ortum habent, perfectæ sunt, sed quo magis ab ortu recedunt, eo perfectiores euadant, quod in plantis & in animalibus cernere licet: sensus autem propositionis nostro instituto accommodatus, hic est. Cum multa in rem conueniant, quod tempore posterius conuenit, id est præstantius, cumque latio talis sit, superest eam esse potiorem, iam latio minime omnium mutandi vim habet dimouendi rem à suo statu: fit enim in locum, qui in re ipsa, quæ mouetur, locum non haberet, cum reliquæ mutationes in his fiant, quibus res, quæ mouetur, affecta est: latio igitur præstantior est. Postremo: Quæ re ipsa mouent, omnium præstantissima sunt: hæc autem sola latione se mouent voluntarie, & non alia mutatione. Latio igitur cæteris mutationibus dignitate antecellit. Absoluta hac quæstione, docere parat Aristoteles, cum sint tres lationis formæ, scilicet recta, in orbem, & quæ ex his componitur, cui demum primus locus debeatur, quod vbi demonstratum fuerit, simul perspicuum euadit, id quod secundo loco quærebamus, scilicet motum aliquem continuum esse sempiternum, & quis ille sit: Primum vero docet nullam ex alijs mutationibus continuam esse & sempiternam, nam omnis motus, siue ad quantitatem, siue ad qualitatem pertineat, est ex contrario in contrarium: at distantia quæ contrarijs extremis clauditur, finita est: nullus igitur huiusmodi motus infinitus esse potest, & æternus. Quod vero multis contrarijs mouetur ex albo in nigrum, & vicissim ex nigro ad album, neque ad aliquid perpetuo & continenter moueri, hac ratione demonstrat: si contrarij motus continui sunt, sequitur vt idem simul contrarijs motibus moueatur, nam exploratum principium est (vt ait Simplicius) quod mutatur in aliquod extremum, quam primum cœpit moueri, dici posse in illud mutari, modo sit continua mutatio, vt si aliquid ex albo in nigrum, & vicissim ex nigro in album continue moueatur, vbi primum ex albo moueri inciperet, vere dicitur & in nigrum mutari, & in album. Quæ sane mutationes contrariæ sunt, cum illarum extrema sint contraria: hæc eadem ratio in ortu & interitu valet. Nam si interitus sine medio tempore ortus commutatus sit, quod oritur, simul & orietur & interibit, quod absurdum est. Deinde remouet Aristoteles tres obiectiones, quæ videntur obstare his, quæ diximus. Prima est: Ortus & interitus non sunt mutationes contrariæ, sed contradicentes, quia fiunt inter ens, & non ens: nihil igitur inuabit, quo minus hæ mutationes sint contrariæ. Respondet, etiam si non sint contrariæ, non posse tamen esse continuas, quia non possunt simul in

simul in eodem cohærere: nam alij motus contrarij non ideo negantur esse continui, quia sint contrarij, sed quia non possunt simul esse in eodem. Secunda est: Ortus & interitus nulla est contraria quies, vt dictum est lib. 5. non igitur intercipiũtur quiete, quare erũt continui. Respondet, etsi non intercipiantur contraria quiete, inter eos tamen intercesse tempus, in quo res nec oritur, nec interit, ac proinde non esse continuos. Tertia: Vnum vni contrarium est, non multis: sed motus est contrarius alteri motui: non igitur est cõtrarius quieti, qua intercipiatur. Respondet, posse vnum aduersari multis diuersa ratione, quomodo id, quod est æquale, aduersatur maiori & minori, vni per excessum, alteri per defectum, sic etiam motus opponitur, & motui, & quieti motus, vt habitus habitui, vel forma formæ, & quieti, vt forma priuationi. Ad extremum alia ratione probat, motus contrarios non esse continuos, vt ex his fiat vnus motus æternus, nam absurdum esset, id, quod oritur, quamprimum ortum est, interire sine vlla intermissione: esset enim iniqua natura, & male prouida rebus naturalibus, frustraque illas in lucem produxisset: necesse igitur est, postquam res est orta, per manere aliquo tempore. Eadem est ratio in alijs mutationibus, non enim quod crescit, quamprimùm crescit, debet decrescere, nec quod alteratur, quamprimùm alteratum est, discedere debet ab ea quantitate, sed conuenit, vt aliquo tempore quiescat in eo extremo, ad quod est mutatum.

CAP. OCTAVVM.

Motum circularem esse æternum.

CVm sit triplex latio recta, in orbẽ, & ex his mixta, quadã continua, sicut et perpetua, Loc cap. docet Arist. primum, mixta non posse esse æterna: & inde patet, quod recta, ex qua illa composita est, æterna esse nequeat: decinde rectam, quæ sine recursu fit, æternã & continuam esse non posse, ex eo demonstrat, quod omnis magnitudo finita sit, extremis clausa, in qua nihil infinito motu fieri possit, in sexto lib. ostensum est. Quod vero nec illæ mutationes continuæ & perpetuæ esse possint, quæ reditu fiunt & recursu, aliquot rationibus persuadet. Prima est: Motus specie differentes, vnam & eãdem mutationem efficere non possunt, id est, non possunt continuari, vt dictum est lib. 5. cap. 4. at motus, qui recursu fiunt, sunt specie differentes, nã sunt contrarij: & quia fiunt ad extrema contraria, & quia se mutuo impediunt tam in circulo, quam in recta linea. Ex his igitur vnus & continuus motus non coalescit. Secunda ratio ducitur ex his duabus postulatis. Prius est: In magnitudine recta tria sunt puncta: principium, á quo incipit motus: extremum, in quod desinit, & medium: ac medium in motu continuo esse

medium potestate, fieri verò actu, cum interrumpitur quiete, vt quiescat mobile, & postea redeat ad motum. Alterum est, si quid motu continuo feratur, nullum esse magnitudinis medium punctum, ad quod res accedat, & à quo recedat. Aut enim accessus & recessus in eodem momento temporis fierent, aut in alio & alio: & cum inter duo quælibet momenta medium sit tempus, id quod continenter mouetur, in illo medio tempore quiesceret: quod absurdum est. Ex his ita concluditur ratio: Nihil, quod ad punctum aliquod accessit, & ab eodem recessit, illoque vtitur tanquam principio actu, & fine motus, potest cõtinuè moueri: sed quod recurrit, accedit ad punctum aliquod, scilicet ad illud, vnde incipit recursus, & ab eodem recedit, illoque vtitur, vt principio actu ipsius recursus, & fine prioris motus: non igitur, quod recurrit & regreditur, potest continuè moueri. Et semper has rationes vocat Aristoteles proprias. Prius quam autem logicas adferat, & communes, dilucidat tria veterum argumenta. Primum est: Demus vt eorum, quæ æqua celeritate feruntur, vnum citius ad extremum perueniat: sint enim duo corpora F. & G. quæ per æqualia spatia pari celeritate ferantur, F. à puncto A. in punctum C. & G. à puncto B. in punctum E. Rursus statuamus corpus F. accedere ad punctum B. & ab eodem recedere vsque ad punctum C. sequitur corpus G. peruenire citius ad punctum E. quam F. ad punctum C. quod absurdum est, cum positum sit corpora ista æqua celeritate moueri. Respondet Aristoteles non esse concedendum, vt corpus F. ad punctum B. accedat & ab eodem recedat, si motus sit continuus: sic enim hæc duo corpora non mouerentur. Secundum est, quod Zenon tollebat motum: nam in magnitudine infinitæ partes continentur. sed infinitæ percurri non possunt tempore finito: nullus igitur motus esse potest. Respondet Aristoteles lib. 6. cap. 2. & 9. hanc quæstionem esse explicatam, & ita non esse incõmodum, infinitas magnitudinis partes finito tempore pertransiri, quod tempus perinde infinitum sit, atq; magnitudo. Verum hæc responsio (inquit) quamuis interroganti occurrat, tamen quæstionem penitus non dissoluit: si enim proponat sine compositione in hunc modum: potest ne fieri, vt infinita, quæ sunt in magnitudine, percurrantur, eadem certe responsio adhiberi non poterit. Vera igitur ex his quæ diximus, responsio ad quæstionem, hæc est: Cum ea quæ in magnitudine sunt, tum actu sint, tum potestate, potestate quidem, quando continua est magnitudo: actu vero, quando diuiditur: quatenus potestate sunt, præteriri posse, quatenus vero sunt actu, non posse. Tertium est: si punctum medium magnitudinis ad priorem partem pertineat vt finis, & ad posteriorem vt principium eodem modo momentũ ad tempus affectum erit: at hinc sequitur simul esse, & non esse, & cõtrarijs simul affici: istud enim tempus A.B.C. & corpus aliquod toto tempore A.B. esse album, tempore vero

vero B C. esse nigrum: si medium momentum B. & ad præteritum tempus pertineat, & ad futurum, efficietur plane in momento B. corpus album esse pariter & nigrum. Respondet Aristoteles, si temporis solius ratio labeatur, medium momentum ad vtrumque tempus referendum esse, tam ad præteritum, quam ad futurum: quod si spectemus rem, quæ mutatur, medium momentum ad posterius tempus pertinere, & ad posteram affectionem: illis itaque omnibus positis, corpus, quod mutatur, sitque ex albo nigrum, toto tempore A B. album esse præter vltimum B. in illo enim iam desinit esse album, & factum est nigrum. Hactenus his rationibus propositis desumptis ex propriis principijs, quibus demonstratiue vsus est Arist. deinceps logicas adfert. Prima sumpta est ex hoc axiomate, quod continenter fertur ad aliquod extremum, non solum in fine, sed etiam in principio ad illud ferri dicitur. Hinc ita ducitur ratio: Quod mouetur ex loco infero ad superum, & rursus ex supero in inferum continenter, vbi primum cæpit moueri, vere dicitur ferri ad superum locum, & item ad inferum: at si mouetur continenter, idem igitur simul contrarijs motibus afficitur, quod incommodum est: sequitur & hoc alterum incommodum, vt moueatur aliquid inde, vbi nõdum est: nam si mouetur in locum inferum, necesse est esse non posse, & quod mouetur aliquo motu, prius quam moueatur, quiescere quiete illi motui contraria. Ex his ita concluditur ratio: Quod mouetur ex loco infero ad superũ, simul non mouetur ex supero in inferum, quia sunt motus contrarij: prius igitur, quam illo motu creatur, quiescat quiete illi motui contraria: quies autem illi contraria est in supero loco: quiescit igitur in illo: non ergo ascensus & descensus cõtinui sunt, cum sit intermedia quies. Tertia ratio concludit, fieri simul oriri que contraria & contradicentia, cum cõtinuo motu ex albo in nõ album & rursus ex non albo in album quidpiam moueatur, simul enim ac moueretur hoc motu, fieret & non album, & album: quæ cum absurda sint, relinquitur dictam mutationem quouis motu fieri cõtinuã, & sempiternam esse non posse.

OBIECTIONES in hoc capite.

HOC loco se offerunt hæ obiectiones. Prima est: si ita esset, vt motus, qui fiunt recursu, interciperentur media quiete, fieret vt graue corpus supra quiesceret, cum nihil extrinsecus motum eius impediret. Secunda est: si lapis sursum proiectus saxo occurreret ingentis cuiusdam magnitudinis, certe non posset supra quiescere ante regressum, alioqui oporteret vt exiguus lapis ingens saxum detineret: hæc autem incommoda sunt: nihil ergo prohibet motus, qui fiunt recursu, esse continuos. Prima obiectio sic dilui tur: Aliquid est, quod prohibet, ne graue corpus continuo recedat: id vero non est aer, neque na-

tura rei, quæ ascendit, sed natura motus regressionis, quoniam, vt constat ex his, quæ dicta sunt, ad illius rationẽ pertinet, vt sit accessus & recessus actu, compositione eiusdem puncti, qui nullo modo in temporis puncto esse possunt. Secunda sic dissoluitur. Posita illa hypothesi, proiectũ lapidem quiescere non posse, sed continuo descendere, vbi occurrit saxo descendenti, non quod ascensus, & descensus sint motus continui, sed quod sint contigui, & consequenter. Neque id repugnat Aristotelis sententiæ: quod enim scribit Aristoteles, intelligendum est ex rei natura: si enim lapis proiectus suæ naturæ relinquatur, ascendatque, quousque durat impetus: extincto vero impetu descendat, plane non prius descendet, quam in puncto regressionis quieuerit: at vero si illi in media via, antequam elanguerit impetus, ingens aliquod saxum obuiam ierit, non mirum erit, si absque quiete media descenderit, id enim non fiet per se, sed per accidens. Dices hanc responsionẽ pugnare cum eo principio: quidquid alio motu cietur, quo ante non cieba-tur, antequam illo cieretur, quieuit quiete illi contraria. Respondeo, hoc principium verum esse, si res non impediatur quiete oppositа, quod si impediatur quiescere, non esse verum. Quod autem dictum est de paruo lapide sursum proiecto, cui in media via occurrit grande aliquod saxum, dicendum est etiam de pila impetu missa, vel ad pauimentum, vel ad parietem: non enim quiesceret, quanuis per eandẽ lineam retrocedat, quia non sua sponte, extincto iam impetu, sed vi impulsa, ante quam impetus à proiecto impressus extingueretur, retrocessit: nec tamen erunt sic duo motus continui, sed erunt contigui, nec etiam refert, quod non sit media quies, quia Aristoteles loquitur solum de eo, quod per se sit, & ex natura rei, non autem de eo, quod fit per accidens.

CAPVT NONVM.

Quod motus in orbem sit continuus, perpetuus, & omnium primus.

MOnstrauit Aristoteles satis copiose præcedenti cap. motum rectum cum reflexione continuum, & perpetuum esse non posse: deinceps illud sequitur, vt doceat, motum in orbem sempiternũ esse posse, quod hoc capite ostendit. Primũ ex eo docet sempiternum esse, quod si id statuatur nullum ex illis incommodis sequatur, quæ sunt superiori capite constituta: non enim hinc sequitur id, quod mouetur in orbem ferri ad extrema contraria, nam in circulo non sunt extrema contraria, ad quæ corpus dicatur moueri: sed vnum & idem punctum est principium & finis, vnde fit motum in orbem perpetuum esse posse. Deinde docet Aristoteles motum in orbem eũ esse, qui ex eodem ad idem punctum fit,

fit, rectum vero, qui ab vno extremo ad aliud extremum per lineam rectã mediã in motu recto: necesse est ergo perpetuo in eisdem versari, & per eadem moueri: sin motu vero in orbem id non est necessarium. Quæ verba duplicẽ possunt habere sensum: Prior est, vt dicamus in motu recta esse punctum, ad quod accedit id, quod mouetur, & à quo recedit in reflexione: at in circulo, per quem fit motus in orbẽ, non licet huiusmodi punctum reperire. Vnde etiam fit, vt motus in orbem perennis esse possit. Possunt etiam & hunc sensum reddere, vt dicamus in motu recto ipsum mobile, quam primum peruenerit ad punctum, ad quod mouebatur, reflecti per eandem partẽ magnitudinis, quod in circulo nunquam fit. Ex his colligit Aristoteles nullam aliam mutationem perpetuam esse, cum vnãquamque illarum oporteat esse punctum, ad quod id, quod mouetur, accedit, & à quo etiam recedat, sicque falsam esse Heraclidi & Cratili sententiam, qui omnes mutationes ad diminutionem, & accretionem referebant, eas continuas & sempiternas statuentes. Deinde docet Aristoteles, motum in orbem cæteris omnibus lationibus esse priorem, ac perfectiorem. Primumque proponit diuisionem lationis in rectam, & in eam, quæ est in orbem, & mixtam. Rectã, & in orbem priores esse mixta, ex eo cõstat, quod mixta ex his componatur: partes vero constituentes priores sunt re constituta. Deinde, motus in orbem prior est motu recto. Nam motus rectus, aut est finitus, aut infinitus: vtroque autem prior est is, qui est in orbem, id est, prior est motu recto finito, infinitum enim prius est finito. Vocat motum rectum infinitum, qui ex contrarijs constat mutationibus: id enim, quod simplicius est, prius est eo, quod est magis compositum, & motus rectus, & finitus ex contrarijs mutationibus, cum sit perpetuus, coalescit. Est etiam motus in orbem perfectior cæteris mutationibus, atque infinitus, & in infinitum perfectior finito. Ex quibus omnibus constat, motum in orbem sempiternum esse, ac cæteris omnibus perfectiorem & priorem. Hactenus docuit Aristoteles, motum in orbem perpetuum esse, & cæteris mutationibus priorem: nunc causas explicat, quibus perpetuus & prior dicatur motus rectus. Præterea infinitus esse non potest, quia in magnitudine, per quam fit, reperiuntur triã puncta distincta: principium à quo incipit motus, medium ipsum, & finis: ad quem cum peruenerit id, quod mouetur, quiesceret necesse est, vt iterum moueatur: at in sphæra hæc non reperiuntur, vnumquodque enim punctum medium, principium & finis, dicitur potestate: est tamen centrum punctum, scilicet in medio, quod horum trium rationem habere dicitur. Principiũ dicitur, quia sphæra æquo internallo constituitur, & sit medium, quia omnes partes sphæræ ab eo pari distant internallo, finis vero, quia omnes lineæ ab sphæra ductæ in centrum desinunt. Ex his sequitur

sphæram

sphæram partim moueri, partim quiescere, mouentur tantum partes, & quia circa idem medium volvitur, quiesceret autem, quia non mutat locum. Deinde causam reddit Aristoteles, quare motus in orbem sit cæteris mutationibus prior: est autem hæc causa, quia est cæterarum mutationum mensura, vt docet Aristoteles quarto Physicorum, capite vltimo, & secundo de cœlo cap. 4. mensuram autem, vt idem docet decimo Metaphysicorum, oportet esse primam, simpliciſsimam, & maxime notam. Præterea, æquabile prius est inæquabili: motus cœli æqualis est, vt docet Aristoteles secundo de cælo, cap. 6. cæteræ mutationes inæquabiles: erit igitur conuersio cæteris mutationibus prior: cæteræ mutationes inæquabiles dicuntur, quia in illis reperitur vigor, intensio & remissio: in his quæ mouẽtur motu violento, in principio est vigor, & intensio, in fine remissio: vt cũ quis lapidem proiicit versus partem superiorem: in motu naturali, quo res magis accedit ad suum locum naturalem, celerius mouetur, quo autem magis ab eo distat, eo tardius agitatur. Quænam autem sint harum differentiarũ causæ, explicuimus quinto Physicorum prope finem.

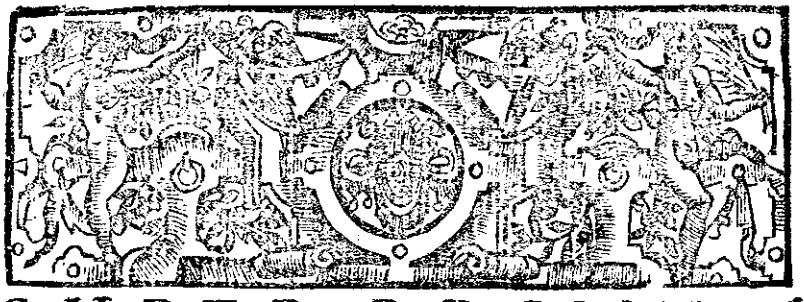
CAP. VLTIMVM. Quod primus motor sit infinitę virtutis, & expers omnis magnitudinis.

DEmonstraturus Aristoteles hoc decimo capite, primum motorem infinitæ esse virtutis, & expertẽ omnis magnitudinis, duo statuit theoremata, quorum primum est huiusmodi: Virtus finita non potest mouere aliquod corpus tempore infinito. Cuius theorematis hæc est explicatio: Sit corpus A. virtutis finitæ, quod moueat corpus B. tempore infinito: à corpore A. auferamus partem D. quæ moueat partem mobilis B. C. D. mouebit eam minori tempore, quam A moueat ipsum B. minor enim virtus minori tempore mouet, maior diuturniori. Rursus à virtute A. aliam partem auferamus, eamque adiungamus parti D. & á mobili B. partem etiam demamus, quam addamus parti E. pars illa, quæ modo ablata est à virtute A. coniuncta cum parte D. maiori tempore mouebit, sed finito: deinde à virtute A. subinde aliæ, atque aliæ partes auferantur, ita tandem virtus illa A. cum sit finita, consumetur: omne enim finitum ablatione finiti tandem consumitur: non igitur mouebit tempore infinito, sed eo duntaxat, quod simul cũ virtute consumitur, & absoluitur. Secundum theorema est: In magnitudine finita non potest esse virtus infinita: hinc enim sequitur eandem magnitudinem per idem spatium, eodem tempore à virtute finita, & infinita moueri, quod ita demonstramus: Sit corpus A. infinitæ virtutis, quam moueat corpus B. per spatium C. D. tempore vnius horæ: sit corpus finitum, quod moueat eandem magnitudinem per idem spatium

tiam tempore multo maiore: sit tempus illud centum horarum: deinde magnitudo finita augeatur, duplo mouebit haud dubie eam magnitudinem tẽpore quinquaginta horarum, & ita sæpius augeatur, quousque moueat illam magnitudinem tempore vnius horæ: id enim fieri potest, vt scilicet virtus eius magnitudinis augeatur, ita vt ferat illam magnitudinem tẽpore vnius horæ. Vnde sequitur, magnitudinem illam moueri virtute finita, & infinita per idem spatium eodem tempore, quod fieri non potest. His ita constitutis, sic concluditur prima ratio: Virtus finita non potest mouere tempore infinito: at primus motor mouet tempore infinito: non igitur est finitæ virtutis. Secunda ratio sic colligi potest: In magnitudine finita non potest esse virtus infinita, atqui primus motor est virtutis infinitæ: non igitur potest esse in magnitudine finita, nec potest esse in magnitudine infinita, quia talem magnitudinem infinitam natura non patitur. Ex his igitur sequitur primũ motorem infinitæ esse virtutis, expertem omnis magnitudinis. In reliqua parte huius capitis pertractat Aristoteles tres quæstiones, vt ex earum solutione multo magis intelligatur res proposita. Prima est, an in magnitudine infinita possit esse virtus finita, quod fieri non posse duabus rationibus demonstrat. Prior est: Sit corpus infinitum A. habeatque virtutem infinitam: à corpore A. infinito extrahamus partem aliquam, quæ moueat tempore aliquo certo, rursus aliam partem auferamus duplo maiorem, quæ quidem mouebit tempore duplo minorem magnitudinem per certum aliquod spatium: deinde aliæ partes extrahantur, & cum infinitæ partes ex magnitudine infinita extrahi possint, sequitur haud dubie virtutem extractam infinitam esse posse, cum possit quamcumque virtutem finitam superare, & ita necessario concedendum est, magnitudinem illam infinitam habere virtutem infinitam. Secunda ratio: Si magnitudo infinita haberet virtutem finitam, posset accipi magnitudo finita, cuius virtus metiretur virtutem magnitudinis infinitæ, & magnitudo etiam finita magnitudinem infinitam metiretur: aut concedendum esset partem aliquam magnitudinis infinitæ sine virtute vlla esse, quod cum fieri non possit, sequitur magnitudinem infinitam non habere virtutem finitam, quod fuerat demonstrãdum. Secunda quæstio est, à quo tandem proiecta moueantur. Quidam respondebunt, moueri ab aere. Verum hi quæstionem non soluunt, quæri enim ab illis iterum posset, à quo tandem aer moueatur. Alij dicunt motum proiectorum fieri per antiperistasim, hoc est per reciprocam corporum in suo loco mutationem. Verum neque horum sententia verisimilis est. Restamen ita habet (ait Aristoteles:) Qui primo mouet rem proiectam, aerem proximũ mouet, & in illum vim mouendi proximam partem aeris consequenter transfundit: hæc virtus paulatim labefactatur, ac remittitur, quousque ad eam partẽ aeris res proiecta deueniat, quæ ib

quę in sequentem partem aeris virtutem mouendi non posset transmittere: cæterũ melius est, vt dicamus, quemadmodum diximus in quinto Physicorum, causam motus proiectorum esse virtutem impressam á proiciente, qua virtute proiecta in partem superiorem feruntur, quæ sensim remittitur: & ita necesse est causam in partem inferiorem reflecti, quamuis aer concitatus (vt diximus) possit esse causa adiuuans. Hæc quæstio propterea proposita est ab Aristotele, vt intelligamus motum proiectorum perpetuũ esse, non per se, sed per accidens, eo quod fit à multis motoribus. Vnde si aliquis sit vnus, & sempiternus motus, necesse est eum esse ab vno simplicissimo, atque infinito motore: illud, quod ait Aristoteles hoc loco, motum proiectorum non esse vnum, & continuum, non videtur verisimile. Quis enim credat, vt diximus 5. Physicorũ, motum sagittæ aut alicuius alius corporis, vt magna proiecti, non esse vnũ & continuum, quandiu durat virtus proiicientis? Tertia quæstio est, in quo loco sit primus motor, cũ sint duo principia mundi, centrum & extremitas extrema. Respondet Aristoteles, primum motorem esse in extremitate extrema ipsius cœli, non quidem, quod ea continuatur: est enim magnitudinis expers, sed quia eius virtus in ea extremitate, quæ celerrime omnium fertur, maxime sit constituta. Ex his, quæ hactenus in his capitibus dicta sunt, constat, primum motorem infinitum esse, magnitudinis expertem, vnum & simplicissimum: & ita absoluta est, quæ de motu & primo motore susceptæ fuerat ab Aristotele disputatio, à nobis vero paulo altius est repetenda.

LAVS DEO.

SVPER PRIMVM LIBRVM PHYSICAE AVSCultationis Aristotelis.

DE PRINCIPIIS PRIMIS NATVRALIS entis, Commentaria per Quæstiones.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE OÑA BVRGENsi in Sacra Theologia Magistro, ordinisq; Beatæ Mariæ de Mercede in Prouincia Castellæ Prouinciali.

PRÆFATIO DE INTENTIONE AVTHORIS ET diuisione totius primi libri per Quæstiones.

MVLTA sunt quæ Aristot. in his capitibus huius libri docuit, quæ peculiariter sunt examinãda: in primo enim dixit, tentandum esse determinare de ente naturali à principijs causis, & elementis: & inter hæc ab vniuersalioribus. In secũdo, disputauit cõtra Parmenidem & Melissum ponẽtes vnum principiũ entis naturalis, & illud infinitũ immobile, &c. In tertio, soluit illorum rationes notãter q; docuit quod si definitum est substantia, partes definitionis etiam debent esse substãtia: In quarto, explosus est sententiam Anaxagoræ ponẽtis infinita principia, & infinites athomos, vbi etiã notãter dixit, quod ex nihilo nihil fit, lumine solũ naturæ notũ: In quinto, determinauit de principijs quod sint contraria. In sexto, quod sunt plura quam vnum, nõ tamen infinita: In septimo, quod tantum sunt tria, materia scilicet priuatio, & forma, quæ secundum rẽ duo sunt, materia & forma, ratione vero tria, quia priuatio solo intellectu à materia secernitur. In octauo, condẽnauit antiquos turpiter de materia

prima ſentientes. In vltimo vero dicta tria principia inter ſe comparat dicens: quod forma eſt, quoddã bonum & diuinum, materia autem ſicut mater paſsiue ſe habet illam recipiendo, priuatio tandẽ ſicut adultera quæ machinatur malũ in virũ.

Placet autem per ſex quæſtiones ad quæ vt ad præcipua capita particulares difficultates redduco, ſicque illas in articulos, diuido vt ſoleo, omnia & ſingula dicta Ariſt. examinare: prima erit de modo procedendi, & cognoſcendi ſcientificè. Secunda, de principijs entis naturalis in communi, Tertia, particulariter de eiſdem, & primo de materia. Quarta, de forma. Quinta, de priuatione. Vltima, de compoſitio ſubſtantiali.

QVAEST. I.

De modo procedendi, & cognoſcendi, ſcientificè in Phyſica.

QVæſtio iſta verſatur circa caput primum, quod eſt velut proœmium totius Philoſophiæ, de qua quæque ſunt videnda. Primo, de cognitione rerum per ſuas cauſas. Secũdo, de cognitione ſcientifica per omnia genera cauſarum, tertio, de prima cognitione, & primo cognito reſpectu noſtri. Quarto, de eodem ſecundum ſe & ſuam naturã. Vltimo, de modo procedendi peculiariter in iſta ſcientia.

ARTICVLVS I.

Vtrum & quomodo, res ex cognitione cauſarũ, & principiorum cognoſcatur.

Explicatur titulus quæſt. 1. Argum. Secũdum Tertium

HOc eſt, in ad̃ habendam perfectam rei cognitionem, requiratur cognitio omnium cauſarum, & principiorum eius (vt ait Ariſt) videtur, quod non primo, quia definitio tradit rei perfectam cognitionem: non tamen omnes cauſas illius. Secũdo, demonſtratio etiam (vt dictum eſt primo poſterior euidentem cauſat rei cognitionem, quæ quidẽ non ſemper procedit per omnes cauſas. Tertiò, quia aliter de quantitate nõ eſſet perfecta ſcientia, nam mathematicus eam conſiderans, non cognoſcit omnes eius cauſas, cum Phyſicus etiam alias conſideret.

Primo aduerte, quod cognitio perfecta, alia eſt ſimplex, illa ſcilicet quæ habetur de re non componendo nec diuidendo, ſed ſimplici quaſi intuitu, & apprehenſione: alia verò eſt compoſita, quæ è contra propoſitiones conficiendo, & ratiocinando colligitur de re, quæ alio nomine cõplexa vocatur: conueniunt autem iſtæ duæ cognitiones in hoc, quod vtraq; habetur per principia, & cauſas: differunt tamen, nam ſi cognitio eſt complexa, ex cauſis, & principijs complexis pendet: ſimplex verò ex ſimplicibus: iſtæ autem ſimplices cauſæ, aliæ ſunt, intrinſicæ, quæ intrant rei compoſitionem eſſentialẽ, tales ſũt materia, & forma (de quibus

bus infra in hoc,& sequenti libro)alia vero sunt extrinsecæverbi causa, Deus,corpora cœlestia: & istæ, aliæ sunt per se,vt cõmemoratæ, & efficiens,& finalis.Aliq verò peraccidẽs vt musicus vel poeta respectu imaginis.Secundo considera, quod cognitio perfecta duplex est, alia totalis quæ habetur de re, secundũ omnia illa,quę possunt de tali re cognosci, tunc enim de homine totalem habemus cognitionem,quando cognoscimus eũ secundum ea quę in illo cognosci possunt,idest,cũ cognoscimus illum secũdum quod cognoscibilis est:& istam cognitionem appello cõprahensiuam:alia vero est, cognitio perfecta in tali genere, quando scilicet,rem aliquam cognoscimus,secũdum quod est sub aliquo peculiari genere scibilis, qua ratione mathematici habent cognitionẽ de quantitate perfectã, non quidem absolutè,sed in tali genere,quatenus scilicet abstrahit à materia intelligibili, & Philosophus naturalis de homine quatenus abstrahit à materia singulari.Tertio notandũ, quod elementũ,causa,&principium(vt omnes cõmuniter dicunt) differunt inter se, ita,quod se habent sicut superius & inferius,principium enim est vnde aliquid incipit sicq; punctum principiat lineam,instans tempus,& terminus à quo motum,causa verò præter hoc addit, quod dicit influxum in effectum:elementum,tandem super hæc omnia addit: quod sit causa materialis rei compositionẽ intrans & in quam res vltimo resoluitur,vnde aer,aqua,&c.elementa dicuntur, & literæ dictionis: optimè autem Arist.locutus est disiunctiuè de his: non enim omnis scientia habet hæc tria,sed vnius sunt elemẽta,alterius causæ,&c.

Nota 2.

Nota 3.

Iam dico primo, ad habendam de aliqua re simplicem cognitionẽ totalem,necessum est, omnia illius principia,causas, & elementa cognoscere,siuè intrinseca sint siue extrinseca.Patet, quia habere totalem cognitionem ex secundo notabili, nihil aliud est,quam cognoscere omnia, quæ de illa re sunt cognoscibilia,hoc est,omnia quæ per se habent connexionem cum tali re, constat autem, quod tam causæ intrinsecæ, quam extrinsicæ per se principiant, similiter & elementa dicunt connexionem cum tali effectu,& re causata:si ergo totaliter talis res cognoscatur, omnia illa debent cognosci. Notanter dixi causæ intrinsicæ, siue extrinsicæ per se,nam causæ per accidens, & quæ accidentaliter connectuntur cum effectu, non est necesse,quod cognoscantur, cum impertinenter se habeant respectu effectus V.C.ad hoc,quod imago totaliter cognoscatur, non est opus cognoscere Pictorem,qui est causa efficiens imaginis,esse musicũ, vel poetam:quia ista per accidens se habent respectu imaginis, & respectu pictoris in quantum pictor est,&idem dicendum de cognitionibus complexis ad hoc,vt totaliter cognoscantur quod dixi de simplicibus.

1.Cõclus.

Dico secũdò. Ad habendã cognitionem de aliqua re perfectam,non oportet omnes eius causas, etiam

2.Cõclus.

intrinseca cognoscere: Patet, nã mathematicæ, perfectissimæ, scientiæ sunt in quibus nõ est necesse omnes quantitatis cuiuslas tradere sed solum quæ ad talem scientiam conducunt & quæ quantitati conueniunt prout est in tali genere scibilis. Idem dicendum de complexis si solum habeamus de illis cognitionem in tali genere. Considera tamen principia cõplexa, alia esse omnibus scientijs cõmunia (vt dixi in posterioribus, tale est illud, quilibet est, vel non est: vtrũ autem sit primum omnium, & vniuersalissimum, dicam in metaphysica primo libro) Alia vero sunt peculiaris scientię. V.C. in scientia de homine, omnis homo est animal rationale & in scientia de ente naturalia omne cõstãs ex contrarijs est corruptibile.

Illa ex dictis. Vnde, infero verum sensum Arist. hic dum docet, quod omnis scientia & cognitio procedit ex causis, &c. quod loquitur de cognitione in tali genere, & non totaliter & eius ratio sic habet: omnis cognitio quæ habetur de aliquo obiecto, quod secundum quod est in tali genere scibilis habet principia causas, & elementa, ab his debet procedere, philosophia autem naturalis procedit ex obiecto, quod est scibile in tali scientia habet principia, causas, & elemẽta: à principijs ergo huius generis debet procedere. Ad argumenta. Ad primum dicendum, quod cognitio quę habetur de definitione, tantum est, in suo genere non tamen totalis, nec omni ex parte (vt alij dicũt) per quod etiã patet ad secundum. Tertium vero patet articulum sequentem.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnis cognitio scientifica, habeatur per omnia genera causarum.

HOc est, an omnis scientia demõstret passiones de suo obiecto per quatuor genera causarum, nam si sic, profecto cognitio simpliciter & perfecta erit semper cognitio omni ex parte & totalis.

Videtur quod non. Primo, nam Metaphy. abstrahit à motu, ergo ab efficienti, patet consequentia, quia (vt dicitur secundo lib. huius) efficiens est, vnde incipit motus. Confirm. quia etiam Metaphy. abstrahit à materia, ergo solum demonstrat per causam formalem, & finalem. Secundo, quia Physicus non omnes conclusiones demonstrat per omnia genera causarum, neque etiã ad elemẽtis causis, & principijs sed ab altero solum: ergo. Antecedens intuenti patet, præcipue cum agit de natura, & materia, & forma. Confirm, mathematicæ non procedunt à causa efficienti, quia abstrahunt à materia: nã omnis efficiens est circa materiam, præter efficientem increatum qui ex nihilo aliquid producit, ergo non procedit etiam per causam finalem, quia finalis est cuius gratia efficiens operatur, neque etiam à causa formali, quia vbi non est materia non est etiam forma. Arg. 1.

Primo aduertendum, quod (vt in posterioribus dicebam) medium in demonstratione est causa passionis, Nota 1.

idem

idē ergo est inquirere an omnis scientia demonstret per quatuor genera causarum,& an medium demonstrationis in qualibet scientia cauſet omnibus modis,non quidem simul ſed diuſim,iam in vno genere, iam in alio:quando autem medium eſt definitio,cauſa eſt efficiens materialis,& formalis paſsionis,imò & finalis, nā & efficit paſsionem,& ſubiectat illā, & dat illi eſſe,& paſsio ipſa producta,eſt propter illud,quamuis(vt ibidem latius aduertebam) ſubiectum cauſalitaſq; illius reſpectu paſsionis, ſolum eſt via originis, & emanationis cuius,iam,quod in rigore potius eſt principium quam cauſa. Secūdò notandum,quod ſcientię procedunt in duplici materia, ſenſibili inquā, quæ nihil aliud eſt,quam ſubiectum paſsionis qualitatibus ſenſibilibus affectum,putà calidum,& frigidū,&c. Et in materia intelligibili,quā quidam dicunt eſſe quantitatem abſtractam ſecundum rationem,ſed in veritate fallunt, quia ſi ſic,quantitas non eſſet obiectū mathematicæ,ſed potius figura,vel aliud accidens; patet,quia obiectum mathematicæ,debet reſpicere materiam intelligibilem:ſi ergo ipſa eſt materia intelligibilis,ipſa non erit obiectum,ſed figura vel aliud accidens ipſam quantitatem reſpiciens,eſt ergo materia intelligibilis ipſa ſubſtantia præciſſa ſecundum rationē à qualitatibus ſenſibilibus,& iſtam reſpicit ipſa quantitas,vt ſubiectum.

2. Nota.

Iam dico primò, mathematicæ non procedūt per materiam ſenſibilem(cum abſtrahant ab illa)bene tamen per materiam intelligibilē,vnde, nec procedunt per efficientem, (non dicere,quod quantitas à mathematico conſiderata careat efficiēti,ſed quod efficiens illius non cadit ſub conſideratione mathematica)& conſequenter nec procedūt per cauſam finalem, vbi enim non eſt efficiens,nec finis poteſt eſſe,quia agēs: propter finem eſt,vt bene probat ſecunda ratio ſupra facta,& Sonzin.7 Methaphyſ. quæſt. 15.& 16.Iabe.quæſtio.1.artic.3. in tertio lib.

1.Cōcluſ.

Dico ſecundo,& eſt certiſsimū, Phyſicum procedere per omnia genera cauſarum, vtpote per materialem,formalem,finalem, & efficientem,quod demonſtratur ab Ariſt. & 4.lib.huius. De Methaphyſica verò Auerro.& Albert.dicunt procedere per efficientem formalem,& finalem Alex. verò ſolum per finalē, aliter alij quorum rationes quia faciles omitto.

2.Cōcluſ.

Tertio tandem dico, Metaphyſicam procedere per efficiētem, quia ad illum ſpectat primam cauſam cōſiderare, quatenus res omnes conſeruat,& producit, nō quidem per motum(ſic enim Phyſicum eſt,vt libro octauo,huius patebit)ſed per quandam ſimplicem emanationem in ipſas tantum influendo,vnde etiā procedit per finalem,quia(ex dictis)vbi datur agens,datur finis, per formalē verò omnes ferè fatentur, & ſimiliter per materialem ſine dubio tenēdum eſt quod procedat,nō quidem per illam quæ eſt ſubiectū tranſmutationis fieri, ſed per illā quæ eſt ſubiectū formæ in facto eſſe,& pars

quidditatis & essentiæ rei, per quod patet ad obiecta, res enim est clara, & facilis, & in Methaphysica ex professo tractatur libro primo.

ARTICVLVS III.

Quod sit primo cognitum ab intellectu respectu nostri.

SInuosa satis quæstio ista varietate sententiarum, & opinionum reddita est, præterquam quod ipsa inse est explicatu difficilis. Antea tñ quam diuersorum placita referam primo recollendum est, quod prolo go ad Logicam dicebam, intellectũ nostrum esse in principio tanquam tabula quædam rasa in qua nihil est de pictũ, est enim sine speciebus intelligibilibus, quæ sunt cognitionis principia vnde quærere quod sit primo cognitum ab intellectu, idẽ est, quod inquirere, quid primo depingatur in hoc intellectu quãdo est in principio seu via originis respectu intellectionis. Secundo notandum, quod cognitio intellectiua, alia est confusa, quando scilicet totum cognoscimus non cognoscendo suas partes, vt cum Verbi gratia, turrim cognosco ignorando tamen ex lateribus, vel lapidibus, sit conflata (sic exẽplificat Philosophus 1. huius) aliaue ro est distincta, cum scilicet totum cognosco, suas partes cognoscendo; exemplum patet, in supra posito. Vtraque autem duplex est vna actualis, quæ circa totũ actuale versatur, adest circa totum, quod acta habet suas partes, quale est animal respectu viuentis & sensibilis; potentialis altera, quæ est circa totum potentiale, illud scilicet, quod habet suas partes, in potentia, quale est animal respectu suarum specierum, scilicet hominis & bruti (de quibus in Logica, quæstionibus vniuersalibus.) Inter has autẽ cognitiones ordo est, quòd confusa præcedit distinctam, & actualis potentialem secundum quod substantia accidens ipsum præcedit, quia ratio potentialitatis, & totius potestatiui, sit solo beneficio intellectus, & ita necessario est accidens; actualis vero prouenit ab ipsa natura & essentia rei. Cũ vero omnia, quæ sunt in rerum natura sint entia, omnia cadunt sub intellectus obiecto, quod est ens in tota sua latitudine, (vt dicitur. Tertio de anima,) sed cũ quælibet res, V.C. Petrus possit considerari in quantum ens, vel in quantum substantia, corpus, animal, Petrus, dubium est, quod istorum cognoscatur simplici prima, sed confusa cognitione.

Not. 1.

Not. 2.

His positis, moderni quidã sentiunt intellectum modo vniuersale modo particulare primo cognoscere, & secundum hos cessat cõtrouersia. Probant, quia respectu sensus nõ datur primum sensatũ, ergo nec respecta intellectus primum cognitũ. Confirmatur experientia, qua quis in se experitur pro suo libito primo singularia deinde vniuersalia, vel è cõtra & inter hæc vniuersiliora, vel minus vniuersale cognoscere.

1. Sẽtent.

Arg. proba tã sẽtent.

Secunda opinio est Scoti in primo, & tertio, & suorum discipulorũ

2. Sẽtent.

varijs in locis, ponẽtis vniuersale primum cognitum, sed inter vniuersalia speciem atomam, quæ inquit ille formaliter, primo terminat actũ intellectus. Probat primo, quia ꝙ facilius abstrahitur, primo cognoscitur, manifestum est autem speciem infimam V.C. homo, facilius abstrahi, quia minus distat à singularibus à quibus fit abstractio, ergo. Secũdo, quia phantasma vt agens naturale producit optimum effectum quem potest, optimus autẽ effectus est species, & imagò speciei infimæ, quia illa saltem in representãdo perfectissima est (cum plures gradus qui ditatis representet) ergo illa primo cognoscatur. Tertio, illud primo cognoscitur, quod fortius mouet sensũ, singulare autem speciei specialissimæ, cum sit magis singulare fortius mouet sensum, quia sensus singularium est, ergo eius vniuersale primo ab intellectu cognoscitur & consequenter species specialissima. Quarto & vltimo, nam inter vniuersalia ens vniuersalissimum est, illud autẽ non potest confusse actualiter cognosci, quia talis cognitio est totius non cognitis partibus, ens autem nõ habet partes actuales cum sit conceptus simpliciter simplex & irresolubilis, vt patet ex capite de differẽtia, necessum est ergo, vt species specialissima, quæ est minus vniuersale, primo cognoscatur. Cõfir. quia alias multum tempus distaret, post cognitionem entis vsquequo species atoma cognosceretur, quod est contra experientiam, sequella patet, quia prius deberemus cognoscere omnia prædicata, quæ sunt inter ens & speciem vltimam.

Pro-bat. 1.

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

Vnde aduertendum vt colligitur ex ista ratione, quod Scotus non negat omnino ens esse primum cognitum, sed dicebat, quod potest considerari dupliciter, primò, secũdum totam suam latitudinẽ; & vt sic negat de illo, secũdo prout est modificatũ in specie vltima, & prout sic bene concedit ꝙ primo cognoscatur. Nota

Tertia verò sententia quæ est S. Tho. etiam de ente concedit in tota sua latitudine, & non solum modificatum, quod sit primum cognitum; ita hic & de ente & essentia, ibidem Caiet. & 1.p.q.85.art.3. Valle. & Ferra. q.3. Villalpand, q.1. hic Soncí. 7. Metaphys. q. 10. & 11. & omnes Thomistę. Probatur absolutè primo, quia quotiescunq; aliqua potentia procedit ad actum, primo prorũpit in actum imperfectum, quemadmodum natura humana prius natura actuatur forma plantæ deinde forma animalis, &c. intellectus autem potentia est in sua cognitione procedens ad actum, cognitio autem entis imperfectissima est, nam talis cognitio confusa dicit potentiam ad cognitionem confusam speciei infimæ, nam qui cognoscit cõfusse ens non cognoscit confusse istam speciem, ergo cognitio confusa entis prima est. Secundò, sicut se habent complexa ad complexa, ita simplicia, ad simplicia constat autem inter complexa, primum cognitum esse omnium vniuersalissimum, scilicet quodlibet est, vel non est, ergo inter simplicia erit ens primo cognitum, 3.Sẽ. 1.Argum. 2.Argum.

nitum cum sit vniuersalissimũ. Ter-
3.Ar. tio, illud vniuersale primo cognoscitur, cuius singulare facilius mouet sensum, singulare autem entis tale est, vt experientia patet cum quis à
4.Ar gum. lõge aliquid videt, priº cognoscit ꝙ sit ens deinde, quod corpus, tãdem quod animal, &c, ergo. Quartò, primum cognitum est illud cuius similitudo primò producitur in intellectu, talis autem est similitudo entis, ex hoc enim prouenit ꝙ pueri non intelligant, nam licet sensus cognoscant sua obiecta, tamen phantasmata non sunt dispositi administrandas species intelligibiles intellectui, per applicationem autem imperfectum producitur similitudo entis et ergo. Tãdem confirmatur pluribus locis Aristotelis, nã hic primo capite
Vltimũ. docet, quod ab vniuersalioribus est incipiendum, quia notiora sunt. Et si obijcias Aristotelem primo post, capite 2. dicentem, ꝙ singularia sunt notiora. Respondet, ꝙ loquitur de cognitione, tam sensitiua, quam intellectiua, sub priori autẽ cadit singulare, hic autẽ solum comparat vniuersalia inter se. Et si rursus obijcias Aristotelem 2. post. capit. 13. vbi dicit, quod singulare facilius definitur, quam vniuersale, vbi per singulare nõ potest intelligi id quod habet principium individuationis, cum tale non definiatur, intelligit ergo per definiri cognosci. Respondet, quod solũ intelligit cognosci distincte potentialiter, & ita sensus est, id quod est minus vniuersale facilius cognoscitur potentiali cognitione, quã magis vniuersale, & ratio est, quia minus vniuersale, pauciora inferiora cõtinet, & ita facilius cognoscitur. Si tãdem obijcias Aristotelem 7. Metaphy. capitulo 12. dicentem, vniuersalia esse cognitu difficillima, quia sunt à sensu remotissima. Respondet, ꝙ loquitur de substãtijs immaterialibus nõ de sensibilibus vt hic agitur.

Deinde probant isti autores simul, & secum de sententia quod singulare non possit primo cognosci, quia tale cognoscitur reflexe, ex Arist. 3. de anima capitulo 4. dicente, quod quemadmodum aliquando linea reflexa est, ita intellectus reflectitur super se in cognitione singularium, cognitio autem reflexa directa supponit, impossibile est ergo quod singulare primo cognoscatur. Secundo, nam singulare cognoscitur denudatum a materialitate beneficio intellectus agentis, cum enim intellectus possibilis potentia sit immaterialis, nequit primo, & directè materialia percipere, eo autẽ ipso quod denudatur, à materialitate denudatur & à singularitate materiæque cõmunis, ergo impossibile est quod singulare primo cognoscatur.

Hæc opinio Sanct. Thom. sic probata varie intelligitur à Thomistis, quidã enim vt Caietanus per ens primo cognitum intelligũt ens cõcretum quidditati sensibili, idest, quod est cõmune essentijs materialibus, nam immaterialia secundum se non cognoscũtur à nobis, sed per analogiam ad materialia. Alij vero ex Iunctis, vt habent quidam codices exceptorie Complutensiũ explicãt sic, quod ens concretum quid di-

Varia intellectio huius opinionis.

ditari sensibili est primo cognitum motione tantum, quia tale ens solum habet pro hoc statu intellectum mouere ad cognitionem, cum solũ ipsum à sensibus percipiatur, terminatiue vero (inquiunt isti) ens in tota sua latitudine primo cognoscitur, id est prima cognitio terminatur ad ipsum ens, vt sic, quia tale est obiectum intellectus. Tandem alij inter quos est Toletus connãtur has duas sententias Sanct. Thom. & Scoti in cõcordiam reducere hac distinctione, nam phantasmata dupliciter possunt intellectui applicari ad productionem specierum intelligibilium, vno modo imperfectè, & sic primo producitur species intelligibilis entis, alio modo perfectè, & prout sic, primo producitur species intelligibilis speciei athomæ, quod euidẽter patet in eo qui à longe aliquem videt, primo enim cognoscit, quod sit ens, deinde, quando tale ens aproximatur, sic tandem cognoscit quod sit talis, vnde inquit esse autor, quod quia vt in plurimum phantasmata imperfectè applicantur intellectui, ideo fere semper primum producitur species entis, ipsumq; est primo cognitũ, & hoc tãtũ intendit S. Thom. primã vero Scotus, & ita cessat quæstio inter ipsos. Sed bona venia quãuis ista forte sint vera, nõ satisfaciũt quæstioni, quia absolute non explicant quod sit primo cognitum, & ex natura rerum etiam, quia ex hoc sequeretur, quod cognitio confusa non esset simpliciter prior distincta, quia facta perfecta applicatione rei ad intellectum, tunc prior est cognitio distincta, facta vero imperfecta applicatione, prior erit cõfusa vt omnes concedunt, aliter ergo philosophandum est.

Vltima sententia in hac re ponit singulare primo cognitum, quæ anti qua satis est sed modus explicandi forte erit nouus, qui enim istã defendunt communiter, consequẽter negant intellectum agentem quẽ nos libenter concedimus. Pro cuius explicatione notandum est & sit fundamentum firmum, quod ea quæ non sunt sensibilia per se, nõ cognoscũtur per propriam speciem, atque adeò, nec proprio & distincto conceptu, & quidem quod attinet ad res spirituales, & ad entia rationis, ab omnibus ferè cõceditur, etiam a contraria sententia, quia intellectus pẽdet in propositione obiecti à sensu, qui nõ percipit spiritualia, sed quod neque entium rationis detur species, satis probatum est in Logica, q. 1. vniuersaliũ patetq; nam quod ex se non habet vnde moueat, nõ potest educere imaginem propriam, sed quod idem sit de substantijs materialibus, tenet ipse Scot. in 1. d. 3. q. 1. & 3. & d. 8. q. 2. Herbeus, quodlibet. 5. q. 12. Antonius Andreas 7. Metaph. q. 4. Iandum q. Tolet. de Anim. q. 5. Et ratione probatur, in nullo sensu datur species harum rerum, quia non sunt sensibilia per se, nec quæ vllus sensus potest substantiam cognoscere, vt probat D. Thom. 2. p. q. 75. ar. 7. ad secundum alias per sensum distingueremus, an in hostia esset substãtia panis nec ne, ergo neque in intellectu datur species earundem rerũ, quia pro hoc stu-

Vlti. sent.

tu intellectus à sensibus pendet, nec ab intellectu agente aliqua species fit, nisi sit similis in representatione ei quæ est in phãtasia. Dices, in phantasmate etiam representari subiectũ accidentium cum non representetur in abstracto sed in concreto. Sed contra, quia phantasia non cognoscit subiectum nudum, sed hoc album, &c. ergo hoc idem repræsentatur per intellectum, nec possumus formare cõceptum quod sit substãtia nuda representata, per speciem solius substãtiæ, alias materiæ, & formæ daretur propria species. Adde, quod angelorum, & Dei non potest dari in intellectu nostro propria species, vt omnes concedunt, quia non cadunt sub cognitione alicuius sensus: ergo similiter erit de substãtijs materialibus, cum etiã nõ cadãt per se sub aliquo sensu, alias si intellectus haberet propriam speciem substãtiæ materialis, posset illam proprio conceptu concipere cum species sit ratio concipiendi rem, sed consequens est falsum, substantia enim materialis, est quid cõstans materia, & forma, sed neque materiæ neque formæ habemus proprium conceptum, nam materiam cognoscimus per analogiam, ad materiam artificialẽ, formam vero ex effectibus, per multos discursus colligimus, & tãdem illam explicamus per similitudinem ad formas accidẽtales. Confirm. ex vi cõceptus quem de substantia habemus, nõ possumus discernere, an sit simplex vel compositæ sed id explicandum est, per effectus, & proportionem ad composita accidẽtali, & in homine patet cuius non formamus minùs proprium cõceptum, quamaliarum substantiarũ, sed illius non formamus proprium conceptum cum eius anima sit spiritualis, quam solũ in ordine, ad operationem concipimus, & rationem substantiæ non nisi per ordinem, ad accidentia explicamus, scilicet, id q̃ accidentibus primo substat est substantia. Item accidentia panis in Eucharistia eodẽ modo sentiuntur quo aliæ res sensibiles, & in alijs rebus non magis sentitur subiectum accidentium, quam ibidem, sed ibidem ex phantasmate panis consecrati nõ producitur in intellectu species propria substantiæ panis, nec proprius illius conceptus, quia ibidem verè nõ est talis substantia, ergo neque in alijs. Tandem accidentia materialia quæ non sunt sensibilia per se, non cognoscuntur, per propriam speciẽ nec distincto conceptu: ergo, &c. Nã virtutem Magnetis, & similium rerum solum ex effectu cognoscimus & appetitum sensitiuum, & habitus in eo existentes. Vnde, infero, quod ea quæ nõ sunt sensibilia per se, per discursus cognoscuntur, & per connotationem ad alia. V. C. substantiam materialem extransmutatione accidentium, sicut materiam ex trãsmutatione formarum, & inde colligitur, aliquid substãtiæ in illis, res autem spirituales per ordinem ad sensibilia. Vnde, D. Dionysio 7. de Diuinis Nominibus, & de cœlesti Hierarchia capite primo ait, Deum non per se à nobis cognosci, nisi ex sensibilibus D. August. 15. de Trinit. capit. 8. & Sancti communiter cir-

Infertur 1.

circa illud Paul. videmus, nunc per speculum,&c. Infero secundo, quod
Infertur 2. ex discursu quo res nõ sensibiles cognoscimus, manet aliqua species in intellectu qua illas postea facilius percipimus,ꝙ satis magis patebit.

Dico primo,in intellectu via originis necessario datur primũ cog-
1.Cõcluſ. nitũ determinatè.Patet, sicut se habet intellectus circa cõplexa,ita circa simplicia,constat autem quod in complexis datur primo cognitum, scilicet quodlibet est,vel nõ est, &c. Ergo etiam in simplicibus,quia ista ordinantur ad illa natura tua. Confirm. in intellectu angeli determinate primo cognoscitur eius essẽtia & natura,& in eius voluntate primum volitũ est seipsum diligere, & similiter in voluntate nostra est bonum quodcunq;,ergo,& similiter in intellecta erit aliquod determinate primò cognitum.

Dico secũdo,sub obiecto proprio
2.Cõcluſ. & proportionato intellectus etiam pro hoc statu, includitur singulare, quod cognoscitur per propriam speciem sui atque adeo directe, & proprie,ita Duran.Scotus. Greg. Arim.
1.Probatur Ricard.in 2.dist.24.q.3.& ex Iunioribus Tolet.3.de anim.q.12.Pere.3.Phi. c.16.probatur.1. ex eo,quod intellectus propositiones de subiecto singulari conficit,& inter singulare & vniuersale discernit, ergo proprie cognoscitur ab intellectu, quod autem detur species propria singularis ex priori colligitur,quia si illa non daretur,nec daretur conceptus proprius illius.Item si datur species expressa singularis,cur non impressa, quæ nec repugnat ex eò,quod repræsentet singularitatem, neque ex eo, quod materiã,neq; ex eo,quod vtrũque simul,cum in angelis dẽtur species spirituales singularium materialium,ex parte ergo speciei nõ repugnat,neque ex parte intellectus possibilis,cũ enim possit formare conceptum singularis,cur non poterit habere speciem illius cum magis accedat ad materialitatẽ quã intellectus angelinec ex parte intellectus agentis,cuius virtus actiua, est adequata capacitati possibilis,Adde,in anima separata manet cognitio singulariũ & actionum quas in vita fecit,vt patet ex coloquio Diuitis cum Abraham,superfluum autem esset de nouo à Deo infundi,ergo ex his euidẽter colligitur tertia pars conclusionis,quod directè cognoscatur. nam omne,ꝙ cognoscitur per propriam speciem,potest per illam directe cognosci.Secundo,quia singulare omne,sensib le est per se,ergo directè & non reflexe cognoscitur: consequentia euidẽs est ex notabili posito,nec videtur intelligibile quare aliqua non possint cognosci,& quæ sit illa reflexio, & conuersio ad phantasmata, quam alij ponunt.Resp.S.Tho. 1.p. q.14.art.11.ad.1.& q.55.art.2.& q.56. art.1.ad 2.& de verit.q.2.art.6.quod postquam intellectus cognouit naturam in vniuersali, reflectitur ad phãtasma ipsum à quo res vniuersalis abstracta fuit,& per illud cognoscitur res singulares. Sed cõtra est, ꝙ vel cognoscitur singulare per phantasma tanquã per obiectũ cognitũ. vel tanquã per speciem,non primũ, quia
2.Probatur

quia illa prius deberet cognoſci ab intellecta phantaſma ipſum, quam ſingulare repreſentatum per ipſum, quod eſt contra experientiam & contra rationem intellectus, quod in re materiali, & inferioris ordinis cognoſcat tam quam in obiecto. Præterea, quia phantaſma ipſum eſt materiale, & ſingulare, ergo ſi ipſum cognoſcitur, & in illo ſingulare repreſentatum, iam aliquid ſingulare materiale directè cognoſcitur. Item, ſi cognoſcitur ſingulare in phantaſmate, aſſignandum eſt per quam ſpeciē intelligibilem, non enim per ſpeciē vniuerſalis, quia illa indifferens eſt, nec magis repreſentat hoc quam aliud ſingulare, neq; etiam poteſt dici cum Enrico, quod phantaſma deſeruiat intellectui per modum ſpeciei, quia eſt res materialis & inferioris ordinis, nec ſufficit, quod Fonſeca dicit primo metaph. c. 3. q. 3. ſectione. 6. phantaſma, & ſpeciem vniuerſalis cōcurrere ſimul ad cognitionē ſingularis, cum. n. non ſint in eadem potentia, nec eiuſdem ordinis, non poſſunt id præſtare, & ſimiliter impugnatur, quod docet Soto, hic. q. 2. art. 2. ſingulare cognoſci ab intellectu per determinationem ad particulare phantaſma, alij dicūt cognoſci per hoc, quod cognoſcitur integra collectio accidentium illius, ſed tunc reddit quæſtio de accidēntibus, an ſit vniuerſali, vel ſingulari cognoſcātur, ſi primum, per illum non deuenimus in cognitionem huius ſingularis, ſi ſecundum habeo intentū. Præterea, quia ſi in intellectu tantum eſſet ſpecies vniuerſalis naturæ ſpecificæ: ergo viſo primo homine, tunc acquireretur ſpecies hominis, in communi, & poſtea viſis alijs nullæ de nouo aduenirent, quia eſſent ſuperfluæ in eodem ſubiecto, & de eodem prorſus obiecto, & tunc difficilè eſt quomodo poſſit diſtinctè ſingulare cognoſcere, quia ibidem non eſt conuerſio ad phantaſma, intellectus namq; non habet tunc vllam ſpeciem abſtractam de nouo à phantaſmatibus. Tandem, quia experimur nos cognoſcere ſingularia, imò, & ruſtici ſine vlla reflexione prius ſingularia, quam vniuerſalia cognoſcunt, cur ergo eſt denegandum intellectui, quod directe, & per propriam ſpeciem illa cognoſcat, non propter perfectionē, quia intellectus angeli perfectior eſt, nec propter imperfectionē, quia ſenſus eſt imperfectior, & tamē illa directè cognoſcit ergo nulla eſt omnino ratio propter quam id negemus intellectui, & hoc non eſt facile fundamentum huius concluſionis.

3.Cō.

Dico tertiò, ſub obiecto proportionato intellectus includitur vniuerſale, quod in principio per ſpeciē ſingularis cognoſcitur, poſtea autem per ſpeciem propriam. Iſta videtur expreſſa ſententia S. Th. 1. p. q. 11. art. 9. ad. 3. & colligitur euidēter. Primo, ex fundamento poſito, nam vniuerſale non eſt ſenſibile per ſe; ergo non cognoſcitur per propriam ſpeciem, nec eſt alia niſi ſingularis, ergo ſi cognoſcitur, per ſpeciē ſingularis debet cognoſci in principio, prima pars cōcluſionis experientia conſtat, cognoſcitur enim homo non cognito,

Probat.

2. Probatur.

Pe-

Petro neque Paulo. Secundò, hæc est vis intellectus supra sensum, vt proprias rerum quidditates cognoscere possit, quidditates autem, vniuersales sunt, & communes: ergo. Tertio secunda pars probatur, quod vniuersale in principio cognoscitur per speciem singularis, nam posito phãtasmate Petri, intellectus agẽs facit speciem Petri vt sic, nam habet virtutẽ ad illam efficiendam, & est naturale agens nõ impeditum; ergo: quod autem simul non efficiat aliam speciẽ vniuersalis patet, tum quia esset superflua cum species representans Petrum, representet, etiam hominem, tum, etiam, quia eadem ratione efficeret, aliam distinctam speciem animalis, & aliam corporis atq; adeò plures, & sine necessitate, cum enim in inferiori omnia superiora contineantur, species representãs inferius, est sufficiens principium cognoscendi omnia prædicata superiora. Præterea, quia si omnium prædicatorũ distinctorum species distinctæ producerentur, posset facillimè res distinctè cognosci, quantum ad omnia prædicata sua, quod est falsum cum ignoremus plura genera & differentias. Tandẽ, quia si intellectus agens plures species simul efficeret, etiam possibiles plures actus simul eliceret, quia nõ est ratio cur potius hac quã illa specie vtatur, cõsequens autem est contra experientiã; ergo intellectus agens in principio tantum producit speciem rei singularis, per quã cognoscitur tam singulare quã vniuersale in illo contentũ, intellectus enim cognoscens singulare per propriam speciem, diuersa singularia & eiusdem speciei per diuersas species intelligit, nã sunt abstractæ à diuersis phantasmatibus, istæ autem species diuersorum singularium in representatione cõueniunt in ordine ad prædicata communia, differunt tamen secundum diuersam contractionem, considerat ergo intellectus individua ipsa vt talia sunt, & postea, id quod est, illis commune, hoc est illorum conuenientiam & eodẽ modo cognoscit genera per conuenientiam specierum, & sic de alijs superioribus. Tertia autem pars conclusionis quod post prædictum actũ possit cognosci vniuersale per propriam, & peculiarem sui speciẽ probatur, nam postquam intellectus formauit cõceptum rei vniuersalis, postea facile concipit illud absq; memoria alicuius singularis, signum ergo est manssisse in intellectu talem speciem sicut multi dicunt in imaginatiua ex conceptu montis, & auri, relultare vnicam speciem vtrumque representatem, alias oporteret semper singularia conferre ad cognoscendum vniuersale, quod est cõtra experientiã. ¶ Dico quarto: Prius cognoscitur singulare quam vniuersale, itaque primo cognitum à nostro intellectu via originis & cognitione confusa est singulare. Hæc est contra opiniones supra positas, & cõtra Ricard. in 2. d. 24. q. 3. & Sco. in 2. d. 3. quæstiuncula tamen tenet Durã. in 2. dist. 3. q. 2. & Greg. in primo, dist. 3. q. 3. art. 1. Fonseca supra quatuor istis vt supra dixi aliter exponent quia negant intellectum agentem

Vlti. pro-batur.

3. Probat.

sicq;

sicque facile se expediunt ab argumentis contrariorum, est tamen sententia Arist. 1. post. cap. 2. dicentis, notiora nobis esse, quæ sunt sensui proximiora, hæc autem singularia sunt, & 2. post. ca. vltimo, dicit, vniuersale fieri ex notitia plurium singulariũ; ergo prius singularia cognoscũtur.

Probat. cõcl. 1 Ratione patet primo, intellectus potest directe cognoscere singulare, & prima species quę ei imprimitur est rei singularis, ergo quod primũ concipitur est ipsum singulare, potẽtia enim id primo concipit cuius speciem primo recipit, nam tunc est potentia sufficienter constituta in actu primo ad cognoscendum id quod repręsentatur per speciem.

2. Probat. Secũdo, eo ipso quod sensus cognoscit singulare, potest facillimè intellectus cognoscere illud, vniuersale autẽ non ita facile, nã prius requiritur singularium cognitio & cõuenientiæ eorũ vt ab illis abstrahatur natura cõmunis, prius ergo concipitur singulare quam vniuersale. Confirmatur, homines insci qui nunquam viderũt nisi vnum solem, non formant conceptum solis incommuni, sed tantũ concipiunt, quod vident; ergo formatur prius conceptus huius solis quam solis in communi.

3. Probat. Tertio, cognitio nostra à sensu incipit; ergo ꝙ facilius sensu percipitur, facilius etiam percipitur intellectu quæ ratio est Arist. 1. poste. supra. Sed dices, vniuersalia sunt prius cognoscibilia minus vniuersalibus vt docet Arist. hic ergo, & vniuersalia singularib⁹.

Obiectio.

Respondeo, singularia prius cognoscibilia, quam vniuersalia cum ex illorũ

Sol.

cognitione percipiantur, cum autẽ vniuersalium cognitio sit propria intellectus, & non pendeat, vt sic à sensibus, quanto ratio fuerit vniuersalior, est magis proportionata, vt ab intellectu cognoscatur, & cognitione quidditatiua quę est propria rationis ab vniuersalioribus prædicatis ad minus vniuersalia procedit⁹, & ita ordine doctrinæ, de quo loquitur, hic Arist. vniuersaliora sunt notiora, absolute autem & ordine inuentionis, potius sunt minus nota, vt articulo sequenti patebit, neque idem sunt notius natura, & prius notum de quo statim. Hoc autem certum est, proprium esse sensus singularia tantum percipere, id autem proprium est intellectus, & non commune cum sensu, quod vniuersalia cognoscat; sed hoc non tollit quin etiam singularia percipiat nec mirum cũ intellectus sit potẽtia superior, & architecthonica in ratione cognoscẽdi, quod omnes inferiores, rationes in re præhabeat saltem eminenter.

Dico quinto, & vltimo, propter reuerentiam S. Thom. & Doctorum virorum, qui illam tenẽt inter quos est Magister. Cumel. prima parte, primo tomo, quæstio illa. 52. &. 56. probabilem satis iudico sententiam, quæ dicit ens primò cognitum esse ab intellectu præcipue in illa explicatione secunda, scilicet ens cum certum quidditatiu sensibili motiue, primo esse cognitum, terminatiue vero ens in tota sua latitudine, quia vt sic cadit sub obiecto adequato intellectus cũ omne ens sit intelligibile

5. Cõclus.

gibile & è contra,& ratio huius explicationis illa est, nam primò cognitum cognitione prima complexa, est ens incommuni non ens concretum,ergo & primo cognitum cognitione incomplexa erit ens in communi,quia complexa fit ex incomplexa,alias si aliud ab ente in communi esset primo cognitum cognitione incomplexa, ex illo posset fieri alia cognitio complexa prior cognitione complexa entis in communi quod est absurdum , quia nihil prius cognoscitur quam hoc primũ principium quodlibet est, vel non est,antecedens patet, quia primum illud principium omnibus notum lumine naturali,de ente in communi loquitur sine vllo respectu ad cõcretum,vel sensibile, ergo sine vlla restrictione primo terminat actionem intellectus complexam & incomplexam,& ita est primo cognitum terminatiuè.Quod si dicas,motio obiecti ordinatur ad terminationem,sed ens concretum primo mouet,ergo terminat primo. Respõdetur,sicut non valet in ista sententia singulare primo mouet,ergo primo intelligitur,ita non valet, ens cõcretum mouet,ergo terminat: aduerto tamen quod quando dico ens esse primo cognitum in communi, non loquor absolute, sed comparatiue hoc est inter rationes vniuersales quæ cognoscuntur ab intellectu,prima est entis in tota sua latitudine, nam simpliciter & absolute singulare primo cognoscitur neque in alio sensu possum intelligere S. Th-m. & alios,& in isto argumenta nostra, non faciunt contra istam sententiã, vnde solum restat ad argumenta in principio resp.

Obiectio. Solutio.

Ad primum,patet ex dictis prohemialibus ad logicam,sensitiuas potentias dererminatas esse, & ita non habere ordinem in cognoscendo dũ modo sit intra latitudinem sui obiecti,voluntas autem & intellectus liberæ cum sint, ordinem habent in suis actionibus , sicque media sunt propter finem, & conclusio propter præmissas,cõfirmatio vero procedit de secunda cognitione in qua iam est imperium voluntatis,non de prima & simplici vt dictum est.

Ad 1. arg. cum confirm.

Ad rationes Scoti,ad primũ,ens suo modo habet partes puta substantiam & accidens,in quas immediate partitur,qua sufficiũt ad hoc vt ens in sua latitudine primo terminet actum intellectus formaliter quando in vniuersali cognoscitur, in particulari vero in prima cognitione cũ simul cognoscatur cum alijs partibus indiuidui singularis,bene poterit terminare cognitionem confusam.Ad secundũ,patet ex dictis qualiter prima species intellectui impressa est singularis nõ speciei neq; vniuersalis.Ad tertiũ , eadẽ ratione singulare primo cognoscetur , quia nõ indiget abstractione.Ad quartũ, non procedit ratio,quia nos nõ ponimus ens primo cognitũ primo cognitione,sed nec cognitione vniuersali aliquid probat , quia in quolibet inferiori quiditatiue superiora omnia cõtinẽtur,sicq; sine noua illatione à superiori ad inferi. Ad aduerto quo Scot. bijcit facile respondeo quod

Ad 1. Sco.

Ad 2. Ad 3. Ad 4.

q̃ est vniuersale, vel singulare, nõ est obiectũ intellectus, sed cõditio sine qua non, vnde æqualiter se habent singularia, & vniuersalia. Adde, quod eius ratio non procedit simpliciter sed comparatiue. Ad arg. S. Th. ad primũ, nego quod prima cognitio qua intellectus procedit de potẽtia ad actum sit entis in communi absolute, & simpliciter, sed tantum comparatiue respectu aliorum vniuersalium, & sic etiam procedit secunda ratio. Ad tertium similiter patet ex dictis quarta conclusione: Ad quartum dictum est, quod similitudo singularis primo producitur à phantasmatibus in intellectu. Ad confirmationem dico etiam, quod vniuersalia notiora sunt, vel secũdum se, vel comparatiuè ad alia vniuersalia. Ad illud Aristot. lib. de anima respondet Gregor. in 2. d. 3. quæst 3. artic. 2. negando, quod tale Aristo. dicat, imo ait quod anima singulare medio sensu apprehendit directè, idem expressè Comment. ibi, cuius verba adducit Greg. & patet ex fundamento posito & secunda conclusione, qualiter directè singulare cognoscatur ad intellectu. Ad sextum dicendum, intellectum agentem solum constitui, vt ex phãtasmate materiali speciem spiritualem educat, non tamen vt ex specie singulari efficiat vniuersalem, hoc enim potius fit ab intellectu possibili mediãte iudicio, quo iudicat vtrique singulari inesse similem naturam, ex quo patet, quod abstractio per quam fieri vniuersale diximus in logica, nõ est opus intellectus agentis abstrahẽtis

Ad 1. 1. Th. Ad 3. Ad 4.

species à phantasmatibus, sed potius possibilis considerantis naturam nõ consideratis singularibus. Vel secundo, quod sicut sol illuminando colorem qui erat visibilis in potentia, reddit visibilem in actu, non immutando aliquid similitudinis, & repræsentationis obiecti, sẽper enim species ista cum omnibus accidentibus obiectum istud repræsentat, ita intellectus agens illustrando phãtasmata singularia quodammodo illa spiritualizat eleuatque, vt reddantur intelligibilia in actu, & actua tiua potẽtiæ intellectiuæ, sic enim etiam omnes concedunt. quod quã to eleuatior est potentia adhuc sensitiua, tanto eleuatioribus speciebus cognoscit, sicque sensus communis tenuioribus, & magis intentionalibus speciebus cognoscit obiectũ quam sensus externi, sed de his in libris de anima magis.

ARTICVLVS IIII.

Quod sit primo cognitum ab in intellectu secũdum se & natura sua.

HOc est, quod sit primo cognoscibile secundũ se, in præsentiarum enim natura idem valet, quod rei essentia, & abintrinseco, inquirimus ergo quid primò sit cognoscibile secundum suam essentiam, & quidditatem, & quantum est ex se, vnde cessant illæ cõditionales, quas inutiliter quidam ponunt, scilicet illud esse natura sua notius quod

prius

prius cognoſceret natura ſi ipſa cognoſceret,vel ſi autor naturæ cognoſceret vnum poſt aliud, illud ꝙ prius cognoſceret,eſſet natura ſua primo cognitũ. In hac re certũ eſt debent q̃ que omnes conuenire, immaterialia,&intelligibilia notiora eſſe natura ſua materialibus,&ſenſibilibus,& cauſæ notiores effectibus,& partes quam totum, vnde infero,quod quia cauſæ ſunt ad inuicem cauſæ,vt dicetur ſecũdo lib. huius,ad inuicẽ etiã inter ſe notiores ſũt natura ſua,qua ratione finis via intentionis notior eſt medijs, è cõtra vero via executionis media notiora ſunt(quia quodam modo finẽ cauſant in eſſe,ſcilicet reali)ipſo fine quod attingit Sanctus Tho. 1.p.quæſ.85.art.2. ad primũ. ¶ Infero ſecundo conſequenter loquẽdo, totum via intentionis notius eſt ſuis partibus natura ſua, via vero executionis, & cauſalitatis, partes ipſæ notiores ſunt toto: ſunt enim cauſæ illius,ſimiliter omnia predicata ſuperiora,vt partes ſunt definitionis quidditatiuæ inferiorum, etiam notiora eſſe natura ſua illis, quare ens quia prædicatum ſupremum eſt, rerum omnium naturas intimè intrans,& conſtituens.(Vt capite de differentia dicebam) natura ſua notiſsimum eſt,& ita Metaphyſica,qua omnium ſcientiarũ nobiliſsima habetur, pro obiecto illud habet quod eſt notiſsimum non ſolum cognitione confuſſa,& reſpectu noſtri modo explicato ſed etiam diſtincta. ¶ Dubiũ tamẽ eſt quę ſit cauſa,& vnde proueniat vt iſta ſint notiora natura ſua: Ad ꝙ Magiſter Soto hic,& multi Thomiſtæ inquiunt,id prouenire,ex eo quod ſunt magis entia,probant nã obiectum intellectus eſt ens; ergo, quo aliquid eſt magis ens magis cognitum erit,& ita magis notum natura ſua.Vall.vero reijcit hunc modum dicẽdi,quia (inquit ille) non ſequitur,numerus eſt numerabilis,ergo quo maior eſt numerus facilius numeratur:ergo etiam ſi aliquid,ſit magis ens,& ens ſit cognoſcibile,non colligitur quod tale ſit notiꝰ natura ſua.Rurſus Deus eſt maximum ens,& tamen nõ eſt notius natura ſua cũ ex Ariſt. lib. tertio huius infinitum in quantũ tale non ſit cognoſcibile. Vnde aliter inquit ille, prouenit quod aliquit ſit notius natura ſua ex hoc quod ſit ſimplicius ens. Probat, quia quod eſt ſimplicius,habet minus de compoſitione,& ita facilius per cognitionẽ penetratur. Toler. vero has duas ſententias conciliat diſtinguens,quia cum notius dicat comparationem reſpectu alterius, aliquid poteſt eſſe notiꝰ altero tribus modis.Primo notius, ideſt magis notũ,ſecũdo notius, ideſt priꝰ notum,tertio notius,ideſt facilius notum,nunc ergo dicit,quod ſi notius ſumatur primo modo pro eo ſcilicet,quod eſt magis notum, verum dicit Magiſter Soto, quia eo eſt magis notum quod eſt magis ens,ſi vero ſecũdo modo ſumatur pro eo ſcilicet,quod eſt prius notum,tunc inquit diſtinguendũ eſt rurſus,nã res vel eſt prior in in-

tione vt finis, & tunc est notior in intentione, si vero sit prior in executione vt media, tunc notior natura est in executione, si tandē sermo sit de notiori secundum facilitatem, tunc quod est facilius est notius, & ita simplicius eū sit facilius cognitu, & ita loquitur Valle, qua re iste sententiæ veræ sunt sano modo intellectæ. Hæc expositio vera est, non tamen ad rem, quia relinquit sub dubio quod præcipue inquiritur scilicet quo istorum modorum loquatur Aristot. cum hic dicit à notioribus quoad nos esse procedendum ad notiora natura sua.

Dicendū ergo, quod ratio propter quam aliqua dicuntur notiora natura sua, non est quia sint magis entia, nec quia simpliciora, sed quia priora, ita, vt illud sit notius natura sua, quod est prius ens, patet primo ex Arist. 2. Metaph. c. 2. & 1. post c. 2. & in isto. c. & vbicunq; de hoc disputat, simul ponit notiora & priora natura, & ita optime saluatur, q̄ immaterialia sēsibilibus causæ effectibus & partes toto notiores sint. Secundo ratione suadetur idem, quia ens est obiectum intellectus, ergo quod fuerit prius ens, erit prius cognoscibile, ac per consequens notius natura sua in priori tate. Confirmatur, à numeratione partium, non enim est aliquid notius natura sua, quia est magis ens, nā omnes cōcedunt partes esse notiores natura toto, & media ipso fine, & tamen non sunt magis entia quam totum, materia enim nō est magis ens, quam homo, neq; etiam forma: similiter non est aliquid nō tius, quia est simpliti⁹ vt dicit Vall. nam si sic, ergo quo aliquid esset simplitius, erit notius natura sua, constat autem Deū simplicissimū esse, & tamen non est omnium notissimus, imo secundū Vall. minus notus, ergo quod res sit notior natura sua, non prouenit ex simplicitate. Adde, finis in intētione notior est partibus & medijs, adhuc tamē in intentione non est simplicior illis, vt videre est in cathedra, ergo quo aliquid est prius ens, notius est natura sua. Vnde infero, hęc duo nobis nota, & natura, aliquando inter se coincidere, & ita propositio Aristo. non vniuersaliter, sed indefinite est intelligēda, nam principia in mathematicis, & sunt nobis nota, & natura nota. v.g. hoc principiū, omne totū est maius sua parte, est notū nobis, quia vniuersalissimū, & natura sua, quia primum, similiter in Methaphy. illud principium quodlibet est, velnō est & est nobis & natura notius. De phys. autem artic. seq. patebit. Sed dices, inter prædicata superiora, & inferiora eiusdē prædicamenti v.g. substantiæ, quæ sint nobis notiora & natura. Respō deo, q̄ naturæ vniuersales possunt tripliciter cōsiderari. Primo, vt sūt q̄dā totū actuale, ideſt, respectu eorū quę sibi abintrinseco cōueniūt. Secundo, prout sunt totū potentiale. Tertiò, vt sunt partes specici. Primo modo cōsiderata, prædicata inferiora sunt notiora natura superioribus, patet quia inferiora in prædicamento, sunt perfectiora, omne autem

Illatio ex dictis

tē perfectiùs respectu imperfectioris induit rationē finis,& ita rationē causæ:causa autem ex dictis,notior est effectu natura sua, & idem dicendum de istis prout sunt totū potentiales;si verò sumantur prędicata superiora quatenus intrant inferiora,vt partes , notiora sunt natura sua,quia partes.

Ad argumentum Soti,nego cō Adar gum. Soti. sequentiam:imo ideo notius, quia prius ens,nō quiamagis ens,ex quo solū colligitur, quod sit magis cognoscibile. Argumēta verò Vallesij Adar gum. Vall. non sunt contra nos, quia tamē falso assumunt. Ad primū dico, quod non bene infert,non enim sequitur numerus est numerabilis;ergo quo maior est , faciliùs numeratur : sed solū sequitur : ergo quo maior est, magis est numerabilis. Ad secūdū, Arist.solū loquitur de infinito quāto,& moli , non de infinito perfectionis qualis est Deus qui notissimus est natura sua. Ad suam rationem dico,quod nō valet consequētia,imo aliquādo simplitius difficilius penetratur propter effectuum eminentiā,quā in se præhabet. Cuius cognitio debet præsupponi ad sumet distinctam cognitionem.

ARTICVLVS V.

Et vltimus. De ordine seruādo in naturali Philosophia tradenda.

EX dictis præcedenti art.duplex ordo colligitur, secūdum quē in qualibet scientia possit procedi. primus est naturæ,hoc est à notioribus natura,quando scilicet passiones de subiecto demōstramus per causas notiores natura sua,alter doctrinæ,sic cōmuniter vocatus,quādo,scilicet,passiones demōstramus per causas nobis notiores , scire enim ex primo post,secundo est rem per causam cognoscere,&c.Dubitatur:ergo quis ordo istorum in Philosophia seruetur naturæ inquāvel doctrina.Breuiter dicendū , quod quàdo isti duo ordines coincidunt inter se in aliqua scientia, vt cōtingit in Metaphy.& Mathematica,vt supra probatū est,abvtroq; est procedēdū,quādo verò nō coincidūt, semper debemus seruare ordinē naturę,cūcognitio scientifica ex causis & principijs rei procedat, quæ saltē natura sunt notiores,q̄ insinuauit Arist.per primam propositionē qua docuit,tē tandū est determinare de ente naturali per principia, causas,&elemēta,per secundā autē propositionē,q̄ scilicet ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia est procedēdū,docet q̄ inter ipsas causas,& principia , ad ipsarū causarū cognitionē inuestigādā,ab vniuersalioribus est incipiendū,& inter ista ab illis, quæ nobis notiora sunt, vnde relinquitur,q̄ in nostra philosophia vterque ordo seruandus est.

QVAEST. II.

De quidditate principiorum entis naturalis in communi.

CIrca caput secundum,& tertiũ solet disputari de tóto & partibus de quo.q.vlt,ordine naturæ, & doctrinæ nos dicemus,& forte latius,& radicitus,quã solet, plures enim difficultates scitu dignæ de hoc,ibi soluentur.Circa.c.4.latissime ab expositoribus agitur de maximo &minimo termino viuentiũ & non viuentium,& accidentium, quæ materia profecto hominẽ Physicum petit, pluraq; supponit etiã per plures libros discutienda: propriusque eius locus est in lib.6.vbi Arist.agit de definitione quantitatis successiuæ continuæ,vbi etiam nos de termino permanentis, (intelligibilis enim est iste sine illo) disputauimus,solum ergo circa caput quintum & sextum agendum est de principijs entis naturalis in cõmuni,de quo videnda sunt quinque, primum, si Physica naturalis possit probare sua principia contra negantes illa: secundo, de contrarietate principiorum: tertio, si omnibus & singulis contrarietas conueniat:quarto, de numero eorum,vltimo,si ratio principi,æqualiter in illis reperiatur.

ARTICVLVS I.

V.Philosophia naturalis possit probare principia naturalia contra negãtes illa.

1.Argum. QVod sic,suadetur.Primo,quia Arist.hoc libro disputat contra negantes principia naturalia 2. Argum qui non possunt conuinci nisi contra eos probẽtur talia principia.Secundo, quod sint tria principia rei naturalis materia forma, & priuatio,probat Physicus,& nos artic.4. ad Physicũ ergo spectat talia principia probare,quia quę ad Physicũ spectat probauit Arist.in hoc libro cum per mutationes id probauerit, & deduxerit.Tertio,& vltimo, adhuc patet & declaratur secunda ratio,nam motum esse.principiũ est in philosophia, ex quo plurima in ea deducuntur,probare autẽ quod sit motus, ad physicum naturalem pertinet, cũ ad ipsum pertineat demõstrare passiones entis naturalis, quarum vna est motus: ergo idem quod prius.¶ Notãdũ primo,naturalia principia, alia esse cognitionis tantum,illa,scilicet,quæ primo obijciuntur,in philosophia naturali, & ex quibus quasi manu ducimur,ad reliqua inuestiganda, sicut motum esse,pluralitas entium,qualitates sẽsibiles,quę solẽt principia doctrinæ vocari,alia sunt principia rei ex quib⁹ res ipsa cõponitur,quę nõ dicũtur principia cognitionis, cũ aliqua eorũ sint difficillimæ cognitu.V.C.materia prima, & priuatio, propter suã paruã entitatẽ cũ materia sit pura potẽtia,vt dicetur quæstione sequenti, & priuatio sit negatio in subiecto apto,vt dicetur quæst.5.quarum prima indiget proportione ad formam vt cognoscatur,secunda verò per habitum positiuum cognoscitur.¶ Notandũ secundo,ꝙ quadrupliciter possumus philosophari, ꝙ principia probentur.Primo quantum ad esse existentiæ, 3.Argum. Nota 1. 2.Nota.

tiæ,& sic dupliciter, vel demostratione propter quid & à priori,vel demonstratione quia à posteriori, & per inductionē, dubitatur ergo si ad physicum naturalem pertineat principia naturalia siue doctrinę,siue rei,aliqua probatione,exdictis probare.

Tertio cōsiderandū,quod prin
3.No. cipia cognitionis cum sint complexa duplicia sunt,alia per se nota,& immediata.vt in Geometria.V.c. quod linea sit longitudo sine latitudine,aliavero non sunt per se nota;sed dicuntur, suppositionis vt in eadem Geometria, quod linea sit in ipso corpore,vt in posterioribus ex simplicio dicebam.

Vltim. Vltimo aduerte, quòd princi-
Nota pia per se nota & immediata, alia sunt secundum nos, & secundum naturam.immediata,quando neq; apud nos habēt aliquid notius,nec secundum naturam habēt causam illis priorem a qua pēdeāt, vt dixi de linea in primo exēplo,alia sunt immediata secundum nos tātum, quando scilicet quo ad nos nō habent aliquid notius per quod possint probari, habent tamen secūdum naturam causam illis priorē à qua pendent in esse,& nō in cognosci,quia causa illa est illis obscurior,vt in philosophia nostra, hoc principiū notus est, quod solet vocari dignitas,quia vt in post, dicebam, est omnium notissimum in tali scientia,& similiter hoc principium omne totum est maius sua parte,quod este perse notum secundum nos, tamen habet causam ipso obscurioré, principia autem alicuius scientiæ dupliciter potest intelligi, quod probentur contra proteruos illa negantes, vel topicè,& probabiliter,vel demostratiue,& hoc etiam,aut eodem habitu scientiæ cuius sunt principia, vel alio habitu scientiæ vtpote subalternantis,vel saltim superioris, vt est Metaphysica.

Dico primo,principia tantum 1. Cō
cognitionis,vel doctrinæ,in philo cluſ.
sophia naturali,non possunt probari,vllo modo contra negantes illa,eodem habitu scientiæ philosophiæ,quantum ad esse existentiæ, Pro-
bene tamen, quoad esse essentię. bat.1.
Probatur prima pars, talia principia in philosophia,vel in alia scientia,sūt nobis primo manifesta quā tum ad existentiam,quia omnium prima obijciuntur inuestiganti talem scientiam;ergo,vt sic,non possunt demōstrari eodem habitu cuius sunt principia, quia omnis demonstratio à notioribus nobis pro Pro-
cedit.Probatur secundo,nō possūt bat.2.
demonstrari ostensiue ratione dicta,nec per impossibile; ergo nullo modo,patet secundum, demonstratio per impossibile, est quando ex aliquo falso admisso,& alio vero assumpto, concluditur aliquid manifestius falsum ex cuius destructione colligitur destructio prioris falsi admissi,vt lib.4.Sumularū & lib.Priorum in Logica dictum est,vt si aliquis dicat.V.C. hominē esse equm,tunc sumpta minore vera,scilicet,Petrus est homo, infertur necessario: ergo Petrus est e-

qus, consequens est plane falsum: ergo; & antecedens, non pro minori vt patet ergo pro minori, constat autem quod in philosophia naturali non potest dari aliquid manifestius falsum, quam negatio principiorum doctrinæ, quia sicut nullum est manifestius verũ, quã talia principia, ita nullum est manifestius falsum, quam eorum negatio, ex claritate enim veritatis in vno extremo, prouenit claritas falsitatis in opposito, vnde sicut in philosophia nullum est clarius hoc principio motus est, ita nec clarius falsum quam eius negatio, & ita Arist. text. 8. aduertens nihil esse in philosophia notius nobis, non probauit, sed supposuit omnia entia moueri; ergo non possunt demonstrari per impossibile. Secũda pars cõstat, quia hęc principia non sunt immediata, quo ad essentiam sed habent causam vt bene hic Iabell. motus. V. Canturã: ergo quantũ ad esse essentię probari possunt à naturali philosophia eodẽ habitu scientiæ, dico eodẽ habitu, quia si talia principia sunt dignitates omnino, & immediatè, quoad se, & quoad nos in tali scientia, possũt habitu dialecticę probabiliter suaderi, cum logica non procedat ex principijs, sed ex communibus, imo aliquando principia cognitionis licet sint immediata, quoad nos in tali scientia si secũdũ se sunt mediata & habeant causam, possunt demõstrari in subalternãte aut superiori vt est Methaphysica, quia vt communiter dicitur & bene principia subalternatæ sunt conclusiones subalternãtis, vnde quod illa supponit probat ista. 2. Cõ

Dico secundo, principia naturalia essendi, vel in esse rei possunt probari à Philosophia naturali cõtra negantes illa eodem actu scientiæ. Patet talia principia sunt ex quibus esse, & fieri rei depẽdet, vt est materia forma & priuatio quæ de facto sunt probata ab Arist. habent enim aliquid notius se, scilicet, trãsmutationem formarum ex qua, & formas sibi inuicem succedentes, & materiam vt subiectum in quo sibi succedunt, & priuationem ex qua talis transmutatio prouenit, cognoscuntur, Ad physicum autem spectat per ea quæ sunt notiora in sua scientia, ea quæ minus nota sunt in eadem demõstrare. Secundò, primus motor est primum efficiens in esse rei in philosophia, qui tamen. S. Phi. demonstratur à posteriori per motum eodem habitu scientiæ. Sed dices, sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci; ergo quæ sunt principia in esse rei, sunt etiam principia cognitionis, principia autem in esse rei possunt demõstrari quantum ad existentiam saltẽ à posteriori, vt vidimus in secunda conclusione; ergo similiter principia cognitionis, & cõsequẽter secunda conclusio priorem destruit. Respõdetur, quod licet principia essendi sint principia cognoscendi, non tamen sequitur, quod prima principia essendi sint prima principia cognoscẽdi in naturalib⁹, quia prima cognitio rerũ naturaliũ

non

nō desumitur ex suis causis,& prin cipijs,sed potius ex effectib⁹,ita ma teria form ,&c.ex tranimutatione in effectu innotescunt, & ita licet sint principia essendi,non tamē do ctrinæ.Idem dicendum de primo motore.Dices secūdo,ad Metaphy sicam pertinet disputare contra ne gantes principia cognitionis philo sophiæ naturalis vt Parmenides,& Melliſus fecere negando, male er go.Arist.hic disputat contra illos. Respondent Iabell. & commentator ex Arist. in text. 12. quod licet isti philosophi fuerint non naturales cum naturalia principia negauerint, quia tamen de natura sunt locuti,vt de infinito materiali,de vacuo, & alijs, ideo ratione petita à Metaphysica, insurgit cōtra illos. Sed dices vnde potius habet Metaphysica disputare contra negantes principia naturalia cognitionis, quam physica.Respondetur, quod quia considerat rationem communissimam entis & modos generales illius,vt vnū,& multa, actus, & potentia,quibus admissis ab aduersario,facile contra ipsum arguitur; quando autem Arist.ait philicum, non posse principia probare,loquitur de principijs cognitionis.

Ad argumenta patet, qualiter ex habitu Methaphisico Arist. procedat contra negates principia naturalia. Ad secundum dicendum, quod probat secundā conclusionē, quia materia forma, & priuatio quæ sunt principia in esse rei,bene à posteriori demōstrātur. ¶ Ad tertiū dicēdū,quod motum esse quā tum ad existentiam est principium cognitionis tātum,sicque non probatur a philosopho; quantum vero ad essentiam propositio est media ta,sicq; potest probari à priori,sed non hac ratione est principium naturale cognitionis tantum , quia hæc dependentia quā essentialiter habet ex causa,non est primo nota in philosophia,sed tantū eius existentia,scilicet,quod motus,& mutationes existant,sicque est principium cognitionis.

Ad arg. 1. Ad 2. Ad 3.

ARTICVLVS. II.

Vtrum prima principia sint contraria, & quomodo.

VIdetur,quod non, primo,quia principia debent componere rem cuius sunt principia, contraria autem non possunt aliquā rem cōponere,quia mutuo se destruūt, ergo principia non possunt esse cōtraria.Secundo substantiæ nihil est contrarium, principia autē rei naturalis substantiæ sunt cum res naturalis ex ipsis constituta sit substātia:ergo nō sunt contraria. Tertio, in cœlo nulla est cōtrarietas,in illo autē sunt principia naturalia cū sit verū ēs naturale:ergo.Quarto principia naturalia sunt forma,& priuatio,vt statim patebit, forma autē. & priuatio priuatiuè opponuntur; ergo non contrariè, quia ex capite de oppositis in post prædicamentis oppositio cōtraria alia est ab oppositione priuatiua.Cōfirmatur,quia Arist.nunquā tale docuit determinatè, nam si in quinto capite dixit

Arg. 1.

Arg. 2.

Arg. 3.

Ar. 4

Confirm.

quod principia sunt contraria: in sexto docuit,quod principia, sunt substantiæ, & quod substantiæ nihil est,contrarium,similiter,in eodem quinto cap. definiẽs prima cõtraria,inquit,primi contrarii esse, quæ nec fiunt ex alijs,nec ex alterutris,sed omnia fiunt ex ipsis, postea verò explicans vltimam particulam dicit,quod vnumquodque fit ex suo cõtrario,sed principia cõprehenduntur sub illa particula vnumquodque;ergo componuntur principia ex suis contrarijs, & ita fiunt ex alterutris, idest, vnum ex alio,eadem enim est ratio de principijs,& de primis contrarijs. Tandem postquam in cap.7.dixit principia esse contraria,subdit,contraria non esse permanentia,principia vero esse permanentia: ergo non sunt contraria.

No.1 Notandum primo, quod supra dicebã articulo primo, quæstionis præcedentis, quod principium solum dicit ordinẽ prioris respectu principiati, causa verò influxũ super addit in effectum: vnde causa, & effectus semper sunt distinctę essentiæ,non tamen semper principium,& principiatum,vnde etiam priuatio principium est,quia semper prioritatem dicit respectu formæ aduenientis,vt infra magis.

No.2 Secundo aduerte,quod licèt in quacunque mutatione generaliter tria reperiãtur, forma,scilicet,subiectum,& priuatio,in præsentia tamen,tantum agit Aristot.de his tribus in mutationibus substantialibus,in quibus,& est materia subiectum transmutationis, & forma, V.C.hominis,& priuatio illius quę præcessit in materia,de his inquam tantum agit,primo,quia tractat in ordine ad ens naturale,quod est obiectum huius scientiæ; & secundo, quoniã hic tractat de primis principijs,idest de primis contrarijs,in mutatione autem accidentali. V. C.in dealbatione non sunt prima principia,quia subiectum,scilicet, paries qui dealbatur,præsupponit materiam & formam,quod si Arist or.meminit principiorum mutationum accidentalium aliquando, id fecit,quia faciliora sunt cognitu.

Tertiò aduertendum,quod definitio primorum contrariorum sic habet, quæ nec fiunt ex alijs, nec ex alterutris, sed omnia fiunt ex ipsis. In qua, particula ex, duplicem potest importare habitudinem,primam termini à quo,alteram vero partium componẽtium, exemplum primi si dicamus dies fit ex nocte,exemplum secundi, si dicas domus fit ex tectis,in duabus: ergo primis particulis huius definitionis in quibus ponitur particula ex, tantum denotat habitudinem partium componentium,ac si diceret,prima contraria sunt quæ neq; fiunt ex alijs nec ex alterutris tanquam ex partibus componentibus, hoc est non sunt composita,sed simplicia,quando vero dixit, sed omnia fiunt ex ipsis,tunc particula ex, vtrumque ordinem inuoluit,& termini à quo & partium componentium, sicque cõpræhendit materiam No.3.

teriam & formã ex quibus fit mixtum tanquam ex partibus componentibus,& priuationẽ ex qua mixtum componitur, tanquam ex termino à quo, quia definit quando incipit forma.

Illatio 1. Vnde infertur primo contra Themistium, Aristotelem hic definisse omnia principia non tantum formam, & priuationem, sed etiam materiam. Nec obstat, quod postea egerit de materia, quia etiã agit de forma. Fallo etiam Ægidius, ait, quod particula ex, semper dicit habitudinem termini à quo, sed diuersimodè in secunda conditione atque in tertia, quia in secũda sumuntur contraria in abstracto, qua ratione dicimus vnum non fieri ex alio, in tertia vero sumuntur in concreto, & ita verificatur, quod omnia etiam prima contraria fiunt ex contrarijs in concreto, & quod non fiant ex illis in abstracto (falso inquam) quia eodem modo negat Arist. prima contraria, fieri ex alterutris ac affirmat omnia fieri ex illis, alias nihil peculiare diceret de primis contrarijs: sed affirmat omnia alia fieri ex illis in concreto, ergo negat illa fieri ex alterutris in concreto: nã de omnibus rebus erat certum non fieri ex contrarijs in abstracto, non ergo illud traderet vt speciale illis ea definitẽ do per illud, imo eadẽ ratione omnia fiunt ex illis, & non fiunt primum in concreto, & secundum in abstracto.

Impugnat. Iabe. Similiter falso Iabel, dicit semper particulã ex in triplici illa cõditione dicere solã habitudinẽ termini à quo, & eodẽ modo scilicet, in concreto & ita explicat prima contraria non fiunt, ex alijs, vt termino à quo aliàs illa essent priora, neq; ex alterutris eadem ratione, quia quod fit ex altero, est illo posterius, sicq; nõ essent ambo prima. & omnia fiunt ex illis in termino à quo, probatur primo, quia si particula ex, diceret, aliquãdo habitudinẽ partis, & aliquando termini à quo, cõmitteretur æquiuocatio in paucis verbis. Secundò, quia omnibus cõtrarijs etiam secundis conuenit, & nõ fiãt ex alterutris vt ex patribus componentibus, quando ergo secũda conditione dixit Arist. prima cõtraria non fieri, ex alterutris, aliud voluit significare, aut nihil peculiare de illis docuit, hæc igitur declaratio nõ placet licet, sit acuta: quia prima contraria fiunt in rerum natura, & non ex alijs prioribus, quia illa essent prima, non ista, nisi secũda: ergo debent fieri ex alterutris, vt termino à quo, & consequenter non potuit negare Arist. secundam conditionem, quod prima contraria hoc modo fiãt, ex alterutris, alio ergo modo negauit. Nec valet solutio Iabelli, quod licèt contraria, vt sunt contraria absolutè fiant ex alterutris: sed ista quia sunt prima non fiunt, aliàs, quod fieret, esset posterius eo ex quo fieret, & si rursus hoc fieret ex illo, aliud esset prius, vnde sibi inuicè essent prius, & posterius. Primo non valet, quia quod conuenit superiori per se, debet cõuenire cuiuis inferiori, sed contra-

rijs perse cõuenit fieri ex alterutris vt termino,à quo,ergo,& primis contrarijs sub illis contentis.Secũdò,contraria sunt repugnantia, inter se, non ergo possunt esse simul in eodem subiecto, sed posito vno alterum expellitur: ergo fit vnum ex alio vt termino à quo, nihil enim aliud est,quod vnum succedat alteri in eodem subiecto expellens illud.Nec inconueniens Iabelli est, aliquod, nam sicut causæ sunt sibi inuicem causæ,& ita inuicem priores, & posteriores, ita principia sunt sibi inuicem principia, & inuicem priora,& posteriora, neque hoc tollit, quod sint prima, quia hoc habent ex eo,quod ante illa nõ sunt alia priora. Vnde, vt optime Ferrar.hic.§. videtur autem mihi, &c.diuersam causam reddit Arist. primæ conditionis, quàm secundæ quia in prima dixit, illa non fieri ex alijs quia sunt prima,in secunda vero dixit non fieri ex alterutris, non quia sint prima, sed quia sunt contraria, & ita necessarium est, quod diuersimodè sumpserit particulam ex modo explicato.Dicendum ergo est, ad rationes Iabelli, quod ex dictis manent,solutæ,quia æquiuocatio ex diuersitate causæ adiunctæ tollitur,& aliquid speciale de illis traditur,per coniunctionem secundæ & tertiæ conditionis cum secunda.

Illatio 2. Infertur secundo, quod elemẽta non sunt principia, nã licet omnia mixta fiant ex elementis,tamen

3.Illatio. elementa fiunt ex alijs, puta ex materia, & forma. ¶ Infertur tertio, quod quando dicimus, quod prima principia non sunt composita, debet intelligi compositione Physica,non tamen compositione Methaphysica quam optimè admittunt,cum forma V.C.anima rationalis constet genere,& differentia, prædicatis, scilicet superioribus & inferioribus,cõtraria ergo illa sunt prima,quę nec fiunt,ex alijs nec ex alterutris,vt partibus componentibus,bene tamen omnia fiunt,ex ipsis siue,vt ex partibus componentibus siue vt ex termino à quo.Notãter dixi prima,quia quamuis secũda contraria,vt calidum & frigidũ nõ fiant,ex alterutris,fiunt tamẽex alijs in quo differunt à primis.

Prima conclusio:Prima principia entis naturalis sunt contraria. 1.Cõ. Probat Arist.primo,consensu omnium Philosophorum, qui omnes principia ponebant contraria, vel rarum,& densum, vel solidum, & Probat.1 inane vel magnum,& paruum, vel calidum,& frigidum.Secundò probat a text.40.vsque ad.70.definitio primorum contrariorum cõuenit primis principijs,quoniam in quãProbat.2 tum prima non fiunt ex alijs, & in quantum contraria non ex alterutris,& tandem inquantũ principia omnia fiunt ex illis,ergo &c.

Secunda conclusio:Prima principia entis naturalis sunt contraria 2.Cõ contrarietate impropria.Patet,oppositio priuatiua est impropria cõcluſ. trarietas,forma autem,& priuatio, quæ sunt principia entis naturalis, (vt articulo sequenti demonstrabitur)sunt priuatiuè oppolita; ergo

sunt

sunt contraria impropriè. Sed contra est primo, quod Arist. ex eo probauit principia esse plura quam duo, quia principia cum sint contraria, debent ad inuicem agere & pati, & cum vnum non possit agere in aliud neque alterum ab alio pati, debet necessario esse, aliud principium vt subiectum: circa ꝙ mutuo agant & patiantur, agere autem & pati, quid positiuum est, priuatiuum enim nihil agit neque abalio patitur: ergo prima principia propriè sunt contraria. Secundo: Sicut in oppositione contradictoria alterum extremum est positiuum, & alterum negatiuum: ita, & in priuatiua, hac autem ratione contradictoriè opposita neque impropriè dicuntur contraria: ergo neque opposita priuatiuè debent dici cõtraria impropriè. Ad primum Ferrarien. respondet notando, quod agere sit dupliciter, primo effectiuè in genere causæ efficientis, qua ratione dicimus pictorem facere imaginem: secũdo, in genere causæ formalis, sicque albedo facit parietem album non sicut efficiens, sed sicut id ad quod sequitur, esse album: ergo prima cõtraria solum sunt actiua in genere causæ formalis, cum sint quædam formæ, non quidem ponendo aliquid positiuum in subiecto, sed ab eodem mutuo se expellendo, sicque de vno in alterum subiectum transmutantur, & hac ratione priuatio agit in subiectum, habet enim se respectu illius ad modum formæ, quantum ad hoc quod denominat subiectum, & sic

Obiectio 2.

Ad 1. Obiectio.

prima contraria dicuntur agere, & pati. Ad secũdum dicendum, quod est longè alia ratio, num in oppositione contradictoria alterum extremum non solum formaliter est negatiuum: sed neque pro materiali concernit subiectum, pura enim negatio tam dicitur de eo, quod est, quam de eo quod non est, vt non videns, priuatio verò pro materiali subiectum connotat determinatè positiuum, & præter hoc ferè sẽper coniungitur cum forma positiua repugnanti illi, quam tollit, vel repugnantia, quæ sit vera contrarietas, sicut coniunguntur non albũ cum nigro, vel non vera contrarietas, sed tantum incompatibilitas formarum positiuarum, sicut ignis coniungitur cum forma aquæ de quibus quæst. 5. latius cum de priuatione agamus, in quibus omnibus priuatiua oppositio magis assimilatur contrariæ, quam contradictoriæ, ideo etiam communiter nomine contrarietatis solet intelligi priuatiua oppositio, quia vt bene Ferrar. quæst. 8. in principio, priuatiua oppositio semper includitur in contraria, cum vnum contrarium respectu alterius sit imperfectum, sicut est priuatio respectu sui habitus, & quia vicissim, se expellendo, succedunt in eodem subiecto sicut faciunt contraria, vt optime Themistius, sicque vnum contrarium fit ex alio, vt termino à quo, non tamen ex alio vt ex parte componente.

Ad 2.

Ad argumenta in principio, ad primum respondet Toletus, ꝙ om

Ad 1.

ma

illud destruat, forma autem materiã perficit, non ergo illam destruit ergo cõsequẽter principia entis naturalis in facto esse, nullo modo opponũtur. Tandem, quia materia vel contrariatur priuationi, vel formæ vel vrique sed neutri, quia potest esse simul, & cũ forma, & priuatione successiue, quia forma & eius priuatio cum sint cõtraria, nõ possunt esse simul: sed contraria nequeunt simul reperiri; ergo materia illius non potest contrariari neque impropriè; eius vero solutio ridicula est, inquit enim minorem tantum esse veram in cõtrarietate positiua & priuatiua quasi alia posit esse contrarietas tertia, in qua contraria simul esse possent secundum gradum omnino perfectum, quis enim potest concipere contraria aliqua nisi oppositа cum contrarietas sit species oppositionis, oppositа autem, & nullo modo pugnãtia, sed omnino simul, ille capiat qui oppositа nõ oppositi capere potest. Rursus Arist. 4. Metaph. & primo de generatione, & hic tx. 70. millies colligit, præter duo contraria, debere aliud tertiũ dari, quod sit subiectum, & materia contrariorum, cum ergo omnis contrarietas sit inter duo, materia non potest illis esse contraria, sed tantum subiectum contrarietatis, quis autem dicet vnum contrarium alterius esse subiectum, vnde, deceptio Aquarij ex hoc prouenit, quod omnino cõfundit principia, & prima cõtraria quod est falsum, licet enim omnia prima contraria sint prima principia, non tamen è contra, nam aliqua sunt prima principia contraria, & aliqua non Arist. enim indifinite docet, prima principia non omnia esse cõtraria, vnde contrariorũ definitio primorũ supponit esse cõtraria, & addit q̃ nõ fiant ex aliis, neq; ex alterutris: sed omnia fiũt, ex ipsis, ita quamuis definitio primorum principiorum conueniat materiæ, non tamen conuenit definitio primi contrarij, cum non sit cõtrariũ, genus enim illius definitionis q̃ debet supleri est oppositа, quod solum formæ, & priuationi competit. Ad secundum licet conueniant contraria cum materia, & forma in hoc, quod est existere simul, in alijs tamẽ differunt cum vnum perficiat aliud, alias si ex vna cõdicione reliquæ colligerentur, colligeretur etiam rectè, quod quia genus & species sunt in rerum natura sint etiam cõtraria, & per hoc patet ad tertium. Ad vltimum, nõ est generaliter verum quod causæ contrariorum debẽt esse contraria sol enim vnus, & idem, causa est diuersorum contrariorum. Ad 2. Ad vlti.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum principia entis naturalis sint tantum tria.

HOc est an principia substãtiæ materialis corruptibilis, & simplicis, siue in fieri, siue in facto esse sint tria ita, quod nec sint plura nec pauciora, de istis enim tãtũ est dubium. Videtur, quod non primo, quia principia talia debent esse realia Arg. 1.

alia.& ante opus intellectus sicut res ipsa naturalis tam in fieri,quã in facto esse est physica,& realis, constat autẽ quod priuatio est, ens rationis ex dictis enim in Logica. q.1.Vniuersali ens rationis triplex est,negatio,scilicet priuatio, & relatio, ergo illa non erit principiũ entis naturalis, & consequenter nõ erunt tria.Confir, nõ distinguitur priuatio realiter à materia, ergo non potest facere diuersum principium à materia,alias si distinctio rationis id valet facere,etiam appetitionis, materiæ ad formas erit principium,cum ratione etiam distinguatur ab illa.Secũdo,de ratione primorum principiorum est,ex dictis quod semper maneant, hoc est,in omni mutatione inueniãtur, materia autem prima, substãtialis forma, & priuatio quæ dicuntur prima principia rei naturalis nõ reperiuntur in mutatione accidẽtali quando.V.C. ex nigro fit albũ,nã subiectum est tota substãtia termi nus ad quem,& a quo, sunt formæ accidentales, vtpote albedo & nigredo,nec aliquid plus requititur ad mutationem, quam prędicti termini,& subiectum, ergo. Tertio, quidquid est causa principium est, quatuor autem sunt causæ rei naturalis,vt lib.sequenti dicetur: ergo, & quatuor sunt principia,sed dicendum quod causa efficiens, & finalis sũt extrinsicæ sicque solum constituũt principia extrinseca hic autem intrinseca inquirimus.Contra,quia sic tantum erunt duo principia materia, scilicet, & forma quia priuatio extrinsice se habet ad ens naturale,nec in ipso manet. Quarto & vltimo, priuatio, quæ est terminus à quo,ponitur principiũ in fieri,sed etiã forma positiua potest esse tale principiũ & terminus à quo:ergo.Dices,quod forma positiua non præcedit esse rei nisi per accidens, cum ignis indifferenter produci possit ex aqua, vel ligno aut quouis alio priuatio tamen semper. Contra est, quod in mutatione saltem accidentali,forma positiua cũ sit proprie contraria est terminus à quo per se,vt calidum ex quo fit frigidũ:ergo.

Secũdo.

Tertio.

Quæ-arto.

Notandum,quod licet fieri rei triplicitexpossit considerari,primo vt actio,secũdo vt passio, tertio,vt mutatio,hic tñ tantum sumitur ab Aristtertio modo,patet ex eo,q̃ actio,vt actio, per se dicit ordinẽ ad agẽs:ergo cũ hic nõ cõsumeretur agens vt principium, plane sequitur,quod sit termo de fieri vt actio est,licet enim agens sit extrinsecũ rei factæ,actioni tamen intrinsecũ est cum sine illo non possit actio intelligi,similiter fieri,vt passio solum dicit ordinem ad passum receptibum, & ad formam receptam quæ est terminus ad quem, non ad priuationem,vt terminum à quo, & ita si esset termo de fieri vt passio, deberet prætermitti priuatio, quæ nõ prętermititur,opinne enim põt.intelligi receptio alicuius formę in aliquo subiecto, quę est passio absqiee,q̃ in tali subiecto pręcedat priuatio,vtpatet in effẽtia recipiẽte passionẽ,qua nunquã caruit,

No.1

Vnde

Vnde ex sufficiẽti numeratione patet quod fiat sermo de fieri: vt mutatio est quidam transitus ab vno termino ad alĩu, ad quod perse, & necessario debent concurrere tria, subiectum in quo fit transitus, & extrema opposita inter quæ, scilicet forma, & priuatio. Hæc autem tria solum hic connumerauit Aristot. solum ergo loquitur de fieri vt mutatio est.

Secundo notandum, quod triplex terminus à quo alicuius actionis potest imaginari, primus est pura negatio nullum præsuponens subiectũ vt nihil, quod est terminus à quo creationis, & de hoc non est sermo, cum respiciat productionẽ quæ non est Physica. Secundus est forma positiua contratia, vt calidũ ex quo fit frigidum in subiecto capaci, & de hoc etiam nõn est quæstio, quia licet respiciat Physicam productionem, non tamen substantialem, quia substantiæ nullum positiuum contrariatur. No. 1

Tertius est priuatio formæ in subiecto apto, vt carentia ignis in materia prima, de quo est sermo cũ vtrumq; respiciat, productionem Physicam & substantialem. Hæc autem carentia, alia est proxima quãdo est terminus immediatus generationis cum qua semper dispositiones ad formam immediatè reperiuntur, remota vero, quando dispositiones in materia reperiuntur ad formam: sed non immediate: nomine ergo priuationis, & carentiæ, proximam intelligo.

1. Cõ. Prima conclusio, principia entis naturalis sunt plura quam vnũ, non tamen sunt infinita: ita Aristo. hic, & probat ipse primum sic: principia sunt contraria ex dictis, & idẽ non agit in seipsum, nec sibi cõtrariatur: ergo sunt plura quã vnum, probat secundum, sunt cõtraria generis, scilicet substantię, ergo non sunt infinita, tenet cõsequentia primo, quia in vno quoque genere est vna prima contrarietas per habitũ & priuationem ad quam omnes aliæ reducuntur, secũdo, quia si prima principia sunt infinita, omnia contraria essent principia cũ principia sint contraria. Notanter dixi in vno quoque genere: deest substãtiæ, quia quamuis per particulã genus aliqui (& bene) intelligant subiectum sitque sensus circa vnum, quodq; subiectũ est vna prima cõtrarietas, & ita duo tantum contraria, quia ex primis tantũ habet vnicam, non tamen est ad mentem Arist. primo quia nondum erat notũ, in mutationibus esse subiectũ, posset ea enim hoc probauit Arist. quare esset probare ignota per ignota. Secũdo, quia Arist. posuit exemplum in substantia, & ita idẽ erat genus ac prædicamentum, & sic quemadmodum in quocunq; genere est vna prima diuisio ad cuius membra omnia ea quæ cadunt in illo genere reducũtur: quæ enim sunt in substantia, vel sunt corporea, vel incorporea & sic de alijs generibus, ita in vnoquoq; est vna prima contrarietas per habitum, & priuationem, vt in substantia forma substantialis & priuatio illius ad quã omnia Probat. 1. Secũdo.

nia contraria ſubſtãtiæ reducũtur. Quamuis autem in alijs accidentium generibus diuerſiue,ſit vna prima contrarietas,tamen ſicut ſubſtãtia eſt ſimpliciter prior illis omnibus,ita prima contrarietas ſubſtãtiæ abſolute eſt prior alijs contrarietatibus accidentium, & ita ſimpliciter tantum eſt vna prima cõtrarietas.

2.cõ. 3.cõ. Secunda concluſio , principia entis naturalis ſunt plura quã duo, Probat Ariſt.quia cum ſint contraria, neceſſario requiritur ſubiectũ talis cõtrarietatis,vt diximus notabili ſecũdo. ¶ Tertia cõcluſio principia tantũ ſunt tria,materia ſcilicet forma & priuatio,probat Ariſt. quiã ad omnem generationem ſolum hæc tria requiruntur & in omni generatione,ſolum hæc tria inueniuntur:hoc patet ex primo notabili.

Vlt. conc. Probat. Vltima concluſio , hæc principia in fieri ſunt tria,in facto eſſe tãtum ſunt duo.Probat.Ariſto. quia in compoſito naturali ſolũ manẽt materia & forma.¶ Sed obſtat primo,generatio & generatum eſſe ſunt ſimul,ergo in fieri priuatio etiam non eſt principium, patet quia cũ ſit genitum erit forma introducta & conſequenter nõ erit priuatio illius,fieri autẽ eſt ipſa generatio, ergo in fieri priuatio non eſt principium.Reſpond.dicendum, quod ad hoc, quod priuatio ſit principium entis naturalis in fieri, ſufficit , quod præceſſerit toto tempore ante ipſam generationem, preter quam quod priuatio habet eſſe principium per ſui deſitionẽ quia eſt terminus, qui ſtatim deſinit eſſe, quo res incipit,& in hoc conſiſtit contrarietas impropria, & priuatiua cum forma. Sed contra,quia ſequitur,quod generatio quælibet ſubſtantialis ſit ſucceſſiua cum non habeat ſimul & in eadem mẽſura ſuos terminos,&quia ſaltem exparte termini a quo reſpicit tempus,ergo illo debet menſurari.Reſp.notando,quod tã motus quam mutatio vt dicitur lib.5. huius ſpecificãtur à termino ad quẽ, non tñ à termino à quo,vnde ſi terminus talis fuerit in tempore,mutatio erit ſucceſſiua quamuis terminus à quo præceſſerit in inſtanti, & è contrariam dico, quamuis generatio ex parte termini a quo,qui eſt priuatio,reſpiciat tempus, inde tamen non ſumit ſucceſſionem,cũ forma qua eſt terminus ad quem ſit in inſtanti : incompoſsibilitas vero terminorũ à quo,& ad quem in eadem menſura,non arguit ſucceſsionem,quia communis eſt omni mutationi ſucceſſiuę & inſtãtaneæ,nec ſufficit prioritas quædam naturæ quam quidam fingunt reſpectu priuationis & formæ,nam ſi duo contraria in gradibus intenſis non poſſunt eſſe ſimul in eodem inſtanti temporis in eodem ſubiecto,quãtumcumque illud inſtans temporis partiatur in duo inſtãtia naturæ, multo minus duo priuatiue oppoſita, vt ſunt forma & priuatio,poterunt eſſe ſimul in eodẽ ſubiecto pro eodẽ inſtãti rẽporis, quia maior eſt oppoſito priuatiua

Obiectio. Sol. Replica Sol.

quam contraria cũ magis accedat
2. Obiect. ad contradictoriã. ¶ Dices secũdo, sicuti priuatio formæ introductæ, & generatæ desinit esse, ita priuatio formæ corruptæ simul incipit esse, ergo priuatio etiã in facto esse est
Sol. principium entis naturalis. Respõ. dicendum quod perse, & primo, solum priuatio formæ generandæ requiritur, vt terminus à quo generationis, priuatio vero formę corruptæ quæ simul reperitur cum forma producta solũ per accidẽs se habet ad generationem entis, quia agens, v.g. ignis primo, & per se tantum intendit assimilare sibi passum, scilicet lignum, in quantũ potest, quia tamen nequit hoc fieri sine destructione formæ contrariæ, ipsam per accidens corrumpit, ad quam in facto esse sequitur eius priuatio.

Ad argumenta ad primum dicendum,
Ad 1. quod principia rei naturalis in facto esse cum etiam sint partes componentes illam, debẽt esse positiuæ & reales sicut & ipsa, quia tamen priuatio solum est principiũ in fieri, tantum abest, quod sit positiuum reale, quod necessario requiritur vt sit carentia positiui realis, vt tale possitiuum possit fieri, quia
Obiect. quod est nõ fit. ¶ Sed dices, illud fieri est reale ante actionem intellectus sed talis carentia nõ est formaliter ante opus intelligentis, nullo ergo modo potest esse principium
Sol. etiam in fieri. Resp. quod duplex entitas potest imaginari in priuatione, positiua altera, & hęc est ens rationis quia consistit in hoc quod talis priuatio consideretur ad modum formæ positiuæ, de qua bene probat argumentum, quod etiã in fieri non sit principiũ, altera negatiua in subiecto apto, & hęc est realis carentia formæ & reale nõ ens quę realiter, & ante intellectum est existentia negatiua idest faciendo, & realiter non existat forma priuata. Huius enim non existere in tali subiecto, est existere modo sibi possibili. Ad confirmationem dicendum, quod est dispar ratio, nã priuatio Ad
ita distinguitur à materia ratione, conf.
quod habet diuersum modũ principiandi ab illa, vtpote termini à quo materia vero vt subiectum, appetitus autẽ materiæ respectu formarum quãuis ab ea ratione differat eodẽ modo principiat sicut materia, nam appetitus materiæ nihil est aliud quã inclinatio ipsiusmet materiæ ad formas recipiẽdas, & ità semper se tenet ex parte subiecti, vt bene Ferra. hic. Ad secundum, principia aliter debent manere in subs- Ad 2.
tantiali mutatione, immediate & interse diuersa, & insufficientia absq; alijs scilicet vt terminus à quo & ad quẽ, & vt eorũ subiectũ, in accidentali vero tantum manent, quia producunt & constituunt subsistentiã totalẽ quæ postea est subiectũ mutationis accidentalis, & terminorũ eius: vnde in hac neq; manẽt vt diuersa principia, neq; vt sufficientia absq; alijs, cũ sint necessaria forma accidẽtalis, & eius priuatio, vel forma positiua cõtraria, vt sint termini à quo, & ad quẽ dictæ mutationis. Ad tertium bene ibi respõsum est. Ad replicam dico, & licet priuatio sit

tio sit extrinseca rei factæ,& ita nō sit principium in facto esse, est tamē intrinseca in fieri,& ita est principium.Sed dices,ideo priuatio est intrinseca in fieri, quia fieri dicit ordinem essentialē ad priuationē, ita quod sine illo nō possit intelligi,saltem ergo, in fieri agens erit principium sicut est priuatio. Resq. quod ex dictis fieri, vt actio, dicit ordinem ad agens non tamē vt mutatio,sed solū ad priuationē. Dices secundo mutatio vt mutatio dicit ordinē ad mutās,sed mutās est agēs ergo vt mutatiō dicit ordinē ad agēs.Resp.q̄ cū mutatio sicut & fieri tria inuoluat actionē scilicet passionē trāsitū inter terminos à quo, & ad quē,particula vt,potest q̄ vis horum reduplicare, & ita si primū reduplicet,maior est vera, sed de illa non agitur hic vt sic,si secūdum, falsa est, quia vt sic solum respicit mutatum ideſt subiectum,& ita ad huc de illo non est sermo,sed tantū de tertio in quo est falsa, quia hac ratione solum habet terminos respicere. Ad quartū & vltimum bene ibi responsum est.Ad replicam dico quod Arist.solum agit de mutatione substantię,cui nihil positiuum contrariatur, & dato quod ageret demutatione in cōmuni,non esset generaliter verū,quod in mutatione accidentali terminus à quo sit positiuus,quia sunt multa accidentia v.c.lumen quæ non habent contrariū. Adde quod licet in omni mutatione, forma positiua esset terminus à quo,non deberet poni vt quartum principium ,quia non habet diuersum modum principiandi à priuatione vt dixi de appetitu,& materia , & idem dicendum de forma & priuatione formę corruptæ , cum vtraque principiet vt terminus ad quem.

Rep. Solu.

Rep. Solu.

Ad 4

DVBITATIO appendix.

PRO complemento, doctrinæ dubitatur vltimo in hac materia.Vtrum ratio principij entis naturalis,quoad fieri, vniuoce dicatur de tribus principijs materia sci licet forma & priuatione.Breuiter, magister Sot. & quidam moderni affirmant,nam etiam priuatio absolute ab Arist. principium vocatur. Secundo,quia non est cur à principio intrinsico & extrinsico à positiuo & priuatiuo non possit abstrahi ratio communis vniuoca.Dicendū tamen implicare contradictionem dari vnam rationem communem vniuocam principij , priuationi & alijs,nam ex dictis in ante prædicamentis, & capite de oppositis , impossibile est quod abstrahatur ratio cōmunis vniuoca à priuatiuo, & positiuo: ergo etiā est impossibile,q̄ ratio principij vniuoce cōpetat priuationi,& alijsprincipijs,sed tantū ratio communis analoga erit tribus primoq; de forma, secundo de materia,tandem de ipsa priuatione dicetur analogia proportionis,si priuatio cōparetur ad aliam sicuti ista principia se habē tadesse, ita ad principiandum, const ut autē quod quamuis materia in cōmuni opinione habeat esse per formam

Dub. Sent. Sott. Pro.1 Secū do. Cōc.

intrinsicè tamen & manet in composito,& ad illius compositionem concurrit, priuatio vero per sui defitionē, & ita extrinsicè principiat naturale ens,ergo solum principiū analogia proportionis dicetur de priuatione ad alia cōparata, at vero nulla comparatione facta,sed in ordine tàtum ad seipsam, analogia proportionalitatis ratio principij de omnibus dicetur, sicuti & dicitur de fundamento domus de corde,& puncto,cum intrinsice etiam priuatio sit principiū,&sit id àquo ens naturale primo per se incipit.

Ad 1. Ad rationes facile respon. nam (vt capite de relatione dicebam)relatio rationis etiam absolute dicitur relatio, cum tamen ratio relationis equiuocè dicatur de reali & rationis. Ad 2. Dub. Sol. Ad secundam pātet ex prima ratione cōclusionis. ¶ Dubitatus tamē an forma accidētis possit etiam dici primum principiū ita vt ratio principij formalis competat accidentali formæ. Quidam affirmant, eo quod forma accidentalis etiam est principium simplex non compositum ex alijs. Respondetur tamen negatiue, quia prima principia dicuntur illa quæ præter quam quod non fiunt ex alijs,ex ipsis tamen fiunt simpliciter,&per se entia naturalia, ens autem naturale ex forma accidentali non fit simpliciter, sed secundum quid, fieri enim calidum,non est fieri simpliciter, quod satis insinuat vox fiunt absolutè posita in descriptione illa primorum principiorum naturalium, reductiuè tamen substantia cōpleta respectu accidentiū habet modum principiandi quem habet materia respectu formæ substantialis,forma autem accidentalis respectu substantiæ completę habet eundem modum principiandi reducti ue quem forma substantialis respectu matetiæ primæ, modus autem principiandi duarum partium integrantiū siue homogeneæ, siue ethe rogeneæ, non est peculiaris,neutra enim illarū se haberepriè,vt materia neque vt forma respectu alterius,sed tantum se habent,vt materia respectu totius, & hac ratione reuocantur ad modum principiandi quem habet materia prima,talisque modus,physicus est, & non mathematicus vt aliqui putant: quia considerare quomodo ex partibus integrantibus coalurgat vnum,.& quale vnum,omnino physicæ considerationis est, modus autem principiandi quem habent gradus Methaphysici,vt in homine gradus rationalis, & animalis, &c. non est Physicus cum illi gradus, vt alibi demōstrabitur non sint distincti secundum rem,& reperiantur in entibus separatis,nec naturalibus, vt in intelligentijs & hæc de principijs in communi satis.

QVAESTIO III.

De quidditate principiorum entis naturalis in particulari, & primo de materia.

CIRCA

CIRCA caput septimũ in quo postquam philosoph. de principijs entis naturalis in communi disputauit, tractat in particulari iã de materia quæ est vnum ex principijs, de qua, & nos aliqua dicturi sumus, solet autem huiusmodi tractatus quia longus & difficilis in tres partes distribui, scilicet an sit, quid & qualis materia, quæ omnia breuitati & claritati studẽtes hac quęstione cõprehendemus quidam tamen in duas partes, prima de materia secundum se considerata, vbi an sit & quid sit explicatur, in secunda de eadem in ordine ad alia comparata, qui ordo adhuc in Logica multoties est seruatus, & infra lib. sequenti quæstione de natura seruabitur. De primo vndecim sunt examinanda, primo, an materia sit. Secundo, si potentia sit de eius essentia. Tertio, si sit pura potentia. Quarto, si hæc sit pura potentia vt quo. Quinto, si sit substantia. Sexto, vtrũ materia sit pars quidditatis substantialis. Septimo, vtrum ita sit pars quidditatis etiã indiuiduæ vt sit principium indiuiduationis illius. Octauo, vtrum materia possit existere sine forma potentia Dei absoluta. Nono, vtrũ ex hypothesi quod habeat propriã existentiam possit ab omni forma separari virtute causarum naturalium. Decimo, vtrum materia sit principium corruptibilitatis. Vndecimo, vtrum materia prima sit ingenerabilis & incorruptibilis.

ARTICVLVS I.

Vtrum in rebus naturalibus vere sit materia prima.

MElissus Parmenidis discipulus, & forte Parmenides, ipse vt refert Arist. supra, asseruit omnia esse vnũ & immobile in entitate, sicque nihil de nouo produci quãtum ad aliquam entitatẽ, sed quæ præexistebãt habere se alio, & aliomodo, alias dicebãt ex nihilo fieret aliquid scilicet illa noua entitas sicque videntur negare subiectũ mutationum & materiam primã. Alij etiam asserentes non dari nisi accidentales mutationes in idem coincidunt? vnde dicebant omnia esse vnũ quoad substãtiam. Tales, omnia esse aquam, Diogenes, & Anaximenes, aerem, Heraclitus ignem alij tandem quoddam corpus medium, alij vero explicite materiã primã negarunt mixtaq; omnia fieri ex elementis, elementa vero non produci de nouo ex aliqua materia, sed esse quædam corpora omnino simplicia sine aliqua intrinseca compositipne substantiali, quę omnino de nouo & ex nihilo generantur, & potest pro illis omnibus sic argui. ¶ Primo, sicut se habẽt formę accidentales inter se, ita substantiales, constat autem quod inter accidentales datur vna prima forma scilicet quantitas quæ sit aliarum subiectum, ergo etiã inter substantiales, debet alia esse aliarum subiectum, & cõsequenter nõ est materia, quia solũ ad hoc est necessaria. Arg. 1.

Secundo, si poneretur materia, præcipue, vt est subiectum transmutationis, ea autem, quæ transmutantur in generatione substãtiali sunt tota composita. v.c. ignis in aquam & è contra, composita autem cum sint omnino per se, non indigent subiecto, ergo. Confirmatur, in Sacramẽto Eucharistiæ vt experiẽtia constat ex solis accidentibus panis fit generatio substantialis vermiũ, ibi autem nulla remansit substantia nec forma, nec materia, ergo ad generationem substantialem, non est necessaria. Tertio, forma substãtialis in generatione hominis non supponit materiam cum non educatur ex illa, ergo ad generationẽ substantialem non requiritur materia prima vt subiectũ. ¶ Dices, hoc esse peculiare in ista generatione, non in alijs in quibus dispositiones naturalis agẽtis in materia determinat illã potius ad hãc quam ad illã formam. Contra est dispositiones non subiectantur in materia cum sint accidentia, sed in toto cõposito, quod corrumpitur, ergo illo corrupto destruuntur, & consequenter materia vi illarum non potest ad vnam magis quã ad aliã formam disponi, & ita nõ erit materia necessaria; quarto & vltimo, potest fieri productio substantialis sine materia prima & sine hoc, quod sit creatio. V.c. totalis cõuersio lapidis in lignũ si a Deo fieret non esset creatio, cum terminus a quo esset positiuus, & similiter modo posset fieri ab agenti naturali, ergo idem quod prius. ¶ Aduertẽdũ quod materia quadruplex est, prima dicitur alterationis ideſt ex qua quod per sui corruptionẽ fit aliquid sicut elementa respectu mixti, secũda materia inhesionis vt est substantia integra respectu accidentium, tertia compositionis, vt sunt partes respectu domus & quantitatiuę cõtinui. 4. mutationis substantialis, in qua expellitur vna forma substãtialis & alia introducitur, quę solet vocari materia prima.

Secũ dò.

Tertio.

Quarto.

Not.

Aduerte secũdo quod rursus in cõmuni vt dixi in prohemialib⁹ logicæ triplex materia dicitur prima circa quam versatur actio, vt obiectum respectu scientiæ & potẽtiæ & passum respectu agentis, secunda materia in qua præcisse recipitur aliqua forma sed ex ea non educitur, vt est materia prima respectu animæ rationalis de quo infra, tertia est in qua & ex qua simul id est recipitur & educitur, vt est eadẽ materia prima respectu aliarũ formarum, sed hæc tertia iterum triplex est vt optimè Mag. Zumel. 1. p. q. 100. art. 1. alia purè cõpositionis ex qua respręcisse cõponitur simul cum forma absque eo quod talis materia fuerit trasmutata per formę productionem sed vtraque immediate creata, vt est materia cœlorum, alia compositionis & transmutationis simul vt est materia horum inferiorũ in qua variæ formę per transmutationem inuicem succedunt, differũt autem inter se, ꝙ prior est principium rei naturalis in facto esse, posterior vero in fieri & in facto esse. Tertia vero quæ

No. 2

solet

solet addi puræ transmutationis, sed compositionis eadem est cum materia alterationis supra dicta, sermo autem noster solum est nunc de materia que dicitur compositionis, & tranſmutationis quæ est eadem cum materia mutationis substantialis quę ad huc dupliciter potest sumi, primo vt nuda omni dispositione, sicque solet vocari materia remota & materia prima, secundo vt est coniũcta dispositionibus, & sic dicitur materia proxima vel materia secũda, quamuis etiam subiectum respectu accidentiũ materia secũda possit dici. Dubiũ ergo est an in rerũ natura detur materia in qua, & ex qua trãsmutationis substantialis simul siue proxima vel secũda siue remota, l. prima.

Dico primo, in omni actione siue mutatione naturali necessario debet dari materia siue subiectum quod maneat sub vtròque termino & ab eis distinguatur, saltem ratione ita Arist. expresse hic pluribus in locis præcipue text. 82. Patet multipliciter, primo ex natura mutationis, quia mutari est aliter se habere nunc quam prius, ergo, est dandum aliquid, quod sit nũc quãdo est terminus ad quem, & quod fuerit prius quando erat terminus a quo, & ita aliter se habet nũc per coniunctionem termini adquem ac se habuit prius quando iungebatur termino à quo. ergo immediate hoc subiectum non tantum debet esse commune vtriq; termino sed necessario ab eis distinctũ, quia termins ad quẽ est modo, & antea nõ fuit, terminus vero a quo fuit antea, & modo nõ est, subiectũ autem & antea fuit & modo, ergo necessario distinguntur ab vtroq; termino: ita Arist. etiam expresse. 11. metap. c. 11. &. 8. metap. c. 10. tex. 4 Secũdo, motus sẽsu ipso per se notꝰ est, omnis autẽ motus à contrario in contrarium fieri patet alterum quorum paulatim introducitur alterũ expellitur, at cõtrarium, quod introducitur nõ potest recipi in eo ꝙ expellitur, tamen quia sibi mutuo repugnãt, tum quia in fine motus, contrariũ quãdo expellebatur sæpe numero desinit esse, dandum ergo est necessario in quouis motu aliquod subiectũ commune vtriq; contrario, quod paulatim alterũ accipiat, alterũ reijciat. Tertio agẽs vt experiẽtia patet nititur efficere sibi omnino simile patiẽs, quod ante actionẽ dissimile est agẽti, ergo in omni patienti datur res aliqua ante actionem dissimilis agenti, & in fine actionis similis per inductã ab agente sui similitudinẽ. Confir. in fine actionis, vel permãsit, vel perijt id à quo forma antiqua expellebatur, & in quo forma noua alia inducebatur, sed non perijt, tũ quia perijsset quoq; forma inducta quãdo hæc sine illo subiecto cõseruari nõ põt. tũ quia aut agẽs naturale, produceret ex nihilo quæ naturaliter fiunt, aut ea in fine actionis à seipsis vel à Deo inciperent esse per creationẽ, & ita agẽtia naturalia solam vim corrũpendi, vel annihilãdi haberẽt. ¶ Dico 2. subiectũ ꝙmanet sub vtroq; termino mutationis, alterũ 2. cõ.

est substantia incompleta formæ substantialis receptiua, alterum est completa formæ accidentalis receptiua. Patet primo, mutatio substantialis terminatur ad formã substantialem, vtad terminum formalem, forma autẽ substantialis non subiectatur in substantia completa cum eam cõponat, ergo in incompleta, cum qua cõponit. Secũdum patet, mutatio accidẽtalis terminatur ad accidens vt ad terminũ formalem, accidens autem supponit subiectũ constitutũ & cõsequenter in subiecto cõpleto subiectatur. ¶ Dico ter-
1.Cõ. tio, in rerũ natura necessario datur subiectũ in quo & ex quo compositionis & transmutationis substantialis simul. Hoc demonstratur multipliciter ab Aris. & philosophis, sufficiat tamen primo ex primo de generatione, tex. 78. id quod est omni no vnũ nõ potest esse simul actiuũ & passiuum quia nõ est idem quo agimus & quo patimur, cum actio & passio sint diuersa genera, principium autem agendi est actus & forma, ergo patiẽdi est materia & potentia, experimur autẽ tã viuentia quam non viuentia simul esse actiua in alia, & passiua ab alijs, ergo debent cõponi necessario ex duabus partib⁹, ex forma vt sint principiũ agẽdi & materia vt sint principium patiendi vnde comment. 8. metaph. comment. 12. & 4. Phi. comen. 38. dicit, q̃ sicut actio facit cognoscere formam, ita transmutatio materiã. Secũdo patet ex transmutatione, quia experimur res inuicem transmutari vt aquam in ignem & è contra, hęc autẽ transmutatio non potest fieri pœnes hoc quod forma ignis cõuertatur in formam aquæ, cum sint diuersæ essentiæ, & talis cõuersio impossibilis, ergo solum fit in aliquo subiecto communi in quo vna forma desinat, alteraque incipiat, quæ formarũ successio est transmutatio.
Dico 4. & vltimo, illud subiectum 4.cõ.
commune in quo & ex quo cõpositionis & transmutationis substantialis simul tale est, vt ex priori factum non sit, atq; adeo sit primum seu materia prima, quæ ideo dicitur prima, quia est subiectũ primæ productionis scilicet generationis substãtialis & formæ, scilicet actus substantialis & quia vt sic est communis omnibus entibus corruptibilibus. Dices, etiam est vltimum in quo fit resolutio seu destructio entis. Resp. ita esse, sed quia resolutio Obiectio.
& corruptio est per accidẽs, & præter intentionem naturę, vt supra dicebam, & habet rationem nõ entis, generatio vero est per se intenta & habet rationem entis ideo subiectum & materia, vsurpauit sibi nomen primæ non vltimæ. Probatur iam, in omni actione datur necessario aliquod subiectũ vt ostendimus, conc. aut igitur illud est factum ex alio & hoc ex alio, & ita in infinitũ quod est impossibile sicut formæ nõ sunt infinitæ in eadem materia, aut deuenendum est ad primũ subiectum quod ex alio non fit factũ, atq; adeo ad materiam primã. Sed contra nam Aris. methaph. tex. 5 & 6. ex suppositione, quod non datur materia prima, vt ex re manifestiori

tiori ostendit non dari illũ processum in infinitum vnius materiæ ex alia, nec dari formas infinitas. Resp. ab inconuenienti recte procedit, illa. ratio. Secundo patet conclusio, omnia quæ in inferiori isto continentur mutuo ex se inuicem talitè mediate generantur ex contrarietate qualitatum, ergo datur commune subiectum trãsmutationum, aliter non quodlibet ex quolibet neq; immediate, nec mediate gigneretur, tale autem commune non potest esse factũ ex alio subiecto, quia iam non subijceretur omnibus, datur ergo primum, ideoq; primum subiectũ seu materia 1. appellatur vt distinguitur cõtra substantiã cõpletam, vt dixi & contra materiam propriam dispositam iam accidentibus vt docet Arist. 8. metaphy. 11. & 4. cœl. c. 3. tex. 38.

Ad 1. Ad argumenta ad primum dicendum, non dari aliquam formam accidentalem quę sit aliarum omniũ subiectum, quia licet sit subiectũ accidẽtium materialiũ, non tamẽ spiritualium, imo neq; omniũ materialium est subiectum, cum rationes identitatis, & diuersitatis, & vnionis materiæ, & formæ (vt dixi capite de relatione) immediatè subiectẽtur in substantia. Adde ℔ quantitas non est subiectum quod, respectu accidentium quæ substentat, si modo sibi naturali relinquatur. Sed tantum est subiectum quo, scilicet medium quo subiectũ integrum substentat accidentia, & lata ita contingere in formis substantialibus, adhuc præsupponendũ esset subiectum quod, & materia prima præterquam est impossibile, nam duo accidentia possunt esse simul, secus autem duæ formæ substantiales. Ad secundum dicendum, quod tota sunt quæ trãsmutantur per generationem &c. sed non totaliter, quia tantum secũdum partes idest formam, aliter esset annihilatio. Ad confirmationem dicendum, quod longe est alia ratio de illa generatione, & de alijs, quia quamuis sit naturalis, tñ supponit miraculũ illud, virtute cuius postea Deus in corruptione specierũ cõuertit quantitatem illam quæ remansit, vel vt alij dicunt creat de nouo talem materiam, vt introducatur forma vermium, vt superius dixi capite de quantitate in logica quæstione prima. Ad tertium bene ibi respõsum est ad replicam quamuis illæ dispositiones sint in toto cõposito, quia tamen cõstant materia idest, quod & ipsa sit disposita, & destructo illo maneat sic sigillata, quia talis sigillatio effectus est, dispositionum quæ possunt manere. Dices saltem sequitur, quod vbi nullæ sunt dispositiones, vt in corporibus cœlestibus, ad sigillationem nõ sit necessaria materia prima Respõ. Solum colligi in cœlo non dari materiam transmutationis, bene tamen compositionis quæ colligitur ex quantitate & figura de quo latius secundo de cœlo. Ad quartum & vltimũ, bene ibi dictum est, dico tamen, ℔ non est eadem ratio, quia cum terminus à quo per se conuersionis totalis sit positiuus, quamuis non sit

Ad 2.

Ad 3.

Obiectio.

Solu.

Ad 4

subiectum cõmune, impeditur ratio creationis, quæ ex nihilo fit, in generatione autem cum terminus à quo sit priuatio, si tolleremus materiam vel subiectum commune, nihil præsupponeretur positiuum ex quo fieret generatio, profecto creatio maneret præter quam, quod licet Deus poterit virtute sua id facere, non tamen causæ secundæ, & inferiorẽs valent.

ARTICVLVS II.

Vtrum potentia sit de essentia materiæ.

Ar. 1. IN hac re singularis fuit comentator hic defendens partem negatiuã. Primo, quia alias sequeretur, quod aduenientẽ forma destrueretur materia, quia aduenientẽ actu potentia destruitur, forma autẽ actus est, consequens tamen est absurdum, quia materia non solũ in fieri, sed in facto esse manet. Secundo, talis potentia quomodocunque sumatur est accidens, ergo non potest esse de essentia materiæ, quæ est substantia vt infra patebit articulo quarto. Antecedens patet ex eo ꝙ potentia illa, vel est aliqua aptitudo, vel ordo ad actus, aptitudo autem de prædicamento est qualitatis & ordo de genere relationis.

Secũdo.

Ex dictis superiori articulo certissimũ manet, in materia esse aliquam potentiam non actiuam, sed passiuam idest receptiuam formæ substantialis, non quomodocunq;, quia etiam vas habet potentiam receptiuam liquoris, materia autem præter hoc habet causalitatem respectu receptionis formæ (cum propensione quadam naturali ad illas inclinetur vt secunda parte quæstionis patebit) Hoc posito Iuniores duplicem potentiam receptiam distingunt in materia ipsa, quarum alia est substantialis, quæ terminatur substantiali forma & actu, & hanc ponunt de essentia illius, alia accidentalis, quæ terminatur accidentali forma, quæ etiã accidens est materiæ, & ita vtraq; potẽtia, à materia ratione sola distinguitur.

Dico primo, in materia tãtum est vnica potentia receptiua ad vtranq; formam substãtialem, & accidẽtalem, itaq; nullo modo distinguntur inter se istę potentiæ. Patet primo quia, si illa potentia ad formas accidentales sit accidẽs ipsius materię sequitur, quod antequã adueniat forma substantialis, habeat aliquod accidens, nam licet verum sit, quod forma substantialis sit prior forma accidentali, potentia tamen ad vtrãque prior est illis, potentia autem talis præsupponitur ante illas, consequens est absurdum ergo. Sed dices sicuti appetit⁹ est accidẽs materiæ prædicabile, non prædicamentale, & tamẽ bene ab omnibus pręintelligitur in materia ante omnẽ formã substantialẽ, ita & ista potentia ad formas accidẽtales potest præintelligi. Sed contra est quia ex S. Tho. & communi philosophorũ consensu capite de proprio. & 2. de Ani. omnis potẽtia quæ ordinatur ad actum accidentalem, & realem, distin-

r. cõ

distinguitur realiter à subiecto est-q; de prædicamento qualitatis, potentia autē ista quæ fingitur in materia ordinatur ad similes actus, ergo. Dices, quod verum habet propositio illa de potentia actiua, non passiua. Contra, quia sicuti potentia naturalis actiua cadit in secunda specie, qualitatis, ita naturalis impotentia seu potentia passiua quæ idem est. Confirmatur conclusio, quia quando vnum ordinatur ad aliud intrinsece, tunc solum proprio est reputandum, constat autem quod materiæ potentia ordinatur ad formas, accidentales propter substantiales, ergo eadem est potētia, sicuti eadem est generatio hominis quæ terminatur ad formā substantialem & accidentalem quia ad istas terminatur propter illas, ad illas quidem per se, ad istas per accidens. Dices potentiæ distinguuntur per actus, sed potentia materiæ ordinatur ad plures actus specie distinctos, scilicet substantiales & accidentales: ergo. Respōdetur quod solum specificatur potētia ab actu quem perfe, & primo respicit. Sed contra, potentia materiæ terminatur primo ad generationem, generatio autem accidens est, ergo. Respōdeo, quod via executionis prior est generatio quā forma, secus vetò via intentionis, & per se.

Cōf.

Obiect.

Sol.

Dico secundo. Potentia ad formas substantriales per se, & ad formas accidentales secundario, est de essentia materiæ: Probatur, quia talis potentia prærequiritur necessario ad formam substantialem, & ad illam dicit ordinem per se, ergo nō est accidens, & consequenter potest esse de essentia materiæ. Secundo, quia si esset accidens materiæ, omnis vnio esset accidentalis, & nō substantialis, quia vnio formæ cum materia fieret medio accidenti, scilicet media potentia hoc autem pugnat cū Arist. 9. c. huius dicente, materiam esse primum subiectum ex quo cum insit aliquid fit nō per accidens, sed per se, igitur nulla vnio poterit esse accidētalis, & ita potētia non erit accidēs materiæ, sed essentia. ¶ Ad argumenta: Ad primū dicendum, quod veniente actu non tollitur potentia, imo perficitur nō enim adueniente actu ridendi tollitur potentia risibilitatis, sic etiam adueniente forma substantiali non tollitur potentia materiæ, sed tantum eius priuatio & appetitus ad illā recipiendā. Ad secundum dico, quod illa potentia non est relatio, sed illius fundamentum, quæ potest esse inter materiā, & formā, neque est potentia de genere qualitatis, quia illa dicit ordinem ad actus accidentales, siue passiuè, siue actiuè modo dicto prima conclusione, sed tantum est potētia per se ad substantialem actum.

2. cō. Probat. 1

Secūdo.

Ad 1.

Ad 2.

ARTICVLVS III.

V. materia sit pura potētia.

GReg. in 2. d. 12. q. 2. Scot. ibi. Tole. hic q. 13. Perer. 5. Phi. capit. 13. Themistius hic etiam, & Albert. 1. Metaph. tract. 2. c. 4. asserunt materiam

riam non esse puram potentiam, ita vt non includat aliquem actũ entitatiuum intrinsice in sui essentia: sed quod sit pura potentia tantum respectu actus formalis, quem (vt patet) non claudit in sua essentia quamuis Greg. vltra hoc dicat etiam habere actum existẽtiæ proprium absque forma, sed de hoc
Art. 1. articulo sequenti. Probant primo, materia est actu bonũ licet imperfectum, bonum autẽ & appetibile fundatur in actu sicut verum, & intelligibile, materia ergo aliquem actum includit. Nec valet dicere ꝙ sit bona in pura potentia, quia S. Tho. 3. contra Gent. c. 20. expresse
Secũ do. docet, eam esse actu bonum. Secundo, quia nihil potest exire a potentia nisi per actum, sed antequã materia crearetur, erat in potentia ad existendum extra suas causas, quãdo ergo per creationẽ fit actu exis-
Tert. tens extra illas, necessario aliquem comparat actũ. Tertio, potentia essẽtialiter est relatiua, materia autẽ essentialiter est absoluta in prędicamento substantię: ergo. Quarto,
Quar. to. quod est in pura potentia est nihil, materia autem prima est aliquid, ergo idẽ quod prius. ¶ Opposita sẽ-
1. Sẽtent. tẽtia est Platonis in Thimeo Arist. 1. de generatione. c. 8. & . 7. metaph. c. 5. & 7. c. huius S. Tho. 1. p. q. 7. art. 2. & 66. art. 1. ibidẽ Zumel, Soto hic q. 8. Sonzio. 7. metaph. q. 19. Duran. in. 2. d. 12. Vall. controuersia. 7. Fons. 1. meph. q. 7. & cõmuniter Thomis-
Not. tæ. ¶ Notandum primo, quod cum potentia dicat ordinem ad actum, sicut iste est duplex alter existentiæ essentiæ alter, ita & potẽtia duplex necessario erit, cum autem non sit sermo hic dꝺ primo actu, ita nec de prima potentia de qua art. sequẽti, sed actus duplex est, alter secundus qui est operatio siue vt actio siue vt passio significetur. V. c. calefactio, alter est primus qui est causa efficiens secũdi, qui rursus alter est accidentalis & immediatus, vt calor in genere qualitatis, alter mediatus, & substãtialis in genere substantiæ, hic autem rursus, alius cõpletus, & integer siue simplex, vt angelica natura siue composita, vt humana, alter partialis, & incõpletus, qui iterũ solet ab aliquibus diuidi in formalẽ qui in specie certa reponitur, sicut anima quæ ab Arist. difinitur ꝙ sit actus, & in entitatiuũ, qui in nulla specie certa reponitur, vnde cum no sit sermo de actu secũdo, ita nec de potẽtia ad illum, cum materia secundum omnes nullius sit actuitatis nec vim agendi habeat cũ actio proueniat ab aliquo principio in certa specie reposito, quo materia caret, & ita Arist. 2. de Generatione. tex. 50. docuit, materiam nõ agere, sed tantum pati, si ergo illa repugnat habere vim ad agendum, multo magis repugnauit esse potẽtiam pure actiuam, qualis est illa quæ agit actione transeũte, vt potentia nutritiua vel calefactiua; nam quæ actione immanenti agit, partim est actiua cum eliciat actum, partim passiua cũ ipsum recipiat, similiter certum est, materiam non habere potentiã accidentalem, cum substantia integra

gra sit subiectũ respectutalis actus, cubiũ ergo est de primo actu substantiali partiali siue formali, siue entitatiuo, & de potentia ad illum, quia de substantiali completo certum est, materiam non includere, cum non includat formam.

No.2 Secundo aduerte (vt dixi capi. de relatione q.1) quod in essentia rei dupliciter potest aliquid poni, vel intrinsice tamquam genus, & differentia: vel extrinsicè, tãquam additamentum quoddam, patet autem quod materia in sua essentia tanquam additamentum extrinsecũ includit actum primum substantialem partialem, & formalem secundum formam, cum dicat potentiã ordinatam essentialiter ad illum tanquam ad specificatiuum sui, vt quæstione sequenti dicetur, & ita ex diuersitate huius actus adæquati, multiplicatur in specie, solum ergo est difficultas si intrinsice tanquam differentiam sui constitutiuam materia includat aliquem actum saltem entitatiuum, de genere enim materiæ certum est, esse substantiam partialem, in quo conuenit cũ forma, sensus ergo quæstionis est an pura potentia ad actũ primũ substantialem partialem, & formalẽ, sit de essentia materiæ intrinsice tanquam eius constitutiua differẽtia, ita quod nullum actum adhuc entitatiuum includat in isto gradu intrinseco, & differentiali.

Dico primo, materia prima est verum ens rẽale à forma diuersum realiter & essentialiter. Patet pri-
1.cõ. mum, est pars cõpositiua entis realis: ergo est verè ens reale, compositio enim realis, & Physica quam intrat materia similes partes debet habere. Secundo, materia est subiectum generationis ex quo educuntur formæ genitæ vt infra patebit, ergo est aliquid reale alias formæ fierent ex nihilo, & generatio esset creatio. Secundum patet, in compositione reali partes non solum debẽt esse reales, sed & realiter diuersa, cum realis compositio sit in aliquo vno realiter distinctorum coniunctio, materia autem est pars cõpositi realis: ergo distinguitur realiter à forma quæ est altera pars. Adde quia ex Arist. materia & forma sunt duo principia vt vidimus numero diuersa, & consequenter realiter, nam si distinctio rationis posset facere duo principia numero, materia & priuatio talia essent. Tãdem, materia & forma habẽt diuersas definitiones, cum illa sit pars cõtrahibilis, sta contrahens, & determinans, ergo essentialiter differũt. Adde, habent diuersas rationes, nã omnis materia est ingenerabilis & incorruptibilis, vt ar. 6. patebit: omnis autem forma, & generatur, & corrumpitur (excipio rationalẽ, & cœlestẽ) ergo habẽt diuersas essentias, cũ passio ab essẽtia originetur.

Dico 2. materia ita est diuersa in essentia à forma, quod in nullo genere causæ ab illa fiat. Patet, debet fieri nullo præsuppositio subiecto cum sit primũ: ergo per creationẽ quæ est à solo Deo, & non à forma efficienter. Secundo, effectus formalis intrinsecus est, & inseparabilis 2.cõ. Patet. Secũdo.

bilis a forma,& cum ea identificatus,vt patet in albedine & esse albo:materia autem diuersa est a forma realiter, non ergo est effectus formalis illius præcipuè quod forma potest existere sine materia & materia secundum quod causa, solum natura præ intelligitur ante formam; vnde sequitur, quod effectus formalis formę,& ipsum compositum.V.c.anima rationalis,causat esse humanum determinando materiam ad speciẽ hominis:¶ Dices,entitas materię pendet in conseruari à forma cum sine illa nõ possit esse cum probabiliori sententia ergo & in fieri,quia conseruari est quoddam esse continuatum. Respondeo quod in rigore à solo Deo pendet in conseruari cum influat in eius entitatem quam tamen necessariam conexionem dicit cum forma , & ideo dicitur pendere in fieri.Tertio quod non pendeat in genere causę materialis patet, cum materia nõ recipiatur in forma, sed è contra. Vltimo , finis est cuius gratia vt dicetur Secũdo huius,materia autem gratia est compositi,non formę: forma ergo nequit esse finis materię,Vnde infertur,quod licet inter formas,materia prius ordinetur ad substantialẽ quam accidentalem non solum recipiẽdo sed causando immediatius tamẽ & primo ad cõpositũ ordinatur,ad illud enim primo & immediate ordinatur,ꝙ primo,& immediate fit ex illa; tale autẽ est cõpositũ & nõ forma nisi illo medio vt postea patebit,ergo.

Tert. Vlt.

Dico tertio,materia prima pura potẽtia est passiua intrinsice in sua natura nullũ actũ proprium includens, ita authores supra citati pro secunda sententia,& Alex.2.naturalium.q.&.c,75.S Th.etiam hic lectio.15. Iabell.q.73. AEgidius. lectio.18. quãuis omnibus inde bene pensatis inter istos autores quęstio sit de nomine cũ omnes cõueniant in.1.&.2.conclu.& quod nullum actũ formalem includat , sed quod sit pura potẽtia respectu illi⁹,dicũt tamen Scotistę hanc materię entitatem debere dici puram potentiã obiectiuam,&actum entitatiuum, quia per illam entitatem exit a pura potentia obiectiua,quã habebat materia antequã crearetur in quãtum erat obiectum diuinę potentiæ actiuæ & vere fit ens reale.Thomistę vero dicunt debere dici puram potentiam subiectiuam, quia est in potentia subiectiua reali respectu omnium formarum , quãdo autem hanc potentiam comparat, exit a pura potentia obiectiua quã antea habebat quæ licet re vera esset nihil secundũ nos omnes, ab Scotistis tamen dicitur pura potẽtia obiectiua & ita exitum ab illa debere fieri per aliquem actum saltem entitatiuũ , à Thomistis vero dicitur potẽtia logica & nõ realis, & ita exitũ ab illa fieri per puram potẽtiã subiectiuã inquãtũ antea erat possibile logicè,vel nõ repugnabat fieri hanc purã potẽtiã subiectiuam, & ita creatione fuit facta:vnde quod Scotus vocat actum entitatiũ,quia materia est ens reale,

Cõ.

Ie,vocant Thomistæ puram potentiam subiectiuã,qui modus loquẽdi proprior est,& Arist. cõformior quia propriũ est cuiuis actus singularis trahere rẽ ad aliquã speciẽ & quia Ari. diuisit ens reale in actũ & potẽtiã,ergo potentia vt distincta ab actu,est ens reale.Dices diuisit tantũ in actum formalem non in entitatiuum qui est trascendens etiam ad potentiam. Contra, ergo actus entitatiuus non habet veram rationem actus cum neq; à potẽtia differat.¶ Secũdo patet cõclu
2.Pro sio,quia alias ex illa, & forma non batur fieret vnum per se,vt habet cõmunis schola ex duobus entibus in actu,&c.Nec obstat,quod sit tantũ entitatiuus,quia sic etiam ex subiecto,& forma accidentali fieret vnũ per se cum respectu actus accidentales remanerat in pura potẽtia.Ter
Tert. tio,eodem modo materia est subiectum formę substãtialis sicuti substantia integra resp.formę accidentalis respectu cuius est in pura potentia.Adde,non est actus etiã entitatiuus,quia neque est per se existens, nec actus perficiens nec alius est imaginabilis neque est constiVlti. tuta ex actu per ficiente,& potentia cum ipsa informetur alio actu, similiter quiuis actus per se existẽs perfectior est quã quiuis informãs cum omnis informatio habeat imperfectionem adiunctã vnde actus perse existens formaliter prædicatur de Deo,non informans, forma autem substantialis informans perfectior est quã materia prima:ergo. Vltimo,quia alias materia prima haberet proprias operationes cum id conueniat omni actui substãtiali,imo & quã plurimis accidentalibus, & potissimũ actui per se existenti,cum sit agens principiale, & non solum principium agendi vt quo,nulla autem relinquitur actio quæ materiæ primæ tribui posset, vt docet Sãctus Thomas,7.Metap. lectione.8. quia alias daretur aliqua operatio cõmunis omnibus en Confirm. tibus corruptibilibus,cum constẽt eadem materia.Confirmatur, quia omnes quas nouimus operationes aut in formas substãtiales,aut in accidentia referimus. Dices materia prima est principale agens per formas tam substantiales quem accidentales.Respõdeo hanc esse in saniam & parum ab esse qui hoc asserunt quin cõcedant materiã primã esse Deũ omnibus formis onustũ. & per alias & alias alia, atque alia agentẽ imo &(quod fateri eadem ratione cogetur)omnia patientem vt dicunt quidam hęretici vt dicit Castro.Vnde infero cut materia dici soleat prope nihil,naturę prosũdũ,vniuscuiusque chaos siue cõfusio & respectu formarũ quas nondum habet dicitur hylli,ideſt,Sylua seu materia,at respectu earum, quas habet, appellatur Hypochimi non,ideſt,subiectum, ideoque, Plato in Thimeo dicebat esse denudatam omnibus formis,quia est receptiuũ illarũ,sicuti visus omni colore nudatur,dicitur etiã origo, fœmina,mater,nala & elementum perse ignota, tenebræ, & ideo apud Platonem nulla ponitur idea

quæ

quæ sit propria materiæ, eo quod per ideas formarum cognoscatur. Appellatur etiam horũ inferiorũ materia turpis, quia necessario cõiunta est cum priuatione formarũ ad quas naturali propẽsione tẽdit, tandem dicitur malefica, quia vt potiatur formis quibus est priuata, mollitur per accidens abiectionem eius quam habet, ideoque dicitur principium non essendi siue corruptionis, ab Arist. vero text, 81 primum subiectum, ex quo cum insit omnia fiunt.

Ad argumenta. Vt facile soluãtur, & alia multa, quæ possunt obij ci aduerte, aliud est, rẽ esse actum seu includere actum, aliud est, esse entitatẽ seu aliquid & habere aliquid perfectionis, & actualitatis realis, primum non conuenit nisi ratione formę, secundũ vero cõpetit tam ei quod est actus quam ei quod est potentia, & ita S. Th. 1. p. q. 14. art. 11. ad. 3. ait. quod materia prima licet recedat a similitudine Dei ratione suę potẽtialitatis, sed quia inquantum vel sic habet esse, similitudinem quadã Dei retinet, idem ait de veritate. q. 3. art. 6. verũ est tamen, quod. q. 4. ar. 1. & q. 5. ar. 3. ad. 3. ait quod materia prima in quantum huiusmodi, est in potentia, intelligi tamen debet respectu actus non respectu entitatis vnde Sonz. in. 4. Metaph. qu. 17. Iabell. q. 3. & alij absolute defendũt, materiã in suo quidditatiuo conceptu, nullam includere actualitatẽ, quia inquiunt est pura potentia. Dicendum tamen dici puram potẽtiam, quia respectu nullius est actus, in quo distinguitur ab alijs potentijs, forma enim substantialis, ita est potentia receptiua suarum proprietatum quod est actus vel per se existẽs, vt angeli, vel informans vt alij, idem patet de intellectu respectu, intellectionis, per quod patet ad primum secundum & tertium. Ad quartum dicendum, quod neque ea quæ præterierũt aut futura sunt sunt in actu, & tamen aliquid sunt cum non sint fictitia, neque enim idem est esse actu siue actu existere, atque esse actum, aut constans actu, materia prima ex se nęque est actus, nec illum includit. Vtrũ autem ex se sit ens actu, ideſt, existat, articulo sequenti, nunc dicò quod sicut actus purus est verus actus, & ita est actus vt nihil habeat potẽtiæ, qualis est Deus, a quo omnis alius actus originatur: ita potentia eo quod sit pura potentia, non ideò non erit potentia vera, atque adeo aliquid a quo etiam omnis potentialitas dimanat, quodammodo, eo quod tantum res dicitur accedere ad materialitatem, quantum accedit, ad potentialitatem; nam vt bene Soto hic quæs. 6. cõcl. 2. forma & actus in quouis genere idem sunt prorsus.

Adar gum. Ad 4

ARTICVLVS. IIII.

Vtrũ materia prima ita sit pura potẽtia vt ex se nõ sit ens actu, vt quo, ideſt, nõ habeat ex se vllã propriã existẽtiã.

Par

PArtem affirmat iuam tenet S. Tho.1.pa.q 4.art.1.maxime ad. 3.&.q.5.art.3.ad.3.&.q.45.art.4,&.q 66.art.1.& Magiſt.Zumel fere om nibus locis tertio contra Gen.cap. 54.quod lib.3.q.5.de potentia.q.4. art.1.Magiſt. ſententiarum in.2.d. 12.Bonauent.ibidem.q.1.Capreo.d. 13.q.1.concl.1.Duran.d.12.q.2. &.4. & d.44.q.1.Ferra.2.contra Gent.ca 68.&.3.concl.4.Sonzi,.7.Metaph.q 17,&.8.q.1.Iabell-7.Metaph.q.5.&. 8.quæſt.1.Caieta.1.part.q.76. artc.1. de ente cap.5.quæ,8.Soto hic quęſt 6.concl.3.Vall.ibidem,qui omnino irridet oppoſitum tenentes,ſignificat Ægydius de Generatione.q,16. Albert,5.Metaphy.tract.2.capitu.4 Auice.2.Metaphy.2. Argilopirus.1. Phi.c.1.text.12. ita tranſtulit textū Græcum Ariſt,forma (inquit) eſt magis natura quam materia, quia eſt actus hæc vero potētia, & Boetius li.de Vnitate ait omne eſſe in rebus creatis eſt à forma fauet Ari. 1.de Generatione tex.12.docens materiam non eſſe actu niſi per formam & ſecūdo de Anima.c.1.id q̄ exiſtit,conſtat atque componitur, & tex.7.quod vere eſt,actus eſt.Ratione probant ptimo,ens actu non
1.Ra uōe. pōt. intelligi ſine actu, eſſet enim implicatio in adiecto dicendo; ens actu,& ſine actu,materia autē prima ſecundum ſe(vt articulo præcedenti oſtendimus) neque eſt actus neque illum includit,ſed eſt ens omnino in potentia ad actum,cum ſit ante omnem actum,& ideo non conuenit ſibi quod ſit actu bonū ſed tantum in potentia,&ita quod ſit non quid appetibile,ſed quod appettat tantum,ergo ſecundum ſe non eſt ens actu:ergo neque exiſtēs.¶ Dices materia prima non eſt dicendus actus, bene tamen, quod faciat eſſe in actu voce illa actu ſumpta pro exiſtentia, & ita ens actu,ideſt,ens exiſtens,aliud eſt exiſtens,vt quod, videlicet ſubſtantia completa,aliud eſt actus,qui exiſtit actus,vt quo,aliud eſt potentia quæ exiſtit vera potentia,& ita nō poteſt dici ens in potentia,quando iam eſt creata, & producta. Alio modo ſumitur actus pro forma, & hoc pacto materia prima non eſt ens actu,quia neque eſt forma nec conſtat forma.Vnde appellauimus eam ens potentiam, non vero ens in potentia.Sed primo hæc doctrina eſt contra Ariſt. vbi ſupra negantem, non ſolum materiam non eſſe actum neque illum includere, ſed neque eſſe ens actu,& quidem ſi eſſet ens actu eſſet hoc aliquid atque adeo res genita de nouo extitiſſet aliquo modo actu ratione materiæ antequam generaretur, quę omnia negat Ari.¶ Dices,ſolū vult non eſſe ens neque hoc aliquid,vt quod.Contra,quia ſic,nec forma eſt ens actu, neque hoc aliquid contra Ariſtotelem ibidem, atque adeo nihil proprium materiæ dixiſſet in illis verbis, præter quam quod addidit,materiam primam non eſſe ens actu niſi per formam, per formam autem non fit ens vt quod, ergo illa explicatio eſt nulla.Secūdo,exiſtētia eſt actus perfetiſsimus, imo & intellegitur

quasi completum essentiæ vnde à S. Tho. 1. p. q. 3. art. 4. in corpore, & argumento secundo, appellatur actualitas omnis formæ vel naturę, vnde esse comparatur ad essentiã sicut actus ad potentiã, si ergo materia prima secundum se nullum habet actũ, ergo neque existẽtiã. Tertio, primo siue puro actui, eo ꝙ talis, repugnat omnino nõ modo esse potentiam vel illam includere, sed etiam esse ens in potentia, ergo primæ & putæ potentiæ non modo repugnat esse actum aut illum includere sed etiam esse ens in actu, sed sicut purus actus per aliud potest esse in potentia (quo pacto cum Deus assumpsit humanitatẽ per eã erat in potẽtia ad gaudium & tristitiam, ad vitam & mortem) ita etiam pura potentia, scilicet materia prima per formam erit ens in actu. Quarto, omne esse creatũ debet esse limitatum ad aliquam speciem, omnis autem species est a forma: ergo & omne esse, quia lignum in genere artificialium nõ habet ex se vllum esse actuale artificiale; ergo nec materia in genere naturalium habet ex se aliquod esse naturale actuale. Similitudo est Aristotelis hic cap. 7. Quinto quia in isto modo dicẽdi bene intelligitur, quod omnes philosophi dicitar e de materia prima summe distare a Deo, quia quamuis in genere substantię sit vt art. sequẽ. dicetur, non tamen habet esse ex se, quod habent accidẽtia, alia argumenta solent adduci pro S. Tho. quæ quia facilia omitto. ¶ Opposita sentẽtia est Themistij hic indigressione quadã Alber. 1. metap. trac. 2. c. 4. Scot. 2. d. 12. q. 2. 7. metap. q. 5. Henri. quodl. 4. q. 16. Gre. 2. d. 12. q. 2. Gabri. ibidẽ Toleti hic Fonse. obiter 1. metap. c. 7. q. 1. sect. vl. & q. 3. sect. 8. & 4. met. c. 2. q. 4. sect. c. 4. Pery. 5. li. huius c. 15 Tartaret. hic Iabel. 8. metaph. q. 1. & Duran. vbi supra nonnihil videtur declinare in hanc sententiam: pro qua & intelligentia etiam superioris sit primũ fundamẽtũ. Res dicitur in proposito esse ens in actu secũdũ se, seu habere propriam existentiam, non quia existentia sit sibi essentialis, sic enim soli Deo competit, nec quia existat actu de facto, sic enim non est dubium, quin materia iam creata sit ens in actu, quæ vero non sunt producta etiã si formę aut entia cõpleta sint, nõ sunt hoc modo entia in actu cum de facto non existant. Hic ergo dicitur habere existentiã propriã, id quod habet entitatem possibilẽ, non fictã, distinctam ad entitate cuiusvis alterius entis, ratione cuius entitatis dicitur existens in potentia antequã producatur, & existens in actu postquam producta est, tunc sic, materia prima secundum se est entitas vera & realis, etiam quatenus est distincta ab entitate cuiuslibet formæ cũ secũdũ se & non secundũ formã habeat verã & realẽ rationẽ receptiui, & potẽtię, ratione cuius ante creationẽ erat in potẽtia ad existẽdũ actu, idq; satis inuit. S. Th. 1. p. q. 4. a. 1. & cõmẽtator 3. cœli cõmẽ. 29. dicẽs, ꝙ omnis potẽtialitas passiua in aliqua actualita-

2. Sẽ.

No. 1 pro hac sent.

Ar. 3

te

te fundatur,& 2.p.q.46.a.1. ad primũ,quod materia non dicitur potẽtia eo modo quo aliquod dicitur posſibile eo quod non repugnat ei eſſe,ſed quia eſt vere potentia paſſiua,idem aſſerit de ſpiritualibus creaturis ar.1.& refert Augu.12.cõfeſs.c.1.&.1.ſuper Geneſim ad literam;ergo materia prima ante creationem habebat propriam exiſtentiam poſsibilẽ,ergo quãdo eſt creata habet propriam exiſtentiam in
cõf.1 actu eductam de poſſe ad eſſe.Cõfirm.1.res generãda ante generationem vere exiſtebat in potentia materiæ primæ multo magis quã cũ ſolum erat poſsibilis in potentia actiua Dei,exiſtentia enim materiæ eſt aliquo modo exiſtentia rei generandæ,Imo ſecundũ Ariſ. eo modo quo ipſa ſecundũ ſe manet ſub forma rei genitæ, præſuponebatur ante generationẽ, exiſtẽtia autem formæ quę tũc ante generationem informabat materiã nullo modo eſt exiſtentia rei generãdę nec manet cum illa,ſed potius illi repugnat,ſi ergo res exiſtebat,in materia prima ante ſuam generationẽ,exiſtebat ſane exiſtentia propria materiæ.Confir.2.alias cũ res generatur, producitur etiam materia quoad
cõf.2 eſſe,quod eſt materiam creari, vt concedit Sanctus Thomas 1. parte, quæſtione 46. articulo 1. ad 3. ergo in generatione naturali creatur materia,ergo etiam genitũ ipſum
cõf.3. producitur de nouo. Adde quod materia,aliter terminat generationẽ aliter creationem,alius ergo eſt terminus formalis, quo terminat hanc,alius quo terminat illã:terminus autem formalis generationis, & corruptionis eſt exiſtentia, alia ergo eſt exiſtentia,ſed generationẽ terminat exiſtentia formæ,ergo creationem, per propriam terminat.Secunda ratio, ex dictis realis Sec.
diſtinctio eſt inter materiam & formam,ergo rei,& rei:ergo inter res habentes diſtinctas exiſtentias reales.Tertio,natura eſſentia non diſtinguitur ab exiſtentia, eo enim quod eſſentia intelligitur producta intelligitur exiſtẽs ſine eo quod intelligatur ſibi addita alia entitas Te.
diſtincta a ſe,ſicut ipſamet entitas quæ eſt exiſtentia,ſe ipſa eſt a parte rei ſine alia noua entitate,ex eo tãtum quod ſit extra cauſas, & ita eſſe totius compoſiti, ſicut & eius eſſentia,nihil aliud eſt quam eſſe & eſſentia compoſita ex eſſe partiali,& eſſentia materię,& ex partiali eſſe,& eſſentia formę vt ſentit comm.7. metaphy. comment.39. tunc ſic,eſſentia materiæ diſtinguitur realiter ab eſſentia formæ,ergo & exiſtẽtia.Vltimo, quia alias etiã de potentia Dei abſoluta non poſſet exiſtere ſine forma, quod eſt ridiculum.

Concluſio ſit,tam ſententia affirmans, quam negans probabilis eſt; affirmatiuam tamen defendo propter reuerentiam Sanctæ Thomæ, quem hic præter eius domeſticos omnes fere deſeruerunt. Patet ex rationibus factis ſupra, & ex ſolutione argumẽtorũ ad hęc enim & omnia alia argumenta reſpondetur cũ S. Tho. eſſentiã diſtingui re

ab existentia, quod latius disputandum est in Metaph. & in ante prædicamentis in logica forte satis est dictum (vbi etiam quid nomine existentiæ intelligatur dixi) & quod existentia ita est effectus formalis formæ, vt infra, q. 4. de forma patebit, quod esse actualiter nihil est aliud, quam esse formaliter, & ita essentia vera & realis potest existere per existentiam alterius entitatis distinctæ, & negaret S. Tho. idẽ esse, quod res aliqua sit ex se verũ, ens reale, & quod ex se existat, nulla enim facta mentione existentiæ dicimus æquum verũ esse ens reale chimera verò nequaquam sed fictũ, illud vero de existẽtia, quã materia recipit ab anima rationali, videtur habere peculiarem difficultatem, dicendum tamen, quod sicut ab illa recipit esse formale, quod in se omnino est spirituale formaliter loquendo, licet eminenter sit corporeum, vegetatiuum, &c. Sic tenendum de esse seu existentia, quam à forma recipit. Ad tertiam confirmationem, in creatione non modo terminum formalẽ, scilicet, existentiam esse nouum, sed etiam rem ipsam productam esse nouam, nihilque potest dici creatum nisi, quod sub nulla existentia, vel subsistentia propria neque aliena existebat antea, quod non reperitur in Generatione vt constat, pendet enim materia in existendo à forma in genere causæ formalis, quæ semel existens existẽtia recepta in illo genere causa, potest in alio genere illam conseruare, in quo fateor materiam non pendere à forma. Ad alia ex dictis patet.

ARTICVLVS V.

Vtrum materia sit substantia.

EX dictis ita manet diminuta ratio materiæ primæ, vt merito quis statim possit dubitare an sit substantia & videtur, ꝙ non. ¶ Primo ex Arist. septimo Methaphysicorum capite tertio dicente: materia neque est, quid, nec quantum, vel quale, vel aliud ex prædicamẽtis, ex illis autem vnum est substantia, quod videtur primo nominatũ, ergo. Ar. 1

¶ Secundo, accidens à substantia pendet, non è contra, materia autem pendet à forma ex articulo præcedenti, ergo non est substãtia. Secũdo.

¶ Tertio, substantia actus est: materia autem ex dictis est pura potentia. Tertio.

¶ Quarto & vltimo, neq; est pars substantialis, quia sicuti forma accidentalis supponit subiectum: ita materia præsupponitur cõstituta iam essentia ante aduentum formæ substantialis, ergo non potest facere vnum cum illa, & cõsequenter non est pars substantiæ, nec substantia totalis, vt patet: ergo. Quarto.

Aduerte quod substantia, alia est integra & completa, quæ non est nata per se esse pars alterius nec compositionis essentialis tertiæ naturæ ex duabus naturis, siue talis sit substantia simplex, vt ange- Not.

angelica,siue compoſita vt humana, notanter dixi compoſitionis eſſentialis tertiæ naturæ ex duabus naturis,quia quantumcũque ſit natura integra, poteſt per ſe eſſe pars compoſitionis ſubſtantialis ſuppoſiti vel perſonæ,quæ reſultat ex per ſe exiſtentia ex vna parte,& natura integra ex alia,& multo melius poteſt eſſe pars cõpoſiti per accidens quantumuis ſit natura completa, quia ad hoc non ordinatur natura ſua,alia vero eſt ſubſtantia, partialis,& incompleta, quæ ex natura ſua apta eſt eſſe pars per ſe alicuius compoſitionis eſſentialis tertiæ naturæ ex duabus, vt ſunt materia & forma,ex quibus eſſentiali cõpoſitione tertia natura reſultat,harum vero altera pars eſt contrahibilis, & determinabilis: altera vero contrahens & determinans, & quamuis vtraque ſit reductiue in ſpecie cum ſit natura incompleta,ſed diuerſimode, quia pars contrahens eſt forma fixa & immobilis in aliqua ſpecie illius ſcilicet compoſiti quod conſtituit, quia nullum aliud continere poteſt,vt anima rationalis hominem, pars vero contrahibilis non eſt fixa in aliqua ſpecie,ſed reducitur ad ſpeciem compoſiti ratione formæ contrahentis.

Cõc. Probat. pars. Concluſio certa apud omnes, materia eſt ſubſtantia partialis & contrahibilis, ita vt ſit de eſſentia compoſiti naturalis.Primum patet ex Ariſt.ſecundo de Anima capite primo,& alibi ſæpe diuidente ſubſtantiam in materiam, formam & compoſitum, quod autẽ ſit contrahibilis,patet,nam nõpoteſt alia tertia eſſentia reſultare niſi vna ſit cõtrahibilis, alia contrahens,forma autem cum ſit actus, cõtrahens eſt, ergo materia cum ſit potentia,erit contrahibilis.Item,materia ex dictis eſt ens reale &non accidẽs(quia cum ſit primum ſubiectum non poterit alteri inhærere)ergo eſt ſubſtantia,quia ſubſtantia & accidens, ens reale diuidunt & non habet aliud ex quo componatur prius, ergo eſt partialis ſubſtantia:quod autem ſit de eſſentia compoſiti naturalis vel quod non tantum ſit in compoſito naturali ſed ipſum ſimul cum forma componens, latius patebit infra ſecunda parte quæſtionis articulo primo,vbi ſpecialiter contra Auerroem,& Percy. de hoc diſputauimus. Pro-bat.2 pars.

Ad argumenta,ad primũ, Ariſ. tantum negat materiam eſſe quid, ideſt ſubſtantiam completam & integram,non tamen negat eſſe partialem:vel ſecundo, quod ſolum intendit materiam non eſſe adhuc reductiue alicuius ſpecici determinatæ, cum poſſit indifferenter trahi ad quancunque in quo à forma diſtinguitur,quæ licet ſit partialis ſubſtantia,ad aliquam certam ſpeciẽ reducitur.Dices, ergo etiam materia non erit reductiue in aliquo genere determinato vel prædicamento.Reſpondetur,quod materia ſolum dicit indifferentiam ad diuerſas formas ſubſtantiales non ad accidentales,cum autem omnis ſubſtantialis forma ſub vno ſubſtan- Ad 1. Rep. Sol.

tiæ prædicamento cadat, ad illud determinate debet reduci, quia tamen plures ſunt in tali genere indeterminate ſe habet ad illas. Dices ſecundo, quidquid eſt in determinato genere, debet eſſe in ſpecie determinata illi⁹, materia ergo, vel non ponitur in determinato genere, vel ſi ſic, etiã in determinata ſpecie. Reſpondetur, maior tãtum habet verum in his quæ ſunt in genere per modum contrahentis, vt eſt forma, non verò per modum determinabilis, vt eſt materia, quod patet in animali quod quia eſt determinabile reſpectu ſpecierum in nulla earum determinate collocatur, quamuis determinate ſit in recta linea. Ad ſecundum dicendũ quod longe alia ratio eſt inter ſubſtantiam & accidens, ſubſtãtia enim quæcunque illa ſit à nullo ſubiecto pendet, accidens verò non item. Ad tertium, quod ſubſtantia non ſolũ includit actum, ſed etiam potentiam & compoſitum, dicitur autẽ præſtantiſſimus actus comparatione ad accidens, quia includit formam quæ reſpectu actus accidentalis præſtantiſſimus actus eſt. Ad vltimum reſpondetur, quod ſubiectum formæ accidentalis ita habet eſſentiam ab illa, quod ante illius quidditatis aduentum eſt conſtitutum in ſuo eſſe completo cum in illo priori ſit iam in determinata ſpecie, materia autem ante aduentum formę ſubſtantialis non habet eſſentiam conſtitutam in eſſe perfecto, quia in illo priori non eſt in aliqua ſpecie immãta cõſtituta. Dices licet eſſentia per ſe reſpiciat paſſionẽ, ex illa & paſsione, non fit vnum per ſe, ergo licet materia per ſe reſpiciat formam, ex illis nõ fiet vnum per ſe. Replica iſta perit articulum ſequentem.

Obiect.

Sol.

Ad 2.

Ad 3.

Advltimũ

Rep.

ARTICVLVS VI.

Vtrum materia ſit pars quidditatis ſubſtantialis.

HOC eſt vtrum materia ſit de quidditate & eſſentia rei, vnde nõ eſt dubium an ſit de quidditate omnium rerum certum enim eſt, quod non ſit, cum ſint aliqua quæ materia carent, ſimiliter non eſt de quidditate accidentium quæ in ſua eſſentia materiam non claudunt, ſed tantum ordinem ad illã & ad ſubiectum, dubium ergo ſolum eſt de illis ſubſtantijs corporeis materia conſtantibus, an ſit de illorum intrinſeca ratione, & quid ditate vel qualiter ſe habeat ad illas Commentator 7. metaph. & Perey. nouus inter omnes tenent partem negatiuã, ſed dicunt ſolum ſe habere vt ſubiectum quidditatis, vnde ſolam formam rei quidditatem ponunt, materiam verò indefinitione omnium rerum materialium pom non tanquam pars quidditatis ſicut forma, ſed ſicut ponitur ſubiectum in definitione accidentis. Probant primo authoritate Ariſtotelis tertio de Anima, capite quarto dicẽte quod aliud eſt quid ditas aliud verò id cuius eſt quid-

ditas,

ditas, vbi per quidditatē omnes, formā intelligunt ſolum, per id vero cuius eſt, compoſitum totum, & 7. methaph. tex. 34. expreſſe, materia inquit non eſt de eſſentia totius & compoſiti & 2. lib. huius cap. 3. docet partes eſſentiales ſe habere vt formam reſpectu, totius materia autem cum ſit potentia pure, nullomodo poteſt ſe habere vt forma. Tandem 10. Metaph. tex. 25. docet quod mas & fœmina ſunt eiuſdem ſpeciei, quia ſolum per materiam diſtinguntur, ſi autem materia eſſet de eſſentia & diſtinguerētur materia, ſpecie etiam diſtinguerentur.

Secundo ratione ſuadent, quia pars eſſentialis notior eſt ſemper ſuo toto: materia autem nō eſt notior toto compoſito, imo innotiſsima. Tertio, & vltimo, quia aliàs ſequeretur quod eſſentię eſſet alia eſſentia & quidditatis, alia quidditas quod eſt abſurdum, nā ſi eſſentia totius compoſiti eſt materia, & forma, & rurſus cū materia & forma ſint idem cum toto, totus erit alia eſſentia.

Secū do. Tertio.

Breuiter concluſio affirmatiua certiſsima eſt quam tenent S. Tho. 1. p. q. 75. art. 4. de ente & eſſentia c. 20. & omnes de Philoſophia & methaph. benemeriti patent. ex eodem S. Tho. 8. metap. tex. 15. & 16. qui reddens rationem quare definitio ſit vna inquit, quod in definitione rerum materialium licet ſint plures partes ſcilicet materia, & forma, nihilominus eſt vna, quia vna pars ſe habet vt potentia & vt ſubiectum, altera vero vt forma & actus, ex Ariſt. ergo pars definitionis eſt materia & conſequenter eſſentialis & tatione, id quod explicatur per definitionem quidditatiuam alicuius rei eſt de eſſentia & quidditate illius, materia autē ſic ſe habet, quia ſiue definiamus res materiales. v. c. hominē Phyſicè ſiue Metaphyſicè ſemper in tali definitione materia ponitur. Dices q̄ ponitur vt additamentū, & vt ſubiectū. Cōtra ſequitur q̄ nulla ſit differentia inter accidentia & res naturales quod eſt falſum, nam accidentia ideo habēt aliquod additamentum, quia ſunt impetfecta, ſubſtantiæ autem materiales perfectiſsimæ ſunt. Sed dices quod aliter & aliter hoc fit, nā additamentum quod habent accidentia eſt alterius prædicamēti, at ſubſtantiæ in eodem eſt. Contra, ſequitur quod nulla ſit differentia inter definitionem ſubſtantiæ completæ & totalis, & incōpletæ & partialis, nam in definitione iſtius ponitur additamentum eiuſdem generis v. c. cum definitur anima quod ſit actus corporis, &c. corpus additamētum eſt, & ita nulla eſſet differentia. Adde, ſi forma tantum eſt de eſſentia compoſiti vt dixi, cap. de ſpecie, ſequitur, quod nulla detur ſpecies, quia formæ horum cum ſint naturæ incompletæ non poſſunt eſſe ſpecies. Tertio, ſi compoſitū nō includeret eſſentialiter materiam, poſsita ſola forma deberet p̄ni eſſentialiter; conſequens eſt falſum, quia poſita anima rationali in ſtatu ſeparationis, non ponitur homo,

Pro- ba. ratio. 1

Secū do.

Ter- tio.

mo, qui est naturale compositum ex constitutis. Confirmatur: quia corruptibilitas est passio consequens essentiam rei naturalis horum inferiorũ, ergo dimanat ab essentia, non ratione formæ, quę nõ est principium corruptionis, ergo materię quæ est tale principium, vt infra patebit, & consequenter essentiã cõpositi naturalis ingreditur. Tãdem
Vlt. Cõf. patet, forma totalis & partialis distinguntur secundum omnes, quia totalis dicit totum quidditatẽ, partialis vero partem, sicut humanitas dicit totã hominis naturã qua posita ponitur homo, anima vero rationalis partem, sed forma totalis supra partialẽ solũ addit materiã aut dat illud aliud quod addit, Cõfirmatur ex pura potẽtia & actu sit vnum per se ideſt compositum, cõstat ergo materia vt parte essentiali.

Ad argumenta, Arist. 5. de anima illo loco solum intelligit per id cuius
Ad 1. est quidditatis indiuiduum, & per ly quiditas speciem, quod colligitur ex eodem ibidem ponẽte discrimen inter intellectũ & sensum, & ita inter illorum obiecta, vnde subdit, alia est potentia sensitiua, quę versatur circa id cuius est quidditas, & alia est intellectus, quæ etiam circa quidditatem & essentiã indiuiduorum versatur. Ad illud 5. primo methaphi. dico, quod per materiam solum intelligit subiectum accidentium & artificialium formarum, hæc enim nec est de essentia accidẽtium neq; artificis, quod colligitur ex eodem ibidem docẽte, quod sicut nasus nõ est de essentia similitatis, ita circulum non est de essentia æris, vel auri. Ad aliud secundo Physicorum, per partes essentiales solum, non intelligit partes Physicas sed Metaſt. physicas, ſtæ enim cum possint habere rationem totius, ita etiam possunt habere rationem formæ. Ad vltimũ dico verum esse masculum & fœminam non distingui specie, quia distinguntur solum ex parte materię, hoc tamen non est, quia materia, non sit de essentia, sed quia non est pars formalis constituens speciem, vt articulo præcedenti dictum est. Optime autẽ aduertit Cretonus, quod licet masculus & fœmina in genere substantiæ non distinguantur specie, tamen distinguntur in genere qualitatis, quia habent diuersas potentias naturales ad agendum & patiendum (de quo capite de proprio diximus & in capite de qualitate.) Ad primum rationem
Ad 1. omnes partes definitionis simul sumptæ, notiores debent esse toto, non tamen quælibet pars. Ad secũdum, partes vnitæ non habent alias
Ad 2. partes ex quibus componantur sed semetipsas. Dices sunt idem cum
Obiectio. toto, ergo sicut totum componitur, ita & ipse. Respondetur negando consequentiã, quia ratione distinguuntur ab illo, quod sufficit vt totum dicatur ex illis componi de quo quæstione vltima. Ad replicam supra factam dico, quod essentia vt species omnino completa respicit passionem vt aliam speciem omnino completam, ex duabus autem
Sol.

tem ſpeciebus completis, & infinitis, non poteſt alia tertia reſultare per ſe. Vnde ille reſpectus per ſe in eſſentia, tantum eſt ad cauſandam efficienter paſſionem & illam recipiendam, non tamen ad componendum cum ea, materia vero reſpicit formam, vt incompleta eſſentia quæ per illam habet compleri in determinata ſpecie. Dices, ſequitur inde quod accidens ſit perfectius materia, quia quod eſt ſimplicius, perfectius eſt, accidens autem caret iſta Phyſica compoſitione, ergo perfectius eſt ſubſtantia completa & toto. Reſpondetur, quod vt ſimplitius ſit perfectius compoſito, duplex conditio requiritur. Prima quod ſit natura completa, ob quod excluduntur materia & forma. Secunda quod ſit per ſe exiſtens, propter quod excluditur accidens: Angeli autem cũ habeant vtramque conditionem, & ſunt ſimpliciores materialibus ſubſtantijs, & perfectiores illis. Tandẽ obijcit Pereira, quod quamuis res materiales habeant materiam, illã tamen non includunt in ſua eſſentia, & ita dicunt homines eſſentialiter nihil aliud eſſe quam animal, ſed tamen negant hanc propoſitionem abſolute, homo eſt animal, quia communiter inquit ſumitur homo pro aggregato ex materia & forma quamuis ſolam formam eſſentialiter dicat. Sed profecto nihil abſurdius dici poteſt, inde enim ſequitur, quod homo eſt ens per accidens ſicuti album, cum hoc, tantum dicat formaliter, & eſſentialiter albedinem, quamuis communiter ſumatur pro aggregato ex ſubiecto, & tali forma.

Replica

Sol.

ARTICVLVS VII.

Vtrum materia prima ita ſit pars quidditatis etiam in diuiduæ, vt ſit principiũ indiuiduat onis illius.

S. Thomas locis infrà citandis ſæpiſſime & qui eum tolẽt ſequi ait, materiam primam ſignatam, ſe ipſa indiuiduam eſſe, conſtituere que indiuiduam ipſam formã ſubſtantialem, accidentia vero conſtitui in eſſe indiuiduo a ſubiecto cuius ſunt, ſubſtantias vero immateriales eo ipſo quod carent materia eſſe indiuiduas ſe ipſis. Videndus eſt 1. par. quæſt. 3. artic. 2. & 4. artic. 2. & 3. & quæſt. 50. art. 4. & 3. par. quæſt. 72. artic. 1. eadem repetit ſæpius in libris Sententiarum, & diſputatis, &c. Nomine materiæ ſignatæ, Capreolus & Soncinas intelligũt materiam primam ſimul cum quantitate qua ſignatur, & fauet eis S. Th. ſuper Boetium de Trinit. q. 4. art. 2. vbi ait quod quãtitas diſtinguit res materiales & de veritate, & de malo, materiam ait ſignatam eſſe materiam cum determinatione talium dimenſionum vel ſub dimenſionibus, AEgidius, Iabell. & Caietanus de ente, intelligunt materiam cum potentia ad hanc quantitatem nata quod non ad aliã

nomine autem huius quantitatis intelligũt dispositiones quibus materia fit apta ad recipiendam hanc formam substantialem, pro hac sententia refertur etiã Henricus quod lib.8.q.8.dicens, quantitas secundum esse quo praecedit formam in materia, est causa indiuiduationis ipsius formæ; in quantum vero ipsa forma actualiter recipitur, magis se habet vt declarans indiuiduationem rei quam vt causans illam Caiet.vero.1.p q.29.a.1.retractat quod supra dixerat, quia potẽtia ad quãtitatem est accidens: principium vero indiuiduationis debet esse substantiale, vnde materiam signatam docet esse materiam, non vt est potentia ad hanc quantitatem, sed vt est prima radix huius quantitatis, quæ prima radix substantia est: idem videtur sentire Magister Zumel.1.p.q.3.ar.2.quamuis excellentiori modo id explicet, idem etiam Bañez, ibidem & primo de generatione.c.5(q.3. ait materiã signatam dici materiam cum ordine substantiali ad quantitatem, ita vt sicut scientiæ dicuntur constitui per ordinem ad obiecta, ita materia prima sit indiuidua, & principium indiuiduandi reliqua, per prædictum ordinẽ, in qua re explicanda, latissime defudatur, alij materiã signatam exponũt materiã cũ respectu ad dispositiones præcedentes generationẽ ratione quarũ fuit quasi sygillata & determinata ad hãc formam atq; adeo ad hoc compositum constituendum. Alij autẽ quod S. Thomas non negat entitatem quamlibet se ipsa indiuiduam esse sed quo ad nos per materiam signatam recte intelligi & exponi, cur hæc substantia materialis sit hæc. Aureolus.br.Auero, Zimara, Iandunus, & Durandus in.4 d.44.q.1.docent in compositis substantialibus ex materia & forma formam esse totale principium indiuiduationis, & ita defendit Durandus, quo pacto Petrus senex sit idem numero cum se ipso iuuene, & quo pacto quiuis homo resurget idem omnino numero licet nõ sibi tribuatur materia quam habuit in vita mortali Cartusianus in secũdo & tertio, & pro se refert. Enricum vbi supra, docet tẽ esse indiuiduam per existentiam. Henricus etiam refertur affirmare indiuiduum constitui per negationem qua existit, aut potest existere in rerum naturã indiuisum in se & diuisum a qualibet alio: & ita vnũ numero differt ab vno vniuersali, quod hoc non realiter sed ratione potest habere illam indiuisionem: quidam volunt quod Henricus tenet eadem sententiam Duran. quam statim referam & tantum voluisse indiuiduum formaliter nihil addere supra rem quę est indiuidua nisi solã negationẽ. Dur. 2.d.3.q.2. Nominales, & Aureolus apud Capreol. Tolet.3.de anima.q. 18.cõ.2.& 3.dicũt, quãlibet entitatẽ intrinsicè esse se ipsa indiuiduã sicut & est ens similiter extrinsice recipere indiuiduationẽ a quib⁹ recepit esse atq; adeo eadẽ omnino esse principia indiuiduationis & entita-

tatis. Scotus in secundo distin. 3.q. 6.& quidam recentiores, qui etiam pro se referunt Auicennam & Plotinum consequenter loquuntur vt enim dixerunt vnitatem vt sic esse rationem positiuam distinctam ex natura rei ab ente, eam vero se ipsa vnam esse, ita asserunt vnitatem numericam quam appellant ecceitatem esse modum cuilibet rei intrinsice conuenientem ab eaque distinctum ex natura rei & cum modum se ipso indiuiduum esse reliquaque constituere indiuidua.

Sane difficultas istius quæstionis ex varietate opinionum supra positarum facile constat, cum difficulter veritas huius rei appareat, cum vnusquisque hac in parte in suo sensu abundauerit nec mirum si abundauerim & ego. Breuiter tamen aduertendum pro his quæ dicenda sunt quod sicut ens in tota sua latitudine continet etiam generalissima species subalternas & infimas atque etiam indiuidua, sic & vnum commune ad ens subse continet vnitates generum illarum specierum, atque indiuiduorum, entitas ergo vna numero singularis seu indiuidua appellatur ea quæ vt talis est, omnino est incommunicabilis pluribus inferioribus similibus in ea entitate in eaque multiplicatis. (vt quæstione vltima prædicabilium in logica dictum est) quo pacto humanitas mea est vna numero, quia non est communicabilis pluribus humanitatibus, & natura diuina dicitur similiter vna numero, quia non est, cõmunis multis naturatis diuinis. Quod autem sit communis multis suppositis nihil omnino impedit quin illa natura sit tam vna numero in se & singularis ac si soli vni suppositio communicaretur, similiter humanitas Christi Domini communicata de facto suppositio diuino, esset omnino eadem vna numero si eo suppositio relicto communicaretur humano, vnde obiter collige, quod licet bonitas mea. V.c. vel natura eadem indifferens esset vt contraheretur seu coniungeretur simul vel successiue cum diuersis singularitatibus, nihilominus esset omnino eadem numero, dari ergo in rerum natura entitates qui sint hoc pacto indiuiduæ & singulares est primum principium per se notũ, quidquid est aut existere potest in rerum natura esse hoc modo indiuiduum & singulare, vnde autem res habeant hanc singularitatem seu vnitatem numericã, hoc opus hic labor. ¶ Nota quod quæ libet natura siue substantialis siue accidentalis siue cõpleta siue incompleta, potest dici indiuidua, nam licet non dicatur suppositum nisi natura singularis omino completa in prædicamento substantię nec dicatur persona nisi illud idem suppositum in natura tamen intellectuali, quo fit vt omnis persona sit suppositum & omne suppositũ indiuiduum & singulare, nõtũ è cõtra omne indiuiduũ est suppositum nec omne suppositum est persona, sed abstrahit indiuiduum ab his omnibus & de hoc

Not.

Not.

in cem-

in cõmuni & in particulari, in substantijs materialibus dubium est, vnde habeat quod sit tale, an inquantum a materia prima, obiter tamen de omnibus dicã, quo tuplex autem sit individuũ capite de specie in logica dictum est dicitur autem sic, quia individuum in se, & distinctum ab alio quopiam.

Omissis ergo multorum circa hoc figmẽtis primo certũ est apud omnes quod principium individuationis debet esse intrinsecum
1. Cer tis. Pro- bat. enti singulari & individuo. Patet quia Petrus. V.c. intrinsice est hic & singularis, ergo & constitutiuũ illius in tali esse quod etiam est distinctiuum a quouis alio, vnde causa efficiens & finalis reijciuntur a ratione principij individuandi, cũ sint extrinsecæ a producto, & genito. Secundo certum est quod tale principium individuationis in substantijs individuis necessario debet esse substãtia (de accidẽtibus infra patebit.) Probatur, quia Petrus. V.c. reduplicatiue vt Petrus continetur directe in recta linea substãtię, necessario ergo forma constituens illum in recta linea & per se, debet esse substantialem habet expresse Magister Zumel. 2. part. quæst. 4. & nos sup. capite de specie in Logica probauimus, vnde reijciuntur a ratione principij individuandi, omnia accidentia siue relatio sit, siue quantitas vel figuratio illius in materia, quę dum disponunt ad introductionem formæ genitę, possunt habere tãtum in fieri rationẽ principij individuandi, & hoc solum
Sẽcũ dum. Pro- bat.

probant Thomistę nõ tamen in facto esse. vnde etiam reijcitur existẽtia a ratione principij individuãdi, quę (vt supra in logica) supponit iam naturam singularizatam, quia natura singularis est quę existit. Tertio certum est, quod tale principiũ individuandi debet esse ex se tale vt quo, ideſt, id quo formaliter singulare & individuum est tale. Patet, quia esse tale a tali forma prouenit, ergo esse singulare a singularitatis forma, sicuti esse album ab Albedine. debet ergo esse ex se tale vt quo, vnde nec materia nec forma poterunt esse talia principia, quia de se nec sunt vniuersalia nec singularia individua, sed tantum illis cõpetunt sua predicata quidditatiua & connexio illorum siue inquantum forma, siue in quantũ talis, nam in quantum forma competit ei quod sit actus perficiẽs &c. Inquantum talis vero quod sensitiua vel rationalis, &c. Similiter materiæ inquantum materia solum conuenit quod sit pura potentia primum subiectum, &c. inquantũ vero talis ideſt horum inferiorum, cõpetit, quod appetat formas quas habet & quas non habet, quod sit principiũ corruptibilitatis, &c. quę predicatorum cõnexio ab vtroque abstrahit scilicet cõmuni vel particulari, quod dixi contra Vañez vbi supra & pereir. 6. Physicorum, c. 12. dicentem, formam substantialẽ esse principium individuãdi, quod non potest intelligi formaliter positiue & in facto esse.

3. Certum.

Dico primo, vnitas numerica seu

seu singularitas est ratio quædam positiua non re sed ratione distincta ab entitate illa, quæ est hęc, indiuidua, & singularis, sicuti vnitas est formaliter ratio positiua sola ratione ab ente in communi distincta: vnde sicut substantia spiritualis, siue creata, siue increata existens, potest existere aut potens existere se ipsa, est intrinsice hæc, similiter materia prima & forma informans tam substantialis, quam accidentalis se ipsa est hæc, & vnio formę cũ subiecto atque adeo compositum ipsum sicut materia, forma, & vnione est ens; ita hac materia, hac forma, hac vnione, est hoc, nollo dicere quod ex se materia & forma sint talia vt quo, & indiuiduæ, sed quod intrinsice per aliam rationem sibi superadditam intrinsecam tamen, non extrinsicam vt volebat Scotus id habeant, vt conclusione sequenti patebit, quæ erit huius explicatio. Vnde quauis harum variata seu mutata numerice, variabitur partialiter aut totaliter ipsum compositum, ita vt si compositum habet eandem formam, nõ tamen eandẽ materiam vel è contra, vel etiam si habeat eandem materiam, & formam ea parte desinit esse tam idẽ numero ac antea erat. Probatur cõclusio, quia essentia totius pendet ab essentia partiũ, ergo quales fuerint partes essentialiter, tale erit & compositum ex eis, dictum autem est quod ratio indiuiduationis est aliquid intrinsecum enti indiuiduo, ergo & essentiale & consequẽter ratio indiuiduationis totius & alicuius completi, à rationibus indiuidualibus partium & incompletorum pendet. Quod autem talis ratio vnius, sola ratione distinguatur ab hoc ente patet, quia eadem numero forma potest esse successiue in diuersis materijs, vt patet de anima rationali in progressu nutritionis, & præterea eadem numero materia sub diuersis formis, vt constat ex generationum vicissitudine, ergo ex se vnaquęque illarum est intrinsice hæc, & vna numero. Præterea, impossibile est producere entitatem, quæ non sit hæc & indiuidua: omnis enim actio eo ipso, q̃ actio est, ad entitatem singularem terminatur, vniuersale enim secundum se non est productibile: Cõfirmatur cuiuis entitati existenti, seu possibili existere, eo ipso repugnat esse plures numero, alias nõ esset entitas, sed entitates, ergo eo ipso habet quod sit vna numero.

Probat. Cõc.

Dico secundo, principium indiuiduationis entis naturalis & substantialis, formaliter positiue & infacto esse, est illud prædicatum positiuum, quod superaddit prędicatis speciei quodlibet singulare materiale, itaque sicut homo .V.c. quod sit talis formaliter positiue & in facto esse habet à rationali vt a principio, & a forma in facto esse quod superaddit prædicatis superioris generis, ita Petrus .V.c. habet quod sit Petrus vt a principio formali positiue & in facto esse, ab illo prædicato positiuo, quod superaddit predicatis speciei humanę, quod enim indiuidua ista addãt 2.cõ.

a Addant talia prædicata essentialia sibi intrinseca prædicatis speciei
1.cō. prouisi supra capite de specie in Logica. Probatur autem conclusio efficaciter, tale prę dicatum positiue formaliter & in facto esse constituit Petrum in esse Petri, & singularis, sicuti rationale illum constituit in esse hominis, tale ergo prę dicatum est principiū in distinctionis in se & distinctionis a quouis alio formaliter positiue & in facto esse, quia Petrus in esse Petri nihil aliud dicit quā hic homo in singulari, habet ergo quod sit hic ab indiuiduo & ab aliquo substantiali, & per se, quia inquātum est hic, directe ponitur in recta linea prædicamentali sub homine sicuti homo sub animali. Sed ad hæc posset responderi pro Scoto, quod quæuis talis entitas eo ipso quod existit, existit singularizata, seu indiuiduata formaliter ecceitate illa quam ponit Scotus, quę ecceitas seipsa singularis est, quod si forte ecceitas illa separetur ab entitate singularizata, tunc entitas hæc maneret singularis origiuatiue vel radicaliter, quo pacto communiter dicitur substantiam sine quantitate manere radicaliter extensam. Sed frustra hæc distinctio fingitur, quia illa entitas ab ista ecceitate distincta, se ipsa, sufficiēter intelligitur esse quid signauile & demonstrabile, sicut ergo communiter & benedicitur differentiam cōstitutiuam Gabrielis esse intrinsice singularem & prædicatum positiuū quod super addit species illa superiori, per ꝙ constituitur Gabriel in esse huius, & singularis, ita differentia constitutiua Petri in esse Petri intrinsice est talis & prædicatum positiuum quod super additur speciei. Dices vnde habet ista differentia formaliter & intrinsice quod sit singularis: Dico, quod sicut rationale seipso est rationale, & existētia seipsa existit vt quo, ita ista differentia est seipsa singularis vt quo. Dices secundo, vnde sumitur in Petro talis differentia per prędicatum positiuū. Dico, quod à determinato gradu essentiali contrahente speciem, sicuti sumitur rationale à determinato gradu in specie humana. Dices tertio & vltimo, quæ est ergo secūdum se talis differentia formalis & intrinseca constitutiua Petri in esse Petri. Respondeo profecto si id scirem, vel essem angelus, vel haberem scientiam infusam a Deo de Petro, cognoscerem que eius passiones & proprietates, quod quidem per naturam impossibile est, cum enim indiuidua cito intereant, non valet experientia ad producendam scientiam de illis, sed remotissime & à posteriori colligitur per collectionem proprietatum quę in vno est & in alio nunquam reperitur vt docuit Porph. cap. de specie.

Obiectio. Sol.

Dico tertio, principium indiui 3.cō.
duationis substantiæ radix est indiuiduationis accidentium, formaliter tamen positiue & in facto esse indiuiduantur accidētia à suis prædicatis positiuis quę superaddunt superioribus speciebus, modo explicato. Primum demonstratur secundū

eundum Aristotelem & omnes substantia radix est accidentium, ergo hæc substantia in particulari radix erit horum accidentium in particulari. Secundum etiam meo videri demonstratur, nam sicuti se habet substantia ad substantiam, ita accidens ad accidens, ac consequenter accidentia etiam formaliter positiue, &c. indiuiduantur pœnes prædicata positiua, quæ super addunt speciei v.c. hæc linea lineæ, hic color colori. ¶ Vnde infertur primo, duo accidentia solum numero distincta, secundum se bene compati in eodem subiecto numero, cum à subiecto id non habeant formaliter sed à proprijs differentijs & formis: notanter dixi secundum se propter duas quantitates quæ propter dimensiones non se compatiuntur in eodem sine illarum penetratione: quæ naturaliter nequit fieri quod quidem non prouenit ratione subiecti sed ratione particularis naturæ. ¶ Infero secundo cum Durando, supra quæstio. 3. Augustino, schola Parisiensi (quæ oppositum dãnauit (& cum Ricar. Soto, Gabr. Marsil. Alens. Alude. Sonzi. Iabell. Ferra. Thoma de Argẽtino, Diony. Carthusiano, Syluestro, Magist. Zumel, & alijs quod sola natura diuina, quæ nec est ex se plures neq; ab alio plurificabilis, quia non habet causam effectiuam) est de se & ex se vna numero, ita vt non possit numericè plurificari. Vnde qui dixerunt quod angeli non sunt à Deo, vt à causa efficienti, sed solum vt à causa finali, (quod aliqui imponunt Aristoteli) senserunt consequenter non esse plures in eadem specie, quia tamen oppositũ est certum, ideo citati authores censent, posse esse plures angelos sub eadẽ specie solum numero differentes, quia res seipsis sunt indiuiduæ: ergo sicut Deus creat materias & formas qualescunq; plures eiusdem speciei potest & angelos. Præterea, substãtiæ immateriales sunt indiuiduæ & immateriales, quia impossibile est rem existere, quin sit singularis & hæc, quod ex dictis intrinsecum est & essentiale cuilibet enti, at nõ est essentiale vlli speciei angelicæ esse tãtum in hoc indiuiduo, quia neq; id potest habere ratione immaterialitatis esse enim immateriale non video quo pacto repugnet multiplicitati, neq; id potest habere ratione infinitatis, cum eã nõ habeat, sola enim infinitas tollit multiplicationẽ, quia ei soli repugnat habere æquale & distinctum. Præterea, angelũ Gabrielẽ põt. Deus annihilare qui solus dicitur esse in illa specie, sed tũc põt. Deus specié illã reparare creãdo aliquẽ alĩ angelũ sub eadẽ specie sicut à principio fecit, nã cur non cũ maneat eadẽ potentia creatiua, quę cum ex nihilo creet, nullo alio indiget, atq; adeo fuisse creatũ in ea specie aliquẽ alium angelum, nihil impedit, quin modo creari possit de nouo. Dices, reparabit Deus specié illã reproducẽdo eundẽ angelũ annihilatũ. Sed cõtra, quia licet ad id argumẽtum ita respõderi posset vtcũq; dicẽdo, in vnica specie infima vnicũ tantũ modo

1. Illatio.

Obiectio. Solutio.

modo angelum esse possibilẽ:Hoc videtur omnino incredibile, quia duo angeli specie distincti habent in se ipsis fundamentum ad hoc vt in genere conueniãt,& distinguãtur specie:ergo similiter erunt possibiles duo numero distincti, in illis enim daretur sufficiens fundamentum conuenientiæ specificę ac differentiæ indiuiduæ, vnde licet distinctio numerica in rebus materialibus sumeretur ex materia,non ideo omnis distinctio numerica esse deberet ex materia, atque adeo ex eo quod angeli non habent materiam,non ideo esset eis deneganda omnis numerica distinctio. Et licet sub eadẽ specie darentur duo angeli eiusdem speciei, posset quis illorum esse summe perfectus in illa specie, cum omnimoda similitudo aut ęqualilitas non tollat multiplicitatem.Vtrum autem de facto dentur plures angeli eiusdẽ speciei,alibi suo loco:hoc corolarium est contra Caietanum de ente cap.5.q.9.ad 3. Ægydium Abul. Erbeum,Capreol.& plures Thomistas sequentes S.Tho.1.p.q.50. a.4. vbi ait,esse impossibile dari posse plures angelos eiusdẽ speciei,quod Bañes ibidem, & nõnulli alij Thomistæ qui contra S.Tho.tenẽt quæ dicta sunt & respondent quod S. Tho.solum intendit esse impossibile de lege ordinaria, quasi non sit ita congruum,non tamen de potẽtia absoluta,sed profecto S.Tho.expresse docet id implicare contradictionem eodem argumento, quo q.15.art.9.id docet vniuerse de omnibus formis per se existentibus & non informantibus,& quæs.41.art. 6.probat,esse impossibile dari duas filiationes in diuinis eo quod inquit non habent materiam,& quæstione.76.art.2.ad primum ait,ideo esse plures animas intellectuales numero diuersas,non verò plures angelos,quia illæ sunt formæ diuersarum materiarum,& qui defendunt S.Tho. id non asserere maiorem ei irrogant iniuriãm,quia multo absurdius est ea ratione probare non dari plures angelos,quam sit absurda ipsa conclusio.

Argumenta contra conclusiones ex dictis manent soluta,quædã enim solum probant solum in fieri esse principium materiam indiuiduationis,non in facto esse:alia vero,solum subsłãtiam esse radicem indiuiduaaionis accidentium, non formaliter:cum hoc tamen alia, solum formam esse principium distinctiuum & indiuiduationis in actu exercito,quia differentia à forma sumitur, & similiter contingit in indiuiduo, non tamen absolute & simpliciter &in actu signato,difficiliora tamẽ sunt.Primum,quod ex se est tale videtur alijs causa, vt sint talia:ergo quod ex se est indiuiduum alijs erit causa indiuiduationis, in rebus autem materialibus sola materia prima est de se indiuidua,cum sola ipsa exse eo quod est primum subiectum habeat, quod non sit in alio, sed alia sint in ipsa, & ideo sola ipsa ex se non est apta nata esse in multis, in quo cõsistit ratio singularis,sicut ratio vniuersalis

Adar gum.

Arg. difficilio ra.

Ar.1.

salis consistit in hoc quod sit aptũ natum esse in multis: ergo materia prima ex se est individua, alia autem, tam forma substantialis quam accidentalis individuantur, quatenus recipiuntur aut possunt recipi in prima materia, licet forma quæ in alio nõ recipitur vt angelus erit ex se individuus, eadẽ ratione qua materia prima, quia non est aptus esse in alio. Confirm. quia vniuersale, & singulare cum sint opposita debent habere oppositas rationes, ergo sicut vniuersale est id quod est aptum esse in multis, ita singulare, quod in nullo aptum est esse. Confirmatur secũdo, quia distinctio formalis est distinctio specifica: ergo distinctio individualis non est formalis, sed materialis, sumitur ergo ex materia, vbi ergo non est materia & datur illa distinctio, tantum potest esse specifica. Secunda ratio, per id constituitur aliquid in esse individui per quod distinguitur ab alio individuo eiusdem speciei, sed vnum individuum ab alio eiusdẽ speciei, differt primo per quantitatem, non enim differt in quidditate seu natura, in ea enim potius cõueniunt: ergo neq; in materia neq; in forma, quæ sunt partes quidditatis, sed tantum differunt in hac materia & hac forma quatenus hęc est in vno, & alia in altero, forma autẽ non est hæc, nisi quia recipitur in materia signata, materia autem signatur per quantitatẽ: ergo per quãtitatem primo differũt individua eiusdem speciei, ac consequenter quãtitas est principium individuationis illius. ¶ Ad primum dicendũ, quod esse in pluribus per inhęrentiã aut informationem, non est de ratione vniuersalis, tũ quia alias substantiæ completæ cum non sint hoc modo in alio, non possent habere rationem vniuersalis, & sic periret prædicamentum substãtiæ in quo per se constituuntur substãtiæ completę: tum, quia similiter esset de ratione singularis esse in vno solo, & ita materia prima in actu exercito, cum hoc modo non sit in vno neq; in pluribus, neq; esset vniuersalis nec particularis: de ratione ergo vniuersalis est esse communicabile pluribus, & dici de illis per participationem multiplicem illius rationis vniuersalis, contra verò esse singulare vel individuum, est hoc pacto esse in vno solo, idest, vni soli communicabile, de eoq; solo dici. isto autem modo non plus cõuenit materiæ primæ esse in vno solo nec plus ei repugnat esse in pluribus & dici de pluribus quã ipsi formæ, sicut enim forma verbi gratia albedo, dicitur de hac & de illa, sic materia de hac & de illa in quibus est vt vniuersale in singulari, & de eis prædicatur, & sicut hęc materia de vna sola materia dicitur, ita hęc albedo de vna sola albedine, per quæ patet etiam ad primã confirmationem. Ad secundum sæpe dixi in logica cap. de specie, quod distinctio numerica dicitur materialis, non quidem quia fit per materiam, vt per principium, sed quia fit per formam materiæ immediatam illiq; coniunctam. Ad secundum dico, in

Con fir. 1.

Con fir. 2.

Sec.

Ad 1.

Ad 2.

diuidua eiusdē speciei esse secū dū rationē idē in natura cōmuni, vt in natura & quidditate acceptis secū dūrealē existētiā, differūt, quia habent naturas realiter distinctas. Et quidē forma per se ipsam intrinsice est hęc & nō per hoc q̄ recipitur in materia nisi cōcomittāter, quia q̄ sit hæc nō habet nisi in materia, aut habēdo ordinē ad materiam, signatio autē materiæ qua dicitur hæc nō est per quātitatē, sed cōpetit ei vt dixi per aliquid sui generis, scilicet per ecceitatē substantialē talis materię primæ qua in prædicamēto substantię differt numerice ab alia materia prima: fateor q̄ signatio qua dicitur tanta pura bicubita veltricubita, cōpetit materię per quantitatem, at hæc signatio non facit subsātiam indiuiduam in ratione substantiæ, sed indiuiduā in ratione quantæ, sic communiter
1. resp. bene respondetur: conformiter tamen ad ea quæ ca. de specie in logita dicta sunt facilius respōdetur dicendo quod indiuidua essentialiter differunt in natura singulari quamuis conueniant in specifica. Argumenta quæ pro Scoto solent fieri, nulla sunt, quia pendent in hoc quod est ponere ecceitatem quod refutare facillimum est cum nec sit materia, nec forma, nec accidēs prędicamentale, nec existentia, nec subsistentia, nec prædicatum essentiale, nec ad aliquid necessarium quod magis est, quomodo autem viuens sto tempore nutritionis & augmētationis dicatur idem numero, libris de Gener. est disputādū

Dubitatio appendix.

EX præcedentibus satis super q̄; manent explicata principia intrinseca indiuiduationis, supereſt explicentur extrinseca, quæ inquā sint causæ cur potius producatur hoc quam illud indiuiduum, de quo pauci vsq; ad huc locuti sunt. Aduerte tamen quod sicut ens reale ex natura sua est ens possibile, vt omnes Metaphysici concedunt ita quoduis singulare ens reale ex se est possibile esse hoc & non illud indiuiduum. V.C. ego ab eterno fui possibilis, & non alius, quod constat satis. Dubium ergo est, vnde oriatur, vt inter omnia indiuidua possibilia hoc indiuiduum potius quam illud producatur de facto cum non sit magis possibile vnum quam alterum.

Dico primo; Deus libera sua 1. cō.
voluntate potest producere quoduis indiuiduum ex possibilibus, ita vt ad producendum hoc & non illud, sufficiat eius velle liberum. Patet, quia omnia indiuidua possibilia sunt semper & eodem modo in potentia creatiua Dei independēter a quouis alio extrinseco, ita vt existente solo Deo nihil omnino desit ad productionem cuiusuis entis producibilis, Deus enim potest quoduis creare ex nihilo, est enim independēs omnino producit autē hoc & nō illud quia sibi placet in ordine ad fines quos sibi placet proponere, potētia enim Dei indifferens erat ante vniuersi constitutionem ad hos, vel innumeros finiles

les,vel dissimiles effectus producẽ dos nec existebat aliquid extrinsecum, quod exigeret à Deo magis creationem huius quam alterius effectus,& licet exigeret modo animam rationalem homo generans, qui fortè exigit modo potius hanc numero quam illam,eo modo quo agens edducens formam edducit potius hanc formam,quam illam; tamen absolute posset Deus obstare his legibus naturę,quia id etiam libere omnino prǫstat: hinc est posse Deum quancumque entitatem corruptam iterum reproducere, quod de entibus permanentibus concedunt omnes Philosophi, & Theologi cum Augustino.22.de Ciuitate dicente,quod si ista materia de qua homo factus est decidisset in omnino nihilum, & non mansisset vllis naturę latebris, adhuc posset Deus eandem numero reparare:idem Sanctus Thomas, quarto contra Gent.cap.81. quodlibeto quarto,articulo quinto, Henricus quodlibeto sexto, quǫstione decima sexta Soto in quarto distinctione 43.quǽstione prima, articulo.3. Fonseca,quarto Metaphys. quǽstione quinta,sect.6.in fine vbi ait,vnionem illam seu actionem vniendi in resolutione, animam cum corpore diuersam esse ab ea qua primo in generatione fuit vnita, vnitatem vero compositionis resultantem,eadem futuram,quia compositum est vnum & idem. Patet conclusio,1.quia cui non repugnat esse nũc & prius nec repugnat fieri nũc & prius quia fieri ordinatur ad esse nec est primum esse,nec videtur quid obstet ꝙ illa res interrumpit esse.V.c.sicut idem numero angelus,quia a principio mundi existit modo, licet non continuaret illud esse aliquo tempore intermedio anihilatus à Deo, posset similiter existere idem. Prætera, Deus potest constituere eandem numero rem in diuersis locis discontinuis, cur ergo similiter non posset in diuersis temporibus discontinuis. Tandem, Deus postquam anihilasset mundum.V.c.non aliter se haberet,quam se habebat ante quam illud creasset, neque esset ipse Deus minus independens ab omni alio,ergo non minus posset tunc creare mundum anihilatum, quã poterat antea nunquam creatum quæ argumenta meo videri idem concludunt de entitatibus successiuis de quo libro quarto iterum reddiuit sermo.

Dico secundo:Quoad reliquos effectus qui producuntur mediis principijs naturalibus,& via naturali, probabiliter dici potest primo,ideò produci potius hos numero quam illos,quia fiunt a tali agẽte,& ex tali subiecto,tali loco & tempore alijs ve circunstantijs positis a Porphyrio capitulo de specie & ab earum collectione, ita vt hæc omnia simul sint causa vt aliquo modo hoc potius quam illud producatur.Patet;quia cũ sint possibiles innumeri effectus,iplaq; causa secũda ex se sit indifferes ad hũc & ad illũ &c.ab aliquo alio determinãda est magis ad hunc quã ad illũ 2.cõ.

nobis autem nullũ aliud determinans innotescit prẽter numerataier go,&c. & idem dicẽdum de anima rationali quam Deus creat hãc numero,non illam,licet libere, quia hanc exigit hoc agens,hæc materia, hæ dispositiones, & hæ circunstantiæ quod autem omnes illæ conditiones debeant conuenire, patet, quia quamuis detur indifferentia, & indeterminatio ad diuersos numero effectus v.g. ab hoc agente in hoc tempore,& loco,possunt in diuersis materijs produci effectus numero diuersi, & in hac numero materia in eodem loco,& tempore, à diuersis agentibus, effectus numero diuersi producerentur: idem dico de alijs,quamuis fortè sola variatio loci non variet effectum,cur enim idem numero ignis in hoc tẽpore non produceret eundem numero effectum,siue mihi applicaretur hic,siue Romæ,nihilominus sicut tempus licet sit quid extrinsecum variat effectum,ita etiam idẽ potest affirmari de loco,neq; enim vnitas temporis, videtur magis requisita ad prædictum effectũ quã vnitas loci. Prædicta ratio verosimilior redditur asserendo,quod ipsa materia & circunstantia loci ac temporis sunt agenti saltem occasio,cur applicet virtutem suam ad producendum hunc numero effectum potius quam illũ,ita vt, sicut forma diuersa in specie, exigit natura sua dispositiones specie diuersas saltem in esse complexionis, de quo parte secunda quæstionis, & forma corporis corruptibilis exigit diuersam materiam quam forma cœlorum,talisque materia, talisque forma apte cohærent, vnaque alteram expoſcit iure naturæ, ita hæc numero materia, hæ dispositiones,tale tempus,& locus,aliq; circunstantiæ (si qua sunt eiusmodi)exigunt iure naturæ,vt producatur talis numero effectus,& hæc ratio videtur colligi ex Arist. 5. Physic.cap.3.text.35. docente, ad hoc vt motus sit idem numero (quod est esse eundem absolute) debere esse idem subiectum, eundem locum, idem tempus. Secundo dici potest casu contingere,quod agens inter dispositiones quas habebat in sua potestate, produceret potius has quam illas hanc formam substãtialem quam illam, & consequenter hanc potius indiuiduam substantiam quam illam. Tertio dici posset eam determinationem fieri ab authore naturæ,eo quod ea determinatio ad hunc numero effectũ potius quam ad alterum, non apparet quo pacto fieri possit medijs causis secundis, quæ quamtumuis plures conueniant,semper sunt ex se indifferentes ad diuersos numero effectus, vt libro sequenti patebit,& ita videtur pertinere ad autorem naturæ,vt immediate per se ipsũ prouideat his casibus quibus tota natura creata prouidere nequit,in eisque maxime naturam illam quasi recognoscere autorem naturæ esse supra totam naturam.

Ex his colligitur, non posse a causis secundis eundem numero effectũ naturaliter reproduci. Ita

Arist.

Arist.2. de Generatione q. 11. Dionys.5.Mechaph.q.6.Durādus supra q.3.S.Thom.4.contra Gent.cap. 81. quodlibeto 4.cap.5.Soto vbi supra Sonz n.5.Methaphys.quæst.6.quod patet,quia omnia illa,quæ in conclusione diximus esse necessaria,vt sit idem numero effectus, non possunt naturaliter reproduci saltem idem numero tempus,vnde, nec actio eadem erit numero absolutè, atque adeo nec idem numero terminus, de quo alibi etiam dicetur, & in postprædicamentis capite de oppositis dictum est.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum materia possit existere sine forma potētia Dei absoluta?

SCotus 2.Sententiarum distin. 2 quæst.12. & eius sequaces supra citati,imò Sotus vbi supra partem affirmatiuam tuentur, omnes enim ferè qui cōcedunt propriam habere existentiam non mendicatā à forma, consequenter loquuntur, sicque dicunt(probabiliter sanè)etiam posse sine forma existere supernaturaliter,nam de potentia ordinaria supra patebit,dixi notāter ferè omnes, quia nouissimè sunt quidam asserentes habere propriā existentiam, non tamen posse sine forma existere.Quā sententiam fateor me non intelligere.Sed primi probant primo,quia non magis pēdet materia à forma quam accidēs à subiecto, quoniam id ꝙ est posterius,magis pēdet à priori quāprius à posteriori,accidens autē omnino est posterius subiecto,materia vero prior forma in suo genere, constat autem supernaturali potentia,accidentia sine subiecto in sacramento altaris existere:multo ergo melius poterit materia sine forma. ¶ Secūdo,omne ꝙ est prius,& absolutum ab alio ꝙ realiter distinctum,absq; posteriori potest esse, vt dicebam, quia nō est de essentia illius, sic autē se habet materia resp.formæ: ergo. ¶ Tertio quod facit Deꝰ mediis causis secundis,seipso solo potest, conseruat autē Deus media forma materiam,vt causa secunda,ergo illam Deus poterit supplere.

1.Sē.

Pro.1

Sec.

Tert.

Quarto, quod immediate Deus producit,immediate potest conseruare, immediate autē creauit materiam:ergo immediate potest illam cōseruare sine forma. ¶ Quinto,si haberetpropriā existentiam,posset naturaliter separari:ergo licet non habeat, poterit saltim supernaturaliter separari. ¶ Notandū primo,ꝙ cum duplex sit effectus formalis alicuius formæ,alius primarius,& aliꝰ secundarius,existentia,secundo modo est effectus formæ:differunt autē inter se isti effectus,primo,quod primarius,primo & immediate nascitur à forma nō præsuppositio alio effectu eiusdē formæ, sicut esse calidū formaliter prouenit à calore, effectus vero secūdariꝰ,medio priori nascitur à forma,vt esse calefactiuū prouenit à calore, medio esse calido,quod tribuit subiecto,differunt

Qua rto.

Qui nto.

No.1

runt secundo, quod primarius est intrinsecus formę & ita est pure effectus formalis consistẽs in actu primo essentiæ accidentalis, vel substantialis, sicut potentia vitalis reddit subiectum potens in actu primo, effectus vero secundarius non est intrinsecus omnino formæ, & ita non est pure formalis, sed aliquid efficientis habet admixtum, & continens actum secundum, sicut est operatio vitalis respectu potentię vitalis a qua nascitur formaliter, cum specificetur ab illa, & effectiuè, cum procedat ab illa medio effectu primario. Tertio differunt, quod primarius & forma ita inseparabiliter coniunguntur in subiecto, quod implicet formã esse sine tali effectu, vt albedinem in subiecto sine albo, & effectum sine illa, vt album sine albedine in eodem subiecto, secundarius vero & forma, nó ita inseparabiliter cõiungũtur in subiecto, quia licet effectus talis in subiecto nõ possit esse sine tali forma vt operatio vitalis sine potentia vitali: contra tamen, potest esse potentia vitalis sine tali operatione, & ab illa quamtũuis naturali necessaria põt. a Deo impediri: est ergo existentia effectus formalis secundarius tamen, ipsius formæ, quod patet ex eo, quod specificatur a forma à qua procedit, vnde existentia equi specie licet incõpleta distinguitur ab existentia hominis similiter potest esse forma in subiecto sine sua propria existẽtia, vt est anima rationalis Christi in eius materia. ¶ Adde, quod esse existentię procedit a forma præsupposito esse essentię proueniẽti ab eadem forma, prius enim saltem natura anima rationalis, V.c. dat esse hominis essentiale, rationalis scilicet, sine quo nullo modo potest homo intelligi, deinde dat existentiã humanam sine qua necessario, potest intelligi homo & ita existẽtia effectus est secũdari⁹ formę. ¶ Secũ do notandum, quod cum existen- 2.nõ.
tia ex dictis supra, sit terminus essẽtiæ singularis, & indiuiduæ, necessario debet præsupponere quidquid essentialicet requiritur ad esse indiuidui essentiale, & petit esse sub aliqua specie certa, & ita necessario præsupponitur certa species in re, vt sit subiectum capax existentię: Nam sicut nihil potest esse sub aliqua specie quin sit sub aliquo certo genere quia species essentialiter sub genere clauditur, ita nihil põt. esse sub aliquo singulari, quin sit sub aliqua certa specie quia indiuiduum etiam essentialiter sub specie continetur. Vnde tota dificultas stat in hoc, an materia possit esse sub aliqua certa specie sine forma illi actualiter coniuncta, an vero illa indigeat, vt sic specificetur, nam ex hoc pendet an materia sit capax existentiæ seclusa omni forma substantiali, quia licet ex dictis constet formam de potentia absoluta non requiri ad communicãdã & causandam existentiam materię, cum materia Christi exultat existẽtia diuina non proueniente ab anima, non tamen constat an materia sit capax recipiendi talem existentiã

tiam,vel ab alio, vel a forma ſine eo quod habeat formam actu coniũctam,cum talis materia in Chriſto habeat ſic animam actu, & quãuis in triduo fuerit ab anima ſeparata retinendo exiſtentiam diuinam,quia tamen loco animæ ſuſcepit aliam formam nempe cadaueris,non poteſt ex myſterio iſto incarnationis certo colligi an materia ſe ſola ſit capax exiſtentiæ, ita ꝙ ipſa poſsit a verbo aſſumi ſine vlla forma ad rationes ergo veniendum eſt.¶ Sit cõcluſio,nullo modo materia adhuc de potentia abſoluta poteſt exiſtere ſine forma,nec alicuius exiſtentiæ eſt capax ſine forma,ita S.Tho 1.p.q.66.ar.1.quodl.3 ar.1.de Potentia.q.4.ar.1. Duran.in 2.d.12.q.2.& ibidem Thomiſtæ Sonzi.8.metaph.q.1.Ferrar.3.cõtra Gẽt c.4.Valle.controuer.7. Caie.de ente.c.5.q.8.Auer 2.Phi. Commentar. 12. Auicena.2.Metaph.c.3. Iabell.8. metaph.q.1.Magiſt.Zumel tom.1.q 66.a.1.Probatur,quod implicat cõtradictionem non cadit ſub potentia Dei,quia res in ſe non eſt factibilis,ita autem ſe habet quod materia exiſtat abſque omni forma, quia exiſtẽtia eſt terminus eſſentię ſingularis ſub aliqua certa ſpecie conſtitutæ,implicat autem contradictionem,quod ſit materia ſingularis ſub aliqua certa ſpecie niſi media forma,ergo. ¶ Dices,quẽ admodum potentia viſiua ſpecificatur à colore, quamuis color non exiſtat actu,per ordinẽ ſolum tranſcedentalem ad illum,ita materia poteſt ſpecificari a forma per ordinem tantum ad illam.Vnde quamuis illam non habeat actualiter coniunctam,erit in ſpecie certa, & ita erit capax actualis exiſtentiæ. Contra eſt, quod potentia viſiua eſt determinata ad colorem ex natura ſua, vnde non indiget actuali coniunctione cum eo,vt ſpecificetur ab illo materia vero ſecundum ſe, indifferens eſt ad omnes formas(vt infra patebit)vnde ad nullius ſpeciẽ poteſt determinari,niſi quia actualiter coniungitur cum aliqua determinata forma,quãdo enim omni forma caret cum omnes poſsit recipere,nulla eſt maior ratio quare ad ſpeciem huius quam illius trahatur.¶ Dices ſecũdo, quamuis hoc ſit verum in materia generabilium,tamen in materia cœli id nõ tenet quia reſpicit vnam formam ſingularem tanquam actum adæquatum;ergo per ordinem aptitudinalem ad illum poteſt ſpecificari.Reſpondetur,quod quamuis in rebus quæ actum aliquem includunt poſsit ſumi ſpecificatio ab aliquo omnino extrinſeco neque actu aliter exiſtẽti,vt patet in potẽtia viſiua , quia tunc ſpecificatiuum tantum eſt complementum rei ſpecificatæ ſed in rebus quæ ſunt pura potentia,ſpecificatio non poteſt ſumi ab aliquo non exiſtẽte, vel ſeparato,ſed actualiter cõiũcto:quia tunc ſpecificatiuũ eſt tota ſpecies rei ita quod illa ex ſe nullam habeat determinationem ad certam ſpeciem niſi illam quam comparat ex actuali coniunctione cum forma ſpecificante. Vnde quam-

Pro-
bat.

obie.

Sol.

obie
ctio2.

Sol.

uis possit communicari materiæ existentia quæ nō est effectiue à forma,tamen huius existentiæ non esset capax nisi haberet prius actualiter coniunctam formam. Dices tertio,potest Deus concurrere cum igne ad combustionem & corruptionem ligni ita, quod forma ligni totaliter corrumpatur,& potest tunc impedire concursum causarum secundarum,ne introducant aliquam formam in illo ligno,ergo illo casu dabitur materia sine forma, quia nec est sub forma ligni nec sub alia forma.Respondetur, q̄ licet Deus absolute possit impedire concursum causæ efficientis,non tamen in casu posito, bene enim potest Deꝰ non concurrere cum homine ad generationem hominis, & ita non generabitur homo, postquam tamen concurrit,nōpotest impedire,quin introducatur anima rationalis ex pacto ipsius Dei cum natura , & libera sua ordinatione, ita licet possit impedire concursum causæ efficientis,postquam tamen concurrit cum igne ad ligni corruptionem, necessario debet concurrere cum illo ad productionem alterius formæ in illa materia . Secundo patet conclusio,nam si possit existere materia sine forma,vel existentia propria,& hoc non , quia eam non habet in illa sententia , vel existentia causata à forma;& neque hoc,quia existentia est effectus formalis formæ licet secundarius ergo esse non potest sine forma à qua causatur, vel existentia aliena à Deo immediate,& multò minus,quia secluſa forma,non est in aliqua specie certa,& ita non est capax alicuius existentiæ etiam à Deo prouenientis, existētia enim essentiam supponit, vnde merito propter hoc dicunt Theologi communiter tertia parte quæstione quarta articulo primo vbi Medina,quod licet possit verbum sibi hypostaticè vnire solam formam absque vlla materia, non tamen è contra solam materiā sine forma,quia forma ex se habet determinatam speciem , & ita est ex se capax existentię , vndecumque proueniat, materia vero non item ratione dicta.

Obiect.3

Sol.

2.probat. cōcl.

Ex his infero,quod sicut essentia accidentalis non potest existere nisi existentia accidentali, quæ suapte natura,est inexistētia , quia ista essentialiter talē essentiā petit & eam supponit, ita essentia substantialis nō potest existere existētia accidentali,sed substantiali eadem ratione,& ita materia prima cum sit substantialis essentia , non potest existere existentia formæ accidentalis,vnde secluſa forma substantiali,quamuis ponatur accidētalis non est capax existentiæ,& ita decipitur Magister Soto dicens, quod in opinione eorum qui ponunt quantitatem immediate in materia(de quo secūda parte quęstionis) potest materia existere sine forma substantiali cum existentia quantitatis,nam essentia materiæ cum substantialis sit, nō potest existentia accidentali terminari, quia sicut linea nullo alio terminatiuo potest immediate terminari nisi

Illat.

nisi pũcto adhuc de potẽtia Dei absoluta, neque superficies nisi linea,

2. Illatio. neque corpus nisi superficie: ita essentia substantialis nisi existentia substantiali, & accidentalis accidẽtali immediate &c. ¶ Infero 2. falsã esse sententiam quorundam dicentium, materiã solum propter ordinem vniuersi non posse existere sine forma, quia ex propria sua natura id habet omni vniuerso secluso, ita vt oppositum implicet, vnde ratio S. Tho. 1. p. vbi supra, non solum procedit de impossibili naturaliter (de quõ statim) sed de impossibili supernaturaliter, quidquid gloset Caietanus, quia infert duo contradictoria quæ nõ possunt vlla potentia verificari.

Ad 1. Ad argumenta. Ad primum, licet accidens sit posterius subiecto, & materia prior quã forma in suo genere, tamen magis pendet materia à forma quam accidens à subiecto, quia istud dependet vt actus imperfectus à perfecto, & ita aliquem actum includit: Illa vero cũ nullo modo sit actus, magis pendet & quoad essentiam, & quoad existentiam.

Ad 2. Ad secundum, patet ex dictis, quamuis concedatur maior, quia essentialem ordinem dicit ad formã. Aliter Caietanus, quia inquit, materia non est simpliciter prior forma, sed secũdum quid tantum, & de hac prioritate neganda est maior. Sed contra insurgunt Scotistæ, quod est prius via originis, est prius simpliciter quam id quod est prius via perfectionis, materia autem est prior forma via originis: ergo simpliciter est prior. Ad hoc Caietanus primo dicit, quod maior est falsa quoniam motus circularis prior est motibus rectis simpliciter, tamen non via generationis sed perfectionis, & similiter Deus prior est simpliciter omnibus creaturis, non tamen via generationis, sed perfectionis. Hæc tamen solutio limitanda est, nam isti duo ordines, scilicet via generationis, & via perfectionis, & possunt comparari respectu eiusdem rei, & etiam respectu diuersorum. Secundo modo, quod est prius via perfectionis simpliciter est prius, vt Deus, & motus circularis, at primo modo, quod est prius via originis, simpliciter est prius, quia natura semper procedit ab imperfectioribus ad perfecta, & ita falsa est illa maior, quia materia & forma non habent vnum & idẽ respectum ratione cuius comparentur, & ita vt sic sunt diuersa: vbi obiter aduerte, quod idem Axioma conceditur ab Scotistis quæst. de primo cognito, scilicet, id quod est perfectius est prius, & ita prius cognita specie, specialissima entis, hic verò è contra negant. Secundo respondet Caietanus distinguendo minorem, quod materia secũdum essentiam est prior forma, non tamen secundum existentiam quam habet ab illa. Sed contra, forma nõ introducitur in materiam non existentem: quia sic, in nihilum introduceretur: ergo materia etiã quoad existentiam est prius forma. Respondetur, quod ad hoc quod for-

ma sic introducatur, sufficit quod in eodem instanti temporis vtraq; simul existat, non tamen considerata materia in prioritate naturæ, in qua non est necesse, quod præexistat. Tertio respondet Caiet. negando consequentiam, quia nõ valet, est prius simpliciter: ergo potest esse sine alio, nã calefactio est prius simpliciter calore, non tamen sine illo est & idem de albedine & esse albo, sic non valet, nam quamuis existentia materiæ sit effectus secũ-
Rep. darius formæ, essentialiter pendet ab illa vt dictum est. Sed contra, quod contingenter se habet ad species contingenter se habet ad genus illarum, vt quia contingenter se habet homo ad album & nigrum, contingenter etiam se habet ad colorem, materia autem contingenter se habet ad formas in particulari, ergo contingenter se habet ad formam in communi ac per consequens poterit existere ab
Sol. sque illa. Respondetur, quod id q̃ contingẽter se habet ad species determinate sumptas & in particulari, non se habet contingẽter ad genus, quantitas enim accidentaliter se habet ad hanc vel illam figurã, non tamen ad figuram in communi, sed necessario: quod vero contingenter se habet ad species disiunctim sumptas, contingenter se habet ad genus, sed sic materia non se habet ad formas contingenter, sed potius necessario. Ad 3. Respon-
Ad 3. detur, Deum se solo facere, quod medijs causis secundis efficiẽtibus, non tamẽ formalibus, vnde nequit albũ sine albedine facere: vnde autem hoc proueniat, lib. sequenti. q. 3. dum agamus de causa formali patebit. Ad vltimum, Deus quamuis non media causa efficienti producat materiam, non tamen potest producere sine forma media quam non supplet propter adiũctam imperfectionem. Cõfirmatio petit artic. sequentem. Advltimũ

ARTICVLVS IX.

Vtrũ ex Hypotesi quod materia prima habeat propriã existẽtiam, possit ab omni forma separari virtute causarum naturalium.

MArsil. in 2. q. 8. & in 3. q. 15. Gabriel in 2. d. 12. & alij, eo supposito quod non reciperet esse à forma asserunt omnem materiam in mundi creatione & materiam humanitatis Christi domini in triduo mortis eius, extitisse sine forma. Hi pro se referunt Aug. Ambro. Chrysost. Cyrill. Bedam, Greg. Hierony. Abulensem, in principio Geneseos quasi insinuent id significari illis verbis: terra erat inanis & vacua. Et videtur fauere translatio septuaginta interpretum, & tex. Hebraicus, vbi significatur illud inane fuisse prope nihil, imo voces Hebraicæ secundum quosdam illius linguæ peritos, significant materiam primam appetentem formam, sed hæc

hęc opinio omnino est falsa, nec cõ sona prædictis sanctis, vt ostendunt Theologi, præcipuè Magister Zumel 1.par. in materia de opere sex dierum & 3.par.q.50.artic.5. Medina conclusione 2.& communis docet, materiam Christi in triduo nõ fuisse solam sed sub forma cadaueris.

Conclusio ergo negatiua vera est & habetur communiter ex Aristotele 5. & 8. Methaphysicorum, primo, quem sequuntur Auicena 2. Methaphysicorum.2.& 5. Ratio conclusionis hæc reddi solet, res nõ potest naturaliter separari a suo fine, forma est finis materiæ, ergo. Maior huius rationis falsa est, Lapis enim potest separari à centro virtute agentis naturalis, homo virtute sua naturali potest separari à suo fine non solum supernaturali, sed etiam naturali. Præterea si aliqua ratione illud argumentum cõcluderet, maxime quia materia prima natura sua appetit formam aliquam: sed contra hoc est obiectio facilis. Anima rationalis natura sua appetit vnionem cum corpore, & tamen virtute agentis naturalis potest à corpore separari, idem dico de re appetente, suum locum naturalem, verum est has separationes esse violentas rebus his quæ separantur: sunt tamen naturales ipsis agentibus: dest naturaliter ab illis producte. ¶ Sit ergo prima ratio, si fieri posset naturaliter, contigisset aliquando, at nunquam materia reperta est nuda ab omni forma substantiali. Adde, æque horrendum videtur, quod materia prima sit vacua & priuata omni forma, sicut quod spacium sit priuatum omni corpore, sed natura intra suos limites nullo modo patitur dari naturaliter vacuum, ergo, &c. secundo accidens non potest naturaliter separari ab omni subiecto nec forma materialis ob omni materia, ergo nec materia ab omni forma. Dices, nego consequentiam, quia materia est fundamentum. Contra quia est incompletum ex natura sua, vt est pars, & est pars diformis ac tur pis, ergo illam non patitur natura in tali statu. Vltima tandem & potissima ratio sit, nullum agens naturale potest intendere malum sub ratione mali, quia non intendit nisi quod appetit, non autem appetit nisi bonum sub ratione boni, ergo non potest intendere priuationem materiæ ab omni forma hoc enim malum est formaliter, & respectu nullius est bonum.

Cõc. Probat.à quibusdam. Probat. cõcl. Secundo obiec. Sol. 2.probat.

Sed dices, an ex eadem dicta hypothesi, quod materia semel sit virtute aliqua separata ab omni forma, conseruaretur naturaliter in illo statu. Respõdetur affirmatiuè. primo, quia si materia habet propriam existentiam, ergo quod existat materia non habet intrinsicè à forma, sicut forma non habet à materia quod existat intrinsicè, ergo neutra pendet ab alia in genere causæ intrinsicæ, at in genere causæ extrinsicæ formalis educitur è materia & pendet ab illa vt à subiecto in quo consistit ipsa, materia vero non ita à forma vt

dub. Sol.

cõstat

constat,ergo licet forma materialis,(vt dicemus q.sequenti)non possit naturaliter conseruari sine materia,poterit tamẽ materia sine omni forma,materia.n,& forma respectu sui inuicẽ dicũtur causę extrinsicæ,quia nec forma habet a materia rationem intrinsecam formę nec materia habet a forma rationẽ intrinsecam materię,(vt lib.sequẽ. q.2.&3.patebit.)¶ Dices,argumentum probat formam materialem pendere à materia in fieri, sed non inde sequitur quod etiam in cõseruari:homo enim pendet ab homine in fieri,non tamen in cõseruari Contra,nam forma materialis pendet a materia vt a fundamento sustentantis multo magis quam ab ipsis dispositionibus,ita vt materia sit potissima & prima causa materialis,accidentia vero non nisi dispositiua & proxima,materia vero propriam habens existentiam, non pendet à forma in proprio esse sed in hoc ꝙ est esse formatam et actuari,quod non habebit sine forma. Nec obstat existentiã materiæ partialem esse,nam existentia animæ rationalis est etiam partialis & tamen naturaliter conseruatur sola. Dices,anima rationalis sicut in operando est independens a materia, sic ideo etiã in essendo, at materia nuda,non est principium alicuius operationis actiuum. Contra, anima rationalis non est independens in essendo eo ꝙ est independens in operando sed potius contra,licet a posteriori ex inde pẽdetia in operando,monstremus independentiã in essendo, materia autem prima est etiam in essendo incorruptibilis & independens(vt dixi) in suo proprio esse a forma,ergo &c.Fateor materiam ita separatam fore in statu violento & prętematurali maxime appetentem informari forma. Plures aliæ rationes solent adduci vt quod non sit agens naturale,quod possit corrumpere materiam ita separatã & alia huius modi,sed debiles,& quas facile quiuis formauit, sicut & facile dissoluet argumenta multa quæ contra conclusionem nostram fieri solent.

Obiect. Sol.

ARTICVLVS X.

Vtrũ materia prima sit principium corruptibilitatis.

DVrãdus in.1.d.12.q.2. affirmat, ita vt dicat sufficere ad hoc vt aliquod compositum sit corruptibile quod constet materia.1. Et probatur authoritate Arist.10.Metaph.c.5. definientis potentiã passiuam esse principium transmutandi aliud in quãtum aliud, materia autem est potentia passiua,ergo est tale principium, & consequenter corruptibilitatis,nam corrumpi sequitur ex mutabilitate substantiali,ex hoc enim prouenit lignum esse corruptibile,quia eius forma substantialis in aliam potest trasmutari. ¶ Secundo, potentia passiua est principium contradictionis ex Arist.9.Metaph.c.9, materia ergo principium est contradictionis, & consequenter essendi & non essendi,

Arg.

Sec.

di ergo corruptibilitatis,quoniam ex hoc prouenit aliquid esse corru
Ter. ptibile & incorruptibile,quia scilicet potest esse & non esse. ¶ Tertio,ex hoc cognoscimus à parte rei esse materiam primam, quoniam videmus esse mutationes substantiales,& ita debet esse aliquod subiectum circa quod operetur quod est materia prima vt ar.1 dicebam ergo vbi fuerit aliquod mutabile substantialiter, ibi erit materia, & vbi fuerit materia,ibi erit mutabile substantialiter, materia igitur principium est mutabilitatis & cõsequenter corruptibilitatis, esse enim aliquid corruptibile, prouenit ex hoc quod sit mutabile substãtialiter,vnde infert. Duran. quod in corporibus cœlestibus nõ est materia sed sunt quædam formæ simplices,alias essent corruptibilia. Alij etiam Philosophi quos refert. S.Tho.1.p.q.66.art.2. existimabant cœlos quantum est ex natura sua esse corruptibiles,quoniam habẽt materiam,quæ est principium corruptibilitatis,esse tamen incorruptibiles est primę causę voluntate propter conseruationem vniuersi. De sententia autem Durand. circa hoc an sit proabilis nec ne.2.lib.cœli dicam.

No.1 Notandum primo,quod aliud est corruptio aliud corruptibilitas, corruptio enim est quædã mutatio cum generatione cõiũcta in fieri,de qua certum est quod sicut materia forma & priuatio sunt principia generationis,ita etiã corruptionis (mutatis mutandis) quia priuatio est terminus à quo generationis, forma vero illi oppositi est terminus adquem,vtrobique tamen semper manet materia, vt subiectum, at corruptibilitas, potentia quædam est ad corruptionẽ ordinata. ¶ Secũdo aduerte, quod 2.No. corruptibilitatis duplex est principium, aliud extrinsecum, scilicet vel agens contrarium, vel dispositio ab illo causata in passo aliquid corrumpendo, sicut ignis respectu aquę vel calor in aqua causatus: aliud intrinsecum, scilicet radix illa naturalis inuenta in re, a qua dimanat ratio corruptibilitatis, quę duplex est alia proxima scilicet ipsa essentia rei corruptibilis a qua dimanat ista passio corruptibilitatis,sicut dimanat ab essentia hominis risibilitas,alia est remota vtpote pars illa Physica essentię constitutiua, a qua habet essentia quod sit principium talis passionis sicut est anima rationalis respectu risibilitatis. De hac ergo dubitatur Vlti. an materia prima sit principium in Not. trinsecum radicale & remotũ corruptibilitatis,quę reperitur in cõpolito naturali. ¶ Vltimo aduertẽdum, materiam dupliciter posse sumi.1.pro vt nõ est fatiata sua forma quando scilicet habet apetitũ & sitim ad alias formas qualis est materia horum inferiorũ.2. pro vt est fatiata sua forma,& est illa quæ non habet appetitum ad alias, sed sua est contenta.

Dico primo,materia absolute sumpta non est principium corruptibilitatis. Probat. S. Tho. vbi supra

pra hac ratione, quia in cœlo est materia cum sit substantia, existit enim per se nõ sola materia, nec sola forma, ergo compositum ex vtraque, non materia, quia ex dictis nõ potest dari sine forma, nec sola forma, quia omnis forma quæ separata à materia potest esse habet intellectum & voluntatem quibus careat cœlum, cum non sit capax beatitudinis: cœlum autem non est corruptibile, ergo materia absolute sũpta non est principium corruptibilitatis. Sec. Secundo cœlum habet accidentia sensibilia scilicet lumen, & quantitatem, ergo habet materiã, quia accidentia sensibilia solum in materia subiectantur, vt lib. 2. de Generatione dicetur, figura enim quantitatem molem supponit, ista autem materiam & cum hoc est in corruptibile, cum non habeat contrãria, mouetur enim motu circulari cui nihil est contrarium.

Dico secundo materia nõ satiata sua forma est principium corruptibilitatis. 2.cõ. Probat. 1 Patet talis materia habet appetitum naturalem ad alias formas, vt 2.p.q. dicetur. Ergo appetitus iste aliquando debet ad impleri, & consequenter aliquando forma illa quæ informabat illam materiam separabitur, & ita sequetur corruptio. Sec. Secundo, materia cũ tali appetitu siue nõ saciata, dicit potentiam passiuam ad receptionem aliarum formarum, ergo debet esse aliquod agens, quod illam potẽtiam passiuam reddat in actu, quod nequit fieri nisi separetur forma, quæ antea erat, & ita totum corrũpatur, ergo, idem quod prius. Tertio ex Arist. c. vltimo huius, priuatio parat maleficium formæ, & est principium quo forma separetur a materia, & adueniat alia, ergo cum priuatione materia prima non satiata vel cum appetitu, principiũ est separationis formæ, & ita corruptibilitatis. Tert. Obiect. ¶ Dices, vnde prouenit quod materia cœli sit satiata, non tamẽ horum inferiorum? Quidam dicunt hoc prouenit ex eo quod talis forma eminẽter habeat alias inferiores, forma autem cœli formas inferiores omnes eminenter præhabet, falluntur tamẽ isti, quia forma rationalis multo eminentiori modo formas corporeas cõtinet, cuius tñ materia non est saciata ipsa.

Dico ergo tertio, materiã esse satiatam prouenire ex eo quod habet esse inseparabile cum autẽ materia appetat sẽper esse, & illa materia cũ illa forma semper habeat esse, tam non potest ab illa separari, inde prouenit quod sit satiata illa, materia autem horum inferiorũ cum etiam appetat semper esse, & hoc nõ possit habere ab illa forma quæ est separabilis, hinc est quod appetat alias quibus habeat esse in illius separatione. Sol. ¶ Dices rursus, vnde prouenit quod forma cœli sit inseparabilis à materia non tamen forma horum inferiorum. Respondeo & dico quarto, quod nascitur ex dispositionibus quæ sunt in materia ad introductionem formarũ. Patet, nim ad hoc, quod in materia introducatur forma, certæ dispositiones requiruntur in ipsa materia,

feria, & ita qualis fuerit forma introducenda, tales erunt dispositiones quæ in his inferioribus habent contraria, est enim dispositio, quædam debita proportio inter qualitates contrarias, quæ quidem cum deficere possit, etiã forma illa quæ illam requirit separabilis est: at dispositiones formæ cœli, contrariæ non sunt, & ita illa forma non est separabilis. Ex quo infero ꝙ corruptibilitas aliquo modo etiam provenit ex forma, quamuis prima radix illius, materiæ tribuatur, nam quotiescunque est aliquis effectus defectum aliquem importans, causę defectuosæ tribuitur, sicut claudicatio, quæ est defectus deambulationis non tribuitur virtuti progressiuę, sed tibiæ curbæ: corruptibilitas autem & corruptio, cum sit malum, materiæ potius quam formæ tribuitur, & potentię, non formæ quę est bonum.

Ad arg. Ad 1.

Ad argumenta Durãdi. Ad primum dicendum, quod duplex est potentia passiua transmutãdi, &c. Alia est accidentalis respectu actus accidentalis, sicque in homine est potentia vt transmutetur de albo in nigrum: alia est substantialis respectu substantialis actus, qua ratione materia se habet respectu formę substantialis, vt de vna in aliam transmutetur. Iam ergo Arist. loquitur de potentia accidentali non substantiali, quæ solum reperitur in his inferioribus, vnde oritur quod sit principium corruptibilitatis in istis. Ad secundum patet, stat dupliciter primo proprie, hoc est recipere vnam formam cum abiectione contrariæ, & sic aquã patitur, cum calorem recipit. Secundo, impropriè sicque est recipere quomodocunque, ita intellectus patitur cum species ab obiecto recipit, sicq; potẽtia alia est propria quę scilicet recipit cõtraria, alia quę tantũ est receptiua, & ita materia cœlorum tãtum habet recipere, non tamen formas contrarias, materia autem inferiorum proprie est passiua quoniã potest contraria recipere. Arist. autem de ista locutus est quę non est satiata non de prima, & sic etiam poterit responderi ad primum ꝙ loquitur de potentia transmutandi, sicut cum loquitur de potentia contradictionis. Ad tertium, licet sit optimum signum ad cognitionem materiæ, non tamen adæquatum, non enim solum fuit transmutatio principium illam inuestigandi, sed etiam alia accidentia, vt quãtitas figura, &c. quę cum in cœlo reperiantur, etiã materia reperitur. Ad 3.

ARTICVLVS XI.

Vtrum materia sit ingenerabilis, & incorruptibilis?

VIdetur quod non, aliter esset melior toto composito quod corrumpitur & generatur. ¶ Secũdo, materia per generationem incipit esse pars compositi, quod generatur & per corruptionem desinit esse pars illius, esse enim simpliciter & absolute materię est, esse pars compo- 1. arg. 2. arg.

compositi, ergo generabilis est, & corruptibilis. ¶ Tertio, mutatio cũ
3. Ar. sit accidens de nominat subiectum in quo est; generatio autem & corruptio in materia sũt, generatur ergo & corrũpitur materia. ¶ Quarto
4. ar. & vltimo quia alias esset ætetna.

Aduerrendum, quod omnis mutatio debet habere subiectum quod maneat sub vtroque termino, & terminum qui producatur
No. 1 per illam: respectu subiecti mutatio dicitur eo quod aliter se habet nũc quam prius, respectu vero termini productio appellatur, subiectum enim dicitur calefieri & dealbari, non autem calor siue albedo quæ calefactione & dealbatione producuntur.

1. cõ. Dico primo, materia prima, ne
Pro- que generabilis neque corruptibi-
bat. 1 lis est. Patet, ex Arist. tex. 82. generatio & corruptio significant actionẽ per modum desitionis & productionis, materia autem nec incipit, nec desinit esse, nam quod sic mutatur præsupponit aliquod subiectum cum mutatio mutati sit mutatio, materia autem prima est primum subiectum, aliter esset pro-
Pro- cessus in infinitum, ergo nec incipit nec desinit esse. Secundo, cum
bat. 2 ex aqua fit aer, aut manet materia eadem aut fuit aqua anihilata, anihilatio enim est desitio totius entis, sicuti creatio productio illius, quod non est dicendum ergo &c. Idem patet in materia artificiali respectu formarum artificialium, quæ nec generatur nec corrumpitur. Cum enim statua producitur, v.c. non producitur liguni, sed lignum sub forma statuæ, similiter cũ desinit esse statua, non desinit esse lignũ, sed lignum sub forma statuę.

Dico secundo, materia dicitur generari, & corrumpi per accidẽs. 2. cõ.
Explicatur, dupliciter potest aliquid per accidens corrumpi & generari. Primo tamquam terminus productus per generationem, qua ratione dicimus quantitatem peraccidens generari cum generatur homo, quia cum ipso comproducitur. Sic autem non generatur materia peraccidens, quia quod sic comproducitur, non erat antea, materia autem cum sit subiectum gènerationis semper præsupponitur. Secundo modo peraccidens dicitur aliquid generari, &c. ideſt secundũ aliquid quod subiectatur in ipso, & sic quando producitur calor in ligno, dicitur lignum per accidens generari. Iam ergo materia per accidens generatur & corrumpitur, nõ quod generetur & corrumpatur ratione alterius per se producti, vel generati, sic enim forma corrumpitur vel generatur ad esse vel nõ esse compositi, sed vt bene Ferrar. q. 11. per corruptionem, &c. tollitur aliquid de materia, & ponitur de nouo aliud, & hoc verissimum esse patet, quia tollitur forma compositi, & priuatio formæ genitæ licet propriè non sit priuatio, quia subiectum non est aptum ad illam formam per naturam (de quo statim articulo seq.) Hoc autem modo tãtum generatur secundum quid & secundo modo cũ maneat eadem.

Dico

Dico tertio, proprie tantum dicitur materia mutari substantialiter per generationem. Patet, quia aliter se habet per generationem quam prius, cum sit sub forma sub qua antea non erat.

Sco.

Ad primum, respondet Soto, quod incorruptibile & ingenerabile, sit dupliciter, primo quia immateriale est, qua ratione Deus & Angeli hac ratione dicuntur ingenerabiles &c. Secundo, quia sit primum subiectum, sicque materia ingenerabilis est. Quamuis autem ingenerabile primo modo perfectius sit quam generabile, non tamen in secunda acceptione. Secundo Respondet Tolet. quod ingenerabile & incorruptibile perfectius est generabili & corruptibili si cætera sint paria ideſt, si vtrumq; tam generabile quam ingenerabile, sint entia completa: sic Angeli perfectiores sunt hominibus, non tamen materia compositio, quia istud est ens completum, illa vero incompletum, quę solutio eadem est cum prima, conformius tamen videtur dicendum quod nulla est sequela, cœlum enim ex dictis incorruptibile est, & cum hoc multa corruptibilia sunt illo perfectiora; scilicet animata sensitiua, &c. cum habeãt plures gradus entis. ¶ Ad secũdum, quamuis incipiat esse pars vnius compositi & desinat esse alterius, ex hoc solum habet, quod secundum quid generetur, quia eadẽ realiter manet materia sub forma geniti & corrupti. Ad tertium, dictum est in 2. conclusione. Ad vltimum, quidam Philosophi cognouerunt simplicem emanationẽ rerum à Deo, alij æternũ posuere mũdum à parte ante & post, & ita materiã etiã æternã, nos tamẽ fideles, dicimus quod incepit per creationẽ, & desinet per anihilationem.

Ad ar gum.

Ad 1.

Sol.

Ad 2.

Ad vl timũ.

SECVNDA PARS
QVAESTIONIS DE QVIDDITATE materiæ in ordine ad alia consideratæ.

IN superioribꝰ vndecim manent explicata quibus quidditas & essentia materiæ secundũ se cõsideratæ absoluitur, & totidẽ examinanda sunt de eadẽ ad alia cõparata 1. si appetat formas 2. de isto appetitu quid sit, 3. si lateat aliquid formæ in materia 4. si omnis forma educatur de potentia illius 5. si habeat aliquã formã coęuã sibi 6. si habeat aliquod accidẽs coęuũ 7. si sit principium intrinsecum indiuiduationis substantiæ, & hoc vnde sumatur differẽtia indiuidua in substãtijs immaterialibus. Nono q̃ sit principiũ indiuiduationis accidentium. Decimo, vtrũ materia prima horum generabiliũ & corruptibilium sit eadẽ numero. Vndeci

mo, vtrũ sit possibilis aliqua entitas substantialis imperfectior materia prima.

ARTICVLVS I.

Vtrum materia prima appetat formas & quas habet & quas non habet?

QVestio solum procedit de materia prima horum inferiorũ, S. Tho. hic tex. 81. refert Auicen. suæ Philosophiæ cap. 3. tenentem partẽ negatiuam. Probat, quia materia, vel appetit formam quia est nuda
1. Arg. omni forma, & hoc non, quia nunquam est in tali statu nec potest esse ex dictis, vel quia tædium habet vnius & appetit esse cum altera, & hoc non, cum non habeat melius esse cũ vna quã cum alia, vel quia appetit plures formas simul, & multo minus, quia simul plures habere non potest, vel tandem propter aliquem motum quem habet in formã, sicut lapis mouetur in centrum
2. Ar. & hic non reperitur vel propter aliquem principium intrinsecum impellens ipsam ad formã, & hoc etiã non, cum ipsa sit quid simplex, nõ ergo appetit formas. Secundo, materia prima quiescit in forma qua informatur actu, & ideo ab Arist. c. 9. huius tex. 81. dicitur mater, quia fouet eã quã habet, non ergo appetit separari ab illa, & consequenter
Nota nec appetit formas quas nõ habet.

Aduertendũ, quòd appetitus vt latius Mag. ster Zumel. 2. to. q. 96. a. 2. nihil aliud est, quã inclinatio rei in finẽ naturam rei consequẽs, vt in aliquod bonũ sũũ, qui ratione est quid bonũ. Et est duplex, alius naturalis, id est inclinatio in finẽ nõ cognitũ, quæ propensio est ipsa natura rei propendentis, vel aliqua eius potentia quibus altera vt principio primo, altera vt proximo pot. moueri in tale bonum non habitũ vel quiescere in illo, vt appetitus grauis deorsum: alius est animalis, qui sequitur cognitionẽ, quæ alia est sensitiua, alia intellectiua, & iste secũdus semper est actus ellicitus, cũ sit productus ab aliqua potẽtia appetitiua, qualis est actus amoris ellicitus à voluntate qui semper etiã à subiecto & essentia distinguitur. Neq; etiã vt aliqui putãt tantũ est appetitus cum bonum est absens, appetitus namq; non oritur solũ ex indigentia, carẽtia, seu priuatione boni, alias beati non haberẽt appetitũ ellicitum, Dei, scilicet amorem siquidem non carent Deo, sed illum possident. Similiter res quiescẽs in suo loco naturali non haberet appetitum illius, quæ omnia sunt absurda, appetitus ergo ellicitus, (& idẽ intellige de innato) duplex est rursus, alter habendi seu possidendi bonũ quo caremus, sine quo tamen sumus imperfecti, & hic appellatur desiderium, alter est adhęrẽdi seu fruendi bono possesso qui propriè dicitur appetitus quiescendi in bono possesso, & appellatur delectatio, & qui abstrahit ab vtroq; dicitur amor seu appetitus, qui non solũ inclinat in morũ ad possidendum bonum, sed etiam in quietem in bono possesso. Et ideo

natu-

natura,quæ est appetitus radicalis, & primus dicitur ab Arist.2.lib.huius principium motus & quietis. Et ita nihil aliud est appetitus materiæ,quam materiam esse principium motus & quietis.

1.Cō. Dico primo,materia prima horum inferiorū, habet appetitū naturalem, & propensionē ad formā. Patet,natura sua ordinatur ad formā vt receptiuum illius,ergo appetit illā sicuti omnis potentia suum actū , & hoc non sequendo cognitionē,ergo naturali appetitu.¶ Di

2.Cō. co secundo,nōsolū appetit formas materia quas non habet, sed etiam quas habet quibusq; informatur.

Prob. Patet,omnis forma horū inferiorū potest esse actus & bonū materiæ primæ vnaquæq; seorsum,licet nō plures simul,vt sic enim quasi mutuo bello non sinerent materiā primā quiescere, ergo materia prima cū ex se nullam formarum habeat, omnes illas necessario appetit indeterminate diuersimode tamē, eam enim quam habet pro illo statu nō appetit,vt habendā , sed vt cui sibi adhærere bonum est: eas vero quas non habet appetit vt habēdas:quia caret illis,non ita quod carentia sit ratio formalis vel causa effectiua appetendi cum tantum sit quædā priuatio:sed vt particula quia, dicat conditionem sine qua nō appeteret,neq; enim appeti potest vt bonum habendū id quod præsens est,

Conf. vt sic,sed id quod est absens vel respicitur vt absens. Confirmatur,materiam primā habere appetitū alicuius formæ , nihil aliud est quam esse potentiam capacē illius & ea perfectibilem , hæc autē capacitas materiæ,cum materia sit essentialiter potentia receptiua, est ipsa essentia materiæ primæ,vt infra magis:at essentia rei nunquam potest mutari:ergo materia prima semper appetit formam , & cum nulla determinate compleat adæquate illius capacitatem, sed quæuis indeterminate illi sufficiat, vt docet S. Tho.de spiritualibus creaturis.q.3. ad 2.sequitur quod indifferēter appetit habere formam aliquam,quę uis illa sit.¶ Dices S.Tho.12.Meta. Obiect lectio.2.& 2.Cont.gent.c.76.docet, materiam primo & per se ordinari ad formas elementorū & illis mediantibus ad formas mixtorū. Resp. intelligendum esse,quod ille ordo se tenet ex parte formarum,seu ex parte agentium : aliqua enim vna forma in specie potest produci , vt bene Caiet.à diuersis agentibus vt Cāt.2 medium commune ad suas species distinctas.Confirmatur secundo,actus informans materiā nullo modo mutat essentiam illius, nec tollit ab illa aliquod esse reale:sed eā perficit tribuendo esse , quod non habebat,vt dictum est,sicut contingit in alijs actibus respectu suarum potentiarum,vt intellectio nō tollit,aut minuit potentiam intellectiuam,nec visio visiuam : sed solum illarum carentiam,& sic perficiunt potentias : ergo forma informans actu materiam, non minuit eius capacitatem,ergo neque eius appetitum possitiuum.

Dico tertio, materia prima nō 3.Cō appetit formas corruptas seu expulsas omnino ab omni materia,

(quod dico propter animam rationalē, de qua eſt alia ratio vt infra patebit art.4.) quas non habet patet, quia non habet carentiam illarum cum non ſit ſubiectum aptū natum vt concurrat natura ſua iterum ad earum inductionē: id enim naturaliter fieri non poteſt, vt dictum eſt, licet materia prima quantum eſt ex ſe capax ſit ad recipiendam formam expulſam: id tamen non ſufficit, quia appetitus materiæ ad formam eſt per aliquem illius concurſum, vel ad productionem formæ vel ſaltem ad illius inductionem ex quo infero, materiā primam eſſe cauſam materialem generationis, & corruptionis, ita Ariſt. Methaphy.7.tex.22.& 1.cœli tex.20 & hic, tex.81. Dionyſ.c.5. de diuinis nominibus S.Tho.1.p.q. 50,art.5.patet: nam materia prima, eſt propriè & verè cauſa expulſionis vnius formæ & inductionis alterius, & ita cauſa eſt generationis & corruptionis quidquid dicat Auicen.1.lib.ſuæ Phyſicæ & Auerr.1i. de ſubſtantia orbis, refertur etiam Albert.magnus.

Illet.

Ad 1. argu. Ad argument. ad primum licet materia non ſit omnino ſine forma eſt tamen ſine hac vel illa quam appetit, quia non eſt ſufficiēs, quam habet ſatiare eius appetitum, quia eſt ſeparabilis propter contraria, quę habet, quod in cœlo contra contingit, vt dictum eſt. Ad ſecundum, quidam Reſpondēt materiam primam non appetere formas, quas non habet abſolute: ſed ſub conditione ſi iſta quam habet corrumpatur i. deſt deficiat, quod verum eſt, nō ratione appetitus ſecundum ſe, ſed ratione carentiæ, quæ eſt neceſſaria conditio ad appetendū, quod non habetur abſolute, aliter ergo dicendū facilius, materiam primam ex parte appetitus poſsitiui indifferēter appetere quā libet formā, & in quauis quieſcere, quia dūmodo detur ſibi forma, ſit ne hæc, an illa non curat, & ita licet cuiuſuis formæ poſſeſsione ſit cōtēta, qua ratione appellatur mater, merito tamen dicitur malefica & adultera, quia cū eſt præſens aliquod agens corrumpens formam, quā poſsidet, tunc etiam ipſa concurrit ad talis formæ abiectionem poſsitiuē, ſicq; dum habet vnā formam, poteſt efficaciter & abſolutè aliā appetere ſucceſsiuè habēdam, & non appetit illam, vt contrariā præexiſtenti, ſed quia ſimiliter actuatiuā, vnde cū materia prima dicitur appetere aliquā formā, vox appetere ſupponit confuſè, ſicut quando dicimus indigere nos cibo & illum appetere, & ignem ſuam ſpheram, non enim appetit magis hanc ſpheræ partem, quam illam, nec magis quieſcit ſub vna, quam ſub altera, ſic ſe habet materia reſpectu formæ, & ita conſtat quomodo materia prima ſit principiū motus ad formam, quam non habet, & quietis ſub habita.

Ad 2. arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum in materia prima appetitus ad formam diſtinguatur ab ipſa?

Themi-

THemistius & commentator ponunt in materia prima potentiam appetitiuam, vt accidens distinctum ab ipsa, quos refert, Tolet. hic, qui varius est nam conclusione prima videtur eos sequi, & in reliquo quęstionis videtur impugnare. Pro illis tamen sit ratio, materia prima habet veram essentiam substantialem, vt dictum est: ergo debet habere veras proprietates & passiones, quales videtur esse appetere atque esse in potentia ad formas, quas non habet, & esse semper sub aliqua, & habere priuationes formarum, quas non habet, esse ingenerabilem, & incorruptibilẽ, & carere omni potentia actiua: sed proprietates rei creatę sunt accidẽtia propria illius; ergo distinguntur a materia, cum sit substantia ex dictis.

Sent. Themist. & cõmen. Prob.

Not. Aduertendum, quod in materia reperiuntur tria, aptitudo scilicet, priuatio, & appetitus. Primo enim vt receptaculum naturale formarum, habet aptitudinem ad illas, deinde sequitur in illa priuatio formarum, quas non habet, ex quo oritur appetitus ad illas: est enim propriè appetitus, finis non habiti vt dictum est: vnde communiter dicitur quod priuatio causat appetitum modo explicato, vt conditio sine qua non: his tamẽ Magister Sot. addit rationem potentię secundum quam dicitur & est causa cõpositus; hoc tamen non potest subsistere, quia ex dictis potentia ista est de essentia materiæ, non ergo est possit appetitum, sed prius, & ita præcedit priuationem & appetitum saltem ratione, quę duo non sunt de essentia.

Dico primo, appetitus materiæ primæ ad formas, & priuatio illarum, accidentaliter ei conueniunt. Patet, quia conueniunt, & non essentialiter: ergo accidentaliter. Secundo, adueniente forma, desinat esse appetitus, & priuatio illius modo explicato, quauis maneat in ordine ad alias; ergo nõ est de essẽtia illius, quæ semper remanet eadem.

1. Cõ. Pro. 2. Cõ.

Dico secundo, appetitus iste nõ est aliquod accidens predicamentale distinctum ab ipsa materia: ita S. Tho. 1. p. q. 54. artic. 3. ad. 3. & hic textu. 79. Patet primo, quia alias materia non immediate vniretur formæ substantiali, sed accidentali vt pote huic potentię appetitiuæ, & ita prius daretur ens per accidẽs quam ens per se. Secũdo, quia quæuis potentia primo terminatur in actus sui generis, ergo materia prima primo actuatur forma substantiali; ergo non indiget aliqua potẽtia ad illa, quæ sit accidens illius. Cõfirmatur, actus substantialis ipse immediate appetit vnionem cum materia, & informat illam: ergo similiter se habet materia respectu actus substantialis. Vltimo substantia creata completa ideo non est immediate perfecte operatiua, quia eius operationes sunt accidentia, Deus vero immediate per suam substantiam operatur, quia illius operatio est sub tanta (de qua ambi) ergo materia prima cum sit substantia, & forma substantialis similiter, multo aptius substantiæ immediate vniuntur quia in medio ab-

Pro. 1. Pro. 2. Cõf. Vlti. prob.

quo acidenti.

Dico tertio potentia ista appe-
3.Cõ. titiua, solum est accidens prędica-
Prob. bile. Probatur, nõ est de essentia vt probatum est; ergo est accidens illius tunc vltra, non est prædicamẽtale vt dicit secunda conclusio, er-
Conf. go est accidens prædicabile, quia nullam est aliud. Cõfirmatur, quia salua essentia materiæ intelligitur adesse & abesse iste appetitus respectu huius vel illius formæ, quæ non habetur à materia vel quæ actuat iam ipsam, ergo accidit illi, vt
Pro. accidens prædicabile. Secundo probatur & explicatur, non est quantitas talis appetitus, nec qualitas, nec relatio, nec aliquid aliorum generum, nec reductiue ponitur in illis cum non sit completiuum essentiale nec terminatiuum materię; nullo ergo modo cadit sub accidenti quod in nouem genera partitur: si enim in aliquo caderet pręcipuè in qualitate in secũda specie, probatũ autẽ est secũda conclusione supra nõ esse principiũ operãdi ergo.

4.Cõ. Dico quarto & vltimo, potentia & aptitudo ista materiæ ad formas est vna tantum quia vt dixi, illa potentia sequitur ipsam essentiam materię, quę, tantum est vnica. Probatur intellectus, respectu omnium intellectionum, & similiter omnis potentia respectu suorum actuum est vnica, ergo similiter ista potentia erit vnica. ¶ Dices in opinione, quę asserit materiam primã secundum se esse subiectum alicuius
Obic. quorũ accidentium est ne eadẽ potentia respectu illorum & respectu formarum substantialium? Respondetur affirmatiue, quia quamuis formę substantiales & accidentales differant in gradu essendi quem tribuũt materiæ primę; conueniunt tamen in modo informandi illam, & bene potest vna potentia ordinari ad actus, qui tantum conueniant inter se analogicè, si ad precipuum analogatum ordinetur per se, ad reliqua vero secundario propter primum, & sic materia prima non ordinatur ad accidentia nisi propter formam substantialem. In opinione vero quę asserit accidentia subiectari in toto composito dicendum est ipsum esse immediatum potentiam receptiuam quantitatis & hac mediante recipere reliqua accidentia materialia, de quo alibi. Ad rationem Auerro. Respondetur illium appetitum & potentiam materię primę, non esse proprietatem illius positiuam distinctam a materia sed solo beneficio intellectus. Idem dicendum de alijs proprietatibus numeratis.

Solu.

Ad argum. in principio.

ARTICVLVS III.

Vtrum formæ aliquid lateat in materia?

ARistoteles supra antiquos refert asserentes omnia in omnibus latere atque ita omnes formas in materijs non tamen est cur in hoc immoremur cum satis Aristoteles, toto hoc. 1. libro præcipuè capit. 4. id multis & euidentibus rationibus impugnauerit, manifestissime vero quidem Ameen 9. Metaphy-

phyſicæ 4. Auicen. in libro fontis vitæ & Ocham quodl. 2. quæſtion. 8 & in ſecundo d. 4. & 7. Gabr. d. 1. q. 1. (contra quos, infra libro. 2. 1. queſt de cauſa efficiente diſputatur) medici alias doctiſsimi, formas aſeruerunt creari de nouo a Deo, & ſic non latere in materia, ita vt agens naturale ſolum faciat diſpoſitiones: non autem formam producat, quæ opinio multum falſitatis continet, de qua iterum libro ſequenti ſermo rediuit quæſtione 3.

ę. Sen. His ergo omiſsis de quaſtione ſunt al ę duę ſententiæ, prima cuiuſdam autoris innominati, quem refert Durand. in. 2. d. 18. q. 2. aſſerentis in materia eſſe quaſdam poſsibilitates tantum, et, quot ſunt formæ quibus poſtea informatur, vocat autem poſsibilitates, quaſdam entitates, quæ ſunt in materia omnium formarum. ¶ Secunda ſententia eſt Alberti hic tract. 3. c. 9. dicentis, in materia eſſe omnes formas non ſecundum exiſtentiam ſed ſecundum eſſentiam, quia (inquit ille) ſicut in vna & eadem entitate generis ſunt omnes differentiæ: ita in vna & eadem entitate materiæ ſunt omnes formę ſecundum eſſentiam vt in quadam inchoatione, Pro. 1 ſicque dicit eſſe in materia quaſdã inchoationes formarum. ¶ Probatur autem vtraque ſententia ſimul, quia quando fit generatio vel latebat antea forma in materia vel nõ, ſi primum, habeo intentum, quia vel ſecundum poſsibilitatem in prima ſententia vel ſecundum eſſentiam, vt Albert. dicit: ſi non latebat, ergo fit ex nihilo contra philoſophos, quia ex nihilo nihil fieri poteſt. Secũdo, materia appetit formam vt dictum eſt; illam autem non poteſt appetere niſi propter aliquam ſimilitudinem, quam habet cum illis, debent ergo poni iſtæ poſsibilitates formarum vt aſſimiletur illis. ¶ Tertio, quia alias, quacumque generatio eſſet violẽta; nam violentum ex Ariſtotele fit ad extrinſeco paſſo non conferente vim ſicut motus lapidis tendẽtis ſurſum violẽtus dicitur, quia fit ad extrinſeco ſcilicet a motore & paſſo deſt lapide non cõferente vim quia ipſe lapis natura ſua non habet aliquam inclinationem ad talem motum, ſed eadẽ ratione generatio fit ab extrinſeco, vtpote à generante, & cum hoc materia natura ſua, non dicit aliquam actualitatem ad formam, ergo generatio eſt violenta, conſequens eſt falſum: dicendum ergo, quod formæ latẽt in materijs.

Breuiter dico primo, in materia non latent formæ ſecũdum poſsibilitates aliquas vel entitates. 1 Cõ. Pro. 1 Patet, primo ex Ariſt. qui toto hoc libro reijcit antiquorum errorem dicentium omnia latere in omnibus: ſi autem formæ laterent in materijs, incideret in illorum errorẽ & ſubiectam trãſmutationis ſubſtantialis eſſet ens in actu, ergo. Secũdo alias ſequerentur plura eſſe principia rerum naturalium, quam materia ſcilicet forma priuatio, materia & iſtæ poſsibilitates ad omnes generationes. ¶ Tertio, quia vel iſtæ entitates diſtinguuntur realiter à materia vel non, ſi primum: ergo faciunt

aliquam compositionem cum illa, & ita subiectum mutationis substãtialis, erit ens in actu, si secundum, ergo est eadem materia nuda, & ita non sunt in illa formæ cum sit pura potentia. Quarto, quia vel istæ
Pro.4 possibilitates iuuant ad generationes, ita quod conuertantur in substantias, vel ita quod corrumpatur, non primum, quia conuersio substantiæ in substantiam non potest dari secundum naturam nisi miraculose vt in sacramento altaris, si secundum, ergo frustra ponuntur tales possibilitates, si quidem non iuuant ad generationem.

Dico secundo, in materia non
2. Cô. sunt inchoationes formarum vel formæ ipsæ secundum essentiã nec aliquid formę vllo modo latet in materia vt dicebat Albertus. Pro-
Pro. 1 batur primo, tribus rationibus prio-
Pro.2 ribus suprà factis pro prima conclusione mutatis mutandis. Secundo, non potest dari essentia absque existentia secundum naturam, neq; absque propria existentia: si ergo sunt formæ secũdum essentiam in
materia, esset essentia absque exis-
Pro.3 tentia secundum naturam, cum pos nat illam à parte rei. Tertio, eadem est generatio existentiæ formarum & essentiarum: sed existentia formarum fit per generationem (vt cõcedit Albert.) ergo & essentia producuntur in re per generationẽ.

Vltimo, quia ista sententia est,
Rob. in intelligibilis, nisi dicat, quod dicebat Plato, vel ei imponitur vt dictum est, qui ponebat essentiam, seu naturam quandam abstractam ab materialibus & communem: ita ista opinio ponit eandem entitatẽ & essentiam materiæ abstractã ab omnibus formis & illis communẽ quod est absurdum, nihil ergo omnino formæ latet in materia.

Ad ar gum. Ad 2. Ad argumenta, ad primum, nõ fit forma per generationem: sed cõpositũ: & ad hoc satis est, quod præsupponat aliquam partẽ sui, & ita materia quæ est pars compositi pę existit ante illum: vel secundo licet cõcedamus quod forma fit aliquo modo (licet per accidens, vt dicetur) satis est ad hoc quod dicatur non fieri ex nihilo quod præfuerit materia cum inclinatione ad talem formam. Ad secundum, sola si Ad 3. militudo non est causa appetitus: sed etiam priuatio, & sic materia appetit formam sicut turpe appetit pulchrum. Ad tertium, materia Ad 4. licet non habeat vim actuè ad formam, habet tamen passiuè. ad hoc autem vt sit aliquid violẽtum, nec actuè nec passiuè debet habere vim, qua ratione se habet lapis respectu motus furium.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnis forma educatur de potentia materiæ.

VIdetur quod non, quia nihil potest educi in de, vbi non erat: in materia autem non erant formę vt dictum est: ergo non possunt educi ex potentia illius. Confirmatur, quia educi, nihil aliud est, quam extra educere quod intus erat: formæ autem non erant intra ma-
Ar. 2 Cõf.

materiam:non ergo possunt ex illa edduci.Ex alia parte videtur etiam
2.ar. quod anima rationalis educatur etiã de potentia materiæ sicut aliæ formæ edducentur, quia sicut aliæ formæ generabilium & corruptibilium præsupponunt materiam propentam & inclinatam ad se, ita & anima rationalis,ergo si illæ educũtur, ita & ista.Tertio,sicut ex materia & alijs formis fit vnum
3.ar. Cõf. per se, ita ex materia & anima rationali. Confirmatur quia sicut aliæ formæ non introducuntur nisi in materia dispolita, ita anima rationalis.

Nota Dico explicanda sunt in hoc articulo,primum, differẽtia inter generationem hominis,& aliorum animalium.Secundum, quid sit formam edduci ex potentia materiæ. Notandum,hanc esse differentiam inter has generationes,quod hominis generatio, duas actiones petit, alteram solius Dei qua creat animam rationalem: alteram, causarum inferiorum qua producitur compositum etiam Deo ipso concurrente.In generatione vero aliarum rerum, solam est actio secunda, qua compositum producitur, ratio huius est,quia anima rationalis cum sit ingenerabilis, & incorruptibilis, non potest causari ad actionem totius, vnde sequitur capacem esse propriæ existentiæ,cum sit terminus propinquissimæ actionis distinctæ ab actione, qua totum producitur:sicque dicitur semper fonata:aliorum vero forma, cum generetur & corrumpitur ad generationem totius, non est capax proprie existentiæ. ¶ Dices an in illo priori naturæ, quo creatur anima rationalis ante esse compositi habeat existentiam,vt quod: an vero vt quo tantum? de quo non clare videtur loqui Sanctus Thomas, nã prima parte quæstione 75. articulo secũdo solutio.ad secundum & ibi den Caietanus docet, animam rationalem non solum existere, vt quo se etiam vt quod:tamen tertia parte,quæst.6.articulo primo,& ibidẽ Caietanus docet,in illo priori naturę, itque prout est in corpore non habet existere,vt quod:sed tantum vt quo, & hoc secundum vt verisimilem amplector, quoniã impossibile est, quod forma dum exercet officium formæ existat, vt quod:sed tantum vt quo:anima autem rationalis,prout est in corpore,semper exercet officium formæ quia anima rationalis,prout est in corpore est actus illius: forma autem est quæ dat esse alteri & ratio quare aliud sit ergo nõ põt. existere vt quod:quãuis autem omnes aliæ formæ, tantum vt quo etiam existant,hoc tamen interest, quod rationalis,capax est proprię existentiæ,vt quod,cum sit ingenerabilis & incorruptibilis, aliæ vero non, sed composito corrupto corrumpuntur.¶ Sed contra est.1.sicut anima rationalis habet prius naturã existere vt quo,& vt ratio, quia totum compositum existat,ita & aliæ formę generabiles & corruptibles:ista autem in illo priori naturæ nequeunt fieri eadem actione: cum tota, quia ad totum prius & non ad formam terminatur illa a- Obiectio 1.

ctio, debent ergo necessario alia distincta actione fieri sicut rationa-
3.ob. lis. ¶ Secundio, omnis actio terminatur ad suum terminum, vt quod, ergo & creatio cum sit actio: terminus autem illius est anima rationa-
5.ob. lis & consequēter existit, vt quod. ¶ Tertio, id quod habet operari, vt quod, sic etiam habet existere: operatio enim sequitur esse, anima autem prout est in corpore habet operari, vt quod, ipsa enim est, quæ intelligit, &c. vt docet Arist. 3. de Anima cap. 4. vbi inquit quod anima est, quæ sapit.

Ad 1. Ad primum, eadem met actio totius, ad duo terminatur diuerso modo, ad totum compositum, vt ad terminum totalem, & vt quod, prius tamē terminatur ad formam illius compositi tamquam ad terminum formalem & vt quo: est enim forma ratio existentiæ com-
Obie. positi, vt dictum est. ¶ Dices nihil potest præstare quod nō habet, forma autem de se non habet, vt quod existere: ergo id non potest præstare composito. Respondetur propo-
Solu. sitio illa verum habet in causa efficienti cuius effectus formaliter vel eminenter continetur in causa: nō autem in formali, albedo enim de se non est albo: reddit tamen subie-
Ad 2. ctum album vt dictum est. ¶ Ad secundum, terminus per se illius creationis non est anima existens: sed ipsamet essentia animæ vt est capax propriæ existentiæ: dicimus autem quod ex vi actionis illius scilicet creationis, rationalis forma deberet prius existere vt quod, quam introduceretur in ipsam materiam, tamen cum ex natura sua habeat fieri, & creari vt sit actus corpus informans, in instanti in quo creatur, in eodem habet esse in corpore, & hoc non per miraculum: sed potius natura sua, imo existere vt quod animam rationalem, priusquā in corpore, prodigium esset: sed sicut proles natura sua prius habet esse in vtero materno, & postea ad extra; ita forma rationalis natura sua prius habet esse intra corpus ipsum informans, postea Ad 3. vero extra illud per se subsistens. ¶ Ad tertium, totus homo intelligit & homo est qui vultanima autem tantum se habet tamquam ratio principalis; differt autem quod respectu operationum corporalium non solum anima se habet, vt quo: sed etiā ipsum corpus se habet vt quo: respectu autē spiritualium solum anima se habet, vt quo, non autem corpus: totum autem vt q', & colligitur ex Sancto Thoma, tertio de Anima dicente, quod sicut oculus se habet ad visionem: ita anima ad intellectionē, & alias operationes: oculus autem visionis solum est ratio, & id quo, totum autem videt vt quod: patet ergo ex dictis discrimen inter generationē hominis, & aliorum viuentium.

Restat explicemus quid sit formas educi de potentia materiæ, variis hic explicant authores, quidam dicunt nihil aliud esse, quam materiam dicere potentiam aliquam actiuam in ordine ad illas. iste autem modus dicendi falsissimus est, quia ex dictis materia de se nullam habet actiuitatem, nisi

No. 5

1. Modus dicendi circa eductionē for. de

per

potẽ. mate riæ.

2. Modus,

per formam, alij vero quescitat Soto, dicũt nihil aliud esse, quam præsupponere materiam sibi dispositam ex natura sua, quia vero forma rationalis natura sua non præsupponit materiam sibi dispositam: ideo non educitur de potentia materię sicut aliæ. Si autem obijcias Aristotelem secundo de Anima docentem formam esse actum corporis Physici & organici: ideò non educitur de potentia materię sicut aliæ. Si autem obijcias Aristotelem secundo de Anima docentem formam esse actum corporis Physici & organici ideò deest dispositio. Respondetur verum esse: non tamen hoc habet natura sua, sed ex pacto quod habet Deus cum causis secundis, vtpote se non introducturum formam rationalem in materia, nisi prius sit dispositum: hæc tamen expositio indigna est viro Philosopho quemadmodum enim ex natura rei aliæ formæ præ requirunt materiam dispositã, ita quidem anima rationalis.

Aliter ergo dicendum, cum Sancto Thoma, prima parte, quæstione 90. articulo secundo, ad secundum, formam educi de potentia materiæ, nihil aliud esse, quam fieri actu quod erat antea in potentia passiua, & receptiua ipsius materiæ: sed adhuc restat explicandum quo pacto intelligatur reddire in actum, illud quod erat in potentia, ita quod non conueniat animæ rationali, quia si aliquid aliud non addatur, videtur etiam animam rationalem educi de potentia materię, Toletus dicit, formam educi de potentia materię est actu fieri id quod erat in potentia passiua materię: ita tamen quod acquiriat illa forma eadem actum cum toto, & quia hoc inuenitur in formis generabilibus & corruptibilibus, & non in anima rationali, (vt dictum est,) ideò omnes aliæ formæ præter illam de potentia materię educuntur: hæc tamen ratio Toleti licet sit requisita non tamen est sufficiens, quia v.c. quando Deus creauit corpora cœlestia, & elementa, tunc eadem actione qua factum est totum, factum est & forma ibi tamẽ non est educta de potentia materię. Aliter ergo Magister Soto formam inquit educi de potẽtia materię est, quod forma actu prodeat, quæ in potentia passiua materię erat, ita tamen quod pendeat ab illa in fieri & conseruari, & quia omnes formę, (rationali excepta) sunt in potentia passiua materię: ita ꝙ ab illa pendeant in fieri & conseruari, ideo omnes, (illa excepta) habent educi de potentia materię, hęc etiam ratio Soti, licet sit requisita, non tamen est sufficiens, quia etiam formę corporum cœlestium & elementorum quãdo fierunt creatę pendebant a materia in fieri, & in conseruari non tamen fuerant eductę de potentia materię.

4. Modus.

Melius ergo Cuiermus. 2. parte, quæstione 90. articulo 2. dicit formam educi de potentia materię, nihil aliud esse quam formam quę erat in potentia passiua, facta fieri non quomodocumque, sed ex vi transmutationis materię de vna forma in alteram, quę est generatio: quando enim ex igne fit aer, tunc forma ignis proprie dicitur educi de potẽtia materiæ, quia

5. Modus.

b Modus.

antea

aliter erat in potentia receptiua illius,& fit in actu ex vi illius transmutationis,de vna forma in alterã: quare cum omnes formæ generabiles & corruptibiles habeant ex natura sua fieri ex vi transmutationis materiæ de vna forma in alterã, idcò dicimus natura sua edduci de potentia materiæ forma vero rationalis non ita,quia licet verum sit quod spectet transmutationem materię,vt in illa introducatur,tamen non fit ex vi huius transmutationis sicut alię formę sed ex vi creationis & ita non dicitur edduci de potentia materiæ

Vnde infero .1. quod conditio posita à Toleto est necessaria:quod scilicet debeat forma,quæ educitur de potentia materiæ fieri eadem actione cũ toto, quia si fit ex vi transmutationis, cum transmutatio primo & per se terminetur ad totum, necessario qvidem debet fieri eadem actione, qua fit totum. Secundo infertur,etiam esse conditionem requisitam illam, quam tradit Sotus, quod scilicet dependeat in fieri,& in conseruari à materia,quia si fit ex vi transmutationis ipsius materiæ & corrumpitur per alteram transmutationẽ ipsiusmet materiæ,certe in fieri & in conseruari nõ pendebit ab illa. Tertio infertur,formas corporum cœlestium,& aliorũ,quæ per creationem habent esse non edduci de potentia materiæ, quia non fiunt ex vi transmutationis materiæ,sed ex vi creationis: patet ergo qualiter materia prima concurrat ad inductionem & eductionem ex illius potentia passiua formarũ corruptibilium formæ vero rationalis solum ad inductionem.

Illat.1

2.Illa.

3.Illa.

Dubitabis tamen vltimo an accidentia edducantur de potentia materiæ non primæ sed secundæ, scilicet de potẽtia sui subiecti, nec est dubium de accidentibus naturalibus, quę naturam consequuntur,quia ista sicut comproducũtur cum toto,ita coeducuntur de potentia materiæ cum toto:si vero alia distincta actione producantur, per se quidem edducentur de potentia ipsius subiecti: sed dubium est de accidentibus artificialibus, qualia sunt figura cathedræ in ligno & figura vestium, & videtur q̃ non quia non edducuntur de potentia passiua naturali subiecti: si enim in subiecto esset potentia naturalis passiua ad receptionem accidẽtium artificialium, necessario illi deberet correspondere potentia alia naturalis actiua, quę illam reducat ad actum, talis autem non datur cum nullum sit agens naturale sed tantum artificiale respectu illorum.

Dub.

Ratio dub.

Dico tamen quod accidẽtia artificialia edducuntur de potentia materię,siue subiecti.Patet,quoniã fiunt ex transmutatione vnius figuræ in alteram. Ad argumentum,verum est ista accidentia non esse in potentia naturali subiecti: bene tamen in potentia obedientiali,subiectum enim v.g.lignum in potentia est obedientiali respectu agẽtis artificialis ad quodcunque accidẽs artificiale recipiendum. Dices lignum v.g.est capax natura sua ad recep-

Cons. Ad ra tionẽ dub.

ceptionem cuiuscumque accidentis artificiosi: ergo habet potentiam naturalem passiuam ad illum? Resp. quod potentia naturalis dicitur in ordine ad agens naturale quod cum non sit respectu horum accidentium, non est etiam illa in subiecto, quod tamen, quia natura sua non dicit repugnantiam ad artificialia, ideo natura sua est capax illorum, & in potentia obedientiali quod idem est, patet hoc in cæco cui cum sit animal non repugnat videre, sicque visus est capax: non tamen est in potentia naturali ad illum cũ non sit agens naturale, sed solum supernaturale quod valeat visum restituere, vt in Logica dictum est. Ad primum argumentum in principio verum est quod forma non latuit in materia sicut aliqua distincta essẽtia & actus illius, latuit tamen in materia ideò fuit in potentia passiua receptiua ipsius materiæ ex vi transmutationis vnius formæ in alteram in quam reducta est quod non habet anima rationalis, per quod patet ad secundum. Ad tertium licet sit cõditio necessaria, quod scilicet dicat propensionem ad formam: nõ tamen sufficit, sed quod fiat ex vi transmutationis, vt dictum est. Dices ex dictis videtur colligi hominem non propriè generare hominẽ sicut equus generat equum, qui non solum vnit formam cum materia: sed etiam producit illam quod nõ facit homo. Respond. ad hoc quod aliquid dicatur proprie generare alterum, sufficit quod producat cõpositum vniendo formam materiæ quod autem illa producatur nec ne, per accidens est. Vnde quamuis forma rationalis non educatur de potentia materiæ, dicitur tamen totum educi, quia fit totum ex vi transmutationis materiæ de vna forma in alteram.

Ad 1. in principio

Ad 2.

Ad 3.

Repl.

Solu.

ARTICVLVS V.

Vtrum materia prima habeat aliquam formam substantialem sibi coæuam?

SAnct. Thomas.1. de Generatione lectione.9.& alias sæpe & Vall.2.Phi referunt Auicembrom dicentem tot esse numero formas in quouis ente quot dicuntur de illo prædicata quidditatiua quem satis impugnant dicti Auicen.vero.1.li. sufficient.c.2.&.2. Metaphysicorũ, Albert.2. Methaphysicorum tractatu secundo, Linconiensis.1. Physicorum, Ninfus.libro.1.de generatione commento.28.& .8. Metaph.q.3, Ocham quodl.2.q.6.&.10. statuunt formam corporeitatis eandem numero coæuam materiæ, Scotus vero in quarto.d.11.q.3.arti.2 idem asserit respectu animatorũ inquibus concedit duas formas alteram corporeitatis, alteram animam, probat animali mortuo tem per remanet eadẽ forma corporeitatis, sed regulariter non potest idem specie effectus esse a quibuscumque diuersis agentibus; ergo illa forma corporeitatis ab illis non producitur ergo præexistit in materia prima. Henricus vero in homini-

1.Sẽt. Auicẽbr.

2.Sẽt.

3.Sẽt.

Prob.

mine id concedit quodlib.29.q.2. &3.& quodl.4.q.13.& 14.probat ipſe,quia homo per generationem corrumpit formã aliquam ſubſtantialem præexiſtentem in materia; ergo educit aliam ex eadem materia,non rationalem:(hæc enim creatur)ergo prꝫter rationalem repiritur in homine alia forma ſubſtantialis,alias daretur actio corruptiua vnius formæ,&non productiua alterius, Valles vero etiam vbi ſupra citra ab ſurditatem ait, poſſe concedi in homine tres animas: alentem,ſentientem,& rationalem: alij vero in mixtis reperiri omnes formas ſubſtantiales elementorum & aliam prꝫter illas.

Sit tamen cõcluſio, nullam formam ſubſtantialem habet materia prima ſiui coæuam hæc eſt Sancti Thomæ.1.part.queſt.76. articulo.4 queſt.77.articulo.2. ad tertium, & ibidem Magiſt.Zumel & opuſc.32. &.2.contraget.cap.51.&.58. Auerto hic comento,79. Capreolus in.2.d. 15.queſt.vnica Duran. in.1.d.8.qu.4 Alens.1.par.queſt.62.Erbeus quodl 7.queſt.10.Sonci.8. Meraphiſi.q.17 &.18.Fonſeca.1.Metaphiſi.capt.7.q 2.ſect.1.Soto hic quaſt.2.articulo.1. conclu.1.Caieta. Ferra. & alij fauet Ariſt.1.de Generatione.capit.3.à te. 21.proba.conclu.10, vel illa forma coæua eſt vniuerſalis vel ſingularis,non primum cum a parte rei non detur vniuerſale in eſſendo vt ſæpe docet Ariſtoteles, neceſſario ergo eſt ſingularis: ergo non ſolũ dat eſſe corpus ſed etiam eſſe tale corpus iam conſtitutum in actu in vltima aliqua ſpecie & individuo ergo eſt ens per ſe & ſubſtantia cõpleta: ergo forma ei de nouo adueniens aduenit enti complecto: atque adeò ſimul cum illo conſtituit vnum per accidens quod eſt abſurdum .Secundo quia, alias daretur aliquod compoſitum perpetuum Phyſicum ingenerabile,& incorruptibile prꝫter cœlos, ſimili argumento probat Ariſtoteles, tertio Methaph.texto.18. arguens contra Platonem,quod ſi alia eſſet idea & forma animalis & alia vipedis, tũc animal vipes non eſſet vnum ſimpliciter in homine. Dices, illa forma eſt incompleta ex natura ſua perfectibilis alia forma V.C.forma equi.Contra primo: ergo equs, vt ſic non eſt formaliter & eſſentialiter corpus, cum per formam qua conſtituitur in eſſe equi,non conſtituatur in eſſe corporis : hac enim ratione dulce non eſt formaliter & eſſentialiter coloratum. Cõtra ſecundo eadem ergo ratione deberet conſtitui in equo verbi gratia altera forma viuentis:altera animalis realiter diſtinctæ interſe, & à forma equi vt ſic, imo in aliquibus debet conſtitui duplex forma dans eſſe corpus quia animæ materiales omnes ſunt ex ſe corporeæ,ergo ſi prꝫter illas ponitur alia forma corporeitatis duplex forma dabit alicui enti eſſe corpus. Contra tertio, vnica forma vltima hominis,vt ſic,ſcilicet anima rationalis conſtituit hominẽ in aliqua ſpecie animalis,ergo conſtituit illum animal:ergo viuens;ergo corpus:ergo ſubſtantiam ergo fruſtra ponitur alia forma. Dices anima ratio-

na-

nalis solum dat homini esse rationale. Contra differentia inferior secundum Aristotelem 7.metaph.textu 43.per se includit superiorem, maxime si sit phifica in qua non dicitur præcisio intellectiua vnius ab alia,& ita primo de anima capi. 3.ait animam priorem & imperfectiorem contineri in posteriori, & perfectiori,sicut triangulus contineretur in quadrangulo. de qua re Sanct.Thomas.1.parte.qu.76.art.3. &.4.Caieta.arti.4. ad tertium Hẽrici.Cõfirmatur eadem forma accidentalis.V.C.albedo dat corpori esse album. coloratum, & reliquos gradus vsque ad supremum:ergo similiter forma substantialis. Vnde corrupta forma aliqua singulari,necessario corrumpuntur omnes grados essendi prouenientes ab illa, vt scilicet forma corrumpenda non contrarietur formæ generande per omnes illos,idque voluit Aristoteles in predicamentis, corruptis primis substantijs corrumpi secundas quæ sunt in eis; idem sentit.7. Metaph.textu.35.&.39.&.2.de generatione animalium secundo. Vnde eum ait ibidem quod embrio prius viuit vita plantæ postea animalis,tandẽ rationalis,ita intelligẽdũ est vt semper in aductu formę subsequẽtis corrũpatur præcedẽs,&subsequẽs det ꝙ dabat præcedens, & aliquid amplius:ita explicat S.Th. 1.p.q.118.art.2. ad 2. Vnde in triduo mortis Christi corpus illius,tã ipse erat quã si esset in hostia cõsecrata: tunc autem non fuit idem ex parte formæ,ac quando erat viuum: sed tantum ex parte materiæ,& supposiţi diuini cui mansit vnita illa materia prima,quod sufficiebat vt illud corpus diceretur idem numero simpliciter,quia erat idem suppositum ita Sanctus Thomas,tertia parte quæstion.50.articulo quarto & Caietanus statim citandus.

Ad rationem Scoti. Respõdeo: cum Caieta.1.parte.q.76.articu.3. quod formæ cadaueris distinguntur specie iuxta diuersitatem agentium per se. Vnde si essentia ignis corrumpat hominem, forma cadaueris quæ resultat ex dominio caloris est diuersæ rationis ab ea, quæ producta ab aqua resultaret ex dominio flegmatis, vnumquodque enim agens intendit producere sibi simile,verum est, nihil referre, vt gladio vel suspendio moriatur sed quo elemento dominante: Gladius enim ac suspendium, & alia huiusmodi, tantum se habent, vt spectantia & applicãtia actiua passiuis. Secundo respondeo,quod illa forma cadaueris potest esse eiusdem rationis producta à diuersis agentibus non ut terminus principaliter intentus:sed vt medium,& via ad diuersos terminos principaliter intentos,&hęc secũda solutio magis mihi placet. Ad rationẽ Hẽrici respondeo,fat esse quòd actio corruptiua vnius formę a materia sit inductiua alterius formę in eadem materia quam naturaliter petit a Deo creari. Dices homo in generatione non solum expellit Formam præexistentem in materia sed corrumpit illam quantum ad entitatem; ergo non solum inducit aliam formã sed etiã producit illã quan- Ad argum: Scot.

quantum ad entitatem, Respõdeo sufficere, quod ex vi generationis
Solu. petat illam formam produci quantum ad entitatẽ quę non est producta, nec vero agens naturale intendit per se corrumpere entitatem formæ præexistentem, sed illam expellere, quia id sibi sufficit vt introducat propriam, quia non intendit maius malum, quã sufficiat ad suum proprium bonum, quia tamen formæ materiales nõ possunt expelli a materia, quin corrumpãtur, ideo corrumpit illas. Vnde in hominis corruptione agens naturale illum cotrumpens contentũ est expulsione animę rationalis. ¶ Ex dictis sequitur primo, ꝙ ab eadem forma licet secundũ diuersas rationes possunt prouenire motus contrarij. v.c. a forma auis oriũtur motus volãdi sursum, & tendẽdi deorsum vterque enim horum motuũ & potentiæ productiuę illorum sunt naturales aui ratione suę formę substantialis, neque id est vllũ inconueniens, sicut ad formam mixti concedimus consequi contrarias qualitates licet in gradibus remissis per quas potest efficere motus, & actiones cõtrarias. ¶ Sequitur secundo in eodem composito naturali non posse reperiri plures formas substantiales: id enim demostrant argumenta proposita, & ita non oportebit iterum hãc quæstionẽ disputare, sicut & illam vtrum in homine sint tres animæ, quod sine absurdo (suo videri) concedit Valles.

ARTICVLVS VI.

Vtrum materia prima ex se habeat coæuam sibi eandem numero quantitatẽ, vel aliquodaliud accidẽs?

NOn est quæstio vtrum manere possit eadem quantitas in genito & corrupto: de hoc enim alibi, sed vtrum materia prima ex se exigat vt coæuam quantitatem ipsam, ita vt sit in generabilis & incorruptibilis & maneat semper cum ipsa materia. Auerr. lib. de substantia orbis & primo huius Commento. 65. Amonius cap. de quantitate Philosophus 1. de Gener. tex. 3. & 40. Marsil. 1. de Gener. q. 7. Benetus, ibidem. Greg. in 2. d. 12. q 2. ar. 1. Ægydius 2. de Generat. tex. 16. & 7. Methaph. q. 4. Nimph. 8. Metaph. disp. 4. Perey. 5. philosophiæ c. 18. affirmant, significautt etiã S. Tho. in 4. d. 44. q. vni. art. 2. quæst. 3. sed si atente legatur aliud sibi vult: sed explicat Auerr. quia inquit quod de quãtitate possumus loqui prout est sic vel sic, figurata, & hac ratione non est coæua cum materia, quoniam mutata forma solet mutari figura: tamen si consideretur secundum se, & prout non includit figuram, coæua est, & coæterna sicut materia ipsa, & ma
Pro. teria cum ista quantitate est capax ad recipiendas formas. Probat, diuersæ formæ substantiales in diuersis & distinctis introducuntur materijs: materiæ autem non possunt esse distinctæ nisi per distinctas quãtitates,

titates,quæ sint coęuę ipsi materię quia illæ materiæ non possunt esse diuersæ per quantitatem præcedentem, quę iam est corrupta cum ipsa forma, nec per quantitatem formę introducendæ,cum illa nondũ 3.Ar. sit, ergo per quantitatem, quæ est coęua.Secũdo,forma vel introducitur in materiam diuisam, vel in diuisam non in materiam in diuisam, quia cum forma sit corporea,& diuisibilis similẽ materiam petit,& non potest hæc esse diuisibilis sine quantitate,vt docet Aristot. Cõf. .6. Phi. textu.32. ergo introducitur in materia per quantitatẽ coęuam Confir.quia materia recipit has formas ab agentibus naturalibus, quæ agunt actione materiali, & per cõtactũ quantitatiuum; sed materia ex se est subiectum aptum pati ab his agentibus;ergo ex se exigit quã 3.Ar. titatem:ergo habet illam coęuam. Tertio pars formæ materialis educitur ex parte materię sicut & remanet in parte materię si totum diuidatur, & tota forma edducitur ex potentia materię,ergo in materia suppo nitur pars & pars,sed distinctio partis a parte non est nisi Cõf. sola quantitate. Confirmat, quantitas requiritur vt dispositio ad omnẽ formam naturalem: dispositio autem hec communis est omni Cõf.3 bus formis quas materia potest recipere:ergo sẽper manet eadẽ quãtitas in materia prima.Cõfir. accidentia communia genito,& corrupto eadem manent in vtroque tale 3.Ar. autem est quantitas;ergo. Quarto omnia entia naturalia eo quod materialia,& corporea vẽdicant sibi quantitatem; sed non ratione formę cum homo sit ens naturale, & tamen eius forma sit spiritualis & indiuisibilis:ergo ratione materiæ ergo quantitas est passio consequens materiam. Quinto suadetur Quinq ratione Percy.sit casus quod duo agentia equalis virtutis agant circa idem passum,vt.v.c. sit lignum ad comburendum & applicetur ignis ex vna parte, & terra ex alia ita quod equaliter agãt circa lignum tunc sic,in fine illius actionis producentur ab illis a gentibus duæ formæ distinctæ & diuersæ in ligno: sed istę duæ formæ non possunt esse in eadẽ numero materia,vt constat;ergo in diuersis,illę autem materiæ non possunt esse diuersæ per quantitatem formę corruptę, quia illa erat tantum vna & continua, nec per quantitatem formarum aduentientium quoniam istę quantitates sunt post ipsas formas ergo sunt distinctæ per quantitatem coęuam.Confir.quoniam si quantitas Cõf. in toto composito subiectaretur se queretur quod in homine.v.c. quãtitas aliquomodo esset in anima rationali quod est absurdum,cum sit spiritualis: quantitas autem dicatur conuenire rationi materię & corporis.Sexto, & vltimo quia a- Sexc, lias sequeretur quãtitatem fieri ex non quantitate quia si quãdo pergeneratiõnẽ formę subtantialis generatur quãtitas non presupponitur alia coęua,quãtitas producta ex nõ quãtitate fieret,qp nõ est dicẽdũ ergo,&c.¶ Cõclusio tñ negatiua sit certissima, quę est S.Th.1.p.q.76.1. 6.vbi Caie,& opus.3.&.2.cõ.Gent. Cõcl.

c. 58. & 71. Capreol. secundo. d. 15. q. vnica, Durand. in 1. d. 8. q. 4. Alen. 1. p. q. 62. Erbe. quodlib. 7. q. 10. Sonzi. 8. Metaph. q. 7. & 18. Soto hic. q. 7. Ferra. & alij iuniores & est Arist. 7 Metap. text. 4. vbi docet, quod substãtia est prior natura omnibus accidentibus, & loquitur ibi de substantia illa quę ponitur in recta linea, quæ est totalis, & completa; si ergo substantia totalis est prior omnibus accidẽtibus, etiam erit, prior quantitate, & consequenter nõ est coęqua materię cum materia ante formam non sit substantia totalis, item quinto Physi. 2. docet quod subiectum transmutationis substãtialis est non ens, & non est in loco: si autem quãtitas esset coęqua materię, materia esset ens & in loco. Dices, quod quamuis hoc dixerit hac in parte Arist. tamen. 6. Physicorũ dixit subiectum motus esse diuisibile & rationibus demõstratiuis id probat. Respondeo, quod Arist. locutus est de subiecto motus proprè dicti qualis est motus localis augmentationis, & alterationis, & de subiecto huius probat, quod sit diuisibile. Tamẽ de motu impropriè id est, de mutatione loquitur in Phys. vt patet, quia idẽ est subiectũ, quantitatis, quę acquiritur per augmentationem, & quę adquisita iam erat per generationem, subiectum autem quantitatis habitę per augmentationem est totum compositum; ergo etiam quantitatis de nouo per generationẽ productę.

1. Pro.

Obie

Solu.

2. Pr.

Secundo materia prima cum sit potentia ad omnes actus ordine quodam, oportet, vt id quod in actibus est primum simpliciter, primo etiã intellegatur in materia: primũ autem est esse simpliciter: quod prouenit à forma substantiali: ergo neque quantitas nec alia dispositio accidentalis potest vniri materiæ prius, quam forma substãtialis. Cõfirma. quia alias prius natura simpliciter esset compositum accidentale ex materia & quantitate, quam compositum substãtiale, nihilominus quomodo in genere causę materialis prius natura sit materia cũ solis accidẽtibus alibi dicetur. Tertio, quia alias quantitas esset ingenerabilis & incorruptibilis contra veritatem, & Arist. vbique, quiá est coęqua per istas materiæ incorruptibili & ingenerabili. Quarto, quãtitas exigitur necessario ad cõpositionem entis naturalis: ergo dimanat ab illo naturaliter sed non dimanat a materia, quæ nullo modo est principium actiuum, nec per influxum aut dimanationem naturalem; ergo a sola forma: ergo materia ex se non exigit coęquam quantitatem, & ita sibi repugnant oppositum opinantes cum dicunt materiam primam non esse vllo modo principium actiuum, & preterea fatentur quantitatem esse passionẽ materiæ primæ, cũ tamen id à quo passio dimanat sit principium actiuum illius aliquo modo, vt suo loco demonstrauimus: prædicta autem argumenta a fortiori probant materiam primam ex natura sua non exigere aliquod aliud accidés distinctum a quantitate sibi coęquũ

Cõf.

Tertio

Quarto

Ad rationes in principio, ad primam fateor diuersas formas introdu-

troduci in diuersas materias distinctas per quantitates præcedentes.

Ad 1. argu. resp.

Repl. Dices quod illa quantitas est iam corrupta. Respondetur verum esse, nihilominus ante corruptionē materiam sic ligasse, & distinguisse, dato quod principium distinctionis numericæ materiæ, sit per quātitatem cum tamen non sit nisi per formam, vt statim dicetur Ad secūdum forma materialis introducitur in materiam diuisibilem, & extensam, ita vt in eodem instāti introducatur forma, & habeat materia, quod sit extensa, & ita a forma ratione cuius aducnit quantitas subsequens distinguitur hæc materia ab illa & fit extensa, sicuti etiam dicitur formam introduci in materiam existentem non antea sed in instanti quo introducitur: in illo autem priori naturę antequā introducatur forma, materia intelligitur non diuisa sed capax diuisionis. Ad confirmationem respondeo ex se petit esse diuisibilem, non proxime sed remote, & radicaliter; atque a deo petit vt cum sit proxime receptiuum prædictarum formarum, & a predictis agentibus tunc disponatur per quantitatem

Solu. Ad 2.

Adeō firm.

¶ Ad tertium dico probare, vt plurimum in materia præexistente ante formam generandam prerequiri quantitatem, tamquam dispositionem; non vero manere eandem numero quantitatem semper in materia prima vel secundo materiā primam ex se habere partes, & hoc sufficit vt dictum est in logica, Ad primam confirmationem licet dispositiones præcedentes formam rei generandę forte maneant cum genito; illæ tamen non exiguntur a materia: sed vel ab agente, vel quia deficit contrarium corrumpens: melius tamen cum S. Tho. (vt dicemus suo loco) nullas dispositiones præcedentes formam rei generandę manere cum ipso genito, per quod patet ad secundam confirmationem, Ad quartum respondet Durandus in 1. dis. 8. quæst. 2. quantitatem subiectari in toto homine quia licet eius forma non sit corporea & materialis formaliter: est tamen talis eminenter. Sed contra, ergo anima est formaliter diuisiuilis, quia recipiens formam recipit effectum formalem: diuisiuilitatis Respondeo quantitatem non manere iuxta dicta, quia exigatur a materia.

Ad 3.

Ad 1. conc.

Ad 4.

Repl.

Solu. Ad 3.

Ad quintum verum est, quod in tali casu in fine actionis introducuntur diuersę formę in diuersas materias, non ita quod fiat distinctę per quantitatem precedentem; sed fiunt distinctę, & diuersę in fine actionis per formas aduenientes, ita quod primum instans introductionis diuersarum formarum in illa materia sit primum instans diuersitatis, & discontinuationis in eadē & sic a quantitate manent distinctę formaliter, ab agentibus vero efficienter Ad confirmationem patet ex dictis. Adde, quod quantitas dicitur subiectari in toto compositio, non tamen dicitur subiectari in anima secundum se: sed pro vt est vnitiua materiæ, compositum enim, & partes ratione ratiocinata distinguntur, modo explicando infra sic

totum est subiectum non vero partes, sicuti & totum subsistit: partes vero ratione illius: dicitur autem communiter quantitatem conuenire ratione materiæ, quia compositum habet vicem materiæ & subiecti respectu accidentium corporalium, vel quia materia prima sit radix & causa quare subiectetur in toto quantitas. Ad vltimum, fateor quantitatem quæ per generationem fit produci ex non quantitate: non tamen tanquam ex parte, sed tanquam ex termino à quo q̃ non est inconueniens. Advl.

ARTICVLVS VII.

Vtrũ materia prima sit primum principium indiuiduationis substantialis?

Diuisio quæst. in tres part.

QVæstio hæc sicut & olim ita, & nunc omnibus ferè Philosophis plurimum facessit negotiũ, vnde ab omnibus tractata, à paucis tamen dilucidata est, eo autem præcipuè iteratur hac in parte huius disceptatio, vt ea quæ de hac difficultate, pro complemento doctrinæ supra dicta sunt (vt propriã explicarem sententiam) plenius innotescant, ibi enim, rationem quasi communem, in logica tactam, proponebam, illamque vt sic considerabam: hic verò ad singulare certamen quasi Physicum descendimus quod in tres partes diuidimus: in priori enim quid & quotuplex sit vnitas, in secunda quę sit radix intrinseca vnitatum prædictarũ, tandem in tertia radicem & causam earundem apperiemus. Ad primũ ergo videndu est, quæ & quot sint genera vnitatum? Nota

Quatuor videntur genera vnitatum, quæ inter se habent in tali re diuersitatẽ. Prima est vnitas trãscendentalis. Secũda quantitatiua. Tertia formalis. Quarta numerica, seu singularis. De transcendentali, & quantitatiua, & quomodo inter se distinguantur, dictum est quęstione præcedenti conclusione prima, vbi etiam diximus de vnitate formali, quę est inferior quidditate ad transcendentalẽ: est enim vnitas essentialis quæ consequitur ad quamlibet essentiam secũdum diuersum modum, & compositionẽ ipsius, & licet hanc vnitatẽ aliqui vellint à parte rei esse vniuersalẽ propriè, & ita interpręgentur Scotus nos in logica contrariũ sensimus, quæstione prima probauimus non esse vniuersalẽ nisi fundamentaliter, quia illa ratione vnitas non dicit positiuam communitatẽ ad multa, sed tantum dicit indiuisionem secundum prædicata essentialia, & est vna in quolibet, non vero vna positiuè & realiter in multis, nisi per assimilationem, & eo modo, quo est vniuersalis fundamentaliter potest diuidi in genericam, & specificam fundamentaliter.

Difficultas ergo est tantum de vnitate numerica, quid sit, & vtrũ distinguatur ab alijs. ¶ Prima sententia tenet eandem esse vnitatem naturæ secundum se, & singularis, vt sic, atque adeò per suas entitates præcisè indiuiduari intrinsece: 1. Sẽt. Dur.

res

res: hoc tenent plures illorum, qui controuersia prima, quæstione tertia, asserebant naturã essentialem non distingui ex natura rei à singularis, sed specialiter Durand. 2. d. q. 2. & Nominales communiter: ij ergo confundunt vnitatem numericam cum formali. ¶ Secũda sententia tenet vnitatem numericam non esse aliud præter ipsam essentiam rei cum duplici negatione, ita Héricus quodlibet. 8. quæstione. 8. & decima quinta. ¶ Tertia sententia Hen. 8. Sẽ. ait vnitatem numericam nõ distingui ab existentia, ita Dionys. Carthusian. 2. distinct. 3. quam tribuit Henric. quodlib. 2. & 11. ¶ Quarta sententia quoad substantias simplices, vt angelos, & entitates partiales tenet idem quod prima, at in sustãtijs materialibus asserit vnitatem numericam nihil aliud esse præter 4. Sẽ. materiam sub talibus accidentibus vel in ordine ad illa, hoc communiter tribuitur Diuo Thomæ asserenti res materiales indiuiduari per materiam signatam, & accidentia per ordinem ad substantiam, ita colligitur ex prima parte, quæstione tertia articulo secundo, & quæst. 50. art. 4. & 3. p. quæstione. 75. art. tertio, & primo contra Gentes, cap. 65. & de ente capite. 2. & 5. Metaphysicorum, lectio, octaua, quæ sententia habet fundamentum in Arist. 7. Metaphysi, textu. 28. vbi ait, quod sortes & (alias sunt vnum specie; differunt vero numero pœnes materiam, & 8. Metaphy. cap. 6. ait vnũ numero sunt quorum materia est vna & 7. Metaphysicę capite. 11. ait quod in rebus materialibus quid quid est, distinguitur ad eo cuius est, id est vniuersalis natura à particulari indiuiduo, in immaterialibus vero ait non distingui, quasi velit indiuiduum distingui à natura communi ex materia, & ideo quod vbi non est materia non est distinctio, & 12. Metaphysicę. 12. 49 ait vniuersum esse vnum numero, quia non sunt plures materiæ ex quibus plures mundi constituantur, idem primo cœli, textu 92. & 95. hanc tamen sententiam diuersimodę explicant Thomistæ: aliqui enim per materiam signatam intelligunt materiam cum quantitate, ita Capre. 2. d. 3. quæstione vnica conclusione. 2. Sonzin. 7. Metaphysic. quæstion. 24 Ferrar. 1. contra Gentes capite. 21. quod videtur tenere. D. Thomas super Boetium de Trinitate. quæs. 4. articulo secũdo vbi ait, quod quãtitas distinguit res materialiter, & de veritate, quæstio. 2. ad primum ait, materiam signatam esse materiam cum determinatione harum vel illarum dimensionum idem docet quęstione decima articulo. 5. & quæstio. 16. de malo articulo. 1. ad 8. fauet Aristoteles. 1. Physi. tex. 1. vbi idem fere insinuat &. 7. eptim. Metaphysicę texto, 10. dicit, quod omnes distinctio vel est per formã vel per quantitatem: distinctio, vero numerica nõ potest esse per formam nam ab illa summitur distinctio essentialis; ergo fit per quãtitatem. Alij dicunt esse materiam cum potentia ad hãc quantitatem & ad alias dispositiones per quas fit apta ad recipiendam hanc formam, ita Ægidius quodlibeto primo

primo quæstione quinta, articulo primo labellus, quinto Methaphysicorum, quæstione decima quinta idem fere tenet Caietanus, prima parte, quæstione 29. articulo primo, & de ente quæstione quinta.

Prima conclusio, vnitas numerica est ratio positiua distincta ex natura rei ab essentia cuiuslibet singularis, & ab eius existentia, hæc conclusio manifeste sequitur ex dictis a nobis supra: nam quęstione prima, probauimus vnitaté quam libet esse rationem positiuã quod à fortiori militat de vnitate numerica: vnde Aristo. cap. de substantia ait, quod prima substantia est magis substantia, quã secunda solum quia addit vnitatem numericam seu individualẽ. Item quia individuatio est cõditio necessaria vt res sit productibilis, vt possit operari & vt sit capax existẽtiæ. Peterea ratione individuationis constituuntur singularia directè in prædicamento, ergo individuatio est ratio formaliter positiua. Quod autem sit distincta ex natura rei ab essentia ibi etiam probatum est, quia si vnitas transcendentalis distinguitur ex natura rei ab ente, à fortiori vnitas singularis distinguetur abessentia illius de quo latius egimus supra, controuersia prima quæstio. tertia, tã sicut species addit supra genus ita individuũ supra speciẽ: ergo sicut differẽtia specifica distinguitur ex natura rei à genere, ita differẽtia individualis abspecie, quia enim natura generica est de se indifferẽs indiget aliquo determinãte ergo similiter specifica, quæ etiam indifferens est aliàs si de se esset determinata ad aliquod individuũ, non posset communicari, hac enim ratione implicat dari plura individua. Præterea, quia alias non posset intelligi natura sine vnitate singulari, & hinc etiam patet hanc vnitatem distingui ab existentia, quia hæc solum dicit rem esse extra causas abstrahendo ab alio. Itẽ quia ipsa existentia indiget etiam ratione per quã sit singularis, sicut essẽtia: vnde Deus cognoscit plura individua possibilia non existentia, cognoscit ergo tunc individua sine existentia de quo vide Scotum secundo, distinctione tertia, & Sonzinas 7. Metaphysicorum, quæst. 31.

1. Cõ. Pro. 1. Sec.

Secunda conclusio, vnitas numerica non est aliquod accidens superadditum ipsi naturæ rei. Probatur: nam substantia præcisso quocunque accidenti est singularis: ergo non per aliquod accidens: probatur, quia substantia singularis est subiectum omnium accidentium, ergo prius natura est singularis quam recipiat illa, nam secundum Aristotelem, prima substantia est quæ primo, & per se substat accidentibus: ergo prius intelligitur, vt prima substantia, quam vt substans accidentibus. Item variatis accidẽtibus perseuerat idem subiectum singulare: ergo. Preterea, quia Deus posset conseruare substantiam hãc singularem sine vllis accidentibus saltem realiter distinctis, & licet non possit sine alijs, saltem est intelligibilis natura singularis sine illis, quod patet, nam illa non tribuũt,

2. Cõ. Pro.

buunt,nisi suos effectus formales, vt relatio non tribuit nisi esse relatum quantitas esse quantum, ergo nullum accidens tribuit formaliter esse vnũ numero. Item ipsa accidentia sunt singularia, & indiuiduata & non per alia accidentia distincta alias daretur processus in infinitum:ergo & substantia, si dicas indiuiduari à substantia. Contra, ergo substantia non indiuiduatur per illa alias daretur circulatio.Præterea nam indiuiduum materiale non est agregatum ex substantia,& accidenti,sed est suppositum quoddam substantiale per se vnum collocatum directe in prędicamento substantię sub specie sua, contrahit enim illam, & substantialiter modificat:ergo impossibile est indiuiduationẽ formaliter reluctare ex quãtitate,quę est extra genus substantię, quis enim dicat id quod Petrus addit supra hominem esse quantitatem.

Cõfirmatur,generatio substãtialis perse terminatur ad substantiam indiuiduam: ergo substantia non est indiuidua per aliquod accidens alias generatio terminaretur ad accidens.Item vel,quia quantitas est in materia prima manens sub diuersis formis,& tunc sicut materia sola non tribuit indiuiduationem, quia potest esse communis multis, ita nec cum quantitate,quia etiam eadem quantitas manet sub diuersis indiuiduis: si vero quantitas sit in composito, tunc arguimentor, nam materia nuda omni quantitate,& accidenti recipit formam, recipit vero hęc materia hanc formã omnis generatio fit in indiuiduo ergo ante aduentũ quantitatis est materia hæc,& formã similiter ergo,& compositum:ergo id non habet ex quantitate. Ex eis etiam probatur nec in ordine ad quantitatem posse summi inbiuiduationẽ rei,tum quia quantitas subiectatur in materia prima & ita non variatur designatio illius, tum etiam quia cũ materia de se sit indifferẽs ad hanc, & ad illam quãtitatem peto per quod determinatur hęc materia ad hanc qurntitatem potius, quam ad aliam. Dices ab agente. Contra nam vel hec determinatio agentis fit per aliquid intrinsice positum in materia vel non. Si primum illud esi substrntia,vel accidens,sed nihil horum prœxistit in materia ante quantitatem,& formam,ergo:si secundum contra,nã impossibile est quod potentia materię quę indifferens est limitetur & determinetur ad hoc nihil illi prorsus addito vel ablato ergo, & conclusio hæc videtur conformis D.Thomæ qui sepæ asserit substantiam ex proprijs indiuiduari, vt de potentia, quæstione vigesima nona & prima parte, vigesima nona primo.

Cõf.

Tertia conclusio, vnitas numerica est modus substantialis cuiliber rei intrinsicè conueniens,quod in re ferè omnes concedunt, sed id expressius docet Scotus secund. distinctione tertia, quæstione sexta, qui hunc modum ecceitatem vocat,idem videtur tenere Caietanus primo post, capite quarto, quæstionis quæstione quinta de ente, illud

3.Cõ.

lud impugnet: sed manifestè sequitur ex prima, & secunda cõclusione: est enim vnitas numerica aliquid positiuum ex natura rei distinctum ab essentia, & non est aliquod accidens, ergo, &c. quod patet, quia natura specifica distinguitur formaliter a singulari, & contrahitur ad illam, vt supra probatũ est: ergo per aliquam differentiam. Item sicut species componitur ex natura generica & differentia essentiali, ita individuum ex natura specifica & differentia individuali: hæc ergo differentia dicitur modus, quia non distinguitur realiter: implicat enim aliquid esse singulare, & distingui realiter ab alijs per rationem à se distinctam; dicitur autem modus substantialis, quia non est accidens extrinsecum: sed quid substantiale, & intra idem genus conueniens, vt personalitas est quid substantiale in ordine ad substantias & existentia est modus substantialis in ordine ad singula genera, vt existentia quantitatis est quid intrinsecum & substantiale in ordine ad quantitatem, &c. ex hac ergo explicatione manet conclusio sufficienter probata, & patet ad rationes quas supra obijcit Caie. Prima est, quia si ecceitas nõ est aliquid accidentale: ergo est quid essentiale: sed ad hoc iam dictum est. Secunda quia actus singularis præexigit potentiã singularẽ: ergo ecceitas cũ sit actus singularis præexigit potentiam singularem ergo supponitur natura singularis ante ecceitatem: sed ad hoc iã diximus supra à controuersia prima q. 3. militare de actu Physico non de Metaphysico cõstitutiuo rei in tali ratione, sicut etiam differentia est actus specificans, & non supponit differẽtiam specificam. Tertia, principia individuationis sunt primò diuersa: sed ecceitas Petri & Pauli conueniunt in aliquo, quia magis similes sunt inter se, quam cum alijs, &c. Sed hoc æqualiter militat de materia signata: dicuntur enim primo differre per illas rationes eo modo quo explicuimus genera generalissima esse primo diuersa.

Quarta, quod conuenit huic, & repugnat alteri præexigit distinctionem illorum, sed ecceitas Petri cõuenit Petro, & repugnat Paulo: ergo præexigit distinctionem illorũ: ergo non distinguit Petrum à Paulo, ergo non individuat illum. Respondeo negando maiorem sed addendum est præexigit, vel constituit distinctionem illorum, vt rationale conuenit homini, & repugnat equo non tamen præexigit distinctionem illorum: sed constituit illam, & idem est de omnibus formis, & differentijs.

Quarta conclusio, materia prima est vna numero per suam vnitatem singularẽ hæc sequitur ex præcedenti, & patet manifestè: nam sicut in toto composito est considerare naturam specificam & individualem, ita in sola materia: vnde capite de genere diximus materiam in communi esse genus ad nostrã, & ad cœlestẽ, quæ sunt species quarum quælibet individuatur per suã proportionalem vnitatem. Præterea, quia materia prima est vna numero,

Prob.

Ad 1. argu. Caie.

Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

4 cõ. Pro.

mero,& non per aliud à se distinctum:ergo per suam vnitatem sibi identificatã.¶ Dices esse vnam numero per formam à qua habet existentiam, sed hoc esse falsum diximus 1.Physico. eadem enim materia numero manet sub diuersis formis,aliàs crearetur, & annihilaretur materia in qualibet generatione, & corruptione.Præterea: quia implicat id,quod præexistit vnum numero postea fieri vnũ numero per aliquid aduenies.Tandem, quia si Deus sine vlla forma materiam cõseruet,tunc esset vna numero,&distincta ab alia,&non per aliud quã per hanc vnitatẽ,ergo.¶ Sed cõtra Obic. ratio essentialis materiæ est in ordine ad formas, ergo ratio huius materiæ in ordine ad hanc formam,aliàs nec ista relatio numero esset Cas. ad hunc terminum numero. Confirmatur, quia alias duę portiones materiæ distinguerentur seipsis,cõsequens est falsum, quia actus est qui distinguit, ipsę vero sunt puræ Sol. potentię:ergo. Respondeo negãdo consequentiam quia etiam quælibet portio materiæ in particulari est potentia ad omnes formas sicut non valet, ratio essentialis potentię est in ordine ad obiectum,ergo ratio huius potentię in ordine ad hoc obiectum:nec est eadem ratio de relatione,quia eius essentia cõsistit in ordine ad aliud secundum totum suum esse,& ideo cum relatio determinetur ad hunc numero, etiam ille ordo debet determinari vsque ad hunc numero terminum, at vero essentia materiæ est quid absolutum consistens in quadam capacitate omnium formarum.Ad confirmationem respondeo materiam habere aliquem actum entitatiuum, scilicet, existentiam, &c. Ad cõ firm.

Quinta cõclusio,omnis forma tam substantialis,quam accidentalis est vna numero per suam vnitatem singularem,& intrinsecam, & non per aliquid aliud neq; per materiam, & subiectum aut ordinem ad illa,quod specialiter tenet P.Tolet.3.de Anima,quæst.13.concl. 2. & sequitur etiam ex dictis,sicut entitas formę est distincta ab entitate materiæ, ita habent sua distincta constitutiua, tam in ratione essentiali,quam indiuiduali.Quod præterea explicatur in anima rationali,quæ secundum suam speciem dicit formam aptam ad informandũ corpus sic organizatũ,sed illa non indiuiduatur,pœnes ordinem ad illud corpus, ergo.Minor probatur, quia separata ab illo est eadem numero.Præterea, quia eadem numero anima informat à principio vnã portionem materię, & postea discursu temporis informat aliam numero,& relinquit aliam priorem. Item constat esse omnino per accidens animę meę quod ego nutriar his carnibus hoc pane, vel alio numero distincto, & tamen hinc oritur,quod informet postea hanc numero portionem,vel alias, ergo etiam hoc illi accidit, ergo de se nõ magis coaptatur huic portioni materię,quam alteri,ergo non indiuiduatur ex materia. Idem patet in casu hominis resurgentis,qui haberet totam materiam aliorum ho- 5.Cõ. Prob.

minum ex quorum carnibus fuit nutritus, tunc enim anima illius resurget informando illam materiã cum qua esset contẽta naturaliter illam informando: ergo, & hinc etiam patet, quod indiuiduatio animę non sumitur ex ordine ad materiam ijs numero dispositionibus affectam. Nam sicut variari possunt
Obie. portiones materiæ, ita & dispositiones illius. Dices, quod licet mutetur materia & dispositiones, tamen hæc anima de se manet semper coaptata tali portioni materiæ
Solu. cum talibus dispositionibus. Sed contra, quia anima, tam naturaliter & proprie manet subvna portione materiæ, quam sub alia, & cum ijs dispositionibus, quam cum alijs: ergo non magis coaptatur ad hanc, quam ad illam. Dices hoc concludere de forma subsistẽte qualis est
Repl. rationalis non tamẽ de alijs formis quarum esse est affixum materię, & ab illa dependens, sed nihilominus rationes prædictæ etiam militant suo modo de alijs. Nam si aliæ formæ separentur à subiecto, retinent eandem vnitatem, vt patet in accidentibus Eucharistiæ.

Item si forma lapidis auferatur ab hac materia; & ponatur in alia eodem modo dispolita, erit eadem numero, quæ antea, & tam naturaliter, sicut in prior: ergo non est talis numero per ordinem ad priorẽ. Tandem in eadem numero materia succedunt distinctæ formæ numero, & in eodem numero subiecto succedunt distincta accidentia numero, ergo non sumunt vnitatem numericam à subiecto: ergo à propria vnitate, quia tempus (vt infrà dicemus) non potest indiuiduare formaliter. Cõfirmatur, quia Obie
secundum Diuum Thomam, & alios communiter aliqua accidentia solo numero distincta sunt in eodẽ subiecto de quo latè egimus, secundo de Anima, Controuersia quarta, quæstione secunda, ex qua patet repugnantiam aliquorum accidentium in eodem subiecto non prouenire ex eo, quod à subiecto indiuiduantur, sed propter alias rationes ibi assignatas. Sed contra hanc Obie
conclusionem potest obijci: nam forma materialis pendet ab hac portione materiæ in sua entitate, ergo, & in sua vnitate, consequentia patet. Nam à quo res habet suã entitatem, ab eo habet etiam vnitatem, antecedens autem probatur, quia hac ratione non potest accidens, vel forma materialis transire de subiecto in subiectum, vel ex vna parte subiecti ad aliam, quia pendet ab illa, &c. Respondeo, hoc Solẽ
optime probare vnitatem formæ materialis summi in ordine ad materiam: ita vt materia sit aliquo modo radix vnitatis, licet non ratio formalis illius, & hoc tantum videntur sentire Aristoteles, & Diuus Thomas, in principio relati, de quo agemus modo in quæstione sequenti.

Ex præcedenti quæstione habemus esse quatuor vnitates distinctæ rationis quarum radix modo inuestiganda est, & primo vnitatis transcendentalis non potest assignari vlla radix, consequitur enim ad rationem intrinsecam entis, quę

cum

eum sit ratio simplex non habet in trinseca constitutiua ex quorum vnione consurgit vnitas: sed sicut ex se est ens, ita ex se est vnum, vnitatis autem formalis principium Methaphysicè loquendo inchoatur in genere, vel in superiori essentialiter, & completur per differentiam, aut modum intrinsecum, & proportionaliter est dicendum physicè: inchoatur enim talis vnitas per materiam: completur vero per formam, & ideo forma dicitur quæ dat esse rei, vbi non est sermo de substantijs spiritualibus, & completis, quæ non habent principium Physicum suæ vnitatis, sed Methaphysicum tantum. At vero entia incompleta, vt materia, & forma, & imperfecta vt accidentia, quę dicto etiam modo componuntur ex genere, & differentia, vt diximus capite de genere pręter hoc eorum vnitas formalis Physicè loquendo summitur ex ordine intrinseco, quē habent ad sua munera ad quæ ordinantur, vnitas autem quantitatiua non habet alia principia prætet ipsam quantitatem secundum naturam, quam specialiter habet vt supra explicatum est. Vnde de radice vnitatis numeralis erit tātum difficultas, nec modo quærimus, in quo consistat formaliter hæc vnitas, iam enim de hoc diximus, quęstione prędcedenti, sed vnde oriatur, & quæ sint principia illius.

1 Sēt. Prima sententia asserit radicē vnitatis numericæ in compositis materialibus esse ipsam materiam. Ita Diuus Thomas, in locis relatis in prędcedenti quæstione, & videtur sententia Aristotelis, vt ibi etiam adduximus, & prętet supra dicta Probę probatur. Nam in angelis non possunt dari plura individua sub eadem specie: sed huius non est alia ratio, nisi quia carent materia quæ est principium vnitatis, & multiplicationis numeralis, ergo. Antecedens tenet Diuus Thomas prima parte, Soto quarto de spiritualibus creaturis, articulo octauo, & secundo contra Gentes, capite 96. & de ente capite quinto, vbi Caietanus quęstione 9. Capreol. 2. d. 3. quæstione secunda, conclusione quinta Abulen. Parad. 4. capite 34. idem colligitur ex Aristotele 17 Methaphys. tex. 49. & Auicen. 5. Methaph. cap. 2.

Secunda sententia tenet formā esse principium vnitatis numericæ 2. Sēt. hoc tenet Zimar. Theoremate 47. & dicit esse sententiam Auerro. primo de Anima tex. 90. & 12. Metaphysic. text. 14. Durand. quarto distinctione. 44. quęstione prima. Prob. Probat; nam manente eadem forma, licet non maneat eadem materia manet idem numero individuum; ergo principium vnitatis numericę est forma. Antecedēs probatur, nam idē numero est animal in fine vitæ, ac in principio; sed non est eadem numero materia cum prior sit per continuam transmutationem de perdita, & alia acquisita, ergo maior patet, quia alias homo senex non esset idem numero, qui fuit iuuenis. Vnde Diuus Damascenus quarto. Fidei. capitulo 5. ait, Q panis & vinum, &c. in corpus, & san-

sanguinem comedentis transmutatur, nec tamen fit aliud corpus
2. pro. quam primo, & idem sentit Aris. primo de Genera. Secūdo, in resurrectione resurget idem numero homo, qui fuit in hac vita, vt patet secundum fidem: sed non resurget cum eadē materia: ergo, minor probatur quia si vnus homo esset nutritus ex carnibus aliorum, tunc implicat illum cum eadem numero materia resurgere. Prēterea quia homo post nutritionem, vt diximus est idem numero licet non habeat eandem materiam; ergo ad hoc quod resurgat idem numero, non requiritur, quod resurgat cum eadem materia ad hoc enim parum refert, quod sit facta transmutatio perceptibiliter, vel imperceptibiliter.

3. pro. Tertio, materia habet suam existētiam a forma, ergo & suam singularitatem, quia cum illa sit pura potentia, ab ea habet omnem actualitatem, ergo eo ipso quod materia est sub hac forma numero est eadem numero cum materia quę antea erat sub hac forma numero.

Quarto, quod est causa identitatis est causa diuersitatis in eodē genere: sed materia non est causa diuersitatis sed forma, ergo nec identitatis. Minor probatur, quia sufficit diuersa forma quamuis sit eadem materia ad facienda diuersa individua, at non sufficit diuersa materia si sit eadem forma ad faciēdum distinctum individuum, vt dictum est ergo &c.

1. Cō. Prima conclusio, principia intrinseca vnitatis numericę sunt illa quę sunt principia entitatis, & substantię rei. Hæc conclusio patet quia vnitas sequitur entitatem: ergo inde habet res vnitatem, vnde habet entitatem, quod explicatur. Nam sicut totum essentiale resultat ex partibus essentialibus, ita totum singulare ex partibus singularibus: Vnde in Logica capite de specie, quæstione secūda probauimus, quamlibet rationem existentem in singulari esse immediate singularizatam, sicut enim existentia Petri resultat ex omnibus rationibus existentibus: ita singularitas eius ex omnibus singularibus, rationalitas enim Petri est singularis, & animalitas etiam, &c. Et sicut nō sunt idem à parte rei animalitas, & rationalitas, ita nec singularitas earū: ex quo patet illas partes, quæ nullā habent compositionem in esse rei, vt est ratio entitatis, & si quæ est alia nō habere alia principia suæ singularitatis prēter ipsam rationem formalem singularitatis: patet etiā Angelos habere principia Methiphysica suæ singularitatis, scilicet, genus & differentiam, componitur enim Angelus ex tali communi ratione singularizata, & ex alia differentia etiam singulari. Sequitur etiam ex dictis composita materialia prāter hæc principia Methaphysica habere, alia Phyfica, vel eadem sub diuersa ratione, componuntur enim ex hac materia, & ex hac forma, & inde resultat, hoc cō positum.

Secūda conclusio, principalius principium vnitatis numericæ est forma, quam materia, & idem est.

dicen-

dicendum proportionaliter de differentia respectu generis, & sequitur ex dictis, si enim vnitas sequitur entitatem : ergo principalius principium entitatis, erit etiam vnitatis, de quo vide P.Percy.6.Physoph.cap.12.Arist.7.Methaphys. tex.49.vbi dicit separare ac distinguere esse proprium actus, & secũdo de Anima tex.7.vnitatẽ & multitudinem rerum principaliter esse ab actu,& ibi text.2.hoc ex professo docebat enim quod inter substantias quædam est materia ex qua non est hoc aliquid : alia vero est forma ex qua est hoc aliquid. Vbi simpli.Themist. Philop. & Alexan.aiunt per hoc aliquid individuam substantiam intelligi & materiam non esse hoc aliquid, quia non est substantia completa,nec facere hoc aliquid, quia tantum dat inchoactionem quandam substantię:non tamẽ completised de se est indifferens, tamen forma licet de se non sit hoc aliquid:habet tamen res ab illa q̃ sit hoc aliquid, quia complet & terminat rem in suo esse. Præterea, id est primum principium vnitatis numeralis, quod est huius rei,ita proprium,vt non possit alteri cõuenire:sed hæc materia põt.esse in alio,& alio individuo, non vero hæc forma,ergo hæc forma est potissima radix vnitatis rei. Item,quia id,quod individuat, est quod distinguit vnum ab alio, sed duo individua magis distinguntur per duas formas individuas, actus enim est qui distinguit,ergo. Tandem id à posteriori colligitur,quia variata forma nunquam censetur manere idem individuum,at vero variata tantum materia dummodo maneat eadem forma censetur manere propriè idem individuum, licet non tam propriè, ac si manerent ambę partes eædem numero, ergo hæc forma est principalius principium.Sed dices,quę differũt ex parte formę differunt essentialiter,ergo si individuatio summitur à forma,differentia individuorum erit essentialis.Respondeo,quę differunt per formam secundum eius rationem essentialem,ea differunt essentialiter: non vero, quę differunt per formam secundum eius rationem singularem. **Obie.** **Solu.**

Tertia cõclusio,in angelis sunt principia intrinseca vnitatis numeralis sufficientia, vt possint numero multiplicari sub eadem specie, hanc tenẽt communiter Doctores in secundo distinct.2.Bonauen.Sco. Durand.Ricard.Gabrie.Marsilius. Alens.2.p.quæst.2.memb.vlt.Albertus de quatuor coæuis, quæst.5.art.2 Paludan 4.dist.4.quæst.1.& d. 43. quæstio.tertia Sonzin.12.Methaphys.q. 51. Gabriel.quæst.24.& est articulus quidam Paris.contrariũ damnatus. Probatur ex præcedenti conclusione nam in angelo est vnitas numerica distinct a abspecifica, ergo habet sufficientem vnitatem vt possit distingui ab alio Angelo intra eadem.speciem.Nam per id sufficienter distinguitur ab alio per quod constituitur res in seipsa. Vnde cum natura Angeli sit individuata in vno Angelo,nõ videtur vlla implicatio cur non possit eadem esse individuata in alio cum so- **3.Cõ.** **Proũ.**

solum de essentia Dei propter eius infinitatem sit incommunicabilitas ad aliud indiuiduum. Item duę portiones materiæ, & duę animæ rationales quamuis in essentia specifica conueniant, distinguntur numero per entitates, & ecceitates suas, & non per aliquid extrinsecũ, vt supra probatum est, ergo similiter possent angeli distingui. Præterea duo accidentia spiritualia multiplicantur secundum numerum: ergo, &c. Dices distingui à subiecto; contra, nam hic actus, quem hic Angelus habuit ab hæri, & quẽ hodie habet, sunt distincti numero, & non ex subiectis, quia subiectũ est idẽ numero. Dices distingui, quia fiunt in diuerso tempore, sed hoc non sufficere supra ostensum est. Præterea ergo cum Deus possit angelos creare distinctis temporibus, posset illos creare eiusdem speciei: par enim est ratio, & rursus cum Deus in actione sua sit independẽs à tempore, posset illos etiam similiter creare: sed Ferrar. supra, & alij asserunt de potentia absoluta id esse verum non secundum ordinem naturalem, & idem videtur tenere D. Thom. opusc. 16. cap. vltimo, sed vere si Deus potest facere de potentia absoluta iam ruit fundamentũ D. Thom. qui asserit esse impossibile dari duos angelos eiusdem speciei, quia non haberent principiũ distinctionis numericę. Præterea si Deus faceret, tam naturaliter distinguerentur duo angeli sicut duo homines: sed forte dicitur non secundum naturam, quia cum indiuidua sint per accidens, non intenduntur à natura nisi ad conseruandam speciem. Vnde quãdo species potest in vno indiuiduo conseruari, natura non intendit plura, sed de hoc, & vtrum de facto dentur plures angeli eiusdem speciei dicemus infra. 4. Cõ

Quarta conclusio, principia extrinseca vnitatis numericæ in rebus quę à Deo creantur est sola voluntas Dei & talis finis à Deo intẽtus: hæc conclusio explicatur. Nam licet res sit eadem numero per talem vnitatem, quæ resultat ex vnitatibus partium essentialium: sed prętęr hęc dantur alia principia extrinseca quare magis producatur hoc numero indiuiduum, quam aliud cum in potẽtia agentis, & etiã passi, plura & diuersa continẽatur: sed hęc potius sunt principia productionis, quam indiuiduationis. Vnde Deus cognoscit aliqua indiuidua possibilia, quæ nunquã producentur. Vnde Petrum esse hoc indiuiduum, & Petrum nunc produci sunt distincta, Petri enim indiuiduatio vt sic, abstrahit ab existẽtia & productione, quod ergo Petrus sit hoc indiuiduum habet ex entitate sua, tamen quod hic, & nunc producatur, habet aliũde. Hoc supposito probatur cõclusio: nam possibile erat Deo sicut produxit hũc mundum, alium numero distinctũ producere, & in numeros alios, ergo ratio quare creauit hunc potius quam alium, non est alia, nisi quia voluit: ex parte enim mundi non potest summi ratio, quia ante illã actionẽ nihil erat, nec vero ex parte potentiæ Dei, nam illa quantum est

est de se est indifferēs ad hæc, vel illa numero individua producenda, nec etiam ex parte cognitionis diuinę, nam ipse Deus cognoscit hūc & aliū mūdum esse possibilem, & non esse hunc melioremalio, nec è contrario: ergo tantū fuit ex mera volūtate Dei. Simile est de quacūq; alia creatura excepta anima rationali, dequa est specialis ratio, vt
3. Cō. modo dicemus. ¶ Quinta cōclusio principia extrinseca variatis numericæ in effectibus qui fiunt à causis secundis est tale agens, & tale subiectum circunstantiatū omnibus circunstantijs, quæ ad productionem concurrunt, & inter hęc potissimū principium est subiectum, vt sic.
Prob. Quod fortè intendit D. Tho. cum ait materiam signatam esse principiū individuationis. Probatur, nā quod producatur hic numero effectus, & non alius prouenit ex eo, q̄ sit talis causa efficiens, & tale subiectum sic dispositum, & cum talibus circunstantijs, cum non sit alia causa, ergo: quod autem principaliter, hoc proueniat ex materia taliter circunstantiata patet, quia agens est indifferens ad plures numero formas; ergo determinatur per materiam cum non possit significari aliud determinans. Et præterea quia cū dispositiones se teneant ex parte materiæ, etiam circunstantia talis loci temporis, &c. censetur etiam ex parte illius, & pœnes hoc idem est de anima rationali, quia licet non fiat ex subiecto, sit tamen in subiecto, & Deus in creatione illius obseruat modum agentium naturalium, quod autem non sola materiā, sed etiam aliæ circunstantiæ concurrant patet, nam idem agens posset in eodem subiecto diuersis numero formas diuersis tēporibus introducere; ergo non determinatur tantum à subiecto, sed etiam à tempore, & idem erit de alijs circunstantijs, sed quod illę solum non sufficerent sic ostenditur, quia si eidem agenti applicentur distincta subiecta eodem tempore, & loco, &c. reciperent illa subiecta formas numero diuersas, ergo subiectum ipsum etiam requiritur. Dices, quod non distinguuntur formę ex subiecto, sed ex actionibus, quia scilicet per diuersas producuntur actiones. Sed contra, ipsæ actiones, vnde distinguuntur nisi ex subiectis, vel certè ex termino, vel quia ad formas numero distinctas tendunt, sed quomodo subiectum, & circunstantiæ possint determinare agens ad hūc effectum numero producendum, nisi intrinsicè individuando ipsum effectum difficile est. ¶ Dicimus tamen id contingere quia subiectum, & circunstantiæ sunt occasio, vt agens applicet virtutem suam ad producendum hunc effectum numero magis, quam alium, hic enim est naturalis ordo agentium naturalium. Quod scilicet determinata subiecta in tempore, & loco determinato applicent virtutem suam ad determinatum effectū, nec hic effectus erit hic, quia hic, & nunc producitur, sed potius quia de se erat hic ideo naturaliter debuit produci ab hoc agenti cum omnibus circunstantijs, nec

Obiē Solu.

possit

potest dici, quod hæc forma sit hæc propter ordinem ad hoc subiectũ & has circunstantias: nec enim ordo est illi extrinsecus cum de se non magis postulet hoc subiectum. & hæc accidentia, neque hoc tempus, vel hunc locum, magis quam aliũ, alias creatura indistanter retur intrinsece per extrinsecam voluntatem Dei, & temporis.

Ad fũdã. 1. opin. Ad 1. 2. Sẽt. Ad fundamentum primæ opinionis patet ex dictis in tertia conclusione supra, & in quæstione precedenti. Ad argumenta secundæ opinionis. Ad primum respondeo, manere eandem materiam saltem quòd ad partes has informatas vt diximus primo Gener. quæst. 4. si tamen nulla materia maneret non dicerentur proprie, & Methaphysicè idem: sed naturaliter sicut dicitur idem fluuius, vel idem populus sed tunc eadem ratio est in alijs animalibus ab homine, in quibus etiam deperditur forma, vt diximus secundo de anima cõtrouersia, prima quæst. 6. ¶ Ad secundũ respondeo in resurrectione ab angelis distribuendam esse illam materiam per singula individua, quibus fuit propria de quo vide Soto, in 4. d. 44. q. 1. qui & omnes communiter iudicant temerariam sententiam Duran. sed fortè non ideò iudicatur quatenus dicit sufficere ad idẽtitatem numericam, quod sit eadẽ forma, sed quia maior & perfectior identitas colligitur ex scriptura asserente, & in carne mea videbo Saluatorem meum, &c. Quod autem secundum aliam rationem non videatur temeraria probatur, quia

Ad 2.

multi tenent hominem senem nullam prorsus habere materiam eius quæ fuit in ipso iuuene, quod supponit ipse Soto ibi art. 4. nec refert paulatim factum esse mutationem, &c. Præterea, quia non videtur omnino improbabile solam formam esse de quidditate compositi: circa quod vide dicta 1. Phys. q. 4. Ad tertium, respondeo in sententia D. Tho. esse optimum argumentum, & probare id, quod intendebat Durandus, & quod in ipso damnatur tanquam temerarium. Ad quartũ, respondeo identitatem quæ est bonum resultare ex integra causa: diuersitatem autem, quæ est malum ex quolibet defectu. Vnde si mutetur materia, vel forma, erit diuersum: at si adueniat eadem materia, nisi etiam adueniat eadem forma, vel si sit eadem forma, nisi sit eadẽ materia, non erit idem: in hoc enim par est ratio vtriusque, vnde cum formæ animalium saltem imperfectorum, sint in omni opinione diuisibiles; si non solum deperditur pars materiæ, sed etiam pars formæ & si propter diuersitatem materiæ esset distinctum, etiam propter diuersitatem formæ.

Ad 3.

Ad 4.

ARTICVLVS VIII.

Vnde sumatur differentia in diuidua in substantijs immaterialibus.

DE hac re ex nostris optimè Magister Zumel 2. tom. 1. p. q. 55. & in alijs locis, vt videre est in eius tabula:

1.Cō. tabulamus tamen breuiter pro cō plemento dicemus. Et primo certum est, in hac quæstione non procedere de substantia immateriali, vt comprehendit substantiam partialem, qualis est anima rationalis, nam de hac re, nō dubium est quin possit numero multiplicari: nam determinatum est de fide in Concilio Lateranensi sub Innocentio tertio, quamuis enim anima rationalis immaterialis sit, est tamen verè forma, quæ verè informat materiam, atque ideo indiuiduatur sicut reliquę formæ per commensurationem quandam ad materiam sigillatam quantitate, & quamuis possit à materia separari, & separata existere; semper tamen retinet ordinem ad corpus: solum ergo est quęstio de substantijs integris & cōpletis, quales sunt Angeli de quorum indiuiduatione procedit quæstio, an scilicet, in illis eadem sit differentia indiuidualis & specifica an verò diuersa, quod alij sub his verbis quærunt. An sub specie Angelica possint esse plures angeli numero diuersi, quod prouenit ex modo indiuiduationis.

2.Cō. Secundo certum est, quod neutra huius quęstionis pars est de fide sed vtraque tam affirmatiua, quam negatiua salua fide potest substineri vt docet Augustinus libro illo Hæresum contra Priscilianistas, & Damascenus secundo libro de Fide, & ratione etiā suadetur. Illud tantum est de fide, quod habetur in Scriptura, & in diuinis tractationibus, sed nec in Scriptura, nec in diuinis tractationibus habetur qualis sit differentia specifica in angelis: ergo neutra pars quæstionis est de fide, licet ex ipsa Scriptura constet esse angelorum ordines, non tamen habetur an isti ordines sint diuersi differentia specifica, an vero differentia indiuiduali. Ad Durandum vero, & Hēricum obijcientes decretum Fabiani Episcopi Parisiensis, & eius facultatis, vbi damnatur error formam non posse numero multiplicari nisi per materiam, & similiter quod non possunt esse plures Angeli numero diuersi. Respondetur cum Caietano secundo de ente, & essentia, capi. 1. quęstione nona, & Ferrara, secundo contra Gentes, capite. 93. quęstione 53. vbi damnatus est error Auerrois asserentis animam intellectiuam non posse numero multiplicari propter indepēdentiam à materia, damnatus est similiter error eorum qui propter eam solam rationem inferunt in Angelis non esse multiplicationē numericā, quia qui hac sola ratione probat in Angelis non esse multiplicationem numericam, tollit multiplicationem animæ rationalis cum hęc etiam sit in dependens à materia sicut & Angelus: dicere autem naturam Angelicam, non posse numero multiplicari quoniam Angeli sunt naturæ integrę, & completæ, & non receptibiles in materia, & propter alias rationes, non est contra fidem, imò est communis sententia in scholis recepta. *Ad argu. Dur. et Hē ri.*

Quæstio autem proposita dupliciter potest intelligi, vno modo de potentia Dei ordinaria, alio modo

do de potentia Dei abſoluta, & quidem inter Scotiſtas Ferrar. 1. contra Gentes, capite. 92. & Capreolus ſecundo Sententiarum, diſt. 3, exponunt ſententiam San. Thomæ circa hanc rem dicentis ſub eadem natura Angelica non eſſe plures Angelos numero diuerſos de potentia Dei ordinaria, & de facto, quamuis poſsint eſſe de potentia Dei abſoluta. Alij vero inter quos eſt Caie. aſſerũt intelligendam eſſe ſententiam San. Thomę, de potentia Dei abſoluta, ita vt neque per ipſam poſſint eſſe plures Angeli numero diuerſi, & hęc ſententia conformior eſt menti Diui Thom. nam eodem principio quo probat 1. parte quæſtione. 41. articulo vltimo in diuinis nullo modo eſſe poſſe plures paternitates, aut filiationes, probat etiã ſub eadem ſpecie Angelica non poſſe eſſe plures Angelos in numero diuerſos, ratio autem eſt talis, forma multiplicatur per materiã; ſed in diuinis impoſsibilis eſt materia: ergo impoſsibilis eſt multiplicatio numerica ſed ſi naturaliter impoſsibilis eſt materia in angelis: ergo impoſsibilis eſt multiplicatio numerica ſub eadem ſpecie etiam de potẽtia Dei abſoluta.

1. Sẽ.

2. Sẽ.

Tres autem ſententiæ referuntur a D. Tho. prima parte quæſtio. 50. articulo primo. Prima eſt Origenis aſſerentis omnes ſubſtantias immateriales, ſiue animas, ſiue Angeles eſſe eiuſdem ſpeciei, & ſolũ numero differre quam ſententiam multis refutat. D. Thomas, primo contra Gentes capite. 94. Nam Angelus eſt ſubſtantia integra & completa, & irreceptibilis in materia. Anima vero eſt forma partialis, & incomplecta, & receptibilis in materia: ergo differunt ſpecie.

Secunda ſententia eſt aſſerentium omnes Angelos eſſe eiuſdem ſpeciei, & ſolum numero differre, ſicut homines, & hanc ſententiam ſequitur Gregorius Nazianzenus, 1 libro de Creatione hominis, & Baſilius. 2, lib. cõtra Eunomiũ, & Athanaſius in libro ad Amãtiũ Regẽ.

Tertia ſententia eſt aſſerentiũ omnes Angelos eiuſdẽ ordinis aut Hierarchiæ eſſe eiuſdem ſpeciei, & hanc ſequuntur Scotiſtæ.

Quarta autem ſententia eſt S. Tho. loco citato aſſerentis, omnes angelos, ſiue eiuſdem Hierarchiæ, ſiue diuerſæ, eſſe diuerſæ ſpeciei; at in illis non poſſe eſſe diſtinctionẽ numericam tantum. Eius autem ſententiæ fundamentum eſt, quia in formis duplex tantum poteſt eſſe diſtinctio: altera quidem quæ oritur ab ipſis formis, & hæc dicitur formalis, & ſpecifica altera vero, quæ oritur ex materijs in quibus recipiuntur, & hæc dicitur numerica, & materialis. Vnde ſequitur, quod forma illa, quæ non eſt ſuſceptibilis in materia, non poteſt numero multiplicari: atque ideo cum Angelus ſit forma integra & totalis, & non receptibilis in materia; non poteſt in Angelis eſſe diſtinctio numerica, ſed formalis tantum, & ſpecifica, & eſt expreſſa ſententia Ariſto. nam primo cæli. cap. 9. inquit, quod forma quæ eſt numero multiplicabilis eſt forma

4. Sẽ.

in

in materia,&.11.Metaphyſi. capi.& ex carẽtia materialitatis, id eſt,mo torrs infert omnimodam eius unitatem,&.5.Phyſi.ait,quæ differunt numero materiam habent. Ratione vero ſic probatur,quod eſt prin cipium conueniendi pluribus: non poteſt eſſe principium differendi. Sed forma eſt principium conueniendi pluribus indiuiduis ſub eadem ſpecie: ergo non poſſunt per formam differre:ſed nullum aliud poteſt excogitari principium numericæ diſtinctionis præter formã niſi materia:ergo materia eſt princi pium talis diſtinctionis:ſed Angeli ſunt formæ integrę,& complerę,& omnis materiæ expertes:ergo in illis non eſt diſtinctio numerica, & hoc ipſum videtur inſinuare S.Th. 1.p.q.9.art.primo: dicens non eſſe idem principium,quo eſt homo.& eſt hic homo,ſortes. ¶ Secunda ratio, forma nõ poteſt numero multiplicari niſi ſint plura ſuſceptiua in quibus recipiatur,ſicut figura ſigilli in albedine impoſsibile eſt ꝙ multiplicetur,niſi ſint plures albedines, & ſint plura ſubiecta in quibus ſint,alias ſi albedo eſſet ſineſub iectis,eſſet forma vna numero, ſed Angeli ſunt formæ intregrę & com pletæ,& non ſunt receptibiles in materia,ergo non poſſunt numero multiplicari,& propterea Plato vnicam tantum ponebat ideam cuiuslibet ſpeciei, quia ex carentia materię inferebat carentiam numericæ pluratitatis ſub eadem ſpecie.

obie. Sed queret aliquis quid intellegatur nomine materię, aut ſubſtantiæ,cum dicimus in intelligibile eſſe formam multiplicari numero niſi per materiam ſub eadem ſpecie.Reſpon. Caiet.1.p.q.6.arti.7. quod intelligimus id in quo forma recipitur per informationem, vel per inheſionem, per informationem quidem vt in ſubſtantijs materialibus,in quibus forma recipitur in materia prima vt in ſubiecto per inhærentiam vero vt in accidentibus in quibus totum compoſitum eſt ſubiectum cui accidentia inhęrent. Vnde hoc eſt diſcrimen inter ſubſtantias ipſas immateriales, quod illæ,quæ non ſunt in alio receptibiles, neque per inheſionem, neque per informationem, quales ſunt integræ,& complerę, quæ dicuntur angeli,ſunt omnino incommunicabiles,& immultiplicabiles numero ſub eadem ſpecie, illæ vero quæ ſunt receptibiles in alio per informationem, vt animæ rationales, aut per inheſionem, vt accidentia, quę inhęrent ſubiectis, ſunt numero multiplicabiles ſub eadem ſpecie, de omnibus patet, de accidentibus vero ſpiritualibus conſtat,quoniam plures intellectiones ſolo numero diuerſę,poſſunt eſſe in eodem Angelo ſucceſsiue, vel ſimul in diuerſis & plures actus & voluntates plurium Angelorum, etiam ſi ſint entia ſpiritualia: ſunt tamen ſolo numero diuerſa ſub eadem ſpecie,quia habent idem obiectum ſcilicet colorem & ab illo eodem modo & non ab alio immutãtur eodẽ modo,& nõ ab alia ratione ſũt numero diuerſæ,niſi quia in diuerſis ſubiectis recipiuntur. Sol.

Sed obijcies substantia materialis scilicet completa, & integra vt homo non potest recipi in alio, vt in subiecto, ergo non erunt multiplicabiles sicut neque Angelus. Respon. disparem esse ratione, quoniam Angelus non potest in alio vt in subiecto recipi, nec secundum se totum, nec secundum aliquam partẽ, ac proinde est omnino immultiplicabilis, homo vero etiam si secundum se totũ non possit recipi in alio, potest tamẽ ratione suæ partis scilicet formę, atque potest benè numero multiplicari.

obic. Quod si obijcias essentia Angeli vere recipitur in suppositio, vt in subiecto, quia re vera essentia Angeli est in suppositio, & nullus alius modus essendi in suppositio potest excogitari, quam vt in subiecto, ergo Angel⁹ potest modo multiplicari: probo antecedẽs, quia Angelus non solum constat ex genere & differentia: sed etiam ex esse & essentia, aut ex natura, & suppositio, ergo natura & suppositum realiter distinguntur: sed suppositum non potest esse in natura, quia est omnino incommunicabilis: ergo natura est in suppositio. Respondetur verum esse Angelum constare ex esse & essentia, quia verè dicitur quod natura Angeli recipitur in suppositio, tamẽ modus iste, quo est in suppositio non est modus essendi in alio, vt in subiecto, quia natura Angelica non informat suppositũ sed est modus essendi in alio, vt in toto, nec è contra, essentia Angelica habet rationem materię, aut potentię respectu suppositi nisi metaphoricè, atque ideo cum dicimus naturam angelicam habere vicem materiæ respectu suppositi per metaphoram intelligẽdum est, quę consistit in hoc, quod sicut conditio materię est limitari, & terminari per formam, vt potentia per actum: sic etiam natura Angelica limitatur, & terminatur per existentiam, sicut potentia per actum, tamen quia huiusmodi limitatio non fit per actum aliquem informantem, aut inhærentem existentiæ nec in formam existentem Angeli, neque illi inhæret quod requiritur ad numericam multiplicationem sub eadem specie: ideo Angelus nequit numero multiplicari, fit autem limitatio illa solum per actum terminantem ad intrinsecum, sicut linea terminatur per punctum, qui quidem, neque est actus informans, neque illi inhęrens sed intrinsecus & terminans, ex quo fit quòd etiam si natura Angeli recipiatur in suppositio, modus illæ essendi in illo, non potest numero multiplicari, tum quia natura præcognoscitur prius ante suppositum, vt singularis, tum etiã quia non habet veram rationem materiæ, neque subiecti respectu suppositi. Sequitur ex dictis in Angelis idem esse principium constitutiuum speciei & indiuidui: nam idem est principium quo constituitur Angelus in esse Angeli, & in esse huius Angeli, quia cum sint formæ integræ & per se subsistentes, sicut seipsis specificantur, sic & indiuiduantur, quod testatum reliquit Sanctus Thomas prima parte, quæst.

Solu.

te, quæsti. 3. artic. 3. dicens, in his quæ constant materia, & forma, indiuiduatio non fit per materiam, sed sicut sunt formæ per se subsistentes, se ipsis specificantur & indiuiduantur & se ipsis sunt suppositasubsistentia.

Sed tota difficultas circa hanc rem est quam incepit Scotus, & perfecit Durandus, locis supra citatis, quę talis est. Deus potest speciem Grabielis iam productam anihilare, & post anichilationem eam iterum reparare: sed non potest reparare creando de nouo eundem numero Angelum Grabielem, qui fuit anihilatus: ergo reparabit producendo diuersum numero Angelum, atque ideo potest facere quod sub eadem specie Angelica possint esse plures Angeli numero diuersi: minor probatur quod scilicet illi Angeli debeant esse numero diuersi, quoniam actiones quibus Angelus anichilatus fuit primo, & conditus Angelus post anichilationem fuit reparatus, sunt numero diuersæ: ergo & termini producti scilicet Angeli, patet sequela, quoniam actio identificatur cum suo termino, & ita sicut a termino distincto secundum speciem summit vnitatem specificam, sic etiam a termino distincto secundum numerum summit vnitatem numericam.

Respondetur ad primum, falsum esse quod non sit eadem actio numero, qua Angelus, anihilatus fuit primo conditus, & qua post anihilationem fuit reparatus. Quoniam si actio ista consideretur ex parte rei, est vna numero nihil enim aliud est, quam eterna volitio, quæ est ipse Deus, & etiã si teneatur ex parte creaturæ, est vna numero, quia Deo aliquid creante non intercuenit actio aliqua inter Deum, & creaturam, sicut creatura aliquid agente, interuenit actio inter agens, & passum. Creatio vero ex parte creaturæ est relatio quædam dependentiæ creaturæ ad creatorem, & hæc est eadem numero in Angelo primo condito, & postea reparato: cum autem Ar. dixit ad vnitatem numericam actionis requiri vnitatem numericam termini eius, & etiam temporis loquitur de actione, quæ est motus & mutatio qualis non est creatio.

Et secundo Respondeo, quod etiam si demus diuersas esse numero actiones quibus Angelus fuit primo conditus, postea reparatus: non tamen sequitur esse diuersos numero Angelos, quia non repugnat eundem numero terminum per multiplicẽ actionẽ produci: quod ex eo patet quia idem numero homo erit qui resurget in die iudicij, & qui fuit per generationem productus: quamuis generatio & resurrectio sint actiones numero diuersæ tmo & specie, neque identitas actionis cum termino obstat, quominus terminus possit esse vnus numero & actio multiplex: aut è contra sicut identitas similitudinis cum albedine non obstat quominus eadem existente numero albedine possint esse duæ relationes numero diuersæ si destructa altera albedine aduenirt altera.

Sed obijciet aliquis, Angeli diuersæ Hierarchiæ plus differunt, quam Angeli eiusdem Hierarchiæ, sed Angeli diuersę Hierarchię differunt specie, ergo Angeli eiusdẽ differunt minus, quã specie, sed minor distinctio est numerica: ergo Angeli differunt numero. Respondeo, quod distinctio illa praeter specificam est accidentalis secundum diuersa munera & officia quibus funguntur: nam sicut in Ecclesia visibili differunt Sacerdotes, & Episcopi, & Cardinales propter diuersa munera, que exercent, & qui eisdẽ officijs funguntur constituunt diuersum ordinem ab alijs, sicut illi qui tuentur nos Angeli dicuntur, & Archangeli qui nouum prę se ferunt, & Cherubim, qui scientiæ plenitudine pollent, & Seraphim qui charitatis amorem flagrant.

obie.

Solu.

Ex quibus omnibus sequitur quod quamuis natura Angelica specifica constat ex genere & differentiam: n tamen est vniuersalis ex parte rei & obiecti, sed ex parte modi intelligendi, quia nos pro hoc statu non possumus cognoscere Angelos, vt in se sunt: sed per speciem rei materialis, & ita natura Angelica cognita, pro vt in se est, neque est vniuersalis, neque prædicabilis, neque (vt falso putat Scotus) est communicabilis, quia neq; est communicabilis per entitatem qua ratione exist ntia diuina communicatur tribus, hoc enim proprium est Trinitati æternę infinitę virtutis, qualis est diuina: nec per indifferentiam quomodo communicatur natura substantiæ corruptibilis, quoniam hoc prouenit ex imperfectione diuisibilitatis materiæ, quæ in Angelis minime reperitur.

ARTICVLVS IX.

Quod sit principium indiuiduationis accidentium?

NOnnulla de hac re diximus capite de acidenti & relatione, tamen ad perfectionem tractatus nonnulla in presentia sunt attingenda, & pro decisione notandum est primo ex Aristotele primo Topicorum capit. 2. quod esse vnum accidentarie contingit dupliciter vno modo lata significatione & improprie, qua ratione omnia accidentia quæ sunt in eodem subiecto etiam diuersæ speciei dicuntur esse vnum numero, nam licet sint diuersi ordines, quos dicunt ad subiectum, tamen quia terminatiuum extrinsecum subiectum scilicet, est vnum tantum, ideo accidentia dicuntur vna numero, altero modo propriè & in rigore, qua ratione illud est vnum necessario quod constat differentia individuali intrinseca, & ita illa quæ supposita conuenientia specifica per formam habent diuersam differentiam individualem, dicuntur propriè differre numero, & de huiusmodi individuatione procedit, in qua quæst. sententia Sanct. Thomę est, accidentia individuari per ordinem ad subiectũ

Sen. San. Tho.

ctum, ita vt plura accidentia solum numero differentia non possint esse simul in eadem parte, notãter autem diximus solo numero differentia: nã diuersa specie, bene possunt esse in eadem parte, sicut in eadem parte lactis est albedo, & dulcedo. Probat Sanctus Thomas suam sententiam hac ratione, de essentia accidentis est ordo ad subiectum; ergo de essentia huius accidentis est ordo ad hoc subiectum, atque ideo accidentia individuantur per ordinem ad subiectum.

Conf. Confirmat, quoniam propter eam solã rationem diximus supra, formam aliquam necessario esse multiplicabilem sub eadem specie quæ est recepta in materia diuersa, & nomine materiæ intelligimus in substãtijs materialibus, materiam, in accidentibus subiectum: ergo sicut forma substantialis multiplicatur numero propter multiplicationem materiæ, sic etiam accidentia numero multiplicantur per multiplicationem subiectorum, & sicut duæ formæ substantiales non possunt simul esse in materia dupliciter diuisa, sic etiam neque vnum numero accidens potest esse in duobus subiectis adæquatis: ergo accidentia individuãtur per ordinem ad subiectum.

Sed contra hanc sententiam est primum argumentum de acidentibus spiritualibus: plura accidentia spiritualia solo numero differentia possunt esse simul in eodem subiecto: ergo sententia Sanct. Thom. non est vera in his accidentibus: antecedẽs probatur, quoniam species & verbum eiusdem obiecti. V.C. hominis, sunt simul in eodem intellectu, & tamen solo numero differunt: quod autem sint simul patet, nam intellectio est actio instãtanea & terminus ipsius est verbum: ergo in eodem instanti quo est intellectio est verbum; sed similiter est etiam species quia species est causa efficiens intellectionis & impossibile est intelligere effectum primo productum quin intelligatur causa efficiens: ergo. Respondetur, verum esse speciem & verbum numero differre, quia distinguntur vt causa & effectus: falsum tamen est quod sint eiusdem speciei infimæ, quia distinguntur essentialiter, quamuis sint similitudines & imagines eiusdem obiecti: diuersimode tamen, quia species representat obiectum implicitè, & vt intelligibile & in actu primo. Verbum vero representat illud explicitè & cognitum & in actu secundo, qui quidem diuersus modus representandi sufficit vt species & verbum essentialiter distinguãtur & sint diuersæ speciei, & ita quamuis sint simul in eodem intellectu, nihil contra nos.

Sed dicet aliquis, si ergo species & verbum essentialiter distinguntur, sequitur intellectionem non esse actionem vniuocam: probatur sequela, quoniam actio vniuoca est illa in qua terminus productus est eiusdem speciei cũ principio producenti. Respon. re vera intellectionem non esse actionem vniuocam, neque ex parte speciei,

quia ſpecies vt dictũ eſt diſtinguitur à verbo eſſentialiter,nec ex parte intellectus: quoniam hic etiam, & verbum eſſentialiter diſtinguntur, cum intellectus ſit de ſecunda ſpecie qualitatis, quia eſt naturalis potentia, verbum vero ſit de tertia ſpecie.

Neque obſtat quod aliqui dicunt hoc eſſe diſcrimen inter intellectionem,& volitionem quod intellectio eſt actio vniuoca,quia terminus productus per illam eſt eiuſdem ſpeciei cum principio producenti.Volitio vero eſt actio æquiuoca quoniã terminus productus per illam non ita ſe habet: quia iſti loquuntur de vniuocatione actionis largo modo: ex eo enim dicunt intellectionem eſſe actionem vniuocam,quia terminus per illam productus aſsimilatur ſpeciei, in hoc quod vtrumque eſt imago eius, in volitione vero terminus productus non eſt ſimilitudo obiecti voliti & ita volitio ex omni parte eſt actio æquiuoca.

Secundum argumentũ de accidentibus ſenſibilibus,ſidentur duo alba & eidem medio applicentur, vtrumque album producit in illo medio ſpeciem ſenſibilem, & ſpecies iſtę erunt ſolo numero differẽtes:ergo plura accidentia intentionalia poſſunt eſſe in eodem ſubiecto ſolo numero differentia,atque ideo ſententia S.Tho.non habet locum in his accidentibus.

Solu. Reſpondet Caiet. 1.p.q.35.art.5. quod ſpecies illæ non producũtur ab illis albis in eadem parte medij diaphani inquam, ſed in diuerſis, atq; ideo non eſt inconueniẽs plura accidentia ſolo numero differentia eſſe in diuerſis partibus ſubiecti dummodo non ſint in eadem.

Sed contra hoc eſt quia licet duo alba è regione poſsita,quia nõ diffundunt ſpecies per eandem lineam rectam,concedi poſsit,quod non producunt ſpecies in eadẽ parte ſubiecti: tamen ſi vnum album poſt alterum colocetur, neceſſario per eandem lineam rectam in medio illo interiecto producunt ſpecies, præſertim ſi fingamus plura corpora alba collocari in circulo per modum circuli, in medio contẽto intra circulum plures ſpecies producũtur,atq; ideo reddit prius inconueniens quod dentur plura accidentia ſolo numero differẽtia in eadem parte ſubiecti.

Vera reſpõſio dubij. Propterea pro vera ſolutione notandum eſt: primo, quod ſicut quodlibet luminoſum producit lumen in medio vel in qualibet eius parte intra ſpheram ſuæ actiuitatis,ſic etiam corpora affecta coloribus producunt intra ſpheram ſuæ actiuitatis ſuas ſpecies in medio, aut in qualibet parte medij ſibi approximata.Verè tamen Caiet. aſſerit non poſſe in eadem parte medij plures partes eſſe productæ.

Secundo notandum eſt, in quolibet obiecto eius quod repreſentat ſpeciem ſenſibilem eſſe duplex ſenſibile,ſcilicet ſenſibile propriũ, & ſenſibile commune,& diuerſitas vtriuſq; ſufficit, vt ſpecies productæ eſſentialiter diſtinguantur,&ita licet ſpecies à duobus albis productæ non differant ſpecie ex parte illorum,

lorum,quia duo alba sunt eiusdem speciei,possunt tamen essentialiter differre ratione sensibilis communis si specie differant,vt si alterum album sit triangulare : alterum vero quadrangulare.

Vnde Resp. ad argumentũ falsum esse species illas esse solo numero differẽtes, quia essentialiter differũt ratione sensibilis communis,cum quodlibet album illorum esset diuersæ figuræ.

Sed dices, si ergo illa duo cor-
Obi. pora alba sint eiusdem figuræ: sequitur quidem plures partes solo numerò differentes esse in eodem subiecto,& non distinctę essentiáli ter cum neq; sensibilibus proprijs,
Solu. neque communibus possint diuer sificari.Respondetur,quod diuersificarentur à situ, quia duo illa corpora alba non possunt esse nisi in duobus locis & sitibus cum impossibile sit duo corpora esse in eodẽ loco & situ:situs autem est sensibile commune.

Si autem obijcias quid autem
Resp Solu. si duo corpora per Dei potentiam sint in eodẽ situ penetratiue.Resp. quod non producunt diuersas species:sed eandem numero speciem, quæ ab vtroque totaliter depẽdet: ita vt ablata altera maneret eadẽ species numero,vt si fingamus huic nostro soli per Dei potentiam aliũ solem penetrare, tunc quidem ab vtroque produceretur idem numero lumen, quod totaliter à quolibet depẽderet ita vt vno ablato maneret idem numero lumen.

Quod si quæras an si in phantasia sit producta hodie species, & eras æquè iterum in eodem loco & situ producatur alia species noua, & maneat illa eadem numero principalior. Respondetur, quod non producitur diuersa species sed præexistens conseruatur quoniam species, quæ ab illo obiecto nata erat produci,iam erat producta, sicut si sit lumen in medio aut calor in ligno & deinde accedat calidum & luminosum eiusdem gradus, non quidem producitur aliud lumen, aut alius calor in eadem parte, sed præexistens conseruatur: verum tamen est, quod si lumen illud, aut calor ille sit extinctus, producitur ab eodem agente, vel à diuersis in eadem parte, & hac etiam ratione si species illa prior sit ablata a phantasia viso iterum equo producitur alio modo species, atque ideo solũ sequitur plura accidentia solo numero differentia posse esse successiuè in eadem parte subiecti.

Tertium argumentum est,in ac
cidentibus successiuis motus ex Ari *3 Ar*
stot.6.Phys. summit suam vnitatẽ *gum.*
numericam ab vnitate numerica mobilis temporis,& termini; ergo successiua accidentia non solum à subiecto,sed etiam ab alio individuantur. Respond. motum habere *Solu.*
aliquid commune cum reliquis accidentibus scilicet inhærere subiecto & ex hac parte individuatur per subiectum, habet etiã aliquid peculiare, non quidem in quãtum accidens,sed in quantum tale accidẽs scilicet successiuũ,q; est respicere terminum, & cũ hac ratione habeat diuersum modum à reliquis accidentibus, non mirum est si ha-

beat etiam diuersum modum vnitatis numericæ dependentis scilicet à termino.

Obie. Sed obicies relatio habet etiã diuersum modum ab alijs accidentibus in hoc quod est respicere terminum & solum à subiecto indiuiduatur & non à termino, ergo similiter motus à solo subiecto & non à termino indiuiduatur. *Solu.* Respond. diuersam esse rationem in relatione & motu, quia relatio, ita respicit terminum quod non identificatur cum illo, & ita etiam similiesmultiplicentur non multiplicatur relatio: motus vero cum suo termino identificatur, & ita multiplicatis terminis numero, multiplicabitur etiam & motus.

1. Illatio. Ex his primo sequitur ad vnitatem numericam motus localis nõ requiri vnitatem neque continuitatem spacij per quod fit motus. Quoniam idem numero motus est quo lapis fertur ad suum centrum per aerem & per aquam, quamuis aer & aqua sint discontinua & specie diuersa. Huius totalis ratio est quam assignat Toletus tertio Physic. quæst. 5. quia ad vnitatem motus localis tantum requiritur continuitas in genere loci & continentis, constat autem quod continentia in genere loci admittit superficies discontinuas, & secundum se distinctas, vt patet in baculo cuius medietas sit in aere medietas vero in aqua.

Illa. 2 Sequitur secundo quod cum actio & passio sint idem secundum rem ab his tribus indiuiduatur subiecto scilicet, termino, & tempore, Sequitur tertio, quod falso asserit Ferrar. 2. Contra gentes, quæst. 77. dicens actionem indiuiduari per agens, nam licet actio denominet agens, non tamen illi inhæret, sed passo, & cũ accidens indiuiduetur per subiectum cui inhæret, inde est quòd actio per passum indiuiduetur. Vnde sequitur quòd etiam si sint plura agentia, & vnicum tantum passum v.c. si sint plures ignes, & vnicum lignum vnica tantum erit actio, etsi sint plura passa & vnicum agens erunt plures actiones vnica tantum existẽte passione, aut nõ essent plures actiones pluribus passionibus existentibus diuersis secundum numerum.

Sed omnia quę hactenus retulimus sunt ex sententia celeberrimi & nunquam satis pro meritis laudabilis Doctoris Sancti Thomæ, cuius sententiam raditius enotauimus: sed si quis disputationis gratia facilius, & verius in quocunque ente principium indiuiduationis inuestigare voluerit, hæc quæ sequuntur excipiat primo supponendo vnum nihil addere supra ens nisi negationem diuisionis, quod non minus efficaciter probatum est à nobis in quæstione de vnitate formali de qua largiter & diffuse loquimur aut de vnitate trãscẽdẽtali, quæ sequitur ens & cum illo cõuertitur quæ quidem vnitas tantum addit supra ens negationem diuisionis numericæ genericæ, vel specificæ & hæc vnitas sicut & ratio entis sequitur & transcendit prædicamenta & per omnia diuagatur atque ideo tam conuenit

substan-

ſubſtantię quam accidenti.

Ex quo primo ſequitur idem eſſe principium conſtitutiuum entis & vnius, quoniam eiſdem principijs, quibus conſtituitur ens ſecũdum ens, conſtituitur etiam & vnum, quod ex eo patet: quia ens & vnum ſunt idem realiter, & ſola ratione diſtinguũtur & ſimiliter ens & vnum quacũq; alia vnitate: atq; ideo eſt principium entis & vnius, & ex hoc fundamento ortum habet commune illud axioma idem eſt principium conſtitutiuum, & diſtinctiuum cuiuſque rei, quia eiſdem principijs, quibus conſtituitur ens ſecundum rem conſtituitur vnum, & eiſdem quibus conſtituitur vnum conſtituitur diſtinctum: quoniam eſſe vnum numero nihil aliud eſt quam eſſe indiſtinctum in ſe, & diſtinctum, à quolibet alio.

Sequitur ſecundo principium indiuiduationis cuiuſque entis inueſtigari ſecundum rationem entitatis, quam habet illud ens. Vnde in forma quæ habet ſuam entitatẽ independentem à materia, & ſubiecto, ratio vnitatis inueſtiganda eſt abſque dependentia à materia aut ſubiecto, in illa vero, quæ habet entitatem dependentem à materia & ſubiecto eius vnitas cum dependẽtia ab iſta deſumenda eſt.

Ex dictis itaque ſequitur quod ſit principium indiuiduationis in quocunque ente naturali diſcurrendo per ſingula, & quidem quia ſubſtantia materialis integra, & completa habet ſuam quidditatẽ dependentem à quatuor generibus cauſarum, ſcilicet ab efficienti, finali, formali, & materiali, ſic habet ſuam vnitatem dependentem ab eiſdem cauſis, & ſicut entitas huius ſubſtantiæ extrinſicè dependet à cauſa finali, & efficienti tamen eodem etiam modo eiuſdem ſubſtantiæ vnitas extrinſicè ab iſtis cauſis dependet, & quomodo à formali & materiali intrinſicè, & in facto eſſe dependet, itidẽ etiam & vnitas.

Sed quæret aliquis vnde ſumatur vnitas ipſius formæ ſubſtantialis, quæ ſimul cum materia conſtituit totum compoſitum. Reſpond. quod ſumitur ab eiſdem principijs quibus forma depẽdet, & quia formæ entitas dependet extrinſicè ab efficienti, & fine, ſic etiam, & vnitas, ſicut intrinſicè dependet à ſeipſa, quia forma non conſtituitur intrinſicè ab aliquibus principijs in genere entis, ſic etiam vnitas, & ſicut extrinſicè dependet à materia, & idem dicendum eſt de materia: nam ſicut eius entitas extrinſicè dependet ab efficienti & fine & intrinſicè à ſeipſa, quia nõ conſtituitur per alia principia & à forma extrinſicè dependet, tot enim modis etiam dependet eius vnitas. *Dub. Solu.*

ARTICVLVS X.

Vtrum materia prima horũ generabilium, &c. ſit eadem numero?

NON eſt quæſt. de materia cœli de qua ſuo loco dicetur, & ſecun-

secundum omnes ponentes illam etiam specie a materia horum inferiorum differri, vt late & bene probat Magist. Zumel. 2. tomo q. 66. articulo secundo, sed de materia generabilium & corruptibilium ipse Aristoteles & communis affirmat non quidem quod sit vna numero positiue, qua ratione Petrus est vnus numero, quia vt dictum est, est indiuisus in se, & diuisus a quolibet alio per principium, & formã sibi intrinsecam, sed dicunt quod est vna numero negatiue id est non est plures secundum numerum, neque habet in se quo distinguatur ab alijs. Probant primo, quę ad inuicem transmutantur, habent eandẽ materiam numero, omnia autem corruptibilia saltem mediate trãsmutantur. Secundo omnis distinctio est per aliquam formam vel per illud quod se habet vt forma, cum actus sit qui distinguat, materia autem secundum se nullam habet formam, quia ex dictis est pura potentia, ergo nec distinctionẽ: Confirmatur, quia aliter si essent plures materiæ numero, aut se ipsis & tunc plus quam numero: si vero alio addito iam non materia prima, Materia ergo prima secundum se sumpta id est sine ordine ad formas, &c. vna est numero corruptibilium & generabilium.

Pro.

Sec.

Con.

Contra hos tamen est primo quod hæc vnitas materię quam ponunt isti, aut conuenit illi a parte rei vel per intellectum, non primũ quia sic est sub pluribus formis vt isti concedunt esse plures numero formas: nõ per intellectũ, quia entia realia licet distinctionem specificam, & genericam habeant per intellectum: sed non numericam. Secundo quia sequeretur, quod esset tanta vnitas inter materiam Petri, & huius equi, quanta est inter materiam Petri viui & materiam cadaueris, quæ ex illo generatur, tenet sequella, quia materia cadaueris vna sola numero est cum materia hominis viui, &c. consequens tamen est plusquam falsum, quia sequitur inde quod sicut materia ista hominis viui, & mortui non potest esse simul sub duabus formis, vt probatum est: sed successiuè, sic nec alia materia simul possit esse sub duabus formis, scilicet Petri & huius equi quam videmus habere: ergo. &c. Vnde videtur dicendum primo, inter generabilia, & corruptibilia sunt dicendæ plures materiæ numero distinctæ, hoc probant argumenta facta: materia enim Petri & Pauli quandiu sunt sub istis formis, realiter numero distinguũtur: atque numero simpliciter sunt plures, ergo plures numero dicendæ sunt. Præterea ex dictis principium formale distinctiuum numericè est forma ipsa numerica, materia autem habet esse per formam: ergo esse hoc & indiuiduum. ¶ Dices eadem ratione essent plures species materiæ horum generabilium: quia sunt plures formæ species distinctæ illorum, vt pote forma equi forma hominis, plantæ, &c. Respõ. & dico secundo in ordine quod distinctio specifica materiæ sumitur in ordine ad actus adæquatos: actus autem adæquatus istius materiæ ge-

generabilium & corruptibilium, non est hæc, aut illa forma secundum speciem: sed forma aliqua istorum inferiorum vage sumpta, in ordine ad quam materia ista specificatur, sicut & quælibet alia potentia, V.C. visiua specificatur in ordine ad suos actus adæquates: non enim sumit speciem visiua potentia ab hoc actu visionis, scilicet albedinis vel ab illo nigredinis, sed ab actu adequato, qui est actus visionis coloris incommuni ideſt ab hoc vel illo actu videndi vage sumpto. Vnde materia vt est pars compositi considerata, indiuiduatur per ordinem ad hanc formam, modo explicato, at secundum suam substantiam indiuiduatur per ordinem ad has formas corruptibilium vage sumptas, qui ordo relatio secundū dici vocatur, sicuti enim specificatur in cōmuni per ordinem ad has formas, sic indiuiduatur per istum ordinem ad istā formā: alius enim ordo est ad omnes formas in materia vnius indiuidui, & in materia alterius. Vnde eadem est materia ingenito, & in corrupto, siue a quantitate fit siue ab alio quopiam, vt alij qui dicunt.

Dico tertio, propter authores
1.Cō. graues contrariæ sententiæ, quod illa propositio materia scilicet horū generabilium est vna numero, potest explicari ad bonum sensum dupliciter. Primo, quod eadem pars materiæ eadem numero manens, sit successiue sub formis omnium generabilium, quæ semper manet indiuisa negatiue. V.C. materia Petri quemadmodum eadem manet modo in genito & corrupto, & idem dico de qualibet parte materiæ, non tamen quod omnes partes simul sumptę quasi coacerbatę, efficiant vnum numero. Secundus sensus est quod omnes materiæ sint vnū numero in suo principio, sicut dicimus duas Amphoras aquæ continere eadem aquam ideſt ex eodē fonte, sicque quia Deus creauit in principio materiam cum forma terę. V. C. & in Deo omnia genita sunt, & producta, quæ materia nec aucta nec denuo alia est creata, vna numero manet.

Argumenta nihil probant. Ad primum ex eadem parte materię possunt omnia fieri quando autem sunt diuisæ sunt plures, sicut duę aquæ. Ad secūdum, in his quę sunt homogenea, distinctio numerica causatur, per solam quantitatis diuisionem in ordine ad formas modo explicato: nam diuisio ex parte facit totum vt in Logica dictum est. Ad tertium, non distinguntur materiæ seipsis, sed in ordine ad actus vt dicit secunda conclusio. *Ad 1.* *Ad 2.* *Ad 3.*

ARTICVLVS XI.

Vtrum sit possibilis aliqua entitas substātialis imperfectior materia prima?

PRofecto si in hac re libere dico quod sentio, non video cur non sit possibilis aliqua alia entitas substantialis imperfectior materia prima. Probatur primo: Materia prima cœlorum perfectior est quā *Cœl. Pro.1*

ma-

materia prima horum inferiorum, vt suo loco patebit, cum perfectio ri formavt pote inseparabili actue tur: cur ergo non posset fieri alia, qua esset perfectior hæc materia inferiorum. Secundo, materia prima habet perfectionem aliquam cum cadat sub latitudine entis substantialis, non quidem indiuisibilem, id enim sine ratione assereretur: ergo potest produci alia imperfectior quam illa, verum est, quod illa quæ imperfectior produceretur non posset esse forma huius materiæ, quia materia non potest esse perfectior suo actu, sed esset materia receptiua formarum magis imperfectarum, quã sunt formæ horũ inferiorum quarum non esset receptiua materia prima, quæ nunc existit in rerum natura. Dices hæc materia quę nunc est, est capax tam imperfectissimarum formarum, vt formæ lapidis, quam formæ perfectissimæ, vt animæ rationalis. Contra quia, cur non possent fieri formæ alterius rationis, & his quę nũc existunt imperfectiores, etiã in modo informandi, quarum tantũ modo esset capax illa materia, quæ à Deo de nouo crearetur: imo forte posset fieri forma perfectior contẽta materia imperfectiori, sicut anima rationalis modo informat materiam imperfectiorem ea, quã formæ cœlorũ informant, licet anima rationalis sit perfectior forma quã illa. Tertio solet probari cõclusio, nullũ est ens creatũ, imo nec potest esse adeo perfectum quò non possit produci perfectius ab ipso Deo: ergo neq; est ens adeò imperfectũ, quo nõ possit fieri imperfectius: sed hoc argumentũ non concludit: ascẽdendo enim in perfectione deuenitur ad Deũ ipsũ infinite perfectũ, inter finitum autẽ, & infinitũ mediat infinita distantia: atq; adeo impertransibilis, at nõ potest fieri neque esse ens infinitè imperfectum: nam licet possit dari summum bonum, non sequitur posse dari summum malum: malum enim semper fundatur in aliquo bono cum fundetur in ente, bonum autẽ non petit fundari in non ente.

QVAESTIO QVARTA
DE QVIDDITATE ENTIS NATVRAlis quantum ad secundum eius principium quod est forma.

MVlta (ex his quæ latè in explicatione secundæ partis quęstionis de materia sunt dicta) manẽt explicata huius ẽtis naturalis principij quod est forma: dictum est enim qualiter exportentia materię ẽdducatur, qualiter etiam rem naturalem indiuiduet, materięq; ipsi det speciem, & alia, quæ legenti

legenti statim occurrēt. Vnde facilior tractat⁹ iste redditur & clarior ad inuicem enim inter se materia & forma pendent, vt lib.2. dicetur, suntque principia intrinseca entis naturalis, remanēt q; ambę in facto esse: de hac ergo quatuor remanēt examinanda. Primo, si forma etiam ad constitutionem entis naturalis requiratur. Secundo, si sit actus informans, vel tātum assistēs. Tertio, si sit pars quidditatis substātialis. Quarto & vltimo, si quęlibet forma petat suā peculiarē materiam.

ARTICVLVS I.

Vtrum præter materiam primā requiratur forma substantialis ad constitutionē entis naturālis.

Sent. quorūdā. ALexander Aphrodiseus 12. Methaph. com. 12. & Philoponus 2. de Generatione comē. 7. & Galle. 1. de elementis partem negatiuam videtur sibi persuasisse: asserūt enim primas quatuor qualitates esse primas elementorū differentias, nisi quod nonunquam eiusmodi qualitates appellant substātias quod si primæ formę elementorum accidētia sunt: ergo erunt similiter & mixtorū cū hęc nihil aliud sint, quā varię elementorum cōiunctiones, idē videtur asserere Arist. 2. de Gener. 2. quantum attinet ad elementa.

Conc. Conclusio tamen affirmatiua certissima sit ex Platone & Arist. quā asseruit 2. de Anima c. 1. dicens tria reperiri in prædicamento substantiæ, materiam, formam, & compositū, & 7. Metap. c. 4. tex. 7. ait formam & compositum esse magis substantias quā materiam ideſt principaliores, & id sæpe alibi significat. Primo probatur, res naturales sunt entia naturalia vt constat: sed in tali esse non constituuntur per materiam primam duntaxat: aliter omnia illa essent eiusdem speciei, & rationis substātialis cum ex parte materiæ non differant, vt dictū est atque adeò non haberent proprietates distinctas cum hæ non cō sequantur nisi distinctas essentias, neq; essent generationes ac corruptiones substantiales in rebus, sed solum alterationes accidentales, ergo entia naturalia in sua substantia includent aliquid distinctum à materia prima, & quidem nobilius, cum ab eo proueniat complemētum rerum naturalium, earū distinctio in proprio esse: proprietatū varietas, & omnis agēdi facultas, ergo si materia prima est in genere substātiæ vt vidimus, multo magis erit forma in eodē genere. Confirm. essentialis perfectio vnuscuiusq; rei ad idem genus pertinet, in quo res ipsa collocatur, nulla enim res sine propria perfectione essentiali magis, quam sine propria essentia potest aut esse aut intelligi in aliquo genere rerum naturālium sunt in genere substantiæ existunt enim per se, & cætera omnia accidentia materialia substinent, ac per propria genera, & differentias definiuntur, & ita omnes Philosophi dicūt se quærere principia substantiarum cum quærunt principia rerum naturalium: ita

Pro.1

Arist.

Aristoteles.7.Mataph.c. 1.text⁹ 5.& libro 12.c.2.tex.1. 2.&3.tunc sic,materia prima,non est complementū & absolutio rerum naturalium sed earum inchoatio, & quasi fundamentum:ergo prēter materiam primam ad genus substantię pertinebit aliquid quo absoluatur,& compleatur rerum naturalium constitutio quod sit pars substantiæ,id ergo nos formam substantialē appellamus.Secundo,quidquid pertinet
Sec. ad genus substantiæ,etiam indirecte,debet præcedere vniuersa genera accidentium,& ideo Aristo.hic c.6.text.52.dixit,non constare substantias ex non substantijs,sed entia naturalia etiam vt inuicem distinguntur in proprijs essentijs sunt in prædicamento substantiæ,ergo vt sic præcedunt omnia genera acci-
Tert. dentium;ergo vt sic,non cōstituuntur ex accidentibus & ita necessario ex substantiis. Tertio, quia si substātia vt sic compleretur ex substantia,& accidentibus, ergo vt sic neque esset substantia cum constituatur ex accidentibus, neque accidens cum constituatur ex substantia,oportebit ergo fingere contra omnium sententiam genus mediū inter substāntiam & accidens quod est absurdum.Quarto,homo vt sic,
qua. est quodam ens naturale, & vt sic,constituitur forma substantialis: talis enim est anima rationalis vt definitur in Concilio Lateran. sub Leone 10.ergo, & reliqua entia naturalia constituuntur etiam formis
Qui. substantialibus. Quinto, materia vt dictum est in ratione substātiæ, neq; est actus, neque includit illū; sed potius, vt sic est turpis appetēs perfrui aliqua alia parte substātiali,quæ sit actus: ergo materia sola non est substantia completa, neq; perfecta in genere substantiæ,ergo complementum illius est etiā quid substantiale ex quo & illa substantia completa coalescat.Sexto, cernimus in diuersis mixtorum partibus conseruari naturaliter qualitates contrarias ad certam quandam temperiem redactas, atque adeo & illorum sanitatē,vt in animalibus,vel quasi sanitatem vt in alijs, & has qualitates vniri inter se consensione quadam mirabili, & si aliæ magno intensionis excessu alias superent vt cernere licet in mixtis quorum plurima multo diutius natura sua conseruantur, quam alia in quibus maior temperies cernitur:sed huius cōsensionis causa nō sunt,neque ipsæ qualitates, cū hæ sibi relictæ & existentes in diuersis partibus subiecti mutuo se destruant,cum sint inæquales, neque ipsa materia prima cum sit indifferens ad quemlibet statum qualitatum,nec denique causæ externę dū taxat,aliàs ei status non esset petitus à natura rei, & causa non alia est,quàm forma substantialis aliqua cui eiusmodi qualitatum status congruit, & ab ea dimanat, & cōseruatur.Septimo, res naturales ita occupantur sæpe in operando Sept
per vnam potentiam, vt præsentibus etiam reliquarum obiectis,nequeant simul exercere vel nō eque benè operationes aliarum, veluti cum quis ita intentus est in videndo vel in intelligendo, vt alta etiā

Sexti

voce

voce clamantem non audiat,& sæpe neque calor ipse stomachi quid quam pœne operis faciat,ergo datur aliquid his facultatibus prius, & illis præsidens ac per illas operans cuius vires, & aplicatio cum finitę sint si per vnam facultatē alicui operi valde se aplicet nequeat per eādem aut alias in aliud opus incumbere.Dices hæc experientia attribuenda est concursui spirituū qui cum frequentes confluunt ad vnum membrum, alia desserunt. Contra non potest reddi ratio cur aliæ potentiæ facile patiantur recessum spirituum vitalium ab ipsis,& alijs subseruire,nisi detur aliquod aliud præcipuum agēdi principium alijs omnibus dominans, & ipsis, & spiritibus naturaliter, quasi dicēs vade illuc,& vadit. Vnde sicuti multorum hominum diuersa sentientium, & appetētium non posset esse firma consensio nisi illis præesset aliquis,cui consulēti communi eorum bono reliqui obtemperarent,sic nec daretur diuersarum facultatum in eodē supposito stabilitas,nisi illis omnibus aliquid præesset, quod ostēdimus non posse esse materiam primā:ergo non est aliud,quam forma substantialis. Vltimo,actio illa qua supra diximus ad natiuas proprietates reuocare se entia naturalia, etiam illa in quibus non est ea partiū dissimilitudo, quæ requiritur vt alia pars in aliā agere possit,ea inquam actio nō est a materia prima,quæ non est actiua vt patet ex dictis neque ab accidenti, quia illud in illo ente solet esse remissio multo quā id qp introducitur,neq; est à priori aliqua qualitate (cum nec detur alia prior primis quatuor contrarijs,vt dicetur) & quia si illa ponitur,satius est ponere formam substantialem, quod si daretur ad illā si remittitur magis quā conueniens sit enti naturali,ipsum se restitueret, ergo illa actio est a forma substantiali.

Ad illud quod obijciebatur ex Arist.2.de Generatione secūdo,dico nomine primarū qualitatū intelligere formas substantiales sub his latētes quo pacto frequenter, (vt sæpe alias diximus) proprietas loco differētiæ essentialis sumitur vel accipit elemēta quatenus sensibilia sunt,actiuaq;,& passiua, atq; ad mixtionē idonea, non enim ingrediūtur actu mixtū cōpositionem,nisi ratione qualitatū, ita explicāt ibi interpretes, sic etiā possunt exponi autho. supra relati in bono sensu,plura argumēta,& illorū solutiones habet S.Th.1.q.3. de formis art.1.& iuniores minoris tamen momenti.

ARTICVLVS. II.

Vtrum forma substantialis sit actus informans,& non solum assistens?

PLato vt refert Fonse.1. Metaph. c.7.q.3.sect.1.cōstituebat animas omnium animantium esse formas assistentes,& non informāres: atq; adeo consequenter fatebatur,ideā hominis.V.C.esse hominem sim-

pliciter, singulos autem homines non esse homines nisi imitatione quadam: sed potius vt ipse loquebatur participatione, & ita non appellari homines, nisi quo pacto hominem depictum in tabula appellamus hominem: imo vero dicebat non esse propriè imagines illius Ideæ: sed quasi vmbras vt ipse philosophatur Dialogo 7. de republica, quę obscure & imperfectissimè referunt: nescio quid intelligat Plato per istas Ideas, in Logica dictum est, refertur etiam commenta. Themist. Philop. Simplici. quem dicitur sequutus Greg. Nisse. quorum opiniones prætereo, quia alibi ex professo disputandum est contra illos.

Conc. Vnde conclusio affirmatiua certissima sit quæ est Arist. 1. Metaph. 7. & vbique contra Platonẽ statuẽtis rerum formas non esse Ideas separatas, sed actus informantes, est S. Tho. 1. p. q. 76. art. 1. vbi licet id de mente sit de anima rationali tantũ modo, sed aliquę illius rationes nõ *Prob.* minus id ostendunt de omnibus aliis formis. Iam probatur conclusio primo ex nomine entelechia, quo significatur forma, & idẽ est quod latine perfectio habita, id est forma inhærens, aut quasi inhęrens, siue perfecta illa sit siue imperfecta, aut etiam inchoata, quare latior est significatio entelechię quam formę, verum quia forma substãtialis est præcipua rerum naturalium perfectio, ideo sit prima & essentialis, nõ *Secũ.* immerito solet vox entelechię pro illa solum vsurpari. ¶ Secundo de ratione formæ naturalis est esse partem intrinsecam compositi naturalis, ita vt ex illa tamquam ex actu, & ex materia tanquam ex potentia fiat vnum ens per se, quod certe fieri non posset, nisi forma esset, actu informans. Confirmatur, materia natura sua est intrinsicè potentia, & turpis: ergo intrinsice est perfectibilis, ergo per informationem quo pacto intellectus ideo perficitur habitibus & actibus, quia intime informatur illis: cœlũ vero V. C. in seipso non perficitur formaliter intrinsicè per assistentem intelligentiam quia non informatur illa. Tertia ratio sit ex Aristotele 2. de Anima tex. 74, vbi ait, quòd duplici forma dicimur scire, altera habitu scientiæ, & ipso intellectu: altera primo principio formali, & nullum aliud est, quam anima, ergo illa est principium formale, ergo informat. Explico, nihil agit nisi secundum quod est actu, vnde quò aliquid est actu, eò agit, vt magis infra dicetur: vnumquodque autẽ ens naturale habet proprias operationes (vt experientia constat) ergo respectu illarum est ens actu: sed vt dictum est, non potest esse actu ad illas per sola accidẽtia, nec per materiam, ergo per formam, forma ergo constituit ens naturale in actu ad operãdum; ergo informat, alias operationes illæ non dicerentur propriæ illius entis, vt agentis, & operantis. Confirmatur, natura propria vniuscuiusque rei ex eius operatione manifestatur, manifestum est autem, quod vnumquodque ens habet suas proprias operationes: ergo ens naturale sortitur suã spe-

Conf. *Tert.* *Conf.*

ſpeciē per id quod eſt principium talium operationum, huiusmodi autem eſt ipſa forma vt dictū eſt: ergo à forma ſumit ſpeciem: ergo eſt illi intrinſeca, ſed non vt ſubiectum, & potentia, hæc enim eſt materia, ergo vt actus informans, & ita entia naturalia per ſua propria eſſe & intrinſeca adinuicem diſtinguntur, aliàs nō eſſent ſeipſis diſtincta, & quidē nō diſtinguntur ratione materiæ, cū hæc ſit eiuſdē rationis cum illis omnibus, nec diſtinguntur primo per aliqua accidentia, tum quia ſæpe in accidentibus non eſt niſi diſtinctio pœnes magis, & minus, tum etiam quia res naturales ſunt diſtinctę in genere ſubſtantiæ: ergo illorum diſtinctiuum eſt forma ſubſtantialis; ergo hæc eſt propria intrinſeca & informans. *Vltimo*, forma ſubſtantialis entis naturalis non eſt ſubſtantia completa, cum materia etiam ſit pars ſubſtantię vt dictum eſt, ergo eſt pars, ergo eſt quid intrinſecum ipſi enti naturali: ergo informat cum non informetur. Non facile quis percipiet plura nomina, quibus forma ſolet à Philoſophis nuncupari. Primo appellatur ſpecies eo quod omnis rerum naturalium pulchritudo ab ea naſcatur, ideoque materia illam appetit, vt turpe appetit pulchrum, vel quod materiam aliòqui inuiſibilē, ideſt incognitam ſecundum ſe exhibeat ſpeciendam (vt ita dicam) ideſt ſpectandam vel quod addita materiæ ſpeciem complet, ideſt conſtituat in ſpecie completa entis. Dicitur quoque ratio, quidditas, & ratio quidditatis, quia ab ea præcipuè ſumitur rerum naturalium definitio. Dicitur finis, ac terminus, vel quia ipſa primo terminat materiæ infinitatem, & indifferentiam, vel quia finis eſt ac formalis terminus generationis, dicitur verè ſimulacrum diuinæ naturæ, participata ſimilitudo diuina, quædam proles, quia eſt incompleta quædam imitatio ſubſtantiarum ſeparatarum, dixi incompleta, quia non eſt forma per ſe exiſtens: ſed informans, adde etiam, quod propriè loquendo compoſitum potius, quam forma, nomine prolis appellandum eſt, quia ſolum compoſitum propriè fit. Vocatur lux, quod omnia exornet, ac diſtinguat, quod lumine ſuo ipſa videatur ad eiusque notitiam ceterorum omnium perfecta cognitio reuocetur, & quod nihil ſit in intellectu optabilius cognitione formæ ſubſtantialis ſicut oculis, nihil clarius aſpectu lucis, quod vt colores varia lucis participatione diſtinguntur peculiaresque proprietates, ac facultates ſibi vendicant: ita res naturales varia participatione formarum ſubſtantialium, gradus perfectionis, virtutes, inſtrumenta, & operationes habeant. Præterea Ariſt. 4. Methaph. 5. tex. 22. formam ſubſtantialem appellat nomine qualitatis, materiā autem nomine quantitatis, tum quia qualitas eſt nota quædam & inditium formæ: quantitas autem materię, tum quia omnem variationē formæ ſequitur variatio alicuius qualitatis: acceſsionem autem & deceſsionem nouę materię,

Vlti.

accesio,& decesio nouæ quantitatis(vt suo loco dicitur.)Vnde infertur tot esse formas substantiales, quot sunt entia naturalia quod dixerim contra Mirandulanum, & Arquilinum,contra quos lib.2. de anima latior reddibit sermo.

ARTICVLVS. III.

Vtrum quælibet forma petat suam propriam materiam?

Con Conclusio affirmatiua est Arist. vbiq; docentis ad aliam formã alia materia est, & non quodlibet fieri ex quolibet subintelligе proximè,& immediatè.Probatur con-

Pro.1 clusio,nam licet omnium horum inferiorum materia prima,sit eiusdem speciei secundum se,tamẽ dispositiones quibus redditur proxima materia huius, & non alterius formæ,debent esse diuersæ: materia enim prima nude sumpta non magis appetit vnum formam quã alteram,atque adeò vt sic non magis causabit,nec recipiet vnã, quã alteram,nec receptam conseruabit aut expellet:ergo vt determinetur magis ad vnam, quam ad alteram indiget aliquo determinãte(vt lib sequẽti dicetur)& ita materia prima vt sic dispositа,& determinata,erit propria talis formę, cumq; formæ substantiales,vt dictum est sint distinctæ,& habeãt, distinctas facultates virtutes,atque operationes quibus conseruantur in materia,& quibus corruptis, corrumpuntur & ipsa,& ita necessario exigunt distinctas materias non primas: sed proprias, seu proximas: quemadmodum enim citharedus determinato instrumento, vtpote cithara citharizare valet concentumque facit, & armoniã,non autem tympano,vel fistula, & sicuti pictor penicillo determinatè, non serra, imaginem depingit & delineat,ita substantialis forma cum vnaquæque substantialiter ab alia distinguatur,sitque principium distinctarum operationum propriarum, necessario prærequirit materiam sic,vel sic dispositam, in qua tales operationes valeat exercere: non enim forma rationalis poterit actuare materiam plantæ dispositionibus sygillatam, nilla enim non poterit ridere, obiectum cognoscere ambulare,&c. Neque è cõtra forma plantæ in materia hominis poterit substẽtari, quod innuit Arist.2. secundo de anima, illam definiens quod sit actus corporis Physici organici:idest est actus materiæ naturalis,& physicæ,non artificiosę,& corporis organici, idest dat vt quo esse corporeum materiæ istæ sic,vel sic dispositæ. Vtrũ autem forma habeat propriam existentiam ex dictis patet,&id probat Durand.in 2.d.1.quæst.4. ad vltimum. Scotus 12. Metaph. quæst. 7. Contrarium tamen tribuitur Soncinbi.q.23. Tamen certum est non solum habere propriam existentiam: sed & per illam existere prius natura,quam sit vnita materiæ vt patet ex Arist.5. Metaph, tex.16.dicente,musica est ante hominem musicũ similiter patet ex

dictis

dictis qualiter forma rationalis inter omnes formas habet subsistẽtiã, secundum quam potest naturaliter separari à materia:imo quod reliquę(prętęr animam rationalem) si a materia per diuinam potentiã separarentur ,non conseruarentur naturaliter,quia tam in fieri,quam in conseruari pẽdent ad illa. Vtrũ autem anima rationalis vt sic,sit natura, lib.sequenti. Vtrum vero forma substantialis possit recipere magis & minus.Et vtrum formę substantiales,possint esse infinitę secundum speciem,commodius proprijs in locis disputabuntur.

QVAESTIO QVINTA

DE QVIDDITATE ENTIS NATVRAlis quantum ad eius tertium principium quod est priuatio.

REstat tertium principium entis naturalis, ꝙ ab omnibus ponitur extrinsecum & solum in fieri explicare, de quo quatuor sunt videnda, primo quid sit. Secundo de eius distinctione generica specifica,& numerica.Tertio si priuatio formę producendę sit principium rei naturalis, & quomodo. Quarto, si distinctũ sit a materia,& quomodo.

ARTICVLVS *I.*

Vtrum priuatio sit negatio formæ?

NEoterici quidã surrexere, qui asserũt,quod priuatio vt sic est quid mixtum etiã in recto ex negatione,& positiuo: ita vt sit negatio aptitudine mixta quod probãt nonnullis argumentis, quæ quia facilia,& ex dicendis facilime soluentur,prætereo.Soncinas vero affirmat priuationẽ existere actu extra intellectum,quia priuatio est a parte rei secluso intellectu, vere enim a parte rei homo est cęcus,licet nullus intellectus id consideret,& ita Arist.septimo Metaphy. aut malum,&c.esse in rebus:at malum formaliter priuationem dicit, &.4.Metaphy.primo numerat priuationes inter entia: ergo priuatio est aliquid: ergo est ens ergo est quid positiuum,ergo non est negatio hęc enim nihil est.

Conclusio,priuatio formaliter est negatio formę in subiecto apto *Cõcl.* nato,ita Arist.ca.vltimo huius, vbi docet priuationem esse per se non ens S.Th.1.pa.q.48.art, 1.2. &.3. vbi ar.1.in corpore art, quod nomine mali significatur absẽtia boni,&ad primum inquit quod omnis priua

tio in quantum huiusmodi habet rationem mali, ergo secundum illum priuatio tantum est absentia boni, tribuitur etiam Sonci. 10. & 12. Metaph. q. 15. probatur conc. priuatum esse formaliter loquendo non est esse subiectũ, hoc n. secũdũ se capax est, & priuationis, & formæ, & ita aliquando habet formã aliquando priuationẽ illius, neq; est ipsũ esse ad recipiendã formã formaliter loquẽdo, quia vt supra demonstratũ est ipsitudo subiecti nõ tollitur per aduentũ formę ad recipiendã illam, priuatio vero omnino tollitur, nec potest dici ꝙ priuatio sit ipsa forma, cum priuatio, & forma sint oppositæ: ergo nihil aliud superest, quod possit dici de priuatione nisi ꝙ est negatio formæ, nõ quæcumq; sed talis speciei negationis, idest negatio formæ aptæ esse in tali subiecto secundum suam naturam, ita vt sit illi connaturalis licet priuatio dicatur aliquando etiam respectu potentiæ obedientialis, quo pacto homo dã natus dicitur priuatus visione Dei cum tamen illa priuatio nõ sit homini naturalis, sicut neque forma, qua priuat nec principiũ illius formę.

Obie. Sol. Dices, quid ergo addit priuatio super negationẽ. Resp. quòd sumitur dupliciter vel in communi, vt abstrahit à negatione quę est priuatio, & ab ea, quæ est pura negatio vel sumitur pro pura negatione, quæ non est priuatio. Primo modo sumpta differt à priuatione sicut superius ab inferiori. Secũdo modo differt sicut species ab specie, vnde sicut cæcitas supra priuationẽ addit, quòd sit priuatio potentię visiuę, sic priuatio supra negationem in cõmuni addit, ꝙ sit negatio formæ aptæ esse in tali subiecto, & similiter similitas supra curbitatẽ sumptam in cõmuni, addit ꝙ sit curbitas nasi: vnde sicut illud superius formaliter nihil importat positiuum, sic nec species essentialiter sub illo cõtentæ. Hunc modum dicendi forte significabit Aristoteles. 4. Metap. tex. 6. dicens. Priuatio dicitur negatio intra genus, ideſt, est species contenta sub genere negationis sic explico S. Tho. 1. p. q. 48. art. 2. ad primũ dicentem, ꝙ habitus est ens simpliciter, pura vero negatio est non ens simpliciter: at priuatio neutrum est: sed distat ab vtroq;: forte voluit ꝙ differt vt superius ab inferiori, vel quod priuatio, saltem pro cõnotato importat verũ ens, cui soli potest cõpetere priuatio, at pura negatio de non ente simpliciter, & omnino dici potest, hæc enim est vera, chimera est non videns, hæc falsa, chimera est cæca.

Ad argumentum iam respondeo cum S. Tho. q. 1. de malo art 1. ad. 2. & 1. p. q. 48. art. 2. & Caiet. ibidem, Capreol. in. 2. d. 34. q. 2. ad. 1. cõclusionem, & cum Ferrarie. 2. cõtra gẽt. c. 9. priuationem sine vlla operatione intellectus esse in rebus, non quidem positiuè: sed priuatiuè remouendo entitatem aliquã. Vnde idem est dicere tenebręsunt & lux non est vbi apta erat esse quomodo Augustin. libro de Gene. ad literam explicat illud Gene. 1. tenebræ

1.tenebræ erant ſupra faciem Abiſſi,& ita priuatio non eſt ens rationis,niſi fingatur vt forma poſitiue in hęrens:ſed eſt realis priuatio, quæ poteſt dici:non tam ens rationis,nec vero ens reale:ſed reale nõ ens.Vnde reale quod reperitur in rebus aliud eſt ens aliud non ens. Vnde merito Ariſtot.vbi ſupra ait priuationem eſſe per ſe non ens,vt autem aliquid non ſit non indiget conſideratione intellectus, & ita principium illud,quodlibet eſt vel non eſt,ſignificat omne id quod in rebus reperitur.Confirmatur,quia
Conf. à parte rei ſine vlla intellectus operatione dãtur corruptiones formaliter,licet vt ſic nihil ſint poſitiuũ, priuationes autem ſunt termini formales corruptionis,licet non ſẽper,ergo.Cur autem natura patiatur priuationes cum ſint quædam mala.Reſp.S.Thom.1. part. q. 48. arti.2.ad.3.rerum naturam exigere, vt quæ deficere poſſunt aliquando deficiant.Prętерea patitur mala vt ex illis conſurgant bona V.C. corruptionem ignis,vt generetur aer, occiſionem aſini, vt conſeruetur leo, ſicut Deus patitur iniquitatẽ, vt reſplendeat iuſtitia vindicans, & patiẽtia ſufferens,& licet ex malo immediatè non appareat conſurgere maius, imo ſæpe, neque æquale bonum:ſed tandem conſurgit,ſed de hoc alibi.

ARTICVLVS. II.

Vnde priuatio ſumat ſuam vnitatem generică ſpecificam,& numericam?

DIco primo breuiter,priuatio ſumit vnitatem, & diſtinctionẽ 1. Cõ
genericam, & ſpecificam à forma clus.
qua priuat,ſenſus eſt, priuationes diſtingui ſuo modo ſicut habitus, quibus opponuntur:atque adeò reperiri in illis etiam ſuo modo genera & ſpecies ſicut in poſitiuis. Probatur concluſio,præſentia formæ nihil aliud eſt, quam ipſa forma ſe ipſa dans ſubiecto eſſe formale,& qualis eſt ipſa forma, talis eſt omnino illius præſentia:ergo ſimiliter talis etiam erit priuatiuè eius abſentia,quia non eſſe tale in ratione non eſſendi eſt quale ipſum eſſe quod negat:ergo priuatio eſt tale nõ ens,quale ens eſt forma cuius eſt illa priuatio, vel qualis eſt præſentia formæ,quod dixerim quia priuatio poteſt ſumi vel pro ipſo quaſi actu, ſeu forma priuatiua,& ita per ſe opponitur actui, & formæ poſitiuæ, vel pro ipſa abſentia,quæ eſt quaſi effectus formalis ipſius priuationis, & opponitur præſentiæ formæ,quæ eſt eius effectus formalis poſitiuus;vnde conſtat quòd quemadmodum formę, quædam ſunt ſubſtantiales quædam accidentales, ſic etiam priuationes ſubſtantiales quædam ſunt, &c.Et ita reductiue ſunt collocandæ vnaquæque in prędicamento formę qua priuat.

Dico ſecundo, quando formæ 2. Cõ
ſunt numero diſtinctæ, etiam priclus.
uationes diſtinguũtur numero,licet ſint in eodẽ ſubiecto, & præterea, licet forma priuata ſit vna numero, poſſũt dari in diuerſis ſubiectis priuationes illius numero diſtinctæ.

Probatur prima pars, quia si materia mea est priuata diuersis animabus rationalibus numero distinctis non video cur illæ priuationes non numero distinguãtur, eò pacto quo differunt numero accidentia, quæ sunt in eodem subiecto. Dices hæc non differunt numero, quia distinctio numerica accidentis sumitur à subiecto cui inhæret. Respondeo negari non posse quod calor, & species existentes in eodem igne distinguantur numero, vt dictum est. Secunda pars probatur, quia diuersæ numero materiæ possunt informari mea anima rationali, & nihilominus non possunt esse priuatæ vna numero priuatione, cum sint diuersa subiecta: ergo dantur priuationes numero differẽtes, licet priuent vna & eadem numero forma: vnde constat tot esse priuationes in quauis materia, quot formarum est naturaliter receptiua successiuè, neque enim (vt aliqui putant) priuatio formę est vnica tantũ respectu formarum, quas non habet in communi nam sicut ipsa non est capax formarum in communi sed singularum formarum in particulari, ita neque eius priuatio est respectu formæ in cõmuni: sed respectu particularium. ¶ Dices priuatio semel amissa per aduẽtum formæ potest ne iterum reddire? Resp. consequẽter iuxta supradicta, quod non, nisi respectu animæ rationalis, respectu cuius tantummodo, & non aliarum, materia eadem numero quæ fuit semel informata anima mea rationali V.C. potest naturaliter informari iterum eadem.

Pro. 1 pars.

Obie.

Solu.

Pr. 2. pars.

Obie.

Solu.

Dico tertio: Ex dictis in hoc, & præcedenti articulo infertur, priuationem non posse propriè dici idẽ numero cum subiecto in quo est. Probatur primo, quia nulla magis distinguntur, quam non ens, & ens: Priuatio autem est non ens, subiectũ priuationis est ens, ergo. Secundo, materia est subiectum priuationis: ergo non est ipsa priuatio. Tertio, ex priuatione, vt termino à quo generatur res, (vt dicetur) at ex materia, non ita: sed ex subiecto manente cum regenita: ergo. Quarto, priuatio contrariatur formæ, materia non, ergo. Dices priuatio non est res diuersa à subiecto cum non sit res, ergo est idem cum illo. Nego consequentiam, eadem enim aut diuersa non dicuntur, nisi quorum vtrumq; est simpliciter positiuũ. Dices secundo, ergo inter subiectũ & priuationem datur distinctio rationis, & non realis, vt concedunt Soto, & alij. Respondeo, distinctionem realẽ dici dupliciter, vel quando est distinctio inter rem, & rem simpliciter, vel quando est distinctio à parte rei, secluso intellectus operatione: primo modo, nõ est distinctio realis inter subiectũ & priuationẽ, (vt patet,) est tamen secundo modo, quia à parte rei secluso omni intellectus operatione, ille qui est actu cęcus, vt sic, distinguitur ab eo, qui est visibus actu, tanquam ens positiuum actu ab ente quod est priuatiuum actu. sed quid ad Arist. asserentem, quod materia & priuatio sunt idem numero? Respondeo primo, quod materia vt sic & materia vt priuata eadẽ numero

3. Cõ.

Pro. 1 Sec. Tert. quar. Obie 1. Solu. Obie 2. Solu.

ro materia est quia idem est subiectum formæ, & priuationis. Secundo possunt dici vnum numero negatiue, non diuersa numero quia priuatio non ponit in numero cũ sit non ens.

ARTICVLVS III.

Vtrum priuatio formæ sit principiũ entis naturalis?

Ar.1 Sec. VIdetur quod non, quia ex dictis priuatio est formaliter nõ ens: ergo non potest esse principiũ entis, cum ei opponatur. Secundo, principium manet in re cuius est principium, priuatio autẽ non manet in ente naturali, sed illius forma, vt sibi incompossibili destruitur, ergo non est principium entis naturalis. ¶ Dices, quod maior tantum habet verum de principio in facto esse non de principio in fieri, quod est priuatio. Contra ex Arist. hic priuatio est principium per accidens, ergo non est principium in fieri, neque in facto esse, quia ad vtrũque requiritur ratio principij per se.

Not. Aduertendum, quod si puram generationis naturam consideres, priuatio non requirit aliquã precedentem formam in termino à quo, sed tantum dicit negationem & carentiã formę fiendæ in termino ad quem in subiecto capaci, & ita absque tali forma positiua potest fieri generatio, & productio, vt constat in luminis generatione, sed quia natura materiæ est, quod sem per sit, cum aliqua forma, hinc est quod etiam in termino à quo debet habere generatio substantialis aliquam formam positiuam, quæ coniungitur per accidens cum priuatione formæ fiendæ, & ideò priuatio est terminus à quo per se generationis, V.C. non ignis, formave ro positiua V.C. aqua quæ est sub nõ igne, est termin⁹ à quo per acci *Conc.* dens. ¶ Sit cõclusio priuatio formę producendæ est principium per se entis naturalis quoad fieri, non tanquam pars: sed tanquam terminus à quo. Patet, quia Arist. hic docet tantum dari duo principia per se entis naturalis scilicet materiam, & formam, nec vnquam distinxit inter principia mutationis, & principia rei, ergo voluit solam materiam & formam esse principia intrinseca entis naturalis, tam in fieri, quam in facto esse, tam quã partes illius, in quo sensu docet ex illis principijs fieri rem per se in quę res per se dissoluitur: res autem per se tantum dissoluitur in materiã, & formam quatenus ad inuicẽ disiunguntur, ergo priuatio non est pars entis naturalis, & est principiũ vt probatum est supra, ergo solum in fieri, & vt terminus à quo. Præterea, fieri per se rem intrinsicè nihil aliud est quam eius partes vniri, partes autem vnitæ, tantum sunt materia, & forma: priuatio vero rei generandæ intrinsicè potius repugnat ipsi intrinsecè fieri rei, & ita cum primum res incipit fieri, incipit destructio priuationis rei, quę fit secundũ id, q illi opponebatur, tam quò ad fieri, quam quoad esse.

Præterea motus & terminus mō-
tus non differunt in intrinsica ra-
tione formali formaliter, sed solū
sicut perfectum, & imperfectum,
vt dicetur: ergo quod non constī-
tuit rem in facto esse intrinsice,
nec constituit rem in fieri; ergo pri
uatio solum potest esse principium
vt terminus a quo per sui diffitio-
nem. Tandem, non ens non potest
esse principium intrinsecum entis
realis, sed priuatio est non ens: er-
go. Quod autem priuatio sit prin-
cipium per se ipsius fieri rei tanquā
terminus a quo patet, quia ad fieri
rei per se requiritur vt subiectum
recepturum de nouo formam ali-
quam sit priuatum illa, quia quod
est in actu sic, non pōt. fieri in actu:
atq; adeo fieri in actu præsupponit
id quod fit esse in potētia respectu
talis actus, id est, esse priuatum illo.
At vero, quia esse in actu ex vi hu-
ius, quod est esse in actu non petit
vt tale ens actu sit in potentia vel
fuerit, ideo priuatio dicitur princi
pium generationis non rei genitę,
ipsius fieri, non ipsius quod est fac-
tum esse, quia rei habenti esse, per
accidens est quod fuerit aliquando
sine illo esse, id est, priuata: sicut
lapidi quiescenti in proprio loco
non conuenit per se quod illum lo
cum acquisierit per motum an
non tali motu in talem locum. Vn-
de cum ait Aristotel. musicum per
accidens fieri ex albo: ex immusico
vero per se, & Sanct. Thomas secun
do libro huius lectione quinta, &
sexta, æs est causa statuæ, non au-
tem insigurarum? Aristotel. loque
batur de priuatione ipsius fieri: at S
Thomas de illa respectu ipsius facti
esse. ¶ Dices, ergo priuatio tātū est
conditio sine qua non, ipsius gene-
rationis: non ergo recte appellatur
principium. Respondeo, non esse
appellandam conditionem tan-
tum cum sit terminus a quo per se
sicut punctum non est per accidens
in linea, sed potest dici per se prin-
cipium lineæ licet non sit pars illi-
us, sic etiam priuatio dicitur prin-
cipium, id est, initium seu termi-
nus a quo ipsius fieri rei, & hac ra-
tione posset quodāmodo dici prin
cipium intrinsecum, non tanquam
pars; sed tanquam terminus, quo
pacto punctum initiatiuum lineæ
potest dici intrinsecum illi. ¶ Dices
secundo, situt priuatio formæ intro
ducendæ dicitur principium pro-
ductionis, cur non similiter, & pri-
uatio formæ expellendę: nam sicut
ille est terminus a quo, sic etiā hæc
termsnus ad quem, & sicut in linea
datur punctum a quo incipit ex
trinsice, sic etiam datur puntum in
quo terminatur extrinsice. Respon
deo, fieri de nouo per se petit fieri
ex non tali, vt ostendimus, at per
accidens est, vt inde consurgat alte
rius præexistentis expulsio: hæc e-
nim per accidens intenditur a na-
tura ratione generationis, & ideo
non dicimus priuationem formæ
præexistentis esse principium per
se rei generandę.

Ad primum patet ex dictis Ad.
quæstione secunda, quod ad ratio-
nem principij per modum termini
a quo non requiritur ratio positi-
ua entis imo potius eius priuatio,
quia quod est non fit: sed quod non

est,

est. Vnde, quamuis non ens non possit esse pars compositiua entis, vt manet probatum: nihilominus potest esse principium, vt terminus a quo, quia ad hoc solum requiritur, vt sit id post quod immediate succedit aliud sicut post tenebram succedit lux & sicut post non ens succedit ens, & ita sicut tenebra est principium lucis per modum termini a quo, ita & non ens respectu entis.

Ad.2 Ad secundum bene ibi responsum est, ad impugnationem dico, quod est per accidens respectu facti esse: est autem per se respectu fieri respectu cuius solum est principium.

Obi. Dices, priuatio, quia coniungitur in fieri cum materia habet esse principium; ergo etiam erit appetitus alicuius quartum principium, nã ita se habet respectu materię, sicuti priuatio.

Solu. Respondeo, quod appetitus nõ differt à materia in ratione principiandi; vtrũque enim per modum subiecti principiat, priuatio vero per modum termini a quo incompossibilis est cũ forma.

Ob.2 Dices secundo ergo a priuatione ad habitũ est regressus per naturam: consequens est falsum & contra Arist., vt dictũ est in logica, sequella tenet, quia quemadmodum ante generationẽ rei est carentia formę generandæ in materia, vt subiecto capaci ex qua vt principio naturali reducatur materia ad actum, ita post corruptionem manet in materia carentia formæ corruptæ, vt in subiecto capaci: ergo ex priuatione, vt principio reduci poterit talis materia ad actũ formæ amissæ, & ita per naturam erit regressus, &c.

Respondeo quod prima carentia est in subiecto capaci formæ respectu agentis naturalis quod potest illam formam numero inducere cum hactenus nunquam fuerit inducta & ita generatio naturalis est. Secunda vero carentia licet sit in subiecto capaci nõ tamen respectu agentis naturalis, quia semel amissam formam non potest iterum naturale agẽs reunire materiæ sicque non est regressus per naturam. Quid autem sit ista carentia, & cum quo identificata articulo sequenti.

Solu.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum priuatio sit distinctũ principiũ realiter a materia?

Ar.1 QVod sic suadetur primo ex Aristotele multis in locis, generatio vnius est corruptio alterius, generatio autem vt patet realiter distinguitur a materia, siquidem identificatur cum forma quæ realiter differt a materia: ergo corruptio etiam debet realiter a materia differre: sed corruptio idẽtificatur cũ priuatione sicut cum eius termino ad quem, ergo de primo ad vltimum priuatio realiter differt a materia. Ex alia vero parte videtur quod non distinguatur realiter, quia maior vnitas includit minores, vnitas autem numerica est omnium maxima, ergo quę sunt vnum numero sunt etiam vnum specie & genere, sed materia & priuatio ex Aristotele hic, sunt vnum numero; ergo sunt vnum spe-

ſpecie & genere, & conſequenter idem omnino etiam ratione.

Ter. Tertio, ſi priuatio diſtingueretur a materia realiter maxime ratione formæ qua priuat, ex hac autem parte nõ, quia alias tot deberẽt priuationes multiplicari in materia, quot ſunt formę quibus priuant, & ita iam non eſſet vnum principium priuatio: ſed plura, quia ex pluribus priuationibus non poteſt vnũ principium fieri,

Nota Aduertendum quod licet ſit vnica tantũ actio in generatione, & corruptione, duplex tamen eſt mutatio aut formaliter, aut realiter, cuius ratio eſt quia actio reſpicit tantum perſe formam ab agẽte productam, & cum illa identificatur expulſionem vero prioris formæ tantum reſpicit per accidens, vt ſæpe dicitur, quia forma genita incõ poſsibilis eſt cum corrupta, ſicuti ab ipſo agente per accidens corruptio intenditur, quia nullum agens intendens ad malum, ſicut eſt corruptio, operatur, & ita cum ſit vnica forma producta in generatione, vnica tantum eſt & actio: ſunt tamẽ duæ mutationes, quia ſunt quatuor termini forma genita, & eius priuatio; quæ ſunt termini generationis, forma corrupta, & eius priuatio, quæ ſunt termini corruptionis taliter, quod ſi generatio, & corruptio ſunt realiter idem, quum vtraque identificatur actio ſicut idẽtificatur motus cum actione, & paſſione, ſi vero generatio, & corruptio ſunt mutationes realiter inter ſe diuerſæ, cum vtraque realiter nõ poteſt identificari actio, alias daretur in humanis myſterium Trinitatis, id eſt eadem res cũ duabus realiter diuerſis identificata: ſed neceſſario, cum altera tantum earum identificatur, & potius cum generatione, quam cũ corruptione, quia generatio identificatur cum forma genita cum qua etiam identificatur actio generationis.

Secundo notandum cum Ferra. hic & alijs, q̃ diſtinctio realis alia eſt propria, & hac cum ſit relatio realis petit extrema realia, qualia ſunt Petrus, & Paulus, alia vero eſt realis minus propria, quę reperitur inter ea quorum vnum non eſt aliud, & ſic genus & ſpecies ens reale poſsitiuum, & priuatiuum, diſtinguntur. Vnde rurſus propria diſtinctio alia eſt poſsitiua: alia negatiua, poſsitiua, quæ inter duo extrema poſsitiua verſatur quorum vnum à parte rei non eſt aliud, negatiua vero quando alterum extremum eſt poſsitiuum negatiuum alterum, vt diſtinctio quæ eſt inter Petrum, & Adamum. No. 2

Dico primo, materia & priuatio ratione ſaltem differunt ita vt non ſint omnino idem. Patet, multa verificantur de priuatione, quæ non de materia, & ècontra: de priuatione enim dicitur, quod ſit formaliter non ens, quia non ſit pars ſubſtantiæ, neque perſeueret in cõpoſito: de materia vero quod ſit formaliter ens, pars ſubſtantiæ, in compoſito perſeuerans: ergo ſaltem ratione differunt, quia ſine illa non poſſunt tales prædicationes verificari. Præterea, quæ diuerſimodè ſignificantur, diuerſimode intel 1. Cõ. Pro. 1 Sec.

ligun

liguntur, & consequenter ratione distinguntur, quia in hac diuersitate cognitionis est distinctio rationis, materia autem, & priuatio diuersimode significantur materia vt subiectum in quo est aliud, priuatio vero, vt forma in alio & vt in subiecto existens: differunt ergo ratione materia, & priuatio. *Tert.* Tertio, illa quorum vnus manente ab eo separatur alterum, distingũtur saltem ratione: manente autem materia non manet priuatio: ergo. Tandem sola materia appetit formas priuatio vero non ita, hanc tamen vltimam rationem. Valle. quæst. 10. non admittit quia inquit ille materia quacunque forma quam habet satiata est: aliter violenter esset sub illa sicuti graue extra centrum ergo non appetit formas quas habet sed quidem fallitur author iste, quia materia vt dictum est licet appetat alias formas dum est sub ista, hic tamen sola gaudet quod non *Obie* habet graue extra centrum. Dices, materia, vt est sub ista forma est pars compositi: sed vt est pars cõpositi appetit alias formas: ergo non gaudet ista. Respondetur, quod si *Solu.* particula vt reduplicatiue sumatur falsa est minor: nõ enim quia est pars huius compositi appetit alias formas, bene tamen specificatiue ideſt materia quæ est pars compositi formas alias appetit.

Dico secundo, duplex priuatio formę potest esse in materia: altera *2. Cõ.* formæ generandæ, & hæc præcedit in termino a quo generationis, vt non ignis in generatione ignis, altera formæ corruptæ, & hæc sequitur in termino ad quem corruptionis imo est ipsemet terminus adquem vt non aqua in corruptione aquę: dico ergo, quod quælibet priuatio harum cum sua forma cum qua opponitur directè, non identificatur realiter: ratio est quia quod identificatur cum aliquo, non repugnat esse simul cum illo; repugnat autẽ quod priuatio sit simul cum illa forma cui directe opponitur, vt nõ ignis cum igne nõ aqua cum aqua, non ergo potest realiter identificari cũ sua priuatione illi directe opposita. sed difficultas est. An priuatio vnius formę idẽtificetur cũ alia forma cui non opponitur an potius cum materia vt V. C. non aqua quæ est terminus, adquem corruptionis an identificetur cum forma ignis genita, an potius cum materia: similiter an non ignis, qui est terminus a quo generationis identificetur cum forma corrupta aquę non vero cum materia.

Dico tertio: Priuatio formę generandæ, & materia distinguntur *3. Ter* realiter minus propriè. Patet, quia *Par. 1* sunt duo principia in fieri entis naturalis: ergo vnum non est aliud. Secundo, priuatio ista est, priuatio formæ genitæ quæ ex secunda conclusione non potest cum forma genita identificari, cum eius aduentu expellatur: ergo non identificatur cum forma & consequenter non distinguitur realiter propriè a materia sed necessario saltem vnum non est aliud. Dices, quod generatio identificatur cum forma genita *Secũ.* & corruptio cum priuatione. Vnde cum generatio, & corruptio inter

se

se identificentur, sequitur, quod forma & priuatio debeant identificari & consequenter priuatio sicuti & forma realiter, & propriè distinguitur a materia, consequentia est clara, quod generatio & corruptio realiter non identificãtur, quia cũ vnica tãtũ generatione secũdũ rẽ possunt esse plures corruptiones secũdũ rem: in mixtio enim vnica tantũ est generatio realiter, quia vnicatãtũ forma mixti producitur, plures tñ sunt corruptiones realiter sicut sunt plures formę elemẽtorũ quæ corrumpuntur, de quo alibi: non ergo identificantur realiter generatio, & corruptio, similiter corruptio non identificatur cum suo termino ad quem scilicet, cũ priuatione de qua hic loquimur, quæ est principium generationis, quia talis priuatio est formæ generandæ, quæ illius aduentu destruitur tanquam terminus a quo generationis illi formæ incompossibilis: priuatio autem quæ est terminus ad quẽ corruptionis, est priuatio formæ corruptæ: ergo cũ hac identificatur corruptio nõ vero cũ alia priori: ista autẽ secũda est lõge diuersa a prima sicut est diuersa forma genita a corrupta per quas, vt pet proprios habit⁹ distingũtur vt dictũ est: ergo ex eo, ꝙ corruptio identificetur cũ priuatione formæ corruptæ, male colligitur, ꝙ debeat identificari cũ priuatione formæ genitæ, quæ est principiũ generationis, vt terminus à quo illius. Sed dices, priuatio formæ corruptæ identificatur cum materia in qua manet an potius cum forma genita cui in tali materia cuiungitur? Respondeo. *Obi.*

Et dico quarto. Priuatio formæ corruptæ proprissime est priuatio cum sola que materia identificatur a qua etiã realiter improprie distinguitur. Patet primum, est negatio formæ in subiecto capaci, ergo talis priuatio formæ corruptæ est propriissimè priuatio. Dices, materia respectu nullius agentis naturalis manet capax formæ corruptæ, quia talis forma à nullo agẽte naturale potest reproduci: ergo non est proprie priuatio. Respond. etiam visus in homine cæco in quo nõ remansere causæ proximæ talis formæ & habitus nullo agente naturali potest reproduci sed sola diuina potentia, & cum hoc homo dicitur propriissimè cęcus, & priuatus visu. Probatur secundo, priuatio formæ genitæ ideo identificatur cum materia in qua erat, & non cum forma corrupti, quæ tunc erat in materia, quia materia erat subiectum talis priuationis, sed similiter est subiectum priuationis formæ corruptę: ergo cum illa debet priuatio identificari. Secundo ex dictis generatio realiter differt a corruptione, ergo termini ad quem cum quibus istæ mutationes identificãtur debẽt inter se realiter distingui: terminus autem ad quẽ generationis est forma genita, & corruptionis, priuatio formę corruptæ: ergo talis forma & priuatio realiter differunt: relinquitur ergo quod omnis priuatio sola distinctione reali impropria distinguatur a materia, reali vero propria ab ipsa forma. Tertium patet termi- *Sola.* *2. Pr.*

nas

nus ad quem corruptionis est vt dictum est priuatio talis formæ nō autem materia cum sit ingenerabilis & incorruptibilis: ego distinguitur ab illa, & quia forma realiter differt a materia, & cum illa identificatur generatio, quod generatio, & corruptio inter se realiter differunt quamuis in eis sit vnica tantum actio realiter identificata cum sola generatione cuius inconsideratio multos fecit errare, ex hac vnitate actionis inferendo identitatem harum mutationum inter se cum tamen vt patet non sequatur quia putabant talem actionem realiter identificari cum vtraque quod est falsum ex dictis. Nisi dicamus generationem, & corruptionem inter se identificari. Vnde longe aliter se habet motus respectu actionis & passionis cum quibus identificatur, ac se habet actio respectu generationis, & corruptionis quarū cū sola prima idētificatur, aduerte tamen quod cum priuatio non inhibeat esse positiuum reale, neque potest esse in materia per informationem, neque per inhæsionem, quia hæc duo tantum conueniunt positiuæ formę: sed solum dicitur esse in materia per remotionem, quia remouet formam quę in materia subiectari debebat. Vnde prouenit quod identitas priuationis, & materię non potest esse positiua sicut est identitas rationalis cum animali, ad quod requiritur quod vtrumque extremum sit positiuum formaliter, & quod vnum ab alio realiter non differat, priuatio autem extremum est formaliter priuatiuum, & ita eius identitas cum materia tantum est negatiua, idest eius priuatio & carentia realiter proprie non differt a materia: sed est ipsa materia pro vt sola sine forma consideratur apta informari illa, & sic vnum non est aliud.

Ad argumenta. Ad primum patet, quod non est intelligenda illa propositio in sensu identico: sed quod generatio vnius sequitur alterius corruptionem, quia nec duæ formæ possunt esse simul in eadem materia neque ista sine vlla forma potest cōseruari. ¶ Dico secundo, ꝙ priuatio illa, quæ est terminus ad quem corruptionis est formæ corruptę. Vnde licet illa realiter propriè a materia distingueretur, non sequitur, quod priuatio formæ genitæ sic distinguatur, quæ est principium entis naturalis. Dices, corruptio est mutatio realis, ergo debet habere terminū realē, quia mutationes à termino specificātur: terminus autē corruptionis est priuatio: ergo debet esse formaliter quid positiuū, & ita positiuè poterit cū materia identificari. Resp. quod vt corruptio dicatur mutatio realis, sufficit quod terminꝰ à quo sit realē, & positiuū: est enim duplex mutatio alia productiua, & hæc requirit terminum ad quem realem positiuum: terminum vero à quo negatiuum illius, ꝙ fit, alias nō fieret, alia est destructiua, quæ terminū à quo positiuū, & realē petit, cum fit destructio, & desitio illiꝰ, terminū vero ad quē negatiuum, & talis est corruptio. Ad secūdū, quę sunt vnū numero intrinseca differētia individuali

Ad 1.

Obie.

Solu.

Ad 2.

duali sunt vnũ specie & genere: vnitas vero numerica extrinseca id est conuenientia in eodem subiecto, sub diuerso tamen conceptu specifico, & generico non sunt vnum genere neque specie, & sic se habent actio & passio materia, & priuatio.

Ad vltimũ. Ad vltimum, nihil obstat, quod materia habeat plures priuationes plurium formarum sicut non incõuenit, quod sit susceptiua illarum successiue, sicut autem ab omnibus formis abstrahitur ratio communis principij formalis, sic etiam a pluribus priuationibus, ratio vna communis principij priuatiui generationis in communi. Patet ergo qualiter materia, forma & priuatio dicantur principia naturalia, tantũ enim materia & forma sunt principia rei productę productionis vero ipsa materia est principium vt subiectum, forma vt terminus formalis, & intrinsecus identificatus cum ipsa mutatione, & actione, priuatio vero vt terminus à quo ipsius mutationis, compositum autem ex materia & forma, est quod pręcipue intenditur per mutationem, quo constituto intelligitur finita mutatio de quo tam est.

QVAESTIO VI.
& vltima, de quiddita te cõpositi substãtialis ex materia, & forma.

Cum est de principijs entis naturalis tã in cõmuni, quam in particulari ipsa ergo tractationis ratio postulat, vt tã de illis in communi videamus, qualiter compositum ex eisdem coalescat, de quo sex veniunt explicãda. Primo an partes existant prius natura quam totum. Secundo, an subsistant per se. Tertio an distinguatur ab illis. Quarto, an natura & suppositum etiam distinguantur, & quomodo. Quinto, si actiones sint suppositorum. Vltimo, si compositum sit magis, ens, quam forma & desideratum in natura.

ARTICVLVS I.
Vtrum prius existant partes cõponentes quã ipsum totũ?

QVod materia, & forma non solum sint principia entis naturalis: sed etiam partes quidditatis illius: Patet ex dictis supra. q. 3. habentque intrinsice illius compositionem intrare sed qualiter id habeant pręsens quęst inquirit. Sõ. 7. Metaph. q. 22. & Magist. Soto hic, & lib. sequenti. q. 3. & alij multi vt articulo sequenti magis patebit vnicam simplicem existentiam in composito materiali ponunt distincta realiter a suis partibus, atq; adeo illam per se primo conuenire composito, & ita partes non esse priores composito quo ad existentiã: bene tamen quoad essentiam & causalitatem in quo dicunt differre animam rationalem ab alijs formis quorũ argumenta ex dicendis soluentur.

Conc. Conclusio sit partes componẽtes prius natura existunt quam ipsum compositũ. Ita Sco. 7. metaph. q. 10.

q.10.Duran.in 2.d.1.q.4.ad vltimũ
Prob. colligitur ex Arist.9.Metaph.tex.16 dicente, quod musica est ante omnem musicum. Probatur conclusio independẽter ab illis opinionibus supra positis. Vtrum materia,&forma habeant existentias proprias ad inuicem distinctas. Probatur inquam,omnis causa existit,prior saltem natura, quam suus effectus: (causare enim supponit esse) sed partes sunt vera & realis causa physica compositi causantes illud,quo
Con. ad esse existentiæ, ergo existunt prius natura, quam illa 1. Confirmatur, quia prius natura sunt vniuersalia quam ipsa vnio: tales autem
Obie. sunt partes: ergo prius existunt, quam vniantur saltem natura. Dices,in opinione,S. Tho. quomodo potest materia prius natura existere,quam compositum, siquidẽ nõ existit nisi ex vi vnionis formæ ad illam: non est autem intelligere
Solu. formam,vt vnitam materiæ, quin intelligatur compositum. Respondeo,in illaopinione forma prius natura intelligitur dare esse materiæ, ad hoc vt ambæ simul dẽt esse ipsi composito, quamuis vterq; ille effectus sit simul duratione: Quæres, in quo ergo excedit anima rationalis alias formas, si etiam omnes aliæ existunt prius natura,quã compositum. Respõdeo,quod hæc ita est prius natura, quod ex vi actionis qua creata est fuit producta independenter à materia,&ab hoc quòd est componere ipsum totũ, & ita ex vi illius actionis posset sola existere:at reliquæ formæ,intrinsice ab vtroq; pendent, vnde impossibile est existere se solis, qualiter autem id possit facilius intelligi articulus sequens demõstrabit.

ARTICVLVS II.

Vtrum partes compositi materialis subsistant per se.

VIdetur,quod non primo, quia subsistere per se,excludit omnem modũ essendi in alio:sed partes suppositi sunt in alio scilicet, in supposito, ergo non subsistunt per se. Item, partes substentantur à toto ergo non subsistunt per se, aliàs ipsum totum potius substentaretur in partibus, quam è contra. Præterea ex Aris.cap.de substantia substantia dicitur analogicè de substantijs completis,& incompletis quę sunt per se,quia partes nõ per se primo subsunt, nec sunt per se: sed in toto,in quo secundario subsistant. Quarto,subsistentia, & suppositum sunt idem: ergo si quodlibet est subsistens, ita & quodlibet erit suppositum, & sic tot suppositа erunt in alio,quot partes. Quinto, partes integrales acquirunt per separationem aliquem modum substantialem ratione cuius incipiũt de nouo subsistere,ergo cum actualiter erant partes, non subsistebãt. Sexto, partes essentiales, vt materia,& forma dependẽt adinuicem in esse(vt dicetur libro sequẽti) ergo neutra earum subsistit, materia enim pendet à forma cum ab illa habeat suum esse completum, atq; adeo cum de se materia sit potẽ-

Arist. *Secũ.* *Tert.* *Quar.* *Quin.* *Sext.*

tiale ens,& incompletum,non potest de se esse subsistens,& idem est de forma,quæ pendet in fieri & cõseruari ab illa,sicut accidés à subiecto.Septimo,si aliqua pars haberet subsistentiam,maximè anima rationalis propter eius spiritualitatem: hæc autem dum actualiter est pars hominis subsistit in illo.Præterea tã verè anima est in materia, sicut humanitas Christi in suppositio,hæc autem non habet propriam subsistentiam: sed subsistit subsistentia compositi, nam sicut ex materia & anima fit vnum compositum, quod verè operatur:ita ex humanitate, & suppositio diuino, nec magis subsistentatur humanitas à suppositio,quam anima à materia, nec anima habet operationes magis dependentes à materia, quam humanitas à suppositio. Præterea, quia suppositum non operatur per naturam influendo aliquo speciali influxu distincto ab eo,qui est à natura(vt statim dicetur) sed quia natura est in illo dicitur operari operationes naturę, sed etiam anima est in toto composito, quod propriè dicitur operari:ergo non habet anima operationes magis independẽtes à materia quam humanitas à suppositio.Vnde D.Thom. 1. par. q.5. art.2.ad secundum, optimè notat proprius dici hominem intelligere per animam, quam animam ipsam,quia subsistit,vt pars,sicut homo,qui etiam dicitur videre: sed propriùs homo per oculum:posset tamen assignari disparitas, nã materia taliter terminat animam, vt materia sublata maneat verè anima subsistẽs,sine eo quod fiuat alia subsistentia,at vero relicta humanitas non subsistet quin profluat de nouo subsistentia,quam supplebat verbum in ordine ad humanitatẽ, non vero materia in ordine ad animam.Sed contra, quia humanitas, non alia ratione dicitur non subsistere,nisi quia est in alio:sed anima etiam est in alio, & multo magis, quia actuat & informat illud,ergo etiam nõ dicetur subsistere.Dices, non solum negatur subsistentia ab humanitate, quia est in alio: sed quia est in aliquo,& supplet subsistentiam,quã materia non supplet. Sed cõtra:nam hoc est petere principium,esse enim in alio tanquam in eo,quod supplet eius existentiã, non est aliud,quam esse in alio terminante naturam:sed etiam materia terminat.Item quia non ideo dicitur esse in aliquo,quia aliud solum suppleat: accidentia enim & forma equi non subsistunt,& tamẽ non sunt in alio, tanquam in supplente subsistentiam:ergo.

Sept.

Dico primo quælibet pars suppositi materialis habet aliquã partialem subsistẽtiam. Patet,nam cũ totum sit suæ partes simul sumptæ (vt dicetur) id quod est complete, & adæquatè in toto est incompletè,& in adæquatè in partibus,& q. attinet ad partes integrales,idvidetur manifestum. Nã per hoc quod diuidatur lapis in duas partes, quælibet pars subsistit totaliter:ergo antea erat subsistens partialiter, quia non est corrupta eius subsistentia: sed diuisa ab alia, cum enim subsistentia sit modus intrinsecus natu-

1.Cõ

tæ, non potest corrumpi, sine corruptione naturæ, per diuisionem autem neq; est corrupta, neq; producta natura lapidis: sed tantum ex parte fit totum (vt dixi in logica) ergo. Ité illa natura est extensa, ergo etiam subsistentia est extensa alias erit in vno tantum cubitu v.c. vel indiuisibili. De partibus autem essentialibus patet: nam materia ex dictis prius natura, quam totum habet partialem subsistentiam, ergo, & forma à qua illam recipit. Præterea compositum habet partialē subsistentiam materiæ: ergo non indiget nisi partiali subsistentia formę, alias si propter subsistentiā materiæ haberet aliam completā, qua subsisteret materia, & forma, tunc materia per rationem subsistētem subsisteret, quod implicat. Tandem partes compositi substantiales, scilicet materia & forma sunt substantiæ incompletæ (vt omnes concedunt) ergo etiam subsistentes incōplete, cum etiam subsistentia sit passio substantiæ: ergo eo modo quo alicui conuenit ratio substantiæ, conuenit etiam ratio subsistentiæ. Hæc conclusio magis patebit ex his quæ dicemus infra quarta conclusione, & solutione argumentorū, in quibus dicetur in ipsis partibus esse diuersū modū subsistētiæ.

Dico secundo, materia prima
2.Cō. habet suam propriam, & partialem subsistentiam, licet receptam a forma prius natura quam sit in composito, etiam in veriori sententia S.Tho. quam defendo. Patet, quia ex dictis prius natura existunt partes substantiales, quam totum ipsum: ergo quælibet per se habet ex. stat consequēter partialiter. sed subsistentia est passio substantiæ: ergo materia prima cum sit substantia, ex dictis etiam subsistit per se. Dices, subsistere semper ad subsistētiam compositi cuius est pars. Sed contra hoc est primo, quod tunc non est compositum. Secūdo, quia militant eædem rationes, quibus probauimus non posse existere ad existentiam compositi. Præterea, quia si materia nullam haberet formam, verè intelligeretur subsistēs partialiter: ergo per hoc quod habeat formam non amittit suam subsistentiam. Dices amittere illam, quia fit pars compositi ad cuius subsistentiam dicuntur partes subsistere: atque adeo non subsistunt in se: sed in toto. Sed contra, quia non aliter dicuntur subsistere ad subsistentiam compositi, quam existere ad existentiam illius, sed sic existere non tollit quin pars habeat suā partialem existentiam modo explicato: ergo. Adde quia esse in alio tanquam in composito, non tollit subsistētiam componentis, alias nec personalitas verbi, nec diuinitas subsisterent, quia est in Christo, tanquam in composito, quod ex illa, & ex natura humana resultat. Tandem, quia alias etiam pars integralis, quia est in toto non haberet partialem subsistentiam, quod est manifeste falsum (vt probatum est.)

Dico tertio: Anima rationalis etiam dum est in corpore habet
3.Cō. suam propriam subsistentiā partialem. Ita expresse D. Thom. 1. parte

quæstione 55.artic.2. & tertio,ad secundum,& quæstione 76. articulo 5.Hæc cõclusio posset probari hac ratione, quia anima prius natura quã intelligatur vnita materiæ, est per se creata: ergo subsistens: sed per vnionem nihil amisit, ergo. Hæc tamen ratio non est efficax cum etiam militet de humanitate Christi,quæ priùs natura est creata quam vnita verbo;creatio ergo nõ semper terminatur ad rem vt subsistentem, sed sufficit vt terminetur ad existentem,vt sic,& ita procedit præcedẽti articulo. Aliter ergo probatur, quia anima dum est in corpore habet eundem modum substantialem ac quando est separata,quia per hoc quodvniatur corpori non amittit aliquã perfectionem substantialem, aliàs melioris conditionis esset anima extra corpus,quam in illo, quod falsum demonstrabitur tertio de Animi, cum autem est separata habet subsistentiam,non enim subsistit in alio:ergo subsistit per se:&consequẽter dicẽdum est in corpore.Ex quo patet,animam ex eo,quod corpori coniungatur non amittere aliquẽ modum ex eis,quos haberet separata,imo acquirit denuo alium modum,qui est vnio substãtialis cum materia:atque adeò per separationem nullum modum de nouo acquirit:sed potius amittit illum vnionis.Dices,per hoc, quod anima vniatur materiæ amittere aliquem modum,scilicet subsistentiã quod non arguit imperfectionem,cũ loco eius alium sibi perfectiorem acquirat,scilicet vnionem cum materia:perfectius enim est illi vniri cũ materia,quam per se subsistere(vt dicetur) & ita per separationem amittit anima modum vnionis,& acquirit modum subsistentiæ.Hęc est sententia Caieta 3. p. quæstio 6. artic.3.& videtur D.Tho. ibidem asserẽtis,quod si anima Christi Domini,ante vnionem esset creata haberet modum rei,quem per vnionem necessariò amitteret: sed licet hoc probabile videatur: non tamen est verum nec de mente D. Tho (vt infra dicetur,) nam præcipua ratio ex qua Arist.& D. Tho. colligunt immortalitatem, est ex eius subsistẽtia,ex qua sic arguitur. Operationes animæ existentes in corpore sunt independentes à materia:ergo ipsa anima est independens à materia:ergo subsistẽs, nam ex operatione consequitur esse, & si anima non esset subsistens, eius operationes non magis essent independentes à materia,quam operationes formæ ignis, quia ad omnes concurrit materia subsistentiãdo formam quæ illas elicit, & ad nullas concurrit specialì influxu proprio ipsius materiæ cum materia non habeat actiuitatem, quare solum esset differentia ex parte subiecti materialis, quia materia non est subiectum operationum animæ rationalis. bene tamen aliarum formarum.Imo etiam ex ista differentia sufficienter colligitur animam rationalem esse subsistentem adhuc in corpore, quia ipsa sola efficit, & recipit suas actiones, acsi non esset vnita corpori:ergo ita est subsistens ac si non esset vnita cor-

Pro.

corpori, tenet consequentia, quia actionis sunt subsistentium) vt dicemus infra.) Et ita Arist. licet, 2. de Anima tex. 64. asserat, quod anima non irascatur, neque ambulat sed homo, quia istæ sunt operationes communes cum materia: at tertio de anima cap. 4. ait quod anima sapit, & intelligit, quia istæ sunt operationes propriæ illius, & spirituales, & D. Thom. de potentia, quæst. 3. articulo. 9. ad sextum dicit, quod esse animæ non cõsistit in vnione animæ ad materiam. Item quia materia etiam si fiat pars compositi nõ amittit subsistentiam partialem quam de se habet (vt dicebam secunda conclusione) ergo neque anima. Tandem, quia si anima dum est in corpore non subsisteret, ita se haberet in illo sicut humanitas in verbo consequens tamẽ est falsum, nã sicut humanitas non subsistit per se dum est in verbo: si tamen ab illo separaretur, statim flueret in illa subsistentia: ita anima in corpore, hoc autem esse falsum: patet, quia Doctores communiter concedunt animam absolute esse subsistentem dum est in corpore, & habere proprias operationes independentes ab illo, quod non potest absolute concedi de humanitate, & ita consequenter asserunt animam non dependere in esse a materia: humanitatem autem pendere in esse a verbo: Sed contra esse in alio opponitur subsistentiæ: sed anima in corpore est in alio: ergo non est subsistẽs. Si dicas esse in alio opponi perfectę, & completę subsistentiæ, quæ dicitur suppositalitas non) vero alteri. Contra intra latitudinem partialis subsistentiæ tanto minus res subsistit, quanto magis dicitur esse in alio: anima autem in corpore habet modum essendi in alio, quem non habet separata: ergo separata habet aliquem modum subsistẽtiæ quem non habet in corpore, Respondeo esse in alio a quo pendeat & recipiat esse, oponitur subsistentiæ formali, non vero esse in alio dando ei esse, alias materia nõ subsisteret: imo nec verbum diuinum (vt dicebam supra) anima autem rationalis non pendet a corpore, etiam dum est in illo. Dices, materia ergo non subsistit cum recipiat esse a forma. Nego cõsequentiam, quia quamuis recipiat non tamen est in alio. Dices est in composito. Respõdeo, non est in illo, vt in subsistente, sed vt pars ipsum componens.

Dico quarto: Suppositalitas, vt sic componitur ex partiali subsistentia partium componentium ipsum suppositum. 4. cõ

Patet, nam quid quid habet totum, habet a partib⁹ cum totum nihil aliud sit, quam suæ partes simul sumptæ: sed habet suppositalitatem: ergo hãc habet a partibus, quod amplius explicatur. Nam sicut ipsum totum est, quid cõpletũ in esse entitatis essentialis, & in esse existẽtis actualis, ita & in esse subsistentis, ergo sicut totum in esse entitatis essentialis resultat ex partibus vt essentiales sunt, & totum in esse subsistentis actualis ex partibus, vt existentes actualiter sunt, ita totum in esse subsistẽtis ex partibus vt subsistentes sunt. Vnde sicut quælibet pars compo-

nens totum eſſentiale & completum non eſt quid eſſentiale completum ſed incompletum, & ſimiliter eius exiſtentia non eſt completa, ita nec ſubſiſtentia. Quare ſicut ignis verbi cauſa non eſt forma nec materia ſed quid compoſitum ex illis, ita ſuppoſitalitas ignis neq; eſt ſubſiſtentia formæ, nec materiæ ſed quid compoſitum ex illis. Ex quo patet ſicut eſſentia, vel ſubſiſtentia dicitur analogicè de toto, & partibus, ita ſubſiſtentia dicitur analogicè de ſubſiſtẽtia totius, & de ſubſiſtẽtia partiũ, & ſicut eſſẽtia videtur nomen proprium compoſiti: ita ſuppoſitalitas videtur nomen proprium ipſius ſubſiſtentiæ totalis, & compoſitæ ex alijs partialibus. Secundo, nam vnio ſubſtantialis, qua materia vnitur formæ, vna totaliter eſſet, non duplex partialiter tenens ſe ex parte vtriuſque (vt dicitur ſecundo de Anima). ergo ſimiliter ſubſiſtentia, quod ſpecialiter oſtenditur in homine, quia ſi in illo ſubſiſtentia eſſet vnicus tantũ modus ſimplex, vel ille eſſet materialis, & ita per illum non poſſet ſubſiſtere anima, vel eſſet ſpiritualis, & ita per illum non poſſet ſubſiſtere materia. Item, vel eſt in toto homine ratione vtriuſque partis adæquatè, & hoc non vt omnes concedunt, vel ex ratione vnius partis & ita non poteſt eſſe in alia. Præterea in quolibet compoſito materiali non eſt alia entitas præter materiam & formam; ergo ſi aliquis modus identificatur cum compoſito debet identificari cum materia & forma; ergo non poteſt eſſe vnus omnino ſimplex, quia cũ materia, & forma realiter diſtinguantur, implicat eundem modum cum illis identificari. Nã quæ ſunt eadem vni tertio, &c. Præterea, anima rationalis habet per ſe veram ſubſiſtentiam incompletam, etiam dum eſt pars hominis (vt dictum eſt) ergo, vel præter hanc eſt in homine alia ſubſiſtentia vel nõ, ſi non: ergo ſubſiſtentia partis eſt ſubſiſtentia totius, & cum illa ſit incompleta, & homo non habeat aliam, ſubſiſteret incomplete, ſi autem habet aliam; ergo vel eſt ſubſiſtentia partialis materiæ, & tunc ſequitur intentum, vel habet aliquam ſimplicem ſubſiſtentiam totalem & hoc non, quia iam anima vere ſubſiſtit: ergo fruſtra eſt alia ſubſiſtentia per quam illa ſubſiſtit, ergo ſufficit alia per quam ſubſiſtat materia: ergo illa tantum eſt.

Ad argumenta, in principio. Ad arg. reſpondeo ſuppoſitum ſubſtantiale, quod eſt omnino & perfectum ſubſiſtens condiſtingui adæquatè cõtra purum accidens, quod eſt omnino exiſtens vnde quo aliqua entitas magis recedit ab accidenti, eo magis accedit ad ſuppoſitum ſubſtantiale, & participat magis rationem ſubſiſtentiæ, & quia in hac latitudine ſunt plures gradus ſubſiſtentiæ, in primo gradu eſt ſubſiſtentia totalis & completa, quæ excludit omnem modum eſſendi in alio, & hæc ſola dicitur ſuppoſitalitas perfecta (vt dicebam quarta concluſione) ad hanc reducitur illa ſecũdum quã ali-

aliquid est subsistens in se: sed per continuationem aliarum partium & ideo quælibet pars dicitur esse in toto, & hęc reperitur in partibus integralibus, quę à prima essentialiter non differt, sed sicut pars ligni a toto ligno: in secundo gradu est illa, qua aliquis est ita per se subsistens, vt nullo modo sit in alio, vel pendeat ab illo: vt ex sua natura petat esse in alio, & hæc est in anima rationali separata, & in materia si esset nuda ab omni forma sed non dicitur propriè suppositalitas (vt dictum est) & probat Gabriel. in. 3. dist. quinta quęstione vnica, articulo tertio & ita Caieta. supra vocat animam separatam semipersonam, ad hanc reddicitur ea quam tales partes habent, etiam dum actualiter sunt in toto, quia vt diximus est eadem subsistentia, licet sit adiuncta cuidam modo vnionis ratione cuius actualiter sunt partes & in toto. In tertio gradu est illa subsistentia, qua forma corporea est in materia a qua depẽdet in fieri, & in conseruari: dicitur tamen subsistentia, vt distinguitur contra inexistentiam, & inhærentiam accidentis, & ex hac partiali subsistentia, & ex ea quę est in materia resultat subsistentia totalis suppositi. Ex his & dictis in conclusionibus patet ad primum, & secundum & tertium argumentum. Ad quartum, dicendum esse maximam differentiam inter animam in materia, & humanitatem in verbo. Nam anima vere subsistit partialiter, nõ tamen humanitas imo & forma ignis habet de se aliquam partialem & imperfectam subsistentiam, quã non habet humanitas in verbo, atque adeo ex omnibus gradibus subsistentiæ modo enumeratis. Pro cuius explicatione aduerte vt dicetur secundo de Anima in composito esse vnum totalem modum vnionis, licet sit duplex partialiter alter qui se tenet ex parte materię: alter ex parte formę, qui modi taliter vniunt vnam partem alteri, vt v. c. modus quo vnitur forma materię, sit in ipsa forma, & respectu talis vnionis, forma solum terminat extrinsicè: si ergo esset tãtum modus ex parte formæ, & non ex parte materiæ, tunc quidem forma intrinsice informaret materiam, & materia extrinsice tantum terminaret formam quia tamen implicat formam informare materiam quin materia actuetur etiam intrinsice forma, ideo non potest esse primus modus quin sit secundus, & ideo ad inuicem se intrinsice perficiant. Ex quo patet differentia inter materiam in ordine ad formam, & inter personalitatem diuinam in ordine ad suum compositum, nam materia intrinsice terminat ita vt informetur, & ex parte sua etiam perficiatur, & habeat modum realem: at vero personalitas diuina non ita terminat humanitatem neque in se habet modum vnionis, sed talis modus se tenet intrinsice, & ex parte solius humanitatis, extrinsice autem ex parte personæ. Ex his etiã patet quare materia, licet habeat subsistẽtiã partialẽ modo explicato ex eo q̃ est pars cõpositi, nõ dicitur suppositũ quia vere

informatur & recipit intrinsecum esse à forma: at personalitas diuina, licet cum humanitate constituat quoddam compositum, quia tamẽ non informatur, nec recipit intrinsecũ esse ab humanitate: ideò propriè est suppositum completũ per se nec dicitur subsistere ad subsistẽtiam compositi, quod constituit, sicut dicitur etiam de materia, &c. Ex his etiam patet secundo cur materia non dicatur dare subsistentiã formæ, quæ ab ipsa dependet in esse, sicut personalitas diuina dat subsistentiam ipsi humanitati, quia materia est quid incompletum, & magis pendet à forma in suo complemento, quam forma ab illa. Vnde non habet sufficientem vnitatem, vt in illa subsistat forma, nisi ipsa forma mediante sua partiali subsistentia ad id iuuaret illi tribuendo esse prius natura, quam sint in toto ad hoc quod ambæ simul componant totum, quod primo, & per se subsistit: at personalitas diuina est quid complete subsistens potẽs alia subsistentare. Præterea, quia subsistentia materiæ cum sit inferioris ordinis, & materialis, nõ potest supplere subsistentiam animæ, quę est separabilis, neque aliarum formarum, at suppositalitas diuina potest supplere subsistentiam humanitatis cũ omnia eminenter contineat. Ex his colligitur tertio animam rationalem in Christo habere aliam dependentiam, quam non habet anima in nobis, non solũ enim pendet a materia, quoad vnionem mediante qua constituit hominem: at in Christo præter hoc pendet à verbo tamquam à supposito subsistente, & subsistentante, & ita in morte Christi anima amisit priorem modum dependentiæ, non autẽ secundum, & id optime S. Tho. vbi supra in tertia conclusione asseruit, quod si anima Christi esset creata ante vnionem, haberet modum realem quem necessario per vnionẽ amitteret, quia licet haberet subsistentiam propriam, eam deperderet eo ipso quod à verbo assumeretur: ex quo etiam tãdem colligitur, quod dicebam in tertia concluſ. quod anima nostra per separationem propter vnionem ad corpus nõ admitteret alium modũ vnionis. Sed cõtra, prius natura anima subsistit, quam vnitatur materia (vt determinatum est supra,) sed prius natura fuit vnita materiæ, quam vniretur verbo; ergo prius natura erat anima rationalis subsistens, quam vniretur verbo, ergo fuit assumpta cũ sua subsistentia. *Obie.* Respõdeo, sufficit, vt prius natura existat, quam vnitatur materię: intelligitur autem subsistere post vnionem cum materia. *Solu.* Sed contra, etiam si non vniretur materiæ maneret in se subsistens: ergo non spectat vnionem cum materia, vt fruatur eius subsistentia: ergo sicut prius natura exiſtit, quã vniatur: ita & prius natura subsistet cũ in subsistentia nullo modo pẽdeat à materia. Respondeo, licet id naturaliter eueniat: at Deus præuenit sua suppositalitate illam naturam, & ita impediuit, ne fluere subsistẽtia ab aliqua eius parte ad eum ferè modum, quo dicitur præuenisse animę Beatissimę Virginis ne labem *Resp.*

bem originalem contraheret (& ſicuti etiam capite de quantitate dictum eſt) Deum ſupplere, & impedire paſsionem corporis quantitatiui, quæ eſt extenſio occupatiua loci ab ipſa quantitate corporis Chriſti in Euchariſtia.

ARTICVLVS III.

Vtrum actiones ſint ſuppoſitorum.

Ar. 1 ACtiones eſſe ſuppoſitorum dupliciter poteſt intelligi. Primo quod à ſuppoſitis tantum fiant. Secundo, quod in ſuppoſitis tantum recipiantur: ſed neutrum eſſe verũ ſuadetur. Calefactio, quæ eſt à calore exiſtente in aqua, eſt vera actio: ſed non eſt ab ipſo ſuppoſito, quia ſuppoſitum non agit niſi per formam ſibi connaturalem: at illa forma eſt contra naturam aquæ: ergo non agit per illam. Secundo, actio Sec. qua fit aliquis effectus eſt ab eo in quo eſt virtus ad talem effectum: ſed virtus nõ eſt in ipſo ſuppoſito: ſed in forma productiua effectus, nam ſuppoſitum, ſine forma non ageret: bene tamen forma ſine ſuppoſito, ignis enim ſine calore non calefaceret: bene tamen calor ſeparatus ab igne, vt patet de facto in accidentibus Euchariſtiæ: ergo potius actio eſt à forma quam à ſuppoſito. Tertiò aliquę formę, & naturę agunt antequam intelligãtur Ter. eſſe in ſuppoſito, quia ab humanitate v.c. prius emanant propriæ paſſiones, quam ſuppoſitalitas: talis autem emanatio eſt per veram actionem (vt dicetur tertio, & quinto huius & ſecundo de Anima) natura ergo vere agit, & non ſuppoſitũ: maior autem conſtat, quia ſuppoſitum eſt, quid completum conſtans omni perfectione ſibi debita: ergo non intelligitur eſſe ſuppoſitũ antequã intelligatur habere omnes ſuas perfectiones. Confirmatur, ipſa ſuppoſitalitas eſt quędam paſsio ſubſtantiæ completæ vt ſic, & illa non dimanat à ſuppoſito vt ſic ſed à natura, ergo.

Quod autem nec ſecundo modo id habeat verum, probatur primo, nam potiſsimæ actiones ſunt generationes cum habeant perfectiſsimum terminum, ſcilicet ſubſtantiam, iſtæ autem non recipiantur in ſubiecto: ſed in materia prima (vt probabilis opinio tenet) ergo. Secundo in eo recipitur actio, in quo eſt potentia paſsiua illius: talis autem potentia aliquando eſt in ſolo accidenti, & non in ſuppoſito, quia ſuppoſitum non habet potentiam paſsiuam ad hoc vt intendatur: ergo actio intenſiua immediate recipitur in qualitate. Tertio, accidentia in Euchariſtia ſuppoſito primo miraculo non indigent alio, nec virtute ſupernaturali, vt recipiant in ſe alia accidentia, vt calorem frigus, &c. ergo naturaliter poteſt actio recipi in aliquo etiam ſi non ſit ſuppoſitum.

Dico primo, actiones non ideo 1. Cõ. dicuntur ſuppoſitorum, quia ſuppoſitum ad illas habeat ſpecialem, & intrinſecum influxum. Patet nã dupliciter poteſt intelligi ſuppoſi-

tum intrinsicè concurrere ad actiones. Primo quia ratione suppositalitatis operetur, & hoc non, nã suppositalitas (vt dictum est) nõ est entitas completa: sed modus rei: ergo non potest ex se habere aliquam actiuitatem: hoc enim est proprium formæ completæ: habere enim virtutem ad efficiendum effectũ realem, arguit habere entitatẽ realẽ. Secundo potest intelligi quod ipsa natura substantialis, quæ per talem modũ est subsistens, intrinsicè concurrat ad omnes actiones, quæ fiũt ratione formę in se subsistentis, & hoc etiã falsum est, nã ignis non cõcurrit cum calore speciali influxu distincto ab eo quo cõcurrit calor, cum calor ipse separatus eodẽ modo concurrat. Præterea, quia etiam naturaliter calor eodem modo cõcurrit ad actionem cum est in igne ac cum est in ferro, vel aqua, &c. ergo illa actio non prouenit ab influxu suppositi, sed ab influxu solius caloris. non enim possent tam distincta suppositа habere influxum eiusdem rationis. Tandem, nam alias ad quamlibet operationem humanitatis Christi non solum requireretur influxus naturæ: sed etiam alius distinctus ipsius suppositi diuini, quod est falsum: sed de hoc alibi.

2. Cõ. Dico secũdo, actiones sunt suppositorum denominatiue tantum. Ita Durandus in tertio, distinctione octaua, quæstione 12. & explicat S. Thom. 1. parte, quæstione 75. articulo secũdo. Hæc conclusio potest intelligi, primo actiuè, secundo passiue, & vtroque modo probatur. Nam ad actionem efficiẽdam, vel recipiendam requiritur entitas actualis, quia effectus realis nõ est nisi ab entitate, & in entitate reali, & existenti: sed id quod primo, & per se existit est ipsum suppositum, & in illo omnes formæ substentantur, ergo omnis actio cuiuscunque formæ tribuitur ipsi supposito tamquam primo substentanti ad agendum enim, vel patiendum requiritur esse: sed hoc habent formæ a supposito: ergo supposito tribuitur ipsum agere, vel pati tamquam conferenti primam & potissimam virtutem, scilicet esse, sine quo forma non potest agere vel pati: specialiter autem hoc habet verum in ordine ad actionẽ efficiendam, & ita intenditur ab Aristotele primo de Anima, capite 4. tex. 64. cum enim actio proueniat ex perfectione agentis, requirit in illo perfectionem in suo ordine completam, vt efficere possit: sed hanc habet à supposito: ergo. Sed suo modo etiam intelligo in ordine ad actionem recipiendam, quod videtur Arist. intendere secundo Metaphy. capite primo, vbi ait actiones & generationes omnes in singularibus versantur: ita explicat Scotus in quarto distinctione 12. quæstione tertia ad secundum, & probatur. Nam quę non sunt per se, non possunt per se agere, nec pati: operatio enim proportionatur cum esse: suppositum autem est, quod per se habet esse quamuis hic vere Arist. aliud videatur intendere, loquitur enim de actione circa quam versatur ars, & de hac inquit

quit non versatur per se loquendo nisi circa suppolita singularia: medicus enim per se non curat nisi Socratem, quamuis per accidens etiam curet hominem. Vnde patet cognitionem secundum illum per se versari circa vniuersalia: loquitur enim ibi de actione, vt distinguitur contra operationes speculationem enim intendit Arist. minus conducere ad actiones exercendas quam experientiam: sed eo modo quo cognitio, versari circa vniuersalia potest etiam aliquo modo appetitio. Nam quidquid potest cognosci per intellectum, potest amari per voluntatem: quando autem intellectus cognoscit vniuersale, & non singulare, voluntas non tendit in singulare: sed in vniuersale, & ita Aristoteles secundo Rethoricorum ad Theodetem capite de more art, quod odium potest esse circa genera, aut contra rationem, &c. quamuis aliquo modo tales actus tendant in singularia: obiectū enim appetitus est in ordine ad existentiam, quæ non reperitur nisi in singularibus, sed præter has omnes aliæ actiones versantur circa singularia, vt patet ex dictis: ergo colligitur subsistentiam ad operationes solum requiri, vt conditionem sine qua non, quæ necessario sic deducitur, omne agens agit inquantum est in actu: ergo ab eo habet per se agere a quo habet esse in actu. Præterea omne, quod est, vel est in se, vel in alio: si est in se, ergo subsistit, si in alio, ergo saltē illud aliud subsistit.

3. cō. Dico tertio. Præscindendo natu-

ram à suppositalitate, principalius tribuitur operatio naturæ, quam suppositalitati. Patet, nā ita se habent ad esse, sicut ad operari, sed in esse entitatiuo perfectior est natura, quam suppositalitas, cum illa sit totum esse naturæ rei, suppositalitas autem tantum sit modus. Item vnitas principaliter tribuitur naturæ, ergo entitas & ratio operandi, patet consequentia, quia vnitas sequitur entitatē rei, & hoc est fundamentum, quare nomina substantiua accipiant vnitatem, vel pluralitatem à natura, & non à suppositō (vt dicebam in Sumulis parte prima) quod tradit Diuus Thomas prima parte, quæstione 39. artic. tertio & de potentia, quæstione nona, articulo sexto, sicut in Deo, quia est vna natura, licet sint tria suppositā, datur vnus Deus, & si daretur natura humana in tribus suppositis essent vnus homo. Vnde natura se habet tamquam ratio formalis constituendi numerum, suppositalitas autem se habet, vt conditio sine qua non. *Prob.*

¶ Dices ergo pari ratione vnum suppositum habens tres vnitates essent tres homines. Respondeo negando consequentiam, nam licet hic sint tres rationes formales, ex quibus sufficienter possint resultare tres homines, non tamen dicuntur, tres, quia non sunt tria suppositā, quæ possunt recipere tres denominationes, sicque tres vnitates in vno supposito essent ex defectu denominati, & non ex defectu denominantium vnus homo. Vnde Christus Dominus licet habeat *obie.* *Solu.*

beat duas naturas, quia est vnum suppositum dicitur vnus, & non duo hoc dixerim de nominibus substantiuis, nomina enim adiectiua sequuntur pluralitatem suppositorum. Vnde vna albedo in tribus suppositis denominaret tria alba, ratio disparitatis est, quia substantiuum significat per modum substantiæ quæ ex se habet vnitatē, vel pluralitatem, & ideo ex vnitate, vel pluralitate formæ significatæ tanquam scilicet ex ratione causa & principio vnitatis, vel pluralitatis accipitur vnitas, vel pluralitas, quia tamen nomen adiectiuū significat aliquid per modum alteri adiacentis: accidentia autem recipiunt vnitatem, vel pluralitatem ex subiecto, ideo adiectiuum suam singularitatem vel pluralitatem accipit ex supposito tanquam ex ratione, & causa suæ singularitatis.

Obic. Sed contra, nam magister, & artifex sunt nomina substantiua sicut & homo: sed ab vna arte, & ab vno magisterio, in tribus existente dicerentur tres artifices, & magistri. ergo & tres homines. Respondeo negando consequentiam, quia licet artifex sit nomen substantiuum nō tamen substantiam significat: sed accidens, quamuis posset aliquando adiectiue sumi, vel nego minorem non enim dicuntur tres diuinæ personę tres artifices orbis nec tres omnipotentes.

Ad argum. ad 1. Ad argumēta in principio, Ad primum respondeo aquam vere calefacere per calorem, quia talis denominatio quæ est agentis principaliter influētis tribuitur ipsi calori: si autē ille calor existēs in aqua produceret ignem tribueretur igni. Nam respectu calefactionis calor est agēs principale respectu cōbustionis ignis (vt libro sequenti dicetur.) Ex dictis in tertia conclu. patet ad secūdum, sufficit enim ad hanc denominationem, quod res existat per se licet nō sit suppositū verum nec complete subsistens, vt patet in anima separata & accidentibus Eucharistię. *Ad 2.* Ad tertium dico prius natura esse suppositum quā resultēt passiones: suppositalitas enim pertinet ad perfectionem substantiæ, quæ est prior accidenti ad quod pertinet passio, & sufficiens complementum substantiæ intelligitur habere natura pro illo priori. *Ad 3.* Ad alia ad primum, Respondeo, generationes possunt dici recipi in suppoſito, quia recipiuntur in forma, vt actuante materiam: cum enim generatio identificetur cum forma est enim forma infieri, vel in vniri intellige tāquā modus ipsius formę cum illa identificatus: atque adeo in illa immediate receptus: dicitur autem recipi in materia quatenus est actio qua forma immediate recipitur in materia vel iam diximus, hoc potius verificari in efficientibus, quam in recipientibus. *Ad alia.* Ad secundum & tertium patet proportionabiliter ex his, quæ modo diximus ad priora argumenta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum tam materia quam forma sint partes quidditatis compositi naturalis?

Supra

SVpra.q.3. de materia part.1.non nihil de hoc diximus, nunc autem simul de materia & forma pro complemento doctrinæ dicemus. Veteres illi Peripatetici totã quid ditatem a forma prouenire asserue runtita Alphrod.2. Metaph. tex,12. Themist tertio de anima tex.9 .&. 38.Simpli.ibidem Auerro,3.Metap. commento. 1. &. 34. Linchonien.2. Post. Albert.2.Phi.text.28.&.7.Met. q.12.Nymph.1.Phi.&.7. Metaphysi. Suncin.ibidem.q.16. dicit esse probabile Cimara Teoremate.39. dicit materiam esse de essentia non tamen de quidditate, refert pro se comentato.7.Metaph.tex,34. idem videtur sentire Caietanus prima.p q.76.articulo tertio.

Nihilominus conclusioaffirma
Conc. tiua est Arist.1.&.2.libr, huius dicentis materiam esse principium non modo generationis sed etiam rei genitæ & materiam ac formam esse principia substantialia, & vtrã que esse naturam:& primo de anima inquit non posse aufferri materiã a definitionibus rerum naturalium, & ob id increpat iuniorem Socratem dicẽtem ponì materiam in diffinitione,non vt partem quidditatis:sed vt subiectum eius,&.8. Metaph.3.text.15.& lib.9. id finem, quidditatem materialem esse vnã partẽ,quia componitur ex actu & potentia idem fetiunt.S.Thom.7. Metaph.text.34.&.1.p.q.75.art.4.& de ente.& essentia.c.2.&.1. Contra gent.c.21.& 1.libr.quarto.c.81.Scotus in.2.d.12. Marsill.ibidem, q.13.art.2 Duran.in.4.l.44.q.1.Sonci.7.Metaph.q.16. hoc reputat probabilius. Iabell.7.Metaph.q.9. significat satis Aurce.5.Metaph.c.4.&.17. Boetius in prædicamentis, & quidem formam esse de quidditate entis naturalis fatẽtur omnes quotquot statuũt formas in entibus naturalibus de materia ergo simul idem esse asserendum tenent authores citati & patet.1.ex S.Thoma.1. p.vbi supra,ad naturam & quidditatem specificam pertinet id quod significat definitio: sed definitio rerum naturalium significat simul formã & materiam,ergo. Secundo, in homine forma scilicet anima rationalis non est eius quidditas,quia alias si verbum diuinum solam animam rationalem assumpsisset, diceretur assumpsisse hominis essentiam & quidditatem atque adeo diceretur homo. Consequens est contra omnes Theologos,3,p,articulo.5.ex Athanasio dicente sicut anima rationalis & caro vnus est homo & ex Damasceno,3.libro. c.3. & 12. & ex Ambro.libro de incarnatione verbi Agusti.de ciuitate Dei. Confirmatur,quia si sola forma esset tota hominis quidditas: ergo Christus quod concedit Hugo infra citandus in triduo fuit verus homo:homo enim nihil aliud est quã quidditas hominis subsistens.Præterea queretur,quod ad hoc vt idem homo numero resurgeret, sufficeret habere eãdem numero formam licet materia non esset eadem numero quod consequens concesit Duran.in.4.d.44.q. prima ad primum non tamen sine temeritate vt decernunt Theologi:quo autem pretosensu non sit dicendus alius ho-

mo

mo a se ipso puero alibi. Tertio, forma naturalis ex se habet esse forma informãs, & nõ per se existẽs: ergo ex se est partialis quidditas: ergo datur altera pars quiditatis. Cõfirmatur primo, quia alias ens naturale esset quidditatiue actus totũ, & non compositum ex potentia Physica & actu. Confirmatur secundo, forma non tribuit esse ens totaliter absolute: ergo nec totam quidditatem. Vltimo, quia opposita sententia fauet errori impositio Platoni, formas esse assistentes, non vero informantes. Vnde consequenter dixit, formam hominis esse totalem eius essentiam vt refert San. Thom. q. 75. art. 4. fauet etiam Stoicis dicentibus corpus esse tantum ergastulum animæ.

Conf. *Cõf.*

Rationes contrariorum, & præcipuè Hugonis de sancto victore. 2 lib. de sacramentis. p. 1. c. 11. Gãdens. 7. Metaph. q. 12. Nymph. ibidem & hic. 5. lib. facile solbuntur aduerten do ab Aristotele ipsam formam vocari speciem, definitionem, quidditatem, & ab ea ipsum compositum habere esse hoc aliquid (vt dictum est) & vnum quodque esse, & nominari simpliciter tale, non propter materiã: sed propter formam & quod ea quę proprie dicitur natura essentia est eorum, quæ in se vt talia sui motus principium continent, &c. quibus & alijs locis diximus solum velle quidditatẽ præcipue sumi a forma magis quam a materia propter rationes a nobis supra positas, & ideo ab ea præcipue sumi abstractionem prædicatorum vniuersaliam. Dico præterea in quibusdam illorum locis loqui Aristo. de forma totius quasi dante esse ipsi suppositо, quomodo humanitas dicitur forma hominis, alia testimonia Arist. quę afferũtur difficiliora, conficta sunt vt lib. sequenti patebit. Tandem aduerte quod si Deus poneret formam hominis in materia cœli (quam suppono esse distincte speciei a materia horum inferiorum) licet quoad formam Physicam posset tunc cœlum dici eiusdem speciei cum homine, & licet diceretur vere homo, & animal rationale: tamen Physicè non esset adęquate & complete eiusdem speciei cum homine, quia non habet eandem materiam in specie, & hac ratione quidam vt Medina. 3. p. q. 31. arti. 4. in fine dicunt, quod si Christus assumpsisset materiam cœli non esset homo, sicut contra Ddrand. dixi supra, non dici eundem numero hominem, qui licet habeat eãdem numero formam, nõ tamen eãdem numero materiam.

ARTICVLVS V.

Vtrum compositum sit magis substantia, & ens, quam forma, & sit potissimũ q̃ desideratur in natura?

CImara Theoremate. 10. negat Albert. 2. de Anima tract. 1. c. 3. Nymph. 7. Metaph. quęstio. 5. omnes dicunt quod forma est magis ens, & substantia, quam compositum. Probant. 1. ex Arist. varijs in locis.

Sent. *quo-* *rund.* *Pro. 1*

locis, quæ longum esset recensere.

Secũ. Tert. Secundo ratione, compositum habet esse ens a forma: ergo forma est magis ens. Tertio, illa est perfectior substantia quę minus habet de potentia; forma autẽ est actus: cõpositum vero est mixtum ex potentia & actu: ergo. Confirmatur, nam forma est simplitior ergo magis ens.

Conc. Pro.1 Conclusio tamẽ affirmatiua est Arist. hic: c.9. text.84.&7. Metap. c. 8.& S Thom.1,p.q.90.arti.2. probatur primo, compositum includit formam,& prętera materiam, quę est entitas aliqua substantialis, ergo perfectius est forma. *Secũ. Tert.* Secundo, compositum est finis, tam formę, quam materiæ: ergo perfectius illis. Tertio, existit vt quod, & conaturaliter manet separatum a quouis ente: forma vero non existit nisi vt quo,& ita vel non potest naturaliter esse separata ab ipso composito, vel saltem si separetur erit in statu quodammodo violento. Vnde patet, quod præcipue quod intenditur in productione est compositum, quia id præcipuè fit quod præcipue est,& ita forma, nec materia non tam producuntur quã cõproducũtur (excipio animam rationalem) quę nunc in generationibus creatur quasi effectens completum.)

Ad. Ad auctoritates Arist. Resp. cũ tantum asserere formam prius esse compositoi sed non principaliorem vel dicit esse principaliorem materia, vel comparat formam substantialem cum eius potentijs, & operationibus: ijs enim illa perfectior est,& ita ens primo & per se, desiderat formam quę est actus primo dans esse simpliciter, postea vero potentias,& tandem ipsum operari, quę sunt actus secundi simpliciter loquendo, sicut inter operationes prius desideratur prima, quam secunda vt prius desiderat homo esse sapiens, quam docere. Hinc est quod cum primum homo infirmatur, statim in illo extinguntur omnia desideria operationum, vt addiscendi, docendi,&c. quia tunc maxime intẽtus est in desiderium essendi, quod ne corrumpatur timet dũ infirmus est. Sed dices operatio est vltima perfectio entis & vltimus eius finis, ergo est perfectior ipso. Ad hoc libro sequenti patebit, interim tamen vltimus finis, quo, est propter illud ens, quod potest dare illum finem. Ad primam rationem dicendum primo compositũ nõ habere esse eius a sola forma, sed a materia vt patet ex dictis. Secundo nego consequentiam, quia forma non est ens propriè: sed quo aliud est ens. Ad secundam illa est perfectior substãtia, quę minus habet potẽtię,&c. intelligitur in substãtijs completis: forma autem informans, licet non componatur ex potentia substantiali est tamen componibilis cum illa,& per idem patet ad cõ firmationẽ. Dices compositum nõ est aliquid aliud substantiale, quã sunt partes, scilicet materia & forma: materia autem habet esse a forma (vt dictum est.) ergo totum esse compositi est a forma, & consequẽter est magis ens forma, & magis substantia, quam compositum argumentum hoc perit articulum sequentem. *Ad. ratio.* *Ad 2.* *Ad 3.* *Resp.*

ARTI.

ARTICVLVS VI.

Vtrum compositum distinguatur a suis partibus cõponentibus, & quomodo?

QVæstio ista communiter ab omnibus ex professo, & merito in hoc libro examinatur, est.n. eius doctrina ad multa proficua, ne dicam necessaria, & quasi fundamẽtum multorum, qua infra dicenda sunt. Vnde nil mirum si in eius explicatione, plus solito immoremur præsertim cum sit vltima huius primi libri.

1. Sẽ. In hac re varij sunt modi dicendi, primus est quorundam quos refert Ioãnes de Neapoli quodl. 2. q. 7. quos ipse sequitur & Vall. hic refert etiam contro. quarta asserentium totum homogeneum non distingui realiter a suis partibus, bene tamen compositum ether eogeneũ: Alij vero quos refert Perei. 7. Phi. c.

2. Sẽt. 18. absolute dicunt, omne totum distingui realiter a suis partibus per quosdã modos essendi in alio sicut partes in toto vel essendi id in quo est aliud, sicut totum respec

3. Sẽt. tu partium, quorum rationes, quia nullius fundamẽti pretereo. ¶ Tertius modus dicendi est Scoti dicentis, totum distingui realiter ab omnibus suis partibus simul: ita quod supra illas addat tertiã entitatẽ distinctã realiter a partibus omnibus quod solum concedit de toto essentiali saltem in. 3. d. 2, q. 2. quem sequuntur plures Thomistarum Capreol. in. 3. d. 2. Erbeus quodl. 2. q. 14. Iabell. 7. Meta. q. vlt. Sonci. ibidem Ferrar. hoc lib. &. 4. contra Gent. c. 81. Caieta. 3. p. q. 6. art. 1. ad primum. Probant primo quæ sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se: si ergo partes essent idem realiter cum toto, essent idem realiter inter se. Pri. Consequens est falsum quia materia, & forma realiter differunt; ergo totum distinguitur realiter a suis partibus: imo hinc sequeretur quod partes essentiales hominis, & integrales inter se, non differrent realiter, quia partes essentiales sunt idem realiter cum suo toto, quod est homo, & partes etiam integrales sunt idem realiter cum suo toto quod est homo: ergo inter se idem realiter. Secundo, omnis causa realis & propria distinguitur realiter ab effectu: partes aũt sunt causa esse realis & proprij totius, quia totum est realiter, & proprie compositum, & partes proprie componentes: componens autẽ realiter & proprie causat compositum: ergo, Tert. &c. Tertio, Compositum realiter generatur, & corrumpitur absque eo quod partes componentes generentur, & corrumpatur quia in generatione hominis anima rationalis non generatur cum fiat per creationem, nec materia prima quę præsupponitur neque etiam in desitione hominis vlla illarum desinit esse; ergo compositum, seu totum realiter distinguitur a partibus componentibus. Quarto & vl Quar timo, ex Arist. 5. Metap. t. 14. tex. 16. to. sex non est bis tria &. 7. Metaph. tex vltimo inquit quod syllaba Ba. nõ est B. &. A. &. S Metaph. text. 15. to-

tũ

totum non eſt coaceruatio partiũ, ſed aliquid præter partes,& 4. lib. huius text.23.totum eſt in partibus & è contra; quę omnia nõ poſſunt ſaluari,niſi totum diſtinguatur ab omnibus partibus, & ita expreſſè Sanctus Thomas in 3.d.26. art.3. totum non eſt propriè ſuę partes:ibidemque ſubdit in Chriſto non tãtum fuiſſe animam, & corpus, ſed formam totius.Dices,omnia ſaluari diſtinctione rationis totius à partibus,quia ſimiles poſſunt fieri prædicationes de fundamento, & relatione,ſunt enim iſtæ veræ: Relatio eſt in fundamento,& relatio eſt aliud à fundamento,& tandem ſola ratione differunt. Contrà, In diuiſione reali membra debent eſſe realia & realiter diſtincta: ſed Ariſt.2.de Anima in principio,&7. Metaphyſicę,text.3. diuiſione reali (vt patet) diuiſit ſubſtantiam in materiam,formam, & compoſitũ.

4.Sẽ. Quarta ſententia generaliter docet totum non differre realiter ab omnibus partibus ſimul, & tribuitur Sancto Thomæ. 4. contra Gent.c.51.dicenti,quod humanitas eſt materia,& forma ſimul coniuncta:& 1.p.q.75.art.4. dicenti hominem eſſe corpus,& animam ſimul. & 1.Secundę.q.13.art.1.& hãc ſequũtur antiqui Græci,vt Simpl. Themiſtius,Philoponus,Durandus, Soto,Aſtudillo,& Valleſius hic, Iandunus 7.Metaph.q.10. Auerro. ibidem commento 17. & alij multi: rationes huius infrà ponentur. Vltimus tandem modus dicendi excogitatus a Iunioribus,& Toleto, qui has duas vltimas ſententias conatur in medium redigere, & conciliare.q.8.dicẽs,ꝙ totũ ab omnibus partibus cõplexiuè ſumptis diſtinguitur realiter:& hoc concernit argumentum Scoti,& generaliter ipſe affirmat de toto per aggregationem,ſubdit tamen quòd ab omnibus ſimul ſumptis complexiuè, & vnitiuè non diſtinguitur realiter, & in hoc ſequitur ſententiam Sancti Thomæ, ſicque nullum argumentum ſoluit.

Vlt. Sent.

Notandum,quòd quanuis compoſitum & totum ſumi ſoleat pro perfecto, etſi nullas habeat partes, ſicut dicitur quod totus Deus videtur a Beato,quod totus Deus eſt vbique,id eſt perfectus:hic tamen non ſumitur, niſi pro compoſito ex partibus,& ita quæſtio inquirit de compoſito, non de toto: quot ergo modis dicitur compoſitum, dicitur & totũ,compoſitum autem tot modis dicitur, quot cõpoſitio, à qua denominatur: hęc autem, vt colligitur ex Sancto Thoma. 1.p. q.3.& Magiſt.Zumel ibidem per varios articulos,ſex modis poteſt variari:quia vel eſt cõpoſitio per accidens,vel per ſe.ſi primum, vel ex ſubſtantia & accidentibus, vel ex pluribus ſubiectis per aggregationẽ,& eſt primus modus, in quo ſi partes ſunt qualitates actiuę vel paſſiuę,totum dicitur poteſtatiuũ, quia partes ſunt potentiæ ad operãdum,ſicut eſt anima reſpectu intellectus & voluntatis, quæ qualiter à toto diſtinguãtur, libris de Anima dicetur.Quãdo autẽ partes ſũt ſubſtãtiæ cõpletæ,dicitur totũ per aggregationem, & de huiusmodi

Nota.

nulla fit mentio ab authoribus, nisi à solo Toleto. Si vero est compositio per se, vel rationis, vel realis: si primum, vel potentialis, & ita resultat totum vniuersale, cuius partes dicuntur subiectiuę (vt dictum est in Logica) & hic est secundus modus compositionis vel actualis, & ita resultat totū actuale, cuius partes sunt genus, & differentia, & de vtroque dictum est. Si verò compositio est realis, vel Physica, vel Metaphysica: Si primum, vel essentialis, ex materia & forma, & est quartus modus: vel integralis ex partibus quantitatiuis, & est quintus modus, in quo si partes sunt eiusdem denominationis, vt partes aquæ, dicitur homogeneum: si vero diuersæ, vt manus & caput, heterogeneum. Metaphysica autem cōpositio est ex essentia & existentia, qui est sextus modus, in quo si existentia sit per se existentia vel subsistentia, vocatur ex natura, & suppositalitate vniuersali. Si vero sit in natura intellectuali, dicitur ex natura & personalitate, & de his tribus modis postremis est præsens cō troversia.

aduer tendū Aduerte secundò, quòd distinctio realis triplex est. Prima, quę vocatur rei à re, vel suppositi à supposito. Secunda, quæ vocatur rei à materia vel à forma, siue substantiali, siue accidentali: sicut differt linea à puncto, & homo ab anima rationali, forma substantiali, & a quantitate, forma accidētali, quę ab aliis vocatur inter includens, & inclusū, & intellige, quando includens habet entitatē realiter diuersam ab incluso, sicut homo differt ab existentia, quam includit supra essentiā in probabili opinione, quia absolutè non omne includens differt realiter ab incluso, vt patet in animali & homine. Tertia, qua differt vna pars ab alia, vel vna forma ab alia, quæ necessariò debet cōstituai cum Ferra. hic: siquidē quātitas, & qualitas in eodē subiecto differūt realiter, & nō prima aut secūda distinctione, & hac inquit Ferrara distingui illa quæ ita se habent, quod essentia vnius non est alterius, non quia existimet omnia, quę differūt in essentia, differre realiter, cū contrarium cōstet in actione, & passione, sed quia aliqua, vt dictum est, sicut etiā ista tertia distinctio nō dicitur partis à parte, vel formæ à forma, quia omnes partes vel formę inter se realiter differāt, sed quia aliquæ. Quare male ab aliquibus propter hoc reijcitur, cùm prima ratione possit reijci secūda distinctio, cùm non omne includens differat realiter ab incluso: sed tantùm aliquod (vt dictum est) & de his tribus procedit quæstio.

aduer tendū vltimo. Vltimò aduerte, q̄ partes quælibet possunt sumi distinctiuè, quando aut hę, aut illa comparatur secundum ad totum, ita vt sub illis liceat ascendere vel descendere disiunctiuè. Secundò copulatiuè, quādo quælibet distributiuè comparatur ad totū, scilicet hæc, & illa, & illa, &c. ita q̄ sub illis liceat ascendere, vel descendere copulatiuè. Tertio sumūtur complexiuè, quando omnes simul comparantur ad totum, ita vt sub illis non liceat ascendere, vel

des-

delcẽdere distinctiue, aut copulatiuè: sed tantùm copulatum, sicut cũ dicimus: Omnes Apostoli Dei sunt duodecim, non licet descendere: ergo isti, vel isti sũt duodecim. Quarto sumuntur vnitiuè, quando præter complexionem dictam includunt vnionem, à qua est inseparabilis ratio totius. Et quòd duo isti modi postremi differunt, patet ex eo, quòd possunt realiter separari: Nãque in triduo mortis Christi Domini erant in Verbo partes complexiue, scilicet anima, & corpus simul diuinitati vnitæ: non tamen erant partes vnitiuè, quia inter se nõ erãt vnitæ & cõiunctæ, qua de causa Dominus tunc erat mortuus, quia anima non erat vnita corpori, & sic non dabat esse vitale. Quamuis autem separatio quarti modi a tertio sit supernaturalis: bene tamen probat eorum distinctionem. Primo certum est, quòd idem iudicium, quantum ad distinctionem à suis partibus, habendum est de toto heterogeneo, ac de homogeneo; & qui contrarium dicũt, apertissimè fallũntur, quia longe differunt hæc duo, habere eandem denominationem cum alio, & esse idem realiter cum illo: quia fieri potest, quod aliquid habeat eãdem denominationem cum alio, & differat realiter ab illo, sicut aqua, quæ est in vase, habet eandem denominationẽ cũ illa, quæ est extra vas, à qua realiter differt, & contrà potest accidere, quod duo sint idem realiter, denominatione variata, vt videre est in actione, & passione: ergo ex eo quod totum homogeneum habeat eandem denominationem cum partibus, non sequitur quòd sit idem realiter cum illis, neque ex eo quod heterogeneum habeat diuersam, quod differat realiter ab illis: cum ergo totum homogeneum, & heterogeneũ hac ratione solum differant, idem de vtroque dicendum est. Secundo, quia sicut se habẽt in vnione, & ante vnionem partes ad totũ homogeneum, ita & ad heterogeneum: ergo aut omnes, aut nullæ debent distingui à suis totis realiter. Tertio, quia inepte respondent isti, cum tantum de toto integrali, non de essentiali physico dicant.

Secundo.

Secundo certum debet esse, nullum totum distingui realiter à suis partibus per illos modos essendi in alio supra positos: quia vel isti modi distinguuntur realiter ab ipsomet toto, & partibus, vel non: Si primum: ergo vel sunt substantia, vel accidens. Si accidens: ergo ante illud iam erant cõstituta totum & partes: ergo & distincta, quia eadẽ est differentia cõstitutiua, & distinctiua. Totum enim essentiale & partes, cùm sint verè substantiæ, præintelliguntur constituta ante aduentum cuiuscunque accidentis: quòd autem non possit esse substantia, ex parte partium constat: quia nullus in toto physico aliam excogitauit substantiam, quam materiam & formam. Ex parte verò totius patet, quia cum iste modus nõ sit omne id quod dicit totum, si quidem cum vltra hoc includat materiam, & formam cõsequatur, quòd sit eius pars: ergo per illam non po-

2. Certum.

test differre ab omnibus partibus, quia aliàs totum per vnam partem differret ab omnibus, quod falsum est, vt statim patebit. Adde, quòd isti modi reperiuntur in toto integrali, & eius partibus, quæ non possunt esse substantia, sed quantitas: similiter in toto metaphysico, q̃ non se extendit ad accidentia, cũ ista ex essentia & existentia constent, de his nominibus totis est verũ dicere, quòd sunt id, in quo sunt suæ partes, & quod partes sunt id quod est in toto: nõ ergo isti modi possunt esse ad substantiam & accidẽs, in toto, & partibus.

3. Cõ. Tertiò certum est, quòd totum omne cõparatum ad quãlibet partem, vel disiũctiuè, vel distributiuè, seu copulatiuè, distinguitur realiter ab illis. Patet, quia sic addit entitatem aliarum partium, quæ distinguuntur realiter ab ista, sicut totus homo comparatus ad materiam, distinguitur realiter ab ea, quia præter hanc includit formam diuersam realiter à materia, & cõtrà cõparatus ad formã distinguitur realiter ab ea, quia præter illam includit materiam.

4. Cor. enim. Quartò certum est, totum nullum posse distingui à suis partibus sumptis tertio & quarto modo cõplexiuè, & vnitiuè, eò quòd supra illas habet existentiam, dato q̃ existentia sit distincta realiter ab illis. Primò, quia in toto metaphysico reali, altera pars est existentia: ergo Pro. 1 non potest esse distincta realiter ab omnibus partibus: ita vt per illam possit totum distingui ab illis, quia sicut includitur in isto toto, ita & in omnib⁹ partib⁹. Nisi dicas, quòd distinguatur ab omnibus partibus simul, quod est falsum, quia aliàs, sicut per existentiã quæ est vna pars huius totius, distinguitur realiter ab omnibus simul, ita distingueretur per essentiam, quæ est altera pars, cum non sit maior ratio vnius quã alterius: frustra ergo confugitur ad existentiam potiùs, quam ad essentiam. Secundò patet in reliquis totis, Physico, essentiali, & integrali, existentia ita est extrinseca toti, sicut partibus: ergo per illam non distinguitur realiter ab omnibus partibus, quia non magis includitur ab vna quam ab alijs. Totum enim essentiale solũ dicit essentiã completam ex materia & forma; & integrale solum dicit naturam integrã cum sua quantitate totali: ergo non includit existentiam. Tertiò, dato, quod omne totum essentialiter includat existentiam, adhuc non potest per illam realiter distingui, quia existentia non est omne id, quod includit totum, cũ extra illã dicat alias partes, vel essẽtiales, vel integrales: ergo est pars totius, quia de ratione partis est, q̃ sit aliquid minus, inclusum à toto: sequitur ergo quod si per existentiam distinguitur totum realiter a suis partibus, quòd per vnam partẽ distinguatur realiter ab omnibus, quod est impossibile.

1. Cõ. Dico primò. Si totũ realiter distinguitur à partibus cõplexiuè, necessario etiã debet distingui ab omnibus simul suptis vnitiuè, & ita conciliatio sentẽtiarũ est impossibilis. Primo, quia ideo totum non distinguitur

guitur realiter a ſuis partibus om-
*Pro.*1 nibus vnitiue ſumptis, quia non ad
dit ſupra illas aliquam entitatem
realiter diſtinctã ab illis: ſed etiam
non addit hanc entitatẽ ſupra om-
nes partes cõplexiue, quia inquiro
ego de iſta entitate, ſicut inquirũt
iſti de illa, quã addit ſecũdũ Ferra.
totum ſupra partes vnitas, vel iſta
entitas eſt ſubſtantia vel accidens,
non primum, quia illa ſubſtãtia ad
dita facit compoſitionem cum reli
quis ſubſtantijs partium, & ita ſe-
queretur quod in homine eſſet du
plex compoſitio Phyſica eſſentia-
lis, altera ex materia & forma, altera vero ex his duabus, & tertia enti
tate ſuperaddita, quam ſecundam
compoſitionem nullus ſomniauit,
ſi vero non facit compoſitionem
cum reliquis, homo non eſſet vnus
per ſe: ſed plura ſiquidem in ſe ha-
bet plures ſubſtantias componen-
tes, non dices, quod eſt accidens,
quia totum eſſentiale vt homo ſo-
la ſubſtantia cõſtituitur ante aduẽ
tum cuiuſcunque accidentis: ergo
ſola illa debet diſtingui & non per
illum accidens ſuperadditum cum
eadem ſit differentia conſtitutiua
&c. Dices pro Toleto, quod illa en
titas eſt ſubſtantia totalis reſultans
ex coniunctione partium, ergo ita
nec debet facere compoſitionem
cum reliquis, nec facit hominẽ V,
C. eſſe vnum per accidens, quia nõ
eſt aliud, quam ipſemet homo. Vn-
de nõ ſequitur quod includat ſubſ-
tantias nõ componentes: ſed tantũ
quod cum ſit natura integra, ſit il-
la ſubſtantia incomponens, nam
cũ ſit vere compoſita & totalis, nõ
poteſt rurſus eſſe pars alterius com
poſitionis ſubſtantialis: ſed profec
to pari modo poſſet reſpõderi pro
Ferra, reſpectu entitatis, quam po-
nit diſtinctam realiter a partibus ſi
mul vnitis, & omnia argumenta,
quæ conficit Toletus contra Ferra.
poſſunt retorqueri contra ipſum,
quia inquiro ego illa entitas quã
addit totum ſupra partes ſimul cõ-
plexiue, vel eſt indiuiſibilis, & hoc
non, cum ſit ſubſtãtia corporea, vel
eſt diuiſibilis, & neq; hoc, quia vel
in ipſas ſcilicet materiã & formã,
quę ſunt partes illius totius, quod
non poteſt fieri, quia ſi illa entitas
eſt ſeparata & diſtincta ab omni-
bus illis, quomodo poterit in eas di
uidi, vel eſt diuiſibilis in alias par-
tes ſubſtantiales, quod eſt impoſibi
le, cum tales partes ſint fictitiæ, & a
nullo inuentę, aut dic quæ ſunt il-
læ, & quomodo vocantur, aut ergo
non poteſt totum habere quãtitatẽ
realiter diuerſam ſupra omnes par
tes complexiue: aut ſi poteſt, etiam
ſupra omnes partes vnitas poterit.
Dices poſſe totum diſtingui realiter ab omnibus partibus complexi
ue abſque eo, quod illis addat ta-
lem entitatem: ſed tãtum per ſe ip-
ſum, ergo poterit etiam per ſe ip-
ſum diſtingui realiter ab omnibus
partibus vnitis ſine additione no-
uę entitatis. Secundo ſi partes vnitę
Pr. ſunt idem realiter cum toto, ergo
ſicut totum differt realiter a parti-
bus complexiue ſumptis; ita & par
tes vnitę debent diſtingui realiter
a partibus complexiue, quia in re-
bus, creatis, quoties duæ inter ſe i-
dentificatur, a quocunque diſtin-

guitur realiter vnũ corũ, debet aliud distingui, aliter esset mysterium Trinitatis in quo essentia identificata realiter paternitati non distinguitur realiter à filiatione, sicut distinguitur paternitas cui essentia identificatur. Tunc sic ergo sicut totum vt realiter differat à partibus complexiue, est necessarium, quod addat aliquam entitatem realiter diuersam à partibus complexiuè, ita partes vnitæ, vt realiter differãt à seipsis complexiuè, debent addere aliquam entitatẽ realiter diuersam à partibus complexiuè: hanc tamen non addunt, quia tãtum addere possunt partes vnitę supra partes complexiuè vel actionem vnionis, vel terminũ à tali actione productum, vel relationẽ vnionis ex tali vnitate consurgentem: sed nullum horum differt realiter à partibus complexiuè, aut si ab eis differt, similiter differt à partibus vnitis: ergo impertinens est hæc distinctio partium complexiuè, aut vnitiuè, ad distinctionem realem totius à partibus. Nam actio vnionis est ipsamet generatio, qua illæ partes vniuntur: generatio autem identificatur cum altera parte harum, quæ sumebantur complexiuè, scilicet cum forma: ergo iam primũ, quod possunt addere partes vnitæ supra partes complexiuè, non est distinctum realiter ab illis. Secundo relationes vnionis, quæ insimul cõsurgunt, identificantur cum ipsa materia & forma, quæ per illas denominantur vnitæ, quia funduntur in illis: actio enim vnitionis tantum est conditio fundandi, sicut est actio generatiua respectu paternitatis (vt dictum est in logica) ergo iam tertium quod possunt addere partes vnitæ supra partes complexiuè non differt realiter ab eis, cum relationes realiter identificentur cum fundamentis. Tertio si terminus talis per vnitionem productus est distinctus realiter à partibus complexiuè: ergo & à partib⁹ vnitis. Nã sicut præsupponit partes complexiuè, vt causam sui, & ita videtur, quod ab illis debeat realiter differre: ita supponit partes vnitas tanquam sui causam, siquidem non resultat totum, vt bene omnes dicunt, quousq; partes sint inter se vnitæ: ita vt forma actuet materiã, & hęc actuetur ab illa: ergo similiter debet realiter distingui à partibus, & consequenter secundum q̃ possunt addere partes vnitæ supra partes complexiuè, aut ab vtrisque debet realiter distingui, aut à neutris, & ita impertinens est distinctio illa. Dico secũdo: Ego colligerem ex distinctione ista quod sicuti similitudo addit supra albedinem quandam entitatem realem non distinctam realiter ab albedine sed tantum ratione, omnino tamen necessariam vt albedo sit, & dicatur similis: ita partes vnitæ addunt supra partes complexiuè quãdam entitatem realem, non realiter, sed tantum ratione diuersam ab eis, omnino tamen necessariam vt sit, & resultet totum secundum vnionem ipsam, & coniunctionem qua inuicem coniunguntur. Et patet quia in triduo mortis Christi erant partes omnes complexiuè in

2. Cõ.

vni-

bo: & tamen non erat tunc totum Physicum, scilicet Christus homo, quia deerat talis coniunctio, & vnio inter partes, qua posita statim resultauit: hæc tamen vnitio non est diuersa realiter à partibus complexiue vt videmus, & quando esset, non sufficeret, vt totum per illam differret realiter à partibus, vel complexiue, vel vnitiuè, quia totum non constituitur in suo esse per talem vnitionem, neque illam in suo esse formali formaliter includit, cum illa sit necessario accidés de prædicamento actionis. Totum vero si sit essentiale est de prædicamento substantiæ, si integrale, quantitatis, si metaphysicum reale ex essentia & existentia, transcendit omnia prædicamenta, sicut ens: tantum ergo se habet vnitio illa, vt via & productio respectu totius, sicuti calefactio respectu caloris, sicut ergo calor non habet distinctionem realem, aut formalem per illam ab alijs sed per se ipsum, ita & totum quodcunque, impertinenter ergo se habet illa vnitio, vt totũ realiter differat à suis partibus, vt cunque acceptis, sicuti impertinenter se habent relationes vnionis in materia & forma consurgentes eadem prorsus ratione, quia sunt accidentia extra rationẽ partium & totius, consequentia tamen ad illa.

3. Cõ. Dico tertio: omne totum rãtione differt ab omnibus partib⁹ quo modocunque acceptis, & hoc efficaciter probant argumenta facta pro tertia opinione, quia aliquid verificatur de toto, quod non verificatur de partibus simul sumptis: de toto enim formaliter verificatur quod generatur, & corrumpitur, quod agit, & patitur: at de partibus simul sumptis, siue complexiuè, siuè vnitiuè nihil istorum formaliter verificatur: ergo si omnibus modis totum, & partes essent idem, illis omnia eodẽ modo euenirent, & ita sicut partes dicuntur priores toto, & totum prius toto diceretur, & sicut partes dicuntur totius partes, dicerẽtur partes partium, quæ omnia inconuenientia, & alia multa sequuntur, quæ posita distinctione rationis tollũtur. Idem ostenditur efficaciter de toto & partibus complexiuè, quia istæ partes possunt esse realiter sine toto, vt fuere in triduo mortis: ergo ad minus distingentur ratione à toto: realis enim separatio etiam si sit supernaturalis, ad minus infert distinctionem rationis: non enim est necessarium, vt inferat distinctionem realem, præcipue quando non est mutua, vt hic accidit, quia licet partes isto modo possint esse sine toto: sed non è contra, sicut licet possit esse albedo sine similitudine, non tamen similitudo sine albedine: sicut ergo tota ad minus differunt ratione, ita & priora. Vnde infero quod cum partes vnitæ non possint separari à toto, aut cõtra minori distinctione rationis distinguũtur, quam partes complexiuè à toto, & minori etiam distinctione rationis, quam ipsæ partes cõplexiuè à partibus vnitis, cum etiã priores possint esse sine posterioribus, non è contra. Sunt enim mul-

ti gradus differendi ratione, differunt enim quædam apertius, quædam obſcurius vt optime aduertit Valle.controuerſia 4.

Dico quarto, & vltimo, nullũ totum per ſe, ſiue Metaphyſicũ reale, ſiue Phyſicum eſſentiale, aut integrale diſtinguitur realiter à ſuis partibus omnibus, ſiue vnitiue, ſiue complexiuè ſumptis aliqua diſtinctione reali ex ſupradictis. Hęc eſt Platonis dialogo de vno dicente, ad vnum iunctę ſuæ partes exiſtit, neque quòd plus minus ve quã vniuerſæ, ideſt totum eſt idem realiter, ac omnes ſuæ partes, atque adeò inquit, videtur figmẽtum dicere, lignum aliud quidpiam eſſe, quam ſuæ partes, eſt etiam Ariſto. hic cap. 2. docentis contra Parmenidem, continuum non differre ab omnibus ſuis partibus. Vnde quia ipſæ ſunt multæ, & ipſum re ipſa eſt multa: ibi autem ſolum diſputabat Ariſt. de vnitate & de multitudine entis. Idem 4. lib. huius, & Coment. dicentis, totum non eſt aliud à partibus: ſed eſt aggregatio partium, non poſſunt gloſſari de inſeparabilitate, alràs ratio Comentatoris cõtra Themiſt. eſt inefficax, dicebat enim quod cœlum eſt in loco ratione partium, non ratione ſui, & illum ſic redarguit, totum non eſt aliud à partibus: ergo ſi eſt in loco ratione partium, etiam ratione totius: ſi autem minor intelligitur de inſeparabilitate, ratio non concluderet, quia non ſequitur figura eſt inſeparabilis à cœlo: ſed non eſt in loco ratione figuræ, ergo nec ratione ſui. Imo Ariſt. 2. de Anima tex. 10. docet, quod ſicut viſus & pupilla ſunt oculus, ita anima & corpus ſunt animal, & Aug. 19. de ciuitate, vt refert S. Thom. 1. p. q. 75. art. 4. laudat Varronem, eo quòd dixerit, hominem non eſſe corpus, vel animam: ſed vtrumque ſimul, nec poteſt intelligi in ſenſu cauſali, quia de qualibet parte ſeorſum conceditur, quod ſit cauſa hominis: de qua tamen non conceditur, quòd ſit homo, idem ſentiũt omnes Græci citati Philop. Simpl. Themiſt. Euthymi. Alex. & Arabes vt Auicen. 5. Metaph. c. 3. & 5. & Auerro. hic coment. 17. & omnes alij recentiores poſiti pro quarta opinione cum Sancto Thoma, & ratione generaliter ſuadetur primo, omnis entitas actualis abſoluta, quæ realiter differt ab alia, poteſt ab illa ſeparari ſaltem de potentia Dei abſoluta, entitas autem totius eſt abſoluta (quod dico propter relatiua, quę licet differãt realiter non poſſunt ſeparari) & actualis (quod dico propter materiam primam, quæ licet ſit abſoluta, & differat realiter à forma, quia tamen eſt pura potentia in probabiliori opinione, non poteſt ab ea ſeparari, aut da inſtãtiam, entitatem ſcilicet abſolutam, actualem realiter diuerſam ab aliquo ab illo inſeparabilem) quod autem tale ſit totum cõſtat ex eo, quia eſt actuale, & abſolutũ, & eius entitas, quæ immediate & formaliter conſtituitur, debet eſſe abſoluta, & actualis: ergo ſi ab omnibus partibus ſimul realiter differat, poterit ab eis realiter ſeparari, conſequens tamen eſt

4 Cõ.

Pro. 1

est falsum, quia aliàs posset esse totus homo hac entitate vel totalitate constitutus, sine anima, & sine corpore, & ita neque esset sensitiuus, neque intellectiuus. Dices ℣ quemadmodum totum secundum omnes (vt dictum est) differt realiter ab vna parte seorsum, & tamẽ non potest ab illa separari: quamuis sit entitas absoluta, & actualis, quia dicit ordinem essentialem ad illam, tanquam ad aliquid prius ā quo dependet, ita licet sit illa entitas actualis absoluta, & distincta realiter ab omnibus partibus, quia dicit dependentiam essentialẽ ab illis, vt à prioribus. Contra licet totum realiter separari nõ possit ab vna parte: ita vt maneat totum in rerum natura sine illa ratione dicta, quia est posterius essentialiter totum: potest tamen pars illa separari à toto: ita vt ipsa maneat in rerum natura sine toto, cũ sit prior, & prius non pendeat à posteriori: ergo similiter si partes etiam vnitæ distinguntur realiter ab hac tertia entitate, cum sint illa priores, poterunt ab illa separari, consequens est falsum, quia inde fieret quod anima rationalis v. c. posset esse vnita materię dando illi esse, absq; eo quod sit in rerum natura homo, quod est in intelligibile, sicuti quod similitas sit sine naso, (vt docet Arist. 2. lib. huius capite vltimo.) Secũdo patet, qnia ex eo mixtum realiter differt ab elementis, ex quorum coniunctione fit, quia non manent in illo formaliter: sed corrumpuntur (vt dicetur) omnes autem partes manent formaliter

Obie.

Solu.

2. Pr.

in toto sine sui corruptione, ergo nõ differt realiter ab illis, quia vel per aliquam partem, & hoc non, quia sequeretur, quod ab illa distingueretur per illam, aut per omnes simul, & hoc minus, quia iam ab eisdem differt per eas dem, aut per entitatem tertiam ab illis realiter diuersam, quod impossibile probauimus conc. prima.

Particulariter autem idem demonstratur de singulis totis seorsum, & primo de toto Methaphysico reali ex essentia, & existentia, satis superque constat ex tertio fundamẽto, sed de toto essentiali Physico patet, quia quod aduenit enti in actu facit cum eo ens per accidens: sed illa entitas si realiter distinguitur à partibus, etiam vnitis, aduenit enti in actu, quia aduenit materiæ actuatæ per formam, ergo totum essentiale Physicum non erit vnum per se, & specialiter contra Ferra. ostẽditur efficaciter, quia ideo iste author totum integrale non distinguit à partibus realiter, quia ridiculum est dicere, quod ex sola coniunctione harum partium sine noua aliqua productione producatur aliqua entitas tertia diuersa realiter à partibus, & ex sola dissolutione partium sine alia corruptione destruatur talis entitas, & ex sola coniunctione harum partium resultat totum integrale, & ex sola dissolutione corrumpitur: sed similiter sine vlla noua productione materię & formę potest resultare totum Physicum essentiale, & ex vna dissunctione corrumpitur: ergo similiter erit ridiculum dicere,

Prob. cõ. de toto Phy.

De toto integrali probat.

quod per talem coniunctionē pro
ducitur noua entitas realiter dis-
tincta à prioribus, aut corrumpitur
ex sola dissolutione. Nec valet q̄
partes totius essentiales sunt mate
ria, & forma, & ita ex illis potest
resultare aliquod tertiū diuersum
realiter, partes autem totius inte-
grales omnes se habent vt materia
(vt Ferrar. dicit) quia tātum ex eo
colligitur, quod ex partibus inte-
gralibus non resultet aliquod ter-
tium essentiale, sicut resultat ex
materia & forma; non vero quod
non resultet aliquod tertium inte
grale, quia cum partes, & compos
tiones sint diuersæ, diuersum ter-
tium vel totum constituitur, sicut
ergo tertium illud resultans diff-
fert realiter solum à quauis parte,
non ab omnibus: sita tertium resul-
tans ex materia & forma. Secundo
2. Pr. de toto integrali continuo patet,
quia illa entitas realiter distincta
non potest esse transcendentalis
(vt malè dixit Pereyra) quia totū
istud ponitur in prædicamento
quantitatis, ergo debet esse quan-
titas, & hoc non. Quia inde sequ-
retur quod totum occuparet ma-
iorem locum, quam omnes partes,
quia illa superaddita cum sit di-
uersa ab omnibus alijs, debet occu
pare diuersum locum ab illis: sed
totum includit hanc & omnes par
tes, cōsequens est falsum, quia duæ
guttę aquæ simul solum occupant
locum duplicatum, quē quælibet
per se occupabat: ergo totum cōti
3. Pr. nuum non distinguitur, &c. Tertio
& vltimo de toto discreto proba-
tur idem, quia si tale addit entita-
tem realiter diuersam à partibus,
sequitur, quod etiam addat vnita-
tem, cum vnitas sequatur entita-
tem & consequenter vnitatem di-
uersam realiter ab alijs, sicut erat
entitas, & ita si illæ erant quatuor
vt in quaternario v.c. sequitur
quod si additur quinta quod qua-
ternarius sit quinarius, nec valet
dicere, quod illa vnitas non est prę
dicamentalis, & ita non ponit in
numero, vt dicit Ferra. Primo, quia
illa vnitas fundatur in quantitate
immediate, qualis debet esse illa
entitas, ergo est prædicamentalis.
Secundo saltem sequitur hoc incō
ueniens in numero transcendenta-
li, scilicet quod quaternarius trans.
cendentalis sit quinarius. Dices q̄,
quia illa vnitas est totalis, non po-
nit in numero cum reliquis, quia si
illa est ratio diuersa à reliquis, cur
non faciet numerum sicut reliquę,
cum quæcunque coniunctio ordi-
nata plurium faciat numerum, sal-
tem transcendentalem.

Ad argumenta. Ad primū dicē
dum quod partes essentiales homi *Ad*
nis, vt materia, & forma, identificā- *argu.*
tur cum suo toto, scilicet essentia- *Ad 2.*
li, & partes quantitatiuæ cum suo
toto quantitatiuo, & quia sunt ista
tota inter se diuersa realiter, id-
cò ex identificatione omnium par
tium cum illis, non sequitur, quod
tales partes identificantur inter se.
Dices: quæ sunt eadem vni tertio *obiec.*
sunt eadem inter se: si ergo omnes
partes simul quomodocunq; sunt
idem realiter cum toto, erunt idē
realiter inter se. Dico, quod peccat *Solu.*
hæc ratio fallacia compositionis, &
diui-

sionis, quia procedit à partibus collectiue ad partes copulatiue, vel distributiue, sicut peccat illud: omnes Apostoli Dei collectiue sunt duodecim, ergo omnes distributiue sunt duodecim, alias posset fieri descensus dicendo: ergo & isti, & isti sunt duodecim, eo ergo modo quo sunt partes idem cum tertio collectiue, sunt etiam inter se idem, non tamen distributiue. *obie.* Dices cum Ferra. omnes partes simul causant totum, ergo omnes simul collectiue differunt realiter à toto. Resp. omnes simul tempore causant totum distributiue, & ita realiter differūt ab illo: non tamen simul simultate partium, & earum collectio causat totum, *Resp.* & sic non differūt realiter. Dices tertio, materia seorsum sine forma non causit totū, nec rursus forma sine materia, ergo ambæ simul collectiue, & vnitiue. *Solu.* Resp. & hæc etiam ratio peccat eadē fallacia, sicut non sequitur, hæc pars cœli non seorsum tantum, sed simul alteri vnita deferit totum priorē locū, & similiter alia, & alia, & deniq; omnis distributiue: ergo omnes partes cœli simul collectiue deferunt totum locum priorem, ita non tener, materia vnita formę causat totum, & similiter forma vnita materiæ: ergo ambæ simul complexiue, & vnitiue, ratio est, quia totū cum nihil aliud sit quàm hæ partes modo explicato, nihil autem potest esse reliis causa sui ipsius, sicut enim in toto per accidens possunt cōsiderari omnes partes simul ante vnionem, sic complexiue & cum actu vniuntur, sic vnitiue & post vnionem, & sic dicuntur totū, ita in toto per se, illa autem tria secundum Ferra. & Sco. scilicet complexiue, vnitiue & totum in toto per accidens sola ratione differunt, ergo similiter in toto per se, quia vtrumque dicitur causari realiter à suis partibus, solaque est differentia in partibus ipsis, quia illæ cum sint entia in actu, causant totum per accidens, hæc vero per se. *Ferr. obie. dissol. mur* Nec valet tandem quod obijcit Ferra. omne cōstitutiuū reale differt realiter à cōstituto, omnes autem partes complexiue & vnitiue constituunt realiter totum, nō (inquam) valet, quia rationale est reale constitutiuum hominis à quo realiter non differt, nec solum habet verū in hac constitutione rationis, quia etiam constitutio Physica totius per accidēs ex suis partibus est realis, & saluatur cum sola distinctione reali omnium partium distributiue à toto. ¶ Ad secundum, quia liber pars seorsum est vera causa totius, & ita ab eo realiter differt: omnes tamen simul complexiue siue vnitiuè solum impropriè dicuntur causæ, sicut fundamentum relationis cum qua identificatur realiter inquantum entitas fundamenti præcise alligatur entitati relatiuæ: sic omnes partes simul dicuntur causæ totius, quia diuersimodè cōcipiuntur, vel in fieri: & tunc dicuntur partes: vel in facto esse, & tunc dicitur totum. *Ad 2.* ¶ Ad tertium satis *Ad 3.* distinctio rationis inter totum & partes sufficit, vt totum dicatur generari, & non partes, quia talis generatio tantum consistit in hoc,

hoc, quod illæ partes inuicem conuginntur ad quod non requiritur, quod tali actione de nouo fiat, sed possunt præsupponi productæ, idem dico de corruptione, distinctio enim rationis ratiocinatæ sufficit falsificare propositionem, ita quod totum corrumpatur non partes. Obi. Dices in reali corruptione aliquid reale corrumpitur non partes complexiue, quia ex dictis manere possunt: ergo aliqua entitas Solu. tertia ab eis realiter diuersa. Resp. omissa solutione multorum, quod aliquid reale corrumpitur, scilicet ipsum totum, non tamen realiter, sed sola ratione diuersum à partibus, sicut quando relatio destruitur manente fundamento, & actio manente termino, aliquid reale destruitur: sed sola ratione diuersum à re manente, & sicut in sententia S. Thom. quando remittitur, aut intenditur calor, aliquid reale producitur & destruitur, scilicet nouus gradus, vel præexistens, sola tamen ratione à reliquis diuersum, ita quando corrũpitur, aut generatur totũ, quid reale generatur, & corrũpitur sed sicut non realiter diuersum à partib⁹ vnitiue: ita nec à partibus complexiue, quia nihil aliud est quam quod omnes partes coniungantur, vel separentur, quod potest fieri sine acquisitione, aut sine destructione diuersæ entitatis realiter ab omnibus partibus. ¶ Ad quartum bene ibi respondetur est, ad impugnationẽ maior est falsa, cum ens reali diuisione diuidatur in decem genera, quorum aliqua tantum ratione differunt, vt patet in actione & passione, quæ subiectantur in motu, cuius est principiũ naturale, de qua iam venit disputandum libro sequenti. Ad 4

FINIS LIBRI PRIMI.

SV-

SVPER SECVNDVM LIBRVM PHYSICAE auſcultationis Ariſtotelis, quæſtiones.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE Oña, Burgenſi, in ſacra Theologia Magiſtro, in Prouincia Caſtellæ Prouinciali, Inſtituti Sanctæ Mariæ de Mercede redemptionis captiuorum.

PRÆFATIO DE INTENTIONE AVTHORIS ſumma, & diuiſione totius ſecundi libri per quæſtiones.

Diuiſio huius libri.

TOtidem ſunt in hoc, ac in præcedẽti libr. capita, quibus Ariſt. cauſas, tã intrinſecas, quã extrinſecas naturalis entis demonſtrare intẽdit. Cùm enim ſcire perfectè (vt in ſecundo Poſt. & q. 1. lib. præcedentis dicitur) ſit rem ſecundum omnes ſuas cauſas & principia cognoſcere, & Phyſicus ſuprà principia rei Phyſicæ oſtenderit, in præſenti etiam, quot illius ſint cauſæ, demonſtrat, & vt facilius tradat, in 1. c. quid natura, quid ens naturale, quid ens ſecundũ naturam, explicat. Eſt enim ens naturale, ſubiectum de quo demonſtratur ens ſecũdum naturam, quod eſt paſsio illius: mediũ autem talis demonſtrationis natura eſt ipſa. In ſecundo probat Phyſicam diſtingui à Ma-

Mathematicis, & consequenter naturã ab arte. In tertio colligit quatuor causas per se naturalis entis: materialem scilicet, & formalem, intrinsecas: efficiẽtem vero, & finalem, extrinsecas. In quarto inquirit causas per accidens, quæ sunt fortuna, & casus. Et in quinto demõstrat fortunam cõdistingui à casu. In sexto ponit ea, quæ reducuntur ad causas per accidens. Vnde infert, quę reducuntur ad causas per se. In septimo Physicũ dicit demonstrare per quatuor causarum genera. In octauo, qualiter natura agat propter finem, probat. in nono tandem & vltimo explicat, quæ sit necessitas, quę reperiatur in natura.

Vnde facilè colligitur, quòd duo præcipuè hac in parte sunt examinanda: natura, scilicet, secundùm quòd est in se, & secundum quod est principium motus aliarum, & causæ, tam intrinsecæ, quam extrinsecæ, tam per se, quàm per accidẽs, earumdemque coordinatio; quæ omnia, & singula per sex quæstiones videnda sunt.

Prima erit de natura.

Secunda de causis in communi.

Tertia de causa materiali, & formali in particulari.

Quarta de efficienti.

Quinta de finali.

Vltima de subordinatione omnium causarum.

QVAESTIO I.

De quidditate entis naturalis quãtum ad suam naturam.

QVia tractatus iste de natura propter suam latitudinem aliquantulum est laboriosus, quæstio hęc duas partes habebit.

Prima erit de natura secũdum se consideratа.

Secunda de eadem comparata cum alijs. De primo septem sunt examinanda.

Primo si naturam esse, sit demonstrabile.

Secundò, si sit primò principiũ essendi. ¶ Tertiò, si sit principium, & causa motus. ¶ Quartò, si naturalis, vel etiã repugnãs. ¶ Quinto, si sit talis motus principiũ passiuum, vel actiuum, &c. & in ipsum inclinet. ¶ Sexto, si de facto sit principium actiuum principale prædicti motus, in quem inclinat.

ARTICVLVS I.

Vtrùm possit demonstrari, naturam esse.

AVicenna lib. suæ sufficientiæ, Irridendus (inquit) est Aristoteles qui ridiculum esse dixit demonstrari naturam, & pro illo argumentor primò. Nam magis per se notum est Deum esse, quàm naturam: id tamen demonstratur à posteriori per suos effectus: ergo & natura poterit demonstrari per motum, qui est effectus illius. Secundò, quia (vt infra patebit) difficultas est nõ parua in philosophia, an grauia & leuia habeant princi-

Opinio Auicẽnæ arg. 1.

Secundum.

pium

pium intrinsecum sui motus: similiter calidum à quo principio agẽte, dum est in gradibus remissis, in pristinum statum reducatur: ergo & naturam esse, non est per se notum, quæ est principium talis motus. Iauel. Iauell. vero hic quæst. 4. etiam à priori dicit naturam demonstrari, quia hæc propositio, natura est, est mediata, mediat enim definitio naturæ; ergo per illam poterit demonstrari à priori. Quare subdit Aristotelem non dicere, ridiculum esse demonstrare naturam: sed ridiculum esse tentare demonstrare naturam, ac si dicatur, non est laborandum.

1.Cõ. Breuiter dico primò. Demonstrabile est, quibus natura conueniat, nam (vt infra dicetur) non est per se notum, imo difficile explicatu, an conueniat materiæ, vel formæ, & cui formæ.

Dico secundò, Non est demonstrabile à priori naturam esse. Probatur, quia quæstio quòd sit res, 2.Cõ. supponit quæstionem, an res sit: ergo cum sit immediata respõsio ad illam, non erit prior, per quam demonstretur. Vt enim diximus 1. Poster. c. 2, conclusio nullo modo potest esse in demonstratione de secũdo adiacente, talis autem erit si demonstretur, quòd natura sit: ergo. Cõfirmatur & explicatur, quia naturam esse, neq; est in primo modo dicendi per se, neq; in secundo, cũ in primo definitio, vel per se definitionis, in secũdo verò passio de subiecto enuntietur, & illi tantum modi spectant ad perfectam demonstrationis vt c. 4. Posteriorum probatum est: ergo. Præterea secundò, Nulla scientia probat de subiecto quòd sit, imo illud supponit: si autem in subalternatis probetur, non fit à scientia, cuius est obiectũ, sed potiùs à subalternante: cuius ergo ex dictis prologo ad physicam, ens naturale sit subiectum huius scientiæ, nullo modo poterit demõstrari esse, sed supponi debet.

Dico tertiò, & vltimò. Naturã esse, demõstrabile est à posteriori, 3.Cõ. vt probat argumentum primum factum pro Auicenna. Sed tamen ridiculum est illud tentare, quia demonstratio ignotũ declarat: ita autem æquè notum est naturam esse, sicuti & motũ, qui est eius effectus: sicuti enim motus sẽsu percipitur, ita & natura, quę est res singularis, principiumque illius. Ad secundũ Ad 2 per se notum est, vnumquemq; rẽ exigere, vt sibi propriam, & debitum certum naturam, quia per se notũ est aliquos esse motus naturales, ortos à natura rei, cum semper & eodem modo illis competant, si res sibi relinquantur: vt ignem moueri sursum, terrę deorsum, intelligendo non omnes motus esse violentos, artificiales, aut supernaturales, quorum nullus vt sic potest dici naturalis. Illa verò, de quibus mẽtio fit in argumẽtis, non dubiũ est, quin ducantur à principio intrinseco naturali, sed vtrùm præter illud concipiũ requiratur motor extrinsecus. Quod autẽ dixit Anaxagoras, nihil de nouo fieri, sed omnia fuisse in omnibus secũdùm minimas particulas, pugnat cum experiẽtia, vt in textu dictũ est. Quoniam autẽ Deũ

seu

seu primam causam esse,& quomodo, quæque de illo ratione naturali cognoscãtur,lib.8.huius latè dicetur. Argumenta vero Iauelli ex conclusionibus manent soluta.

ARTICVLVS II.

Vtrum natura primò, & per se sit principium intrinsecum essendi enti naturali?

Pars negatiua S.Th. tribuitur.

NOn desunt, qui partem negatiuam tribuant Sancto Thomæ hic docenti naturam esse nomen principij & potentiæ,& quod ideo dicit essentialem ordinem ad operationem:& c.1.de ente ait, quod natura significat rem quatenus aliquam operationẽ habere potest; quidditas, quatenus significatur per definitionem: essentia, quatenus vnaquæque habet essendi actũ. Ita etiam sentit Magister Soto hic & Vallesius.

1.Cõ. Pr.1.

Dico primò,Natura est nomen etiam substantiæ, & non tantùm potentiæ.Patet, quia aliàs materia & forma cùm importent substantiam,nõ erunt naturę essentialiter, cùm non sint essentialiter operationum principia.

Secũ.

Secundò, quia aliàs ens naturale vt sic,non pertinebit formaliter ad Prędicamentum substantiæ,sed accidẽtis: quia principium operandi(formaliter loquendo) importat accidentalem ordinem.& non substantialem, vt dictum est latè cap.de Qualitate.

2.Cõ.

Dico secundò,Natura primò & per se est principium intrinsecum essendi enti naturali,& non motus. Ita Philoponus & Vicomercatus hic,quam significat Aristoteles libro præcedenti docens, principia rerum naturalium esse,quæ neque ex se mutuo,neque ex alijs fiũt,sed omnia ex ipsis. Probatur ratione, *1.pro.* Substantia vniuscuiusque rei primò & per se non est ordinata ad aliquam operationem, sed primò & per se est propter esse substãtiale, quod pręcipuum est;imò verò operationes omnes sunt vel propter productionem ipsius esse substantialis,vel propter ipsius conseruationem,vt ignis non est propter motum sursum:sed iste motus est propter bonũ substãtię ignis,quod ita verum est vt neque operatio illa,in qua consistit illa vltima fœlicitas, sit finis propter quem possidentis illam; sed potius res fœlix sit finis propter quem est illa operatio,quæ vere tãtùm est finis, quo aliquid est fœlix:sed sic est, quòd natura nihil aliud est,quam essentia substantialis ipsius naturalis entis,vt humanitas, quæ est hominis natura,est quidẽ illius essẽtia substantialis,& idem est in alijs: ergo natura primò & per se est principium essendi enti naturali, & non principium motus.Cõfirmatur,Natura non ordinatur ad operationes *Cõf.* nisi medijs potentijs, vt humanitas medio intellectu,est principium intelligendi;& ita ipsa non est proximum principium operandi, sed remotum & radicale,à quo profluũt potentiæ, quæ sunt proxima principia

cipia operationũ. Vnde, seclusis potentijs, manet natura completa in esse naturę: ergo proximus, & immediatus ac prȩcipuus effectus formalis à natura proueniens, non est reddere ipsum ens naturale potẽs operari, cùm iste sit proprius effectus formalis potẽtiarum: ergo primus naturæ effectus formalis est dare esse subsantiale enti naturali. Quòd si natura primò, & per se ordinaretur ad operationem, non esset entiali tribuerentur potentiæ distinctę à natura, cùm tamen tribuantur, vt dicemus secundo loco. Secũdo, tam materia, quam forma sunt essentialiter naturæ, & cõpositum ex vtraque est ens naturale: sed in definitione essentiali & Physica materiæ & formę, nõ includitur ordo ad operationem (vt dicã infrà) ergo neque in definitione naturæ, cum nihil sit de essentia superioris, quod non sit de inferiorum essentia, vt si animal essentialiter est corpus, etiam homo essentialiter est corpus, nec quod est extra essentiam compositi, potest esse de essentia illius, vt si de essentia hominis non est esse album, nec albedo erit de essentia humanitatis. Tertio, vnaquæque subsantia differt à quauis alia primò, & per se per suũ esse subsantiale, siue per principia essendi, & non per principia operandi, licèt ex ignorantia subsantialis esse, soleamus subsantias distinguere per ordinẽ ad distinctas operationes, quas habent, & ita definitur natura (vt dicemus) per motum, & quietem, tum quia ita nobis manifestior fit, tum quia reuera ignoratur à nobis illius essentia sumpta simpliciter & absolutè sine respectu ad operationem. Quartò & vltimò, Naturalia vt sic diuidũt & contrahunt essentialiter subsantiam: ergo per aliquam differentiã subsantialem sibi propriam: hęc autem non est de consideratione alterius, quàm Physici: ergo natura etiam, vt pertinet ad Physicum, primò est principium essendi, & non motus.

1. Pr.

2. Pr.

3. Pr.

4. Pr.

Ad Sanctum Thomã suprà citatum respondeo, solum velle, quòd nomen naturæ fuit impositum ad significandum principium operandi, quia nobis operatio erat notior: tamen vsurpatur pro principio essendi: & quidquid sit de nomine, nos tantùm asserimus, quod quidditas entis naturalis primo & per se non respicit operationem, sed subsantiam.

Ad arg.

ARTICVLVS III.

Vtrùm natura sit principiũ & causa motus, & quietis?

QVOD non, suadetur primo, quia natura non est indifferens ad opposita, sed determinata ad alterum, sicut calor ignis determinatè est ad calefaciendum: quies autem & motus opposita sunt: ergo non potest natura esse principium vtriusque. Secundo, Natura ex Aristotele hic, subsantia est: in definitione autem subsantiæ nullo modo intrat accidens: ergo motus & quies

Arg. 1

2. Arg.

quies, quæ accidentia sunt, non possunt esse de definitione naturæ.

Ter. Tertio, calefactio vt in ligno recepta, naturalis motus est: cuius tamen principium & causa, scilicet ignis, non est in eodem subiecto, in quo est calefactio: ergo natura non est principium, & causa motus eius in quo est, &c. Quartò & vltimo, ars

quar. faltandi est principium motus, &c. & figura globi est causa saltem motus velocioris eius in quo est, &c. ergo est natura.

Not. multis modis sumi natura. Aduertendum, quòd natura multipliciter sumitur. Primò, pro generatione viuentium, quæ quidem dicitur, vel natiuitas, vel natura, vel nascentia. Differt namque inter generationem viuentium, & non viuentium, quòd illa fit ab intrinseco, quoniam in ipso semine ex quo generatur viuens, est intrinsecè causa & principium productiuum illius, vt videre est in generatione hominis (quæ autem sit illa virtus & causa intrinseca, alibi) generatio verò non viuentium fit ab extrinseco. Nam quando ex ligno generatur ignis, non est in ligno aliqua virtus intrinseca, & instrumentalis productiua ignis: calor enim, & siccitas præexistens in ligno, solùm est dispositio præuia, nō instrumentalis causa, quę solùm est in igne: cum ergo materia dicatur principium motus & quietis eius in quo est, (quod in generatione viuentium reperitur instrumentaliter) ideo illa, natura dicitur, vel natiuitas, non autem generatio non viuentium. Secundò vsurpatur natura pro illo principio intrinseco, quod virtualiter est in ipso semine. Tertiò largiùs pro quocunq; principio motus, & quietis intrinseco. Quartò sumitur pro materia. Quinto pro forma, & hoc dupliciter, vel pro forma physica, quæ est actus corporis, vt anima rationalis in homine, vel pro forma totali, quæ est humanitas in homine, & equinitas in equo, de quibus secunda parte quæstionis latius dicetur.

Dico primo, Natura est principiū & causa motus, & quietis eius in quo primo, & per se, & non per accidens inest. Sic definitur ab Aristotele hic text. 2. & est communis. *1. Cō.*

Et probatur, quia cum ignoratur differentia primo constitutiua alicuius definiti secūdum eius esse absolutum, tunc debet definiri per ordinem ad aliquam eius proprietatem, cuius illa differentia est radix & principium primum intrinsecū: quo pacto, equus definitur per aptitudinem ad hinnitum, constat autem, quod ignoratur à nobis differentia substantialis naturalis entis, & naturæ: ergo loco differentiæ in eius definitione debet poni proprietas aliqua, qua differat ab omni nō ente naturali, sed nulla est alia prēter assignatam in definitione naturæ, quia naturalia vt sic non differunt à nō naturalibus, eo quod sint alterius motiua, siquidem entia etiam abstracta à materia Metaphysicus considerat, vt Deum, & intelligentias: ergo. *Pri.*

Dices, Saltem hæc differētia differūt entia naturalia ab entibus mathematicis. Contra, quia differentia vltima constituenda in definitione *obie.*

tione, debet distinguere definitum ab omni non tali. Vnde natura non constituitur formaliter in esse naturæ, eo quod sit principium operationum materialium. Confirmatur, *Cõf.* quia vnumquodque prius intelligitur perfectum, & absolutum in proprio esse, quàm ordinetur ad perficiendum aliud: ergo actus quibus ens naturale in se perficitur, sunt quorum primo, & per se natura illius est principium, & ita natura ignis v. c. primo & per se est principium motus, quo ipse perficitur, & conseruatur in proprio esse, non principium calefaciendi aliud: & quidem nullum agens habet naturalem appetitum agendi in aliud, nisi propter appetitum conseruandi se, & proprium perfectionẽ: quia tamen non potest perpetuo conseruari in suo proprio esse individuali, saltem conatur conseruari in simili, quod respicit quasi proprium quodammodò: Hinc oritur in patre ardens desiderium generandi filium, tanquam id in quo existimat suam naturam conseruatam fore: non negamus naturam esse principium mouendi aliud, id enim statim asseremus: sed non esse id quo primum debet à nobis distingui ab ea, quę natura non est; adeo, vt non debet definiri per ordinem ad motum aliorum, sed ad proprium, licèt sæpe soleamus entium diuersitatem ostendere, eo quod habent principia diuersorum motuum in alia. Qua ratione solemus distinguere metalla, plantas, &c. quia frigefaciunt, & calida sunt. Inde tamẽ (vt dix) non est sumenda primo, & per se distinctio, & constitutio naturæ.

Dices secundo. Mixta non possumus distinguere ab elemẽtis per motus, quibus ipsa mouentur, cùm in illis non distinguantur: mouetur enim mixtum eodem motu, quo elementum in illo prædominans. *obie.* Respondeo. In diuersis mixtis diuersum est prędominium elementi, & sunt diuersa principia, & diuersorum motuum, quibus perficiuntur in seipsis, licèt ex parte motus localis sæpe non sit diuersitas inter entia diuersa, quia omnia grauia deorsum feruntur. *Solu.*

Dico secundo, Motus, cuius principium, & causa est natura, eius in quo primo, & per se, & nõ per accidens inest, nõ est per se intentus ab illa, ratione sui, sed ratione quietis, cui non contrariatur, sed est via ad illam. Patet, quia nihil mouetur primo, & per se, nisi propter acquirendam, aut saltem conseruandam aliquam perfectionem, in qua quiescat (vt patet ex Arist. 2. cœli textu 65. vbi significat actionis, seu passionis finẽ esse terminum aliquẽ) quod S. Thom. vbi optimè, & latè explicat: & inductione id cõstat in omnibus, quę mouentur. Vnde etiã anima, licèt quatenus est principium nutritionis, nunquam quiescat nutriendo, tamen finis eius non est ille motus nutritionis, sed quies in substantia nutrita, vt illa vel augeatur, vel saltem conseruetur, aut omnino, aut aliquo modo (vt suo loco dicam) imo, & anima sensitiua ac rationalis (quod dixerim contra quosdam Neoteri- *2. cõ.*

cos) quatenus sunt illa principium nutriendi, hæc etiam intelligendi, & volendi, non intendunt primo & per se illas operationes, quatenus motus, sed quatenus terminos, sub quibus quiescũt. Itaq; animal non producit visionem, vt moueatur illa, sed vt sit videns, & vnitum cum suo obiecto in esse quieto. Dices, Cœli mouentur, & tamẽ non propter acquirendam, vel conseruandam aliquam perfectionem propriam. Ad hoc Simplicius dicit, cœlos quiescere secundùm aerem & centrum, quia nec ad dexteram, neque ad sinistram declinant, quomodò machina mũdi quiescit. Vnde Arist. 8. Phys. tex. 76. Mouetur (inquit) & quiescit omne supra cœlũ. Philoponus verò inquit, quòd duplex est quies: altera est immobilitas quædam, & fixa statio, & sic possumus dicere cœlum quiescere: altero modo pro priuatione motus cum aptitudine ad illum: & sic non est quies illa cœli immobilitas, cũ non possit ad latera moueri, & talis quies est propria, & sumitur in definitione naturæ. Sed quidquid sit de hoc (de quo infrà) Respondeo id confirmare nostrã sententiam: cũ enim cœli in primo suæ creationis instanti creati fuerint cũ omni perfectione sibi naturaliter possibili, & hanc nunquam amittant, semper in ea quiescunt: sed habẽt omnem motum, non propter se, sed propter hęc interiora, habent tamen principium illius motus, quo mouerentur, si necesse esset. Vt autẽ aliquod sit ens naturale, nõ oportet, vt moueatur: sed quòd cõstet natura, quæ in illo sit sufficiens ad producendũ motum tendentem in propriã perfectionem, si illi fortè deesset, & dũ nõ deest, illa natura est principium quietis actualiter. Per quod patet ad primum argumentum. Prætereo modò, vtrùm cœli secundùm aliquas partes sui moueantur motu, seu alteratione perfectiua, quod quanuis de Luna sit certum, de alijs stellis est dubium, vt posteà videbimus.

obie. *Solu.* *Simplicij* *Solu. Phil.* *Solu. authoris.*

Dico tertiò, explicatio definitionis particulariter est ista: motus & quietis natura est principium, quia ex se vtrumque potest natura præstare, licèt non actu præster. Nomine autem principij non intelligitur actiuum, & nomine causæ non intelligitur passiuum, vt falsò exponit Versorius, tum quia natura vt sic non est primò definienda per hoc quòd sit principium actiuum (vt dicam) tum quia ficta est, & voluntaria huiusmodi distinctio principij & causæ. Similiter principium non importat formã, nec causa materiam (vt malè Auicenna & Burlæus exponunt) quia hic definitur natura vnica definitione, quæ tota, materię & formæ conuenit, vt secunda parte quæstionis demonstrabitur. Sunt ergo illæ duæ voces, principium & causa, positę (vt bene Tartaretus, & Vallesius) ad maiorẽ expressionem. Vel dico, quod vox, principium, nõ dicit expresse influxũ, & ideo additur, causæ. Dices sat esse ponere causam. Respõdeo causam significare, nunc proximã, nunc remotam, & radicalem, & se loqui de hac secũda, explicuit Aristoteles

3. Cõ.

obie. *Solu.*

constituẽdo illam particulam,principium. Addit etiam meo vtcti, primò,vt significaret naturam esse quidem principium motus in alijs, non tamen primò,vt dixi: Alij explicant,primo,id est,principale,nõ instrumentale,vel fortè melius,primo,id est,primum,seu proximum, vt vertit Vatablus. Addidit per se, & non per accidens, vt excluderet casum,& fortunam, & etiam artificialia,quæ per accidens tãtùm mouentur,id est per aliud, seu aliena vi,vt transtulit Perionius. Et ita nõ mouentur,qua ratione sunt talia; sed quia alicuius alterius quod sibi vt sic accidit: vt statua, vt sic per accidens mouetur deorsum, quia est lapidea v.g. at esse lapideam accidit illi in ratione statuæ: & medicus sibi est causa sanitatis, sed non sanatur quatenus habet artem medendi: sed accidit vt ille sit medicus & subiens sanationem, quapropter etiam nonnunquam separantur. Ita videntur significare S. Tho. & Lincolnensis.

Ad argumenta: Ad primum patet ex secunda conclusione. *Ad 1.* Ad secundum, substantia completa non habet aliquid extrinsecum in sua diffinitione, substantia vero incompleta bene definitur in ordine ad sibi extrinsecum: hac ratione in definitione animæ ponitur corpus, quod est illi extrinsecum, & videtur ex Arist. capite de Ad aliquid, vbi docet, quod partes substantiæ sunt relatiua secundum dici: tales autem videntur esse materia, & forma, quæ sunt natura, & ita possunt dicere ordinem ad aliquod extrinsecum, siue tanquam prius, siue tanquam posterius. Sed dices, Ordo ad accidens videtur esse accidens, natura autem substantia est, & consequenter non dicet ordinem ad motum, qui est accidens. Adde, quòd materia & forma ad se inuicem dicunt ordinem: nõ ergo ad motum. Respondeo quod licèt ordo ad motum accidat materiæ & formæ secundùm se, prout tamen sunt scibiles in naturali philosophia, essentialis est: sicuti quatenus parieti accidat albedo, est tamen illi essentialis in quantum albus est. Vel secundo, & melius, quod (vt dictum est) principium motus & quietis radicale, est substantia, quamuis proximum sit accidens, quemadmodum principium videndi radicale etiam substantia est. Ad tertium, illa calefactio quæ est motus, non est naturalis ignis in quo est, sed potiùs repugnans. Quamuis autem respectu ignis sit naturalis, non tamẽ ita quod constituat ignem secundum suam formam in esse naturæ, sed potiùs motus sursum, vel deorsum propter quietem in proprio loco. Ad quartum respondeo, neque non esse principium huius motus quatenus ad eius substantiam, sed tantum quantum ad quendam modum artificiosum, est enim ille motus elicitus à potentijs exterioribus, quæ tamen diriguntur ab arte quoad illum modum: figura vero illa non efficit vllo modo illum motum, sed est cõditio, qua tolluntur impedimenta motus.

obie.

Solu.

Ad 3.

ad 4.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm motus, cuius natura est primo principium, sit illi naturalis.

Sent. quoũdam. QVidam asserunt rationem entis naturalis in communi sufficienter saluari per hoc, quod sit ens capax motus physici, abstrahendo ab hoc, quod ille motus tendat in perfectionem talis entis, siue non. Probant, quia naturale, idem est, quod ens mobile: sed hoc tantũ dicit, quod sit capax motus, qualis ille sit: ergo. Secundò ex eo quod aliquid intelligatur compositum ex materia & forma, & aptum natura sua ad motum, intelligitur esse ens naturale: sed ex vi illius compositionis, & latitudinis, res solum intelligitur capax motus, abstrahendo à tali, siue tali motu: ergo. Tertio, determinati motus naturales consequuntur ad determinatas naturas: ergo ratio entis naturalis indeterminatè sumpti non exigit determinatum motũ naturalem: cui opinioni videtur fauere Aristoteles, qui non determinauit, de quo motu loqueretur.

Arg. 1

Secũdũ.

Tert.

Dico primo. Motus cuius natura est primo principium, debet esse illi naturalis. Patet, quia (vt probatũ est) ille motus est propter quietem, id est propter terminum: sed ens non dicitur propriè quiescere, nisi in possessione sibi naturali: nã si perfectio illa sibi sit contraria, potius erit inquietum sub illa: si verò nec contraria, nec naturalis, sed indifferens, non quiesceret positiuè sub illa: ergo motus, cuius natura dicitur primo principium esse, est propter perfectionem naturalem, & consequenter est naturalis, quia motus specificatur à termino. Secũdo, idem patet ex parte principij, quia principiũ talis motus est intrinsecum ipsi mobili: ergo necessariò debet illi esse naturalis, quia quod ab intrinseco conuenit, essentialiter & à natura conuenit.

1. Cõ.

2. Pr.

Dico secundo. Natura ex sua ratione tribuit positiuum inclinationem in prædictum motum, siue quietem. Hæc colligitur ex prima, & probatur. Vnaquæque res positiuè appetit proprium bonum, sicuti positiuè refugit proprium malum, vt docet Aristoteles 7. Ethicorum ad Eudemum prope finem: ad bonum autem (sicut ad malum) quod nec perficit, nec ledit ipsam, habet se indifferenter, & quasi nihil curans: sed (vt probatum est) motus ille, cuius natura primò, & per se est principium, reuera tendit ad perficiendum illud ens: ergo natura nõ potest se habere indifferenter ad illum motum, siue quietem, seu sub termino talis motus, sed appetit illum positiuè, sicut habet positiuè hanc fugam illius motus qui contrariatur tali motui, seu quieti naturali. Secundo. Inclinatio ad talẽ motum, & quietem est inclinatio naturæ prima, orta à natura secundum quod natura est: ergo est perfecta, & vehemens inclinatio: ergo positiua, aliàs non diceretur motus naturalis distinctus ab artificiali, ad quem habet se natura indifferenter

Prob.

2. Cõ.

senter, & per quandam non repugnantiam: de alijs autem motibus, in quos nō primo inclinat natura, dicam infrà.

Ad 1. arg. Ad argumenta. Profecto immerito vertitur in dubium, an Aristoteles loquatur de motu naturali, vt distinguitur à violēto, supernaturali, & prodigioso, atq; etiam artificiali, cum id ipse omnino expresserit. Ad primum ergo respondeo ens mobile debere intelligi, id est mobile naturaliter, sic enim est idem, quod ens naturale, seu eius passio: & quidem sicut aquam calefieri, loquendo formaliter, non dicitur motus naturalis, sed violentus: sic etiam, nec aqua quantumuis calida, dicitur ens naturale, sed violentum, licèt vt composita est ex materia prima, calefiat naturaliter, atque adeò vt sic, etiam qua ratione calida est, dicatur ens naturale.

Dices, Physicus etiam agit de *Rep.* aqua quantumuis calida, & quà talis est, est ens violentū: ergo natura abstrahit à principio motus naturalis, seu violenti. Respondeo, Non *Sol.* agit de violento, vt obiecto per se: *Ad 2.* sed vt eo, quod opponitur suo obiecto. Ad secundum, concedo Maiorem. Ad Minorem respōdeo, quod ens naturale vt intelligitur compositum ex materia, & forma vt sic, intelligitur vt capax motus naturalis tendentis ad propriam illius perfectionem, non determinando quisnam in specie debeat esse ille motus naturalis. Et certè ita est, nullum dari ens naturale quod non habeat principium huiusmodi motus, licèt non omnia actu habeant illum (vt dixi) & ita tam elementa, quàm mixta inanimata præter motum localem, si remittantur eorum qualitates sibi naturales, naturam habent, qua se mouebunt, & reducent ad naturalem statum. Animata insensitiua sunt principia motuum nutritionis & augmentationis; sensitiua, rationis expertia habent principia motus sensationum: homo vero qui rationis capax est, habet potentia motus intellectionum, & volitionum: hi autem sunt quorū primo & per se natura vniuscuiusque horum entium naturalium principia & causa: at illi sunt ita naturales, quod illis perficiuntur ista entia: ergo. Vnde sequitur, motum localem in nullo ente naturali esse, cuius primò, & per se natura illius sit principium, quia terminus motus localis non appetitur nisi vt medium, quo melius conseruatur perfectio entis existentis in loco sibi connaturali. Ad tertium patet similiter. *Ad 3.*

ARTICVLVS V.

Vtrùm omnis natura de facto sit principium actiuum prædicti motus, in quē primo inclinat.

THoletus & alij asserunt in inanimatis solùm dari principium proximum actiuum motuum quibus ipsa mouentur: materiam autem *Opinio Tholeti.*

tem, & formam illorum, atque adeò totam substantialem naturã, esse tantum principium passiuum, & in hoc aiunt differre formas viuentium à formis inanimatorum. Nos dicimus non solùm dari in inanimatis accidẽs, quod sit principiũ proximum præfactorum motuum (de quo inferiùs est dicendum) sed etiam illorum naturem esse principium actiuum radicale, instrumentale saltem, si non principale, id est, esse actiuum qua ratione est à generante: qua ratione in primo instanti generationis generans, mediante forma substantiali geniti, dicitur etiã producere eius proprietates: ita sentit Soto 2. Physicorum, quæst. 1. ad postremum membrum argumenti quarti, qui optimè etiam probat hanc reductionem esse per se à forma substantiali, & non per accidẽs.

1. Cõ. Dico primò, Natura constituitur in esse naturæ per rationẽ principij passiui. Est expressè Tartareti 2. Physic. quæst. 1. & est communis omnium, cum asserunt idem esse ens mobile sumptũ pro radice, atque ens naturale: sed mobile vt sic non significatur, vt habens principium actiuum motus, sic enim deberet dici ens motiuum, nec abstraheret ab vtroque, cùm mobile vt sic, importet principiũ vt moueatur, quod passiuum est: ergo natura (vt ostendi) primò, & per se est principium motus perficiẽtis id cuius est natura: ergo vt sic nõ tendit ad perficiendum, sed ad hoc, vt id, cuius est natura, perficiatur: ergo natura primo & per se dicitur principiũ, quo res appetit perfici formaliter, non perficere: ergo primò, & per se constituitur per hoc, quod sit principium passiuum motus, &c.

2. Cõ. Dico secundò, Omnis natura de facto est principium, etiam actiuum illius prædicti motus in quem primò inclinat, & aliquorum aliorum, quibus perficitur ens naturale, cuius est illa natura: quæ, quod attinet ad viuentia, communis est & manifesta. Viuere namque consistit in quadam interna operatione, qua viuentia se mouent, vt se perficiant nutritione, augmentatione, & alijs huiusmodi operationibus. Vnde Arist. 8. Phys. tex. 4. ait, quod in viuentibus vna pars mouet aliam, de qua re in libris de Anima.

Pr. 1. Quod attinet ad inanimata, nõ est ita certa cõclusio, sed quod hæc habeant in se principium actiuum sui motus naturalis, saltem instrumentale, probatur primo ex Aristotele 4. Physi. tex. 86. vbi ait, Rarum, & densum secundum hanc cõtrarietatem grauis, & leuis factiua sunt motus: & quarto de Cœlo, cap. 1. tex. 2. Grauia, & leuia habent in se quædam fulcimenta, siue fomenta motus. Sanctus Thom. 4. cœli à tex. 25. Grauia, & leuia, remoto prohibente, sunt per se mouentia secũdum quod sunt in actu per formã grauitatis, quę est in ipsis ratio agẽdi: sicut habens habitum scientiæ remoto prohibente per se considerat. Idem ait in mobili ad nutritionem, & sanitatem. Idem dicit quarto cõtra Gent. cap. 5. & 1. 2. q. 36. art. 2. & 1. d. 18. qu. est. 4. artic. 1. ad secundum, & alibi sæpe referunt etiam Scotus 2. dist. 2. q. 1. Gregor. d. 6. q. 1. Gabr.

Gab. list. 14. quæst. vnica. Henricus quodlibeto 9. quæst. 5. quodlib. 12. quæst. 26. & Niphus 4. cœli. Gand. 8. Phys. Perey. 7. Physicorum cap. 18. Auerr. 4. cœli tex. 23. Capreol. dist. 7.

Prob. ratione 1. Ferrar. 1. contra Gent. cap. 97. & lib. 3. ca. 23. Probatur, omnis effectus actu effectus exigit causam actu, vel principalem, vel saltem instrumentalē, vt docet Arist. 2. Phys. text. 37. 5. Metaphys. tex. 3. Nam quando actu est effectus, tunc de nouo fit aliquid: ergo tunc est de nouo aliquis influxus, & causalitas agentis per quam fiat: ergo tunc est aliqua causa actu influens: ergo est etiam ipsa causa in se, neque enim poterit influere, siue operari, quod non existit: & id confirmat experientia, quia licèt homo, verbi gratia, dicatur generare hominem, etiam dum non existit, eo quod in instāti generationis desierat iam esse, tamen id non posset fieri, nisi tunc actu maneret semen, quod est virtus generantis, in qua ipsum generans dicitur manere, & per illam generare. Tunc sic, Quando inanimata mouentur, cōtingit iam non existere causas à quibus fuerunt producta: ergo ab illis non mouentur. Nec potest dici à quo alio extrinseco motore moueantur: ergo mouentur à principio intrinseco.

Secundo. Secundo, quando aliqua res producit aliquem actū per potentiam sibi connaturalem, talis actus effectiuè est ab ea re, cuius est illa potentia: qua ratione dicimus ignem calefacere, animal sentire, aut intelligere, quia tales operationes producūtur à calore, potentia sensitiua, vel intellectiua, quæ sunt potentiæ connaturales illis entibus: sed in inanimatis etiam dantur potentiæ proximæ productiuæ illorum motuum (vt videbimus) illis connaturales, vt grauitas in ente graui, leuitas in leui: ergo, &c. Nec verò pertinet ad ipsum generantem tribuere genito totam perfectionem, quam potest habere genitum, nec eam quam tribuit, si amiserit illam, vi detur iterum restituere immediatè per se ipsum: sat ergo est, quòd generans in principio generationis tribuat genito perfectionem illam, cuius genitum est capax, si non impediatur, & tribuat etiam potentias, siue facultates, quibus, & conseruet perfectionem primò sibi datam, & illam augeat, & amissam recipiat: & quidē cum generans dederit genito principia intrinseca, quibus agat in alia, & perficiat illa, à fortiori debuit dare principia intrinseca, quibus sibi prouideret propter rationē indigentiæ. Dices, quod agit, est in actu respectu effectus, quem est producturum, vt id quod frigefacit, frigidū esse debet, & sic de reliquis: ergo aqua recipiens frigiditatem, quam non habet, non se frigefaciet, sed tātum frigefiet ab alio.

Obie.

Solu. Respondeo, vt dicam latius quæstione 23. articulo octauo, non esse necesse, vt producens aliquam formam habeat illam formaliter: sed sat est formaliter, vel eminenter, vel virtualiter, nec enim Deus creans cœlum, & terram, &c. est ipse formaliter cœlum, & terra, nec Sol generās aurum, est ipse formaliter aurum, sed tantum eminen-

ter. Dico ergo, aquam frigidam formaliter, esse eminenter, aut virtualiter frigidam per suam formã substantialem, quod est primum principium, & fons suę frigiditatis, & reliquarum proprietatum ipsius. Vnde si sibi desit talis proprietas, ipsa per suam substantiam producit per se illam, quod si aliquando est sine illa, ideò est, quia impeditur ab extrinseco.

Dices: ergo prædicta agentia, vt sic, sunt causæ æquiuocæ: ergo non possunt habere formaliter in se effectum, quem producunt, cùm perfectius sit esse eminenter tale, quàm formaliter. Nego consequẽtiam, quando causa æquiuoca non est sufficienter in actu proximo, nec ad agendum, nec ad resistendum contrarijs corrumpentibus, vt quãdo tantùm est eminenter talis, quo pacto se habet aqua sine frigiditate. Præterea sic probo: Eadem natura est principium motus, quæ est principium quietis sub perfectione acquisita per motum: sed natura intrinseca vniuscuiusque entis naturalis est principium actiuum quodammodò quietis in sua perfectione, vt natura aquę, est principium conseruatiuum in genere causæ efficientis, suæ frigiditatis: ergo & sui motus ad illam. Vltimò, particularis natura, est principium actiuum motus ad replendum vacuum (vt dicemus infrà) etiam si motus ille aliàs repugnet motui proprio illius naturæ: sed hoc ideò est, quia natura appetit bonum vniuersi, at etiam appetit proprium bonum: ergo etiam est principium actiuum propij motus.

Rep.

Solu.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm natura sit de facto principium actiuum principale illius motus, in quẽ primò inclinat?

HÆC est illa, inter philosophicas quæstiones grauissima quęstio, nec vnquam satis enucleata de grauium & leuium motus principio, quæ alijs verbis solet communiter agitari: Vtrùm, scilicet, grauia & leuia moueantur à se, vel potiùs à suo generante? In qua difficultate opus erit calamum aliquantulùm protrahere.

Et ita pro intelligẽtia tituli primo notandum, plures esse species motus (vt libro quinto fusiùs dicetur) scilicet, motum generationis & corruptionis, & motum augmentationis & diminutionis, & motũ alterationis, & motũ localem: ex quibus omnibus non est dubium apud aliquẽ, quòd nulla natura sit principium actiuum generationis & corruptionis suæ: eius, scilicet, suppositi, in quo est natura. Ratio est, quia illæ qualitates, quę causant corruptionem vel generationem, non sunt natura, sed accidentia quædam, & instrumẽta corruptionis, verbi causa: nec absolutè causant corruptionem, nisi ab alio extrinseco agente adducantur: est tamen natura principium passiuum generationis & corruptionis, quia, natu-

Not. 1

naturaliter loquendo, nil se ipsum aut generat, aut corrumpit, quàuis corruptionem patiatur, &c. Et ita qualitates mixti cùm inter se sint contrariæ (vt libro secundo de Generatione dico) ob continuam pugnam, quam inter se gerunt, causant compositi, cuius sunt, corruptionem, virtute tamen alicuius alterius efficientis extrinseci, & desistentis. Cum hoc tamen in viuentibus (in quibus est propriè augmentatio, quæ fit ab anima effectiuè conuertente alimentum in substantiam aliti, aut diminutionem causante, medi actione caloris in humidum radicale) natura est principium actiuum eius in quo est, augmentationis, & diminutionis, intrinsecum quidem, quod patet ex diffinitione animæ tradita ab Aristotele, secundo de anima, cap. 2. docente quod anima sit principium vegetandi, sentiendi, &c. Si tamen loquamur de alteratione corruptiua, quæ, scilicet, fit cum expulsione contrarij, sicut natura eius in quo est, non est principium actiuum illius corruptionis, ita nec dispositionis ad corruptionem, qualis est alteratio corruptiua: si autem fit sermo de alteratione perfectiua, quæ fit sine expulsione contrarij, verbi causa, illuminatio aeris: natura aliquādo est principium actiuum, aliquando passiuum, talis motus: in viuentibus principium actiuum, vt anima est principium actiuum videndi: in non viuentibus verò passiuum, vt patet in aere, dū præsentia Solis illuminatur.

Præcipua ergo, imo tota difficultas versatur in hac quæstione de motu locali, an (inquā) natura eius in quo est, sit principium actiuum principale quidem (quòd natura sit instrumentale, ex præcedenti articulo patet) motus localis, an verò passiuum tantum, & præcipuè in grauibus, & leuibus.

De quo etiam certum est apud omnes, quod in viuentibus forma est principium actiuum intrinsecum eius motus localis, quo progressiuè mouentur, atque ideo mouentur à se. Probatur ex Aristotele octauo Physicorum, textu decimo, vbi expressè hoc docet: & inductione colligitur, quia in planta, quæ viuens est, anima vegetatiua est principium intrinsecum actiuum ad augmentationem, & ad motum localē, qui sequitur augmentationem. Semper enim quod planta augetur, maiorem locum acquirit, quod necessario fit per motum localem. Similiter in sensitiuis patet, in quibus forma est principium actiuum motus localis, tam in illis quæ per aerem mouentur, vt aues: vel per terram, vt animantia bruta, & homo, quæ effectiuè mouentur à sua causa: quæ omnia constant ex diffinitione Aristotelis, in qua dixit: Anima est principium vegetandi, & sentiendi, & secundùm locum mouendi: ergo viuentia omnia habent formam, quæ est principium actiuum, & intrinsecum motus. Et ratione probatur, quia illud à se mouetur actiuè, quod habet partem mouentem, & partem quæ mouetur, vt docet Aristoteles 8. Phys. text. 48. sed anima dia-

1. Cō.

Pro. 1

Pro. 2

saltem

saltem quatenus progrediuntur, habent partem mouentem, & partem quæ mouetur: ergo à se effectiuè mouentur secundùm locum, cum progressiuè mouentur.

Sed circa hanc rationem factã Philosophi duo dubitant. Primũ, an partes illæ, scilicet mouens, & mota, debeant esse essentiales, an integrales, ad hoc quod aliquid actiuè à sua forma moueatur? Alexander, & Themistius, & ex Iunioribus multi volunt partes illas debere esse essentiales, ita vt anima sit pars mouens: corpus vero pars quę mouetur. Alij autem authores, vt Fer. 3. Physic. quæst. 10. Tolet. 8. Physic. c. 7. Albertus Magnus tractatu 2. cap. 3. dicunt è contra, partes illas debere esse integrales ad motum progressiuum: Existimo tamen dicendum, vtrasque partes requiri ad motum progressiuum: essentiales quidem requirũtur, vt altera sit mouẽs quo, nempe anima, vt principium actiuum motus, & altera sit, quę mouetur vt quo, nẽpe materia vt principium passiuum motus. Integrantes vero requiruntur, vt altera sit quæ mouet, vt quo, & altera quæ mouetur, vt quod, quod videtur docuisse Aristot. 8. Physicorum, dicens text. 43. partes illas secundum quas aliquid mouetur à se, se tangere inuicem, vel alteram ab alia tangi: hoc autem nõ habẽt partes essentiales, quarum anima tangit corpus, hoc est agit in corpus, corpus vero non agit in animam: illud vero habent partes integrantes. Sed quoniam ex integrãtibus dubiũ est, quę pars sit mouens quo, & quæ mouet vt quod, facilè ostẽdemus, si dicamus quæ pars sit mouens quod ex integrantibus: conueniunt tamen omnes illã partẽ esse mouentẽ quod, in qua subiectatur virtus motiua: sed adhuc manet dubium, quæ sit pars illa, in qua subiectatur virtus motiua. Philosophi text. 51. existimant esse corpus spiritus vitales habens, hoc est tenuem sanguinem à corde per aliqua mẽbra diffusum. Hic tamen modus dicendi non placet, quia (vt recte Vallesius 1. bro secundo Controuers. medicarum, capite secundo, non potest esse in aliquo actus secundus, cui deest primus: cõstat autem quod spiritibus illis deest actus primus, scilicet anima; ergo etiam deest secundus, nẽpe virtus motiua. Quare alij putãt illam partem esse chordã, quæ extenditur neruo, quod optime refellit Galenus, lib. 12. de vsu partium, capite quinto, quia virtus motiua supponit sensitiuam, sed in chorda, cum sit naturæ osseæ, non est virtus sensitiua, ergo nec motiua: quare in hoc dubio dicendum est cum Galeno loco citato, & Vallesio vbi supra, quod scilicet illa pars in qua relidet virtus motiua, sit musculus; in eo enim subiectatur virtus sensitiua, & per consequens motiua: quod sic explicatur. Virtus sensitiua quærit instrumentum materiale & humidum, quæ qualitates reperiuntur in neruo, virtus autem motiua requirit instrumentũ deorsum, & sursum, quę qualitates inueniuntur in corde. Quare cùm chorda sola non possit esse instrumentum illius vtriusque virtutis, & si-

opinio Alex.

Auto risseu tentia

& similiter tunc neruus possit, prouida natura ex neruis concisis, & permixtis è corde efficit musculũ. Tamen cum musculi originem ducant non è cerebro, vt putat Galenus, sed à corde (vt putat Aristoteles) sequitur primam partem integrantem, quæ est mouens, in animali esse cor, deinde musculũ; partẽ vero per se motã, reliquũ corpus.

In hac re duæ sunt extremæ sententiæ. Prima Scoti in secundo, distinctione secunda, quæstione 20. Gregor. distinctione sexta, quæstione prima, Vallesij primo lib. Controuersiarum, quæstione. 11. Iã Iuni, & Archil. lib. de Elementis, qui omnes asserũt grauia, & leuia nõ moueri à generãtibus, sed à suis formis tãquam à principijs intrinsecis actiuis. Hanc opinionem eliciunt ex Aristotele 7. Physicorum text. 10. dicente, quod ea, quæ ab alio mouentur, violẽter mouẽtur, & 4. cœli tex. 24. docet ista habere in se principiũ motus: Cum ergo dicit, non moueri à se, intelligendum est (inquit) sed nõ per cognitionẽ, vt animalia: sed probant etiam multis rationibus, quæ ordine conuerso infra sunt soluendæ.

1.Sẽ. Opposita verò huius omnino sententia est Sancti Thomę prima parte, quæstione 18. articulo 1. & prima Secundæ, quæstione, 13. arti. quarto, quem sequũtur Thomistæ, Caietanus locis citatis, Ferrar. 8. Physicorum, quæst. 2. quæ sententia vt verior à nobis est amplectenda, quia te vera est Aristotelis 4. cœli capite 3. 8. Physicorum capite 4. primo de Anima, text. 19. quam placet exponere tribus cõclusionib⁹.

Prima conclusio, Grauia, & leuia non mouentur à se. Probatur ex Aristot. 8. Physi. capite quarto, vbi eam expresse docet, multisque rationibus roborat, quæ omnes quanuis sint sufficientes, probatur primò. Moueri à se, est viuere: ergo omne quod mouetur à se actiue, habet vitam: grauia & leuia non habent vitam: ergo non mouẽtur actiuè à se. Maior probatur, quia in nullo alio distinguuntur operationes vitales à non vitalibus, nisi in hoc, quod vitales, vt nutritio, sensatio, intellectio, &c. effectiue causantur à formis in quibus sunt, operationes autem non vitales non causantur effectiuè à formis, in quibus sunt, sed ab extrinseco: hęc autem ratio quanuis à multis admittatur, nobis tamen non placet, quia apertè petit principium; cùm enim Aristoteles in Maiori, scilicet, moueri à se est viuere, assumit, aut omne, quod mouetur à se, habet vitã, petit principiũ, hoc enim est quod quærimus, An (inquam) non solum, quæ viuunt, mouentur à se; sed etiam, quæ non viuant. Vnde assumens, moueri à se, est viuere, manifestè assumit probandum, & probatio illius Maioris deterior est ipsa ratione: constat enim quod actiones vitales prouenire possunt ab alio effectiue præterquã à propria forma; nam in sententia San. Tho. prima intellectio, & prima volitio, sunt actiones vitales, & tamen sunt ab authore naturæ: similiter motus cordis, quo mouetur motu contractionis & dilatationis, vitalis est, & 1.Cõ. Prob.

tamen,

tamen est à generante, saltem in principio motus (vt ipse Sanctus Thomas docet Opusculo de motu cordis) ergo nõ omnes operationes vitales causãtur effectiuè à formis, in quibus sunt, tanquam in subiecto inhæsionis, sed etiam possunt similiter causari ab agente sibi penitus extrinseco. Vnde hic discurrendi & argumentandi modus non valet: Sunt operationes: ergo sunt vitales: ergo nõ proueniunt ab alio effectiue: nec contra, Nõ sunt vitales: ergo proueniunt ab alijs, & consequẽter, hęc prima ratio est insufficiẽs. *Secũdo.* Secunda ratio: Si grauia, & leuia mouerentur à se, possent sistere in medio motus, & in contrarium motum moueri: hanc autem facultatem non habent: ergo nec etiam mouentur à se: sed etiam hæc ratio non placet, quia videmus animalia & plãtas moueri à se motu augmẽtationis, & nutritionis, & tamen non possunt in medio motu sistere, cum non habeant facultatem cessandi ab augmentatione & nutritione, semel sumpto alimento, nec in contrariũ moueri. Secundo, quia illud ꝙ est habere facultatẽ cessandi a motu, aut in cõtrariũ moueri, propriũ est eorũ quæ mouẽtur à se per cognitionem, quod tamen grauibus, & leuibus cognitione carentibus non mirũ est si nõ conueniat. *Tert.* Tertia ergo ratio, quam affert Aristoteles, quæ habet vim pro nostra sententia, hæc est: Omne quod à se mouetur, debet habere partem per se mouentem, & partem per se motam: constat autem quod grauia, & leuia non habent partem per se mouentem, & per se motam distinctas: ergo non mouentur à se. Maior probatur, Illud, quod mouet, est in actu: illud verò, quod mouetur, in potentia: hæc autem duo non possunt inueniri in eodem subiecto secundũ eandem partem, quia repugnat vt idem secũdum eandẽ partem sit in actu, & in potẽtia: ergo in eo, quod a se mouetur, debent esse distinctæ partes, quarum altera sit mouens, altera vero mota. Minor probatur, quia grauia, & leuia sunt homogenea, id est, habent partes omnes eiusdem rationis: ergo non distinguũtur in partem per se mouentem, & per se motam, quia non est maior ratio, quare in partibus aquæ, verbi gratia, aut terræ, vna sit mouens, altera vero mota. His tribus rationibus nos addimus quartam fortè non minus fortem. Proiecta, etiam separata, mouentur à proiciente, vt videre est in lapide aut sagitta sursum proiectis, & tamen non dicuntur moueri à se, ergo quamuis grauia, & leuia moueantur separata à generantibus, non dicentur moueri a se.

Sed contra tertiam rationem Aristotelis, qua diximus propositionem propositam sufficienter probari, insurgunt multi multiplicater. Primo sic: In non viuentibus possunt dari partes distinctæ: alia quæ sit per se mouens, scilicet ipsa forma grauis: alia per se mota, scilicet, materia eiusdẽ: ergo probatione illa probatur, etiam non viuentia moueri a se. Respondetur, quod huiusmodi partes per se mouentes, & motę, non solum debent esse essentiales, *Arg. cõtra ratio nem Aristot.*

tiales, sed etiam integrales: vnde in nō viuētibus, licet possimus assignare partes essentiales materiam, & formā, non tamen integrales, quod necessario requiritur ad hoc, quod moueantur a se: huius ratio est. Primò, quia cum forma non sit actiua motus immediate, sed medio aliquo instrumento in quo subiectatur virtus motiua: huiusmodi autem organum, & instrumentum semper est aliqua pars integralis, eo ipso, quod deficit huiusmodi pars, deficit principium quo possit moueri à se: hęc autem distinctio partium integralium non est in grauibus, & leuibus, cum omnes sint eiusdem rationis. Secūdo, quia neque materia potest esse id quod mouetur, nec forma id, quod mouetur: nam quod mouetur motu locali, acquirit esse in loco, materia autem non adquirit esse in loco: ergo non est, quod mouetur, sed totum compositum ex materia, & forma: actus enim sunt suppositorum: ergo nec materia est pars per se mota, vt quod: nec forma est pars per se mouēs, & principiū actiuū motus: aliud est per se motum, vt principium passiuum motus. Nam principium actiuum est, quod mouet, vt quo, nempe forma. At vero per se mouēs est quod mouet, vt quod: similiter ipsum principium passiuum motus est quo mouetur, vt quo: nempe materia. At vero quod mouetur, vt quod, est compositum ex materia & forma: quamuis ergo possint assignari in grauibus, & leuibus principium actiuum, & passiuum: non tamē pars per se mouēs, & per se mota.

Sed contra hoc dices secundo, *obie.* Totū graue mouet, & mouetur, diuersa tamen ratione, quia mouetur per se, mouet tamen per accidēs. Respōdetur, hoc fieri non posse, quia omne illud quod per se mouetur, debet habere aliquod, quod per se mouet: graue autem per se se mouetur, quia mouetur naturaliter: ergo debet habere, quod per se moueat: friuolum autem est dicere, quòd graue mouet per se, mouetur verò per accidens, aut è contra. *Solu.*

Dices tertio, quod totum compositum secundum diuersas rationes est, quod mouet, & quod mouetur: quia mouet, verbi gratia, graue ratione formæ, mouetur autem ratione materiæ. Respondetur, hoc nō esse possibile, quia omne quod mouetur, ab alio mouetur: ita quod illud aliud sit distinctum suppositum totale, vel partiale, alias nihil probaret Aristoteles. 8. Phys. capit. quart. illa ratione qua probat, tandem deuenien dum esse ad aliquam primam causam, quæ moueat, & non moueatur ab alio, alias dabitur processus in infinitū. Nam dicere potest, quod prima causa mouet alium per se primo, & mouetur à se. Vnde non rectè concludit Aristoteles primam causam esse immobilem in omni genere mutationis: quod autem quidquid mouet, moueatur ab alio, quod sit aliud suppositū, vel realiter totale, vel partiale, probat Arist. loco citato septimi Phys. capite primo inductione: nam cum eorum, quæ *Tert.*

mo-

mouentur, alia violenter, alia naturaliter moueantur. Quæ violenter mouentur, ab alio mouentur: quæ vero naturaliter mouentur, si moueantur à generãte, vt inanimata, iã mouentur ab alio: si vero mouẽtur a se, vt animata, iam mouentur etiã ab alio, nempe ab aliqua sui parte, vt pote à corde.

Secũdo, quia si aliquid mouetur à se primo, iam idem respectu eiusdem simul esset in actu, & in potẽtia, ac proinde perfectum, & imperfectum, quod implicat. Patet consequentia, quia quod mouet, est in actu, & perfectum, quod vero mouetur, est in potẽtia & imperfectum.

Sed adhuc quartò fortius impugnatur fundamentum istud ab Scoto & Gregorio, vt supra, quod vt melius præstari possit, aduertũt duplicem esse actum: alium formalem, virtualem alium. Actus formalis est secundum quem subiectum à forma sibi inhærente denominatur, quo actu est calidum ferrũ candens: virtualis actus est, secundùm quẽ denominatur à forma, sub qua iste continetur eminenter, vt Sol dicitur calidus à calore, quem eminenter cõtinet in sua luce, qua cau satur calor.

Similiter potentia duplex est; alia formalis, quæ est ad actum formalem: virtualis alia, quæ ordinatur ad actum virtualem. Dicunt ergo isti authores, quod cùm Aristoteles dicit aliquid non posse moueri à se primo, quia iam idem esset in actu, & in potẽtia, solum loquitur, vel de actu, & potentia formali, vel de actu, & potentia virtuali, & sic non est verum quod potest esse simul respectu eiusdẽ in actu & potentia: tamen quòd aliquid sit simul in actu virtuali, & in potentia formali, non est inconueniens, sed potius necessarium; & ita fieri potest quod grauia & leuia, quæ sunt in potentia ad locum, & in actu virtuali, quia continent eminenter illum, moueantur à se ad illum consequendum formaliter: ex hoc enim solum sequitur, quod tantũ sint in actu virtuali, & in potentia formali.

Veruntamen hæc interpretatio Scoti merito ab omnibus reijcitur. Primo, quia cum actus virtualis sit perfectior actu formali, magis repugnat esse in eodem simul respectu eiusdem actũ virtualem & potẽtiã formalẽ, quã actũ formalẽ, & potentiã formalẽ. Quod autẽ actus virtualis sit perfectior actu formali, probatur inductione; quia creaturæ, quæ sunt eminenter in Deo, perfectiori modo sunt in illo quàm in se. Similiter calor in Sole in quo est virtualiter, perfectiùs cõtinetur in ipso, quam in igne, in quo est formaliter. Deinde, quia ex illa ratione sic ab Scoto exposita nihil contra nos sequitur, quia probare nititur Aristoteles in eo, quod mouetur à se, dari partem quæ mouetur, & nõ moueatur per se, & quod sit vnum primum mouens omnino immobile.

Neutrum autem ex his sequitur, quia si actus virtualis, & potentia formalis simul esse possunt in eodem, respectu eiusdem, iam idẽ à se omnino moueri posset, tantum enim

enim sequitur, vt tunc simul esset in actu virtuali,& potentia formali, quia esset tunc non minus causa æquinoca respectu sui motus,quàm modo est respectu motus localis.

Obie. Sed obijciet aliquis, Idem etiã inconueniens sequitur in viuentibus,si moueantur à se, sicut in non viuentibus,quod, scilicet idem esset in actu & potentia:ergo,aut ratio nihil probat,aut viuentia etiam non possunt moueri à se. Respondetur,in non viuentibus esse inconueniens,vt idem sit in actu, & potentia: non autem in viuentibus, quia in viuẽtibus sunt diuersæ partes heterogeneæ,id est, diuersæ rationis,atque adeò secundùm vnam potest esse in actu, & secundùm aliam in potentia,& vna potest aliam impellere:in non viuentibus secus,cùm partes omnes sint homogeneæ,eiusdem rationis,&virtutis: atque adeò non est maior ratio, quare vna sit mouens,atque altera mota. Vnde idem secundùm idem esset actu & potentia, si grauia, & leuia mouerentur à se.

Sol.

Resp. Sed obijcies,Si in viuẽtibus vna pars moueret aliam, non esset procedendum in infinitum: deuenien-dum ergo est ad vnam primam partem,quę moueat aliam:& tunc rogo,à quo illa pars moueatur. Si dicas quod à se ipsa: ergo idem est in actu,& in potentia, atque adeò redit eadem querela. Si autem dicas, quod à generante: ergo etiam animata mouentur a generante, sicut inanimata. Occasione huius argumenti Sanctus Thomas,Opusc.35. de motu cordis multa dicit, & bene:pro quo suppeniẽdum est, quod supra diximus ex sententia Aristotelis, quod cor in animalibus est prima pars, quæ primo mouet, aliàs,quia in corde priùs residet virtus motiua:potest autem cor dupliciter moueri. Primo modo ad motum totius, & hoc modo per accidens mouetur: sicut quando mouetur totum, per accidens mouetur oculus, & cùm mouetur nauis aut currus,mouetur nauta, vel auriga. Secundo modo mouetur, cùm suo proprio motu dilatationis,scilicet, & constrictionis mouetur, qui durat a principio vitæ animalium vsque ad corruptionem: quo motu producuntur quædam species vitales,& animales, quæ sunt subtiliores sanguine, quibus exercentur operationes corporis.Nam per animales nutritur animal,& sentit:per vitales vero exercet motus proprios animalium, scilicet progressiuum, quia tales species sunt dispersæ per corpus. De hoc ergo motu,quo cor mouetur per se, quærit obiectio a quo moueatur:& respõdet Sanctus Thomas loco citato, quod mouetur a generante cor illo motu: qui sicut est generans, & causa principalis propriæ passionis,ita & motus cordis,quia est perpetuus,& durat in animali tãquam passio illius.Vnde ad argumentum respondetur,verum esse, quod illa prima pars non mouetur a se,sed a generante: non tamen inde sequitur,quod totum animal:nam quando animal est in actu,iam habet sufficiens principium per illam partem ad hoc, quod moueatur: sicut

Sol.

generans est, qui dat risibilitatem homini, non tamen est causa, quare totum postea moueatur in actu.

Rep. Sed dices, Cor est graue, & tamen mouetur sursum, & deorsum: Solu. ergo ille motus non est naturalis cordi, sed violentus. Respondetur, quod licèt ille motus sit violentus cordi, in quantum graue est, est tamen naturalis, in quantum pars viuétis informatur anima: sicut cùm pes mouetur sursum, & deorsum motu progressiuo, naturaliter mouetur, quia licèt illi sit violentus in quantum graue est, est tamen illi naturalis, prout pars viuentis, & ab anima informatur vt sic, aut est determinatum ad omnes differentias positionis. Si autem dicatur, quòd illa virtus motiua sèper primò residet in corde, sequitur quòd alia semper moueantur motu locali. Probatur sequela, quia motus cordis dilatationis, scilicet, & constrictionis semper durat, qui est modò causa, quare moueátur aliæ partes: ergo semper debēt moueri naturaliter motu locali, quod est absurdū. Respōdetur, quòd licèt iste motus cordis sit requisitus ad hoc: ut, & animal modò moueatur, modò verò quiescat, in brutis est appetitus, in hominibus verò voluntas.

Sed quæret aliquis, vnde ille motus cordis dicatur prouenire, nū quid ab anima vegetatiua, aut rationali. Ratio Sancti Thomæ loco citato est, quòd proueniat talis motus ab anima sensitiua, non autem à vegetatiua: quod probatur ex eo, quod etiam in plāris reperitur anima vegetatiua, in quibus non reperitur talis motus cordis.

Obie. Quòd si obijcias, quòd omnis motus, qui procedit ab anima sensitiua, sequitur cognitionem sensitiuam: sed ille motus est ante quamcunque cognitionem sensitiuam: ergo non procedit ab anima sensitiua.

Solu. Respondetur, quòd motus, qui procedit ab anima sensitiua, duplex est: alius, qui sequitur formam apprehensam: alius verò animam sensitiuā, prout informat corpus. Exēplum primi. Cùm animal mouetur propter cibum delectabilem, cuius speciem apprehendit, talis motus sequitur formam apprehensam: at verò motus cordis nō sequitur formā apprehensā, sed sequitur animā ipsam, prout informat corpus. Quā do autem Aristoteles dicit motum respirationis esse naturalem, & Sanctus Thomas dicit motu pulsationis esse naturalem, non intendunt negare huiusmodi motus prouenire ab anima sensitiua, sed solùm volunt ostendere, hos motus non es se voluntarios, sicuti est progressiuus motus: sed esse naturales, id est, non voluntarios, pulsat enim cor cum nō vult, & respirat etiā nolēs. Quāuis enim, quod motus respirationis fiat crebrò, vel rarò, positum sit in voluntate, tamen respiratio absolute in voluntate posita non est.

Dub. Hic autem si quæras, quorsum Solu. insinuantur isti duo motus, Respondent medici eidem vsui eos esse, scilicet inseruire, vt conseruetur modica ventilatione calor naturalis in omnib⁹ partibus animalis, & fumosi vapores pellantur. Nam cùm animal

mal respirat, recipit in thoracem aerem modicè frigidum, & cor pulsatione sua ex illo aere quidpiam accipit, illum scilicet, qui mittitur per arterias, quæ similiter habent pulsationem, restringunturque, & extenduntur, vt illum aerem recipiant priùs receptum, & cum illo fumosi vapores expellantur.

obie. Sed fiet est, dicet aliquis: Cùm in plantis non sit talis motus cordis, sequitur in earum motu nō posse assignari partem per se mouentem, distinctam à per se mota. Res-

Solu. pondetur, quòd in plantis est motus localis, qui sequitur post augmentationem, qua, scilicet, partes, quæ aduenium, occupant maiorem locum, & in isto motu est etiam assignare partem per se mouentem, & similiter partem per se motā eo modo, quo est in illis. Nam pars per se mouens, sunt partes præexistentes, & pars per se mota sunt partes, quæ de nouo aduenium: ita enim in plantarum motu nobis philosophandum est, sicut in motu augmentationis viuentium.

Maius dubium Sed hic insurgit maior omniū difficultas, quæ multos in hac re trepidare facit, & sententiam Aristotelis, & Sancti Thomæ libenter deserere. Nā videtur, quòd plures sint motus, & mutationes, in quibus animal a se mouetur, cum in illis non sit assignabilis pars per se mouens, distincta à parte per se mota: ruit ergo huius sententiæ fundamentū. In primis, quod animal à se augeatur, & nutriatur, probo: & tamen in augmentatione, & nutritione non est assignare partem per se mouentem, distinctam à parte per se mota, nam huiusmodi, cor esse non potest, nam eius quod augetur, quælibet pars augetur. Vnde ipsum cor augetur, & nutritur, sicut reliquæ corporis partes: ergo non est pars ipsa mouens, aliàs esset per se mouēs, & per se mota, in actu, & in potentia, quod implicat.

Si autem dicas, quòd in augmētatione pars per se mouēs, sunt partes præexistentes in virtute: pars verò per se mota est pars, quæ accedit viuenti per augmentationem; hæc euasio nulla esse videtur, quia terminus motus non mouetur: mouetur vero quod est sub vtroque termino: terminus ad quem non est sub vtroque termino: ergo non mouetur: sed pars aduenies in augmētatione est terminus ad quem augmentationis: ergo non per se mouetur illo motu, & consequenter partes aduenientes non possunt esse partes per se motæ. Similiter in sensationibus mouetur animal à se: videt enim homo à se, imaginatur, audit quę, & tamen in his mutationibus nō possumus assignare partem per se mouentem, distinctam à parte per se mota, præcipuè integralem, tamen in mutationibus spiritualibus (vt in volitionibus, & intellectionibus) hoc ipsum inuenies: intelligit enim homo se ipsum, & se vult. Similiter, in his impossibile est assignare partem integralem mouentem distinctam à per se mota, cùm sint potentiæ spirituales, quæ carent organo corporali, & cōsequenter partibus integralibus: sed hæc quanuis difficilia sint, non

debent nos facere ab exposita sententia recedere.

Pro solutione tamen aduertendum.Primo, quod in augmentatione duplex est actio. Alia dispositiua,qua disponitur alimentum:alia est conuersiua alimenti in substantiam alitj, & hæc dicitur propriè augmentatio. Quo supposito, dicendum est,quòd in illa actione dispositiua facile est assignare partē per se mouētem,& per se motam: quia pars per se mouens est totum viuens: pars verò per se mota est alimentum. At verò in actione conuersiua etiam est duplex ratio:quędam dicitur nutritio,& est illa,qua extenditur forma substantialis ad informandam materiam alimenti. Alia est, quæ dicitur augmentatio, & est illa,qua totum, & partes totius habent maiorem quantitatem, quàm antea habebant:quia in augmentatione viuentis,quælibet pars per se augetur. Modò dico, quòd in qualibet actione istarum potest assignari pars per se mouēs, & pars per se mota. Nā in nutritione pars per se mouens est totum viuens: pars verò per se mota, est materia prima alimenti.

Obie. Sed contra hoc dicet aliquis, quòd totum est, quod nutritione augetur,non autem est materia prima:ergo pars per se mota, non est materia prima,sed tantùm compositum:& si hoc verum est, assignari non potest pars per se mouens.

Solu. Respondetur,quòd hoc nomē, nutritio,significat actum in ordine ad terminum, sicut generatio in quantum actio: atque ideò, vt sic, non denominat subiectum,sed terminum:at verò vt nutritio est,denominat subiectum: & quia ipsa materia est,quæ mutatur in nutritione de vna forma in aliam, ideò dicitur materia prima, pars per se mota, non autem compositum: sicut generatio, vt actio denominat terminum generationis, quia totū dicitur generari:sed vt mutatio denominat subiectum, scilicet materiam, quia ipsa tantùm materia est subiectum generationis. Vel secundò respondetur, quòd materia dicitur pars per se mota,quia est pars informata forma viuentis, quod sufficit.

Si autem rursus dicas, quòd distinctio hæc partium,non solùm debet esse essentialium, sed integralium:ita vt tam pars per se mouēs, quàm per se mota debeat esse integralis: sed materia prima in nutritione non est pars integralis,sed essentialis:ergo nō est pars per se mota.Patet consequentia,quia hac sola ratione diximus materiam, & formam grauis non per se esse partem per se mouentem, & partem per se motam. Sed respondetur, *2.Solu.* quòd non est necesse, quòd vtraque pars per se mouens, & simili ratione pars per se mota sit integralis, nisi quando motus recipitur in toto composito, vt in subiecto inhæsionis,sicut contingit in motu locali,in quo nec materia esse potest, quę localiter mouetur, nec forma, & mouet:sed potiùs totū cōpositū, quod suo motu locali locū adquirit. At vero in nutritione,quę subiectatur in materia prima, quæ ita

obie.

mo-

mota, atque informata dicitur, sufficit, vt vltima pars sit integralis, quia quod mouetur vt quo, est materia, quæ est pars essentialis.

Deinde in illa actione, quæ dicitur augmentatio, qua totum adquirit materiæ quantitatem, potest etiam assignari pars per se mota, & pars per se mouens. Nam pars per se mouens sunt partes præexistentes in viuente: pars verò per se mota sunt partes de nouo aduenientes: quanuis non dicantur in rigore per se motæ, sed per se productæ. Nam (vt rectè probat argumentum) terminus nutritionis nō mouetur. Dicuntur autem per se motæ, hoc est, per se productæ, & hæc est differentia inter has actiones, quòd in motu locali pars per se mouens, dicitur impellens: pars verò per se mota, dicitur impulsa: in motu vero augmentationis, pars per se mouēs, dicitur producens: pars autem per se mota, dicitur informata, quod sufficit: quia per se motum non sumitur in illo rigore, vt subiectum illius se habeat aliter nunc, quàm priùs: sed vt passionem aliquam sortiatur, ita vt per se motum vel patiatur, vel producatur, ex quo patet solutio ad primum argumentum.

Pro solutione secundi aduertendum est, quod duplex est motus. Alius est physicus, qui est actus entis imperfecti, ac diuisibilis, vt docuit Aristoteles 6. physicorū tex. 3. dicēs omne B. esse diuisibile. Alius autem est spiritualis, vt intellectio, & volitio, de quo motu loquens Aristoteles tertio de Anima, capite quarto, dixit intelligere esse quoddam pati: certum ergo est, quod quando Aristoteles docet, quod à se mouetur, diuisibile esse in partem per se mouentem, & partem per se motam, loquitur de motu physico, non autem de spirituali.

Quo supposito, respondetur primo, quòd in omnibus sensationibus pars per se mouēs est cerebrū, quod principium omnis sensationis est: pars verò per se mota est potentia sensitiua, tam interna, quàm externa, simul cum suo organo, in quo residet.

Secundò respondetur, quòd in visione, pars per se mouens, est obiectum colore affectum, media specie sensibili: pars vero per se mota est oculus, organum corporale. In sensibus autē externis, cùm accedāt ad facultates spirituales, sufficit, vt pars per se mota sit integralis, qualis est potentia interna cum suo organo: pars vero per se mouens, est species sensibilis. Ad illud vero de intellectionibus, iam diximus non comprehendi ab Aristotele, quia non sunt motus physici, quamuis aliquā do reperiatur in illis pars per se mouens, & per se mota. Nā pars per se mouens, est assensus principiorum: pars vero per se mota, est assensus conclusionis, hoc in discursiua: in primum autem intellectionem mouetur intellectus motus à Deo, secundùm sententiam Sācti Thomę. Vel dic, quod species intelligibilis sit pars per se mouēs, & intellectus ipse, pars per se mota: & idem contingit in volitionibus. Nā cùm sint motus spirituales, non est necesse, vt in his quæramus partē integra-

Sensationis principium quod.

lem mouentem, & motam: sed in corruptibilibus solùm. Sufficit, q̃ in motibus spiritualibus reperiamus aliquid proportionatum parti per se mouenti, & parti per se moto.

Sed vltimò obijciet aliquis, quod Aristoteles 6. Physi. tex. 2. ait: Alia mouentur ab extrinseco: ergo non mouentur a se, sed ab alio. Respondetur, hoc esse in alio genere motus, non in eodem. Pro quo aduertas, quod vna & eadem res interdũ est mota, & mouens: interdum verò dũtaxat mouens. Exemplum primi est, vt baculus: quando mouet aquam, est mouens: quãdo verò mouetur ab alio, est motus. Exẽplũ secũdi sit imago formata, vel pomũ, quod mouet voluntatem, vt illud optemus: ipsum tamen non mouetur. Sic se habet appetitus in animalibus, quòd est mouens, & etiã motum est mouens: quando est causa operationum animalium, est motũ ab extrinseco, id est, ab appetibili: omnis enim appetitus cauſatur ab aliquo appetibili: atque ideò quamuis executio motus localis sit ab intrinseco in genere motus progressiui: tamen in alio genere motus est ab extrinseco, nempe ab appetibili: ergo est agens extrinsecũ. Vnde Auicenna ait: Balneum est in anima agens desiderium.

Auicẽna.

Secunda conclusio. Grauia, & leuia mouentur à generante. Probatur ratione Sancti Thomæ, desumpta ex hoc principio philosophico: Qui dat formam, dat sequentia ad formam: id est, generans cum forma dat genito omnia accidẽtia, quę ad perfectionem naturalem illius spectant: sed quiescere in loco naturali, est perfectio naturalis grauium, & leuium: ergo generans, qui dat formam grauibus, dat etiã quietem in loco naturali: hanc autem consequi non possunt, nisi medio motu: ergo dat motum, quo consequantur perfectionem illam naturalem. Sicut si aliquis homo generaret aliquem hominem, & impediretur, ita vt non posset producere risibilitatem: si postea influatur illa risibilitas, debet tribui generanti: cuius ratio est, quia nõdum erat completa generatio, quousque producuntur propriæ passiones, quas compositum secundùm naturam aptum erat habere. Ex principio autem huius rationis deducũtur duo. Primum est, quòd actus quo genitum perficit alia à se, non tribuitur generanti, sed genito ipsi. Vnde ignis dicitur calefacere à se, quia calefactione perficit aliud, & non se ipsum. Secũdum est, quòd actus ille, quo genitum non semper, sed tempore certo perficitur, qualis est augmentatio, non tribuitur generanti, sed genito: quia tantùm ille actus secundus generanti tribuitur, quo genitum omni tempore est aptum perfici secundùm naturam. Ex quibus rectè intellectis soluuntur omnia, quę obijci solent contra rationem hanc.

Obijciunt primò, ex hac ratione sequi, quòd omnis actio grauium, & leuium sit à generante, scilicet actio, qua ignis calefacit, & aqua frigefacit: quia hæc sunt perfectiones grauium, & leuiũ. Soluitur autem

obiect.

autem obiectio ex primo dicumẽto, quòd huiusmodi actionibus potius alia à se perficiant, quàm se ipsa: generans autem solùm dat genito cum forma perfectionem, qua se ipsum perficit, nõ illam, qua aliud à se perficiat. Hinc est, cùm calefactio sit actio transiens, quę in passo recipitur, ex eo quòd ignis calefaciat à se, non sequi quod sit in actu, & in potentia simul: sequeretur autem si à se localiter moueretur, quod motus localis in ipsomet igne recipiatur, & maneat.

Obie. 2. Obijciunt secundò, quod saltem sequitur, viuentia non moueri à se, sed à generante: quia sicut hoc, quod est quiescere in proprio loco, est perfectio grauium, & leuium, ita hoc, quod est moueri actualiter, est perfectio viuentium: ergo vtrumque, aut neutrum est à generante. *Solu.* Sed facilè soluitur obiectio, tum ex eo, quod moueri actualiter, non est perfectio viuentium: sed hoc, quod est per se mouere, & habere partem per se mouentem, & partem per se motam: & hoc tribuitur generãti: sicut risibilitas tribuitur ei, non autem risus. Tum etiam secundo, non tribuitur generanti, moueri actualiter, quanuis sit perfectio viuentium, quia non sunt apta moueri omni tempore, sed certis temporibus: sicut ei non tribuitur augmentatio, aut nutritio, quia his genitũ non semper est aptũ perfici, sed certis temporibus: tunc scilicet, quãdo perfectã dispositionem membrorum nõ attingit.

Et si dicas, quod saltẽ nutritio debeat tribui generanti, quia quandiu viuit homo vel animal, nutritur, licèt non semper augeatur, ex Aristotele primo de generatione, cap. 5. ergo semper animal aptum est perfici nutritione, & consequenter hæc saltem perfectio tribui debet generanti. Respondeo, quod nõ in omni instanti est nutritio, sed quando reparatur deperditũ: quod autem Aristoteles docet, semper nutriri animal, quandiu viuit, intelligendum est in omni ætate, quia semper deperditur, & restauratur aliquid per susceptionem alimẽti: non autem, quod in omni instanti fiat nutritio. Vel dicendum, quod solùm generans dat genito perfectionem, quam potest habere, eo ipso, quod est animal aptum nutriri. Primò nutritio fit à generante: continuatio vero ipsius à se ipso, quia continuationem est aptum habere hoc ipso, quod est.

Tertiò obijciunt, quod si graue sit in suo cẽtro, & postea abstrahatur ab illo, rursusq; moueatur: ille secundus motus non est à generante, sed à seipso. Patet sequela, quia cùm primum locum adquisiuit, cõpleta est generatio. *Obie.* 3.

Respondeo, quod licèt in primo loco esset iam perfecta, & completa generatio, tamen quia illo secundo motu, quo mouetur, perficitur, ideo tribuitur generãti motus ille.

Tertia cõclusio, In grauibus & leuibus solùm est principiũ passiuũ principale, intrinsecũ in ordine ad motum localem: sed forma illorum est principium actiuũ instrumẽtale, simul cum grauitate, & leuitate. *3. Cõ.*

Prima pars conclusionis (quod

scilicet in grauibus,& leuib⁹ sit principium intrinsecum,principale,passiuum ad motum localem.Probatur primo sic:Materia, & forma in grauibus, & leuibus est natura:sed omnis natura est principium intrinsecum principale motus: ergo forma,& materia in grauibus, & leuibus: sed nō est forma,neq; materia principium actiuum in illis (vt probatum est)ergo est passiuum. Confirmatur hoc ipsum, quia principium passiuum motus nihil aliud est, quàm inclinatio ad motum deorsum,& sursum,alias non naturaliter,sed violenter moueretur:ergo materia, & forma sunt principium passiuum motus localis grauium,& leuium.

Cōf.

Pr.2 pars. Secunda vero pars conclusionis(scilicet quod forma substantialis in grauibus, & leuibus simal cū grauitate,& leuitate sit principiū actiuum instrumentale motus, licèt non principale)probatur primo sic:Omne agens,quando agit in passum,dat esse coniunctum cum illo passo per se,vel per suam virtutem instrumentalem derelictam in passo,quia omne agēs Physicum agit per contactum:sicut ignis, quando introducit suam formam in lignū, est coniunctus per se:at verò quando animal generat aliud animal, non est necessario præsens materiæ per se, sed per suā virtutem derelictam in semine:sed generans in grauibus,& leuibus non potest esse præsens per se ad motum localem illorum:ergo debet esse per suam virtutem derelictam in illis instrumentalem:sed hæc virtus debet esse forma simul cum grauitate,cùm nulla alia res possit assignari, quæ sit instrumentū generationis: ergo forma substantialis simul cum grauitate, & leuitate est principium actiuum instrumentale motus. Secundo probatur,nam omnis essentia est causa instrumētalis efficiēs propriarum passionum (vt docuit S. Thomas prima parte, quæst .75. articulo secundo)ergo forma substantialis grauium,& leuium debet esse causa efficiens instrumentalis propriarum passionum:sed hoc ordine,quod essentia sit causa immediata primę passionis,essentia,media prima passione,sit causa instrumentalis secundæ:sed sic est quod hoc,quod est grauia,& leuia moueri ad sua propria loca, est propria passio grauium & leuium: & non est prima, quia inter hanc, & formam substantialem mediat grauitas,& leuitas; ergo illa secunda passio,scilicet moueri sursum, aut deorsum, dimanat à forma substātiali,media grauitate,& leuitate,tanquam àprincipio instrumentali actiuo.Vnde sequitur deceptum fuisse Vallesium controuers.11. & Scotū prima quæstione,putātes grauitatē, & leuitatem esse qualitates passiuas ad motum naturalem, nō actiuas.

Quod, præter dicta, probatur ex Aristotele,quarto Physicorum, textu 86.dicente rarum, & densum contrarietate leuitatis, grauitatisque esse efficientia motus:& secundo cœli, text.104. asserente minorem grauitatem maiore pelli.Et ratione efficaci probatur:Nam impe

tus

tus impressus à proiiciẽte in re proiecta,est qualitas actiua:ergo similiter grauitas & leuitas impressa genito à generãte, sunt qualitates actiuæ.Et secundo vrgentiùs. Nam si essent qualitates passiuę, cùm potentia passiua sit potentia contradictionis,scilicet nõ minùs ad vnũ, quã ad alterum determinata: ergo grauia, verbi gratia,remoto proiiciente,non minùs sursum,quam deorsum naturaliter mouerẽtur.Nec obstat,si dicas illa potentia denominari à forma substantiali. Nam forma substantialis non operatur immediatè,sed aliquo organo intermedio,quo carent grauia, & leuia,quod expresse testatur Aristoteles,& Sanct.Thomas opusculo 32. & 1.2.quæst. 36.artic.2.& Augustinus 3.Confessionum,capite 6. vbi dicit corpus põdere suo mitti ad locum: sed ad locum sursum ignis , deorsum lapis ponderibus suis mouetur.

Dices,Tantùm in his,quæ mouentur à se, tanquam a proprio actiuo principali , est dare partẽ per se mouentem,& per se motam: ergo similiter in his, quæ mouentur a suis formis,tanquam a proprio actiuo instrumentali.Respondeo, lõgè disparem esse rationem . Nam in quibus datur pars per se mouẽs, & per se mota , datur principium principale motus,ne idem sit in actu formali, & in potentia formali: at verò in grauibus & leuibus solùm est instrumentale principium. Vnde quãuis in illis non sit huiusmodi distinctio partiũ, solũ sequitur,& idem sit in actu instrumentali,& potentia formali.

Sed præter hæc,quæ dicta sunt (ex quo contra vniuersam doctrinam sunt argumẽta aduersariorũ) id est:Effectus in actu,postulat causam in actu,teste Aristotele.1.Physicorum,c.3.& motus actu postulat mouens in actu:ex quo infertur falsam esse sententiam antiquorum, Empedoclis,scilicet,& Anaxagorę, asserentium grauia & leuia moueri à cœlo,quam opinionem Valles controuersiarũ 10.putat esse Arist. eo q̃ dicat illa moueri à generãte; in qua etiam opinione est Percy.& Petrus Martinez 4. de cœlo,c.3.Immerito tamen, quia cùm Arist.8. Physicorum,text.33.docet grauia,& leuia moueri a generante,loquitur de particulari,non de vniuersali;& ita non loquitur de cœlo.Quod patet,quia ipse Arist.primo cœli,tex. 89.impugnat, cœlum mouere grauia & leuia:quia,scilicet , ex eo sequitur magis graue vel leue tardiùs moueri in suum locum naturalẽ , quã parũ graue vel leue.Tũ etiã sequitur,graue,cũ magis accedit ad locũ naturalẽ, tardiùs moueri,quia magis distat a cœlo , quorũ vtrumq;,& falsum est , & cõtra experientiam. 1. *Illa tio.*

Infertur secundo , falsum esse quod dicit Commẽtator 3.& 4.cœli,tex.32.quem sequitur Pereyra 7. Physicorum , capitulo 15. scilicet quod, sicut remus per se mouet nauem,& per accidens mouetur a nauita grauia, & leuia mouent per se medium,& per accidens mouentur à medio,q̃ plusquã falsum est: Primo , quia non semper eadem 2. *Illa tio.*

pars medij subest his mobilibus, sed alia, & alia.

Secūdò, quod necesse est, vt grauia & leuia ante motū localē sem per motu alio mouēatur, sicut remū, antequam moueat nauem, & ab illa moueatur, necesse est moueri aliquo motu animalis, nempe extensione, & cōtentione brachiorum, que mouent remum.

Infertur tertio, falsum esse etiā
Ter. quod dicit Venetus tertio Physicorum, textu 24. grauia, & leuia quoad inclinationem motus per se moueri à generante, vel à remouente prohibens, tamen quoad continuationem motus, moueri à se ipsis: hoc (inquam) falsum est. Primo, quia si generans est causa particularis motus, etiam erit reliquorum, nam cùm prima pars sit diuisibilis: ergo à secūda eius medietate iam distat generans, & per consequens, sicut illam causat ab ea distans, causabit etiam reliquas, etiam si distet ab illis: aut dicas quare illam causare possit, magis vero distantem non possit.

Secundò, quia 8. Physic. capite quarto, apertè docet Aristoteles, remouēs prohibēs non per se, sed per accidēs solum mouere, cùm solùm tollat impedimētum, & non determinet quo moueat, sed illud relinquit suæ naturæ, vt scilicet, si sit graue, moueatur deorsum, si leue, sursum. Tādē in calce huius quæst. præter ea, quæ dicta sunt contra vniuersam doctrinam, supersunt soluenda nonnulla argumenta cōtrariorum: Omnis effectus in actu
obie. postulat causam in actu: rectè Aristoteles primo Physic. capite tertio, & motus actu postulat mouens in actu, cùm motus sit actus mobilis à mouente, vt docet Aristoteles 3. Physicorum, capite tertio: sed quādo grauia & leuia mouentur, vel generans est corruptum, vel ab illis distans: ergo ista non mouentur à generante, sed à se ipsis.

Respondeo quidē (& est cōmunis *Sol.*
solutio) quod non est necesse, quòd generās sit præsens per se ad motū, sed sat est quod sit præsens per suā virtutem derelictam in mobili, sed licet passo, quia generans reliquit grauitatem grauibus, vt ipso abiente moueri possint. Sed hęc solutio insufficiens est, deficit enim in duobus. Primo, quia virtus derelicta a generante, semper est instrumentum: ergo semper est agens à quo, id est, semper est id quo generans mouetur: debemus ergo assignare mouēs quod principale, & moueat & agat; corrupto verò generante aut abiente deficit: ergo deficit mouens quod, atque ideò motus deficit. Cōsequentia probatur, quia virtus derelicta a generante est forma quædam: hæc autem solùm est mouens quo, deficit ergo mouēs quod: hoc oportet assignare: ergo debet esse supposituū aliquod præter virtutem derelictam à generante.

Secundo, quia instrumentum hoc habet ex sua ratione, vt non moueat nisi motum à principali agente: deficiente autem generante, nō potest moueri: ergo neque mouere graue aut leue. Quocirca dicēdum est, quod quamuis generans absit, aut corruptum sit, adest tamē

prima

prima causa supplens generationis defectũ, attribuitur autem motus generanti quod dedit formam substitialẽ,& virtutẽ motiuã, quibus vtitur instrumẽtis Deus ad motũ.

2.obi. Secundum est, Illa solùm accidentia possunt esse à generãte,quę fiunt cũ re genita; sed motus nõ fit cũ re genita:ergo motus nõ fit à generante. Minor probatur, quia res *Belno* mota incipit per primũ sui esse,motus vero per vltimũ nõ esse. Resp. falsum esse,motum aliter incipere, quàm graue aut leue, diximus autẽ supra motum non habere minimũ, & ita incipere per vltimum : & quamuis verum esset, quod motus non incideret cum re genita, nihil probat argumentum, nam etiã est à generante,quod aptũ est semper perficere genitũ: & quãuis in instãti in quo est genitum,non esset, tamen immediate post illud instans esse,aptum est,cum incipiat per vltimum non esse:& quia huiusmodi est motus,etiam est à generante.

Tert. Tertium argumẽtũ est: Quod habet potentiam actiuam, si rectè applicetur passum, agit per se;grauia,verbi gratia,habent potentiam actiuam tendendi deorsum,nempe grauitatem: ergo si sint extracta à locis naturalibus, mouebuntur deorsum à se. Minor probatur, tum quia si grauia sunt supra lignum putridum,illud rumpunt sua grauitate,& deorsum feruntur: tum quia sua grauitate rapiunt, feruntque secum minùs graue deorsum sibi alligatum:ergo habent virtutem tendẽdi deorsum,scilicet,grauitatem. Præterea, generans solet aliquãdo generare aliqua duo,quorũ alterũ sit magis graue,alterum minùs graue: ergo si tunc quærimus causam inæqualitatis extra generantem, etiam erit quærenda causa motus extra generantem. Respondeo ad primum,solùm probare grauia, & leuia habere virtutem actiuã, qua possint adipisci suum locum naturalem:hæc autem virtus instrumentalis est,non principalis, quia cum non sit in elementis aliud passum à mouente,tale mouens nõ potest esse principale, sed instrumentale: alias idem simul esset in actu, & in potentia. Ad confirmationem Respondeo, concedendo antecedens, *Ad conf.* & negando consequentiã. Nam sicut illius inæqualitatis non quærimus causam principalem extra generantem,sed instrumentalem: ita dissimilis motus solum causa instrumẽtalis erit quærẽda extra generãtem, nẽpe maior & minor grauitas,quare hic collocata sint,nõ illic.

Sed dices, quando genitũ mouetur contrario motu ab eo quo mouetur generans, tunc genitum non poterit moueri à generãte:v.g. quãdo silice & ferro per cõtactum producitur ignis, qui sursũ mouetur:ferrum vero,& silex,quę grauia sunt,deorsum.Similiter in fulmine quod fit in aere per antiperistasim, si talis detur(de quo 2.lib. de generatione latius dicam)id est per vnius contrarij circa alterum antistasim, scilicet frigiditatis fugientis a calore, & è contra: vbi contrarijs motibus genitum, vtpote frigus & generans, scilicet calor & frigus, inter se pugnantia mouentur:

ergo

ergo non mouentur etiam virtute instrumentali grauia genita à suis generantibus.

Respondeo, concedendo antecedens, & negando consequẽtiam, quia generans nõ mouet genitum suo motu, sed per virtutem quam tribuit genito. Vnde nullum est inconueniens, si generans non moueatur motu sui geniti, præsertim, si sit æquinoctium. Videmus enim in ijs, quæ à cœlo generantur, id ipsum, quia illa recto motu mouẽtur sursum, aut deorsum: cœlum vero circulariter gyratur: & Deus, cùm immediatè rem aliquã producit corpoream, res genita sursum aut deorsum mouetur, Deo ipso immobili manente. Quarto principaliter ad idem arguitur, quãdo aliquod corpus mouetur à proijciente, quantò magis distat ab illo, & à termino à quo, tardior est ille motus: sed grauia & leuia, dũ magis accedunt ad suũ locum, eo velociùs mouentur: ergo à se mouentur, & non a generante. Confirmatur, Vnum corpus graue per se mouet, & expellit aliud: ergo vt sic, potest mouere se ipsum actiuè. V.c. si lapis grauissimus sit in trabe, in qua sustentabatur, & lapis illam secum rapiat, tũc lapis est causa, quod ipse moueatur deorsum: ergo ex se potest moueri. Respondeo ad argumentum, disparem esse rationem, quia cùm lapis a proijciente mouetur sursum, violenter quidem mouetur: & ideo tardiori motu, quo magis distat a termino a quo, quia impetus quasi languescit, & remittitur: cùm vero deorsum mouetur, quia naturaliter motus eius velocior est, cùm magis distat a termino a quo, quia magis accedit ad suam perfectionem: quæ autem sit causa huius maioris velocitatis in fine, quam in principio, lib. 8. quæst. 1. per varios articulos demonstro. Ad confirmationem dicendum, quod nõ valet: Est causa per se mouens aliud: ergo se ipsum. Ratio est, quia cùm mouet aliud, possumus distinguere motum a mouente: si vero se moueret, id non possemus. Vnde lapis ille mouendo trabem, per accidens mouet se ipsum, & sic suo pondere actiuè fertur deorsum, instrumentaliter tamen.

Vltimo arguitur contra eandẽ conclusionem argumẽto illo a pluribus agitato, & nondum exactè soluto, sic: Natura virtute sua reducit se in suam pristinam sanitatem per ægritudinem amissam, & aqua calida, calefaciente remoto, reducit se in suam pristinam frigiditatem: ergo grauia, & leuia extra naturalia loca posita virtute sua possunt se reducere ad sua loca naturalia.

Circa solutionem huius, præcipuè a quo reducatur aqua in suam pristinam frigiditatem, ablato calefaciẽte, sunt ores Philosophi plurimas solutiones adducunt, simulque impugnant in hoc lib. q. 4. Prima est Cõmẽtatoris 2. de anim. tex. 115. dicentis, quod calor, quo aqua apparet calida, non est in ipsa aqua, sed in quibusdam partibus aquæ coniunctis: ita enim videmus, quod cùm aqua calefit, producũtur quidã vapores calidi. Vndè, quia ablato combustibili, aqua infrigidat illos va-

los vapores, ideo dicitur reduci in pristinam frigiditatem.

Hæc tamẽ solutio meritò reijci tur, falsum est enim, quòd calor, quo aqua redditur calida, non sit in ipsa aqua inhærens, cùm sit dispositio ad corruptionem aquæ; aliàs impossibile esset, quod aqua corrumperetur, quia semper haberet suam frigiditatem, quę illã conseruat. Vnde Auicen. lib. primo sufficient. c. 36. quem sequitur Soncin. 8. Metap. q. 3. aliter dicit, quod aqua calida frigefit a sua forma, nullo alio medio accidente, ablato tantũ calefactiuo.

Quòd si obijcias, quod aqua, medio aliquo accidente, debet frigefieri, & non solùm sua forma. Respondet Sonc. ꝙ sunt aliquæ actiones, quæ nullo accidente intermedio indigent ad hoc, vt exerceantur: vt si ab homine auferatur risibilitas, & postea iterum fluat, ille influxus nullo medio accidẽte fiet ab ipsa forma substãtiali hominis: sic etiã ad hoc, quod ipsa aqua reddatur frigida, non indiget aliquo accidente, sed solùm sua forma substantiali, a qua, vt a principio radicali, frigiditas pullulat: sed etiam hæc opinio falsa est, quia si aqua, vt se reducat in pristinã frigiditatẽ, non indiget parte per se mouente, & per se mota, etiam nec vt moueatur localiter, indiget parte per se mouẽte, & per se mota, quod est contra Sanctũ Thomã, & veritatẽ, cuius opinionem putant se sequi. Tenet cõsequentia, quia eadem est ratio vnius & alterius mutationis.

Tertia sentẽtia est Ægidij assentis, aquam per accidens se infrigidare hoc modo, quia per se corrumpit calorem: vnde fit, vt per accidens se infrigidet. Sed neque hæc solutio placet, quia natura in generatione nunquã per se intẽdit corruptionem: ergo aqua non per se corrumpit caloré, nisi per se generãdo frigiditatem.

Quarta solutio est Iacobi Folinerensis, dicẽtis aquę partes calefactę nõ esse ęqualiter calidas, neq; ęqualiter frigidas. Vnde quæ magis frigidę sũt, minùs frigidas infrigidãt, sicq; fit restitutio frigiditatis deperditæ. Sed quidem, neque hęc solutio difficultatẽ euacuat, quia fieri potest, vt omnes partes aquæ sint ęquè frigidę, & ęquè calidę vltra suum gradum: ergo tunc non est à quo reducantur in pristinam, & intensam frigiditatem.

Quintus modus dicẽdi est Burlei, vir solo nomine ridiculi. Sequũtur illum Iuniores Philosophi, qui dicunt aquam eo casu reduci in pristinam frigiditatem ab aere circunstante & ambiente.

Quod si illis obijcias, ꝙ agens minoris virtutis non potest producere vltra sphæram suæ actiuitatis effectum in passo: sed fieri potest quod aqua sit magis calida, quàm aer circunstãs frigidus: ergo aer nõ potest refrigerare aquam. Respondent isti, nullum esse inconuenies. Nam contingit, quod agens minoris virtutis producat maiorem virtutem in passo propter materiam accommodatam: & quia materia aquæ est magis disposita ad frigiditatem suscipiendam, hinc est,

quod

quòd aer maiorem frigiditatem in illa producat, quàm in se habet: sicut ferrum candens, in probabili sententia, non habet calorem vt octo, & tamen, applicata stupa, producit calorem vt octo in illa, quia ipsam comburit. Cuius rei sola ratio est, quia stupa cum sit materię rarę, magis accommodata est ad formam ignis, quàm ferrum, cuius materia est magis densa: ergo in hoc casu contingit, quòd aer producit in aqua maiorem frigiditatem, quã habet in se aer, propter materiæ accommodationem. Et si iterum secundo obijcias, quod si aqua calida ponatur in vacuo, tunc non posset ab aere circunstanti infrigidari, & tamen reduceret se in pristinam frigiditatem in specie: ergo solutio est nulla. Respondeo, quod in illo casu ille calor aquę corrumperetur, quando corrumperentur partes humidæ aquæ, in quibus erat talis calor: sicuti naturalis calor vitalis corrumpitur, quando desinit esse humidum radicale, quod est subiectum illius.

Sed nihilominus, nec solutio ista soluit argumentũ, & sicuti istis authoribꝰ prędictę solutiones nõ placẽt, ita nec mihi, & alijs ista placet: est enim (si fas est ita loqui) tententia ista Toleti intolerabilis, & solutiones, quas adducit, deteriores ipsa sententia. In primis enim falsum est, ꝙ bona Philosophia abhorret: scilicet quod agens minoris virtutis possit producere maiorẽ virtutem in passo, quàm habet in se, quia, vt docet Philosophus 1. de generatione animaliũ, c. 7. omne agẽs in principio actionis est dissimile: in fine verò simile cum passo, ita quod quãdo agens & passum sunt similia, cessat actio, quia agens nõ agit in omnino simile: cõstat autẽ quod agens totam intendit assimilare sibi passum: ergo non potest producere effectum perfectiorem se ipso, aliàs in fine actionis agens & passum erunt dissimilia, & ita nunquam cessabit actio.

Secundo falsum est, quod ferrum candens producit ignem in stupa. Nam (vt optimè Vallesius) in quolibet mixto sunt partes porosę aere plenę, quę facilè transmutantur in quodlibet, & ita in ignẽ. Vnde in ferro in partibus porosis est ignis, quo comburit stupam, secus non posset ignem producere, quantumuis haberet intensum calorem. Falsum est etiam, quod in vacuo non produceretur alia frigiditas in aqua, quia nullum agens naturale intendit per se alterius corruptionem, sed generationem, vt supra dicebã. Vnde corruptio vnius, semper est alterius generatio: sed corrũpitur calor: ergo generatur frigiditas vt octo, nisi impediatur ab alio.

Tandem, conuincitur falsitas huius sententię hac sola ratione, quia ignis infrigidatus aliquantulum ex reactione aquę frigidę non reducitur ad pristinũ calorem ab aliquo circunstanti, vel ambiente, cùm nihil sit igne calidius: ergo nec aqua reduceretur ad pristinam frigiditatem amissam ab aliquo circustãti, quia nihil est aqua frigidius.

Quare, his omnibus omissis, existimo dicendum cum Capreol. in 2. d.

in 2.d.6.q.11.Ferra.7.Phys.q.5. Soto hic q.2.quod aqua calida,ablato calefactiuo, reducitur in pristinam frigiditatem ab ipso generante,tanquam à causa principali,& à forma substantiali aquæ tãquam à causa instrumẽtali. Cuius ratio est,quia per talem motum redit aqua ad perfectionem suam naturalem, quam semper apta est habere: ad hoc autem non indiget aliqua media qualitate,quia(vt bene Soncinas)quando aliqua forma agit in se ipsum,non vera mutatione,sed per modum sequelæ,non est necesse,vt agat medio aliquo accidente: frigiditas autẽ illa non producitur per mutationem vllam,sed fluit,ac dimanat à forma per modum sequelæ,sicut in principio dimanãt omnes passiones ab essentia.

Iam tandẽ ad loca Aristotelis, ex quibus supra dicebam authores sumpsisse occasionem contrariæ sententiæ,Respondetur.Ad primũ respondetur,non esse,neque inueniri apud Aristotelem.Ad secundũ ibi Aristotelem intelligere principium passiuũ principale, non actiuum.Ad tertium,quod ibi Aristoteles vult, quod elementa operentur secundũ motũ instrumentalẽ.

Sed dices,quod ipse 8.Metaph. c.4.vit,quod eodẽ modo se habent motus grauiũ,& leuiũ, sicut illud, quod est scies in habitu antequã sit sciens in actu:constat autem quod sciens in habitu, ad hoc quòd sit sciens in actu,nõ indiget aliquo extrinseco,sed se ipso tãtùm:ergo eadem ratione grauia & leuia, dum habent grauitatem & leuitatẽ, ad hoc quòd moueantur ad propria sua loca, non indigent extrinseco, sed à se ipsis,& non à generãte mouentur.Confirmatur ex eodẽ Philosopho,4.de cœlo,cap. 7.vbi ponit differentiam inter sanabile, & ægrotabile ex vna parte: & inter motum grauium & leuium ex altera:scilicet quòd ægrotabile indiget aliquo extrinseco actiuo, scilicet medicina, ad hoc ꝙ habeat sanitatẽ: at vero grauia,& leuia nullo modo indigent extrinseco actiuo,ad hoc quod ad sua propria loca moueantur:sentit ergo Aristoteles grauia & leuia moueri à se ipsis, & non à generante. Respondeo ad primum, quod ibi solùm intendit Aristoteles ostendere discrimẽ inter actum primum & actum secundum: stat ergo similitudo in hoc, quod sicut sciens in habitu nullo indiget extrinseco ad hoc,vt sciat in actu,quia habet iam species intelligibiles ad actum scientiæ:ita grauia & leuia nullo indigent extrinseco ad suum motum,quia iam habent grauitatem,& leuitatem:differentia tamen versatur in hoc quod sciens in habitu est causa principalis scientiæ in actu: forma vero substãtialis tantùm instrumentalis causa illius motus.Ad cõfirmationem dico,in hoc consistere differentiam, ꝙ ad hoc vt aliquod corpus ægrotum sanetur, indiget extrinseco puta,medicamento:ad hoc autẽ ꝙ grauia & leuia moueãtur,nõ indigent aliquo instrumẽto extrinseco, sed potius hoc instrumẽtũ est illis intraneũ,licèt in ligeant generãte, & causa principali, vt dictum est.

S E-

SECVNDA pars quæstionis de natura in ordine ad alia considerata.

EX dictis præcedẽti parte quæstionis, manet explicatum quidquid ad quidditatẽ & essentiam naturę secundùm se spectat. Restat vt intelligatur ipsa in hac 2. part. quatenus ad alia comparatur.

De quo sex etiã sunt videnda.

Primo, si materia sit natura.

Secundo, si animæ conueniat.

Tertio, si ratio naturæ vniuocè materię & animę conueniat.

Quarto, si motus cœli sit naturalis.

Quinto, si natura differat ab arte, & Physica à Mathematica.

Vltimo, si Mathematicæ abstrahãt a materia sẽsibili, & quomodo.

ARTICVLVS I.

Vtrùm materia prima sit natura.

DOctor Vallesius asserit hac in parte materiam non esse propriè naturam, quod conatur probare ex Arist. 5. Metaphysicę tex. 5. vbi postquam numerauit plures acceptiones naturæ, apertè dicit quod propriè natura dicitur forma, & essentia: materia verò impropriè, ex eo scilicet, quòd est formæ susceptrix. Et ratione probatur, quia natura est nomen virtutis, & dignitatis: ergo omnino non conuenit materiæ, quæ omnino est imperfecta & pura potentia.

Confirmatur, quia aliàs etiam priuatio esset natura, quia etiam priuatio est principium a quo motus.

Dices tamẽ, quod priuatio nõ est causa, bene tamẽ materia, vt q. sequenti patebit. Contra hoc est, quia quanuis materia sit causa rei genitę, & intrinseca in suo genere: tamen non est causa respectu motus; si enim esset, præcipuè deberet esse in genere causæ materialis: sed hoc nõ, quia motus nõ subiectatur in materia, sed in toto composito. Secundo suadetur idem, quia si materia esset natura, sequeretur, quod calefactio aquæ sit naturalis. Nam quãuis repugnet aquę ratione formę, materia tamẽ illius habet inclinationẽ ad formam ignis: ergo etiã habet inclinationem ad dispositiones formæ ignis: talis autem est calefactio: ergo: consequens tamẽ est absurdum, quia huiusmodi calefactio violenta est.

Tertio & vltimo, quia vt articulo secundo, & tertio patebit, natura est, per quã distinguuntur naturalia ab artificialibus, imo & naturalia inter se per diuersas naturas: cõstat autem quod non distinguũtur per materiam, quia corruptibilia saltem habent eandem materiam (vt lib. præcedenti q. 2. in 2. p. quæstionis probatum est) & artificialia etiam habent suam materiam: ergo solùm differunt per formam, & consequenter materia non est natura. Confirmatur, quia in artificialibus

libus sola forma est ars, & sola illa constituit rem artificialem: ergo sola forma est natura cõstituens rem naturalem.

Conc. Opposita conclusio, scilicet quòd materia sit natura, verior est, eamque tenent omnes Aristotelis expositores in hoc loco, & 5. Metaph. Pe-

Pro. rey. lib. 7. c. 17. Philosophiæ, Iauel. q. 6. & patet ex ipso Aristotele in hoc c. 1. qui non solùm dicit materiam esse naturam propriè, sed etiã laudat antiquos in hoc, quòd ponebãt materiam, naturam: & 5. Metaph. citato: inter plures modos, quibus natura dicitur, vnus illorum (inquit) est quòd dicitur de materia. Et ratione patet. Nam si materia non sit natura, sequitur, quod trãsmutatio substantialis nõ sit naturalis, quod est absurdum. Sequela patet, quia illa nõ est naturalis ratione formę, quæ producitur, quia forma est terminus productus: ergo est naturalis ratione materiæ solùm, quia est principiũ, & causa illius, & ita materia habet inclinationem passiuã ad illam, & consequẽter est natura.

obie. Sed dices, quod materia nõ est principium trãsmutationis per se, sed per accidens: ergo non est natura, suprà enim præcedenti libro dicebamus, in materia esse principiũ accidentale transmutationis, non autem per se.

Solu. Respondeo quòd hoc, quod est esse per se principium motus, stat dupliciter. Primo per se, & primario: & sic nec materia, nec forma sunt principia motus, quia non est effectus primarius formæ, neq; operatio alicuius substãtiæ creatę. Alio modo sumitur per se, & secũdario, (sicut 1. Post. c. 4. diximus, hanc esse per se, homo est risibilis, quãuis nõ primario) & sic materia & forma sunt principia per se motus, & hoc sufficit vt aliquid sit natura: supra autem solùm negabam materiã esse per se primo principium trãsmutationis, ita vt transmutatio sit terminus adæquatus potentiæ, quæ est in materia.

Sed rursus dices, Ad rationem *Rep.* naturæ requiritur, quod sit principiũ motus per se primo, quia vtrũque hoc ponitur in definitione naturæ. Respondetur, quod non negamus naturam in dicta definitione sumi per se primo, id est radicaliter, sed tantùm per se primo, id est immediatè. Quanuis ergo substantia creata sit principiũ motus radicale, nõ tamẽ immediatũ: & hac ratione cõuenit illi definitio naturæ.

Probatur secundo cõclusio, Materiæ conuenit definitio naturæ: ergo est natura. Antecedens patet. Nã est principium & causa motus eius in quo est: quia est principium motus grauium & leuium. Nam talis motus pendet à materia, tanquam à principio passiuo (vt dixi art. vltimo primæ partis quæstionis) quod principiũ sicut inclinat ad formam substantialẽ grauium, &c. ita etiam inclinat ad accidẽtia propria eorũ, quorum vnum, & potissimum, est motus: ergo materia habet inclinationem ad illum, ac per consequẽs est causa illius, & ita conuenit illi proprie, quod sit natura omnino.

Ad argumenta Vallesij respondetur. Ad primũ dico, quod Arist. *Adi.*

eo loco tantùm abest, quòd neget, materiam esse naturam, quòd id asserit: sed solùm negat, quòd sit tã propria & perfecta natura, sicuti forma, quod nos etiam fatemur.

Ad primam cõfirmationem di- *Ad 1. cof.* co, quòd nomen natura non est tã nomen dignitatis, & perfectionis, quàm principij & causæ, atq; adeò non solùm conuenit formæ, sed materiæ.

Ad secundam cõfirmationem, *Ad.* dico priuationem non esse naturã: quia quatuis sit principium motus, non tamen est causa illius: materia vero vtrumque habet, quia sicuti est principium & causa rei in facto esse, sic etiam est principium, & causa ipsius fieri, atque transmutationis, causa (inquam) & principium passiuum, & in facto & in fieri. Et quamuis motus non subiectetur in materia, sufficit tamẽ, quod sit causa, quare motus subiectetur in toto composito.

Ad. Ad secundum fateor, quod calefactio, qua aqua calefit, est naturalis ratione materiæ, quæ est principiũ passiuum illius: non tamen est naturalis simpliciter, quia repugnat formæ, quæ est magis ac perfectiùs natura, quã materia. Vnde, quia aqua non cõstituitur in esse talis per materiam, sed per formam, ideò simpliciter ille motus est violentus, licèt secundum quid, scilicet solum ratione materiæ, sit naturalis. Sed dices: ergo eadem ratione motus deorsum dicetur naturalis igni, saltem secundum quid. Nam quamuis repugnet formæ ignis, erit tamen naturalis ratione materiæ. Respon- *Resp.* deo, negando sequelam: nam motus ille non est ordinatus ad formam substantialem, tanquam dispositio illius: calefactio verò est dispositio ad formam ignis. Ex quo fit, quòd materia inclinatur ad calefactionẽ, tanquam ad dispositionem & medium, quo acquirenda est forma ignis: non autem inclinatur, prout est in igne ad formam ignis, & sic motus deorsum non est naturalis igni. *Solu.*

Ad tertiam dicendum, quòd naturalia ab artificialibus, non solũ differunt per formam, sed etiã per materiam: materia enim artificialium est ens in actu: naturalium verò ens in potentia: licèt vero naturalia, saltem generabilia, inter se non differant per materiam, non est inconueniens, quia differũt per formam, neque est de ratione materiæ, quod per eam differant naturalia inter se: imo aliqua est natura communis omnibus rebus naturalibus, vt materia: alia vero, qua differunt, vt forma. *Ad 3.*

Ad confirmationem respondetur, quod quamuis artificialia sola formâ constituantur, naturalia vero vtroque constant, scilicet materia & forma, & sic fit vnum per se, quod ex vtraque resultat.

ARTICVLVS II.

Vtrùm anima sit natura.

ALbertus hic tractatu 1. & Simplicius text. 3. negant animam esse naturam, præsertim rationalẽ, & ita

& ita quòd nõ cadit sub definitione naturæ assignata. Probãt multipliciter, præcipuè tamen. Et primo de omni anima tuadetur, quia Philosophus 2. de anima illam definit per corpus Physicum, aut naturale, tanquam per subiectum: ergo natura constituitur subiectum capax animę, & ita anima ipsa non erit natura. *Ar.1*

Secundo, Natura est determinata ad vnum, anima autem est principium mouendi ad plures differẽtias positionum (vt latè dico 2. de anima, & 2. lib. de cœlo) scilicet sursum, & deorsum, &c. (vt videre est in augmento naturali plantæ, & in motu progressiuo animalis) ergo anima non est natura. *Secũdo.*

Confirmatur, quia anima est principium motus mediatè, id est, medijs instrumentis, scilicet musculis & neruis in animalibus, vel aliquo alio: natura autẽ est immediatum principium motus: ergo idem, &c. Tandẽ, omnia corpora conueniunt in hoc, quod est habere animam: ergo anima non est natura. Tenet cõsequẽtia, quia omnia corpora sunt entia naturalia absolutè.

Tertio peculiariter de anima rationali probatur idem, ex Aristotele. 1. c. qui diuidit naturã in id, quod est in subiecto, & in subiectum: anima autem rationalis non est subiectum, vt constat, quia non est materiale; neq; est in subiecto, quia nec ineſt subiecto, nec à materia pendet. *Ter.*

Rursus hic tex. 12. ait Aristoteles, formam, quæ est natura, separabilẽ esse à materia, non secundùm rem, sed secundùm rationem: anima autem rationalis separabilis est secũdùm rem: ergo non est natura. Cõfirmatur, quia ad Physicum naturalem spectat agere de omnibus formis, quæ sunt natura (vt probatum est suprà, præcedenti lib. q. 3.) sed ipse Aristoteles 1. de partibus animalium, c. 3. dicit non spectare ad Physicum agere de anima rationali: ergo.

His tamen non obstantibus, cõtraria conclusio, scilicet quòd anima omnis sit natura, probabilior est, & tenenda: quæ est Sancti Thomæ hic, & aliorum, & Perey. lib. 2. c. 12. imo & Aristot. in hoc cap. definiens naturam, explicansque distinctionem rerum naturalium à non naturalibus, adduxit exemplum in plantis & animalibus, quæ habent naturam per animam: & hoc ipsum colligitur ex eodem infra 3. Physic. qui definit motum per rationem, quę etiam conuenit motibus animalium. Imo etiã definitio motus, qui est actus entis in potentia, secũdùm quod tale (quã tradit Aristoteles 3. Physi. c. 2.) comprehendit etiã motus animalium, augmentationẽ scilicet &c. sed motus originatur à natura in animalibus, quę est forma viuens, & anima, tanquam à causa, & principio: ergo anima est natura, quæ est principium & causa motus. *Conc.* *Pr.1.*

Probatur secundo. Quodlibet animal secundùm proprium rationem, & homo ipse secundùm vltimam differentiam pertinet ad considerationẽ Physicã, & ita philosophus tractat de illis in libris de animalibus: ergo secũdũ propriã ratio

nem sunt entia naturalia, & consequenter prout sic constituuntur, per naturam propriè constituuntur: cõstituuntur autem per animam: ergo anima secundum propriam rationem est natura. Similiter, anima rationalis est principium, & causa motus eius in quo est: ergo est natura, quia hæc est definitio naturæ.

Sed occurrit Simplicius, dicens quod definitio naturæ tantùm conuenit principio passiuo, & nõ actiuo motus. Probat, quia mutatio dicitur naturalis, non propter principium actiuum, quod quandoq; est extrinsecum: sed propter principiũ passiuum, quod est semper intrinsecum: ergo mutatio dicitur naturalis propter principium passiuũ tantùm, & ita anima, quę est principiũ actiuũ, non erit natura. Confirmat, quia mutatio naturalis dicitur, quãdo res ita mouetur, sicut apta est natura sua moueri: vnumquodque autem aptum est sic, vel aliter moueri propter principium passiuum, moueri enim est quoddam pati: ergo natura solùm est principiũ passiuum, & ita anima nõ erit natura.

Hæc tamen non obstãt. Ad primum enim dico, quod quãuis principium actiuum quandoque sit extrinsecum, tamen aliquando etiam est intrinsecum, & non dicitur mutatio naturalis, solùm quando est extrinsecum, quia tunc solum erit naturalis ratione principij passiui: quando verò (vt in viuẽtibus) principium actiuum est intrinsecum, tũc ratione vtriusque principij, actiui (scilicet) & passiui, mutatio dicitur naturalis.

Ad confirmationem negãda est Minor, aliquando enim res apta est moueri natura sua, non solùm propter principium passiuum, sed etiam propter actiuũ, vt videre est in augmẽtatione, & alijs motib⁹ animalis.

Ad argumenta in principio dicendum, quod animalia omnia, & inanimata, etiam quantum ad præsens institutum, sic se habent, quod animalia in suis motibus claudunt omne id, quod est perfectionis in motib⁹ inanimatorũ, & aliquid amplius: & ita habẽt, quòd moueãtur à suis principijs intrinsecis, quod habent inanimata, & præter hoc viuentia habent, quòd in se habent principium non solum passiuũ intrinsecum motus, sed etiam actiuum, quod est maxima perfectio: ex quo fit, quod in hoc conueniunt omnium istorum motus, quod scilicet sunt naturales. Vnde cùm in viuentibus principiũ motus sit nobilius, habet etiam nobilius nomẽ quo significatur: & ita non appellatur natura communiter dicta, sed anima: nomen autem naturæ tributum est alijs cæteris rebus, sicut capite de differentia in Logica diximus, quod nomen superioris diuisi accommodatur membro diuidenti minùs principali, aliquando propter imperfectionẽ: ex quo infertur, quòd nomen, natura, vsurpatur primo secundùm suam communitatẽ, & sic comprehendit omne principium intrinsecum motus, siue actiuum, siue passiuum: quia natura (vt suprà dixi) distincta est contra principium violentum motus, quod est extrinsecum, & ita natura importat princi-

Ad arg.

principium intrinſecum, & vt ſic comprehendit etiam animas. Alio modo ſumitur natura, prout eſt nomen magis peculiare, adaptatum principijs motus, quę non habent aliquam perfectionẽ niſi eſſe principia intrinſeca; & hoc modo habet tantùm quod ſit principium motus inanimatorum, & per hoc patet ad primum argumentum, anima enim definita eſt ab Ariſtotele, per corpus phyſicum & naturale, ſumendo (naturale) non ſecundùm totam ſuam latitudinem, ſed ſecundo modo, prout adaptatur inanimatis tantum: & ſic non habet perfectionem anima, & eſt in potentia ad illam. Vnde definitur anima ſecundùm rationem animę per corpus naturale, tanquã ſubiectũ.

*Ad.*2 Ad ſecundum Reſpõdeo, quod illud axioma, ſcilicet natura eſt determinata ad vnum, debet intelligi de natura ſecundo modo ſumpta, prout differt ab anima: ita vt natura, quę ſolum eſt principium paſsiuum motus, determinata ſit ad vnum. Secus verò illa, quę eſt principium actiuum, illa enim ad plures differẽtias motus ordinatur, vt patet in motu progreſsiuo.

Quod ſi dicas, quod motus progreſsiuus nõ videtur naturalis omnino, quia partim fit ſurſum: ex hac ergo parte violentus eſt, quia ipſum animal eſt graue. Reſpondetur tamen, quod quanuis ea ex parte, qua motus progreſsiuus fit ſurſum, nõ ſit naturalis corpori inquãtum graue eſt, eſt tamen illi naturalis, in quantum viuens eſt, & ita ſimpliciter naturalis, quia vt ſic eſt motus animalis, vt per ſe patet.

Ad confirmationem primam dico, quod quanuis anima ſit mediatum principiũ motus, quia mediis inſtrumentis cauſat motum, habet tamẽ quod ſit natura, quia eſt principiũ primum, & radicale: in definitione enim naturę iam dixi, quod vox, primo, non ſumitur pro, immediatè, ſed pro radicali: forma enim etiam inanimatorum, cum ſit ſubſtantia, nõ eſt immediatũ principiũ mouendi, ſed media grauitate, &c. *Solu.*

Ad ſecundam reſpondeo, quod eodem argumento poſſet probari, hominem non eſſe animal, quia in animalitate conueniunt bruta, non in homine: ſicut ergo hæc cõſequẽtia non tenet, quia committitur fallacia accidentis, quia ex vi illius non probatur, quod homo non ſit animal, ſed quod non ſit tantũ animal, ſed aliquid aliud, ſcilicet rationale: ita in propoſito ex hoc, quod omnia entia naturalia non habeãt animam, non ſequitur, quòd anima non ſit natura: ſed colligitur quod non ſit ſolum natura, ſed natura animata, id eſt, principium actiuum motus modo explicato.

Ad tertium, quod intendebat animam rationalem non eſſe naturam, dicendum, quod anima rationalis, quanuis nõ ſit ſubiectum, vel materia, eſt tamen forma exiſtens in ſubiecto, à quo licèt non dependeat, ipſum tamen eſſentialiter informat. *Ad.*3

Ad confirmationem dico: Forma, quę eſt natura, dicitur ab Ariſt. ſeparabilis à materia ſecũdũ rationem: nam quanuis anima rationa-

lis separetur secundùm rem, non tamen habet, quod sit natura, vt est separata secundùm rem; sed prout est coniuncta materiæ, & facit compositionem cum illa, & ita secundùm hunc statum sola ratione ab illa separatur.

Ad secundam cõfirmationem resp. potius illo argumento solidari nostram sententiã: nam ad Physicum naturalẽ spectat agere de anima rationali, non secundùm quod est separata, sed secundum quod est coniuncta, & ita Aristoteles 3. de Anima, disputauit de anima rationali secundùm operationes intellectus & voluntatis, quod est proprium in nostra anima, quę sicut habet duos status, alterum in materia, alterum separatum ab illa: ita pertinet ad duas scientias: ad Metaphysicum, quatenus separatur à materia, & ad physicum, quatenus est illi coniuncta, & hoc vult Aristoteles illo loco.

ARTICVLVS III.

An natura vniuocè dicatur de materia & forma.

SCotus tenet partem affirmatiuam, & Iuniores id probabilius
1. Sũ. iudicãt, quod, scilicet, dicatur potius vniuocè, quam analogicè: quia sicut forma habet, quod sit natura per suum essentiã, ita materia per
Pro. 1 suum: ergo vnum non habet, quòd sit natura per ordinem ad aliud: ergo vniuocè conuenit vtrique ratio naturæ. Secundò, quia ratio substãtiæ, & ratio principij, imo & ratio causæ vniuocè dicitur de materia & forma: ergo & ratio naturę.

Secundo. Secunda opinio, scilicet, quod dicatur analogicè de materia & forma, probabilior apparet, quę est Alberti hic tract. 1. c. 3. Auicẽnæ cõ. 1. Cõ. mẽ. 1. huius libri, Vallesij Contr. 11. Simplic. tex. 3. Perey. 7. Phys. c. 7. Et videtur expressa sententia Aristotelis hic text. 12. vbi dicit formã esse magis naturã, quàm materiam, & primo de partibus animalium, c. 1. Forma (inquit) natura potius dicitur propter animam, quam è contra, & 5. Metaph. tex. 5. ait formam propriè appellari naturam; at verò materia nõ dicitur natura, nisi quatenus est susceptiua formę. Et ratione patet; Materia non habet, quod sit principium motus, nisi ratione
Pro. 1 formæ: ergo est natura propter formam. Antecedens patet: nam aut loquimur de motibus propriè dictis, & ad illos clarum est, quod materia non habet inclinationem, nisi ratione formæ, v. g. ad motum sursum, & deorsũ ratione formæ quã actu habet: ad motum verò alterationis, ratione formę, quam appetit, ad quam talis alteratio ordinatur. Si verò sit sermo de motu largè sumpto, hoc est, de mutatione, eadem ratione constat, quod materia non est principium talis motus, nisi ratione formæ, tanquam finis absolutè: ergo materia non dicitur natura, nisi propter formam, & consequenter analogicè.

Secũ do. Probatur secũdo, quia actui & potentię, cũ sint primò diuersa, nihil datur cõmune vniuocè: sed materia,

teria & forma sunt actus & potentia: ergo illis nihil datur commune vniuocè, sed tãtum analogicè.

Sit conclusio secunda. Natura vniuocè dicitur de omnibus formis, quod dixerim contra quosdã Neotericos, qui superfluè, & plus licito de hoc loquuntur. Demõstratur, quia forma & actus vniuoce cõuenit omnibus formis substantialibus, de ijs autem in præsentiarũ est sermo: ergo & natura vniuoce dicitur de omnibus formis. Patet consequẽtia, quia ratio naturę, & formæ naturalis realiter idem sunt: ita vt qualiter aliquid habet, quòd sit forma & actus, ita habet, quod sit principiũ intrinsecũ motus, nõ ratione alterius, sed ratione sui: ergo eodẽ modo habet, quod sit natura.

Ad.1 Ad primum dico, quod quãuis materia habeat suam distinctam essentiam à forma, cum hoc tamen, quod essentia hæc materiæ determinetur ad aliquam speciẽ, habet per formam: & ita per illam etiam habet, quod sit principium peculiaris motus, & quietis: forma verò licèt habeat inclinationem ad materiam, non tamen per illam habet speciẽ, nec per ipsã determinatur.

Ad.2 Ad secundum dicendum, quod substantia non dicitur vniuocè de materia & forma: nam quanuis substantia completa dicatur vniuoce de suis inferioribus, quæ sunt entia cõpleta, non tamẽ opus est, ꝙ dicatur vniuocè de partibus, quia respectu illarũ nõ est genus. Vel dices, ꝙ quãuis substãtia dicatur vniuocè de materia & forma, principium vero, & causa potest dici analogicè.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum motus cœli sit illi naturalis.

QVæstio hęc proprium habet locũ in libris de cœlo, vbi (Deo dãte) latiùs examinabitur. Interim tamen, quia est in vsu illam hic agitare, nonnulla dicẽda sunt ad eius explicationem. Prima ergo sententia est Auicennæ 9. Metaph. c. 2. quẽ sequitur Scot. in 2. d. 2. q. 6. qui asserit motum cœli non esse naturalẽ, nec violentum, sed præternaturalem: & ita consequenter tenentur dicere eius formam non esse naturam. Eandem sententiam sequitur Albertus hic. *1. Sẽ.*

Suadent primò, quia omnis motus naturalis ordinatur ad comparandam aliquam perfectionem naturalem: motus autem cœli non potest comparare aliquam perfectionem debitam cœlo: ergo non est naturalis. *Pro.1*

Secundò, Motus naturalis ordinatur ad quietem (vt supra præcedenti parte quæstionis explicatum est) motus autem cœli non ordinatur ad quietem: ergo non est naturalis. Confirmatur ex Alberto, Motus naturalis non est infinitus: sed motus cœli est infinitus ex natura sua: ergo non est naturalis. *Secũdo.* *Conf.*

Tertio, Motus naturalis debet effici à causa naturali: motus autẽ cœli causatur ab intelligentia, quæ nõ est causa naturalis, sed agit per intellectum & voluntatem: ergo motus cœli non est naturalis. Confirmatur: nam si cœlo est naturalis *Tert.* *Conf.*

motus ad Occidens, etiam erit naturalis motus ab Occidenti in Oriẽs, & ita habebit duos motus naturales.

2.Sẽ. Opposita omnino sententia, scilicet, quod motus cœli sit naturalis, est Sancti Thomæ 1.p.q.7.art.3. ad 4. Simplicij & Toleti, q.3. Sot.q. 1.fol.ad secundum. Percy.lib.7.c.7. 8.& 9. Scoti in 2.d.2.q.6. Quæ sententia vt explicetur, aduertendum, quòd hic supponimus ex communi Philosophorum & Astrologorum consensu, cœlum moueri, quod tamen negarunt Theodoretus super Epistolam ad Heb.c.8. Theophylactus ibidẽ, Procopius Gaza Genes. 1. Lactãtius Firmianus 3. lib. diuinarum institutionũ c.14.& alij, quos refert Sixtus Senensis lib.5. Bibliothecę sanctæ, annotatione 3.& lib.6. annotatione 334. & quidam scripsit librum ad probandum, cœlũ quiescere, & terram esse, quę perpetuò gyratur: sed Philaster Episcopus Brixiensis hanc opinionem numerat inter hæreses, & S. Augustin. 1.& 2. lib. super Genes. ad literam, dicit hanc opinionem esse contra veram Philosophiam, quia ciuitates non apparent semper in eadem distantia ad polos mundi: sed respondet illi Calcus id preuenire ratione motus terræ. Contrà: ergo modò videremus vnum polum, modò alium, & astra, quæ sunt prope illos. Consequens tamen est falsum: ergo. Sed de hoc 1.lib. de cœlo. Alij, vt Chrysostomus, dixerunt cœlum non moueri, sed tantùm astra: quæ opinio suo loco impugnabitur.

1.Cõ. Prima conclusio. Motus cœli non est naturalis à principio actiuo intrinseco. Probatur ratione Sancti Thomæ. Principium actiuum motus est anima: forma cœli non est anima: ergo non est principiũ actiuum intrinsecum motus, & per cõsequens eius motus non est naturalis à principio actiuo intrinseco. Maior ex præcedentibus constat, quia moueri à se, est proprium viuentium: vnde dicebam solùm in viuentibus naturam esse principiũ actiuum motus, in non viuentibus verò passiuum. Minor verò, scilicet, quod forma cœli non sit anima, probatur, quia non est vegetatiua, quia corpus, cui coniungitur talis anima, est corruptibile, & augmentabile: cœlum verò, nec augetur, nec nutritur, nec corrumpitur: ergo forma cœli non est vegetatiua.

Similiter non est anima sensitiua, quia corpus, cui coniungitur talis anima, habet operationes sensuum: in cœlo verò non est tactus, nec auditus, nec visus, nec aliquis sensus: ergo forma eius non est sensitiua anima. Quod etiam non sit intellectiua, patet, quia cùm omnis anima vniatur corpori, propterea quod indiget illo, vel tanquam organo & instrumento ad suas operationes, vt anima sensitiua: vel saltẽ vt obiecto, id est phãtasmate, quod priùs sensu percipiatur: qua ratione anima intellectiua corpori vnita, corpore indiget. In corpore autẽ cœlesti nõ potest esse sensus (vt probatum est) ergo nec anima intellectiua, ac per consequẽs, nulla anima est in cœlo forma eius, & consequenter carer principio actiuo motus.

Si di-

Si dicas,quod anima poteſt vniri cœlo propter motum localem: contra eſt, quia ad talem motum non eſt neceſſe, mouens informare mobile,ſed ſufficit contiguitas mouentis ad mobile.Vnde inter vtrũque debet eſſe cõtactus, vel ad inuicem, vt quando vtrumq; eſt corpus,vel vnius ad alterum, vt quando mobile eſt ſpirituale: non ergo anima, quæ ſpiritualis eſt, vnitur corpori propter motum localem.

obie. Sed dices, quod Ariſtoteles 2. cœli,c.12.docet cœlum viuere,& ſe mouere: ergo habet formã quæ ſit principium actiuum motus. Reſpõ

Solu. deo,quod cœlum poteſt conſiderari primo,vt eſt ens per ſe; & ſic nec habet animã, nec principium actiuum motus. Secundo poteſt ſumi pro aggregato ex ipſa ſubſtãtia cœleſti & intelligentia: & ſic,quia includit intelligentiã, quæ habet vitam,dicitur viuere.Quo autem pacto ex intelligentia & cœlo fiat vnum,ſecundo libro de cœlo dicemus.

2.Cõ. Secunda concluſio. Motus cœli eſt naturalis illi, ratione principij paſſiui:volo dicere nõ ſolum,quod motus cœli ſit naturalis ratione principij paſſiui intrinſeci,quaſi ſolùm ſit naturalis ratione materiæ: ſed etiam dico eſſe naturalẽ ratione formæ:ita tamen,quod iſta forma nõ eſt principium actiuum, ſed tantùm paſſiuum reſpectu talis motus.

Hæc concluſio eſt Sancti Thomæ & reliquorum, quos ſupra citaui.Probatur primo, quia motus iſte, aut eſt cœlo naturalis, aut violentus.Si primum, habeo intẽtum: quod autem non ſit ſecundum, patet.Quia talis motus eſt perpetuus: nullum autem violentum poteſt eſſe perpetuum.

Prętereà, quãdo aliquis motus eſt violentus alicui corpori,contrarius motus eſt illi naturalis: quia enim motus terræ ſurſum,eſt violẽtus terræ,motus deorſum eſt illi naturalis:ſi ergo iſte motus eſt violentus cœlo, alius eſt illi naturalis, & conſequenter iam eſt cœlo aliquis motus naturalis,neque eſt alius niſi circularis: ergo.

Sed dices, quod iſte motus neque eſt naturalis,nec violentus, ſed ſolùm præt« naturalis: ſicut conuenit igni circulariter moueri motu præt« naturali ad raptũ primi mobilis: & ſicut motus aquę,dum aſcẽdit ſurſum per fiſtulam motu præt« naturali,ratione boni vniuerſi, ne detur vacuum.

Sed contrà, Quãdo aliquis motus eſt prætẽr naturã,alius eſt naturalis ſecundùm propriam rationẽ, vt patet in igne,cui licèt competat prætẽr naturam motus circularis, habet alium motum ſurſum omnino naturalem: ergo etiam cœlum habebit alium motum naturalem ſecundùm propriam perfectionem. Confirmatur, nam motus, qui eſt prętẽr naturam reſpectu vnius, alteri eſt naturalis: manifeſtum eſt autem,quod motus circularis non eſt naturalis alicui, prætẽrquàm cœlo: ergo non conuenit illi prætẽr naturã,ſed omnino naturaliter.nõ enim poteſt eſſe aliquis motus in rerum natura, qui non ſit naturalis alicui

Cõſ.1

corpori secundùm propriam rationem. Confirmatur secundò, quia ex natura sua quælibet res inclinatur in proprias operationes: ex Aristotele enim 1. cœli, c. 3. Vnumquodq; est propter suam operationem: ergo cœlum natura sua habet inclinationē in suum motū, ac per consequés proprius motus est illi naturalis.

Probatur secunda conclusio: cœlū est ens naturale, quia constat materia & forma: ergo habet naturam, quæ sit principium alicuius motus, & quietis (in cœlo autem nō est aliquis motus, nisi circularis) & à natura habet figurā circularem, & perpetuitatem, quę ordinatur in motum circularem: ergo habet motum à natura, aliàs Physicus naturalis non ageret de cœlo. Cōfirmatur ex Aristot. 1. cœli c. 2. vbi in toto illo capite nihil aliud intendit, quàm probare, motum cœli esse naturalem: & 7. Metaph. c. 2. enumerans corpora naturalia, inter ea numerat cęlū: & 12. Metaph. cap. 2. inter substātias naturales, similiter ponit cœlum.

Ad argumenta in principio respondetur. Ad primum respondeo, verum esse, quòd motus naturalis est ad comparandam perfectionem aliquā, ei quod mouetur, vel alijs: & ita motus cœli est ad perfectionē horum inferiorum, scilicet ad perpetuitatem generationum, quā sine illo non haberent: non autem est necesse, quod sibi comparet perfectionem: illa enim, quæ incorruptibilia sunt, respectu corruptibilium habent se, sicut agens auarum, & liberale: auarum enim non agit nisi ex putata retributione ab effectu, & ideò semper agit propter suam vtilitatem: agens verò liberale agit propter commodum aliorum: & ita corruptibile semper mouetur propter acquirendam propriā perfectionem: incorruptibile verò propter perfectionem aliorum: Vel secundo dico, quanuis probabiliorē iudicauerim aliquādo contrariam sententiam, quod cœlum adhuc, cùm nunc de facto mouetur, mouetur quidem propter suā perfectionem, quæ consistit in hoc, quod est alia omnia à se perficere, ordinādo illa in suos fines naturales, sicut supremum agens, & æquiuocum.

Ad secundum varij sunt modi dicendi, quos afferunt Iuniores, eorum, qui volunt cœlum quiescere. Sed optimè refutantur ex Aristotele, qui 8. Physi. probat aliquem motum naturalem, esse perpetuū, circularem, scilicet: & ex hoc probat infinitatem motoris. Dicendum ergo, quod solùm in motibus rectis de ratione motus naturalis est, quod tēdat in quietē, nō in circularibus.

Quod si dicas, quod post diem iudicij cessabit motus circularis cęli. Respondeo ita esse, sed per miraculum quidem, nō quia cœlum ex natura sua ordinetur ad quietem. Vel secundò dices, quòd etiam motus circularis cœli habet, quòd sit naturalis, quia est propter quietē, non quidem negatiuam, vel priuatiuam, quæ est non moueri (de qua libro sequenti dicam) sed propter quietem, id est, propter acquirendam propriam perfectionem suprà explicatam.

Vel tandem tertiò dices, quòd iste

Ad 1.

Ad 2.

Obie. Solu.

iste motus est propter quietē, non tanquam propter finem: sed propter quietem, tanquam propter principium illius. Quamuis enim ex Aristotele, non est timen lum, quod cœlum quiescat: tamen habet principium, & radicem quietis, ita vt possit à motu cessare, si tolleretur intelligentia, quæ est causa motus illius: sicuti quamuis ab humanitate non potest auferri naturaliter propria suppositalitas, neque ab anima intellectus, & voluntas: tamen secundùm omnes, si Verbum diuinum relinqueret humanitatem, dimanaret ab ea suppositalitas, & ab anima intellectus & voluntas.

Ad 3. Ad tertium dico, quòd motus potest esse infinitus dupliciter. Vno modo ex parte spatij, & qui hoc modo est infinitus, non est naturalis, quia non habet terminum. Alio modo ex parte durationis, & sic potest aliquis motus esse naturalis, & infinitus in corporibus incorruptibilibus.

Ad 1. conf. Ad primam confirmationē respondeo, quòd si motus cœli consideretur ratione principij actiui, nō est omnino naturalis, quia efficitur & dependet à causa, & principio libero. sufficit tamē, quod sit naturalis ex parte principij passiui, ratione cuius ipsum est inclinatum ad motum circularem. Quocirca aduerte, quòd quamuis intelligentia, quæ mouet cœlum, non sit causa naturalis, habet se tamen ad modū talis causæ, per hoc, quòd ita indefectibiliter mouet, ac si esset causa naturalis, per hoc, quod ab authore naturæ ordinata est, vt perpetuò assistat suo mobili, illudq; incessanter circumcirca trahat.

Sed dices, Vnicuiq; potētiæ passiuæ naturali correspondet sua actiua naturalis: sed potentia passiua, quam habet cœlū in ordine ad proprium motum, est naturalis: ergo & actiua, quam habet intelligentia: vel si hæc non est naturalis, passiua, quam habet cœlū, non est nisi obedientialis. Respōdeo, Illa maior est vera, si per agens naturale intelligatur nō solùm id, quod agit per naturā, absq; intellectu, & voluntate: sed quod agit indefectibiliter, & ad talem effectum ex natura rei ordinatur: & quia hoc modo se habet Angelus respecta motus cęli, quem licèt causet per intellectum, & voluntatem, tamen quia indefectibiliter, & ex natura rei ad illum ordinatur, ideò hoc sufficit vt potentia passiua cęli dicatur naturalis. *Ad conf.* Ad secundam confirmationē dico, quòd motus cęli ab Oriente in Occidēs, & ab Occidente in Oriens, nō sunt duo motus contrarij, sed vnus continuus circularis. *Resp.* *Solu.*

ARTICVLVS V.

Vtrùm natura differat ab Arte, & Physica à Mathematicis.

QVæstio ista duplicem sensum potest habere. Primus, si differant realiter res artificiales à suis subiectis, quæ sunt entia naturalia. Alius sensus est, vtrum differāt formaliter: & in vtroque sensu philosophi illā disputāt. Iuell. q. 7. Soto, quæst.

quæst.2.Tolet.q.4.Valles.q.12. Sed tamen de hoc secundo sensu quæstionis,articulo sequenti dicetur.

Quod ergo dubitamus, solum
Ar.1 est de re naturali,an ab artificiali distinguatur.Quod non,videtur.Primò,quia forma artificialis est causa,& principium motus, sicut forma naturalis(vt patet in figura nauis,& in globo) est enim causa motus illorum: nauis autem & globus sunt artificiale quid: ergo. Secun-
Secũdo. do,Ars saltandi principium est motus saltationis, & ars citharizandi, motus modulationis: consonantia enim & modulatio motu artificioso fiunt.

Conf. Confirmatur, nam ars dicitur imitari naturam:non est autem, in quo possit illam imitari,nisi in hoc quod sit principium motus:imo verò cõmuniter dicitur quod ars perficit naturam:perfectio autem non fit nisi a proportionato, & aliquo modo simili:ergo.

Aduertendum, quod naturale
Not.1 distinguitur a fortuito, à violento, à libero,& artificiali, diuersimodè tamen.In primis enim naturale differt à libero,quia illud est necessarium,hoc verò indifferens, & ita.tã naturale quàm liberum,conueniũt in hoc,quod vtrumque est a principio intrinseco.Naturale vero dicit principium necessarium. Liberum verò indifferens. Vnde vtrumque istorum violento opponitur, quia violentum omnino est ab extrinseco(vt videre est in proiectione lapidis sursum)opponitur ergo violentum libero:& naturale vt opponitur libero,idem est,quod cõtra propriam electionem,vt cum vapulat puer à magistro: vt verò naturali opponitur violentum,idẽ est quod contra naturam,hoc est contra naturalem inclinationem.

Ex quo colligitur duplex violentum:alterum contra propriam electionem:alterum contra propriã inclinationem. Similiter naturali & libero opponitur per distinctionem supernaturale, id est,ab vtroque distinguitur, quia supernaturale illud dicitur, quod est vltra proprias vires,& propriam inclinationem,tam naturalem,quàm liberam,vt restitutio sanitatis,v.g.tibię abscissæ,vel visus,quæ fiebat à Christo Domino & Sanctis.Item, actus diligẽdi Deum super omnia, vt est finis beatitudinis, etiam supernaturalis dicetur: quia electio hominis secundùm proprias vires non poterat illud obiectum pertingere. Præterea differt naturale à fortuito(vt quæstione quarta dicetur) quia naturale semper eodẽ modo euenit: fortuitum vero est rarum.

No.2 Vt autem intelligas, qualiter etiam naturale ab artificiali distinguatur,Secundo aduertendũ,quod ars dupliciter sumitur. Vno modo, vt significat habitum practicũ intellectualem,existentem in mente artificis.Alio modo pro qualitate, & figura producta ad extra in aliqua materia, quæ est effectus illius habitus,vt quæst.3.art.3.dicitur.

Rursus,ars,quæ est habitus artificialis practicus,duplex est.Quædam versatur circa actiones, vt ars saltandi, atque canendi, &c. Alia circa opus factum per actionẽ artificis

ficis versatur,vt ars pingendi,& domificandi, de quibus satis diximus in præfatione ad vniuersam Logicam.

His positis dico primo. Ars his omnibus modis explicatis sumpta distinguitur à natura,& ita naturalia ab artificialibus. Probatur de arte,prout habitus quidã est,quia natura est principium motus:ars vero vt habitus est,est principium modificandi,vt scilicet, rectè fiat: ergo distinguũtur inter se:habitus enim (vt libris de anima patebit)non cõcurrunt ad substantiam actus, & motus,sed tantùm ad modum, etiã si sint supernaturales,excipio habitum,qui est lumen gloriæ, sicut illum excepi in Logica, capite 26. quæstione 1. Confirmatur, Ista ars est quid spirituale, sicut eius subiectum,quia residet in intellectu: natura vero est quid materiale, scilicet materia, vel forma (vt dictum est)ergo distinguuntur.

1. cõc.

Primo.

Secũdo. Probatur secundo de arte illa, quæ versatur circa opus factum, quia ars ista nõ est principium operandi aliquid in eo,in quo est, sed in aliqua alia extrinseca materia: sic enim Aristoteles 6. Ethicorum docuit,artem esse circa factibilia, non circa agibilia:natura vero semper est principiũ operandi aliquẽ motum,eius in quo inest, vt vidimus:ergo distinguuntur ars ista,& natura.

Tertio. Probatur tertio, loquendo de arte, prout est effectus artificialis: quia de his effectibus, qui consistunt in sola actione, notissimum est,quod differant à natura & à naturalibus,quoniam natura est principium motus,& non est motus:naturalia vero constant in se tali principio,scilicet natura: illæ vero operationes artificiosæ, vt saltatio, cytharizatio,&c,neque sunt principia motus,neque habent in se talia principia,quia sunt modificationes motus, quod scilicet sic leuetur pes politus cardine(vt ex Sãcto Augustino dicebã,quæstione 2.Proœmiali in Logica, articulo primo) ergo differt natura ab arte hac ratione.

Solum ergo restat,vt distinguatur natura ab arte, prout ars dicit formas artificiosas, quæ sunt aliquod opus operatum,& inter naturalia, quia inter hæc videtur esse maior conuenientia:aliquãdo enim per artem fiunt aliquæ formę similes in figura naturalibus.

Et de his etiam probatur primò,quod differant à naturalibus, quia ex Sancto Thoma,secundo cõtra Gent.capit.76.naturalia habent producere alia sibi similia, vt homo hominem,vel ignis ignem: artificialia vero non ita: non enim cathedra cathedram, vel lectus producit lectum. Vnde in hoc rectè antiqui dicebant, quod si cathedra ponatur sub terra,ibique putrefiat, nõ producet aliam cathedram, sed lignum, quia forma in naturalibus eodem modo se habet in effectu producto,sicut in causa producẽte: forma enim equi eiusdem rationis est in equo producto, sicut in producente. Vnde sicut producens potuit productum generare: ita quod productum est, aliud potest

Pro 1

etiam

etiam produceret:at verò forma artificialis non ita se habet,quia cathe dra aliud esse habebat in idea, & mẽte artificis,& aliud esse, dum est producta:in mente enim artificis esse spirituale;in ligno verò esse materiale;& ita quanuis in mente artificis potuit habere vim producendi, non tamen, vt est in ligno iam producta. Et hæc sit prima differentia inter naturam, & artem sumptam pro forma artificiosa.

2. cõ. Prob. Dico secundò. Natura differt ab arte sumpta pro forma artificiosa,quia naturale est aliquid vnum per se (quia eius materia, & eius forma sunt substantiæ, quarum altera se habet,vt potentia, altera vt actus incompletus) forma verò artificialis cũ suo subiecto est vnũ per accidẽs, quia subiectum est ens completum,& substantia:forma verò artificiosa est ens completum, & accidens.Vnde falso Iuniores hic quæstione sexta dicunt, quod differunt accidentia naturalia ab artificialibus, quia illa dicunt subiectum, in quo sunt,tanquam materiam,non tanquam partem sui: at verò artificialia dicunt subiectum tãquam partem, vt statua dicit formam & materiam, tanquam partem,hoc(inquam) falsum est. Nam si intelligant, quòd subiectum est pars statuæ, faciẽs vnũ per accidẽs cum forma statuæ,hoc etiam habet subiectum cum accidenti naturali. Si verò intelligant, subiectum esse aliquam partem componentem vnum per se cum forma statuę,hoc est absurdum.Quoniam ex subiecto & accidenti adhuc pueri scirũt, quod non fit vnum per se. Dicendum ergo,quod statua,& similia artificiosa dicunt formam,connotando subiectum,sicut facit album.

Ad argumenta proposita breuiter dico. Natura differt ab arte sumpta pro forma artificiosa,quia natura est principium motus, quoad substantiam:forma verò,quæ est ab arte,est principium motus, quantũ ad modum. Patet:Figura nauis non est principium motus ipsius nauis, sed est principium celeritatis, scilicet,vt celerius moueatur. Idẽ etiã patet in alijs figuris. Figura enim circularis solùm etiam causat expeditiorem motum,& figura acuta celeriorem versus sursum, & per hoc patet ad primum, & secundum argumentum. Ad 1, & 2.

Ad tertiũ dico,quod ars imitatur naturam in tribus:primò scilicet,in effectibus.Secundo,quia agens artificiale imitatur agens, quod est à natura.Tertio,quia forma artis est similis formæ naturali:cùm verò dico, quod imitatur ars naturam in effectibus,intellige in illis artibus, quæ versantur circa operatum, nõ circa actiones.Inter alia enim hoc habet natura quod, quãuis naturalibus rebus dederit plura communia accidentia,vnicuique tamẽ donauit propriam figuram, diuersam specie ab alijs, quæ in subiectis alterius speciei reperitur. Ex quo fit, quod ex figura magis, quã ex quolibet alio accidente sensibili, dignoscitur vnius cuiusque animalis, & rei naturalis species.Quare multi antiquorum dixerunt,figuras rerum esse formas substantiales, & Ad 3.

esse-

essentias earum. Vnde inter artes, quædam imitantur naturam, quantum ad eius effectus, & operationes, vt ars sculptoria, ars pingendi, & alia huiusmodi, quæ producunt effectus similes illis, quos natura producit. Aliæ vero artes naturam imitantur in effectibus producendis, quia tales producunt effectus, quales produceret natura, si illos produxisset, vt domificatoria, & cõstat ex fine, ad quẽ ordinatur dom⁹.

Secundo, agens artificiosum naturale imitatur. Primo quia producit effectum similem formę, quam habet. Secundo, quia tollit impedimenta, & contraria, vt introducat suam formam: verbi causa, quãdo dolantur ligna, vt fit statua, quod ipsum facit etiam agens naturale: ex quo etiam formæ artificialis, & naturalis habent assimilari, quia vtraque supponit subiectum dispositum. Verum tamẽ est, quod arte etiam natura perficitur, quia licèt opera, quæ fuerunt à Deo immediate creata, non possint ab homine emendari, cum sint valde bona, quæ tamen per secundas causas propagata sunt, ex actione, & reactione subierunt aliquos defectus, quos ars hoc pacto emendat: respicit enim, verbi causa, arborem pulchrã ex natura sua in rectitudine, fructibus, &c. aliam vero deformem: tunc arte imitando pulchrum naturæ, quod erat per se a natura, corrigit deforme, quod contigerat per accidens, & nõ ex prima naturæ intentione, cũ hęc non appetat malũ propter se, sed propter bonũ, vt quæstione quinta dicã. Hic autem modus non sufficit, vt dicatur ars perfectior natura, quamuis illam perficiat, quia perficit imitando.

Restat tandem examinandum, qualiter inter naturam, & artẽ fiat explicata distinctio. An (inquam) realiter, vel formaliter tantùm.

Dico quarto & vltimo. Loquẽdo de arte prout est habitus intellectus, sine dubio distinguitur realiter ab intellectu, in quo est, vt in subiecto: loquendo verò de artificiali forma producta in materia, dico, quod comparando formam artificialẽ in ordine ad subiectũ quod, id est, ad substantiam, distinguitur realiter ab illa, id est, a natura: in ordine autem ad quantitatem, id est subiectum quo, forma artificialis nõ distinguitur ab illa realiter, sed ratione. Primum patet satis ex dictis in Antepræd. in Logica, quæstione vltima, vbi probatũ est, omne accidens, quod cum quantitate identificatur, realiter distingui (sicut & ipsa quãtitas) à substantia, quod dixerim propter relationes, quas capite de Ad aliquid dixi identificari cum substantia. 4. cõ.

Secundũ verò etiam patet. Nã si sumamus aliquam quantitatem in auro, vel in virga, & mensuretur, fiatq; artificiosus circulus, vel figura, nõ ponitur in virga, vel auro vna qualitas (vt probatum est capite de Actione) hæc autẽ figura est ratiõe quantitatis: ergo. Ex quo infertur, quod forma artificialis, quæ in sua ratione includit quantitatem discretam tanquam subiectum, vt domus, nõ differt realiter a substantia, quia quãtitas discreta est ratiõe realiter cũ sub-

subiecto,vt dixi capite de quantitate.Infertur secundò,quod natura est perfectior arte,& naturalia artificialibus:nec mirum, cum illa dimanuerint naturaliter ab intellectu diuino,hæc ab humano:& ideo illa indies sunt minus perfecta, hęc perfectiora: Deus enim non indiguit tempore, vt efficeret cuncta valde bona, quæ temporis decursu in propagatione, quæ non est à solo Deo,inuicem se lędunt:at homo discursu quodam paulatim perficit sua opera,corrigitque defectus, & ita posteriores hominis cogitationes certiores sunt:cũ hoc tamen solent pluris haberi res propter artẽ, quam propter naturam: sed non quia perfectior sit ars,sed quia vtilior,vel iucundior,aut ratior: nam brutorum opera perfectiora sunt aliqua,vt nidus hirundinis, quam opera hominum, cum sint ab arte, quia bruta specialius dirigũtur ab authore naturæ, eo quod ipsa non possunt se dirigere.

ARTICVLVS VI. & vltimus.

Vtrum Physica differat à Mathematicis.

CIrca caput secundum huius secundi libri(in quo Aristoteles loquitur de discrimine,quod inter Philosophiam, & Mathematicam versatur,in eo scilicet, quod obiectum Mathematicæ abstrahit à materia sensibili,obiectum vero philosophiæ minimè) difficultas non parua versatur, quæ,quia est quasi appendix superioris articuli,pro titulo aduerte, quod Mathematicæ, aliæ sunt,quæ quantitatem in vniuersali considerant, vt quæ agũt de numero,& linea, quæ dicũtur per se mathematicæ:aliæ verò sũt, quæ de huiusmodi accidentibus in particulari tractant, vt de numero sonoro,& figura cœli,&c.Et hę dicuntur mediæ Mathematicæ, de quibus non procedit quæstio, sed de primis.

Similiter considerãdum, quod ea,quæ tractant Mathematicæ,non sunt naturalia entia,sed illorũ affectiones, scilicet linea, superficies, corpus quantitatiuum,quæ non habent compositionem ex materia & forma, vt contra Pythagoram docuit Aristoteles 8.Metaphys.cap.5. quę entia mathematica non sunt realiter distincta à quantitate sensibili,sed idem prorsus cum illa: vt linea mathematica,cum linea sensibili, superficies mathematica cũ superficie sensibili,vt docuit Philosophus hic,text.19. & Metaphysic. cap.2.contra Platonem abstrahere suum obiectum, siue quantitatem à motu sine mendacio,quia abstrahentium non est mendacium, modo explicato quæst.2. Vniuersal.in Logica:& Sanctus Thom.hic lectione 3.docet intelligendum non de reali separatione,sed de illa, quæ est per intellectũ,nec de abstractione negatiua,quæ fit compositione, & diuisione (sic enim falsum esset dicere entia mathematica separata esse à motu)sed de abstractione prę cisiua,quæ est simplicis intellectus consi-

consi.derario vnius,altero non con siderato, quia abstractio tunc fieri potest ab eo, in quo erat coniunctum, quando id à quo aliquid abstrahitur,nõ est de cõceptu, & definitione abstracti: sic abstrahi possunt priora à posterioribus accidẽtibus,quæ media quantitate insunt substantiæ corporeæ: & ideo quantitas à cæteris accidẽtibus sensibilibus potest abstrahi, sine mendacio, quia est prior illis,nec de conceptu illorum: quam abstractionem Philosophus vocat à motu: alij à forma:alij à materia sensibili,id est, à substantia corporea: iam ergo dubium solùm versatur in explicando,an abstractio illa sit formę à subiecto, id est, vtrùm quantitas mathematica etiam abstrahat à substãtia corporea, vt à suo subiecto, ita vt cõsideretur sine ordine ad illud, ex quo facilis erit solutio illius, quod petit quæstio,scilicet, qualiter philosophia à mathematica distinguatur.

De primo S.Thomas 1. Physic. tex.71.Philopon.tex.18.dicunt quãtitatem mathematicam,etiã à substantia abstrahi. Primo ex Aristotele,12.Metaph.tex.44. vbi Geometriam,& Arithmeticam inquit nullam substantiam cõsiderare.Ratione etiam suadetur. Eodem modo abstrahunt res,quo definiuntur, ex Aristotele 6.Metaph.tex.2.quantitas autem mathematica definitur sine substãtia:linea enim est longitudo sine latitudine:superficies latitudo sine profunditate, in quibus definitionibus nullius substantię fit mentio: ergo quantitas abstrahit à substantia.Secundo,Nullas proprietates demonstrat Mathematica in ordine ad substantiam.V.c. demonstrat quantitatem habere æqualem proportionem, & non proportionem, & esse infinitam diuisione, quod substãtiæ repugnat, & solùm quantitati conuenit, quæ ex se minimum non habet: ergo abstrahit quantitas à substantia.

Dico primo. Quantitas Mathematica non solùm non est abstracta à substantia,sed neq; ab illa abstrahi potest.Ita S.Thom.1.p.q.85. art.1.ad secundum, & Opusculo 7. Albert.5.Metaphys.tract.3. Ferrar. hic.Et ratione patet. Primò tamen supponendum est, Mathematicam non versari circa materiam, & esse scientiam perfectam.Tunc sic colligo ex Posterioribus,cap. 10. Omnis scientia perfecta potissimã demonstrationem tradit per definitionem sui obiecti: Mathematicæ autem scientiæ perfectè conficiunt demonstrationes potissimas per definitionem: quantitas autem non potest definiri, nisi per substantiam: ergo non potest considerari mathematicæ obiectum sine ordine ad substantiam, & consequenter neque ab illa abstrahi. Confirmatur, Eodem modo abstrahũtur res,quo definiuntur, quantitas non potest definiri,nisi per substantiam: ergo abstrahi non potest à substantia. Ex Arist.enim 6.Metaph.cap.5. accidẽtia non possunt definiri,nisi per additum,id est, sine addito, quod est subiectum: cùm ergo quantitas sit accidens substantiæ,non potest definiri,nisi per illam. 1. Cõ.

Obie. Sed dices. Quantitas mathematica non abstrahit à substantia corporea: ergo nec à materia sensibili, seu à motu. Cõsequens est falsum, & sequela patet: nam substãtia corporea est ens materiale: ergo constat materia: ergo est materia sensibilis. Respondeo ex Sãcto Thoma, Opusculo 70. quòd substantia corporea interdum appellatur materia sensibilis, interdum verò materia intelligibilis. Ná quatenus substat qualitatibus, quæ immutant sensum, & illo percipiuntur, materia sensibilis dicitur: quatenus tamen, ijs qualitatibus remotis, consideratur, materia intelligibilis dicitur, quia tunc sentiri non potest, sed solùm intelligi. Et eadem est ratio de quantitate ipsa, sine dictis qualitatibus. Iam ergo substantia corporea tunc solùm est ens naturale, quando partes eius essentiales includunt relationem ad naturæ: quando verò sine illa relatione consideratur, materia & substantia intelligibilis dicitur. Vnde relinquitur, quod obiectum Mathematicæ abstrahat à materia sensibili, & dicat ordinem ad materiã, id est, ad substantiam materialem.

Solu.

2. Cõ. Dico secundò, Philosophia distinguitur à Mathematica. Hæc est quasi illatio ex præcedenti. Patet, Obiectum vtriusque valde distinguitur, & modus tendendi, est distinctissimus: ergo inter se sunt distincta. Antecedens patet, Obiectũ physicæ est ens naturale (vt in præfatione philosophiæ diceb im) prout dicit principium, & radicem motus, & intrinsecum ordinem ad illum: Mathematica verò considerat obiectum, vt abstractum à motu. Et rursus philosophia considerat materiam sensibilem, id est, substantiam, prout qualitatibus sensibilibus affectam: Mathematica verò (ex dictis) abstrahit à dicta materia sensibili, modo explicato: ergo.

Dices, quod tractat de eisdem rebus sensibilibus vtraque scientia, scilicet de quantitate, quæ est sensibilis. Quod si dicas, quod Mathematica agit de illa, prout abstrahit à materia sensibili. Contrà, quia multo melius philosophia potest abstrahere à sensibilibus, quia eius subiectum est substantia, quæ est prior omni accidente sensibili, & consequenter potest considerari sine illis.

Obijcies secundo: Astrologia est scientia mathematica, quæ tamen non abstrahit à materia sensibili: ergo. Respõdetur ad primum, quod quamuis mathematica, & philosophia agant de eadem re, non tamen eodem modo, nec de eodem obiecto. Et ad replicam dico, non negare, substantiã materialem posse considerari sine accidentibus sensibilibus, & sine materia, vt considerat à mathematico: tamẽ prout considerat à physico, non potest, quia agit de illa præcisè, vt habet principium motus, & quietis.

Secũda verò obiectio petit, explicemus, vtrùm mediæ mathematicæ, verbi causa, Perspectiua, & Astronomia, subalternæ Geometriæ, & Musica, & Astrologia subalternata Arithmeticæ, sint connumeranda inter mathematicas, an vero inter

inter Philosophicas. Paulus Venet. tex. 2. ad physicum asserit spectare, quod contendit ex Arist. hoc loco: & quia mathematica abstrahit à motu, Astrologia vero non abstrahit ab illo, quia cœli tractus, & diuersos motus considerat: ergo astrologia non est mathematica. Existimo tamen dicendum cũ Auerroe, tex. 18. Simplicio, Alexandro, & S. Thom. Opusc. 70. & 2. 2. q. 9. artic. 2. ad 3. quod scientiæ illæ reducendę sunt ad mathematicam, non ad philosophiã. Patet ratione S. Thomæ: Obiectum formale specificat scientiam, non materiale: sed in obiecto illarum scientiarum ratio formalis obiecti mathematicæ reperitur: ergo simpliciter sunt dicendæ mathematicæ, quanuis materiale habeant à physica. Quod autẽ id quod participãt de Mathematica, sit formale, constat ex eo, quod illarum demõstrationes fiunt per media principia mathematica, & ita subalternantur Mathematicæ. Arist. autem solùm loquitur de mathematicis subalternatis, cùm eas vult propiùs accedere ad philosophiam scientiã subalternatã, quia habent contractum aliquid physicum, vt musica habet cõtractum numerum personum, sicut ad nigrum magis accedit pallidum, quàm album.

Sed occurrit Valles, quòd falsẽ
obie. Perspectiua spectet ad Physicum ex Aristotele, tex. 2. dicente: Perspectiua autem considerat mathematicè lineam: sed non quatenus mathematica, sed quatenus physica. Respondeo, quod illa reduplicatiua non significat Perspectiuam esse philosophiam, vt malè putat Valles, aliàs non liceret considerare mathematicam lineam, vel secundùm abstractionem mathematicã: sed significat conditionem quandam, sine qua non esset perspectiua, scilicet, si non consideraret lineam contractam ad visualem, sicut ignis dicitur comburere, quatenus ligno approximatus.

Ad rationem suprà factam dico, Astrologiam abstrahere quidẽ *Ad.* à motu physico, nam solùm cõsiderat motum, quatenus quantitas est, non secũdùm eius qualitates, quod profecto possũ affirmare, quia nõnihil istis operam dedi.

Ad argumenta in principio respõderur. Ad primum, Aristotelem negare solùm substantiam secundùm se, id est, tanquam subiectum, cõsiderari à Mathematico, quia secundùm se solam quantitatem cõsiderat: non tamen negat illã quantitatem considerari à Mathematico in ordine ad substantiam. Ad cõfirmationem primam dico, quòd in illis definitionibus, quanuis non fiant exactæ, semper ponitur substãtia implicitè. Nam si per ea non crearentur, iam eorum materiale est substantia: si vero per abstracta, nequeunt definitè cognosci sine ordine essentiali ad substantiam. Ad secundam, antecedens est falsum. Nã sicut quantitas dependet in suo esse à substãtia, sic in receptione suarum passionum, cùm media substãtia illæ recipiantur, & ita non possunt passiones demonstrari de quãtitate, nisi in ordine ad substantiam.

QVAESTIO II.
De quidditate entis naturalis, quantum ad suas causas in communi.

CElebris est profectò tractatus iste,& vtilitate, imò necessitate plenus, in quo tam de causis in communi,quàm in particulari, animus est agere,licèt rem altius perscrutemur, dicamurque falcem in alienã frugem mittere. Cùm enim scire(vt dixi primo Poster.) sit rem per causam cognoscere, qui, quid sit causa,ignorauerit,penitus ignorans erit.

In ista autem quæstione quinq; discutientur.

Primò,si ad Phyſicum tractatus iste spectet.

Secundò de numero causarum.

Tertiò,si habeant vnam cõmunem rationem,& definitionem.

Quartò,si idem possit esse causa,& effectus.

Vltimò,si causa sit magis in actu,quam effectus.

ARTICVLVS I.
Vtrùm ad phyſicum ſpectet de cauſis agere.

IN hac re certissimum sit, quòd ad Phyſicum spectat agere de causis naturalis entis: quæ veritas quasi proœmialis probatur. Quia sicut cognitio rei perfecta in omni genere (vt ex Veneto suprà dixi, quæst.5.primi lib.) non potest haberi,nisi cognitis omnibus illius, non modò prędicatis, & modis, tam essentialibus, quàm accidentalibus, sed & causis per se, etiam extrinsecis: sic perfecta notitia in quauis scientia (quæ absolutè potest dici perfecta)tunc habetur, cùm omnia ea cognoscuntur,quæ de illa re tradere,ad illam scientiam spectat.Ea verò sunt.Primò, an sit. Secundò, differentia essentialis constitutiua obiecti talis scientiæ, qua differentia illud differt ab aliorũ obiectis.

Tertiò,propositiones,quæ ab illo obiecto ratione illius differentiæ dimanant,quæ omnia de ente naturali docuimus hactenus. Quartò sunt tradendæ causæ illius obiecti, quatenus tale est per illam differẽtiam constitutiuam: cùmque ens naturale, vt sub phyſicam considerationem venit, habeat causas in omnibus causarum generibus, ita quòd licèt non omnes entis naturalis proprietates per omnia causarũ genera demonstret, tamen nullum est genus causæ,quo ad hanc,aut ad illam demonstrandam non vtatur: ideò pertinet ad hãc scientiam, exponere causam materialem, formalem, efficientem, & finalem entis naturalis, quatenus causę illius sunt. Vtrùm autem aliæ scientiæ (vt Metaphyſica & Mathematica) demonstrent proprietates suorum obiectorum per quodlibet genus causæ,ipsæ viderint.

Et quidem causarum doctrina in communi ad Metaphyſicum pertinet.Primò,quia causa,& effectus sunt primæ,& adæquatę differentię

rentiæ entis, quod rectè diuiditur in causam,& effectum: diuisio autem entis in hac latitudine transcendit omnia subiecta cęterarum scientiarum.

Secundò, quia causa vt sic abstrahit ab omni materia, tam sensibili, quam intelligibili, & ab omni motu & mutatione. Nam licèt vix (inquam) nisi per motum, & mutationẽ, causas explicet philosophus, quòd maxima ex parte loquatur de causis rerum naturalium, quę nobis sunt familiares, ex his tamen definitionibus eliciendas vult eas, quę mutationem non includant, quod facillimum est, substituto nomine actionis, in locum motus, & mutationis, sumptaque actione in communi, prout omnes operationes complectitur.

Obie. Obijcies primo, Dialecticus etiam agit de omnibus causis in cõ
Solu. muni, de omnibusq; causarum generibus. Respondeo primo, nõ agere de illis, quatenus causę sunt essendi, sed qua ratione sunt ad demõstrandum idoneę. Secundo, Dialecticus non constituit genera causarum, sed supponit illa, & accipit à Metaphysico.

2.ob. Obijcies secundo, Omnia diuersa ad eandem scięntiam spectãt, vel ratione vnius communis naturę, vt animal & planta: vel ratione contrarietatis, vt calidum, & frigidum: hęc non modo, quia communicant in natura communi qualitatis sensibilis, sed etiá, quia sunt contraria, spectant ad eandem scięntiam, quippe cum vnum contrarium sit ratio cognoscẽdi alterum: at quatuor genera causarum non habent secundùm se vnam rationem communem vniuocam, nec sunt contrarię, cùm se non impediant, sed potius se adiuuent: ergo cognitio omnium causarum in cõmum ad nullã vnã scientiã spectat.

Respõdeo, quidquid sit, vtrum causa vniuocè, analogicè ve dicatur (de quo infra) tamen entia diuersa ratione analogię, seu proportionis conuenientia inter se, possunt ad eandem scientiam spectare. Nihilominus, licèt ad Metaphysicam spectet, vt propria doctrina, hæc quæ traditur de causis in cõmuni, tamen quia dum causas entis naturalis indagamus, & quomodo causent, eadem fere opera causas in cõmuni docere possumus, quia illarum vt sic ignorata natura, vix principiemus causas entis naturalis: & denique, quia causarum vt sic cognitio toti physicę naturali est adeò necessaria, vt ob illarum ignorationem sępe discipuli hęreãt: ideo necessarium duximus latè disputare de causis in communi absolutè, & vt Aristoteles significant hanc doctrinam esse Metaphysicę propriã, & nihilominùs à Physica accuratè pertractandam esse, ideò eadem de causis omnino tradit in Physicis, & in Metaphysicis. Nam 5. Metaph. transfert de verbo pœnè ad verbũ, integrum caput tertium libri secundi Physicorum. *Solu.*

Secundò certum sit, quod in hac parte & loco Physicorum agen- *2.cõc*
dum est de prædictis causis, quia, præterquam, quod id facit Aristoteles, ratio est clara. Cũ enim præ-

cedenti libro explicata sint principia entis naturalis, consequens est, vt eius causas agnoscere mus, cùm principium sit prius quam causa. Vt autem perfectiùs cognoscãtur, de omnibus agendum est.

3. Ci. Vltimo certum sit, quòd ordo iste agendi de causis (ita vt primo de materiali & formali: deinde de efficienti & finali: postea de omnibus in communi, tandem de subordinatione earum inter se) congruus est, & fere necessarius; tum quia Aristoteles isto ordine tractauit de causis: tum quia meritò de intrinsecis prius, quam de extrinsecis agitur: inter intrinsecas verò materia est quasi fundamentum entis: at forma est complementum materiæ, & perfectio: vnica autem quæstione vtramque comprehendemus, quia in multis est vtriusq; eadem aut similis doctrina.

Et denique probatur, quia cum cętera sunt partia, ita quod vnum non pendet ab alterius cognitione, nullus datur ordo doctrinæ, atque adeò sequendus est ordo naturæ, procedendo à prioribus, & imperfectioribus secundum naturam, seu in essendo: sed causa materialis est imperfectior vt sic (vt cõstat) deinde forma: efficiens enim iam supponitur in actu per formã, antea quã intelligatur ordinari ad perficiendum aliud, & ipsum se ordinat, vel quasi ordinat ad finem. Vnde agentia naturalia in generatione quasi se destruunt in individuo, vt conseruetur species, quam vt bonum communius magis amant: causis autem ita cognitis illas inter se comparabimus (vt fecit Aristoteles) tũc enim facile erit iudicare, vtrũ causa vt sic possit definiri in cõmuni, & vtrum dicatur vniuocè de omnibus causis.

Tãdem explicabitur prima causa, quantum ad an sit: hæc enim cognitio ferè omnino habetur per rationes naturales physicas, quantum ad lumen naturale: de quidditate autem, & proprietatibus huius primæ causæ in Metaphysic. agendum est.

ARTICVLVS II.

Vtrum, & quid sit causa in communi.

IN hac re primò omnes conueniunt, quod causa formaliter importat relationem secundum esse ad causatum, de materiali autem rem absolutam, cui conuenit illa relatio. In al quibus quidem (vt in materiali, & formali, & in efficienti causa creata) relatio realis est: in quibusdam verò, vt in causa efficienti increata, & finali etiam creata, relatio rationis est, quia nec Deo inest aliqua relatio realis causæ, nec finis vt sic illam potest importare, cùm antequam sit res, quæ est finis, fit effectus propter finem, vt ante sanitatem, quæ est finis, sunt medicamenta, quę sunt media ad sanitatem.

Vnde causa non est quid vniuocum ad omnes causas, cùm enti reali & rationis, ex dictis quæstione secunda Anteprædicamentali in Logica,

Logica, non posſit dari aliquid commune vniuocum, ſed analogicum proportionalitatis, quod vnica definitione poteſt explicari. Ita tenet Fonſeca loco infrà citando, quia nec ab Ariſtotele, nec ab alio Græcorum in communi definita eſt cauſa, ſed diuiſa.

Secundo, quia Ariſtoteles, 5. Metaphyſ. vbi diſtinguit nomina diuerſarum ſignificationum, diſtinguit etiam nomen cauſæ tanquam æquiuocum.

Tertio, quia effectus diuerſimodè pendent à ſuis cauſis: ergo non poteſt ab illis vna, & eadem ratio dependentiæ abſtrahi.

Quarto etiã certum eſt, quod (vt ſupra dixi q. prima primi libri) principium & cauſa habent ſe, ſicut ſuperius & inferius: principium namq; importat ordinem originis & principiationis, vel prioritatis in ordine ad principiatum: cauſa verò præter hoc habet influere in effectũ. Vnde fit quod cauſa, propriè loquendo, non reperiatur, niſi inter ea, quę habent diuerſas naturas, ſaltè numero diſtinctas, quia vnũ non influit niſi in aliud, quod ab ipſo pendet; & conſequenter, niſi in aliud, quod habet naturam diſtinctam ab ipſo. Vnde in diuinis quãuis vna perſona aliam producat, nõ dicitur aliam cauſare, quia habent eandem numero naturam: dicitur tamen vna principium alterius, non propter ordinem naturæ, quia vna perſona non dicitur prius natura alia, ſed vna perſona dicitur principiũ alterius perſonæ, quia altera perſona trahit originẽ ab illa.

Quanuis autem non ſit dubiũ circa prædicta, eſt tamen circa deſcriptionem cauſæ in cõmuni. Ariſtoteles namque neque hic, nec 5. Metaphyſ. illam in communi deſcripſit, recentiores tamen philoſophi variè eã deſcripſerunt, Ægidius primo de Generatione, quæſt. 15. & alij ita definiũt: Cauſa eſt id, quod per ſe, id eſt non per accidens, dat eſſe rei, ſubintellige, poſt non eſſe. Deſumpſerunt hanc definitionem ex Ariſtotele 5. Metaphyſ. capit. 13. text. 22. dicẽte, quod ſecundũ quod res eſt, dicitur tot modis, quot cauſa. Proculus verò libro de Cauſis (& admittit Sanctus Thom. hic lect. 10. & Soto) ait: Cauſa eſt id, ad quod aliud ſequitur: ita vt particula, aliud, excludat principium à ratione cauſæ, quia in diuinis non aliud producitur, cum ſemper ſit eadem natura in producto, & producente, & per vox, ſequitur, non intelligitur quæcunque ſequela, vt eſt illa, qua conſequens ſequitur ad antecedens, vel dies ad noctem: ſed de ſequela per influxum, & ita non conuenit priuationi, nec cuiuis alteri principio, ad quod ſequitur aliud per neceſſariam concomitantiam: quæ definitio ſic intellecta parum vel nihil differt ab ea, quam affert Pereyra libro 8. capite primo, dicens: Cauſa eſt, quæ in ſuo genere per ſe, & principaliter cõcurrit ad cõſtituẽdũ effectũ: quę definitio poteſt adaptari, tã cauſis intrinſecis, quàm extrinſecis, dũmodò, cõſtituere, idẽ valeat, quod influere. Hãc autẽ definitionẽ, & præcedentem immeritò reijcit Valles,

dicens illam ęgrotare. Vnde ipse sic refutat, quia effectui etiam conuenit definitio. Ex quolibet enim effectu sequuntur omnes causæ, à quibus illæ pendent, cum tamen non ex qualibet causa sequatur effectꝰ, n si adiũctis, & applicatis omnibus causis, & remotis impedimẽtis.

Secundo, quia etiam conuenit relatiuis inter se, & etiam priuationi, ad quam sequitur motus. Quare ipse aliter definit, dicens: Causa est id, per quod respondetur interrogãti propter quid fiat, & factum sit hoc. Hæc ponit controuersia tertia. Sed quidem, quanuis non sim medicus, certè iudico istam definitionem Vallesij, magis quàm Soti ęgrotare. Primò, quia datur per extrinseca omnino. Secundò, quia vel, propter quid, sumitur in rigore: & ita idem est, quòd id, cuius gratia, & sic solùm includit causam finalem, & consequenter est diminuta definitio: si autem, propter quid, sumatur in sua latitudine, conuenit definitio pluribus, quàm definitũ: conuenit enim indiuisibilibus, vt puncto. Si enim quæras, propter quid terminatur linea, bene respõdebo, quia clauditur punctis. Similiter conuenit priuationi: rogatus enim, propter quid generatur animal, rectè dices, eò quòd non erat, cum tamen neque indiuisibile, nec priuatio sit causa: ergo definitio Vallesij nulla est. Aliter alij definiunt: Causa est id propter quod res est, sicut innuit Aristoteles primo Physicorum, tex. 68. sed eisdem rationibus impugnatur ista, quibus impugnatur definitio Vallesij. Tandem Fonseca primo Metaphysicorum, capite 6. quæst. 1. sect. 3. defendit definitionem Proculi, si verbo, sequitur, intelligatur naturalis dependẽtia, & verbum, esse, sumatur, vt cõmune est esse reali, & intentionali, vt ita comprehendatur finis: clariùs tamen (inquit) causa sic describitur: Causa est principiũ, à quo aliquid per se pẽdet: quæ descriptio desumpta est ex Auicẽna, libro de Causis, cap. 3. & illam Iuniores amplectuntur. Principium, ponitur loco generis, quia latius patet, quàm causa, cùm priuatio, & indiuisibile sint principium: per se, ponitur ad excludendam causam per accidẽs, & priuationem. Cùm dicitur, id à quo, satis declaratur aliud esse causam, aliud effectum, & quòd habent essentias numero distinctas. Vndè in diuinis vna persona non est causa alterius, licèt apud Sanctos, more Græcorum accipientes nomen causæ pro principio, vna persona dicatur causa alterius. Ita loquitur August. lib. 83. quæstionum, quæstione 16. & hanc definitionem eligo, licèt etiam non displiceat hæc, cùm sit nostra: Causa, vt comprehendit etiã creantem, & conseruantem, est id, quod positiuè, & per se dat esse distinctum ab ipso esse causæ. Primis verbis reijcitur priuatio, quia non dat esse positiuè, sed est terminus à quo. Reijcitur etiam terminus in relatiuis, quia ab illo hæc non pendent, vt à causa, sed vt ab obiecto. Vltimis verbis excluditur productio æterna Filij, & Spiritus sancti. Ex quo infertur, quòd omnis causa est prior natura, quàm suus effectus,

tus, imo esse aliquid prius natura alio, propriè non est, nisi esse causam illius.

Obiect. 1. Sed contra hanc definitionem videntur pugnare primò, quia causa, & effectus sunt relativa (vt dictum est) sed hæc sunt simul natura (ex capite de Ad aliquid) ergo causa non est prior suo effectu. *Secundo.* Secundò, indivisibilia sunt causa, quia punctum, verbi causa, influit aliquod esse in lineam, scilicet, esse terminatam: ergo nō latiùs patet principiū, quàm causa. *Tert.* Tertio, Aristoteles quarto Metaphysicorum, cap. 2. inquit causam, & principium conuerti inter se, sicut ens, & vnum: ergo nō latius patet principium, quàm causa.

Ad prim. Respondetur ad primum, quòd causa, & effectus dupliciter possunt considerari. Primò formaliter, pro rationibus causæ & effectus, & hac ratione sunt simul. Alio modo materialiter, pro rebus absolutis, quæ fundant illas relationes, & ita res, quæ est causa, est prior re, quæ est effectus, sicut res, quæ est pater, prior est, quàm res, quæ est filius: quamuis paternitas non sit prior filiatione.

Ad secundum. Ad secundum, falsum esse, punctum aliquid influere in lineam: vt enim docet Sanctus Thomas in tertio, dist. 11. art. 1. & nos dicemus in libro 6. puncta non sunt in linea, vt accidēs in subiecto, vel vt forma in materia: sed tāquam annexa, & adiuncta illi, cui nullum dant esse, quàm esse terminatum, quod non est aliquod esse, sed solum quædam negatio maioritatis, vel infinitatis.

Ad tert. Ad tertium dico, Aristotelem more vulgi loquutum, appellare omne principium, causam, qua ratione 12. Metaphysicorum, capite secundo, est locutus, dicens priuationem esse causam, cum tamē id multoties, & in rigore neget.

ARTICVLVS III.
Quotuplex sit causa.

CIrca numerum causarum variè Philosophi senserūt: ad tria tamen capita omnia eorum dicta reducam. Primum est eorum, qui plures quàm quatuor causas esse dixerunt. Ita Plato cum suis, vt refert Themistius in Proœmio Philosophiæ: dixit autem esse sex, scilicet materialem, formalem, instrumentalem, efficientem, finalem, & exemplarem. Quibus subscribit Vallesius Controuersiarum 13. Henricus, quæstione 51. quantum ad exemplarem. Quòd autem sit causa instrumentalis addenda, probant. Nam si quę sit ex quatuor positis ab Aristotele, ea esset efficiens: hęc autem nō potest esse, quia efficiens est, vnde motus (vt quæst. 4. patebit) instrumentum autem non est huiusmodi, quia primum, vnde motus, est agens principale: ergo non potest esse efficiens. *1. Sē. Pr. 1.*

Secūdo. Præterea, quòd sit addenda dicta causa exemplaris, patet: quia causa est, per quam sufficienter respondetur ad propter quid rei: sed ad aliqua propter quid non potest responderi, nisi per exemplarem, vt patet in artificialibus. Si enim quæris, propter quid imago Cęsaris habeat capillos crispos, sufficienter respon-

detur per exemplar, scilicet, quia Cæsar erat crispus. Item, in naturalibus, si quæras propter quid homo est risibilis, habetq; alias passiones, quas non habet equus: satis respondetur, quia idea hominis talis est.

3. ar. Et tertio generaliter pro istis authoribus argumentor, quod sint plures, quàm quatuor causæ. Nam elementum est causa mixti, & semen causa viuentis, & cibus causa nutritionis, & tamen non in aliquo genere causæ ex quatuor, scilicet formali, materiali, efficienti, finali: si enim essent, essent quidem in materiali: hoc nō, quia causa materialis manet in effectu: hæc autem omnia minimè: ergo.

Confirmatur: Nā absentia nautæ naturalis causa est submersionis nauis: non tamen videtur esse in aliquo genere istorum. Quarto, qui cōsulit, & qui præcipit, & qui orat, & qui redimit, causa est effectus, qui sequitur per impetrationē, per consilium, &c. & tamen non est in aliquo genere istorum: ergo plures sunt, quam quatuor. Confirmatur. Instrumentum est vera causa (vt dicebam) & tamen non est in aliquo illorum generum: ergo, &c.

quar to.

2. Sē. Secūdum caput est eorum, qui pauciora ponūt, quam quatuor genera causarum. Inter quos, quidam Stoici (vt refert Laertius de Vitis Philosophorum) quos sequitur Seneca Epistola 77. solam causam efficientem ponunt. Hac ratione efficiens, & causa conuertuntur, & effectus à sola efficienti deriuatur: ergo sola efficiens est causa. Socrates verò (vt refert Plato in Phædone) solā causam finalem esse dixit, quia causa est, per quam respondemus ad propter quid: ad hoc autem per finem solum respondemus. Themistius autem solas duas causas constituit in prœmio Physicorum, efficiētem, scilicet & finalem: materialem verò, & formalem dixit, non causas, sed cōditiones esse, quia causæ semper sunt perfectiores, aut æquè perfectę cum suis effectibus: materia verò, & forma sunt imperfectiores suo effectu, nempe cōposito, quia sunt partes illius: omnis autem pars imperfectior est suo toto: ergo non sunt causæ.

3. Sē. Tertium caput (quod verè caput, & regula dici debet) est eorū, qui quatuor tantùm genera causarum esse dixerunt, scilicet materialem, formalem, efficientem & finalem. Quorum primus fuit Aristoteles hoc capite tertio, & secundo Posteriorum, capite secundo, & Sanctus Thomas, & omnes alij Peripatetici (Fonseca enim primo Metaphysicorum, capite septimo, quæstione prima, sectione quarta, dicit esse omnium grauium Philosophorum) Auicenna primo sufficientiæ, capite decimo, Albertus hic tractatu secundo, & iuniores omnes: quē modum, vt veriorem & vniuersaliorem amplectimur. Sufficientia autē huius multipliciter sumitur, sufficiat tamē primo: effectus naturalis tantùm sunt duæ causę intrinsecæ: ergo causæ solùm sunt quatuor. Nam in ente naturali necessario est materia ex qua fiat, cùm naturaliter ex nihilo nihil fiat: necessario etiam est forma, à qua habeat

esse

esse hoc aliquid, cùm à materia nō possit determinari, & præter has nulla est alia causa intrinseca: ergo tantùm sunt duæ causæ intrinsecæ entis naturalis. Sed præter has intrinsecas necessariæ sunt duę extrinsecæ: Altera efficiens, quę faciat cōpositum, cùm nihil se ipsum possit facere: hęc autem efficiens non agit temerè, sed cum ordine, & aliqua intentione ad finem, cùm videamus simules effectus ab vna causa produci: ergo necessaria est causa finalis, propter quam efficiens agat: & præter has non sunt alię extrinsecæ: ergo tantùm sunt quatuor genera causarum. Quod autem non sint pauciores causæ, quàm quatuor, probatur. Nam si materia est, necessario mouetur ad aliquam formam: sed nō mouet se ipsa: ergo est aliquod agens eā mouens, quod est causa efficiēs, & hoc agit propter finē: ergo non sunt pauciores, quàm quatuor.

Secundo, Effectus si fit ex nihilo, euenire potest, vt nulla causa interna indigeat, saltem in esse substantiali: verbi causa, si sit res simplex, vt substantiæ separatę: si vero fit ex aliquo, cùm illud non sit tota res quæ fit, alioquin fieret ex se ipso, necesse est, vt fiat ex aliquo ante existente, addito aliquo quo cōpleatur, & absoluatur: ergo si fiat ex aliquo, indiget duabus causis externis, efficiente, & finali, & duabus internis, materiali, nimirùm & formali. 2.p/.

Quod autem non sint plures, iterū patet. Prędictæ quatuor causæ effectum omnem absoluunt: ergo nullus effectus pluribus causis indiget. Nam, quo res sunt compositiores, eo pluribus causis indigēt: indigent enim causis extrinsecis, quibus res simplices non egent: sed res naturales (præcipuè, quæ intereunt, & gignuntur) sunt omnium maximè compositæ, & in ijs solùm quatuor causæ enumeratæ reperiūtur: ergo non sunt plures.

Ad argumenta pro Platone respondetur. Ad primum, falsum esse, instrumentum esse causam distinctam à reliquis, sed reducitur ad causam efficientem, licèt non sit principalis, & ita non est principium vnde motus, absolutè, est tamen, vnde motus, consequenter: quod significauit Aristoteles textu 31. numerando inter alias causas efficientes semen, quod est instrumentum: hoc autem proprium est causæ efficientis principalis, vti instrumento in suis actionibus. Vnde fit, quod instrumentum semper indiget eleuari, vt producat effectum cum principali agente (vt videre est in terra, quæ ab artifice eleuatur, vt artificio sē scindat) quæ eleuatio aliquando ponit in instrumento motionem saltem, aliquando verò nihil, sed ipsum ordinatum est ex natura sua ad effectum principalis agentis, vt patet in calore respectu ignis ad producendum ignem. Vnde fit, quòd non omne instrumentum mouet motum, quamuis omne moueat, prout est virtus alterius principalis agentis: quod contingit, quando instrumentum est accidēs: secùs verò, quando est substantia. Sed de hoc, quæstione quarta, fusiùs dicam. *Ad 1.*

Ad

Ad secundū. Ad secundum, Causa exemplaris profectò causa per se est formalis, nec per hoc augetur numerus causarum in genere. Qualiter hoc fit, statim quæstione sequenti, articulo tertio explicabitur.

Ad tertiū Ad tertium, Omnia illa posita in argumento reducūtur ad genus causæ materialis: Aduerte tamen, quod materia, prout est causa rerum materialium, duplex est. Quędam est compositionis tātùm: quędam compositionis & alterationis simul. Dico ergo, quod cibus causa est materialis nutritionis, sed est materia alterationis, & cōpositionis simul, quia manet in re, quæ nutritur: vt maneat autem, necesse est prius alterari, vel corrumpi (& idē dicendum de embrione, qui manet in viuenti, si tamen alteretur, & corrumpatur prius forma embrionis) semen autē non solum est causa materialis, sed etiam efficiens instrumentalis, saltem ratione virtutis relictæ in ipso ab agēte. Idem dicendum de elementis, quòd reducuntur ad idem genus causæ materialis, quanuis non maneāt formaliter, sed virtualiter solùm.

Ad confirmationem, Nauta per suam absentiam causa est per accidēs submersionis nauis, reducitur-que ad genus causæ efficientis, quā uis Valletius dicat in genere moris esse causam per se, quando poterat & tenebatur curā habere de naui. Sed re vera id non capio. Quanuis enim, vt imputetur illi nauis submersio, requiratur vt possit & teneatur illius curā habere, tamē ijs omnibus positis non est causa per se, sed per accidens, quia omissionis non datur causa per se adhuc in genere moris, quando non est formaliter volita, sed tātū indirectè.

Ad quartum dico, quod omnes illæ causæ reducūtur ad genus causæ efficientis; imo sunt verè causæ efficientes, licèt morales: qualiter autem causa naturalis efficiens differat à morali, & quotuplex illa sit, quæstione quarta statim fusè dicetur. Ad confirmationem patet ex dictis. *Ad quartam.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum inter has causas sit vna alia perfectior, & de ordine earum.

BReuiter dico primo. Finis est perfectissima causa vt sic, id est, in modo operandi, & causandi, deinde efficiens, tertio forma, quarto materia. Ita Sanctus Thomas hic, & ideo dicit, quod finis dicitur causa causarum. Idem tenet Albertus libro primo, capite quinto. Patet, Finis in modo causandi nullam præsupponit causam, & aliunde est causa omnino immobilis: reliquæ verò præsupponunt finem, vt causam, vt motæ saltem à fine (vt quæstione quinta dicetur) ergo in modo causandi, finis causa perfectissima est. Item, efficiens non causat componendo, nec est pars alterius: ergo est perfectior forma, quæ sic causat, vt dicetur quæstione tertia, & quarta: forma vero perfectior est, quam materia, quia perfectius est, & nobi-

1. cō.

lius

lius est actuare, quod habet forma: quã actuari, quod habet materia: ergo imperfectior omnium est materia. Nec per hoc existimes rẽ, quo perfectior est, eo perfectius causare quantum ad modum causandi, de quo loquimur: imò imperfectiꝰ solet causare perfectiori modo, quatenus minus dependenter causat: vt licèt materia prima sit imperfectior, quàm secunda, quæ est substantia completa, ratio tamen causandi perfectior est in materia prima, quam in secunda, quia minùs dependenter. Addit tamen Fonseca secundo Metaphysicorum, cap. 2. quæstione prima, section. vltima, quòd in efficientibus, & finibus essentialiter, & ex natura sua subordinatis semper res, quæ perfectiori modo causant, si id efficiãt, vt principales causæ, & non vt instrumenta tantùm, perfectiores sunt. Dixit, ex natura sua, quia alia est ratio de ijs finibus, quos sibi appetitus proponit, quippe qui non rarò expetit res meliores propter deteriores, rerum naturas peruertendo: sed hoc eius authoris dictũ falsum est, quia (vt omnes dicunt, & ipse fatetur, quæstione secunda) homo subordinatur essentialiter Soli, & tamen Sol non est res perfectior homine.

Dico secundo. Ordine causalitatis causa prima est finis, vt patet ex argumẽtis pro prima conclusione, deinde efficiens, & forma, per quam efficiens est in actu, sunt simul: imo priùs natura est ipsa forma, quã efficiẽs, cùm ab illa habeat, quod sit in actu: respectu tamen alicuius determinati effectus prius est efficiens, quam forma dans esse formale ipsi effectui: quia forma ipsius effectus, vel saltẽ formæ inductio producitur ab efficiente: materia verò licet respectu primæ formæ, quam habuit in instanti creationis, nõ fuerit priùs natura, quàm illa forma, tamen respectu aliquarum formarum, quæ vel è materia educuntur, vel in eam inducuntur, priùs causat materia, quàm forma: quia vel est causa entitatis formæ, vel saltem inductionis: cum hoc tamen, licèt hæc vera sint, placet regulam generalem huius assignare ex Alberto, tractatu secundo, capite quinto, ex quo Iuniores hoc desumpsere, authore non nominato. Possunt enim istæ causæ quatuor modis considerari: scilicet, aut secũdùm effectum & executionem: aut secundùm intentionem. Tertiò secundùm esse. Quartò, & vltimò secundùm rationem agendi.

Si considerentur secundùm effectum, priores sunt causæ internæ, quã externæ, quia (vt dese patet) magis appropinquant effectui, & hoc modo prior est materia, in qua suscipitur motus, & forma: deinde forma ipsa, tertio efficiens, quod causat motum, & generat, quarto finis, qui vltimus est in executione.

Si vero considerentur secundo modo, scilicet, quoad intẽtionem, sic finis est prior, quia monet agens ad agendum. Secundo est efficiẽs, quod propter finem agit. Tertiò sequitur forma, & vltimo m[illegible]

Si vero consideren[illegible] sæ, quantum ad esse, prim[illegible] habet efficiens, quia exist[illegible]

præparat,ac disponit materiam: secundo est ipsa materia: tertio forma, quę acquiritur de potẽtia illius: quarto finis, qui sicuti est vltimus in executione,ita & in esse.

Tandem,si quarto modo considerentur, quantum ad rationem agendi,prior est forma, secundo efficiens, quod agit ratione formæ: tertio finis, vltimo materia, quia nullius est actiuitatis.

Ex quo infertur clarè, quod idem respectu eiusdem potest esse causa,& effectus in diuersis generibus causarum,non tamẽ in eodem genere causę. Ita Sanctus Thomas quinto Metaphysicorum,lectione secunda prope finẽ. Probatur, quia quatuor genera causarum sunt sibi inuicem causę(vt dictum est) vt materia causat formam, seu inductionem illius: forma dat esse formale ipsi materię,efficiens est causa finis secundum esse reale:finis vero mouet finaliter ipsum efficiens, & ita est causa,quòd efficiẽs causet in diuerso genere causę, quia aliàs idem esset simpliciter prius & posterius respectu eiusdem, atque adeò idem esset immediatè causa sui ipsius secundùm eãdem rationẽ formalem quod fieri implicat, vt infra magis patebit. Sed dices, Finis in genere causę finalis causat id ipsum, & ita idem finis dicitur primus in intentione, & posterior in executione, etiam respectu sui. Respondeo, quòd secundum intentionem causat, & secundum esse reale causatur.

obie.

Solu.

ARTICVLVS V. & vltimus.

Vtrùm omnis causa possit dici magis in actu, quam ipsius effectus vt sic.

Difficultas ista partim exposita est à nobis primo Posteriorum,sed id tempori dedimus,sicut & alia multa,concernit enim illud dubium,vtrùm propter quod vnũquodque tale, & illud sit magis: vtrumque tamen hic plenius soluetur. Venetus in Summa Philosophię,libro primo,tractatu 2.ad tertium,capite 8.ait illam Maximam esse falsam.Flandria limitat, vt illud,propter quod aliud est tale, debeat esse vel magis tale formaliter, aut eminenter,vel saltem æquè tale. Caietanus, Soto & Fonseca, secundo Metaphysicorum, capite primo, textu 4. imò & Themistius, Philoponus,Albertus, & ipse Aristoteles, ibi dicunt habere verum, dummodò causa sit capax eiusdem nominis,& rationis, siue vniuocè, siue analogicè. Sed contra,quia nõ sequitur, Petrus est homo propter Ioannem, hic ignis est calidus propter illum:ergo Petrus est magis homo,aut ille ignis est magis ignis.

Recentiores primo Poster. q. vnica ad octauum dicunt, quòd illa Maxima limitanda est. Primo, quando idem prædicatum inest vtrique, vni propter alterum, in quo conuenit cum alijs authoribus.Secundo, vt tale prædicatum

susceptiat magis,& minùs,sultè eminenter,& ita sequitur: Aer est calidus propter Solem:ergo Sol est magis calidus formaliter, vel eminenter. Tertio,vt sit inter res positiuas. Vnde nõ valet,Odit peccatũ propter Deum: ergo magis odit Deũ. Quarto,vt sint diuersa prædicata.

Alij magis limitant. Primò, quoad in genere causæ finalis talis finis debet esse causa totalis. Vnde non tenet, Diligo Deũ propter retributionem: ergo magis diligo retributionem, si retributio non est causa totalis illius dilectionis. Secundo limitant,quòd effectus comparetur ad causam sub ea ratione sub qua ab illa causatur, & hæc limitatio videtur Sancti Thomæ,qui prima parte,quæst.87. artic.2. ad tertium,& quæstione 88. artic.3. ad secundum,ait debere intelligi in eodem genere causæ,non in diuersis, ideò(inquit)non sequitur:Color videtur propter speciem: ergo magis videtur species:nec sequitur, Deus est causa nostræ cognitionis: ergo Deus est primum cognitum à nobis,quia res non cognoscitur propter Deum aut speciem, vt propter rem cognitam,sed vt propter causam cognitionis.Hæc ergo explicatio Sancti Thomæ mihi placet, vt statim dicam:sed illæ tot supra positæ limitationes,cùm non colligãtur ex verbis Maximæ Aristotelis, nec ex ratione,sed solùm ex difficultate soluendi argumenta cõtra illam Maximam, quod est vsus Nominalium, damnant dictam Maximam,tanquam falsam, absolutè dictam.

Dico ergo.Absolutè loquẽdo,omnis causa potest dici magis in actu, quàm eius effectus vt sic, & ita absolute etiam loquendo verum est, quòd propter quod vnumquodque tale, & illud sit magis.Ita Aristoteles primo Poster.secundo,& secundo Metaph.capite primo, text. quarto:& meo videri sensus illius Maximæ est,quod si effectus alicuius causæ, vt est effectus illius, habet talem perfectionem, à fortiori sequitur,quod causa habeat illam perfectionem,eo modo quo est capax illius,siue illam habeat in gradu perfectiori formaliter, aut eminenter,siue in æquali.Vnde vox,magis,in illa maxima,nihil aliud significat,quam hæc vox, à fortiori, vel fortè facit sensum negatiuum, id est,non est minùs tale: qui modus loquendi communissimus est,& ita intellecta habet verum in omni genere causæ, quidquid alij dicant, non verificari in materiali & formali.Vnde illud verbum, propter,debet sumi latè, vt conuenit omni generi causæ, vt dicebam articulo secundo.Verbi causa, si forma habet esse sustentata à materia seu subiecto: ergo materia magis, id est, a fortiori participat in suo genere illam perfectionem, & ita est.Nam materia est ipsummet fundamentum, & sustentaculum formæ. Similiter,si nix habet albedinem quod sit alba:ergo albedo à fortiori participat illam perfectionem in suo genere,& ita est. Vnde, cùm volumus significare, quod aliquid est perfectissimè album, dicimus esse ipsammet albedinem, & sic in

sic in alijs, esse ipsammet sapientiam, &c. Similiter, si tu es homo propter patrem tuum, vt propter causam efficiétem: ergo pater tuus à fortiori habet rationem hominis: & quidem in hoc, vt minimũ causa excedit effectum, quia est prius natura, quàm ille. Similiter, si assentior cõclusioni propter prẽmissas: ergo à fortiori prẽbui assensum prẽmissis, vt certioribus, saltẽ prioritate naturæ: & hoc vult Aristoteles, si attentè legatur (vt ego explicui ibi) scilicet quòd prẽmissę non debent esse cognitę priùs vtcũque, sed prius prioritate naturæ, quia propter illarum assensum, vt propter causam, assentimur conclusioni: & ita Aristoteles ibi distinguit hoc, quod est præmissas esse priores, & esse causas.

Similiter habet verum in fine, vt si seruo mandata propter dilectionem Dei: ergo saltem priùs natura habui dilectionem Dei, quam volitionem seruandi mandata. Et licèt finem diligamus actu nobiliori, quam ipsa media (nobilior enim est actus, diligere aliquid propter se, quam propter aliud) non tamen oportet, vt intẽsiùs amemus finem, quàm mediatimo cadẽ intensione, qua diligis efficaciter finẽ propter se, mediũ diligis etiã propter illũ. Vnde satis manet probata prima pars cõclusionis, scilicet, quod causa vt sic potest dici magis in actu, quam eius effectus vt sic, quia effectus habet esse actu per causam: ergo à fortiori magis, id est prius, causa est in actu.

Argumenta, quæ possent obijci contra hanc veritatem, peccant in eo, quòd à statu ũt vt effectũ causæ eum, qui vt sic non est effectus illius. Ideo notanter dixi, sermonẽ esse de effectu vt sic talis causę. Vnde non valet: Minuo sanguinẽ propter sanitatem, vel ambulo: ergo à fortiori magis minuitur, vel ambulat sanitas: sicut non valet, Ebrius fit propter vinũ: ergo magis ebriũ est vinum; diligo Deum propter retributionem: ergo magis diligo retributionem: video obiectũ propter speciem, & sic in alijs, &c. Non (inquã) tenet cõsequẽtia, quia effectus sanitatis, vt est finis, non est illa minutio, vel ambulatio vt sic, cùm hę operationes secũdum se possint esse nociuæ: sed sunt effectus illius sub ratione boni, conducentis operanti gratia sanitatis: & ita sensus est, illa minutio, & ambulatio sunt mihi bona propter sanitatem: ergo à fortiori sanitas est mihi bona. Similiter ebrietas vt sic non est effectus vini: sed nimius calor, ad quem in homine ratione subiecti consequitur distemperantia humorum, atque ideo ebrietas. Vnde bene sequitur, Aliquis est nimis calefactus à vino: ergo vinum à fortiori habet illam perfectionem caloris. Præterea, in homine iusto dilectio illa Dei nõ est effectus solius retributionis, tamen quatenus est effectus illius, bene sequitur: Qui diligit Deum propter retributionẽ, quatenus propter illam diligit, certum est, quod saltẽ prius natura amat retributionẽ, & actu nobiliore, quia illam propter se, Deum propter aliud. Præterea tandem, ego video prop-

propter speciem, aut Deũ, vt propter causam efficientem visionis, bene sequitur: ergo perfectio visionis præcontinetur in Deo & in specie, vt in causa, perfectiùs quidem, vel minùs perfectè, secundùm quod illa causa magis, vel minùs influit in visionem.

QVAESTIO III.

De quidditate entis naturalis, quãtum ad suas causas in particulari, & primo de materiali & formali.

Eximus de causalitate materiæ, & formæ in communi, modò agendum venit de ipsarum causalitate in particulari. Quia ergo (vt dixi articulo 4. conclusione secunda, comparando seriem causarum ad effectum) prima est materia, deinde forma, tertiò efficiens, tandem finis, & hic considerabimus causas in ordine ad effectum, ideo priùs de causalitate causarum, quæ sunt intrinsecæ, agemus: & primo de materia, &c. De quibus sex sunt examinanda.

Primo, quid sit causalitas materiæ.

Secundo, in quo cõsistat huiusmodi causalitas.

Tertio, si detur causa formalis, & quid sit.

Quarto de effectu vtriusq; causę.

Quinto, si exẽplar sit causa formalis, vel efficiens.

Sextò, si Deus possit supplere vicem causę materialis, aut formalis internę.

ARTICVLVS I.

Vtrùm detur, & quid sit causa materialis.

COnclusio affirmatiua (scilicet, quod detur causa materialis) certa est ex dictis art. 3. precedentis quæstionis. Quod autem hæc causa sit potentia, ex qua, cum insit, aliquid fit, docet Aristoteles hic, cap. 3. text. 28. & 5. Metaph. 2. & 7. Metaphys. 7. & 8. tex. 26. & est communis sententia. *Conc.*

Probatur, Sicut, quod simpliciter & absolutè dicitur esse, est ipsum ens subsistens: ita & quod dicitur fieri, seu causari, vt sępe docet Aristoteles, & S. Thomas 1. p. q. 49. art. 2. Vnde formam educi ex potentia materiæ, non est aliud, quàm fieri consequenter ipsam formam actione illa eadẽ, qua fit compositũ, non alia diuersa, vt malè putarunt Scotus 7. Metaph. quæst. 10. Antonius Andreas quęst. 4. & alij, quos referunt Soncin. 7. Metaph. quæst. 23. & Zimara Theoremate 100. Eadem ergo actione, qua fit cõpositũ, fit, vniturq; materiæ forma, quę ex illa educitur, & in illã inducitur. *Prob.*

Primò, quia vna actio sufficit.

Secundo, quia forma producitur, seu inducitur, vt ex vi talis actionis ipsa possit habere esse naturaliter: at forma ex vi eductionis, vel inductionis potuit habere suum esse, vt

vnitur materiæ: ergo illa actione vnitur illi.

Tertio, si forma educta è materia, alia actione produceretur, & alia vniretur, certè prima actio esset creatio: vt sic enim produceretur illa forma independenter à materia, vt cõtingit in anima rationali, quę vna actione creatur à Deo, & alia inducitur in materiã. Fateor quidem nos meritò intelligere, quòd illa actio productiua formæ, prius natura terminatur ad formã, quàm ad vnionem formæ cum materia: & in hoc sensu rectè dicitur, quòd forma prius natura est, quam fit vnita: cùm ergo subsistens sit id, quod absolutè fit, sequitur, causalitatem vniuscuiusque causę sumendam esse potissimũ in ordine ad eius subsistens, considerando, quid illi tribuat talis causa, quomodo ve concurrat ad illius esse, fieri, seu conseruari: materialis ergo causa (quæ cõplectitur tam materiam primam, quam secundam, tam proximam, quam remotam, tam compositi naturalis, quam artificialis; tam compositi per se, quam per accidens) dat se ipsam composito, per hoc, quòd in se recipit illius formam, & ita deseruit illi eo modo, quo fundamentum domus deseruit reliquę domui.

Vnde infertur facilis intelligẽtia præcisę definitionis causæ materialis: Materialis enim causa est, ex qua, cum insit, aliquid fit: vbi per particulam, ex, innuitur, materiam causare recipiendo, & quasi fundando: per illam, fit aliquid, intellige compositum, seu ens completum; per vocem, cùm insit, intelligitur, quòd causat se ipsa, & remanendo intra compositum, vt pars illius. Vbi aduertit Sãctus Thomas quinto Metaph. capite 2. lect. 2. quòd in hoc materialis causa differt à priuatione, & à contrario, vt dicebam lib. 1. quæst. 5. Quę definitio conuenit etiã materię primæ, adhuc quatenus ex illa fit homo, qui propriè dicitur fieri ex præsuppositio subiecto, licèt anima rationalis non educatur ex materia, sed a Deo creetur.

Dico secũdo. Proprijssime causa materialis dicitur, quę alteram partem compositi recipit in se, scilicet formam, quę se habet vt complementum, perfectio, seu absolutio causæ materialis: cùmque compositum alterum sit substantiale ex materia, & forma substantialibus, vt homo: alterum accidentale, cuius saltem vna pars est accidens, vt album, sapiens, &c. & hoc alterũ sit naturale, vt ea quę enumerauimus: alterum artificiale, vt statua: sic etiã materialis causa, altera est primum subiectum formæ substãtialis, quæ dicitur materia prima: & supra causam materialem sumptam in communi addit illa verba, primò, & per se, & non secundùm accidens, ex qua, cùm insit, aliquid fit, &c. Alia est subiectum accidentium, quę siue illud sit substantia completa, vt Angelus respectu sui intellectus: siue incompleta, vt anima respectu sui intellectus, siue aliud accidens respectu formæ intellectionis. Alia est causa materialis artificialis formæ, vt lignum figuræ

Mer-

Mercurij, vel Iouis. Et aduerte, quod ad has numeratas reuocantur omnes illę causę, quę respectu aliarum præsupponuntur, vt quid perfectibile, quæ vel sunt simplices respectu simplicis formæ, vt genus respectu differentiæ, & essentia respectu existentiæ, vt dixi in Antepræd icamentis ad Logicam: vel sunt compositæ, vt partes respectu vnionis, quæ se habet vt illarum actus & complementum, seu pulchritudo ex illis consurgens, quo pacto, tam materia, quam forma dicuntur causæ materiales respectu compositi, qua ratione hoc importat vnionem partium. Item, partes definitionis respectu vnionis, qua illæ dicuntur vnitæ, ita vt constituatur definitio per modum vnius. Similiter definitum sumptum pro supposito, dicitur causa materialis, tã sui generis, quam suæ differẽtię, vt insinuaui 2.par. Summularum, cap.7. Præterea, personalitas, seu suppositalitas importatur, vt causa materialis totius naturæ completę, quasi cuiusdam formę, quę in suppositalitate recipitur, vt in fundamento essendi, & vt quidditas in eo, quod quid est, vt suppositum in homine habet se, vt causa materialis humanitatis. Et tandem ex ijs facilè poteris colligere formales causas respondentes prædictis materijs.

Obiectio. Sed contra dicta, duo videntur obstare. Primum, omnis causa in illo priori naturæ, in quo causat, debet esse actu (vt articulo vltimo præcedentis quæstionis dixi) materia autem in illo priori, quo recipit formam, non est actu, cum de se sit pura potentia, vt probatum est primo libr. quæst. tertia, articulo 4. ergo materia non est causa. *Conf.* Confirmatur, quia materia recipit formã per dispositiones: ergo dispositiones potiùs sunt causa per se, quàm materia.

Secũda. Secũdò, Materia limitat, ac determinat formam (vt millies diximus) ergo non potest suscipere formam specialem, qualis est anima rationalis. Tenet consequẽtia, quia receptum est ad modum recipientis, scilicet recipienti proportionatum: anima autem rationalis immaterialis est: nequit ergo recipi in materia, alias accidens etiam spirituale posset recipi in subiecto corporeo, cuius contrariũ docui quæstione vltima Postprædicamentali, articulo secundo.

Ad. Ad primum respondeo, negando maiorem, quę solùm est vera in causa efficienti, secus verò in reliquis: imo, vt materia sit causa, debet esse pura potentia, quia causare materiæ, est recipere formam. *Ad conf.* Ad confirmationẽ dico, dispositiones prequias, conditiones esse receptionis formę, & causas materiales per accidens, nõ per se. In quo Perey. 8. Physic. valde est deceptus, intendens dispositiones illas esse instrumenta materię, cùm solum causa efficiens principalis vtatur instrumento, quia illa solum habet virtutem, quam potest communicare instrumento, ipsum eleuãdo. Sed de hoc, q.4. sequenti. Secundũ argumentum petit articulũ sequentem.

ARTICVLVS II.

Vtrùm, & quomodò causa materialis causet etiam respectu formæ rationalis.

PRæcedenti libro, q. 3. 1. p. quæstionis, nõnulla de hoc diximus, quę necesse est hic in parte absoluere circa modum causandi materiæ respectu animæ rationalis. Auicenna 9. Metaph. c. 4. & Auicębron in lib. fontis vitæ, omnes formas, etiam rationalem, dixerunt creari à substantia separata. Idem sensit Ocham quod. l. b. 2. q. 2. & in 2. d. 4. & 5. Gabriel d. 1. q. 1. contra quos infrà, cum de causa efficienti particulari tractauero, dicam. Nã alios omnes, qui circa hanc difficultatem decepti sunt, suprà impugnaui.

Conc. Quibus omnibus omissis, sit cõclusio. Causa materialis primò habet causare: deinde formæ ab illa pendentis conseruat entitatem, & inductionem: animæ verò rationalis solùm causat inductionem. Tota autem difficultas consistit in huius explicatione. Pro quo aduerte, quod causa materialis potest sumi, vel respectu suppositi, cui se ipsam dat, eo pacto quo forma se ipsâ dat eidem supposito: quæ causalitas (vt dixi articulo præcedenti) reuocatur ad formalem: vel sumitur, vt in tali compositione deseruit, quasi fundamentum alterius partis compositi, scilicet formæ, quæ ex natura sua potest esse, atque adeo fieri non separata à tali fundamento. Causalitas ergo materiæ seu subiecti respectu formarum, quæ naturaliter pendent à subiecto, vt extra illud non possint nisi miraculosè conseruari, consistit in hoc, quod tã ad fieri, quàm ad conseruari concurrat talis materia, vt necessariũ receptaculum, sustentans talem formam, omnino indigentem illo receptaculo, eo quod, nisi miraculosè, per se subsistere nõ potest: & ita talis sustentatio respectu harũ formarum est causalitas causæ materialis: & ideò hæ formæ dicuntur esse in illa, vt in causa, atq; adeò educi ex illa de potẽtia ad actum, sicut & dicuntur, & produci, & educi ab agente. Vt enim vox, Ab, vel alia similis, dicit habitudinem causæ efficientis, ita particula, Ex, in proposito dicet habitudinem causæ materialis, quod sufficit, vt formæ, quæ ex materia educuntur, non dicantur creatæ: quia licèt sint omnino de nouo, tam quoad essentiam, quàm quoad existentiam, tamen à causa ita efficiente ex vi talis productionis non fiunt independenter à subiecto sustentante talem formam, sed dependenter, ita vt efficiens ad productionem effectus indigeat alio adiuuante in genere causę materialis, & hinc iuxta rationẽ à priori, aliis infirmas omitto: manet ergo probata prima pars conclusionis.

Secũda verò, scilicet, quod respectu animæ rationalis non causet entitatem nec eductionem, sed solùm inductionem, patet: quia sicuti genus in genere causæ efficientis causat illam eandem inductionem,

nem,ita materia absolutè & per se eam sem inductionem sustentat: ergo causat illam in suo genere: & hoc meo iudicio voluerunt Soto, & alij, dicentes materiam primam esse in potentia naturali ad formã rationalem,licèt Valles,& alij Thomistę id negent, aiunt enim nullum agẽs naturale posse producere animam rationalem in materia: sed errant omnino.

Primo, quia rationalis anima est naturaliter informatiua materiæ,& actus illius: ergo materia est potentia naturalis rationalis formæ.Secundo,licèt solus Deus producat hanc animam, eã tamẽ producit, vt causa naturalis,id est, vt author naturę, ita quod materia dispositа exigit,ac petit iure naturali, vt Deus producat animã. Tertiò,quia licet non detur causa creata naturaliter productiua animę rationalis,datur tamen causa naturaliter inductiua in genere causę efficientis:ergo huic respõdet etiã causa materialis eiusdem inductiua in suo genere.

obie- Sed dices,Anima non producitur per generationem, sed tantùm inducitur:ergo homo propriè non generatur,quia nulla eius pars producitur per generationem.Propter hoc argumentum Marsilius 1.de generatione quæst.5. ait generationẽ hominis deficere a ratione verę generationis naturalis: sed planè erat,quia omnia,quę ad hãc generationẽ cõcurrũt,scilicet dispositio materiæ, animæ creatio, & eius vnio ad materiã, naturaliter fiunt, vt ostendimus, per quod soluitur argumentum,negando consequentiam.

Ex quo infertur primò, quòd omnis forma,siue naturalis,siue supernaturalis,quę producitur entitatiuè dependens a causa materiali, scilicet à subiecto,non creatur,sed educitur ex illo:si vero producatur entitatiuè independens à subiecto, creatur.

Colligitur secundò differentia inter creationem, & motum, seu mutationem Physicam,quod creatio(vt docet S. Tho.1.p.q.45. & ibi optimè Zumel,&.2.contra Gent.c. 17.)est productio entis in quantum ens, seu productio totius entis,& (vt clariùs dicam) productio alicuius ex nihilo, id est, non ex aliquo præsuppositо subiecto, seu causa materiali, concurrente simul cum causa creante ad illum effectum:at transmutatio Physica semper est ex præsuppositо subiecto, id est, fit causa materiali ad illam concurrente. Et per hoc patet ad argumẽtum vltimum præcedẽtis articuli, quòd,materiam limitare formam, nihil aliud est,quam quod illarum quęlibet est vna in ordine ad vnã materiam:inde tamen malè infertur,quod rationalis forma non possit recipi in materia,quia illud axioma: Receptum debet esse ad modum recipientis,intelligendum est de ijs,quæ pendent in suo esse à recipiente. De accidenti verò spirituali non est eadem ratio, quia dependet in suo esse à subiecto, atq; ideò nisi in subiecto spirituali esse non potest. *Secundo.*

ARTICVLVS III.
Vtrùm, & quid sit causa formalis.

QVòd detur causa formalis, satis patet ex dictis præcedenti quæst. artic. 3. Solùm potest esse dubium de modo causalitatis illius. Nam, quòd Plato tenuerit non esse causam formalem (vt refert Fōs. 1. Metaph. c. 7. q. 1. Sectione 6.) non credo. Rationem autem illius dicunt esse, quia causa formalis non præcedit tempore suum effectum, vel potius eo quod forma videtur esse ipsemet effectus productus. In mutationibus namque naturalibus sola forma secundùm entitatem fit de nouo. Sed ad hoc iā dixi libr. 1. q. vlt. & q. 4. formam non fieri, sed compositum, ideoque propriè dicitur quòd forma causat compositum, & non se ipsam: quomodo autem effectus formæ distinguatur ab ipsa forma, dicam articulo sequenti.

Hac ergo sententia relicta, vt intelligatur modus causandi istius causæ, aduertendum, quod forma habet plures effectus, tam in composito, quam in materia. Primùm enim dat esse quidditatiuum, & specificum materiæ, & composito. Materiæ quidem, non quia forma efficiatur de eius essentia, sed quia materia non habet aliquam speciē determinatam, nisi per formam: composito vero dat speciem, quia ab illa sumitur vltima differentia compositi.

Secundò etiam, Forma in probabili sententia, quam posui 1. lib. q. 3. 1. p. quæstionis, causa est existentiæ tam in composito, quā in materia. Compositum nāque fit capax proximæ existentiæ per formam, quia existentia specificatur ab essentia: compositum autē habet speciē per formam, & ita existentiam.

Tertio habet forma limitare capacitatem materiæ, quæ ce se indifferens erat, & capax pluriumformarum. Vltimo autē determinatur per hāc, quā recipit. De his ergo tribus dubium est, quę sit ratio qua constituitur forma in esse causæ formalis: & quamuis Soncinas & Pereyra videantur dicere, quod vtrūque illud primum sit ratio causę formalis, scilicet dare esse quidditatiuum, & esse existentiæ, non tamen est verum, quod ratio causæ formalis sit, dare esse existētię, quia in Christo Domino anima verè habet rationem formæ informantis, & ita causæ formalis, & tamē non dat esse existentiæ, quia in Christo nulla est existentia creata.

Sit ergo conclusio. Ratio causæ formalis est quod sit actus, per quem res cōstituitur in aliquo certo esse specifico. Probatur. Sicut materia causat compositum (vt dictum est) recipiendo formam, ita forma causat idem compositum actuando, perficiendo, seu complendo talem materiam in tali esse formali. Vnde, sicut respectu compositi, hęc est fundamentum essendi, & quidditatis illius: sic forma est complementum illius: ex quibus ambabus, vt causis intrinsecis, cōpositū coalescit. Con. Pro.

Con-

Confirmatur, quia quis non videt rem per se pendere, vt à causa, ab eo, à quo primo habet speciem, & distinctionem: sed hãc habet res à forma: ergo. Quod autẽ illa rectè assignetur, vt definitio formæ, tenet Sotus quæstione 3. quę tamen nõ reperitur in Aristotele, qui nõ multum curauit causam formalem explicare definitione, sed exẽplis, dicendo, quod forma, & exemplar est ratio eius, quod quid erat esse, id est, quidditatis. Quod autẽ quid ditas rei, sit eius forma, probatur, quia ad quęstionem, quid sit res, respondetur per id, quo illa res constituitur, & distinguitur ab omnibus alijs, sed vnumquodque per suam formã, quæ constituit illud in specie, distinguitur ab alijs: ergo adquęstionẽ, quid est res, respõdetur per formam. Ita Sãctus Thomas in primo, distinctione 1. quæst. 2. ar. 3. dicit, quod si tota quidditas habet se, vt forma eius quod est, quęuis etiã pars quidditatis habebit se, vt forma respectu illius, quod est; licèt vna respectu alterius habeat se, vt forma: altera, vt materia, quando quidditas est composita: quidditas autem dicitur forma metaphysica suppositi, vna verò pars respectu alterius dicitur forma physica. Ratio est, quia consideratio naturæ suppositi, cum transcendat entia naturalia, ad Metaphysicã spectat.

obiec. Sed contra dicta obijcies. Primo, Anima separata vere forma est, & tamen nõ dat esse quidditatiuũ materiæ, nec composito: hæc ergo non est ratio causæ formalis. Resp*ondeo* q*ꝺ* anima separata nõ exercet officiũ causę formalis, & ita nõ habet propriam causalitatem. *Solu.*

Sed contra. Causa formalis est intrinseca: ergo intrinsecum debet esse illi, semper dare esse specificum: alioquin non erit eius causalitas. Respõdeo, quod de essentia formę nõ est, causare actu, sed esse causatiuam, vel esse rationem causandi, quod habet anima adhuc separata. Aduerte tamen, quod in opinione Sancti Thomæ, etiam dare esse existẽtiæ, est effectus causæ formalis, sed non primarius, sed secundarius: sicuti etiam determinare materiã, ergo. Obijcies secundo, Obiectum intrat definitionem potẽtiæ seu habitus, & terminus definitionem relatiui, & tamen vnum non est causa formalis alterius: falso ergo docet Aristoteles, omne quod intrat definitionem quidditatiuã rei, esse causam formalẽ illius. Respondetur, quòd loquitur de eo, q*ꝺ* intrat definitionẽ intrinsecè, & in recto, vt quid definiti, quod nõ cõuenit obiecto, & termino, quæ potius sunt ad quod ipsius definiti, & hac ratione solent dici causæ formales extrinsecę. *repli ca* *Solu.* *Obie ctio 2* *Sol.*

Tertiò instabis, Forma accidentalis etiã est causa formalis vt dictum est: falso ergo Arist. causam formalem malè restrinxit ad quidditatem, & partes quidditatis. Respõdetur primo Arist. non enumerasse omnia exempla causæ formalis, sed potiũ *Obie ctio 3* *Sol.*

Secũ do. ma. Respondeo secundo, quod sicut formę essentiales hominis vt homo est, metaphysica, est eius quidditas, physica est eius anima: sic alibi vt sic, forma metaphysica

est ratio albi, seu albedeneitas (vt dicebam quæstione tertia Vniuersalium in Logica) vt ita loquar, physica verò, est albedo: & sicut corpori vt sic accidit albedo, sic materiæ primæ hominis accidit anima rationalis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm exemplar sit causa formalis per se.

1. Sē. IN hac re, quidam omnino tenét partem negatiuam, scilicet, exéplar non esse causam formalé per se, sed distinctū genus causæ à quatuor suprà numeratis. Ita Plato, & Henricus Gandau. quodlibet. 9. & ita nullo modo reuocāt ad aliquod genus causæ. Sed hoc iam impugnatum est supra.

2. Sē. Pr. 1. Secūdo. Secundā opinio aliorum, absolutè negat esse causam formalem per se primò, quia aliàs essent quinque genera causarum, efficiens scilicet, finalis, materialis, formalis, & exemplaris. Secundò, forma dat esse per se ipsam, hoc est, per veram & realem informationem. Nam, si sufficeret extrinsecùs conferri esse, efficiens etiam, & finalis essent causæ formales, quia ita dant esse. Tūc sic, Exemplar non informat, sed extrinsecùs dat esse: ergo non est causa formalis per se. Tertiò, accidit effectui, vt fiat ad imitationem exemplaris, cùm aliàs fieri posset: ergo exemplar nō est causa per se. Quarto, In rebus naturalibus non datur causa exemplaris: cùm tamen verū sit reperiri in illis omnia causarum genera: ergo nō est causa per se, saltem physica.

Tert. quar.

3. Sē. Tertia sententia reducit exemplar ad causam formalem, & ita facit illud reductiuè causam formalem, non per se. Ita Alexander quinto Metaphysicorum, commento tertio: & quòd agens per intellectum, respiciens ad exemplar, operatur, hoc est, agendo nititur illud assequi. Rationes huius sententiæ, quia faciles, omitto.

Vlti. sent. Vltima opinio affirmat, exemplar nullo modo posse reduci ad genus causæ formalis: vel esse diuersam causam præter quatuor, vel esse causam efficientem. Ita Valles secundo Physicorum, quæst. 15. Tartaretus ibidē, quæst. 2. Sed iste omnino dicit esse causam efficiētem, & idem sentire Scotum in primo, distinct. 2. q. 2. & dist. 36. art. 1.

Hīs tamen omnibus omissis, dico primo. Exemplar non est distinctum genus causæ à quatuor enumeratis. Probatur ex dictis quæstione præcedenti, tum ex dicendis solutione argumentorum secundæ opinionis.

prima concl. Prob.

2. Cō. Pr. 1 Secūdo. Dico secundo, Exemplar nō reducitur ad causam formalem, etiā si illud respiciat agens in operādo. Probatur primo, quia aliàs omnis finis esset exemplar, quia etiam illud semper, & necessariò respicit agens, dum operatur. Secūdò, quia agens per intellectum, actione sua non nititur assequi ipsum exēplar, sed similitudinem exemplaris, seu exemplatum: sicut agens naturale non nititur actione sua assequi suā

formā,

formam, sed similitudinem illius, seu effectum sibi similem: ergo exémplar non reducitur ad causam formalem, eò quòd illud respiciat agens in operando.

3.Cō. Dico tertiò, Exemplar vt sic, dicitur rectè, & per se est causa formalis. Hæc conclusio satis probat præcedentem, & est Aristotelis vbi supra, art.1. docentis secundum genus causæ esse formam, atq; exemplar: vbi formam realem, nomine formæ seu speciei: intelligibilem vero seu obiectiuam, nomine exemplaris complexus est. Idem sentit Sanctus Thomas 5. Metaphysic.2. vbi docet, formarū alias esse intrinsecas, alias extrinsecas, & ait exemplar esse formam extrinsecam, ad eum modū, quo ponebat Plato ideas rerum. Nam, sicut homo habet, quod sit albus per albedinem, vt per formam inhærentem: sic habet esse exemplatum per suum exemplar, vt per formam extrinsecam: nec tamen omnis forma extrinseca est exemplar, vt visio non est exemplar rei visæ. Aristoteles vero inter reliquas formas extrinsecas solius exemplaris meminit, quia fuit à Platone constitutum, vt nouum genus causę, & habebat peculiarem difficultatem. Hæc conclusio est etiam Caietani, 1.p.q.44.art.3. & Fonsecæ 1. Metaph. q.1. Fauet Augustinus, qui lib.70.q. ideas existentes in mente diuina appellat formas principales, & meritò: idea enim in Græco significat formam: sed exemplar nihil aliud est, quàm idea: ergò vt sic habet esse causa formalis. Probatur, Exemplar dat ipsi exēplato extrinsecum

Pro. esse, & non ratione alicuius prioris formæ: ergo non reductiuè, sed directè est causa formalis. Probatur, philosophi ac Theologi ideas asserant esse formas principales, quarum imitatione formę reales inducuntur in materiam. Probatur, Ratio quidditatis, quæ ab Aristotele ponitur, quod sit causa formalis, complectitur non modò formam realem, atque informantem, sed etiam intelligibilem, seu exemplarem. Idea enim est quędā prima ac prototypa ratio essendi rei, cuius est idea: forma vero informans ideò dicitur ratio quidditatis, quia additione sui ad materiam, absoluit ac complet quidditatem rei, & constituit in certa specie: ergo eadem ratione exemplar erit causa formalis, cùm sit ratio essendi. Et quidē, si exemplar reductiuè tantùm pertineret ad causam formalem, non coniunxisset Aristoteles cū forma, dicendo, secundum genus causæ esse formam, ac exemplar, alioquin instrumenta etiam cum efficiente principali coniungenda erant, quia instrumenta ad principalem efficientem reducuntur, vt quæstione sequenti dicetur, quod non fecit Aristoteles. Ita etiam tenet Magist. Zumel, 1.p.q.19.art.2.q.1.

Dico quarto, Exemplaris causa aliquo modo etiam est efficiēs. Volo dicere, quòd licèt exemplar sub ratione exemplaris non importetur vt principium factiuum, sicut nec idea vt sic (vtriusq; enim eadē est ratio) exemplar namque vt sic formaliter importat extrinsecam formam exemplati, quod exēplari 4.Cō clus.

debet esse quasi commensuratum, & aptatum. Et ita, cùm de re producta ad similitudinem exemplaris interrogamur, cur sit perfecta, vel imperfecta, respondemus, quia esse exemplati est in suo esse exemplari tale, vel non tale, quale est in suo esse reali. At si sumatur ea ratione, qua dirigit ipsum agens principale, vt producat exemplata illi exẽplari similia, reuera se habet quasi principium agendi, sicut se habet ars: & hoc pacto pertinet ad genus causæ efficientis, seu agentis. Hæc videtur mẽs Aristotelis 7. Metaph. 9. dicentis, ab arte fieri ea, quorum species sunt in anima: vt sanitas in materia, fit à sanitate, quę est in anima, & statua similiter: sed sanitas & statua, quæ sunt in anima, nihil aliud sunt, quam exemplaria sanitatis, & statuę realis productæ: ergo exemplar aliquo modo est efficiẽs. Ita Sãctus Thomas etiam 1.p.q. 44. art. 3. vbi ait, exemplar esse necessarium ad productionem rei, ad hoc vt effectus determinatam formã ponat in materia, propter exemplar ad quod inspicit, siue illud sit extrinsecus, siue intrinsecus mente conceptũ. Fauet Seneca epistola ad Lucilium, dicens: Exemplar est, ad quod artifex inspiciens operatur, quidquid operatur, & ita iuuatur quasi ipso exemplari. Imò Stoici asserunt causam efficientem vti exemplari, vt instrumento: in quo tamen errant, quia agens non mouet exemplar, neque ei vim aliquam agendi communicat. Id tenet expressè Durãd. in 1.d.36. quæstio. 3. in fine, vbi ait, quòd exemplar est principiũ agendi: idque senserunt Valles, Tartaretus, & Scotus suprà citati, licèt errarint existimantes, exemplar non esse causam formalem, quod bene affirmans Zumel vbi suprà, statim in eadem quæstione, solutione ad secundum, ex professo (nescio qua ratione) contendit exemplar non esse aliquo modo efficiens.

Iam probatur primò conclusio, Exemplar, quod sibi proponit artifex, vt aliquid operetur, non aliter videtur concurrere ad exemplatũ, ac ipsa ars: imo verò eo pacto, quo Magister solet manu ducere discipulum, vt scribat, vel depingat, eodem pacto ipsum exemplar videtur manu ducere: & ita licèt quis careat arte, tamen exẽplari potest, & solet producere exemplata illi similia: sed ars concurrit effectiuè: ergo & exemplar. Pro 1.Cõ

Secundò, Quod forma naturalis præstat agentibus naturalibus, id forma intellectualis, scilicet exẽplar, seu idea, præstat agẽtibus per intellectum: vtraque enim ipsi agẽti est ratio agendi, vtraque determinat actionem ad speciem certi effectus, non modò imitatione passiua (vt vult Fonseca) vel tantummodò, vt terminans extrinsecùs, sed etiam, vt manu ducens, ac dirigẽs: & ita ratione exemplaris ipsum agens dicitur producere sibi simile, & effectum vniuocum quodammodò, sicut agens naturale assimilat effectum sui formæ: & ita rectè intelligitur, quod ait Aristoteles 7. Metaphysicorũ 9. omnes effectus fieri quodammodò à causa vniuoca, seu simili, quia quando artifex operatur v,

tur v.c. per exéplar domus, domus producta ad extra est similis producenti ratione exemplaris: ergo tale exemplar est principium producendi domum, aliàs non diceretur effici à causa efficienti simili, nisi similitudo esset in principio effectiuo: at est similitudo ratione exemplaris, ideòque Aristoteles vbi suprà, cùm dicit secundum causarum genus esse formam, atque exemplar, satis significat id ipsum, quod est forma respectu agentis, esse principium efficiendi respectu effectus à tali agente producti, naturale quidem, si forma sit naturalis: intelligibile autem, si sit exemplar. *Conf.* Confirmatur, quia ideò sapientia diuina, quæ dicitur creaturarum speculum, ponitur in Scriptura, quòd sit principiũ, per quod creaturę sunt productæ, vt dicitur Ioannis 1. Omnia per ipsum facta sunt, & Genes. 1. (In principio) id est in Filio seu per Filium, vt quidam explicant, cui tribuitur esse creaturarum exẽplum.

Confirmatur secũdò, quia ideo artifex fecit hunc effectum, & tali *Cõf 2* modo, non alium, nec aliter, quia vlus est hoc exemplari, & non alio, quasi principio agendi.

Ad argumenta in principio respondetur. Ad primum, quòd Philosophus *Ad 1.* probat esse plures species causarũ, contentas sub illis quatuor generibus: exemplar enim causa formalis est. Ad secundum dico, definitionẽ *Ad 2.* formæ in communi, non esse quòd informet, sed quod sit ratio essendi: & hoc pacto non dubiũ est, quin dentur multæ formæ extrinsecùs dantes esse, quo pacto visio est forma visi vt fit: & hę dicuntur formę, quia se ipsis dant illud esse extrinsecum: quod non conuenit efficienti, & fini. *Ad 3.* Ad tertium dicendũ, per se esse, & non per accidens, quod in operante per intellectum detur internum exemplar, scilicet conceptus rei faciendæ, licèt sit per accidens, quod dentur externa exemplaria. Ad quartum, & vltimũ respondetur, non esse opus, vt omnes causę in specie reperiantur in naturalibus, sed sat est, quod reperiãtur quatuor genera causarum. *ad 4.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm effectus formalis & materialis ex natura rei distinguantur à suis causis.

CIRCA hoc quidam dicunt, prædictos effectus materialis, & formalis causæ non distingui à suis causis, nisi secundùm nostrum modum concipiendi. Probatur primo, supponendo omnem modum distinctionis, & illius explicationem ex quasi 3. vniuersali in Logica, quia causa materialis non causat formalem, nec contrà, hæc causat materialem, quia causa materialis, & formalis sunt causæ intrinsecæ sui effectus: at sibi inuicem non sunt causæ intrinsecæ, sed extrinsecæ: vna ergo non est causa alterius. Tunc vltrà, *Sent. quorundã.*

nec

nec ambæ causant compositum, tum quia ex stant posterius, quam illud, cùm ab illo acciptant esse, tũ quia res causata distinguitur realiter à suis causis: at compositum nõ distinguitur à materia, & forma: ita ergo neq; effectus formalis vtriusque ab illis.

secũdo. Secũdò, Nulla res potest distingui realiter ab eo, quod est suum esse intrinsecum, aliàs distingueretur à se ipsa: sed effectus causæ materialis, & formalis, qui nõ est alius quam compositum ex illis, ab illis habet suum esse intrinsecum: ergo effectus causæ materialis, & formalis ab eis nõ distinguitur. Dices, Esse compositi, quod est effectus materię & formę, differt a materia per esse, quod recipit a forma, & a forma differt per esse receptum a materia. Contra, Esse, quod compositum recipit a materia, non est effectus formæ, sed materiæ: nec vice versa est effectus materiæ esse, quod compositum recipit a forma: materia enim dat composito esse materiale; forma verò formale: sed non est in composito alia entitas præter materiam & formam: ergo effectus materialis, & formalis non distinguitur realiter a suis causis, cùm in composito esse materiale, quod habetur a materia, non sit aliud, quàm ipsa materia: esse verò formale non sit aliud, quam ipsa forma. Tertiò, suadetur idem, Formalitas est verè causa formalis *Ter-* supposita, vt diximus: & tamẽ non *tio.* causat formaliter aliquem effectũ a se distinctum: ergo non omnis causa formalis causat effectum formalem a se distinctum.

Quarto, Causa materialis, & formalis non nisi vt vnitę causant totum: vt enim intelliguntur separatæ, non causant, sed iunt causatiuę, vt supra dicebam de anima rationali separata: & tamen nihil est in composito, q̃ distinguatur ab illis vt vnitis, & sit effectus formalis illarum: ergo effectus formalis, & materialis non distinguitur a suis causis. *quar to.*

Quintò & vltimò, Albũ, verbi causa, non solum habet formaliter esse vnionis albedinis cum subiecto, sed etiam ipsummet esse albi entitatiuè, quod non habet, nisi ab albedine: sed albedo se ipsa, & non aliquo alio ex natura rei ab ipsa distincto, causat esse album entitatiue, quod esse videtur proprissimus effectus ipsius formę: ergo effectus formalis non distinguitur a forma. *quin to.*

Conclusio tamen affirmatiua, *Conc.* scilicet, quòd formalis & materialis effectus ex natura rei distinguũtur a suis causis, tenenda est, quę fere est communis omnibus. Probatur, quia aliàs idem omnino secundùm rem esset causa, & effectus, atque adeò idem esset sibi causa essendi, & esset se ipso prius, causa enim saltem natura est prior, quã suus effectus, vt dicebam quęstione præcedenti. Dices, Idem potest esse causa, & effectus secundùm rationem diuersam obiectiuã, & ita sufficit distinctus modus concipiendi inter causam formalem, & suũ effectum. Idem de causa materiali iudicium est. Cõtra est. Ergo causa *Pri.*

mate-

materialis,& formalis nõ sunt causæ reales,& physicæ, sed tantùm dicentur causæ,id est,rationes obiectiuæ, priores in esse cognito, quam suus effectus:qualiter in Posteriorib⁹ dicebam vnum attributũ Dei esse causam cognitionis alterius,& ita immutabilitas Dei diceretur verè causa efficiens æternitatis, & tam natura diuina, quam quodlibet eius attributũ,& operatio,posset dici causa formalis Dei, si inter causam & effectum sufficeret distinctio rationis,quod est absurdũ. Nam (vt dictum est) hic non agimus de causis demõstrandi,seu cognoscendi,sed de causis essendi,quæ reuera debent à parte rei distingui à suis effectibus, & non tantùm obiectiuè. Sed hæc veritas solutione argumentorum magis patebit.

Ad 1 Ad primam respondetur, proprium munus formæ esse,quod det ipsi compositio esse formale essentiæ,quamquam neque esse existentiæ recipit forma à composito, sed vel tantùm ab efficienti, & fine, si non educatur de potentia materiæ: vel ab efficiente,fine,& materia, si de eius potentia educatur: & absolutè dicendum est,formam dare cõposito suam essentiam, & existentiam formalẽ: verbi causa, albedo dat albo tum essentiã, quàm existẽtiam albedinis. Addo, quod licèt compositum supra materiã & formam non addat rem ab illis distinctam, addit tamen modum, scilicet vnionem ex natura rei distinctam.

Ad 2 Et ita patet ad secundũ,Cõpositũ enim non à materia & forma præcisè habet suum esse intrinsecum, sed etiam ab illarum effectu formali,scilicet ab vnione, quæ (vt dixi) ab illis ex natura rei distinguitur.

Ad tertium respondetur,quod quidditas respectu suppositi non est ita propriè causa formalis:& ita solet appellari causa formalis metaphysica, non physica, quia licèt suppositalitas à parte rei distinguatur à quidditate in rebus creatis,& metaphysicè concipiatur, & significetur ipsa quidditas, vt forma suppositi:in re tamen ipsa suppositalitas est quid effectiuè, aut quasi effectiuè dimanans à natura,& eã terminans,de qua re latiùs alibi. *Ad 3*

Ad quartum, omissis aliorum solutionibus, quæ non omnino satisfaciunt,Respondeo, quod materia & forma,vt sic,absolutè sumptæ sunt simpliciter,& propriè prius natura,quàm compositum,& prius se ipsis vnitis;atque adeò non causant per vnionem, sed per se ipsas:vnio vero est potius ipsa causatio causæ materialis,& formalis: sicut illuminatio,non est per quam Sol illuminat, propriè loquendo, quia illa non est virtus, per quam illuminat,sed est ipse effectus in fieri. *Ad 4*

Quod vt melius intelligatur, notandum,causam tribus modis accipi.Primò pro re, quæ denomina tur causa absolutè omnino accepta.Quo pacto Sol dicitur causa lucis:& in hoc sensu intelligi debet illa propositio, quod causa est saltem priùs natura, quam suus effectus.Secundo sumitur relatiuè, vt dicit relationem ad effectum, quo *Cau. sa tripliciter accipitur.*

modo

modo pater dicitur causa filij, & sic sunt simul natura, vt suprà dicebam.

Tertiò accipitur, quatenus ab ea actu causatur effectus: qui modus medius est inter duos traditos: quo pacto generans dicitur causa geniti, & illuminans illuminati: & sic posset etiam dici, quòd causa, vt causans, est priùs natura, quàm suus effectus in esse quieto: in quo sensu motus, actio, & passio dicuntur priùs natura, quàm effectus, nō nisi, quia sunt via ad illum, tanquā ad terminum: præcisè tamen loquēdo de prioritate naturæ, nō ita est: illuminans enim, & illuminatum sumpta formaliter, simul omnino sunt: quia causa non causat per suā actionem, sed per suam virtutem: actio verò potius est ipsa causatio, nec est priùs natura, quàm passio.

Conf. Confirmatur, quia sicut Sol est priùs natura, quàm lux: sic priùs natura habet esse Sol, quàm sit illuminans. Aliter explicat Fonseca has causæ acceptiones, vbi suprà, sectione sexta ad primū. Sed in quo nos ab illo dissentimus, ab omnibus impugnatur. Ex his ergo facilè intelligitur solutio data ad quartum. Vnde materia, & forma sunt causę priùs natura primo modo ex illis tribus, quàm ipsum compositum, quod ratione vnionis est illarum effectus.

Obie Dio. Sed contra dices: Ergo idē omnino est effectus formæ & materię. Consequens est falsum, cùm materia & forma sint omnino diuersæ, & aliquando, vna sit materialis, alia spiritualis: ergo. Respondeo, quod idem omnino effectus potest prouenire à quatuor generibus causarum: vt homo est effectus suæ materiæ, & formæ, nec non generantis, & finis, quem sibi tale agens proposuit. Sed magis patebit ex solutione ad quintū, ad quod dicēdum, effectum, seu causatum simpliciter, non esse, nisi ipsum compositum: vt album, verbi causa, est effectus; & habet esse tale ab albedine in genere causæ formalis: à corpore in genere causæ materialis: ab efficiente, & fine in suis generibus causandi: entitatem verò albedinis habet ab albedine, nō vt à causa talis entitatis (esset enim albedo causa sui ipsius) sed vt à causa essendi album vt sic: id est, albedo causat esse albū in genere causæ formalis, & iste est modus causandi causarum intrinsecarum. Restabat inquirendum, an causæ intrinsecæ existant priùs natura, quam suus effectus: sed partim ex dictis difficultas hæc manet explicata, omnino autem absoluta est ex dictis primo libro, quæstione vltima.

Solu.

Ad.

ARTICVLVS VI. & vltimus.

Vtrùm Deus possit supplere vicem causæ formalis, aut materialis.

Con.1 BREVITER dico primò. Deus non potest supplere vicē causæ materialis, aut formalis

malis internæ, absolutè, & simpliciter loquendo. Explico: Inter quatuor genera causarum, hoc est proprium materialis, & formalis, vt nullo modo possint suppleri ab ipso Deo, qui licèt ita sit finis, & efficiens, & exemplar creaturarum, vt quæuis creatura produci possit, solo Deo concurrente, vt causa illius extrinseca, ita vt ipse solus, & non alia creatura, sit finis, efficiens, & exemplar illius effectus: at non ita fieri potest, vt Deus sit causa materialis, aut formalis interna, ita vt ipse informet, aut informetur verè, & realiter in se ipso immediatè. Cuius ratio est, quia causare extrinsecùs, ex genere suo nullam habet imperfectionem admixtam, à qua tamen internæ causæ non possunt exolui, cùm necessariò sint partes, vel entis per se, ac proinde entia incompleta: vel entis per accidens, in quo ente ea pars, quæ est subiectū, est in potentia respectu accidentis: altera verò est accidens illius: Deus autem nec potest esse in potentia, nec potest esse accidens alicuius, vt constat, & ita non potest esse causa materialis, aut formalis interna. Sed maius dubium est, vtrùm in genere causæ extrinsecæ possit Deus supplere effectum causę internæ materialis, vel formalis, vt vtrùm possit aliquid esse album sine albedine creata, aut sine subiecto creato, aut possit aliquid esse homo sine humanitate, aut suppositalitate, aut subsistens sine subsistentia.

Respondeo, & dico secundò, quòd hoc non potest explicari fa- *Resp.* 2.

tis, nisi Philosophiæ limites transiliamus: interim tamen existimo dicēdum, Deum in genere causæ externæ, quamcunque rem ab alia distinctam in essentia, & existentia (non disputo modò de relationibus, aut actionibus vitalibus, de quibus libris de Anima) posse producere, & conseruare immediatè per se ipsum independenter a quauis alia entitate creata: & ita potest producere, & conseruare accidentia sine subiecto, & subiectum sine accidentibus: & tunc nec ex illis accidentibus, & Deo fit album, verbi causa, nec ex illo subiecto, & Deo: Deus enim ibi non supplet, propriè loquendo, effectum illarum causarum, qui (vt diximus) est ipsum compositum. Maius tamen dubium est, quando, & quomodò Deus possit se ipso intrare compositionem alicuius entis aliquo modo, vt contingit in sacratissimo Incarnationis mysterio, vbi Deus ita supplet suppositalitatem creatam, quod re vera Christus constituitur homo ex diuina suppositalitate, & humana natura. *Maius dubium.*

Respōdeo, & dico tertiò, Deus in se ipso potest supponitare quamuis entitatē, nōmodo substantialē, sed & accidentalem, & ita posset fieri album ex albedine & Deo, ita quod Deus immediatè in se ipso supponitaret albedinem, sicut supponitat humanitatem, à qua tamen albedine, vt dixi, non informaretur, quia informari habet admixtam imperfectionem. Cùm tamen Deus non sit vllo modo accidens, nō video, qua ratione se ipso possit *Resp.* 3.

alicui

dò vniuersaliter, quia recipere per se actionem, nihil aliud est, quàm illam in se, non ratione alterius sustinere, quod præstari naturaliter non potest, nisi ab ijs, quæ per se existunt, vt suppositis: alia enim omnia indigent naturaliter aliquo, in quo sint: ergo etiam patiens debet esse suppositum. Argumẽta autem, quę contra hoc difficultatem ingerunt, partim soluta manent primo libro, quęst. vlt. ar. vlt. vbi inquirebamus, vtrùm actiones sint suppositorum: partim verò infrà hoc, & sequentibus articulis soluentur.

2. Cõ. Dico secundò, & sit conclusio secunda. Causæ efficiẽtis causalitas in communi, consistit in hoc, quod est producere, quomodocunque sit productio, vel per transmutationẽ, vel sine illa: loquendo autẽ de causalitate efficientis physici, consistit in hoc, quod est transmutare aliud in quantum aliud: cuius definitio exacta ponitur ab Arist. hic, tex. 29. quòd sit suppositum, vndè est primum principium mutationis, & quietis: ita comprehẽdit physicam efficientem tantùm. Nam efficiens in cõmuni, est id, à quo incipit res: quod idem valet, quod esse principium productionis: habet ergo causa physica agere, siue simplici emanatione, siue actione physica. Et ratione patet explicatio datæ definitionis: cuius sensus est: Efficiens est id, à quo primò actio oritur. Nam particula, vnde, explicat modũ proprium causandi huius causæ, sicut dixi de illis particulis, ex, in causa materiali, &, per, in formali. Addi-

Efficiens in cõmuni quid.

tur, primum, secundùm Themistiũ, Soto, & alios, vt excludat instrumẽtalem, quæ non est causa efficiens directè, sed reductiuè. Vel additur secũdùm alios, quia licèt materialis in suo genere sit prima, & similiter finis, tamen efficiẽs meritò dicitur prima simpliciter, quia est prima in executione: materia enim habet ab efficiente, quòd reducatur de potẽtia in actũ, & præterea, quia non omnis causa efficiens præsupponit materialẽ: forma verò est effectus efficientis: finis autem solùm est prior in intentione: manet ergo efficiens suppositũ, vnde est primũ principium mutationis, & quietis.

Dices, Finis est realis causa executionis ipsius effectus, & est prior, quàm efficiens: ergo simpliciter est prior. Respondeo. Non est ita efficax causa effectus, vt semper, cùm primùm mouet efficientem, sequatur effectus, neq; attingit illum immediatè in se ipso, sed quatenus mouet efficientem. Probatur secũdò conclusio. Causalitas causæ efficientis consistit in eo, quo posito, & ablatis omnibus alijs, est causa efficiens in actu: huiusmodi autem est agere. Nam non est intelligibile, quodprocedat actio ab agẽte, quin causa efficiens sit in actu, & ablata actione nõ potest habere rationem causandi in actu: ergo eius causalitas est agere. Nec valet solutio Soncinatis, 5. Metaphysic. quęst. 4. quod saltem per potentiã Dei potest intelligi, quod sit actio, quin sit effectus productus: atq; ita sit causa efficiens in actu: nõ valet, primò, quia ad hoc vt causalitas causæ efficiẽtis consistat in agere, satis est, quod ex

Obie Cio. Solu.

Sonc.

natura

natura rei nō posit esse actio absque eo,quod sit effectus. Secundo, quia,nec per potentiam absolutam Dei potest esse actio sine effectu producto,quia actio non potest esse de nouo,nisi, quia est productio vel producta:cùm autē non sit producta,vt dixi cap.de Actione in Logica,sequitur necessario esse productionem,& consequenter alicuius.

2. Obiect. Secundo obijcit Sōcinas:Actio est effectus causæ efficientis: ergo nō est eius causalitas. *Solu.* Respōdetur. Actio non est effectus causæ efficiētis, sed via ad effectum producendum:quòd si velis illam effectū vocare,adhuc non constituit efficientem in esse tali,quia est effectus,sed quia est via ad illum.

3. Obiect. Obijcies tertiò. Efficiens non solùm habet producere de nouo, sed etiam productum conseruare, & hoc non facit media actione: ergo. *Solu.* Respondetur,quòd etiam causa conseruatrix est efficiens, quod habet per continuationem actionis effectus producti, qui modus constituit peculiarem modū, & rationem causæ efficientis:contentam tamen sub efficienti in communi(de quo secunda parte quæstionis latiùs dicam)& in hoc tandem distinguitur efficiens à natura: illa enim est principium quod, vnde motus & actiones:hæc verò solùm principium quo.

ARTICVLVS II.

Vtrùm forma sit ratio agendi causæ efficientis.

QVantū attinet ad id, quod primò & per se quæstio inquirit, facilis est conclusio affirmatiua,scilicet: Forma est semper principiū, & ratio agendi,hoc est, forma substantialis,est præcipua ratio agēdi, remota tamē:accidentalis verò est ratio proxima, ita vt respectu alterius formæ accidētalis sit præcipua ratio,& principium agendi:respectu verò subiectantialis formæ est instrumentum:quod ita facilè,& succinctè dico, quantum ad formā accidētalem,quia de ea iterum, cùm de instrumēto agemus,redibit absolutus sermo.Probatur ergo conclusio,quia vnumquodq; in tātum agit,in quantum est ens in actu.Nā quod est in potentia,non agit, sed vt multum patitur: quælibet autē res est in actu per suam formam:ergo in vnoquoque forma est ratio, & principium agendi. *Conc.*

Confirmatur,quia agens vniuocum intendit assimilare sibi effectum in forma:forma ergo est, qua quodlibet agens agit: id autem intellige de forma singulari: quia(ex dictis)suppositū est, quod agit:forma ergo suppositata est principiū agendi:ita tamen vt existentia sit conditio,sine qua non, cùm forma eadem permanens cum diuersis existentijs sit principium earundem operationum, vt patet de anima Christi, quæ si destituta esset diuina existentia,& propriam haberet, principium esset earundem operationum. *Conf.*

Sed contra conclusionē dices. Si forma est semper ratio agēdi,sequitur, & vbi fuerit maior multi-

tudo formæ, ibi erit maior actiuitas: Consequens est falsum: nam in stupa est magis intensus calor, quia est ignis: quàm in ferro, vbi non est ignis: plus tamen calefacit ferrum, quàm stupa: ergo. Hoc argumentũ petit explicemus qualiter multitudo formę iuuet ad maiorem (primo de Generatione) actiuitatem illius, etiam quantum ad substantiam, ita vt agens plus habens de multitudine formæ, perfectiorem effectum producat substantialiter.

1. Opinio affir. In qua re prima opinio est affirmatiua, quam tenet Marsil. quæst. 18. Niph. textu suo 195. & Toletus, quæst. one 13. Et videtur eam tenere Sotus secundo Physicorum, quæst. quarta ad quintum.

Probatur primo, Nam intensio fit penes hoc, quòd in eadem parte subiecti sit maior multitudo caloris: sed calidum habens multitudinem caloris in diuersis partibus potest illum producere in eadem parte alterius subiecti: ergo potest producere calorem intensiorem. Minor probatur, nam suppono agens habere densiorem materiam, atq; adeò plures partes, quàm passum. Tũc passum potest recipere totam formam agentis; sed non potest recipere illam multitudinem caloris secundùm diuersas partes: ergo secundùm eandem: ergo magis intensè. Patet hoc. Nam agẽs communicat passo totum quod habet; ergo totus calor, qui est in agente, communicatur passo: ergo omnes partes caloris: sed istæ non possunt recipi in diuersis partibus passi, quia non habet tot partes, sicut agens: ergo aliquæ partes caloris multiplicantur in eadem parte subiecti: ergo resultat calor magis intensus. Nota Quod amplius patet, quia nulla est pars in agente, quę non agat in passo: suppono enim esse intrà sphęram: sed non possunt omnes partes agentis agere in diuersas partes passi, cùm sint pauciores: ergo plures partes agentis agent in eandem partem passi: ergo vel efficiunt effectum intensiorem, quàm quælibet posset, & ita sequitur intentum: vel æquè intensum, & ita sequitur dari naturaliter duas causas totales, contradicta in secundo Physicorum.

Secũdo. Secundo, Idem calor in materia magis dẽsa habet maiorem virtutem, & actiuitatem, quàm in materia rara: ergo potest producere perfectiorem effectum. Antecedẽs probatur ex Aristotele 8. Phys. tex. 85. vbi ait: In maiori magnitudine maior virtus existit. Et patet etiam experientia.

Obie. Dices, habere maiorem actiuitatem quoad modum, vt velociùs producat, non vero vt intẽsius. Sed contra, Ex multitudine formæ crescit actiuitas quoad modum agẽdi: ergo etiam quoad effectum, cùm non sit maior ratio.

Itẽ calidũ vt 4. in materia dẽsa habet maiorem actiuitatem, quam calidũ vt 4. in materia rara: ergo in eodem tempore, in quo istud secundũ producit caloręm vt 4. producet illud vltra calorem vt 4. in hoc enim consistit ratio fortioris agẽtis. Item ad hoc, quod aliquid agat in aliud, sufficit, quod habeat maiorẽ actiuitatem, quam illud: sed calidũ vt qua-

vt quatuor in materia densa habet maiorem actiuitatem, quam idem in rara: ergo potest agere in illud; sed non potest agere in illud, nisi intendēdo calorem vltra quatuor: ergo potest id facere.

Tertio. Tertiò probatur id ipsum ex multis experientijs. Nam ferrum candens nō habet calorem tam intensum, sicut ignis, & tamen producit calorem ita intēsum, sicut ille: ergo. Maior patet, quia non est ignis: videmus enim illud postea frigefieri, & manere in sua forma naturali. Minor probatur. Nam producit ignem in stupa: ergo & calorem ita intensum, sicut est calor ignis: & semper ferrum calidum magis calefacit, quàm lignum ęquè calidum, vt patet, si vtrumque æquali tempore, & æquali distātia approximetur ligno, & posteà separētur. Item, Aer in hyeme, sua frigiditate congelat aquam, & tñ remissior est eius frigiditas, quàm aquę: ergo. Maior probatur, nam aqua non habet à quo alio congeletur. Minor etiā patet, nā si eius frigiditas esset ęquè intensa, etiam condensaretur aer.

Quarto. Quartò, Duo homines æqualis virtutis possunt simul iuncti in id, quod posset alius duplæ virtutis: ergo duo calida ęqualis virtutis, v. g. vt quatuor, poterunt simul iuncta in id, quod solum posset aliud calidum duplę virtutis, scilicet vt octo. Antecedens patet. Nam ad portandum graue vt octo, requiritur virtus vt octo: sed tamen si duo homines, quorum quilibet habeat virtutem vt quatuor, coniungantur, possunt ferre tale graue vt octo: ergo licèt ad calorem vt octo, requiratur calidum vt octo: si tamen coniungantur duo calida vt quatuor, poterunt producere calorem vt octo.

Quinto. Quintò, si sit hic vnus ignis, & aduenīat alius ęqualis virtutis, magis calefit cubiculum: ergo multitudo agentium iuuat ad intensionem. Item, experimur, cubiculum lucidum ab vna candela, fieri magis lucidum, aduenīente alia ęqualis intensionis cum prima: ergo.

Obie. Dices, aduenientem candelam non intendere lumen, sed producere illud in partibus, quæ non erant illuminatæ à prima. Sed contra.

Solu. Ná suppono, omnes partes esse à prima illuminatas, tūc quidem fit adhuc magis lucidum: ergo.

Sexto. Sexto, Vtrum, ad quod reflectuntur radij Solares, non habet intensiorem calorem, quam aer, & tamen propter densitatem, & multitudinem formæ, producit intensiorem effectum: ergo. Maior patet, nam agens nihil producit in distanti, quod prius non producat in medio; ergo nullus gradus caloris est in vitro, qui prius non fuerit in aere, quo mediāte calefit. Minor probatur. Nam vitrum comburit stupam, quam non comburit aer: ergo intensiorem effectum producit quam aer. Item, videmus loca concaua, & saxa, quæ directè calefacit Sol, magis calefacere, quam aerem medium: ergo. Preterea, nam omnes cōsentiunt, infimam regionem aeris esse calidiorem quam mediā, in qua propter suam frigiditatem generantur grando, nix, &c. cuius

Confusio omnium.

causam assignāt, quia radij Solares peruenientes ad terram, reflectuntur in aerem proximum terræ, & in ista reuerberatione magis calefit. Tunc sic, radij solares nō sunt aliud quam ipsa lux, quæ cū sit accidens, non trāsit de subiecto in subiectū: ergo ista radiorum reflexio ex reuerberatione non potest aliter intelligi, nisi quod terra propter multitudinem materię recipit maiorē calorem, & ita potest calefacere intensiùs: ergo iam multitudo materiæ iuuat ad intensionem. Confirmatur, nam speculū illuminatum directè, illuminat postea intensiùs aliquam partem, vt experientia cōstat: ergo &c.

1 Cō. Prima cōclusio. Multitudo formæ maximè iuuat ad actiuitatem agētis, quoad perfectiorem modū agendi accidentaliter, scilicet vt velociùs, & vehemētiùs agat, & ad maiorem distantiam. In hac omnes conueniunt, & Aristoteles 8. Physicorū tex. 80. vbi ait: In maiori magnitudine maior virtus existit. Probatur, nam per multitudinem formæ crescit ipsa forma accidentaliter, & extensiuè: ergo & eius actiuitas, & sphæra. Vnde forma minùs intensa aliquando potest propter multitudinem excedere in hac actiuitate formam magis intensam. Nam ista actiuitas accidentalis prouenit, vel ex multitudine formæ, vel ex intensione ipsius: sed augmētum proueniens ex multitudine, potest esse maius, quam proueniēs ex intensione: ergo forma minus intensa potest esse magis actiua, quātum ad modum: in ipsa tamen multitudine formæ maior vnio partiū magis iuuat, & ita æqualis calor in materia dē fissima, vt in ferro, vehementiùs calefacit, quam in aqua, tū quia habet plures partes caloris, tum etiam, quia partes, quo magis sunt vnitæ, eò sunt proximiores passo. Et hinc oritur illa Maxima, quam tradit Aristoteles in principio Meteororū: Virtus vnita fortior est se ipsa dispersa. Iuuat etiā ad id maior approximatio agētis, & quies ipsius, vt experientia cōstat.

Arist.

2 Cō. Secunda conclusio, Multitudo formæ nihil iuuat ad actiuitatē quoad perfectiorem modum agēdi substantialiter, scilicet vt intensius agat. Ita Venet. hic, c. 23. Saxon. q. 15. Victoria in relectione de augmento charitatis, Valles & Villalpand. 2. Physi. nullum quippe agēs agit in sibi simile, omne enim agēs intendit assimilare sibi passum: ergo postquàm assimilauit, non aget ampliùs: ergo habens calorem vt quatuor, in quantacunque multitudine sit, non potest efficere in aliud vltra calorem vt quatuor. Patet consequentia, quia illud calidum vt quatuor non potest producere caloré vt quinque, nisi priùs producat vt quatuor: ergo quando illuc perueniet actio, non ampliùs efficiet, tūc enim iā passū est effectū simile agenti: ergo cessat actio.

Secundò, nam aliàs sequitur, Secūdo. duo calida remissa possint sine aliquo extrinseco se producere vsque ad summum calorem: quod est omnino falsum, & contra experientiā. Sequela patet. Nā sit calidū vt quatuor, denūm, & aliud vt quatuor, rarū,

rarũ,tunc ratione multitudinis põ teſt primũ producere in ſecũdo calorem intenſiorem, v.g. vt quinq; iſtud autẽ calidũ vt quinque, poteſt iſtũ gradum intenſiorem communicare primo calido, quod tantum eſt vt quatuor,&ſic conſequẽter vſque ad octauum:ergo,&c. Et idem caſus poteſt fingi inter quatuor calida æquè intenſa, & æquè rara, ſi tria agant in vnũ illorum, producent intenſiorem calorem propter pluralitatem agentium, & poſteà, &c. Imò & idem poteſt argui de pluribus partibus continui eiuſdem calidi,quod aget ad inuicem in ſe:atque adeò plures partes ignis in vnam,& ita idem aget in ſeipſum.Et confirmatur, nã ſequitur,quod effectus intendat ſuam cauſam,vt patet in dicto caſu.Conſequens eſt falſum.Nam ad hoc, vt aliquid agat in aliud,requiritur, ꝙ habeat maiorem virtutem, quàm illud:implicat autem habere maiorem virtutẽ,quàm illud, & recipiſſe totam virtutem ab illo,quia nemo dat quod non habet:ergo.

Caſus fingi bilis.

Cõſ.

Tertio ſequitur,caloré ſummè intenſum poſſe:ampliùs intẽdi: atq; adeò non terminari ad maximũ in intẽſione.Probatur,nã ſit calidũ vt octo in materia dẽſa, & aliud in materia rara: primũ habet maiorẽ actiuitatem:ergo poteſt in ſecundo producere intenſiorem calorẽ. Dices.In tali caſu, quia iã eſt ſummus calor, nõ producet intenſiorẽ. Contra,nam illud calidũ vt octo, eſt agens naturale,& poteſt producere caloré intenſiorẽ:ergo producet illũ.Patet hoc,Nam ſicut ſe habet calidũ vt quatuor,denſum, ad aliud calidum vt quatuor, rarũ;ita calidum vt octo,dẽſum, ad calidũ vt octo, rarum;ergo ſicut illud poteſt intendere aliud:ita &c. Dices, paſſum non habere potentiam,niſi ad recipiendũ calorem vt octo, & ideò ex defectu illius,&c. Sed contrà,nã cuilibet potentiæ actiuæ naturali correſpondet potẽtia paſſiua naturalis,vt probauimus in principio Phyſicorũ: ergo cũ calidũ vt octo denſum, habeat potẽtiam actiuam ad producendum maiorem calorem,dabitur naturaliter potẽtia receptiua illius:calor enim vt quatuor in materia denſa eſt productiuus caloris vt quinque in rara:ergo calor vt octo in materia dẽſa erit productiuus caloris vt decem in rara,aliter poſſent reſpondere,ꝙ calor vt octo,nunquã eſt niſi in igne:materia autem ignis ſemper eſt rara,vndenegatur caſus.Sed contra, quia aliquando materia vnius ignis eſt minùs rara, quàm alterius.Præterea ſuppono, in materia dẽſa eſſe calorem vt ſeptẽ: talis calor põt producere caloré vt 8.in materia rara: ergo ſi calor vt 7. ſit in duplò denſiori materia, producet caloré vt nouem in materia rara:tantũ enim creſcit de intẽſione in effectu,quantũ de multitudine formæ in cauſa.

Ter-tio.

obie.

Solu.

Quartò,nã virtus intẽſa & extenſa ſunt diſtinctę rationis, vt patet:ſed calor vt 4. in materia denſa nõ habet niſi virtutẽ intẽſam vt 4. ergo nõ poteſt producere niſi calorẽ vt 4.ergo. Probatur conſequentia,nam ille effectus vt ſic procedit

quar-to.

à virtute tantùm intensiua: sed illa nõ est nisi vt quatuor: ergo, &c. Vel è contrà; illud agens habet virtutẽ ad intendendum vt quinque: ergo habet virtutem intẽsiuam, vt quinque: ergo & calorem vt quinque.

Nota Quod sic ostenditur, nam ideò colligimus calorem esse magis intensum, quia producit intensiorem effectum: ergo dicere, quòd calor in materia densa producit intensiorẽ effectum, est dicere, quod calor in materia densa est intensior, quàm in rara, contra dicta suprà in quæstione 6.

Item, actio non fit nisi inter cõtraria, vt dicit hic Aristoteles: sed vnum æquè intensum non contrariatur alteri, non enim differunt nisi in multitudine formæ: at in multitudine non est contrarietas, aliàs calor magis extensus contrariaretur minùs extenso: ergo. Confirmatur, Actus remissi, quantũcunque multiplicentur, non augent habitum, in doctrina Diui Thomæ: ergo similiter, &c.

Ad argumenta primæ opinionis respondetur. Ad primum negatur Minor. Ad probationem respõdetur, quod cum agens non possit tunc communicare passo suam extensionem, ideo nõ potest cõmunicare omnem multitudinem caloris, quam habet, sed communicat omnibus partibus passi omnem intensionem caloris, quàm in se habet, non autem omnem multitudinem & extensionem partium: cùm autem partes agentis non sint separatæ, sed componant vnum totalem causam, non est necessarium cuilibet parti agentis correspondere suã distinctam partem in passo, sed totum illud agens communicat passo totum effectum, cuius est capax.

Ad 1. Ad probationem.

Ad secundum respondeo (sicut ibi ad impugnationem dico) esse maximam differẽtiam: multitudo enim formæ pertinet ad perfectionem extrinsecam agẽtis, gradus verò formæ, quæ est essentialis latitudo, ad perfectionem intrinsecam. Vnde, cùm modus agendi non solùm correspondeat perfectioni intrinsecæ, sed etiam extrinsecæ, inde est, quòd maior actiuitas quoad modum agendi crescat ex multitudine formę, & ex alijs circũstantijs in prima conclusione enumeratis: at verò effectus quoad substãtiam & gradus solùm correspondẽt virtuti intrinsecę, & essentiali agentis, & ideò hoc non crescit, nisi virtute intrinseca causæ crescente. Vnde, licèt calidum magis densum vincat aliud in actiuitate accidentali, non sequitur, quòd possit agere in ęquè densum, vel magis intensè, quàm illud, sed velociùs, & attingendo plures partes in intensione, vt dicemus infrà.

Ad 2.

Ad tertiũ respondeo. Probabilius mihi videtur, in ferro candenti latere in poris ipsius aliquem ignem: nam (vt ait Plato in Timæo) nihil sine igne potest fulgere: fulgor autem ille, qui ibi apparet, non est nisi lux, quæ non subiectatur nisi in igne: sed licèt ignem non haberet, posset stupam inflammare, sicut vitrum ad reflexionem radiorum inflammat illum. Nec ad hoc est necessarium, vt producat calorem in-

Ad 3.

ten-

tenſiorem: ſed ille calor, qui nõ eſt ſufficiens ad corrumpendam formã ferri, ſufficit corrumpere formam ſtupæ, quæ propter eius tenuitatẽ minùs poteſt reſiſtere cõtrario: deſtructa autem forma ſtupæ, ſtatim ſequitur forma ignis, adducens ſecum calorem vt octo. Circa quod vide dicta in 7. Phyſic. quæſt. 1. Quo modo autem ferrum calefaciat intenſiùs, quam lignum æquè calidũ, dicemus infrà ad quintum. Illud autem de aere congelante aquam, nihil probat. Reſpondeo tamen, propter denſitatem & diſpoſitionem aquæ ſequi congelationem in illa, non in aere: ſicut eodem calore liquefit cera, & induratur lutum: de quo vide dicta in lib. de cœlo.

ad 4. Ad quartũ negatur conſequentia. Nam ferre magis, vel minùs graue, non arguit perfectionem in virtute ſolum, ſed etiam in multiplicatione virtutis, quia ibi non eſt ordo perfectionis & intenſionis: vnde ibi creſcit virtus proportionaliter ad effectum. Nam ſicut virtus creſcit in multitudine, ita & effectus in magnitudine ponderis: hic verò eſt ordo perfectionis & intenſionis, & ideò nõ fit proportionaliter augmẽtum. Nam virtus creſcit in multitudine, & effectus in intenſione: ibi autem in multitudine creſcit cauſa, & effectus.

Ad 5. Ad quintum reſpondeo, quòd adueniens calidum de nouo æquè intenſum primo præexiſtenti, iuuat quidem ad hoc, vt producatur modò intenſior calor in medio, quàm antea producebatur, non tamen intenſior, quàm ſit in aliquo illorum. Primùm enim calor, licèt egerit totum, quod poteſt, ſuppoſita reſiſtentia paſsi: non tamen egit totũ, quod ex ſe abſolutè poterat, aliàs induxiſſet totam ſuam formã, & ſi eſſet ignis, produxiſſet ignem, & ſic ſuperueniens calidum nihil faceret: aliquando ergo non poteſt vnum calidum inducere in paſſo totam ſuam formam, vel propter diſtantiam, & reſiſtentiam paſsi, vel propter paruam reſiſtentiam propriam ad reactionem contrarij, vel propter paucitatem formę ad actiuitatem. Cùm autem calidum ſuperueniens ad hæc omnia iuuet, iuuat etiam ad hoc, vt poſsit induci intenſior forma in paſſo: at ſi primum calidum egiſſet totum, quod poteſt, ſuperueniens nihil omnino faceret, ſed multùm iuuaret ad cõſeruandam formam ab alio productam: & iſtud eſt, quòd experimur à duobus calidis æqualis virtutis intenſiorem calorem prouenire, quàm ab vno ſolùm. Et hinc etiam eſt, quòd licèt calidum vt quatuor, denſum, non poſsit calefacere, niſi vt quatuor, communiter tamen intenſius calefacit, quàm aliud calidum vt quatuor, rarum: iſtud enim nõ poteſt communicare totam ſuã formam propter rationes dictas: cùm ergo calidum duplò denſius æquiualeat in extenſione duobus raris, non mirum, quòd intenſiùs calefaciat, quàm vnum rarum. Sic patet ad illud de lumine, aduenies enim lucerna magis illum aëra aliquas partes aeris, quàm prima ſola, adiuuat enim illam, &c.

Sed contra, In aere non eſt reſi- *Obiectio.*

stentia ad lumen: ergo non est pa-
ratio. Item, prima lucerna agit to-
Solu. tum, quod ex se potest: ergo secun-
da aduenies, cùm non sit maioris
virtutis, nihil amplius potest. Res-
pondeo, licèt in aere non sit resistẽ
tia per se ad recipiendam summam
lucem, quam illi potest dare lucer-
na, est tamen resistentia per acci-
dens, in quantum non posset habe-
re illam summam lucem, sine eo,
quòd habeat ignem: & quia ad ig-
nem est per se resistentia, per acci-
dens autem ad lucem, quæ cum il-
lo aduenit, &c.

Rep. Sed contrà, nam ignis non pro-
ducit lumen, mediante calore, nec
dependenter necessariò à calore: er
go, licèt sit resistentia ad calorem,
& ad formam ignis, non tamen ad
lumen. Antecedens patet, nam ca-
lor, & lux sunt qualitates distinctę:
& licèt fortè, mediante luce, produ
cat calorem, non tamen, mediante
calore, lucem, quod patet. Nam re-
linquit in passo calorem, vbi non
relinquit lucem, & calor relictus
in aqua est eiusdem speciei cum ca
lore ignis, & tamen non illuminat:
ergo. Item, ignis multa notabiliter
illuminat, quæ non notabiliter ca-
lefacit, & Sol illuminat melios cœ
los, quos tamen non calefacit. Et
hinc etiam sumitur argumentum,
licèt cœli medij resistãt calori, imò
& sint incapaces illius, tamen reci-
piunt maximam lucem: ergo, licèt
aer resistat calori, potest tamen re-
cipere lucem, cui nullo modo resi-
stit, nec per se, nec per accidens,
cùm productio luminis non pen-
deat necessariò ex productione ca
loris. Et, vt magis pateat difficultas;
suppone, Deum abstraxisse à lucer
na virtutem calefactiuam, relicta
tamen virtute illuminatiua, sicut
aliquæ res naturales illuminant, &
non calefaciunt, vt carbunculus,
qui si plures ponãtur in eodem cu-
biculo, magis illuminant: ergo. Ali-
ter posset dici, quòd secunda lucer
na aduenies multiplicat lucem in
eadem parte, non tamen intendit
primam: si secunda produxerat lu-
cem vt quatuor, superueniens pro-
ducet in eadem parte aliam lucem
vt quatuor, quæ non efficiunt lu-
cem vt octo: intensio enim non est
qualiscunque multiplicatio quali-
tatis, sed perfectio eiusdem quali-
tatis per se, & non per accidens.

Ad-
uert.

Sed contrà, nam quid aliud est Rep.
lumen vt octo, quam duo lumina
vt quatuor, in eadem parte subiecti?
aut quam maiorem vnionem ha
bent illi gradus, quã isti? ergo cùm
gradus formæ intensæ sint homoge
nei (vt diximus q. 6.) non potest fin-
gi, quòd subiectum habeat in eadẽ
parte duos calores vt quatuor, &
nõ calorem vt octo.

Præterea, nam si illa duo lumi-
na vt quatuor, non habent inter se
vnionem: ergo sunt accidentia solo
numero distincta in eadem parte
subiecti. Item, nam si ibi esset luci-
dum vt octo, nõ aliter produceret
lumẽ vt octo in aere, quam produ-
cunt illa duo lucida vt quatuor: er-
go. Item, nam postquàm aer recipit
lucem vt quatuor, non est in poten
tia ad recipiendum in eadem parte
aliam lucem vt quatuor, non enim
est in potentia ad gradum, quẽ ha-
bet:

bet tum quia aliàs lucidũ vt quatuor, ageret in omnino simile, ꝙ est contra Arist. & ita solum primũ potuisset hoc. Nam secundum adueniens est æqualis virtutis, nec tribuit illi actiuitatem per se: tum etiam, quia, sicut recipit aliam lucẽ vt quatuor, posset recipere alias in infinitum: & ita per talem multiplicationem appareret magis lucidũ, quàm si haberet intensissimam lucem ignis. Suppono enim hanc esse vt duodecim. Tunc sic, Duo lucida vt quatuor, faciũt apparere aerem lucidum vt 6. ergo 8. lucida vt quatuor, facient apparere aerem lucidum vt 24. atque adeò lucidiorem, quàm si haberet formam ignis.

Vlt. Tandem, nam similiter postquam calidum vt quatuor posuit calorem vt quatuor in aqua, potest aliud calidum vt quatuor, ponere alium calorem vt quatuor in eadẽ parte aquæ: hoc autem esse falsum, patet, nam talis aqua calefactiua vt quatuor, quando superuenit aliud calefaciens, calefacit successiuè, vt patet: ergo cum resistentia passi: ergo non producitur aliquis gradus caloris, quin expellatur alius frigiditatis: ergo productis quatuor gradibus caloris de nouo, expelluntur de nouo quatuor gradus frigiditatis, qui remanebant: ergo nulla remanet frigiditas in illa materia: sed frigiditas vt octo non potuit expelli, nisi à calore vt octo: ergo ibi est calor vt octo.

Resp. Respõdeo ergo, quòd licèt passum non resistat lumini: at verò prima lucerna non potuit communicare totam suam lucem, quia habet in se parum formę, & etiã quia quò partes aeris magis distant à lucerna, eò minorem lucem participant. Vnde superueniens candela, multiplicans formam actiuam, & proximando magis illam partibus aeris, iuuat intrà latitudinem suæ perfectionis, vt producatur intensior effectus, quã antea, non tamen qui excedat virtutem intensiuam alicuius earum: sed illuminat intensiùs partes, quæ quia antea erant multũ distãtes, nõ poterant ita illuminari à prima, sicut modo illuminãtur à secũda, cui sũt proximiores.

Sed contra, nam quando in passo non est resistentia vlla, agens potest illi communicare totam intensionem suæ formæ, licèt sit parum multiplicata, vel condensata in ipso agente: vt si habeat lucem vt duo in materia rara, cur non potest communicare totam illam lucẽ in materia æquè rara? ergo, quòd prima lucerna habeat parum formæ, non est sufficiens ad hoc, quòd non potuerit cõmunicare totam intensionem suę formæ: nec etiam ad id sufficit alia ratio, quòd aliquæ partes magis distant, & ideò in nus participant formã, &c. Hoc (inquã) non satisfacit: nãvbi nulla est resistẽtia, æqualiter agit in partem proximã ac in remotã, vt probabimus 3. Phy. q. 2. Nam si pars pedalis lucida vt duo, potest in vno instanti producere lucem vt duo in vna pedalitate, cur illa pedalitas non potest insequentem in eodem instanti, & alia in aliam in infinitum? Item, nãsi ponatur vnum planum è regione duorum lucidorum, quæ sint in

Rep.

trian-

triangulo,& ęquali distantia, tunc magis illuminatur ab illis duobus, quàm ab vno tantùm:& tamen nõ magis distat ab vno, quàm ab alio: ergo:

Respondeo, In omni opinione est ponenda aliqua resistentia. Nã aliàs cur lucerna non æquè illuminat partes distantes, ac proximas? Sicut ergo diximus de Sole, minùs illuminare partes distantes, quam proximas, quia spatium nõ est ęquè dispositũ: aer enim est plenus quàm minutissimis corpusculis, quæ quò lõgiùs à lucido sũt collocata, eò maiorem efficiunt vmbram, ac subinde impediunt, ne lux recipiatur. Ita est dicendũ de lucerna, à qua exeũt vapores crassiores, qui diffusi per spatium, impediunt lucem. Vnde, cum superueniens multiplicet formam, & extendat sphęram, efficit vt si extendebatur lux ad decem vlnas, modò extendatur ad 20. atque adeò vt patsum, quod participat lucem vt duo, modò participet lucẽ vt tria, propter maiorẽ approximationem: iuuant ergo se ad tollendã indispositionem subiecti, & supplendam distantiam. Ille tamen casus de duabus lucernis in triãgulo oppositis vni plano, non arguit, æqualiter distare planum ab illis, quia aliæ partes illius magis distabunt ab vno, & approximabunt alteri, & è contra. Præterea, nam (vt diximus 7. Phy. q. 1.) omne agẽs magis agit in id, quod directè sibi obijcitur, quam in id, quod ad latus. Vnde, cum aliquę partes plani non ita directè obijcerentur primę lucernę, sicut posteà secundæ, inde est magis illuminari.

Ad sextum, aliqui adhibent solutiones datas ad primum, quòd non est intensior calor, sed maior multitudo: vel, quòd multitudo iuuat ad intensionẽ: sed istæ solutiones iam sunt impugnatæ. Alij asserunt, quod intensior calor producitur in vitro, vel in conuallibus, quã in locis pręeminentioribus, vel in aere: & ideò reflecti calorem in aerem, est, quòd terra magis calida calefaciat aerem, &c. Sed contra, nã sequitur, quod Sol aliquid agat in distanti, quod non agat in propinquo. Respondeo, hoc ideò esse propter maiorem dispositionem subiecti, ita enim videmus calefacere aerem, non autem cœlos medios, & ignis inflãmat stupam, non autem aerem medium. Eodem modo producit in aere medio caloré vt quatuor; at vero in cõcauo, vel in vitro distanti producit caloré vt sex, propter maiorem dispositionem. Sed contrà, nam ad intensionem caloris recipiendam, magis aptus est aer, quam terra: ergo non est causa, maior aptitudo subiecti, vt producatur in distanti intẽsior calor. Antecedens probatur. Quia aer est cõformior igni, qui est proprium, & connaturale subiectum caloris: ergo est magis aptus ad calorem. Itẽ, Intensior calor est cõnaturalior aeri quã cuilibet mixto. Et præterea aer non habet vllam frigiditatem contrariam, quam tamẽ habet mixtum ergo. Item, num Sol mediante aere calefacit terram: ergo si in aere non est nisi calor vt quatuor, nõ poterit in terra producere caloré vt sex,

Ad 6

Replica

Resp.

Replica

vt 6. aliàs sequeretur actio à proportione minoris inæqualitatis. Dices, calorem vt quatuor aeris in virtute propria producere calorem vt quatuor, vt instrumentum tamẽ Solis producit calorem vt 6. in terra, sicut diximus, quod in virtute substantiæ producit substantiã. Sed contrà, nam si in virtute Solis producit maiorem calorem, quàm in se habeat, cur etiam non illum producit in alia parte aeris: cũ (vt probatum est) sit subiectum magis aptum. Item, nam (vt diximus 2. Physi. quæst. 5.) quando calor calefacit, nõ est instrumentũ alterius, sed agens principale. Vnde nunquam potest calefacere vltra gradum, quem haberet aliàs calor vt vnum, produceret calorẽ vt 6. & tunc diceremus, quòd in virtute substantiæ, & confunderetur omnis proportio inter agens & passum. Item, nam si esset minor calor, nõ ita calefieret terra: ergo operatur secũdum suam virtutem & non secũdũ virtutem substãtiæ. Tandem, nam licèt aliquando inflãmetur stupa, non inflammato aere medio, non est, quia in stupa ponatur maior calor, aut quia stupa sit subiectum magis aptum calori, sed potiùs, quia est minùs aptũ, & tamen cõpatitur calorem in se, quam aer, vt supra diximus. Eodẽ modo impugnatur solutio aliquorum, qui propter experientiam suprà positam de speculo, asserunt, illud intensiùs illuminari, quã aerẽ medium. Sed contra hoc militant omnes rationes positæ. Item, quia aer, sicut est magis aptũ subiectũ ad calorẽ, ita & ad lucẽ: habet enim maiorẽ raritatẽ, & diaphaneitatẽ.

Rep.

Respondeo, nec in vitro, nec in conualitibus esse calorem intensiorem, quàm in aere, nihilominus vitrum intẽsiùs calefacit, quàm aer, nõ tñ producit intẽsiorem calorẽ, quàm sit in aere, vt suprà diximus ad quintum: aer ergo licèt habeat æqualem calorem in intensione, minùs sentitur, tum quia propter raritatem materiæ, & paruitatem formæ, non tam citò calefacit, & propter resistentiam passi non potest cum tam parua actiuitate illã vincere: at in vitro cùm sint plures partes materiæ cõdẽsatæ, ac per cõsequẽs plures partes formæ, iuuant se in actiuitate, & ideò velociùs agũt, & magis vincũt resistentiã passi, & ita possunt communicare totã suã intensionẽ, quã non potuit aer. Hinc ergo prouenit, quod stupa inflammetur a vitro, non autem à solo aere. Sed contra, nam quando inflammatur stupa, non est immediatè contigua vitro, sed mediat aer: ergo vitrum posuit in aere maiorem calorem, quàm in se habebat: ergo habet calorem magis intẽsum, quam aer. Respondeo, Vitrum, & aer medius, agunt in stupã in vi vnius agentis, & ideo propter multitudinem formæ communicant totã intensionem caloris istí formæ, quam solus aer non posset communicare. Adde etiam in aere esse maximam humiditatẽ, in quã agens vitrum potest illum magis disponere ad hoc vt vincat stupam, quæ sua siccitate reagebat: & aliquãdo etiam, vt infrà dicemus, intendit calorẽ aeris iam remissum a

Solu.

Rep.

Solu.

prop-

propter humiditatem, & alias causas. Eodem modo respondeo, loca
Resp. concaua, & saxa apparere magis calida propter multiplicationem caloris, & maiorem velocitatem in agendo: non tamē semper propter maiorem intensionem caloris, quā
Re-plica sit in aere. Sed cōtrà, nam loca eminentiora sunt tam densa: & tamen non apparent tā calida: ergo. Item, si in terra non est intensior calor, quam in aere, quomodo inde reflectuntur radij ad aerem, calefaciendo illum? Respondeo, Sol calefaciē
Resp. do terram, eleuat exhalationes calidas & siccas, quę cùm cōtrarientur temperamento mediæ regionis, non durant in illa, sicut in ista, quā ideò efficiunt calidiorem, aliquando etiam aer, licèt receperit v.g. calorem vt quatuor, ad communicandum illum terræ, tamen propter aduenientes impressiones, & propter locorū frigiditatem, quæ transit, & propter summam humiditatem sibi connaturalem, cui repugnat tā excessiuus calor, remittitur aliquid de calore, & tunc terra cōseruans caloré receptū, potest intendere calorem aeris. Vnde aer sæpe apparet frigidus: & hinc est loca eminentiora, licèt sint tā densa, sicut cōcaua, nō ita calefieri, quia aere frigidiore crebriùs mota refrigerātur, & quia non habent partes tā coniunctas adinuicem, nec tā directè oppositas agenti, sicut concaua. Item, quia agens nunquam imprimit effectum in distanti, quin priùs in medio. Vnde, si medium est parum aptum ad effectum, etiam distans: cum autem aer, qui circunstat loca præeminentiora, sæpius mutetur, non est aptus ad recipiendum multum calorem, & ita non potest tantus calor deduci ad terrā: quia cùm aer, v.g. habeat calorem vt vnum, & erat dispositus ad recipiē dum calorem vt duo, tunc mutatur: & quando in illo erat producendus secundus calor, producitur in adueniente tantùm gradus primus, & sic de alijs. Vnde non deducitur ad terram, nisi ille calor, qui ponitur in aere. Hinc etiam est, existēte æquali calore, vt in meridie, non ita calefieri hominem, quando spirat aer, ac quādo omnino cessat.

Sic patet ad confirmationem: speculum enim habens plus materiæ, habet plus lucis, non tamen magis intensam: & ideò potest communicare suam intensionem meliùs, quàm aer, propter rationes dictas suprà ad quintum.

Et per hoc patet ad argumentū, & rationem dubitandi supra factam, præcipue ex solutione ad tertium primę sententię, vbi dictum est, qualiter in ferro candenti sit, non solùm calor, sed ignis: vel quod si ibi nō sit ignis intensus, ille calor sufficit materiam raram stupæ ignire, non tamen ferri. *Ad argumentum.*

ARTICVLVS III.

Vtrū actiuitas principij agē di habeat terminum.

IN hac peculiari quæstione, quę ex præcedenti oritur, nonnulla se offerunt: cū enim visum sit, qualiter

liter multitudo formę iuuet ad maiorem actiuitatem, conſequens eſt examinare, an ſcilicet, prædicta actiuitas formæ in naturali agente, ſit limitata: in quo primò certum eſt quod potentiæ & principia operãdi non requirunt determinatam intenſionem, ad hoc vt agant, per ſe loquendo, ſed idẽ omnino quod dat eſſe, poteſt dare agere: ſed perfectius eſſe, dat perfectius agere, quia (ex dictis) res agit in quantum eſt in actu, & ita calor, quantumcunque remiſſus, poteſt agere ex parte ſua; neque eſt, cur calor vt octo, poſſit producere calorem vt octo: & calor vt vnum, nõ poſſit producere caloré vt vnum, hoc enim eſt per ſe, vt quoduis agens poſſit producere actum æquè perfectum, ac habet in ſe. Notanter dixi (per ſe) quia per accidens ſæpe non poteſt agere: vel ratione reſiſtentiæ medij, vel diſtantiæ, & hac ratione obiectum paruũ ſolet non percipi, non quia nullas producat ſpecies, ſed quia potentia nõ eſt intrà ſphęram actiuitatis illius obiecti: & ita non recipit ſpeciem ab illo: vel ex eo, quod in aere ſunt interpoſita aliqua corpuſcula, quę non ſunt receptiua ſpecierum, & ita impediũt productionem illarum, maximè, cùm non niſi recta linea producantur, vt tertio de Anima dicetur: Vel quia potentiæ cognoſcitiuæ virtus eſt adeò debilis, vt cum ſpecie imperfecta non poſſit operari. Vnde contingit, eandem rem in eadem diſtantia videri ab vno, & nõ ab altero, vel melius ab vno, quàm ab altero: & hoc ſibi voluit Ariſt. libro de ſenſu in fine, vbi ait dari quoddam interualli extremũ, vel maximum, ſeu maximè diſtans, vnde nullus aſpectus fiat.

Nat. I

Ariſt.

Secundò certũ eſt, omnia principia agendi cauſæ creatæ vniuocæ, terminari intrinſecè quoad maximum, ad effectum certæ perfectionis. Ita Ariſtoteles 1. de cœlo, ca. 11. tex. 116. vbi ait dari maximum, quod potentia poteſt, & quòd per illud definiri debet, quia ſi poteſt illud, poterit omne, ꝙ eſt intra illud, vt ſi poteſt portare cẽtũ libras, poteſt & duas, &c. & ita datur perfectiſsimus actus intellectus creati, quo non poteſt producere perfectioré: & idẽ dico de potẽtijs, volitiua, augmẽtatiua, nutritiua, &c.

2. cer.

Potẽtia per quid deſinitur.

Probatur, quia tam perfectio potentiæ creatæ, quam perfectio effectus illius, ſunt per ſe intenta à natura, & ita vtraque debet eſſe intrinſecè determinata. Dixi (cauſæ vniuocæ) quia fortè datur cauſa æquiuoca creata, quæ non habet niſi terminum extrinſecum. Vt ſi dicas, quod cœlum non poteſt producere viuens, & infra hoc poteſt producere quodcunque mixtũ, quantumcũque perfectum, ſi fortè mixti inanimati perfectio non terminatur, niſi extrinſecè ad viuens, ita vt non poſſit eſſe tam perfectum, ac eſt ipſum viuens: ſed infra viuẽtis perfectionem poſſit attingere quamuis aliam.

Vtr.

No 2.

Ex quibus colligitur concluſio affirmatiua, ſcilicet; Actiuitas cuiuſuis principij agendi, ſiue potentiæ creatæ, habet terminum, quia natura intrinſecè determinata eſt. Dif-

cõcl. affir. ma. 4.

est. Difficultas tamen restat, an similiter potentiæ, quæ agunt per medium materiale, habeant terminum, quantum ad distantiam medij, aut spatij, per quod agũt, quod solet vocari sphęra actiuitatis. Magist. Soto, 1. Physicorum, quęst. 4. & Greg. in 1. dist. 3. quæst. 1. dubio primo, dicunt prędictam sphæram actiuitatis, etiam ratione resistentiæ, terminari extrinsecè ad minimum quod, id est, ad non gradũ talis effectus productibilis ita vt dicatur: Huc non accedit effectus, ante hãc partem ad quamcunq; aliam proximiorem.

Resp. 2. Cõclus. Respondeo tamen, & sit secunda conclusio. Potentiæ, quæ agunt per medium materiale, non habẽt terminum quantum ad distantiam medij, seu spatij, per quod agunt, per se loquendo: & ita non habent terminum secundùm sphęram actiuitatis. Ita Soncin. 8. Metaph. quæstione 3. & alij contra multos alios Neotericos: & suppono, vt probabilius (quod statim infrà demonstrabo) nihil agere actione materiali, & physica in distãs, nisi per mediũ: vt ignis non calefacit manum distantem immediatè, sed ipsemet aer hic calefactus, calefacit manũ.

Pro. Probatur cõclusio. Quia, si nulla sit resistentia in passo, tunc agẽs in subiectum immediatum agit, quoniam potest in illud: & hoc similiter agit, quoniãpotest in aliud: & hoc in aliud, & sic de singulis: ergo talis agentis sphæra per se nõ est terminata, quia per se est, vt agens agat, quantum potest, in immediatum, & hoc producat in alio, q̃ recipit à primo agẽte. Dixi (in tali subiecto) quia sæpe hoc ex natura sua non est capax tam perfectæ formæ, atque est in ipso agente: vt fortè nullum corpus ex creatis, præter Solem, potest naturaliter habere tam perfectam lucem, atque est ea, quæ est in Sole; sicut nec potest recipere formam substãtialem Solis. Dixi in conclusione (per se) quia per accidens ratione resistentię medij habet profectò determinatam sphęram. Nam ratione illius resistẽtiæ producitur forma imperfectior, quã sit in agẽte: & deinde illa forma producta imperfecta in alio subiecto, producit aliam imperfectiorem in illo, ratione nouæ resistẽtiæ, quã inuenit in illo, atq; adeò minuitur continuò perfectio effectus, & tandem potest esse tanta resistentia in passo, & tam parua actiuitas in agente, vt nihil agat: & hac ratione Sol minùs illuminat hæc inferiora remotiora ab illo, quia aer plen⁹ est minutissimis corporibus, & vaporibus crassis: quæ corpora, quò magis distant à Sole, maiorem vmbram efficiunt, & ita stellæ (loquor in opinione asserẽte, quod habent lucem à Sole) licèt multũ distent à Sole, perfectissimè tamẽ illuminantur ab illo, illuc enim vsque non perueniunt vmbræ.

Not. 3

No. 4

Quæstium Resp. Sed quæres, Hæc sphæra actiuitatis per accidens terminata, terminatur ne intrinsecè ad maximum & minimum. Respondeo, quòd terminatur. Patet ex Aristotele libro de sensu, vbi supra dicẽte, dari maximum, seu extremum interualli, vnde res cerni possit, & vnde primum

mùm fiat aſpectus. Probatur, quia effectus cauſæ agentis eſt totus ſimul, itaque tota eius actio poteſt eſſe producta, ita vt nihil ſuperſit producendum: ergo tunc illa actio erit intrinſecè terminata intenſione, & extenſione. Prætereà, virtus agentis, & virtus medij reſiſtentis, ſunt intrinſecè finitæ: ergo effectus ratione vtriuſque eſt intrinſecè terminatus: & ita fatendum eſt, quòd per accidens, ratione reſiſtentiæ, datur certa pars paſsi, quæ receperit effectum agentis æqualiter in minori perfectione, quàm reliquæ omnes partes, & ita quòd in aliquibus partibus datur æqualis effectus, atque adeò negandum eſt, quod agẽs agat ita vniformiter difformiter, quòd in nullam determinatam partem agat æqualiter. Vel poſſet dici (& id ſufficeret ad ſoluenda argumenta) quod datur indiuiſibile caloris, etiam quoad extenſionẽ, terminans vltimo totam illam extenſionẽ caloris, ſeu cuiuſuis alterius effectus producti: cum hoc tamen, contra ſecundam concluſionem, ſcilicet, quod potentiæ, quæ agũt per medium materiale, per ſe loquendo, non habeant terminum, quantũ ad diſtantiam medij.

Not. 5

Nota.

Obiectio. Obijcies primo, quia aliàs tale agens eſſet infinitę actiuitatis: quia ſi agere in magis diſtans, arguit maiorem virtutem actiuam, agere in quantumcunque diſtans, arguet infinitam virtutem actiuam. Reſpondeo, negando conſequentiam, quia non habere terminum in ſphæra actiuitatis, modo dicto, non prouenit ex perfectione agentis, ſed ex multiplicatione agentiũ, ſeu magnitudine, vt articulo præcedenti dicebam, quæ ſi in infinitum multiplicentur, quid mirum, ſi conſequẽter multiplicetur effectus? Vnde, ſi regio aeris eſſet omnino pura, & ad recipiendum lucem diſpoſita, quantumcunque magna eſſet, reciperet in ſe totam lucem æquè perfectam.

Solu.

Dices, Tota illa conſeruaretur à Sole: ergo conſeruatio tunc à Sole argueret infinitam perfectionem in illo. Reſpondetur, negando conſequentiam, quia tunc Sol immediatè tantùm conſeruaret lucem aeris ſibi immediati: diſtantiſsimã verò lucem non diceretur conſeruare, niſi quatenus conſeruat conſeruatiuum illius lucis.

Rep. Solu.

Dices, Quæ eſt ergo ſphæra actiuitatis agentis? Reſpondeo, agere in paſſum ſibi proximum, de qua re alibi.

Rep. Solu.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm agens, & actum, efficiens, & effectum debeant eſſe diſtincta.

SVppoſito, quod detur ſphæra actiuitatis agentis erga paſſum, ſtatim conſequitur, quod agens & paſſum debeat eſſe diſtincta aliquo modo: quia tamen hic agimus de omni agente in communi, vt magis pateat concluſio ponenda, aduerte, quod primo certum eſt in hac re, quod ratio ſeu principium agendi, & patiendi debẽt eſſe diſtincta, ſaltem ratione noſtra: ratio enim agẽ

Ad. ner. 1

di est potentia actiua, vt dictum est: ratio verò patiendi est potẽtia passiua, quæ vt minimum distinguuntur ratione nostra.

Secũdo. Secundò certum est, non modo principium agendi, & acti: sed etiã ipsum agens, & actum, aliquando esse duo suppositа realiter distincta: nonnũquam vt entia partialia: vt quando vna pars viuentis agit in aliam: nonnunquam vt totalia, vt quando ignis agit in lignum.

Tert. Tertiò certũ est, quod non semper agens, & actum sunt duo suppositа totalia, neque id vnquã sentit Aristoteles: constat enim, quod animal seipsum mouet progressiuè, & vna pars viuentis agit in aliã: imo (quod dixerim contra quosdã Neotericos) motus potest esse simpliciter violentus ipsi passo, & quod sit productus ab eodem, quod patitur: v.g. nimius calor febrilis est leoni, seu homini violentus simpliciter, & tamen aliquãdo prouenit ab eodem supposito, cui est violentus talis motus. Ratio est, quia vna pars potest agere in aliam, producendo motum, qui simpliciter sit violentus ipsi supposito.

quarto. Quarto certum est, quod eadẽ pars potest esse mouẽs, & mota per accidens ad motum alterius: quo pacto dixit Aristoteles: In animali cor est pars per se mouens, & idem est motum per accidens, id est, ad motum alterius, scilicet ad motũ totius animalis: & Nauta põt per se mouere nauem, & ipse per accidẽs moueri ad motum nauis. Quæstio ergo tantùm est, vtrùm agẽs, & patiens debeant esse distincta suppositа totalia, aut saltem partialia, ita vt pars per se mouens, seu agẽs proxima, distinguatur realiter à parte per se mota, seu acta.

quid quæratur

Conc. affir. verisima. Conclusio affirmatiua verissima est, quæ à multis iudicatur principium per se notum: imo & digni tas certè. Ad minus ea est probabilior, & Arist. 7. Phys. à principio, & lib. 8. cap. 4. à tex. 77. vsque ad 50. & 1. de generatione 7. & 8. & 50. Metaph. 12. & 9. Metaph. 1. vbi ait, omne, quod mouetur ab alio moueri, & quod potentia actiua est principiũ transmurandi aliud, in quantum aliud. Vnde concludit, quod potentia actiua & passiua requirunt distincta subiecta. Idem sentiũt Alex. Simp. Auerr. S. Tho. 1. p. q. 2. art. 3. vbi late, & bene id explicat Magister Zumel: Capreol. 2. d. 3. q. 1. & d. 13. q. 24. & in 4. dist. 43. quæst. 2. Soncin. 9. Metaph. quæst. 8. Ferrar. 1. contra Gent. 13. & 8. Physic. quæst. 29. Vicomercatus, Iauellus, Soto, & Thomistæ communiter.

Nota

Pr. 1 Patet primo inductione Aristotelis: Omne quod mouetur, aut mouetur à mouente externo, vt proiecta à proijciente, & de ijs patet ab alio moueri, secũdùm Aristotelem hic, & 4. lib. & 8. cap. vltimo, mouẽtur à corpore medio concitatore: sed à proijciente ratione impulsus, vt docet Sanctus Thomas 2. de cœlo, lectione 8. & de potentia, quæst. 3. artic. 11. & communiter omnes eodẽ modo motus naturales grauium & leuiũ, & reductio alicuius, vt aquæ calidæ, in pristinam frigiditatem, tribuuntur generanti, vt mouenti principali, vt docuimus quæstione

S. Th.

2. ar-

2. articulo 7. Et præter authores ibi citatos tenet id Fonseca 1. Metaph. 7. quæstione 3. sectione 5. Ferrar. 5. Physicorum, & 4. cõtra Gent. & S. Tho. ibi, & 1. contra Gẽt. cap. 13. & 7. Metaph. lectione 8. & Prima secundę, quæst. 36. articulo 2. & quæst. 9. art. 3. ad 1. & de potentia, quæst. 5. & in 1. distinct. 28. quæst. 4. art. 1. ad 2.

Admonet. Aut rursus quod mouetur, mouetur à principio interno principaliter, vt viuentia, in quibus datur altera pars per se mouens, & altera per se mota, vt dictum est de corde: motus enim dilatationis, & constricti onis debet tribui generanti, quia debitus est in primo generationis instanti ad perfectionem illius viuentis: aut (vt docet Aristoteles) causatur à quodam humore, seu corpore subtili in corde contento, de quo libris de Anima: motum autem nutritionis, generationis, & augmentationis causant ipsę partes præexistentes in actu, & maximè cor, agentes in cibum, disponendo illum, & applicando ipsi alito, & ita non oportet confugere ad id, quod ait Soto 8. Physicorum, quęstione 3. quod etiam ista nutritio, & augmentatio tribuantur generanti. Quod dixi de corde in animalibus, suo modo dictum puta in plantis, in quibus radix vicem habet cordis. Quomodo autem in actibus cognitionis, & appetitionis distinguantur aliquo modo agens & actum, dixi prima quæstione, 1. parte quęstionis, articulo vltimo. Nam licèt obiectum non efficiat propriè illos actus, tamen suo modo mouet in ratione appetibilis, & cognoscibilis: vel dicito cum Sancto Thoma 1. part. quæst. 77. artic. 6. Caietano, quæstione 79. articulo 2. in fine dubij, Marsilio 2. de generatione, quæstione 17. & ibidem Recentiores lib. 1. quæstione 14. Iauello 9. Metaphys. quæstione 13. Veneto, Summa de generatione, capite 23. quod Maxima illa Aristotelis: Omne quod mouetur, &c. non intelligitur, nisi in mouentibus corporeis motu physico, & materiali, tamen (vt dixi) etiam in ijs suo modo verificatur, & ita, vniuersaliter loquendo, dicendũ est, omne quod mouetur, ab alio moueri.

Egregius tab. Primò, vel tanquam à principio effectiuo immediato, vt lignum calefit ab igne. Vel secundò, vt ab eo, quod dedit virtutem, à qua profluit motus quasi per quandam resultantiam: & ideò illi, qui dedit virtutem, tribuitur motus iuxta dicta. Vel tertio, non vt à principio effectiuo, sed vt ab obiecto motiuo. Vnde absolutè idem omnino potest esse efficiens, & recipiens, vt se habet intellectus, verbi causa, respectu intellectionis: & ita non oportet recurrere ad id, quod moraliter tantùm loquendo, non physicè docuit Sanctus Thomas prima Secundæ, quæstione 9. articulo 3. ad 1. quod actus voluntatis circa medium causantur à volitione finis, volitio vero finis tribuitur authori naturæ. Primo, quia hoc modo nõ saluatur, nisi quod principium mouendi vt quo, distinguitur à principio recipiendi: eadem enim volũtas est, quę producit illos duos actus. Et præterea, quia volitio finis

Soto. *Aristo.* *S. Tho.*

(vt dixi) physicè est à voluntate, moraliter tamen tribuitur authori naturę, quia producitur ille actus, nulla precedente cõsultatione, aut deliberatione, & ita videtur ipsa voluntas ferri ab authore naturę: in quo sensu dicitur, quòd bruta non se mouent, sed mouentur instinctu naturali. Vnde patet quòd id, quod Capreol. in 2. dist. 24. q. 1. dixit, quòd in illa volitione finis, voluntas nullam habet efficientiam, dici non potest: ille enim actus vitalis est, liber, & meritorius, vt de prima Angelorum volitione Theologi cõcedũt, quod magis q. 5. sequente patebit.

Capreolus reijcitur.

Argumenta verò, quæ contra conclusionem positam obijciunt Scotus in 2. d. 2. q. 10. & d. 25. quæst. 1. ad primum, & 9. Metaphys. quæst. 14. Henri. quodlib. 9. quæst. 5. Gregorius in 2. dist. 6. quæst. 1. Gabriel ibi, & distinct. 2. Valles. 7. & 8. Physicorum, in textu & quæst. 42. ex dictis hic, & art. illo vltimo 1. p. 1. quæst. manent soluta.

Solu. Argumẽtorũ.

ARTICVLVS V.

Vtrùm agens debeat esse tale actu, quale est passum in potentia.

Conclusio affirmatiua (scilicet quòd agens semper debet esse tale, & efficiens in actu, quale est passum in potentia) est Aristotelis 1. de Generatione 7. vbi ait maximam partem veterum summa animi consensione affirmasse, nullam rem similem à simili quidquam patitalios verò contrà nihil posse agere in dissimile: ipse verò ait, quòd agens & patiens debent conuenire, id est, esse similia in materia, & subiecto, vt ratione illius patiens sit receptiuum formæ ipsius agentis: formæ verò debent esse dissimiles, & magnopere contrarię: aliàs enim nõ est cur alterum magis, quàm alterum sit agens, vel patiens. Et confirmat, quia aliàs idem posset agere in seipsũ, vbi Aristoteles loquitur de actione, & de passione entium corruptibilium inter se: inter alia enim non est necesse, quòd conueniat in materia, vt patet in cœlis, intelligentijs, &c. & Deo, agẽtibus in hæc inferiora.

Conc. affir. Pr. 1.

Conf.

Probatur secundò. Ratio agendi est actus, sicut ratio patiendi est potentia: ergo omnis effectus continetur in patiente, ratione potẽtiæ, in qua est ad actum: in agente verò ratione actus, vel formalis, vel virtualis, vel eminentis. Formaliter tale dicitur, cùm agẽs est in specie simile ipsi mutato vt sic: at calidum agens respectu calidi producti virtualiter tale, non habet formaliter illum actum productum, vt piper & vinum solent dici calida in actu virtuali, ita vt habeant actum productiuum caloris, qui tamen actus non sit formaliter calor. Similiter viuens in suis qualitatibus actiuis, quibus alterat, & conuertit cibum in se, & se auget, cõtinet virtualiter maiorem quantitatẽ, quàm habeat actu formaliter. Eminẽter autẽ est tale, quod habet in se principium effectiuum illius actus, ita tamen, quòd non est aptum ad habendum forma-

2. Pr.

Ad-nent.

formaliter illum actum, quem producit: hoc pacto Sol eminenter est calidus, & Angelus habet eminenter locum seu motum localem corporeum, quē sua volutione, & intellectione causat: & ita eminēter continere aliquid, vel formaliter, perfectius est, quā cōtinere virtualiter; quod enim virtualiter tātùm cōtinet, vel solet esse omnino indigens actu formali, vt aqua, dum calida est, iuxta dictā: vel saltē potest recipere illum actum formalem, vt vinum, & piper possunt fieri formaliter calida. Ratio autem, cur huiusmodi actus virtualis, aliquando non excludat indigentiam actus formalis, est, quia res, quæ ita habet actum virtualem, est tantùm in actu primo ad agendum in alia, non in actu proximo, & perfecto, & ideò exigit actum formalem, per quem fit tale in actu secundo. Hac ratione in Deo non cōcedimus virtutes, seu potētias distinctas ab aliquibus immanētibus actibus. Deus enim non potest esse in actu primo in ordine ad actum secundum, quē possit in se recipere, aliàs esset in potentia, & nō esset purus actus.

Eminētialis cōtinentiæ perfectio.

Propter dicta tamen meritó dubitabis.

Vtrùm omnis actio fiat proportione maioris inæqualitatis.

Quæstio. REspondeo, quòd cùm agere, vt satis patet, sit alteri à se cōmunicare: nihil autem possit communicare alteri, quod non habet, primùm requiritur, vt agens habeat formaliter, vel eminenter formam, quam debet introducere in passo: cū verò pati, sit recipere ab aliquo, quod prouenit ex indigentia, ideò ex parte passi requiritur secundò, vt careat forma, quam debet efficere agēs. Ex quo patet, semper agēs & passum habere inter se aliquam dissimilitudinem, vel in forma, vel in gradu formæ: agens enim est in actu, passum verò in potentia, & ideo omne agens intendit assimilare sibi passum, producendo formā, quam in se habet, in subiecto, quod ea caret. Ex quæstione autem octaua patet, non sufficere dissimilitudinem in sola multitudine formæ.

nis resolutio.

Agētis & passi aliqua dissimilitudo.

Præterea, licèt passum ratione materiæ habeat semper aptitudinem ad formam producendam ab agēte: ratione tamen formæ incompatibilis cum ea, quam agens intendit, resistit, & impedit eius actionē. Quare, vt sequatur actio, opus est, vt maior sit actiuitas agentis, quàm resistentia passi: & hæc dicitur proportio maioris inæqualitatis. Hæc omnia esse requisita, tradunt ex Aristotele omnes authores hic.

Sed cōtrà primò, Agēs aliquādo producit formam, quam nec formaliter, nec eminenter cōtinet; ergo prima conditio non est necessaria. Antecedēs probatur. Num calor aliquādo producit frigiditatē, & frigiditas caloremi, ergo. Hoc ipsum patet, videmus enim sæpe vnā qualitatē magis fortificari per an-

Obiectio.

tiperistasim, & circũpositionẽ contrarię qualitatis: ergo quia cõtraria qualitas intendit illam. Vnde aquę puteales in hyeme, quando aer est calidus, sunt ipsæ frigidæ, & natãtes magis fameſcunt frigiditate aquę magis intendẽte calorem vitalem, atque adeò magis decoquente cibum. Item, in media regione aeris quæ est frigida, generantur cometæ calidissimi, vt patet ex Aristotele primo Meteororum. Ignis etiam aqua aspersus reditur fortior, & aurora est frigidior, quàm aliæ partes diei, propter aduentum lucis, quæ se habet vt contrarium. Tandem, habitantes in terris frigidis sunt robustiores, quã in calidis, vt patet ex Aristotele, sect. 4. problematum. Secundo, Passum aliquando est simile agenti: ergo alia conditio est superflua. Antecedens probatur. Nam ferrum calidum vt quatuor agit in lignum calidũ vt quatuor, & vna lucerna illuminat aliã. Item, idem agit in seipsum: & nihil est similius alicui, quàm idem sibi. Maior patet, nam oculus seipsum immutat per proportionẽ, & aqua seipsam infrigidat, dum reducit se ad pristinum statum.

Plurimã tabulã.

Secũdo.

Tert.

Tertiò, Aliquando à proportione minoris in æqualitatis sequitur actio: ergo vltima conditio non est necessaria. Antecedens probatur. Nam gutta sæpe cadens cauat lapidem: ergo prima gutta aliquid effecit, & tamen eius actiuitas est minor quàm resistẽtia passi: ergo. Item, omne agens in agẽdo reparitur, & tamẽ aliquod illorũ erat minoris actiuitatis: ergo. Item, aqua quando amisit frigiditatem vt sex, per solam frigiditatem vt duo, se reducit in pristinam frigiditatem, & vincit calorẽ vt sex: ergo sequitur actio à proportione minoris in æqualitatis.

Aduertẽda.

Ad primum respondet Niphus 1. de generatione, text. suo 159. Venet. in Summa, cap. 23. Marsil. ibi, quæst. 18. & alij, ex qualitatibus actiuis dimanare species qualdã quasi immateriales, quæ sunt instrumẽta, per quæ operantur, quæ tendũt in passum: sed cùm illud obsistat, reflectuntur in ipsum agens, & intendunt qualitatem illius: sed sine fundamento fingunt isti species, quæ tamen nihil possint deseruire ad alterationem, & transmutationem materialem & physicam.

Adr. respõsio Niphi.

Item, nam cùm istæ species ponantur tanquam instrumenta qualitatis actiuę, non possunt esse maioris actiuitatis, quàm ipsa qualitas, à qua dimanant: sed ipsa qualitas non potest intendere seipsam: ergo nec species reflexę id possunt: Præterea, nã tales species sunt accidentia: ergo non possunt migrare de subiecto in subiectum.

Nota.

Aliter respondet Galenus lib. de simplicib⁹ facultatibus cap. 3. aquas puteales frigidas apparere nobis in æstate, quia manibus calidis attractantur: in hyeme verò apparere calidas, quia attractantur manibus frigidis: sed hoc non sufficit. Vnde enim vna aqua est in se frigidior, vel calidior alia? Nam si eadẽ manus tangat in vere aquam putealem, & non putealem, experietur vnã frigidiorẽ alia, & extracta

Resp. Galeni.

à puteo

à puteo post aliquantulum tempo ris redditur minus frigida in se: ergo. *Resp. autoris.* Respondeo ergo ad argumentum,& ad eius probationem,negãdo Antecedens:nec enim à contrario,nec à se ipsa intenditur qualitas,sed ab extrinseco agente, vt patebit in singulis experientijs. *Ad. experiẽtiã* Ad primã dico,quòd in vere,& etiã in hyeme, educit Sol à terra vapores calidos & siccos, ab aqua verò humidos & frigidos:isti vapores sunt in aere, qui cùm sit nimis calidus in vere,conseruat vapores calidos, & resistit frigidis, qui fugientes à contrario,latẽt in cauernis, & profundis locis, & ideo infrigidant illa:in hyeme autem aer cùm sit frigidus , resistit vaporibus calidis, &c.

Sed contrà,Aqua posita iuxta *Rep.* ignem, non fugit ab illo , nec vlla alia res naturalis habet motum naturalem,quo fugit à suo contrario: ergo nec illi vapores fugiunt.Re- *Solu.* spondeo,licèt isti motus non reperiãtur in reb⁹ grauibus,& terrestribus,nõ incõuenit reperiri in subtilioribus exhalationibus, quæ sunt principia Meteorologicarum impressionum:sicut ex ligno viridi igni applicato experimur egredi vapores quosdam,quasi fugientes actionem ignis,& castaneæ ad ignem positæ resiliunt propter vapores, egredi conantes. Eadem etiam ra- *Notã da.* tione interiores partes animalis, fũt calidiores in hyeme, propter retentionem spirituum vitalium,qui calidissimi sunt,& virtute animæ retinentur ad tuendas præcipuas partes corporis,& ratione extrinseci contrarij non exeunt ad exteriores partes.Cometa etiam per antiperistasim fit,exhalatio enim ignea intrà nubem frigidam contenta densatur,& tandem fit ignis , concurrente simul aliqua speciali influentia;ignis autem formalis aqua respersus , aliquantulùm in principio diminuitur propter repulsionem:postea autem reiecta minima aqua roboratur , & crescit : aurora etiam ideò est frigidior , quia calor præcedentis diei ex absentia Solis est factus remissior,& quia noctu vigent constellationes planetarum infrigidantium. Ad vltimam *Ad vlti. expe rientiam.* experientiam patet ex dictis.

Ad secundum, quantum ad illud de ferro candenti, diximus suprà.Ad aliud respõdeo,Agẽtia intẽ tionalia , quæ operantur actione *Ad.* immanẽte, non intendunt agere sibi simile, sed sibi proportionale, non enim agunt ad communicandum se alijs, sed ad perficiendum se: & in his etiam saluatur dissimilitudo sufficiens inter agens,& passum : ratio enim agendi est diuersa à ratione recipiendi , & per operationem res aliter se habet , quàm antea:aliquando etiam agẽtia physica sunt causæ æquiuocæ , & tunc solùm producunt effectum , quem eminenter continent,vt aqua reducens se ad frigiditatem , & graue mouens se deorsum: & in his dissimilitudo requisita est , quod forma quæ est principium agendi , sit alia ab ea,quæ est terminus actionis,principium autem agendi tunc non est forma accidentalis , sed ipsa substantialis.

Ad tertiũ negatur antecedens.

Ad 3. Ad probationem respondeo, quòd licèt prima gutta nihil auferat à lapide, causat tamen humiditatem aliquam in illo, & secunda auget, & tertia amplius, &c. humiditas autem est mollificatiua, sed è contrario siccitas est induratiua: illa ergo gutta, quæ tandem inuenit dispositum, & mollificatum lapidem, cauat illum. Vnde, quælibet gutta, respectu sui immediati effectus, habuit proportionẽ maioris inæqualitatis.

Ad vlti mum Ad aliud dicemus quęstione sequenti. Ad vltimum respondeo, reductionem illam non fieri à remanente frigiditate vt duo, sed ab ipsa forma substantiali per naturalẽ emanationem, quæ quantũ ad hoc est maioris actiuitatis, quam calor vt sex, resistentię.

Vtrùm autem omne agẽs, dum agit, repatiatur ab eo, in quod agit, lib. de generatione dicetur: interim tamen constat, id non esse vniuersaliter necesse, vt pater in Deo, Intelligentijs, & cœlis, in quibus datur actio sine repassione. Vtrùm verò saltem in agentibus corruptibilibus habeat vniuersaliter verum, alibi dicam.

ARTICVLVS VI. & vltimus.

Vtrùm agens, vel illius virtus, & actum sint semper simul.

Nota IN hac re primò certũ est, quòd agens seu efficiens, & effectum proximè ab illo, sunt semper simul in actionibus immanentibus, quia in ijs idem est agens (ex dictis) & patiens, efficiens & effectum, mouẽs & motum.

Secũdo. Secundò, quantum attinet ad eos motus, quibus aliqua propriè se mouent, certum est, quòd agens & actum sunt semper simul, licèt in illis distinguamus partem per se mouentem, & partem per se motã: hæ enim partes (vt dictum est) non modò sunt simul, sed continuæ, aut saltem omnino contiguæ, vt patet in corde respectu totius animalis. Et idem contingit, quantum ad simultatẽ in motu locali progressiuo animalium, & in augmentatione, & nutritione. Quæstio ergo est de alteratione, generatione, & motu locali illius mobilis, quod à motore extrinseco totaliter distincto mouetur, vt ab agente principali. Suppono enim modò, statim probandum, quòd motus alius sit localis, quo acquiritur Vbi, vt dicebam in prædicamentis Logicæ: alius augmentationis, quo acquiritur quantitas de nouo: alius alterationis, quo acquiritur qualitas: & alius generationis, quę potiùs est mutatio, quæ est acquisitiua substantiæ, & suppositi productiua. Suppono etiam, quòd efficiens aliud sit principale, aliud instrumentale, quod tetigi art. 1. huius quæstionis.

Quid quæratur *Motus triplex.*

Tert. Tertiò certum sit, quòd in ijs motibus, quatenus causãtur à Deo, ipsum passum semper sit simul cũ Deo agente secundum substãtiam, quod

quod iam non probo, quia secunda parte quæstionis, peculiaris hæc erit quæstio: operatur enim Deus, vt author naturę proportionaliter eo modo, quo agentia naturalia: hæc autē in ea, in quæ possunt agere immediatè, per se ipsa immediatè agunt.

quar to. Similiter quarto certum est, quòd attinet ad Angelos, quòd vnus potest alloqui, & illuminare alium, & infundere species animæ separatæ, ad quamcunque distantiam, cùm tamen nihil agat in medium tunc. Vtrùm autem similiter possit mouere localiter aliquam rem distantem, dubitatur. S. Tho. negat, & Zumel 1. p. quæst. 52. Sed multi illis cō tradicunt dicentes, quod Angelus existens in terra secundùm substantiam, potest mouere ipsum cœlum distans, licèt nihil imprimeret in mediū, quia cùm moueat volitione, & intellectione sua efficaci, non est cur ad mouendum indigeat præsentia substantiali. Est tamen res *Cōcl. affirmatiua.* Theologa suo loco discutienda. Cōclusio autem affirmatiua, quoad agentia corporea tenēda est, in quo nonnulla est difficultas. Probatur tamen primo ex Aristotele 7. Physicæ. & 1. Metaphys. docente, necesse esse mundum hunc inferiorem lationibus superioribus cōriguum esse, vt inde tota eius virtus gubernetur. Idem repetit primo de Generatione, 7. quē sequuti sunt omnes fere eius expositores, Græci & Latini, Auerroes, Alexander ab Alexandr. Albert. tract. 1. cap. 4. & Sanctus Thomas.

Probatur secundo, Natura maximè abhorret vacuum (vt lib. 4. dicetur) non modo propter integritatem, & perfectionem vniuersi, sed etiam ne detur corpus, quod nō possit cęlestes influentias recipere.

Tertio, aliàs in rem mobilem quantumuis distantem, posset dari actio. Consequens est contra oppositum opinantes: ergo. Sequela probatur, quia si Sol potest illuminare aerem, inter quem, & Solem detur vacuum, & ita non sint simul, non video cur non posset illuminare aerem, etiam infinitè distantem, si daretur: lux enim producta, non est mouenda per vacuum: ergo maius vel minus vacuum non facit, quod actio minùs bene fieri possit. *Tert.*

Quarto, si ignis v.c. potest agere ex natura sua in distans, sine eo, quod agat in medium: ergo si inter vltimam superficiem ignis, & aeris interponeretur subtilis lamina ferrea, valde densa, non minùs ageret in prædictum aerem, ac si, vbi est illa lamina, esset aliud corpus, quod facilè pateretur ab igne: & puto illam laminam non habere multam frigiditatem, qua minuat vires illius ignis: at constat experientia, quod prædictus aer nullo modo calefit, quousq; lamina fit calefacta: ergo non potest agere in distans, nisi per medium. *quar to.*

Vltimo patet inductione, & primo in motu locali, qui est vectio: requiritur enim contactus quantitatiuus inter vehens, & vectum: vehere enim est supra se ferre: tractio autem secundùm Arist. 7. Physic. 2. dupliciter fit: primò, mouendo ipso trahente, vt quando equus mouendo trahit *Vlt.*

virum,& tunc trahens coniunctum est tracto.

Secũdo. Secundò fit,quiescẽte eo,quod trahit,vt quãdo magnes trahit ferrum, & tunc optimè docent Auer. Alex.&alij,quod magnes diffundit qualitatem per medium vsque ad ferrum:atque adeo producit illam in ipso ferro:nõ enim mouetur ad magnetem,vt ad cẽtrum,sed ratione impressæ qualitatis. Quod cõfirmat Galen.lib.3.de facultate naturali.Nam quãdo res mouetur ad aliã propria virtute naturali,tunc quãtò maior est,tantò velociùs mouetur, in quacunque distantia sit: ferrum autem non in quacunque distantia mouetur ad magnetẽ,nec si sit in magna quantitate, & magnes in parua.

Sed dices, Quæ est illa qualitas *Rep.* impressa à magnete in ferro? *Resp.* Respondeo, est qualitas motiua, sicut est ea,quam Angelus v.c.imprimit in cœlum,quæ qualitas,licèt sit diffusa per totum aerem, aut lignum, hæc tamen corpora non sunt ex natura sua apta trahi à magnete, vel quia habent aliam qualitatem illi repugnãtem, vel quia ad illum motum non sufficit qualitas producta à magnete, sed etiam alia requiritur quæ est in ferro, & non in alio corpore: sicut vt producatur visio, nõ sufficit species producta ab obiecto:sed requiritur etiã virtus visiua.Vnde magnes trahit ferrũ,& nõ paleas:electrũ vero paleas, & non ferrum:& per hoc soluuntur plura argumenta contra hoc,& alia à nobis soluentur lib. 7. vbi ex professo de hoc iterum redibit sermo: hæc enim hic adducta sũt præcipuè pro complemento doctrinæ, & tractatus de efficienti in cõmuni.Iã quid illud sit in particulari,videamus. *Plurium argumẽtorũ solutio.*

SECVN-

SECVNDA PARS QVAESTIONIS QVARTAE, DE NATURALIS ENTIS CAVSIS EFFICIENTIBVS IN PARTICVLARI.

DIctum est, & pro virili explicatum, quid sit efficiens, eiusque causalitas in communi, praecedenti p.1.quæst. in hac verò secunda eiusdem multiplices diuisiones in particulari prosequemur, de quo decem sunt examinanda & discutienda.

Primo, si efficiens causa, alia sit per se, alia per accidens.

Secundo, si fortuna & casus sint efficientes per accidens.

Tertio, quid sint fortuna, & casus.

Quarto, si efficiens alia sit principalis, alia instrumentalis.

Quinto, si accidentia sint instrumenta productionis substantię.

Sexto, si efficiens alia sit prima, alia secunda.

Septimo, si creaturę sint causæ secundę, & verè efficientes.

Octauo, si Deus conseruet, vt prima causa omnes effectus secundarũ, & concurrat ad actiones earũ.

Nono, si idem numero effectus possit pẽdere à pluribus causis.

Decimo & vltimo, si efficientes, aliæ accidentaliter, aliæ essentialiter subordinentur Deo.

ARTICVLVS I.

Vtrùm efficiens alia sit per se, alia per accidens.

IN diuisionibus istis causæ efficientis summus (per se, & per accidens) conformiter ad dicta 1. Post. cap. 4. Ea enim, quę rei per se competunt, primo competere dicenda sunt, & quia Arist. 5. Metaph. hoc ordine causas inuestigat.

Conclusio ergo affirmatiua, scilicet quod causa efficiẽs, alia sit per se, alia per accidens, communis est, & tenenda, quæ solùm indiget explicatione, quam potissimùm colligemus ex Aristotele hic, & Sancto Thoma prima Secundę, quæst. 74. art. 4. & q. 85. art. 5. & de potentia, art. 6. ad sextum, & q. 1. de malo, art. 3. ad quartum. Igitur causa per se dicitur illa, quæ per virtutẽ suæ naturæ, seu formæ producit effectum per se intentum à tali causa, ratione suę actionis, licèt aliunde nõ sit per se intentus ab ipso operante: quo pacto ex vno actu peccati per se causatur dispositio ad alium consimilem: ex actibus enim causantur per se dispositiones, & habitus inclinantes ad similes actus. Vnde, quando aliquid assignatur, vt causa per se, debet explicari forma, à qua vel proximè, vt cũ dicitur: Calidum calefacit: vel radicaliter habet ipsa causa virtutem ad causandum, ita vt assignetur forma, à qua per se, & naturaliter dimanat virtus proximè causatiua illius effectus: & ideò

Conc. affirmatiua.

ideò hęc est per se: Ignis calefacit, quia esse calidum, competit igni ratione suæ formæ: ita quòd ab illa per se & naturaliter dimanat calor: sed nota, quod alicuius effectus aliquando datur vna, aut altera causa per se, quo pacto luminosum est per se causa lucis: aliquando autẽ non vna aut altera, sed concursus plurium; qua ratione eclypsis causatur ex positione Solis & Lunę in tali situ, qui concursus si fiat regulariter, & certò suis temporibus determinatis, licet rarissimè, effectus tamen inde secutus, est per se: si verò proueniat rarò, & præter intentionem, erit per accidens: vt quòd hominem ambulantem lapis descẽdens percutiat, est per accidẽs, quia nec lapis ex vi sui motus ad id descendebat, nec homo ad id mouebatur, nec ille concursus solet esse certus determinatis temporibus, & locis, &c. ad illum effectum.

2.Cõ. Dico secũdò, Causa per se, alia est alicuius positiui, alia negationis, seu priuationis, quæ licèt non sint per se intentę ratione sui (cùm vt sic nõ habeant rationem boni) sed ratione alterius: in quo sensu dicuntur effectus per accidens, id est, ratione alterius: tamen causantur per se, id est, non à casu, quando consequuntur per se ad positiuum per se intentum: sicut ignis causando calorem ex principali intentione, cõsequenter causat priuationem frigiditatis, non per se, id est, ratione sui, nec verò per accidens, id est, à casu: & sic intellige Sanctum Thomam prima Secũdæ, quæstione 75. articulo primo.

Sanct. Tho.

Dico tertiò, Causa per accidẽs, quæ scilicet est illa, quæ nõ est per se, modo explicato, multis modis dicitur. Primò ex parte causę. Secundò ex parte effectus. Ex parte causę dupliciter, vel quando accidens, quod est causa per se, significatur vt causa, vt in hac: Medicus ędificat: vel quando suppositum, cui accidit ita operari, significatur vt causa: vt Galenus ędificat. Ex parte vero effectus significatur causa per accidens, quando causa ipsa aliquo modo attingit effectũ, præter intentionem tamen, ita vt ex vi talis actionis, nec propter se, nec propter aliud fuerit intẽtus, idque contingit dupliciter: Primo, quando attingit ipsum effectum in se ipso, quo pacto 8. Phys. dicitur, quòd diuellens columnam, causat per accidens, vt remouens prohibens, defluentem censum lapidis: & sic vnum malum dicitur causa cuiusuis alterius, quatenus tollit gratiam, & verecũdiã, quę retrahebant à peccato, &c. Huc pertinet causa approximãs: & ita qui approximat ignem ad comburendam domum, dicitur causa combustionis.

3.Cõ.

Ad 1. uertẽ da.

Secũdo modo illa causa per accidens nõ attingit ad effectũ, sed ad aliquid, ex quo, vt ex occasione, sequitur effectus: vt pecunia data artifici est causa artificiati, & persecutio tyranni est causa meriti. Vbi aduerte, quòd quãdo causa est per accidens, tunc æqualitas causæ non arguit æqualitatem effectus: vt si quis ęquali impulsu diuellat duas columnas, non sequitur, quòd lapides supra positi ęqualiter mouean-

Secũdo.

tur,

tur, sed qui grauior est, velocius mouebitur. Sed contra dicta obijcies ex dictis articulo primo primę partis, Actiones sunt suppositorum per se: ergo in hac, Galenus ędificat: non importatur causa per accidēs, sed per se, illius actionis. Respōdetur, Actiones sunt per se suppositorum, id est, suppositum est id, quod operatur: non per se, id est, suppositum vt sic, non importat causam per se talis actionis.

Obiectio. Resp.

ARTICVLVS II.

Vtrùm fortuna & casus sint causę efficientes per accidens.

Arg. 1 IN hoc articulo solùm dicemus de fortuna & casu, quantum ad an sint. Nam in sequenti, quid ista sint, discutietur. Et primò videtur, quod nullo modo dentur casus & fortuna. Primò, quia nullius effectus possunt esse causę per accidēs: ergo nullo modo sunt: nullus enim est effectus, qui nō habeat causam per se, & determinatam: inuentio enim thesauri, quamuis respectu fodientis terram sit per accidens, respectu tamē aliarum causarum debet esse effectus per se intentus: ergo nullus effectus est productus à fortuna vel casu.

Secūdo. Secundo probatur idem, & explicatur, quia omnis effectus quantumuis per accidēs respectu nostri, saltem respectu Dei non est per accidens, sed per se intentus, & prędistus: omnia ergo fiunt, sicut Deus videt, & vult: nullus ergo est effectus fortuitus. Sed ad hoc dicendum est, quòd solùm respectu causarū particularium datur talis effectus. Nā respectu Dei omnia eueniunt, sicut vult, & prouidet. Sicut enim si dominus aliquis mitteret duos seruos ad iter agendū, ita quòd vnus viā alterius ignoraret: dominus tamen mitteret, vt sibi ipsis obuiarēt: tunc obuiatio esset à casu ipsis seruis, nō tamen respectu domini, qui sciebat, & volebat seruos obuiare.

Nota tu dignum.

Sed contra insurgit Albertus primo. Si nihil est à casu respectu causę primæ: omnia ergo eueniunt iuxta illius beneplacitum; ac per consequens nulla erit contingētia in effectibus, nec liberum arbitriū.

Obiicit Albertus.

Secundo, quia si nihil est à casu respectu Dei: omnia ergo, quæ fiunt in his inferioribus, intendit Deus, & vult. Consequens est falsum. Quia Deus non potest intendere, aut velle monstra, quæ fiunt ex deordinatione naturę, cùm nihil inordinatū intendat Deus. Tertio, quia iam sequeretur nihil esse in mundo frustra (sicut nihil est à casu respectu Dei) sed omnes res consequi suos fines.

Tertio principaliter probatur, quod non sint casus & fortuna, quia S. Augustinus 1. Retractationum retractat, quod ijs nominibus (casus & fortuna) vsus fuerit, quibus vtuntur Gentiles: imo Philosophi antiqui ante Aristotelem nihil de ijs causis egerunt.

Tert.

Notandum, quod cùm Aristoteles hic sermonem instituerit de causis, agit de fortuna, & casu meritò, quia

Notā dum.

tò, quia inter causas connumerantur. Aduertendum tamen ex S.Th. 3.contra Gent.cap.74.quod per hoc quòd prouidētia Dei sit in omnibus rebus, non tollitur, quòd res aliquę sint a casu, quod multis probat rationibus, etiam 1.p.quęst.22. Potissima tamen ratio hæc est, quia effectus fortuitus nihil aliud est, quā rarò contingens, & per accidens intentus (vt statim explicabitur) sed hoc ipsum potest esse à Deo præuisum, quod sint aliqui effectus raro contingentes, & à causis particularibus nō intēti: ergo. In ijs autem, quę fiunt in corporibus cœlestibus, nullus est effectus fortuitus, neque ibi habet locum fortuna, quia semper eodem modo contingunt, neq; in naturalibus necessariò, quomodo homo generatur ab homine, & equus ab equo: multo ergo perfectiùs huiusmodi necessitas & regularitas in ijs reperitur, quę in cœlestibus corporibus fiunt.

Conc. Conclusio ergo certa est, quod dantur casus & fortuna, & multi effectus ab eisdem producti, vt a causis per accidens efficientibus. Ita docet Arist. vbique, & latè hic cap. 4. & 5. Arist. sunt autem per accidens ex parte effectus primo modo explicato articulo præcedēti: vt si quis fodiat terram ad plantandā vineam, si inueniat thesaurū, dicitur fossio terræ causa per accidens illius inuentionis: quomodò autem ista differant inter se, docet Arist. cap. 6. & nos articulo sequēti dicemus. Pr. 1 Probatur primò ex communi modo loquendi: omnes enim communiter concedunt, multos esse effectus fortuitos, & casuales. Et ratione patet, quia effectus casualis dicitur, qui fit per accidēs ab aliqua causa, quæ aliud intēdebat, & præter eius intentionem: multi autem sunt huiusmodi effectus, vt videre est in fodiente sepulchrum: neq; isti effectus habent aliquo modo causā per se particularē: ergo fiūt à casu vel à fortuna, ergo datur casus, & fortuna. ¶ Ad argumēta respōdetur. Ad primum, quod est Stoicorū, dicendum, quòd omnes effectus per accidens habent aliquam causam particularem, etiam per accidens, quamuis respectu causæ vniuersalissimę sint per se intenti, quod non obstat quò minùs causa particularis dicatur fortuna, & casus: omne autem, quod est per accidens, reducitur ad id, quod est per se. Potest intelligi primò, quòd omne ens, quod est accidens, subiectetur in aliquo ente per se, id est, in substantia. Ad 1.

Secundò, quod omne id, quod alicui conuenit per accidens, alteri conueniat per se: sicut disgregatiuum visus per accidens conuenit corpori: albo verò per se. Tertiò, quod omnis causa, quę est per accidens respectu vnius effectus, etiam per accidēs producti, reducitur ad alium, qui productus est per se ab eadē causa, non tamen, quòd ipsemet effectus fuerit per se ab alia causa productus: & ita saluatur, quòd fortuna sit causa illa, quę præter effectum per se productum habet alium per accidens rarò contingentem, & respectu illius dicitur fortuna, vel casus. Fortuna quid.

Ad secundum bene ibi responsum est. Ad 2.

Ad Alb. replicam. sum est. Ad replicam primam Alberti dico, negando consequentiã, quia prouidentia Dei non solùm versatur circa effectus ipsos, quantum ad hoc, quod est esse, vel non esse, sed etiam quantum ad modũ, vt sint contingẽter, vel necessario, rarò, vel semper, & ita applicuit diuersas causas necessarias, vel defectibiles, quia voluit. *Ad 2.* Ad secundam, Deus etiam monstra intendit fieri, quanuis importent deordinationẽ particularis agẽtis, quia huiusmodi deordinatio ordinatur à Deo ad communissimum bonum vniuersi. *Ad 3.* Ad tertiã dico, nihil posse fieri omnino frustra in rerũ natura, sed vnũ quodque aliquem finem cõsequitur, saltem illum, quem prima causa intendit. Ad tertium, August. solum docet nõ debere vti Christianos hoc nomine (fortuna) si illo intelligatur aliquod numen, de quo statim: non tamen negat, quod sint aliquę causę particulares, quibus effectus fortuiti contingunt: antiquos autem illos ipse Arist. cap. 4. reprehendit, quia de casu, & fortuna nõ meminere. Vtrùm autẽ respectu causarum vniuersaliũ (vt Angelorum, & cœlorũ) possit esse fortuitus effectus (de quo Percy. lib. 9. *San. Tho.* & S. Tho. 3. contra Gent. c. 86. & ibidẽ Ferrar.) & alia huiusmodi à me exposita sunt lib. 1. Periherm. capi. 8. quæstione vnica, articulo 1. & 2.

ARTICVLVS III.

Quid sint fortuna, casus, & fatum.

VAriè res ista ab authoribus etiã fortunati ingenij explicata est. Quidam ex antiquis, quos refert Arist. supra, dixerũt fortunam esse Deam causantẽ per se, nobis tamẽ occultam. De quo Diuus Augustinus 2. 4. 5. & 7. de ciuit. Dei, Plutarchus lib. de fortuna, Didimus super Odisseam 23. Cœlius Rodiginus li. 22. cap. 9. in fine, & lib. 28. cap. 12. qui error potiùs quã opinio statim impugnabitur. Boetius autem (vt Iuniores referunt) quidditatem fortunę contemplans, importare dixit in abstracto ipsum effectum fortuitum, & non causam illius. Sed etiã errat, quia licèt quæstio sit de nomine (potuisset enim ipsemet effectus in abstracto dici fortuna) de facto tamen hęc vox impolita est ad significandam causam illius effectus, quam antiqui vel putabant, vel dicebant, licèt id non sentirẽt, esse Deam. Sed quod alij dicunt, & est veritas, quod sit causa per accidens effectus fortuiti, impugnatur primo: quia saltem non videtur reduci ad genus causæ efficientis: sed etiam formalis, vt imago aliqua, à casu dicitur repręsentare Cęsarem, quando pictor, qui eam depinxit, intendebat alterius rei imaginem conficere, & tamen imago vt causa formalis se habet: ergo. *Boet.* *Alio rũ dictum impugnatur.*

Sed ad hoc dicẽdum, quod imago illa dicitur esse causa formalis respectu suæ repręsentationis, tamen non dicitur à casu repręsentare nisi per respectũ ad agens, quod alium finem intendebat.

Sed contra alterã particulã, in qua dicitur, quod est causa per accidẽs, *Rep.* argues

argues, quoniam omnis effectus determinatus debet habere causam determinatam, sicut dictū est in hoc secundo libro: sed effectus omnis est determinatus: ergo à causa determinata: non ergo per accidens, neque à casu.

Secūdo. Secundo, si aliquis effectus esset indeterminatus, ille esset inuentio thesauri, v.c. ab eo qui fodit terrā, iste autem effectus iam habet causam determinatam, scilicet fossionem terræ: ergo.

Tert. Tertio. Ars magica docet inuenire loca, vbi reperitur thesaurus: ergo est effectus determinatus. Tenet consequentia, quia de ijs quæ fiunt per accidens, & indeterminatè, non est scientia, nec regula in arte. Confirmatur, quia scientia est de fortuna: ergo fortuna est quid determinatum, & non per accidens.

1.Cō. Dico primò. Fortuna non est aliquod diuinum numen, vel Dea. Idē dico de fato, quod aliqui appellant Parcas, & contrarium est manifestissimus error. Patet, quia fides statuit vnicum esse Deum, imò & ratio naturalis 8. lib. huius, & 12. Metaph. Itē Esaiæ 65. numero 11. damnantur hi, qui fortunam, quasi Deum colunt. Item, quia Deo non sunt tribuenda absurda, quæ tribuuntur fortunę, scilicet esse cœcum, instabilem, &c. ridiculum enim est ponere Deum absque intelligentia omniū, & cui eueniunt omnia prēter eius intentionē: talis autem est fortuna, cùm sit causa per accidens respectu effectus nō visi, neque intenti: ergo.

2.Cō. Dico secundo, Fortuna est causa efficiens per accidens ex electione in ijs, quę sunt propter finem, & raro contingunt. Ita Aristot. hic cap. 5. Probatur explicatione singulorum, quæ hac definitione continentur. Dicitur enim in primis, causa, nam Philosophi aliter accipiunt fortunā quàm vulgus: isti enim fortunatum effectum vocant illum, qui est per accidens, & ab illo etiam hominem fortunatum vel infortunatum nuncupant: propriè autē fortuna est id, quod talem effectū causat. Similiter est causa efficiens, & non formalis, &c. quia proprium est causę efficientis agere propter finem: fortuna ergo nō est qualiscunque causa, sed illa, cui intendenti finē, aliquis effectus accidit, cuius respectu fortuna dicitur. Prēterea, dicitur causa efficiēs per accidens, non quidem propter aliquod accidens, quod conueniat illi, & sit cōiunctum: sicut albū quod est in artifice, est causa struę per accidens: sed talis dicitur fortuna propter accidens, quod coniungitur effectui per se intēto, qui effectus tripliciter potest esse talis. Aut enim sequitur semper, vt ad substātiam corpoream sequitur quātitas: aut plerunq;, vt quod homo habeat quinque digitos: aut sequitur raro, vt quod habeat sex digitos: sic ergo effectus per accidēs causat fortuna, id est raro. Item, est causa efficiēs per accidens ex electione propter finē, non ita quod effectus sit intentus a particulari agente, & illum ordinet in aliquem finē, tam enim nō esset fortuitus: sed quod intendat aliud, ad quod sequitur effectus fortuitus: quanuis non immeritò posset referri ad effectum fortuitū, nō quod ille sit intentus, sed quod aptus sit ordinari

Pr.1.

Notā da.

Aduert.

ordinari in aliquem finem, ex quibus sequitur differentia inter causam, quę dicitur occasio, atque fortunā: nam illa etiam dicitur respectus, qui sequitur per accidens, tamen occasio non attingit ad ipsum effectum, vt patet, quando tyrannus martyrem cruciat, qui solùm est occasio præmij.

Secūdo. Sequitur secundo, quare dicatur fortuna occulta causa: quia cùm sit respectu effectuum per accidēs, ex illis non est deuenire in cognitionem causæ: & sic etiam solet dici bona, vel mala ratione effectus.

Tert. Dico tertio (quod etiam ex dictis consequitur) quod fortuna distinguitur à casu, in hoc, quod fortuna est causa per accidens efficiens in ijs, quæ ex intentione possunt operari: casus vero causa est per accidens in alijs, quę ex intētione non operantur. Et hoc est, q̄ dici solet, quod casus parit errorem in natura, fortuna vero in homine. Vbi aduerte, quod quidam effectus sunt minùs fortuiti, quàm alij, v. c. in fortibus phialam auream euenire alicui, & victoriam reportare in bello dubio, effectus sunt minùs fortuiti, quàm inuentio phialę, dū fodiebatur terra, aut victoria reportata in bello temerario: & ita possunt dari aliqui effectus, qui partim sint à fortuna, seu casu: partim à causa per se: & de ijs videtur loqui Cicero 2. de Diuinitate, dicens fortunam, & casum tunc esse, quando aliquid ita euenit, vt vel conuenire, vel aliter euenire potuerit, quantum est ex vi illius operationis. Vnde etiam dicitur fortuna pro

Ad-uert.

For-tuna quid.

uidentia posita: & ita intelligēdus est Arist. 2. Magnorum Moral. cùm ait: Fortuna debet esse in ijs, vbi nec mens vlla, nec recta ratio est: & idcirco vbi mens plurima, ac ratio, ibi fortuna minima: vbi vero pluri ma fortuna, ibi mens perexigua: & ideò (inquit) nemo iustum, nec fortem, nec quenquam alium virtute præditum, quatenus talem, aliquis appellauit fortunatum, virtus enim non à casu, & fortuna, sed ex electione acquiritur: vbi non significat (vt aliqui ineptè senserunt) stultos esse magis fortunatos, id est, euenire illis successus magis prosperos, sed magis per accidens. Hinc intelligitur, cur antiqui, vt refert Galenus in oratione suasoria ad bonas artes in principio operum, & Alcia tus emblemate 98. & Pierius Valerian. in suis Hieroglyphicis 88. lib. 39. constituebant simul figuras Mercurij, & Fortunæ, vt sibi aduersantes: illum insidentē cubo, hāc sphæræ, illum præsidentem artibus, hanc casibus; illum acribus oculis, hanc cœcam, insanam, & brutam. Tandem cōsidera (ne fiat æquiuocatio) nos loquutos de causis physicis. Nā certè causa, quę, physicè loquendo, est per accidēs, illa moraliter solet appellari causa per se, vt qui sciens & videns applicat ignem ad comburendam domum, dicitur causa per se moraliter combustionis. Ex quibus omnibus colligitur, mōstra quę contingunt naturaliter, esse effectus à casu, nō modò respectu generationis, sed etiā respectu impedientis, quia neque impediens intē debat per se monstrū, sed sibi similē: ex

Gale. Alci. Pier.

Corel larium

le:ex eo verò, quòd causæ dissimiles,vnaquæq; producit aliquid sibi simile,conturgit effectus constitutus ex dissimilibus, quia illius causæ fuerũt dissimiles, quod dixerim contra Iuniores quæst.15.falso dicentes,menstrum esse effectum per se respectu impedientis.

4.Cõ. Dico quarto .Fatum verè dicitur,& est dispositio causarum secundarũ,à quibus dependent effectus isti inferiores: quæ dispositio & ordinatio,prout est in Deo,dicitur prouidentia,qua ordinat effectus ad suos fines,quæ est omnino inuariabilis,& immutabilis,prout est in Deo: quatenus verò aliquid est effectus huius prouidentiæ, potest esse contingens,quatenus depẽdet à secundis causis defectibilibus, & ita dicitur fatum . Cùm verò dico, quod hæc dispositio in Deo est omnino necessaria,intellige secũdùm quid,& ex suppositione , quia simpliciter est libera: prout in creaturis verò,mobilis & contingẽs,quia variari potest ex natura rei:& ita fatum est dispositio causarum simpliciter mobilis.Ex quib⁹ patet, quod in ijs rebus , quæ dependent à solo Deo,& non fiunt mediis causis secundis,nullum est fatum, quia non est ordinatio , & dispositio secũdarum causarum.Hæc veritas dictum pra est ex communi Theologorum consensu,nam errores alios,quos refert S.Tho.1.p.q.116.a.3. & Iuniores hic,suprà retuli,& impugnaui S.c. 2.Periherm.art.1.& aliquos tempori dedi:non enim multùm vel hic, nec ibi prosunt Philosopho.

Fatũ quid.

Ad 1. Ad argumenta respõdetur. Ad primũ dico,quod imago illa dicitur esse causa formalis respectu repræsentationis , non tamen dicitur à causa repræsentare,nisi per respectũ ad agens,quod aliũ finem intendebat, & ita per ordinẽ ad efficiẽs.

Ad 2. Ad secũdũ respõdeo.Vnus & idẽ effectus potest esse determinatus,& per se respectu causę,non tamẽ omnes, sed multi sunt indeterminati, respectu(scilicet)agẽtis liberi,quia prẽter eius intentionem.

Ad 3. Ad tertiũ,per se est, quod quis fodiat terram , per accidens verò, quod huic cõiungatur inuẽtio thesauri , & per accidens etiã respectu operantis intendentis alterum , vt plantare vineam,&c.

Ad quar. Ad quartum,fateor, per artem illam meritò prohibitam, posse seri locum thesauri,& thesaurum inueniri:sed hoc non est per accidẽs, sed ex intentione operandi.

Ad confi. Ad cõfirmationẽ dico,quod hoc ipsum,quod est esse causam per accidens,cõuenit per se illi causę,quę est fortuna,sicut, esse cõtingentem causam,conuenit per se libero arbitrio, & esse corruptibile , corruptibilibus semper , & incorruptibiliter competit , de quo plura instantia cap.de specie,quæst.5.adduxi.Vnde,si quis dicat,effectum fortuitum iam habere causam per se , scilicet fortunam,respondeo, quòd fortuna dicit causam indeterminatam de se,vnde dicere,quòd effectus fortuitus per se procedit à fortuna,est dicere,quod procedit per se à causa indeterminata . Sed dices, Qui ludunt hac intentione,vt lucrẽtur, & lucrantur,etiã fortunati dicũtur,& tamen

Obie.

tamen iſte effectus eſt ex intẽtione,
Solu. ergo. Reſpondeo, quòd in illo effectu eſt aliquid de fortuito, hoc, quod eſt, non ſequi ex natura rei ex luſu, ſimpliciter tamen non dicitur eſſe à fortuna, nec à caſu, quia per ſe intentus: dicitur tamen iſte fortunatus vulgo ratione effectus, vt ſupra dicebam.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm cauſa per ſe efficiens alia ſit principalis, alia inſtrumentalis.

Cõc. 1 RElicta cauſa per accidẽs, & eius partib⁹ explicatis, de cauſa per ſe iterum venit agendum. De qua ſit prima concluſio. Cauſa per ſe rectè diuiditur in principalem & in-
Ariſ. ſtrumentalem. Ita Ariſt. hic c. 5. & eſt cõmunis ſententia totius Philoſophiæ, quia omnis cauſa per ſe, aut inſtrumentalis eſt, aut principalis: nec vlla alia inuenitur per ſe efficiẽs, cuius explicatio optimè traditur à S. Tho. 1.p.q.62.art.5. Principalis ergo cauſa dicitur, quæ per virtutem ſuæ formæ agit, cui aſſimilatur effectus: ſicut quando ignis ſuo calore calefacit, & agit per virtutẽ ſuæ formę: & ignis productus aſſimilatur producenti & cauſanti: inſtrumentalis autẽ non agit per virtutẽ ſuæ formę, ſed tantum per motũ, quo mouetur à principali agente, ſicut lectus nõ aſſimilatur ſecuri, ſed arti, ſeu exẽplari. Vnde manifeſtè infertur, quòd forma, quæ eſt in igne, neq; eius calor, nõ ſunt dicenda inſtrumenta ignis, vt ſtatim demonſtrabo, ſed principia, aut virtutes operandi. Iã ergo inſtrumentum duas habet actiones, vt docet *San. Tho.* S. Thomas vbi ſupra: vnã inſtrumẽtalem, ſecundum quã operatur, nõ vi, aut virtute propria, ſed agentis principalis, vt in exẽplo poſito de ſecuri: aliã habet actionem propriã, quæ cõpetit ſibi ſecundũ propriam formã, quo pacto ſecuri ratione ſuę formæ, atq; adeò vt cauſæ principali, cõpetit ſcindere. Verum eſt, non concurrere ad actionem inſtrumentalem, niſi exercẽdo actionem propriã, vt ſerra, ſcindẽdo, facit lectũ.

Dices, Videtur etiam, quod ad ſciſsionẽ habeat ſe vt inſtrumentũ *Obie.* motum à principali agente. Reſpõ- *Reſ.* deo, Verè reſpectu ſciſsionis vt ſic, mouens ſerram nõ ſe habet, niſi vt approximans ipſam cauſam efficiẽtẽ, licèt reſpectu illius motus vt ſic, & artificij, quod in illo reperitur artifex ſit principalis cauſa. Vtrum autem neceſſariò propria actio inſtrumẽti ſemper debeat eſſe prę via reſpectu effectus à principali agente intenti, & vtrùm ſemper inſtrumentũ à Deo aſſumptum ad aliquã actionẽ ſupernaturalem (quo pacto etiã ignis infernj ſumitur ad crucianãdos ſpiritus) debeat habere propriã actionẽ diſtinctã ab inſtrumentali, id eſt, ab actione agẽtis principalis, dubium eſt non paruum, & alibi fortè latiùs docendum. Interim tamen aduertendũ, quòd cùm in cau- *Ad-* ſa efficiente phyſica reperiantur *uert.* duo, ſcilicet ratio formalis agendi, & cõditio, ſine qua cauſa nõ agit, licèt fieri non poſſet, vt ipſa cauſa operetur abſq; ratione formali, quę à

Deo suppleri non potest, vt dictum est q. 3. de potentia tamen absoluta Dei potest causa efficiens operari absq; conditione, sine qua nõ, quia illam potest supplere. V.c. quia calidum est causa vniuoca calefaciẽdi per calorẽ, repugnat quod vt talis causa absq; calore operetur. Idẽ dicendũ de causa æquiuoca. Similiter repugnat, vt aliquod instrumẽtum vt tale operetur absq; eo, quod est ratio agendi ipsi instrumento: vnde quia tota hęc ratio est vsus, & motio à præcipuo agẽte, implicat quid piam operari vt instrumentum, nisi agens præcipuum illud moueat, & illo vtatur: quædam autem conditiones, sine quibus efficientes causę modò de facto non operantur, possunt à Deo suppleri, ita vt ipsę causæ sine illis operẽtur. V.c. vt calidũ calefaciat, conditio necessaria est vt calor ipse sustẽtetur à substãtia, sine qua sustentatione in Eucharistia species, si sint calidę, verè calefaciunt, & verè immutant sensum. Itẽ approximatio, & applicatio est conditio, sine qua non agit efficiens, tamen per virtutem Diuinam ignis potest calefacere ad quamcunque distantiam: & secũdùm Theologorum probabilissimam sententiam, corporea vox, qua Christus vocabat mortuos ad vitam, operata est circa animas, quæ longissimè distabant, ad quas vox peruenire nõ poterat. Notanter dixi, aliquas conditiones posse Deũ supplere, non omnes, quia singularitas causæ solùm est conditio, quã implicat suppleri: quia implicat dari vniuersale realiter separatum ab omnibus singularibus, vt contra sententiam malè tributam Platoni, probaui in Logica. Item, quod efficiens existat, vel extiterit extra causas, est conditio, quã repugnat suppleri, quia repugnat aliquid operari, quod non habeat vel habuerit propriã, vel alienam existentiam. Quãuis enim vtcũq; possit intelligi, quod id quod modò non existat, moueat & operetur, eo quod aliquãdo habuit existentiã, qua ratione intelligimus, quod graue iam olim corruptum operetur modò, mouendo deorsum aliud graue ab ipso genitum: quòd tamen, quod non habet, nec habuit existentiam, operetur aut moueat, inintelligibile est, quia actio, & motus supponunt agens & mouens, & operari præsupponit esse.

Secundo aduerte, quod ad hoc, quod instrumentum quatenus tale operetur, non semper est necessarium, quod habeat ante actionem pręcipui agentis, propriam operationem ab illa realiter distinctã, vt optimè docuit Scotus in 4. d. 1. q. 1. sed fieri potest, vt operatio præcipui agentis, & instrumenti sit vna & eadem, quæ ab illo procedat per propriam virtutẽ, ab hac verò, virtute & motione alterius. Nam secũdùm probabiliorem sententiam, phantasma est instrumentum intellectus agentis ad producẽdam speciem intelligibilem, vt dicetur secundo de anima, & dictum est partim quæstione 2. vniuersal. in Logica, non tamen habet actionem prędiam distinctam ab actione intellectus agentis: & intellectus & voluntas sæpe sine habitibus supernatu-

Secũdo aduerte

naturalibus producũt actus supernaturales,vt sunt instrumenta Dei, non tamen habent aliquam operationem præuiam, nisi ex actibus. Nec hoc solùm est verum (vt quidã putant) in rebus spiritualibus, sed etiam in corporeis:nam ferra,quæ est instrumentum fabri,non habet operationem propriam,quæ præcedat formam artis.Nam secare, quę *Nota bilia pluri ma.* actio maximè propria illi videtur, non conuenit ferræ, nisi vt motæ ab artifice:neque etiã oportet operationem instrumenti esse realiter priorem actione præcipui agentis, vt cõstat in eodem exemplo, & clariùs in sigillatione,quæ fit ab agẽte præcipuo,à sigillo verò, vt instru- *S.Th.* mento.Nec Sanct. Thomas, prima part.quæstione 45.articulo quinto, docens instrumenta habere operationes proprias & præuias,dixit oppositum. Nam ibi tantùm meminit eorum,quæ vt instrumenta per formam aliquam propriam operãtur,qua disponant ad actionẽ agentis præcipui,vt constat in exemplo, quod adducit de aere, qui virtute ignis, cuius est instrumentum, per priorem calefactionem potest igni *Auto ris pl. citũ.* te.Sed quauis concedamus in omni instrumento esse necessariã propriam actionem,quæ præcedat eã, quæ est agentis præcipui,in hoc tñ non est tanta necessitas, vt non possit diuina virtute suppleri:ita vt licèt calor ignis generantis, ad hoc vt tanquam instrumentum illius educat de potentia materiæ formam ignis geniti,debeat habere calefactionem præuiam naturaliter, potest tamen Deus facere,vt idem ignis generans eodem calore,vt instrumento, producat ignem genitũ,nulla præcedente præuia calefactione.Ratio est,quia præcedens il la actio respectu instrumenti à quo est,non se habet vt ratio agendi:tũ quia ratio agendi semper est in agẽte:huiusmodi autem actio,cùm sit transiens,non est in agente, sed in passo:tum etiam,quia agens applicat rationem agendi,cùm primùm incipit esse effectus:sed huiusmodi rationem non applicat calor ignis, cùm primùm incipit forma ignis geniti, quia potiùs primum esse formæ, est primum non esse actionis propriæ caloris: ergo illa actio non se habet ad instrumentum, vt ratio agendi: sed ipsa actio, verbi causa,calefactio, & eius terminus, scilicet calor,disponunt illud subiectum,circa quod agens principale,& instrumentum operantur, ad hoc vt sit idoneum ad recipiẽdum formam ignis,qui generandus est. *Nota* Vnde fit,quod calor,qui virtute ignis priùs tempore recipitur in passo,quàm producatur ignis genitus, non est(vt quidam malè dicunt)instrumentum ad generandum ignẽ, sed solùm dispositio materialis: calor verò,qui habet rationem instrumenti,est ille,qui subiectatur in igne generãte,vt docuit Sãctus Thomas in 4.d.1.q.2.arr.3.quæstiuncula prima,in fine corporis. Ratio est, quia non potest effectiuè,etiam vt *Alte ra ra tio.* instrumentum, producere formam, nisi id quod potest producere vltimam dispositionem ad illã: calor autem existens, verbi causa, in aqua,non potest producere ca- *Ratio pla citi.*

lorem vt octo, qui est vltima dispositio ad formã ignis, cùm caloraque multùm deficiat ab hac summa latitudine: ergo nec actio, quæ est in materia, præcedens tempore formam, neque eius terminus possunt esse instrumenta ad generationem pręcipui effectus. Cùmergo sine cõtrouersia possit Deus supplere omnem dispositionem, quæ se tenet ex parte materiæ, ita vt in materia aquæ summè frigidæ possit per instrumentum producere formam ignis, non repugnat, vt per calorem existentem in igne generante, tanquam per instrumentum, producat ignem genitum, sine vlla præuia dispositione, quæ priùs existat in materia, ex qua generatur ignis. Et hinc fit etiam, quod idem sit, aliquod agens habere pręuium cõtactum, quod habere præuiã actionem. Nam agens physicum, nec agit sine actione, nec tangit sine tactu: sed probatum est posse Deum supplere in instrumento actionem illius præuiam: ergo etiã potest supplere contactum præuium.

Coro. Ex quo infertur, non esse necessarium respectu effectus supernaturalis, quòd instrumentum assumptum à Deo habeat præuiam actionem, & vix excogitari potest, quæ actio sit illa ignis inferni ad cruciãdum spiritum, & verborum consecrationis ad trãsubstantiandum panem & vinum in corpus, & sanguinem Christi. Similiter non videtur necessarium, quòd huiusmodi instrumenta recipiant in se virtutem aliquam intrinsecam, neque permanentem, neque tranſeuntem, sed quòd ipsa immediatè per se sint virtutes agendi obedientiales respectu Dei, sicut contingit in alijs, quæ obedientialiter recipiunt formas, cum quibus ex natura sua nullam habent proportionem, vt intellectus creatus recipit visionem Dei. Quę omnia valde cõsiderãda sunt, ad multa enim per se conducunt.

Aduertẽdã de ingenter.

2.Cõ. Dico secundo, Instrumentum prima diuisione partitur in coniunctum, & separatum, vt docet S. Tho. vbi supra artic. 3. & 4. contra Gent. cap. 41. Coniunctum dicitur, quod ex natura sua est coniunctum agẽti principali, vt manus, lingua, &c. separatum verò, q̃ nõ ita se habet, & moueri solet per coniunctũ, vt serra, &c. Et quidem videtur esse contra rationem instrumenti, saltem propriè sumpti, q̃ habeat actionem instrumentalem, dum actu non mouetur ab agẽte principali: minùs tamẽ propriè appellatur instrumentum, quo pacto, gerens vices alterius, dicitur eius instrumentum. Vnde sacramẽta causant gratiam, vt instrumenta separata, quia non sunt quasi organa Christo coniuncta, quanuis Eucharistia quodammodò fortè dici posset instrumentum coniunctum, quod propriè, & absolutè habet humanitas Christi respectu diuinitatis ad causãdã in nobis iustitiam, &c. Aliter explicat Soto quæstione tertia hic, sed contra Sanctum Thomam & veritatem, vt infra patebit.

Sacramẽta vtcunque gratiam. *Soto. S.Th.*

3.Cõ. Dico tertiò & vltimo. Instrumẽtum, siue coniunctum, siue separatum, aliud est naturale, aliud artificiosum, aliud morale. Patet, quia

eorum

totidem sunt causæ efficientes per se. Sed dubium & difficultas est, quo pacto artificiale concurrat. Nam morale non huc spectat, & de naturali, articulo sequenti dicetur. Respondeo, quòd omnis actio artificis, primò & per se est motus localis, quia homo, seclusis actionibus naturalibus, nihil potest immediatè circa alia corpora, nisi per motum localem; & ita quoduis artificiatum ab homine factum resultat ex motu locali: & ita ad omnes actiones artificiales primò, & per se concurrit virtus motiua, qua potest homo se, vel alia mouere: ratio verò, ars, & exemplar concurrunt dirigendo sic, vel aliter illum motum, vt resultet hoc, vel illud artificiatum: sed ad hoc aliquando sufficiunt instrumenta innata, vt ad cancndum: aliquando requiruntur etiam alia, vt tuba: hæc autem instrumenta ad tria deseruiũt potissimè. Primò, ad expellendum corpus à loco, in quo est, introducendo aliud in locum illius, & ita serra non aliter diuidit lignum, aut scindit, quàm expellendo partes ligni a loco, in quo sunt, introducta serra in eundem locum. Secundo deseruiunt ad deferendum aliquod corpus, seu coniungendo cum alio; vt calamus defert attramentum, quod approximatum papyro, illam humectat, &c. Vel deseruiunt ad trahẽdum: vt pondera horologij trahunt rotas. Tertio ad faciendam collitionem maiorem, vel minorem, vt resultet maior vel minor sonus: quæ instrumenta ratione suę quantitatis, figuræ, duritiei, &c. solent esse minùs, vel magis apta instrumẽtalitee negari potest, quod concurrant effectiuè, ita quòd virtus motiua, quæ est in instrumento, sit ratio agendi, & per illa effectiuè moueat aliud corpus. Hoc vltimum dico contra Scotũ in 4. d. 1. q. 5. in responsione ad primam quæstionẽ, vbi docet hæc omnia instrumẽta propriè nõ esse actiua, sed solum passiuè concurrere, recipiẽdo effectum formaliter incompossibilem cũ effectu formali, qui est in alio corpore. Durãd. etiã in 4. d. 1. q. 5. ait, q. in ijs instrumentis ratio agendi est ipse motus: sed planè errat, quia hic potius est via, & tendentia ad terminum. Probat tamẽ primo Scotus, quod vbicunq; est aliqua formalis incompossibilitas duarum entitatũ, vna expellit formaliter aliam, nõ actiuè: sed plura corpora habent incompossibilitatem respectu eiusdem vbi, sicut qualitates contrariæ respectu eiusdem subiecti: ergo formaliter se expellunt. Secundò, serra v. c. non habet in se, nisi quantitatẽ, motum localẽ, &c. de quibus omnibus cõstat, quod nõ sũt formæ actiuę: ergo &c.

Ad primũ dico, quod præter illam incompossibilitatem formalem, habet vnum corpus virtutem effectiuè motiuã, qua producit effectiuè illos effectus formales incompossibiles, sicut angelus imprimit effectiuè impulsum in corpus, vt moueat illud, etsi nullam habeat cum illo incompossibilitatem respectu eiusdem vbi.

Ad secũdũ nego antecedẽs: sed præter illas entitates numeratas,

Dub. *resp.* *Scot. reiicitur.* *Dur.* *Pri.* *Secũdo.* *Tert.* *Secũdo.* *Ad 1.* *Ad 2.*

Nota datur virtus motiua, vt dixi. Tandem, in calce huius articuli ad dissoluenda multa, quæ contra dicta possent obiici, notandū, quod causæ secundæ solent appellari instrumenta primæ causæ, quia ab illa habent virtutem agendi, & grauia & leuia respectu motus, quo à generante mouentur, & grauitas, & leuitas dicuntur virtutes instrumentales, & quoduis accidens, quatenus ordinatur ad disponendam substātiam, & potentiæ vitales, seu potiùs subiecta partialia: partes verò integrales, in quibus illæ residēt, dicūtur animæ instrumēta, seu organa, Arist. vt docet Aristoteles 1. de anima, nō modò respectu actionum, ad quas non habent virtutem propriam, vt lingua respectu locutionis artificialis: sed etiam respectu illarum, ad quas habent propriam virtutem, vt sic enim non sunt propria instrumēta, cùm in illis resideat propria, & proxima virtus agentis principalis, vt in organo visus residet virtus proximè elicitiua visionis, quia tātùm sunt partes agentis principalis: tamē ista habent etiam propriā vim partialem, licèt non totalē: & ita sunt quasi virtus proxima partialis agentis simpliciter. Sunt alia Aduert. accidentia separata, quæ non ita pendent ab influxu agentis principalis, vt impulsus impressus lapidi à proijciente, & suo modo etiā virtus, quæ est in semine: hæc dicuntur instrumenta, quia licèt in illis resideat virtus proxima actionis independenter ab actuali concursu agētis, sunt tamen eius virtutes, & eius loco substituuntur.

ARTICVLVS V.

Vtrùm accidentia possint esse instrumenta ad producē dam substantiam.

NOn infimum locum inter philosophicas quæstiones hæc difficultas habet: imo valde necessaria est, & ad multa intelligēda pertinens. Circa præsentem ergo quæstionem varię sunt sententiæ, & duæ potissimùm extremæ: & tertia sententia est media. Prima est Scoti, & 1. Sē. aliorum sequacium, qui tenēt accidens, nec vt instrumentum, nec vt causam principalem, posse attingere ad productionem substantię. Fundamenta autem huius sentenarg. 1 tię sunt ista. Primum, Nullū, quod est imperfectum, potest attingere perfectiorem effectum, aliquin ex hoc, quod Deus sit causa esse omnium creaturarum, non probaretur esse perfectiorem illis: sed accidēs ex natura sua est imperfectus omnino substantia: ergo nequit producere illam.

Secūdo, Inferius est fieri, quàm Secūfacere: sed accidens non potest fieri substantia: ergo nec facere illam aliquo modo. Propter hoc argumētū Vallesius sentit cum Scoto.

Tertio, si accidens, verbi gratia, Tert. calor, est instrumentum ad productionem substantię: vel ergo calor, qui est in igne, vel calor, qui est productus ab igne in lignum: nō ille, qui receptus est in passo: tum quia ille corrumpitur ad generationem substantiæ: tum etiam secundo, quia hoc

hoc est proprium nativitatis, quæ est generatio viuentium, quod sit instrumentaliter ab illo accidenti, quod est in materia, in quã introducitur forma, quæ generatur: ergo saltem in generatione aliorum nõ viuentium, non est instrumentum tale accidens, & est in passo. Quod autem neque calor, qui est in agente, probatur: quando ferrũ candens generat ignem, calor ferri non erat sufficiẽs ad causandam formã ignis in ferro: ergo nec in altero passo.

2. Sẽ. Secunda sententia est Pereyrę, qui dicit, accidẽtia virtute propria attingere ad productionem substãtiæ, non vero vt instrumenta. Probatur hæc sententia: nam si calor est instrumentum ad producendũ ignem, & ignis est causa principalis: aut ergo ignis producit ignem eadem actione, qua calor, vel diuersa: ergo calor attingit ad productionem substantię tantùm, non ad ipsam substantiam ignis, quod asserit *Scot.* Scotus: Si eadem, tũc sic, Omnis actio caloris est calefacere, &c. Sed calor virtute propria habet calefacere: ergo per hanc, & eandem actionem producit substantiam.

Secũdo. Secundò, si calor producit calorem vt instrumentum ignis ad producendum alterum ignem, est agẽs virtute alterius: vel ergo calor agit virtute ignis, qui mouet: & dirigitur ab illo, eo modo quo ferra ab artifice, & hoc apertè falsum est: calor etiam non mouetur, quia recipit aliquem influxum ab igne: hoc enim falsum est, quia ille influxus etiam est accidens, & non potest magis attingere ad productionem ignis, quàm calor ipse: vel est instrumentũ, quia est virtus natura sua ordinata ad suũ effectũ: sed hoc etiã apertè falsum est. Probatur primò, quia calor habet natura sua, quòd sit virtus ignis, & hoc virtute propria: ergo virtute propria producit ignem. Antecedẽs probatur. Quia quod est illi essentiale, est virtus propria illi, & vt causæ principali: sed essentiale est calori, quod sit virtus ignis, & tamen, hoc non obstante, virtute propria habet producere ignem. *Pr.1*

Confirmatur, quia quemadmodum calor, quia calor, habet calefacere: ita quia talis est virtus ignis, ignire: sed calefacere habet virtute propria: ergo id quod conuenit illi, vt virtus ignis est, etiam conuenit ei ex virtute propria: sed vt sic habet producere ignem: ergo secundùm virtutem propriã habet producere ignem. *Cõf.1*

Confirmatur secundo, quia ignis non solùm producitur per calorem, sed etiam per motũ, vt in percussione silicis per lumen, & in rarefactione radiorum Solarium: & etiam per calorem, qui non est in igne, nec productus ab igne: ergo ista accidentia habent producere ignẽ, nõ ratione ignis, sed ratione sui, ac per consequẽs vt causæ propriæ. *Cõf.2*

Tertio principaliter arguitur. Calor virtute propria habet producere calorem, qui est vltima dispositio ignis: ergo & substantiã ignis. Consequentia patet, quoniã vltima dispositio & forma substãtialis alicuius rei simul producuntur. Antecedens probatur, Calor vt octo pro- *3. principali ver.*

pria virtute habet producere calorem vt duo, & vt quatuor: ergo & vt octo, quia non est maior ratio.

Conf. Cõfirmatur, quia calor vt octo virtute sua habet producere sibi simile: sed non potest producere sibi simile, nisi producendo calorem vt octo: ergo virtute propria producit ignem: ergo, &c.

Tertia sententia est S. Tho. quã ego explicare intendo tribus conclusionibus. Prima est, Accidens est causa propria, & principalis producendi aliud accidens: quæ conclusio non intelligitur de omnibus accidentibus, quia non omnia accidentia sunt operatiua: sed intelligitur solùm de his, quæ sunt operatiua, vt calor est causa propria, & nó instrumentalis producendi alium calorem. Probatur ista conclusio contra Scotum, qui videtur esse oppositæ sententiæ, asserens calorem nõ solùm esse instrumentum ad producendum ignem, sed etiã ad producendũ calorem. Quod calor non sit causa instrumentalis, respectu productionis caloris, probatur sic: Instrumentum non habet formam proportionatam ad producendum effectum: sed calor est proportionatus respectu alterius caloris producti: ergo est causa propria illius, & non solùm instrumentalis.

3. Sẽ. *1. Cõ.* *Pr. 1*

Secũdo. Secundò, quia si respectu caloris calor esset instrumentum, respectu alterius effectus esset causa propria: quia instrumentum causa propria debet esse respectu alterius actionis, & alterius effectus, quæ sint ad effectum principalis agentis ordinata: sed nõ habet calor alium effectum, nec actionẽ priorem, quàm calefacere: ergo respectu calefactionis non est instrumentũ calor, sed dicẽdũ est, quòd sit causa propria.

Sed dices contra hoc, Calor nõ calefaceret, nisi virtute substantiæ, quia substantia ignis, verbi gratia, est, quæ propriè calefacit, medio calore: ergo calor solùm est instrumentum. *Obie Cto.*

Respõdetur, quod quanuis substantia ignis calefaciat medio calore, tamen non sequitur, quòd calor sit instrumẽtum, sed solùm est causa proxima calefactiẽdi: at verò substantia ignis est causa remota. Sicut quanuis Sol, & homo generent hominem, non sequitur, quòd homo sit instrumentum, quia non omne, quod agit in virtute alterius, est instrumentum, alias omnes causæ secundæ essent instrumentum: sed vltra hoc requiritur, quòd nõ sit proportionatum cum effectu: quia ergo calor est forma proportionata cum calore producto, ideò calor quanuis agat vt virtus ignis, causa propria est calefactionis. Vnde ignis in quantũ calidus, est causa vniuoca producẽdi calorẽ, & calor est ratio agendi: tamen inquantũ substantia, est causa æquiuoca, & quasi causa vniuersalis. Nam vtrumque est etiam causa alterius ignis, & nõ agit alia actione, quam calefactione, vt infrà latiùs dicemus. *Solu.*

Sit secunda conclusio contra Pereyram. Accidentia nõ attingũt ad productionem substantiæ secundum propriam virtutem, & vt causa propria & principalis. Hæc cõclusio satis probatur argumẽtis Scoti. *2. Cõ.* *Scot.*

Prę-

Præcipuum argumentum est, quoniam id quod est inferius, non potest attingere vt causa propria ad producendū superius, atque perfectius. Cuius ratio est, quia efficiēs necessariò debet præhabere in se effectum, quem producat: quia in isto genere causæ nemo dat, quod non habet: sed accidentia non possunt continere perfectionē substantiæ: non enim formaliter, vt cōstat, quia non sunt substantiæ: nec eminenter, quia id, quod continet aliud eminenter, perfectiùs continet, quā illud sit in se: si ergo accidens contineret eminenter substantiam, perfectius esset, quàm substātia, quod est absurdum, & nullus concedit. Dicendum ergo est, quòd accidens nullo modo possit substantiā producere virtute propria. Nec valent duę solutiones, quas adducit Pereyra, cap. 13. dicit enim, quòd accidēs, & substantia possunt cōparari dupliciter: vel in ratione entis, & tunc perfectior est substantia accidente: vel in ratione producētis & producti, & sic est perfectius accidens.

Pereyrius.

Solu. Pereyrij reijcitur.

Sed hæc solutio nō placet, quia id quod est perfectius alio secundùm rationem producentis, debet esse perfectius, vel æqualiter perfectum cū illo in ratione entis: quia (vt dicitur) id, quod producit aliud, necesse est, quòd contineat illud, vel formaliter, & æque perfectū in ratione entis: vel eminenter, & tūc erit perfectius: ergo non potest accidens esse nobilius secundùm rationem producentis, & imperfectius in ratione entis, aliàs (vt bene inquit Scotus) ex hoc, quòd Deus sit causa omnium creaturarum, nō probatur, quòd sit perfectior omnibus creaturis in ratione entis.

Scot.

Resp. Respondet secundò Pereyra, quòd effectus alicuius causę potest esse duplex: vno modo per se productus, & qui per se attingitur ab aliqua causa. Alio verò modo quasi per resultantiam, quia necessariò sequitur ex primo. Dicit ergo, quod accidens non attingit per se, & immediatè ad producendā substantiam, sed ad producenda accidētia, ex quibus productis sequitur ipsa substantia producta, quasi per accidens: & inquit, quod causa primo modo non potest esse imperfectior effectu: causa vero secundo modo nihil impedit, quod sit imperfectior. Hęc (inquam) solutio nihil valet. Primo, quia huiusmodi causa per accidens, aut est propria, aut instrumentalis: si instrumentalis, habeo intentum contra illum: si propria, non soluit: quia quod est causa propria, semper debet continere effectum, siue producat illum mediatè, siue immediatè.

Solu. Pereyrij reijcitur.

Secundo contra hanc solutionem est, quia accidentia solùm sunt causæ substātiæ, per hoc quod producant alia accidentia, ex quibus sequitur substantia: & sic sunt solùm causa instrumentalis, & dispositiua. Probatur, quia animalia, quę fiunt ex putredine terræ, non dicuntur fieri à dispositionibus, quę sunt in terra, tanquam à causa principali, quia est causa principalis eorum Sol, & alia corpora cœlestia, & tamen dispositiones, quæ sunt in terra, sunt causa hoc secundo modo,

Iterū reijcitur.

modo,quia producunt accidentia, ex quibus sequitur prima ipsa substantia:sic ergo in illis causa principalis est Sol,& in igne causa principalis est alter ignis.

3.Cō. Tertia Conclusio. Accidentia attingūt ad productionem substantiæ solum instrumentaliter.Probatur ista conclusio primò multis ex principijs,quibus constat,quod accidentia producant substantiam, & tamen non producant virtute propria,nec vt causæ principales,ergo vt instrumentales. Minor satis constat,sicut probata est in prima conclusione.Maior probatur primo modo,quia calor ferri candentis producit ignem in stupa. Secundò.Ignis producitur ex rarefactione radiorum Solarium in speculo, tamen ibi nulla adest immediata substantia:ergo,&c.

Occurritur solutioni. Nec valet,si dicas,quòd tūc producitur substantia ignis à causa vniuersali:quia quanuis hoc ita sit,nō tamen immediatè agit ibi causa cęlestis,sed medijs accidentibus,quæ producuntur in his inferioribus.

Terti. Tertiò etiam constat de virtute seminis,ex qua efficienter causatur viuens:quæ tamen est virtus accidentalis, & instrumentum alterius generantis. Idem etiā quartò

quar. de calore viuentis, quo cibus conuertitur in substātiā aliti: est enim productiuus substantiæ:ergo sequitur,accidentia attingere ad productionem substantiæ aliquo modo, saltem vt instrumenta.

Probatio Thom. Et ratione probatur,quæ colligitur ex Sancto Thoma, prima parte,quæstione 54.articulo tertio, & quæstione 77.articulo primo:Substantia creata non potest esse principium immediatum operandi:sed substantia creata est principium producendi alteram substantiam; ergo producit illam,medio aliquo accidenti. Consequentia est nota. Minor probatur ex dictis quæstione præcedenti, siue illa substantia, quæ agit ad productionē alterius, sit particularis:siue sit cœlum, aut intelligentia,quæ est causa vniuersalis.Maior huius discursus patet, scilicet,quod creata substātia non agat immediatè.Probatur sic, quia substantia creata est immediatum principium essendi:sed esse & operari distinguūtur realiter: ergo substantia creata non est immediatū principium operandi: sequitur ergo,quod sit principium,medio aliquo accidēti:sed productio substātiæ est operatio aliqua,ergo illa nō immediate prouenit à substantia aliqua,sed ab accidenti. Vnde sicut solum in Deo idē est esse, quod operari: ita solum in Deo idem sunt operatio,& substantia: & sic eius operationes immediatè, & non ab accidenti perueniunt ad nostrum mundum.

Obic. Sed cōtra istam rationem obijcies.Primo,quia substantia est immediatum principium accidentiū, saltem eorū,quibus operatur: aliàs daretur processus in infinitū: ergo etiam potest esse immediatū principium ipsius operationis.

Conf. Confirmatur,quia proprię passiones immediatè dimanant ab essentia,quæ tamen sunt accidentia. Respondetur ad primum, negando cō-

do consequentiam, quia accidentia illa, quibus medijs operatur substantia, dimanant immediatè à substantia, propterea quod causantur à generante eadē actione, qua fuit producta substātia, per modum sequelæ. Vel si dimanant per aliam diuersam actionem, quæ appellatur simplex emanatio, hoc modo non est inconueniens, immediatè prouenire à substantia. At vero productio alterius est trāsmutatio quędam, quæ non sequitur per modū sequelæ, & de ea loquimur, cùm dicimus non posse immediatè prouenire à substantia.

Ad conf. Et ad confirmationem dico, eo modo propriam passionem, saltem primam, immediatè dimanare ab essentia. Nam aliæ præter primam, non, nisi mediantibus primis, causantur: nulla tamen propria passio causatur per transmutationē, sed aut per modum sequelæ, aut noua actionę, aut per simplicem emanationem.

Sed dices, illa emanatio, si sit actio, est accidēs: si propria passio, est *Resp.* accidēs: quo modo ergo immediatè procedit à substantia, poterit etiā immediatè procedere aliud quodcunque accidēs, ac per consequens *Solu.* quælibet alia productio. Respondetur, negando consequentiam. Ratio est, quia illa accidentia consequūtur ex natura rei ad esse ipsius substantiæ, atque adeò substantia per eandem potentiam ordinatur ad esse suum, & ad esse illorum: at verò trāsmutatio, vel operatio alia quæcunque, non sequitur ex principijs ipsius substantiæ. Vnde nō ordinatur immediatè ad illam substantiā per se, sed medio alio accidenti.

Secūdo principaliter arguitur contra eandem rationem: quia si hæc aliquid probaret, sequeretur, quod forma accidentalis nō posset esse immediatum principium agēdi, quia quælibet forma accidentalis est immediatum principiū sui esse inexistentiæ, sicut forma substantialis sui esse per se: sed illud est inexistētiæ distinguitur reali distinctione ab operatione: ergo non est immediatum principium operandi. Respondetur similiter, negādo cōsequentiam, quoniam est dispar ratio. Pro quo nota, quasdam esse formas, quę natura sua ordinā- *Nota* tur ad esse, & in illis consequēter se habet operatio: aliasvero, quę per se ordinantur ad operationem, huiusmodi sunt naturales potentiæ. Dico ergo, quòd à forma substantiali non potest dimanare immediatè operatio, quoniam illa accidentia intendit propter esse, & consequenter propter operationem. Vnde indiget alio à se, ad hoc vt operetur, ita quod illud aliud per se ordinetur ad operationē: & quia accidentia productiua sunt huiusmodi, hinc est, quod nō aliquo alio, sed se ipsis sint principia operandi.

Secūdo.

Sed obijcies cōtra hoc ex 2. cœli cap. 3. vbi dicitur, quodlibet ordinari propter suā operationē: ergo substātia etiā ordinatur in suā operationē. Respondetur, ꝙ quāuis, tā substantię, quam accidentia operatiua ordinentur ad operationem, tamen diuerso modo: quoniam substantia ordinatur in illam, tanquā

Obie ctio. *Solu.*

in finē,

in finem, quo consequitur propriã perfectionem. Vnde magis ordinãt in esse propriam operationem, quã se ipsa in operationẽ, quia est propter seipsam perfectaiat verò accidentia, quę sunt operatiua, ordinantur ad operationem, tanquam in finem, quem intendunt, ita quòd esse istorũ sit propter operari, & ideo istæ formæ accidentales sunt absque alijs formis principium operandi, non autem substantiæ.

Vlt. obic. Sed obijcies vltimo cõtra hoc, quoniam multa sunt accidẽtia operatiua, quę non sunt naturales potẽtię, vt calor, & alię passibiles qualitates; similiter & habitus operatiui, quales sunt virtutes morales, & intellectuales, & tamen sunt immediatè operatiua: ergo quanuis substantia non sit ordinata ad operandum; quemadmodũ ordinatur naturalis potentia, potest ipsa substantia esse immediatum principium *Solu.* operandi. Respondetur, quòd omnia huiusmodi accidentia, licèt nõ sint potentiæ, vt bene ait Caiet. 1. p. q. 77. art. 1. quia proprium est naturalis potentiæ habere statum potentiæ, & in actu primo distinctum ab actu secundo; licèt ista distinctio sit secundùm rem, vel secũdùm rationem: calor autem non dicitur esse in actu primo, virtutes verò & habitus, quanuis conueniant cum potẽtia in hoc, quod est quandoque esse in actu primo, differunt tamẽ in eo, quòd non ordinãtur ad operandum, & ideo nõ dicuntur, nec sunt naturales potentiæ: in hoc tamen conueniunt omnia ista accidentia, quod est à natura ordinari ad ipsas operationes, & ideò non indigent alio principio operatiuo magis proximo, sicut substantia quę ordinatur magis ad esse, vt diximus. Quemadmodum autem ad formã substantialem recipiendam, necesse est materiam disponi ab aliquibus accidentibus, nec ad hanc dispositionem est necessaria alia dispositio, quia ipsamet est dispositio: sic ad operandum, indiget substantia virtute operatiua: illa autem virtus operatiua non indiget alia proximiore virtute.

Vnde ad primum respondetur, quòd causa principalis alicuius effectus est perfectior illo, vel saltem ęquè perfecta, vt in agentibus vniuocis: at verò causa instrumentalis non oportet, quod sit perfectior. Sicut in agentibus artificialibus, quãuis artifex contineat perfectionem effectus per formam artis, tamẽ instrumentum non continet: quãuis ergo accidens sit imperfectius substantia, potest esse instrumentum ad illam producendam. *Ad 1.*

Ad secundũ respondetur, quòd sicut accidens, v. g. calor, facit substantiam instrumentaliter, ita fit substantia instrumentaliter, id est, fit virtus, & instrumẽtũ substãtiæ. *Ad 2.*

Ad tertium respondetur, quòd accidens, quod est instrumentum ad productionem formę substãtialis, si loquamur in viuẽtibus, est accidens, quod (scilicet) vtrobique reperitur, scilicet in agẽte principali, & in instrumento separato, quod est semen, quanuis diuersimodè, quia in ipso agente principali, accidens, quod est instrumentũ, est po- *Ad 3.*

tentia

tentia generatiua,quæ nõ est instrumentum coniunctũ,sed remotum, quia nõ attingit immediatè ad productionẽ totius,vel formæ substantialis,sed ad decisionem seminis: at verò virtus,quę est in semine vt instrumẽtũ separatũ attingit ad generationẽ ipsam immediatè.In genere autem nõ viuentiũ, solum est instrumentum illud accidens, quod est in agente,v.g.calor,qui est in igne,non verò calor,qui est in ligno: *Arist.* hanc enim differentiã posuit Aristoteles inter generationem viuentium,& non viuentium,quia generatio viuentiũ fit a virtute actiua, quę est in eadẽ materia, ex qua fit generatio, & ideò dicitur natiuitas,quia fit à principio intrinseco.

Solutioni occurritur. Nec valet solutio si dicas,quod adhuc, quanuis generatio ignis fiat à principio intrinseco, & calore, qui est in passo,differt tamen generatio ignis à generatione viuentiũ in alijs,scilicet,quòd in viuẽtibus fit generatio ex parte aliqua substantiæ generantis(nam semen decisum est pars substantiæ generantis) in non viuentibus minimè: ignis enim non dat aliquam partem substantiæ alteri igni genito.Hęc(inquam)solutio non valet, nam licèt essentialis differentia reperiatur inter has generationes,nõ tamen hęc sola:sed etiam illa prima,quã nos diximus, quam etiam *Arist.* ponit Aristoteles quinto Metaph. imò etiam prẽter his omnes reperitur alia, quòd (scilicet) virtus illã accidentalis, quę est in semine, qua mediante causatur generatio, est ipsi semini naturalis:at verò accidens,quod est productũ in passo, ex quo generatur ignis v.g. non est ligno naturale,sed potius cõtra naturam,quia & violentum.

Sed si quis obijciat cõtra hoc: *Obie.* Virtus, quæ est in semine, eo ipso, quod est generatiua viuentis, est etiam corruptiua ipsius seminis:ergo non est illi naturalis. Respon- *Solu.* deo dupliciter.Primò,negando cõsequentiam,quia cũ ipsum semen sit quoddam ex natura sua ordinatum ad illud, vt ex ipso fiat aliud, non est inconueniens,quod à natura sua habeat virtutẽ productiuam & generatiuã alterius, corruptiuã verò sui,saltem per accidens.

Secundò respondeo, quod ipsum semen est heterogeneum, ha- *Alter. r. solutio.* bens quasdã partes actiuas, & alias passiuas:& istæ corrumpũtur in generatione viuentium: at verò aliæ partes actiuę non corrumpuntur, nec ex earum materia fit generatio,quia postèa euanescunt, vel cõuertuntur in aerẽ,vel aliud simile.

Sed,his ita suppositis, adhuc fortiùs probatur,quia in generatione non viuentiũ accidens,quod est in passo,non est instrumentũ ad agẽdũ:quia illud,quod est instrumentum ad generationẽ substantię,debet habere aliam actionem prẽuiã: sed calor,qui est in ligno,nõ habet actionem prævniã, & dispositiuam ad ignem,qui ex ipso ligno generatur:ergo,&c.Dices,quod habet ac- *Rep.* tionem prẽuiã, quæ est calefacere. 1. Contra,quia nõ calefacit effectiuè illã partem substãtiæ,inquã est,sed solũ formaliter(vt dicemus statim) est tñ in illa parte,in qua est generatio

ratio ignis: ergo, &c. Dices secũdò,
Rep. 2. q̃ habet operationem prçuiã, quę est disponere ipsum lignum. Contrà, quia disponere, non est generare, vel efficere, sed ad causam materialem reducitur.

Obie 3. Sed dices tertio, q̃ habet operationem præuiam in ipso igne producto, scilicet, in illo producere calorem vt octo. Cõtra, quia calor vt 8. ipsius ignis producti non potest produci à calore ligni, tanquam a causa principali: quia nunquam calor ligni est causa principalis, nec est alteri æqualis, sed calor ignis, qui producitur, est maior quam ille, qui præcessit in ligno, in quo fuit semper minor, quam vt 8. ergo &c.

Secũdo. Tum etiam secundo, Calor ignis producti est posterior natura, quam ipsa substantia ignis, nã dependet à substantia in genere causæ materialis, quandoquidem subiectatur in illa: in genere causæ finalis, quandoquidem ordinatur ad illã: & in genere causæ agentis, seu efficientis, quia dimanant propriç passiones ab illa: ergo sequitur, quod non potest esse calor ille effectus prçuius prius productus, quã forma substantialis: effectus enim prçuius productus ab eo, quod est instrumentum, prius natura sua debet produci, quam effectus principalis agentis.

Obie. vlt. Sed obijcies vltimo, quia ex hac ratione sequitur, quòd nec calor ignis, qui est agens principale, possit attingere ad productionem substantiæ, quia nullum habet effectum præuium in ipso igne genito.

Respondeo, quod quanuis in igne genito non habeat effectum præuiũ, habet tñ in materia, ex qua generatur ignis, v.g. in ligno: quia totus ille calor, qui præcessit in ligno ad generationẽ ignis, causatur à calore ignis effectiuè, & tãquam à causa principali: ille tamẽ calor receptus in ligno, est dispositio ad ignẽ genitũ de nouo: & ita habet effectũ præuiũ calor ignis generãtis. Solu.

Obie. Sed contra ea, quę dicta sunt, obijciet aliquis, quoniam calor ille qui prçcessit in passo, nullo modo est dispositio ad formam ignis: ergo, &c. Antecedens probatur, nam ille calor corrumpitur simul cum ligno, vt fiat ignis: corrupto autem ligno, & illo calore, manet materia omnino nuda ad quamcunque formam recipiendam: ergo sequitur, quod calor ille prçcedens nulla effet dispositio.

Conf. Et confirmatur. Si in illo instãti, quo corrumpitur lignum, esset ibi aliud agens, produceret formã sibi similem: ergo præcedens calor aut præcedentia omnia alia accidẽtia, nihil omnino fecerunt ad dispositionem eius formæ.

Quorũdã placitum. Propter hæc argumenta dicunt quidam, in materia non prçcedere dispositionem aliquam, sed omnia illa accidentia tantum corrumpere accidẽtia cõtraria, & aliquo modo disponere materiam, ita vt ratione illorum materia sit magis determinata, & ordinata ad hanc formam, quam ad aliam.

Reiicitur. Sed hęc sententia, præterquàm quod est cõtra omnium opinionẽ, est etiam falsa. Nam in primis negari non

ri non potest, quod in animalibus perfectis, quæ necessario generãtur ex semine, virtus seminis taliter disponat materiam ad formam animalis, quod non ad aliã, quoniam illa forma non potest introduci, nisi in materiã seminis decisi ab animali eiusdem speciei; ergo signum est, quod virtus seminis relinquat illã signatam ad formam talem.

Sed dices, Relinquit illam signatam ad formam talem in specie, non in individuo. Contrà, quia tu dicis, quod manet omnino indifferens ad omnes formas. Secundo, quoniã sicut talia accidentia in specie disponunt ad talem formam in specie, sic talia secũdum numerum ad talem numero formam. Sed ratione vniuersali patet de omnibus formis, quod introducantur in materiã signatam per accidentia præcedentia, nam post corruptionem formæ, & illorum accidentium nõ potest nisi per miraculum introduci alia forma, nisi similis agenti, à quo causata sunt illa accidentia: ergo ex natura rei illa accidentia relinquũt illam materiam signatam. Antecedens patet. Si applicatur aliud agens in illo instanti, nõ potest agere immediate per substantiam suam, vt probatum est: ergo per accidẽtia: sed illa accidentia non possunt attingere ad formam substantialem, nisi priùs attingant ad accidentia dispositiua: si ergo producatur tunc alia forma, præter illam quam intendebat producere agens, quod dispositiones extrinsecas produxerat, miraculum est, ac per consequens, ex natura rei materia manebat signata ad illam.

ratio quædã vniuersalis.

Cõfirmatur, quia sit casus, quòd ignis comburat lignum, & per totũ tempus, quo durat lignũ, duret ignis tantùm: ita vt primum non esse ligni, sit primum non esse ignis agẽtis, & non applicetur aliud agens: sed relictis causis propriis naturis, produceretur ignis à causa vniuersali: ergo signum est, quod materia sit signata, aliàs non esset aliqua ratio, cur causa vniuersalis determinaretur ad istum effectum potiùs, quàm ad alium. *Conf.*

Vnde ad primum argumentum in oppositum respondetur, quòd quãuis calor ille ligni corrũpatur, aduenientè forma ignis, tamen paulatim, dũ introducebatur in lignũ, disponebat eius materiam ad introductionẽ talis formæ, ita quod primum non esse ligni, & caloris, sit primum esse signationis, & sigillationis materiæ ad formam ignis, ad quam proximè, & vltimate dispositus est, atque ita vt iam non possit esse sub alia forma. *Ad r. arg.*

Vnde ad confirmationem patet solutio, quòd si in illo instanti applicaretur per potentiam Dei absolutam aliud nouum agens, quo impediretur influxus illius singularis, agens non produceret aliam formã (quod prouenit ab his accidẽtibus, quę præcesserunt) nisi Deus produceret illam, sine hoc quòd præcesserit dispositio, ipsemet Deo causante talẽ sigillationem effectiuè. Verum est, quòd si illud aliud agẽs applicaretur, facilè & cito corrumperetur cõpositum illud genitũ, si applicatũ agẽs esset fortius actiuitatis. *Ad cõfirm.*

Remanet autem modò hoc vnũ
Dub. dubium contra huiusmodi dispositiones accidentales, quomodò expellantur ab eodem subiecto accidentia contraria. Sotus existimat,
Sotus quòd in genere causæ efficientis. Id docet 1. lib. q. 7. art. 2. & lib. 2. q. 4. ad 3. Scot. Capreol. 2. d. 8. quæst. 2. ad primum contra quintam conclusionem, & d. 1. st. 3. cõtra quintam, &
Dur. 13. ad 4. contra 3. & 4. d. stinct. 1. q. 5. ad tertium, contra tertiã, & Durãd. 2. dist. 30. quæst. 1. & hos referũt pro se Caiet. & Victoria 1. 2. q. 113. art. 2. & Secunda Secundæ, qua st. 24. art. 10. & 12. Ledesm. 1. part. qua st. 27. a. 1. Sed nihilominus existimo dicendum, quòd sicut vna forma substantialis expellit ab eadem materia aliam in genere causæ formalis, scilicet calor, ab eodẽ subiecto expellit frigiditatem in genere causæ formalis, ita quòd secundum eandem
San. intensionem, qua producitur calor,
Tho. expelliatur frigiditas. Quod si Sanctus Thomas dicat peccatũ effectiuè expellere charitatẽ (quod in ipso non reperio) sensus est, quod peccatum, id est, actus peccati effectiuè producit habitum oppositũ habitui charitatis, atque adeò expellit charitatem effectiuè, at habitus
Nota habitum, & actus actum expellunt se formaliter. Vnde accidentia, quę sunt in passo, non effectiuè inducunt vnam formam substantialem, & expellunt aliam, sed tantùm materialiter, & dispositiuè id causant. Probatur, quòd non in genere causę efficientis: nam idem, quod est causa efficiens generationis vnius, est causa efficiens corruptionis alterius, quod corrumpitur propter incompossibilitatem: sed calor productus in ligno est causa formalis secundùm quã substantia, in qua est, denominatur calida: nõ autẽ est causa effectiens suę productionis: ergo non est causa effectens corruptionis frigiditatis, quæ nõ est cõpossibilis cũ ipso calore, sed formalis solùm.

Sed dices, Calor non solùm est causa formalis expulsionis frigiditatis in illo gradu, quo calor introducitur, sed etiam est efficax ad expellendum alium gradum. Contrà, quia per calorem vt vnum, nõ expellitur nisi frigiditas vt vnum ab alio subiecto, aliàs vnus gradus solùm posset esse sufficiens ad introducendam formam ignis: quia ille corrumpit alium gradum efficienter, atque sic fierent gradus duo; qui gradus expellerent alios duos, &c.

Dicendum ergo est, quod licet forma expellat formaliter suam contrariam ab eadem parte subiecti, non possit efficienter expellere contrariam, & producere aliam similem in eadem parte designata. *Obie*

Sed dices contra hoc: Vnũ corpus expellit efficienter aliud corpus ab eodẽ loco: ergo albedo simi*ctio.* liter effectiuè nigredinẽ ab eodem subiecto, & calor similiter frigus. *Solu.* Respondeo in primis, negando Antecedens, quia vnũ corpus non expellit aliud ab eodem loco, nisi in genere causæ formalis, propterea quòd quãtitates duorum corporũ sunt adinuicem incompossibiles.

Dico secundò, quòd prius *Sol. 2* quam corpus ponatur in loco aliquo,

quo, poteſt effectiuè expellere aliud a loco illo, in quem intendit ingredi: non poteſt tamen calor expellere frigiditatem effectiuè aliquo modo, quia non præexiſtit ad hoc, quod eſt eſſe in ſubiecto.

Ad arg. Reſtat ergo reſpondere ad argumentum in principio quæſtionis poſitũ. Reſpondeo igitur, quòd probat, calorem agentis non eſſe inſtrumentum ad generandum ignem, quia calor ferri non ſufficit, *Solu.* vt in ipſo ſit ignis: ergo non poteſt in aliam materiã introducere. Reſpondetur primo, quod quando ferrum producit ignem in ſtupa, etiã habet quaſdam partes ignitas poroſas, & quòd ferrum tandem diſponit materiam per calorem, & forma ignis producitur à cauſa vniuerſali, vt dicemus infrà.

Ad. Pereyr. Supereſt modò reſpondere ad argumenta Pereyrę. Ad primum dico, quòd ſubſtantia ignis, & eius calor concurrunt ad producẽdum ignem eadem actione, quę quidẽ proxime fit à calore, mediatè vero à ſubiecto ignis, mediatè (inquam) quia medio inſtrumento, non tamen, quia media aliqua cauſa principali: & quando dicis, quod omnis actio caloris eſt calefactio, tamen actio eiuſdem vt inſtrumentum, non eſt à principio inſtrumentali, ſed à ratione agendi, quæ eſt in cauſa propria.

Ad 2. Ad ſecundum reſpondetur, quod calor eſt inſtrumẽtum ignis, non quia mouetur ab illo, nec quia recipit nouum aliud influxum, vt argumentum probat: ſed quia eſt virtus natura ſua ordinata ad hoc.

Et quando obijcis, quòd eſſentialiter habet eſſe virtutẽ ignis ad agẽdum: ergo & cauſam propriam: nego conſequentiam, quia eſſentialiter habet, quod ſit inſtrumentum natura ſua ordinatum ad hũc effectum, qui eſt ignire: ſicut quòd eſt cauſa propria huius, quod eſt calefacere: ſed dicitur eſſe inſtrumentũ ignitionis, quia non eſt proportionatũ illi: cauſa verò propria calefactionis, quia eſt illi proportionatum: ſicut calor eſt etiã inſtrumẽtum ad nutritionẽ in animalibus, & tamen calor animalis habet natura ſua hoc, quod eſt ordinatũ ad talẽ effectum, ſicut ſerra habet natura ſua quòd ſit cauſa propria ad ſcindendum, & quod poſſit ſumi vt inſtrumentũ artificis.

Ad confirmationem reſpõdeo, *Ad conf.* ꝙ calor eſt virtus ignis, & vt virtus ignis habet duo: alterum, vt cauſa propria, ſcilicet calefacere: alterũ vt inſtrumentũ, hoc eſt, ignire. Vnde non valet, vt virtus ignis calefacit virtute propria, & vt virtus ignis ſimiliter producit ſubſtãtiam: ergo &c. quia ſumitur æquiuoce medium: hoc enim, quod eſt eſſe virtutem, ſtat dupliciter. Vno modo eſt, quod pendeat ab igne, tanquã à cauſa remota, & principali, & vt ſic pẽdet calor ab igne, ad hoc vt calefaciat. Alio verò modo tanquã à cauſa propria, & vniuoca, & ita pendet calor, prout inſtrumentum. Cuius ratio eſt, quia calor ab igne habet, quòd ſit, & ꝙ ſit cauſa: & in illa actione eodem modo pendet calor ab igne, quomodo pẽdet calefactio ab eſſe vniuerſali:

cùm ergo, esse virtutem ignis, nihil aliud sit, quàm pendere ab igne, sequitur, quòd sit æquiuocum.

Ad 2. conf. Ad secundam confirmationem respondetur, concedendo, quòd ignis potest produci per accidentia alia à calore, quę sunt instrumenta, vel ipsius ignis, vel Solis, qui est causa vniuersalis.

Ad 3. Ad tertium argumentum principale respondetur, concedendo eadem prorsus actione produci formam substantialem, & calorem, vt octo: nego tamen, quod calor per se attingat vt causa propria ad producendum calorem vt octo. *Ad probationē.* Et ad probationem dicitur, quòd quanuis calor vt duo per se attingat ad producendum alium calorem vt duo, vt causa propria: tamen calor vt octo non nisi vt instrumentum alium calorē vt 8. Cuius differētia est, quia quicunq; alius calor præter vt octo potest produci per se per alterū, & ideò calor vt octo solùm potest produci per accidens ad productionem formæ substantialis: & quoniā quilibet calor potest esse causa per se alterius, non autem causa per se, & propria substantiæ. Ad confirmationem pro solutione respondeo, scilicet, quod calor vt octo potest generare sibi similem, non tamē vt causa propria, sed vt instrumētum, propter rationem iam factam.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm causa efficiens per se principalis, alia sit prima, alia secunda.

RElicta causa per se instrumentali, eiusque multiplici diuisione explicata, rursus causa per se adhuc diuisione indiget, de qua fit cōclusio certissima. Causa efficiēs per se principalis, alia est principalis prima, alia secunda, & hæc alia vniuersalis: alia particularis. Probatur, & quidem quòd detur causa prima, producens ex nihilo, quæ est solus Deus, demonstrabitur partim art. 7. partim q. 6. & partim lib. 8. huius: causæ verò secundæ sunt reliquæ omnes non agentes nisi ex præsupposito subiecto, quæ omnes pendēt à prima, non modò in essendo, sed & in operando, quarum aliæ sunt vniuersales, aliæ particulares: loquor autē de vniuersalibus in causando, vt est Sol, non in prędicando, quo pacto artifex dicitur vniuersalis causa in prædicando imaginis, pictor verò particularis. Verum est, quod Sanctus Thomas hic tex. 32. docet, quod omnis causa vniuersalis in prædicando, est quodāmodo vniuersalis in causando, & è contra. Ratio est, quia vnumquodque eadem forma agit, qua habet esse: forma vero, & quidditas rei quanto vniuersalior est in prędicando, tanto ad plures se extendit effectus: vt ratio artificis in communi est non solùm mederi, sed statuam, aut domū facere, quod desumpsit ex Aristotele 3. lib. huius tex. 38. vbi ait: effectus vniuersalis tradenda est causa vniuersalis: particularis verò particularis, id est, minùs vniuersalis effectus causa minùs vniuersalis: vt artificij causa est artifex, domus verò domificator, vbi manifestè est

Cōcl. *Prob.* *San. Tho.* *Arist.*

est sermo de causa vniuersali in prę dicando. Sic etiam è cõtra Sol, qui est causa vniuersalis in causãdo, est etiam quodammodo vniuersalis in prædicando, in hoc sensu, quod dicitur per se generare non modo ho
Nota minem, sed animal, & corpus, &c. Non tamen existimes, quod a parte rei detur artifex vniuersalis in causando, nec quod Sol sit causa vniuersalis in prædicãdo simpliciter, & absolute, sed quodammodo,
S.Th. vt dicit S. Thomas: ita quod equus genitus ab equo, & à Sole, ideo genitus est in esse animalis, & corporis, &c. quia generans erat animal, corpus, &c. formaliter aut eminen
Not. ter. Notandum secundo, quod causa vniuersalis in causando dicitur dupliciter. Primo, minùs propriè id, quod est causa plurium effectuum, quomodo certa aliqua medicina, dicitur vniuersalis medicina, quia deseruit pluribus infirmitatibus. Secundo modo propriè dicitur vniuersalis, quia cum alia causa particulari concurrit, & non solùm sua propria actione. Vnde quãdo Deus creat animam, tunc non se habet propriè vt causa vniuersalis, sed vt particularis.

Tertio aduerte, quod causa vni
3. *Ad* uersalis solet dici remota, & me*uerte.* diata: particularis vero dicitur proxima, & immediata, si inuicẽ comparentur, licèt inter vniuersales & inter particulares vna possit esse remotior, alia proximior, vt constat; absolutè tamen causa vniuersalis in suo genere proxima est: remota enim præcisè & absolutè illa tantùm dicitur, quę causalitate sua nó attingit effectũ nisi mediatè: quomodo auus est causa nepotis, & ita causæ per accidens proprijssimè dicuntur causæ remotæ. Non tamen placet, quod quidam docent, omnem causam remotam esse causam per accidens: artifex enim vt sic secundùm Aristotelem est causa remota imaginis, & tamen est causa *Ari.* per se: & forma substantialis ignis est principium remotũ calefactionis in alio, & tamen est principium per se. Fateor, quod aliquando causa dicitur remota, id est, per accidens: sed nũc loquimur de remota, id est, mediata. Causa vniuersalis dicitur etiam prior: particularis verò posterior. Ita Auerr. Sanctus Tho- *S.Th.*
mas 1. Metap. lectione 2. in fine. Sig- *Aue.*
nificat Fõseca 2. Metaph. cap. 2. q. 1. *Fõse.*
sectione 2. licèt Albertus tract. 2. ca. *Alb.*
8. & Vicomercatus cõtra dicãt, vniuersalem dici posteriorem, particularem verò causam, priorẽ. Quæstio est de nomine, illi priorem appellant, incipiendo ab ea, quæ distãtior est ab effectu: ij incipiendo ab ea, quę propinquior est illi, & verè Aristoteles vbique loquitur, vt illi primi.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm causæ efficientes per se principales secundæ habeant veram causalitatẽ.

CElebris illa fuit antiquorũ stul
1. *Sẽ.* titia (quos San. Thom. 3. contra Gent. refert) asserentium, nullã creaturam habere vim producendi ali

quem effectũ, sed quòd solus Deus omnia operatur, tã in effectibus substantialibus, quam accidentalibus, & secundum istos, ignis nõ est, qui calefacit vt: sed Deus ad præsentiã ignis, quam sententiã sequuti sunt Nominales, & inter Theologos Gabr. in 4. d. 1. Et suadent primo. Quia frustra fiunt per plura, quę possunt fieri per pauciora: Deus autem solus potest cuncta producere, sine ad iutorio causæ secundæ creatæ: ergo solus ipse producit. Secũdò, quia si causa secundæ possunt aliquid effigere, sequitur, quod possent creare. Nam solum possunt producere formas, materia enim supponitur: formę autem sunt ex nihilo, quia nulla habet materiam, quæ sit pars sui: ergo possent creare. Consequens est falsum: ergo nihil producunt.

Pr. 1.

Secũ.

Secunda opinio cõcedit particularibus causis quandam virtutẽ ad agendum respectu dispositionis materiæ, & ad producendas formas accidentales: formas autem substantiales ait produci à causa superiori. Hanc tribuit Auicennæ Sanctus Thomas cõtra Gẽt. c. 69. à qua sententia parum differt Plato secũdùm aliquos. Nam hac de causa posuit (inquiunt illi) suas ideas, vt formas substantiales producerẽt, vt refert Aristoteles 7. Metaph. text. 16. quia quælibet res debet fieri à suo simili: inueniuntur autem plures effectus, qui non habent causas similes particulares, vt patet in igne producto per silicis percussionẽ: ergo producũtur à virtute ista separata. Secũdo, omnis virtus actiua in istis inferioribus est accidẽs: imo de genere qualitatis, scilicet naturalis potentiæ: sed accidens nõ potest attingere ad productionem substantiæ: ergo effectus secundarum causarũ solùm sunt accidentia. Tertio, Omnia corpora habent quantitatem: quantitas autem impedit actiones, cuius signum est, quòd quantò aliquod corpus est ponderosius, tantò est ineptius ad agendum: ergo virtus ad causan dã substantiam no est in causis secundis.

Pr. 1. Arist.

Secũ.

Tert.

Vnde inferunt, quod inter substantias est talis ordo, quod prima substantia sit agens, & non patiens; substãtiæ autem spirituales creatæ, agentes, & causatæ: substantia verò corporalis inferior, patiens, & non agens. Ab isto modo dicẽdi nihil fere differt Valles Controuers. 36. vbi dicit, q̃ quanuis formæ substantiales inanimatorum producantur ab agẽtibus naturalibus sibi similibus: formæ tamen substantiales animatorũ, quæ ex semine p̃ducũtur, producũtur à solo Deo. Et si cõtra dicas, q̃ inanimata sic essẽt perfectiora animatis, quæ solũ disponũt materiam, illa verò sibi similia in substantia producunt. Respondet, imò propter hoc animata esse perfectiora, quia illorũ productio à solo Deo attingitur proter ipsorum perfectionem, sicut ex perfectione hominis prouenit, q̃ eius anima à solo Deo producatur. Et si dicas, quod sic formæ animatorũ non educerentur de potentia materiæ, sicut nec anima rationalis, negat consequentiã, quia forma rationalis non ideo quia producitur à Deo, non educitur de potentia materiæ, sed quia est for-

Cor.

Vall.

est forma per se subsistens, à materia independens: aliæ verò formæ quanuis fiãt à solo Deo, educuntur de potentia materiæ, quia pendẽt ab illa. Et quidẽ fundamẽtũ huius authoris solum est, quia accidentia non possunt esse instrumẽta substãtiæ: ergo solùm possunt attingere dispositionem materiæ. Et si dicas, quomodò solũ semẽ v.c. est instrumentum? Respondet, quòd quãuis substantia ignis calefaciat, medio calore, non tamẽ sequitur, ℘ calor sit instrumentũ: sed solùm est causa proxima calefaciẽdi, at verò substantia ignis est causa remota. Sicut quanuis Sol & homo generent hominem, non sequitur, quod homo sit instrumẽtũ, quia ad hoc requiritur, ℘ non sit proportionatũ cum effectu: quia ergo calor est forma proportionata cũ calore producto, ideò calor quãuis agat vt virtus ignis, est causa propria calefactionis. Vnde ignis in quantum calidus, est causa vniuoca producendi caloreẽ, in quantum verò substantia, est causa æquiuoca, & vniuersalis. Nã vt sic est etiã causa alterius ignis: sed non agit alia actione, quam calefactione. Et si quæras tãdem, quomodo ignis attingit ad productionem ignis? Respondetur, quòd est diuersa ratio. Nã ignis est per se præsens, quãdo generat alium: & ita potest per suam formam agere: animalia verò, & viuentia non sunt præsentia per se, sed per virtutem derelictã in semine, quæ non potest attingere, quia est accidens.

Fũdamẽtũ Falle sij.

1. Cõ. Prima conclusio, Causæ secundæ habẽt veram efficiẽtiam, & virtutem causandi, & agendi. Hæc cõclusio non potest negari absque temeritate, imo absque errore, tum quia est communis Theologorum consensus, tum quia apertè colligitur ex Scriptura Genes. 1. Germinet terra herbam, & lignum pomiferum, faciens fructum iuxta genus suum. Vnde Damasc. lib. fidei Orthodox. cap. 7. dicit: Deus dedit plãtis virtutem alitricem, & generatricem. Et quidem loquendo de actionibus humanis, de fide est, quod illæ potentiæ operentur, & efficienter concurrant, saltem in actionibus liberis, quib⁹ iustificatur homo. Ita determinatum est in Concil. Trident. sess. 6. canon. 4. Si quis dixerit liberum hominis arbitriũ à Deo motum, & excitatum, nihil cooperari, assentiendo Deo vocanti, & excitanti ad obtinendam iustificationis gratiam, anathema sit: & alibi eadem sess. anathematizatur, qui dixerit hominem meriè passiuè se habere. Et ratione patet, quia aliàs nulla esset ratio meriti, aut demeriti in actionibus humanis. hæc etiam doctrina est Aristotelis in isto cap. 3. dicentis: Sol & homo generant hominem. Præterea. Si Deus solus est qui producit effectum, non est maior ratio, quare, cùm applicatur ignis, sequatur calefactio potiùs, quam frigefactio, si aqua & ignis nihil faciunt. Quod si dicas, quod ex pacto, quod Deus fecit cum causis secundis, prouenit quod ad præsentiam ignis calefaciat, & aquæ frigefaciat, hoc est absurdũ, tum quia est alienũ a philosophia ad dictum pactũ recurrere,

Dam. *Conc. Trid.* *Prob. ratio. Arist.* *Solu. occur rit.*

tum, quia si non est magis calefactiuus ignis, quàm aqua, non est maior ratio, quare sit pactum calefaciendi cum igne, quàm cum aqua. Quòd si dicas iterum, quod aqua est apta sic pati, scilicet, cùm est præsens igni: Contrà, potentia passiua est in ordine ad actiuam: non est autem aliqua virtus actiua in igne: ergo non est magis in aqua virtus ad recipiendum calorem ad præsentiam ignis, quam ad præsentiam alterius. *Tert.* Itẽ, quia aliàs non possemus habere scientiã per effectus de causis, si illi effectus non proueniunt nisi à solo Deo: & ita neque esset Philosophia, nec Medicina, in quibus per operationes rerum, earum essentias cognoscimus. Tandẽ, quia frustra essent res absque sui operatione, cum vnumquodq; sit propter illam, ex Aristotele lib. de cœlo. *Arist.* *Conf.* Confirmatur, quia ad perfectionem agentis spectat, vt relinquat effectum perfectum: nõ autem sic esset, nisi haberet virtutem aliquam actiuam. Vnde cùm Deus sit perfectissimum agens, consequens necessariò est, vt in effectibus producat virtutem actiuam, quia omne agẽs producit effectum similem sibi in eo, in quo potest: ergo. *2.Cõ.*

Secunda conclusio, Sicuti accidentia producunt alia accidẽtia sibi similia, ita substantiæ producũt alias substantias sibi similes, tam in viuentibus, quàm in non viuẽtibus. Quantum ad primam partem, hæc conclusio non indiget probatione, tum quia ex dictis supra art. 5. manet probata, & quia etiam aduersarij id concedunt. Quoad secundã verò partem probatur ex Aristotele hic t. x. 7. asserente, formam substantialem esse causam formalem, finalem simul, atque effic entẽ, modo explicato 1.p. huius q.a.2. & clariùs id probat 7. Metaph. c. 9. vbi docet esse generationes vniuocas substantiarum: & non solùm loquitur in non viuentibus, sed etiam in animalibus, quamuis nõ omnibus, quia aliqua sunt orbata hac virtute generãdi sibi simile, vt mulus (inquit) non generat mulum. Si autem forma substantialis animalium produceretur à Deo solùm, & causis superioribꝰ, talis generatio esset æquiuoca. Vnde Aristoteles inquit, quòd quamuis in semine sit virtus actiua ad generandum animal, tamen illa non est causa vniuoca generationis animalis, quia in causa vniuoca virtus actiua, quæ est ratio agendi, habet eundem modum essendi cũ effectu. Dices, quòd animal non attingit productionẽ formæ, sed totius. Contrà, quia effectus est substantialis: ergo tam attingit formã substantialem. Secundò, eadẽ actione, qua fit totum, fit & anima, quia non est capax subsistentiæ (præter animam rationalem) ergo si vnum animal attingit productionem animalis, etiam productionem formæ attinget, & in alio animali: ratione ergo illius dicitur generatio vniuoca. Ex quibus colligitur, quòd vt generatio sit vniuoca, non sufficit, vt agens disponat materiã, quia aliàs virtꝰ semper minùs esset agẽs respectu animalis.

Arist. *Obie.* *Solu.* *Cor.*

Secundò, ratione patet eadem pars conclusionis, quia non minùs substantiæ inferiores, siue animatæ, siue

Secũdo.

siue inanimatę, appetunt esse perpetuum & indefectibile, quàm accidentia; imò multò perfectiùs: sed nequeũt perpetuò esse in individuo: ergo appetunt esse in specie: ergo habent producere alias formas substantiales sibi similes. Nec valet, si dicas, quod sufficit, quòd disponãt. Primò, quoniam huiusmodi dispositio non causatur, nisi ab accidentibus, & vt à causis principalibus, & non solum instrumentalibus, quia dispositiones sunt accidentia: ergo possunt propriè ab illis accidentibus causari, quia vnum accidens respectu alterius accidentis causa propria est, & non instrumentalis: ergo vt in substantijs dicatur esse virtus generatiua, debet etiam esse virtus productiua substantiæ. Tum etiam secundò circa solutionem ad argumentum Arist. 7. Metaph. quoniam hac ratione etiam Deus, & corpora cœlestia essent causæ vniuocæ, quoniam disponunt materiam ad introductionem formarum: sed hoc est falsum, quoniã dicuntur æquiuocæ, propter diuersam formam substantialem, quam habent in se, & in effectu: ergo etiam causæ particulares dicentur æquiuocę, imo sequitur causas particulares superfluas esse, quandoquidem causæ vniuersales, quæ habent virtutem ad producendam substantiam, habent etiam ad disponendam materiam.

Occurritur solutioni.

Ad 1. Sē. Iam ad argumenta primę sentẽtiæ respondetur. Ad primũ respondeo, quod in creaturis virtus actiua non est frustra: nam quanuis posset Deus se solo producere effectum, esset tamen magna priuatio, & imperfectio secundarũ causarũ, quarum ipse nõ produceret: vnde meliùs talis productio fit, mediis causis secũdis.

Ad secundum dico, quod agens naturale producens formam, non creat, quia forma (vt dictũ est lib. præcedenti, q. 3.) educitur de potentia materiæ, & quanuis materia nõ sit pars formę, est tamẽ subiectum, præsertim quòd forma non propriè fit, sed compositum, vt quæst. 6. eiusdem lib. dicebam. *Ad 2.*

Ad argumenta secundæ sententiæ respondetur. Ad primum dico, quòd nõ omnes effectus habẽt causas vniuocas, sed aliqui: & isti producũtur à sibi simili in specie, & alij solũ habẽt causas æquiuocas, & isti generãtur à causis similib⁹ in genere, vel secundùm analogiam, vt à corporibus cęlestibus, & à Deo. Ad secundum, quod est Auicennæ, dico, quod quanuis virtus actiua proxima in his inferioribus sit accidẽs, hæc tamen virtus ratione sui producit alia accidentia sibi similia: vt autem est virtus substantię, saltem vt instrumentum illius, habet substantiam producere, vt dictũ est art. 5. *Ad arg. 2. Sē. Ad 1.* *Ad 2.*

Ad tertium argumentum dico, quod quantitas non impedit actionem corporalem (aliàs nec accidentia essent operatiua) sed solùm impedit aliquas actiones per accidẽs, in quantum maior quantitas requirit plus de materia, & multitudo materiæ impedit aliquas actiones, saltem vitales. Nec oportet dare aliquam substantiam corporalem, quę omnino sit patiens, & non agens, sicuti est alia, quæ omnino est agẽs: & quanuis detur aliquod bonum *Ad 3.*

summum, nil habens de materiali, non oportet, quod detur summum
Arist. malum, nil habẽs de spirituali, quia tale malum, vt docet optimè Arist. 2. Ethic. cap. 4. se ipsum destrueret, & ita non subsisteret, de quo latè &
San. bene S. Thomas disputat, quæstioni
Tho. bus de malo per varios articulos.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm prima causa efficiens concurrat ad actiones secundarum causarum, & quomodo.

HÆc est illa inter philosophicas quæstiones fere præcipua, & à me in toto isto libro desiderata: nõ enim (liceat hoc dicere) vsq; modò in aliquo quẽ viderim, radicitus explicatã conspexi. Vt intelligatur titulus, aduerte, quòd in duplici sensu quęstio explicãda est: Primus sensus est, si Deus concurrat eadẽ actione, vel diuersa ad producendũ effectũ naturalem, v.c. ignem, qua concurrit ignis generans, hoc enim ex præcedẽti articulo manet probatũ. Et vtrùm ita immediatè cõcurrat Deus, & producat ignẽ, ac ignis ipse generans, & alijs verbis solet dici: Vtrùm concurrat Deus ad effectus secundarũ causarum immediatione suppositi, an immediatione virtutis. Secũdus sensus est, an in effectu producto detur aliqua ratio respõdẽs actioni productiuę, prout à Deo, distincta ab ea, quæ respondet eidem actioni, prout a causa secunda, in quo consistit intelligẽtia totius huius quartæ quęstionis.

Notandum secũdò, quod circa primũ sensum quæstionis, quatuor modis potest intelligi, quod causa aliqua superior concurrat cum inferiori ad producendum effectũ. Vno modo, quia dat alteri virtutes actiuas: sicuti graue dicitur moueri à generante, quia ab eo accepit principia talis motus, vt suprà dicebã: & equus v.c. generat equum, dando semini virtutem actiuam. *2. Nõ tãdũ.*

Secũdo modo potest intelligi, quòd fiat huiusmodi concursus, cõseruando virtutem actiuã, vt medicina, qua conseruatur virtus visiua v.c. dicitur agere ad videndum. Tertio, quia concurrit ad actionem inferioris, applicando actiua passiuis, vt qui apponit lignum igni, vt fiat combustio. Quarto concurrit superior cum inferiori eadem actione, qua illa, sicut artifex cõcurrit cum instrumento. Hoc posito Durand. *1. Sẽt. Dur.* in 1. d. 37. q. 1. tenet, quod quãuis prima causa concurrat cũ secundis ad agendum primo & secundo modo, quia & tribuit virtutẽ, & cõseruat illam, tertio & quarto modo negat *Pr. Iq.* Deũ concurrere cũ causis secundis. Probat primo, & potissimè, quia si Deus concurrit cum causa secunda ad illius operationẽ, aut hoc fit eadẽ actione? & hoc non. Primo, quia suppositâ conseruatione ipsius secũdæ causæ, & suæ virtutis operatiuę, non est necessarius concursus Dei. Nam cũ calefactio, v.c. secundùm perfectionem suæ speciei non excedat virtutem ignis operantis per calorem, sufficienter est ab igne vt calido; & ita non est necessarius concursus

cursus superioris causæ. Præterea, operatio secundę causæ est perfectè, & immediatè ab illa: ergo nō potest esse immediatè etiam à causa prima. Probatur consequētia, quia idem non potest produci immediate à pluribus causis, nisi in illis sit eadem virtus productiua: ideo enim dicunt Theologi, Spiritum sanctū immediatè produci à Patre & Filio, quia in illis est eadem numero virtus spiratiua. Contra vero, ideo tractus lapidis nō est immediate à pluribus trahentibus, nec; etiam lumen medij est immediatè, & perfectè à pluribus lucernis, quia in illis non est eadē numero virtus trahendi, & illuminandi: cùm ergo cōstet, in Deo, & in causa secunda non esse eandem numero virtutem causatiuā, actio productiua, quę immediatè, & perfectè est à causa secūda, nō potest fieri, quòd sit à Deo. Quod vero Deus & causa secunda non cōcurrant ad effectum distinctis actionibus, etiam probatur: quia vel vna istarum actionū esset prior, & alia posterior: vel vtraq; simul. Non primū, quia ea, quę posterior esset, inueniret iam totum effectum immediatè, & perfectè productum per priorem, & ita secunda esset superflua: nec; etiam secundū, quia cùm quælibet harum actionum sit sufficiens, vt per illā immediatè, & perfectè causetur totus effectus, reliqua superflueret. Tādem, cùm actio sit idem secundùm rem cum forma, aut effectu, ad quē terminatur, non est intelligibile actiones re, & numero distinctas terminari ad effectū, siue terminum, qui sit vnus numero. Cōfirmatur primo, quia eiusdem effectus nō est nisi vnicus finis proximus: ergo vnicū tantùm agēs proximum: ergo Deus, vel creatura. *Cōf.* 1

Confirmatur secūdo, quia alias nulla causa secunda esset libera, si indigeret motione Dei ad agendū, quia non erit in potestate creaturæ operari, cùm voluerit, cū non sit in eius potestate actio, qua Deus concurrit cum illa. Confirmatur tertio, quia alias nulla differētia esset inter motionem Dei naturalem, & supernaturalem, quandoquidem ad omnes concurrit Deus particulari influxu. *Cōf.* 2 *Cōf.* 3

Potest præterea sententia hæc alia ratione suaderi, quia quotiescunque plures causæ concurrunt ad productionem eiusdē effectus, vnicuique illarum debet correspondere propria ratio in ipso effectu, secus illa, quę in effectu nullā omnino rationem causaret à rationibus aliarum distinctam, esset superflua: sed omnis ratio, quæ reperitur in effectu secundæ causæ, correspondet ipsi: ergo idem effectus nō causatur à causa prima. Minor constat. Quia in calore producto nulla ratio est considerabilis, secundum quā producatur, quæ non sit etiā in calore, qui in agente fit ratio producendi: ergo non est opus, vt productio ipsius caloris pēdeat à Deo, tanquā à causa prima, simul cōcurrente cum causa secunda: & hoc manifestum est in omnibus causis, & effectibus vniuocis, in quibus eędem omnino rationes sunt in effectu, & in causa.

Alia ratio Durandi.

Hæc tamen sententia Durandi non solùm est temeraria, quia est *Dur.*

contra

contra omnes, sed etiam errori pro-
Zum. ximi. Ita eam iudicat Zumel 1. p. Sed adhuc etiam quantum ad om-
S.Th. nes in vniuersum actiones, parum distat ab hæretica: & quidē S. Thomas loco infrà citando, qui modestissimè censere solet, hanc appellat propinquissimam duobus erroribus, quos ibi adducit: pugnat enim cū illo ad Phil. 2. Deꝰ operatur in nobis velle, & perficere, & Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere, & Iob. 10. Nō ne sicut lac mulsisti me? &c. vsque compegisti me. Est etiam contra sententiam omnium Sāctorum, vt constabit legenti Diuum
Diu. Augustinum tom. 3. lib. 5. super Ge-
Aug. nesim ad literam, cap. 20. vbi appellat errorem, sententiam quorundā dicentium, Deum condidisse omnia quæ facta sunt initio mūdi, quę
Diu. postea verò facta sunt, non fieri à
Anſ. Deo. Diuus Anselmus etiam libr. de casu diaboli, cap. 2. id ipsum, quod Diuus Augustinus, docet.
1. Cō. Prima conclusio sit. Deus, seu prima causa concurrit ad omnes effectus secundarum causarum immediatè. Ita S. Thomas prima Secundæ q. 75. art. 2. 3. lib. contra Gent. cap. 67. & in 2. dist. 37. q. 2. art. 2. & de malo, q. 3. ar. 2. quē sequūtur Caiet. Ferrar. Conrad. & Medina locis citatis, & Capreol. d. q. vnica, ar. 1. Scot. eadem d. q. vnica. §. Contra istam opinionem, Maior etiam q. vnica, Gabr. q. & ar. 1. Greg. art. 3. B. nauēt. art. 1. q. 1. & Ricard. ar. 2. q. 1. & hoc quidem, id est, authoritas tantorū Patrum, satis superque sufficeret pro conclusione. Nam incommoda quæ isti authores ex sententia Durandi inferunt, cum sint Theologa, dissonum esset hic afferre: sed solùm naturali ratione ostendo, quę non est vulgaris, licèt a posteriori. Quia si Deus non immediatè conseruaret omne accidens (siue illud Adu. sit qualitas, siue actio) sequeretur, quòd manēte causa secūda, & subiecto talis accidentis, non posset Deus illud corrūpere, aut in nihilū redigere, nisi apposita alia causa secunda, aut operatione contraria: & ita non posset corrumpere, aut destruere calorem in ligno, nisi causa to prius frigore calori contrario: & manente causa secunda, & subiecto calefactionis, non posset Deus calefactionem tollere, aut impedire, nisi applicata priùs eidem subiecto causa frigefaciente, nec posset impedire aut destruere operationem voluntatis creatæ vlla ratione, cùm talis operatio solùm auferri possit posita causa contraria, quæ solū est opposita operatio ipsius volūtatis: hanc enim non potest Deus se solo producere, nec etiam potest produci à voluntate simul cum contraria operatione priori. Nec valet, si quis confugiat ad habitum, quia si Solu-
habitus sit acquisitus, nō pugnat cū tioni
actu contrario, & ita quanuis Deus occur-
producat habitum, non destruet ac- rit.
tum: & ita nō posset Deus destruere actum virtutis, quia cùm ille nō habeat aliam causam, quæ secum pugnet, & sit incompatibilis in eodem subiecto, nisi malum actum, & cum istum secundùm Durand. Dur.
Deus non possit immediatè causare, non poterit actū studiosum corrumpere, quę omnia absurda sunt.

Quod

Quod verò illa sequátur, si omnia accidentia (siue qualitates, siue actiones sint) non conseruentur immediatè à Deo, probatur, quia manente causa secunda, & subiecto alicuius accidentis, vt modo supponimus, non est intelligibile, quòd accidens destruatur, aut desinat esse, nisi apposita causa contraria, aut secum pugnante, vel ex defectu alicuius causę cõseruãtis; si ergo Deus (vt asserit Durandus) nullum habet concursum, aut auxilium, quo operationes secundarum causarum conseruet, sequitur, Deum quasdã earum non posse destruere, aut impedire, nisi appositis causis aut operationibus contrarijs: quasdam verò nullo modo impedire posse, quod est absurdum. Nec valet confugere ad annihilationem, quia (vt omnes etiã Theologi fatentur cum Anselmo, capite primo de casu diaboli) Deum aliquid annihilare, nõ est aliud, quàm illi non conferre, quod conferebatur priùs: & hoc rursus nihil est aliud, quàm subtrahere causalitatem & concursum, quorem illam conseruabat; si ergo non conseruat operationes secundarũ causarum, non habet concursum, quem ab illis subtrahat, & ita non potest illas annihilare. Ratio autem à priori conclusionis infra, solutione ad vltimum, in secũdo sensu quæstionis commodiùs ponetur. Interim confirmatur ex Aristotele 12. Metaph. text. 38. vbi dicit ab hoc primo principio, id est, ab hac prima causa, cœlum ipsum, naturamque pendere, id est, omnia entia naturalia: & 1. cœli 9. dicit intelligentias separatas, inter quas numerat Deum, omnibus rebus esse, & viuere communicare.

Dur. *Anſ.* *Conſ.*

Secunda conclusio. Prima causa immediatè, non solùm immediatione virtutis, sed etiam immediatione suppositi concurrit cum causis secundis ad agendum, & operandum. Pro quo aduerte, quòd agere immediatione virtutis stat dupliciter. Primo, per hoc, quod virtus agentis tãgat passum immediatè, & hoc est improprie, quia cõmune est omni agẽti, quod sua virtute attingat effectum. Secundo, quod agat virtute propria independenti ab alia, & sic soli Deo competit agere immediatè immediatione virtutis; & inter causas secundas, quanto aliqua est magis vniuersalis, tanto agit immediatius, & e contra. Aduerte secundo, quod Deus tribus modis dicitur esse in omnibus præsens ex Sancto Thoma 1. p. q. 8. ar. 3. scilicet, secundũ potentiam, præsentiam, & essentiam: Secundùm potentiam quidẽ, quia immediatè illi omnia sunt subdita, siue corporalia, siue spiritualia. Secundùm præsentiam, quia omnia habet præsentissima in sua cognitione, siue præsentia sint in tẽpore, siue futurã, vt 1. Periherm. cap. 8. dicebam. Secundùm essentiã autẽ, quia omnia per se ipsum producit, vt probatum est: patet ergo qualiter Deus agat immediatè immediatione virtutis. Quomodò verò etiã agat immediatè immediatione suppositi, aliter Ferrar. Soto, aliter & Caietanus sentiunt: sed Sotus parũ differt à nobis: Caietanus

2. Cõ. *Nota.* *Not. 2* *San. Tho.* *Ferr.* *Soto.* *Cae.*

ranus verò solùm ait, q̃ immediatione suppositi concurrit immediatè ad omnes effectus secundùm aliquid, quia ad effectus per creationẽ solus ipse secundùm omnia immediatè immediatione suppositi concurrit: ad effectus verò, qui producuntur per generationẽ, immediatè concurrit secundũ aliquid, quia omnes effectus generabiles & corruptibiles fiunt dependenter à materia, quam solùm Deus cõseruat, cùm fuerit producta per creationẽ, & non est generabilis, neq; corruptibilis, quæ pars est omnium substãtiarum generabiliũ, & corruptibiliũ, & in omnibus effectibus reperitur: secundùm ergo aliquid Deus immediatione suppositi causat in omni effectu: sed saltem quoad effectus accidentales non concurrit Deus hoc modo, quia materia non est pars illorum. Aliter alij dicunt, quòd solũ concurrit Deus hac immediatione ad effectus, quos se ipso solo producit, vt v.c. angelũ, vel animam rationalem. Quidquid tamen sit de hoc, existimo dicendum, quòd aliud requiritur, vt agẽs corporale immediatione suppositi operetur, quàm ad hoc, vt agens spirituale. Nam ad primũ, vt sic agat, opus est, vt per suã quantitatẽ tangat passum. Ex dictis enim cap. de quãtitate in Logica, nõ potest corpus alicubi esse, nisi per quãtitatẽ: vt autẽ agẽs spirituale dicatur agere immediate immediatione suppositi, satis est, quòd actio immediate procedat ab ipso, quia illa sola est ratio propter quam substãtia spiritualis est in loco (vt capite de vbi dicebam) operatio (inquã) transiens. In quo non placet Magist. Zumel, 1. p. q. 8. a. 3. dum negat Deo actionem propriã transeuntẽ, de quo statim.

Alio modo explicatur.

His positis probatur cõclusio. Primò, ex cõmuni sentẽtia omniũ Philosophorũ, dicentium Deũ esse vbique præsentem: per præsentiam colligunt, Deum agere immediate immediatione virtutis: ergo ex hoc quod sit præsens per essentiã, erit immediatus omnibus per suam subsistentiã: sed hoc est agere immediate immediatione suppositi: ergo. *Prob. cõc.*

Secũdò. Tota ratio, quare in effectibus, quos solus Deus producit, dicitur agere immediate immediatione suppositi, est, quia operatio trãsiens est ratio, propter quã substãtia spiritualis sit alicubi: sed quotiescunq; aliquis effectus producitur, etiã per generationem, & cum causis secundis, concurrit Deus per suam actionem, producendo, & cõseruando, vt concl. 1. probatum est: ergo illa sua actio, & operatio transiens erit sufficiens ratio, quare dicatur immediate agere ad illum effectũ, & esse ibi immediatione suppositi, quia nulla alia de causa dicitur Deus esse per suum suppositum immediate alicubi, sicuti corpus propter quantitatem: sed ratio entis in quocũq; producto à solo Deo potest causari: ergo in omni effectu agit immediate immediatione suppositi. Nec est difficile intelligere, quomodo & Deus, & creatura immediate immediatione suppositi attingant ad eundem effectum: quia creatura, si corporalis est, per quantitatem est ita immediata, & Deus per *Secũdo.*

per suã operationẽ. Vnde duo corporalia agentia non possunt attingere hac ratione eundem effectum, nisi potentia Dei absoluta, de quo lib. 4. q. 2. si vero sit spiritualis causa secunda, vt est angelus respectu intellectionis, etiam ibi ad rationẽ entis producendam immediatione suppositi se habet Deus: Angelus autem secundùm aliam rationem, de qua infra: vnde etiam duo Angeli non possunt immediatione suppositi eundem effectum attingere, quia quemadmodum duo corpora per quantitatem expelluntur ab eodem loco, ita angeli per suam actionem transeuntem: quam cum illis quæstio. 52. concedat Zumel propriè, non debet illam Deo negare, cum in ratione spiritus, & effectus producti corporei, eadem sit ratio in vtroque: quid autem sit transiẽs actio, & immanens, capite de Actione in Logica satis explicui.

Ad-uerte.

Zum.

Ad. Ad argumenta in principio. Ad primum nego, quòd cum causa secunda operatur, Deus non concurrat cum illa, eadem actione: quamuis enim causa secunda immediatè, & perfectè operetur, necessarius est concursus Dei: quia licèt calefactio secundùm perfectionem propriæ speciei non excedat perfectionem caloris, qui est ratio agendi igni calefacienti, ideò tamẽ propter concursum causæ secundæ operantis per calorem, necessarius est concursus Dei, quia est causa prima & vniuersalissima: quodcunque enim ens habens esse per participationẽ, pendet essentialiter ab ente per essentiam, ita vt sine illius concursu, & auxilio, nec possit conseruari in suo esse, nec etiam deduci de non esse ad esse: cùm ergo constet, actiones secundarum causarum esse entia per participationem, necessariò dicendum est, non solùm causari à particularibus agentibus, sed etiam in esse, fieri, & conseruari pendere à primo agente. Ad aliud respondetur, quòd quamuis actio secundæ causæ procedat immediatè, & perfectè à creatura, procedit etiam immediate & perfecte à Deo: ab hoc quidem, tanquam à causa vniuersalissima, quæ à nulla alia pendet, sed omnes aliæ pendent ab ipsa: à creatura vero, vt à causa particulari, quæ intrinsece pendet à Deo, tanquam à primo fonte essendi, & operandi. Ad probationem consequentiæ dico, quod adæquata ratio, propter quam idem effectus sit productus, ac proinde eadem actio, aut productio sit immediate, & perfecte à pluribus causis, non est, quod in illis sit vna numero virtus causandi, aut producendi, sed aut quod effectus pendeat ab vna causa, vt à particulari: ab altera vero, vt ab vniuersali: & quia in spiratione Diuina non sunt duo principia, vnum particulare, & alterum vniuersale, ideo in duobus suppositis Diuinis necessaria fuit eadem numero virtus spiratiua ad producendum Spiritum Sanctum: & quia in causis adæquatis negatio est causa negationis, sicut affirmatio affirmationis, negandum est ideo lumen aeris, aut tractum lapidis non esse a pluribus lucernis, & a pluribus trahentibus immediate & perfecte,

Notabilia.

Resp.

Ad probationẽ.

co

eò quod in illis non sit eadem numero virtus, sed quia neque agentia habent eandem numero virtutem, nec vnum pendet in operando ab alio, sicut particulare ab vniuersali.

Ad. conf. Ad primam confirmationem dico, quòd sicut in causis efficientibus est subordinatio, ita in finalibus, & quia vt Deus est primum efficiens, ita & vltimus finis, & alij fines sunt subordinati Deo, sicut alia agentia particularia. Vnde, sicut ad actionem omnium creaturarũ concurrit effectiue Deus, sic etiam mouet bonitas creaturæ, prout ordinatur ad Deum, vel verè, vel apparenter.

Sed dices, Deus nõ est finis proximus, *Rep.* sed vltimus: ergo neque efficiẽs proximum, sed remotum. Respondetur, quod aliquarum rerum, sicut creaturæ rationalis, non dubiũ, *Solu.* quin sit finis proximus, & etiã omnes res ordinat ad seipsum Deꝰ proximè: finis enim proximus vno modo dicitur quasi medium ad alium ordinatum: alio modo tanquam proximè intentus ab aliquo agente; quamuis ergo Deus non sit finis proximus primo modo, quia non est medium ad alium, est tamẽ proximus secundo modo, quia per ipsam actionem Dei Deus intẽdit proximè se ipsum manifestare.

Ad. conf. Ad secundam cõfirmationem, motio Dei necessaria est in voluntate, quam non violentat, sed seipsum attemperat pro cõditione causæ secundæ, vt cap. 8. primi Periher. *Ad 3.* late dictum est. Ad tertiam dico, quod diuerso modo cõcurrit Deus cum causis secundis: quibusdam enim solo cõcursu generali, id est, auxilio debito suæ naturæ: aliis autem speciali concursu, id est, vltra debitum naturæ concesso ad specialem finem, vt est gratiæ, &c. Si quæras, quod est maius auxilium illud, quo concurrit cum causis secundis, an illud, quo cõcurrit se solo. *Quæst.* *Resp.* Respondeo, quod iste concursus potest considerari, & ex parte Dei, & sic est ipse Deus alio modo, vt recipitur in creaturis, & sic est maius, vel minus secundum diuersitatẽ effectus. Dico ergo, quod cum Deus se ipso immediatè aliquid operatur, maior est concursus, quã cum illud idem facit cum causis secundis: quia illud facit id, quod ab vtraque causa aliàs fieret, & ita est maius saltem intẽsiuè, quia est maioris virtutis: quanuis possem dicere, quod cum concurrit cum causis secundis, est maius extensiuè, quia se extendit ad plura, scilicet, & ad effectum productũ, & ad motum causæ secundæ.

Ad secundum argumẽtũ, quod pro sententia Durandi fecimus, vt *Ad 2.* respondeamus, videndus est difficilis ille secundus sensus. An, scilicet, quãdo vnus effectus procedit à pluribus causis, necessarium sit, vt ipsis diuersis causis correspõdeant in effectu diuersæ rationes, secũdum quas ab illis causatur, ita vt licet effectus causetur immediatè ab vnaquaque causa, aliqua tamen ratio sit in eo, secundùm quam modo aliquo causetur ab vna causa, quo nõ ab alia. Sanctus Thomas 1. parte, quæstione 104. art. 1. agens de conseruatione

seruatione causarum à Deo, tenet partem asserentem, dicens aliqua esse agentia, quæ causant effectum secundùm fieri, non autem secundùm esse: vt in artificialibus ędificator causat domum secundùm fieri, nō autem secundùm esse, eo quod esse sequitur formam, scilicet compositionem, & ordinem partium, qui consequitur virtutem naturalem earum rerum, quibus constat domus, non secus quàm forma cibi consequitur virtutem earum rerū, ex quibus factus est: sed solum ædificator causat fieri ipsius domus, secundum quod coniungit partes, secundum quas forma domus coalescit, & esse illius: in naturalibus etiā agens, quod immediatè non causat formam effectus vt talem, non causat ipsum effectum secundum esse,
Sec. sed tantum secundum fieri. Secundo infert ex ijs, quod inter agētia, quæ sunt eiusdem speciei cum effectu (quales sunt causæ vniuocæ) agens non potest causare formam effectus immediate in quantum talem, quia aliàs posset causare propriā formā, quod implicat. Quod autē sequatur, probat. Quia si agenti vt proprius, & adæquatus effectus respondet ratio talis formæ, cum eadem ratio, quæ est in effectu, sit in ipso agente, sicut causat formam effectus, causabit propriā. Et hinc est, quod quando Socrates generat Platonem, non causat directe & per se formam Platonis, sed humanitatem: secus (vt modo inferebamus) causaret propriam: & ita habet vt directe solùm causet Platonem secundùm fieri, non secundùm esse. Tertio docet, quod quia agentia, quæ non habent effectum *Tert.*
eiusdem speciei, vt sunt causę æquiuocæ, possunt producere formam effectus in quantum talē, ideo possunt esse causæ ipsius effectus, non solùm quantum ad fieri, sed etiam quātum ad esse, quod sequitur formam, quam per se, & immediate causant: ex quibus nascitur discrimē inter effectus, vt pendent à causis vniuocis, & vt ab æquiuocis: quia effectus causæ vniuocæ, qualis est calor in aqua productꝰ à calore ignis, manet in subiecto, transacta calefactione: effectus vero causæ æquiuocæ, quale est lumen aeris productum à luce Solis, nec momē to temporis durare potest in aere, trāsacta illuminatione Solis. Ratio vtriusque est, quia cùm effectus pēdeat à causa ea ratione, qua causatur ab illa: sicut effectus causę vniuocę est ab ea secundum fieri, & nō secundum esse: ita, cessante causatione, cessat fieri, non tamen cessat esse: quia vero effectus causę æquiuocæ est ab ea, & secundum fieri, & secundum esse, cessante causatione vtroque modo, cessat effectus. Vltimo deducit Sanctus Thomas rationem à priori, propter quam omnes creaturæ, & causę secundę pendeant à Deo, non solum in fieri, sed etiam in esse, & conseruari, quam nos pollicti sumus in fine probationis 1. concl. Ea autem est, quia cùm Deus habeat esse per essentiā multo pręstantius, quàm Sol habet lucem per suam naturam, quodcunque esse, quod in ipsis creaturis per participationem reperitur, multo

San. *Tho.*

essentialiùs pendet à Deo, quàm lumen aeris à luce Solis: & ita multò magis implicat, quòd esse participatum cõseruetur in aliqua creatura aliquo momẽto tẽporis, absq; eo, quod Deus illud conseruet, quàm quòd lumen conseruetur in aere sine illuminatione Solis, aut cuiusuis alterius corporis lucidi.

Ex quibus omnibus apertum relinquitur, quomodò secundùm
S.Th. sententiam Sancti Thomę, effectus ita causẽtur à diuersis causis, vt propter diuersitate causarum debeant in effectu assignari distinctæ rationes, quarum quælibet per se, & directè causetur à propria causa: V.c. in igne producto, fieri illius per se, & directe causatur ab hoc igne generante, qui non causat formã ignis producti secundùm se, sed coniunctionem illius cum materia: ratio vero ignis directe fit à causa, quæ nõ est ignis, qualis est vniuersalis causa, v.c. cœlum. Ratio denique entis per
S.Th. participationem causatur per se, & directe à Deo, qui est ens per essentiam. Et hac ratione Sanctus Thomas, 1.p. quæst. 45. art. 5. ad primum docuit, quòd diuersis rationibus in effectibus debẽt assignari diuersæ causæ, quod inquirebat secundus sensus quæstionis.

Sed tamen quamuis hęc veritas
S.Th. sit à Sancto Thoma docta, cum hoc tamen non desunt inter eius Expositores, qui eius nominis obliti, vel eius nomine dissimulato, contendant hanc doctrinam falsam esse.
Arg. 1. Primo, quia Arist. hic, cap. 2. ad finẽ, ita accommodat rationes formales causarum rationibus effectuum, vt vniuersales causas reddat vniuersalibus effectibus: & ita (inquit) effectui singulari respondet causa singularis, & rationi generis in effectu vult respondere rationem genericam in causa, & specificam specificæ: falsum ergo est, quod agens vniuocum non ita causet proprium effectum, vt cuicunque rationi effectus correspõdeat per se propria ratio in causa. Secundò, quia quando ignis producit ignem, non tantùm causat coniunctionem formæ totalis ipsius ignis cũ hac singulari materia, sed etiam per se causat ipsam rationem formalẽ ignis; falsum ergo est secundum dictum Sancti Thomæ. Antecedens patet, quia quando Deus cum igne concurrit, ideo producit ignem, & non aquã: & quando concurrit cũ aqua, ideò causat aquam, &c. quia operatur secundum exigentiam secundarum causarum: inter quas ignis natura sua determinatus est ad producendum ignem sibi similem, & similiter aqua ad producendam aquam &c. Vltimò, quia ex eo, quòd causa vniuoca per se producat formã effectus sibi similem in specie, non sequitur, quod producat propriam formã, vt S. Thomas intulit in sua ratione: neque enim ex eo, quòd ignis producat ignem inquantum talem, & ita per se causet rationẽ formalem ignis, sequitur quod causet omnem ignem: sicuti ex eo, quòd Deus creando producat aliquod ens inquantum ens, non sequitur quòd illa productione producat omne ens. Sicut ergo ad hoc, vt Deus verè dicatur producere ens, inquantum ens,

Sec.

Tert. et vlt.

ens,satis est,ꝙ producat aliquod singulare entis secundùm omnem entitatem,quam habet:ita,vt ignis verè dicatur producere ignem inquantum talem,ac proinde per se causare formam ignis,satis est,vt causet aliquod singulare ignis secundùm rationem formalem ignis, quæ in eo reperitur.

Eandem veritatem,& doctrinã S. Thomę tribus alijs obiectionib⁹ longè difficilioribus impugnauit (quod magis est) Caietanus ipse articulo 4.vbi suprà,nec tamen propter illas deseruit suum authorem.

Caie.

S.Th. Obie. 1.

Prima est contra id, quod Sanctus Thomas negat,causam(scilicet)vniuocam per se causare directè,& primo formam ipsius effectus.Contra hoc est,quod agens, præcipuè vniuocum, habet producere sibi simile:ergo ex natura sua habet causare in effectu formam eiusdem rationis cum propria.Tenet consequentia, quia forma effectus est fundamentum similitudinis, quam ille habet cum propria causa.Vnde producta semel forma effectus, cessat actio assimilationis. Secunda ratio cõtra illud tertium, quod asseruit S.Thomas, quod vt aliquod agens producat formam effectus vt talẽ, ac proinde directè causet esse, ꝙ sequitur talem formam, & vere dicatur producere effectum quoad fieri, & quoad esse, non debet habere formam eiusdem rationis cũ forma effectus,sed debet esse agens æquiuocum. Contrà, quia artifex causat in statua propriam rationẽ formalem inquantum talem: & similiter medicus causat sanitatem, cùm tamen neuter eorum causet has formas,quantum ad esse, sed solùm quantum ad fieri: ergo in alijs agentibus æquiuocis effectus non pendet à causa quãtum ad esse, sed solùm quantum ad fieri.

Sec.

Vltima ratio contra rationem, qua colligit Sanctus Thomas,quod ex eo, quod agẽs vniuocum causaret formam effectus, causaret propriam in se ipso. Contrà est, quòd quoddã principiũ,cui innititur ista ratio,scilicet:Producẽs aliquam formam vt talẽ,producit eam vbicunq; est,est falsum: ergo ratio est inefficax. Antecedens patet. Quia corpora cœlestia causant in corporibus inferiorum rationem formalem corporis & substantiæ, non tamen causant talem rationem in se ipsis.Tum etiã, quia hoc principio destruitur axioma ab omnibus philosophis receptũ: Simile producit simile.Nam si agit sibi simile, ergo prius, quam agat, habet formam, quæ est fundamentum assimilationis:si verò eius actiuitas ad productionem similis, necessario requirit,ꝙ ponit producere eandem formam,vbicũque sit, sequitur quod non supponat formam, quia est fundamentum assimilationis. Nec enim supponit id,cuius est productiuum: quare hæc contradictio destruit principium,in quo ratio Sancti Thomæ fundatur.

Tert. S.Th.

Aduertẽdum.

Vt istas obiectiones soluat Caietanus, notat vbi suprà, §. Ad primum,quod quando S. Thomas dixit aliqua agentia causare effectus tantùm in fieri, non autem secundùm esse, & quod causæ vniuocę

Caie. S.Th.

non causant formam effectus vt talem, & ita neque esse, quod consequitur illam formam, consulto addidit illã particulam, directè. Nec enim potuit, nec voluit negare, quòd causæ vniuocæ in effectibus causent esse, & rationem formalẽ: quia cùm fieri, non sit aliud, quàm acquirere esse, agens quod causat fieri, necessario causat esse: & cùm fieri, verbi causa, ignẽ, nõ sit aliud, quàm acquirere rationem formalem ignis, non potest agens causare ignem secundùm fieri, nisi causet etiam formam ignis, & esse, quod illam consequitur. Solùm ergo voluit distinguere modos, quibus diuersæ rationes in effectibus causantur à diuersis causis, cùm dixit, effectum agentis vniuoci directè causari ab illo tantùm secundùm fieri, effectum verò agentis æquiuoci, quale est lumen respectu Solis, causari ab agente directè, non tantùm secundùm fieri, sed etiam secundùm formam, & esse, quod illã consequitur.

Ad 1. obie. Quibus positis, ad primam obiectionem respondeo, quòd cùm rationes vniuersales effectuum secundùm omnes philosophos non causentur directè, sed indirectè, ad causationẽ (scilicet) rei singularis, quã-

Arist. do Aristoteles eo capite docuit, effectibus vniuersalibus debere accommodari vniuersales causas, loquitur de rationibus effectuum, quæ non directè, & primario causantur, sed secundario, & indirectè, quibus verum est respondere rationes vniuersales in causis, quæ tantum indirectè, & secundariò causant: hoc autem nõ pugnat cum doctrina Sancti Thomæ, qui tantùm (vt explicuimus) loquitur de ea ratione, quam secunda causa primò, & directè attingit in effectu, quæ in agentibus vniuocis tantùm est fieri: non tamen negat secundariò, & indirectè attingi totam rationem formalem effectus, & omnes eius gradus, quibus nihil prohibet comparari eosdem gradus in causa, vt illos comparauit Aristoteles. ¶ Ad secundã dico, quod quando ignis producit ignem, causat fieri ipsius ignis geniti, & etiam eius formam, & esse, quod illam consequitur, sed diuersimodè: quia vnũ primo, & directè: alterum verò secundario, & indirecte. Nec verum est, quod Deus concurrat cum igne generante ad hoc, vt ipse ignis, etiã vt motus à Deo, directe & primo causet rationem formalem ignis geniti, & esse, quod illam sequitur: sed Deus tantum dicitur operari cũ causis secundis iuxta earum exigentiam, quia concursus Dei modificatur, & determinatur secundùm genus causæ materialis in ipsa causa secunda: quemadmodum enim causa secunda, aqua (verbi causa) natura sua determinata est ad attingendum directe fieri alterius aquæ, scilicet coniunctionem formæ aquæ cum eius materia: ita Dei concursus directe & primo nõ tantum attingit fieri aquæ genitæ, sed etiam totam rationem formalem aquę, & esse, quod illam consequitur, & permanet, transacto fieri.

Ad 2.

Ad tertiã obiectionẽ cõmodiùs *Ad 3.* rei-

respondebitur,cùm soluemus postremam, quam fecit Caietanus: ad cuius primam obiectionem dicendũ est, quod vt verum sit axioma, quod inter philosophos vulgo circunfertur(quod(scilicet)agens,præsertim vniuocum, agit sibi simile secundùm formam,quæ est illi ratio agendi)satis est quod tale agens indirectè, & secundariò producat formam effectus, in qua fundatur similitudo, nec enim in ipso axiomate posita est particula, directè. *Caie.*

Ad 1. Vel secundò respondetur cum ipso Caietano, verũ esse axioma, ita vt immediatè, & de omnibus agentibus intelligatur, non tamen eodẽ modo in omnibus:sed in æquiuocis,quod agens immediatè producit sibi simile,& quantum ad fieri,& quantum ad esse, intellige,immediatione virtutis: non enim omnia æquiuoca agentia possunt immediatione suppositi attingere effectum,vt patet in cœlo: in vniuocis vero etiã agens immediatè producit simile, non tamen quantum *Ad 2.* ad esse,sed quãtum ad fieri. Ad secundam Caietani dicendum,quod eodem modo verum est, artificem non causare formã statuæ inquantum talem,neque etiam medicum formam sanitatis, sicut dixit Sanctus Thomas, in artificialibus formam domus non causari directè & primo vt talem, ab ædificatore, & in naturalibus formam ignis vt talem,non causari directè ab igne generante. *Caie.* *San. Tho.* *Ad uerte*

Aduerte tamen,non negare Sanctum Thomam, non per se causari ab ijs agentibus,ita vt existimet causari ab illis per accidens(cõstat enim nihil istorũ causari per accidens ab ijs agentibus)sed sumpsit hoc loco particulam,per se,vt distinguitur contra,per aliud, qua ratione est idem quod,per se primo, vt dixi primo Poster.capit. 4.& ita in proposito illud secundùm Sanctum Thomam,causat per se,à quo effectus immediatè, & non ratione alterius,necessario dependet:& quia sic pendet effectus secundùm fieri ab agẽte vniuoco, dixit,quod secũdùm fieri per se causatur ab illo: quia vero secundùm formam, & esse,quod illam consequitur, effectus non pendet ab agente vniuoco primò & immediate,sed medio fieri,ideo dixit effectum secundùm formam, & secundùm esse non causari per se ab agente vniuoco. Agẽtia vero æquiuoca quia producunt formã effectus per se primo inquãtum talem,ideo effectus ipsi, quos causant,pendent ab illis,secundùm fieri,& secundùm esse,quod permanet, transacto fieri. ¶ Ad tertiam obiectionem Caietani concedendum est, rationem Sancti Thomæ fundari super principium,quod ibi adducitur:negandum tamen est illud esse falsum, si rectè intelligatur:debet autem intelligi de causa & effectu,quatenus in causalitate, & dependentia se respiciunt per se primo,ita vt effectus per se primo habeat dependentiam à tali causa, & causa per se primo sit productiua talis effectus.Hoc autem modo intellectum principium, cui innititur Sanctus Thomas,non solùm est verum,sed & per se notum.Num,si humanitas Platonis geniti per se *Ad 3.* *San. Tho.*

d.20.quæst.1.ad 3. oppositum sensérit,scilicet,quòd implicat.

1.Cō. Arist. Prima conclusio. Naturaliter id fieri non potest.Ita Arist.5. Metaph.text.2.dicens: Accidit multas eiusdē causas esse,vt statuæ statuarius,& æs:sed nō eodem modo:sed hoc quidem,scilicet æs,vt materia: illud vero,scilicet statuarius,vt vnde motus,id est, vt causa efficiens. Themist. Alb. Idem ait 2.Physic.& Themistius,& Albert.& authores primæ & tertiæ opinionis:& ita hæc conclusio est contra secundam opinionem.

Pr.1. Probatur primo, quia saltem agentia corporea, quæ producunt effectus diuisibiles, non possent naturaliter æque applicari passo:atq; adeò,absolute loquendo, non poterunt producere effectum eundē numero ex defectu prædictę applicationis.Dixi, effectus diuisibiles, quia de anima rationali, & de alijs quibusdam(si fortè dantur aliquæ indiuisibiles) non vrget hæc ratio: possent enim duo equi v.g.partialiter disponere materiam, è qua sic dispositā in instanti educeretur anima equi, quæ si indiuisibilis est, quod attinet ad hoc argumentum, posset totaliter ab vtroque educi è potentia materię.

Sec. Secundo ergo probatur conclusio:quia natura abhorret superfluū, quale esset,quod idem numero effectus totaliter esset ab illis duabus causis,cùm quæuis sola non minùs sufficeret,quam vtraque.

Tert. Tertio à priori, Effectus est vnus numero, quia producitur in hac numero materia,in hoc tempore,ab hoc numero agēte:ergo idem numero effectus non cōtinetur in causis numero distinctis. Id ipsum confirmatur,quia si hic & nunc applicem manū huic igni,certè alius numero calor producetur, ac si applicuissem alteri igni: & etiam trāsacto hoc tempore, vel instanti, si iterum applicem, producetur alius calor numero distinctus: in causis ergo numero distinctis, & non subordinatis non continetur idem numero effectus,atque adeo nec potest produci ab illis.

1.Ob iect. Obijcies primo.Si duo agentia constituerentur à Deo mutuò se penetrātia prope aliquod passum summè dispositum ad illorum formam recipiendam, relicta suæ naturæ,producerent vnā numero formam vt causę totales: quia se mutuò penetrare, non impedit illarū actiuitatem; & tūc non est cur vna agat in vnam partem materiæ, altera in alterā. Nec potest dici, quod vna cessat,altera non:ergo non posse produci vnum numero effectū à duabus causis totalibus, non repugnat,saltem ex eo quod indiuiduatio effectus per se sumatur à causa,sed repugnat per accidens in agentibus,corporeis, eo quod hæc nō possunt esse ęquè approximata.

Sec. Secundò, Potest quis operari propter duos fines totales non subordinatos, v.c. ambulare propter sanitatem,vel propter vidēdū amicum.Cur ergo non potest idem effectus esse a duobus efficiētibus,sicut à duobus finibus?

Tert. Tertiò,Michael,& Gabriel possunt simul detinere rotam, vt causæ totales, v.c,si quiuis imprimat totum

totum impulsum requisitum ad illam detinẽdam, ne moueatur.

quæst. Quartò, Vna numero relatio, in opinione Diui Thomæ, pendet totaliter à duobus terminis: quia pater v.c. vna numero paternitate refertur ad plures filios. Cur ergo similiter vnus numero effectus pẽdere non poterit à pluribus causis totalibus?

Adu. Lane. Ad primũ Iauell. ait, quod tunc illa duo agentia mutuò se penetrãtia nõ agerẽt, ne sequeretur quoddam ingens absurdum in natura, quòd vna materia reciperet duas formas eiusdem speciei: sicut alij affirmãt, quod globus igneus positus in medio centri, & cui vndique pateret aditus ad suam sphæram, non moueretur, quia deberet fieri diuisio illius ignis in omnem partem, quod est impossibile: non enim est maior ratio, cur hac, quàm illac moueatur. Hæc solutio à multis iudicatur incredibilis, & meritò, absolutè prolata. Sed respõdetur, quòd si Deus illa duo agentia omnino relinqueret suæ naturæ, mihi certum est, quòd non agerent, nec ille ignis moueretur, & sic in alijs, & (vt dixi suprà) id mirum videri non debet. Nam si experimur, quòd entia naturalia habent motus cõtrarios priuatę inclinationi naturali (vt quòd aqua ascendit, & aer descendit) ne vacuum, quod est absurdum in natura, sequatur: quid mirum si suspendãt propriam actionem, quando, si agerent, sequeretur, quòd eadẽ materia afficeretur duabus formis eiusdem speciei, quod absurdissimũ est? Confirmo, quia aqua non producit motum naturalem, sed illum suspendit, remanens ipsa suspensa, vt vitet vacuum. Posset aliquis affirmare, quòd vnus ignis ex illis duobus cederet alteri, ad hoc vt sequeretur effectus eiusdem speciei cum vtroque, quem quisq; appetit ex natura sua: quæ solutio nõ mihi displicet omnino: cùm tamen quiuis illorum magis appetat producere illum effectum indiuiduatum à se ipso, quàm ab alio agẽte, non apparet vlla ratio in proprijs naturis illorum ad hoc, vt vnus cedat magis, quàm alter. Respondeo ergo, quod tam in illo casu penetrationis, quàm cùm in natura contingunt aliqui casus, in quibus ipsa natura non habet vires ad vitãda omnia absurda, tunc pertinet ad authorem naturæ vniuersò præsidentem, specialiter illam dirigere, quæ tunc est anxia & dubia: quę directio illa erit, quæ conformior est naturis rerum, & minùs miraculosa: talis autẽ videtur esse in casu proposito, si Deus concurrat partialiter cum illo vtroque agente, ita vt concursum, quem tribueret vnicuique, si alterum ab altero esset separatum, illum partialiter vtriq; partim vni, partim alteri tribueret. Ad secundum, Marsil. 1. de Generatione, quæstione 8. ad 9. concedit Antecedens in finibus operantium volũtariè, Albert. concedit illud vniuersaliter, quia (inquit) fines influunt aliquid in effectum. Sed respondetur primo, illos duos fines concurrere partialiter: fieri enim nequit, vt, propositis duobus finibus non subordinatis, electio non fit vehementior,

Resp. authoris.

Conf.

Ad 2.

Resp.

mentior,& intensior propter vtrũque,quam propter alterũ tantùm,
Resp. 2. loquendo naturaliter. Nam certè, qui appetit hoc, & illud diutiuè, magis appetit vtrumque,quam alterum.Secũdo respondetur, quod fortè ibi est duplex actus electionis (de quo alibi) quiuis causatus à diuersa intentione diuersi finis.

Ad tertium respondeo, quod
Ad 3. illi duo Angeli imprimerét distinctos impulsus partiales, ratione quorum illa rota esset immobilior duplo magis:sicut si mouerent illã velociùs, duplò magis moueretur, quàm si vnus tantùm illam detineret,aut moueret.

Ad quartum quidam dicunt,
Ad 4. quòd illa relatio partialiter terminatur ad vnumquemque terminũ, quia magis extenditur ad plures, quàm ad vnum: sed certè in illa opinione Diui Thomæ fatẽdum est, quod pater tota sua relatione refertur ad quemque filium: & extendi ad plures,non est per hoc,quod illa relatio in se immutetur.Respondetur ergo,negando consequentiam, quia in opinione Diui Thomæ, licèt relatio specificetur à termino, non tamen indiuiduatur, quia ad terminos numero distinctos sufficit relatio vna numero.

Secunda conclusio sit.Quod in
2. Cõ prima conclusione dixi fieri nõ posse naturaliter, id non implicat contradictionem.Ita authores tertiæ opinionis.Nec oppositum sensit Sanctus Thomas locis citatis pro prima
San. Tho. opinione: nullũ enim verbũ dicit, vbi significet se loqui de potentia absoluta,imo 3.p.q.67.art.6. docet, quod plures simul,quiuis, vt causa totalis,possunt baptizare vnum,& eundem,& conferre vnicum numero Baptismã,& q.82.a.2.docet, quòd similiter possunt plures consecrare vnam numero hostiam, vt fieri solet in sacerdotũ Ordinatione: & hæc sit prima ratio pro conclusione. Respondent quidam, ꝙ Deus tunc non concurrit tanta virtute cũ quouis illorum,ac si seorsum ab illis operaretur, vt nos diximus de concursu,quẽ Deus præstaret duobus agentibus mutuo se penetrãtibus.Cõtrà,nam(vt docent prædicti Theologi supra) quiuis illorũ baptizantiũ, & consecrantium debet operari independẽter ab alijs,aliàs nihil ageret,quia ex natura institutionis baptismi, & consecrationis peritur, quod quiuis agat, vt causa totalis:ergo ex vi talis institutionis Deus concurrit cum quouis illorum,vt cum causa totali: ergo præstat totalem concursum. Quo rãdã resp.

Secundo probatur conclusio:
2. Pro. Posset Deus facere, vt duę formæ, quæuis totaliter, eandem materiã, seu subiectum informaret: quid enim implicat eandẽ materiam informari duplici forma ignis,seu duplici calore vt octo? ergo similiter id potest fieri in causis efficientibus.

Tertio secũdum Theologos eũ
Tert. San. Tho. S.Tho.3.p.q.4.a.6.omnes tres personæ diuinę possent suppositare,& sustentare, quæuis totaliter, eandem numero humanitatem,sicut modo suppositant Diuinitatem,ita vt omnino, & æquè perfectè esset suppositata in quæuis,atque in omnibus.

Quarto

quar to. Quartò causa vniuersalis, & particularis producunt cũdem numero effectum, quęuis totaliter in suo genere: ergo non implicat, eundẽ numero effectum contineri totaliter in causis numero distinctis. Obijcies, Simili argumẽto probaretur, *Obie.* id posse fieri naturaliter. Respon- *Solu.* detur, quod non ita est: sed argumẽtum probat, quod, non posse id fieri naturaliter, non prouenit ex eo, quòd multiplicet absolutè loquẽdo, sed ex eo, quod (vt docuimus) quæuis causa particularis appetit naturaliter producere effectum sibi similem, quãtum fieri potest, atque adeò sibi similẽ in individuo: quæ maior similitudo est, quã specificarsic enim magis conseruat suũ proprium esse, & hac ratione appetit effectum individuari etiam ab alia: at causa vniuersalis vt sic, licèt intendat sibi simile quodammodò (vt dixi supra) tamen absolutè intẽdit producere effectum similẽ causæ particulari: tũc enim immediatiùs consulit bono causæ particularis, quã proprio, & ita particularis, & vniuersalis non intendunt diuersos fines immediatos, sed eosdẽ eodem modo, quo causæ diuersi generis concurrentes ad eundẽ effectũ.

Arg. 1. contra cõclas. Contra conclusionem est primum argumentum, Effectus est totaliter ab hac causa: ergo nullo modo est ab altera. Nego consequentiam, aliàs eodem modo concluderet, quòd si est totaliter à causa particulari, non est à causa vniuersali. Particula ergo (totaliter) potest sumi dupliciter, id est, ita ab hac, & nõ ab alia: & sic nego Antecedens: vel non partialiter ab hac, & nego consequentiã. Dices: Ergo, secluſa hac causa, nõ fiet effectus: nego cõsequentiam, quia sufficiẽter producitur à quauis. *Sec.* Secundũ argumẽtũ est huiusmodi: Effectũ productum ab vna causa nõ potest postea alia eundẽ producere: ergo nec simul poterat. Primo nego cõsequentiã: pòst enim inuenitur subiectũ in actu, & nõ in potentia, secùs quãdo simul agebat cũ alia. Secũdo nego antecedens, loquendo supernaturaliter, vt dicã infrà. Tertiũ argumẽ- *Tert.* tum est, Ergo aliquid influit vna, & *Solu.* nõ alia, sunt enim distinctæ actiuitates: ergo effectus nõ est totaliter à quauis. Cõfirmo, quia, vna sublata, aliqua actio tollitur, atq; adeo aliquis effectus. Respondeo, argumentũ supponit falsum, actionem, videlicet, esse quid distinctum ab effectu producto: & simili argumẽto probaretur, non posse eundem effectum totaliter esse à causa vniuersali, & particulari: quo autem pacto ex agente fiat non agens, per hoc tantùm, quod effectus alterius non pẽdeat ab illo agẽte, dixi quęst. de motus termino. Argumentũ 4. est: *quar to.* Effectus est vnus numero, quia ab vno numero agente, vt probauimus ratione 1. concluſ. ergo, &c. Quidam respondent, quod effectus qui produceretur ab illis causis totalibus, *Resp.* esset numero distinctus ab his, si produceretur seorsum à quauis illarum: quæ solutio est omnino falsa, quia tunc ille effectus aliquã rationem individualem participaret ab vna, quã non ab alia: ergo nõ esset totaliter à quauis, sed partialiter.

Respõ-

Solu. Respondetur ergo, argumentũ tantùm probare, id non posse fieri naturaliter, vt dixi argumento quarto pro secunda conclusione.

3. Cõ. Tertia conclusio. Effectus, qui in hoc instãti productus est ab hac numero causa, non potuisset naturaliter produci ab alia numero distincta. Ita Marsil. 1. de Generatione, quæst. 8. concl. 2. & 2. Sententiarum, quæst. 2. art. 2. concl. 8. Soncin. Iauell. Capreol. & Ferrar. vbi suprà, Niph. 5. Metaph. quæst. 1. Colligo ex S. Tho. quodlib. 5. ar. 8. vbi ait, quod si duraret status innocentiæ, non producerentur ijdem omnino homines, qui nunc producuntur, quia in primo statu vnus homo non habuisset plures vxores, nec nascerentur hi, qui nunc ex adulterio, & fornicatione, ita vt eadem persona, & haberet filios legitimos, & illegitimos: atque adeo nec nascerẽtur horum filiorum filij. Hæc cõclusio patet ex tertia ratione posita pro prima conclusione, quę non videtur spernenda, licèt Fonseca 1. Metaph. quæstio. 3. sect. 8. doceat, quod cur potiùs hic numero gradus caloris, hic equus, &c. magis ab hoc agente producatur, si causæ secundę quærantur, nulla ratio prorsus est, & ideo in ijs, vbi ratio ex causis secundis reddi non potest, recurrendum est ad diuinæ voluntatis determinationem, prædefinitionẽq;. Secũdo, aliàs idem numero effectus posset naturaliter bis produci: quia si nõ est diuersus, eo quod sit à diuersis agentibus, nec erit ex eo, quòd fit in diuersis temporibus, vel subiectis. Obijcies primo, Nõ ne pullum, quem eduxit hæc gallina, eundem numero eduxisset altera, quæ illi ouo incubuisset? Marsil. id concedit, & tunc concedit, quod gallina educens, vt sic est causa per accidẽs pulli, & reuera ita est. Nam (vt fertur, & videtur rationi consonum) si aliud animal specie diuersum, v.c. anser, foueret illa oua, educeret pullos eiusdem speciei, ac educit gallina: quod si gallina influit in illum effectum, tũc ait Albert. erit diuersus, saltem quoad illum partialem effectum. Dices secundo. Eadẽ ima go, quæ producta est ab hoc artifice, potuisset esse producta ab alio: ergo similiter potuisset contingere in agentibus naturalibus. Respõderi primo solet, concedendo Antecedens, quia ibi artifex nihil ponit, sed applicat. Iterum respondetur, & meliùs, quòd figura resultãs ex illa applicatione, esset numero diuersa, sicut ars & exemplar, quæ sunt principia effectiua illius, sunt numero diuersa.

Sec.

Obiectio.

Confirmo, quia cùm destructa domus reædificatur, consurgit figura numero distincta: nec enim naturaliter potest eadem numero omnino redire, quæ corrupta est: ergo ex eo, quod figura consurgat ex illa applicatione, non sequitur, quod sit eadem numero.

Dices tertio, Effectum productum ab vna causa, eundem numero potest alia conseruare; ergo & potuit eundem producere, cùm cõseruatio, & productio non distinguantur. Nego consequentiã, quia quando causa passum sibi approximatum inuenit in actu eiusdẽ speciei

3. Obiectio

ciei cum eo, per quem agens est in actu, tũc non potest agere, quia nihil agit nisi in id, quod est in potẽtia ad actum similem ei, quo agens est in actu: cùmque quauis causa appetat dari sibi similia in rerum natura, & tunc non possit producere effectum, quasi è proprijs visceribus manantem, & similem non modò in specie, sed etiã in individuo, conatur conseruare effectũ, quem inuenit sibi similem in specie.

Obie. Dices, Permittat illud agens, vt
Resp. corrumpatur forma producta ab alio agente, & ita poterit inducere aliam sibi similiorem. Respondeo, Agens naturale necessitate naturæ, cùm primùm applicatur, agit necessariò, & ita cùm possit tunc nihil producere de nouo, sed conseruare productum, non potest non conseruare.

4. Cõclus. Quarta conclusio, Quiuis effectus idem omnino non potest per diuinam potẽtiam produci à quolibet agente. Prętereo modò actus vitales, & creationem, de quibus alibi. *Pro.* Probatur conclusio, tũ quia nulla apparet implicationis ratio, tum quia fides docet, quòd Deus media aqua, vt instrumento, producit gratiam, medio igne inferni, agit in spiritus, medijs quibusdam verbis, cõuertit panẽ, & vinũ in corpus & sanguinẽ Christi: de quo supra.

ARTICVLVS X.

Vtrùm causa efficiens per se principalis, alia sit tãtùm efficiens, alia etiam conseruans effectum.

HÆc est vltima subdiuisio efficiẽtis per se in cõmuni: & ideo huc vsque illam reliquimus, quia ex dictis supra facilior redderetur. In qua re quidẽ vniuersè ab omni causa æquiuoca pendere suum effectum, tam in fieri, quàm in esse, & conseruari, dicunt: ab vniuoca verò tantum in fieri: quod ita absolutè dictum nõ potest defendi, vt ex infra dicendis patebit. Ideò alij restringunt ad causam æquiuocam habentẽ tres conditiones. Prima cõditio est, ꝙ absolute sit causa principalis, non instrumentalis, nec minus principalis: & ita licèt assensus primorum principiorum sit causa æquiuoca assensus conclusionis, & actus ipsius habitus, & volitio finis volitionis mediorum, & obiectum specierum, etiam earum, quæ sunt in sensibus internis, possunt tamen ij effectus conseruari sine suis causis: quia causa principalis, tam assensus conclusionis, quam ipsius habitus, est ipse intellectus, volitionis autem mediorum voluntas, specierũ autem internarum ipsa anima, & eius potentiæ. *Quo rũcã placitum.* *1. Cõditio.*

Secunda conditio est, quod effectus causæ æquiuocæ sit per se ab illa secundùm formã sibi propriã, & connaturalem, ita vt non sit per se, nisi ab illa causa: ideò licèt equus & asina v.c. sint causæ æquiuocæ muli, Sol, & fortè piper, ac vinum caloris, quia tamen mulus per accidens producitur ab illis causis, calor vero non ita per se a Sole, pipere, ac vino, quin possit fieri ab alijs causis, vt ab igne v.g. ideò hi effectus non pendent ab his causis in cõseruari: *Sec.*

seruatrix: causa enim per se primò caloris non est Sol, vinum, aut piper: sed calidum vt sic: & ita si lux producta à Sole, & à cãdela, sunt eiusdem rationis, nõ mirum, si ea, quæ producta est à Sole, possit conseruari à cãdela in absentia Solis, quia tunc causa per se primo lucis, non est Sol, sed lucidum vt sic. *Nota.*

Cõd. 3 Tertia conditio est, quòd talis effectus producatur in subiecto extraneo, & in statu imperfecto: & hãc videtur significare Sãctus Thomas 3. contra Gentes 65. dum ait: Impressio agentis, cessante actione, nõ remanet in effectu, nisi talis impressio vertatur in naturam effectus: & ita lumen non conseruatur in aere, cessante actione Solis, quia est in aere, vt in subiecto extraneo, & in statu imperfecto: nec disponit illum ad recipiendam formam substantialem Solis, cùm aer ex natura sua non possit fieri Sol. Hæ conditiones ad libitum videntur confictæ, tãtum vt ex illis fugiatur vis argumentorum. Peto enim primò, cur à causa æquiuoca minùs principali, aut instrumentali non pendet effectus minùs principaliter in cõseruari, eo modo quo in fieri, sicut à causa magis principali dependet in vtroque principaliter? Secundo, Homo secundùm suam propriam formam est causa æquiuoca seminis, & virtutis seminalis, & embrionis, viuentis tantũmodò vitã plantæ, vel animalis; qui tamẽ effectus non pendent ab homine in conseruari. Posset respõderi, hos effectus in viuentibus perfectis conseruari à fœmina: tamen argumentum vrget in seminibus multorũ aliorum viuentium, vt arboris, &c. quæ conseruantur in absentia suarum causarum.

San. Tho.

Autoris de conditionibus sẽtia.

Tertio, lux producta à Sole, est effectus vniuocus, & in orbe Lunæ est vt in subiecto æquè perfecti ordinis, ac est in Sole, multo magis, quàm calor in aqua, & tamen non conseruatur in absentia Solis; cùm tamen calor in aqua habeat terminum corruptionis, non ita lux in orbe Lunæ: cur ergo calor in aqua aliquandiu cõseruatur, absente igne: lux verò in aere, vel orbe Lunæ neque per momentũ? Confirmo, quia si calor remissus existens in aqua, non expelleretur à contrario corrumpente, certè ex vi non conseruationis ab igne, nunquam desineret esse: cur ergo lux ita cito desinit esse tantummodo ex vi non conseruationis? Pro solutione nota primò, quasdam entitates ex natura sua ita consistere in fieri, vt non nisi dum fiunt, habeant esse, saltem secundùm quod tales sunt, vt sunt actiones & motus vt sic, tam immanentes, quàm transeuntes, & secundùm quosdã etiam sonus, de quo alibi: cùm ergo horum rerum esse vt sic, non sit nisi in fieri, non non est mirum, si à quibus pendẽt in fieri, pendeãt in esse: atque adeò de his non est difficultas, sed de illis, quæ post ipsum fieri permanent in esse, de quibus numero 2. cùm S. Thomas dicat aliquid conseruari ab alio dupliciter, vno modo indirectè, & per accidens, sicut ille dicitur rem conseruare, qui remouet corrũpens, vt conseruat puerum,

Conf.

Nota.

San. Tho.

rum, qui custodit, ne cadat in ignē. Alio modo dicitur aliquid rē conseruare per se, & directè, quādo (scilicet) illud, ꝙ conseruatur, pendet a cōseruāte, ita vt sine eo esse nō possit. ¶ Respō deo ergo ad quæstionē propositā: vel quod agitur, est simpliciter, & absolute eiusdem rationis cū agente, vt est ignis cū igne, homo cum homine: vel nō? Si primū, tunc non potest ab illo directè pendere in suo esse, quia non habet minùs fixum, ac firmum fundamentum talis esse, ac ipsum agens. Si secūdum, ita ꝙ ipsum productū est simile producenti quodammodò tantùm, & non simpliciter, v.g. est simile in aliquo accidenti, vt aqua calida est quodāmodò similis igni, & aer illuminatus ipsi Soli, semen cum sua virtute formatiua ipsi generanti: & tunc vel id, quod producitur, habet in se aliquid, ratione cuius potest fieri simpliciter simile producēti: ita ꝙ illa aliqualis similitudo in tali subiecto est via ad similitudinem simpliciter: & tunc, absente conseruante, id est agēre, reuera perseueraret, nisi corrumperetur ab aliquo cōtrario: vt aqua calida, absente igne, etiam cōseruaretur calida, nisi expelleretur à forma ipsius aquæ, vel ab aliquo alio. Ratio est, quia tūc in aqua est aliquod subiectū, v.g. materia prima, quæ ex natura sua fouet, & cōseruat illū calorem, vt cooperetur aliqualiter ad expulsionem formæ aquæ, quam habet, & receptionem formæ ignis, ad quam est in via. Vel id, quod fit, est quodāmodò simile, & nō simpliciter, vel illud (inquā) nō habet aliquid in se, ratione cuius possit fieri simpliciter simile producenti, vt nec aer, nec orbis Lunæ, quantūcunq; illuminentur, non possunt fieri Sol naturaliter: nec potētia cognoscitiua quantūcunq; perfectas species recipiat ab obiecto, potest fieri ipsum obiectū: & tūc si tale subiectum simile quodammodo indigeat ab intrinseco, & ex propria natura, accidēte illo, in quo est simile, id hoc, vt in sua natura, & perfectione cōseruetur, tūc nō minùs fouet, & cōseruat illud accidens, ac si disponeretur ad recipiendā perfectā similitudinem agentis: quia ergo omnes potentiæ internæ ab intrinseca sua natura habent posse elicere actus nō modo intuitiuos, sed etiam abstractiuos, in absentia suorū obiectorum, ideò harum potentiarū natura est conseruatiua specierum in absentia obiecti, quia requiruntur ad illos actꝰ, at quia sensus externi ex propria natura non petunt habere actus, nisi circa obiectū præsens, ideò non habent radicem conseruatiuam specierum in absentia obiecti. Deinde, quia aer non habet aliquid, ratione cuius possit fieri Sol: & præterea ad proprias operationes non indiget luce, ideò non habet in se radicem conseruatiuā lucis, qua ratione, absente Sole, statim perit lux. Hinc est, nullam esse, nec dari posse creaturam independentem a Deo in suo esse, quia cū nulli creaturę sit essentiale esse, sed accidat illi, nō minùs, quā aeri lux (soli enim Deo est essentiale esse primò) nec ad momentū permanere pos-

Ad-uerte dz.

re posset, nisi à Deo cõseruaretur. Hunc discursum videtur significasse Sanctus Thomas vbi supra, vbi reiecit rationem, cur creaturæ indigeant, vt à Deo cõseruentur, quę licèt à multis iudicetur infirma, si tamen rectè intelligatur, eam vim videtur habere, quam discursus propositus, maximè cùm docet, quod quãdo effectus est natus impressionem agentis recipere, secũdum eãdem rationem, qua est in agente, tunc fieri dependet ab agente, non tamen esse illius effectus: si vero effectus non sit natus recipere prædictam impressionem, tunc non ait, quod tale agens semper conseruet effectum, sed quòd potest conseruare illum.

Coroll. Ex dictis sequitur, non omnem effectum æquiuocum pendere semper à sua causa, vt ostendimus in semine, & alijs, & aliquem vniuocum pendere à sua causa. Sequitur ergo, quod quando aliquis effectus ex natura sua pendet in conseruari à sua causa secunda, non opus est, vt pendeat ab eadem omnino, à qua est productus, sed sat est si ab ea, vel ab alia, quę potest producere talẽ effectum, potest & conseruare, licèt sit productus ab alia. Vnde si lux à Sole causata, & à flãma, vel à quouis alio luminoso, sunt eiusdem speciei, tunc ea, quæ producta est ab vno, potest ab alio conseruari: & hoc non tollit, quin ille effectus sit ex illis, qui permanere non possunt, nisi directè, & per se conseruentur, & mana teneantur ab aliqua causa secunda. Ad argumenta verò, quę nos proposuimus, satis patet ex dictis, non enim vrgent contra nos.

Alię sunt diuisiones causę efficientis, quę non indigent explicatione: vt quod detur causa in actu, & in potẽtia, causa totalis, & partialis, causa consilians, disponens, seu prępparans, & coadiuuãs, vt medicinę dicuntur causæ iuuantes, vt se quis reducat ad sanitatem. Causa alia, sufficiens: & alia insufficiens: alia naturalis, & artificialis alia naturalis, alia libera, alia naturalis, id est necessariò operans: naturale enim sumitur dupliciter, vel vt cõ distinguitur tantum contra artificiale, & ita comprehendit etiam liberũ, vel vt condistinguitur contra liberum, & sic sumitur pro necesse. Hactenus egimus de diuisione causæ efficientis in numero singulari, nunc agamus de diuisione causarum efficientium in numero plurali, quoniam plures concurrunt ad eundem effectum. *Causa sufficiens diuisa.*

ARTICVLVS XI. & vltimus.

Vtrùm causæ efficientes plures concurrentes ad eundẽ effectum, alię sint essentialiter, aliæ accidentaliter subordinatæ.

Conc. affir.

BReuiter (est enim complementum hoc, & dubitatio appendix totius quæstionis) sit conclusio affirmatiua, scilicet: Causæ efficiẽtes plures

plures concurrentes ad eundem effectum, aliæ sunt essentialiter, aliæ accidentaliter subordinatæ. Communis est, Scoti 1.d.2.q.2.ar.1. & Recentiorum, 2.Metaph.c.2.q.1.sect.2. Essentialiter subordinatæ, seu per se subordinatæ causæ sunt, quando altera ex natura sua pendet ab altera in causando, in illo genere, in quo causat. Dixi, ex natura sua, quia duo homines impellentes corpus, quod neuter per se mouere potest, pendent à se inuicem in impellendo: non tamen per se, & essentialiter, quia vis impellendi vnius non pendet ex natura sua à vi impellendi alterius. Dixi rursus, ex natura sua, quia non fit est ad causarum subordinationem per se, quod vna alio modo, quam in causando depẽdeat ab alia: quomodo in accidentaliter subordinatis filius dicitur ꝓductus ab auo, & ꝓauo, à quibus nõ per se, sed accidentaliter pendet, eo quod licèt pater non generet filiũ, nisi ipse sit genitus ab illius auo, tamen in generando filium, vt sic non pendet ab illo. Vnde causę per se subordinatæ ab accidentaliter subordinatis differũt. Primo, quod illæ, dum producitur effectus, debent simul existere, quia in ipso causandi actu habent dependentiã. Secundo, quia semper sunt diuersæ speciei, absolutè loquendo. Tertio, Ratio causandi in superiori nobilior est, & perfectior, quàm in inferiori: prædicta enim dependentia dari non potest in rebus eiusdem speciei, sed in illis, in quibus superior causa continet eminenter, & virtualiter effectum producendum. Dixi (in illo genere) quia causa materialis non dicitur essentialiter subordinata formæ, nec omnino vnum genus causæ cum altero, licèt vnum indigeat altero, tanquam eo, sine quo causari non potest.

Scot. *Recẽ tiores* *Not.* *Ad-uerte*

Sed dices, vtrùm causæ per se subordinatę pendeant ab inuicem, vt dicunt Soto, & Iuniores: vel an sola inferior causa pendeat à superiori, vt docent alij? Respondeo, quidquid sit de voce illa (causa pẽdet) quę videtur non cõuenire, nec dici de inferiori, nisi respectu superioris: tamen re vera Sotus, & alij verum asserunt, quia in hominis generatione, ad quam concurrunt Sol & homo, vt causæ per se ordinatæ, non minùs pendet Sol ab homine generante, quàm homo à Sole: idque significat Aristoteles hic capite secundo, dicens: Sol, & homo generant hominem: videtur enim locutus de ijs, quasi de mutuò ab inuicem pendentibus. Deus etiam, licèt absolutè non pendeat in operando ab vlla causa secunda, si tamen operatur secundùm leges ab ipso statutas, potest dici, quod pendeat à causa secũda, quia Deus modò non producit vlla entia (naturalia dico) nisi simul concurrant causæ secundæ: & hæc sint satis de hac tota quæstione, & hic finem imponamus, vt quid ipse finis sit, videamus.

Obie.

Resp.

QVAESTIO V.

De naturalis entis causa finali.

REcolendum est, quod suprà dixi, nostram cõsiderationem causarũ in particulari esse in ordine ad effectum. Vnde finalis causa vltimo sedem habet, nec per hoc est vilipẽdenda, multùm enim conducit eiusdem cognitio, & ad prædicta exactè intelligenda, & ad totã Philosophiã, imò ad Metaphysicam indagandã. De hac autẽ tria sunt examinanda.

Primo, si finis sit causa realis.

Secũdo, si actus intẽtionis finis sit virtus, & principiũ finalizandi.

Tertio, si naturalia entia propter finem operentur.

ARTICVLVS I.

Vtrùm finis sit causa realis, & quid sit.

Conc. affir. CONclusio affirmatiua (scilicet, quòd finis sit causa realis, & bonum, & multiplex) certa est: quam colligo ex Aristotele hic, capit. 3. & nono, & secũdo Ethicorum primo, & primo Metaphysicorum, 6. & quinto Metaphysicor. secundo, & secundo de Anima, quarto, quæ solùm indiget explicatione, & ita simul secundùm singulas partes explicatur, & probatur.

Pro. Prima pars videtur per se nota: quia cùm alicuius effectus causam finalem reddimus, tunc maximè quiescit intellectus, qui tamẽ, nisi causis rei cognitis, non solet quiescere. *Confirm.* Confirmo, quia finis causat applicationem omnium mediorum ad illum consequendum, & consecutionem sui ipsius secundùm esse reale. Præterea experimur nos operari sæpissime propter finem aliquẽ: nec enim fieri potest, vt dicit Aristoteles primo Ethic. secundò, *Arist.* quòd omnia propter aliud appetamus, esset enim hoc modo sine vllo fine progressus, & ita noster appetitus inanis esset, ac vanus: imò ait Aristot. vbi supra, quod causa finalis est potissima causa cũctarum actionũ, siue artis, siue intellectus, siue etiam naturæ: & Socrates apud *Socr.* Platonem in Phædone adeo magnificat causam finalem, vt eam solam appellet causam, cæteras verò vocet quasi conditiones, sine quibus finis non causat. Verum est, quòd Plato in Timæo tãtùm numerauit efficientem, exemplarem, & materialem, quia hæ solæ tempore præcedunt effectum, & veteres negarunt finem esse simpliciter causam, quia finis vt sic, videtur opponi principio, ac proinde causæ, cùm tamen reuera non opponatur: finis enim etsi non est primum in executione, est tamẽ primum in intẽtione: ideo Aristoteles 2. Ethic. ad *Arist.* Eudem. ait finem esse principium & fundamentum: dicitur tamẽ opponi principio, non absolutè, sed principio, vnde motꝰ oritur, id est, causæ efficienti, cui finis dicitur oppositus, non oppositione repugnantiæ, sed relationis à quo & ad quod.

Finis quid. Finis ergo est bonum, gratia cuius, non tamen omne bonum est finis: bonum enim est, vel finis, vel medium ad finem, & alio modo bonũ, nec

num, nec omne quod eſt finis, eſt bonum: poteſt enim eſſe non bonũ in re, ſed apparens bonum. Illud ergo bonum, ſiue verum, ſiue apparens, dicitur finis, cùm aliquid propter ipſum fit, aut fieri intenditur.

Obie. Obijcies primò, Sublata ratione finis, tollitur natura boni, vt docet Ariſtoteles 2. Metaph. 2. tex. 8. ergo

Solu. non latiùs patet bonum, quam finis. Reſpondeo cum Fonſeca ibi, ſublato eo, quod expetitur propter ſe, tolli etiam, quod expetitur

Rep. propter aliud: id enim gratia illius expetitur. Dices, latiùs patere expetibile, ſeu amabile propter ſe, quam finem: diuina enim bonitas neceſſario eſt amabilis propter ſe, nec tamen neceſſario eſt finis, cum nec reſpectu ſui cauſa finalis eſſe poſsit, nec reſpectu creaturarum ſit neceſſario finis, quandoquidem liberè velit creaturas eſſe.

Occurritur incõmodo Occurrendum eſt, incommodum, quod Ariſtoteles obijcit, non inferri, ſublato fine actu, ſed ſublato fine potentia, ſiue (vt clariùs dicam) eo quòd non poteſt eſſe finis: hoc enim ſi tollatur, neceſſariò tollitur bonum per ſe, & (quod hinc ſequi dicebamus) omne bonum propter aliud: diuina autem bonitas, etſi potuit non eſſe finis actu creaturarũ, tamen ſemper fuit natura ſua apta, vt eſſet earum ſupremus finis.

Obie. Obijcies ſecundò: Diuina bonitas neceſſariò eſt amabilis propter ſe: & tamẽ non neceſſariò eſt finis, cùm nec reſpectu ſui poſsit eſſe cauſa finalis, nec reſpectu creaturarũ ſit neceſſariò finis, liberè enim vult creaturas eſſe. Reſpõdeo cum eodem Fonſeca, bonum propter ſe eſſe cauſam finalem, non quia ſem per actu cauſet, ſed quia poteſt cauſare: & ita diuina bonitas ſemper fuit natura ſua apta, vt eſſet ſupremus creaturarum finis. *Reſ.*

Secunda pars concluſionis ſolùm indiget expoſitione: finis ergo dicitur aut actionis, aut rei actæ. Ille (inquit Ariſtot.) eſt ipſa forma. Vbi notandum, quòd talis finis actionis eſt triplex, cui, quo, qui. Finis cui operationis, eſt ipſum, cuius eſt illa operatio: vt finis medicationis, eſt corpus humanum, cui per illam actionem ſanitas quæritur: & finis generationis humanæ, verbi cauſa, eſt non ipſa materia prima, ſed homo poſsibilis, quatenus ipſi eſt bona illa generatio: finis autem quo generationis, eſt forma ipſa, & de hoc fine quo loquitur Ariſtoteles, cùm ait: Finis, & forma ſunt idem: forma enim per generationem intenditur, tanquam id, quo formaliter generatur compoſitum. Finis autem qui, eſt compoſitum, quod præcipuè per generationem intenditur, vt dixi quæſtione ſecunda, articulo primo, & quæſt. 7. articulo quarto. Finis rei actæ, ſeu productæ in rebus naturalibus ſemper eſt aliqua operatio: vt finis hominis eſt intelligere, amare, &c. ignis verò eſt calefacere, per quas operationes operãs cõſequitur aliquẽ terminũ, qui dicitur finis qui extrinſecus, vt Deus eſt finis hominis. Quia tũ omnes iſtę operationes ſunt propter finẽ operãtis, ideò ſubiectũ operãs dicitur finis cui per operationẽ *2. pars concl. exponitur.*

quæritur perfectio, & bonũ ipsius, quod bonum non est aliud, quam quod illud subiectum sit actu operans, vt ita sit absolutum, & omnino perfectum, non ita, quod operatio, neque subiectum operans præcisè sit perfectius absolutè, qua res operãs: sed quia perfectius est esse, quàm operari, quod esse tantùm dixi in naturalibus: quia in artificialibus licèt aliquando operatio sit finis rei productæ, vt calami finis est scriptio: tamen aliquando non operatio, sed vsus est finis rei artificialis, vt domus finis, est, quòd deseruiat habitationi.

Aduerte Finis operantis aliquando est idem cum fine operationis, & rei operatæ, operans enim vtrumque finem potest intendere: aliquando tamen intendit alium finem distinctum à fine operationis, & rei operatæ: vt finis intrinsecus dationis eleemosynæ, est subleuatio miserię pauperis: si tamen operans ea actione intẽdat satisfacere pro peccatis, ille est finis operantis, superadditus operationi. Finis, alius proximus, alius remotus. Cùm enim multa fiunt ordinatè, posterius est causa prioris. Hoc pacto Deus iure suo est finis vltimus omnium rerũ, & hoc modo intelligitur, quod omnia propter semetipsum operatus est Dominus: tamen (vt docet Sanctus Thomas 5. Metaph. lectione 2.) non modo vltimum, propter quod efficiens operatur, dicitur finis respectu præcedentium, sed etiam omnia intermedia, quæ sunt inter primum agens, & vltimum finem, dicuntur fines præcedentium, vt retributio est finis seruandi præcepta, licèt intentio retributionis sit propter gloriam Dei.

S. Th.

ARTICVLVS II.

Vtrùm finis causet secundùm esse reale, vel intentionale.

QVidam asserunt præcognitionem finis esse rationem finalizandi, & quia esse cognitum, appellari solet esse intentionale, ideo dicunt finem causare per esse intentionale, quod habet in mente. Referuntur Auicen. Soncin. Capreol. Henric. & alij. Probant, quia finis non causat per suum esse reale: licèt enim nõ existat, potest causare, sola enim apprehensio sufficit: sat enim est, quòd sit bonum apparẽs, & ita diuersa apprehensio causat distinctos actus. Alij asserunt, bonitatem realem esse rationem finalizandi: præcognitionem vero illius bonitatis realis tantum esse conditionem, sine qua non: quia in tantum aliquid finalizat, in quantum est appetibile: in tantum vero est appetibile, in quantum habet bonitatem realem: & hanc amat voluntas, & desiderat, & in ea habita quiescit, non in bonitate apprehensa: vtraque tamen opinio est falsa, & ideo neutra dissoluit argumenta contraria.

Aui. Sonc. Capr. Her.

Alio rum opin.

Conclusio ergo sit affirmatiua, & meo iudicio est Aristotelis, S. Thomæ, & aliorum antiquorum, dũ asserunt finẽ causare secundùm quod est

Conc. Arist. S. Th.

quod est primus in intentione. Vnde Sanctus Thomas prima Secundæ q.1.artic.1.ad primum, ait: Finis est primus in intentione agentis, & hoc modo habet rationem causæ, & q.9.artic.3.ad primum ait, quòd voluntas inquantum actu vult finem, reducit se de potentia ad actum respectu eorum, quæ sunt ad finem: ecce ait, quod voluntas per volitionem finis est in actu ad causandos actus, qui sunt propter finē. Vnde, cùm dicunt finem causare, vt est in intentione, ibi vox (intentio, seu esse intētionale) non sumitur pro hoc, quod est esse in mente, sed pro illo actu voluntatis, qui dicitur intentio finis. Vt hoc intelligatur, notandum, quòd causa finalis (vt dicam articulo tertio) nō causat propriè, nisi in agētibus per intellectum, & voluntatem. Vnde sicut inter cognitiones, quædam est ita prima, quòd non causatur ex alia cognitione, sed ad illam concurrit obiectum obiectiuè, potentia effectiuè, & subiectiuè: qualis est cognitio veri per se noti, seu per se probabilis. Alia vero est, quæ causatur ex altera cognitione, vt cognitio conclusionis causatur ex cognitione principiorū. Sic inter appetitiones, quædam est prima, non causata ex alia, sed ad eam concurrunt obiectum obiectiuè, potētia effectiuè, qualis est appetitio boni per se, & ratione sui appetibilis: & huiusmodi est intentio, seu amor finis, qui fertur in finē propter seipsum, nō vt in causam, sed vt in obiectum, & terminum. Alia est appetitio causata ex alia appetitione, vt desiderium illius finis, electio mediorum ad illum consequendū, delectatio in illo iam possesso, causantur ex illa prima intentione, & amore finis. Sicut ergo, cùm dicitur, principia esse causam cōclusionis, sensus est, non quòd ipsa principia, sed quod illorū assensus causant assensum conclusionis: sic cùm dicitur, quod finis finalizat, seu causat electionem mediorum: sensus est, quod amor, seu intentio illius causat: nec est vllum discrimen in hoc inter principia respectu assensus conclusionum, & inter finem respectu electionis mediorum: & hoc modo hac veritate intellecta, cessant anxietates dissoluendi argumenta vtriusque opinionis. Dico enim, quod verè operamur v.g. propter sanitatem, vt propter rem quæ est finis: at ratio causandi finaliter, nec est bonitas, quam res habet in se ipsa (illa enim tantùm cō currit obiectiuè) nec etiā repræsentatio, aut cognitio illius bonitatis est ratio causādi finaliter, illę enim tantùm se habent eo pacto, quo dici solet cognitionem boni prærequiri ad appetitionem illius, vt applicantē debitè ipsi appetitui suū obiectum. Confirmo, quia cùm dicimus nos operari propter sanitatem, seu beatitudinem, si amplius, & expressius examinemus, quo pacto sanitas nos moueat ad operandum, respondebimus, quòd amor sanitatis, seu beatitudinis nos mouet. Hæc videtur mens Aristotelis, cùm sæpe ait, quòd finis in operabilibus habet se, sicut principium in speculabilibus: & Seneca Epistola

Nota

Auto risplica tum

Conf.

Arist.

77.ait,finem nihil aliud esse, quàm propositum agentis,id est,intentionem agentis. Hoc idem significat Fonseca 1.Metaphysicor.quæstione 1.sectione 6.dum ait, causam finalẽ concurrere ad effectum, vt desideratam & experitam: cùm verò ait, id quod in rerum natura nõ est,posse esse veram causam,loquitur materialiter de re,quæ est causa,quam non oportet existere, dum modò existat eius virtus causatiua, vt nos diximus de causa efficiente.Verum est, quòd sectione 1. argumento 4. videtur sentire, quod semper finis præcedit effectum,si non ille,cuius obtinendi gratia efficiens agit,certè ille,in cuius gratiã agit:præcedit enim non proposito solo, & intentione agentis,sed vera & reali existentia,cùm semper agens in gratiã sui agat, aut in gratiam superioris agentis: quo pacto peruersi homines propter se tantùm, vt propter finem vltimum:probi autem propter Deum tantum operantur:& sectione 3.apertè tenet, finem causare secundùm esse intentionale. Obijcies primò,Intentio finis non finaliter,sed effectiuè causat illos actus electionis mediorũ,&c. sicut assensus principiorum assensum conclusionis:at finalizare est nouum genus causæ:ergo intentio finis nõ est ratio finalizandi respectu illorum actuum. Secundo, nos operamur propter finem,tracti à bonitate reali illius:illam enim appetimus, propter illam laboramus,&c. non propter intentionem illius, id est,gratia intentionis illius: gratia enim sanitatis, seu beatitudinis realis

1. Obiect.

Sec.

operamur. Confirmo, quia hanc reddimus, vt causam finalem nostrarum operationum. Respondeo, quòd intentio finis potest sumi dupliciter:primò respectu intendentis finem: & hoc modo est illi principium efficiendi effectus sibi similes, saltẽ quodammodo,verbi gratia, efficiendi actus desiderij,electionis mediorum, &c. sicut assensus principiorum est ratio efficiendi assensum conclusionum:& quia multi ex antiquis fortè non perceperunt,quo alio modo,nisi hoc,ipse finis causaret,ideò causam finalem non constituerunt vt nouum genus causæ,quod refert Aristoteles primo Metaphysicorum 6. quia videbatur reuocari ad genus causæ efficientis. Alio modo intentio finis sumitur,vt est ipsi fini ratio finalizandi,quatenus finis vt intentus,seu appetitus,nõ tendit ad producendum effectum sibi, vel alteri causæ similem, sed ad trahendum in amplexum, & possessionem sui ipsum operantem propter talem finẽ: ita quòd talis finis per se nõ intẽdit aliud sua causalitate,quã consecutionem passiuam sui ipsius,seu quòd ipsum operans vniatur ipsi fini:& ita licèt eadem res sit finis in intẽtione,quod est esse causam finalem:& finis in executione,quod est esse effectum finalem, tamen ratio causandi finaliter,& ratio terminãdi talem causalitatem, sunt distinctæ:ratio enim causandi finaliter, est prædicta intentio, seu amor finis,quatenus finis per illam intentionem allicit operãtem, vt operetur gratia illius: ratio verò seu effectus for-

Conf.

Solu.

Arist.

ctus formalis illius causæ finalis, est vnio ipsius operantis propter finẽ, cum ipso fine, secundum eius esse, & bonitatem realem.

Ad argu. Hinc patet ad argumenta. Hæc enim duplex consideratio reperta in intentione finis respectu intendentis, & respectu ipsius finis, non reperitur in assensu principiorum: quia hæc per assensum, quo assentiens illis assentitur, non intendũt mouere intellectũ ad hoc, vt vniatur cum ipsis principijs secundùm esse reale illorum, sed ex illo assensu tantùm causare effectiuè assensum conclusionis. Secundum argumentum tantùm probat, quòd ratio terminandi causalitatem finis, est distincta à ratione finalizandi: cõfirmatio verò probat, quod nos sæpe reddimus tanquam causam effectus non eam, quæ propriè est causa, sed conditionem, sine qua non, vel aliquid prærequisitum ad effectum: vt interroganti, cur videamus rem lucidam, & nõ sonum, respondemus, quia lucidum est obiectum visus, sonus minimè. Similiter interrogati, cur iste ignis calefaciat, ille vero non, respõdemus, quòd vnus est approximatus, alter non: & tamen nec obiectum vt sic est causa visionis, nec approximatio calefactionis. Obijcies etiã, Finis per intentionem sui videtur causare efficienter. Respondeo, videtur: sed non ita est. Vnde Aristoteles ob hanc apparentiam primo de generatione, tex. 55. dixit quod finis non causat, id est, non efficit, vt explicat Iuell. propriè, sed metaphoricè.

2. arg. quid probet.

Obie.

Arist.

ARTICVLVS III.

Vtrùm naturalia agẽtia propter finem operentur.

PRO intelligentia aduertẽdũ, quod agere propter finem, contingit dupliciter. Vno modo, ita vt agens propter finem, se ipsum dirigat in illum: ad quod requiruntur tria. Primo, quòd cognoscat finem. Secundo, quod cognoscat media ad finem. Tertio, quod cognoscat proportionem mediorum cum fine. Quacunque autem harum conditionum deficiente, non dicuntur illo modo agere propter finem. Secundo modo illa dicuntur etiam agere propter finem, ita quod dirigantur ab alio in suos fines: quod quidem constat ex eo, quod quædam sunt, quæ diriguntur ad suos fines proprios, ita quod illos nullo modo cognoscunt: vt ignis ad calefaciendum ordinatur, sine vlla cognitione finis. Alia vero sunt, quæ quamuis cognoscant suos fines materialiter, vt res quædam sunt: non tamẽ formaliter, id est, in quãtum fines, quoniam neque media cognoscunt, neque proportionem, & habitudinem mediorum ad finem. Ratio autem, quare ista non cognoscant finem, neque conferant vnum ad aliud, vt facit equus vt vilo hordeo: ratio (inquam) est, quia ordinare & conferre vnum cum alio, est eius rationis (vt probatum est in Logica) & cum ista agentia careãt ratione, fit, vt ignorẽt finẽ: tũ etiã, quia non cognoscũt futurum,

Not. 1

Not. 2

Aduert.

quod esse (ex dictis) habet finis formaliter, quod similiter est opus rationis. Secundo aduerte ex Sancto Thoma prima secundæ q.1.artic.1. quòd triplex est agens naturale: aliud agens ex cognitione intellectiua, vt homo: aliud ex cognitione sensitiua, vt equus: & ista duo agentia propter finem præcognoscunt finem suarum actionum, licèt diuersimodè, vt dictum est, & dicetur statim magis. Aliud demum agit sine vlla cognitione: vt ignis concurrit vt tale agens ad calefaciendum, sine vlla prorsus cognitione finis dictæ actionis.

S.Th.

Aduerte

His positis, certum est, quod agens ex cognitione intellectiua, cũ agat dirigendo se in finem, & cognoscendo habitudinem mediorum ad finem, quòd simpliciter, & perfectè operatur propter finem primo modo. Dices, Quando homo fricat barbam v.c. aut leuat festucam, nõ ordinat istas actiones ad finem: ergo non semper operatur propter finem. Secundò, Rusticus intendit sanitatem tanquam finem, non tamẽ cognoscit habitudinem mediorum ad finem, cùm naturam medicamẽtorum ignoret.

Obie. 1.

Sec. Ad 1.

Respondetur ad primum, quòd tantùm probat, esse aliquas actiones in homine nõ deliberatas, quas solet operari naturali instinctu, & nos libenter fatemur, & solùm intelligimus operari propter finem primo modo in actionibus deliberatis, & quæ subsunt imperio rationis.

Ad 2.

Ad secundum, quòd quamuis quis non cognoscat naturam mediorum, quæ ordinantur ad aliquẽ finem, satis est, quod cognoscat, secundùm rationes communes, quæ constituuntur in hoc, quod est ordinari ad finem, vt dicat se dirigere in finem. Vnde rusticus satis est cognoscat vtilia media ad sanitatem, vt dicatur propter finem operari, quamuis mediorum particulares naturas ignoret.

Solùm ergo difficultas restat de alijs duobus agentibus: & primò de tertio illo agente præcipuè est dubium: in quo Vallesius censet agentia naturalia nõ agere propter finem: ea tamen, quæ fiunt à natura, fieri propter finem, quia proueniunt à prima causa cognoscente finem. Quòd verò illa non agant propter finem, probat. Tum ex parte efficientis, nam quod agit propter finem, appetit finem: nihil autẽ appetit, quod non cognoscit: ergo agere propter finem, supponit cognitionem finis. Tum probat ex parte ipsius finis, nam si finem appetit, consequẽter quærit, ac proinde cognoscit, alàs frustra quæreretur, cùm incognitum nequeat inueniri. Oppositam verò sententiam (quod, scilicet, agentia naturalia agant propter finem, quamuis sine cognitione finis) tenent omnes expositores Aristotelis. Probatur, Quæque habent inclinationem ad finem: ergo quæque agunt propter finem. Maior patet ex artic. præcedenti, cùm causalitas finis sit inclinatio, seu appetitus ad finẽ. Minor probatur. Quia naturalia (vt docet Arist. tex.84.) in se habent principium internum, naturam (scilicet) per quam determinantur

Difficultas Vall.

Cõmunis sẽtentia.

Arist.

nantur ad ſuum finem: ergo naturalia habent inclinationem ad finem. Vnde ad argumenta Valleſij reſpõdetur. Ad primum reſpõdeo, quod non omne, quod agit propter finẽ, ſupponit cognitionem illius, ſed in aliquo id ſupponitur, nempe in dirigẽte entia naturalia in ſuos fines, ſcilicet in prima cauſa. Ad probationem dico, falſum eſſe, quòd omne, quod agit propter finem, appetat finem appetitu ſupponente cognitionem in appetente: hoc enim verum eſt de eo, quod agit propter finem, primò ſe dirigens in finem. Ad ſecundam probationem reſpondeo, verum eſſe, quod appetit fere ſemper: falſum eſt tamẽ, quod quicquid quæritur, ab ipſo quærente cognoſcatur: ſed ſat eſt, ſi cognoſcatur à dirigente quærentẽ: ſicut (inquit Sanctus Thomas) ſagitta miſſa in ſcopum à ſagittario, quærit ſcopum, quem ipſa non cognoſcit, ſed mittens illam: ita natura quærit finem, quem ipſa nõ cognoſcit, ſed cauſa prima illam mouens ac dirigens in ſuum finem.

Ad probationẽ. *Ad. prob.* *S.Th.*

Circa verò ſecundũ genus agẽtium, bruta ſcilicet, quæ ex cognitione ſenſitiua agunt, videndum eſt an ſolo inſtrumento materiali, vt dicta iam inanimata, moueantur in finem: An vero agant propter finem, ſicut homo. Pro quo aduertẽdum, omnia iſta agentia ex cognitione ſenſitiua, vt equum, ouẽ, &c. vt docet Sanctus Thomas & Ariſtoteles 8. Metaph. cap. 1. conuenire in hoc, quod omnia habent ſenſum tactus, quo ſalutaria ſibi, & nociua agnoſcunt, & ſenſum guſtus, quo alimenta percipiunt: ſed inter hæc, alia memoria pollent, qualia ſunt, quæ eundem locum repetunt, vt formicę, apes, &c. alia carent memoria, vt quæ mouentur in aquis, vt conchæ (vt dixi capite de differentia) aut loco vagantur, vt vermes: Quæ rurſus memoria vigent, prudentia vocat Ariſtoteles, eo quod in ſuis actionibus prudentem hominem videantur imitari: horum tamen alia ſermonem audiunt, & ob id diſciplinabilia ſũt, vt taurus, ſimia, canis: alia ſermonem non audiunt, vt formicæ, quę omnia quamuis mira faciant, non faciunt per cõſultationem, deliberationem, aut diſcurſum, cùm careant ratione: illud enim proprium eſt agentis ex cognitione intellectiua: cuius rationem aſſignat Sanctus Thomas 1. Metaph. lectione 8. quia agentia ex cognitione intellectiua, idem opus diuerſimodè operantur: at hirundo eodem modo nidum conſtituit, & formica eodẽ modo grana congregat, quę agentia non agunt propter conſultationẽ, ſeu diſcurſum: aliàs intellectum haberent, quod eſt abſurdum.

Not. *S.Th.* *Ariſ.*

Horum tamen omnium oblitus Valleſius hic, cap. 8. ad finem, aſſerit agentia ex cognitione ſenſitiua, agere propter finem, non per naturam, ſeu inſtinctum naturalẽ, ſicut inanimata: ſed propter cognitionem finis vt finis eſt, & mediorum, vt media ſunt, ac ad finem accommodata, ſicut agentia ex cognitione intellectiua. Probat primo, Huiuſmodi agentia cognoſcunt media, vt media ſunt, quæ in-

Vall.

uoluunt cognitionem finis, vt finis est. ergo agentia hæc agunt ex cognitione finis, vt finis est. Probatur minor. Nam, verbi causa, canis alligatus, viso pane, appetit dissoluiergo cognoscit solutionem esse medium ad optatum panem. Tenet
Sec. consequentia. Quia alàs quiesceret, nec cuperet dissolui. Secundo, Agentia inanimata, vt ignis, semper agunt eodem modo, nisi impediantur: sed hæc agentia sensitiua, quamuis non impediantur, non semper agunt eodem modo: hirundo enim cùm possit conficere nidum, cibum quærit, & cùm cibum quærere possit, nidum conficit, quærés lutum, festucas, &c. prout conducibilia sunt ad finem: ergo cognoscit ea, vt media sunt ad finem: ergo & media, & finem. Hæc tamen sententia meritò reijcitur ab omnibus ex positoribus Aristotelis, Simpl. Alberto, Sancto Thoma asserentibus, ista agentia non agere ex consultatione seu discursu, & consequenter nec ex cognitione finis vt finis, nec mediorum, vt media sunt. Probatur efficaciter, Bruta agũt semper propter finem futurum, vt formicæ grana congregant propter futurã hyemem, hirundo nidum componit propter futuros pullos: sed in brutis non est cognitio, seu imaginatio futurorum. Obiter tamen aduertẽdum, quòd quamuis ad finem futurum solo instincta naturali moueantur bruta, tamen ad finem, seu obiectum præsens ducuntur cognitione alicuius rei, quæ est finis, existimatæ vel cognitæ conuenientis sibi per actum æstimatiuæ virtutis,

Valle sij sẽtẽtia reũcitur.

quod est cognoscere finem materialiter: mouetur enim equus ad cibum, & potum præsentem, quamuis non cognoscat illa esse conuenientia ad tollendam famem, aut sitim. *Ad 1.* Vnde ad primam rationem Vallesij respondetur, quod quamuis canis appetat dissolui instinctu naturali, quia priùs, quàm videret panem, non appetebat, quia tunc interiùs non instigabatur quadam qualitate, fame scilicèt, quæ viso pane concitata est: tamen non cognoscit dissolutionem esse medium ad illum finem. Ad secundum respondetur negando consequẽtiam, *Ad 2.* quia planta etiam est agens animatum, varias operationes exercens, nunc frondes, nunc flores emittens: alio verò tempore abijciens, & tamen non dicitur, quod agit ex cognitione finis, & mediorum, sed solum naturali instinctu, vt inanimata. Hirundo tamen lutum, & festucam quærit, non eo, quod cognoscat esse vtilia ad nidum conficiendum, sed quia instinctu naturali in hæc fertur, cuius signum est, quod recenter nata à nemine docta, nidum similiter construit, sicut quælibet alia.

Sed contrà dicet quis. Interdum generantur monstra, cùm agentia deficiunt à suis finibus, quos intendunt: ergo non omne agens agit propter finem semper. Hoc argumentum petit explicemus, an natura intendat monstra, quæ solent accidere. Pro quo aduerte, monstrum ab authoribus variè describi. Tullius de natura Deorum inquit: Monstrum dicitur à monstrãdo, *Rep.* co

do, eo quòd aliquid mirabile monstret. *Ari.* Aristoteles autem quarto de generatione animalium: Mõstrum (inquit) est oblæsio rei, præter naturam contingens in ijs, quæ non semper, sed plerunque eodem modo operantur: in hoc autem libro, tex. 28. Monstrum (dicit) est defectus naturæ agentis propter finem, quæ frustratur, principio aliquo corrupto. *Sotus* Circa quas descriptiones bene Sotus aduertit quatuor de causis in generatione contingere monstra. Primò fiunt propter penuriam materiæ, aut in toto, vt cũ nascitur Pigmæus: aut in parte, vt cùm nascitur aliquo membro orbatus. Aliquando ex superabundantia materiæ: aut in toto, vt cùm nascitur Gigas: aut in parte, vt cùm nascitur sex digitis.

Tert. Tertio ex indebita proportione qualitatum, ratione cuius nascuntur homines grossi, vel tenues. Quartò ex malitia continentis, scilicet matricis, & ideo oriuntur homines gibbosi, claudi, &c. His omnibus modis impedita natura particulari, ne possit consequi suum finem, producuntur huiusmodi monstra.

2. Aduertte Secundò aduerte, quòd monstra non sunt in elementis, neque in mixtis inanimatis (in ijs enim si qui sunt defectus, non dicuntur monstra) sed in animatis, vt docet *Alb.* Albertus, quę cùm perfectiora sint, & plura ad sui generationẽ requirant, facilius eorum causæ impediũtur in aliquo: qualiter autem non sunt effectus impedientis, dixi supra. *Ad arg.* Quo posito, ad argumentum respondetur, quod mõstra possunt comparari, vel ad causas vniuersales, vel ad particulares, quæ impediuntur à suo fine; si comparentur ad causas impeditas, vt hominis mõstrum ad hominem generantem, & ad semen, dicuntur quodammodo effectus casuales, & per accidens, quia raro contingunt: respectu verò causæ impedientis, monstrum dicitur per se intentum, nõ primò, sed tanquàm medium ad finem: respectu tamen Dei, qui est causa vniuersalis, est per se effectum, quia conuenit ad omnes effectus. Vnde sequitur, quòd monstrum est præter intentionem particularis naturæ impeditæ propter finem, non verò respectu impedientis causæ, & discurrentis ad omnes effectus: & hæc sententia est Sancti Thomæ, & *S.Th.* dici potest, vt placet Simplicio, & *Sim.* Alberto, quòd monstrum non est *Alb.* casuale, sed à natura particulari intentum, quia natura particularis impedita, quæ primo intendebat effectum perfectum, cùm videt se impeditam, secundariò facit effectum, quem potest, monstruosum, scilicet, & defectuosum, ac per consequens natura impedita intendit monstrum.

QVAESTIO VI. & vltima.

De causarum inter se cõparatione.

Liceat hac in parte, quæ vltima est huius libri, nõnihil, brevitatis ad-

tis adiũgere, cùm tantum sit quasi illatio, & dictorum complementũ, de quo tantum supereſt, vt de singulis causis primis in suo genere tractemus, de quo quatuor restant discutiẽda. ¶ Primò, si in causis per accidens, & per se, accidẽtaliter, & essentialiter ordinatis, detur prima. ¶ Secũdò, si in materialibus, & formalib⁹ detur prima. ¶ Tertiò, si in efficiẽtibus, & finibus detur prima. ¶ Quarto, si detur vna efficiẽs, & conseruans prima simpliciter.

ARTICVLVS I.

Vtrùm in causis per accidẽs & per se, accidentaliter, & essentialiter subordinatis, detur prima.

Cõc. 1 Fons. Pro.

BReuiter dico primo, In causis per accidens subordinatis non datur prima. Ita Fõseca 2. Metaph. cap. 2. quæst. 1. sect. 3. Probatur, quia causæ, & effectui accidunt infinita, id est, innumera, & indeterminata, v.c. infinitę tam negationes, quàm relationes similitudinis, & dissimilitudinis: & de hoc statuario conficiente hanc statuã potest dici: Hic homo, hic expers philosophię, hic non leo, hic similis Platoni, & hic similis Ciceroni, conficit hanc statuam: & ex altera parte, scilicet ex parte effectus, potest dici: Hic statuarius conficit hoc non albũ, hoc simile Cęsari, &c. ergo ex parte causæ, & effectus accidunt infinita, & consequenter non datur prima.

2 Cõ. Prob.

Dico secundò, In causis per se accidentaliter subordinatis datur prima. Probatur, quia licèt Arist. putarit mundum, quo ad ea etiã quæ gignuntur, & intereunt, fuisse ab ęterno, vt dicetur lib. 8. huius, & impugnabitur hoc ipso ordine, quem nunc cernimus: quod si verum esset, certè hic equus esset effectus per se respectu infinitorum equorum, quibus esset accidẽtaliter subordinatus, tamen nos nec fieri quidem potuisse ostendemus: ergo in causis per se accidentaliter subordinatis datur prima.

3. Cõ. Fons. Democr.

Dico tertio, In causis essentialiter subordinatis datur prima, & est communis sententia omnium Philosophorum, vt refert Fonseca supra sect. 4. Sed licèt non defuerunt, qui dixerint dari in rerum natura actu infinita entia cõpleta, vt Democritus infinitos mũdos, nec desunt etiam nunc, qui res infinitas simul existentes absoluta Dei potentia posse dari contendant (vt lib. sequenti, quæst. 2. dicam) nullus tamẽ ita insanuit, vt diceret rem eandẽ ab infinitis causis essentialiter subordinatis pendere, aut pendere posse. Probatur generaliter in omnibus causarum generibus; quia hæ causę non causant, nisi simul existãt, ita vt vna pendeat ab alia in causando; sed infinita simul existere nequeunt, aut demonstrari vt per se vnita: ergo. Secundò, Aliàs nulla res à nobis cognosci posset, saltem perfectè, cùm perfecta rerum cognitio, quam dari nunc suppono, cõtra Scepticos & Academicos, ex cognitione omnium causarum essentialiter

Prob. generalis. Sec.

tialiter subordinatarum pendeat.

Caiet. Tertio, Hac fere ratione probat Caietanus 1.part. q.2.artic.3.si causę essent infinitæ,ita vt nulla esset prima,nec vltima: ergo omnes etiam collectiuè sumptæ: hoc est,haberét vnam superiorem,aliam inferioré, essentque collocatæ inter aliqua duo;quęlibet enim causa quatenus media est,atq; adeo tota collectio causarum mediarum,pendet à superiori causa, vt probat Scotus in 1.

Scot. dist.2.q.2. Vnde nulla omnino earũ esset causa:ideo enim v.c. in pluribus causis essentialiter subordinatis,sublata prima,reliquæ nihil causant,quia in causando pendent ab illa prima, quæ à se, & non ab alia

Conf. habet vim causandi. Confirmatur, quia si dentur causæ infinitæ,nulla potest dari, quę ex se sola vim habeat causandi, & cuius cõcursu cæterę iuuentur in causando. Dices, Hac ratione minùs probat in causis accidentaliter subordinatis.Respondeo,non ita esse,quia in his,posteriores à prioribus non pendent

Arist. in causando, & ita Aristoteles aliter de ijs locutus est: sed demõstremus iam id speciatim in singulis generibus causarum.

ARTICVLVS II.

Vtrùm in causis materialibus, & formalibus per se & essentialiter subordinatis detur prima.

Conc. affir. COnclusio affirmatiua est in materialibus.Probatur,alias darẽtur infinitæ materiæ subordinatę essentialiter, ac proinde existẽtes simul in eodẽ cõposito, aliæ ex alijs in eo constituendo pendentes: illæ ergo aut sunt primæ, aut secundæ: non primæ,quia essentialis subordinatio materiarum ea ratione tãtum dari potest, quod vna constet ex alia vt ex subiecto: quo pacto mixtum, quod est viuẽtis materia, constat ex elementis: ergo versus primam materiam non dantur infinitæ,sed datur vna materia prima, quæ sit basis,ac fundamentum cęterarũ:& verè ita supponitur ab omnibus philosophis:si ergo dãtur infinitæ materiæ, id cõtingere debet versus materias secundas remotiores à prima,ita quod in materia prima fundentur infinitæ materiæ secundæ.Sed nec hoc dici posse probatur:quia materiæ secundæ nihil aliud sunt, quàm ipsa cõposita ex prioribus formis,scilicet substãtialibus, respectu compositorum ex posterioribus formis, scilicet accidentalibus: quo pacto se habet ignis vt sic,respectu sui,quatenus calidus est:ignis enim vt sic est materia secunda caloris, & ipse componitur ex materia prima: illæ ergo materiæ secundæ non possunt esse infinitæ, nisi formæ sint infinitæ: Formas ergo non posse esse infinitas, probatur.Primo in substantialibus,nec enim illæ possunt esse infinitæ formæ physicæ, quę sunt realiter distinctę inter se;quo pacto dixi quosdam existimare animam & formam mixti,& corporeitatis, esse subor-

Mat. secũdæ quid.

Pro.1

se subordinatas essentialiter, ita quod anima pendeat in informando à forma mixti, & hæc à forma corporeitatis: nec illæ possunt esse infinitæ formæ metaphysicæ (vt loquuntur) id est, infiniti & innumeri gradus essentiales eiusdē formæ, iuxta quos communiter à philosophis distinguuntur prædicata essentialia eiusdem rei: ergo nullo modo possunt esse infinitæ. Antecedens facili negotio probatur, quia vtrouis modo (siue in formis substātialibus, quæ sunt formę physicę: siue in formis metaphysicis, quę nihil aliud sunt, quàm infiniti illi gradus eiusdē formę) essent formę infinitę in eadē re, profecto quę ex illis cōstaret, esset infinitæ perfectionis; omnes enim formę substātiales, siue physicæ, siue metaphysicę, sunt perfectiones quędam, vt per se satis cōstat, nec probatione indiget: quę si sint numero infinitę, cum vna sit perfectior altera, & quasi actus illius, efficient infinitam perfectionem. Præterea darentur in eadem re infinitę proprietates: omnes enim substantiales formę, siue physicę, siue metaphysicę, habent peculiares proprietates, quę tamen in nulla re concernūtur, nisi in numero designato. Præterea, quod attinet ad formas physicas, datur prima in quouis composito, nempe, quę immediatè inhęret materię, vt constat. Datur item vltima, à qua res vltimò specificatur: ergo non dantur infinitę. Quod attinet ad prędicata essentialia, probatur præterea primò, quia si essent infinita, non posset tradi definitio omnino explicata, aut demonstratio, quæ ex hoc genere definitionum cōficeretur: nec enim res vlla, quę genus habeat, omnino explicitè definiri potest, nisi per genus remotissimum, & omnes interiectas differentias, licèt breuitatis gratia per genus proximum, & differentiam proximam soleamus definire. Tunc sic: Positis infinitis prædicatis essentialib⁹, nullum inueniri potest genus remotissimum, nullaq; differentiarum certa summa colligi potest: ergo. Præterea, hoc nomen (substantia) significat immediatè vnum aliquod genus summū, aut plura, sub quo, aut sub quibus cætera omnia mediatè significata continentur: & aliunde dantur species infimæ substantiarum: ergo inter illud summum, & infimum, nec differentiæ diuidentes, nec genera intermedia, atque adeo, nec formę substantiales poterunt esse in numero indeterminato. Eadem ratione vti poterit in cęteris prædicamentis.

Sed notandum, quòd ipsa prædicata superiora, & inferiora appellauí formas essentialiter subordinatas, quia licèt non differant specie, quasi sint species ex opposito diuidētes aliquod genus, vel pertinētes ad opposita genera, dicūtur tamen differre specie, quatenus nō sunt eadē species: sed differūt, vt species superiores ab inferiorib⁹. Vel dicat, ad essentialē subordinationē sat esse, quòd essentialiter subordinata nō sint individua eiusdem speciei infimæ. De formis accidētalibus, si sint per se, & essentialiter subordinatæ, eisdē fere rationibus ꝓbari potest.

Pro. antecedē:

Nota

Ad uertę

Nota

A R-

ARTICVLVS III.

Vtrùm in efficientibus & finibus per se, & essentialiter subordinatis detur vna prima causa.

Scot. Dur. Trō. COnclusio affirmatiua est in efficientibus. Probant Scotus in 1. d. 2. q. 2. Durand. ibi q. 2. Ant. Trōb. 2. Metaphys. quæst. 4. quia si causæ efficientes essentialiter subordinatæ, essent numero infinitæ, aliqua earum esset infinitè perfecta, quia in his quo causa est superior, eò est perfectior. Tunc sic: Aut illa infinitè perfecta, esset prima, aut media: non media, aliàs non esset infinitè perfecta, haberet enim superiorem, quę necessariò esset perfectior: esset igitur prima: ergo non darentur infinitæ. Posset dici, quod hæc ratio non concludit, quia non semper causa superior, est perfectior (vt dixi supra) Sol enim imperfectior est homine, licèt in modo causandi sit perfectior: & in hoc sensu vrget ratio, quia deueniendum est ad aliquam, quæ in modo causandi sit infinitè perfecta, atque adeò in causando non pendeat ab alia, atque adeò sit prima, qualis est illa, quę producit omnino independenter à quouis alio à se distincto.

Ari. In finibus probat Aristoteles, vbi suprà, tex. 8. quia fines essentialiter subordinati non singuli expetuntur propter se, sed vnus propter alium, atque adeò omnes propter vltimum: ergo, non dato vltimo fine inter eos, qui subordinatè expetuntur in quauis actione, nullus dabitur finis: sicut non data prima causa efficiēte, à qua reliquæ pendeāt, & illa non ab alia, nulla causa secū data operabitur. Fateor, quòd ex fine vltimo procedi potest in infinitū ad alios, atq; alios fines medios propter illum expetendos, vt patet in cupido pecuniarum, qui nullis vnquam satiatur, sed alias semper, atque alias quærit at. *Conf.* Confirmo id, quia à principijs ad conclusiones potest dari progressus in infinitū, vt patet in Mathematicis, qui sine vllo termino possunt procedere ad alias, atque alias conclusiones: tamē vt nulla datur conclusio, quæ de facto pendeat ex infinitis principijs, cùm detur primum principium: sic nullus datur effectus, qui propter infinitos fines expetatur.

Secundo probat Aristot. quia *Arist. S. Th. Alēs.* aliàs tolleretur ratio boni. Sequela probatur à Sancto Thoma, & Alensi, quia eadem est ratio boni, & finis: sed cùm ratio boni latiùs pateat, quam finis, vt dixi quæsti. 24. articulo primo, probanda est sequela eo pacto, quo nos ibi ostendimus, sublato fine, tolli omne bonum.

Tertio probatur 1. Ethicorum 2. quia nemo quicquam agere aggrederetur, nisi expectaret se aliquando ad extremum peruenturū. *Tert. Conf.* Cōfirmo, quia deliberatio semper incipit ab aliquo vltimo fine, qui nisi daretur, nec illa daretur, atque adeò, nec electio, nec actio, &c.

Quarto, quia non posset designari certa mensura propensionis appetitus *quar.*

petitus in ea, quæ propter finem appetuntur: solus enim finis vltimus, propter quem quis operatur, dici potest regula, & quasi mensura eiusdem propensionis, siquidem medij omnes propter vltimum expetuntur. Hanc conclusionem confirmabimus amplius articulis sequentibus. Nam in causis efficiente, & finali, ea, quæ est prima in illis generibus, est simpliciter prima: quòd autem in diuersis generibus causarum non possit dari infinitio, vt sic loquar, potest probari aliquibus rationibus adductis in tota hac q. patet etiam ex dictis q. 2. huius lib. vbi ostendimus tantùm esse quatuor genera causarum.

Finis libri secundi.

SVPER TERTIVM LIBRVM PHYSICAE auſcultationis Ariſtotelis, quæſtiones.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE Oña, Burgẽſi, in ſacra Theologia Magiſtro, & in Prouincia Caſtellæ Prouinciali, Inſtituti Sanctæ Mariæ de Mercede redemptionis captiuorum.

PRÆFATIO DE INTENTIONE AVTHORIS, ſumma, & diuiſione totius tertij libri per quæſtiones.

DIſputanti de rebus naturalibus, differẽdum etiã eſſe de eiuſdẽ communib⁹ proprietatibus, ſcilicet, de motu, infinito, loco, vacuo, & tẽpore, probat Ariſtoteles cap. 1. huius libri. Primò autem, cùm motus exprimatur in definitione naturæ (vt ſecundo lib. huius viſum eſt) planè ignorato motu, conſequens eſt, vt & natura ignoretur: quare cùm ſit inſtituta de natura diſputatio, de motu quoque differendum eſt, & etiã de infinito, quia motus continuus eſt: in continuo autem, primùm cernitur infinitum. In ſecundo autẽ capite docet Philoſophus, quòd motus eſt actus entis in potẽtia, ſecundùm quòd in potẽtia eſt: in tertio autẽ explicat, quòd actio & paſſio

Ariſ. *Mot⁹ quid.*

& passio sunt idem motus,& quod solum in passo repertũ tur.In quarto probat,ad Physicũ spectare, agere de infinito. In quinto verò, demonstrat non esse actu infinitum. In sexto docet,non omnino tollendum esse infinitum,sed dari saltem in potentia, quia datur actu continuum, in semper diuisibilia diuisibile. In septimo explicat,quid infinitum sit, cuius semper est aliquid extra accipere. In octauo verò, argumenta in 4.cap. posita aduersus determinata soluit. Quæ omnia à nobis per duas quæstiones altiùs repetenda sunt:primáque,quæ est de motu circa 1.2.& 3.cap. aliquantulùm latior erit, secundùm quòd eius materia valde omnibus necessaria est.Quàm enim est motus communis omni rei, quæ natura constat,tam est cognitio eius,non modo vniuersæ Philosophiæ naturali, sed alijs etiam permultis disciplinis necessaria: quot autem & quantas vtilitates scientia motus ad omnes Philosophiæ partes percipiendas adferat, hinc perspicuum esse poterit.Primo, Naturi, in qua explicanda tota Philosophia occupatur,ignorato motu nequit bene cognosci,cùm natura definiatur, esse principiũ motus:& motus sit quidpiam propriũ naturæ, omni,soli, & semper competens,vt docet Aristoteles 1.cap. Deinde,res subiectæ Philosophiç naturali,eius definitiones,demonstrationes,termini denique, ac limites Physiologiæ definiuntur motu,& ab Aristot. 6.Metaphys.scientiæ contemplantes ita distinguuntur, vt Physica res motui omnino coniunctas tractet,Mathematicæ disciplinæ ratione à motu seiunctas,Metaphysica re & ratione separatas, vt in primo huius dicebam:posteà,pleraque ac præcipua fundamenta Philosophiæ, motu deprehensa & cognita fuerunt: motu enim reperta sunt quatuor genera causarum, quod indicat vniuscuiusque causæ definitio, vt dixi lib.2.huius:motu lationis & commutationis inuenta sunt quatuor elementa: materiam primam esse ortus & interitus expertem, motus patefecit:mundum æternum, & generationem rerum æternam, Aristoteles,falsò quidẽ, sed ex motu collegit.Priuatione item motus physici,demonstrauit Aristoteles humanam mentem immortalem esse,dissimilemque formis caducis. Quod natura propter finem agat(vt suprà demonstrauimus) motus rerum naturalium, qui miro ordine eodem modo fiunt, manifestò ostendunt. Præterea omnium rerum perfectio motu declaratur & adquiritur: nã quędam perfectionem suam,vel in motu habent, vt animata: vel per motum acquirunt,vt res inanimes: vel motu perfectionem suam alijs communicant,vt cœli & intelligẽtiç. Ad hęc, sublato motu,gradus, species,& perfectiones rerum naturalium discerni non possunt.His accedit,quòd ex motu, natura cœli differt ab his sublunaribus, numerus,ordo, & dignitas orbium cœlestium, & totius vniuersi ordo, & splendor dignoscitur.Tandẽ, si tollis motũ,nec Metaphysica,nec Physica,nec Musica, nec Astronomia,

Arist. *exmo* *tuque* *collitgãtur*

nec

nec Medicina,nec aliq̃ multę disciplinę stare poterũt:cũ igitur tã multiplex sit vtilitas,quam parit cognitio motus, libenter de eo hic agemus,tantùm tractãtes quę ad naturam motus in communi spectant: nam de motu in speciali diligenter disputat Aristoteles in quatuor extremis libris,in quibus & nos, quę hoc loco supererant explicanda,absoluemus, & in secunda quęstione huius libri circa alia quinque capita, placidam infiniti disputationẽ adijciemus.

Vtilitas motus multiplex.

QVAESTIO I.
De naturalis entis prima proprietate,quæ est motus.

ISsentiam & rationem naturalis entis, eiusdẽque causas,tam intrinsecas, quã extrinsecas, præcedentibus duobus libris fortè plenè explicuimus: nũc autem in hoc tertio,vt in præfatione dicebam, de proprietate prima naturalis entis venit dicere,quæ est motus: de quo toto hoc libro sermonem Aristoteles instituit. Nam de infinito solùm agit,vt de conducente ad explicationem motus: de quo sex examinabimus.

Aris.

Primò,quid sit motus,id est, si definitio Arist. de motu sit bona.

Secundo,si conueniat omnibus motibus.

Tertio,in quo prędicamẽto ponatur motus.

Quarto, si sit idem cũ termino ad quem,& si iste sit quies.

Quinto,si actio, & passio sint idem motus, & si in omni motu reperiatur actio, & passio.

Sexto, qualiter se habeat motus ad actionem & passionem.

Vltimo,si actio sit in agente.

ARTICVLVS I.
Quid sit motus, & si definitio Aristotelis de motu, sit bona.

NON est,cur in quæstionẽ vertatur,cur Aristoteles hoc 3. lib. statim egerit de motu. Nam, cum prędcdẽti libro posuerit definitionem naturæ,quã explicuit per motum, vt exactè intelligeretur natura,subdit explicationẽ motus, qui quanuis accidat naturę, ordo tamẽ naturæ ad illum,intrinsecum quid est naturę: omnis autem ordo per suum terminũ propriè explicatur. *Aris.*

Definitio,quam tradit Aristoteles de motu,sic se habet: Motus est actus entis in potentia, secundùm quòd in potentia est. Quod non sit bona,suadetur primò: De ratione actus est,quòd auferat potentiã, & priuationem sui à subiecto, in quo recipitur: motus autem relinquit in subiecto, in quo est, priuationẽ sui,& rationem potẽtiæ, saltem ad terminum eiusdẽ motus: ergo motus non est actus. *Arg.* 1.

Confirmatur ex Aristotele 2.de anima cap.1. Actus, vel est primus, vel secũdus;cõstat autem, q̃ motus *Conf. Aris.*

non est actus primus, cùm non sit quid permanens, quod requiritur ad rationem actus primi: neque est actus secundus, quia actus secundus supponit primum: motus autem est via ad actum primum: ergo nullo modo est actus.

Sec. Secundò suadetur idem: Tota ista definitio motus conuenit formæ substantiali, quæ est actus materiæ, quæ materia est ens in potentia, & est actus illius secundū quod est in potētia: ergo nō est bona definitio. *Conf.* Cōfirmatur, quia anima, quæ est substantialis forma, definit Aristoteles 2. de anima, quòd sit actus corporis physici in potētia vitam habentis, quæ videtur esse eadem cum definitione motus.

Tert. Tertio, saltem ista definitio cōuenit formis imperfectis, vt calori vt quatuor v.c. qui est actus imperfectus, & est actus subiecti, quod est in potentia ad maiorem calorem, & secundùm quod est in potentia: ergo.

quar. Quarto & vltimo, quia si definitio ista esset bona, maximè, vt eā explicat Aristoteles, scilicet quòd est actus mobilis, vt mobile est, vt ædificatio est actus ædificabilis, vt ædificabile est: sed hoc est falsum. Nā ædificabile esse potest sine ædificatione, & vniuersaliter mobile sine motu: ergo mobile non cōstituitur in esse mobilis per motum, neque ædificabile in esse talis per ædificationem: & consequenter motus nō est actus mobilis, vt mobile est. Cōfirmatur, Motus est quid æquiuocum ad naturalem, violentū, & artificialē: ergo non potest definiri.

Aduertendum primò, quod de motu variè Philosophi sentientes, variè etiam illum describere. Plato Dialogo de ente, definit motū, dicēs esse alteritatem, qua ex ente, vel non ente fit aliquid diuersum ab eo, quod antea erat. Quæ descriptio, vel est eadem cum illa, quam Pythagorici tradebāt, & ideo vtraque simul reijcitur eadem ratione Aristotelis: scilicet, quia alteritas, inæqualitas, & non ens reperiuntur in aliquo, quando actu non mouetur: vt ego sum alter, & inæqualis ei, qui eram in adolescentia, etiam quando non moueor. *Ad-uer. 1*

Sec. Secūdo, quia definitum, scilicet fieri, intrat definitionem. *Tert.* Tertiò, quia (vt bene Vallesius) definitio hæc obscurior est suo definito. *Vall.* Vnde ipse aliter definit motum, dicens, quod est passio, qua id, quod est potentia aliquid, actu fit illud. Sed neque hæc descriptio placet ipsi Vallesio, quia (inquit) idem est cum motu, quasi sit inconueniens definitionem cōuerti, & esse idem cum definito: imo verò necessarium est, quòd conuertatur, sicut animal rationale cū homine: est autē mala, quia passio ponitur, vt genus ad motum: cum tamen passionis ratio, atque motus, vna non includatur in alia, nec ratio passionis subiectū est ad rationem motus, sed è contra, vt art. 6. dicetur. Secundo, definitio hæc etiam est nulla, quia etiam in illa ponitur definitum, scilicet fieri: idem enim est motus, ac fieri.

Definitio ergo Aristotelis optima est; scilicet, motus est actus entis in potentia secundū quod in potē-

tia.

tia.Quam vt intelligas, aduerte, q̃ actus eſt duplex:quidam perfectus, qui in ſuo genere omnino ſubiectum actuat, ita quod nihil potentię relinquat in illo:v.c. calor, vel forma ſubſtantialis.Alius eſt actus imperfectus, qui(ſcilicet)eſt via ad actum perfectum,& non tollit omnino priuationem, vel potentiam ſubiecti,& ſic motus eſt actus.Simi liter potentia duplex eſt: quædam actiua, ſecundùm quam agens eſt mouiuum, vt v.c. calefactiuum, vt dicebam cap.de relatione,q.2.Alia eſt potentia paſsiua ad excipiẽdum vel patiendum,vt dixi cap.de qualitate,art.3. Et hæc rurſus duplex eſt; quædam coniuncta cum priuatione, ſicut eſt potentia materiæ ad formam,qua caret: alia eſt ſine priuatione,vt potẽtia materiæ reſpectu formæ,quam habet, vt dixi 1.lib.1.parte quæſtionis 3. quæ nihil aliud eſt,quam inclinatio materiæ ad ſuſcipiẽdam formam : & de hac potentia paſsiua intelligitur,quod motus ſit actus entis in potentia, non de actiua:quia quanuis motus etiam ſit actus agentis , tanquam ab eo dimanans, & ita poſſet dici actus agentis,quod erat priùs in potentia ad agendum :intelligendum tamen eſt de potentia paſsiua, vt docuit Ariſtoteles cap.2.dicens:Motus eſt actus mobilis:mobile autem potentiam paſsiuam importat : tũ etiam, quia non dimanat ab agente motus,inquantũ eſt in potentia, ſed inquantum eſt in actu : eſt ergo motus actus entis in potentia paſsiua priuationi admixta. Nam quanuis mobile actuetur per motum,non tamen omnino: ſed cum priuatione ad ſubſequentem partem motus,vt in ſucceſſiuis: vel ad terminum motus, vt in inſtantaneis.Dixit autem Ariſtoteles,actus entis, & non actus corporis, quia nondum erat manifeſtum, quod motus ſubiectetur ſolùm in corpore vſque ad ſextum librum : bene tamen, quod ſubiectetur in ente: ens autem non ſumitur nominaliter,ſed participialiter:id eſt,nõ ſumitur , prout dicit ſolam eſſentiã, ſed etiam exiſtentiam (vt explicui in Anteprędicamentis, quæſtione vltima) ita vt ſit idem , ac exiſtens; & ita motus eſt actus entis in potentia , id eſt, exiſtentis in actu,in potentia tamen ad formam: quia ſubiectum motus non eſt ens , niſi priùs exiſtat.Ex quibus omnibus ſatis clara manet vltima particula, videlicèt(ſecundum quod in potẽtia)hoc eſt , motus actuat ſubiectũ, non omnino tollendo ab illo priuationem, & potẽtiam,ſed relinquẽdo illud cum illa in ordine ad talem formam , in quo diſtinguitur motus ab alijs formis,& actibus.

Potentia duplex.

Ariſ.

His ergo ſic prælibatis , probatur,quod ſit exacta definitio poſita. Primo , quod motus ſit actus, ſic probatur;Illud , quod reducit aliquid in actũ,quod erat antea in potentia,eſt actus illius:huiuſmodi autem eſt motus : num ſubiectum, quod erat in potentia ad aliquam formam,ſimul etiam eſt in potentia ad productionem, & fieri illius formę:ergo poſito fieri,tollitur potentia ad illud: ergo ipſum fieri eſt aliquo modo actus. Secundò probatur,

batur, quod sit actus entis in potentia: Motus est actus illius subiecti, in quo inuenitur semper: semper autem inuenitur in subiecto, quod est in potentia. Nam cùm primùm definit potẽtia cum priuatione ad aliquam formam, definit etiam motus ad illã: ergo definit moueri subiectũ ad caloré, cùm habet illũ vt octo, quia cũ calore vt octo nulla est potentia cũ priuatione illius: ergo motus est actus entis in potẽtia. *Tert.*

Tertio probatur, quòd sit actus entis in potentia, secundum quod in potentia, quia contingit subiectum secundùm diuersam rationem simul esse in actu, & in potentia: sicut æs est in actu secundũ propriam formam, est tamen in potentia ad formam statuæ: motus ergo nõ est actus æris, secundũ quod est in actu per propriam formã. ergo secundum quod est in potentia aliquo modo ad formã statuæ.

Vlt. aduert. Aduertendum tamen vltimo, quòd Ferrara hic, quęstione prima existimat, quòd præter hanc definitionẽ explicatam, Aristoteles adduxerit aliam, scilicet: Motus est actus mobilis, vt mobile est. Et rursus, actus potentiæ passiuæ, & actiuę inquantum talis, quia motus (vt diximus) est actus vtriusque potentiæ secũdum diuersas rationes, scilicet, prout ab actiuo dimanans, & in passo receptus, vt diximus: sed profectò nulla talis definitio est posita, sed est explicatio quædam prioris, scilicet, quod motus est actus mouentis, & mobilis modo explicato, ficut & potentiæ actiuæ, & passiuę, nec (vt dixi primo Perihe.) *Autoris sẽtẽs.*

mysteria sunt inquirenda, vbi non sunt.

Ad argumenta in principio respõdetur. Ad primum dico, quod de ratione actus perfecti est, quòd tollat omnino priuationem a subiecto: non tamen de ratione actus imperfecti, qualis est motus (vt dictum est) sed partim actuat, & partim relinquit in potentia. Sed dices cum Pereyra: cùm vtrumque sit de ratione motus, cur potius definitur per actum, quam per potentiam? Respondeo, quod per vtrumque definitur: per actum, tanquam per genus, per (entis in potentia) tãquam per differentiam. Ad confirmationem dico, quòd motus respectu mouentis est actus secundus, quia est eius operatio: vniuersaliter verò operatio rei est actus secundus illius: respectu verò mobilis, neque est actus primus, nec secundus. Nam diuisio Aristotelis solùm est actus perfecti: motus autem actus est imperfectus, & via ad perfectum. Ad secundum dico, quanuis forma sit actus materiæ, quæ est in potentia, non tamen prout materia est in potentia cum priuatione: hoc enim per accidens est ad rationẽ formæ substantialis, quæ actuat omnino materiam respectu sui. Dices, Saltem conuenit hæc definitio illis formis, quæ natura sua ordinãtur ad alias, qualis est forma feminis, quæ actuat materiam, prout in potentia ad formam animalis. Secundo, quia omnes formæ imperfectę, quæ augentur per appositionem nouæ partis, sicut forma plantę, etiam est actus materiæ, prout est in *Ad. Obie. Solu. ad cõ firm. Ad 2 obię.*

est in potentia ad nouam partem
Solu. formæ: ergo. Respondetur, quod quanuis forma feminis actuet materiam, prout ordinatur ad aliam formam, non tamen est actus materię, nisi in quantum est in actu per ipsam: sic enim tollit priuationem sui, & ita actuat materiã secundùm quod est in potẽtia remota ad aliam formam, non tamẽ prout est in potentia proxima.

Ad 2. Ad secundum dico, quod forma rei quantæ non actuat materiam, prout in potentia ad nouam partem formæ, quæ aduenit per nutritionem: quia tunc aduenit noua materia, & prior non est in potentia ad illam: tum etiam, quia nõ est in potentia proxima, quousque aduenial actio dispositiua, quę est verè motus. Et per hoc patet ad cõ
Ad conf. firmationem secundi principalis, quia anima non actuat subiectum, relinquendo illud in potentia cum priuatione ad aliquid eiusdem generis, licèt bene ad operationes vitales, quæ sunt alterius generis: & sic intellige illud definitionis animæ (in potentia vitam habentis) id est in potentia ad operationes vi-
Ad 3. tales, de quo suo loco. Ad tertium dico, Quidam, vt excludant formã imperfectam, quandiu est in esse quieto, ratione motus, addunt, ꝙ particula (actus) debet intelligi actu continuo: melius tamen dicendum, formas illas excludi per vltimam particulam (secundum quod in potentia) quia quanuis calor vt quatuor relinquat in subiecto potentiam cum priuatione ad vlteriorem perfectionem caloris: tamen calor ipse non actuat subiectum, secundùm quod est in potentia ad nouum gradum, sed secundùm quod est in actu per ipsum: motus vero calefactionis actuat subiectum, secundùm quod est in potentia ad nouum gradum caloris, & nouam partem motus. Sed dices, Saltem conuenit potentijs operatiuis, verbi causa, intellectui, quę actuat subiectum secundùm quod est in potentia ad operandum. Respondeo, quod adhuc non sunt motus: tum quia non semper huiusmodi accidentia relinquũt subiectum cum priuatione vlterioris actus: sed hoc fit per accidens, v.c. potentia intellectiua disponit subiectũ ad intelligendum: per accidens tamen est, quod fit cum priuatione intellectionis: at vero motus sic est actus entis in potentia, vt per se habeat esse in subiecto, ꝙ habet priuationẽ taliter, vt si ab eo tollatur priuatio, tollatur & motus, præterquã ꝙ istæ potẽtiæ ita sunt actus subiecti, vt relinquant illud in potentia ad perfectionem alterius generis: operatio enim actio est, potentia verò qualitas: motus autem est actus entis in potẽtia, cum priuatione ad perfectionem eiusdem generis, quod etiam in generatione contingit, de quo statim. Ad quartum
Ad quar. dico, quod illud: Motus est actus mobilis, sicut ædificatio actus ędificabilis, dupliciter intelligitur. Primò, quod motus constituat mobile intrinsecè in esse mobilis, vt ędificatio constituit ædificabile in esse ædificabilis: & sic bene probat argumentũ, ꝙ nõ alio modo actuat illã

obie. *Resp.*

potentiam, ad quam dicit ordinem mobile, siue ædificabile, quãuis imperfectè: & ita bene potest reperiri mobile sine motu, nõ tamen actuari sine motu. Dices: Ergo illa particula (secundùm quòd in potentia) debet intelligi reduplicatiuè, & nõ solùm specificatiuè. Respondeo, cõcedendo id libẽter: sed duobus modis potest esse in potentia ad terminum. Vno modo, quando nihil habet actus in ordine ad illum: & sic dicimus, quod non constituitur per motum: alio modo quando iam habet aliquem actum, & sic verũ est, quòd constituitur per motum in potentia ad terminum. Vnde patet, quòd non est necesse, quod definiatur hic motus per terminũ ad quẽ, quia iam explicatur ordo ad illum per particulam (secundum quod in potentia) & hoc sufficit. Ad confirmationem respondebitur articulo sequenti.

Obie.

Resp.

ARTICVLVS II.

Vtrũ definitio explicata motus conueniat generaliter omni motui.

COnfirmatio vltima superioris articuli petit explicemus, qua ratione motus essentia sigillatim in omni motu reperiatur. Pro quo aduertendum, quod differunt mutatio, & motus propriè dictus. Nam motus reperitur inter terminos cõtrarios, cuius tres sunt species, scilicet motus localis, alteratio, & augmentatio, de quibus lib. 5. speciatim dicetur: Mutatio autẽ est inter terminos contradictorios, v.g. generatio est mutatio de non esse ad esse, quæ quandoque fit successiuè, vt in non viuentibus, & etiam in nutritione: quandoque vero in instanti, vt in generatione hominis. Et quanuis de omnibus possit esse difficultas, potissima tamen est de generatione instantanea, de qua Pereyra lib. 13. cap. 5. Iauellus & Soto dicunt motus definitionẽ huic mutationi non conuenire. Primò, quia illa est in instanti: ergo simul cum suo termino ad quem: & consequẽter non est actus entis in potentia, quia non relinquit subiectum, partim in actu, partim in potentia. Secundò, quia motus hic definitus, est actus entis, quod est in actu, & in potentia ad formam: generatio autẽ omnis est actus materiæ primæ, quæ nullo modo est ens in actu: ergo non est motus hic definitus.

Nota. Motus species tres.

Pere. Iauel. Soto.

Dico primo. Hæc definitio motus explicata comprehendit etiam mutationem substantialem, tam instantaneam, quam successiuam. Ita Ferrar. hic, & Iuniores. Probatur primo, quia Aristoteles explicans datã definitionem, posuit exemplũ in generatione, & sæpe sæpius dixit illam esse motũ. Nec obstat, quod contrarij dicunt: scilicet, quòd sit motus, non ratione sui, sed ratione alterationis præcedentis, quæ ad generationem disponit: non (inquam) obstat, quia Aristoteles iam numerauerat alterationem proprio nomine inter species motus, qui hic definitur, & postea generationem etiam numerauit: sentit ergo, quod ratio-

1. Cõ.

Pro. 1

Arist.

ratione sui sit motus. Et ratione probatur: Generatio, quanuis sit in instanti, & simul cū forma ad quā terminatur, distinguitur tamen ab illa, vt via à termino: ergo generatio vt sic, est actus materię, tanquā via ad formam: & per consequens est actus materiæ, secundum quod in potentia est ad formam: & sic erit motus, prout hic definitur.

Conf. Confirmatur, quia sicut lignū, antequam calefiat, & est in potentia ad calefactionem, & ad calorem per illam productum: sic etiam materia, antequā adueniat forma substantialis, est in potentia ad duo: scilicet ad ipsam formam, & ad fieri illius: ergo, sicut calefactio, est distinctus actus à forma, quæ producitur per ipsum: sed generatio prout distincta à forma, non est actus perfectus: ergo imperfectus, atque adeo est actus entis in potentia secundùm quod est in fieri, & in potentia ad terminum.

2.Cō. *Pro.1* Dico secundò. Definitio explicata motus conuenit etiam motui locali circulari. Patet ex Aristotele 8.Physi.tex.4.vbi probans, omnem motum fuisse ab æterno, accepit tāquam fundamentum hanc definitionem motus. Cōstat autem, quòd ibi præcipuè erat sermo de motu cœlorum, qui est localis circularis: ergo. *Sec.* Secundo, Hic definitur motus omnis, qui potest alicui esse naturalis, & qui fit à natura: sed etiam motus cœli est illi naturalis, vt probatum est 2.lib.quæstione 2.ar.2.parte quæstionis, & forma cœli est natura: ergo motus eius est naturalis, *Rep.* & illi conuenit definitio data. Sed contra dices: Per motum circularē nihil acquirit mobile, quia semper manet in eodem loco: igitur non est in potentia ad aliquid, & consequenter non est actus entis in potentia, secundùm quòd in potētia. Respondetur, quòd quanuis totum cœlū, dum mouetur, maneat in eodem loco, eius tamen partes illum mutant, & semper nouum acquirunt successiuè, quod sufficit, vt dicatur esse in potentia ad aliquid acquirendum, scilicet, nouum locū, vel vbi, suis partibus. Sed dices, *Obie.* Solùm ex hoc probatur, quòd partes sint in potentia, & non totum: atque ita erit iste motus solùm partium, non verò totius. Propter hoc argumentum Pereyra dicit, datam definitionem conuenire solùm secundùm quid motui circulari, sed immeritò quidem. Dicendum ergo, quod sicut motus circularis simpliciter est motus, ita etiam simpliciter ei conuenit hæc definitio. Nā quanuis partes solùm mutent locum, tamen totum cœlum mouetur (vt libro sequenti dicam) & ita totū est in potentia ad hoc, vt eius partes sibi succedant in loco: & ita motus est actus entis in potentia secundùm quod tale: sicut quanuis crispitudo solùm sit in pilis, corpus tamen dicitur crispum, & mutatio, qua aliquis fit crispus, simpliciter motus, quia est actus entis in potentia, secundum quod huiusmodi, licèt totum dicatur esse in potentia ratione partium.

Ad ro rispref pōsio.

Dico tertiò & vltimo. Definitio data motus conuenit motui artificiali etiam, & violento. Et qui-

dem de artificiali non est dubium,
Arist. Sec. quia Aristoteles posuit exemplum in ædificatione, quæ est actus ædificabilis, vt ædificabile est. Secundo, quia motus artificialis, est actus entis in potentia obedientiali ad formam artificialem (vt latiùs dixi 1. lib.) ergo: sed etiam de motu violēto nulli debet esse dubium, quin illi conueniat definitio motus. Nam calefactio, v.c. aquæ est illi violēta: & tamen est actus aquæ, prout est in potentia calida: ergo calefactio
Obie. est actus entis in potentia, &c. Sed contrà, Hic definitur motus, cuius principium est natura: sed motus artificialis, & violentus non est à natura, vt à principio: ergo hic nō definitur. Secūdò particulariter de motu violento: Entia naturalia non habent potentiam ad suum motum violentum: aqua enim non est in potentia ad motum sursum, aliàs esset in potentia ad duos motus contrarios: ergo non conuenit illi hæc definitio. Hæc sunt argumenta Pereyrę vbi suprà, dubio 8. tenentis partē contrariam conclusionis: sed profectò non possum intelligere istum authorem: leuibus enim rationibus semper mouetur. Vnde ad primum
Arist. dico, quòd quanuis Aristoteles occasionem sumpserit ad agendū de motu, propterea quod positus est in definitione naturæ: vniuersaliter tamen definiuit omnem motum, tam naturalem, quàm violentum: imo huiusmodi motus possunt esse eiusdem speciei: sicut eiusdem speciei est calefactio aquæ, & calefactio aeris, vsque ad gradum sibi debitum: quanuis calor aquæ sit illi violentus, aeri verò naturalis.

Ad secundum dico, quòd idem *Ad 2.* subiectum habet potentiam ad cōtraria, præterquàm quòd respectu motus naturalis est potentia in subiecto cum inclinatione: respectu verò motus violenti tantùm est potētia, & capacitas, sicut est in vase respectu liquoris, quanuis non sit inclinatio in illo.

Ad argumēta in principio. Ad *Ad arg.* confirmationem illam præcedenti articulo factam cōstat, qualiter definitio hæc omni motui conueniat.

Ad primum huius articuli dico, *Ad 1.* quod quanuis generatio sit simul cum forma producta in instanti, tamen prior est natura, quàm forma, & vt sic est actus materię, prout est in potentia ad illam formam. Vnde particula (secūdùm quod in potentia) non solùm importat, quod terminus sit partim in actu, & partim in potentia, sed etiam quod ipse motus sit actus, relinquens subiectum in potentia ad terminum: & primo modo reperitur in successiuis, quòd motus sit actus subiecti: secundo verò modo in instantaneis.

Ad secundum dico, non esse ne- *Ad 2.* cessariū ad hoc, vt sit motus, quod eius subiectum sit ens in actu completum: sed sufficit, quòd præsupponatur priùs tempore, vel natura existere: & quanuis materia sit ens cōpletum, quia priùs tempore existebat cum alia forma, quàm aduenire generatio, ideò hoc sufficit, vt conueniat illi hæc definitio.

A R-

ARTICVLVS *III.*

Vtrum motus in aliquo prædicamentorum constituatur, & quomodo.

1.Sē. *Simp.* IN qua quæstione variæ sunt sententiæ. Prima est Platonis, referente Simplicio comment.14. asserentis motum esse vnum genus, vnumque prædicamentū constituere per se. Sed illam meritò explodit Simplicius, quia prædicamenta solùm constituuntur ex entibus perfectis, & completis: sed motus non est ens perfectum, & completum, cùm sit actus imperfectus, vt dictum est: ergo nō potest aliquod prædicamentum cōstituere per se. Patet consequentia. Nā aliàs, quæcunque entia incompleta, & imperfecta communem, & vniuocam rationem haberent, & prædicamentū per se possent cōstituere, vt formæ omnes subijcibiles in vnica ratione subijcibilis formæ, & omnia indiuisibilia, vt punctum, & instans, quæ cōueniunt in vnica ratione indiuisibilitū, quod quidem absurdum est.

2.Sē. Secunda sententia est Giliberti Porretani libr. de sex prædicamentis, & capite de actione, asserentis, motum pertinere ad prædicamentum actionis. Sed hęc sententia meritò omnibus displicet, quia est cōtra Aristotelem tex.17. dicentem, motum esse actum mobilis vt mobile est: sed actio non est actus mobilis, vt mobile est, sed mouentis, vt mouens est: ergo motus diuersam rationem habet ab actione, & consequenter non pertinet ad prędicamentum actionis.

3.Sē. *Vall.* *Burl.* *Ven.* Tertia sentētia est Vallesij cap. 3. huius libri (quam desumpsit ex Burlęo, & Paulo Veneto) asserentis motum esse per se in prædicamento passionis. Sed neque hæc sententia placet, quia Aristoteles tex.18 docet motum esse vnum actum, & mouentis, & mobilis: sed actus mouentis, est actio: mobilis vero passio: ergo motus non potiùs pertinet ad actionem, quam ad passionem.

4.Sē. Quarta sententia est aliorum asserentium, motū esse quid superius essentialiter ad actionem, & passionem, atq; ideo tam actioni, quam passioni per se, & formaliter conuenire: sed hi sunt diuisi. *Scot.* Quidam enim (inter quos est Scotus q. 2. conc. 3. & 4. cap. prædicamentorū) existimant, motum esse quid superius essentialiter & vniuocè ad actionem, & passionem: quæ tamen sententia non rectè impugnatur à quibusdam, ex eo, quod aliquandō actio est sine motu, vt patet in creatione, & per consequens species aliqua posset esse sine genere, quod impossibile est, sicut impossibile est hominē esse sine animali. Huic *Scot.* enim posset respondere Scotus, q creatio secundùm rei veritatē non est actio, nec passio, sed solùm relatio, vt probat S. Tho. 1. p. q. 44. quia *S. Th.* actio est mediū inter agēs & patiēs, scilicet inter agēs, & terminū productū per actionē: at vero creatio non est medium, quia nullū subiectum præsupponitur, in quo fit: atque ideo nil probatur. Argumentū

vero,

verò, nut impugnatio huius sententiæ est, quia ex illa sequitur, quod actio, & passio non constituerent diuersa prædicamenta, sed vnum tantùm, cuius supremum genus esset motus: atque ideò tantùm essent nouem prædicamenta, quod
Aris. est contra Aristotelem: sed cùm vera actio aliquando sit sine motu, vt cõseruatio: efficaciter prima ratione conuincitur falsitas huius sentẽtiæ, quia iam species essent sine genere, quod est impossibile.

2. Sẽ. Alij verò existimant, motum esse quid superius analogicè, & essentialiter ad actionem, & passionem, cum videatur rebus diuersorum prædicamentorum nil commune vniuocè esse: sicut aliud est numero ens, quod est in substãtia, ab eo quod est in quantitate: sed actio, & passio sunt quidditate, & ratione formali diuersa, cùm differãt prędicamenti figura: ergo motus multiplicatur in ipsis: atque adeo alius est motus, qui est actio, ab eo, qui est passio: sed actio, & passio sunt in mobili, vt vidimus: ergo iã mobile duobus motibus moueretur ad vnum terminum, quod tamen inconueniens esse probat Aristoteles tex. 19. Et augetur difficultas contra vtramque rationẽ: Nulli actioni, & passioni essentialis est quantitas, sed accidentalis: sed alicui motui, nempe successiuo, essentialis est, & interna quantitas: ergo motus non est quid superius ad actionem, & passionem. Maior patet, quia res vnius prædicamenti non potest esse essentialis rebus diuersorum prædicamentorum.
Aris.

Quinta sententia est Auerrois commento 4. afferentis, quòd motus potest dupliciter considerari. *2. Sẽ.* Vno modo, quatenus ipse est terminus in esse, & fieri imperfectè: & vt sic est in prædicamento cũ suo termino, quia termin⁹ in fieri, & in esse imperfecto est eiusdem rationis cum eodem termino perfecto: v.c. calefactio nihil aliud est, quàm calor in fieri, seu fluens calor. Alio verò modo cõsiderari potest, prout ab agente procedit, vel recipitur in passo, & vt sic est de genere actionis, vel passionis secundùm apparentiam: qua ratione dicit locutum fuisse Aristotelem, cùm dicit motum esse actionem, & passionem. *Aris.* Veruntamen in hac quæst. meritò *Tole.* duo reprehẽdit Toletus: Alterum est, quòd dicat Aristotelem dixisse, quod motus sit actio, vel passio secundùm apparentiam: cùm enim motum dicit esse actum actiui, & passibilis, verè, & non solùm apparenter, debet intelligi. Alterum verò est, quod dicat motum solum esse reductiuè in prędicamento sui termini; quia quamuis hoc verum sit, non tamen euacuat difficultatem quæstionis: quia licèt motus secundùm rem sit ipsa forma fluens quæ acquiritur: tamen formaliter est fluxus, via, & acquisitio formæ, quę formaliter ab ipsa forma distinguuntur, cùm alia sit ratio formæ, alia fluxus: cùm ergo fluxus ille formaliter sumptus, sit motus, restat modo assignare, in quo prędicamento collocetur, prout à forma distinguitur.

Quare pro vera sententia, quæ est San-

est Sancti Thomæ hoc loco, quædã prænotanda sunt. Primo notandũ est, quod ad quemcunque motum omnia ista cõcurrunt; mouens, mobile, & terminus de nouo acquisitus per motum. Et præterea ipse motus, qui medium quoddam est inter mouens, & terminum: ratio autem formalis motus non consistit in termino, aut in mouẽte, vel mobili (vt suprà diximus) sed in fluxu illo, & via, quæ est media inter vtrumque, siue via ista sit successiua, siue instantanea.

Ad motũ quecõcurrant.

Secundo notandũ est, quod in motu successiuo, qui propriè motus dicitur, vt distinguitur à generatione, & mutatione, reperitur quadruplex extensio, siue diuisibilitas. Quędam subiectiua, quam habet motus ex subiecto, in quo est, quia motus est accidens quoddam extensum & diuisibile ad extensionem subiecti: & hac ratione etiam generatio instantanea, vt illuminatio, dicetur extẽsa ad extensionem subiecti, quanuis in materia prima in qua est, generatio non sit extensa, prout est prior natura forma subijcibili: sat est, quod in eodem instanti temporis, quo suscipit formam extensam per quantitatem simul congenitam, ad hoc vt dicatur generatio extensa, & diuisibilis.

Not. 2

Nota.

Secunda extensio, aut diuisibilitas sumitur à spatio, & mobile percurrit; ita quod prima pars motus correspondeat primæ parti spacij, & secunda secundæ, quod fit in motu locali. Nam in alteratione sumitur hæc diuisibilitas penes ordinem ad gradus formæ, quæ intenditur; & in augmentatione, penes ordinem ad partes quantitatis, quæ acquiritur per talem motum. Tertia diuisibilitas est secundùm tempus: qua ratione dicimus motum esse vnius horæ, vel dimidiæ. Quarta est propria eius, scilicet secundùm successionem, qua mobile diuersimodè se habet, dum acquiritur terminus: & huic successioni diuisibili correspondẽt mutata esse, tanquã propria indiuisibilia, & primò hæc est diuersa à diuisibilitate tẽporis, quoniam illa instantibus continuatur, & terminatur, & nõ est via, neque acquisitio termini.

3. Diuisibilitas.

4. Diuisib.

Ex ijs autem extensionibus, reliquæ præter hanc vltimam sunt accidentales motui. De prima patet, quia extensio subiecti, accidentalis est formæ, quæ in illo recipitur, sicut albedini accidẽtale est, esse extensam ad extẽsionem subiecti. De secũda probatur, quia illa nil aliud est, quam terminus ipse fluens: constat autem, quod secundùm rem fluxus est idem cum re, quæ fluit. Vnde tãtùm ab illa differt formaliter: nam terminus, prout ratione distinctus ab ipso fluxu, potest esse absque ipso motu, sicut in facto esse, vt calor sine calefactione: ergo ratio motus non consistit in indiuisibili termini: ergo. Quòd autẽ neque tertia diuisibilitas essentialis sit motui, patet etiam, quia diuisibilitas, & extensio temporis instantibus copulatur, & terminatur: extensio verò motus mutatis esse: diu autem durare, vel non durare, est propria temporis extensio.

Ad 1 ueritc

His suppositis, certum est, quod

Ad prima *ueritc.*

prima & tertia diuisibilitas motus pertineant ad prędicamẽtum quãtitatis:sed differunt, quod prima illa,quæ est diuisibilitas subiecti, est quantitas permanẽs, quia est ipsamet quantitas molis diuisibilis secundùm tres dimensiones: at verò tertia diuisibilitas est peculiaris species quãtitatis, scilicet tempus: sola ergo difficultas est de secunda & quarta diuisibilitate, ad quod prædicamentum pertineant, quæ tamẽ sunt idem realiter, ratione tamen diuersa.

Conc. Quibus suppositis, sit cõclusio. Motus secundùm diuisibilitatem, quam habet ex termino, vel potiùs secundum quòd est ipse terminus in fieri,ponitur reductiuè in prædi-
Pro.1 camento sui termini:& in hoc rectè Auerroes. Quæ conclusio sufficiẽter comprobatur ab illo. Primo sic;calor in fieri, & calor in facto esse solùm differunt, tanquam magis & minùs perfectum in eadem specie;ergo vtrumque pertinet ad idẽ
Sec. genus.Secundò, quæ non sunt entia completa, sed entiũ completorum principia,reductiuè ponuntur in prædicamento entium completorum:motus non est completum, sed aliquorum entium completorum principium,& acquisitio: ergo reductiuè est in illorum prædica-
Aris. mento: quod significauit Aristoteles,dicens,motum non esse aliud prẽter res,ad quas est motus,id est, reductiuè pertinere ad prædicamentum terminorum ad quos.

Vall. Sed hanc conclusionem non recipit Valles. Controuersia 15. & arguit sic,quod motus non possit reductiuè collocari in prædicamento suo termini.Primò,Nulla res ponitur in duobus prædicamentis:sed motus est in genere actionis & passionis:quia mouere est agere,&moueri est pati: ergo non potest esse in prædicamento termini: quia si ob aliquam rationem verum esse posset,quod motus ponitur reductiuè in prædicamento sui termini, maximè, quia est idem realiter cũ illo:sed ratio hæc nulla est:nam eadem ratione sequeretur,figuram esse in prædicamento quantitatis,nã est idem realiter cum illa, & relationem in prædicamento fundamenti,cum quo realiter identificatur,quorum vtrumque falsum est: tum etiam, quia aliquis motus datur,qui non est idem realiter cum suo termino, sed cum mobili, vt motus localis. Et secundo, quia si motus esset in prædicamento sui termini,hoc esset, quoniam est via ad illum:sed multa sunt, quæ ordinantur ad aliud,& non sunt in eodem prædicamento cum illo, ad q̃ ordinantur:sicut habitus ordinatur ad actum,est tamen diuersi generis ab illo,& potentia ad obiectum,& etiam pertinent ad diuersa prædicamenta:ergo nulla ratione verum esse potest,quod motus sit reductiuè in prędicamento sui termini. Sed respondetur ad primum, nullum esse inconueniens, eãdem rem esse in diuersis prædicamentis sub diuersis rationibus: sicut actio, & passio sunt vna, & eadem res,tamẽ constituunt diuersa prædicamenta: & sicut albedo & similitudo sunt vna res, & tamen cõstituunt diuer-

sa præ-

ta prædicamenta:sic non est inconueniens, quod motus secundùm ꝙ diuiditur ad diuisionem termini, ponatur reductiuè in prædicamento sui termini, & secundùm aliam propriam,& intrinsecã diuisibilitatẽ ponatur in alio prædicamento.

Ad 2. Ad secundum respõdeo primò, motum collocari reductiuè in prędicamento sui termini, non quod sit idem realiter cum illo, quia(vt rectè probatur)multa sunt idẽ realiter,quę diuersa prędicamenta cõstituunt:sed quia est via ad ens cõpletum.Vnde reductiuè ponitur in prędicamento entis completi, cuius est acquisitio,& via,vel quia ipse terminus in fieri est fluxus,& fluxus ille habet partes, & diuisibilitatem ex termino:hinc est,quòd motus vt sic consideratus, id est, secundũ diuisibilitatẽ termini,reductiuè ponatur in prędicamento termini.

Ad 3. Ad tertium respondetur,quod quanuis plura sint, quæ ordinãtur ad aliud, sicut relatiua, habitus,& potentiæ,non tamen tanquam via, & acquisitio: hoc enim proprium est motus, quod ordinetur ad terminũ,non quomodocunq;,sed ita ꝙ diuidatur ad diuisionem illius.

2 Cõ. Secunda conclusio.Motus consideratus secundum propriam rationem eius, & diuisibilitatem,pertinet ad genus quantitatis, non sicut species, aut genus illius.Prima pars huius cõclusionis probatur ex *Arist.* Arist.9. Metaph.vbi motum connumerat inter species quantitatis. Neque obstat,si dicas, quod illud connumerauit inter quanta per accidẽs.Nam etiam eodem modo dicitur tempus quantum per accidens, & tamen secundum propriam rationem pertinet ad genus quantitatis, vbi eo loco explicans, quo pacto motus,& tempus essent quanta per accidens,dicit,quod nõ sicut album,& musicum, quę sunt quanta, quia eorum subiecta sunt quanta: sed quia ista (inquit) sunt continua,& diuisibilitatem habẽt, licèt per aliud: sentit ergo Aristoteles esse quãta per se.Vnde in hoc libro dicit esse de genere cõtinuorum:habẽt ergo extensionem pertinentem ad prædicamentum quantitatis.Et probatur ratione efficaci,quia motus habet propria continuatiua,& terminatiua;ergo propriam habet extensionem distinctam ab alio.Antecedens probatur. Quia mutata esse sũt indiuisibilia, cõtinuatiua,&c.distincta ab omnibus alijs:extensio autẽ in diuisibilibus terminata,& continuata, ad genus quantitatis pertinet: ergo motus vt sic ad genus quantitatis pertinet.Quod autem non sit species, aut genus, satis diffusè probatum est cap.de Quantitate,quia non est natura completa, sed incompleta, via,scilicet, & tendentia ad aliud: oportet autem naturam esse completam,quæ speciei,aut generis sũscipiat denominationem:quare forma substantialis non est species in prædicamento substantiæ, licèt sit in ipso. Sed quæret aliquis: Quid ergo dicendum est de generatione instantanea?nã cùm hæc nõ habeat propriam extensionem,nõ apparet, ad ꝙ prædicamentũ sit reducenda, prout ratione differt à termino per illã

Arist.

Quæstio.

Resp. per illam producto. Respondeo, quod sicut instans, & punctum, si darentur separata, ponerentur in prædicamento quantitatis in specie linea, & temporis: sic etiam huiusmodi generatio reducitur ad speciem motus successiui alterationis, præsertim cùm generatio sit terminus alterationis; sicut illuminatio est in specie motus localis, quia est
Obie. terminus motus localis. Sed dicet
Arist. aliquis: Aristoteles cap. de Quantitate, dicit, motum esse quantũ per accidens, vbi quanta per accidens dicuntur accidentaliter quanta, vt album: ergo motus non est per se
Resp. quantus. Respondetur, quod ibi solùm est locutus de extensione, & diuisibilitate, quam habet motus à tẽpore. Vnde sic dicit: Actio enim dicitur longa, quia tempus est longum: non autem de illa, quam habet ex propria ratione: quoniam hæc est illi essentialis, & ab illa habet esse quantum per se. Hæc autem tria, motus, actio, & passio, quãuis realiter sint idem, ratione tamen, & quidditate sunt diuersa. Quæ patent ex dictis, quia quæ per se sunt in diuersis, saltem ratione formali, & quidditate sunt diuersa: ratio autẽ motus posita est in hoc, quod sit transitus mobilis de termino ad terminum, quod sit via, acquisitio, & tẽdentia ad terminũ: ratio vero actionis in hoc, quod sit actus in patiente, prout ab agente; passionis vero, quòd sit actus agentis prout in patiente, & consequenter: quia si motus, actio & passio, sunt idem re & ratione, tunc sic: Omnis motus est actio: omnis motus est passio: ergo passio, & actio idem sunt. Patet consequẽtia: Quæ sunt eadem vni tertio re, & ratione, sunt eadem inter se re & ratione. Hoc est falsum, quia actio, & passio formaliter, & quidditate sunt diuersa, cùm sint diuersa prædicamenta: ergo non sunt idem ratione cum motu, sed solum realiter. Vnde, quoties Aristoteles dixit actionem & passionem esse idem cum motu, intelligendum est realiter. *Arist.*

Secundò probatur conclusio: quia motus essentialiter dicit ordinem ad terminũ a quo, & ad quẽ, & ad subiectum. Aristoteles hæc tria principia intrinseca assignauit cuicunque motui, siue mutationi: sed actio solùm dicit ordinem ad agens, & passio ad passum: ergo motus non est idem re, & quidditate cum actione & passione, neque ad illa essentialiter superior. Vltimo, si actio, & passio sunt idẽ ratione cũ motu, vbi illa sunt, motus etiã erit: sed non quoties est actio & passio, est motus: ergo non sunt idem ratione cum motu. Minor probatur. Quia illuminatio diuturna, & cõseruatio, qua Deus conseruat creaturas, actiones sunt, prout ab agentibus: & passiones, vt in passo recepta: sed in ijs non est motus, cùm neque subiectum aliter se habeat nũc quam prius: neque fiunt transitus ad nouum terminum: ergo non vbi est actio, & passio, est terminus motus. Sed merito rogabit aliquis, quomodo se habeat motus ad actionẽ, & passionem: Respondeo, quod sic se habet, vt subiectũ ad duas rationes formales, non quidem, vt subiectũ quod: 2. Pr.

Vlt.

quod: quia hoc ſolùm eſt ſubſtãtia: ſed vt ſubiectum quo, ſicut ſe habet quantitas ad figuram, & ſuperficies ad rationẽ loci. Vnde in definitione actionis ponitur motus, tanquam ſubiectum & materiale, non tamen vt pars intrinſeca: & ſicut ratio loci non poteſt reperiri niſi in ſuperficie, & dicit etiam eſſentialẽ ordinem ad illam: ſic etiam ratio actionis nõ poteſt reperiri ſine motu impropriè dicto, ſcilicet, largo modo ſumpto pro mutatione quacũq;. *Obiec.* Sed huic dicendi modo obſtare videtur, quod quando accidens in abſtracto definitur, ſubiectũ nõ ponitur in definitione illius in recto, ſed in obliquo: ſed in definitione actionis, & paſsionis ponitur motus in recto, quia actio eſt motus, prout ab agente: & paſsio prout recipitur in paſſo: ergo motus non ſe habet vt ſubiectum ad actionem, & *Reſ.* paſsionem. Reſpondeo, hoc verum eſſe de ſubiecto quod, non autẽ de ſubiecto quo: ſunt enim quędam accidentia quæ præter ordinem, & habitudinem, quam habent ad ſubiectum, cui inhærent, ſcilicet inhærentiam aptitudinalem, adhuc aliã habent ſpecialem ad ſubiectũ, medio quo inhærent ſubiecto. Vnde, vt explicetur iſte ordo, debet poni aliud ſubiectum in definitione eorum: v. g. figuræ non ſolùm habent inhærentiam aptitudinalem in ordine ad ſubiectum quod, ſed ſpeciali modo reſpiciunt quantitatẽ, tanquam ſubiectum quo: & hæc habitudo explicatur, ponendo illam in recto in definitione figuræ. Vt ſi dicas: Figura eſt quantitas terminata, & clauſa: ſimiliter, locus ſuperficies vltima eſt: vbi ſuperficies, quæ ſubiectum loci eſt, ponitur in recto: ſic ergo ſe habent actio, & paſsio reſpectu motus, qui eſt ſubiectũ quo, quem particulari modo reſpiciunt: & in definitione ideò ponitur motus in recto: quod non aliunde prouenit, quàm ex modo concipiendi, vel ſignandi, hoc (ſcilicet) quod eſt ſubiectum poni in recto, vel in obliquo: non eſt ſubiectum quod in obliquo, ſi ſubiectum quo in recto poni contingit, aliàs ſi vtrumq; poneretur in recto, vel in obliquo, nõ exprimeretur ſpecialis ordo, vel habitudo, quam dicit accidens, quod definitur, ad ſubiectum: vt ergo explicemus, & intelligamus, diſtinctã eſſe habitudinem illam, ponitur accidens, quod eſt ſubiectum quo, in recto, quia ſubiectũ quod ponitur in obliquo. *Nota* Eſt etiã alia ratio, quia accidens in abſtracto ſemper realiter diſtinguitur à ſubiecto quod: vnde in recto poni non poteſt in eius definitione, quia prædicatio eſſet falſa: at vero accidens etiam in abſtracto ſignificatum, eſt idem realiter cum ſubiecto quo: vt locus cũ ſuperficie, figura cum quantitate, motus cum actione & paſsione: & ita ſubiectũ, quod ponitur in vtroque, de illo, quod definitur, in recto prædicari non poteſt. *Alia ratio.* Cùm autem dicis, motum ſe habere vt ſubiectum actionis & paſsionis, de ſubiecto inadæquato intelligendũ eſt: ſicut naſus reſpectu cerui, quia curuitas ſine naſo reperiri poteſt, vt in ligno, quamuis vt eſt in naſo, naſus ſit ſubiectum illius: ſic & actio, &

passio possunt reperiri sine motu, vt in conseruatione: tamen cùm reperiuntur cum motu, motus est subiectum illius actionis, & passionis. Sed dices, Iam quòd verũ sit, quòd illa duo, actio & passio, se habeant vt accidentia respectu motus, quænam accidentia sint? nunquid communia, vel propria? Respondeo, q̃ sunt accidentia cõmunia, sicut curuitas respectu nasi.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm motus sit idem cũ termino ad quem.

1. Sẽ. NOn eadem via in hac re authores tendunt. Vallesenim quæst. 2. tenet, quòd motus vniuersaliter identificatur realiter cum mobili, & ita cõsequenter à termino distinguitur. Primò, quia illa accidentia distinguuntur realiter à subiecto, quæ possunt esse separata ab illo: motus autem non potest esse sine mobili: ergo identificatur realiter cum illo. Secũ. Secundò pro illo argumentor: quia si esset idem cum termino ad quem, sequeretur primo, quòd motus naturalis, & violẽtus essent idẽ realiter inter se: quia sunt idem realiter cum termino. Probatur, quia possunt terminari ad vnum, & eundem terminum, v.g. cùm lapis ascendit sursum, & similiter ignis, vterque iste motus habet vnum & eundem terminum: ergo sunt idem cũ illo: ergo inter se: & tamen motus ignis est naturalis, lapidis verò violentus. Secundò sequitur, quòd motus circularis & rectus, sint idẽ realiter inter se, quia possunt terminari ad eundem terminum: imò motus contrarij hac ratione erũt idem inter se, quia possunt duo motus contrarij terminari ad eundem terminum, vt cùm ascendit ignis sursum, & alter descendit à propria sphæra, versus eundem locum, quæ omnia sunt absurda; ergo motus alia res est à suo termino. Tertio ar- Tert. gumentor ad idem, Motus est successiuum quid: & continuatur mutatis esse, vt lib. 5. & 6. dicetur: terminus verò est permanens: ergo realiter distinguuntur. Cõfirmatur, quia Conf. per motum acquiritur terminus: per terminum autẽ non acquiritur alius terminus, quia nihil fit per seipsum: ergo distinguuntur realiter. Quartò & vltimò, Ea quæ ita se quar. habent, quod posito vno, alterum tollitur, realiter distinguuntur: sed motus, & terminus ita se habent, quod durante motu, non est terminus, & posito termino, desinit esse motus: ergo nõ sunt idem realiter. Ita etiam tenet Paulus Venetus, vt referunt Iuniores. Secunda opinio 2. Sẽ. est Gregorij in 2. Sẽtiarum, d. 1. quæst. 4. vbi dicit, motum localem esse idem realiter cum spatio, per quod fit, & ita rectè distingui realiter à termino. Probat primo, quia Pro. 1 sicut alij motus sunt diuisibiles ad diuisionem latitudinis termini, sic motus localis ad diuisionem spatij, per quod fit: sed motus alij identificãtur cum suis terminis in fieri, & cũ latitudine termini, secundum quem diuidũtur: ergo etiam motus localis idẽtificatur cum suo spatio.

Tertia

3. Sē. Tertia opinio est Magistri Soti, & recentiorum dicentium, quòd motus, saltem localis, idē tificatur cum mobili realiter, & ita distinguitur à termino: & hoc secundum nō probant, sed vt manifestum relinquūt, fortè hac ratione, quia locus est terminus ad quem motus localis: iste autem certum est, quòd distinguatur à motu locali, quia quæst. 1. lib. sequentis dicemus, locū esse in continenti, motum verò in mobili: ergo motus localis realiter distinguitur à suo termino.

His omnibus omissis, dico primò contra primam sententiam: Motus alterationis, augmentationis, imò & generationis substantialis, non distinguūtur realiter à suo termino ad quem: & ista est communis sententia. Et probatur primo, quia si isti motus distinguuntur realiter à suis terminis, possunt esse sine illis, aut è contra: sed nec motus potest esse sine termino, quia de ratione motus est, quod sit productio, saltem vt est actio (vt probaui capite de actione in Logica) ergo non potest esse sine aliquo producto: Item, nec terminus potest esse sine motu: nā licèt in esse quieto sit terminus, quando non est motus, non tamen in esse imperfecto, & in fieri. Præterea, quanuis idem secundum speciem possit fieri per motum, & per creationem, quæ nō est motus, nec mutatio, vt dicemus, ignis posset fieri per creationem, & per generationem: tamen terminum, qui fit per motum, quando est in fieri, implicat esse sine motu: sicut calor nequit esse in fieri successiuè, nisi per motum successiuum: ergo motus & terminus non distinguuntur realiter. Cōfirmatur, quia omnia, quæ dicuntur de motu, bene saluātur absq; diuersitate reali, per solā distinctionem formalem inter motum, & terminū, vt patebit ex solutione argumentorum: ergo, &c. Probatur secundo conclusio, quia motus nihil aliud est, ex art. 1. quàm transitus de non gradu ad gradum, scilicet de termino a quo, ad terminū ad quē: sicut moueri aquam motu calefactionis, nihil aliud est, quàm quidā transitus a non calido in calidū: iste autem trāsitus idem est realiter cū calore, quia est idem realiter cum distantia, quæ est inter gradus caloris, scilicet inter calorem vt duo, & calorem vt quatuor: hæc autem distantia est calor vt tria: ergo transitus, & motus est calor, & cōsequenter terminus est idem realiter cum motu.

1. Cō. Pro. 1

Dico secundo. Motus localis distinguitur realiter a spatio, per quod fit: hæc est communis omnium. Vnde opinio Gregorij, & singularis est, & irrationabilis. Probatur, Motus localis est in mobili: mobile autem distinguitur realiter a spatio: ergo & motus localis distinguitur realiter ab illo. Antecedens patet, quia quanuis lapis moueatur sursum, aer tamen, quod est spatium, per quod transit, non mouetur sursum, quanuis diuidatur ab ipso lapide: ergo motus lapidis non est in aere, & consequenter distinguitur realiter ab illo. ¶ Confirmatur, quia aliàs nullus esset motus contrarius, quia spatium sibi ipsi non

2. Cō. Pro. Conf.

potest contrariari, neque esset motus circularis,& rectus, nec naturalis,nec violentus eadẽ ratione: quæ omnia sunt absurda:ergo.

3.Cõ. Dico tertiò & vltimo, Motus localis est etiam idem realiter cum suo termino ad quẽ. Hæc dixerim contra tertiam opinionem.Proba-

Pr.1. tur primo ex Aristotele,cap. 1. huius, qui vniuersaliter loquẽs de omni motu, docuit, quod motus non est res præter res,ad quas est motus: ex quo infert, alterationem,& augmentationem esse idem cum suis terminis: ergo eadem ratione motus localis erit idem cum suo termino.

Secundò,Terminus motus loca-

Sec. lis non est locus,sed esse in loco,vel vbi,vt lib.5.magis patebit. Et nunc probatur, quia terminus motus localis est ille, qui acquiritur per motum, cùm non possit esse motus in vniuersum, qui nõ producat terminum: sed per motum localem non producitur locus, imò præsupponitur necessario: esse autem in loco, fit de nouo per motum localem:ergo esse in loco, est terminus illius motus: quanuis ergo motus distinguatur realiter à loco,non tamen à

Obie. termino.Sed dices, Contineri à loco,est idem realiter cum loco: ergo distinguitur realiter à motu locali.

Resp. Respondeo, negando antecedens: sed potiùs contineri à loco, est idẽ realiter cum quantitate corporis cõtinẽtis,vt dixi cap.de Quãtitate.

Quando verò motus localis est idem realiter cum mobili,intelligẽdum est ita: quòd si per mobile intelligant authores citati substantiã eius,quod mouetur,realiter differt à motu: si verò per mobile intelligant subiectum,prout quantũ,non differt realiter à motu locali.Probatur,quia quantitas distinguitur realiter à substantia,& est idẽ realiter cum vbi:ergo motus, qui est idem realiter cum vbi,distinguitur realiter à substãtia, & erit idem re cum mobili secundùm rationem quantitatis. Idem prorsus dicendum de motu augmentationis,quod distinguitur realiter à substantia, tamen est idem re cum quãtitate mobilis: nam quantitas, quæ de nouo aduenit, & est terminus ad quem talis motus,est idem realiter cum quantitate,quæ præerat, quia continuatur cum illa. Tandem de alterationis motu dico,quod differt realiter à mobili omnino.Patet,quia qualitas,quæ est terminus ad quem alterationis,& cum qua alteratio identificatur, distinguitur secũdum rẽ, & à substantia, & à quantitate mobilis, sicut generatio substantialis est idem re cum forma, ad quam terminatur, & distinguitur secundùm rem à materia, quæ transmutatur.

Ad argumenta in principio.Ad primum,negO consequentiam:nam Ad. quanuis accidentia secundùm naturam non possint esse sine subiecto, quod est substantia: sufficit tamen, quod possint esse in sola quantitate per potẽtiam Dei.Sed dices, Sal Rep. tem sequitur,quòd motus sit idem re cum quantitate. Nego similiter consequentiam,quia etiam si diretur qualitas à quantitate separata, v.c. calor, posset etiam esse intensio il-

sio illius, quę est quidam motus ad qualitatē. Quod si inquiras, quod
Resp. est subiectum motus in tali casu. Respondeo, quod calor ille præexistens esset veluti subiectum noui gradus, qui aduenit, & esset terminus à quo, ratione priuationis noui gradus. Vnde qualitates corporeæ non possunt produci de nouo sine quantitate præsuppositа per motum, quia de ratione motus est, quod præsupponat subiectum, & sine quantitate nullum est subiectū: si vero producerentur per creationem de nouo, non esset inconueniens: nam quanuis dicant ordinē ad subiectum, à quo dependent, tamen ad hoc, quod accidēs creetur, non opus est illud præsupponere,
Ad 2. & hęc est res clara. Ad secundum dico, non procedere contra nos, quia ex conclusione tertia non ponimus locum terminum motus localis, sed vbi: & ita motus naturalis, & violentus etiamsi possint tendere ad eundem locum, non tamen ad idem vbi. Nam si vterque iste motus sumatur respectu eiusdem corporis, nec habet eūdem locum, nec idem vbi, vt naturalis motus ignis ad esse sursum, violentus vero ad esse deorsum: si vero vterque motus sumatur respectu diuersorū, quanuis habeant eundem locum, non tamen idem vbi, quia sunt diuersa corpora. Idem dicendum est
Ad 3. ad tertium, quod quanuis per motum circularem, & rectum possimus tendere in eundem locum, nō tamen ad idem vbi; non ita quòd in eodē loco adęquato sint diuersa vbi simul, sed successiuè, vel simul in eodem loco communi, nō tamē adæquato. Idem etiā dicendum ad illud de ascensu, & descensu duorum corporum ad eundem locum.

Dices, In qualitatibus potest fieri, quòd ab albo moueatur quis *Obie.* in pallidū, & alius à nigro in pallidum: ergo illi duo motus erunt idē realiter. Respondeo, quod nō sunt *Resp.* sic idem, quia pallidum factum ex albo, & nigro distinguuntur numero, & ita motus isti distinguuntur: si tamen daremus vnum numero colorem pallidū fieri ex albo, & nigro, vnus esset, & idem secundùm *Ad conf.* rem. Ad confirmationem dico, quod verum est, motum successiuum esse, & terminum eius in esse quieto esse permanentem, quanuis etiam prout in fieri sit successiuus; & ita quanuis per motum fiat terminus, ex hoc solum colligitur distinctio formalis inter vtrumque. Ad quartum & vltimum patet ex *Ad 4.* dictis, quòd quanuis terminus in facto esse maneat, quando non est motus, tamen terminus in fieri idē est cum illo.

Sed dices, Saltem in motu locali non apparet, qualiter terminus *Resp.* ad quem sit idem in fieri cum illo. Respondeo, quod etiam ibi saluatur identificatio termini cum motu, quia vbicationes omnes, quas *Solu.* habet mobile in spacio, per quod mouetur, quibus magis ac magis appropinquat ad vbi, quod est terminus ad quē, sunt ipse terminus aliquo modo in fieri, quatenus per illas tanquam per mediū, tendit in terminū, & ad illū appropinquat. Ad argumētū Grogorij respōdeo,

negando consequentiam: nam quãuis diuisibilitas motus localis causetur ex spacio, sicut aliorum motuũ ex latitudine suorum terminorũ, tamen, quia termini aliorum motuum sunt in eodem subiecto cum ipsis, possunt esse idem realiter cũ illo, spacium vero non ita. Vnde quanuis semper diuisibilitas propria motus causetur ex diuisibilitate spacij, tanquam ex causa æquiuoca, quia est alterius rationis: diuisibilitas enim motus (vt dixi articulo præcedenti) est successiua, & de genere quantitatis: latitudo tamẽ spacij quandoque est quantitas, aliquando qualitas, &c. tamen spaciũ in motu locali, quia non solum est causa æquiuoca, sed etiam distinguitur realiter à motu, ideo non est eadem ratio. Vel dices, quod diuisibilitas motus localis non tam causatur ex ipso spacio materialiter sumpto, quàm ex ipsis vbicationibus, quas habet mobile, dum mouetur & pertransit spacium, vt latius infra. Ad rationem, quam fecimus pro Soto, & alijs, patet ex dictis tertia conclusione, quod motus localis nõ est idẽ re cũ motu, sed cũ vbi.

Diuisibilitas motus vnde.

Sed dubitatur, vtrùm in omni motu, terminus à quo, & terminus ad quem debeant esse oppositi priuatiuè, per se loquendo. Conclusio affirmatiua est Aristot. 5. Physi. 8. & patet ex dictis quæst. 2. art. 4. de priuatione, quomodò esset principiũ ipsius fieri entis naturalis: ex quib⁹ constat, quod licèt terminus à quo aliquando significetur sub ratione positiua, vt quando dicimus aliquem ex albo fieri nigrum: tamen loquendo per se, & formaliter, terminus à quo non est aliquid positiuum, quia terminus à quo ille est, à quo disceditur tanquam à malo, & nociuo, quando motus est naturalis, & vt à bono, quando motus est violentus, & vt ab indifferenti, id est, nec à bono, nec à malo, quando motus est indifferens: at positiuum vt sic, non est malum: ergo vt sic non est motiuum discessus, & fugę: est tamen, qua ratione habet admixtam priuationem alicuius positiui, quod agens intendit producere: & ita terminus à quo, per se non debet significari sub ratione positiua, nec verò sub omnimoda negatione: sola enim creatio, quę nõ est mutatio physica, est à non esse mutato simpliciter; omnis autẽ mutatio physica est à priuato aliqua forma, & proportionaliter loquendũ est de motu corruptiuo, vt patet ex supra dictis.

Dub. Solu. Arist.

Ad 2 uers.

Hinc patet, quòd ex illis quatuor terminis, quos statuit Aristoteles 1. Physi. a tex. 11. vsque ad vltimum, ex subiecto in subiectum, id est, à termino positiuo ad alium positiuum, vt à frigido in calidum, & ex non subiecto ad subiectum, id est, à termino priuatiuo ad positiuum, vt quando ex tenebroso fit luminosum, & ex subiecto ad nõ subiectum, vt quando ex luminoso fit tenebrosum, solus ille, qui est à nõ subiecto, explicat formaliter, quid petat per se terminus à quo: ille autem, qui est à non subiecto in non subiectum (vt ibi docet Arist.) non potest dari, quia inter non subiectum & non subiectum nulla est oppositio,

Arist.

positio. Dices, Saltē motus proprie
Obie. vt distinguitur contra mutationē, quæ fit in instanti, non est per se à non tali ad tale, sed potiùs à tali ad magis tale, vel à non tali ad magis non tale: quia dum mobile est in termino a quo, vel in termino ad quem, non est motus, & ita Aristo
Arist. teles illo c.1.tex.9. dicit, quod mo-
Solu. tus propriè dictus, tātùm est a subiecto in subiectū. Respōdeo, quidquid alij dicant, quod loquēdo de motu per se, & formaliter, etiam est à priuato: calefactio enim successiua v.g. non est per se vt sic à calido ad magis calidum, sed à non tam calido ad tam calidum; similiter corruptio successiua caloris est à non tā non calido (vt ita loquar) ad magis non calidū, id est, à non tam priuato ipso calore, ad magis priuatū
Arist. calore: Aristoteles verò solum vult, quod semper illa priuatio termini à quo, quādo actualiter est motus, coniuncta est alicui positiuo distincto à termino positiuo ad quē. Nā in motu vt sic, cùm sit quid continuum, nō potest dari prima pars, & ita ante quamlibet partem signatam motus, præcesserit alia. Vnde priuatio partialis entitatis acquirēdæ per motum partialem, qui nūc demōstratur, semper est comūcta cū partiali entitate acquisita per motum præcedentem.

Arg. Contra conclusionem est argumentum: Motus per se est actus: ergo, ꝙ mouetur, est in actu; ergo per se patet, vt sic, esse non ab omnino
Solu. priuato, sed ab actuato aliquo modo, id est, in fieri, ad actuatū in esse quieto. Respōdeo, iam dixi q.5.ar.1. quod licèt verū sit, motū esse etiā à fieri ad factum esse, tamen quod mouetur, ex modo se habendi prę se fert se oblitum esse illius actus, quem iam possidet, & omnino intētum esse in acquisitione vlterioris actus, quod videtur significasse *Diu.* Paulus ad Philip.3. dicens: Nō quod *Paul.* iam acceperim, aut perfectus sim, &c. & infra: Ego me non arbitror comprehendisse: Vnum autē, quæ retro sunt, obliuiscens, ad ea verò, quæ priora sunt, extendens meipsum, ad destinatū persequor, &c.

ARTICVLVS V.

Vtrū actio, & passio sint idē motus, & si in omni motu reperiatur actio, & passio.

DE hac re sunt variæ sententiæ, quas refert Tolet. 1. parte: nam *1. Sē.* in primis Gilbertus in lib.6. propositorum, existimat motum solùm *Pro.* esse actionem. Probatur: Quicunque motus est actus actiui: sed actio similiter est actio actiui: ergo sequitur, quod motus, & actio omnino sunt idem. Secunda sententia *2. Sē.* est Vallesij, qui è contra existimat, *Pr.1.* motum esse solum passionem. Probatur, quia motus est actus receptus in mobili: sed iste actus sic receptus est passio, ergo, &c. Veruntamē ambę istę sententiæ omnino tūt contra Arist. qui cap.2. dixit, motū esse actū actiui diminantem ab ipso, & actum passiui, in ipso receptū. *Sec.* Secūdo, quia de ratione motus est, quod dicat ordinē, & sit via inter

terminum ad quem, & à quo: at vero nec actio, nec passio habent hoc: sed actio tantùm dicit, quod dimanet ab agente, & passio, quod recipiatur in passo: ergo, &c.

3. Sē. Tertia sententia est eorum, qui asserunt, motum esse quid superius ad actionem, & passionem essentialiter. Sed isti adhuc sunt diuisi. Quidam enim volũt esse quid superius vniuocum. Sed isti omnino reijciẽdi sunt, quoniam cùm actio, & passio sint diuersa genera, non possunt conuenire in aliquo vniuoco genere. Sed alij volunt, quòd sit quid analogum motus ad ista duo: Hæc

Pro. 1 sententia est Soti. Probaturque 1. ex Aristotele, qui motum dicit esse actum vtriusque, scilicet agentis, & passi: ergo est quid superius ad vtrumque. Secundo, quia vtriq; conuenit definitio motus, scilicet, actus entis, &c. diuersimodè sumẽdo pote tiam, scilicet actiuam, & passiuã.

Tertiò probatur, quoniam tam

Tert. actio, quàm passio includunt hoc, quod est esse viam ad terminũ: sed esse viam ad terminũ, est de ratione motus: ergo &c. Confirmatur,

Conf. nam effectus ipse productus etiam recipitur in aliqua materia, sicut calor in ligno: & procedit ab agente, sicut calor ab igne: & tamen effectus neque est actio, neque passio, sed terminus vtriusque, nulla alia ratione, nisi quia non est via ad aliud: ergo sequitur, quod actio, & passio in sua intrinseca ratione includunt, quod sint via ad aliud: ac per consequens ratio, & definitio motus includitur in illis duobus generibus. ¶ Hanc tamen sententiam Soti quidam ex eo refutant, quòd actio, & passio reperiuntur absque motu, vt patet in actionibus instantaneis, quę nõ sunt propriè motus: & in actionibus etiam perfectiuis, quales sunt sensatio & intellectio, quæ etiam verè motus non sunt; & tamen omnes istæ actiones sunt de prędicamento actionis: ergo motus non est quid superius essentialiter ad actionem, & passionem. Sed tamen hęc ratio nihil probat contra Sotum, quia apertè ipse fatetur, q̃ nõ motus propriè dictus, sed prout comprehendit mutationem, sit superius essentialiter ad actionem, & passionem. Vnde actiones instantaneę, & perfectiuę, quanuis non sint motus propriè dicti, sunt tamen verę mutationes.

Impugnant quãdã sent. Soti. 1

Secundo refellunt eandem sententiam, quia creatio est actio, & passio, cùm tamen non sit motus, nec mutatio. Sed nec ista ratio aliquid probat contra Sotum, quoniam secundùm rei veritatem creatio non est actio, nec passio, sed sola relatio (vt probat S. Tho. 1. p. q. 44.) quia actio est media inter agens, & passum, sicut inter agens, & terminum productum: at verò creatio non est media, quia nullum pręsupponit subiectum, in quo sit: ergo creatio non est de prædicamento actionis. Sotus autem ad actionem, & passionem, quæ sunt generalissima horũ prædicamentorum, dicit esse quid superius motum.

2 Impugnatio.

Tertio alij refutant sententiam Soti, quoniam si motus est analogũ ad illa duo, dici debet de vno per prius, & de alio per posterius: sed constat,

Tert.

constat, quod nō magis dicitur motus actio, quàm passio, ergo. Sed ad hāc rationem facilè diceret Sotus, non esse necessariū in omnibus analogis reperiri aliquid prius, & aliquid posterius, vt diximus tractatu de analogia: tum etiam, quia posset dici per priùs de successiuis, quàm de instantaneis, & per consequens per prius de passione, quam de actione: qua de causa Aristoteles magis dicit motum esse actum mobilis, quàm motiui.

Arist.

Conc. His non obstantibus, sententia ista Soti falsissima est, contra quam statuo conclusionem, quòd motus non sit superius quid essentialiter ad actionem, & passionem. Pro cuius conclusionis probatione præsuppono id, quod Aristoteles asserit in ca. 2. & 3. huius libri, quòd idē numero motus est actio & passio: sic enim ait esse actū actiui, quod procedit ab alio: & actum passiui, quod recipitur in eo: & cum propositum fuit istam quæstionem in cap. 3. an motus esset actus agentis, vel patiētis, determinauit, quod vtriusque, & vnus, & idem numero actus: & hoc fundamentum magis patebit quæst. sequenti.

Prob. concl. Quibus ita suppositis, probatur nostra conclusio. Quoniam, quando aliquid se habet vt superius ad aliqua, impossibile est, inferiora multiplicari, quin ipsum superius multiplicetur: sed sic est, quod actio, & passio multiplicantur secundùm rationem formalem, saltem, quod sint primò diuersa, nō multiplicato motu, quia idē est numero motus vterque, vt dictum est: ergo nō est motus superius essentialiter ad actionem & passionem. Explicatur Maior, quoniam cætera sunt non ens, g. ens superius essentialiter est, analogicè saltem, ad substantiā, & quantitatem: & ita vnum numero ens non est substantia & quantitas, sed sicut ista duo generalissima sūt distincta, sic etiam distinguitur ens in substantiam, & quātitatem. Sed dices, quòd actio, & passio sunt duo motus formaliter, quamuis vnus sēcundùm rem. Quidam enim ita sentiunt, quos refert Toletus hic quæstione prima: dicunt, quod in motu est considerare duo: alterum vt materiale, & hoc est q̄ sit via: alterum vt formale, & hoc est, quod sit actio vel passio, & ita sunt duo motus formaliter, & vnus materialiter.

Obie.

Tole.

Sed contra hoc est, in primis, quòd isti componunt motū ex formali, & materiali, ac per consequēs faciunt illum vnum per accidens: nam ratio illa, secundùm quam est via, & secundùm quā est actio vel passio, non potest cōstituere vnum per se. Secundò, quoniam in qualibet actione & passione non solùm est vnus motus secundùm rem, sed etiam secūdùm rationem formalē, sicut calefactio est simul actio, & passio, prout procedit ab agente, & prout recipitur in passo, & tamen non sunt duo motus formaliter. Quod patet, quia est vna formaliter calefactio, & alteratio: tū etiam, quia ratio formalis motus est successio, quæ causatur ex latitudine spacij, & termini, qui continuatur mutatis esse, vt diximus: sed tātum est vnica successio, vt patet: ergo

Solu.

2. So.

vnicus motus. Confirmatur deniq; ex communi vsu loquendi: dum enim lignum calefit, nullus concedit simul moueri duobus motibus, nec formaliter, nec realiter distinctis.

Obie. Ex quibus patet solutio, quid dicendum sit ad dubium, quod hic solet adduci, Arguitur enim sic: Motus formaliter est actio: motus formaliter est passio: ergo actio formaliter est passio, per regulam illã: Quæcunq; sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se. Respondet Sotus, negando consequentiam, quia ex hoc, quòd sint eadem vni tertio, sequitur quod inter se sint eadem realiter, non tamen formaliter. Sed tamen non satisfacit hæc solutio, quia quo pacto aliqua identificantur in vno tertio, eodem modo debent esse eadem inter se: vnde, si cõcedat Sotus, eundem motum secundùm rem esse actionem, & passionem, consequẽter dicet actionem, & passionem esse idem realiter inter se: si tamen cõcedat motum formaliter includi in ratione actionis, & passionis, tũc fit iste syllogismus expositorius: Hic motus formaliter est actio, & hic motus formaliter est passio: ergo actio formaliter est passio. Consequentia est cuidens, quia (vt dixi) est syllogismus expositorius. Antecedens autem pro vtra que parte concedi debet ab his, qui dicunt motum essentialiter includi in ratione actionis, & passionis: ergo & consequens. Dicendum est ad argumentũ, quod motus formaliter, neque est actio, neque est passio, sed solum identicè, & sic etiam actio est passio secundum rem, non formaliter. Et si cõtra hoc obijcias, Obie. quod quauis homo, & equus sint formaliter animal, non sequitur, q homo sit formaliter equus: ergo quãuis actio, & passio sint formaliter motus, nõ sequitur, quod actio sit formaliter passio. Respondeo, q Resp. est longè diuersa ratio, quoniã non est idem numero animal, quod sit homo, & equus: sed idem secũdum genus tantùm, diuersum tamen secundùm speciẽ: at vero in actione, & passione reperitur vnus numero motus: si ergo ratio istius motus est eadem in actione, & passione, optimè colligitur, quod actio, & passio 2. Pr. inter se sint eadem. Secundo adhuc Conc. confirmatur nostra conclusio, scilicet, quòd motus non sit quid superius ad actionẽ, & passionem. Nam de ratione motus est, quod dicat ordinẽ ad terminũ à quo, & ad quẽ, & ad subiectum: vnde Arist. 1. Phys. Arist. hæc tria principia intrinseca assignauit cuiuscunque motus, seu mutationis: sed actio non dicit ordinẽ ad illos terminos, sed solũ ad agens: ergo, &c. Cõfirmatur, nam id quod Conf. est superius analogicè ad aliqua generalissima, includitur in modis intrinsecis illorum: sed motus non ita se habet ad actionem & passionem, quia modus intrinsecus actionis est quidam ordo, vel relatio secũdùm dici ad agens, in quo nõ includitur ratio, nec definitio motus, quia secundùm illum ordinem ad agens, non habet, quod sit via ad terminum.

Dub. Sed dubiũ est, esto ita sit, quod motus non sit quid superius ad actionem, & passionẽ, quomodo motus se

tus se habeat ad hæc duo: & videtur mihi, quod ratio motus se habeat vt subiectum ad alias duas rationes actionis, & passionis, non quidem vt subiectū Φ (hoc enim est substantia) sed vt subiectum quo: quemadmodum se habet quantitas ad figuram, & quemadmodum superficies ad rationem loci: vnde in definitione actionis, & passionis ponitur motus tāquam subiectū & materiale, non tamen vt pars intrinseca: & hoc videtur dicere Toletus, cum ait, actionem, & passionem esse successiuam successione motus extrinsecè. Et quòd hoc ita sit dicendum, probatur, quoniam quemadmodum figura non potest esse sine quantitate, & dicit essentialem ordinem ad illam: sicut etiam ratio loci non potest esse nisi in superficie, & dicit essentialem ordinem ad illam: sic etiā ratio actionis, & passionis nō potest reperiri sine motu largo modo sūpto, & dicit essentialem ordinem ad illum: ergo motus habet se, vt subiectum ad istas. Obie. Sed contra hoc dices: Quando definitur aliquod accidēs in abstracto, subiectum nō ponitur in eius definitione in recto: sed sic est, quod in definitione actionis & passionis ponitur motus in recto: nam actio est motus, vt ab agente, passio motus, prout recipitur in passo: ergo. Respondeo in primis, quod Resp. etiam quātitas est subiectū figuræ, & tamen ponitur in recto in definitione figuræ: dicitur enim: figura est quantitas, quæ terminis clauditur: & in definitione loci, qui est abstractū, ponitur sic superficies in recto: Dicitur enim, locus est vltima superficies corporis continentis, &c. Vnde quanuis subiectum quod, id est, prima substantia, ponatur in obliquo in eius definitione: tamen subiectum quo, vt patet, quandoq; ponitur in recto, vt patet in exemplis adductis. Ratio autē huius est: Nota. nam sunt quædam accidentia, quæ præter ordinem, & habitudinem generalem, quam habent ad subiectū, scilicet inhærentiam aptitudinalem; adhuc habent aliam specialem ad aliud accidens, modo quo inhæret subiecto: & ideò vt specialis iste ordo explicetur, debet poni illud aliud in recto in eorum definitione: v. g. figura non solum habet inhærentiam aptitudinalem in ordine ad subiectum, sed specialiori modo respicit quantitatem, quàm alia accidentia: & hæc habitudo explicatur in definitione figuræ, ponendo illā in eius definitione in recto. Sic se habent actio, & passio respectu motus, quòd peculiari modo respiciunt illū, & ideò ponitur motus in definitione in recto. Obie. Sed dices, ex hoc, quod huiusmodi accidētia habeant specialem istam habitudinem ad subiectum quo, rectè probatur, quod in eorū definitione rectè debeat poni subiectū, & non in aliorum definitione. Vnde in definitione albi non ponitur quantitas, quoniam albedo, vnica & eadē habitudine respicit substantiam vt quod, & quantitatem vt quo: actio vero alia habitudine respicit mobile, seu subiectum in quo est, alia respicit ipsum motum: & ideo rectè probatur, quod motus ponatur in definitione actionis, & similiter

similiter quantitas propter eandē rationem in definitione figuræ. Vnde verò probatur, quod in recto quantitas in definitione figuræ, & motus in definitione actionis ponātur? Respondent quidam, quoniam
Resp. ista specialis habitudo est ordo actualis ad subiectum quo, & non aptitudinalis. Vnde figura actualiter dicit in sua essentia ordinem ad quantitatem, & similiter actio ad motum, quare nec per Dei potentiam potest esse figura sine quantitate, nec actio sine motu, vel mutatione: atque ideo accidentia in abstracto, quæ dicunt actualem ordinem ad aliud, definiuntur per illud aliud in recto: quę verò dicunt ordinem ad aliud aptitudinalē, definiūtur per illud aliud in obliquo.
Ad-uerte
Vel secundo possumus respondere, quòd huius, quod est poni in recto, vel in obliquo, nulla alia ratio est; quam modus concipiendi, vel significandi. Quod enim ponatur extrinsecum in definitione, semper fit propter explicādam habitudinem, quam habet intrinsecè definitum ad illud: quod verò fiat in recto, nō puto esse, nisi quia concipimus actionem sic, quod sit motus prout ab agente, & figura quod sit quantitas, prout terminis clausa. Sed quę
Resp. res, estò ita sit & ista duo sic se habeant, vt sint accidentia respectu motus, quæ nam accidentia sint: an communia? an vero propria? Respōdeo quòd sunt quasi propria, quæ
Solu. dimanant ab essentia motus; nam ex hoc quòd motus sit talis naturę, quod sit actus quidā imperfectus, hinc est, quod pendeat ab agente, & dicat ordinem ad illud, & etiam ad passum, in quo recipitur. Vnde inseparabilia sunt ista à motu secundum rem, quanuis non secundū rationē. Nec tamen intelligas, ista duo esse proprietates mot⁹, sicut par & impar respectu numeri: nā par & impar sunt vnica propria passio distincta respectu numeri. Vnde in quibusdā numeris reperitur paritas, in alijs imparitas: at vero in quolibet motu reperitur ratio actionis, & ratio passionis: ita vt vnumquodque istorum se habeat vt propria passio ipsius motus. Si autem con-
Rep. tra hoc obijcias, quòd in motibus proiectorum manet ratio motus, quandiu non est actio, quoniam actio proijcientis solum est, qua pellitur proiectum: motus verò postea
Solu. manet. Respondeo, negando Antecedens, nam quandiu durat motus, tanquam à proijciēte, vel immediatè, vel medio pulsu ipsius proiecti, vt quando non tangitur proiectum à proijciente.

Alia dubitatio est, scilicet, qua-
Dubi les sint illæ propositiones: Motus est actio, vel est passio: & similiter, actio est motus, vel passio est motus: de hac enim: Actio est passio, non dubitamus: nam in sensu identico est vera, quoniam sunt idē realiter; formaliter autē est falsa, quoniam duo sunt generalissima in abstracto, quorum vnum formaliter nō dicitur de alio. Similiter etiam certum est, quod omnes istæ propositiones sunt verę in sensu identico: Motus est actio, & motus est passio: similiter, actio est motus, & passio est motus, quoniam ista omnia sunt

sunt idem realiter. Sed dubitatio manet, an formaliter sint istę concedenda; & respondetur, quod non. Ratio est, quia neque accidens in abstracto prędicatur de suo subiecto, nec subiectum de accidenti in abstracto. Vnde non dicimus: Homo est risibilitas, vel risibilitas est homo: sed sunt prædicationes disparatæ: sic etiam neque dicimus: Figura est quantitas, vel è contra: Et ita in proposito non est concedendum: Motus est actio, vel motus est passio, vel passio est motus. Sed notandum est, quòd minùs est formalis ista propositio: Actio est motus, quàm, Motus est actio: quoniã minùs prædicatur subiectum de accidenti formaliter, quam è contra, & ideò quoniam motus se habet, vt subiectum, minus prædicatur de actione. Sed dices: Accidens, saltẽ in concreto, prædicatur de subiecto: ergo actio, & passio prędicantur in concreto de motu, si motus est eorum subiectum. Respõdetur, quòd actionis, & passionis duplex potest assignari concretum: alterum, quod prædicetur de passo, & de agẽte ꝙ: & huiusmodi sunt agẽs, & passum, quæ non prædicãtur de motu: quoniam agens & passum sunt concreta, quæ connotant pro materiali subiectum: & ideo non prædicantur de motu. Alia tamen concreta possumus assignare, quæ prædicentur denominatiuè de motu, sicut risibile de homine, scilicet procedens ab agente, & receptum in passionam istæ sunt formales, & veræ: Actio est procedens ab agente, & passio est recepta in passo: sicut prędicatur de quãtitate hoc, quod est, esse clausam terminis, quod est cõcretum. Sed dicet aliquis, quod hęc non est denominatiua: Motus est receptus in passo: sed essentialis, quoniã de ratione motus est respicere subiectum, & mobile, quãdoquidem est actus mobilis: ergo hoc est illi essentiale. Respondeo, quòd quanuis motus secundùm rationẽ motus respiciat mobile, tamen alia ratione, quàm passio: nam motus respicit illud mobile, prout motus est medium intrinsecum à quo, & ad quẽ: at vero passio respicit subiectum, non cum ordine ad terminum à quo, sed prout per ipsum subiectum patitur, & abijcitur ab ipso forma contraria, si fit passio corruptiua: vel recipitur à subiecto aliqua forma, si fit perfectiua. Sed dicet aliquis, quòd hoc, quod est, procedens ab agente naturali: etiam prędicatur de actione: similiter receptum esse in passo, etiã prędicatur de passione: ergo non sunt concreta, quæ dicantur denominatiuè de motu. Respondeo, quod actio & passio non tam dicuntur recepta esse in passo, vel procedere ab agente, quàm ipsa receptio, qua aliud recipitur, scilicet, terminus motus: & ipsa dimanatio, qua aliquid dimanat ab agente. Nisi velis dicere, quod (sicut in capite de quantitate dictum est) vt linea est quanta, vel quantitas: sic etiam actio est dimanatio, vel dimanans ab agente: vnde huiusmodi concreta tunc prędicantur de actione, & passione essentialiter: de motu verò, atque de termino producto per motũ de-

Notã dum. Obie. Solu. Nota Resp. Solu. Resp. Solu.

tum denominatiuè.

Ex quibus etiam patet, quid dicendum sit de ijs propositionibus: Actio est successiua, vel instantanea. Dicendum enim est, quod sunt denominatiuæ; nam quanuis motus non prædicetur de actione, tamen denominatiuum illud, quod est, successiuum, & importat rationem motus, prædicatur denominatiuè de motu: sicut quanuis nõ prædicetur de accidẽtibus hominis homo, prædicatur tamen denominatiuum, humanũ. Vnde bene inquit Toletus, quòd quanuis actio sit successiua, passio sit successiua, & motus sit successiuus: nõ tamẽ per tres successiones, sed per vnicã tãtùm, quæ est intrinseca motui, & accidẽ talis actioni, & passioni. Vbi etiam obiter notandum, quod istud concretum, successiuum, prędicatur de motu ipso in abstracto.

Tole. *Nota*

Ad argu. in princ. Vnde ad argumenta Soti in principio quæstionis posita patet solutio. Ad primum, quod Aristoteles dixit, motum esse actum actiui, vel passiui, non formaliter, sed secundùm rem, quia sunt idem realiter. Ad secundum similiter, quod definitio motus non cõuenit actioni, nec passioni: non actioni, quia quanuis illa sit actus actiui, non tamen prout est in potẽtia, sed prout est in actu per propriam formam: passio similiter, quanuis sit actus passiui, quod est mobile: non tamẽ prout dicit ordinem inter terminum a quo, & ad quem, quod importatur per illam particulam (secundum quòd in potentia) in definitione motus. Ad tertium respondetur, quod quanuis effectus dicat ordinem ad agens, & recipiatur in passo, non tamen est actio nec passio, quia est sine motu: actio vero & passio dicunt essentialem ordinem ad motũ, & non possunt esse sine illo.

Adz. *Adz.*

Sed dubitatur, vtrum in omni motu reperiatur actio, & passio aliquo modo. Conclusio est affirmatiua. Probatur primo de motu tendẽte ad esse, quia quando hic datur, debet dari subiectũ aliquod, quod moueatur de nouo, & aliquid producens illum motum: sed moueri, est pati. producere est agere: ergo in omni tali motu reperitur actio & passio. Idque constat inductione, etiam in mutationibus immanentibus, quæ non aliter differunt à transeuntibus, nisi quod illarũ idẽ est in re agens, & patiens. Probatur secundò de motu tendente ad non esse: & quidem si talis motus fiat per actionem contrarij agentis, patet in illo motu reperiri actionem & passionem, cùm motus ad non esse sequatur per accidens ex mutatione tendente ad esse, repugnante rei præexistenti, & corrũpẽdæ: sed in mutatione tendente ad esse reperitur (vt docui) actio & passio: ergo.

Dub. 2. *Conc.* *Pro. 1* *Sec.*

Tertiò contra quosdam probatur conclusio de mutatione tendẽte ad non esse, etiam quando non fit à contrario, sed accidit ex solo defectu causæ conseruantis: vt quãdo in aere corrumpitur lux ex absentia Solis. Probatur (inquam) in hac mutatione reperiri actionem & passionem suo modo, quia illa

Tert.

nõ con-

nō cōseruatio, est a Sole, vt a causa non solū fluente in genere causæ efficientis: ergo eo modo, quo est mutatio, est etiam suo modo actio, vt illa mutatio intelligitur orta à Sole. Confirmo, illa non conseruatio est de nouo à Sole, licèt non sit quid positiuum: ergo est actio, saltem priuatiua. Confirmo secundò, quia quod est, vt à Sole est: non est enim tantùm mutatio in communi praciſè, hæc enim abstrahit ab hoc, & est esse in hoc, vel in hoc. Fateor, quòd huiusmodi muratio, per se loquendo, non tam esset dicenda actio, & passio, quam non actio, & non passio: quia quando ex non conseruatione perit lux, non tam intelligitur perire ex eo, quod Sol agat, quam ex eo quod non agat: tamen suo modo (vt ostendi) debet dici actio, mutatio verò propriùs dicetur, quia verè aliter se habet aer, cū ex illuminato redditur tenebrosus.

Cōf. 1

Cōf. 2

Obijcies primò: ergo datur actio corruptiua, primo, & per se intenta ab agente naturali, & propter productionem alterius. Secundò, Corrumpi aliquid, non est fieri, sed deficere: ergo corruptio vt sic, non est actio, sed defectio. Respondeo, Non est actio positiua, tamen defectio, vt intelligitur prouenies ab ipso agente, cur non dicetur actio priuatiua? Ad primum verò respondetur primò, quod illa non est propriè corruptio, sed non conseruatio. Secundò, Illa non conseruatio non est intenta propter se, sed propter bonum vniuersi, cui Sol motu suo cōsulit: illa enim lucis priuatio necessaria est (vt videbimus alibi) ad rerum generationes, & conseruationes.

Obie. 1.

Sec.

Solu.

Ad 2.

ARTICVLVS VI. & vltimus.

Vtrùm actio motus sit in agente, vel in passo.

NOtādū est primò in principio quæstionis, quod est duplex actio: alia immanens, & alia transiēs. Actio transiēs est, quæ producit aliquid extra ipsum agens: immanens verò intrà: sed duobus modis potest intelligi, quod producat aliquid intrà; vno modo, ita quod in eodem subiecto, vbi est actio, sit etiam terminus, quamuis non in eadem parte, nec in eadem potentia elicitiua: sicut nutritio in viuentibus, & motus localis; alio verò modo sic, quod in eadem parte, & in principio elicitiuo: sicut visio est in potentia visiua; & hoc secundo modo debet esse in agente, ad hoc, quòd sit actio immanens. Probatur, nam aliàs sequeretur, quod calefactio, qua vna pars ligni calefacit aliam partem eiusdem, talis (inquam) actio esset immanens, quia manet in eodem subiecto. Consequens autem est falsum, quia ista calefactio ligni est eiusdem speciei cum alia quacūque calefactione facta ab extrinseco; sed calefactio facta ab extrinseco est transiens: ergo illa: aliàs enim calefactio trāsiēs & imma-

Nota dum.

& immanens essent eiusdē speciei, quia sunt ad eundem terminum.

Hoc (inquam) suppositio in præsenti dubio, & quæstione, non est dubiū de actione immanenti, quia certum est illam subiectari in agēte: sed de transeunte est nostra quęstio. Notādum est primo, quod adhuc actio transiēs dupliciter sumitur: vno modo stricto vocabulo,
Not. 1 qua ratione solum dicitur esse actionem inter qualitates tāgibiles, vt inter calidum, & frigidū, humidum, & siccum: alio modo sumitur pro quacunque actione, quæ est cū motu Physico, & dicitur pro quocunque motu, vel mutatione transeunte, & sic sumitur in præsentia.
Arist. Vnde patet intelligētia eius, quod dicit Aristoteles 1. libr. de Generatione, cap. 6. qui ait: Moueri est superius, quam agere: loquitur enim de actione pro alteratione inter qualitates illas tangibiles. Et quòd hoc ita sit dicendum, probatur: nā moueri etiam extenditur ad alias species motus, vt ad augmentationem, & motum localem: at verò actio vt sic, solum est in alteratione. Ratio autē, quare illa dicatur magis propriè actio, quam alij motus, hæc est, quoniam (inquit ille) illa actio dicit ordinem ad passionem: dicuntur enim simul ad se inuicē agere, & pati. Vnde quia pati, propriè est recipere formam cum abiectione contrarij, & contrarietas solùm propriè est inter has qualitates tangibiles, ideo pati, est recipere aliquam istarum cum abiectione contrarij: pati verò est in ordine ad agere. Vnde agere etiā propriè erit talis alteratio: sed in proposito (vt dixi) de quacunque actione trā seunti est sermo.

De hac ergo re est prima sentētia, quam tenet Scotus in 4. dist. 13. 1. Sē. quæstione 1. quod actio sit in agente. Pro cuius sententiæ explicatione notandum est, quod putat ille in actione esse omnia ista tria, scilicet motum, cum quo identificatur actio, quam vocat ille actam: & hęc dicit quod est in passo: sed præter motum est duplex relatio in agente: alia ad effectum productum, & hanc concedit ille esse de prędicamento relationis, & certū est quod hæc subiectatur in agente: alia vero est relatio ad passum, & hanc dicit ille esse actionem de prædicamento actionis. Pro quo notandū
Nota. est, quod est duplex relatio, quædā intrinsecùs aduenies, quæ posito fundamento, & termino, sequitur necessariò: vt relatio patris ad filiū: alia vero est extrinsecùs aduenies, quæ non sequitur, posito fundamēto: & hæc est relatio agentis ad passum, quia posito igne, qui est agēs, & ligno, quod est passum, non statim sequitur relatio, sed expectatur approximatio. Hanc ergo relationem extrinsecè aduenientem dicit esse de prædicamento actionis,
Pro. 2 & esse in agente. Probatur autem primo hæc sententia, quoniam actio nequit intelligi sine ordine ad passionem, & agens ad passum: ergo relationem dicit: sed non de prędicamento relationis, quoniam actio est distinctum prędicamentum: ergo. Probatur secundò, quoniam
Sec. vnumquodque subiectum denominatur

narur tale ab eo, quod intrinsecè inhæret illi: sed agens denominatur tale ab actione: ergo actio inhæret illi. Si dicas, quod Maior est vera solùm de denominatione intrinseca: agens autem non denominatur, nisi extrinsecè. Cõtra hoc est, quoniam si actio extrinsecè denominat agẽs: ergo aliud subiectũ denominatur ab ipsa intrinsecè: sicut si columna dicitur dextera extrinsecè à dexteritate animalis, aliud subiectum, scilicet animal, dicitur intrinsecè dexterum ab eadem forma: sed nullum est aliud subiectũ, quod denominatur intrinsecè ab actione præter agẽs: ergo, &c. Cõfirmatur, quoniam, si actio non subiectatur in agente, sed in passo, sequitur, quod in eodem subiecto sint duo accidẽtia oppositа, quoniam actio, & passio sunt accidẽtia opposita. Tertiò,

Tert. Eius est actus, cuius est potentia, ex *Arist.* Arist. lib. de Somno, & vigilia: sed

quar. potentia ad agendum est in agente: ergo & actio. Quartò, quoniã, si ignis calefaciat duo ligna simul, erit vnica tantùm actio, quoniam est vnum agens: & tamen sunt duo passa: ergo actio nõ subiectatur in passo, sed in agente.

1. Cõ. Contra istam sententiam Scoti statuo primam cõclusionem, quod relatio illa agentis ad passum non est de prædicamento actionis, sed

Pro. 1 Ad aliquid. Probatur 1. ex Arist. 5. Metaph. qui in cap. eorum, quę sunt ad aliquid, ponit in secundo genere relationis, relationes actiui ad passiuum: sed relationes secundi generis sunt de prædicamento Ad aliquid: ergo, &c.

Secũdò probatur: quoniã si aliqua ratione ista relatio esset de prę- *Sec.*
dicamento actionis, & non relationis, maximè, quia est relatio extrinsecùs aduenies, vt fingit Scotus: sed iste modus relationis est effictus ab ipso, quia præter ipsum à nullo est inuentus: ergo. Tum etiam, quia ille appellat hanc relationem extrinsecè aduenientem, quia, positis fundamẽtis remotis, non statim sequitur relatio, & sic omnis relatio est extrinsecùs aduenies, nam similitudo v. g. non ponitur positis duobus hominibus, nisi ponatur in eis simul albedo. Si verò dicat, quod, posito fundamento proximo, nõ sequitur relatio, contra hoc est, quia quanuis posito igne, & ligno, quæ sunt fundamenta remota, nõ statim sequatur relatio, tamen positis his ad actionem atq; passionem vnius in alterum, sequetur relatio agentis ad passum: ergo ista relatio non est extrinsecè aduenies.

Vltimò probatur nostra cõclu- *Pro.*
sio contra Scotum, quoniam actio, *vlt.*
quam ille vocat actã, est de prædicamento actionis, & illa non est in agente, sed in mobili: ergo actio huius prædicamenti est in passo. Maior probatur, quoniam Minor ab illo conceditur ex Aristotele, qui in capite 3. huius libri asserit, quod vnus, & idem motus est actio, prout pendet ab agente, & passio, vt recipitur in illo: & soluens dubium, vbi subiectetur actio, respondet, quod in agente. Et confirmatur, quoniam *Conf.*
actio de prædicamento actionis est, qua producitur terminus: sed terminus producitur per actionem,

quę est motus subiectatus in passo, non per relationem: ergo.

2. Se. Secunda sentẽtia est Caietani, qui dicit actionem de prædicamẽto actionis, & entitatem absolutã, & fundamentum relationis, tãtùm subiectari in agente, quamuis motus subiectetur in passo. Vnde in actione tria dicit reperiri. Primò entitatem istam: secundò relationem, tertiò motum: & duo priora esse in agente, tertium vero in passo. Potest probari hæc sententia, primo ex authoritate Aristotelis 8. Physicorũ tex. 15. qui probat nullo modo mundum potuisse incipere in tempore, quoniam (inquit) si mũdus inciperet, Deus mutaretur: sed hæc cõsequẽtia nõ valeret, nisi actio sit in agẽte: ergo &c. Secũdo ex Sancto Thoma 1. parte, quæstione 25. articulo 1. ad 2. & 3. qui dicit in Deo esse potẽtiam actiuã, & quod in Deo aliter est, quàm in creaturis: quia est in Deo potentia actiua principium solius effectus, & non actionis: at verò in nobis potentia actiua est principium vtriusq; Cuius rationem reddit, quoniam actio in Deo est idem cum sua essentia: ex quo arguit Caietanus: Sicut in nobis potentia actiua est principium effectus, atque motus, qui est in mobili: sic etiam potentia actiua in Deo non solùm est principium effectus, sed etiam mutationis ad ipsum, quia actio ista non est essentia Dei: sentit ergo Sãctus Thomas, quod in nobis potentia est principium etiam actionis, quæ subiectatur in agente, non tamen in Deo, quia hoc est Dei essentia, ac per cõ sequens actio est in agente. Et probatur ratione sic, quoniam relatio, & eius fundamentum debent esse idem realiter: ergo sunt in eodem subiecto: sed relatio est fundata in actione: ergo actio, & relatio sunt in eodem subiecto: sed relatio est subiectiuè in agente secundum omnes: ergo & actio. Vltimò, quia in passione reperiuntur tria: scilicet motus, relatio ad agens, & ratio passionis: ergo in actione reperiuntur itidem tria: ac per consequens, quãuis motus sit tantùm in mobili, tamen actio potest esse in agẽte.

Pro. 1

Sec.

S.Th.

V lt.

His non obstantibus, statuo secundam conclusionem. Actio transiens, quæ est de prædicamento actionis, nullo modo est in agẽte, sed in passo. Probatur, quia in primis est expressa sententia Aristotelis, non solùm in hoc loco (vt dictum est contra Scotum) sed etiam 9. Metaphys. 16. vbi actionem transeuntem expressè dicit non esse in eo, quod agit, sed in eo, quod fit: vt ędificatio non est in eo, qui ædificat, sed in eo, quod ædificatur, & nil clarius, quàm id, quod docet tertio de anima, capite tertio, dicens, actionẽ non esse in agente, sed in patiente: sicut actio (inquit) sensibilis non est in sensibili, sed in sensu, qui patitur: & etiam hæc est expressa sentẽtia Sancti Thomæ multis in locis: sed præcipuè 1. parte, quæst. 18. articulo 3. in solutione ad primum, vbi dicit, actionem transeuntem esse perfectionem eius, quod patitur: ergo subiectatur in eo, quod patitur: & eadem 1. par. quæst. 41. art. 1. ad 2. & quæstione 47. articulo secundo, ad 2.

2. Cõ.

Pro.

Arist.

S.Th.

ad 2. dicit, quod in actione duo tantùm reperiuntur, scilicet motus & relatio (vbi vides iam contra Caietanum non esse in actione tria) sed motus secundùm omnes non est in mouente, sed in mobili, adhuc secundùm Scotum, & Caietanum: ergo relinquitur, quod in agente solùm remaneat relatio, & non actio.

Probatur concl. rationibus Sec. Sed rationibus probatur nostra conclusio primò, quia sequeretur ex oppósita sententia, quòd omnis actio esset immanens, quandoquidem omnis illa manet in agente. Secundo sic, sequitur omne agens mouere semper eodem genere motus, quo mouet. Vnde semper ignis, dũ calefacit aliud, calefieret, quæ tamen omnia sunt absurda. *Tert.* Tertiò, quia omnis actio est simul cum motu, & in eodẽ subiecto, vbi est motus. Vnde hac ratione actio dicitur successiua, vel instantanea, ratione motus, cui inest, & cum quo identificatur: sed motus non inhæret mouenti, sed mobili, vt fatetur *Vlt.* Aristoteles: ergo. Vltimò, quoniam actio est in eodem subiecto, vbi est terminus productus per actionem transeuntem, scilicet in passo, & nõ *Conf.* in agente: ergo. Confirmatur, quia de ratione actionis est tãtùm, quod procedat ab agente: sed motus, qui est in passo, procedit ab agente: ergo ille est actio: ergo frustra ponitur alia actio in agente.

3. Cõ. Sit tamen tertia conclusio, quã ponit Toletus, quod actio etiam per accidens est in agẽte. Declaratur autem ista conclusio, quia non indiget alia probatione. Pro quo *Nota.* notandum est, quod agens quandoque repatitur, dum agit: quandoque vero non repatitur: nam si agens habeat materiam eiusdem rationis cum passo, simul, dum agit, repatitur ab illo, vt patet in ferro calido, quod calefacit aquam, simulque ab eo frigefit: quandoque verò non repatitur agens, vt si habeat materiã diuersæ rationis, vt cœlum, vel si non habeat materiam, vt Deus, & angeli, quando agunt in hæc inferiora, non repatiuntur. Vnde patet sensus conclusionis, quod (scilicet) agens dum agit, recipit actionem, qua passum agit in ipsum. Vnde non recipit actionem, qua ipsum agit, sed aliam, secundùm quam dicitur pati: sed hoc dicitur esse per accidens, quia non conuenit omni agenti, sed tantùm illi, q̃ communicat in materia cum passo.

Vnde ad primum respondetur, *Ad 1.* quod iam diximus ad Scotum, relationem agentis ad passum esse in agente: sed illa nõ est actio de prædicamento actionis (vt dictum est) quanuis talis relatio aliquando vocetur nomine ipsius fundamenti, scilicet actio: & concretum etiam talis relationis dicatur agens propter penuriam nominum, quia non est nomen, quo significetur talis relatio. Tum etiam ipsa actio, quæ est de prædicamento actionis, est relatiua secundùm dici, non solùm ad agens, sed etiam ad passum. Et hinc est, quod falsò illa relatio, quæ est in agente, putetur esse actio, cùm re vera non sit.

Ad secundum bene respon- *Ad 2.* sum est, quod agens bene denominatur ab actione extrinsecè, & ita

non est necessarium, quod actio sit in ipso agente. Ad replicam vero, quæ ibi ponitur, respondetur, quod quamuis verum sit semper formam, quæ denominat extrinsecè vnum subiectum, intrinsecè denominare aliud, tamen aliquando hæc forma tribuit eandem denominationem vtrique extremo: aliquando verò diuersam: sicut dexteritas est forma, qua animal est intrinsecè dexterum, & qua paries est extrinsecè dexter: vtrique denominationẽ eandem tribuit hęc forma: quandoque verò diuersam, vt visio denominat animal videns, parietem verò extrinsecè visum: sic ergo vnus, & idem motus denominat agẽs extrinsecè tale, passum verò intrinsecè.

Adre plicã.

Ad confirmationem respondetur, quòd nihil impedit, in vno, & eodem subiecto esse simul accidentia opposita secundum diuersas rationes. Vnde actio, & passio, quæ sunt vnus motus, sunt in eodẽ subiecto, & non est inconueniens habere rationes oppositas in ordine ad diuersa. Ad tertium respondetur, quòd illa propositio: Cuius est actus, debet esse potentia, non debet intelligi, quasi in eodem subiecto sit vtrumque, sed quòd sit eiusdẽ, id est: sicut potentia ad agendum est agentis: sic etiam actio est eiusdẽ, non quia inhæreat illi, sed quia procedit ab ipso agente. Ad vltimũ respondetur, quòd in illo casu, quo ignis comburit duo ligna, sunt duæ actiones distinctæ numero, quia sunt duæ substãtiæ, scilicet, duo possibilia. Nec valet cõsequentia, quãdo colligis: ergo sunt duo agentia. Nam sicut in eodẽ homine possunt esse plures scientiæ, & non dicitur ille plures scientes, sed vnus sciens: sic a pluribus actionibus potest denominari vnum agens. Cuius ratio est, quia ad hoc, vt multiplicentur concreta, non sẽper debent multiplicari abstracta, sed etiam substantia, quæ connotatur nomine cõcreti: cuius ratio est, quia vtrumque significatur nomine concreti, quamuis principaliùs forma, & minùs principaliter subiectum.

Ad conf. *Ad 3.* *Ad vltimũ.*

Ad argumẽta ergo Caietani respondetur. Ad primum, quòd Aristoteles 8. Physicorum, sicut deceptus est in conclusione, existimans mundum esse ab æterno: sic etiã in ratione, quia existimabat Deũ aliàs mutatum iri. Ratio autem, qua ipse ducebatur, erat ista, quoniam aliàs (inquit) Deus nunc vult mundum facere, & antea noluit: ergo mutatur eius voluntas. Sed hæc ratio nihil valet, quia quamuis mundus inceperit in tẽpore, non incepit Deus velle illum facere, sed ab æterno voluit eum producere in tempore. Ex quo patet, quòd ille locus Aristotelis nihil probat contra nos, quia Aristoteles tantùm intendit ibi, actionem immanentem, quæ est volitio, esse in agente, & inde colligit, quòd Deus mutaretur: tamen non negamus, esse actionem immanẽtem in agente, sed transeuntem.

Ad argumẽta Caiet. ad 1.

Ad secundum ex Sãcto Thoma respondetur, quod quando S. Tho. dicit, ℣ potentia actiua in Deo nõ est principiũ actionis, sed solũ effectus, loquitur de actione trãseũte, & quod

Ad 2.

& quod est sermo de potentia, qua creat, quoniam creatio non est actio: & ideo Deus, quando creat, producit effectum absq; media actione, & transmutatione. Dico secundò, quòd si sermo sit de alijs effectibus, qui producũtur à Deo absq; creatione, illi quidem producuntur, media actione transeunte: tamen hæc est differentia potentiæ actiuæ in Deo, à potentia actiua in nobis, quia hæc non solùm producit effectus ad extra, media actione transeũte, sed in agẽte producit relationẽ realẽ, scilicet aliã actionẽ, vt in his creaturis, quæ agunt per cognitionem: at verò Deus neutrũ producit in se, quoniam eius actio est eius essentia. Vnde nec aduenit ei de nouo actio, nec relatio.

Ad 1. Arist. Ad primam rationẽ Aristotelis dico, quod relatio identificatur cũ suo fundamẽto: nego tamẽ q̃ actio sit fundamentum, sed tantùm conditio: potentia verò actiua est fundamentum, & hæc solùm est in agẽte, & cum hac identificatur relatio.

Ad vlt. Ad vltimum concedimus, in actione esse tria, quemadmodum in passione, scilicet motum, relationem, & rationem actionis: tamen ex ijs trib⁹ sola relatio est in agẽte, quia ratio actionis & passionis sunt idẽ realiter cum motu, ac per consequens inter se: & ita subiectatur actio in eodem subiecto, in quo est motus: scilicet in mobili, & non in agente. Si autẽ cõtra hoc obijcias, quod actio dicitur esse causa passionis: vnde concedimus hanc propositionem: Lignum calefit, quia ignis calefacit: ergo actio & passio distinguuntur realiter, nam idem non est causa sui. Respondeo, quod actio verè & in rigore, & secundũ rem non est causa passionis, sed tantùm est causa virtualis, aut ratio formalis, vnde dimanat: sicut immutabilitas in Deo dicitur causa æternitatis, & vt sic hoc modo causæ nõ opus est, quod distinguantur realiter. Si autem secũdò obijcias, quod actio & passio sunt diuersa prædicamenta, ac per consequens distinguuntur realiter. Respondeo, negãdo consequentiam, quia aliunde desumitur distinctio realis inter aliqua, ac distinctio generica. Vnde possunt aliqua distingui realiter, non tamen genere, nec specie, sicut Petrus & Paulus: distingui enim realiter est, quod sint duæ res separatæ, vel quod possint separari: at vero distinctio specifica consistit in hoc, quòd aliqua conueniant in aliquo vniuoco, & habeant diuersas formales rationes: distinctio autem generica penes hoc est, quod sint duo conceptus obiectiui, in nullo vniuoco conuenientes, & quod in ordine ad primam substantiam ita prædicentur, quod modus prædicandi vtriusque in nullo conueniat, qualiter se habet actio & passio, vel agẽs & passum, & ideo hæc distinguuntur genere.

Obie. Si autem vltimò quis obijciat contra principalem conclusionem: Actio, vt est actio, secundùm suam vltimam rationem includit accidentis rationem, quæ est ordo ad subiectum: ergo secundùm suam vltimam rationem respicit agens: ergo agens, & subiectum sunt idem.

Solu. *Resp.* *Solu.*

Solu. Respondetur, negando primam cõsequentiam: nam quamuis ratio accidẽtis includatur in modis intrinsecis generum, nihilominus differt ab illis, ratione saltẽ: sicut ens, quãuis includatur in esse per se, & in alio, tamen ratione distinguitur ab illis. Vnde fit, quod quamuis secundum vltimam rationem actionis includat actio ordinem ad subiectum, ille ordo ad subiectum differt ratione ab vltima ratione actionis. Vnde secundùm vltimam rationẽ respicit agens, non subiectum, quãuis vnum istorũ includatur in alio. Secundò dico, quod quamuis secundùm vltimam rationem respiciat vtrũque, non tamẽ sequitur, quod subiectum sit idem, quod agens: & sicut relatio secundum vltimam rationem habet ordinem ad terminum, & ad subiectum, quæ distinguuntur realiter: sic actio refertur ad subiectum, & agẽs, quæ pari ratione distinguuntur realiter.

QVAESTIO II.

De naturalis entis quantitatis finitione secundùm finitum, & infinitum.

Dictum est quæstione præcedẽti, qualiter motus de genere quantitatis sit secũdùm propriã extensionem & diuisibilitatem: quam vt magis explicaret Aristoteles, in 2. parte huius libri disputat de infinito, & infinito, quatenus passiones sunt quantitatis continuæ, vt supra dixi in præfatione huius, & in annotationibus ad capita huius libri. Quod vt magis pateat, examinanda sunt quinque.

Primo, si ad Physicum spectat agere de infinito.

Secundo, vtrum detur infinitũ in actu in rerum natura.

Tertio, si per potentiam Dei talis infinitum potest dari.

Quarto, si infinitũ in actu possit cognosci.

Vltimo, si infinitum daretur, si esset principium, & non à principio.

ARTICVLVS I.

Si ad Physicum spectet agere de finito & infinito, & quomodo.

INfinitum significat pro formali, vel negationem finitionis, seu limitationis, vel rationem aliquam positiuam, qua formaliter intelligitur aliquid esse infinitum, quæ sit fundamentum proximum prædictæ negationis: pro materiali verò significat id, quod illi negationi intelligitur subiectum: & hoc multis modis solet dici infinitum. Primò dicitur infinitum, quod non habet spatium aliquod seu quantitatem, quæ possit habere finitionem, aut infinitionem, quomodò punctũ, & omnia quæ quantitate carẽt, solẽt dici infinita, in eo sensu, quo vox dicitur

Infinitũ pro formali quid.

citur inuisibilis,quia caret potentia vt videatur. Secundò dicitur aliquid infinitum,ratione suæ quantitatis. Infinitum autem(& idem dictum volo de finito) sicut & quantum, aliud est perfectionis, aliud molis:illud potest intelligi infinitũ aut in essentia,aut in vigore operãdi,aut in duratione,aut etiam in receptione.Quo pacto materia prima(suprà à nobis dicta) est infinita ob indeterminationem, quam habet ad omnes formas, etiam possibiles:quæ indeterminatio fundatur in illius essentia.Infinitum molis,aliud intelligitur in magnitudine:vt si daretur corpus, aut spatiũ infinitum:aliud in successione,vt si daretur motus, aut tempus infinitum:aliud in multitudine,vt si darentur infinitæ species, aut individua corporum:aliud dicitur infinitum ratione figuræ,quia ratione illius non habet terminum signabilem,vt circulus:aliud, eò quod licèt habeat transitum, & finem, vix aut difficillimè peragi potest, vel propter aliquod impedimentum, vt via pelagi in profundum vsque, ratione aquæ: & via à tropico in tropicũ,ratione æstus, difficillimũ habet transitum: & ideò dici solet infinitum, vel propter eius maximam multitudinem, aut magnitudinem,quomodò via lõga dicitur infinita: vel propter figuram, quo pacto labyrinthus dici solet infinitus.

Nota. *Ad-uerte*

Conc. Sit ergo cõclusio. Ad Physicum pertinet agere de infinito molis: in hoc autem loco nõ debet agere de omni infinito molis, sed eo, quod est quantitatis passio, quærendo, verùm detur,aut dari possit. Probatur,quia finitum & infinitum, tam molis,quàm perfectionis,sunt passiones: illa quantitatis molis, hęc quantitatis perfectionis: ergo ad eum pertinet agere de infinito, & finito, ad quem pertinet agere de quantitate: sed ad Physicum spectat agere de quãtitate molis: ergo de infinito,& finito molis:& quidẽ in hoc loco statim egit de quantitate molis,nam de finito,&infinito in spatio,in successione, in actiuitate,& alijs,quæ possunt competere corporibus, illis in locis tractari debet, vbi docuerit,quid sit spatium,successio,aut actiuitas corporum:ad Metaphysicum autem spectat agere de finito, atque infinito in communi,tam in essentia,quàm in actiuitate,ac duratione, & alijs huiusmodi,vt conueniunt vel substantijs vt sic,vel substantijs ipsis separatis,de quibus ipse agit. Obijcies, Passio semper comitatur subiectum,& est possibilis: sed infinitum molis non est possibile: ergo. Respondeo primò,passionem quãtitatis esse infinitum,non in facto esse,sed in fieri: & hoc sine dubio datur.Secundo respondeo,infinitũ molis esse duplex: aliud infinitum in actu cõpleto,quod actu est quãtum,& non habet,nec potest habere terminum quãtitatis: & hoc adhuc est duplex: aut enim intelligitur in entibus completis, quorum quodlibet est ens, vt quod: aut in incompletis & partialibus, quæ ab Aristotele(vt supra diximus) appellantur entia incompleta, quòd nõ

obie. *Solu.* *Sec.*

sūt entia per se,vt quod,seu vt hoc aliquid: sed tūt entis entia,scilicet, partes entis. Aliud intelligitur potentia infinitum, quod appellatur infinitum in actu incompleto,eo q; eius diuisio,aut detractio, appositio, seu additio terminari non potest:quod nihil aliud est, quàm infinitum in fieri,de quo supra dixi: & de ijs omnibus infinitis fuit dubiū (vt videbimus)apud aliquos,vtrùm darentur actu:& profectò, etsi nullum illorum daretur, nihilominùs infinitum molis posset dici passio quantitatis quodammodò, quia si daretur, esset passio cōsequens quātitatem illam,non minùs, quàm finitum est passio consequens alias quantitates limitatas. *Obic.* Dices, Infinitum à nobis cognosci non potest: ergo non pertinet ad physicam cōsiderationem humanam. *Solu.* Respondeo,Infinita non possunt à nobis distinctè cognosci: tamen in communi & in confuso quid sit infinitum, vtrū detur,aut dari possit, cognosci potest:à quo autem intellectu,& quo modo infinitum distinctè cognoscatur,non est præsentis speculationis. Interim(si placet)vide *Fons.* Fons. 2.Metaph.2.quæst.3.Ex dictis manet notus articulus,qui posset collocari hic, vtrùm finitum & infinitū sint passiones quantitatis, quod magis articulo sequenti patebit.

ARTICVLVS II.

Vtrùm detur infinitum in actu.

QVæstio hæc procedit de vtroq; infinito explicato, magnitudinis,scilicet,& multitudinis. Et videtur q; detur tale infinitum. Primò, quia posito subiecto, ponitur passio consequens illud: sed finitū vel infinitum sunt passiones quantitatis,quæ datur à parte rei in actu:ergo etiam datur finitum,& infinitū. *Pri.*

Secundo, à parte rei in actu datur infinitum in potentia: ergo etiā datur infinitum in actu. Tenet consequentia, quia frustra est potētia, quæ non reducitur ad actū. *Sec.* Tertio, Ex sententia Aristotelis mundus est ab æterno:ergo secundum illū præcesserunt infiniti dies,& infinitę circulationes, & consequenter datur infinitum in multitudine. *Tert.*

Sed dices, quòd in successiuis non est inconueniens, quia partes eorū nō sunt simul:esset autem inconueniens in permanentibus.Contrà est,quia in vnoquoque die posset Deus creare vnum Angelū, qui est incorruptibilis,& consequenter potuisset producere infinitam multitudinem Angelorum. *Conf.* Confirmatur,quia mūdus, cùm sit ab æterno ex opinione Arist.præcesserunt infiniti homines,& consequenter infinitæ animæ rationales,quę ex eodē sunt incorruptibiles:ergo adhuc essent infinitæ animæ secundùm multitudinem.

Aduertendum,quòd infinitum secūdùm quātitatem definitur esse illud,cuius partes accipiētibus,semper restant plures accipiendæ,vt patet in diuisione continui,vbi, quacunque parte signata,semper restāt plures diuisiones faciendæ: est autē *Aduert.* duplici-

dupliciter infinitum: vnum in potẽtia, alterum in actu, & vtrique data descriptio conuenit, quanuis inter vtrumq; multùm differat. Pro quo secundò aduerte, quod partes in cõtinuo sunt duplices, scilicet proportionales, & aliquotæ, vel determinatæ: partes proportionales sunt, quæ semper sumuntur minores & minores: partes vero aliquotæ, vel determinatæ sunt in signata quantitate, v.c. digitali, vel dimidio digiti: sed adhuc istæ partes determinatę, quędam sunt se communicantes: quædam vero non communicantes, v.c. in ligno vnius vlnæ sunt duæ medietates non cõmunicantes, ita quod in qualibet illarum non sit aliqua particula alterius, & ideo dicuntur esse non communicantes, quia neutra alteri materiam cõmunicat: tamen sunt infinitæ medietates se cõmunicantes. In quantitate duorum palmorum poteris per partes communicantes assignare infinitum, & sic dabis infinitos palmos æquales priori, vt si primum palmum assignes per duas medietates, singulas earum accipiens ab vnoquoq; duorũ palmorum: secundum vero per tertias, deinde tertias accipiendo ab vno palmo, & alias ab alio, & sic in infinitum. Vnde patet, quæ sit differentia inter infinitum in actu, & in potentia: quòd infinitum in potentia est illud, cuius partib⁹ acceptis, semper restant plures accipiẽdæ, loquendo de partibus proportionalibus, aut determinatis se communicantibus: at verò infinitum in actu est illud, cuius partes accipientibus, semper restant plures accipiendæ, loquendo de partibus terminatis, non se communicantibus. Vnde infertur, certissimum esse, dari infinitum in potentia à parte rei. Nam quælibet magnitudo est hac ratione infinita, quia inter partes proportionales non est tot accipere, quin plures accipi possint minores, & minores, cùm quælibet eius pars possit diuidi in duas medietates in infinitum: & idem de infinito in potentia secundùm numerum, vel numeros circulationum, vel cogitationum: solùm ergo restat dubium de infinito in actu.

Ad-uer. 2

Nota dili-gẽter.

Coro.

De quo sit prima conclusio. Finitum & infinitum sunt passiones quantitatis in potentia, & non in actu. Ita S. Thom. hic, lect. 13. Niph. 5. Physi. tex. 17. & nos capite de quantitate insinuauimus. Probatur tamen primo: Infinitum actu repugnat enti, vt statim dicetur: ergo quãtitati. Tenet consequentia, quia quantitas est vnum membrum, in quod diuiditur ens analogicè. Antecedens patet, quia ens diuisum in decem genera, est verum, & possibile: infinitum vero in actu non est possibile, vt dicetur articulo sequẽti: ergo repugnat esse. Probatur secundò: Mensurabilitas, & diuisibilitas sunt passiones quantitatis, vt probatum est cap. de quãtitate: infinito verò in actu repugnat habere has duas passiones: ergo infinitũ in actu non est passio quantitatis. Tenet consequentia, quia passiones inter se pugnantes non possunt ab eadem essentia dimanare. Minor probatur. Quod est mensurabile, est determinatũ, & cognoscibile:

Con. 1 *S. Th.* *Niph.*

Prob. 2.

bile: sed infinitum in actu est immẽ surabile, indeterminabile, & incognoscibile: repugnat ergo illi mensurabilitas, & diuisibilitas, quia debet habere partes finitas, quas infinitũ non potest habere, quia nõ possunt componere infinitum, cùm sint finitarum neque infinitas, quia singulæ essent æquales suo toti, quod repugnat partibus, cùm quælibet minor debeat esse suo toto. Tertiò probatur, quia quod conuenit per se generi, debet per se conuenire speciebus illius: infinitum autẽ in actu repugnat quantitati discretæ, vt conclusione secunda dicetur: & repugnat quantitati continuæ, vt dicetur cõclusione tertia: ergo infinitum in actu non est passio quantitatis, sed solùm infinitum in potẽtia. 3. Pr.

2. Cõ. Aris. Secunda conclusio, Non datur infinitum in actu secundùm multitudinẽ. Ita Arist. per multa capita huius libri, & 1. cœli, cap. 5. 6. & 7. Probatur, quoniam aut est multitudo corporum differentium specie, aut numero: nõ primum, quia corpora differentia specie habent motus, & loca differentia specie: quia vnicuique corpori conuenit suus motus, & locus naturalis, sed loca ad minus non sunt infinita, nec motus, sed tantùm duę vel tres species, vt probat Aristoteles 1. cœli, cap. 2. ergo nec corpora sunt infinita. Aris. Obiec. Dices, Non esset inconueniens, eundẽ locum numero, vel specie assignari pluribus specie mobilibus, vt patet de mixtis, quæ sunt diuersę speciei, & tamen omnia mouentur ad motum, & ad locũ elementi prædominantis. Solu. Cõtrà est, quòd quãuis mixta sint diuersæ speciei, & ad eũdem locum secundùm speciem mouean tur, tamen corpora simplicia non possunt esse diuersæ speciei, quin motus eorũ, & loca differãt specie. Si verò datur numer⁹ infinitus corporum differentium specie, illa deberent esse corpora simplicia, quia ex finitis corporibus simplicibus, necessarium est finita esse mixta secundùm speciem.

Secundò vniuersaliori ratione patet hoc ipsum. Quia, cùm quælibet species habeat distinctam perfectionem ab alia, sequitur, quòd in illo numero infinito sit perfectio infinita in actu, & est absurdum, quia prẽter Deum non est perfectio infinita in actu, vt probat Sanctus Thomas 1. p. q. 7. ar. 1. quia solùm in Deo esse est de eius essentia. Tandẽ, quia de ratione numeri est, quòd sit numerabilis: sed si numerus esset infinitus, non esset numerabilis: ergo. Sed de hac ratione artic. sequenti. Sec. S. Th.

3. Cõ. Tertia conclusio, Nõ datur actu infinitum secundùm magnitudinem. Probatur, Omne corpus naturale est mobile: sed infinitũ in actu non potest moueri: ergo nõ est corpus infinitum in actu. Maior patet, nã corpus naturale habet in se principium motus, & quietis: corpus autem infinitum non posset moueri, nec sursum, nec deorsum, nec circulariter: ergo nullo modo. Non sursum, quia iam nõ esset deorsum, & sic non esset infinitum, quia nõ occuparet omnem locum: non deorsum, propter eandem rationem: nõ circulariter, quia cùm lineæ eius, quod mouetur circulariter, quò lon-

longiùs à centro protrahuntur, magis inter se distent, infiniti corporis circularis lineæ protractæ à centro in infinitum infinitè distarent, & à centro, & inter se. Vnde inter illas esset spacium infinitum, quod pertransiri non potest: & consequenter corpus illud non posset moueri circulariter, consumendo motum. Secundò, Nulla potest esse quantitas, in qua non sit aliqua figura, qua extrinsecè terminetur: sed infinitum non admittit figuram: ergo non datur infinitum in actu secundùm magnitudinẽ: figura enim, secundùm Euclidem, primo elementorum, est, quæ termino clauditur. *Tert.* Et generaliter probatur tertio de omni quantitate molis: de discreta quidẽ, quia constat vnitatibus, quæ indiuisibiles & determinatæ sunt: in infinito autem nihil determinatum esse potest: neque in quantitate successiua, id est, tempore & motu: quia hæc incipiunt per vltimum nõ esse, quod repugnat infinito actu; neque in quantitate continua permanente, cùm omnes eius partes in suis definitionibus claudant terminos, vt linea est longitudo terminata punctis: superficies est latitudo terminata lineis, corpus verò superficiebus clauditur: sed claudi termino, repugnat infinito actu: ergo non est dabile. Tandem: quia si numerus est infinitus actu, aliquæ species numeri essent infinitæ actu, vel individua infinita: neutrum horum: ergo vtrum quia non potest esse diuisum aliquid in infinitas partes: tum quia diuisio in infinitum neq; supernaturaliter pertransiri potest: tum quia nullum esset tempus actu infinitum, à quo possent detrahi partes per se naturaliter existentes actu infinitæ. De speciebus autem secunda conclusione probatum est, quòd non dentur actu infinitæ: ergo nullo modo datur infinitum actu.

Ad-uerte

Ad argumenta in principio respondetur. Ad primum patet ex prima conclusione, & ex articulo præcedenti, qualiter finitum, & infinitum non sint passiones quantitatis in actu, sed finitum & infinitum in potentia. Ad secundum dico, quod infinitum in potentia dicitur continuum, non quod habeat partes infinitas in actu, sed quia successiuè sumendo partes, non habent terminũ, cùm vnaquæque sit diuisibilis in alias duas partes, eo ipso quod quanta est. Vnde infinitum in potentia est infinitum diuisibile, non in tot, quin in plura, & in plura semper diuisibilia: quæ potentia non est frustra, quia eius actus non est, quod sit actu diuisum, sed quod semper magis ac magis diuidatur. Et hæc est sententia omnium expositorum Aristotelis, cum quibus Theologi consentiunt: & hoc est, quod alij dicunt, non dari infinitum categorematicè (vt loquuntur) sed bene syncategorematicè: vocant autem infinitum actu, infinitum categorematicè, quia si esset tale, esset categorema, illud significatum categorema enim significat aliquid, vel aliqua: vocatur autem infinitum syncategorematicè, infinitum in potentia, quia hoc infinitum solùm est aliqualiter, scilicet, secundum diuisionem magnitudinis: syn

Ad argumẽta.

Ad 1.

Ad 2.

cate-

categorema enim (vt dixi prima parte Summularum) solùm aliqualiter significat. Ad tertium bene ibi respõsum est. Ad replicam, Expositores Aristotelis multa figmenta dicunt, vt illum à contradictione excusent, cùm dicat hic non esse infinitum actu, secundùm multitudinem, cùm dixerit alibi mundum esse æternum: existimo tamen dicẽ dum, vel quod solùm negat Aristoteles infinitam multitudinẽ in rebus materialibus, non autem in immaterialibus: aut si in omnibus negat, concedẽdum est sibi apertè cõtradicere: quia cùm dicat non esse infinitum in actu, nõ debuit ponere mundum ab æterno. Sed dices, Potentia actiua Dei est actu infinita: ergo aliquis eius effectus est infinitus: sed nullus potest esse infinitus in perfectione, vt probatũ est: ergo debet esse infinitus secũdùm quantitatẽ, & per cõsequẽs in quolibet cõtinuo sunt partes actu infinitæ, saltẽ proportionales. Respondeo, verũ esse, potentiam Dei esse infinitam actu, nõ ex eo quòd producat infinitũ in actu, sed quia vel ex nihilo producit, quod arguit infinitã perfectionem producẽtis: vel quia quacunque creatura producta potest perfectiorem & perfectiorem producere citra infinitum in actu: & consequenter respõdetur ad secundum de partibus continui, negando, vt bene Vallesius hic, partes potentiales in continuo esse infinitas in actu, sed solùm syncategorematicè, & in potentia. Vel secundò dico, partes continui esse actu infinitas, ex quo non sequitur dari in magnitudine infinitum in actu, quia ad hoc, vt ista sit actu infinita, non solùm requiritur, quòd partes proportionales sint actu infinitæ; sed etiam quod sint infinitæ partes aliquotæ, & signatæ. Similiter non sequitur, numerum esse infinitum in actu, quia numerus propriè non est nisi entium completorum, quæ & sunt in actu, & ad inuicem separata: partes verò illę, nec sunt separatæ, nec entia in actu.

Ads. Adre plicã. Arist. Obie. Solu.

ARTICVLVS III.

Vtrùm possit dari infinitum in actu aliqua potentia.

IN hac re hoc vnum scio, me nihil scire, ideo non multiplicabo argumenta, quæ cuiuis se se offerent multa: sed solùm quid minùs difficile cognitu sit, exponam, facile enim nihil est. Vt autem intelligas titulum, aduerte, quòd solùm est sermo de potentia Dei absoluta, nam de ordinaria dictum est (& in hoc omnes conueniunt) non posse dari infinitum secundùm virtutem, & entitatem, quia vt sic, præter Deum, nihil potest esse infinitum. Secundo etiam est certum, non posse fieri infinitum eorum, quę sunt essentialiter subordinata, siue sint species, siue causæ vniuersales, & particulares: & est expressa sententia Aristotelis 2. Metap. tex. 5. Et ratio id suadet, quia quę sunt essentialiter subordinata, differunt specie, quia in illis deueniendum est ad

Nota. Sec. Arist.

est ad aliquam speciem infinitam in actu in perfectione, si numerus earum est infinitus in actu. Patet cō sequentia, quia species non sunt æquales in perfectione, sed vna necessariò est perfectior altera, quia sunt sicut numeri: de causis autem essentialiter subordinatis est peculiaris ratio, quòd numerus illarum non sit actu infinitus, quia in infinito tempore agerent, & per consequens actio illarum nunquam esset consummata, atque ideò nūquam prodiret effectus. Solùm ergo difficultas est de infinito secūdùm quātitatem in multitudine illarum rerum, quæ per accidens sunt ordinata.

1. Sē. Greg. Oth. De qua re prima sententia est Gregorij Ariminēsis in 1. d. 43. quæst. 4. Ochami in 2. quæst. 1. & aliorum tenentium non implicare contradictionem, infinitum esse in rerum natura: atque ideò infinitum in actu per diuinam potētiam posse dari tā in magnitudine, quàm in multitudine. Probant primo: Deus potest facere, quidquid cadit sub obiecto suæ omnipotentiæ: hęc autem est infinita: ergo potest producere infinitum in actu. Secūdò, Deus potest separare actu partes quantitatis continuæ: sed istæ sunt infinitæ in actu: ergo Deus potest facere infinitum numero in actu. Maior patet, quia Deus potest cōseruare per seipsum, quidquid per aliam causam conseruat, præcipuè, si non sit de essentia eorum: ergo Deus potest separare actu, & conseruare partes quantitatis continuę, quę sunt infinitę. Tertio, Quæcunque Deus potest cognoscere simul (si sint permanentia) potest facere simul: sed tam perfectam scientiam simplicis intelligentię, quàm per scientiam visionis cognoscit simul infinitum in actu: ergo potest illud producere. Notanter dixi (si sint permanentia) quia si sint successiua, necessariò fiunt successiuè, vt motus & tempus, quamuis simul cognoscātur. Quarto. In vna hora sūt infinita instantia, sed in quolibet potest creare Deus vnum hominem, & angelum: ergo in fine horę erunt infiniti homines, & angeli: possibili autem posito in esse, nullum sequitur inconueniēs: ergo potest Deus in actu infinitos angelos & homines producere.

Pro. 1. Sec. Tert. quar.

2. Sē. Zum. Scot. Dur. Cai. Ferr. Bona. Cap. Mar. Pr. 1.

Secunda sententia est omnino huic opposita. Est Sancti Thomæ 1. p. q. 7. artic. 3. vbi latissimè Magister Zumel hanc quęstionem explicat; Scotus in 2. d. 2. q. 1. & 2. Metaph. q. 2: Durand. ibidem in 2. q. 2. Caietanus 1. par. quæst. 7. Ferrar. 2. contra Gēt. c. 8. Bonauent. in 1. dist. 4. quæst. 3. Capreol. dist. 44. quęst. vnica, conclusione 1. Martin⁹ quęst. 42. Percy. 10. Philosoph. capit. 10. Vallesf. Sot. Veracruz, Astudillo, & alij, qui omnes sentiunt implicare contradictionē, quòd sit infinitum in actu in quantitate continua, & discreta. Probatur primò: Implicat contradictionē, partem esse æqualem toti: si tamē daretur infinita multitudo actu, sequeretur, partem æqualem esse toti: ergo implicat infinitā multitudinē esse actu. Maior patet, quia si pars esset ęqualis toti, esset pars (vt supponitur) & tamen non esset pars, quia quęlibet pars est minor suo toto, includit enim totum partem,

tem,& aliquid amplius: Minor pro-batur, nam v.c. cùm quaternarius sit pars senarij,tã esset infinita multitudo ternariorum,quàm quaternariorum & senariorum: secus autẽ,si minor esset multitudo,esset finita multitudo quaternariorũ: ex finita autẽ multitudine nullo modo fieri potest infinita multitudo: quod si infinita est multitudo ternariorum,& quaternariorum, pars
Sec. erit æqualis toti. Secundò, Potentia diuina est infinita,ita vt, quocunque dato effectu, possit facere maius: ergo implicat contradictionem esse infinitum in actu. Patet consequentia,quia vel potest facere maius,aut non potest: si potest, sequitur implicatio contradictionis ex parte infiniti: esset enim infinitum, vt supponitur,& nõ esset, quia potest esse aliquid maius: si vero non posset maius producere, sequitur implicatio contradictionis ex parte diuinæ potentiæ,esset enim infinita,vt reuera est,& non esset infinita, siquidẽ est exhausta,& determinata,ita quod maius facere non
Tert. potest. Tertio, Implicat contradictionẽ, aliquid esse in genere, quod
quar. non sit in aliqua eius specie. Quarto, Si essent creati infiniti homines v.c. vel Deus posset producere plures, vel non: si non: ergo esset exhausta potentia Dei, quod tamen fieri non potest: nam cùm creet ex nihilo, profectò creasse impertinens est ad hoc, vt possit creare: si verò potest, producat plus centum: & tunc peto, an illa prima infinita multitudo reddatur maior: si non: ergo totum non est maius sua parte: si redditur maior: ergo infinito datur maior, seu plus,& excedens in aliquo finito.

Vt media via incedamus in hac re, sit prima conclusio. Aut enim 1. Cõ.
loquimur de infinito in magnitudine, aut in multitudine: si loquimur de infinito in magnitudine, dicendum est implicare cõtradictionem, esse infinitum in actu secundùm magnitudinem ex omni positione. Quod efficaciter probatur ratione secũda Sãcti Thomæ: quia si S. Th.
detur infinitũ in actu, ex omni positione, hoc est ex omni parte, ita vt occupet omnes species loci sursum & deorsum, ante & retro, dextrum & sinistrũ, iam determinaret Dei potentiam infinitam, illamque exhauriret: esset que illa potentia infinita, vt supponitur: & non infinita, cùm sit determinata, ita quòd
Nota. non potest facere maius corpus. Nota tamen autem diximus (ex omni parte) quia si ex aliqua parte nõ sit infinitum in actu, non adæquaret infinitam Dei potentiam, cùm ex illa parte additionem suscipere, & fieri maius possit. Secundo probatur, quia si nõ moueretur tale corpus infinitum secundùm magnitudinem secundùm se totum, solùm potest intelligi, quod moueatur secundum partem sui; & hoc est impossibile, quia illa pars, si est infinita, non poterit moueri, sicut nec totum infinitũ: si vero sit finita, aut mouetur motu naturali, & hoc nõ quia in termino à quo esset violenter, quod implicat, quia omnis locus occupatur à toto, cuius est pars: nec etiam mouetur motu violento,

to, quia in termino ad quem esset præter naturam, & ita sine toto infinito, quod implicat: nullo ergo modo mouetur.

2.Cō. Secunda conclusio. Si loquamur de infinito in multitudine, dicendum est, non implicare contradictionem, quòd sit actu. Hæc est S.Th. contra Auicennam & Algazelem, quos refert Sanctus Thomas 1. par. quæst. 7. artic. 4. est etiam contra Ocham. 2. dist. 1. Grego. 1. dist. 41. q. 4. & Coronel, latè 8. Physicorum: præterea Gabriel 2. dist. 1. quæst. 2. Durandus, & Pereyra vbi suprà, & quidam Neoterici, vtramq; sententiam indicant esse probabilem: Pro. 1 & Durandus asserit, aliquando se hanc vltimam elegisse, pro qua sit primum argumentum: Quidquid Deus potest facere, nō est finitum, nec in magnitudine, neque in multitudine: aliàs diuina potētia nō esset infinita, cùm eius obiectum adequatum esset finitum: ergo omne, quod Deus potest facere, infinitū est: ergo potest illud facere, aliàs potest, & non potest.

Sec. Secūdo, si Deus operaretur necessitate naturæ, etiā ad extra, produceret de facto simul omnia, quæ posset: sed tunc produceret infinitū: ergo & modo potest liberè producere infinitum: quia certè non minùs potest, operando liberè, quā Conf. si operaretur necessario. Cōfirmo, quia in tantum se extendit omnipotentia Dei, in quantum eius cognitio: omnia enim, quę in Deo sunt, ęqualia sūt: sed Deus cognoscit infinita, vt possibilia; ergo potest illa Cōf.2 omnia simul producere. Confirmo, quia secundùm oppositū opinātes, successiuè bene potest infinita producere: sed nō est vlla ratio, cur nō possit simul, quę potest successiuè: ergo:

Tertio, Deus potuit creare mūdum ab æterno, vt cōcedit Sanctus Tert. Thomas 1. p. q. 46. a. 2. ad 7. & in quo uis die potuisset producere vnum hominem; ergo iam creasset infinitos. Quarto, quia si per totam æternitatē à parte post creet quotidie quar. vnum hominē, videbit nūc scientia visionis creatos infinitos: sed quod videt scientia visionis, non est cur non possit producere simul: ergo. Confirmo, quia Deus in vna hora Conf. videt instantia infinita: cur nō posset in quouis instanti illius horæ producere vnū hominē, atq; adeò infinitos? Quinto, Deus est modo quin. in spatio imaginario infinito simpliciter: siquidem immēsitas Dei est infinita simpliciter: cur ergo nō posset producere corpus aut corpora, quæ sua magnitudine, aut multitudine replerent totum illud spacium. Sexto, Deus produxit infini- Sext. ta puncta in continuo, & infinitas partes: & quidē corruptis illis partibus, posset Deus illa puncta conseruare separata: ergo potest dari actu infinita multitudo. Septimò, Sep. Nō repugnat naturaliter esse infinitam actu multitudinem partium, punctorum, linearum, superficierū, ac relationum in quolibet continuo, vt videbimus libro sexto: ergo non repugnabit per diuinam potentiam esse actu infinitam multitudinem rerum, hominum, aut angelorū. Octauo, Si propter aliquā ratio-

rationē repugnaret, ideò eſſet, quia infinitæ multitudini non poſſet aliquid addi; nec per diuinam potentiam atque adeo illam exhauiretur, & determinaretur: ſed adhuc, multitudine infinita data, poſſet Deus addere ei aliquid: ergo non implicat contradictionem, eſſe infinitā multitudinem actu. *minor probatur.* Minor probatur, Infinitæ multitudini, quæ eſt obiectiuè in mente diuina, illam cognoſcente ſcientia viſionis, poteſt Deus aliquid addere: ergo ſi daretur producta infinita multitudo, poſſet Deus aliquid addere. Conſequentia patet; Nam, quę non eſt infinita multitudo in obiecto, nec in mente diuina eſt productorum in re. Antecedens probatur: His quæ Deus cognoſcit ſcientia viſionis (quę ſunt actu infinita) poteſt Deus aliam rem, & aliā addere ex iis, quas cognoſcit ſcientia ſimplicis intelligentię, quę ſimiliter ſunt infinitę: ergo infinitę multitudini poteſt Deus aliquid addere. Si autem dicas cum Durando: Ea, quæ Deus cognoſcit ſcientia viſionis, nō ſunt infinita actu, ſed potentia: & ideo poteſt fieri illis additio. Contra hoc eſt, quòd cùm in Deo nulla ſit mutatio de potentia ad actum, ſed omnia, quæ ab illo cognoſcuntur, ſunt actu præſentia in æternitate: aut illa multitudo eſt actu finita, aut infinita: ſi infinita, habeo intentum: ſi finita, ſequitur, quòd poſteà quàm producta eſſet, hauriretur numerus illorū, ac per conſequens, ſi quis produceretur poſtea, à Deo non cognoſceretur: ſequitur etiam cogitationes Beatorum aut damnatorum finem aliquando habituras, cùm tamē in æternum ſint duraturę: & cōſequēter in quolibet continuo ſunt infinitę partes actu, tamen cuilibet cōtinuo poſſunt addi aliq, atque aliq partes: ergo infinitę multitudini poteſt fieri additio.

Sed contra hoc inſurgit Durandus: Infinitum eſt, cuius nihil eſt ad extra: ergo infinito fieri non poteſt additio, & cōſequēter infinitę multitudini non poteſt aliquid addi. *Obie. Dur.* Reſpondetur, quòd illa potiùs eſt definitio totius finiti, vt docet Ariſtoteles text. 63. infinitum autē ſic definitur: Cuius eſt aliquid ſemper accipere ſecundùm quantitatem: Vnde infinito non poteſt fieri additio, qua ſit maius: ſicut nec detractio, qua ſit minus, quia ſunt in illo infinitę partes: & ita quod accedit, maius non facit, neque quod detrahitur, minus facit. *Solu. Ariſ.* Sed obijcies, Vna ex proprietatibus actu infiniti eſt, quod non ſit illo aliquid maius: ergo ſi detur aliqua multitudo infinita actu, ei non poterit addi aliquid. Patet conſequentia, quia ſecus fieret maior, & per cōſequens non eſſet infinita. *Obie.* Ad quod reſpondet Sanctus Thomas 3. parte, quæſtione 10. articulo 3. ad tertium, quod cùm infinitum non ſit ſubſtantia, ſed accidens, ſequitur, quòd infinita ſint conſiderāda penes eandē ſubſtātiā ſpecie: & penes talem ſubſtantiam ſolùm conueniunt infinito ſuę proprietates; quare impoſsibile eſt, q infinitum fiat maius per additionē ſubiectorum eiuſdem ſpeciei: ideò finita multitudo hominū huic multitudini addi nō poteſt, cùm in infi- *Solu. S.Th.*

nito

nito omnes possibiles includantur: cùm tamen infinito non conueniãt suæ proprietates in ordine ad subiectum alterius speciei, infinitæ multitudini actu secundùm subtãtiam vnius speciei, addi non potest multitudo aliqua secundùm substantiam alterius speciei, id est, infinita multitudo hominum, per quorum additionem augeri potest. Hæc tamẽ solutio licèt vera esse videatur, nõ est satis firma, quia infinitę multitudini subiectorum eiusdem speciei, scilicet vnius continui, potest addi altera pars, & alia alterius, cũ tamen omnes sint eiusdem speciei: ergo infinita multitudo subiectorũ eiusdem speciei, additionem subiecti eiusdem speciei suscipere potest. Quare aliter dicendum est ad argumẽtum, quod maior, & minor æqualitas, & inæqualitas, sunt partes entis finiti, quia sequuntur mẽsurabilitatem: atque ideo solùm cõueniunt subiecto, cui conuenit mẽsurabilitas, quæ tamen soli quantitati finitæ conuenit: infinitum autem actu mensurari non potest, & ideo non est aliquo maius, nec minus, neque æquale, neque inæquale, quia sunt istæ denominationes finiti actu. Vnde sequitur, quod infinitum in actu, neque additione fit maius, nec detractione minus, cùm sint in illo infinita. Vnde nego consequentiam, quod si aliquid addatur, fiat maius. Sed instat Sotus, quod si hæc doctrina vera esset, sequeretur, quod si daretur actu infinita multitudo cum singulis pilis, infinitis detractis pilis, adhuc manerent infiniti pili. Respondetur,

Solu. reiici tur.

Ad arg.

Coro.

Sotus

nullum esse inconueniens, quod (vt diximus) infinita multitudo sit infinities infinita, sicut si detrahamus partem à continuo, detrahimus infinitas partes, & tamen in continuo, quod restat, manet etiam multitudo infinita partium, vt per se satis constat.

Vnde ad argumenta primę sententiæ respondeo, ita esse, quod Deus potest facere, quidquid cadit sub obiecto potentiæ diuinæ distributiuè, id est, hoc vel illud, non tamen collectiuè, id est, omnia simul; illud enim implicat contradictionem, quia Dei potentia terminaretur, & exhausta maneret. Si autem contra hoc obijcias. Ex hoc, quòd Deus intelligat omnia simul collectiuè, & alia intelligere non possit, non sequitur, quod potentia intellectiua Dei sit exhausta, aut terminata, sed potiùs perfecta, quia attingit suum obiectum adæquatum: ergo ex hoc, quod Deus faciat omnia, quæ sunt factibilia, simul, & alia facere non possit, nõ sequitur, quòd potentia creatiua sit exhausta. Patet consequentia, quia non minus est infinita potentia intelligẽdi, quàm creandi. Respondetur, longè disparem esse rationem, quia ex eo, quod Deus intelligat infinita, non cessat potentia ab actu intelligendi, sed semper manet potentia intellectiua in actu secundo, & semper potest intelligere omnia, quæ simul intelligit, & ita non manet exhausta potentia intelligendi: at verò, si Deus crearet illa omnia, quæ potest, simul, potentia creatiua cessaret ab actu creandi, & non manet po-

Adar gum. 1. sen.

Obie.

Soln.

ret potés aliquid creare, cũ iã creãtũ esset, quidquid creabile erat: atq; ideò potẽtia creãdi maneret exhausta. Ad 1. Ad secundũ respõdetur, negando Minorem. Et ad probationẽ dicimus, quòd licèt Deus possit cõseruare se ipso, quod conseruat per causam secundam, quando non sequitur implicatio contradictionis: non tamen, quando sequitur. Hinc sequitur, quòd quanuis partes quãtitatis nõ includant in sua essentia entitatem totius termini, si infinitæ illæ partes essent actu separatæ, sequeretur implicatio contradictionis, quòd nõ essent diuisibiles, quia iã essent omnino diuisæ in partes.

Ad 3. Ad tertium respõdetur, falsum esse, quòd omnia, quæ Deus simul cognoscit, possit simul facere, quia alias eius virtus potentia exhauriretur, & terminata maneret.

Ad 4. Ad quartum respõdetur, quòd solùm probat, Deum posse facere infinitum in actu secundùm multitudinem, quod nos cõcedimus. Ad consequentiam dicemus primo de cœlo, cap. 12. qua ratione probabile sit, mundum fuisse ab æterno, & quòd inde non sequeretur magnitudo actu infinita.

Ad 1. Ad argumenta pro sententia Sancti Thomæ allata. Ad primum respondetur, quòd æquale & inæquale sunt denominationes entis finiti, & ideò infinitum non suscipit denominationem æqualitatis, & inæqualitatis. Vnde pars licèt esset infinita, non esset æqualis toti. Vel secundo respondetur, concedẽdo Maiorem: & ad probationem dicimus, & concedimus, quòd ita esset infinita multitudo quaternariorum collectiuè sumptorum, sicut multitudo senariorũ: quia in quaternarijs non sunt partes senariorum, prout sumuntur collectiuè, sed tantùm prout sumuntur distributiuè, id est, hic quaternarius est pars illius senarij, & ille illius: & vt sic quilibet quaternarius quolibet senario est minor: non ergo sequitur, quòd pars sit æqualis toti.

Ad 1. Ad secundũ respondetur, quòd potiùs est pro nobis. Ad 2. Ad tertium respondetur, quod quanuis multitudo infinita actu in nulla esset specie quantitatis posita ab Aristotele, in nullaque specie numeri, esset tamẽ alia species quantitatis discretæ, si illa multitudo sit cõtinuorum.

3. Cõ. Tertia cõclusio sit, quam pono disputationis, & exercitij gratia: Opposita sententia, scilicet, quod possit dari infinitum actu, probabilis est, & probatur rationibus suprà positis, & magis suadetur ex solutione argumẽtorum pro nostra sententia, quæ non minùs vrgent eos, qui negant in continuo dari partes actu: sed de hoc lib. 6. dicã, quia saltem negari non potest dari tota in potentia, quę tota sunt possibilia produci à Deo, & futura in tota æternitate.

Ad 5. Ad prędicta igitur argumenta dissoluenda nimis dici solet, nec in illis referendis operam perdidisse mihi viderer, si aliquo modo satisfacerem: sed profectò in rebus his difficillimis vsu solet euenire, vt quò magis coneris nodum soluere, reddas insolubiliꝰ. ergo, vt potero, dissoluam breuiter. Ad quintũ respõdeo,

pondeo, obiectum primarium, & adæquatum intellectus diuini esse diuinam essentiam: at creaturę possibiles, quæ resplendent in illa, sunt quasi quid annexum illi primario, & adęquato obiecto, & in illo cognitum: nam Deus ex vi cognitionis suæ essentiæ, cognoscit omnes creaturas: similiter obiectum, aut quasi obiectum primarium, & adęquatũ potentiæ productiuæ, quæ est in Deo, est ipsemet Deus: qua potẽtia Deus generat Deum, scilicet Filiũ, & Spiritum Deum, scilicet Spiritũ sanctum: at creaturæ omnes, quas intellectus Dei intellectione illa, qua productus est Filius, cognouit vt possibiles produci, & in quibus volitione illa, qua productus est Spiritus sanctus, complacuit, illi potentię adæquari non possunt, quia omne ens creabile à Deo est essentialiter creatura, & ita debet esse infinitè inferius ipso Deo: vnde potentia creatiua, licèt in se infinita sit simpliciter in omni genere entis, quatenus identificatur cum potentia intellectiua, & volitiua: tamen secundum ordinem illum formalem creatiuæ, quẽ dicit ad creaturas, non est ita infinita: potest tamen dici simpliciter infinita; quia nullum habet terminũ, nec in magnitudine, nec in aliqua perfectione effectus producibilis: quia quouis dato, quantumuis magna multiplicatione aut perfectione, adhuc potest produci aliud, à quo excedatur.

Aduerte

Scot. Dur. Hoc voluerunt Scotus 3. d. 13. Duran. 1. d. 44. q. 2. dicentes, potentiam Dei esse infinitam, quia potest ad intrà producere rem infinitam, vel quia ad extra potest nõ tot, quin plura, non tantum, quin maius, nõ tam perfectum, quin perfectius. Dices, creaturam possibilem esse infinitam. Respondeo, Id quod per se est in actu productum ex intentione operantis, ita vt à quouis alio distinguatur, & habeat esse in seipso, debet esse omnino certũ, ita quod habeat omnino, vel certã infinitatem, qualem habet Deus, vel certã finitionem, qualem habent omnia entia creata, vt sunt ad inuicem distincta, & cadunt sub intẽtione per se producẽtis. Ratio huius est, quia quod isto modo est in actu, distinctum à quouis alio, habet hanc actualitatem propriam, atque adeò cõstitutiuum, ac distinctiuum, quo quasi extrahatur à confusione cum alijs, & ab illis distinguatur: & quod ita est, aut intelligitur in actu, aut potest esse, quod intelligatur vt separatum, & distinctũ ab omni alio: sed simul vnitum, & cõfusum cum alijs, vel non per se intentum, sed quasi per accidẽs subsecutum, certè licèt sit infinitum, non tamen opus est esse determinatum, quia vt vnitum est, non habet actualitatem propriã simpliciter, & omnino distinctam ab alijs, cũ quibus est confusum, & ita vt sic nõ potuit cadere sub certã intentionem agentis: atq; adeò nõ potuit produci, nec intelligi producibile, qua ratione erat in tali cõfusione: huius generis dãtur, & possunt dari multa entia, quæ nõ sunt infinita, sed excedunt quoduis finitum signabile: & ita nõ possunt comprehendi sub vna certa, & determinata magnitudine, aut multi-

Obie. Resp.

tudine, nec signari nisi per terminũ extrinsecum, dicendo esse quoduis infra infinitum; hoc pacto formæ, quæ sunt in potentia materiæ primæ, finitæ quidem sunt: non tamen in determinato, & certo numero, sed in incerto, & indeterminato, quia non sunt ibi vt ad inuicem distinctæ, sed vt vnitę in vna potẽtia, cuius essentia est esse successiuè capacem, nõ tot formarum, quin plurium. Similiter dico de intellectionibus, quas potest producere quiuis intellectus creatus: & similiter de punctis, lineis, superficiebus, & partibus, siue communicantibus, siue non communicãtibus, quæ sunt in continuo: quia licèt ibi sint actu distincta partialiter, tñ non habẽt ita actualitatem propriam, quòd sint in actu plura simpliciter, sed potiùs sunt vnum simpliciter vnitate continui, & in potentia sunt plura simpliciter: illa tamen potentia continui, scilicet diuisibilitas, extendit se (sicut dixi de potentia materiæ primæ) non in tot possibilia tota, quin in plura, quæ tota, sicut & partes (tot enim sunt hæc, atq; illæ) non sunt in numero infinito, sed finito, nõ certo, & determinato, sed indeterminato, & confuso: & hinc patet lineam illam gyratiuam columnæ habere finitam longitudinem, quia lineæ, quæ sectæ sunt, in numero finito sunt: illius tamen longitudo est indeterminata, sicut & istarum multitudo: similiter creaturas, quas Deus vt possibiles cognoscit scientia simplicis intelligentiæ, vel quas vt futuras cognoscit scientia visionis, non cognoscit immediatè in se ipsis, quia (vt bene docet Fonseca 2. Metaph. c. 4. q. 2. sect. 3. circa finẽ) obiectũ immediatum intellectus diuini necessariò debet esse sola diuina essentia, vt nos demonstrabimus.

Notã dum. *Ad uerte dili gẽter.* *Fons.*

Hoc finitum, quod appellamus incertum, & indeterminatũ, potest quidem vnum excedere aliud: in illo tamen ratione suæ indeterminationis non reperitur vlla proportio dupla, & quadrupla certa, id enim repugnat rei indeterminatę: sed dupla v.g. erit etiam incerta, & indeterminata. Huic modum dicendi significat Sanctus Thomas 3. p. q. 10. art. 3. ad primũ, vbi ait animã Christi cognoscere infinita, non discurrendo per singula, sed vt sunt in aliquo vno, v.g. in aliqua creatura, in cuius potentia existũt infinita (quo pacto dixi formas esse in potentia materiæ) & principaliter in ipso Verbo diuino, vbi meo iudicio appellat infinitum, quod nos appellauimus indeterminatum. *S. Th.*

Ad primum ergo, tertiũ, quartum & sextum, & ad confirmationem secundi argumenti, respõdeo, quod cognoscitur, & est possibile fieri à Deo, esse infinitum in numero, tamen incerto, quia vt sic illa possibilia non habent esse in se ipsis, sed in potẽtia creatiua Dei, quæ habet incertos limites suę actiuitatis. sicut continuum non habet certos limites suæ diuisibilitatis. De hominibus, qui producti essent, si mundus fuisset ab æterno, vel qui futuri essent in tota æternitate, si vnus quotidie produceretur, respõdeo, ꝙ sumpti sub illa collectione sunt in numero indeterminato, & ideò *Adu. 2. 3. 4 & 6.*

& ideò non poſſunt cadere ſub certa intentione producẽtis, ſed quaſi per accidens conſurgit illa collectio, licèt diuiſiuè ſumpta, prout
Obie. ſunt in illa collectione, determinata ſint, & per ſe intẽta. Dices, videret ne Deus in tota æternitate continuum diuiſum in omnes ſuas partes?
Reſ. Reſpondetur negatiuè: ſed videret numerum incertum diuiſarũ, & multos alios numeros incertos diuiſibilium; ſicut quanuis videret homines à ſe creatos per totã ęternitatem in prædicto caſu, non tamen videret creatos omnes poſsibiles.

Ad 2. Ad ſecundum nego Minorem: ſed produceret multitudinem indeterminatam rerum, quia tunc ille effectus ſub nullius agentis intẽtionem caderet, & ita ex illo impoſſibili ſequitur aliud impoſsibile; modò verò, quia liberè creat Deus, aliquid ſibi certum proponit creãdum.

Ad 3. Ad quintum reſpondeo, illud ſpatiũ nihil eſſe, & ita non eſt opus quòd ſit ens determinatum ad corpus, quod eſſet repleturũ illud ſpatium, ſic enim deberet eſſe creatũ per ſe ex intentione alicuius finis, & ita deberet eſſe certum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm infinitum in actu poſſit cognoſci, & â qua potentia, vbi aliæ dubitationes ſoluuntur.

SVnt autem duę rationes dubij circa hãc quęſtionem. Prima eſt, Si infinitum in actu cognoſci poſſet, maximè à Deo: ſed ab illo non poteſt: ergo à nullo. Minor probatur, quia diuina cognitio eſt menſura rerum: ſed infinitum non poteſt menſurari: ergo neque cognoſci. Secũdo, quidquid cognoſcitur, pertranſitur, & comprehenditur: ſed infinitum minimè poteſt pertranſiri, neque comprehendi: ergo neque ſciri, neque cognoſci. Minor patet ex Ariſtotele tex. 34. dicente, infinitum habere tranſitum incommunicabilem: atque ideò nec cognoſci poteſt. *Dubũ rationes duæ.*

Pro explicatione quæſtionis notandum eſt primò. Infinitũ duobus modis ſumitur (vt aduertit Durandus in 1. diſt. 34. quęſt. 2.) formaliter, ſcilicet, & materialiter. Formaliter eſt priuatio finiti, ſiue finitionis, & de hoc non procedit quęſtio, quia hoc pacto ſumptum infinitũ, ſicut priuatio, per ſuum habitum cognoſci debet: materialiter autẽ ſumitur pro re denominata ab infinitione: & hoc modo poteſt adhuc ſumi dupliciter: vno modo negatiuè: alio verò modo priuatiuè. Infinitum negatiuè eſt, eo quod tranſiri non poteſt, neque poteſt ad id habere aptitudinem, cum non ſit quantum, vt punctum, intelligẽtiæ, & Deus, quæ cùm ſint maximè intelligibilia, de his non procedit quæſtio, an poſsint cognoſci. *Nota.*

Secundo aduertendũ eſt, quod cognitio eſt duplex: alia confuſa, alia vero diſtincta. Diſtincta eſt, quæ terminatur ad ipſam rem, non in *Secũdo ad nertẽ alio, dum.*

alio,sed in se:vt cognitio, qua cognoscitur finitum actu.Cognitio verò confusa est, quæ non terminatur ad rem in se,sed in alio:vt cognitio,qua cognoscuntur partes proportionales in ipso continuo: & nõ procedit quæstio de hac cognitione,cùm certum sit, infinitum in actu in aliquo finito cognosci posse, vt partes proportionales in continuo:sed procedit quæstio de cognitione distincta: hæc autem est duplex:comprehensiua, & successiua: successiua est,qua non omnes partes simul,sed vnam post aliam successiuè cognoscimus:comprehensiua vero est,qua omnes partes simul cognoscimus.

Coel. His suppositis, sit conclusio: Deus posset cognoscere infinitum in actu, non successiua, sed comprehensiua simul cognitione. Quod patet,quoniam in Deo nulla est successio aut imperfectio:mutatio autẽ est imperfectio. Quòd autem comprehensiua cognitione cognoscat infinitum in actu, probatur: nam cognoscit simul, quæ potest facere simul,vel successiuè: ergo potest infinitum simul cognoscere.Sequela patet,quia simul cognoscit omnes partes proportionales,quæ sunt in continuo, quæ sunt in actu infinitæ:similiter omnes cogitationes animarum rationalium, vel Angelorum,quæ tamen in æternum habent esse, cum tamen istæ sint infinitæ,quia sunt incorruptibiles.Vnde sequitur,deceptum fuisse Dur. Durandum in primo,distinctione 39.quæstione secunda, asserentem, multitudinem eorum, quæ Deus cognoscit, non esse actu infinitam,sed solùm in potentia: quod tamen est falsum: tum quia omne infinitum in potentia est finitum in actu:ergo si ille numerus creaturarum est infinitus in potentia, erit etiam finitus in actu: ergo clauditur prima & vltima vnitate, vt linea finita punctis clauditur. Vnde transacta illa intellectione,nõ amplius anima,& Angeli se intelligerent,& consequenter posteà manerent æterno tempore sine intellectione.Tum etiam, quia, quæ sunt in actu,nõ sunt in potentia: sed ea, quæ Deus intelligit, sunt actu in mente diuina:ergo non in potẽtia. Tum secundo: ergo (scilicet) actu sunt finita,vel infinita:si infinita,habeo intentum:si finita,illud est falsum, quia illis peractis nihil aliud produci poterit à Deo:aut si potest, aliquid à Deo produceretur, quod non cognosceret: quod quidem est absurdum.

Secunda conclusio. Intellectus naturæ viribus non potest cognoscere infinitum in actu, neque comprehensiua,neque successiua cognitione:nõ successiua,quia in infinito quascũque partes accipias, semper restant plures accipiendæ:non comprehensiua,quia potentiæ debet esse proportionata cognitio: sed intellectus creatus est finitus: ergo infiniti cognitio comprehensiua non est illi proportionata:ergo &c.

(.?.)

ARTI-

ARTICVLVS V. & *vltimus.*

Vtrùm, si infinitum daretur, illud esset principium, & non a principio, vt docet Aristoteles.

Arist. ARistoteles cap.4. scripsit, si infinitum daretur, non esse à principio, sed potiùs futurum esse principium: quæ sententia non videtur constans, & vera. Nam, si esset aliquod quantum infinitum, non esset summum ens: igitur penderet ab alio: ergo esset à principio. Deinde infinitum est, vt priuatio, quæ non potest esse primum principiũ: cæterùm in infinito tria spectari possunt. Primò, quod careat terminis. Secundò, quòd sit affectũ quantitate infinita. Tertio, quod sit quædam natura subiecta quãtitati infinitæ. Primo modo infinitũ non est principium: sic enim esset priuatio: neque secũdo modo, quia quãtitas, cùm sit accidens, est posterior quàm substantia: quod autem est primum principium, oportet esse primum ens: non ergo esset principium causa quantitatis, sed causa substantiæ. Quod etiam ratione probari potest: Si infinitum haberet principium, vel esset materia, vel forma, vel efficiens, vel finis: sed nihil horum esse potest. Primò, nam materia sine forma esse nõ potest, nec forma sine materia: nam omnis forma naturalis sibi vendicat certã ac definitam quantitatẽ: nec etiam efficiens, vt argumentum Aristotelis persuadet: sed neque finis: nam, vel finis esset corp⁹, vel expers corporis; si esset corpus, sequeretur duo corpora esse simul: si expers corporis, erit substantia separata: at substantia separata (vt dicitur in 2. Metaph. c. 7.) est principiũ, & vt finis, & vt efficiens. Quare oporteret illam mouere corpus infinitũ, quod fieri nõ posse in 8. Physic. aut in primo de cœlo demonstrabitur. Ex his ergo relinquitur, si esset infinitum, illud fore principium. Ex quibus etiam dissoluta est secunda ratio. *Aliquo rũ resp̃sio reiicitur.*

Primæ vero aliqui occurrunt, asserentes, si esset infinitum quantum illud, futurum esse infinitum ens, propterea quòd haberet infinitas partes, quarũ singulæ haberent suã perfectionem, & ita haberent infinitam perfectionem. Quare esset infinitum ens, principioq; careret. Cæterùm responsio hæc videtur à ratione aliena, nam illa perfectio nõ excederet genus quantitatis: at infinitum ens omnem perfectionẽ omnium generum, quæ sunt, & esse possunt, in se includit: non ergo cõcedendum est, illud ens omnino, & simpliciter esse infinitum, sed esse finitum ens, & limitatæ perfectionis, & habere principium: imo vero multi Doctores concedunt, Deum posse facere infinitum, nec tñ ob id docẽt, illud infinitũ quãtũ esse infinitũ ens, sed pẽdere à sanimo enim. Quod si Arist. dixit nullũ habiturũ principiũ, sed illud futurũ esse principiũ, si esset, intelligi debet

de principijs, quæ ad cognitionem concurrunt, & ita est reuera: non enim posset esse factum per generationem ex aliqua materia, nec ex forma, nec ex efficiente, nec ex fine, sed potiùs ipsum, generationis debuit esse principium, non per gene-
Arist. rationem factum, & hic est germanus sensus Aristotelis, maximè quia infinitum hoc, cùm sit quãtum, deberet esse in materia. Vnde pertine-
Argumenti dissolutio. ret ad principia quantitatis. Dissoluitur igitur facilè argumentum, non enim loquimur nisi de principio in generatione, & infinitum nullum tale poterat principium habere: quòd si haberet, non esset infinitum, propterea quod materia, forma, efficiens, & finis, quæ ad generationem conueniunt, finita necessariò sunt ad singulos effectus: potiùs ergo infinitum esset materia infini-
Obie. ta, ex qua singulis detractis partibus singulæ fierent generationes. Quod si instes, esse infinitum in quantitate, & quantitas, cùm accidens sit, nõ potest esse principium substantiale: falsum ergo est, si esset infinitũ, futurum esse principium. Vt dissol-
Iãdunus. Solu. uatur argumentum, aduerte ex Ianduno hoc lib. quæst. 8. infinitum, si esset, tripliciter posse spectari. Primò secundùm suum esse formale, quod priuatio est, vtpote negatio extremorum, & finium, & sic non esse principium. Altero modo secundùm quantitatem ipsam, cuius terminos non habet: quo pacto non esset principium per se, sed per accidens. Aut tertiò secundùm substantiam illam, quæ tali quantitati conuenit: & ita si esset principium per se, omni ex parte principium esset: non enim quantitas sola per se esset separata, sed existeret in substantia. Quòd si nihil subesset infinito, sed ipsum per se existeret, tũc dicendum esset, illud esse substantiam secundùm se infinitam, nõ ratione quantitatis adiunctæ, & hoc asserebant Pythagoras & Plato, dicentes infinitum esse principium per se: nam alij veteres constituebant per accidens: verùm id ita esse non potest: nõ enim tale infinitum secundùm extensionem contingit, nisi ratione quantitatis, & ita satisfactum est argumento.

DVBITATIO appendix.

An vnum infinitum posset esse maius alio.

VT quæstio breui dissoluatur, notãdum est, infinitum esse in duplici differentia. Vnum est infinitum simpliciter, scilicet, corpus omni ex parte infinitum, vel totum tempus cõstans ex præterito, & futuro. Alterum est infinitum in parte, vt linea infinita, vel dimidiata pars corporis infiniti, aut totius tẽporis. Infinitum igitur simpliciter & omnino maius esse infinito quadam ex parte, non est absurdũ: etenim totum tempus maius est præterito tempore, & infinitum corpus maius est linea, vel extremitate infinita: & id ratio persuadet, quia oportet totum esse maius sua parte, nec solum infinitum simpliciter est maius infinito ex parte solùm, *Nota.*

lùm, ſed etiam vno infinito ſimpliciter, poteſt maius eſſe aliud infinitum ſimpliciter, non quidem in eodem genere, ſed in diuerſo: velut numero annorum ſimpliciter infinito non eſt maior alius numerus annorum: eſt tamen maior numero mẽſium infinito ſimpliciter, & adhuc maior numero dierum infinito, quandoquidem in vnoquoque anno multi menſes, & in vnoquoque menſe multi dies continentur. Lege Diuum Thomam 1. p. quæſt. 7. & 3. p. quæſt. 10. in ſolutione ad tertium, vbi hanc dubitationem præclarè explicat. *Diu. Tho.*

Vtrùm autem continuum infinitum diuidi poſsit, & quomodò, & à quo, libro ſexto huius latè diſcutietur: nõ enim dubitatio hęc vel ſummis etiam labijs attingi poteſt, ignoratis ijs, quæ de indiuiſibilibus continuatiuis, & terminatiuis illic diſceptantur.

Finis libri tertij.

SVPER QVARTVM LIBRVM PHYSICAE AVSCULTATIONIS Aristotelis, de loco, vacuo, & tẽpore quæstiones.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE Oña, Burgẽsi, in sacra Theologia Magistro, & in Prouincia Castellæ Prouinciali, Instituti Sanctæ Mariæ de Mercede redemptionis captiuorum.

PRÆFATIO DE INTENTIONE AVTHORIS, summa, & diuisione totius quarti libri per quæstiones.

DEloco, vacuo, & tempore in hoc quarto libro per quatuordecim capita disputat Aristoteles ingeniosissimè. Capite enim primo probat locum esse. In secundo demonstrat, quòd locus non est materia, aut forma. In tertio disputat, an aliquid possit esse in se ipso, & quomodò. In quarto verò, quid locus sit, & quas habeat proprietates, declarat, dicens, ꝙ est vltima, vel extrema superficies corporis continẽtis, immobilis primò, cuius proprietates ad sex reducam in quæst. 1. sequenti. Capite autem quinto explicat, quomodo cœlũ sit in loco. At in sexto (quod est 2. pars huius libri) inquirit, an sit vacuũ. In septimo verò ex suppositis, quid sit vacuũ, docet. In octauo deter-

determinat, & non datur vacuũ. In 9. cap. probat, quòd nõ detur vacuũ corporibus infitũ. In decimo (quod est 3. pars huius libri) inquirit, an sit tẽpus. In vndecimo explicat, quid sit tempus, numerus (scilicet) motus secũdùm prius, & posterius. In duodecimo manifestat quædam consectaria. In 13. autem declarat quędam aduerbia temporis, & tãdem in 14. capite tres quæstiones absoluit, vt latiùs exposuimus in textu.

Hæc autem omnia à nobis altiori stylo repetenda, & examinanda sunt per tres quęstiones, sicut etiam tria præcipua sunt, quę ab Aristotele hic docentur. Prima erit de loci natura, & essentia. Secunda verò de vacui quidditate, & possibilitate. Tertia tandem temporis naturam aperiet, vbi etiam nõnulla de æternitate, Dei infiniti mensura, & de quo, Angelorum regula, pro doctrinæ complemento subijciemus.

QVAESTIO I.

De naturalis entis secunda proprietate, quæ est locus, quantum ad omnes eius partes.

RAtio & ordo doctrinę postulat, vt post quantitatem & infinitũ in quanto, agamus de loco: etenim res naturales, præsertim caducæ, statim ac habent quantitatem, necessariò locum aliquem occupant: sicut enim esse partibile, est essentia, aut intima proprietas quãtitatis, ei absolutè competẽs: ita replere locum, & habere situm, est affectio quantitatis, competens ei in ordine ad aliud, vt capite de quantitate in Logica dixilicèt autẽ corpus naturale propter quantitatem sit in loco, in hoc autem vel in illo loco est propter qualitates motrices (sic eas vocaui in Logica) vt dicetur latiùs 2. lib. de cœlo: terra enim & ignis sunt in loco, quoniam habent quantitatem: est autem ignis in loco superiori, ratione leuitatis: terra in imo, ratione grauitatis: quoniam ergo disputatio hac de loco perdifficilis est & subobscura, attẽtione indiget; in qua primo de natura loci sermo erit, deinde loci proprietates examinabimus. Tum agemus de loco elementorũ, posteà de loco vltimi cœli, ad extremum autem de Angelorum loco, & Dei Optimi Maximi quasi per transennã, de quibus omnibus decem veniunt discutienda. *Aduerte*

Primo, si ad Physicum spectat hęc tractare.

Secundo, quid sit locus.

Tertio, si sit vbi, vel quantitas.

Quarto, si locus sit immobilis, & quomodo.

Quinto, si sit conseruatiuus locati.

Sexto, de alijs loci affectionib⁹.

Septimo, quomodo elementa sint in loco.

Octauo, si primum cœlum sit in loco, & quomodo.

Nono, si vnum corpus possit esse in duobus locis simul.

Decimo & vltimo, si angeli sint in loco, & quomodo.

ARTI-

ARTICVLVS I.

Vtrùm ad Physicum spectet agere de loco.

NOn ad Physicum spectare agere de loco, dicet aliquis, quia nõ videtur spectare ad Physicum, sed potiùs ad Metaphysicum, vel Mathematicum agere de loco. Aristoteles docet primo cap. quòd omnia entia sunt in loco: sed ad Metaphysicum spectat agere de affectionibus, quæ conueniunt omni enti: ergo de loco. Secundò, Metaphysicus agit de quantitate, & de omnibus dimensionibus eius: sed locus est quantitas: ergo.

Conc. Sed, his non obstantibus, dicendum est, quod ad Physicum spectat agere de loco. Probatur ratione Aristotelis, quoniam Physicus agit de motu: sed inter omnes motº primus ac præcipuus est latio, quia reperitur in corporibus cœlestibus, quæ sunt prima ac præstantissima corpora: & in vnoquoque corpore in particulari etiam reperimus motũ localẽ antecedere alios motus, quia antecedit augmentationem, & alterationẽ: ergo, &c.

Pro.

Ad 1. Vnde ad primum possumus respondere primo, quod nõ omnia entia sunt in loco, sed tantùm corporalia: & Aristoteles non ex propria sententia, sed secundùm antiquorum sententiam dixit, omnia entia esse in loco. Secundò dico, quod quamuis concedamus omnia entia esse in loco, non tamen eodem modo, sed quædam sunt in loco circũscriptiuè, qualia sũt entia materialia: alia vero definitiuè, vt spiritualia, vt latiùs patebit infra: ad Physicũ ergo spectat agere solùm de loco rerũ materialium, quæ sunt circunscriptiuè in loco; ad Metaphysicum vero de loco definitiuo, imo etiã prout abstrahit ab hoc & illo modo, quia vt sic est passio omniũ.

Ari.

Ad 2. Ad secundum quidam volunt, quod Metaphysicus non agat de loco, quoniam corpus prout à Metaphysico consideratur, non est in loco: nam sicut aliæ quantitates prout concernunt materiam sensibilẽ, considerantur à Philosopho: prout abstrahunt verò, considerantur à Mathematico: sic locus prout dicit vim conseruatiuam locati, aut vim contrariam, si sit locus violentus, prout sic (inquã) consideratur à Philosopho, tamen prout consideratur à Mathematico, solùm dicit superficiem ambientem, abstrahendo ab his qualitatibus. Nec argumentum istorum valet aliquid, quia quãuis corpus mathematicũ vt sic non sit in loco, potest considerari ab intellectu: abstrahentium enim non est mendaciũ: sed satis est, quod in intellectu detur, & vt sic locus etiam mathematicus abstractus tantùm est in intellectu, sicut corpus.

Arg. 1. His ergo ita suppositis, veniamus ad nostram quæstionem: videtur enim, locum non esse. Primò, quia si locus est, alicubi debet esse: sed non potest aliquis locus alicubi esse, quia daretur processus in infinitum: ergo &c. Secũdo, vel locus est aliquid spirituale, vel corporale; non primum, quia locus est affectio

ctio rerum naturalium: ergo non est spiritualis: sed nec corporeus est propter eãdem rationem, qua pri⁹: quia deberet esse in alio loco, & ita daretur processus in infinitum: ergo. Tertio, quia si locus est, maximè quia continet locatum: sed non cõtinet: quia nõ in aliquo genere causæ: ergo.

Conc. Sed, his non obstantibus, opposita sententia est certissima, scilicet locum esse: & hæc non alia ratione probatur, quã ex signo. Sicut enim *Pro.* in Physicis ideò probauimus materiam esse, quoniã est transmutatio substantialis, secundùm quam id, quod erat priùs aer, postea est aqua, & è cõtrà: sed eadem ratione videmus, quòd vbi priùs erat aer, postea est aqua: dicendũ ergo est, quod sit locus. Et confirmatur, quia experientia videmus grauia deorsum, leuia verò sursum moueri: ergo ad *Ad.* minus sunt istę duę species loci.

Vnde ad primum in oppositum respondeo, negãdo antecedẽs; quia si locus est, alicubi debeat esse. Dicendum, quod locus non est in alio loco, quia accidentia non sunt in loco, sed substantiæ corporales, quę sunt subiecta accidentium.

Rep. Et si obijcias: aut locus est per se, aut in alio: sed non per se, quia non est substãtia: ergo in alio: ac per consequens alicubi. Respondeo, ℣ *Solu.* est in alio, non tãquam in loco, sed vt in subiecto: quia alius modus est essendi in alio vt in subiecto, alius verò vt in loco: locus ergo est in corpore continenti, vt in subiecto, nullibi tamen vt in loco.

Rep. Sed contra, quia accidẽtia sunt in eodem loco, in quo est subiectũ eorum, saltem per accidens: si ergo locus est accidens, est in alio vt in subiecto: ergo est in loco, saltẽ per accidens: & ille locus rursus est in alio, saltem per accidens: & ita dabitur processus in infinitum. Res- *Soln.* pondeo, negando consequentiam, concesso antecedenti. Nam, quamuis verum sit, quòd omnia accidentia sunt in loco ratione subiecti per accidens, etiam ipse locus: tamen sicut non datur processus in infinitũ in corporibus, sed deueniẽdum est ad primum corpus, quod non contineatur ab alio, sed ipsum continet omnia: sic etiam dicẽdum est, quòd nec in locis datur processus in infinitum, sed deueniendum est ad locum, qui est in primo mobili, qui quidem nec per se, nec per accidẽs est in alio, sicut nec primũ corpus.

Ad secundum iam patet solu- *Ad.* tio ex dictis, quod locus est quid corporeum: sed corporeum sumitur multis modis: quia aliquando sumitur pro substãtia corporea: aliquando verò pro corporeo, quod dicit trinam dimensionem de prædicamento quantitatis: aliquando etiam omne accidens corporeũ dicitur, quod dependet à materia: & sic locus dicitur corporeus, & non sequitur, quod sit in loco, quia solùm substantia corporea est, quæ dicitur esse in loco.

Ad tertium dico, quòd locus *Ad.* in genere causæ formalis, vel finalis continet locatum. Si enim locus cõsideretur, vt tantùm dicit superficiem ambientem, est quasi forma, licèt extrinseca: tamen prout habet

bet vim conseruatiuam locati, dicitur finis eius, vt docet Aristoteles 4. cœli, capite 4. si tamen locus esset illud spatium, quod existimat Vallesius, solùm esset in genere causæ materialis, vt ipsemet docet, & hæc de hac quæstione.

Avi. Vall.

ARTICVLVS II.

Quid sit locus, & eius essentia.

Sent. antiquorum. 1. Explicatio nes huius sententiæ. Sec.

IN principio autem notandum est, quòd multis modis ac diuersis exponitur sententia antiquorũ, quæ asserit locum esse spatium. Primus modus est eorum, quos refert hic Toletus, asserẽtium, quòd istud spatium sit quædã substãtia immobilis, & indiuisibilis, per totũ mũdũ sparsa, quã dicebant esse locum.

Secundo alij explicant, quod istud spatium non sit substãtia, sed dimensiones solùm quantitatiuæ, quæ penetratiuè se habeãt cũ corpore locato aduenientes; & sic explicat Philosophus.

Sed antequàm ad alia accedamus, opus est refutare istas duas opiniones. Vnde cõtra primam statuo hanc conclusionem, quod non est probabile huiusmodi spatium esse locũ, si nomine spatij intelligatur substantia, vt illi volunt. Probatur autem primò, quia huiusmodi substantia est corporea, vel incorporea: non incorporea, quia locus debet esse æqualis locato: at vero substantia incorporea, nec est æqualis, nec inæqualis: ergo. Tum etiam secundò, quia locus est affectio rei corporeæ: at vero substantia incorporea nequit esse affectio rei corporeæ: ergo substantia incorporea nequit esse locus. Sed nec illa substãtia est corporea, quoniam haberet quantitatem, & sic daretur penetratio dimensionum illius substantiæ, & alterius, quæ est in loco.

Pro.

Secunda conclusio. Nec locus est dimẽsiones illæ, quas ponit Philosophus, separatæ à substantia. Probatur in primis, quia aliàs sequeretur similiter dari penetrationem dimensionum illarum, cum dimensionibus corporis locati, si ponat illas esse locum: & quòd circunscribantur locata secundùm eius lõgitudinem, latitudinem, & profunditatem. Nec valet solutio, si dicat, non esse inconueniens dimẽsiones separatas ad quantitatem penetratiuè se habere; esset autem inconueniens, si ipsa substantia penetraretur cum alia substantia: hæc (inquã) solutio nihil valet, quia si substantiæ non possunt se penetrare, ideo est, quoniam implicat penetrari quantitates, quæ sunt in ipsis: nã sicut substantiæ conuenit habere partes ratione quantitatis: sic & repugnat penetratiuè se habere in eodem loco ratione quantitatis: nam propter partes implicat se mutuò penetrare substantias.

2. Cõ. Pro.

Secundò probatur eadem conclusio, quia accidentia non possunt esse per se separata à substantia, nisi per miraculum, vt fatemur dari in sacramento altaris: ergo dimensiones illæ, quæ sunt locus, non possunt dari separatę omnino à subiecto,

fecto. Quòd si dicas, quod subiectantur in substantia corporis locati, & aduenit. Contra hoc est, quoniam corpora locata passim mutantur, & sibi inuicem succedunt; ergo dimensiones illę, quę sunt accidentia, migrarent de subiecto in subiectum. Nec valet solutio quorundã, qui dicunt, non esse inconuenientes, accidentia migrare de subiecto in subiectũ, præsertim si sint extrinseca, qualis est locus: hoc (inquã) nihil valet, quia secundùm ipsos locus non est accidens extrinsecum, sed intrinsecum, quandoquidem dicũt huiusmodi dimensiones subiectari in ipso corpore locato, quod denominat. Tum etiam secũdo, quia nec alia extrinseca possunt migrare de subiecto in subiectum, quandoquidem illa etiam individuantur per ordinem ad subiectum. *Obiec.* Sed obijciet aliquis, Posset Deus accidentia panis, quæ sunt in Sacramẽto altaris, ponere in alio subiecto: ergo iam accidens migrabit de vno subiecto in aliud. *Solu.* Sed respondetur, & hoc in primis non fit per naturam, sed per miraculum: nam secundùm naturam separari nõ possunt à subiecto: isti verò ponunt secundùm naturam migrare dimensiones istas ex vno locato in aliud. Tum etiam secundò hoc certum est, quod de potentia absoluta possunt illa accidentia, quæ separata manent in Sacramento altaris, alteri subiecto inesse, scilicet eidem pani, quem Deus potest reproducere, aut nullo subiecto inesse possunt.

3. Explic. His ita suppositis, tertio modo alij explicant hanc sentẽtiam, & locus sit interuallum, non quod sit dimensio aliqua, vel substantia, sed sõlùm mera capacitas, & quasi potentia ad dimensiones illas, quæ aduenient cũ corpore locato, sicut materia prima est potentia & capacitas ad formam substantialẽ. Et hãc sententiam tenet Vallesius, & probabilẽ reputat Toletus. Declaratur autem illa sententia, & probatur; declaratur primò quidem exemplis: si enim vas fumatur omnino vacuũ omni corpore, certum est & in illo esset capacitas corporis trinæ dimensionis: ergo nunc quamuis vas istud sit plenũ corpore aliquo, nihilominus ratione saltem distingueretur capacitas ista vasis ab aere, qui est in ipso vase, ac per consequens talis capacitas esset locus. *Vall.* *Tole.*

Alterum exemplum est materiæ primæ, quæ sicut est pura potentia ad quamlibet formam, nunquã tamen caret aliqua forma: sic etiam huiusmodi capacitas est pura potẽtia ad dimensiones quantitatis, & nunquam est sine aliquibus dimensionibus. Et rationibus similiter probatur, quas adducit plures Toletus quæstione tertia. Prima est, quia locus debet esse æqualis locato: at verò non est æqualis omnino secũdũ omnẽ dimensionem, si locus ponatur esse illa superficies: bene tamẽ, si sit istud spatium: ergo. Minor probatur, quia est æqualis latitudinis, & profunditatis cum locato: ergo istud spatium est locus.

Tum etiã secundò, quia sic melius saluatur, locũ esse immobilẽ natura, quia quãuis moueatur quodlibet corpus cõtinens, semper manet idem *Sec.*

idem spatium, & capacitas corporis locati. Tertio, quia sic etiam melius saluatur, quo pacto prima sphęra sit propriè in loco: nam quanuis non sit in loco, qui sit superficies corporis continentis, est tamen in loco sumpto pro spatio: occupat enim proprium spatiũ prima sphæra, sicut alia corpora: ergo dicendũ est, spatium esse locũ. Quarto, quia negari non potest, quod quanuis locus quicunque semper sit cum aliquo locato, quod occupat totã distantiam, quę est inter latera continẽtis, tamẽ alia est ratio ipsius corporis locati, & alia spatij, quandoquidem, recedente hoc corpore, ad eundem locum accedit aliud: ergo istud spatium non est quid fictum. Similiter, quia locus est id, quod acquiritur per motum in terminum ad quem, & recessum à termino à quo: sed spatium istud acquiritur: ergo. Et confirmatur, quia superficies non deseritur, nec adquiritur de nouo semper in motu locali, vt patet, dũ mouetur aqua in vase: sẽper enim manet eadem superficies circunscribens aquam, & tamẽ mouetur localiter. Vltimo, quia videmus, q̃ cùm aliquod corpus egreditur à vase, necesse est aliud ingredi, ne detur vacuum: ergo vacuum esset spatium vasis, nisi aliud corpus ingrederetur: ac per consequens, illud spatium est locus. Consequentia probatur, quia idem omnino est locus, quod vacuum, si daretur: praterquàm quòd locus est repletus corpore, vacuum autem tantùm aptum est repleri.

3. Cõ. Sed aduersus hanc sententiam statuo tertiam cõclusionem, quod nec locus sit spatiũ hoc tertio modo sumptum, id est, capacitas ista. Probatur ista cõclusio primò, quoniam istud spatium, vel capacitas, vel est substantia, vel accidens; non substantia, quia nec corporea, nec incorporea, vt probatum est: nõ accidens, quoniam quęrã ego, quodnam accidens, & cuius generis, & speciei. Nec valet solutio Vallesij, qui quanuis ex vna parte teneat esse locum de prædicamento vbi: ex alia verò dicit esse puram potentiam ad dimensiones quãtitatiuas: sicut materia prima est pura potentia ad formas substãtiales: hoc enim falsum est, & inintelligibile: nam quanuis in genere substantiæ possit dari aliquid, quod sit merè pura potentia, tamen in genere accidentis non item, sed cùm omne accidẽs debeat dicere ordinem ad subiectum, necessario debet esse actus respectu subiecti: & ita non erit pura potentia simpliciter: sicut intellectus quanuis sit pura potentia in genere intelligibilium, seu in ordine ad intelligibilia, est tamen actus ipsius animæ: sic ergo dicẽdum est, quod ista capacitas ad dimensiones non potest esse pura potentia, quia est accidens, cùm sit potentia ad dimensiones, quæ sunt accidentia: at vero accidens (vt dictum est) necessario debet esse actus aliquis. Vall.

Quod si dicas, quod in vnoquoque genere est aliquid, quod sit pura potentia eiusdem rationis reductiuè cum illo actu, ad quem est potentia. Respondeo, quod hoc verũ est, loquendo de pura potẽtia obiectiua, Obie. Resp.

ctiua:tamen hæc pura potentia obiectiua est solùm ipsius efficientis, antequàm res producantur: vel est in alia potentia passiua substantiæ, sicut in potentia passiua materiæ subiectiuè sunt aliquo modo formæ: cùm ergo locus non sit merè potentia obiectiua,quia est aliquid productum ad extra,necessariò debet esse actus aliquis.

Sec. principaliter. Sed secundò principaliter arguitur ad nostram conclusionem:Si locus est accidens: vel ergo est per se existens, vel inexistens: non per se existens,quia nullum accidẽs per naturam potest per se existere: nec inexistens, quia vel exsistit in corpore continenti, vel in corpore cõtento:non in corpore continenti, nam tunc iam esset locus vltima superficies,& terminus corporis continentis:non est in corpore cõtento,quia sequeretur vnum ex duobus, quod (scilicet)locus esset mobilis,vel migraret de subiecto in subiectum:nã si inhæreret locato, & moueretur simul cum ipso mobili,esset mobilis ad motum locati: si autem maneret immobilis,sequeretur, quod migraret de subiecto in subiectum, scilicet de vno locato in aliud.

Vlti. Vltimò contra istam sententiã Vallesij arguitur ex dictis eius: nã, si quæras ab illo, quomodò distinguitur hęc capacitas, quæ est locus, ab ipso locato.Respõdet ipse,quod secundùm rem est idem cum ipso, ratione tamẽ differt:sequitur enim ex hoc, quod vnumquodque locatum aduenies fiat idem realiter cum loco,ac per consequens locata ipsa diuersa,vel saltem eorũ quantitates,inter se erunt idem realiter, Quod probatur, quia quæcunque sunt eadem realiter vni tertio,sunt eadem inter se: sed quantitates locati identificantur cum illo loco:ergo inter se, quod est absurdũ. Nec desunt tamen,qui hanc sententiam de loco, scilicet,quod sit spatium, velint adhuc defendere,& in cõcordiam reducere cum sententia Aristotelis, vt videre est apud Toletũ, quęst.8.dicit enim, quòd locus triplex est. Alius est locus imaginarius:alius realis: imaginarius est distantia,quæ occupatur à corpore locato, quæ eodem modo occuparetur,etiam si daretur vacuum: locus verò realis diuiditur in intrinsecũ, & extrinsecum: locus extrinsecus est illa vltima superficies, quam ponit Aristoteles:locus verò intrinsecus est ipsum spatium quantitatis locati: hoc autem spatium secundũ rationẽ dicitur distingui à quãtitate locati, sicut tempus secũdùm rationem differt à motu.Vnde colligitur, quod sententia Vall. sij sit vera, loquẽdo de loco imaginario: sententia Aristotelis de loco reali, sed extrinseco: sententia verò Philoponi de loco intrinseco. *Arist.* *Tole.*

Sed tamen ista concordia mihi non placet:In primis enim Philoponus,& Aristoteles nunquam de loco imaginario aliquod verbum instituerunt.Nam quanuis,si daretur vacuum,talis locus esset:modo iste locus imaginarius est,scilicet, non aliud, quã quid fictitiũ.Tũ etiã secundò,quia locus debet esse cõseruatiuꝰ locati:at verò iste locus imaginarius nõ est cõseruatiuus locati, *Phil.* *Arist.*

nec aliculus: ergo non est aliquid.

Nec valet, si dicas, quòd locus imaginarius sit idem cum loco mathematico: nam locus mathematicus aliquid reale est, scilicet vltima superficies ambiens, quamuis abstrahatur à qualitatibus. Tum etiam, quia locus mathematicus à parte rei non datur, sed solùm in intellectu: at verò isti ponunt locum istũ imaginarium à parte rei. Quod verò asserit haec opinio de loco intrinseco, falsum est. Nam in primis sequitur locum esse mobilem, cùm spatium illud intrinsecũ moueatur ad motum alterius. Secundò, quia spatium intrinsecũ nec ratione distinguitur ab ipsis dimensionibus, quae sunt quantitas locati, sicut spatium secundùm longitudinem est linea, secũdùm latitudinem superficies: ergo tunc locus non esset aliquid, nec ratione distinctum ab ipsis dimensionibus locati. Vnde ad primum argumentũ in oppositum exemplis respondeo, quòd si daretur vas aliquod vacuũ, ibi esset capacitas recipiendi corpus: ac per cõsequens locus, saltem in potẽtia: tamen dico, quòd illa non est aliud, quã priuatio subiectata in superficie vltima vasis: cùm enim in eo casu daretur vacuum, & sit priuatio, necesse est assignare subiectũ illius priuationis, & non est aliud, quàm vltima superficies vasis. Nam inter latera illius vasis nihil est, atq; adeo nec subiectũ priuationis, nec locus. *Ad 1.*

Ad secundum exemplũ de materia prima respondeo, quod quamuis in genere substantiæ detur aliqua pura potentia, non tamẽ in accidentibus (vt dictum est) quia omne accidens debet esse aliquis actus (vt dictũ est) & ideò nõ est simile. *Ad 2.*

Ad secundum verò principale dico, quod locus debet esse æqualis locato, non secũdùm omnes dimensiones, quia daretur penetratio: sed solùm secundùm vltimam superficiem continentis. *Ad 3.*

Ad tertium & quartum respõdebitur infrà, cum fuerit sermo, quomodò locus sit mobilis, & quomodò prima sphæra sit in loco. *& 4.*

Ad quintũ verò patet solutio ex dictis: cõcedimus enim, quod ratione distinguatur corpus contentum in loco à spatio imaginario, & est intrà latera continentis: tamen spatium nõ est aliquid positiuum, nec reale, nisi per spatiũ intelligas quantitatem aliquam corporis locati, quæ nõ est loc⁹, vt probatũ est. *Ad 5.*

Ad sextum respondeo, concedẽdo Maiorem, scilicet, locũ esse, qui deseritur in terminũ à quo, & habetur in terminũ ad quẽ: nego tamẽ, quod hoc sit spatium, sed vltima superficies. Secundo dico, quod in rigore, & propriè loquendo, nec locus est terminus à quo, nec ad quẽ in motu locali, sed vbi. Ad confirmationem respondeo, quod quando aqua mouetur in vase, mouetur per accidens ad motum vasis, & ita non mutat superficiem ratione sui, sed ratione alterius. *ad 6.* *Ad conf.*

Ad vltimum respondeo, quod cùm aliquod corpus egreditur à vase, necesse est aliud ingredi, ne detur vacuum: tamen hoc vacuũ non esset distantia imaginaria, quæ est inter latera vasis, sed priuatio, quæ subie- *Ad vlt.*

subiectaretur in vltima superficie continentis. Vnde illa superficies esset locus.

ARTICVLVS III.
Vtrùm locus sit vbi, vel quãtitas.

SVnt autem de hac re variæ sententiæ. Prima est Ianduni, quam
Iand. refert Toletus huius quarto asseré-
Tole. tis, quod locus sit formaliter qualitas. Cuius fundamentum est, quoniam superficies ponitur in definitione loci, tanquam subiectum: ergo locus de formali non est superficies, sed aliquid subiectiuè existens in superficie: sed hoc nõ potest esse
Sec. nisi qualitas: ergo. Secundo, quia locus est formaliter conseruatiuus locati, si sit naturalis, vel nociuus, si sit violentus: sed hoc fit ratione qualitatum conuenientium, vel disconuententium: ergo locus materialiter est qualitas. Tertio, quia locus
Tert. diuiditur in sursum & deorsum, tãquam in species diuersas: at vero non sunt istæ diuersæ species in ratione superficiei, quia sic sunt eiusdem rationis: ergo tantùm sunt diuersæ species propter diuersas virtutes, ac per cõsequẽs ratione qualitatum: ergo locus est qualitas.

2. Sẽ. Secunda sententia est aliorum, qui volunt locum esse formaliter relationem; Quod probant, quia locus est formaliter immobilis ratione relationis distantiæ, vt dicetur quæstione sequenti: ergo est formaliter relatio.

Tertia sententia est aliorum, qui dicunt esse de prædicamento vbi, quã videtur sequi Sotus hac quæst. 3. Sẽ.
1. quanuis in Logica oppositum teneat. Argumẽta huius sententiæ sunt bipartita. Nam quædã adducuntur ad probãdũ, quòd locus nõ sit in genere quantitatis: alia verò ad probandum, quod sit de prædicamento vbi. Primum istorum probatur *Pr. 1 Sec.* ex Aristotele, qui in capite de quantitate, in Metaphysica non meminit de loco. Secundo, quia si locus esset species quantitatis, haberet distinctã extensionem ab alijs: sed nõ habet: ergo. Minor probatur, quia si haberet, maximè, quia est diuisibilis secundùm latitudinem: sed hoc etiam modo est diuisibilis superficies: ergo non est locus distincta species quantitatis. Sed dices, quod locꝰ differt à superficie, quoniam quãuis vtraque sit diuisibilis secundum latitudinem, tamẽ locus est diuisibilis penes ordinem ad locatum, & non superficies. Contra hoc est, quia locus non tribuit aliquam diuisibilitatem locato: ergo non est distincta species penes ordinem ad locatum.

Secundò, Ordo ad locatum non est differentia de genere quãtitatis, sed relationis: ergo locus per illum ordinem non constituit distinctam speciem quantitatis. Ter- *Tert.*
tio, in superficie locati non sunt diuersæ species quantitatis penes ordinem ad subiectum, & penes habitudinem ad locum: ergo multo minus in superficie continentis erunt duæ species distinctæ penes habitudinem ad contentum, & rem cõtinentem. Vltimo tandem argu-

mentor pro hac sententia, quia si locus est species quantitatis: vel continuę, vel discretę: non discretę, vt omnes fatentur: quod vero non continuę, probatur. Quia locus est vnus necessario, quando non est continuus: ergo. Probatur, quia si corpus locatum sit, cuius medietas contineatur ab aere, & medietas ab aqua: ergo tunc est locus vnus numero, & non est continuus, cùm cõstet diuersis specie superficiebus: ergo locus non est species quantitatis continuæ.

Pri. Quod vero locus sit de genere vbi, probatur in primis, quia ad idẽ genus spectat forma, & effectus formalis eius, sicut albedo, & albũ: sed locus, & esse in loco se habent tanquam forma, & effectus formalis: ergo sunt eiusdem generis. Secundo, si ponatur corpus existens in vacuo, & producatur superficies aliqua ambiens illud: talis superficies producta esset locus, & simul produceretur esse in loco illius corporis, quod priùs erat in vacuo: ergo idẽ sunt locus, & esse in loco: quoniam locus & vbi sunt termini ad quem motus localis: ergo sunt idẽ, quoniam motus localis non habet duos terminos per se.

His tamen non obstantibus, est Cõc. 1 prima conclusio in hac quæstione, Pro. quòd locus nõ est qualitas, nec relatio. Probatur apertè ratione, quia de ratione loci est, quod contineat locatum, à quo dimanat, quod dicatur æqualis locato: sed qualitas non continet, nec dicitur æqualis alteri: quia hoc est proprium quantitatis (vt dicitur in prædicamentis) ergo locus non est qualitas: & similiter probatur eadem omnino ratione, quod non sit relatio.

Secundò, quia locus est mensura locati, & qualitas non mensurat, quia hoc est proprium quantitatis. Quod non sit relatio, amplius probatur, quoniã vel locus est relatio sola, vel superficies cum relatione continentiæ: non relatio sola, quia (vt dictũ est) illi non conuenit proprietas loci, scilicet, continere, adæquari, & mensurare locatum: nõ superficies cum relatione, quia hoc est vnum per accidens: ergo, &c.

Vnde ad primum argumentum adductum pro prima sententia, ꝙ inquirebat, quomodo superficies ponatur tanquam genus in definitione loci, respondeo, quòd superficies nõ ponitur tãquam subiectũ, sed tanquam verum genus: est enim æquiuocum ly (superficies) & quandoq; sumitur, prout significat quãlibet quantitatem diuisibilem secundùm latitudinem: quandoq; verò solùm significat quantitatẽ diuisibilẽ secundùm latitudinẽ, præscindendo ab ordine ad locatum. Ad 1. 1. Sẽt.

Vnde hoc secundo modo distinguitur superficies à loco: primo autem modo est genus ad locũ, & superficiẽ specificè sumptam: si ergo superficies sumatur primo modo, hęc definitio datur per genus: si autẽ sumatur secundo modo, est subiectũ loci: non tamen sequitur esse qualitatem, sed quantitatem, quia etiam quantitas, quæ est locus, secundùm rationem formalem loci se habet ad superficiem, vt accidens ad subiectum. Nam continentia, Aduerte

quæ

quæ est de ratione formali loci, in superficie subiectatur, & hac ratione definitur locus per superficiem, tanquam per subiectum. Si dicas, q accidens in abstracto non definitur per subiectū in recto: sed locus est abstractum: non ergo definitur per superficiē in recto, tāquā per subiectum. Respondeo, quod quanuis subiectum quod, ponatur in obliquo in definitione accidentis in abstracto: tamē subiectum quo etiam potest poni in recto. Vnde locus definitur per superficiē, tanquam per subiectum quo in recto; corpus vero in obliquo ponitur, quia est subiectum quod.

Obie. *Resp.*

Sed quorsum (dices) subiectum quo ponitur in recto in definitione aliquorum accidentium abstractorum? Respondeo, quod sunt quædā accidentia, quæ non respiciunt subiectum quo, nisi eadē habitudine, qua subiectum quod; vt albedo respicit quantitatem: & hæc nullo modo definiuntur per subiectum quo. Alia vero, quæ specialem habent habitudinem ad subiectū quo, distinctam ab ea, qua respiciunt subiectum quod: hæc habitudo explicatur per subiectum quo: & sic se habet locus in ordine ad superficiem: sed hoc diximus in tractatu de motu: vide ibi, circa ad solutionem obiectionis.

Resp. *Solu.*

Ad secūdum respondeo, quod locus dicitur conseruatiuus locati, nō quia hoc sit essentiale loco: sed hoc est quasi proprium eius. Vnde quanuis hoc, quod est, esse cōseruatiuum locati, proueniat à ratione qualitatis (quod postea explicabimus) non sequitur quod locus essentialiter sit qualitas, sed quod aliqua affectio eius sit qualitas.

Adi.

Ad tertium similiter respondeo, quòd locus sursum, & deorsum differunt specie, non in ratione quantitatis, sed in quantum sunt loca naturalia, quod est dicere: virtus conseruatiua locati, quæ est sursum atque deorsum, differunt specie, non superficies ipsę in ratione quantitatis, sed sicut Petrus & Paulus in ratione albi, & nigri differūt specie. Ad argumentum autem adductum pro sententia eorum, qui dicunt locum esse relationem, respondetur primò, quòd locus nō dicitur immobilis essentialiter, sed quasi affectio eius est immobilitas, quanuis ponatur loco differentiæ, quę est differentia loci, prout naturalis est, & vt distinguitur contra artificialem.

Adi. *Ad argū.*

Vnde quanuis demus, quod sit immobilis propter relationem, nō tamen sequitur, quod locus sit relatio, sed quod illa relatio sit quasi affectio eius. Dico secundo, quod relatio, propter quam dicitur locus immobilis, non est relatio secundū esse, sed secundùm dici, id est, ipsa superficies vt continens: & ideò nō sequitur, quòd locus sit de prædicamento relationis, sed quantitatis, quoniam relatio secundum dici in omnibus prædicamentis reperitur.

Nota.

His ita suppositis, sit secunda conclusio. Locus non est de prædicamento Vbi. Probatur, supponendo fundamentum certissimū, quod (scilicet) motus omnis est productiuus alicuius termini: quod fundā-

2. Cō. *Pro.*

mentum probatur. Primo, quia (scilicet) quod incipit esse de nouo, debet esse vel productio, vel productũ: sed motus de nouo incipit, quia est, & antea non erat: aut ergo est productio, aut productus: non productus, quia ad motum non est motus (vt probat Arist. 5. Physicorum) aliàs daretur processus in infinitũ: ergo motus necessariò debet esse productio. Et secundo probatur, quia omne, ꝙ incipit esse, vel incipit esse vt terminus per se productus, vel simul cum alio non incipit motus vt terminus per se, vt cõstat ex ratione adducta: ergo simul cum alio non nisi cũ termino: ergo omnis motus debet habere terminum.

Arist.

Prob. concl. Hoc supposito fundamẽto, probatur nostra conclusio, quod locus non fit formaliter vbi. Nam vbi est terminus productus per motum localem: at vero locus non est productus: ergo vbi est terminus motus localis, & non locus: ac per consequens ista duo formaliter non sunt idẽ. Probatur autẽ antecedẽs, quãtum ad primam partem: quòd vbi fit productum vt terminus per motum localem, manifestum est, quoniam vbi est esse in loco: sed nihil aliud producitur per motum localem, nisi esse in loco, sicut per motum sursum, esse in loco sursum, & per motum deorsum, esse in loco deorsum: ergo, &c. Quod verò locus nõ producatur per talẽ motũ, probatur apertè, quia ad eundem locum, vbi priùs erat vnũ locatũ, mouetur aliud; sicut ad eundem locum, vbi erat aer, mouetur aqua, ita quòd sicut vnamet materia est sub diuersis formis successiuè: sic vnº locus continet diuersa locata successiuè: ergo non producitur per motum localem locus, sicut nec per generationem materia prima: sed solùm acquiritur per motum localẽ esse in loco, quod antea non erat.

Motus localis terminus quis?

Et si dicas cõtra hanc rationẽ, quod etiam aliquando mouetur corpus aliquod ad locum, in quo priùs non erat aliud, ac per consequens tunc locus ille fit de nouo per motum localem illũ: vt si moueatur homo ad locũ parieti proximũ, in quo priùs non erat aliud. Respondetur vero, quod hoc est per accidens. Nam in natura rei ad hoc, vt dicamus locum non acquiri per motum localem, satis est, ꝙ aliquando detur nouus motus localis sine loco de nouo producto.

Obie. *Resp.*

Sed dices: Quomodo ergo fiet ille locus de nouo? Respondetur, quòd fit per motum alterius corporis, in quo est subiectiuè locus corporis in quantum continentis: sicut fit locus de nouo productus in aere per motũ aeris. Nam quãdo mouetur homo v.g. per aerem, simul etiam mouetur aer, quia diuiditur necessariò, vt per ipsum moueatur homo: illa ergo diuisio aeris terminatur per se ad hoc, ꝙ est, partes aeris esse diuisas, & in nouis locis: per accidens autem ad hoc, vt fiãt continẽs corpus, quod priùs nõ cõtinebat, scilicet hominẽ. Vnde per motum ipsius hominis nullo modo producitur locus, in quo est homo: sed hoc fit per motum ipsius continentis.

Sed cõfirmatur secũdo nostra *Cõf.* conclu-

conclusio ex eodem fundamento; Terminus acquisitus per motum, & motus ipse debent esse in eodē subiecto: sed locus est in corpore continente, & motus in corpore locato: ergo, &c. Antecedens probatur. nam, cum motus sit actus imperfectus, relinquens subiectum in potentia ad terminum, vt dictum est 3. Physicorū, necesse est, quod sit terminus acquisitus per motum in eodē subiecto, vbi est motus: aliàs enim non esset subiectum in potētia ad terminum, quandoquidem terminus subiectatur in alio.

Obie. Sed dices, quod hac ratione probatur, nec vbi esse terminum motus localis, quandoquidem est etiam in alio subiecto. Et hoc probatur, quoniam vbi est accidēs extrinsecum: ergo non potest inhærere subiecto, quod denominat, sed solùm, quod denominat corpus contentum: illud enim dicitur moueri, & etiam esse in loco: ergo vbi non inhæret subiecto, cui inhęret motus: atque adeò, nec est terminus ad quem motus. *Resp.* Respondetur, negando antecedens, quia vbi non dicitur esse accidens extrinsecum, quasi non inhæreat locato: sed quia hoc, quod est esse in loco, dicit habitudinem ad aliquod extrinsecum omnino, scilicet ad locum, ideo dicitur, quòd vbi, vel esse in loco, est accidens extrinsecum.

Obie. Sed dices, Relatio quælibet dicit ordinem ad aliquod extrinsecū, & tamen non dicitur accidens extrinsecum: ergo. *Solu.* Respondeo, quòd diuersa ratio est. Primo, quia relatio quamuis secundum modum relationis dicat ordinem ad aliud extrinsecum: tamen, quia præsupponit fundamentum, quod inhæret ipsi subiecto, ideo non dicitur accidens extrinsecum. Tum etiam secūdò, quia respicit extrinsecū tanquā correlatiuū, & terminū: at verò, esse in loco, est sola habitudo ad locatū, sine aliquo alio absoluto, & nō respicit locatū vt terminū, sed vt formā quāuis extrinsecā: & ideo dicitur vbi accidens extrinsecum.

Tertio confirmatur nostra sententia: Terminus ad quem motus localis est idem realiter cum ipso motu locali: at vero locus non est idem realiter cum motu: ergo locus non est terminus ad quem, sed vbi: non ergo idem sunt locus, & vbi. Discursus est optimus. Maior probatur ex Aristo. 3. Physicorum, cap. 1. Minor verò constat, quia locus est in corpore continenti: sed motus est in corpore contēto, quæ duo corpora distinguuntur realiter; ergo locus, & vbi distinguuntur. Sed dices, quod illa propositio Arist. Motus non est præter res, ad quas est motus, non est intelligenda de motu locali: Contra, quia Aristoteles de omni motu idem refert, & posuit exemplum in illo capite de omni specie motus: ergo de omni motu est intelligēda, vel de nullo: ipsi intelligūt hoc in alijs speciebus motus: ergo debent etiā intelligere id ipsū in motu locali.

Vltimo probatur ista cōclusio: Sicut se habēt tēpus, & quando: sic locus & vbi: sed omnes concedūt tempus non esse in prædicamento Quādo: ergo nec locus, &c.

Cōf. 3 *Arist.* *Obie.* *1. Cō.*

Sit secunda,& vltima cõclusio. Locus est de prædicamento quantitatis. Circa quam conclusionem primò aduertendum est,quod etiã nonnulli ex his, qui dicunt locum esse de prędicamento vbi, volunt spectare ad prædicamentum quantitatis secundùm rationem mẽsuræ distinctam ab omnibus alijs speciebus,quoniã locus mẽsurat locatũ, q̃ alteri quãtitati non cõuenit.

Auto risplus ciũ. Sed tamen hanc sententiã ego intelligere non potui. Primò, quia si locus est de prędicamento quãtitatis, quanuis secundùm rationem mẽsuræ:ergo nõ est de prędicamento vbi,quoniam vbi nec secundùm rationẽ mensuræ,nec secundùm rationem extensionis, est de prædicamento quantitatis, nisi dicant esse diuersas rationes in loco, secũdùm quarum vnam spectat ad rationem quantitatis, secundùm aliam verò ad vbi: & tunc ad minus sequitur non esse omnino idem locum, & vbi, quandoquidem locus aliquo modo est quantitas: vbi vero nullo modo.

Arg. 2. Sed secundo contra hoc argumentor: quia cui conuenit propria passio,etiam debet cõuenire essentia, vnde diminuta talis propria passio:si ergo loco conuenit ratio mẽsuræ,quæ est passio quantitatis: ergo conuenit ratio extensionis, quæ est essentia quantitatis.

Tert. Tertio,quoniam dicis locũ pertinere ad prædicamentum quantitatis secundùm rationem mensurę:ergo locus per rationem mensurę cõstituitur in hoc prędicamento, ita quod differentia,quę sumitur ex ratione mensurę, diuidat per se genus quantitatis,aut per accidens: si per se:ergo id quod constituitur secundùm rationem mensuræ, simpliciter pertinet ad hoc prędicamentũ.

Vnde locus per hoc, per quod dicitur in ratione mensurę quantitas,per hoc(inquam)simpliciter est quantitas:si autem istæ duæ mensuræ sint accidentales ad genus quantitatis:ergo sicut album & nigrum, quę diuidunt accidẽtaliter animal, pertinent ad aliud prædicamẽtum, quàm animal:sic etiam mensura ad aliud:nec facile est assignare,quodnam sit illud. Sed dices,quod ista ratio mensuræ reductiuè spectat ad prædicamentum quantitatis.

His itaque suppositis,probatur nostra cõclusio primò ex Aristotele in prędicamento quãtitatis,quoniam ibi enumerauit locum inter species quantitatis:& secundo à sufficienti partium enumeratione (vt probatum est suprà) quod nec est qualitas,nec vbi, nec relatio: ergo quantitas. Tum etiam secũdo,quia loco conueniunt passiones quantitatis:ergo. Antecedens probatur,nã loco conueniunt mensurare,continere,& quòd sit qualis locato: ergo cùm ista omnia sint passiones quantitatis,locus erit quantitas. Vltimò,quoniã ratio extensionis non potest pręscindi à ratione loci:quia de eius ratione est circũscribere locatum: quæ circũscriptio inintelligibilis est sine quãtitate:ergo locus est de genere quantitatis. Vnde ad primũ ex Aristotele in Metaph. respondeo,quod ibi connumerat locũ cũ superficie,quia sumitur superficies

Pro. conc. *Sec.* *Vlt.* *Ad.*

cies genericè, prout comprehendit locum, & quamlibet quantitatem diuisibilem in latitudine: in Logica verò sumitur superficies specificè, & ideo enumeratur ibi locus.

Ad 2. Ad secundum respõdeo, locum esse speciem distinctam quãtitatis, quia quanuis sit diuisibilis secundũ latitudinem, tamen hoc habet cum ordine ad locatum: & ad replicam, quæ erat contra hoc, respondeo, q̃ *Adre pliçã.* non dicitur diuisibilis penes ordinem ad locatum, quia tribuat diuisibilitatem locato: nõ enim tribuit nisi corpori continẽti, quia accidẽs quodlibet est forma subiecti, & tribuit suum effectum formalem subiecto, cui inhæret. Vnde corpus continens, quod est subiectum loci, dicitur diuisibile secundùm latitudinem dupliciter: vno modo cũ ordine ad locatum: & forma, qua isto modo est diuisibile corpus continens, est locus. Alio modo est diuisibile corpus continens sine ordine ad locatum: & forma, qua isto modo est diuisibile, est superficies.

Obie. Ad secundum vero replicam dicitur, quod ordo ad locatum, prout est differentia loci, nõn est relatio, sed fundamentum relationis, vt diximus. Sed obijcies, quemadmodũ *Resp.* in dimensione secundùm longitudinem reperiuntur istæ duæ rationes: ita in dimensione secundùm latitudinem: sed istæ duæ rationes non variant speciem in longitudine: ergo. Respõdeo, quòd longitudo non habet continere formaliter, sed materialiter, quemadmodũ reperiuntur in quaternario vnitates, quæ sunt materia ternarij, non tamẽ in quaternario tertia vnitas (vt per se satis constat) habet rationem vltimę, & ideò non est ibi ternarius formaliter: sic etiã in quantitate cõtinentis, prout cõtinens est, reperitur quidem longitudo materialiter, sed nõ formaliter, quia non habet rationẽ vltimi termini continentis, sed vltima ratio continentis est latitudo, & ideo sunt duæ species, locus & superficies, latitudinis, non autem lõgitudinis. ¶ Sed dices, quod nec lõgitudo est vltima ratio continẽtis, quoniam etiam determinatur per profunditatem. Respondeo, quod quanuis latitudo reperiatur materialiter in corpore, tñ, quia corpus non continet locatũ (per se loquendo) ratione profunditatis (quia non datur penetratio dimensionum loci, & locati) sed solùm cõtinet locatum ratione superficiei exterioris: & ideo in ratione cõtinentis superficies est vltima: & ideo distinguuntur duæ species secundùm latitudinem, & non secundùm longitudinem, nec profunditatem. *Obie.* *Resp.*

Ad tertium respondeo, concedendo, quod in locato sunt duæ diuersę rationes: ratio superficiei secundũ se, & prout dicit ordinem ad locum: tamen hæc vltima habitudo ad locum non est de prædicamento quantitatis, sed de prædicamento vbi. Sed quæres, quæ sit ratio, quare in corpore continenti vtraq; ratio sit de genere quantitatis, at vero in corpore locato non ita. Dico, quod huiusmodi ratio est, quia habitudo, quam habet continens ad contẽtum, necessario includit extensionem, per quam circũscribat locatũ: *Ad 3.* *Quæstium*

at verò habitudo, quam dicit locatum ad locum, abstrahit à quantitate, quia reperitur etiam in Angelis, quando Angeli sunt in loco. Secundò dico, quod etiam in corporibus quantitatiuis habitudo ad locum non est quãtitas, sed vbi: quia quãuis corpora sint circunscriptiuè in loco, tamen hæc ratio, quam habet corpus locatum ad locum, potest esse sine extẽsione, & separari à quãtitate. Nam quanuis intrinseca sit quantitati extensio partium inter se, tamen extensio in ordine ad locũ potest separari. Vnde in Sacramento altaris corpus Christi habet propriam extensionem: non tñ extẽsionẽ in ordine ad cõtinens, sed est in indiuisibili, quia est totũ in tota hostia, & in qualibet parte eius. *Sec.*

Ad vltimum respõdetur, quod locus est species quantitatis continuæ: & ad rationem contra hoc factam respondeo, quod locus ille cõstans ex superficie aeris & aquæ est continuus in genere loci, quanuis illæ duæ superficies sint discretę in genere superficierum. *Ad vlt.*

Sed contra hanc solutionem est in primis, quòd aqua & aer sũt corpora diuersæ speciei: ergo non possunt cõtinuari. Sed dices, Cõtinuãtur quidem istorum corporum superficies, & continentur, nõ autem ipsa corpora. Cõtrà, quia, continuatis accidentibus aliquorum corporum, continuantur etiam corpora, quia substãtiæ non habent aliã continuationem, nisi rationę quantitatis: sed istę superficies sunt accidentia aquæ & aeris, prout continent: ergo aqua & aer sunt continua, si illę, prout continent, continuantur. *Solu. occurritur.*

Respondet Toletus, quod locus in genere loci non dicitur continuus, quia est aliquid extrinsecum vtrique extremo: sed per ordinẽ ad locatũ, quia nihil relinquit incircunscriptum in locato, sed totum locatũ ambit: & hac ratione nihil impedit aquam, & aerem dici continua, quia (scilicet) inter illa nihil mediat: & hæc continuitas quãuis physicè possit dici talis, possumus dicere (vt diximus in Logica) quod ille locus non est continuus, sed contiguus, quia quanuis locus sit species quantitatis continuę, tamen nõ est continuatio in illo, nisi secundùm illas partes, quæ sunt in vno subiecto, sicut nec in linea, & sic de alijs. *Tole. resp.*

Sed dices, quòd ille locus non est vnus numero, sicut nec linea est vna numero, quando non est continua. Respondetur, negando consequentiam, quia linea nõ est vna numero, nisi quando est cõtinua, quia ex solo subiecto habet indiuiduationem, & cõtinuationem: at verò locus quanuis ex subiecto habeat indiuiduationem, non tamen ab illo habet vnitatem numericam, sed requiritur etiam vnitas numerica locati: & quia locatum in aqua & aere est vnum, ideò locus est vnus numero. Nec tamen sequitur, quod si adueniat aliud locatũ, erit alius locus, quia locus ad sui vnitatẽ requirit vnitatem numericam locati, non tamen huius, vel illius determinatè: nec argumentũ, quod efficitur in Logica, ad probandum locum esse continuum, intelligi debet, nisi de continuatione, quam facit Toletus pro- *Obie. Resp.*

tus propriam loco, quæ in rigore est contiguitas: vel intelligi debet de loco secundùm partes illas, quæ sunt in vno tantùm subiecto, non in pluribus: & hoc modo sufficienter saluatur, quòd totum locatum ambiatur à partibus ipsius loci.

Ad. Toleti resp̃so. Ad primum verò eorum, quæ posita sunt ad probandum, locum esse vbi, respondet Toletus, quod locus est forma, & vbi effectus formalis illius, sicut (inquit) albedo est forma, & esse album, effectus formalis albedinis. Nihilominus tamen duo hic asserit, quæ sunt omnino absurda. Primum est, quòd locus, & vbi se habeant sicut forma, & effectus formalis. Hoc enim falsissimum est: nam forma & effectus formalis sunt inseparabiles, & in eodem subiecto: at vero locus & vbi sunt in diuersis subiectis. Nam locus est in corpore cõtinẽti, & vbi in corpore contento: ergo. Secundum verò est multo falsius, quia sicut albedo est de genere qualitatis, ita esse album: est enim album de prædicamento qualitatis pro formali sumptum, quo pacto est effectus albedinis. Secundo, quia effectus formalis primarius alicuius formæ est de essentia illius, prout informantis: ergo pertinet ad idem prædicamentum cum forma. Dicendum ergo est primò ad argumentum, quod esse in loco, & locus nõ se habent vt forma & effectus formalis, nec vt concretum, & abstractum. Vnde locus est abstractus, & eius effectus formalis, est continere, eius autem concretum est locãs, seu continens. Similiter vbi, est concretum, & eius abstractum est vbicatio, non vbi: ergo non sunt eiusdem generis locus, & vbi.

Tole. refutatur.

Dictũ 1.

Ad secundum vero respondeo, quod si aliquod corpus poneretur in vacuo, illud diceretur esse in loco imaginario, & adueniente superficie de nouo ambiẽte, absque hoc, quod ponatur noua entitas in locato, diceretur esse in loco reali illud, quod priùs erat in loco imaginario: quia habitudo locati, quæ antea determinabatur ad locum imaginarium, terminaretur iam ad locum realem.

Ad. argũ.

Ad tertium vero iam patet solutio: quod locus non est terminus ad quem motus localis, sed esse in loco, quod est vbi, & hoc de hac quæstione.

Ad 3.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm locus sit immobilis, & quomodo.

Arg. 1. RAtio dubitandi est in ista quæstione, quia videtur, quod locus non sit immobilis. Primo, quia si esset immobilis, quorsum in Physica ageretur de loco, cuius subiectum est ens mobile? *Sec.* Secundo, quia cõcaua superficies cœli est locus ignis, & tamen semper illa mouetur, sicut & ipsum cœlum: ergo. *Tert.* Tertio, locus est vltima superficies corporis cõtinentis: sed corpus cõtinens mouetur, vt pater, quando aqua mouetur, quæ continebat baculum: ergo mouetur etiam eius vltima superficies, ac per cõsequẽs locus. Quod si

dicas, quod locus dicitur immobilis, ratione distantiæ. Contra, quia etiam distantia mouetur per accidens ad motum corporis continentis, quandoquidem est accidens illius: ergo. Quartò, quia si Deus moueret polos cœli ab eodem loco, in quo nunc sunt, dicerentur res mixtæ inferiores manere in eodem loco, quo nunc: & tamen non manerent eadem distantia, quandoquidẽ iam poli essent mutati: ergo. Quintò, quia quemadmodum locus habet distantiam ad punctum terræ, & polos cœli: etiam habent alia omnia sublunaria: sed alia omnia non dicũtur esse immobilia, ratione huius distantiæ; ergo nec locus.

quar.

quin.

In quæstione ista vnum est certissimum, in quo omnes cõueniũt. Alterum est, de quo est magna controuersia. Conueniunt omnes, quod locus debet esse immobilis. Et hoc probatur duabus rationibus, quas adfert hic Toletus. Prima est, quia si locus moueretur, sequeretur, q̃ corpus aliquod omnino quiescens posset mutare locum, ac per consequens quiesceret, & moueretur. Sequela probatur, quia si turris v. g. magnę molis circunscribatur aere, mouetur aer, & locus per se: ergo turris mutat locum: at verò mutare locũ, est moueri localiter: ergo turris simul quiesceret, & moueretur localiter. Secundo, quia sequeretur etiam aliquod corpus moueri localiter motu recto, & non mutare locum: quia, si quando mouetur v. g. homo, a deius motum simul potest moueri eius locus: ergo homo tunc moueretur manens in eodem loco; quæ duo cum sint omnino inintelligibilia, necessario fatentur omnes locum esse immobilem.

Tole.

Sec.

Sed alterum, de quo est magna controuersia, est, quomodo locus sit immobilis. Nam quidam sunt, qui sequentes Auerroem hoc loco, dicũt locum esse immobilem, quia per se non mouetur, cùm sit accidens, & substantia solùm corporea sit, quæ per se moueatur. Addunt etiã locũ dici immobilem, quia non est necesse moueri, quando mouetur locatum, sed potest manere locus immobilis, mutato locato.

Alii quorũ placet.

Tertiò addunt, locum dici immobilem, quia non est necesse moueri eodem genere motus, quo mouetur locatum, sed potest moueri localiter corpus contentum, locus vero minimè, sed aut corrũpi, vel alio motu moueri. Concedit tamẽ hæc sententia, aliquando locũ posse moueri localiter, saltem per accidens, & quòd manet idem numero locus.

Tert.

Sed tamen hęc sententia meritò ab omnib⁹ reijcitur. Primo, quoniam, si solùm dicunt isti locum esse immobilem, quia per se non mouetur, licèt moueatur per accidens, sequitur quod non est maior ratio, quare dicatur locus immobilis, quã quodlibet aliud accidens: nam omnia accidentia etiam dicuntur immobilia per se, cùm sola substantia corporea per se moueatur. Secũdò, quia si locus est immobilis, quia non mouetur simul cum locato, vel non mouetur eodẽ genere motus, quanuis moueatur alio, sequẽtur inconuenientia, quæ adduximus in prin-

Sent. prædicta reijcitur.

in principio:quod aliquod corpus mutet locum,dū quiescit,vel omnino moueatur,& non mutet locū (vt dicebamus priùs) quæ omnia sunt absurda. Dicendum ergo est, quod locus dicatur omnino immobilis,& quod ista sententia verum quidem asserat,sed sit insufficiens. At vero Pereyra loco citato, quanuis istam sententiam reijciat,videtur parum ab eadem differre, nam postquàm distinxit ille locum duplicem,scilicet,naturalem & artificialē,dicit bene in hoc, quod Aristoteles dicens locum esse immobilem,solùm de loco naturali loquitur,& non de loco artificiali: explicat autem,quo pacto locus naturalis sit immobilis,quia (inquit) semper est idem, sicut naturalis locus ignis semper est concauum lunæ,& locus naturalis aeris, concauum ignis,locus naturalis aquæ,cōcauum aeris : locus denique naturalis terræ,concauum aquæ:mixtorū vero loca naturalia sunt ratione elementi prædominātis:& sic semper saluatur, locum esse immobilem,quia semper est idem.

Autoris sē tētia. *Ari.*

At vero ista sententia est insufficiens,sicut prima.In primis,quoniam locus naturalis dupliciter sumitur.Vno modo, vt distinguitur contra violentum . Alio modo, vt distinguitur contra artificialem:& sic valet dicere,solum locum naturalem esse immobilem , loquendo de naturali, vt distinguitur contra artificialē.Verū dicit in hoc, q̄ Aristot. tātùm de hoc loco est locutus: tū hoc modo naturalis locus cōprehēdit etiam violentū,quia sursum est locus terræ violentus,& non artificialis. Vnde hoc modo debet etiam locus violentus esse immobilis,& tamen non semper idem, vt patet in aere,cuius locus violentus quandoque est, esse in loco ignis,quandoque in loco terrę: ergo insufficiens est iste modus dicendi.

Reijcitur Pereyra. *Ari.*

Si autem dicas,quòd loquitur solùm de naturali loco , vt distinguitur contra artificialem , & violentum:Contra hoc est,quia Philosophus non solum agit de loco naturali hoc modo sumpto , sed etiā de violento:ergo vterque debet esse immobilis . Quod autem agat de vtroq;,constat ex 6.& 8.Phys.& 1.cęli,cap.2.& 2.de generatione: insufficiens est ergo iste modus dicēdi.Secundò est etiam insufficiens, quia nō soluit difficultatem : quoniam quanuis locus naturalis semper sit idem,vt ipse fatetur: tamen locus ignis videtur moueri ad motum cœli,& locus aeris ad motum ignis , & sic de alijs: ergo non manet locus immobilis, sed mouetur saltē per accidens.Ex quo sequuntur duo illa absurda in principio adducta:scilicet,quòd aliquod corpus omnino quiesceret , & mutaret locum:vel saltē , quod moueatur localiter motu recto,& nō mutet locum:quæ duo iam ostendimus sequi ex eo , quod locus sit mobilis.Respondet Pereyra, quod mutare locum, stat dupliciter: actiuè scilicet,& passiuè:& quòd mutare locum passiuè , omnino sit idē cū hoc, quod est moueri : non tamen mutare locum actiuè. Vnde,quando aliquod corpus quiescit, potest

occurritur solutioni. *Pereyra*

ista

ista mutatio loci actiua fieri per hoc, quod moueatur continens: passiua vero non item. Hæc distinctio in primis est noua, & inaudita, cùm
Ari. nos ex Arist. non cognoscamus in quolibet motu nisi actionẽ, & passionem: vnde in motu locali mutationem actiuam, & passiuam.

Secundò contra hãc distinctio-
Sec. nẽ sic argumentor. Sumamus magnam illam turrim immobilẽ, quãdo aer circũstans mouetur, aut, facta illa mutatione aeris circunstantis, mouetur locus, vel non? si non mouetur, sed semper manet turris in eodem loco, habeo intentum, q̃ locus omnino sit immobilis. Si autẽ dicas, quod mouetur, sed quod illa est mutatio actiua loci, non passiua. Contra hoc est, quod turris nõ maneret in eodem loco, quo prius: ergo non haberet idẽ vbi, quia impossibile est locatum esse in diuersis locis, & non habere diuersa vbi: ergo mota est turris passiuè per motum de nouo susceptum in ipsa. Consequentia probatur, quoniam Vbi est terminus ad quem motus: ergo si corpus habet nouũ vbi, de nouo suscipit motum, ac per consequens facta est non solum mutatio illa loci actiua, quam imaginatur Pereyra, sed etiã passiua: quod tamen esse absurdum de se patet, cũ nec ipse Pereyra, nec alius quisquam ausus fuerit id concedere.

Propter hoc ergo tenenda est
S.Th. sententia Sancti Thomæ, qui locũ dicit esse immobilem, quoniã (in-
sent. quit) intelligi non potest, quod lo-
prob. cus sit vnus numero, & moueatur localiter, quia indiuiduatio, & immobilitas loci sumitur penes distantiam ad centrum, & punctũ cœli, quæ semper eadẽ est, & variata illa, manet locus alter & diuersus.

Sed quoniam contra hanc sententiam magnam habẽt difficultatem illa tria argumenta, quæ fecimus in principio quæstionis, præsertim secundum: ideo quidam explicant sententiam istã Sancti Thomę *S.To.*
sic, quod distantia inter corpus cõtinens, & centrum terræ, vel polos cœli, sit duplex: quædam est distantia realis, quæ nihil aliud est, quàm quantitas ipsius corporis existentis in medio inter locum, & polos cœli, siue sit vnum corpus, siue plura. Alia verò est distantia imaginaria, quæ abstrahit à quocunque corpore intermedio, & hæc esset eadem, etiam si daretur vacuum. Dicũt igitur quidam, quod locus non est immobilis, ratione distãtię realis (quoniam hæc est accidens, quod variatur, variato subiecto) sed ratione distantiæ imaginariæ, quæ semper est eadem, quauis varietur corpus continens.

Sed tamen hic modus explicãdi sententiam Sancti Thomæ quan
Mo- uis posset esse verus, si velit dicere
dus quod in casu, quo daretur vacuum,
expli- essent loca imaginaria, quę dicerẽ-
candi tur immobilia ratione distãtiæ ima-
S.Th. ginariæ: loquendo tamen de facto,
reiici- nõ est probabilis, quia locus est ali-
tur. quod ens reale: ergo non habet immobilitatem, atque indiuiduationem à distãtia ista imaginaria, quę est ens rationis.

Secundo alij explicant, locum *2. Ex-*
esse immobilem ratione distantię, *plic.*
quia

quia quanuis corpus continens varietur, tamen poli cœli, & centrum ſemper manent inuariati, & ratione illorũ dicitur locꝰ eſſe immobilis extrinſeca denominatione, quoniã huiuſmodi diſtantia eſt relatio quædam extrinſeca, denominãs extrinſecè locum, & centrum terræ, & polos cœli: ſed tamen nec hæc ſententia eſt probabilis, quoniam immobilitas eſt differẽtia eſſentialis, vel propria paſsio loci: ergo debet eſſe formaliter in loco: ergo locus non ſolùm extrinſece, ſed etiam formaliter dicitur immobilis: atque adeo non extrinſeca denominatione, ratione diſtantiæ, quæ exiſtit in altero extremo. Secundo, quia diſtantia eſt relatio mutua primi generis, ſicut diuerſitas: ergo debet eſſe intrinſecè in vtroque extremo: ergo non dicitur immobilis per relationem diſtantiæ, quæ eſt in pũcto cœli, ſicut nec dicitur diſtans per illã relationem, ſed per correlationem in ipſo exiſtentem.

Aliter ergo explicanda eſt ſen-
Sotus tentia Sancti Thomæ, ſicut eam ex-
Tole. plicant Sotus, atque Toletus: & notãt primò, quod ea quæ ſunt plura in vno genere, ſunt vnũ in alio: ſicut partes domus ſunt plures in genere ſubſtantiæ, & conſtituunt vnã integram domum in genere qualitatis: ſic ergo ad vnitatem numericam loci, non requiritur hæc numero ſuperficies, nec hęc numero relatio diſtantiæ, ſed plures ſuperficies cum ſuis relationibus, quia fluunt, & refluunt, conſtituunt vnum numero locum. Nota tamen, quòd non quæcunque ſuperficies plures conſtituunt vnum numero locum, ſed illę, quę ita ſũt plures numero, quòd habent eandem diſtantiam ſecundùm proportionem: ita quod ſuperficies, quæ de nouo aduenit, quando mouetur continens, quanuis diſtinctam relationem diſtantiæ ſecundùm numerum habeat ab ea, quæ priùs erat, tamen illa diſtantia proportione eſt eadem: & ſic etiam locus eſt idem numero per eandem diſtantiam proportionalem, ſicut fluuius eſt idem hodie & heri, variata aqua, quoniam aqua, quę ſubſequitur, eãdem proportionem habet cum aqua, quæ præceſsit.

Sed contra obijcies, Locus eſt de genere quantitatis: ergo non dicitur idẽ neceſſario immobilis ratione diſtãtiæ, quæ eſt relatio. Reſpondeo, quod quanuis locus ſit de genere quantitatis, tamen conſtat relatione diſtantiæ, ſi ſit locus naturalis, vt diſtinguitur contra artificialem. Vnde propter hoc poteſt dici locus immobilis, ratione diſtantiæ.

Sed contra hoc obijcies ſecundò: Si variarentur in albo, & albedo, & ſubiectum, quod connotat, nõ maneret idem album: ergo ſi varietur etiam in loco relatio diſtantiæ, & ſuperficies, quam connotat, non manebit idem locus: ſed variãtur hæc omnia: ergo mouetur locus. Reſpondeo, quod licèt quilibet res ad ſuũ eſſe requirat aliquã inuariabilitatẽ, nõ tamẽ omnes eãdẽ, nec eodẽ modo, ſed quædã magis, & quædã minus. Vnde Deus Opt. Max. habet omnẽ inuariabilitatẽ,

tam

tam secundùm esse, quàm secundũ operationẽ: Angelus vero est omnino inuariabilis secundùm esse, & variabilis est secundùm operationem: homo vero ad suum esse non solùm non requirit inuariabilitatẽ in operatione, sed nec in esse: quia variatur eius esse, saltem ex parte materiæ, quanuis forma maneat eadem, vt quando augetur homo, aut nutritur. Alia sunt, quæ nec ad suum esse adhuc ex parte formę requirũt inuariabilitatem, sed tam ex parte materiæ, quam formæ habent variationem, & manent eadem: sicut inanimata, quæ augentur, facta aliqua variatione, tum ex parte materiæ, tum etiam ex parte formæ, quia augentur per appositionem nouæ formæ, dicuntur manere eadem.

Sic etiam in proposito ad vnitatem albi requiritur, quod subiectum, quod connotat, sit idem, & forma eadem: at vero ad vnitatem loci requiritur, quod superficies, & relatio distantię sint idem secundùm proportionem, & dũ ista proportio non variatur, nec locus variatur, sed manet idem cum proportione: dum autẽ proportio variatur, manet alter locus.

Tertio obijcies, quod secundũ istum modũ dicendi locus nõ erit continuus, quoniam istæ plures superficies, quæ fluunt, & refluũt, nõ semper continuantur: ergo cùm illæ plures efficiant vnum locũ, sequitur, quòd locus non sit continuus. Respõdeo dupliciter: primò cum Toleto, quòd locus dicitur cõtinuus in genere loci, solùm per hoc, quod plures superficies ita ambiãt locatũ, quod nihil relinquant in ipso incircunscriptum: & ad hoc sufficit superficies esse contiguas; & sic locus in genere loci est continuus. Secundo respondetur, quod locus est continuus, quia quælibet superficies illarum est cõtinua, nõ tamen omnes simul, quæ efficiunt vnũ locum, sunt continuę, propter rationem dictam in quæst. præced.

Sed obijcies quarto, quod hoc modo non solum locus naturalis dicitur immobilis, sed etiam locus artificialis, quia etiam quanuis varietur superficies vasis, dicitur esse immobilis locus aquæ existentis in vase, quoniã manet eadem superficies cum eadem distantia secundùm proportionem. Respondeo, quod quanuis verum sit, quod etiã vas manere potest immobile propter relationem distantiæ per proportionem eandem, tamen hoc interest, quod quanuis moueatur de vno loco in alĩ, manebit idẽ vas: at verò si moueatur locus, non manebit idẽ: & ita vas, quod est locus artificialis, non dicitur immobilis, quia potest moueri, & manere idẽ: locus vero naturalis non item.

Obie.

Solu.

Vnde ad argumenta respondetur, Ad primum dico, quod quanuis locus sit immobilis, tamen pertinet ad Philosophum naturalem agere de loco, propterea quod circa ipsum, & per ipsum, fit motus localis, & etiam, quoniam esse in loco, est affectio rerum naturalium. Num in scientijs non solùm agitur de obiecto, sed de affectionibus illius: & ita in Philosophia non solũ de ea-

Ad.

de ente mobili, sed etiam de loco, & de alijs affectionibus, &c.

Ad 1. Ad secundum & tertium iam patet solutio, scilicet, quomodò quanuis moueatur coelum, & eius vltima superficies, manebit semper idem locus per eandem distantiam *Ad 3.* proportionalem. Et similiter ad tertium dico, quando mouetur continens, & eius superficies, manet idem locus, si superficies, quæ de nouo accedit, habet eandem distantiam secundùm proportionem.

ad 4. Sotus Tole. Ad quartum respondent Sotus & Toletus, quod si Deus mutaret polos à loco, in quo modò sunt, manerent res istæ inferiores in eodem loco per distantiam ad polos, seu locum polorum, qui quidem locus maneret idem. Nam quanuis poli mutentur, nihil omnùs secundùm intellectum maneret idem punctũ, vbi priùs erant poli, & distantia ad illud punctum esset eadem, & ratione illius, locus diceretur manere idem.

Obie. Sed contra hanc solutionẽ obijcies, quòd supra refutatum est, locum esse immobilem propter distantiam imaginariam: malè ergo *Solu.* nunc concedimus hoc ipsum. Respondetur, quod tunc loquebamur de facto. Nam vt sic non dicitur locus immobilis, nisi propter distantiam realẽ, tamen de possibili, quẽadmodum si daretur vacuum, non est dubium, quin posset esse tũc locus immobilis propter distantiam imaginariam: & idem dicẽdum est in hoc casu, quo poli mutarentur, & omnes res sublunares, saltem per accidens mutarentur, sicut mutatur homo ad motum nauis: & ideò manere: eadem distantia à loco, in quo res manerent antea: & ratione huius distantiæ, quę esset eadẽ proportionabiliter, locus etiam diceretur immobilis, & idem.

Ad vlt. Ad vltimum respõdetur, quòd quanuis omnes res mundi habeant ordinem ad punctum coeli, & centrum terræ, tamen speciali modo locus, propterea quod de ratione loci est continere locatum. Vnde dimanat in eo ordò ad primum coelum, quod est primum continens, & ad centrum terræ, quod est quasi vltimum contentum. Nam coelũ continet omnia, & terra ab omnibus continetur, & ideo locus habet talẽ ordinem ad hęc, vt ratione istorum dicatur immobilis, atque semper manere idem numero.

ARTICVLVS V.

Vtrùm locus habeat vim cõseruatiuam locati.

Pr. 1. IN hac quæstione certum est, locum esse conseruatiuum locati: sed dubium est, quomodo, & ratione cuius, locus dicatur esse conseruatiuus. Quod enim in loco naturali sit perfectio, & virtus locati, probatur primo: quia experimur quamcunque rem melius se habere in suo loco naturali, quàm extra illum: sicut terra melius se habet in centro, quam extra illud. Secundo *Sec.* hoc ipsum patet experientia, quia videmus, vbicunque sit terra, siue supra aquam, siue supra aerem, vel

ignem, semper ad eundem locum infimum moueri: & aerem, siue ponatur in regione ignis, siue in regione aquæ, vel terræ, ad eũdem etiam locum tendere, scilicet, vt sit immediatè sub igne: signum ergo est, perfectiùs ibi se habere, quàm alibi. Tertio etiam experiẽtia patet, res, quò magis ad propria loca accedunt, eo velociùs moueri, vt terra, quæ descendit deorsum, velociùs mouetur, quo magis appropinquat suo loco: ergo sequitur in loco esse aliquam virtutem, & perfectionem attractiuam locati ad se.

Obie. Sed contra istam vltimam rationem obijcies, quòd non potest locus attrahere locatum ad se, quin aliquã virtutem imprimat: sed antequàm locatum aduenit ad locum, non recipit ab illo aliquã virtutem: ergo non mouetur velociùs ex eo, quòd attrahatur ab illo. *Solu.* Respondetur, quod attrahere ad se aliquid, stat dupliciter. Vno modo in genere causæ efficientis: alio modo in genere causæ finalis: in genere causæ efficiẽtis, sicut magnes trahit ferrum, & virtus attractrix, quæ est in animalibus ad trahẽdum cibum: & id, quod trahit sic, necessariò debet imprimere vim aliquam motiuam rei, quæ attrahitur. At vero alio modo, scilicet in genere causæ finalis, aliquid potest attrahere aliud, per hoc solùm, quod sit finis, in quem aliud tendit: sicut dicimus, quòd res amata trahit amantem, sine hoc, quòd aliquid ipsi imprimat: & vtroque modo Christus attracturus erat corda hominum, & in genere causæ efficientis, dando illis gratiam: & in genere causæ finalis, quia hominum corda ad ipsum conuertenda erant, vt ad finẽ. In proposito ergo locus trahit ad se locatum in genere causæ finalis, antequàm perueniat locatum ad illum: at vero postquàm locatũ est in loco, conseruat illud in genere causæ efficiẽtis, vt diximus: & ideò in genere causæ finalis est causa motus ad ipsum terminati.

Sed contra eandem rationem obijcit secundo Vallesius, quòd nõ moueantur velociùs res, quò magis accedunt ad propria loca. *Obie. Vall.* Nam sequeretur, quod si aliquis lapis descenderet motu recto à loco ignis, & alius à loco aeris, vterque æquali velocitate moueretur in regione aeris, quandoquidem æqualiter distat à proprio loco. Respondetur tamen, negando consequentiam. *Solu.* Pro quo nota, quod causa maioris velocitatis motus naturalis in fine, quã in principio, non est sola distantia à proprio loco, sed plures partes aeris esse commotas, quæ, vt iterum continuentur, impellunt mobile. Vnde fit, quòd velociùs tunc fit motus, non solùm, quia illæ partes aeris commotæ facilius moueantur, & impellãt mobile, sed etiam, quia mobile ipsum facilius scindit aerẽ, per quem fit motus, tunc, quàm antea, & accipit iam ipsum mobile quasi impetum ad talem motum: sicut patet in sagitta proiecta, quæ velociùs mouetur in medio, quàm in principio, propter has partes aeris commotas.

Sed si dicas, Quare sagitta in fine non mouetur velociùs, vbi sunt *Solu.*

plures

plures partes commotæ. Respondetur, quod nõ sunt cætera paria, quia cessat tunc virtus proijcientis: in motibus verò naturalibus maior velocitas est in fine, quia virtus semper permanet eadem, & magis fortis propter propinquitatem ad locum, vbi est fortalsis temperamentum melius: & ex alia parte in fine sunt plures partes aeris cõmotæ, & ideò tũc est velocior motº: at verò sagitta in fine nõ mouetur ita velociter, vt in principio, aut in medio, quia virtus sagittarij in fine iã deperditur, & est diuisibilis. Vnde patet solutio, quod lapis ille, qui à superiori loco descendit, velocius mouetur, propterea quod, quanuis in aere positi sunt in æquali distantia, quando vterque per aerem mouetur, tamen iam tunc prior ille lapis habet maiorem impetum ex pluribus partibus aeris commoti. *Ad-uerte*

His ergo ita suppositis, vt ad difficultatem accedamus propositam, & explicemus, in quo sita sit hæc virtus conseruatiua loci, notãdum est, quod elementa sic sunt dispositа in vniuerso, quod ignis, qui est perfectissimus omnium elementorum, sit in cœlo, aer in igne, aqua in aere, & terra in aqua, vt proprio in loco. Ita docet Aristoteles quarto, & quinto capite huius libri, & ab omnibus est concessum. *Not.* 1 *Arist.*

Notandum est secũdo, quod ex quatuor primis qualitatibus (quæ sunt calor, frigus, humiditas, & siccitas) in quocunque elemento sunt duæ istarum: ita quod terra sit sicca in sũmo, verbi gratia vt 8, & frigida propè summum: aqua verò frigida in summo, & humida prope summum: aer humidus in summo, & calidus prope summum: ignis denique calidus in summo, & siccus prope summum. *No.* 2.

Sed dices, quod videtur esse maior humiditas in aqua, quàm in aere, vt experientia docet. Respondetur, quod reuera intensior est humiditas aeris, quàm aquæ, nisi quod aer iste, qui est prope nos, non sic est humidus, vt eius natura exigit, quia est extra propriam naturam magis, quàm aliud elemẽtum, quoniam sic est necessarium ad hominum cohabitationem. Si autem esset in propria natura, experiremur maiorẽ humiditatẽ in aere, quàm in aqua. Quanuis secundo dici potest, quod in ratione densitatis apparet magis humiditas aquę, quàm aeris. Tertio potest dici, quod ab assuetis non fit passio: & ita humiditatẽ aeris non ita bene sensu percipimus. *Obie.* *Resp.*

Sed tertio præsupponẽdum est, quod ex dictis cõstat, quod quæcũque duo elementa sunt contigua, habent ad minus vnam qualitatem similem: sicut terra, quæ est iuxta aquam, conuenit cum illa in frigiditate, aqua cum aere in humiditate, aer denique cum igne in calore.

His ita suppositis, Vallesius sentit, quod vnumquodque elementũ mouetur ad proprium locum, non propter aliquam virtutem existentem in loco, sed ratione situs, & ordinis vniuersi: ad quem ordinem spectat, vt perfectissimum elementum, scilicet ignis, obtineat pri- *Vall.*

mum locum supra cætera, & iuxta cœlum, imperfectissimum verò, ꝙ est terra, sit infra omnia in imperfectissimo loco, aer verò supra aquã, quia etiam est perfectior illa.

Tum etiam, quia si hoc modo mundus dispositus sit, meliùs influẽtiæ corporum cœlestium ab istis inferioribus participantur, quoniam si sint grauia in loco supremo, propter eorum crassitiem impedietur influxus, quò minùs descendat.

Tum etiam secundò dicit elementum quodlibet moueri ad suũ locum, quia est iuxta aliud elemẽtum symbolum, id est, simile illi in vna qualitate: si autem essent aliò modo disposita, esset magna pugna: vt si poneretur aqua iuxta ignem: & terra iuxta aerem: meliùs ergo se haber, vt vnumquodq; sit iuxta aliud symbolum.

Arg. 1. Quòd autem in loco nulla virtus sit ponenda, quæ specialiter sit conseruatiua locati, probatur. Primo, quia vnum elementum est locus alterius, & tamen nõ habet aliquam qualitatem symbolam, per quam conseruet locatum, vt, verbi causa, ignis non conseruat locatum aerem per qualitatem symbolam, quæ est calor, nec per dissymbolã, quæ est siccitas. Nam per siccitatẽ conseruari non potest aer, cum potius illa sit contra naturã aeris, eiusque destructiua: similiter nec per calorem, quia calor ignis maior est calore aeris, atque potiùs comburet illum, quam conseruabit, & praeterea duas qualitates non est alia in igne: ergo, &c.

Conf. Confirmatur, quia aer positus iuxta ignẽ comburitur: ergo in proprio loco destruitur potiùs, quàm conseruatur.

Sec. Secundò, Terra, & eius partes magis appetunt esse in cẽtro, quàm iuxta aquam: non ergo in aqua est virtus conseruatiua terræ: sed conseruatiua non solùm est in superficie vltima aquę, sed in tota regione, & spatio terræ. Contra, Illud spatium nihil est, & saltem non est locus: ergo virtus conseruatiua terræ non est in illo, vt in loco. Si dicas, quod quamuis illud spatium non sit aliquid, tamen terra, quæ est in illo spatio, est aliquid. Vnde in illa subiectari potest virtus ista conseruatiua terræ.

Contra hoc est, quoniam terra non est locus, sed locatum: iam ergo virtus conseruatiua locati non esset in loco, sed in locato. Secundò ponamus terram iuxta cœlum, sequitur quòd ibi moueretur aqua, quę est hic infrà, quia tunc terra, quæ est iuxta cœlum, haberet suã vim conseruatiuam.

Et si dicas, quòd terra non est subiectũ virtutis conseruatiuę, nisi quando est in sua regione, & situ. Contra hoc est, quòd si terra sit iuxta coelum, & in loco terræ nihil sit, sequitur terram positam in media aeris regione, nullibi moueri: non ad locum, vbi est alia terra, quia ibi non est virtus conseruatiua: non ad cẽtrum, quia nec ibi est talis virtus, cùm non sit aliquod subiectum: ergo nullibi moueretur.

Co. 1 His tamen non obstantibus, statuo conclusiones, quarum prima est. Vnum elementum est locus naturalis

turalis alterius,& ignis est in cœlo, vt in loco naturali. Conclusio est certissima omnium,vt vidimus: & patet, quia locus naturalis est vbi res melius se habet,& diutius conseruatur:sed ignis melius in cœlo, quàm in alio loco conseruatur, & ad ipsum cœlum ex quocunque alio loco mouetur,&sic de alijs elementis:ergo,&c.

Obie. Sed obijcies, Corpus non mo-
Solu. uetur,cùm est in proprio loco; sed ignis perpetuò mouetur, cùm est iuxta cœlum: ergo ille non est locus eius naturalis, quandoquidem ibi non quiescit. Respondetur, q motus,quo mouetur ignis in proprio loco,est motus circularis,quo rapitur ad motum primi mobilis, & non conuenit ei secũdũ propriã naturam,sed ratione vniuersalis naturæ primi mobilis, quod sicut secum rapit alios orbes cœlestes inferiores,sic & ignẽ.Vnde dico, quod quando aliquid est in proprio loco, non mouetur secundùm propriam naturam,sed solùm per violentiam potest extrahi inde:at vero præter naturam,aut(vt dixi) ratione naturæ vniuersalis,non est incõueniẽs moueri in proprio loco, præsertim, cùm iste motus circularis fiat, manente ipso igne in proprio loco.Vnde quiescit secũdùm totũ, quãuis moueatur secũdùm partes.

Sec. Secunda conclusio. Vnum elementum non est locus conseruatiuus alterius ratione alicuius duarũ qualitatum, quas diximus habere
Pro.1 primas.Probatur primò ratione iã dicta,quoniam ex illis duabus qualitatib⁹,quas habet ignis, altera est omnino contra naturam aeris:altera vero,quæ est symbola,fal:tem est fortior calore aeris,& potest superare illum: ergo non conseruat ratione alicuius istarum.

Sec. Secundo,quoniam si aqua poneretur,vbi est ignis,iuxta cœlum, ibi haberet istas qualitates duas, quas modò habet,& tamen nõ traheret ad se terram,nec conseruaretur ibi terra:ergo non est locus cõseruatiuus locati ratione alicuius istarum qualitatum.

3.Cõ. Tertia conclusio, Non mouetur vnumquodque elementum ad
Pro. suum locum, solùm ratione situs & ordinis vniuersi. Probatur experiẽtia,quia videmus in vase aliquo poni plura elementa,scilicet terrã, aquam,& aerem, & ibi terram occupare infimum locum, aerem supremum,& aquam medium, & tamen ibi non est ordo vniuersi: ergo non solùm ratione ordinis vniuersi mouentur corpora ad suum locum.

Conf. Confirmatur,quia si ab vniuer so auferret Deus cœlos, ita quod manerẽt sola elementa,non maneret vniuersum: & tamen adhuc inter ipsa elementa esset idem situs, qui modò:scilicet, terra sub aqua, & aqua sub aere,& aer sub igne: ergo non solùm ratione ordinis vniuersi mouẽtur corpora ad sua loca.

Sed & ratione à priori probatur ista conclusio. Nã quilibet res mundi mouetur ad suum locũ naturalẽ ex appetitu naturali,& propria inclinatione,quæ conuenit ipsi in quantum talis: ergo mouetur propter aliquod bonum propriũ,

& non solùm propter bonum vniuersi.Consequẽtia tenet,quia cùm omnis inclinatio naturalis sit propter aliquod bonum, quia est veluti quidam amor,qualis fuerit inclinatio,tale debet esse bonũ. Vnde inclinatio naturalis propria propter bonum proprium eius,quod habet illam,debet esse:sed ordo vniuersi non est bonum propriũ eius, quod mouetur,sed totius: ergo non solũ propter hoc bonum, scilicet vniuersi, mouentur res ad propria loca. *Conf.* Confirmatur, quoniam aliàs nõ esset differẽtia inter motum aquę, quo ascendit sursum per fistulam, ne detur vacuum, & motum eiusdem deorsum ad proprium locum, quandoquidem est propter bonũ & ordinem vniuersi. Consequens tamen est falsum,quia primus non est naturalis,quia non est per naturam propriam,sed conuenit ratione naturæ vniuersi.Secundus vero est naturalis ratione naturæ propriæ:ergo,&c.

4.Cõ. Quarta conclusio. Vnum elementum est locus conseruatiuus alterius ratione virtutis influentiæ à corporibus cœlestibus.Probari posset hæc conclusio primò ex refutatione aliorum. Sed probatur etiã, quia ab eisdẽ aliquod cõseruatur, à quibus fit: sed vnumquodq; corpus fit à proprio loco,& virtute cœlesti:ergo ab eisdem conseruatur.

Conf. Confirmatur, quia virtus cœlestis est causa æquiuoca horum inferiorum,ac per cõsequens pendent ab ista virtute corpora inferiora,nõ solùm in fieri,sed etiam in conseruari. *Obiect.* Si autem contra hoc obijcias, quòd hęc virtus & influentia, quæ reperitur in aqua respectu terræ, etiam posset esse in igne,imò de facto est in igne: nam priùs quã descendat ad terram,transit per ignẽ: ergo non magis est hæc virtus conseruatiua terrę in aqua,quam in igne:quod tamen est falsum.Respondetur,quod nũquam potest influẽtia,quæ est virtus conseruatiua terrę,esse in igne. Nam influentia ista modificatur per subiectum,in quo recipitur. Sicut enim lumen receptum in terra causat siccitatem & duritiem, in cera vero liquefactionem: sic etiam influxus cœlestis receptus in igne modificatur,vt conseruet aerem: & receptus in aqua modificatur, vt conseruet terram: nunquam ergo virtus conseruatiua terræ erit in igne, quia nunquã per tale subiectum potest modificari, vt conseruet aliud præter aerem. *Solu.*

Sed obijcies secundo,quia etiã si aqua sit iuxta cœlum, non potest habere vim conseruatiuam terræ, quanuis ibi recipiat influxum à cœlo,& modificetur per ipsam. Respondetur,quod influẽtia debet modificari per subiectum continens,& per distantiam à centro, & polis cœli. Vnde aqua posita iuxta cœlum recipit influxum: tamen ille influxus,nec potest modificari ad conseruandam terram,quia non est distantia debita illi, nec ad conseruandũ aliud elementum, quia nõ est subiectum capax aquæ. Si dicas tertio, quod nos incidimus in sentẽtiam, quam refutauimus.Primò,quia influentia ista est causa vniuersalis, & ita mo- *2.Obiect.* *Solu.*

ita mouerentur res ad propria loca propter causam vniuersalem. Secũdò, quia si modificantur virtutes conseruatiuæ per distantiam: ergo mouetur res ad suum locum propter distantiam, & situm vniuersi. *Sol.* Respondetur ad primum, quòd quanuis influxus cęlestis secundùm se sit causa vniuersalis, tamẽ prout participatur, & modificatur per superficiem corporis continentis, fit causa particularis conseruatiua locati. *Ad.* Ad secũdum, non negamus, distantiã intrare in ratione loci, quãdoquidem ab ea habet locus, quod sit immobilis, sed dicimus non solùm propter ordinem vniuersi moueri res ad sua loca: quanuis autem vis conseruatiua locati includat distantiam certam, vt per ipsam modificetur, non tamẽ illa sola est, per quam locus est conseruatiuus locati, sed per qualitatem influentiæ, quæ ratione distantiæ, & subiecti (vt diximus) modificatur ad conseruãdum hoc, aut illud locatum.

Ad. Vnde ad primum respondetur, vnum elementum esse locum alterius, & hac ratione habere virtutẽ conseruatiuam illius: quæ tamen virtus non est aliqua ex duabus primis qualitatibus, sed influẽtia, quæ est tertia quædam qualitas, quæ in vnoquoque elemento reperitur, ratione cuius optimè vnum conseruat aliud.

Obie. Sed obijcies, sequi ex hoc, doctrinam superiorem esse falsam, scilicet, quod in quocunque elemento sint tantùm duę qualitates. Respondetur, quod ex primis qualitatibus actiuis, & passiuis, tantùm sunt duæ in quolibet elemento, quia est corpus simplex, ad differentiam mixti, in quo reperiuntur quatuor primæ qualitates: at vero præter has primas nihil impedit esse alias qualitates, sicut in igne est & raritas, & lux: & ita est etiam influentia.

Solu.

Ad confirmationem sunt, qui dicant, ignem non agere in aerem sibi propinquum, quando vtrumq; est in proprio loco, quia in proprijs locis, nec sunt actiua, nec passiua elementa. Tamen istum modũ dicendi nunquam existimaui esse probabilem: mirabile enim esset, quod si poneretur stupa approximata igni in sua propria regione, non comburetur, nec manus intra aquã frigefieret, aut humectaretur. Alij vero asserunt, quòd pars aeris, quæ est iuxta ignem, cõburitur ab eo, non tamen illæ partes aeris, quæ magis distant. Sed quanuis hęc solutio vera sit in eo, quod ignis non potest partem sibi remotam comburere: tamen non satisfacit. Primò, quia si comburit partẽ propinquam sibi: iam illa combusta comburet aliam, & illa aliam, quousque totum elementum aeris esset cõbustum. Tum etiam secũdò, quia si pars aeris, quæ est iuxta ignem, comburitur, iam sequitur, quod non moueretur ignis ad proprium locum propter vim conseruatiuam, cum potiùs ibi esset vis destructiua, quàm cõseruatiua. Dicendum ergo est ad confirmationem, quod ignis non comburit aerem: quia quanuis sit maximè actiuus, tamen habet aer tantã resistẽ

Ad conf.

Pri.

Sec.

Ad conf.

tiam, quantam ignis actiuitatem: & quando agens, & passum sunt æqualia, possunt quidem adinuicem agere, & pati, non tamen se corrumpere. Vnde non est negandum, ignem in proprio loco agere in aerem, & repati, sed nō corrumpere, aut corrumpi: sicut enim ignis excedit aerem in calore, sic humiditas aeris est multò maior siccitate ignis.

Obie. Sed dices: Si inter hæc elementa est actio, & passio: ergo aliquid producit ignis in aere, & aer in igne, ac per consequens tandem vnū

Solu. illorum corrumpetur. Respondeo, quòd negari non potest, quod per mutuam istam elementorum pugnam, vnum eorum aliquid producat in aliud: quia ignis calefacit magis aerem, quàm ipse aer foscat ex natura sua: & similiter aer aliquid siccitatis aufert ab igne, tantundem producendo ibi humiditatis, quanuis sensu id non percipiatur: non tamen hæc elementa corrumpentur propter rationem dictam, quia mutua eorum vis non dat locum corruptioni totali: de actione enim, quæ vincitur, & superatur omnino, intelligendum est cōmuniter semper prouenire à proportione maioris inæqualitatis.

Obie. Sed dices, Saltem sequitur, illas duas partes ignis, & aeris, quibus ista duo elementa sē tangunt, aliquo

Solu. modo esse extraneas. Respondetur, concedendo libenter: nam propter pugnam istam, quam diximus, necesse est partes istas minùs seruare dispositionem naturalem: nec hoc obstat virtuti conseruatiuę, quam diximus habere locum naturalem. Nam hęc aliunde prouenit, scilicet, ex influentia: tum etiam, quia statim dicemus propterea partes aeris naturaliùs esse in media regione, quàm iuxta ignem. Ad primum ergo argumentum respōdetur, quod quanuis virtus hæc conseruatiua, quæ est influentia corporum cœlestium, sit in superficie corporum continentium, tamen inde deriuatur ad ipsum locatum: cum enim locus conseruet locatum per hanc virtutem in genere causæ efficientis, necesse est producat in locato, quandiu est in loco naturali, virtutem talem conseruatiuam: & hinc est, quòd non tantùm est in loco naturali pars illa terræ, quæ tangit aquam, sed etiam omnes partes terræ, quæ sunt infra sphęram aquę cōtentæ, quanuis ab ipsa aqua distent: quia habent in se virtutem istam conseruatiuam causatam à cœlis, sed media superficie aquæ continentis. *Adi.*

Sed dices, Quare ergo magis partes terræ in centro appetunt esse, quàm iuxta aquam, cùm virtus ista in cētro deriuetur ab aqua? Respondetur, quòd quia in cētro sunt partes magis securæ à cōtrarijs, magisque remotæ ab illis. Hac enim ratione dixit Sanctus Thomas opus culo de natura loci, quod omnia elementa præter ignem, sunt naturaliùs in media regione, quàm in extremis propriorum locorū, quia ibi meliùs propria vniuscuiusque dispositio illorum seruatur à contrarijs, cùm partes, quæ sunt in terminis, necesse sit extranearī, propter vicinitatem, quam habent ad *Obie.* *Solu.* *S.Th.*

contraria, quæ pugnant cum ipsis: at vero partes ignis propter hanc rationem sunt naturaliùs, dum sunt cœlo propinquiores, quia (scilicet) sunt ibi magis remotæ à contrarijs, præsertim, quia in igne est specialis ratio, quia ibi est proximè coniunctus cum propria vi conseruatiua, quæ residet in ipso cœlo.

Ad repl. Ad replicam verò positam contra hoc in principio quæstionis, patet solutio, quod (scilicet) vis illa, ratione cuius partes terræ mouentur ad centrum, est in ipsa terra subiectiuè, quanuis causetur ex ipsa aqua, quæ est corpus continens. Vnde talis vis non erit in terra, nisi quandiu sit in illo loco. Ex quo patet solutio ad aliud, quòd si ponatur terra iuxta cœlum, non habebit talem virtutem. Ex quo etiam solutio patet ad obiectionem, quòd particula terræ relicta inferiùs non moueretur sursum in eo casu, quia nō haberet ibi vim aliquam attractiuam: nec similiter sequitur id, quod vltimo obijciebatur, scilicet, in tali casu particulam terræ positam in medio aeris, versùs nullum locum moueri, si daretur vacuum in centro: quia dicendum est in tali casu moueri ad centrum. Nam quānuis priùs ibi nulla sit virtus conseruatiua, tamen, aduenière terra, erit talis virtus: priùs enim nondū erat ex defectu subiecti.

Obie. Sed solùm restat vnica breuis obiectio contra ea, quæ diximus: quia videtur, quòd aqua non habeat ex natura sua, esse locum terræ, sed moueatur ad centrum terræ ipsa aqua. Quod probatur, nam si fiat foramen in terra, descendet aqua vsque ad centrum: ergo centrum est locus naturalis aquæ, sicut & terræ. Respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Nam tota ratio, propter quā aqua vsque ad centrum descendit, si fiat foramen, ea est, ne detur vacuum: vel quia ex natura sua appetit esse sub aere, & aer super illam, quia est leuior illa: non tamen hoc prouenit ex naturali appetitu aquæ. *Resp.*

ARTICVLVS VI.

Vtrùm primum Cœlum sit in loco, & quomodo.

NOtandū est in principio, quòd non procedit quæstio de facto. Nam certum est, primam sphæram esse in loco, scilicet, in cœlo Empyreo, quod est locus Beatorum: sed secundùm Aristotelem, qui putauit non esse aliud corpus extra primū mobile, maximè procedit quæstio, & etiam de cœlo Beatorum secundùm rem, cum nō habeat aliud corpus extra se.

De hac quæstione tot sunt sententiæ, quot capita. Prima est Alexandri Aphrodisæi, qui negat primam sphæram esse in loco, cuius ratio ista est. Nam, quòd aliquod corpus indigeat esse in loco, prouenit, vel ratione substantiæ, vel ratione quantitatis: ratione substātię, quādo est corruptibilis, & indiget conseruari in proprio loco: ratione quantitatis, quia non habet determinatā *1. Sē.* *Pro.*

minatam figuram,& indiget esse in loco,vt figuretur,sicut aqua,quę habet figuram iuxta figuram loci, in quo recipitur: sed primum mobile nõ indiget esse in loco ratione substantiæ, quia est omnino incorruptibile:nec ratione quãtitatis, quia habet ex natura sua figuram determinatã, & perfectissimam orbicularem:ergo, &c.

Cõ.1. Sed aduersus istam sententiam est prima conclusio. Negari non potest, primum cœlum esse aliqua ratione in loco. Probatur primò,quia

Pr.1. omne,quod mouetur localiter, aliquo modo debet esse in loco: sed primũ mobile mouetur localiter, vt experientia testatur: ergo. Probatur rursus Minor,scilicet,primũ mobile moueri localiter. Primo ex Aristotele, qui 8. Physicorum hac ratione probat,motum localem esse omnium primum, quia(scilicet) motus localis reperitur in cœlo. Et idem Aristoteles primo cœli, cap. 2.dicit, motum localem alium esse rectum, & alium circularem: sed motus cœli est circularis:ergo, &c. Tum etiam, quia non potest assignari, in qua specie motus collocetur motus corporum cœlestiũ,cùm non sit augmentatio, nec alteratio.

Sed dicet aliquis fortassis ad hoc

Obie. argumentum,secutus Auicennam, 2.Physic.capit. 8. motum cœli non esse ad locum, sed ad situm. Vnde per ipsum partes cœli mutant sitũ, non locum. Hæc tamen sententia falsior est secunda, quia concedit aliquem motum localem, qui non terminetur ad esse in loco. Tum etiam secundò, quia motus omnis, aut est augmentatio, aut alteratio, aut motus localis: ad situm autem nunquam dixit esse per se motum Aristoteles: ergo hæc sententia est contra Aristotelem.

Tum etiam tertiò, & vltimò: quia situs essentialiter præsupponit locũ: situs enim nihil aliud est, quàm habitudo partium ad locũ: in quo differt situs à positione partium in ordine ad locum: sed habitudo partium in ordine ad locum non potest esse, nisi præsupponatur, cœlum esse in loco:ergo implicat dicere cœlum non esse in loco, & moueri secundùm situm, vel habere situm secundùm partes suas. 3. Cõ vlt. Situs quid.

Sed nec etiam est sententia Toleti vera,quam ipse putat probabilem. Quoniam respondet,quòd cœlum non sit in loco, quia ad rationem motus circularis non requiritur, quod mobile sit in loco: quia quod mouetur circulariter,non est in loco, nec mutat locum secundùm totum, sed secundùm partes. Hoc autem ita esse dicendum, videtur colligi ex Aristotele, qui capite 2.in primo cœli definiens alios motus,scilicet,rectum sursum, vel deorsum:definit sic: Qui est à medio,vel ad medium, motum vero circularem circa medium,quasi alij motus præter circularem necessariò exigant locum respectu mobilis,quod mouetur:in motu verò circulari non ita: quia quod mouetur circulariter, nec est in medio, vt in loco termini à quo, nec ad medium, vt ad terminum ad quem, sed circa illud:sequitur ergo,quòd nul- Tolet. sent. reijcitur. Arist.

nullibi est in loco id, quod moue-
Cō. rur circulariter. ¶ Et confirmatur secundo, quia nec ad motum rectū est semper necessarium, mobile esse in loco, quā loquidem lapis moueri posset per vacuum, & tamē in vacuo non esset vt in loco: ergo cœlum similiter, quanuis non sit in loco, potest moueri localiter.

Tole. Sed hanc sententiam, quanuis Toletus eam dicat esse probabilē, ego intelligere non possum. Primò, quia de ratione motus intrinseca est, quòd sit productiuus termini, vt diximus: si ergo cœlum mouetur localiter, vt reuera mouetur, necesse est, producat aliquem terminum: sed omnis terminus, qui producitur per motum localem, est esse in loco, vt probatum est suprà: ergo cœlum cum suo motu producit diuersum vbi, ac per cōsequens debet habere locum.

Vnde ad primum respondetur,
Ad 1. quod quāuis id, quod mouetur circulariter, non sit in medio, vt in loco (vt argumentum probat) est tamen alibi, vt in loco: omne enim, quod mouetur sursum, mouetur à medio, quia prius est in medio, tāquam in termino à quo: vel ad medium, quia ipsum medium est terminus ad quem: & ita est in illo, vt in loco: at verò quod mouetur circulariter, mouetur circa medium, & non est in illo, vt in loco: non tamen negat Arist. nec ex eius verbis colligitur, quod nullibi sit in loco.

Ad 2. Ad secundū respondetur, quòd lapis mouetur per vacuum, non per naturam, sed per potentiam diuinā (vt dicemus infrà) quia per naturā nō potest aliquid moueri localiter, nisi sit in loco. Dico secundo, quòd per vacuum mouetur lapis: quia, *Sec.* quanuis non sit aliquis locus in actu, est tamen locus in potentia: vacuum enim est locus aptus repleri; & est locus imaginarius: ponendum ergo est necessario, quòd, vt cœlum moueatur localiter, sit aliquo modo in loco actu, vel potentia, præsertim cùm eius motus fiat per naturam, non per miraculum, qualiter fit motus in vacuo.

His ergo relictis sententijs, est *4. Sē.* quarta sententia eorum, qui dicunt cœlum esse in loco, qui putant primum mobile esse in orbe planetæ sibi propinquo, quia tangit illum per superficiem concauam, ita vt concaua superficies primi mobilis sit proxima conuexę Saturni, atque ita primum mobile sit in Saturno, vt in loco.

Sed hæc sententia reijcitur etiā *Reiicitur* per secundam conclusionem: quod *præce-* (scilicet) primum mobile non est in *dens* orbe inferiori, vt in loco. Probatur, *sent.* quia locus est vltima superficies corporis continentis: sed cœlum inferius non continet superius: ergo nō est locus illius. Minor probatur: nam id, quod est imperfectius, non continet id, quod perfectius est: sed cœlum quodcūque inferius est imperfectius superiori: ergo cœlū superius non est in cœlo inferiori, vt in loco. Tum etiam secundo, quia, continere, conuenit alicui corpori ratione superficiei concauæ, non conuexæ, vt patet in vase: sed planeta, qui est iuxta primum mobile, non tangit illud ratione superficiei

conca-

concauæ, sed ratione conuexę: ergo non continet planeta inferior primum mobile. Tertio, quia cum primum cœlum contineat omnia, sequitur, quòd contineat planetam sibi proximum: ac per consequens non contineatur ab illo, vt à loco.

Obie. Sed dices, quòd primum mobile continet planetam sibi proximum, & alios tanquam locus communis: at verò planeta inferior cõtinet primũ mobile, vt locus proprius. Contra hoc est, quia quanuis

Solu. primum mobile sit locus communis aliarum rerum omnium, tamẽ respectu planetæ sibi proximi est locus proprius: sicut Luna est locus ignis proprius, quanuis sit communis omnium aliarum rerum sublunarium, quia concaua superficies Lunæ adæquatur conuexę ignis: sic etiam cõcaua superficies primi mobilis, est aqualis conuexę Saturni: ergo est proprius locus ipsius.

Vltimò tandem arguitur contra hãc sententiam: quia si primũ mobile est in Saturno, vt in loco: ergo Saturnus in Ioue, &c. & orbis lunę in igne, & orbis ignis in aere, aer in aqua, & aqua in terra essent, vt in loco: quod tamen est contra

Ari. Aristotelem cap. 4. qui è contra dicit, aquam esse locum terrę, cœlũ ignis, &c.

Quinta sententia est Auerrois:

5. Sẽ. quam sequitur Pereyra lib. 11. cap. 9. asserentis primum mobile esse in centro, vt in loco: nomine autẽ centri non intelligit punctum indiuisibile, sed totam terrã. Dicit modò Auerroes, quòd non est intelligendum, primam sphęram esse in centro, vt in loco, circunscriptiuè, sed tantùm circa locum. Et probatur ista sentẽtia ex Aristotele, qui

Pro. Arist. primo cœli, ca. 2. vt videbimus, definit motum primæ sphęræ, quod sit circa mediũ: alios verò motus definit per locum, in quo sunt corpora, quæ mouẽtur in termino à quo, vel ad quem, vt vidimus: cùm ergo motus cœli definiatur solùm per locum, circa quem, sequitur, ꝙ non habeat alium locum, nisi centrum: ergo, &c. Secundo, Locus cœli est ille, penes quem sumitur mutabilitas distãtiæ partium in cęlo, quod mouetur: sed partes dicuntur variare locum, solùm, quia mutant distantiam à centro: ergo centrum est locus cœli.

Sit tertia conclusio contra hãc *3. Cõ.* sententiam. Cœlum non est in centro, propriè loquendo, vt in loco, vt probat Sanctus Thomas hic, & opusculo 52. multis rationibus:

Pr. 1. quia primò nos non nouimus aliã naturam loci respectu rei corporalis, quàm eã, quæ definitur ab Aristotele, scilicet vltima superficies, &c. sed centrum respectu cęli non est vltima superficies ambiens: ergo non est locus illius.

Secundo, quia sicut primũ mobile mouetur circulariter: sic etiã

Sec. alij orbes: sed illi non dicuntur esse in centro, vt in loco, quanuis moueantur circa illud: ergo nec primum mobile, &c.

Vltima ergo est sententia Sancti Thomę super hoc cap. 4. quę explicatur duobus dictis. Primum est, primum mobile (propriè loquendo) non esse in loco. Probatur, quia quod

quod propriè est in loco, habet extra se vltimum superficiē ambientem: sed primum mobile non habet extra se aliud corpus: ergo &c.

Sec. dictū

Secundum dictum est. Primū mobile est in loco, ratione partiū. Probatur, nam vnumquodque sic est in loco, qualiter per motum localem mutat illum locum: sed sic est, quod per motum primi mobilis solùm mutatur locus, ratione partium: ergo solum est in loco ratione partium. Vnde & hoc docuit Aristoteles, dicens primum mobile esse in loco per accidēs, & ratione partium: explicat autē, quomodò ratione partium; quia si vna est in alia, vt in loco, non quidem in actu, quia non est diuisa ab alia, sed in potentia tantum.

Ari.

Obie. 1.

Sed cōtra hoc est prima obiectio, quia etiā alia corpora cœlestia mouētur circulariter, & tamē sunt in loco actu, non tamē ratione partium: ergo & primum mobile. Respondetur, quod alia corpora cœlestia habent locum in actu, quia habent aliud corpus extra se, à quo contineantur: at verò primum mobile nō habet in se locum, quo præcisè indiget ad suum motū. Quòd si alia corpora non haberent locū, nisi præcisè propter motum, non indigerēt alio loco, nisi ratione partium.

Solu.

2 Obiect.

Si secundo obijcias, quòd quēadmodum totum cœlum non habet extra se aliam superficiem cōtinentem secundùm se totum, ita nec secūdùm partes: ergo sicut non est in loco ratione totius, sic nec ratione partium. Respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam: quia nos non dicimus esse in loco, ratione partium, quasi partes habeant aliam superficiem extra se, quia ambiantur: totum verò non habeat, sed quia vna pars est in alia, vt in loco in potentia: quia si diuidatur ab illa, manet locus in actu, & quandiu est diuisibilis, est locus in potentia.

Solu.

Sed contra hoc est, quoniam in cœlo partes non possunt diuidi, & separari vna ab alia, siquidem cœlū est incorruptibile: ergo vna pars cœli non est in alia, vt in loco etiā in potentia. Respōdetur, quòd quāuis secundùm substantiam nō possit diuidi, tamen quantitas cœli, sicut aliæ quantitates (quantum ex se est) diuidi potest, & hoc sufficiet vt vna pars dicatur esse in alia, vt in loco: & de hac re vide, que diximus in cap. de Quantitate.

Resp.

Vnde ad primum Alexandri Aphrodis. respōdetur, cœlū esse in loco, non quia indigeat virtute cō seruatiua loci, vt rectè probat argumentū, cùm sit incorruptibile: nec quia indiget per locum figurari, cū habeat determinatam figuram: sed quia omne corpus ex natura quantitatis indiget esse in loco, vel propriè sumpto, scilicet circunscriptiuè, si illud corpus sit contentum sub primo mobili, vel saltē impropriè, quia quantitas habet plures partes, in quas est diuisibilis, & vna illarum est in alia, saltem vt in loco in potentia.

Ad 1. Sē.

Ad secundum, quod erat primum pro prædicta sententia, notandum est ex Aristotele 2. cœli. cap. 3. quod

Ad.

quod omne, quod mouetur, necessario requirit aliquod quiescens ad suum motum. Ratio est, quia omne ꝙ mouetur localiter, mutat locum, vel secũdùm se totum, vel secundũ partes: sed mutando locum, mutat distantiam: ergo necesse est esse aliquod fixum, & immobile, penes ordinem ad quod sumatur distantia eius, quod sic mouetur. Nam si distantia sumeretur penes ordinem ad aliquid, quod moueretur, non esset illa distantia fixa. Vnde patet aliquid mutare locum, non mutãdo distantiam.

2. Notãdũ. Secundo notandum est, quòd huiusmodi quiescens, penes ordinem ad quod sumitur distantia in motu, aliter se habet in rectis, aliter in circularibus. Nam in motib⁹ rectis est terminus a quo; & similiter se tenet ex parte termini ad quẽ, scilicet cẽtri, vel medij, quod semper quiescit. Et quoniam mobile, quod mouetur localiter, est in termino à quo, vt in loco, ante quã incipiat moueri, & in termino ad quem similiter, vt in loco, quando finitur motus: hinc est, quòd mobile debeat esse, vt in loco, in illo fixo, quod quiescere supponebamus. At vero in motu circulari non damus quiescens, quod sit terminus à quo, vel ad quẽ: & ideo illud quiescens non est locus mobilis, quod circulariter mouetur.

Arist. Vnde patet, quare Aristoteles definierit motum rectum, siue sursum, siue deorsum, siue etiam circularem per medium, quia (scilicet) definiuit per aliquod fixum, ad cuius ordinem sumitur distantia mobilis: tamen hoc fixum aliter se habet in motu recto, aliter in circulari. Nam in recto est locus mobilis, in circulari non item.

Ad⁹ Ad secundum patet solutio, ꝙ (scilicet) in motu circulari sumitur distantia partium ex ordine ad centrum, non quia centrum sit locus coeli: sed quia fixum, quod est immobile, circa quod est motus: & hoc sufficit, vt per ordinem ad ipsum sumatur distantia, ac per consequẽs variabilitas, & mutatio partium.

Obiect. Sed obijcies contra ea, quæ dicta sunt. Nam videtur, quod coelũ non mutet locum secũdùm se, nec secundùm partes. Nam coelum dicitur esse in loco, ratione partium, per hoc, quod vna pars sit in alia: sed semper manent partes cœli eodem modo coniunctæ, & vnitæ: ergo semper quælibet pars manet cõiũcta eidem parti, ac per cõsequẽs non mutat locum. *Resp.* Respondetur, ꝙ ad hoc, quod mutetur locus secundùm partes, satis est, quod mutetur distantia ad centrum, quæ quidem est diuersa: sicut quamuis superficies aeris, quæ modò me ambit, maneat eadem, dum ego moueor, dicerer ego mutare locum, quia superficies illa non manet cũ eadem distantia.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm possit vnum corpus esse in duobus locis, vel duo corpora in eodem.

EST

EST autẽ in hac quæstione vnũ certum, & absque controuersia: alterum vero dubium. Pro quo notandum est, quod corpus potest dupliciter esse in loco. Vno modo prorè, scilicet, quando est in eo circunscriptiuè. Alio verò modo potest aliquod corpus esse præsens alicui loco, non tamẽ ita, quod circunscribatur ab illo, nec sit in illo per modum, quo locatum est in loco, sed alio modo specialis: sicut corpus Christi in sacramento altaris: non enim quantitas corporis Christi circunscribitur per quantitatẽ panis, aut per locũ eius, sed est ibi per modum substantiæ, & indiuisibiliter, ita vt totus Christus sit in tota hostia, & totus in qualibet parte: non ergo est dubium in hac quæstione, sed omnes cõueniũt, corpus aliquod posse esse simul duobus in locis præsens, dummodo non sit in illis, vt in locis; & hoc modo corpus Christi est simul in pluribus hostijs consecratis.

Notãdum.

Dub.

Sed est dubium, an possit aliquod corpus esse in duobus locis simul, vel duo corpora in eodem loco circunscriptiuè.

Notãdum.

Notandum est secundo, quid sit esse in loco circunscriptiuè. Nã sunt duo modi essendi in loco, scilicet definitiuè, & circũscriptiuè. Esse in loco definitiuè, nihil aliud est, quã definiri, & terminari loco, ita quòd taliter sit in hoc loco, ꝙ non in alio. Esse vero circũscriptiuè in loco est, ꝙ corpus locatum secundũ eius quantitatem ambiatur, & mẽsuretur per quantitatem localiter, ita quod tota quantitas locati mẽsuretur per totũ locum, & pars per partem. Vnde isti duo modi habẽt se, tanquam superius, & inferius. Nam quidquid est in loco circunscriptiuè, est etiam definitiuè: nõ tamen è contra. Nam Angelus est in loco definitiuè per suam operationẽ: hoc est, taliter est hic, quod nõ est ibi, quia eius substãtia, & operatio est finita. Quod verò non sit in loco circunscriptiuè, patet, quia Angelus non habet quantitatem. Est igitur quæstio, vtrùm in vno loco sint duo corpora circunscriptiuè, vel vnum corpus in duobus locis. De primo ergo membro quæstionis singularem habet Durãdus sententiam, qui dicit, neque per diuinam potentiam posse duo corpora esse in eodem loco. Quam sentẽtiam tenet ipse distinct. 44. quæst. 6. Possumus autem hanc sententiã probare. Primò, quia locus indiuiduatur per locatum: ergo implicat esse vnum locum cum duobus locatis. Secundo, Accidentia ideò nõ possunt esse solo numero distincta in eodem subiecto, quia indiuiduantur per illud: ergo eadem ratione nec possunt esse duo locata distincta in eodem loco. Tertio, quia quantitates distinguũtur per diuersos situs: sed quæ sunt in vno loco, habent eundem situm: ergo non habent distinctas quantitates: ac per consequens non sunt distincta corpora. Quarto & vltimo, quia vnũ corpus nõ potest esse in duobus locis: ergo nec duo corpora in eodem loco.

Que stionis

Sent.

Dur.

Pr.

Sec.

Tert.

4. & vlt.

Sed sententia ista temeraria esse videtur: eo quòd non solum est

contra

contra Ecclesiasticos omnes, sed etiam contra plures sanctorum Patrũ; qui hac ratione explicãt, Christum natum fuisse ex Virgine, quia data fuit penetratio dimensionum inter corpus Christi, & corpus Virginis.

Sec. Secundo etiam similiter Sancti omnes probant, Christum ingressũ fuisse ad discipulos, ianuis clausis, quia (scilicet) data fuit penetratio dimensionũ inter corpus Christi, & ianuas. *Tert.* Tertio de ascensu admirabili eiusdem Christi Domini nostri ad cœlos, constat similiter, quòd fuerit per penetrationem dimensionum. Cùm enim transiens per cœlos, non rumperet illos, quia incorruptibiles sunt: ergo sequitur, quod simul fuerit penetratiuè in eodem loco cum corporibus cœlestibus: & idem dicendum est de existentia corporis Christi modò in coelo, & de existentia omnũ Beatorum intra ipsum coelum penetratiuè: non enim existimãdum est, quòd corpora Beatorum sint in cõuexa superficie cœli Empyrei, sed intra ipsum coelũ collocari debẽt. Nam extra coelum, neq; est locus, neque vacuum.

Admertẽda.

refellitur Durãdus. Nõ me latet, Durandũ ad duo illa priora argumenta adducere instantias duas, præsertim ad id de ortu Christi, & de Virgine, & (scilicet) non fuerit per penetrationem dimensionum, sed quia priùs fuit in vtero, & posteà extra, sine hoc, quod pertransiret medium: sed hoc præterquam quòd (vt dixi) est contra sententiam sanctorum Patrum, intelligentium Natiuitatem Christi mirabilem aliter fieri, quã aliorum hominum: præterquam etiam quòd mansit Virgo integra, fortassis hoc est maius miraculum, & fortassis impossibile, vt (scilicet) possit esse corpus priùs in termino à quo, & posteà in termino ad quem, sine hoc, & sit in medio: sed alibi hanc sententiam eius, & alias, refutauimus, vbi videbis. Nunc restat, respondeamus ad argumenta. Ad primum dico, quod locus non indiuiduatur intrinsecè per locatum, sicut indiuiduatur homo per naturã signatam: sed tantùm locatum est quasi conditio requisita, & necessaria, vt locus sit vnus numero, sicut conditiones illę, quas enumerauimus in cap. de Specie, scilicet sanguis, tempus, & locus, tantùm sunt conditiones requisitæ, vt substantia corporalis sit vna numero secũdùm naturam, non tamen sunt intrinseca principia: & ideò per Dei potentiam possunt auferri: sic ergo in proposito vnitas numerica loci non est necessaria intrinsecè ad vnitatem numericam loci, sed tantùm secũdùm naturam. *Ad.* Ex quo patet solutio secundi, quod accidentia indiuiduãtur intrinsecè per ordinem ad subiectum, & ideò nullo pacto possunt esse solo numero distincta in eodem subiecto.

Ad. Pro solutione tertij notandum est, quod dupliciter potest intelligi aliquod corpus esse diuisibile. Vno modo secundùm partes in ordine ad se: & hæc est diuisibilitas essentialis quantitatis. Alio modo secundùm partes in ordine ad locum, & hæc est diuisibilitas quantitatis accidentalis.

cidentalis. Dico ergo, quòd quãdo duo corpora sunt in eodem loco, non est dubitatum, quin habeant distinctas diuisibilitates in ordine ad se, & hoc sufficit ad hoc, quod sint diuersæ quantitates, & diuersa corpora, quanuis in ordine ad locum non habeant diuersam diuisibilitatem.

Cõ. 1. Dico secundò, quod etiam in ordine ad locum habent diuersam diuisibilitatem & situm, quãuis locus sit idem: potest enim vnũ illorum in illo loco sedere, & alterum stare: & quanuis habeant æqualem locum, possunt tamen habere diuersam diuisibilitatẽ in ordine ad illũ.

Ad 4. Quartum ergo argumentũ petit, vt explicemus, in posse esse vnũ corpus in duobus locis, sicut duo corpora in eodem loco: videtur enim, quòd sic, propter argumẽtum istud factum, quia non videtur esse maior repugnantia in vno, quàm in alio: sed diximus duo corpora

Sec. posse occupare vnum, & eundem locum: ergo, &c. Secundò, de facto corpus Christi est simul in pluribus hostijs consecratis: ergo vnum corpus potest esse simul in pluribus locis. Tertio, quoniã Angelus potest per diuinam potẽtiam esse in pluribus locis simul: ergo & corpus. Antecedens probatur, nã demus, quod Angelus secundùm suam virtutem operari posset tantumodò Madriti v. g. potest eius virtus eleuari ad hoc, vt non solùm Madriti, sed etiam Cõpluti operetur: ergo tunc erit in duobus locis.

Sotus Scot. Propter hæc argumenta Sotus hic, q. 2. sequitur Scotum in 4. d. 10. q. 2. sed immeritò sanè: cõtra quem statuo conclusionẽ, quod nullo modo potest esse idem corpus in duobus locis simul. Cõclusio est expressa S. Tho. 3. p. q. 75. & 77. a. 5. Et probatur. Corpus est in loco circumscriptiuè, ita quod circunscribatur, & terminatur à loco: sed quod est circumscriptiuè in loco, ita est in hoc loco, q; nõ est alibi: ergo implicat, corpus vnum simul esse in pluribus locis. *2. Cõ. S. Th.*

Secundo, quia si corpus potest esse in duobus locis, etiam potest esse in tribus, & in infinitis: ergo posset esse vbique: at verò consequens est absurdum, quia esse vbique, est proprium Dei, cuius est esse infinitũ: ergo sequitur, quod nec in duobus locis potest esse. Confirmatur, quia quantitas locati, atque locus debent adæquari: sed non adæquarentur, si vnum corpus esset in pluribus locis: quia maior est quãtitas duorum locorum, quorũ quilibet est adæquatus, quàm quãtitas ipsius corporis, quod loco continetur: ergo, &c. Sed respondent quidam ad hanc rationem, quod in locato possumus considerare duplicem diuisibilitatem: alteram quidem in ordine ad locum: alteram verò in ordine ad se. Hæc secunda non oportet, quod sit æqualis cum loco, sed potiùs prima. Vnde quando vnum corpus est in duob⁹ locis, nõ est adæquatio inter diuisibilitatẽ loci, & diuisibilitatẽ, quã habet locatũ in ordine ad se. ¶ Sed cõtra istã solutionem arguitur: Diuisibilitas locati in ordine ad locum præsupponit diuisibilitatem in ordine ad se, sicut passio essentiam: ergo non potest habere

Sec. *Conf.* *Solu. reſutatur.*

corpus plures,aut maiores partes in ordine ad locum, quàm in ordine ad situm etiam, quia nō potest habere duas diuisibilitates corpus in ordine ad locum,quin habeat duas in ordine ad situ:ac per cōsequens sequitur,quòd in duobus locis necessariò sint duo corpora,nec potest esse vnum tantùm corpus. Et confirmatur vltimò,quia multa sequuntur inconuenientia ex hoc, quod vnum corpus ponatur in duobus locis: nā sequitur,quod potest vnus, & idem homo moueri hic,& quiescere Romæ,frigefieri hic,& calefieri Romæ,& alia multa inconuenientia, quæ vnusquisq; excogitare potest. Sed respōdet Sotus,quod prædicata contraria, quæ conueniunt in ordine ad locum,possunt conuenire eidem corpori tunc pro diuersis rationibus:alia verò,quæ non dicunt habitudinem ad locum, nulla ratione verificantur de illo corpore. Vnde fit, quod posset moueri & quiescere secundùm diuersas rationes, at vero frigefieri, & calefieri, nullo modo posset simul: quia ista nō dicūt ordinē ad locū, sicut illa.

Conf. vlt.

Sotus

Sed profectò hanc solutionem ego intelligere non possum.Nam si corpus idem sit hic,& Romæ: & applicetur hic ad ignem, ibi vero ad niuem: nix ibi frigefaciet, & ignis hic calefaciet: nam quodlibet istorum est agens naturale, & necessariò aget circa passum sibi approximatum.Nec valet solutio, si dicas, quod vnum istorū impediet aliud, & fortius vincet:quia ad hoc,quod vnum impediat aliud,debēt esse simul,vel in debita distantia: si ergo vnum illorū sic hic,& aliud Romæ, quomodò potest impedire actionē alterius? Quare certè cōcedendum esset,idem corpus simul calefieri,& frigefieri,quod ita absurdum est,vt nec aduersarij cōcedere id audeāt.

Soti euāsio repel situr.

Alia etiam ratione probatur nostra conclusio:quoniam ex sententia Soti sequitur apertè contradictio hoc modo; Si corpus sit in vno loco,& postea sit in duobus, non potest poni in secundo loco absque mutatione:quoniam per hoc,quod sit in secundo loco, aliter se habet nunc, quàm priùs in ordine ad locum,siquidem continetur à loco, à quo priùs non continebatur: ergo sequitur,quod mutauit locum. Nā hæc est definitio motus, scilicet, Φ mobile per illū aliter se habet nūc, quàm priùs. Tunc vltra, Mutauit locum:ergo circulariter,vel rectè:si circulariter,non acquisiuit nouum locum: atq; ideò non est in duobus locis: sequitur ergo,Φ deseruit primum locū,& nō deseruit: deseruit quidem,quia mutatum est:non deseruit,quia tu ponis manere in vtroque. Rursus, alia est contradictio, quia si corpus est in duobus locis,sequitur esse idem,& non idem: esse idem,quia supponimus ita esse: nō esse idem,quia quæ separantur realiter,non sunt idem:sed quod est in duobus locis, est separatum secundùm rem, sicut ipsa duo loca sunt separata,aliàs non duo,sed vnus locus est continuus: ergo sequitur, Φ distinguūtur, ac per consequens nō sunt idem.Vnde plus requiritur ad separationem realem, quàm ad distinctionē: & tunc patet solutio ad primū,

Sotus.

Ad - uersus

primũ, quod per hoc, quòd ponamus vnũ in duobus locis, ponemus separari secundùm rationem, quæ sunt vnum: per hoc autẽ, quod duo corpora in eodem loco, ponimus esse distinctionem sine separatione. Primum autem non potest intelligi, quoniam separatio est posterior distinctione, & ita præsupponit illam. Secundum autem bene intelligitur: quia distinctio est prior separatione, & ita potest esse sine illa: sicut quantitas potest intelligi sine figura, & non è contra.

Ad 1. Vnde ad primum respondetur, quòd quanuis in eodẽ loco possint esse duo corpora, non tamen vnum corpus in duobus locis. Cuius ratio est, quia corpus circũscribitur à loco. Vnde ita est hic, ꝙ non ibi: locus verò nõ circũscribitur à locato, & ideo potest simul cõtinere plura locata. ¶ *Ad 2.* Ad secundũ dico, quod corpus Christi solùm est in cœlo, vt in loco: in hostia verò consecrata non nisi per modum substantiæ, aut indiuisibiliter: & ideo potest esse simul in cœlo, & in hostia cõsecrata.

Obie. Si dicas, cur potest simul esse per modum substantię in pluribus hostijs consecratis, non tamen in pluribus locis? Respondetur, quod in

Resp. hostia est per modum substantię, ac per consequens indiuisibiliter: ita ꝙ sit totum in toto, & totũ in quaslibet parte, non autẽ extensiuè, & ideo sicut est in vna hostia, potest esse simul in infinitis: at vero in loco est diuisibiliter, & extẽsiuè, & ideo non potest esse nisi in vno loco.

Obie. Et si dicas, quod aliquando per miraculum visum est corpus Christi in Sacramẽto, ac per consequẽs erat ibi, vt in loco. Respondetur, quod quanuis apparuerit ibi aliquando visibiliter corpus Christi, non erat tamẽ illa apparitio corporis Christi ibi existentis, vt in loco, sed hoc hinc factũ est, quia miraculose aliquod corpus formabatur, & assumebatur ab Angelo in figurã Christi, vt in loco, & visibiliter pro tunc detinebat esse in cœlo, quia nullo modo factibile est, quod manens in cœlo, vt in loco, sit etiam hic eodem modo.

Ad tertium respondetur, concedendo, quod potest Angelus simul *Ad 3.* esse in duobus locis partialibus, nõ tamen adæquatis. Vnde fit, quod si apparet Angelus Toleti, & Cõpluti simul, non habet duo loca, sed vnum locum adæquatum, quod est Toletum, & Complutũ: & ita quãdo per potẽtiam diuinam eleuatur eius virtus, vt operetur in alio loco, nihil aliud fit, quàm quod ille locus, qui priùs erat adæquatus, fiat inadæquatus, quia crescit virtus, & ratio agẽdi, atque ita crescit locus. Nam ratio agendi in loco in Angelis est operatio. Vnde, quia est maior operatio, vel ad plura se extendit de potentia absoluta, quàm de ordinaria, ideo fit maior locus, quanuis discretus sit: sicut & quando augetur quantitas corporis, quæ est ratio illi essendi in loco, augeri locum est necesse: at non aucta ratione essendi in loco, impossibile est locum augeri, vel multiplicari. Sed, vt hæc magis pateant, videndus est articulus octauus, & vltimus.

ARTICVLVS VIII. & vltimus.

Vtrùm Angeli sint in loco, et quomodo.

AD perfectam & limitatam huius rei disputationem, dicendũ est breuiter, quo pacto Angeli sint in loco. Corpus igitur est in loco, quia contactu corporeo applicatur ad locum, & circunscribitur aliqua extremitate, ita vt totum sit in toto, & pars in parte, & tantus denique sit locus, quantum est corpus: Angelus verò est in loco, quia applicat ad locum suam vim agendi, & ibi suam actionem exercet. Vt enim quantitas causa est, cur corpus sit in tanto, vel in tanto loco: sic causa, cur Angelus sit in hoc loco, & non in illo, hæc est, quia suam vim agendi, quæ est quædam quantitas virtutis, ad hunc locum applicat, & non ad alium. Ita docet Diuus Thomas, 1.par. quæst. 52. Hinc sequitur duobus modis aliquid esse in loco, vel circunscriptiuè, quale est, quod aliqua cõtinetur extremitate: vel definitiuè, quale est, quod ita est in loco, vt non possit simul esse extra illum locum: quo fit, vt definiri loco, latiùs pateat, quàm loco circunscribi: quidquid enim loco circunscribitur, loco etiam definitur, non cõtrà. Vnde etiam perspicuum est, Deum gloriosum nullo modo esse in loco, quia neque circũscribitur, nec definitur loco, sed est vbique, vt docet Diuus Thomas 1.p. quæst.

Ad-uerte

Diu. Tho.

8. Potest autem Angelus esse in loco extenso, contra quam nonnulli existimauerunt Angelum debere esse in puncto, aliàs (inquiunt) esset partibilis. Hoc tamen falsum est, nam etiam si est impartibilis, non tamẽ efficitur inde, vt in puncto esse debeat. Primò, quia nõ est eodem modo Angelus impartibilis, atq; punctum: nam punctum habet positionem in continuo, Angelus verò est omnino extra quantum. Deinde, quia Angelus ratione actionis habet esse in loco: cumque possit agere in loco extenso, fit planè, vt in loco extenso esse possit, ita tamen, vt illa loci extẽsio certis terminis definita sit: nec enim potest Angelus simul agere in loco quantumuis extenso, alioquin agere posset simul in toto mundo: & propterea esset vbique, quemadmodum Deus. Nec refert, quod vna intelligentia moueat totum cœlum, quia non applicat virtutem toti cœlo, sed vni parti duntaxat, quam vocat Aristoteles orientem: hinc sequitur non posse Angelum esse simul in variis locis, cùm enim est in terra, non est in cœlo, vt docent Diuus Thomas & Damascenus, quia non potest simul esse in locis diuersis: solùm enim Deus, qui est infinitæ virtutis, potest simul esse, non tantùm in multis locis, sed etiam vbique: Angelus verò, cùm habeat virtutẽ definitam, non potest nisi vno in loco agere: at licèt dicatur agere in pluribus locis, vt si simul agat in tota vna ciuitate, non est ita tamen, nam tota illa ciuitas respondebit illi, tãquam locus adæquatus, vt dicebam suprà:

Angeli, & pũcti diuisibilitas.

Diu. Tho. Dam.

supràmec plures Angeli sunt in eodem loco: nam vnusquisque eorũ
Nota sufficiet ad perficiendũ, quidquid iusserit Deus:at si multæ sunt causæ,nec vna subijcitur alteri, sed vnaquæque potest sine alijs effectũ perficere, profecto aliæ superuacaneæ sunt:non ergo duo, vel plures Angeli simul erunt in vno,& eodẽ loco,vt idem efficiant:nihil tamen vetaret, quo minùs simul esse possint,si Deo placuerit:nam si virtute Dei(iudicio multorum)duo corpora simul esse possunt in eodem loco,multò magis & duo Angeli. Atque hęc dicta sint satis,quoniã hęc materia non est physica, sed Theologica.Lege D.Tho.1.p.q.52. artt.2. vbi Magist. Zumel pię cęteris eruditè & latè hanc, & alias difficultates dilucidat.

QVAESTIO II.

De vacui possibilitate,& quidditate.

QVoniam veteres omnes Philosophi vacuũ, tanquam locum,constituerũt,vt docuit Aristoteles cap.6.huius,de illo disputauit Arist.quæ omnia altiori ratione repetentes, eodem pene modo & ordine, quo Physicus ipse,examinare oportet,an ea, quæ Aristoteles hic docuit de vacuo,vera sint: de quo quatuor veniũt discutienda.

Primum,si sit possibile vacuũ.

Secundum,si, illo dato, posset in illo corpus moueri.

Tertium,si dato,quod moueretur,talis motus esset in instanti.

Vltimo,si rarefactio & condensatio possint fieri sine vacuo.

ARTICVLVS I.

Vtrùm detur vacuum in rerum natura.

HÆC quæstio intelligenda est per naturam,nam per potẽtiã Dei nõ est dubium, quin possit dari vacuum:est autem ratio dubitãdi,nam videtur,quòd detur vacuũ extra cœlum.Nam extra cœlũ non est aliquod corpus, est tamen ibi locus aptus repleri corpore, scilicet, *Arg.* 1.
vltima superficies cœli: ergo extra cœlum datur vacuum.Propter hoc *Vall.*
argumentum ita tenet Vallesius,sci- *Sec.*
licet,extra cœlum dari vacuũ. Sed secundo probatur, quod intra cœlum detur vacuum,vel dari possit: quia quotiescunque aqua generatur ex aere,occupat minorem locũ aer: ergo sequitur,quòd manet vacua altera pars loci,quæ occupabatur ab aere prius.Tertio, quia mo- *Tert.*
dò de facto datur aer in media ista regione, qui non continet aliquod corpus,& tamen aptus est continere:ergo est vacuum. Quarto & vlti- *quar.*
mò, quia experientia videtur hoc ipsum:detur vas aqua plenũ & coopertum, ita vt nulla ratione possit intrare aer;tũc applicetur aliquod condensatiuum illius aquæ,& condensetur: post condensationem occupabit minorem locũ in vase:er

go datur aliqua pars vacua in vase.

Sed, his non obstantibus, certissima est conclusio, ab omnibus tenenda, quod nõ datur vacuum, nec dari potest per naturam. Probatur, præter authoritatem, ratione. Primò, quia experiẽtia testatur multa fieri quotidie mirabilia in natura, & aliquo modo illi contraria, ad euitandum vacuum: vt quod aqua ascendit sursum per fistulam, & ꝙ frãgãtur vasa ferrea, & partes eorũ conglutinentur, ne detur vacuum: signum ergo est, per naturam illud dari non posse, alias enim non fierent ista aliquo modo naturæ contraria. Secundo, necesse est partes omnes, & corpora in vniuerso esse ex omni parte contigua: ergo non potest dari vacuũ. Antecedẽs probatur, nam omnia corpora pendẽt in suo esse, & motu ex influxu corporum cœlestium, vt docet Aristoteles 1. Metaph. Necesse est (inquit) mundum hunc inferiorẽ contiguũ esse lationibus superioribus, vt inde gubernetur: sed si sunt contigua omnia, nihil est vacuum: ergo. Vnde intelligitur, quare motus, quo aqua ascendit sursum per fistulam ad euitandum vacuum, dicatur naturalis ratione naturę vniuersi: ratio enim huius est, quia est de perfectione vniuersi, quod non detur vacuum, & ad eius ordinem spectat, & ideo aqua, quæ est pars vniuersi, mouetur sursum ad vitandum vacuum: sicut manus ad defensionem totius, scilicet, vt totum seruetur incolume.

Vnde ad primum respondeo, quod extra cœlum non datur vacuum: nam quanuis ibi sit carentia corporis, tamen non est in subiecto apto nato, & ideò non est priuatio, sed negatio; vtque ideò non est vacuũ, quod est intrinsecè priuatio, & dicit subiectũ aptũ natum. Sed dices contra hoc: Posset Deus creare aliud vniuersum, & alia corpora extra cœlum: ergo sequitur, quòd nũc ibi est carentia cum aptitudine, ac per consequens vacuum. Respondeo, quòd quanuis ibi posset Deus sua potentia absoluta creare aliud corpus, tamẽ non est ibi aliqua potẽtia passiua in aliquo subiecto capaci, & ideo non est priuatio, nec vacuum, sicut ante creationem huius mundi non erat vacuũ, quanuis Deus posset facere illum, quia nullũ erat subiectum capax, & carens corporibus vniuersi: est enim non solùm necessarium, ꝙ sit potentia in agente ad producendam aliquã formam, sed etiam in subiecto ad recipiendum, ad hoc vt sit in illo priuatio. Et si obijcias cõtra hoc, quod homo dicitur cæcus, & priuatus visu, quanuis non sit in illo potentia restitutiua, sed solùm hæc potentia sit in agente supernaturali. Respondeo, quod in homine cæco, quanuis non sit potentia ad actionem restituẽdi sibi visum, tamen est in eo aptitudo ad formã ipsam visus, quæ sibi est debita, tanquam perfectio, quę cõsequitur ad eius formam: at vero extra cœlum non est aliquod subiectum, cui debitum sit continere alia corpora, ac per consequens non est ibi priuatio, vel vacuum.

Ad secundum respõdeo, ꝙ cũ ex ag-

ex aggregatione aeris fit aqua, quæ occupat minorem locum, quã aer, non datur vacuum, quoniam pars aeris vicinior rarefit, & occupat locum, qui prius occupabatur ab aere, qui conuerſus eſt in aquam.

Ad 3. Ad tertium reſpondeo, quod aer, qui eſt in media regione, quantuis non contineat, non eſt vacuum, quia non eſt aptus continere, propterea quod eſt continuus cum alijs partibus aeris; & ita non eſt locus, quia non eſt vltima ſuperficies, ſed media, & continuatiua aliarũ partiũ. ¶ Ad quartũ reſpõdetur, quod in caſu, quod illę aquæ congelẽtur intra vas, non dabitur vacuum, ſed frangetur vas, quoniam partes illi⁹ ſe tangent, ne detur vacuum.

Ad 4. Secũdo dicitur cum Toleto, ꝙ cùm congeletur aqua illa, ſi erat calida, neceſſe eſt aſcẽdere ſurſum vapores, quibus implebitur pars illa vaſis, ne detur vacuũ. Alias adducit *Tole.* hac de re experiẽtias Toleti⁹ in corporib⁹ duris & planis perfectè, quæ ſi ſe tãgãt, & poſteà vnũ ſeruũgatur ab alio, dabitur vacuũ, cum primũ fit illa ſeparatio. Sed reſpondetur, ꝙ cũ illa ſeparatio fiat per motũ, & in tempore, eodem etiam tẽpore poteſt aer circunſtans ingredi, & ita non dabitur vacuum.

ARTICVLVS II.

Vtrùm, ſi daretur vacuum, per illud poſſet corpus moueri.

SVppoſito, quod per potentiã diuinã detur vacuum, eſt dubium, an poſsit ſine nouo miraculo per illud moueri corpus, vel ex natura rei. Eſt autem ratio dubitãdi, quia poſito agente, & paſſo, & applicatione vtriuſque, neceſſe eſt ſequi actionem: ſed poſito vacuo poſſet igni agenti applicari ſtupa, quæ eſt debitũ paſſum: ergo neceſſariò ſequitur actio. Si dicas, quod poteſt eſſe in vacuo quilibet alius motus præter localem; Cõtrà, quia ad motum localem tãtùm requiritur virtus actiua, & paſſum applicatũ, ſicut ad alios motus: ſed in vacuo poteſt eſſe corpus graue cum ſua virtute actiua, quę eſt grauitas: ergo cauſabit motum localem, ſicut calor calefactionem. Secundò, quia ſi propter aliquam rationem non eſſet motus localis in vacuo, maximè quia non eſt locus: ſed hoc non impedit, quia ſufficit ad motum localem locus imaginarius, & diſtantia vni⁹ loci ab alio, quę ibi reperitur: ergo ibi eſſet motus. Tertio, quia ſpatium, per quod fit motus localis, potius impedit, quàm iuuat, cũ reſiſtat mobili: ergo ſi poteſt moueri aliquod corpus per ſpatium plenum, melius poteſt per vacuum.

Ratio dubitandi. *Sec.* *Tert.*

His non obſtantibus, eſt prima concluſio, quod corpus naturaliter nõ moueretur per vacuum, etiam ſi daretur. Probatur, nam ad hoc, vt quodlibet corpus moueatur, neceſſe eſt, vt recipiat influxum à corporibus cœleſtibus ſuperioribus: ſed ſi daretur vacuum, non poſſet recipi iſte influxus, quia ad hoc requiritur cõtiguitas corporũ inferiorũ cũ ſuperioribus, alias enim nõ eſſet, vbi ſubiectaretur influxus ille

1. Cõ. *Pro.*

veniẽs,& dimanans ab illis:sed,posito vacuo, tollitur hæc cõtiguitas: ergo tolleretur motus.¶ Sed dices, Saltẽ in eo casu posset moueri primum cœlum,quod à nullo alio dependet in suo motu. Respondeo, quòd verum est,quod colligitur,nã hæc ratio solùm probat nostrã conclusionem,loquendo de corporibus inferioribus,quę sũt sub primo mobili.Vnde alia corpora cœlestia prę ter primum mobile,quanuis nõ indigeãt medio spatio,per quod moueantur, quia nullũ ibi datur tale, alàs enim fieret motus cœlorũ cũ resistentia,& deberet rumpi spatiũ ipsum,quod non videmus:tamẽ indigent esse contigua cũ primo mobili,ad hoc, vt ab ipso recipiant influxum, & possint moueri. Ex quo colligitur,quòd si poneretur homo aliquis in vltima sphæra, & vellet manus,vel brachium eleuare extra, nõ posset vlla ratione,quia ille motus non potest fieri sine influxu cœlorum,& tamen extra vltimã sphęram nequit reperiri talis influxus.

Obie.

Resp.

Sit secunda cõclusio. Nihilominus tamẽ posset moueri per vacuũ corpus aliquod per potentiam absolutam Dei. Probatur manifestè, nam Deus potest supplere concursum cuiuscumque causæ efficientis: sed influxus corporum cœlestiũ solùm in genere causæ efficientis concurrit ad motum,& esse horum inferiorum: ergo potest Deus istum supplere: atque adeò cum illo moueretur corpus per vacuum.

2.Cõ.

Pro.

Obie.

Sed dices contra istam conclusionem: De potentia Dei absoluta non potest esse calefactio,sine calore, qui est eius terminus: ergo nec motus localis sine loco. Respõdeo, negando consequentiam, quoniam locus non est terminus intrinsecus motus localis: at vero calor est intrinsecus terminus calefactionis, & ideò implicat esse calefactionem sine calore, non tamen motum localem sine loco.

Resp.

Sed dices secundò, Saltem vbi est terminus intrinsecus motus localis,sicut calor calefactionis: ergo nequit esse motus localis sine vbi: sed vbi non est sine loco: ergo nec motus localis sine loco, ac per consequens in vacuo nulla ratione esse potest motus localis.Respondeo,q̃ verum est,vbi esse terminũ intrinsecum motus localis:& quanuis vbi secundùm rem nũquam detur sine loco,tamen per potentiam Dei potest vbi esse sine loco reali, solũ cũ loco imaginario,& cum distãtia ad centrũ terræ,& punctũ cœli: & hoc sufficiet,vt sit terminus intrinsecus motus localis: atq; cùm hæc omnia reperiantur in vacuo, ideò optimè potest moueri corpus per illud.

Obie.

Soln.

Sed obijcies tertio,quòd in vacuo ille motus non esset naturalis, nec violẽtus: ergo nõ est possibilis. Antecedẽs probatur,quia motus localis naturalis est ad locũ naturalẽ, qui tamen non esset in vacuo: nec similiter violentus, quia violentus præsupponit naturalem:ergo nõ est violentus in vacuo, cùm in eo non possit esse naturalis. Sed respondetur, quòd esset motus naturalis, & violentus, quia quanuis locus non sit realis,est tamen distantia debita ad centrum terræ,& polos cœli: & ratione

Obie. 3.

Soln.

ratione illius distãtiæ diceretur naturalis, vel violẽtus, vt terra ad medium mũdi moueretur naturaliter, sed ad locum ignis, vel distantiam eius violenter: aut motus esset naturalis, ratione termini, quamuis principium eius aliquo modo esset supra naturale, quatenus concurrit Deus ad illos motus per vacuũ, supplendo cõcursum aliarum causarũ, scilicet cœlorum: ex quo soluitur quarta obiectio, quam aliquis posset facere contra eandem secũdam conclusionem: quia si daretur vacuum, non esset maior ratio, quare mobile potiùs per hãc partẽ, quàm per aliã moueretur: nec quare hic potiùs, quà ibi quiesceret: ergo per vacuum esse nõ potest motus. Respondeo, negando totũ antecedens, nam propter distantiã moverentur grauia ad medium mundi, & leuia sursum: atq; adeo essent motus omnino determinati.

4. obiect. Solui tur.

Resp.

Obic. Resp. Sed dices ad hoc, Quomodo ergo Aristoteles his omnibus rationibus probauit non dari vacuũ? Respondetur, quod Aristoteles nõ semper arguit demonstratiuè, sed probabiliter: habent autem vim istę rationes, loquendo naturaliter: nam cùm non esset influentia corporum cœlestium, nõ esset in loco vis aliqua, ratione cuius moverẽtur corpora ad illum: & ita nõ esset maior ratio, quare huc quàm illuc moverentur, nec esset motus: at vero nos nõ dicimus aliquid huic contrariũ, sed supra ipsum Aristotelẽ cognoscimus potentiam Dei super causas secundas, & ratione illius dicimus posse moueri corpus per vacuum.

Arist.

Restat tamẽ modò, soluamus argumenta in principio quæstionis posita, quæ militant contra primã conclusionem. Ad primum dico, concedendo Maiorem, & negando Minorem. Nam in vacuo quãuis sit ignis iuxta stupã, non est sufficiens agens ad agendum, quousque recipiatur influxus cęlestis in ipso igne ad agẽdum, sicut cessante motu cœli, non esset actio inter hæc inferiora ex defectu etiam eiusdem causæ primæ. Eodem modo dicitur ad replicam de motu locali, quod quamuis sit agẽs particulare, quod est grauitas: non tamen potest applicari agens vniuersale ad idem passum per vacuum, & ideo non esset motus.

Ad 1.

Ad repl.

Ad secundum iam diximus, nõ esse rationem, quæ ibi tangitur, sed quam adduximus in conclusione 1.

Ad 2.

Ad tertiũ patet solutio, quod quãuis spatiũ ratione resistẽtię retardet motum, tñ est conditio necessaria ad motum, propter influxum corporum cœlestium, vt diximus.

Ad 3.

ARTICVLVS III.

Vtrùm, si daretur vacuũ, & per illud corpus moueretur, talis motus esset in instãti.

SEd antequàm procedat quæstio, videtur, quod frustra hoc quæratur: nã de ratione motus est, quod sit successiuus, vt dicemus lib. 6. ergo supposito, quod corpus per vacuum moueatur, certum est, quod motus debet esse successiuè, ac per consequens in tempore. Respõdeo,

quòd Aristoteles probans non esse possibile vacuum, vtitur hac ratione, quia si daretur vacuum, sequeretur motum esse in instanti, & ideo, vt videámus, quomodo sequatur hoc, nõ immeritò proponitur quæstio præsens.

Sec. Secundò dico, quod cùm secũdùm rei veritatem nõ implicet dari vacuum, sed possit dari, saltẽ de potentia Dei absoluta, locũ habet quæstio nostra: nam quanuis motus propriè dictus semper debeat fieri successiuè, tamen mutatio potest fieri in instanti, & ideò quærere, an per vacuum possit motus in tempore fieri, idem est, ac quærere, vtrum per vacuum moueatur corpus motu propriè dicto, qui est successiuus, an verò mutatione instãtanea: sicut potest etiã calor acquiri per motum propriè dictum, & per mutationem instantaneam, loquendo saltem de potentia Dei absoluta.

His ita suppositis, veniamus ad propositam quęstionem: &, vt intelligamus rationem dubitandi in hac quæstione, notandum est, quod motꝰ, qui est velocior alio, eò est, quia minori tẽpore fit per idem spatiũ, sicut si duo homines moueãtur hinc Toletum, quò aliquis eorum velociùs moueatur alio, minus tempus consumet in motu. Hoc ita supposito, sunt duę rationes, quas facit Aristoteles ad probandum, quod si corpus aliquod moueretur per vacuũ, deberet moueri in instanti. Nam, quo minor est resistentia spatij, per quod fit motus, eo velocior est motus, & tempus breuius: sed in vacuo nulla est resistentia: ergo per illud mouebitur aliquod corpus velocissimè, & in tẽpore nullo: ac per consequens in instanti. Secundo, quo- Sed
niã aliàs dato, quòd corpus moueatur per vacuum in tẽpore vnius horæ, sequitur, quod in eodem tempore moueretur aliquod corpus per vacuũ, & per plenum, quod est absurdum. Sequela probatur: nã moueatur v.g. lapis per vacuum in tẽpore vnius quartæ horæ, & per plenum tempore duarum horarũ: tunc sumatur resistentia spatij pleni in octupla proportione, ita quod sit spatium habens resistẽtiam in octuplo minùs, quàm aliud, per illud minus mouebitur graue eodem tempore, quo per vacuum, scilicet, tempore vnius quartæ horæ: quia quò magis minuitur resistentia, magis etiam minuitur tempus: sed tempore duarum horarũ moueatur per spatium octuplò maius: ergo tẽpore vnius quartæ horæ mouebitur per aliud spatium, quod minuitur, ac per consequens eodem tempore per vacuum, & per plenũ erit motus: quod tamen est absurdũ, quia in vacuo nulla est resistentia, & in quocũq; pleno est resistẽtia aliqua.

His tamen non obstantibus, vt Nota
certa ab incertis seperemus, nota, certissimũ esse apud omnes, quod cùm motus sit duplex, alter naturalis, quo tẽdit res naturalis ad suum locum naturalem: alter violentus, quo tendit res naturalis in locum contra naturam: si aliquod corpus moueatur per vacuum motu violẽto, non est dubium, quin moueretur in tẽpore. Ratio huius est, quia motus violentus fit contra naturam mobi-

mobilis, & cum resistétia eiusdem: sed vbi est resistentia, fit motus successiuè: ergo quãuis in hoc casu nulla esset resistétia ex parte spatij, sufficeret resistétia mobilis ad hoc, vt fieret motus in tempore.

Sec. Secũdo certum est, quod si moueretur corpus mixtũ motu naturali adhuc per vacuum, ille motus fieret in tempore. Probatur eadem ratione, quia vbi est resistentia aliqua, motus fit successiuè: sed mixtũ respectu motus adhuc naturalis habet intrinsecam resistentiam, nam compositũ est ex quatuor elementis contrarijs, & quodlibet resistit motui alterius: ergo necessariò ille motus fieret in tempore, quanuis in spatio nulla esset resistentia.

Conc. His suppositis, sit cõclusio: Corpora etiam simplicia si mouerentur motu naturali per vacuum, ille motus esset successiuè, & in tempore. Hanc conclusionem tenet Sanctus *S.Th.* Thomas, Sotus, Ferrar. Toletus, & *Sotus. Ferr. Tole. Vall.* Vallesius loco citato. Et probatur primo, quia si cœlum moueretur per vacuum, moueretur in tempore: ergo etiam elementa in tempore mouebũtur per vacuum: imo de facto cœlum mouetur modò per vacuum. Nam quanuis vnum cœlum sit cõtiguum cum alio, atque adeò non manet aliquod vacuum, tamẽ vnum cœlum non mouetur per aliud, tanquam per spatium, nec per aliquod aliud corpus, quod resistat sibi, quia non indiget cœlum rumpere aliquod aliud corpus, vt ipsum moueatur: ergo nullam habet resistentiã ex parte spatij, & tñ mouetur successiuè, vt cõstat: ergo, &c.

Sed dices, Non est eadem ratio de cœlo, atq; de elementis, quantũ ad hoc: quia cœlum mouetur determinata aliqua virtute intelligentiæ, ex ratione cuius non potest moueri, nisi in tempore determinato, quãuis nulla sit resistétia in spatio. *Obie.*

Sed contrà, quia elementa mouentur à determinata virtute generantis, scilicet grauitate, & leuitate: ergo ratione istius virtutis mouerentur etiam in tempore, quanuis nulla sit resistétia in spatio. *Solu.* Secundò probatur, quia si daretur aliquis lapis bipedalis, & moueretur per vacuum ad locum aliquem, necesse est, quod prima pedalitas illius lapidis prius attingat locum illum, in quo terminatur motus, quã alia: ergo successiuè totus ille lapis attingeret locũ illum, ac per consequens moueretur in tẽpore. Tertio, quia quanuis nullum sit spatium in vacuo, est distãtia, saltem imaginaria: sed illa distantia non potest pertrãsiri in instanti, quia non potest corpus, quod mouetur, si nul occupare totum locum imaginarium, qui est in illa distantia, sed tantùm occupabit simul distantiam, quæ correspõdet loco reali, æqualem illi: ergo necesse est dicere, quod per distantiã imaginariam duarum pedalitatum moueatur lapis aliquis, qui pedalis est, successiuè. *Sec.* *Tert.*

Confirmatur vltrò: quia si calefieret aer, qui erat in sua naturali dispositione calidus vt sex, & calefiat vsque ad gradum: calefactio illa fieret successiuè, & tamen in ipso aere nulla esset resistentia; quia aer ille nullam haberet frigiditatem: *Conf.*

ditatem: ergo similiter moueretur successiuè corpus per vacuum, licèt nulla esset ibi resistentia ex parte spatij. Et confirmatur vltimò, quia (vt dicemus 5. Physicorũ) motus propriè dictus semper fit successiue, quia est à contrario in cõtrarium: sed sic est, quod quanuis detur vacuum, potest esse contrarietas in termino à quo, & ad quem, vt si moueatur lapis ex sursum ad deorsum per vacuum: ergo & motus erit successiuè.

Conf. vlt.

Obie. Sed arguit Pereyra cap.1.lib.12. vbi tenet oppositam sententiam, q̃ distantia illa imaginaria nihil est secundùm rem: ergo non potest esse causa effectꝰ realis, qualis est successio in motu. Respondeo, quòd distantia illa imaginaria non dicimus, quod sit causa, propriè loquẽdo, quòd motus ille fiat successiuè, sed quod est quædam priuatio corporis tantæ magnitudinis. Vnde repugnat, illam priuationẽ auferri, nisi aut per tantum corpus, quantũ natum est esse in tali distantia: aut si per minus corpus, per hoc, quòd successiuè impleretur totum illud vacuum: sicut enim tenebræ expellunt lumẽ propter oppositionem, quam habent cum illo, sic etiã distantia, quę est in vacuo, non est aliquid reale, tamen habet oppositionem priuatiuam cum corpore, & non potest transiri nisi per æquale corpus, aut minus, multiplicatum per motum successiuum.

Solu.

Ad arg. Vnde ad primum respondeo, q̃ non tota ratio, quare motus sit successiuè, est resistentia spatij (vt argumentum supponit) sed etiam distantia, & incompossibilitas partiũ mobilis in eodem loco: & ideo quãuis nulla sit resistentia ex parte spatij, tamen motus erit successiuus propter alias causas.

Pro solutione secundi notandũ est, quòd non est inconueniens, imò necessario concedendum est, diuersa corpora, quorum vnum est grauius alio, posse moueri æquali tempore; vnum illorum per vacuum, alterum per plenũ. Ratio est, quia potest virtus motiua vnius corporis excedere plus virtutem motiuã alterius, quàm resistentia spatij excedat resistentiam, quæ fit per distantiam vacui. Vnde in tali casu non solùm æquali tempore, sed in minori poterit moueri vnum corpus per plenum, quàm alterũ per vacuum. Similiter etiam secundò dico tanquam certum, quòd vacuũ non ita citò pertransitur, vt plenũ, si sit multò maior distantia vacui, quæ debet pertransiri, quam distãtia pleni. Vnde solùm est difficultas, an in eadem distantia pleni & vacui possit corpus idem moueri æquali tempore per vacuũ, & plenum. Et argumentum factum intẽdit probare, quòd sic, tamen dicendum est, quod non potest fieri. Ratio est, quia spatium plenum, per quod fit motus, semper habet aliquam resistentiam, vt non rumpatur ab ipso mobili: quæ tamen non est in vacuo: ergo, cæteris paribus, necesse est tardiùs fieri motum per plenum, quàm per vacuum.

2. Arg. quãdo tũ sol. ustur

Obie. Sed contra hanc rationem obijcies, q̃ si hoc ita est, sequitur, quod quando elementum aliquod mouetur

tur etiam in proprium locum, semper patitur aliquam vim, & violenter retardatur à spatio: quæ tamen violentia non videtur simul stare posse cum motu naturali, Respondetur tamen cum Sancto Thoma, hoc loco, quod necessario est concedendum hoc, quòd quandiu corpus non peruenit in proprium locum, licèt moueatur ad illum, necesse est violentiam aliquam pati à medio, quia reuera illud medium est extra locum suum naturalem; & quia illud retardat actionẽ aliquo modo, qua elementum tendit ad proprium locũ, vt probatũ est. *Solu.*

Restat modò ergo soluere argumẽtum factum in principio quæstionis, quo probatur æquali tempore moueri per plenum, & per vacuum corpus aliquod. Respondetur, quod licèt sit proportio inter tempus, quod est duratio motus, & resistentiam spatij, non tamẽ æqualitas: ita vt si resistentia sit vt duo, tempus sit vt duo. Vnde quanuis minuatur tempus ad minutionem resistẽtiæ spatij, cæteris paribus manentibus, non tamen mouetur secũdùm æqualitatẽ, sed secũdùm proportionem, ita vt si moueretur per resistentiam vt octo tempore duarum horarum, per resistentiam vt quatuor non mouebitur tempore vnius horæ, sed horæ, & dimidiæ: & si resistentia est vt duo, tempus erit vt quatuor. Ratio est, quia non cõsumitur tempus solùm ob resistentiã spatij, sed ob alias causas (vt diximus) & ideò nunquam minuitur tẽpus vsque ad hoc, quòd sit æquale cum alio, quãdo motus fit in vacuo, nisi totaliter auferatur resistentia spatij, & hoc magis patebit in 7. lib. Physicorum, vbi de proportione motuum agetur.

Sed dices: Quid ergo dicẽdum est ad authoritatẽ Aristotelis: quoniam his duabus rationibus adductis, quas nunc soluimus, probat nõ posse dari vacuum, nam aliàs motus fieret in instanti. *Obie.* *Resp.*

Respondet Sãctus Thomas hoc loco, quòd secundùm veteres omnis resistẽtia desumebatur à plenitudine spatij, per quod fit motus. Vnde secundùm illos bene infert Aristoteles, dari nõ posse vacuum, aliàs motus fieret in instanti.

Sed dicet aliquis, q̃ hæc ratio nõ adducitur à Sancto Thoma 1. p. quæst. 45. ad probãdum creaturam nõ posse preare, sed quòd ad creandũ requiritur virtus infinita, quia (scilicet) maior virtus requiritur ad producendum effectum ex subiecto minùs iuuante, quàm ex subiecto, quod magis iuuat: ergo ad producendum effectum ex nihilo, requiritur virtus infinita. Sed respondetur, quod hæc ratio optimè procedit, quia ex sola minutione virtutis subiecti, augetur virtus actiua. Vnde si virtus subiecti minuatur vsq; ad non gradũ, virtus actiua creseceret vsque ad infinitum: & quoniã in creatione virtus ex parte subiecti nulla est, ideò requiritur, quòd sit infinita virtus actiua: non autem fit in proposito, vt diximus. *Obie.* *Solu.*

Sed dubitabis vltimo, Verum saltẽ de potentia Dei absoluta per vacuum possit moueri corpus in instanti, *Dubit.*

instanti, ita quod mutaret locum corpus aliquod motu impropriè dicto, id est, mutatione. Respondet Ferrara loco citato, id non posse fieri, quoniam mutatio instãtanea præsupponit necessariò motum dispositiuum, qui fit successiuè, sicut generatio præsupponit alterationem. Vnde, si daretur talis mutatio localis, deberet etiam præsupponere alium motum propriè dictum, qui sit quasi dispositio ad illam.

Sent. Ferr. reiicitur.

Sed hæc sententia non videtur satis habere probabilitatis. Primò, quia de potentia Dei absoluta nõ videtur necessaria illa actio dispositiua successiua: nam potest Deus in instanti corrumpere lignum, & ibi introducere formam ignis, sine hoc quòd præcedat alteratio successiua: imò posset accidentia, quæ disponunt materiam, in instãti introducere in subiectum: quia quanuis esset necessaria huiusmodi dispositio successiua, tamen posset fieri in instanti mutatio localis, finita illa dispositione. Aliter ergo mihi videtur dicendum. Pro quo nota, quod sicut corpus potest esse in loco dupliciter: vno modo propriè & circũscriptiue: alio modo impropriè, sicut dicitur esse corpus Christi in hostia consecrata: non enim est in ea, vt in loco, sed altiori quodã modo, per modũ (scilicet) substantiæ, vel indiuisibiliter, vt videre est apud S. Thom. 3. p. quæst. 75. sic etiã duobus modis potest corpus moueri localiter: vno modo impropriè: & talis motus est acquisitio huius, quod est contineri ab alio, non per modum, quo locatũ circũscribitur

Nota.

S.Th.

à loco, sed per modũ, quo corp⁹ secũdùm modũ substantiæ, & indiuisibiliter cõtinetur ab alio: alio vero modo propriè: & talis motus est acquisitio huius, quod est cõtineri ab alio circunscriptiue, siue per modũ quo locatum a loco circunscribitur. Dico ergo, quod acquisitio loci primo modo esse potest instantanea: acquisitio vero loci secũdo modo nequit esse instantanea, siue per vacuum, siue per plenum, nisi fortè per accidens. Probatur manifestè, nam acquisitio loci circũscriptiue, debet fieri per hoc, quod corp⁹ fit circũscriptiue in loco, in quo antea non erat: sed hoc nequit fieri nisi successiuè, propterea quod includit extensionem.

Dixi autem, nisi fortè per accidens: nam quando producitur aliquod corpus, simul etiam acquiritur locus: & sicut productio corporis viuentis est instantanea, sic etiã acquisitio loci, quæ tunc fit, instantanea est.

Secundum vero probatur, scilicet, ⁊ acquisitio loci impropriè sumpta posit esse instãtanea, quia modò de facto in instanti corpus Christi ponitur sub speciebus: ergo quodlibet corpus potest acquirere de potentia Dei absoluta eũdẽ modũ essendi in loco in instãti.

Sed contra primum istorũ obijcies: quòd calor, & quantitas, qui sũt termini alterationis, & augmẽtationis, acquiri possunt in instanti de potẽtia Dei absoluta: ergo similiter, esse in loco circunscriptiuè, potest acquiri per se in instãti. Respondetur, negando consequẽtiam;

Obiect.

Solut.

tiã:nã calor & quãtitas quando ãcquirũtur in instãti, acquirũtur secũdùm modũ indiuisibilem,quauis vtrumque illorum sit diuisibile, alterum secundùm intẽsionem, & alterum secundùm extẽsionem: at vero, esse in loco circũscriptiuè, non solum est diuisibile secundùm se, sed modum diuisibilẽ includit: & ideò sicut non potest quantitas ãcquiri secundùm modum diuisibilem,& pars post partem in instanti: ita nec esse in loco circunscriptiuè potest per se acquiri in instãti.¶ Et hæc de hac quæstione.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm rarefactio, & cõdẽsatio possint fieri sine vacuo.

PRo solutione huius videndũ est, an sit rarefactio, & condẽsatio, & qualiter fiant:ex quo patebit, an possint fieri sine vacuo. In qua re prima opinio ait,rarefactionem esse acquisitionem quãtitatis de nouo.Ita Marsilius hic quæst.15.Burid. 4.Physic.tex.48.Scot.4.d. 12. quæst. 4.Niphus comment.89.& 120. Veracruz hic speculatione 2. Toletus 4.Physic.quæst.11.Idẽ insinuat Caietanus 3.p.quæstione 17.art.5. & videtur sententia Aristotelis 4. Physicorum,tex.84. vbi fatetur in condensatione transire materiã ex maiori in minorem quantitatem.& 3. cœlica.1.tex.1.ait:Rarum est,quod parum materiæ sub multa continet quantitate:densum vero quod multum materiæ sub parua quantitate: ergo per rarefactionẽ resultat maior quantitas.

Mar. Burl. Scot. Nip. Tole. Caie.

Probatur primò.Per rarefactionẽ adquiritur maior extẽsio:ergo & maior quantitas. Patet consequentia, nã effectus formalis quantitatis est extensio: sed implicat esse magis de effectu formali, quin sit magis de forma: ergo. Antecedens autem probatur:nam res,quæ erat extensa in spatio pedali, est extensa postea in bipedali:ergo est maior extẽsio: atque ita addita est pedalitas.Dices,esse tantum maiorem extensionem quantitatis in ordine ad locum, non verò secundũ se.Sed contra: Res non extenditur in ordine ad locum, nisi per extensionem,quam habet in se:ergo implicat esse magis extensam in ordine ad locum, & non secundum se. Præterea, ille est effectus formalis, & primarius alicuius formæ,quem Deus non potest supplere sine ipsa forma: sed non potest facere aliquid extensum sine quantitate in ordine ad locum: ergo. Maior patet,nam omnia præter causam formalem primariam potest Deus supplere. Minor autem probatur:nam.

Pr. 1

Solu. occurritur.

Nota

Secundo,nam raritas non dicit actualem extensionem ad maiorem locum,sed aptitudinalem:sanguis enim Christi in Eucharistia habet suam raritatem, & tamẽ nõ occupat locum.Tunc sic: Quantitas secundùm suam essentiam dicit aptitudinẽ ad extendendum in ordine ad locũ: ergo maior quãtitas ad maiorẽ locũ: ergo aptitudo ad extẽsionẽ in ordine ad maiorem

Sec.

locum

locum est effectus formalis maioris quantitatis: quod amplius explicatur. Nam fit hic corpus bipedale rarefactum, & separet Deus omnes qualitates, relicta sola quantitate: vel talis res manet bipedalis, vel habet aliquam extensionem in ordine ad locum: non enim potest negari, quin illam habeat, cū sit res materialis, & quanta: si manet pedalis: ergo est condensata sine additione alicuius qualitatis. Supponoenim omnem qualitatē esse separatam à Deo: ergo sicut esse condensatam, non est effectus formalis alicuius qualitatis, ita nec esse rarefactā. Ité, Vel in instanti partes bipedales cōfluxere ad pedalitatem: vel nonnō primum, quia latitudinem spatij implicat pertransiri in instanti: si autem in tempore, contrà, nam supponoin hoc instanti separatam esse omnem qualitatem: cùm enim sit permanens, non implicat in instanti separari: ergo cum sola quantitate fuit res bipedalis maior, quā pedalis. Si dicas nō posse separari à Deo. Cōtra, nā omnis qualitas, præsertim tertiæ speciei, qualem dicūt consequenter esse raritatem, distinguitur realiter à subiecto. Præterea, nam saltem per intellectum potest præscindi, & tunc ex sola quantitate habet res eum effectum formalem, qui tribuitur raritati: ergo. Confirmatur: Talis res pedalis est magis extensa in ordine ad locum, quàm alia minorem quantitatem habens: ergo per solam quātitatem vna res est magis extensa in ordine ad locum, quàm alia: ergo frustra fingitur alia qualitas.

Ad-nerte

Tertio, Per rarefactionē acquiritur maior extensio in ordine ad locum: ergo & maior extensio secūdum se. Probatur consequentia, nā extensio in ordine ad locum prouenit a quantitate, saltem tanquā effectus secundarius: sed implicat variari effectum secundarium, quin varietur primarius: sicut quia existentia prouenit à substantia, nō potest res variari in existentia, quin etiam varietur in substantia. Item, nā licèt posset esse effectus primarius sine secundario, nō tñ pōt quis habere extēsionem in ordine ad locum, quin habeat extensionem secundum se: ergo non potest habere maiorem extensionem in ordine ad locum, quin habeat maiorē extēsionem secundū se: sicut enim se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis: si enim non potest esse albū sine albedine, nec magis albūm sine maiori albedine: q autem non possit esse extensum in ordine ad locum, quin sit extēsum secūdum se, patet: nam quod est extensum in ordine ad locum, est in illo circunscriptiuè, ita vt totū locatum sit in toto loco, & pars locati sit in parte loci: sed hoc implicat, quin ipsum locatum habeat in se partes: ergo. *Tert.*

Quartò, Per rarefactionem adquirit corpus de nouo partes, & indiuisibilia de nouo: ergo & quātitatem de nouo. Consequentia patet, & antecedens probatur. Nam suppono, corpus densum esse pedale, & per rarefactionem fieri bipedale. Tunc sic: In prima pedalitate manent omnes partes, quæ erant ante: *quar.*

antea: & vltra illas habet omnes existentes in alia pedalitate: ergo habet plures. Quod autem in prima pedalitate habeat omnes partes, quæ antea erant, patet: nam illa pedalitas coexistit eidem corpori, cui antea coexistebat, & est æqualis cum illo: ita vt sicut antea dimidia pars vni correspondebat dimidię parti alterius, & quarta pars, &c. ita & modò: & quot indiuisibilia sunt in vno, sunt in alio, sicut antea: ergo.

Conf. Confirmatur, Adquiritur noua figura: ergo & noua quantitas: non enim augetur passio, nisi augeatur essentia: sed figura est passio quantitatis: ergo. Item, distincta numero figura consequitur ad distinctã numero quantitatem: sed per rarefactionem resultat distincta figura: remanet enim recta, quæ anteà erat, & aduenit circularis: ergo. Item, Rarefactione vt sic, fit maius, æquale, vel inæquale: ergo rarefactione vt sic, fit quantitas.

quin. Quinto, per rarefactionem habet subiectum duas pedalitates, & antea nõ habebat nisi vnã: ergo addita est illi vna pedalitas. Probatur consequentia, nam si istæ duę pedalitates erant anteà: ergo faciebant subiectum bipedale: aliàs vel duæ pedalitates erant in eadẽ parte subiecti, vel penetrabant se in eodem loco. Quod ampliùs explicatur: nã postquam corpus densum rarefactũ est, aliqua pars illius corporis occupat totum locum, quem antea integrũ corpus occupabat, & aliæ partes incipiunt occupare nouum locum: peto ergo de ijs partibus, quæ nouum locum occupant, in quo loco erant ante rarefactionem: certè erant in eodem loco cum alijs partibus: ergo penetratiuè cum illis: ergo datur penetratio dimẽsionum; si enim omnes partes non occuparent diuersa loca, tũc ipsum totum semper repleret æqualem locum, atque adeò non rarefierer.

Sextò, nam licèt dicamus, raritatem solùm esse qualitatem, non autem quãtitatem de nouo, adhuc sequuntur eadem inconuenientia: ergo. Probatur, nam adhuc manet difficultas, quomodò ratione istius qualitatis possit eadem quantitas occupare maiorem locum. Nã, vel ista qualitas separat magis vnã partem quantitatis ab alia, interponendo aliquod medium, aut relinquẽdo aliquod vacuum: vel partes, quæ antea se penetrabant, seiungit, & distinguit, vt occupent diuersa loca, cùm antea occuparent eundem: sed quodlibet istorum habet maximũ inconueniens: ergo. Item, Nã, quando mouetur corpus per aerem, tũc aer condensatur, & statim rarefit: quod ergo est agens tam citò corrumpens, & producens qualitatem? Confirmatur, nam si esset qualitas, pertineret maximè ad tertiam speciem, vt inquit Aristoteles 7. Phys. tex. 15. & Diuus Thomas ibi: sed hoc non, quia nõ est terminus alterationis per se, nec est intensibilis, nec habet contrarium: ergo.

Sext. *Pro.* *Arist.* *Diu.* *Tho.*

Secunda opinio ait, rarefactionem principaliter consistere in motu locali. Hanc insinuat Diuus Thomas in 1. d. 27. q. 2. art. 1. & eam tenet Ocham in libello de Eucharistia, & Gabr. in can. lect. 45. Vall. 4. Phy. tex. 84. &

Diu. *Tho.* *Ochã* *Vall.*

84.& quæst.27. quam dicit probabilem Scotus in 4.d.12. quæst.4.¶. Quantum ad istam opinionem: & colligitur ex Aristotele 7. Physic. tex.15. Explicatur sic, nam in quacunque re sunt pori pleni aliquo corpore, & ratione istorum partes corporis distant inter se, & tantò magis, quantò pori isti sunt plures & maiores: condẽsatio ergo fit per hoc,¶ partes illæ, quæ ratione pororum distabant, approximãtur per exclusionẽ corporis latentis in poris: rarefactio autem per inclusionẽ corporis de nouo aduenientis in illis poris, ratione cuius partes rei magis distant. Hæc sententia probatur: nam in rarefactione non acquiritur quãtitas de nouo, vt infrà dicemus: ergo eadem quantitas cũ re quanta extenditur ad nouum locum. Nec alio modo potest intelligi rarefactio. Quod patet, nam rarefieri aliquam rem, est acquirere maiorem locum, quàm antea: atq; adeò, quod aliquæ partes acquirãt locum de nouo: hoc enim non potest intelligi, nisi per motum localem: & vltra illum nõ potest quidquam aliud fingi, quod interueniat in rarefactione: ergo.

Prima conclusio. Rarefactio fit sine acquisitione quantitatis de nouo. Ita Diuus Thomas 1.2.q.52.a.2. ad primũ, & 2.2.q.24.a.1. & hic. lect. 14. Cap. in 2.d.18.q.1.conc.4. Durãd. in 1.d.17.q.7.n.22. Niphus hic, commento 89. Caiet. 2.2.q.24.a.5. Sonci. 8. Metaph.q.27. Sotus cap. de Quãtitate: & est sententia Aristotelis 4. Physic.tex.55. Probatur primo: Per rarefactionem non adquiritur substantia de nouo: ergo nec quantitas de nouo. Antecedens ab omnibus conceditur, & patet: nam per solam compressionẽ vtris nõ tã citò vna substãtia produceretur, & alia corrumperetur, & cum rarefit cera, nõ est agens, quod possit tũc partes illius producere: ergo, &c. Consequẽtia autem probatur, nam quantitas est passio substantię corporeæ: ergo non potest produci de nouo quantitas, quin de nouo producatur substantia corporea, vel materia: passio enim sequitur mẽsuram, & gradum essentiæ, ex qua profluit.

1.Cõ. S.Th. Capr. Dur. Nip. Caie. Sonc. Sotus Aris.

Secũdo, Quantitas est accidẽs, & non intensibile: ergo non potest produci de nouo, quin producatur subiectum de nouo. Patet consequentia. Nam vel quantitas aduenies recipitur in eisdem partibus iam habentibus quantitatẽ, vel in alijs: non in alijs, quia non producẽtur aliæ de nouo, nec ex præexistentibus aliqua carebat quantitate: si in habentibus quantitatem: ergo iam duo accidentia eiusdẽ speciei sunt in eodem subiecto, non constituẽtia per se vnum: quantitas enim (vt infra dicemus) non potest intendi, atque adeo non possunt plures partes illius esse in eodẽ subiecto: & si essent, non videtur, quomodò possent illud efficere magis extensum in ordine ad locum: secunda enim quantitas aduenies est eiusdem rationis cum prima: sed prima non extẽdit nisi pedaliter: ergo nec secũda. Quod si dicas, resultare duas pedalitates ex ambabus: ergo iã nõ sunt in eodem subiecto: sed prima pedalitas quantitatis in vna pedalitate

Sec

tate ſubſtantiæ,& ſecũda in aliã:ergo aduenientе de nouo ſecunda pedalitate quantitatis, aduenit etiam ſecunda pedalitas ſubſtantiæ, aliàs eſſent duæ pedalitates ſubſtantiæ ſub vna pedalitate quãtitatis,quod implicat, quia non eſt ſubſtantia quanta niſi per quantitatem: ergo non eſt maior, quam ſit illa quãtitas,qua affecta eſt.

quar. Quarto,in condenſatione nõ perit aliquid ſubſtantiæ, aut materiæ: ergo nec quantitas.Patet conſequẽtia,nam quantitas eſt à materia inſeparabilis.Item, nã ſuppono bipedale per condenſationẽ fieri pedale,ſi amittitur vna pedalitas quãtitatis:ergo ſubſtantia, quæ erat ſub illa,refugit ad aliam partem quantitatis: ergo iam pedalitas quãtitatis informat duas pedalitates ſubſtãtiæ,& ita accidens tranſiret de ſubiecto in ſubiectũ, informando ſubiectũ, quod antea non informabat. Cõfirmatur,nam ſequitur, corruptionem eſſe per ſe intentam, cùm pereat aliquid quantitatis ſine productione alterius.

quin. Quinto, quia adhuc manet inconueniens illud de partium penetratione. Nam ſi eadem ſubſtantia poteſt occupare maiorem, & minorem locum:ergo ſi occupat maiorẽ, partes aliquæ ſunt in diſtinctis locis partialibus, quæ antea erant in eodem, cùm res illa erat in minori loco:ergo illæ partes penetratiuè ſe habent:Dices, id non eſſe inconueniens in partibus ſubſtantiæ ſecundùm ſe, ſecus in partibus quantitatis.Sed contra,nã in corpore, quod rarefit, nulla eſt pars materiæ, cui non inhæreat pars quantitatis diſtincta ab alia: ergo ſi partes materiæ penetratiuè ſe habent, etiã partes quantitatis.Niſi dicas, eandem partem quantitatis inhærere duabus partibus materiæ,quod inintelligibile eſt.¶ Tandem, quia nõ poteſt aſsignari agens, quod in rarefactione producat de nouo quantitatem, vel in condenſatione corrumpat illam,ſine eo, quod attingat ad ſubiectum:quantitas enim non habet contrarium,nec ex defectu conſeruantis perit:ergo.Item, nã ſi hoc fieret per additionem quantitatis, fieret additio ad vnam partem, & reliquę partes manerẽt immutatę: at videmus cęteras partes mutatas, & aliter diſpoſitas:ergo.Item, nam dum hoſtia conſecrata rarefit, non aduenit quantitas de nouo: nam ſi aduenit:ergo vel ibi eſt Chriſtus,& hoc non: quia non eſt tranſubſtantiata talis pars:vel non eſt Chriſtus, & tunc ſequitur, in hoſtia diſtinguendam eſſe partem, in qua ſit Chriſtus,& aliam, in qua non ſit: videtur autem maximum inconueniens,de facto ſæpe id euenire.

Soln. occurritur.

Cõcluſio 2.Rarefactio principaliter nõ conſiſtit in motu locali. In hoc conueniunt authores 1. concl. *Cõ. 2.*

Probatur primò, Maior occupatio loci nõ ſequitur ex eo, quod partes ſint rarefactæ: ſicut in augmẽtatione,ex eo ꝙ partes ſint auctę:ergo ſicut augmentatio per ſe primo non tẽdit ad maiorẽ locũ,ſed ad id,quo maiorẽ locũ res locata cõſequitur: ita,&c.Cõfirmatur,nã per diuinam potẽtiã poſſet corpꝰ rarefactũ occupare minorẽ locũ,ſcilicet per pene *Pr. 1.*

rationẽ scilicet, vt de facto sanguis Christi in Eucharistia est rarior quã ossa, & tamen non occupat maiorẽ locum: ergo non consistit raritas in occupatione maioris loci.

Secundo, nam quando aer rarefit, vel condensatur, nõ potest intelligi, quod id fiat solùm per motum localẽ: ergo. Antecedens probatur, nam si mouetur localiter: ergo desert priorem locum, vel admittit in poris aliud corpus: sed vtrumq; est falsum, vt patet in aere, qui nõ admittit in se aliud corpus. Respon-
Vall. det Vallesius suprà, quod intra poros aeris includitur ignis, & per illius exclusionem fit condensatio, & per admixtionem rarefactio. Sed contra: nam si ignis esset intrà aerẽ, causaret aliquem splendorem, sicut causat in ferro, & semper esset ignis extra suum locum naturalem, & aer extra suum statum naturalem, quia corrumperetur ab igne. Item, ipse ignis potest rarefieri, & condẽsari (vt experientia constat) & tamẽ non per exclusionem, vel inclusionem alicuius corporis: sic enim esset processus in infinitum, nisi fortè admittatur circulus, quòd aer etiam est intrà ignem, quod est planè falsum, nam statim corrumperetur ab illo: ergo. Item, nam elementa sumpta in simplicitate sua, vnũ est densius, vel rarius alio: ibi autẽ
Conf. non est permistio: ergo. Confirmatur, nam in cœlis partes quædã sunt densiores alijs, vt patet de ijs, quæ melius lucent, & tamen ibi non sunt pori, nec inclusio corporum: ergo.

Tert. Tertiò, nam ex illa sententia sequitur, quod vnum corpus per se sumptum non posset occupare maiorem, vel minorem locum, sed sem per ęqualem: hoc autem est contra multas experiẽtias: nam si aqua intrà vas aliquod clausa congeletur, vas frangitur, ne detur vacuum: ergo totum illud, quod intus erat inclusum, occupat minorem locum propter condensationem, nam aliquid spatij manet vacuum, quod vt repleatur alio corpore, frangitur vas: è contrario autem, cùm aqua rarefit per calefactionẽ, occupat maiorem locum. Dices, id fieri per in
Solu. occurritur. clusionem aeris in poris aquæ. Sed contrà, nam oppositum constat in quo, quod, cùm calefit, frangitur sæpe, non alia ratione, nisi quia dilatantur interiora: & tamen ibi non est inclusio aeris, cùm corpus sit vndique clausum: ergo. Tandem, nam aliàs raritas, & densitas non pertinerent intrinsece ad statum naturalẽ rei, v.g. ignis nõ esset ex natura sua rarus, nec terra densa: sed per accidens, ex inclusione corporis, & ossa non alia ratione differrent à carne, nisi quia in illis sunt plura corpora inclusa, quàm in carne.

Ad-uertẽda.

Tertia conclusio, Raritas, & dẽsitas (formaliter loquẽdo) sunt qualitates: atque adeò rarefactio non est aliud, quàm motus ad talẽ qualitatem. In hac conueniunt authores primę conclusionis, & aliqui etiam primæ opinionis, vt Niphus, *Nip.* & Toletus suprà, qui non loquuntur consequenter: sed etiam est ex- *Tole.* pressa sententia Aristotelis 7. Phy- *Arist.* sic. tex. 15. Præterea, Rarefactio per se primò non tendit ad quantitatẽ, nec

Tert.

nec ad vbi: ergo ad qualitatem. Antecedēs quoad primā partem probatū est in secunda conclusione: nā per talem actionem nō acquiritur quantitas. Quoad alteram verò partem etiam est probatum in secunda conclusione: licèt enim corpus calefactū occupet maiorem locū, tamen illa occupatio consequitur ex nouo modo extensionis partiū, quam res per rarefactionem acquirit: & ista est raritas: & inde consequitur maior occupatio loci: sicut augmentatio est per se primò ad quātitatem, licèt inde resultet, corpus auctum occupare maiorem locum: ergo.

Sec. Secundò, ex raritate prouenit leuitas, ex dēsitate, grauitas: sed istæ sunt qualitates: ergo & illæ. Cōsequentia patet: quia qualitas ex qualitate oritur, non ex quantitate. Antecedens autem patet experientiā, & id docet Aristoteles 4. Physic. tex. 85. & 8. Physic. tex. 15.

Conf. Confirmatur, Raritas, & densitas sunt dispositiones subiecti: sed dispositio est qualitas: ergo & raritas: ergo est modus rei quātæ, sicut figura: nec est consistens in maiori vel minori intensione quantitatis, *Capr.* vt putauit Capreolus suprà; nam quantitas non est intensibilis: nec etiam consistit in maiori occupatione loci de facto, vt diximus de sāguine Christi in Eucharistia, qui raritatē habet, & tamen non occupat locum, quia nō relinquitur suę naturæ: imò nec consistit in hoc, q̄ sit potētia ad occupandum maiorem locum: nam cum quantitas de se, & naturaliter extendat substantiam in ordine ad locum, est de se potentia ad occupandum locū. Est itaq; raritas formaliter dispositio taliter disponens partes quantitatis, vt eadem omnino quātitas possit occupare maiorem locum, quā alia æqualis quantitas, non habens talem dispositionē: & quia hæc dispositio est modus quantitatis, & in ea interuenit quędam positio partium, ideo aliquando reducitur ad quantitatem, vt fecit Aristoteles *Arist.* cap. de qualitate, & Diuus Thomas *Diu.* 2. de Generatione, lect. 2. & ideo *Tho.* Sotus 5. Physic. quæstione vltima, *Sotus* dicit rarefactionem contineri sub augmētatione. Sed licèt raritas reductiuè pertineat ad quantitatem, tanquam modus illius, sicut etiam figura: tamen, sicut figura directè pertinet ad qualitatem, ita raritas, & densitas.

Quarta conclusio. Raritas non *4. Cō* distinguitur realiter à quantitate, *clus.* sed tantùm formaliter. Probatur, Omnis qualitas distincta realiter ab aliquo subiecto, potest ab illo separata conseruari per diuinam potentiam: sed implicat raritatem separatam à quantitate conseruari: ergo. Maior patet ex propria vi distinctionis realis, & etiā inductione. Minor etiam probatur, nam implicat esse occupationem maioris loci, quod præstat raritas, quin sit occupatio loci, quod præstat quantitas: ergo implicat esse raritatē sine quantitate.

Secundo, effectus formalis rari *Sec.* tatis est disponere partes, vt occupent maiorem locum: sed hoc non est alia res ab ipsis partibus occu-

pãtibus in ioré locum: ergo. Minor probatur: nã, partes esse sic dispositas, est, q; vna occupet hunc locũ, & alia alium: sicut, partes esse taliter figuratas, vel situatas: sed figura, & situs nõ distinguũtur realiter à quãtitate: ergo nec raritas: includit enim situs, & figura talem partium extẽsionem in ordine ad locum: ergo sicut hæc non distinguitur realiter, ita, &c.

Nota. Tandem hoc probat argumentum tertium, & sextum, quæ facta sunt pro prima opinione: si enim Deus separaret raritatẽ, adhuc res maneret tam extensa in ordine ad locum, &c. Item, si esset qualitas distincta, non tamen formaliter produceretur, & corrũperetur: videm⁹ enim per solum contactũ digiti rẽ aliquã rarefieri, vel condensari: imo & partes aeris continuo semper rarefiunt, & cõdensantur propter motum nostrum: ergo cùm sit modus tantùm, dicemus, quãdo corpus mouetur, per suam propulsionem resultare densitatem in aere illo autẽ recedente, aer ipse, sicut naturaliter restituit se ad suum locum naturalem, ita & ad suam naturalem raritatem: & hoc videtur intẽdere Aristoteles capite de qualitate, tex. 10. vbi ait, rarum vero, & spissum, &c. non esse qualia, sed solùm habere positionem partium, id est, non dicere qualitatem realiter distinctã, sed tantùm modũ, secundùm quẽ partes taliter sunt positæ: & Diuus Thomas 2. de Generat. lect. 14. ait: Rarum autem & densum nõ sunt qualitates physicæ, sed positio partium materiæ secundùm propinquum in denso, & secundùm remotum in raro: & forsè hoc tãtùm intendit Aristoteles 4. Physicorum, cõment. 88. dicens, raritatem pertinere ad figuram: non quia formaliter sit figura, sed quia sicut figura est quædam positio, & non distinguitur, saltẽ realiter à quantitate, ita, &c. Sed contra: Ex raritate, & densitate prouenitur grauitas, & leuitas, mollities, & duricies (vt diximus ex Aristotele, conclusione 3.) sed grauitas distinguitur realiter a quantitate, & sic de alijs: ergo & raritas. Minor probatur, nam grauitas est principium actionis intrinsecum, mouens rem quantam: ergo distinguitur ab illa. Respõdeo, quod grauitas, & leuitas sunt qualitates distinctæ, pertinentes ad secũdam speciem, scilicet potentiam, vel impotentiam. Vnde, sicut aliæ potentiæ distinguuntur realiter, ita & istæ: nec verum est absolutè, quòd ex raritate sequitur leuitas: nam ex eo q; aliquid rarefiat præcisè, non est leuius, quàm antea: si enim retinet eandem quantitatem, retinet communiter idem pondus.

Arij. *Dia. Tho.* *Aue.* *Obie.* *Resp.*

Itẽ, in cœlo est raritas & densitas: non tamen grauitas, & leuitas, & vinum rarum est, & graue: nubes autem aliquando densæ, & leues: sed dicitur sequi ex leuitate, tanquam ex propria dispositione, quia quò res rariores, eò magis sunt dispositæ vt sint leues: vnde autem consequatur aliæ qualitates, mollities & duricies, &c. dicemus infra, libr. 2. q. 1.

Quinta conclusio, Raritas, & densitas non ita propriè pertinent ad tertiã speciem qualitatis, sicut ad pri- *5. Cõ.*

ad primã. Prima pars probatur, nã qualitates tertiæ ſpeciei omnes, quæ diſtinguuntur realiter à ſubiecto, habent contrarium, ſunt intenſibiles, & ſequũtur ex aliqua immutatione ſubiecti: ſed hæc omnia nõ reperiuntur in ijs: ergo. Minór probatur, quia non diſtinguuntur realiter (vt dictum eſt in præcedẽti cõcluſione) & inde etiam ſequuntur omnes aliæ proprietates. Si enim non diſtinguũtur realiter, ſunt ergo tãtùm modi quidam rei: ſed inter modos non eſt contrarietas, nec intenſio, vt patet in figura, ſanitate, &c ergo. Sed ſpecialiter probatur: nam iſtæ qualitates reperiũtur in cœlo propriè, & formaliter: ergo non habent contrarium, inde enim probabamus cœlum non eſſe corruptibile, quia non eſt capax qualitatum corruptibilium, id eſt, habẽtium contraria. Item, nã contraria poſſũt eſſe ſimul in eodẽ ſubiecto, ſecũdùm aliquem gradum: at raritas, & denſitas non ſe habẽt iſto modo, ſed ſicut dux figuræ incõpoſſibiles: & iſta eſt expreſſa ſentẽtia Ariſtotelis, qui 2. de Generatione, tex. 10. enumerans omnes qualitates cõtrarias, ſcilicet molle, & durũ, &c. non enumerat rarum, & dẽſum, de quo nos ibi. Item raritas nõ poteſt intendi: non enim poſſumus intelligere, eandem partem ſubiecti magis actuari ab iſta qualitate, ſicut à calore: ergo. Præterea, nõ ſequitur ex aliqua immutatione, ſed ſæpe ex ſolo motu locali: vt quandocunque corpus mouetur per aerẽ, aer tunc denſatur, & ſtatim rarefit: at ibi nõ interuenit immutatio, aliàs deberet ſemper frigefieri ante condenſationem, & calefieri ante rarefactionem: ergo. Dixi autem (non ita propriè) nam aliquo modo pertinet ad illam, in quantum ad raritatem eſt per ſe motus: cùm enim corpus mobile iam pertranſit, aer mouetur ad locum, quem occupabat corpus, non intendendo primo & per ſe locum (quia tam naturalis erat vnus, ſicut alius) ſed intendo raritatem debitam ſuo naturali ſtatui, ex qua ſequitur talis locus: & ideo Ariſtoteles videtur eam enumerare inter alterationes in 3. Phyſ. tex. 15. & Diuus Thomas 1. de Generatione, tex. 33. ſed propriè, & & per ſe pertinet ad primam ſpeciem, ſicut ſanitas, & pulchritudo, quæ etiam non diſtinguuntur realiter à re, cuius ſunt modi. Ita Sotus cap. de Quantitate, quæſt. 1. ad 5. raritas enim eſt optima diſpoſitio ignis & aeris: denſitas vero aquæ & terræ.

Specialis probatio. *Ariſ.* *Nota*

Ad ſecundum iam diximus in tertia concluſione, effectum quantitatis formalẽ eſſe, extẽdere ſubſtantiam ſecundùm ſe, ita vt ex vi illius poſsit eſſe extenſa in ordine ad locum: effectus autem raritatis eſt taliter diſponere partes, vt occupent maiorem locum, quàm ratione ſolius quantitatis poſſent occupare. Itaq; licèt occupatio loci oriatur neceſſario ex quantitate, maior tamẽ occupatio poteſt etiam aliũde oriri, ſcilicet ex raritate: imo ſi Deus ponat idem corpus in duob⁹ locis, occupat maius ſpatiũ, & tñ non per maiorẽ quãtitatẽ, vt ſupra diximus. Similo autem hoc eſt, ei q⁹

Ad.

infra dicemus de actiuitate, quantũ ad modum, scilicet quantum ad velocitatem; quæ necessario sequitur ex intensione qualitatis: ita vt quò maior fit intẽsio, eo maior sit actiuitas: potest tamen hæc actiuitas etiam ex alio capite oriri, scilicet, ex multitudine formæ: & ita quo maior est multitudo, eò maior est actiuitas illa. Eodem etiam modo occupatio loci sequitur ex quantitate: & ita, quò maior est quantitas, eò maior est occupatio loci: & etiam ex raritate, & ita propter raritatẽ potest res æqualis in quantitate occupare maiorem locum: sicut propter multitudinem formæ potest res æqualis in intensione habere maiorẽ actiuitatem quoad modum: imo & forma, quæ excedit in intensione, maiorem habet aliquãdo actiuitatem quoad modum, quàm forma ipsam in intensione excedens, hocque propter multitudinem formæ: sicut res excedẽs in raritate, potest habere maiorem occupationem loci, quàm alia excedens in quantitate: sed sicut excessus, qui prouenit ratione multitudinis, non est in entitate, vel intensione qualitatis, ita vt habeat plus de qualitate, sed in modo accidentali illius: eodem modo excessus, qui prouenit à raritate, nõ est in entitate & extẽsione substantiali quantitatis, ita vt habeat plus de quantitate, sed in modo accidentali illius, qui nõ potest explicari, nisi per extensionẽ. Vnde, cùm inquit Aristoteles: Rarũ est, quod parum materiæ sub multa cõtinet quantitate, intelligitur, id est, sub multa extẽsione accidentali in ordine ad locũ: & ita 4. Phys. tex. 84. ait per condensationẽ transire materiam ex minori in maiorẽ quantitatem, id est, extẽsionem ad locũ, incipit enim esse in actu noua extẽsio in ordine ad locum, quæ antea erat in potẽtia. Ad aliud, quod obijcitur, Deum non posse supplere effectum formalem raritatis sine quantitate, concedo antecedẽs: nec inde sequitur, esse effectum primarium quantitatis: sicut implicat, ꝙ Deus faciat figuratum sine quantitate, non tamen est effectus primarius illius: sed quia sicut necessariò vna forma supponit aliam, ita effectus formalis vnius formæ supponit effectũ formale alterius: nihilominus tamen potest facere figuram & raritatem de nouo sine quantitate de nouo.

Arist.

Ad obie.

Ad secundum patet ex concl. 3. & ex prædicta solut. primi: id autẽ, quod additur, probat optimè nostram concl. 4. non posse (scilicet) separari raritatem à subiecto, à quo tantùm dependet, vt ne fortè per intellectum possit omnino præscindi, sicut nec figura: aliàs enim præcisa figura per intellectum à cœlo, vel manet rotundum, vel quadratum, &c. Quòd si dicas manere sine vlla figura, sed tamen cum extensione indeterminata, idem potest dici in præsenti, & ex hoc similiter patet etiam ad confirmationem.

Ad 2.

Ad tertium negatur consequẽtia: variari enim potest figura, non variata quantitate, cùm tamen sit eius modus intrinsecus, sicut raritas. Item variari potest de potentia Dei suppositalitas, nõ variata substantia

Ad 3.

ſtantia rei: de exiſtentia autem eſt ſpecialis ratio, quia eſt de conceptu ipſius entitatis, vt eſt extra cauſas.

Arg. Et cùm arguis: Non poteſt eſſe occupatio loci ſine quantitate: ergo nec maior occupatio ſine maiori quantitate. Reſpondeo, non eſſe bonam conſequentiam; Sicut ſe habet ſimpliciter ad ſimpliciter: ita magis ad magis, niſi ſeruetur eadem proportio, qualis hic non ſeruatur. Nã (vt ſupra diximus ad primũ) ſi qualitas habet intenſionem, habet actiuitatem (loquimur autem hic de qualitate actiua) non tamẽ ſequitur: Habet maiorem actiuitatem: ergo maiorem intẽſionem: quia maior actiuitas, & poteſt eſſe quoad intenſionem, & intrinſecam perfectionem qualitatis: & iſto modo bene ſequitur: eſt magis de actiuitate, ergo & de intenſione: & poteſt etiam eſſe quoad modum accidentalem: & ita non ſequitur: Eſt magis actiua: ergo magis intenſa. Eodem modo maior occupatio loci poteſt eſſe per intrinſecam additionem ipſius quantitatis: & iſto modo bene ſequitur: ſed tamen, quia poteſt eſſe maior occupatio per modum accidẽtalem raritatis, ideò abſolutè non ſequitur.

Reſ.

ad 4. Ad quartũ negatur antecedens. Et ad probationẽ reſpondeo, ſi ſint hic duo pedalia contigua, & æqualiter denſa, & vnum illorum per rarefactionem fiat bipedale: tunc, in prima pedalitate manẽt omnes partes, quę antea erant, atq; adeo licèt in ordine ad locũ nõ videãtur eſſe tot partes, ac in alio pedali rarefacto, quia partes vnius dimidiæ nõ eſt ęqualis pars dimidia alterius, hoc tñ ideo eſt, quia vnũ habet partes per rarefactionẽ ita diſpoſitas, aliud verò ita per condenſationem cõpreſſas, vt licèt ſecũdum ſe ſint æquales partes, tamen in ordine ad locũ ſint duplò plures in vno, quam in alio: quomodo autem id poſsit fieri, ſine eo, quod in pedali denſo ſint formæ penetratiuè, vel ſine eo, quòd in alio raro ſint partes diſtinctę per interpoſitionem alterius corporis, vel vacui, maximam habet difficultatẽ, adeò vt Buridanus ſuprà admittat per condenſationem partes ſubſtãtialiter penetrari: ſed id non eſt cõcedendum, cùm inter maxima miracula Chriſti enumeretur, penetraſſe in Natiuitate clauſtrum Virginis, & cœlos in aſcenſione. Item, num aliud eſt, partes rei cõdenſari, aliud penetrari: poſſet enim Deus penetrare ſine condenſatione, vt patet in ſanguine Chriſti in Euchariſtia. Vnde penetratio non eſt, niſi quando duæ res manentes ſub eadẽ extenſione, nulla facta mutatione intrinſeca quantitatum, occupant eundem locum: at quando per mutationem ſuę quantitatis, quantum ad modum extendendi ſubſtantiã, occupant eundem locum, non eſt penetratio, quia manet eadẽ quantitas. ¶ Ad confirmationem reſpondeo, ex eiſdem partibus diuerſimodè diſpoſitis poſſe reſultare diuerſam figuram: maius autẽ vel æquale poteſt diſtingui iuxta dicta. Vno enim modo prouenit ex ſola quantitate: alio modo etiam ex diſpoſitione. ¶ Ex his, & prædictis concluſionibus patet ad 5. & ad 6. argumẽtum, quanuis libenter fatear maxi-

Buri.

Ad conf.

mè placere id, quod ait Astudillo 1. de generatione, quæst. 28. adhuc esse ignotum conuenientem modum rarefactionis, & condẽsationis. Quare hæc dicta sint probabiliter. Alia via posset satis fieri quæstioni: sed quia pendet ex alia, vtrum (scilicet) quælibet res habeat de se suam extensionem, de quo in Metaphysica, ideò supersedendum erit, quanuis hoc etiã partim dictum sit à nobis cap. de Quantitate in Logica.

Ex quibus iam constat, quid sit respondendum quæstioni propositæ: an (scilicet) possit fieri rarefactio & condensatio sine vacuo. Respondeo quidem fieri posse absque dubio, siue sit rarefactio ꝓpria, siue impropria. Nã si sit impropria, solùm fit per expulsionem, aut introductionem corporis subtilioris, quod constat fieri sine vacuo. Si autem sit propria, fit per solam productionẽ qualitatis raritatis, aut densitatis: sicut calefactio fit per solam productionem caloris in subiecto.

QVAESTIO III.

PRIMA PARS.

De naturalis entis motus mẽsura, quæ est tempus.

SEquitur, agamus de tẽpore, quod est mensura durationis motus, omniumque rerum, quæ motui subijciũtur, post quam de loco & vacuo disputatum est. Tres autẽ sũt durationes & mẽsuræ rerum (vt articulo 8. huius dicetur) tempus (scilicet) æternitas, & æuum, de quibus in hac disputatione agendum est, sed de tempore abundè, de vt de per se intẽto à Physico: de æuo autem, & æternitate, imò & de tempore discreto Angelorum, paucis agendum erit: eorum enim disputatio partim à Metaphysico, partim verò, ac multò magis à Theologo petenda est: de quibus la Zume tè, & quidẽ optimè, Magist. Zumel 2. tomo, quæst. 50. super 1. p. De tempore igitur præcipuè, & primò agitur in hac 1. parte quæstionis secundum se (nam in secunda comparabimus illud ad alias durationes) de quo septem sunt examinanda, eodẽ ordine seruato, sicut fecimus suprà primo libro, agentes de materia prima, & lib. 2. huius, dum de naturæ quidditate ageremus.

Primo, si tempus distinguatur à motu & quomodo.

Secũdò, si tempus sit ens reale.

Tertiò, si definitio temporis data hoc libro ab Aristotele, scilicet, mensura motus secundum prius, & posterius, sit exacta.

Quarto, quid sit illud, quod tempus metitur, & cuius est mensura.

Quinto, si in toto tempore sit idem instans, vel momentum.

Sextò, si tempus pendeat ex animo numerante prius, & posterius motus, & quomodo.

Septimò, & vltimò, si tantùm sit vnum numero, & in quo primo sit.

(2.)

AR-

ARTICVLVS I.

Vtrùm tempus distinguatur à motu, & quomodo.

DE existentia temporis non necessarium duxi quæstionem proponere, vtrùm (scilicet) tempus sit: quia omnibus est manifestum, tẽpus esse, nec vllus est, qui de hac re dubitet: sed quoniam esse cuiusque rei consistit in hoc, quod sit distinctum à quolibet alio, ideo meritò de distinctione temporis ab alijs rebus primo loco agitur: sed nõ potest esse dubium aliquod de distinctione temporis ab alijs permanentibus, cùm ipsum sit successiuum: sed solùm est difficultas de distinctione temporis à motu, qui etiam est successiuus.

Sent. Nominalium Sunt autem de præsenti quæstione diuersæ opiniones Nominalium, atque Realium. Nominales enim nulla ratione putant distingui tẽpus à motu. At verò Reales aliqui (de quorum numero dicitur esse Ferrara) dicũt realiter distingui tempus, & motum.

Conc. Sed in hac re statuo primã conclusionem certissimam contra Nominales quosdam, quòd motus, & tempus aliqua ratione distinguuntur.

Pro. Probatur manifestè ab omnibus, quoniam diuersæ sunt species, passiones & proprietates temporis, atque motus: ergo distinguuntur ista duo. Nam motum dicimus esse tardum, vel velocem: tempus verò non propriè dicitur tardum, vel velox, sed potiùs dicitur longum, vel breue. Rursus, dicimus in motu esse tres species, alterationem, augmentationem, & lationem, cùm tamen *Conf.* istæ non sint species diuersæ tẽporis. Confirmatur, quia tempus est mensura motus, vt patebit inferiùs: sed mensura, & mẽsuratum aliqua ratione differunt: ergo &c.

Sed suppositio, quod distinguantur ista duo, tota controuersia est, an distinguantur realiter: an verò sola ratione. Ferrara enim (vt dixi) *Ferr. arg. 1* in eam sententiam inclinat, quòd distinguãtur realiter. Et probatur, quoniam Aristoteles, vt vidimus in textu, reprehendit eos, qui dicebant, motum cœli esse tempus: ergo sentit istas esse duas res. Secundò ratione, quoniam tempus solùm reperitur in cœlo: motus verò in his inferioribus: sed tempus, quod est in cœlo, non potest esse idem realiter cum motibus istis inferioribus: ergo, &c. Tertiò, inter mensuram, *Sec. Tert.* & mensuratum debet esse relatio realis, vt docet Arist. 5 Metaphysicę, cap. de Ad aliquid: sed motus mensuratur tẽpore: ergo inter motum, & tempus est relatio realis, ac per consequens distinguuntur realiter. Quarto, quoniam inter causam, & *Quar.* effectum debet esse realis distinctio, cùm nihil possit esse causa sui ipsius: sed motus, & tempus habent se vt causa, & effectus, quia tempus fluit ex principijs motus, sicut propria passio: ergo, &c.

Sed, his non obstantibus, statuitur conclusio 2. quod tempus, & motus non distinguuntur realiter: quã *Conc.* conclusionem tenent omnes fere expositores Aristotelis. Et probatur manife-

manifestè ex Aristot. qui ait, tempus esse numerum motus: sed numerus numeratus nō distinguitur realiter ab eo, q̃ numeratur, vt constat: ergo tempus, quod est numerus numeratus in motu, non distinguitur realiter à motu. Tū etiá, quia quæ distinguūtur realiter, separari possunt, saltem per potentiam Dei absolutā: sed impossibile est esse motum sine tẽpore, quod est prius & posterius motus (vt probabimus infrà) nec tempus sine motu, vt patet: ergo non distinguuntur realiter. Et confirmatur vltimò, quia quis dicet, duas esse successiones realiter distinctas in aliquo subiecto, quotiescunque illud mouetur ad aliquem terminū? nō enim sunt multiplicanda entia absque necessitate: sed nulla est necessitas, quæ nos cogat asserere, q̃ ista duo distinguantur realiter, sed omnia sufficienter saluantur cum distinctione rationis: ergo, &c.

Ad 1. Vnde ad argumenta respondetur. Ad primum dico, quod Aristoteles tantùm voluit, quòd tempus & motus distinguantur ratione ratiocinata, ita quod in sensu formali non verificentur istæ propositiones: Tempus est motus, vel è cõtra: & hoc modo procedit eius ratio, quia in cælo dicimus esse plures circulos, quanuis non realiter distinctos, & vnicum tantùm tempus: distinguuntur ergo aliquo modo.

Ad rationẽ 1. Ad primam rationem dico, q̃ tempus non tãtū est in primo mobili, sed in vnoquoque mobili est intrinseca duratio, quam dicimus tempus: & hæc duratio intrinseca dicitur esse idem realiter cum motu, in quo est: duratio verò extrinseca, quæ residet in cœlo, non est dubium, quin realiter distinguatur à motibus inferioribus, quibus est extrinseca, non tamẽ à motu cœli, cui est intrinseca.

Ad 2. Ad secundam rationem respõdetur, quod est duplex mensura in quantitate: altera intrinseca, altera vero extrinseca. Hęc extrinseca etiá est duplex: altera ex natura rei, altera vero ex hominum impositione: sicut duratio motus cœli est extrinseca mensura horũ inferiorum ex natura rei, quia natura sua habet, quòd sit magis certa, & vniformis: at vero vlna, qua mẽsuratur pannꝰ, est extrinseca mensura panni, quia non inhæret illi: nihilominùs tamẽ non habet ex natura sua, sed ex hominum impositione, mẽsurare. Mẽsura vero intrinseca dicitur illa, quæ est in ipso mensurato: & etiá est duplex: nam aliquod quantum mensurari dicimus intrinsecè, aut quia per suas partes integrales mẽsuratur, aut quia per aliquod accidens sibi inhærens. Primo modo solùm conuenit mensurari quantitáti, quia solùm illi conuenit habere partes: at vero secundo modo etiá dicimus substantiam mẽsurari intrinsecè per suam quantitatem. Vnde motus hoc secundo modo mẽsuratur tempore, tanquam accidenti intrinseco. Et ad argumẽtum respondeo, quòd est relatio realis inter quamcunque mensuram ex natura rei extrinsecam, & mẽsuratũ: inter mensuram vero intrinsecam nõ semper, vt patet: quia tota quãtitas

Ad conuertẽda. Ad arg.

titas, & eius partes non distinguuntur realiter, & ita in proposito, nec inter tempus & motum est relatio realis, quanuis tempus non sit pars motus, quia est accidens non distinctum realiter ab eo.

Ad 3. Ad tertium respondetur, quòd duplex est causa: altera secundùm rem, & propriè talis: altera verò secũdùm nostrũ modum intelligẽdi, sicut dictũ est sæpe alibi. Hoc enim modo in Deo dicimus, immutabilitatẽ esse causam æternitatis, quãuis secundùm rẽ non sit causa, quia in Deo nihil est causatum: & hoc secundo modo motus est causa tẽporis, scilicet, secundùm nostrũ modum intelligẽdi, quia essentia motus est principium tẽporis, tanquã propriæ passionis, quæ non differt ab eo realiter.

ARTICVLVS II.

Vtrùm tempus sit ens reale.

Sent. quorũdã. GAlenus & Auerroes commen. 131. quem refert Sanctus Thomas opusculo 44. de tempore, & Iand. q. 27. Ferr. 1. contra Gen. c. 15. & Sotus singularem tenẽt opinionẽ, qui existimant tempus pro materiali esse quoddam ens reale: at verò pro formali esse ens rationis: sicut dictũ est in prædicabilibus, ℔ gen⁹, & species sunt entia realia materialiter, & pro fundamento: entia tamen rationis pro formali.

Conf. Arist. Potest autem confirmari hæc sententia primo ex Aristotele, qui hoc loco, c. 14. dicit, numerum pendere ab intellectu: taliter quòd si non esset intellectus, non esset numerus quidam partium motus: ergo tempus non habet esse nisi per intellectum, ac per consequens est ens rationis.

Secundo, quia partes temporis nõ sũt entia realia: ergo nec ipsum tempus. Antecedẽs probo, quia præteritum nihil est à parte rei, sed solùm in intellectu, similiter futurũ nihil est, nisi per intellectum, præsens verò, quod est à parte rei, solũ est instans indiuisibile, quod nõ est tempus: ergo sequitur, quod nullo modo tempus est ens reale. *Sec.*

Tertio probatur, quia si tempus est ens reale, cũ illud sit mensura generabilium, & corruptibilium, deberet similiter generari, & corrumpi: sed tempus nequit generari, & corrumpi: ergo. Probatur Minor, quia vel in instanti, vel in alio tempore: sed vtroque modo dabitur processus in infinitum, quia dabitur aliud tempus, quo generetur, vel corrumpatur hoc tẽpus: ergo, &c. *Tert.*

Sed, his non obstantibus, opposita sententia est tenenda, nimirum quòd tẽpus sit ens reale. Ita tenet Sanctus Thomas opusculo citato, & hic Simplicius & Albertus cap. 5. Ethic. 10. Philopon. tex. 88. Hęc conclusio probatur ex communi modo loquendi, & concipiendi. Qui enim de tempore, & eius partibus loquuntur, loquũtur de ijs, tanquã de entibus realibus, diuidentes tẽpus in dies, & in mẽses, & annos, imò videtur iste modus loquendi communis ex sacra Scriptura colligi: nam Genes. 1. dicitur, Deũ fecisse lumi- *Conc.* *S. Th.* *Sim.* *Alb.* *Phil.*

luminaria in firmamento cœli, vt diuiderent diem à nocte, & essent etiam in signa & tempora. Ex quo etiam sequitur, quòd tempus (absolutè loquendo) attribuatur corporibus cœlestibus, ac per consequẽs non sit ens rationis.

Pro. Sed ratione sic argumentor. Si tempus formaliter est ens rationis: ergo nõ pertinet ad genus aliquod vel speciem entis realis: sicut & secundæ intentiones, quamuis fundamentaliter sint in rebus, formaliter sumptæ non sunt in aliquo prædicamento, quia formaliter sunt entia rationis, & vnumquodque ponitur in prædicamento secundum suam formam: sed sic est, quod tempus ab Aristotele in prædicamento quantitatis in 5. Metaphysicæ, quãuis non numeretur inter quãta per se, numeratur tamen inter quanta per accidens, scilicet, per aliud, quę

Sec. non verificantur de ente rationis: ergo, &c. Secundò, quia tempus est passio motus (vt dicemus quæstione sequenti) sed ante operationem intellectus est formaliter motus: ergo & tempus. Cõfirmatur, quia, secluso omni intellectu, orbis Lunę

Conf. mouetur, & prius vna pars attingit ad Orientem, quam alia: sed nõ potest esse, nec intelligi illud prius &

Conf. 2. posterius motus, nisi quod sit tempus: ergo, &c. Vltimo confirmatur hæc nostra sententia, quia, secluso omni operatione intellectus, dicimus vnam rem esse diuturniorem alia: ergo sequitur, quòd tempus, à quo denominatur res diuturna, est ens reale. ¶ Ex quibus constat refutatio alterius sententiæ, quæ parũ videtur differre à sententia Soti, quã tenet Canterus in Logica cap. de Quantitate, & Soncinas 5. Metaphysicæ q. 24. quod tempus sit ens reale, habẽs complementum ab intellectu. Vel enim intelligũt isti, q. sit formaliter in intellectu, & fundamẽtaliter in rebus: & hæc est sententia Soti tam refutata. Vel intelligunt, quòd ratio formalis temporis ex vtroque conflatur: scilicet, ex eo, quod est à parte rei, & ex eo, quod est in intellectu: & sic faciunt tempus aggregatum aliquod ex ente reali, & ente rationis, quod est magis inintelligibile.

Cant. *Sonc.*

Sed arguunt isti, quoniam tempus est prius, & posterius motus: sed in motu non est prius, & posterius, nisi per intellectum: quia motus est de genere continuorum, & in cõtinuis partes non sunt distinctæ actu, nisi per intellectũ: ergo. Respõdeo, quòd aliud est esse prius, & posterius in motu: aliud est, quod ista duo sint distincta: sicut aliud est, esse duas medietates in linea: aliud verò est, esse distinctas. Primũ enim cõuenit à parte rei, nullo intellectu considerante. Secundum vero non nisi per actualem considerationem intellectus. Quoniam ergo ad rationem temporis non est necessarium, esse actu distinctas illas partes temporis, quarũ vna est prior, alia posterior: sed sufficit, quòd sit ipsum prius, & posterius, & hoc reperitur, secluso omni operatione intellectus, ideo dicendum est, tempus esse aliquid reale.

Obiect. *Solu.*

Vnde ad primum argumentũ respondet Vallesius, q. propositio

Addi.

Arist.

Arist, est vera: Si non est possibilis intellectus, nõ est possibilis numer⁹, loquendo de intellectu diuino, à quo omnes res dependent, tanquã à prima causa. Vnde secũdùm hoc non magis pendet ab intellectu tẽpus, quam quælibet res mũdi, quia iam certum est, ℘ nihil esset, si non esset intellectus diuinus, & gubernans. ¶ Sed quoniam Arist. aliquid peculiare videtur tribuere tempori, quod nõ tribuit alijs rebus, quãtum ad hoc; ideò notandũ, ℘ sicut alius est color, & alia ratio visibilis, quæ requiritur in colore (nã hęc secunda ratio dimanat à prima) sic etiam alia est ratio quantitatis, quę est numerus: & alia est ratio huius, quod est, numerum numerabilem esse. Nam hoc secundum dimanat à primo: ex quo fit, ℘ sicut color dicit ordinem ad visum, prout visibilis est, sic etiam numerus, prout numerabilis est, dicit ordinem ad intellectum: & sicut, nullo existẽte visu, color diceretur esse propriè visibilis, vt docet Arist. in prædicamentis, c. de Ad aliquid (cuius ratio est, quia visibile non dicit ordinem ad visum actu existentem, sed possibilem) sic nullo existente intellectu, esset numerus: & ideò nõ dixit Aristoteles, si non esset intellectus, nõ esset numerus, sed si non esset possibilis intellectus, non esset possibilis numerus, intellige secundum quod numerabilis est. Ex hoc autẽ non licet colligere, quod numerus formaliter sit ens rationis, nec in quãtum numerabilis, quia formaliter habet esse, adhuc secluſa omni operatione intellectus, quanuis

Arist.

secũdũ hoc, quod numerabilis est, dicat ordinẽ ad intellectũ (vt diximus) sicut formaliter color est visibilis absque operatione visus, quãuis dicat ordinem ad visum.

Vnde decepti sunt, qui in hoc colligũt, tẽpus habere cõplemẽtũ prout in potentia: & in hoc, quod est, non habere esse nisi per operationẽ intellect⁹, cùm tamẽ ista duo distent plus, quàm cœlũ & terra, vt vidimus. Secundò decepti sunt, quia cũ in numero sit aliquod accidẽs, quod denominatione extrinseca de ipso prædicatur, scilicet numerari, & hoc accidens nõ sit seclusa operatione intellectus, colligũt ipsi numerũ non habere esse seclusa operatione intellect⁹: cùm tamẽ ratio & essentia numeri non consistat in hoc, quod est numerari. Sed de hoc dixi in Logica cap. de Quantitate, quod conueniat numero per accidens.

Aliquorũ error.

Ad secundum respondeo, quod est magnũ discrimen inter permanentia, & successiua: quod (scilicet) permanentia sunt simul secundùm omnes suas partes: successiua verò non ita: sed tantùm habent eorum partes esse in fluxu. Vnde dico, ℘ quanuis præteritũ iam modo non sit secundùm se totum, sed secundùm aliquod sui, scilicet, secundùm finem sui in instanti, vel in præsenti tempore: & similiter quanuis futurum nondum est secundùm se totũ, sed secundùm aliquod minimum, scilicet, secundum initium sui, tamen hoc sufficit ad hoc, vt dicatur tempus habere esse reale. Et quando obijcis, quod illud

Ad 2

Auto risſm tẽtia de tẽpore.

illud instans, in quo sunt præteritum, & futurum, est indiuisibile, & non est tempus: dico, quòd illud instans, si cõsideretur, prout est indiuisibile, non est tempus, sed continuatiuum, initiatiuum, vel terminatiuum illius: sed illud consideratum, vt fluẽs successiuè, habet esse diuisibile: sicut punctum, si est ductum per planum, est diuisibile, secundum longitudinem: & hoc sufficit, vt dicatur esse tempus reale, quia esse eius tantùm consistit in fluxu, sicut & motus. Vnde sicut motus est ens reale, ita & tempus.

Obie.

Solui tur.

Ex quo soluta manet altera dubitatio, & obiectio, quæ solet fieri contra hanc veritatem, quia (scilicet) id, quod fit, nondum est, sed tempus consistit semper in fieri, ergo nondum est. Respõdetur tamẽ, quod in successiuis idẽ est esse, ac fieri, vt patet in motu: & sic sentiẽdum est de tempore.

Ad vlt.

Ad vltimum argumentum respondetur, præsupponendo primò, quod tempus non propriè dicitur generari, vel corrumpi; sed incipere, vel desinere; sicut enim motus nõ fit, sed est, quo aliquid aliud fit; ita nec tempus, quod est passio motus, propriè dicitur fieri; nec ex eo quod incipiat, vel desinat tempus, sequitur processus in infinitũ, quia tempus incipit per vltimum nõ esse, & desinit per primum non esse, sicut motus: & si sit sermo de temporibus istis, quę intrinsecè reperiuntur in quolibet motu, possumꝰ dicere, quod illa duo instantia, quę sunt extrinsecè initiatiua, & terminatiua istorũ temporũ, sint instantia tẽporis primi mobilis; nec propterea dicendum esset, non esse instans aliquod reale, sed imaginarium. Similiter dico de termino, in quo est primũ non esse motus. Possumus tamẽ aliter dicere, quod sicut in quolibet motu dantur duo mutata esse, sic etiam in quolibet tempore duo instantia terminatiua extrinsecè, quorum alterum est vltimum non esse illius temporis, alterum vero primum; nõ esse.

Obie.

Sed vltimo obijciet aliquis cõtra nostram sententiam; Tempus est mensura motus: sed de ratione mensuræ est, quòd dicat relationẽ rationis ad intellectum, qui certificatur per illam: ergo tẽpus est ens rationis. Respondetur in primis, q̃ hoc argumentũ non magis probat de tempore, quod sit ens rationis, quàm de quacunque alia quantitate, cùm quælibet etiam alia quantitas sit mensura substantiæ, vel alterius quantitatis. Respondetur ergo pro omnibus (vt diximus in capite de Quantitate) quòd aliud est loqui de mensura formaliter, secundùm quod dicit quantitatem, connotando aliquam relationem rationis ad intellectum, qui certificatur de mensurato per illam: aliud vero est loqui de mẽsura materialiter: omnis ergo mensura formaliter, prout mensurat, cõnotat istam relationem rationis, tamen non est de essentia quãtitatis, quod sit mẽsura: & sic non est de essentia temporis, sed quod sit radix, vnde dimanat talis proprietas, scilicet, habere partes secundùm extensionẽ. Vnde fit, quod tempus secundùm

Solu.

Nota

suã

ſuam rationem eſt quãtitas, & ens reale: ſed prout mentura eſt, includit hoc ipſum, & aliquid aliud connotat; ſcilicet, relationem rationis, vt diximus: & ideò ſicut aliæ quantitates ſunt entia realia, ita & tempus.

ARTICVLVS III.

Vtrùm definitio temporis poſita ab Ariſtotele, ſit bona.

Definitio tẽporis tradita ab Ariſtotele eſt hæc: ſcilicet, numerus motus ſecundùm prius, & poſterius. Contra quam definitionẽ obijcio primò. Tempus eſt de genere continuorũ: numerus verò eſt quãtitas diſcreta: ergo malè in definitione temporis ponitur numerus. *arg. 1*

Sec. Secundò, cùm dicitur in definitione temporis, quòd ſit prius, & poſterius: vel eſt termo de priori, & poſteriori ſpatij: vel de priori & poſteriori motus: vel de priori & poſteriori ipſius temporis: non de primo, quia prius, & poſterius ſpatij ſunt permanentia: at verò partes temporis ſunt ſucceſſiuæ: ergo, &c. non de ſecundo: quia motus, & tẽpus ſunt diuerſę quantitates: ergo habent diuerſas partes: ac per cõſequens partes temporis non ſunt prius, & poſterius: & ſi intelliguntur partes tẽporis, ſequitur, quòd tempus definatur per ſe ipſum.

Tert. Tertiò obijcio cõtra iſtam definitionem: Sicut tempus menſurat motum, ſic etiam menſurat quietẽ: ergo ſicut ponitur in definitione, quòd ſit numerus motus, debuit etiã addi, quòd ſit numerus quietis.

Pro explicatione huius definitionis aliqua fundamenta iacere oportet: quorum primum eſt, quòd motus quatuor modis eſt diuiſibilis, vt diximus 3. Phyſicorũ. Primò, ſecũdùm diuiſionem ſubiecti, quẽadmodum albedo, & alia accidentia corporalia diuiduntur ad diuiſionem ſubiecti: ſic etiã motus, qui ſubiectatur in toto compoſito, media quantitate, ſicut alia accidentia corporalia. Secundo modo motus eſt diuiſibilis ad diuiſionẽ ſpatij: qua ratione dicimus, maiorem eſſe motum, quando quis mouetur à Compluto Toletum, quàm vſque ad curiam Regis Philippi, quia ſpatium eſt maius illud, quàm iſtud. Tertio modo motus diuiditur ſecundùm propriam ſucceſsionem, quæ continuatur muratis eſſe, & correſpondet ſpatio: qua ratione motus habet diſtinctam diuiſibilitatem ab omnibus alijs quantitatibus. Quartò eſt diuiſibilis ſecũdùm durationem, & tempus, quo mẽſuratur: qua ratione dicimus motum eſſe vnius horæ, vel dimidiæ. Ex his quatuor diuiſibilitatibus tertia ſolum eſt eſſentialis motui: ſed prima, & ſecunda præſupponuntur: quarta verò conſequitur ad diuiſibilitatẽ propriam motus. *Not. 1*

Ex quibus patet, quomodò motus dicatur quantitas per ſe, & per aliud, & etiam accidentaliter. Dicitur enim quantitas per ſe, ſecũdùm quòd eſt diuiſibilis tertio modo: dicitur tamen per aliud, quia hæc diuiſibilitas intrinſeca cauſatur ex alia, ſcilicet, ex diuiſibilitate ſpatij, *Notã da.*

vel latitudinis in termino acquisito per motum: dicitur etiã per accidens, quia diuisibilitas temporis, & diuisibilitas subiecti est accidẽtalis motui: sed illa, quæ est ex parte temporis, est accidẽs proprium: illa verò, quę est ex subiecto, est accidens commune. Vnde, sicut albedo est quanta per accidens accidente communi, ratione subiecti, ita & motus: & sicut actio est quanta per accidens ratione temporis, accidente proprio, sic etiam motus: sed differt motus ab istis, quia illa, nempe albedo & actio, non habent aliam propriam rationẽ quantitatis: motus verò habet aliam propriam, & intrinsecam, in quo conuenit cum linea, quanuis differat ab ea, quod linea ita intrinsecè est quãta, quod non prę supponat in subiecto aliam quantitatem: at vero motus præsupponit aliam (vt vidimus) nempe diuisionem spatij. Et nota, quod tã linea, quàm motus prę supponunt subiectum, scilicet substantiam, quanuis motus præsupponat subiectum quantum, nempe spatium diuisibile: in quo etiam differt à linea, & ab omnibus accidentibus quantitatis. Quod dictũ est de motu, suo modo intelligendum est de tempore: nam etiam est quantum intrinsecè, sed præsupponit aliam quantitatem in subiecto, scilicet, extensionem motus. No. 2

Quare sit secundum fundamẽtum, quod de ratione temporis est, quod sit quædam duratio: & hæc est propriã, & intrinseca diuisibilitas illius. Sed nota, quod duplex est duratio: alia est tota simul, vt æternitas, alia fluens: quia ergo tempus ex natura sua est duratio, non tota simul, sed fluens, hinc habet, quod prę supponat aliã priorẽ diuisibilitatẽ, scilicet, extẽsionẽ ipsius fluxus, vel motus: & hęc est causa, quare in definitione tẽporis ponitur motus.

Tertium fundamentũ sit, quod duplex est numerus: Alius est numerus numerans: alius numerus numeratus. Numerus numerans solet diuidi, ita quod sumatur aliquãdo pro intellectu, vel anima ipsa, quæ numerat: aliquando vero pro ipsa quantitate discreta, quæ est forma, qua aliquid dicitur numerabile: & sic sumitur propriè numerus numerans: quemadmodum enim albedo est forma, qua res dicitur alba, ita iste numerus est forma, qua res dicuntur tot, v.g. tres, vel quatuor. Vnde iste numerus est vnum per se, ad species quantitatis discretæ pertinens: numerus vero numerans est res illæ, quæ numerantur. Quare non est alicuius specialis prædicamenti, sed cuiuscunque potest esse, quia res cuiuscunque prædicamẽti possunt numerari: imo potest iste numerus numeratus esse aggregatũ quid ex multis prædicamẽtis. No. 3.

Sed est notãda subdiuisio istius numeri numerati, nam aliquando res istæ, quæ numerantur, sunt actu distinctæ à parte rei, absque operatione intellectus: aliquando res istę sunt indistinctæ secundùm rem: vt quando enumeramus partes continui, v.g. dicimus hic esse tres vlnas panni; ex quibus constare potest, quomodo in definitione temporis ponatur numerus: nõ enim sumitur pro

pro numero numerante, sed pro numero numerato, quia reperitur inter partes continui; scilicet, inter partes motus. Cùm enim tempus sit mensura motus, dicitur numerus motus, id est, mensura eius secùndùm quòd habet diuersas partes prioris, & posterioris.

Dub. Sed dubium est, vtrùm tempus sit numerus motus actiuè sumpti, vel potiùs passiuè: quod est dicere, cùm in definitione temporis ponatur numerus, eo quod est mensura motus, vtrùm intelligatur, quod sit mẽsura actiua motus, vel potiùs ipse motus, prout mensuratus. *Pe.* Pereyra loco citato lib.11.cap.2. secutus est Græcos expositores, & dicit intelligi debere de mensura passiua: at verò Auerroes, quem sequũtur Latini omnes, vult de mensura actiua debere intelligi. Mihi quidẽ videtur probabilior sententia Latinorum, quod (scilicet) tempus definiatur per hoc, quod sit mensura *Arist.* actiua motus. Primo, quoniã Arist. probans, q̃ tempus sit numerus motus, facit hoc argumentum: id, quo metimur plus, & minus, est numerus: sed tempore metimur maiorẽ, vel minorem motum: ergo, &c.

Ex quo sequitur, quod Arist. intelligat definitionẽ de mẽsura actiua: quia quanuis habeat vtrũq; scilicet, quod sit mẽsura actiua, & passiua, sicut quælibet alia quãtitas, vt diximus cap. de quantitate: tamen respectu motus tẽpus non est mensuratum, sed mensura: sequitur ergo, cũ in hac definitione dicatur numerus motus, q̃ debeat intelligi de mẽsura actiua, nõ autẽ de passiua.

Sed arguit Pereyra, quia esse mẽsuram actiuam, non est de ratione quantitatis, ac per consequens, nec de ratione temporis: ergo, &c. Tum etiam, quia mensura actiua tam relationem videtur connotare, quàm quantitatem. Sed respondetur ad hęc, quod nec mẽsura passiua est de ratione quantitatis, sed solùm extẽ fiorat; adeo hęc definitio, quomodocunq; intelligatur, siue de hac, siue de illa mensura, nõ est essentialis, sed descriptiua: & sicut mensura actiua cõnotat relationem, ita etiã mensura passiua, quanuis de formali neutrum istorum sit relatio. Arguit secundo, quia tẽpus est numerus numeratus: ergo non est mensura actiua, sed passiua. Respondeo, negando consequentiam, quia quanuis numerus numeratus se habeat passiuè respectu numeri numerantis, tamẽ potest se habere actiuè respectu alterius: & sic tẽpus quãuis est numerus passiuus respectu numeri numerãtis, tamẽ est mensura actiua respectu motus.

Vnde ad 1. patet solutio, dicẽdo, quod numerus, qui est species quãtitatis discretæ, est numerus numerans formaliter, id est, ipsa quantitas discreta: & iste non ponitur in definitione temporis, sed numerus numeratus, qui est omnino idem cum re, quæ numeratur: iste est continuus, cùm numerantur partes cõtinuæ: & quoniam in proposito motus, & eius partes sunt continuæ, numerus iste, qui est tempus, est cõtinuus. Sed obijcies: quemadmodum in tẽpore reperiũtur plures partes, quæ numerãtur, sic etiam in quali-

Obie. *Resp.* *Arg.* *Adi.*

bet quantitate: ergo non est maior ratio, quare definiatur tempus per numerū, quàm quælibet alia quantitas. Respondetur, negando consequentiam. Nam quælibet alia quãtitas mensurat aliam, in quantum id, quod mensuratur, sibi coæquatur, non habita ratione, quod sit aliqua diuersitas inter partes eius, q̃ mensuratur: at vero tempus hoc habet proprium, quòd mensurat motum, secundùm quòd in illo reperitur illa diuersitas partium, quæ fluunt, & refluunt: & ideò ad denotandam hanc diuersitatem in tempore, dicitur, quòd sit numerus, id est, mensura motus secũdùm quòd in illo sunt distinguibiles partes quædam priores alijs. *Res.*

Ad secundũ respondetur, quòd prius & posterius in ista definitione debent sumi secundùm durationem: & hac ratione sicut linea mensuratur secundùm longitudinem, & superficies secundùm latitudinem, sic tempus per durationem: nec sequitur definiri idem per idẽ, sicut nec ista definitio est eiusdem per idem: Linea est diuisibilis secũdùm longitudinem. Quanuis enim definitio secundùm rem dicat idem, q̃ definitum, tamen id dicit secũdùm diuersam rationem, & modum. *Ad 2.*

Ad tertiũ dico, quod quies non mensuratur tempore per se, sed per accidens, ratione motus, & hoc dupliciter. Primò, quia quies est priuatio motus. Vnde dicitur: Aliquid erat aptum tanto tempore moueri. Vel secundò, quia tempus semper est intrinsecè in aliquo motu; & ideo mensurat illum motũ per se; quietem vero non nisi extrinsecè, & per accidens; Vnde, si non esset motus, quanuis esset quies, non esset tempus, & ideo in definitione temporis non est opus addere, quod sit numerus quietis. *Ad 3.*

ARTICVLVS IIII.

Quid est illud, quod tempus metitur, & cuius mensura ponitur.

SEnsus quæstionis est, quid metiatur tẽpus in motu, & in alijs rebus, quæ illi subijciuntur. Vt hoc intelligatur, primo constituendum est, durationem rerum nihil aliud esse, quàm extensionem seu moram quandam existentiæ. Dixi, extensionem, quoniam si res aliqua vno tãtùm instanti existeret, etsi haberet aliquo modo durationem, at certè non propriè, quippe cum duratio videatur esse productio quædam, & cõtinuatio eius esse, quod res quæque accipit, cùm procreata est. Dixi, existentię, quoniam duratio diuersum quid est ab essentia rei: est enim mora ipsius existentiæ, à qua proinde, non re, sed sola ratione differt. Quod enim duratio diuersa sit ab essentia rei, inde perspicuum est, quod rei essentia abstracta sit ab esse, & non esse, cùm in definitione non exprimatur. Deinde, Essentia non suscipit magis, & minus: duratio autem suscipit magis, aut minus: &, non mutata essentia, potest res maiorem, vel minorem habere durationem. Quod autem realiter non differat ab existentia, *Nota.*

inde

inde manifestum est, quia idē est quatere, quandiu duret res aliqua, quod quærere, quandiu res illa existat: & idem dicere, rem aliquam esse breuis, aut longæ existentiæ, q̄ breuis aut longæ durationis. Præterea, sicut se habet extensio quantitatis ad quantitatē, ita se habet duratio existentię rei ad existentiam, cùm duratio sit quasi extēsio quædam ipsius existentiæ: sed extensio quantitatis non differt re à quantitate, vt per se notum est: ergo nec
VII. duratio differt ab existentia. Postremo, si existentia & duratio essent duæ res inter se diuersæ, possent separari: at fieri non potest, vt separentur. Hinc enim fieret, vt res aliqua duraret in mundo, & tamen non existeret: vel è cōtra, vt existeret, & tamē careret omni duratione: relinquitur ergo, durationem re non differre ab existentia, sed esse quendā eius modū sola ratione distinctū, quoniam ratio existentiæ in eo consistit, vt res per eā sit actu extra suas causas: hoc enim significat existere, extra causas actu esse: quanto autē tempore sit res, longo ne, vel breui, non includitur in ratione existentię: duratio enim significat extēsionem ipsius existentię, ac velut quādam eius moram. Porrò, causa existentię sola est forma, vt docet Aristoteles 2. de anima, cap. 4. & 5. Metaphysicæ, capit. 8 duratio vero non solum ex forma prouenit, sed multò magis ex bona dispositione materiæ, & remotione externarum impressionum cōtrariarū, & ex adiūctione rerum conuenientium, quæ rem tuentur, atque conseruant: perspicuum ergo est, durationem distingui ratione ab existentia. Deinde, constituendum est, res alias esse permanētes, alias successiuas: inter quas est discrimen, quòd in successiuis, qualis est motus, tam essentia, quàm existentia, in fluxu quodam posita sit, ideòque sit diuisibilis in partem priorem & posteriorem: at vero in permanentibus essentia, & item existentia sit tota simul: non enim approbanda est eorum sentētia, qui arbitrātur nullam rē creatam habere esse permanēs, & totū simul: hoc enim aiunt esse proprium Dei, res enim creatę suam existentiam habent, quasi in continuo fluxu, & (vt ipsi loquuntur) in perpetuo quodam fieri: quod ita persuadent: Esse cuiusuis rei creatæ cōseruatur à Deo: sed conseruatio nō videtur aliud esse, quā cōtinua quædam creatio & productio ipsius esse. Vnde Diuus Thom. 1. parte, quęstione 99. articulo 2. ait, Deum conseruare res omnes, quia semper dat illis esse: & ita concludit, esse cuiusuis rei creatę, semper dū res est, fieri, ac fluere à Deo: ac proinde non esse totum simul. Hæc sententia absurda est, & refellitur multis argumētis ab Henrico Gādauēsi quodlib. 5. quæstione 11. videtur enim eadem esse cum opinione Heraclitī, & aliorum quorundā Philosophorum, qui aiebant, res omnes continenter labi, & fluere, nihilque vel momento temporis in eodē statu manere: contra quos disputat Aristoteles 4. Metaph. Et certè quāuis nulla esset alia ratio ad horum sen-

No. 2

S. Th.

tentiam confutandam, quàm quod tollatur totum genus rerũ permanentium ab omnibus Philosophis concessum, ea profecto satis esset. Quod vero afferunt de cõseruatione, facillimè diluitur, nã (vt ait Diuus Thomas 1.par.quæst.104.art.1.) conseruatio non est noua actio, sed continuatio illius primæ, qua Deus dedit esse: quę continuatio fit sine motu, & tempore. Hęc Diuus Thomas: si ergo illa continuatio fit sine motu, & tẽpore, non erit in ea prius & posterius, nec habebit partes succedentes fluentes, sed erit ipsum esse totum & simul. His constitutis, tribus assertionibus rem totam propositam explicabimus, quæ ab Aristotele cap.12. posite sunt.

1.Cõ. Prima assertio est: Tempus per se primò metitur motum, nõ solũ ratione existentiæ, quia motus secundum se totũ in successione positus est. Addit tamen Aristoteles in Arist. eodem loco, tempus ita metiri motum, vt priùs vnam partem metiatur, & illa postea repetita, totum cõficiat motum: vbi dubitatio est, Phil. cur tẽpus hoc modo metiatur motum. Respondet Philoponus eo in loco causam esse, quia (vt ait Aristoteles in 10.Meta.2.) oportet mẽsuram, & mẽsuratum esse eiusdem Obie. generis. Quod si obijcias, tẽpus metiri vnam partem motus, cùm tamẽ Resp. non sit eiusdem generis. Respõdet, duplicem esse mensuram: alteram coniunctam: alteram adiunctã. Coniuncta est illa pars rei, quæ geminata rem totam metitur: adiuncta vero est quęuis alia externa mensura: coniunctam oportet esse eiusdem generis cum eo, cui accõmodatur: adiunctam autem non oportet: & ita pars illa motus cum sit mensura coniuncta, erit eiusdem rationis: tẽpus vero, quod est mensura separata, non est necesse vt sit eiusdem rationis: cæterùm possumus alia ratione respondere, & melius, vt non ideò tempus vnam solã motus partem metiatur, & illam rem cũ motu, quod oporteat id, quod metitur, esse eiusdem generis cum eo, cuius est mẽsura: sed hoc hinc prouenit, quod motus cœli ęternꝰ est, & æterna non possint tempore cõtineri, nisi ratione partium: ac proinde tempus non potest totum simul motum metiri, sed aliquã partem. Quod vero scribit Aristoteles, mensuram esse eiusdem generis cum eo, quod sub mẽsuram cadit, hunc habet sensũ: si quod metitur, continuum fuerit, & mẽsuram cõtinuam esse oportet: si vero diuisum, & mensuram oportet etiam esse diuisam. Quòd si permanẽs fuerit, & mensura permanẽs sit, necesse est: & sic de reliquis. Denique si successiuum, mensuram etiam in successione ponere necesse sit. Deinde, ideò tempus non totum motum, sed partem aliquam metitur, quòd oporteat mensuram esse minimam. Vt enim denarium metiaris, non sumes alium denarium, sed vnitatem: nec vt deprehendas longitudinem panni, mẽsuram sumes quæ sit ęquè longa, sed vlnam. Pari ratione, vt diurnum motum metiare, non æqualem sumes mensuram, sed horam, qua tanquam minima, vlteriùs ad totum motũ metien-

Arist.

tiendum progredi poteris. Est autē hoc loco obseruādum id, quod ait
Arist. Aristoteles cap. 12. ad principium, non solum tempus esse mensuram motus, sed etiam motum esse mensuram tēporis, & spatij in quo fit: cum quo omnes consentiunt: at in spatio quidem metitur motus longitudinem, in tempore verò moram, & durationem. Est tamen discrimen inter tempus, & motum ratione mensuræ, vt exponunt Simplicius, Themistius, & Philoponus
Sim. The. Phil. Ave. Alb. S.Th. scribentes in eum Aristotelis locū, & Auerroes hoc libr. & comment. 112. & sequēti, & Albertus tractatu 3. & Sanct. Thom. lectione 19. nimirum, quod tempus sit mensura motus vi sua, & per se, & tanquā prius posterioris: motus tamen sit mensura temporis, nō vi sua, & per se, sed quasi per accidens, vt loquuntur Auerroes, Albertus, & Græci interpretantur, siue ratione nostri, vel quoad nos, vt ait Sanctus Thomas. Cùm autem dicunt alij motum esse mēsuram temporis quasi per accidens, loquuntur de mensura naturali, & ex naturæ institutione: natura enim solum instituit tempus vt mensuram motus: motus tamen nō est mensura temporis, vel spatij ex naturæ institutione, sed solum ex institutione, & arte humana, vt patet ex motu horologij, quo metimur durationem nostrarum actionum, & ex passu vel pede, quo metimur locorum distantiam. Quāuis enim, habita ratione institutionis naturæ, motus sit mensura temporis, quasi ex accidenti: tamē quoad nos, & ex hominū instituto nemo negat motum propriè, & per se esse mēsurā tēporis & spatij, perinde atq; vlna quoad nos propriè & per se mensura est panni. Quemadmodum enim mensura naturalis extensionis substantiæ est quantitas insita & inhærens (vt diximus capit. de quātitate) nā tāta est res vnaquæq;, quanta est inhærens quantitas: vlna autem, & palmus est mensura, quasi ex accidente extensionis substantiæ, si spectetur naturæ institutio: nihilominùs tamen habita ratione institutionis humanæ, cēseretur vlna, & palmus mensura per se: pari ergo modo si cōsideretur naturæ institutio, motus erit mēsura tēporis, quasi ex accidenti: at ratione nostri, & considerati, vt humana est mensura, est mensura per se, non modò tēporis, sed etiam spatij.

Altera assertio est, tempus metiri quoque quietem, ex accidenti tamen: cum enim tempus sit successiuum, per se quidem est mēsura motus, qui etiam est successiuus: per accidēs vero quietis, quatenus est priuatio motus: dicitur enim aliquid toto tempore quieuisse, quia toto tempore non est motū, cùm moueri potuisset: vnius autem corporis quies semper est cum motu alterius corporis cōiuncta, quem motū per se metitur tēp⁹, & ex accidēti quietem illico existentem. Per accidens dicitur tempus metiri quietem, quia id quod per se mensuræ subijcitur, debet habere duas conditiones: & vt sit eiusdem generis cum mensura, hoc est, vt habeat similem quantitatis modum: & vt possit à mensura circunscribi: sic ergo *Altera assertio*

motus per se subijcitur tempori, vt mensuræ: nam omnis motus circũscribitur tempore, quia quouis motu sumi potest tẽpus maius: habet etiam motus similem quantitatis modum, quia, sicut tẽpus, est successiuus: quare est illi homogeneus: quies autem per se non mensuratur tempore, quia deest illi secunda conditio: non enim habet quantitatem successiuã per se, sicut tempus, sed tantùm per accidens, quoniam habet priorem cõditionem, nimirum, vt circũscribatur terminis physicis.

Cõ 3. Tertia assertio est: Tempus est mensura omnium subiectorũ, quæ oriuntur, & intereũt. Quãuis enim esse substantiæ sit indiuisibile, & totum simul, carens omni successione (vt ante probatum est) tamen, quia incipit, & desinit, & continetur finibus temporis, estque perpetuò coniunctum cum accidentib⁹ & mutationibus, per quas & gignitur, & corrumpitur, debet profectò subijci tempori, vt mensurę: & hæc
S. Th. est sententia Diui Thomæ prima
Dur. parte, quæst. 10. artic. 4. ad tertium, & Durandi in secundo, distinct. 1. quæst. 6. volunt enim tempus non solum metiri motum, & quietem, sed etiam ipsum esse substantiarũ
Arist. quæ generantur, & intereunt: & est planè sententia etiam Aristotelis hoc loco, cap 12. vbi scribit: Quęcunque comprehenduntur tempore, aliquando sunt, & aliquãdo nõ sunt in tempore, tanquam in mensura. Itaque solum excludit à tempore res æternas, & quæ nõ possunt interire: res tamen omnes generabiles subijcit tempori. Obijcies, mensuratum esse debere homogeneũ, seu eiusdem rationis cum mẽsura: sed tempus est successiuum, & esse substantiæ caret omni successione: nõ ergo esse substãtiæ potest tẽpore mensurari. Respondetur, hoc argumentum concludere quidẽ, huiusmodi non mensurari per se primò, sicut motum, quod nos etiam liberè & libẽter fatemur, nõ cõcludere tamẽ, nullo modo per se subijci tẽpori. Sed hac de re paulò pòst nonnihil etiam annotabimus.

ARTICVLVS V.

Vtrùm in toto tempore sit vnũ instans, vel momentũ.

Difficile sanè intellectu est, toto tempore idem esse momentum, cùm per nullum tempus durare posse videatur. Vt ergo hãc dubitationem dissoluamus, exponẽdum est primo, quo pacto in linea idem sit punctum, & quo pacto diuersum: item, & id quod mouetur, in motu: non enim aptè possumus explicare, quo pacto momentũ sit idem, nisi illud cum puncto immobili comparemus: quod etiã Arist. fecit cap. 11. cũ hac de re loquutus est. Punctum ergo in linea duplex est, vnum externum, & alterum internum: externum est, quod suo fluxu efficit lineam, vt fingũt Geometræ. Dicitur externum, quia nõ spectat ad rationem lineæ constitutæ. Cum enim vnum sit, & impartibile, non potest esse in diuersis partibus

bus lineæ, quare non continuabit partes linea: neque potest esse terminus lineæ, quia linea vt minimũ clauditur duobus punctis, & hoc punctum est in tota linea, quã efficit suo fluxu. Internum punctum est, quod terminat lineam, estque copula partiũ lineę, quod sanè nõ est vnum, sed duo actu, quibus linea clauditur, & infinita possunt esse, quia linea infinities diuidi potest: dicturque internum, quia in definitione lineę collocatur, quia linea est quid cõtinuum, cuius partes copulantur ad punctum, tũ vt ad terminum, tum vt ad nexũ partium lineę. Nam linea cõtinua est: & continuum definitur, cuius partes communi nexu copulantur. Itẽ: quod mouetur, dupliciter spectari potest: primo vt res quædã est: deinde vt aliter, atque aliter se habet in isto motu: velut lapis potest vt lapis est, considerari: potest deinde, vt modo est in hac parte spatij, modò in illa. Si quod mouetur, spectetur primo modo, vnum est & idẽ re ipsa in toto motu. Si autem secũdo modo, aliud est, atque aliud videtur nunc esse hic, nũc vero illic: atque hæ diuersæ existentiæ eius, quod mouetur in diuersis partibus spatij, sunt illa, quæ vulgo dicũtur mutata esse, quæ ad motus rationẽ spectant, vt motum terminent, & continuent. Ex his ad logicè potest facilè intelligi vnũ esse re ipsa momentum in toto tempore, & infinita ratione differẽtiæ. Nã vt pũctũ, sic & momẽtũ duplex est: vnũ internum, & alterum externũ. Externum est, quod suo fluxu efficit tempus, diciturque externum, eo quod ad temporis rationem non pertineat, quippe cùm nec terminet tẽpus, nec sit vinculum partium temporis: internum verò est, quod terminat tempus, & copulat partes tẽporis, quatenus quantitas continua est. Si igitur de momento externo sermo sit, prima sit assertio.

Illud vnum est in toto tempore. Quod, præter Aristotelis rationem, sic persuaderi potest. Vel momento succedit proximè aliud momentum, vel pars aliqua temporis: momento momentum proximè succedere, fieri nõ potest, quoniam nulla temporis pars potest simul tota existere, cùm tempus successione consistat. Sequitur ergo, vt sit in toto tempore vnum & idẽ re ipsa momentum: hoc autem est existentia primi cœli, quatenus in quodam fluxu posita est: vt punctum quando mouetur, post se relinquit lineam, sic existentia primi cœli continenter fluens, causa est temporis: hæc autem existentia ex sua natura est vna numero in toto tempore, sicut & id, quod mouetur, in toto motu: at spectata, vt in continua quadam successione posita, est alia atque alia, & id quod mouetur, diuersum est, vt est in diuersis partibus spatij. Quòd si de interno momẽto loquamur, sit secunda assertio. 1. Cõ. Pro.

Non est vnum tantùm momentum, sed multa: duo quidem terminantia quamlibet partem finitam temporis, & infinita potestate, quæ partes temporis copulant: atque hæc nihil aliud sunt, quàm indiui- Cõ. 2.

sibiles morulæ, quas existentia suo fluxu efficit. Nam vt tempus sequitur totum motum, sic momentum sequitur mutatũ esse: vt enim tempus est duratio motus, sic momentum est duratio mutati esse: at mutatum esse durationem quandã habet indiuisibilem, quan loquidẽ, quod mouetur, in continua successione positum est, nec in aliqua parte spatij aliquando sistit, alioquin quiesceret. Internum ergo momentum est impartibilis mora existentiæ primi cœli, quæ mutati esse mẽsura est, sicut tempus totius motus. Ex his colligitur contradictio, quæ videtur esse in Aristotele, nam cap. 10. dixit momentum non metiri tẽpus, & posteà cap. 11. asseruit momẽtũ metiri tempus: illic enim loquitur de momento interno: hic verò de momento externo: dicitur autẽ metiri tẽpus, vel quia suo fluxu efficit tempus, vt punctus linea, vt fingunt Geometræ: vel quia ex cognitione momenti vnius in cognitionem tẽporis venimus, sicut ex eo, quod mouetur, in cognitionem motus. Propositam quęstionem ita soluit Sanctus Thomas 1. p. q. 10. a. 4. ad secundum, & ibidem Caietanus, & in opusculo de instantibus, cap. 2. & 3. & ita etiam sentiunt Capreolus 2. Sententiarum, distinct. 2. quæstio. 2. artic. 1. & artic. 3. ad secundum, & ad alia argumenta contra secũdam conclusionem: & Ferrar. hoc libr. quæstio. 9. & certè vix potest intelligi, quod Aristoteles scripsit in capite 11. de tempore compositi momenti, nisi huiusmodi duplex momentum constituatur. Vnde Simplicius hoc libr. commento 109. & Auerroes commen. 103. & 104. illud planè in tempore agnouerunt. Scotus verò tertio Metaph. c. 3. exponẽs Aristotelem, qui eo loco ait, in tẽpore esse multa momenta, scribit, quod quando hoc loco ait Aristoteles esse in toto tẽpore vnum momentum, intelligendum id est, non numero, sed specie. Simplicius inquit loco citato vnum, non re, sed subiecto: nam semper est idem subiectum.

S.Th. Caie. Cap. Ferr. Sim. Ane. Scot. Sim.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm tempus pendeat ex anima, & quomodo.

SVbobscurũ & perdifficile est intellectu, tẽpus ab animo pendere. Primùm enim, si ita sit, nihil distabit ab ente rationis: at cùm tempus sit quantitas, nõ potest esse ens rationis: non igitur, vt sit tempus, opus est animo. Deinde, licèt animus nihil consideret tunc, cœlum mouetur, & successiuè: atqui fieri non potest, vt cœlũ successiuè moueatur, quin statim sequatur tempus, cùm nihil aliud sit, quàm duratio motus primi cœli. Sequitur ergo, vt tempus sine vlla animi cogitatione esse possit. Huic dubio sic quidam respõdent: In tempore (inquiunt) duo continentur: vnum est velut materia, scilicet, partes motus: alterum velut forma, scilicet numerus: id ergo, quod in tempore est, vt materia, sine animi cogitatione cohæret: nã si intellectus nihil

nihil consideret tunc, erit motus: quo verò est vt forma, sine animi cogitatione esse nō potest. Quod ita persuadent: Rerum, quæ numerari possunt, quędam permanēt, vt lapides, qui neque vt sint, pendēt ex animo, neq; vt aliquo numero contineantur. Licèt enim nunquam intellectus numeret lapides, & erunt lapides, & aliquo certo numero continebūtur: quia ad rationem numeri numerati in rebus permanentibus non spectat, vt res actu numerentur, sed vt numerari possint; quædā vero sunt, quę non permanent, sed existunt in successione, ita vt repugnet illis habere partes simul cohærentes: & in his vt sit aliquis numerus, necesse est, vt sit actu mensura, quæ partes præteritam, & futuram apprehēdat, & eas veluti cogitatione conseruet; quoniam rerum huiusmodi partes nullo modo simul esse possūt sine cogitatione. Sequitur ergo, vt licèt tēpus sine animo numerante habeat fundamentum in re, nec sit prorsus figmentū, quatenus est motus: tamē vt numerus, quæ est perfecta, & absoluta ratio temporis, non est, nisi mens numeret, ac primò rationi obiecta sit hęc ratio. Respondeo, tempus non esse ens rationis, sed verum ens rei: est enim velut natura, cui intellectus tribuit, vt sit vniuersa. Alterum sic diluitur, vt fateantur, sublata cogitatione, fore cœli motum, ac proinde fore tempus, sed tantùm ratione materiæ, ex quo non sequi aiunt, vt tempus sit secundùm suam absolutam, & perfectam rationem sine animo: nam sine animo numerante numerus esse non potest, & hæc est perfecta ratio temporis. Hęc quidem sententia probabilis est, cāq; videtur tueri Auerroes hoc loco, comm. 109. & 131. Illi etiam fauet D. Thomas, solut. 25. Boetius tamen, vt referunt Themistius, & Simplicius, omnino fuit in contraria sententia, hoc est, tempus nullo modo requirere animum, vt sit: quoniam licèt animus non cogitet, res tamen mouentur, & sunt in tempore: quę sententia ideo solùm reprehēditur, quia tollit definitionem temporis.

Ad-uertē da.

Aue. S. Th. Boet.

Mihi probatur media sententia, quæ est Philoponi, Themistij, & Simplicij, qui referunt Alexandrū: aiunt enim cap. 14. (vbi exponūtur, quæ ab Aristotele proposita sunt) tempus quidem aliquo modo pendere ab animo, cùm sit numer⁹ motus, & numerus habeat respectū ad id, quod numerat: numerum tamen esse in duplici differentia, hoc est, vel actu, vel potestate: & numerus actu numeratus respicit animū actu numerantem; qui autem non est actu numeratus, sed potestate, respicit animum potestate numerantem. Ad naturam igitur temporis non pertinet, vt sit numer⁹ actu numeratus, sed sufficit, vt possit numerari: ideòque tempus est perfectè & absolutè secundùm suam rationem, etiam sublata actione numerantis: & adhuc dubia est sententia Aristotelis: postquam enim Aristoteles dixisset, sublato numerante, numerum esse non posse, statim subiunxit, numerum esse aut illud, quod mensuratur, aut mensurabile ipsum; & ibi concludit tandem

Phil. The. Sim. Arist.

dem prius, & posterius esse in motu: tempus autem esse habet, vt mẽ
Arist. surat ipsum motum. Vnde perspicuum est, iudicio Aristotelis ad rationem temporis non pertinere, vt sit numerus motus actu mensuratus, sed esse satis, vt numerari possit. In hac sentẽtia (vt ego arbitror)
S. Th. est etiam Diuus Thomas, si attentè legatur: poteslque, id ita esse, demõstrari his rationibus. Primùm, Tempus est numerus motus primi cœli: motus autem primi cœli non pendet ex nostra intelligentia: igitur neque tempus: quòd si motus ille pendeat ex intelligentia mouente, quæ etiam vocari solet anima cœli, pendebit quidem ex illa & tempus, non tamen, vt numerus est, sed quia, sublato motu, tẽpus esse non potest. Deinde, vt sit tempus perfectum, satis est esse momentum copulans præteritum, & futurum, vt etiam aduersarij fatentur: igitur sine animi cogitatione est tẽpus perfectum secundùm suam naturam. Propositio ita probatur: nam esse perfectum, nascitur ex actu: tunc enim res perfecta est, cùm actũ suũ adepta est: sed actus alius est permanens, vt calor & frigus: alius successiuus, vt motus: & ita esse rerum permanentium est, ita existere, vt habeant partes simul cohærentes: esse tamen rerum, quæ fluunt, est ita existere, vt naturales prorsus habeant partes simul cohærentes, quæ in fluxu non consistant. Quapropter vt secundùm naturam suã tempus perfectum sit, non opus est, vt partes habeat, quæ simul sint: sed satis est, vt sit aliquid impartibile, quod continuet præteritum, & futurum: si enim hoc satis non esset, profectò, neque motus esset perfectus secundùm suam naturam sine animi cogitatione (vt patet) in quo nullæ sunt partes simul existentes. Huc etiam pertinent duo argumẽta in principio posita, quia prima responsio non satisfacit. Nam si in vniuersali spectes ipsam vniuersi rationem, illa est ens rationis, quia nihil est sine animi cogitatione: sic in tempore, si propriam temporis rationem spectemus, non est sine cogitatione: sequitur ergo, vt id, quod tempus est, sit omnino ens rationis, licèt sine animi cogitatione motus existat: quia motus non est tempus, sed numerus motus, quem dicis nullo modo esse sine cogitatione. Neque etiam secũda solutio tollit difficultatem: nam si cõcedas, sine cogitatione esse momentum copulans præteritum, & futurum, *Ad* necesse est fatearis sine cogitatione tempus esse perfectum: quia (vt dictũ est) res successiua hoc differt à permanente, quod res permanens non sit, nisi eius partes simul existant: res tamen successiua non requirat, vt partes simul sint, sed sat est, vt existat id, quod vinculum est partis prioris, & posterioris. Quod autem Aristoteles ait, tempus sine anima esse non posse, duobus modis explanare possumus: primò, vt quemadmodum quanuis lignum partes actu habeat, tamen illę, quia continuatę sunt, non possunt actu esse in aliquo numero, nisi mẽs sit, quæ numeret, illasque comparet: sic etiam licèt tempus habeat partes actu

tes actu continuatas,præteritã,scilicet, & futuram,copulatas momento, tamen illæ nullo modo poterũt aliquo numero contineri,nõ quod non existant, sed quia continuatæ sunt,nisi mens simul illas apprehendat,inuicemque distinguat: verùm non spectat ad rationẽ temporis,vt eius partes sic actu numerẽtur,sed satis est,vt numerari possint. Quãobrem tempus sine mentis cogitatione perfectum erit. Deinde quanuis tempus à mẽtis cogitatione nõ pendeat,ita vt sine ea esse non possit:pendet tamen prout actu est numerus,& mensura motuum,hoc est prout actu ad motus metiendos applicatur. Nam etsi tẽpus ex sua natura sit numerus, & mensura motꝰ, tamen actu non metietur motum, nisi motui applicetur: vt autem applicetur, opus est anima: velut etiã vlna est mensura longitudinis, tamen,nisi lõgitudini applicetur, nõ potest eam metiri:nam conditio,sine qua mensura non metiretur, est applicatio: at non pertinet ad rationẽ tẽporis vt actu applicetur: quare poterit tempus sine cogitatione esse perfectum. Ex his patet etiam solutio aliarum duarum rationũ, *Aris.* quibus capite 10.probauit Aristoteles non esse tempus,quia non cohæret eius partes:eorum enim, quę in successione perficiuntur, partes simul nõ cohærent.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm tempus sit vnum tãtũ numero, & in quo primo sit.

IN hac re est sententia antiquorum,quam videtur sequi Sotus in hoc libr.& Caiet. 1. p.q.10.quod tempus sit solùm vnicum numero:quæ etiam sententia videtur esse Sancti Thomæ loco citato,& Aristotelis hoc cap.14.qui laudat sententiam illorum Philosophorum, qui dicebant non multiplicari tempora,quanuis multiplicentur circulationes.Vnde in cœlo ponẽdæ sunt plures circulationes, & vnicũ tantùm tempus:ergo sequitur non esse plura tempora. *Sotus* *Caie.* *S.Th.* *Aris.*

Sed rationibus arguitur.Primo, Tempus est mensura motus:sed solùm est vnica mensura motus, scilicet duratio primi mobilis:ergo vnicum tantùm est tempus.Minor probatur,nam mensura debet esse certissima,regularis,& vniformis, ad hoc,quòd per ipsam certificemur de mensuratione: sed solùm duratio,quæ est in motu primi mobilis, habet istas conditiones, vt constat: ergo solum ista duratio est tempus, ac per consequens est vnicum tantùm tempus.Secũdò,si tempora essent plura,maximè, quia in quolibet motu est suum proprium & intrinsecum tempus:sed hoc est falsum:ergo,&c.Probõ minorem,Non est in quolibet motu priꝰ,& posterius:ergo non est in quolibet motu tẽpus.Minor rursus probatur, quia solũ motus localis fit per spatium: ergo solùm ille habet prius,& posterius:Cõsequẽtia tenet,quia prius & posterius motus causantur à spatio.Tertiò,si tempora distinguerẽtur per motus:ergo æqualis esset distinctio inter tẽpora, & motus: sed *Arg.* 1. *Sec.* *Tert.*

motus

motus sunt diuersorum generum (nam quidam est ad quantitatem, alter ad vbi,&c.)& tamen tempora nó possunt differre genere, quoniã tẽpus est species quantitatis, & solùm ponitur in illo genere,ergo &c.

His non obstantibus, notãdum est,quòd dupliciter potest vsurpari tempus:vno modo pro duratione successiua,quæ est in motu:alio modo pro duratione,non quacunque, sed vniformi,& quę sit aliarum mẽ
1.Cõ. sura.Sit ergo prima conclusio.In v-
Pr.1 noquoque motu est intrinseca duratio,quæ sit tempus. Probatur primo testimonijs Aristotelis, qui in tex.3.dicit tempus vbique esse,quia vbique est motus:ergo sentit tempus esse intrinsecũ vnicuique motui.Nec valet solutio,si dicatur:Tẽpus est vbique extrinseca denominatione,quia hac ratione vlna diceretur esse vbique.Iterum tex.113.dicit,quòd sicut septenarius diuiditur in plures septenarios,sic tempus in plura tempora:quid clarius?& in eodem loco dicit tempus esse numerum cuiuscunque motus.Sed ratione hoc ipsum confirmari potest, quia tempus est numerus numeratus:sed numerus numeratus distinguitur per distinctionem rerum, quæ numerantur, vt constat: ergo distinguitur tempus iuxta dispositionem motuum,qui mensurantur.

Sec. Sed vrgentius sic argumentor: In quolibet motu est assignare pri⁹ & posterius intrinsecè:ergo in quolibet motu est tẽpus.Cõsequẽtia tenet,quoniam tempus est pri⁹, & posterius motus.Antecedens probatur, quia quilibet motus intrinsecè est successiuus:ergo quilibet illorũ habet intrinsecè vnã partẽ post aliã, ac per cõsequẽs tẽpus.Tertio,si cessaret motus cœli, vt cessauit tẽpore Iosue, & manerent alij motus,maneret tẽpus:ergo non solùm est tẽpus in motu primi mobilis,sed etiã in quolibet motu.Dices, quòd tũc maneret tempus in motu illo, qui esset magis regularis. Contrà, quia per hoc,quod alter motus cesset,nihil ponitur in istis motib⁹ inferiorib⁹:ergo,cessante motu primi cœli, in his intrinsecè tẽpus remaneret: sicut si nunc Deus faceret aliud corpus cœleste magis regulare,& vniforme in proprio motu, quã istud, nihil auferret à motu isto,qui nunc est:ergo esset in illo intrinseca duratio absque vniformitate. Tert.

Sit secunda conclusio.Tempus, quod est mensura vniformis aliarũ 2.Cõ.
durationũ,solũ est vnum numero, & subiectiuè est in motu primi mobilis.¶ Pro cuius conclusionis intelligẽtia nota (quod sæpe diximus) ℣ mẽsura est duplex:alia extrinseca,alia verò intrinseca: intrinseca est in eo,℣ mẽsuratur,siue vt partes eius, qua ratione partes lineæ mensurant totam lineam:siue vt accidens eius, qua ratione quantitas quęlibet mẽsurat substantiam,in qua est.Mẽsura vero extrinseca est, quæ non est in eo,quod mensuratur, aliquo modo ex his.Quando dicitur,℣ mensura debet esse certa, vniformis, & regularis, de mensura solum extrinseca est sermo, non de intrinseca: nam per mensurationem intrinsecam non certificamur de mẽsurato, sed per extrinsecam. Hæc autem

autem extrinseca est duplex, quædam est ex institutione hominum, vt vlnaria alia verò ex natura rei. Quia ratione est intelligēda nostra conclusio de mensura extrinseca, quia non negatur, quodlibet tempus esse mensuram intrinsecā sui motus, quamuis non sit regularis, & vniformis: non autē est sermo de qualibet mensura extrinseca, sed de ea, quæ talis est ex natura rei: duratio autē primi cœli talis est, nā ex natura rei
Pr. habet duratio primi cœli, quòd sit mensura extrinseca aliarum durationum, & motuum. Quod probatur primo, quia iste motus est velocissimus, ac per consequens eius du
Sec. ratio est vniformis. Secundo, quia
Tert. est motus causæ vniuersalissimæ in
quar. ter omnia corpora. Tertiò, quia est perpetuus. Quarto denique, quia est notissimus ratione sensibilium accidentium, scilicet luminis, quod diuersimodè apparet propter diuersitatem motus. Vnde hac ratione dicitur in Scriptura, quòd luminaria cœli fecit Deus, vt essent in signa, & tempora, id est, vt per ipsa cognosceremus motum primi cœli, & eius durationem, ac tempus,

Obie. Sed obijcies. Potiùs motum cœ-
Solu. li, & eius durationem per aliā mēsuramus, scilicet, per horas horologiorum, &c. Respondeo, quòd hoc est per accidens, & quoad nos, quia sic oportet diuidi durationem cœli, vt a nobis cognoscatur: at verò ex natura rei è contra motus cœli, & eius duratio mensurat motus horologiorū.

Ex his facile est soluere argumē-
Ad 1. ta in principio posita. Ad primum ex authoritate Sancti Thomæ respōdeo, quòd ille solùm vult, quod sit vnicum tempus, quod sit mensura aliorum vniformis, vt probatum est à nobis in secunda conclusione, & non negat, quod in vnoquoque motu sit intrinseca propria duratio.

Et idem dico ad authoritatem Aristotelis, quòd etiam laudat sententiam antiquorum, qui ponebāt vnicum esse tempus, quod esset cæterorum omnium mensura: vel dico, quod Aristoteles tantùm dicit, quòd in cœlo sit vnicum tempus, & vnica duratio, quamuis sint plures circulationes, non autē loquitur de durationibus aliorum motuum.

Ad primam rationem iam patet solutio, quod (scilicet) loquēdo de mensura extrinseca, qua mensurantur omnes motus, est solū vna: tamen præter hanc est duratio intrinseca cuicūque motui, quę quidem non est magis vniformis quā motus, cui inest, & hoc est tempus. *Ad. ratio nem.*

Ad secundam etiam rationem patet solutio, quod in quolibet motu est intrinsecè prius, & posterius, quæ sumuntur ex ordine ad latitudinem spatij vel termini, qui per talem motum acquiritur: sicut est intrinsecè in quolibet motu successio propter eandem rationem. *Ad 2.*

Tertium argumentum petit, vt explicemus, quomodo distinguantur durationes istæ, & tempora, quę sunt intrinseca ipsis motibus: & in hac re dico primo, quod quāuis motus distinguantur genere, non tamē durationes. Ratio est, quia duratio *arg 3*

non

non sequitur ad motum, secundùm quod ponitur reductiuè in prædicamento termini, sed secùndùm quod est reductiuè in prædicamẽto quãtitatis: at verò vt sic omnes motus sunt eiusdem generis: ergo & duratio etiam cuiuscunque motus est prædicamenti quantitatis.

Dub. arg. 1 Sed dubium est, vtrùm differãt specie saltem istæ durationes: nam videtur, quòd sic. Primo; quia motus etiam differunt specie secundũ rationem extensionis: ergo & durationes, quę sũt proprietates illorũ. Secundo, quia aliàs sequeretur duo accidentia solo numero distincta esse in eodem subiecto, sicut, si moueatur aliquod corpus simul augmentatione & motu locali, vnicuique istorum motuum est intrinseca propria duratio: ergo sequitur, ꝙ sint duæ durationes eiusdem speciei in eodẽ subiecto. *Tertio*, quia saltem duratio motus primi cœli differt specie ab alijs, quoniam illa est regularis, & vniformis, aliæ verò non ita.

His tamen non obstantibus, oppositum docet expressè hoc loco *Aris.* Aristoteles tex. 132. qui dicit, quòd tempus diuiditur in plura tẽpora, sicut ternarius in plures ternarios: sed plures ternarij non differunt *Ad 1.* specie: ergo nec tempora. Ad primũ possumus negare consequentiam, ꝙ (scilicet) motus differãt specie secundùm quòd sunt in genere quantitatis: sed solum differunt specie vel genere, in quantum ponuntur reductiuè in prædicamento, vbi ponitur terminus. Nam vt sic est eadem differentia inter motus, quæ est inter terminos. Vel secundò dico, ꝙ licèt motus differant specie, non tamen tempora, quia tempus est proprietas omnium motuum secundũ rationem generieã motus, scilicet, prout successiuus est. Et quãuis proprietates subiectorum diuersorum, quæ dimanant ex vltimis differentijs eorum, differant specie, quando subiecta differunt, non tamen proprietates illæ conueniunt illis secũdùm rationem genericam: sicut visus in homine, & in equo sunt eiusdem speciei, quoniam sequitur naturam hominis, & equi, prout conueniũt in ratione generica animalis in communi: & ita dicendum est in proposito de durationibus, quæ sunt in motibus diuersę speciei.

Ad 2. Ad secundum respõdeo, quòd non est inconueniens, duo accidentia solo numero distincta, esse in eodem subiecto, dummodò subiectũ quo, sit diuersum: & quia duratio ista subiectatur in ipsa substantia, medio motu, ita quòd motus est subiectum quo, ideo possunt esse durationes solo numero distinctæ in eodem subiecto quod, medijs tamen motibus diuersis.

Ad 3. Ad tertium dico, quòd motus regulares, & non regulares possunt esse eiusdẽ speciei essẽtialiter, quãuis habeant accidentia diuersæ speciei, vt dicemus in 5. Physicorum: & hoc modo duratio motus primi cœli & aliorum est eiusdem speciei, quanuis illa sit regularis, & vniformis: aliæ vero non item. Sistat hic Philosophus addiscẽs, nec enim vltra fas est, vt de hac re dicatur in hoc libro.

SECVN-

SECVNDA PARS

QVAESTIONIS DE NATVRALIS ENtis motus mensura, quod est tempus in communi, & in ordine ad alias durationes consideratum.

SI bene memini, capit. de quantitate in Logica, propter difficilem quãtitatis in communi cognitionem, opus fuit prio singulas species (quanuis à posteriori) percurrere, vt ex earundem conuenientia facilè ratio generica, & communis colligeretur. Hac ergo eadẽ ferè methodo seruata in præsenti, necessum fuit priùs in particulari essentiam temporis dilucidare, vt postea melius eiusdem ad alias durationes combinatio fieret, omniumq; simul vna ratio cognosceretur. De quo quinque mihi sese obtulerunt disputanda.

Primum, in quo tempus differat ab alijs durationibus.

Secundò, si in qualibet re creata sit sua intrinseca duratio idem secundùm rem cum existẽtia illi°.

Tertium, si duratio in communi rectè diuidatur in successiuam, & permanentem.

Quartum, si durationum distinctio sumatur ab existẽtia, & modo existendi.

Quintum, & vltimum, vtrum inter omnes durationes detur vna, vt aliarum mensura. Hæc omnia propter perfectos in Philosophia posita, & adiecta sunt.

ARTICVLVS I.

In quo differat tẽpus abæuo, æternitate, & tẽpore discreto, & vtrũ oẽs res creatæ mensurentur tempore.

NOtandum est in principio, tres esse durationes in rerum natura ex communi omnium sententia, scilicet, æternitatem, æuum, atque tempus: quas quidẽ sic distinguit Pereyra, quòd æternitas sit duratio mensurans res, quæ non habent principium, neque finẽ: æuũ verò mensurat res, quæ non habẽt finem, habent tamen principium. *Not.*

Tempus denique est mensura eorum, quæ habent principium & finem. Et si obijcias illi, quare ergo non est alia quarta duratio, quæ mensuret res, quæ nõ habent principium, habent tamen finem. Respondet, quòd quia nulla est res habens finem, quæ careat principio: solus enim Deus optimus maxim° est sine principio: sed & ipse etiam est sine fine: at verò multa sunt, quę *obie.* *Resp.*

carent fine, & habent principium, vt Angeli, & anima rationalis. Sed tamen, quanuis in hoc bene Pereyra, non tamen sufficiéter distinguit inter has durationes: nam constat ex sentétia Aristotelis tempus fuisse ab æterno: imò & secundùm aliquos Theologos potuit Deus facere, & tempus, & motum ab æterno: & tamen tunc tempus non haberet principium, nec finem, & non esset æternitas. Tum etiam secundū opinionem Diui Thomę visio beatifica cuiuscunq; Beati mésuratur æternitate, & tamen habet principium, & non implicat etiam habere finé: istę ergo differentię, quas Pereyra adducit inter has durationes, non sunt omnino verę, prętereà quod sunt accidentales. ¶ Dicendū ergo est, omissis multis sententijs, quod istæ durationes distinguuntur, vt docet Sanctus Thomas, penes hoc, quòd æternitas mensurat rem, quæ est omnino inuariabilis, tam secundùm esse, quàm secundum operationem, qualis est Deus: æuum autē mensurat res qualdam inuariabiles secundùm esse, variabiles tamen secundum operationē: qualia sunt anima rationalis, Angelus, & cœlū secundùm suam substantiam: tempus denique res vtroque modo variabiles mésurat, qualis est motus.

Auctoris sẽtia.

Sententia quorūdã.

His ergo ita suppositis circa præsentem quæstionem, fuerūt aliqui, quos refert Pereyra capit. 6. & Henr. quodlib. 5. q. 11. qui existimabant res omnes creatas tẽpore mésurari. Quorum sententia cōfirmari potest ex sententia & doctrina Augustini. 8. super Genes. cap. 12. vbi explicās, quomodo creaturę pẽdeāt a Deo, inquit, res omnes pẽdent ab eo, sicut aer in sua illuminatione à Sole, qui nunquā est factus lucid⁹, sed tẽper fit lucid⁹: semper ergo creatura, quandiu est, fit à Deo: sed fieri mensuratur tempore: ergo & esse cuiuscunq; creaturæ. Et confirmatur, quia conseruatio nihil aliud est, quàm cōtinuatio actionis, qua res producitur: sed actio, qua aliquid producitur de nouo, mensuratur tempore, vel instanti: ergo & conseruatio: sed quā diu res creata existit, conseruatur: ergo mēsuratur tẽpore, quādiu existit. ¶ Sed in hac re certū est (vt separemus certa ab incertis) motum omnem tempore mensurari. Patet ex dictis, quia tempus mẽsurat res variabiles: sed motus in sua ratione includit variationem: imo hoc ipsum quod est moueri, est variari: ergo motus tempore mensuratur. Si autem obijcias, q̃ mot⁹ cœli ex opinione Arist. est infinitus, sine principio & fine, ac per consequens mẽsurari nequit. Respondeo, q̃ quanuis infinitum secundùm se totum non possit mensurari, potest tamẽ secundùm partes, vt diximus cap. de quantitate: & ita ex Aristotele, quælibet circularis mot⁹ cœli mẽsuratur tempore, quānuis omnes nō dicantur simul mensurari, quia de quantitate omnium non potest aliquis certificari.

obiect.

Resp.

Sed dices secundò, mutationes instantaneas non mensurari tempore: ergo, &c. Respondeo, verum esse, istas mutationes non mensurari tempore, sed instanti tẽporis: & sic

2. Obiect.

motus

motus successiuus tempore tãtùm mensuratur, instãtanea vero mutatio, instanti. ¶ Adeò verũ est hoc, motum omnem vel mutationem tempore mensurari, aut instanti, quòd etiam dicendum sit motum Angeli tẽpore, vel instanti etiã mẽsurari: quanuis tẽpus illud sit diuersę rationis ab isto, siue sit discretũ, siue continuum. Duo ergo sunt in ista quæst. Alterum est de esse rerũ generabilium, & corruptibiliũ, An mensuretur tempore. Alterũ verò de esse rerum incorruptibiliũ. Et,

1.Cõ. vt ab hoc 2. incipiamus, sit concl. 1. Esse permanens omniũ creaturarũ incorruptibilium mensuratur quo. Probatur manifestè, quia esse permanens incorruptibiliũ non mẽsuratur tẽpore, quandoquidẽ est omnino immutabile, nec dependet à motu, qui est variabilis. Tum etiam non mensuratur æternitate, vt constat: quia Angeli & creaturę omnes incorruptibiles, habẽt operationes variabiles: ergo à sufficienti partiũ

obie. enumeratione cõstat, ꝙ mẽsuretur quo. Cõtra hoc est argũ. quia vbicũque est prius & posterius, est tẽpus: sed in duratione, qua mẽsuratur esse Angeli, reperitur prius, & poste-

Resp. rius: ergo, &c. Probatur Minor: Si Deus produceret nunc vnũ Angelũ, & cras aliũ, ille diceretur prior, iste verò posterior. Respondeo, ꝙ quanuis æuum in se non habeat prius & posterius, coexistit tamen tempori nostro, in quo est prius & posterius. Vnde vnus Angelus diceretur prior alio, non in ordine ad propriam mensuram, sed in ordine ad nostram extrinsecam denominationem, quia (scilicet) coexistit tempori, quod habet prius, & posterius. Qua ratione etiam dicimus Deum fuisse ab æterno, cùm tamẽ in Deo nõ sit præteritum, sed tantum coexistat æternitas omni tempori præterito, & futuro. Et hoc est fortalsis, quod ait Bonauentura in 2. d. 2. q. 2. æuum habere prius, & posterius sine innouatione, quasi non habeat in se, sed extrinseca denominatione, & quoad nos, per ordinem ad tẽpus nostrum. ¶ Sit conclusio 2. Esse *2.Cõ.* rerum generabilium & corruptibilium mensuratur tempore. Probatur ista cõclusio: Omne id, quod dependet natura sua à motu, mensuratur tempore, sicut & ipse motus tempore mensuratur: sed esse generabilium, & corruptibilium pendet à motu primi cœli: ergo mẽsuratur tempore.

Et confirmatur: In viuẽtibus ipsum esse substantiale perpetuò consistit in variatione, quæ fit actione caloris naturalis: ergo in ipsis magis patet, quod ipsum esse mensuretur tẽpore. ¶ Si dicas, Tẽpus est mensu- *obie.* ra successiua: ergo nequit mẽsurare res permanentes: sed esse generabiliũ, & corruptibiliũ est permanens: ergo, &c. Respõdeo, ꝙ aliquid men- *Resp.* surari tempore, stat dupliciter: vno modo primariò, & immediatè: & hoc modo mẽsuratur motus: Alio verò modo secũdariò, & mediatè: & hoc modo mẽsurãtur ea, quę dependent à motu. Vnde esse rerũ generabiliũ, & corruptibiliũ, quãdiu trãsmutantur secũdùm nutritionẽ, vel diminutionẽ, solũ mensuratur tempore extrinsecè, ratione motus

Conf.

obie.

Resp.

primi cœli, à quo dependet: at verò quandiu durat mutatio vel dimanatio, vel alia quæcunque actio substantialis, intrinsecè mẽsuratur tempore ratione illius actionis.

Supereſt reſpondere ad argumentum pro illorum ſententia factũ, qui putabant omnes creaturas menſurari tempore, & ad ſententiã Auguſtini: facilis autem eſt ſenſus verborũ eius: ipſe enim nihil aliud vult, quam quòd res omnes dependeant à Deo in fieri, & in conſeruari. Vnde ipſum conſeruari appellat ipſe perpetuò fieri: ſed tamen quãuis fieri ipſum in principio menſuretur tempore, quia eſt mutatio: tamen conſeruari non menſuratur tẽpore, quia conſeruatio non eſt mutatio, ſed ſola actio ſine mutatione, & ſic patet ſolutio. Ad cõfirmationem dico, quòd conſeruatio eſt cõtinuatio actionis, non tamen prout mutatio eſt, ſed prout productio termini: & ideo in principio illa productio tẽpore, vel inſtanti menſuratur, propterea quòd in principio dicit variationem, poſteà verò, dum continuatur, non menſuratur tempore, niſi ſit conſeruatio rerum generabilium, quæ dependẽt à mõtu: conſeruatio verò Angelorum, & aliarum rerum incorruptibiliũ nõ eſt huiuſmodi: & ideo hæc non menſuratur tempore. De qua re videndus eſt in Theologia latè Magiſter Zumel 1.p.q.10. per varios artic. & 2.tom. à quæſt. 50. etiam per varios artic. lã de ſpeciebus motus in particulari videndum reſtat lib. 5. ſeq.

Dub. Sed dubitabis, quid ſit tempus diſcretum. Hoc nihil aliud eſt, quã duratio ſine ſucceſſione, habẽs termini principium, & finem ex natura ſua, & coexiſtens durationi diuiſibili, ſaltem imaginariæ. Hoc tempus diſcretum componitur ex inſtantibus, in quorum vnoquoque durat entitas aliqua omnino indiuiſibilis, & tota ſimul: quæ tamen corruptibilis eſt, & per tale inſtans coexiſtit durationi diuiſibili, ſaltẽ imaginariæ: aliàs enim quod cõponitur ex huiuſmodi inſtantibus, nõ coexiſteret durationi diuiſibili: illa enim ratio, quòd indiuiſibile additum indiuiſibili non facit maius, non minus militat hic, quã in alijs indiuiſibilibus. Hac duratione durant multę ſpecies Angelicę, & etiã noſtræ, quæ ſunt totæ ſimul indiuiſibiliter, & quædam aliæ entitates corporeę: quæ tamen permanẽt aliquãdo inuariatæ, ſine eo quòd earum eſſe ſit aliud, & aliud, vt docet Sotus 2.d.2.q.4. Durand. q. 6. Heruęus q.11. Henricus quodlib. 5. q. 13. Dices, Omnia corruptibilia ſunt in continuo motu: ergo eorum duratio eſt ſucceſſiua. Reſpondeo, nõ eſſe illa in continuo motu, ſaltem ſecũdùm omnes ſuas entitates, quod manifeſtum eſt in inanimatis: nec video, cur calor vt octo non poſsit, ſecundũ quòd calor eſt, conſeruari totus ſimul coexiſtẽs alicui tẽpori: atq; adeo eius duratio tunc nõ erit intrinsecè ſucceſſiua. Reſpondent quidã, quod entia corruptibilia, licèt nõ ſemper mutẽtur ſubſtantialiter, ſemper tñ ſunt ex natura ſua ſubiecta corruptioni ſubſtãtiali, & id ſufficit, vt ſemper durẽt duratione ſucceſſiua: Cõtra, quia dum entitas

Sotus *Dur.* *Her.* *Hẽr.*

titas aliqua perseuerat inuariata, nõ datur in illa prius, & posterius: ergo(per se loquendo)pro tunc natura durat duratione successiua. Hæc enim requirit essentialiter dari prius, & posterius in re illa, cuius est talis duratio:solutio vero prædicta tãtùm arguit,quòd entia corruptibilia sunt capacia durationis successiuæ,non tamen,quod sẽper durent tali duratione.Vt autem detur tale tempus discretum, requiritur,quod vna duratio sit immediatè post aliam. Hæc pars conclusionis est contra quosdam asserentes corruptibilia omnino durare tempore cõtinuo,non modo quoad motus,quibus mouentur,sed & quoad esse substantiale. Hi referunt pro se Sanctum Thomam 1. p.quæst.10. art.4.& 5. & de potẽtia, quæstione 5.art.1.ad secundũ,& art.4.ad quintum,Albertum quæst.3. de cœuis. Sed certè hi tantùm volunt, quod corruptibilia ratione suorum motuum durant in tempore, cùmque absolutè sint motui subiecta, ideo absolutè dicuntur temporalia. Argumentum,quod pro se afferunt id opinantes,est,quia corruptibilia, si non mensurantur duratione successiua: ergo æuo: consequens est omnino falsum(licèt verum illud putauerint Scotus,& fortè Henricus) ergo & antecedens.Respondeo, negando sequelam,quia(vt patet ex dictis)æuum est duratio omnino necessaria ab intrinseco: at tẽpus discretum,& eius instantia sunt durationes defectibiles.Tota fere ista doctrina de tempore discreto,& eius instãtibus colligitur ex Sãcto Thoma 1.p.q.53.a.3.& 1.2.q.113.art.7.ad 5. Iam de instanti temporis discreti patet ex supràdictis,quòd sit duratio permanens:de instanti verò tẽporis cõtinui,quòd sit totũ simul,cõstat, cũ sit omnino quid indiuisibile:tãtũ ergo superest probare,q; sit duratio, quod satis videtur constare ex eo,q; negari nõ potest,aliquid existere posse, & non durare: sed aliquid potest existere vnico tantummodò instanti:ergo instans est propriè duratio,licèt respectu temporis sit quid indiuisibile omnino, cõtinuatiuum,& terminatiuũ illius, atque adeo non sit tempus. Differt hoc instans ab instãti temporis discreti,quia hoc coexistit durationi diuisibili,saltem imaginariæ: illud verò nequaquã.Ex dictis facilè quiuis colliget,æuo ne,an tempore,an in instanti durent entitates ordinis supernaturalis, vt gratia, charitas, lumen gloriæ,visio beatifica, si semel cognouerit illarum naturam, quam explicare Theologicum negotium est.

Durationis successiuæ conditio.

Scot. Hen.

ARTICVLVS II.

Vtrùm in qualibet re creata sit sua intrinseca duratio,et an idem sit secundùm rem cum existentia illius.

Con. COnclusio affirmatiua debet esse certa,scilicet, quòd in qualibet re creata est sua intrinseca duratio,quę est idem secundùm rem cũ existentia rei,ab illa tamen sola ratione ratiocinata distincta.

Prima pars cõclusionis est Gregorij Ariminẽsis in 2. distinctione 8. quæst. 1. & Ocham, & Nominalium: Iand. quæst. 22. & Simplicij: & est etiam eorum, qui dicũt in quouis Angelo dari suum æuũ. Ita Duran. 2. distinctione 2. quæst. 5. Cajet. 1. p. quæst. 10. Capreolus, & alij Thom. 1. 2. S. Bonauent. 2. distinctione 2. quęstio. 5. Henr. quodl. 11. quæstione 11. Soncinas 12. Metaph. quęstio. 55. & est fere omnium communis: omnes enim fatentur in vnoquoque Angelo dari propriam & intrinsecam durationem, licèt (vt infrà dicam) quæstio sit de nomine: Vtrum, scilicet, quæuis illarum sit dicenda æuum: & similiter est quæstio, vtrum quæuis duratio rei incorruptibilis sit dicẽda æuũ. Hęc conclusio est Aristotelis 4. Physicorũ, 11. vbi ait: Tẽpus est quid consequens motum vt sic: & 4. Physic. 14. text. 130. ait: Tempus vbique est, in terra, & in mari, & in cœlo: quia vbique motus est, & omnia sunt in tempore, sicut in loco. Sed posset responderi, quod tempus vbiq; est, quia vbique habetur præ manibus duratio primi mobilis ad mensurandos omnes motus: vt si vna aliqua vlna cuiuis volenti mẽsurare præstò esset, vere diceretur esse vbicunq;. Vrget tamẽ id, quod ait Aristoteles, tempus esse numerum motus: & non restrinxit ad motum primi mobilis. Confirmatur, quia tex. 132. ait, tempus esse numerum cuiusuis motus: sed non loquitur de numero numerante, vt ipse fatetur: ergo de numerato: sed hic intrinsecè, & inhæsiuè est in rebus numeratis: at idem omnino nõ potest inhærere pluribus: cũ ergo motus numerati plures sint, erunt in illis tot durationes inhærentes. Et ibidem ait, tempus dici vnum: quo pacto septenarij plures hominum & lapidum, &c. si simul sint, dicuntur plures materialiter, formaliter vero vn⁹, & idem: sed hi septenarij non sunt vnus numero, sed specie: ergo similiter tempora, & aliæ durationes. Confirmatur, quia (vt docet Augustinus 11. confession. 23.) in illo prælio Iosue 10. & Eccleiast. 48. cessauit motus Solis, & Lunę, & tamen non dubium est, quin tunc fuerit duratio in alijs motibus: ergo duratio non est intrinsece in vno, vel in altero, sed in omnib⁹ motibus, qui existunt. Hęc duratio intrinseca est eodẽ modo intelligenda, quo locatio intrinseca intelligitur à quibusdam, quam supra impugnaui: sit tamen nunc pro exemplo. Vnde, sicut locus intrinsecus est quædam repletio spatij imaginarij, id est, destructio positiua priuationis loci intrinseci, sic etiam dicendum est de duratione intrinseca: & sicut concipimus, vnum ens habere maiorem locum intrinsecum, quã aliud, quia magis quasi extenditur per spatia imaginaria: sic vnum concipimus durare plus alio, quia plus quasi cõtrahitur per imaginariam successionem: & ita etiam concipimus mundum fuisse possibilem per centum, vel mille annos ante sui creationem, qui anni imaginarẽtur. Similiter, si Deus annihilaret mũdũ, & iterũ illũ reproduceret, posset esse intermedia

Gre. Ochã. Iand. Simp. Dur. Cae. Cap. Bona. Hen. Sonc. Arist. Conf. Conf.

maior

maior vel minor ſucceſsio imaginaria inter reproductionē, & annihilationē:& hoc ſit primū argumentū:pro quonis enim tēpore ens exiſtens habet ſuum locum proprium & intrinſecum independentem à loco alterius: ergo ſimiliter ſuam durationem,&c.

Quia certè, ſicut omnia entia ſunt alicubi,ita ſunt aliquādo,nec eſt ratio,cur primum magis, quàm ſecundum habeāt per rationem intrinſecā.Prēterea,negari nō poteſt, quin in Deo ſua duratio, ſcilicet æternitas, ſit intrinſeca: nec enim eſt in alio(vt infra dicam quæſt.20. art.primo)& eſt entitas realis,vt oſtendi art.1.ſimiliter negari non poteſt,quin in aliquo ente incorruptibili ſit intrinſeca duratio ęuiterna: ſimiliter negari nō poteſt, quin in aliquo ente corruptibili ſit intrinſeca duratio tēporalis:omnes enim hæ durationes (vt dixi) reales ſunt: ſed nō eſt maior ratio, cur vnū ens exiſtat,& duret duratione intrinſeca,quam aliud:ergo,&c.Prætereа ſpatium,ſeu latitudo vniuſcuiuſq; motus diſtinguitur à ſpatio,& latitudine alterius: atque adeò habet ſuū prius,& poſterius proprium,& diſtinctū à priori, & poſteriori alterius:ſed motus habet ſuum prius & poſterius à priori, & poſteriori ſpatij, & tempus habet à priori, & poſteriori motꝰ:ergo quot ſunt ſpatia,ſeu latitudines,tot ſunt motus: atq; adeò tot durationes temporales:& eadem ratio eſt de alijs durationibus. *Conſ.* ¶ Confirmatur, Duratio conſequitur ad motum vt ſic, non quia talis,vel talis motus eſt: ergo quiuis motus habet ſuam propriā durationem.

Hinc infero,durationesaliquas duntaxat poſſe ſibi eſſe contiguas, *Coro.* quales ſunt partiales durationes formæ expulſæ à materia,& formæ illi ſuccedentis in eadem materia. Vnde Durādus in 2.diſtinct.2. quęſtione quinta & ſexta ait:Quando vero aliqua forma perficitur,eo pacto perficitur etiam eius duratio, & non dicitur alia, & alia duratio.

Secunda pars concluſionis eſt Sancti Thomæ prima parte, quæſtione 10.articulo ſecundo dicentis: *Sec. pars conc.* Deus eſt ſua duratio,quia eſt ſuum eſſe: nulla autem res creata eſt ſua duratio,quia non eſt ſuum eſſe: & artic.6.ait: Æuiternum non eſt ſuū æuum, ob rationem dictam, quia non eſt ſuum eſſe.Idem ſentit Soncinas in quinto Metaphy. quæſtione 56. Capreolus ſecundo, diſtinctione ſecunda, quæſtione 4. vbi Scotus idem ſentit de æuo, non tamē de tempore. Ratioque eius eſt, quia partes temporis correſpondent proportionaliter partibus motus,nō e contra,vt ſtatim dicā.Probatur concluſio, quia ex eo quod aliquid intelligatur exiſtens,intelligitur durans, ſecluſa quauis alia entitate diſtincta realiter ab exiſtētia:ergo,&c. Vnde infero, tot eſſe *Soncinas. Cap. Scot.* *Coro.* durationes,quot exiſtentias: atque adeò materiam primam in opinione S.Tho.non habere propriam durationem diſtinctā à duratione formæ,licèt ſit res durās diſtincta:&argumēta,quę cōtra hoc fieri poſſūt, eadē omnino ſunt cū his, quæ poſuimus quæſtione 3. ad demon- *S.Th.*

strandum materiam primam habere propriam existentiam.

Tertia pars cõclusionis est Aristotelis, & omnium antiquorum, quia loquuntur de tempore, vt de accidenti motus: & certè videtur id probabilius, & facilius, quã oppositũ. Et primò, quod duratio distinguatur ab existentia ratione ratiocinata, videtur certum: duratio enim creata constituit prædicamẽta, quandoquidem ad existentiam non petitur prædicamẽtum distinctũ ab eo, in quo ponitur essentia. Et præterea, quia duratio Dei, scilicet, eius æternitas, est quoddam attributum distinctũ ratione nostra ab existentia. Sed iam probo, durationem creatam distingui ex natura rei ab entitate, & existentia, cuius est illa duratio: quia licèt corpus per eandem rem, scilicet, per quantitatem, sit quantum, & locatum, tamen quantitas, & locus distinguuntur ex natura rei: inuariata enim quantitate, & quauis alia entitate, datur motus ad locum: ergo similiter, licèt res per eandẽ entitatem existat, & duret, tamen duratio ex natura rei distinguetur ab existentia. Præterea potest contingere, vt motus habẽtes æquales partes in ratione motus, habeãt tamẽ inæquales partes durationis, & è cõtra: vt, verbi gratia, si duo calefiant vt sex; alter velocius, tardius vero alter: vel vnus vt sex, alter vt quatuor, æquali tamẽ velocitate. Dices, licèt id ita sit, loquẽdo de duratione extrinseca, secus tamẽ de intrinseca, nam huius tot dantur semper partes, quot dantur partes motus, nec plures, nec pauciores, siue motus sit tardior, siue velocior in ordine ad durationem extrinsecam: licèt enim quãtitas vna, quia est magis rarefacta, coexistat maiori loco extrinseco, saltem imaginario, non ideo tamẽ habet plures partes quãtitatis, quàm alia quantitas magis densa, quanuis hæc non coexistat tanto loco extrinseco. Hæc solutio non omnino mihi displicet, posset tamen contra illam obijci, quia negari non potest, quin, dum quantũ rarefit, ampliùs mutetur in se aliquo modo intrinsecè, acquirendo aliquem modum, quem antea non habebat: ergo similiter motus, qui intrinsecè plus durat, & coexistit maiori successioni extrinsecæ, saltẽ imaginariæ, aliquem modum acquirit plus, quàm alter, qui non tãtæ durationi coexistit. Cõclusio est contra Soncinatem, qui (scilicet) tenet, nullam durationem distingui ab existentia plus, quàm ratione nostra: & contra Scotum, qui defendit id de æuo, licèt non de tempore, propter vltimum argumentum proximè à nobis propositũ: inquit enim id cõcludere de tempore, sed non de æuo.

Pro.

2. Pr.

Sonc.

Scot.

ARTICVLVS III.

Vtrùm duratio in communi rectè diuidatur in successiuam, & permanentem.

CConclusionem negatiuã tenent Gabriel in secundo, distinct. 2. quæst.

Gab.

quæst.1.Ochã,quæst.10.dicẽtes durationem ita esse tem, quæ durat, vt tamen connotet successionem in se,vel in alio ,cui coexistat, vel coexistere possit.Probant id ex nostro modo concipiendi, quem nuper explicui.Vnde inferunt, omnẽ durationem creatam(quæ sola mẽ surabilis est) mensurari nostro tẽpore. Idẽ Aureolus apud Capreolũ in 1.d.9.quęstione secunda. Vnde infert,in Deo non esse durationẽ,quia in illo nulla est successio. Pro hac opinione sic argumentor primo: Si daretur aliqua duratio omnino permanens, ea deberet esse tota simul:ergo inter ea,quæ tali durationedurant,fieri nõ potest vt vnũ duret plus alio, nec vt vnũ duret plus, minùs ve secundùm se ipsum.Probatur, quia in durationeomnino permanenti non datur mag's,& minus: sed consequens est omnino falsum: ergo & antecedẽs. Probatur,quia aliàs Deus non plus duraret vsque in istud nunc, quàm durauerat vsque ad principium creationis mundi: sed hoc consequens est falsum, quia in istud nũc durauit totum, quod durauit vsq; ad principium creationis, & adhuc amplius, quia coextitit annis, qui præterierunt à principio creationis vsque nunc:ergo.Secundò:ergo duratio,quà durant entia incorruptibilia quantum ad suam substantiam,erit duratio permanens,& tota simul:ergo in instanti creationis habuit,verbi gratia, Angelus totã durationem sibi possibilem secundùm suam naturam: ergo fieri non potest, nec per diuinam potẽtiam, vt non habuerit illam durationem: ad præteritum enim non datur potentia: Tunc sic, Angelo est possibilis duratio,qua,si nõ ab æterno,saltem per multos plures annos imaginarios durauerit ante instans suæ creationis, & qua duret in ęternũ: ergo Angelus durauerat antequam fuisset creatus:ergo extitit ante sui creationem.Et præterea: ergo non potest fieri, vt non habeat durationem æternam a parte pòst. Probatur, quia tota hæc duratio est illi possibilis, & totam illam haberet in illo instanti, atque adeo sequitur, quod non possit annihilari a Deo.

Aur. *Pro.* *Sec.*

Conclusio sit affirmatiua, quia esse abstrahit à successiuo, & permanenti:ergo & duratio, cùm hæc sequatur naturam,cuius est. Fateor nos non satis apprehendere posse durationem diuturnam,nisi concipiẽdo in illa successionem aliquã, saltem imaginariam : scilicet, non satis concipimus, quo pacto aliqua substantia indiuisibilis coexistat corpori,seu spatio imaginario diuisibili,nisi concipiendo in illa quasi partes quasdam, vt dixi articulo primo: sic etiam sunt aliquę durationes indiuisibiles; quę verè habent totum suum esse simul,qualis est duratio cuiusuis entitatis initio indiuisibilis, licèt non satis concipiamus,quo pacto sint diuturnę,& coexistant durationi reali, seu imaginariæ diuisibili,nisi concipiendo in illis quasdam quasi partes.

Conc. affir.

Confirmo, quia locus intrinsecus abstrahit a loco extẽso,& inextenso; locus enim intrinsecus rerũ

Conf.

spiritualium talis est, vt etiã si per illum repleant, & destruant multũ spatium imaginarium, indiuisibilis tamen omnino sit: locus verò corporum diuisibilis est, & extensus: ergo similiter loquendum est de duratione: nam sicut in loco se habẽt extensio, & inextensio, ita in duratione se habent successio, & permanentia: quæ tamen successio non opus est diuisibilis sit quantitatiuè; nam etiam in acquisitione entitatis spiritualis datur duratio successiua, vt dicam infra, & motus intensionis vt sic durat duratione successiua, & tamen est indiuisibilis quantitatiuè: & sic tam ipse, quàm eius duratio, qua ratione duratio successiua est, non est species quantitatis: eius enim diuisibilitas nõ opus est, quod sit quantitatiua, vt dixi.

Ad hæc argumenta respondeo, quod sicut Deus, & omnes substantiæ spirituales per entitatem spiritualem, atque adeò omnino indiuisibilẽ possunt coexistere locis extrinsecis, seu spatijs imaginarijs diuisibilibus, vt Deus coexistit maiori spatio, quàm Angelus, & vnus Angelus maiori, quã alter, & vnus, atque idem nunc maiori, nunc minori, & tamen talis locus est omnino inextensus, totus in toto, & totus in quauis parte: sic etiam philosophandum est de duratione; nam (vt suprà dixi) sic se habet duratio spiritualis respectu extrinsecæ durationis diuisibilis, vel realis, vel imaginariæ, quo pacto se habet locus spiritualis respectu loci extrinseci, diuisibilis, realis, vel imaginarij. Vnde, sicut in rebus spiritualibus coexistere, vel posse coexistere maiori spatio diuisibili, non prouenit ex eo, quòd habeant plures partes loci, sed ex eo quod habent locum talis nominis, & perfectionis, vt sit destructiuũ maioris spatij imaginarij: & similiter, sicut Deus est sapientior Angelo, non quia diuina sapientia habeat partes, sed quia est altioris rationis, iuxta supra dicta: sic durat amplius, non per successionem, sed per hoc, quod eius duratio ex natura sua est destructiua maioris durationis imaginariæ, nostro modo intelligendi, seu (vt expressiùs loquar) maioris priuationis ipsius durationis: & ita Deus nõ plus durauit intrinsecè vsque in istud nunc, quam ante mundi creationem durauerat, licèt coextiterit durationi extrinsecæ nostri temporis, cui priùs nõ coextiterat: proportionaliter loquendum est de alijs durationibus permanentibus, & ita patet ad primum.

Ad arg.

Ad secundum concedo primas tres consequẽtias de duratione intrinseca Angeli. Ad reliqua fateor, Angelum in instanti creationis habuisse omnem durationem intrinsecam, quoad esse substantiale sibi possibile secundùm suam naturam: sed nego reliquas consequentias, quas facilè quiuis infirmabit, constituendo illas in materia de loco intrinseco: illa tamẽ duratione omnino indiuisibili potest Angelus coexistere maiori, & minori durationi extrinsecæ, saltem imaginariæ: & ita potuisset coextitisse maiori durationi imaginariæ à parte ante: & posset modo annihilari à Deo,

Ad 2.

Ad 3.

Deo, & tunc non coexisteret futuræ durationi extrinsecæ, vel reali, vel imaginariæ, quia tota illa duratio Angeli, licèt fuerit à Deo simul tota recepta, potest tamen conseruari, & non conseruari. Obijcies cõ-
Gab. tra has solutiones: ergo rectè dixe-
Ockã runt Gabriel & Ocham, quia omnis durario connotat successionem. Nego cõsequentiam, duratio enim permanens non connotat ex natura sua vllam durationem extrinsecam, cui coexistat: sed talis coexistẽtia accidit illi durationi.

ARTICVLVS *IIII.*

Vtrùm durationum distinctio sumatur ab existentia.

Conc. BReuiter conclusio sit. Durationum distinctio quoad substantiam, & modum sumitur ab existẽtia, & modo existendi rerum, quarum sunt durationes. Quæ colligi-
S. Th. tur ex Sancto Thoma 1. parte, quæstio. 10. articulo 4. & 5. & articulo 6. ad secundum, & manifestiùs ex prima secundæ, quęstione 53. art. tertio in fine, & ad primum, vbi docet, tẽpus continuum Angelicum non esse eiusdem rationis cum nostro. Iã explico conclusionem: sicut duplex est demonstrationum distinctio (vt dixi in Posteriorib.) alia desumpta ex substantia præmissarum constituentium demonstrationem, alia ex modo demonstrandi: quo pacto quæ à priori fiunt in Philosophia naturali, ab his, quę fiunt in Metaphysica, differunt omnino quoad substantiam, conueniunt tamẽ specificè in modo demonstrãdi à priori. Contrà verò, Demõstrationes in eadem scientia, vna à priori, & altera à posteriori, secundùm aliquos non differunt specie quoad substantiam, differunt tamen quoad modum. Præterea, sicut calefactio & frigefactio, ac generatio differunt specie quoad substantiã, cõueniunt tamen in illo modo essendi ab, & in. Sed contrà, calefactio actio, & calefactio passio non differũt quoad substantiam, differunt tamẽ specie in illis rationibus essendi ab, & *Not.* in: ergo etiam durationes quædam differunt quoad substantiam, & cõueniunt in modo, quędam è cõtra, v.g. duratio, qua durãt corpora incorruptibilia in suo esse substãtiali, differt specie quoad substanti im a duratione, qua durant entia spiritualia in suo esse substantiali: quis enim dicat durationem spiritualẽ, & durationem corporeã esse quoad substantiam eiusdem speciei? tamen quoad modum videntur omnino eiusdm rationis, & vtrique conuenit definitio æui, sub quo non videntur contineri distincti modi durationis. Hoc pacto in alijs durationibus philosophandum est.

Infero ergo primò, omnem durationem successiuã differre à per- *1. Il-*
manente, non semper quoad substãtiam, semper tamẽ quoad modum. *latio.*
Prima pars probatur, quia duratio, qua durat v.g. calor vt octo, dum permanet immutatus, & ea, qua durat, dum successiue fit, non differt specie quoad substantiam, sicut nec illi calores, quorum sunt propriæ

illæ

Pr. 1. pars. illię durationes. Secunda pars patet ex suprà dictis: alius enim modus durationis reperitur in tẽpore discreto, alius in continuo. Infero secundò, æternitatem esse omnino, & primò diuersam, tam in substantia, quã in modo, à reliquis omnibus, & non diuidi in plures, nec specie, nec numero differentes: quod satis patet ex dictis. Infero tertiò, infra æuum contineri multas durationes, species etiam subalternas, distinctas quoad substãtiam: & similiter infra tẽpus, tam continuũ, quàm discretum, & etiam infra instans huius vtriusque temporis. Patet ex dictis, quia duratio talis est quoad substantiam, quale est illud esse, ad quod consequitur, vel cum quo idẽtificatur: sed esse substantiale cœlorum, materiæ primę, animę rationalis, & Angelorũ sunt omnino specie distincta quoad substantiam: ergo licèt illorum durationes conueniant in ratione æui quoad modum, tamen quoad substantiam sunt omnino distinctæ. Similiter operationes, seu motus successiui durantes tempore continuo, quidam sunt Angelorum, quidam animę rationalis, quidam corporei, & citra hos omnes dantur multi alij distincti, atque adeo & illorum durationes non erunt minùs distinctæ. Quod ita verum existimo, vt durationem hominis, & equi affirmem specie differre quoad substantiam: & ita possunt aliquę durationes esse similiores alijs quoad substãtiam, & dissimiliores quoad modum, vt v.g. Angelus & cœlum sunt magis similes in existẽtijs,

2. Illatio.

3 Illatio.

quam Angelus & cælum, & tamen sunt minùs similes in modo durationis, quia Angelus & cælum durant æuo: leo verò durat tempore. Nec mirum id videri debet: cælum enim in ratione incorruptibilis est similius Angelo, quàm leo. Et similiter materia prima est similior animæ hominis in ratione incorruptibilis, quàm anima equi: absolutè tamẽ similior est anima equi, quia est actus; materia vero est pura potẽtia. ¶ Quid autem sit duratio successiua, quæ est tempus, & quæ distinctio eius à reliquis durationibus, æternitate, scilicet, & quo, tẽpore discreto, & alijs, dixi art. 8. & precedentibus, hæc enim, & quæ sequũtur, propter consummatos in Philosophia posita sunt.

ARTICVLVS V.

Vtrùm inter dictas durationes detur vna, vt reliquarum mensura.

Aristoteles 10. Metaph. 2. & tertio hæc, quę subscribam, tradit de mensura. Mensura (inquit) maximè est cuiuscũque generis primũ, maximè autem & propriè mensura est primum in genere quantitatis; deinde primũ in genere qualitatis, id est, perfectionis seu virtutis. Mẽsura enim proprijssimè dici solet id, quo, quantũ aliquid sit, dignoscitur: est autem de ratione mẽsurę, vt sit quid vnum & indiuisibile, id est, quo vtamur, vt indiuisibili, cui nec possit fieri additio, nec detractio; vt in lineis vtimur pedali, seu

li, seu vlna, tanquã indiuisibili, qua ratione inter omnes mẽsura numeri certissima est, eo quod vnitas est omnino indiuisibilis, cui nec potest quid addi, aut detrahi: & ita, quò mensuræ maiores sunt, eo sunt minùs certæ: in illis enim latet maximè, & quod additum, & quod dẽptum est. Qua ratione quo pretiosiora sunt mensurabilia, cò minoribus mensuris vti solemus. Addit tandẽ, mensuram non semper esse vnam numero, sed aliquando esse plures: imò (vt dicit 5. Ethicorũ 7.) non in omnibus locis æquales sunt mensuræ: sed vbi emunt, maiores solent esse, vbi vendunt, minores.

Cor. Ex his colligo primo, duplicem esse mensuram, vniuersè loquẽdo: alteram, qua mensuramus gradus perfectionis, seu virtutis, quã Aristoteles appellat qualitatem: alteram, qua mensuramus gradus extẽsionis, vel quasi extensionis, quam extensionem appellat Aristoteles quantitatem: v.g. homo à Pythagora (vt refert ibi Arist. cap. 2.) dicebatur mensura coniunctorum, scilicet corporum, quoad gradus perfectionis: at vlna dicitur mensura longitudinis panni, & aliorum huiusmodi, & aliæ sunt mensuræ profunditatis, grauitatis, & leuitatis, quæ dicuntur mensuræ graduũ extensionis. Mensura ergo durationũ est duplex: alia perfectionis, qua mẽsuramus tantummodò, quàm sit perfecta vnaquæque dutatio, non quanta sit in extensione, quia extẽsionem non habet: alia est mensura durationis quoad extẽsionem, qua mẽsuramus, quæ fuerit maior, quæ minor duratio, quæ prior, quæ posterior. Videmus inter omnes supra positas durationes, quæ quarũ sit mensura: & an intensionis, an verò extensionis.

Æternitas ergo cùm, propriè loquendo, vnica tantummodo sit, illa non habebit rationem mensuræ extrinsecæ, propriè loquendo; impropriè tamen, sicut aliqua dicuntur æterna, quatenus æternitatem aliquo modo participant (vt dixi supra) dicentur etiam improprie æternitate mensurari, non quidem quoad extensionem, cùm nulla in æternitate reperiatur, sed quoad perfectionem: & illa æternitas participata iudicabitur perfectior, quę magis participat eam, quæ est æternitas per essentiam, id est, quæ magis participat immutabilitatem Dei. *Æternitas vnica.*

Inter durationes, quę habent proprie rationem æui, plures sunt: cùm hæ durationes (vt constat ex supra dictis) non habeant gradus prioris & posterioris, non poterit dari mensura quantitatis, seu extensionis, & ita ex duratione vnius æuiterni colligi nõ potest, vtrum vnũ ex alijs æuiternis prius sit, an posterius alijs pluribus, an coexiterit pluribus durationibus extrinsecis imaginarijs, an paucioribus: omnes enim durationes æuiternæ sunt perpetuę, & æquales quantum ad coexistentiam: illud tamen æuum non erit aliud, quam duratio supremi Angeli, quę vna erit, supposito, quod datur vnus Angelus reliquos omnes excedens, immaterialior illis, atque immutabilior. Obijcies *Not.*

primo.

primo, Quidquid æternum est omnino immutabile ratione suæ substantiæ: ergo vnum non est alijs immutabilius: ergo nec mensura. Caietanus concedit antecedens: sed quia vnũ (inquit) est immutabilius alijs in operationibus, assumitur vt reliquorum mensura. Sed contrà, quia secundùm operationes, in quibus ia æiternis datur mutatio & varietas, non durant æiterna æuo, vt constat ex suprà dictis. Respondeo ergo, non omnia æiterna habere æqualem immutabilitatem positiuam, quia non habent illam æquè perfectam. Obijcies secundo: Cui nam deseruit hęc mensura perfectionis? non quidem nobis, qui non cognoscimus substantiam horum æiternorũ: nec ipsis Angelis, quibus enim illorum comprehendit se ipsum, atq; adeò perfectionem suę perfectæ durationis: & similiter intuendo aliud quoduis æiternum, in illo cognoscit perfectionem durationis illius. Respondeo, quod argumentum probat non esse necessariam talem mensuram, non verò, quòd non sit accommodata ex se ad mensurandum: sicut homo ex se est accommodatus, vt sumatur ad mensurandam perfectionem reliquorum animalium. Obijcies tertiò, esse mensuram perfectionis, nõ est mẽsura durationis reliquorum animalium. Respondeo, esse mensuram immutabilitatis, est esse mẽsuram durationis, licèt aliter, cum tempus sit mensura motus, seu mutabilitatis, vt nuper dixi: hoc enim est mensura ipsius prioris, & posterioris, quæ reperiuntur in motu, & ita est mensura in genere quantitatis: illud verò est mensura perfectionis ipsius durationis, & ita est mẽsura in genere qualitatis, vt explicui initio articuli.

Caie. *Solu.* *2. Obiect.* *Solu.* *3. Obiect.* *Solu.*

Hæc pars conclusionis est contra Durandum in 2. distinctione 2. quæstione quinta, asserentem primò, quod directè, & per se sola causa alicuius rei est eius mensura: & ita ait, quod interpositio terræ inter Solem, & Lunam est mensura eclypsis, & Deus hoc pacto est mensura perfectionis rerum omnium. Probat, quia per causam ipsius effectus certificamur directè, & per se, quanta sit eius perfectio: at verò indirectè, & comparatiuè certificamur de omnibus, quæ sunt in aliquo genere, per id, quod est perfectius in genere illo, quasi habens in se omnem illius generis actualitatem, qualis est albedo in genere colorum: quod enim est actualius, id notius est: & hoc pacto (ait) suprema Angelus est mensura perfectionis reliquorum, durationis verò illorum solus Deus est mẽsura per se, & directè, vnum autem æuum non est mensura comparatiua durationis aliorũ æiternorum, quia illud, cuius duratio, & quantitas durationis est notior ex sua propria ratione, quàm sit ex comparatione ad alterum, non mensuratur per alterum quoad suam durationem; nec enim per illud magis notificatur, sed notius est ex se, quàm comparatum ad alterum. Vnde infert, quod quantitas durationis æiternorum non potest mensurari per mensuram vnigenearn, seu homoge-

Dur.

mogeneam, sed per heterogeneam, scilicet per tempus; quia æuum quatenus coexistit tempori, induit rationem quanti in duratione, & ita dicitur, quòd quiuis Angelus durauit, quantum durauit motus cœlorum, seu tempus: sed primò Durandus errat in hoc, quòd causam durationis appellat eius mensurã; nec enim omne, per quod certificamur, quasi coaptando, & comparãdo vnum cum alio, est mensura. Secundò errat, & non loquitur consequenter, cùm fatetur, substantiam supremi Angeli esse mensurã perfectionis substantialis aliorum, & illius durationem non esse mensuram perfectionis reliquarum durationum; verum tamen dicit, dũ significat hanc mensuram nõ esse Angelis necessariam, & non esse mensuram maioris, vel minoris coexistentiæ cum alijs durationibus extrinsecis, saltem imaginarijs, vt iã dixi.

Dur. *Error.*

Secundò est contra AEgidium dicentem, æuum, quod est reliquorum mensura, nõ esse in æuiterno, sed in æterno: sicut tempus (inquit) non est in re temporali, sed in æuiterna, scilicet in cœlo: contra quẽ hæc ratio sufficit, quia æternitas est mensura extra omne genus: ergo non est primum in genere æui. Ad eius argumentum respondeo, cœlum esse ens tẽporale rationis motus, vt iam dixi.

Sec.

Queres, supposito, quòd æuum supremi Angeli est aliorum mensura, intelligitur nè de supremo id in natura? an de supremo Beato. S. Gregorius & S. Thomas, Capreol. & Sãctus Syluester dicunt hoc secundum, quia accidit supremũ in natura peccasse, & propterea inde *Sent.* cens esset, vt aliquid illius esset a- *Dur.* liorum mensura. Durandus 2. dist. 2. *Pr. 1.* q. 5. ad tertium, & alij dicunt primum. Probant, quia vel consideratur perfectio beatitudinis supernaturalis, & tunc æuum animę Christi erit mensura: vel consideratur perfectio naturalis, quę certè sola videtur hic consideranda: & tũc in Angelo supremo in natura erit mẽsura, quia ex eo, quòd malus sit, nõ desinit esse in natura perfectissim⁹: hoc est omnino Theologicum, & ideo prætermitto iudicium illius.

In tempore continuo Angelico non datur vnum, quod sit mensura durationis maioris aut minoris aliorũ: quia nullus motus Angelicus est omnino necessari⁹, & regularis, nec fuit necessaria talis mẽsura. *Obie.* Dices, Nostrum tempus continuũ erit mensura durationum successiuarũ ac continuarum, quę sunt in Angelis. Respondeo, tempus continuum Angelicum est altioris rationis, nec *Resp.* continetur, aut superatur à nostro tempore, ideo ab illo non mensuratur ex natura sua.

Idem dico de tempore discreto cum Capreolo in 2. d. 2. q. 2. ad argu- *Cap.* menta contra tertiam conclusionem: in vtroque tamen tẽpore, tam cõtinuo, quàm discreto Angelico, potest dari mẽsura perfectionis, sicut dixi de quo: est tamẽ aliqua differentia, quia datur certum æuum, quod sit mensura perfectionis reliquorum, eo quod est duratio omnino necessaria, & vniformis, quod

men

non reperitur in tempore Angelico, nec continuo, nec discreto. Inter tempora cõtinuatiua, quæ sunt durationes entitatum corporalũ, vel pendentium à corpore (quod dixerim propter motus spirituales animæ rationalis) ea duratio debet accipi vt mensura, iuxta conditiones mensuræ assignatas initio articuli, quæ consequitur ad motum, qui sit primus, seu perfectissimꝰ in ratione motus, quia sit omnino certus & determinatus, & maximè vniformis ac regularis, atq; adeo quasi consistens in indiuisibili, & sit minimus, quantum fieri posset, & omnibus notissimus (quia mensura, quæ est communior, & magis eadẽ apud omnes, ea perfectior est) quæ
Ari. conditiones nulli motui magis cõpetunt, quam motui primi mobilis, vt docet Aristoteles 4. Phys. 24. quia iuxta sententiam Aristotelis & communioré inter Astrologos, motus proprij orbium planetarũ ab Occidenti in Oriens, primo nõ sunt adeò veloces, nam Luna motu proprio non perficit suam circulationem integram, nisi in vno integro mense, Sol vero in anno, & alij alijs temporibus. Secundo, nõ sunt adeò vniformes primæ, ac per illos difficilè distinguerem⁹ dies & noctes: at primum mobile quotidie absoluit integram circulationem: sed quia ipsum non est nobis ita notum, ideo assumitur motus, quo cõmuniùs plures Astrologi dicunt moueri orbem Solis raptum à primo mobili: Sol enim est nobis maxime notus: sed quia eius motus est vnus, & continuus, ideò nos vnam circulationem illius, seu potius durationem illius circulationis appellamus diem, & per eius reduplicationem constituimus menses, & annos, sed tunc, quia magebamus minori mensura ad mensurãdas multas minores durationes, quàm sit ea quæ coexistit vni circulationi primi mobilis, ideo adinuenimus horologia, quorum motus diuidimus in horas & quartas horę partes. Vnde necesse non est, vt tẽpus mensurans constituatur in primo mobili: sed poterit ex hominũ instituto cõstitui in horologijs artificialibus tantũmodo: & ita San S. Th.
ctus Thomas 1.p.q.66.art. 4. ad tertium, ait, quod cessante motu primi mobilis, adhuc daretur tempus, quod posset constitui vt mensura: meritò tamen propter rationes suprà dictas, non modò ab hominib⁹, sed ab ipso Deo statutum est, vt duratio prędicta motus Solis constitueretur vt mensura: quod significatur satis Genes. 1. vbi dicitur: Fiant Gen.
luminaria, &c. & diuidant diem a nocte, & sint in signa, tẽpora, dies, & annos. Vbi aduerto, etiam durationem motus Lunę constitui vt mensuram, & ita videtur Deus statuisse, vt duratio illius motus ab Oriente in Occidens constitueret diem & noctem: motus vero proprius Solis constitueret annum, & motus Lunę mensem: & ita Iudęi, & Arabes suas operationes mensurare solebant hac duratione motus proprij Lunę, vtentes mensibus Lunaribus: tamen omnes gentes meritò inuitantur ad mensurandum dicto motu Solis, qui velocissimus est,

est, regularissimus, & notissimus. Vnde Arist. tex. 115. docet, ☞ omnia, quę tabescũt, & senescunt, mẽsurãtur tẽpore. Vnde alij tempora diuiserunt in annum discretum, Platonicum lustrum, Olympiades, indictiones, & quas Hispani vocãt heras, in seculum, & ætatem. Annum præterea populi Arcadum diuiserunt in mẽses tres. Ægyptij olim in quatuor: Græci in sex, Sabini, Itali in 13. Romani in initio in 10. à tempore Numæ Pompilij in 12. à tẽpore Iulij Cæsaris hucusque etiam in duodecim menses, qui habẽt illos dies, quos nunc in illis numeramus secũdum Solis circulum. Datur etiam diuisio in hebdomadas. Præterea, dies naturalis (de quo libris de cœlo, Deo dante, latiùs dicam) diuiditur in quatuor quadrantia, in horas 24. nonaginta sex puncta, momenta 11520. & 5688. atomos: Astronomi verò diem naturalem diuidunt in 60. minuta diei: horam in 60. minuta horæ, quoduis iuté minutum diei, & horæ diuidũt in 60. secunda, secundum in 60. tertia, & ita in infinitum. Sed de hoc aliàs.

Dub. Sed dubiũ est, vtrùm duratio creata constituat prædicamentũ Quã-

Solu. do. Cõclusio est affirmatiua, vt etiã dixi in prædicamentis, quæstione vltima: sicut enim esse in loco, per se constituit prædicamentum vbi: ita esse in tempore, quod est duratio passiua, id est, aptum mensurari prima mensura durationis, constituit prædicamentum Quando: nec contra hoc tenuit Ferrar. 4. Physic. quæst. 7. Soncin. 5. Metaphys. quæst. 24. dicentes, nostrum tempus continuum esse quantitatem discretam, quia est numerus: & Sotus in prædicamentis, capite de Quantitate, quæst. 2. & Iuniores ibidem, & Capreolus vbi supra, dicunt, esse quãtitatem continuam: quæ sententiæ, si non intelligatur prima de tempore pro formali, & de tempore, quæ est mensura motus primi mobilis: & secunda sententia de tempore pro materiali, falsæ sunt, & cõtra Aristotelẽ 5. Metaphy. 12. vbi tẽpus numerat inter quanta per accidens, dicens tempus esse quantum per motum, & motum per spatiũ. Dico tamen, illos authores solùm voluisse, tempus, quod per antonomasiam solet absolutè sumi pro tẽpore mensurante, reuocari ad quãtitatẽ, quatenus est mensura quantitatis enim videtur esse proprium, quod sit mensura extensionis, & ita in categoria quantitatis fuit enumeratum inter speciem quantitatis: & hæc de durationis essentia, & partitione dicta sint satis.

Ferr. *Soncin.* *Sotus* *Cap.*

Finis libri quarti.

SVPER QVINTVM LIBRVM PHYSICAE AVSCultationis Aristotelis, de differentijs & formis motus, Commẽtaria per quæstiones.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE Oña, Burgẽsi, in sacra Theologia Magistro, & in Prouincia Castellæ Prouinciali, Instituti Sanctæ Mariæ de Mercede redemptionis captiuorum.

PRÆFATIO DE INTENTIONE AVTHORIS, summa, & diuisione totius quinti libri per quæstiones.

ARistoteles in tertio lib. instituerat disputationẽ de motu, qui est communis, & potissima affectio rerũ naturaliũ, vt ibidem dicebam: veruntamen, quia motus est continuus, & omne continuum est infinitum (modo explicato) fit etiam motus in loco, & in vacuo (vt quidam volebant) atque etiam in tẽpore, proinde Aristoteles interposuit disputationẽ de infinito, de loco, inani, & tempore, qua absoluta, regreditur in his quatuor libris ad disputandum de motu. Vnde etiam hi libri de motu inscribuntur. In hoc ergo lib. 5. docet, motum esse diuersum à mutatione,

tatione, explicatque species & differentias motus, & aliquas affectiones, & motus, & eius quod mouetur, per sex capita.

In primo docet, quod trib⁹ modis aliquid mouetur, per accidens, & per partem, & primò & per se: & probat motũ esse diuersum à mutatione.

In secundo capite demonstrat tria tãtùm esse genera motus, augmentationem scilicet, alterationẽ, & motum localem.

In tertio capite assignat quasdam proprietates eorum, quæ sunt in loco, quæ ex dictis libris præcedentibus satis constant.

In quarto docet, motũ esse vnũ genere, qui pertinet ad vnum prædicamentum, vt latio: vnũ specie, qui pertinet ad vnam formam specie, vt calefactiones: vnum numero, in quo mobile est vnum numero, & forma vna numero, & tempus vnum numero.

Capite quinto docet motus esse inter se contrarios ratione termini ad quem. In sexto & vltimo explicat, quod quies contraria est motui, vt priuatio suo positiuo. Tria ergo sunt in hac parte disputanda per tres quæstiones, difficiles satis, sed satis necessarias omni Philosopho.

Prima erit de speciebus motus, de numero, & essentia earum.

Secunda autem quæstio versabitur in explicanda motus vnitate specifica, & numerica.

Tertia in eiusdem contrarietate, & cum ipsa quiete priuatiua, & negatiua oppositione indaganda.

QVAESTIO I.

De naturalis entis motus speciebus, & numero.

QVoniam de motu in genere diximus in 3. libr. huius, quantum satis erat, & de motus speciebus abundè disserit Aristoteles hoc lib. & in tribus sequẽtibus, ideò in hoc loco, quæ supererant de motu, dicemus, & nonnullas tantùm dubitationes de formis motus explicabimus, quibus, quæ in hoc libro tradita sunt, apertiora euadant.

De hoc ergo primo octo sunt discutienda.

Primò, quæ & quot sint motus species, & vtrùm generatio sit propriè motus.

Secundò, si materia prima sit subiectum mutationis, quæ est generatio.

Tertiò, si ad substãtiam sit per se motus, & vtrùm partialis generatio, quæ est nutritio, sit propriè motus per se.

Quartò, si ad quantitatẽ sit per se motus propriè dict⁹, qui est augmentatio.

Quintò, si ad qualitatẽ sit per se motus propriè dictus, qui est alteratio.

Sexto, si ad vbi sit per se motus propriè dictus, qui est mot⁹ localis.

Septimo, si ad relationẽ sit per se motus

Octauò & vltimò, si actionis detur actio, & mutationis mutatio, & vtrũ ad alia prædicamẽta sit per se

motus: quibus explicatis facile posteà erit motus cõtrarietatem, vnitatemque tam specificam, quàm numericam inuestigare sequenti quæstione.

ARTICVLVS I.

Quæ, & quot sint motus species, & vtrùm generatio sit propriè motus.

Not. 1 PRimò notandum est, quod in quolibet motu reperiũtur quinque præter ipsum motum, scilicet, subiectum motus, causa efficiens illius, terminus a quo, terminus ad quem, & vltimò tempus, ex quibus omnibus solum subiectũ est, quod mouetur. Et ratio est, quia id, quod mouetur, manet sub vtroq; termino, scilicet sub termino a quo, & ad quem: sed solùm subiectum manet sub vtroq; termino: quia, cùm lignum calefit, ipsum priùs erat frigidum, & postea manet calidum: ergo illud mouetur.

No 2. Secundò notandum est, quòd tribus modis aliquod subiectum dicitur moueri. Vno modo per accidens, vt cùm dicimus: Album calefit, quia subiectum, in quo est albedo, calefit. Secundò dicitur aliquid moueri per partes: sicut dicim⁹ moueri ad sanitatem, hoc est, quando aliqua eius pars sanatur. Tertiò dicitur aliquid moueri simpliciter ratione totius, cùm subiectum aliquam formam acquirit, quæ primò & per se est in toto, vt cùm lignum calefit. Vnde mouetur simpliciter (inquit Aristoteles) solũ illud quod secũdùm se totum mouetur.

Sed cõtra hoc obijciet aliquis, quòd id etiam, quod mouetur ratione partis, simpliciter dicitur moueri: vt ignis simpliciter mouetur sursum, & terra deorsum, quanuis vterque motus conueniat illis ratione partis, scilicet, ratione formę. *obie.*

Respondetur, concedendo totum hoc: sed nihil contra nos, aut cõtra Aristotelem, cuius est hoc fundamẽtum, quoniam ille loquitur de motu, qui conuenit alicui ratione partis integrantis: at verò motus sursum, & deorsum, quanuis cõueniat illis ratione formæ tanquam principij quo, non tamen ratione alicuius partis integrantis, quæ sit subiectum quod partiale, sed primum subiectum est totum compositum, quod mouetur sursum, vel deorsum. *Solu.*

Sed dices, Mot⁹ sursum, vel deorsum non conuenit toti elemento ignis, vel terræ, sed solùm eorũ partibus. Respondetur, quod quanuis verum sit, partes solum illorũ elementorum moueri, tamen quando mouentur, non sunt partes coniunctæ illi toti, sed separatæ. Vnde id, quod mouetur sursum, ignis quidã totalis est, quanuis non sit totum elementum, & ideo dicitur simpliciter moueri ignis sursum, terra verò deorsum. *Rep.* *Solu.*

Sed obijcies secundo, Cùm aliquis mouetur ex non crispo in crispum, simpliciter mouetur in crispitudinem: & tamen non mouetur, nisi ratione partium, quæ sunt ipsi toti vnitę, scilicet ratione pilorum: ergo, *2. Obiect.*

ergo,&c. Reſpondetur, quòd quãdo aliquid mouetur ad aliquã formam, quæ ſolùm nata eſt conuenire partibus, ſimpliciter dicitur moueri, quanuis moueatur ſolùm ratione partis: & quoniam criſpitudo ſolùm nata eſt conuenire ei in pilis, ideò homo ſimpliciter dicitur moueri in criſpitudinem, cùm mouetur ad illam ratione pilorũ.

3. Obiect. Sed obijcies tertiò, Cum aliquis homo ſanatur ſecundùm partes, dicitur ſimpliciter ſanari, ſi in alijs partibus non remaneat morbus, & tamen mouetur tunc ratione partis, & ad formã, quæ nata eſt

Solu. eſſe in toto compoſito. Reſpondetur, quòd per ſe, & ex natura ſua loquendo, cùm aliquis ſanatur ſecũdùm partes, non ſimpliciter ſanatur, quia poteſt ſanari ſecundùm pedes, & quod aliæ partes eius hominis laborent aliquo morbo: & ideò nõ dicitur ſimpliciter ſanari, quia ſanitas, quæ eſt bonum quoddã, debet eſſe ex integra cauſa: infirmitas vero, quæ eſt malũ, ex quo cũq; defectu. Vnde ſimpliciter homo dicitur infirmus, cum aliqua pars eius infirmatur: quando tamẽ ſanatur ſecũdùm partes, ſi aliæ partes non ſint infirmę, ſimpliciter dicitur ſanari, hoc eſt, non per accidens.

3. Fũdam. His ita ſuppoſitis, ſit tertiũ fũdamentum, quod quatuor modis poſſumus intelligere, quod moueatur vel mutetur res aliqua: vno modo de ſubiecto in ſubiectum. Secũdo, de non ſubiecto in non ſubiectũ. Tertio, de ſubiecto in nõ ſubiectum. Quarto deniq; ex nõ ſubiecto in ſubiectum. Vt autẽ intelligas hãc diuiſionem, nota, quod cũ quilibet motus ſit inter duos terminos, ſecũdùm diuerſitatem iſtorum terminorum intelligemus etiam diuiſionẽ iſtorum motuum: poteſt ergo, aut vterq; iſte terminꝰ (ſcilicet a quo, & ad quem) eſſe poſitiuus, & is motus dicitur à ſubiecto in ſubiectum; vel vterq; priuatiuus, & hic dicitur eſſe ex nõ ſubiecto in non ſubiectum; vel terminus à quo eſt priuatiuus, & ad quẽ eſt poſitiuus, & hic dicitur eſſe ex non ſubiecto in ſubiectum, vt generatio; è contrà verò dicitur corruptio, quæ eſt à ſubiecto in non ſubiectum.

Sed nota, quod ſecundùm rem nullus datur motus, qui ſit ex non ſubiecto in nõ ſubiectũ, ita ꝙ ambo termini, ſcilicet à quo, & ad quem, ſint priuatiui, quia in omni motu, vel mutatione neceſſe eſt (ſcilicet) acquiri aliquã formã poſitiuam, vel deperiri. Vnde illud ſecũdum membrum poſitum eſt ab Ariſtotele, vt diuiſio fieret completè: non tamen, quia ſecundùm rem detur talis motus. *Nota.*

Reſtant ergo tantùm tres ſpecies motus, inter quas certum eſt eſſe primũ proprium motũ, ſcilicet à ſubiecto in ſubiectum, vt magis patebit infra: ſed de duobꝰ vltimis, quæ ſunt generatio, & corruptio, ambigitur modo, an ſint proprij motus. Sed aduerte, quod iſta generatio, & corruptio dupliciter poteſt fieri: vno modo ſucceſsiuè: alio modo inſtantaneè, vt dictũ eſt primo Phyſic. & magis etiam patebit

in 6. Phys. Et quanuis Toletus indiscriminatim de omnibus asserat esse propriè motus, tamen in solutione ad tertium videtur concedere, quod generatio instantanea sit motus, latè sūpto vocabulo motus.

Sed tamen quomodocunq; sit, probatur eius sententia, quòd generatio quælibet sit propriè motus: primò ex Aristotele 5. Physicorum, qui definiens motum, posuit exēplū de generatione, & corruptione substantiali, & nos etiam ibi docuimus generationē esse motum, prout ibi definitur: sed definitur motus propriè dictus: ergo, &c.

Sec. Secundò, quoniam actio, & passio non reperiuntur, nisi vbi est propriè motus: at verò reperiuntur in generatione substantiali: ergo generatio est propriè motus. Tertio,

Tert. quoniam materia prima verè, & propriè dicitur trantmutabilis: ergo ab aliquo motu verè, & propriè dicto: at vero nō est alius motus in materia prima, nisi generatio, & corruptio: ergo, &c.

Sed oppositā sententia est tenē-

Conc. da. Vnde statuo conclusionē, quod generatio substantialis non est proprie motus; & est expressa sentētia Aristotelis in c. 1. & 2. huius libri, qui ad solùm tria prædicamenta dixit esse per se motum, scilicet, ad quātitatem, qualitatem, & vbi: sed generatio substantialis non est ad aliquod istorum: ergo non est proprie motus. Secundò etiam ratione probatur ex eodem Aristotele desumpta. Nam motus proprie dictus subiectatur in esse in actu: generationis verò subiectum est non ens, scilicet materia prima, quę nō est ens simpliciter: ergo generatio non est motus proprie dictus.

Tertio, quoniā motus proprie dictus fit inter duo cōtraria, id est, inter terminos positiuos: at verò generatio non fit nisi inter terminos contradictorios, quia fit ex nō esse ad esse, & corruptio de esse ad non esse: ergo generatio & corrup- *obie.*
tio non sunt proprie motus.

Sed cōtra istam rationem obijciet aliquis; Quemadmodum calefactio est inter terminos positiuos; sic etiam generatio. Antecedēs patet, nā sicut calor introducitur, & corrumpitur frigiditas, sic etiam cum generatur ignis, corrumpitur lignum: ergo sequitur, quòd ista generatio est inter terminos positiuos, sicut calefactio, ac per consequens est verè, & propriè motus, sicut calefactio.

Pro solutione huius notandum est ex Sancto Thoma, & ex Toleto *Solu.*
similiter hoc loco, differētiam esse inter formas substātiales, & accidentales, quòd forma substantialis non habet oppositionē cum aliqua forma determinata, sed pugnat cū omnibus alijs formis substātialibus, quæ non sunt ipsa: forma autem accidentalis habet oppositionem cum alia forma determinata: v.g. forma ignis, quia substantialis est, ita pugnat cum forma ligni, sicut cum forma ferri, vel hominis, aut quacunque alia; & ita non opponitur alicui formæ positiuæ, & determinatæ: at vero forma accidē talis, verbi causa, albedo, non pugnat cum omnibus accidentibus, sed

potest

potest esse in vno subiecto simul cum calore, & in alio simul cũ frigiditate, in vno simul cum dulcedine, in alio simul cum amaritudine: solum repugnat esse cũ colore nigro, quia cum illo determinatè habet oppositionem.

Coro. Ex his sequitur, quod in generatione substantiali non est assignare aliquam formam positiuam, quæ sit terminus à quo: at vero in mutationibus accidẽtalibus necesse est eã assignare. Ratio est, quia terminus à quo expellitur per motum, aduenientе termino ad quẽ. Vnde debet habere oppositionem determinatam cũ termino ad quẽ: vna vero forma substantialis non habet determinatam oppositionẽ cum alijs: in accidentibus vero maxime; & ideo in substantijs non assignatur terminus à quo positiuus, bene tamen in accidentibus: sed tamen, quia quælibet forma determinatam habet oppositionem cũ priuatione sui, ideo in generationib⁹ terminus à quo assignatur per priuationem: in motibus vero alijs nõ nisi per positiuum.

Coro. Ex quibus sequitur, quod terminus ille positiuus, qui corrumpitur aduenientе forma in generatione substantiali, non est termin⁹ à quo per se, sed per accidens: quia (verbi gratia) cùm ignis non magis opponatur ligno, quàm ferro, per accidens est, quod fiat ex ligno, vel ex ferro: at vero in accidentibus est assignare aliquod positiuum contrarium determinatum, in substãtijs non nisi priuatiuum: motus vero est ex positiuo in positiuũ.

Sed contrà obijcies, quòd saltem in generatione viuentium fit aliquid ex suo termino positiuo contrario, quia viuens non potest generari, nisi ex semine: ergo forma seminis est determinatus terminus à quo, respectu generationis viuentium, & id est positiuum: ergo. Respondetur, quod quãuis forma seminis sit aliquod positiuum, & necessariò debeat expelli ad introductionem formæ viuentis, nec possit introduci forma viuentis, nisi præcesserit in illa materia forma seminis; tamen illa non est tanquam terminus à quo. Cuius signum est, quia, si viuentia fierent ex semine tanquam ex termino à quo per se: ergo semen deberet fieri ex viuente, tanquam ex termino à quo per se, quod tamẽ non fit. Cõsequentia autem probatur, quoniã terminus à quo per se habet contrarietatem determinatam cũ termino ad quem. Vnde, cùm vnumquodque fiat ex suo contrario per se, si viuens fit per se ex semine, & semen est contrarium determinatum respectu viuentis, per consequens etiam semẽ fiet per se ex viuentibus: quod tamen apertè est falsum. Vnde forma viuentis non magis repugnat cum forma seminis, quàm cum quacunque alia forma. Et sic respondetur, quòd forma seminis debet præcedere semper in materia viuentium, non tanquam terminus à quo, sed tanquã dispositio extrinseca ad formam viuentis, quia ipsa forma seminis disponit materiam, vt introducatur forma viuentis.

obie.

Solu.

Restat modò soluere argumẽta in principio quæstionis posita. Ad primum respondetur, quod generationi substantiali conuenit illa definitio motus tradita in 3. Physic. quia ibi definitur motus latè sumptus, prout etiam comprehendit mutationem.

Ad 2. Ad secundum respondetur, negãdo antecedens, quod (scilicet) actio, & passio solùm reperiantur in motu propriè dicto, sed satis est, quod sit mutatio: & ita generatio, & corruptio sunt propriæ mutationes, quanuis non motus: atque adeò ibi actio, & passio, imò & in intellectu actio & passio, nõ est mutatio corruptiua, sed perfectiua.

Ad tertium dico, quòd materia prima propriè transmutabilis est, & non propriè mobilis: & ita subiectatur in illa aliqua mutatio propriè dicta, scilicet generatio, & corruptio, non tamen motus propriè dictus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm generationis subiectum sit materia prima.

RAtio dubitãdi in hac quæstione est, quia videtur, quòd materia prima non sit subiectum generationis, sed totum compositũ, quia vnumquodque accidens denominat subiectum, in quo est: sed generatio denominat totum, & non materiam primam, nam totum est, quod generatur: ergo subiectatur generatio in toto cõposito.

Secundò, Subiectum accidentium dat esse illis, in quo differt à subiecto formæ substantialis, quod recipit esse à forma: sed sic est, q̃ materia prima nequit dare esse generationi, quæ est accidens. Nam materia prima de se nullum habet esse: ergo sequitur, quod nõ est subiectum generationis.

Sed notandum est in ista quæstione, his non obstantibus, quod non quærimus de omnibus accidẽtibus corporalibus, an subiectentur in materia prima (hoc enim spectat ad libros de generatione) sed solùm est quæstio de materia prima, an sit subiectum generationis, nam hæc difficultas est propria huius loci. *Nota.*

Statuo ergo hanc conclusionẽ: Subiectum generationis est materia prima. Probatur primo ex Aristotele in hoc cap. 1. qui ponens differentiam inter generationẽ & motum, inquit: Id, quod generatur, nõ est, at quod mouetur, est: sed si subiectum generationis esset compositum, non esset verum, quod est nõ ens, nam illud est ens in actu, sola autem materia prima dicitur non ens, quia est ens in potentia: sentit ergo Aristoteles, quod subiectum generationis sit materia prima.

Nec me latet, Toletum alio modo exponere hunc locum Aristotelis, scilicet, quod per id, quod generatur, nõ intelligat Aristoteles subiectum generationis, sed terminũ, id est, cõpositum ipsum, quod fit. Nam illud quandiu generatur, non est: hęc (inquam) expositio non me latet. Sed, quod sit falsa, colligitur ex duobus: primo, quoniam tunc nulla *Conc.*

nulla esset differentia inter motū, & generationem: nam & id, quod mouetur hoc modo, non est: id est, terminus, qui fit per motum, quandiu est motus. Tum etiam secundo, quod quando generatio est instantanea, rursum est dicere, quod compositum, quod est per illam, nondū est adhuc, dum est generatio, quia in eodem instanti est fieri, & factū esse. Vnde si Aristoteles per id, ꝙ generatur & mouetur, intelligeret terminos motus, & generationis, potiori ratione dixisset: Id, quod generatur, est: & id quod mouetur, nondum est, quia motus est successiuus, generatio verò instantanea. Dicēdum ergo est, quod sensus Aristotelis in hoc loco est, quod subiectū generationis est ens in potentia, subiectum verò motus est ens in actu, & totum compositū.

Sec.

Sed ratione probatur nostra cōclusio: nam subiectum alicuius motus, vel mutationis est illud, quod manet sub vtroque termino; compositum non manet sub vtroq; termino, quoniam alterum corrumpitur, alterum verò generatur: ergo illud non est subiectum generationis.

ratio concl.

Tertio, quoniam si posset mutatio subiectari in termino ad quē, qui per illam acquiritur, certè nulla esset via ad probandum creationem non esse mutationē, & actionem: nam tota ratio, qua hoc probat Sanctus Thomas, est, quia creatio nullum præsupponit subiectū, &c. at vero hoc non est necessariū, quia generatio non subiectatur in subiecto, quod præsupponitur, sed in termino, qui producitur: ergo eadem ratione creatio esset mutatio, subiectareturque in toto cōposito, quod est terminus ad quem illius.

S.Th.

Vnde ad primum in oppositū respondetur, quòd quælibet mutatio debet dicere respectū ad duo; scilicet, ad subiectum, quod prius erat sub termino à quo, & postea manet in termino ad quem, & etiā ad ipsum terminum, qui producitur: secundum primum respectum verè & propriè dicitur mutatio: secūdùm alterum verò dicitur productio. Modò dico, ꝙ hoc nomen (generatio) significat actionem, prout productio est, & ideo vt sic denominat terminum ad quem: & sic tota materia nō dicitur genita, sed totum compositum: at vero dicitur materia prima transmutata substantialiter, quia est subiectum illius, & hoc sufficit: neque opus est, quod accidēs istud, quod est via ad terminum, omnimodò denominet subiectum, sed etiam aliqua ratione potest denominare terminum.

Ad.

Ad secundū respōdetur, quod, accidentia aliqua subiectari in materia prima, stat dupliciter: vno modo postquàm habet formam substantialem; & sic materia prima est subiectum relationis vnionis, nec relatio illa subiectatur in toto cōposito, sed in partibus, quæ vniuntur. Vnde materia prima postquā recepit formam, dicitur vnita illi. Vnde de his accidentibus, quæ subiectātur in materia prima hoc modo, non est dubium in præsentia, quia certum est illa habere esse à

subiecto, scilicet à materia, non ratione sui, sed ratione formę, quæ præsupponitur. Alio modo potest intelligi, quod aliquod accidens subiectatur in materia prima adhuc priùs natura, quàm materia & forma vniantur: & hoc modo dicẽdum est materiam primã esse subiectũ generationis. Quod probatur manifestè, nam generatio est via ad formam substantialẽ: ergo est priùs natura quàm illa: ac per consequẽs priùs materia prima est subiectum generationis, quam formę substantialis. Scio ab aliquibus dici posse, quod generatio sit priùs natura in genere causæ efficientis, quàm forma, sed forma sit prior in genere causę formalis. Cõtra hoc est, quod generatio inquantum generatio, & in genere causæ formalis est via ad formam substantialem: sed inquantum est via, est prior forma substan-

Conf. tialis: ergo in genere causæ formalis est prior. Et confirmatur, quia materia prima est priùs natura in esse viæ, quã in termino: ergo priùs natura informatur generatione, quã per formam: ergo generatio est prior in genere causæ formalis. Dicendum ergo est, quod generatio subiectatur in materia prima priùs natura, quàm forma: tamen quia identificatur cum ipsa forma, habet esse à subiecto ratione termini, in quem ordinatur.

obiec. Sed dices, Iam ergo materia prima habet esse priùs secũdùm quid, quàm esse simpliciter, quia generatio dat esse secundùm quid, & forma simpliciter. Respondetur, con-

Solu. cedendo totum, loquendo de esse, secundùm quod via: non enim materia prima habet quodcunque esse secundùm quid, priùs quàm esse simpliciter: sed solum est via ad terminum, quia hoc est de ratione viæ, quod sit prior termino.

ARTICVLVS III.

Vtrùm ad substãtiam sit per se motus, & vtrùm generatio partialis, quæ est nutritio, sit motus propriè.

IN primis videtur, quod ista quæstio sit superflua. Postquã enim explicatũ est in prima parte, quod generatio non est propriè motus, non erat quærẽdum, vtrùm ad substantiam sit per se motus. Respondetur, quod non est superflua, quia adhuc restant duo dubia explicanda in ista quæstione. Primum est, vtrum ad substãtiam sit per se mutatio. Secundum, vtrùm saltem generatio substantialis partialis, qualis est nutritio, sit motus propriè dictus.

Quantum ad primum videtur, quod ad substantiam non sit per se motus, vel mutatio; nam id, quod producitur ad productionem alterius priùs producti, nõ habet, quod sit per se terminus motus, vel mutationis: sed sic est, quod substantia fit ex productione dispositionum, quę sunt prævię, & priùs producte: ergo ad substantiã non est per se motus, nec mutatio.

Ex alia vero parte videtur, ad

ad substãtiam sit per se motus proprie dictus, nã nutritio est ad substantiam, quæ tamẽ est motus propriè dictus: ergo. Maior est nota. Minor probatur, quia quemadmodum augmentatio est motus, & inter terminos positiuos; quia est à maiori ad minorem quantitatem: sic etiam nutritio est à minori ad maiorem substantiam: ergo etiam nutritio est motus, sicut augmentatio. Et confirmatur, quia si aliqua ratione ad substantiam non esset motus propriè dictꝰ, maximè, quia non habet contrarium: sed etiam quantitati nihil est contrarium: & tamen ad quantitatẽ est per se motus: ergo, &c.

Sed pro solutione huius quæstionis notandum est, quod ad aliquam rem esse per se mutationem, secundùm nõnullos nihil aliud est, quàm illam rem esse per se intentam: nam Sotus existimat in hac quæstione, nihil aliud esse, ad aliquam rem esse per se motum, nisi quod illa res sit per se intenta ab agente.

Soti sent. reijcitur.

Sed hæc sententia apertè falsa est, nam dispositiones præuiæ, quæ præcedunt compositum, non sunt ab agente per se intentæ, quoniam agens non intendit per se dispositiones illas, sed formam, ad quam dispositiones ordinantur: tamen ad illas dispositiones certum est, quòd sit per se motus: alteratio enim per se tendit ad calorem ligni, quę quidem alteratio præcedit generationem substantialem ignis.

Quare alij dicũt, quod esse per se motum ad aliquam formam nihil aliud sit, quàm quòd illa producatur per se, non alio priùs producto. Sed nec hæc expositio vsque quaque est vera, quoniam ad quãtitatẽ est per se motus (vt diceinus quæstione sequenti) & tamen nunquã quantitas producitur, nisi alio priùs producto, scilicet substantia totali, vel substantia partiali.

Propterea ergo à nobis aliter dicendum est. Vnde dico, quod esse per se motum ad aliquam formam, nihil aliud est, quàm quod illa sit terminus acquisitus per illũ motum, vel mutationem, taliter quod sit id, à quo sumat speciem talis motus, vel mutatio: sed quid requiratur, vt ad aliquam formam sit per se motus propriè dictus, vt distinguitur à mutatione, dicemus quæstione sequenti.

His suppositis, sit prima conclusio. Ad substantiam est per se mutatio. Probatur apertè: Generatio est mutatio (vt dictum est q.1.) & tamẽ est ad substantiam: ergo. Minor probatur, nam producitur substantia per generationem, taliter quod ab ipsa sumitur ratio, & species generationis: nam generatio substantialis differt ab omnibus alijs mutationibus, per hoc quod ipsa est ad substantiam, aliæ verò mutationes sunt ad accidentia. Tum etiam generationes substantiales inter se distinguuntur specie penes terminos ad quos, qui sunt diuersæ substantiæ productæ: ergo sequitur ex dictis, quod ad substantiam sit per se hæc mutatio, quæ dicitur generatio. 1. Cõ. Pro.

Sit conclusio 2. Non est per se 2. Cõ.

motus

motus propriè dictus ad substantiam. Probatur, quoniam id, ad q̃ est per se motus propriè dictus, debet habere latitudinem: sed substãtia non habet latitudinem: ergo ad illam non est per se motus propriè dictus. Discursus optimus est, Maior autem patet, & magis patebit ex quæstione sequenti. Et probatur nunc, quia motus propriè dictus habet hoc, quod est esse successiuum, & habere partem extra partem: ergo terminus acquisitus per illum debet habere aliquam latitudinem, vel secundùm intensionem, vel secundùm extensionem. Minor vero, quod (scilicet) substantia nullã habeat latitudinem, probatur; quia substantia secundùm se nullã habet latitudinem extensionis (hæc enim est de ratione quãtitatis) nec etiam habet latitudinem intensionis, quia hæc solùm cõuenit formis per ordinẽ ad subiectum: sed substantia (scilicet) non est in subiecto, vt totalis, atq; completa: licèt verò sit in subiecto, vt forma substãtialis, non tamen potest habere latitudinem intensionis in ordine ad illud, quia forma, quæ dat speciem subiecto, in quo est, non habet latitudinem in ordine ad illud: sed forma substãtialis dat speciẽ materiæ, in qua est: ergo non habet latitudinem. Discursus iste cum minori est manifestus. Maior autem probatur, quia species consistit in indiuisibili, ac per consequẽs sequitur quòd non habet latitudinem.

Obie. Sed contra istam rationem obijciet aliquis, quod ex ea sequitur falsè, quod nutritio sit motus propriè dict⁹ in rigore, quia est ad substantiam secundum quod habet latitudinem extẽsionis, quandoquidem per nutritionem forma extẽditur ad informandam nouam materiam; ergo sequitur, quod ad substantiam sit per se motus. Respondetur tamen, negando consequentiam: nam quanuis nutritio fiat successiuè (vt diximus quæstione sequenti) non tamen ratione latitudinis, quam habet substantia, sed ratione latitudinis, quam habet quãtitas, quæ acquiritur, quãdo fit nutritio. Vnde extensio illa, quam habet substãtia per nutritionem, accidentalis est illi, sicut est accidens ipsa quantitas, ratione cuius substantia dicitur extensa: ad hoc autem, quod ad aliquam formam sit per se motus, opus est, quod habeat secundum se latitudinem propriã, & intrinsecam. *Solu.*

Sed obijcies secũdo, quod saltẽ substantia intrinsecè & per se habet latitudinem (vt dicebam in prædicamentis) intensionis, quãuis nõ extensionis. Quod probatur; nam ea, quæ suscipiunt magis & minus, habent latitudinem intẽsionis: sed substantia suscipit magis, & minus: ergo. Minor probatur primo ex Aristotele, qui in capite de substantia inquit, vnam substantiam esse magis substantiam quàm aliam, scilicet primam magis, quàm secundam; & speciem magis, quàm genus; & de Generatione, cap. 3. dicit ignem, qui est nobilius elementũ, esse magis substantiam, quã terrã, & primo de anima, c. 2. dicit, quod sensibilia sunt magis substantiæ, quàm *2. Obiect.*

quàm incorporea,& ſpiritualia; & denique 7.Metaphyſi.ç,cap.3.dicit totum eſſe magis ſubſtantiam,quã partes:ergo ſequitur,quòd ſubſtãtia habet magis & minus,ac per cõ ſequens habet latitudinem.

Solu. Reſpondetur,quòd multis modis vna ſubſtãtia poteſt dici magis ſubſtantia,quàm altera, & non ſecundùm intenſionem. Primo modo dicitur magis ſubſtantia, quia pluribus ſubijcitur, vel quia pluribus ſubſtat;& hoc modo ſumitur in Logica, cũ dicit Ariſtoteles indiuidua eſſe magis ſubſtantias ſpeciebus,& ſpecies generibus. Secundo,magis ſubſtantia dicitur,id eſt, magis actiua:quo pacto in libro de Generatione ignis dicitur magis ſubſtantia cęteris alijs elementis. Tertiò dicitur magis ſubſtantia,id eſt, magis nota: & ſic in libris de anima ſẽſibilia dicũtur magis ſubſtantiæ incorporeis. Quarto dicitur magis ſubſtantia,id eſt, magis perfecta: quo pacto totum dicitur magis ſubſtantia ſuis partibus.

Rep. Sed cõtra has expoſitiones obijcies,quòd Ariſtoteles 7.Metaphyſicæ tex.10.inquit,quòd ſubſtãtiæ, quanuis ſecundùm ſe conſiſtant in indiuiſibili,tamen in ordine ad materiam,non ſecũdùm ſe,ſed per accidens, habent latitudinem, id eſt, ratione accidentium, à quibus dependẽt,vt cõſeruentur in materia. Vnde ſicut forma habet extenſionem ratione quantitatis, ſic etiam habet latitudinem intenſionis ratione qualitatum, hoc eſt, dicitur magis,vel minus intenſa eo gradu, qui requiritur ad conſeruationem formarum:& hac ratione vnus homo dicitur habilior alio ad diſciplinas,vel ad alias quaſcunque res accidentaliter & denominatiuè,ratione huiuſmodi accidentium.

Sed obijcies cõtra hoc: Operationes ſuſcipiunt magis, & minus, & ſunt magis perfectæ in vno, quã in alio:ergo principia,à quibus dimanãt tales operationes, ſuſcipiũt etiam magis,& minus:ſed dimanãt ex ſubſtantia: ergo. *Obie.*

Et confirmatur:Propria paſsio, quæ dimanat à ſubſtantia, ſuſcipit magis,& minus:ergo & ipſa ſubſtantia.Minor patet de calore, quæ eſt paſsio ignis,& tamen non ſemper eſt ęqualis intenſionis.Reſpõdetur ad primum,quod principium operationis eſt duplex:quoddam proximum,alterum verò radicale.Primo modo ſubſtantia non eſt principium operationis(vt ſæpe dictum eſt)ſed ſolùm accidens:bene tamẽ ſubſtantia eſt ſecundo modo principium.Vnde ad hoc, quod operationes accidentales ſuſcipiant magis,& minus,ſufficit quod principium proximum & accidẽtale ſuſcipiat magis,& minus:& nõ requiritur,quod principium ſubſtantiale,& radicale ſuſcipiat magis & minus. *Conf.*

Ad ſecundum reſpondeo,quod non quicunque calor eſt paſsio ignis,ſed calor vt octo, & iſte non reperitur in alio ſubiecto præter ignẽ: calor autem circa octo bene reperitur in alio quocunque ſubiecto prẽter ignẽ,vt in aqua abſque igne. Et quanuis in ipſo igne poſsit eſſe calor minor,qua vt octo, quãdo *Ad 2.*

do ignis non rectè se habet: tamen non sequitur, quod ipsa substantia ignis recipiat magis, & minus, quoniam calor est accidens operatiuũ, & per consequens habet agere in aliud. Tum etiam habet contrariũ, cuius actione potest intendi, & remitti: at verò substantia ignis nihil istorum habet, nec suscipit magis, aut minus, quanuis calor suscipiat.

Ad. 1. Ad argumenta in principio posita respondetur, quod non ex eo, quod aliquid sequitur ad productionem alterius, ipsum definit produci per se: nam quãtitas sequitur in augmentatione post nutritionẽ, & tamen per se producitur alia actione distincta à nutritione. Et ita quanuis consideremus substantiam generari per accidens ex productione dispositionum, nihilominùs ad ipsam substãtiam potest esse alia mutatio per se, quanuis illa actio dispositiua per accidens solũ se habeat respectu substantiæ. Dico secundo, quod falsa est Minor, scilicet quòd substantia producatur per accidens: nam quanuis producatur semper, præsuppositis dispositionibus, tamen non per accidẽs, quoniam potiùs dispositiones sunt propter substantiam, quã substantia propter dispositiones.

Ad. 2. Ad secundum argumentum cõcedimus, nutritionẽ esse mutationem per se ad substãtiam, negatur tamen quòd sit inter terminos positiuos: quanuis enim quidam dicãt esse inter terminos positiuos, scilicet, inter esse rei alitæ, & inter esse alimenti, tamen nõ est ita, quia esse alimenti est terminus à quo per accidens, sola enim priuatio rei alitæ est terminus à quo per se. Cuius ratio est ea, quam adduximus quæstione prima, quia substantia non habet aliquid positiuum cõtrariũ, sed solùm priuatiuum: æquè enim pugnat forma aliti cum forma alimenti, ac cum quacunque alia forma: ergo non magis habet fieri ex forma alimenti tanquam ex termino a quo, quàm ex quacũque alia: ac per consequens terminus à quo solùm est priuatio rei alitæ.

Sed dices contra hoc, Nutritio non potest fieri nisi ex alimento: ergo alimẽtum est terminus à quo per se respectu nutritionis. Respõdetur primo, quòd quanuis nõ possit fieri nisi ex alimento, tamẽ per accidẽs fit ex hoc vel illo alimẽto: & ita quodcunque positiuum sumas in termino à quo nutritionis, est terminus per accidens. Dico secũdo, quòd quanuis forma substantialis, quæ est terminus ad quẽ nutritionis, prout terminat nutritionem, non possit fieri nisi ex alimẽto, tamen (absolutè loquendo) potest ex alio termino à quo fieri, scilicet, per generationem: & hoc sufficit ad hoc, vt dicatur, alimẽtum, per se loquendo, non esse terminũ à quo, sed per accidens.

Sed obijcies secundò, Forma nutritionis debet esse ante nutritionem: ergo neque ipsa est terminus ad quem nutritionis, nec priuatio eiusdẽ est terminus à quo. Respondetur, quòd quanuis forma nutriti fuerit priùs in materia ipsius animalis, quod nutritur: tamen in mate-

Rep.

Solu.

Sec.

obie. 2.

Res.

materia alimenti non habet priùs esse. Vnde non esse illius in materia alimenti, est terminus a quo: esse verò eiusdē in materia aliti, est terminus ad quem.

Sed contra hoc videtur esse argumentum secundum, factum in principio quæstionis, quoniam nutritio est à minori substātia ad maiorem, sicut augmentatio à minori quātitate ad maiorem: ergo habet duos terminos positiuos. Respō detur, negando antecedens, nam maius, & minus sunt accidentia substātiæ, quæ cōueniūt illi ratione quātitatis. Vnde, sicut quantitas est accidens, sic etiam maius, & minus: nutritio autem, neque habet terminum à quo, nec terminum ad quē, qui sint accidentia, sed substantiā, & priuationē substātiæ: aliàs enim nutritio non esset per se ad substātiam, sed ad accidētia, vel ad aggregatum. Et constat hoc ipsum alia ratione, quoniam subiectum mutationis debet esse subiectum termini à quo & ad quem, ac per consequens nutritio non fit ex minori ad maiorem substantiam, sed ex nō esse nutriti in materia alimenti, ad esse eiusdem in materia aliti.

obie. *Sol.*

obie. Sed dices, Per nutritionem fit maior substātia, quæ antea erat minor: ergo isti sunt termini à quo, & ad quē. Respō detur, quod formaliter non fit maior substantia, nisi per augmētationem: per nutritionem vero fit substantia capax maioris quantitatis, & præcessit substantia capax minoris: tamen illa substantia minor, quæ præcessit, nō est terminus à quo (vt dixi) quia nutritio subiectatur in materia alimēti, vt dixi. Vnde terminus à quo debet præcedere in eadem substātia: substātia autem, quæ antea erat capax minoris, etiam post nutritionē est capax maioris quātitatis in materia alimenti: ergo illa non est terminus à quo, &c.

Resp.

Ad tertium vero in principio positum dicetur quæstione sequēti.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ad quantitatem sit per se motus propriè dictus, qui est augmētatio.

IN hac quæstione, quę prima est, in qua agitur de motu propriè dicto, explicandum est, quid sit necessarium, vt ad aliquam formā fit motus propriè dictus, nam in superiori quęstione diximus, quid sit necessarium, vt ad aliquam formam fit mutatio.

Dico igitur, quod, vt aliqua res fit per se producta per motum propriè dictum, requiruntur tres conditiones. Prima est, quod talis forma habeat latitud. nem intēsionis, vel extensionis intra idem indiuiduum. Ratio huius conditionis est, quia motus propriè dictus est successiuus: habet ergo aliquam extensionem: sed non posset motus habere extensionem, nisi etiam habeat latitudinē terminus acquisitus per motum: quia si non habet illam, fit in instanti: ergo. Quod autem hęc latitudo termini debeat esse intra idem indiuiduū, patet, quia motus est continuus: ad continuationem autem

Motus propriè dicti conditiones

autem motus requiritur vnitas numeri: ergo oportet, quod latitudo termini, ad quem est per se motus, si intra idem indiuiduum.

Cõditio 2. Ex quo patet, quod debet esse forma accidẽtalis illa, ad quam est per se motus. Et ex hoc sequitur secunda conditio, quod subiectum motus debet esse ens in actu: cuius ratio est, quia idem debet esse subiectum motus, atque termini ad quem acquisiti per motũ: sed subiectum termini ad quem est ens in actu, quia terminus ad quẽ est accidens: accidentia verò non subiectãtur in materia prima, sed in ente in actu: ergo motus propriè dictus subiectatur etiam in ente in actu.

Cõditio 3. Tertia conditio etiam sequitur ex prima, quod (scilicet) motus propriè dictus debet esse de subiecto in subiectum, id est, ab vno contrario positiuo in aliud. Cuius ratio est, quia omnis motus, siue mutatio, debet esse inter duos terminos oppositos; sed accidens, quod est terminus acquisitus per motũ, habet oppositum positiuum, vt dictũ est in superioribus: igitur motus, qui terminatur ad ipsum, debet etiã esse ab vno cõtrario positiuo in aliud.

obie. ¶ Sed contra primam conditionẽ obijciet aliquis doctrinam Aristotelis in 6. Physicorum, vbi docet, terminum ad quem cuiuscunque motus consistere in indiuisibili, quia dicit, quod termino ad quem motus respondet mutatum esse in motu, quod est quid indiuisibile: ergo falsò nos dicimus, quod terminus ad quem debet habere latitudinẽ.

Solu. Respõdeo, quod de termino ad quem possumus loqui dupliciter: vno modo secundùm se, & sic certum est, quòd habet latitudinẽ, vt patet in calore, qui potest esse, vt sex, vel vt duo, vel vt octo: alio verò modo possumus cõsiderare terminum ad quem præcisè, & formaliter, inquãtũ est terminus: verbi gratia, calorem vt octo, prout est calor vt octo: & vt sic consistit in indiuisibili, quia quidquid addas, vel tollas ab isto calore vt octo, iam nõ vt octo, sed vel maior, vel minor erit. Vnde terminus ad quẽ primo modo sumptus mẽsuratur cum motu, quia ab ipso habet motus extẽsionem successiuam: at verò, si secundo modo consideretur, correspondet illi mutatum esse, quod est indiuisibile: & hoc secundo modo locutus est Aristoteles 6. Physicorũ, non tamen negauit hoc primum, sed potiùs idem docuit, quando dixit, quòd motus quicunque est diuisibilis ad diuisionẽ termini.

Contra tertiam conditionem obijciet aliquis authoritatem Aristotelis etiam in 1. cap. huius libri, qui docẽs, quo pacto motus sit species quędam mutationis, inquit, ꝙ motus est ab vno contrario positiuo in aliud, vel à priuatione ad suũ contrariũ, dummodò priuatio nomine affirmatiuo significetur. Propter hoc quidam ita volunt, quod, cum (scilicet) priuatio ex parte termini à quo significatur nomine affirmatiuo, tunc ille transitus est motus propriè dictus: sed immeritò quidẽ ita sentiunt. Primo, quia sequeretur illuminationem esse motum

tum

tum propriè dictum, quandoquidē tenebræ, quæ sunt in termino à quo illuminationis, nomine affirmatiuo significantur. Consequens est falsum, quia illuminatio ex natura sua fit in instanti: ergo. Tum etiam secundo, quia quod priuatio significetur hoc, vel illo nomine, per accidens se habet ad rationem motus, qui totam suam rationem habet ex termino secundùm rē: si ergo, quādo terminus secundùm rem est priuatiuus, & nomine priuatiuo significatur, non est motus propriè dictus: ergo etiamsi ille terminus idē manens nomine affirmatiuo significetur, non propter hoc erit motus, sed mutatio.

Auto risseu tatis. Quare aliter dicendum est ad authoritatem Aristotelis. Pro quo notandum est, quod priuatio est in vtroque contrario: sicut in nigro est priuatio albi, & in albo priuatio nigri, quauis contrariū quodcunque non communiter appellemus priuatiuum alterius, sed tantùm illud, quod est minùs perfectum. Ex quo sequitur, quod dum aliquod mouetur ex vno cōtrario in aliud, mouetur ex priuatione ad habitū; non tamen ex priuatione quomodocunque, sed ex priuatione, secundùm quòd significatur nomine alterius contrarij positiui: & hic est sensus Aristotelis, quod quando est mutatio ex priuatione ad habitū, secundùm quod priuatio illa significatur nomine positiuo alterius cōtrarij, talis motus est propriè dict⁹, quia tunc vterque terminus est positiuus. Sic explicat Pereyra lib. 1. Phys. cap. 10. quæ eadem est cū ista explicatione, quā tradit hoc 1. cap.

His ita suppositis, manet quæstio difficilis, vtrùm ad quantitatē sit per se motus propriè dictus. In qua re Plato refertur partē negantem tenuisse, & Gal. lib. 7. c. 7. Methodi, & Vallesius lib. 2. Contro. cont. 17. hic c. 2. & lib. 3. huius, c. 2. & lib. 8. c. 3. & alibi, & alij Neoterici putarunt augmentationem cōsistere in actione, qua ligni quantitas, v. g. fit vtcunque quantitas ignis, ex vi generationis, qua lignum fit ignis. Vnde negarunt motum per se ad quātitatem. Primò, quia si aliquis motus terminaretur ad quantitatē, maximè augmentatio: sed augmētatio non est motus propriè dictus, quia non est continuus, vt docet Arist. 8. Phys. tex. 23. omnis autē motus propriè dictus est continuus: ergo. *Arist.*

Et ratione arguitur, quia motus propriè dictus est à contrario in contrarium: sed quantitati nihil est contrarium: ergo. *Pr. r.*

Secundo, quia si ad quantitatē esset per se motus, maximè augmētatio, & diminutio: sed istæ non: ergo nullus. Probo Minorem, nā augmentatio, & diminutio differunt specie, eo quod sint motus ad maiorem, & minorem quantitatem: sed quantitas maior, & minor non differunt specie, vt constat: ergo non terminantur augmentatio & diminutio ad quantitatem, nam motus contrarij, & diuersæ speciei ad terminos cōtrarios, & diuersæ speciei debent terminari. *Sec.*

Quarto arguitur, quod augmētatio non sit motus per se ad quantitatē, nā in generatione totali, qua

de nouo producitur substātia, quā tias consequitur absque noua actione, & motu: ergo in generatione partiali, quæ est nutritio, qua fit substantia capax maioris quantitatis, ipsa maior quātitas comproducitur absque nouo motu, & mutatione, ac per consequens augmentatio non est motus per se ad quantitatem.

quinto & vltimo. Quintò & vltimò arguitur, Motus propriè dictus debet esse successiuus: sed augmentatio fit in instanti: ergo non est motus propriè dictus. Probatur Minor, Augmentatio fit simul cum nutritione, & deperditione alimēti: sed nutritio, & deperditio alimenti sunt mutationes instantaneæ, quippe sunt mutationes substantiales: ergo augmētatio similiter. Pro huius explicatione notandum est, quod augmētatio pōt sumi multis modis: uno modo largissimè, pro eo, quod est aliquid fieri maius, siue secundùm intēsionem, siue secundum extensionem; & sic sumitur à S. Tho. 2.2. q. 24. vbi agit de nutrimento quatumque formarum, quæ habent latitudinem: Secundo modo sumitur strictè, pro eo, quod est fieri maius extensione, prout abstrahit à quantitate continua, & discreta, & sic augmētatio nihil aliud est, quā additio aliqua, sicut dicimus augeri numerum per additionem vnitatum. Tertio modo sumitur pro eo, quod est fieri motū in quantitate continua, & hoc multipliciter: nā impropriè sumitur etiam hoc modo pro partiū dilatatione, quę fit in rarefactione, & impropriissime

Nota pro primo. *S. Th. Secū.* *Tert.*

dicitur augmentatio. Secundo modo quantitas etiam continua dicitur augeri per appositionem nouæ partis, sed impropriè, vt in nō viuētibus, cum (scilicet) aqua fit maior per additionem nouæ partis: sed proprijssimè fit augmentatio per hoc, quod subiectum idem præexistens fiat maius per extensionē in noua parte materiæ, & productionem nouæ partis quātitatis partialis, sicut fit in viuentibus. ¶ Sed notandum est adhuc, viuentia nō eodem modo augeri, quia quędā sunt viuētia perfecta; quæ augētur hoc modo, per hoc, quod forma noua præexistēs informat nouā materiā: & alia sunt viuētia imperfecta, quę augentur per hoc, quod apponatur noua pars materiæ, & producatur etiam noua pars formæ, vt patet in plantis: ¶ Vnde viuentia imperfecta conueniunt cum non viuētibus in hoc, quod augentur appositā nouā parte materiæ, & noua parte formæ: differunt tamen in tribus istis duæ augmentationes: primò, quia non viuentia versus vnam partem augentur minimam, scilicet, versus illam, ad quam ponitur alimentū; patet in igne: at vero viuentia imperfecta augētur versus omnes differentias, scilicet, versus sursum & deorsum, vt patet in planta: ex quo fit, quod ista augmentatio viuētiū, licèt imperfectior, sit motus vitalis, quia ad plures differentias positionis est. Secundo differunt, quod augmentatio in non viuentibus fit per iuxtapositionē, vt patet in igne, dum comburit lignum, augetur enim per appositionem vnius par-

Nota dum.

tis

eis ad aliam præexistentem: at vero viuentia non augentur, nisi per intussumptionem, per hoc (scilicet) q̃ alimentum intrà poros sumptũ in substantiã aliti conuertatur: ex quo fit, quod non viuentia non augentur necessario secundũ omnes dimensiones, sed possunt esse longiora, sine eo, quod augeãtur secũdùm latitudinem, aut profunditatem, aut è contrà; at verò viuentia, licèt imperfecta, non ita, sed necesse est augeri secundùm omnes dimensiones. Vnde planta, semper q̃ augetur, crescit versus sursum, & deorsum, &c. crescit etiam secundùm latitudinem, & profunditatẽ.

Tertio differunt, quia id, quod producitur in augmentatione non viuẽtium, quãuis simul, cũ fit, vniatur præexistenti, tamẽ poterit illud idem seorsum, & per se produci ex vi & natura sua: at verò in viuentibus id, quod de nouo producitur per augmentationem, taliter est cõiunctum, & vnitum præexistenti, quod nulla ratione possit seorsũ, & per se existere. Cuius ratio est, quia non viuẽtia sunt homogenea: atq; adeo in quacũque parua quãtitate possunt per se, & seorsũ existere: viuentia verò non nisi in illa, quæ est capax organorum: & quoniam illa, quæ de nouo aduenit in augmentatione, non est capax omnium organorum, ideo non potest in illa existere forma viuentium.

Cor. ¶ Ex dictis sequitur, quod cum hic agatur de augmentatione, an per se terminetur ad quantitatem, nõ est quæstio de augmentatione non viuentium, sed viuentium perfectorum, seu imperfectorum: Ratio est, quia in non viuentibus quantitas illa, quæ de nouo aduenit, cùm augentur, eodem modo producitur, sicut quantitas totalis in generatione totali: cõstat autem, quod in generatione totali non producitur quantitas per motum propriè dictũ, licèt sit probabile produci per simplicem emanationem (vt infrà dicetur) ergo neq; quantitas, quæ etiã fit in augmẽtatione non viuẽtiũ, fit per motũ propriè dictũ: atq; adeo de ista augmẽtatione non est quæstio, sed de sola augmentatione viuentiũ, an sit motus propriè dictus terminatus per se ad quãtitatẽ.

Ter.

Ratio conclusionis.

Sed cõtra hoc dicet aliquis: Vnde colligitur, quod quantitas, quæ de nouo aduenit, cùm augetur non viuens, producatur, sicut quãtitas in generatione totali? Respondeo, quod hoc constat ex his, quæ dicta sunt, addendo vnum, quod (scilicet) subiectũ propriũ illius partis, quę de nouo aduenit, cũ augetur nõ viuens, est pars illa substantiæ, quæ de nouo producitur: at verò proprium subiectũ quãtitatis, quę de nouo aduenit in augmentatione viuẽtium, siue perfectorũ, siue imperfectorũ, est totũ viuens: quod colligitur ex tribus differẽtijs, quas adduximus. Nam non viuentia nõ augẽtur versus omnes differentias positionis, nec secundùm omnes dimẽsiones, & pars illa, quæ aduenit (quantum est ex natura sua) poterat seorsũ existere separata: ergo priùs natura (vt ita loquamur) producitur illa pars, quam vniatur composito præexistẽti, atq; adeo prout sumitur

Obiect.

Solut.

Aduertẽdum.

in illo priori, est subiectum quãtitatis: ergo. At vero viuentia, siue perfecta, siue imperfecta, cùm augẽtur, augentur versùs omnes differẽtias positionis, & secũdũ omnes dimensiones: & denique illa pars, quę de nouo aduenit, non potest ex natura sua existere separata, sed coniũcta: atque adeo subiectũ illius quãtitatis, quæ aduenit, non est illa tãta pars, sed totum præexistens. Et hinc est certum, & manifestum id, quod diximus, quòd eodem modo producatur illa partialis quantitas in augmentatione non viuentium, sicut in generatione producitur quantitas totalis, quia subiectum illius nouæ partis tunc de nouo producitur, atque adeò, sicut non est quæstio, vtrùm ad quantitatem sit per se motus, cum fit generatio totalis, sic etiam nec augentur nõ viuentia: & ita solùm manet quæstio de viuẽtibus, siue perfectis, siue imperfectis.

Nota.

Obie. Sed cõtra hoc dices, Quemadmodum quando augetur viuẽs, totum ipsum compositum dicitur fieri maius: sic etiam, cùm augetur ignis, v.g. totus ignis factus dicitur esse maior: ergo in toto subiectatur illa quantitas, quæ de nouo aduenit.

Resp. Respondeo, quòd totus ignis dicitur maior ratione illius partis, sicut dicimus totum hominem crispum ratione pilorum, non tamen, quia in toto subiectetur secundùm se quãtitas de nouo, vt probatũ est.

Conc. His ergo suppositis, de augmentatione viuentiũ statuitur conclusio, quòd est motus per se ad quantitatem. Quam conclusionem expressè tenet Aristoteles, sed præcipuè in hoc lib. cap. 1. & 1. de Generatione, cap. 3. & 2. de Anima, cap. 4. & est communis omnium, tenentq; eam Sanctus Thomas eisdem locis, & omnes expositores Arist. præsertim Thomistæ. Et ratione probatur sic primò: Augmentatio est motus propriè dictus, & est ad quantitatem: ergo. Probatur Maior, nã augmẽtatio nõ est mutatio, cuius subiectum est non ens, cùm potiùs ipsa subiectetur in toto, quod est in actu, quia totum est, quod fit maius secundùm quamlibet partem. Minor vero probatur, quia per augmẽtationem fit aliquid maius: sed esse maius est per quantitatẽ: ergo augmẽtatio terminatur ad quãtitatẽ.

Pro.

Secundò, Quantitas habet omnes conditiones requisitas ad hoc, vt ad aliquam formã sit per se motus. Nam est forma habens latitudinem extensionis, & subiectatur in ente in actu, & habet oppositum positiuum determinatum: magnũ enim paruo contrariatur, &c. ergo sequitur, quod ad illam est per se mõtus. ¶ Tertiò, Si aliqua ratione ad quantitatẽ non esset per se motus, maximè, quia comproducitur eadem actione, qua substantia: sed hoc non potest fieri: ergo. Minor probatur: Quantitas est distinctum ens realiter à substantia: ergo fit distincta actione. Consequentia probatur, nam vbi est distinctum ens, est distinctum factum esse, ac per consequens distinctum fieri.

Sec.

Tert.

Sed dices, q; illa actio, quamuis sit distincta à productione substãtiæ, non tamẽ est motus, sed mutatio. Sed

Obie.

tio. Sed contra idem probatum est, quod sit motus, quia est à contrario in contrarium, & ad formã, quæ habet latitudinem, &c. Dices, Idem argumentum probaret in generatione totali ad quantitatem totam esse per se motum. Respõdetur ad hoc in solutione quarti.

Sed dices, Saltem istæ rationes omnes eodem modo procedunt de augmentatione viuentium, & non viuentiũ: ac per consequens, si augmentatio viuentium est motus, & augmentatio non viuentium erit motus, & è contra. Respondetur, quod non est eadem ratio. Primo quidem, quia illa pars quantitatis, quæ de nouo fit in non viuentibus, subiectatur in parte illa, quæ de nouo aduenit, ac per consequens per simplicem emanationem producitur, sicut reliqua accidentia, quæ etiam de nouo adueniunt tunc; at verò ista quantitas, quæ fit in viuẽtibus, in toto subiectatur, ac per cõsequens per expulsionem cõtrarij, scilicet minoris quantitatis, ab eodem subiecto: & ideò in viuentibus fit per motum, in non viuentibus minimè.

Secundò, quia cùm in non viuentibus sit prius natura partem illam esse productam, quàm vniri cõposito præexistenti, quia poterat per se existere, non producitur illa partialis quantitas per actionẽ, qua non viuens fit maius, vt ita loquamur: at verò in viuentibus prius natura est partem illam vnitam esse cõposito præexistenti, quàm quod fit, quia non habet esse per se, non enim poterat seorsum existere: & ideò actio illa, qua viuẽs fit maius, est productiua quantitatis: at vero actio, qua non viuens fit maius, nõ est productiua, sed vnitiua partis, quæ de nouo aduenit, cum præexistente: & ideo hæc augmentatio nõ est motus: illa verò est motus per se ad quantitatem.

Supereſt nunc argumenta ſoluamus, quæ in principio quæſtionis poſita ſunt, quorũ quodlibet propriam habet difficultatem. Pro ſolutione primi notandum eſt, quod Ariſtoteles 8. Phyſic. tex. 28. totum motum localẽ dixit eſſe per ſe continuum: ſed hoc, quod eſt aliquem motum eſſe continuum, poteſt intelligi multis modis. Primo ſic, quòd duret per totũ tempus abſq; aliqua ſui interruptione, id eſt, quòd ſit æternus à principio mũdi, vſq; in finem: quo pacto motus cœli dicitur eſſe continuus. Secundo verò modo aliquis motus dicitur continuus, quaſi durans per totam vitã hominis. Tertio modo poteſt intelligi, quòd ſit continuus, quia quamuis non duret per totam vitã hominis, durat in principio vitæ, vſque ad ſtatũ abſq; ſui interruptione: vt ſi intelligamus, quòd continuo motu augetur homo ab initio ſuæ vitę per totum tempus, quo durat ſtatus augmẽti. Quarto denique poteſt intelligi motum eſſe continuum, quia durat abſque interruptione pro tempore, quo eſt: quo pacto motus progreſſiuus non eſt cõtinuus, quia etiam tempore, quo eſt, debet interrũpi quietibus, propterea quod in illo reperitur motus ſurſum, & deorſum.

Arg. Reſp. Soln. Pri. Sec. Tert. Quart.

Nūc ergo in proposito certum est, augmentationem non esse mo-
Arist. tū continuum primo modo, quia Aristoteles 8. Phys. motū continuū hoc modo, dicit esse tantū in corpore incorruptibili, quale est cœlum: & ita solus motus circularis est hoc modo continuus & perpetuus. Nam alios motus, scilicet rectos, necesse est interrumpi quietibus. Sed neque augmētatio est motus continuus secundo modo, ita quod duret per totā vitam hominis v.g. Ratio est, quia necesse est interrumpi, vel quia homo in senectute peruenit ad statum diminutionis, in quo plus perdit, quàm acquirit: vel etiam, quia cùm calor radicalis semper agat, & non adsit alimentum, potest interrumpi augmentatio, agendo in humidum radicale. Sed nec tertio modo augmētatio est motus continuus, quia adhuc à principio vitæ vsque ad statum non potest durare continuò augmentatio, tum propter rationē dictam, quia non semper adest alimētum, vel propter infirmitatem, quę impedire potest augmentationē fieri. Tum etiam, quia aliquod tempus consumitur in cōcoctione eiusdem alimēti, quas ob causas necesse est augmentationē interrūpi.

Coro. Ex quo colligitur, quod solum quarto modo dicatur augmētatio continua, scilicet, quia tēpore quo est, nō interrumpitur: sicut motus deorsum lapidis hoc modo dicitur continuus, quasi fiat continuè tempore, quo est. Ex hoc patet solutio ad argumentum. Dico enim, quòd vt aliquis motus sit motus propriè dictus, debet esse continuus quarto modo, id est, pro aliquo tempore: & nō sufficit, quod solum in instanti sit continuus, non tamē aliis modis debet esse cōtinuus: & quoniam augmentatio habet hoc, vt diximus, ideò dicendum est, quod sit motus propriè dictus, & quod Aristoteles loco citato solū negauit esse motum continuum primo modo, quo pacto etiam dixit alterationem non esse continuam, & tamen de illa non est dubium, quin sit motus.

Sed obijcies contra ea, quæ dicta sunt, nam saltem augmentatio *obie.* debet esse continua secūdo modo, scilicet, ita quod duret per totā vitam. Et probatur: tandiu enim durat augmentatio, quādiu durat nutritio: sed nutritio durat per totā vitam, quia animal, quādiu durat, tandiu nutritur, ergo. Respō detur dupliciter: Primo, quod Maior est *Solu.* falsa, scilicet quod augmētatio tādiu duret, quādiu nutritio, quia in statu diminutionis est nutritio, & tñ non est augmentatio, quia plus deperditur, quā acquiritur, & ideo est nutritio absque augmētatione.

Secūdo dico, quod quāuis Maior sit vera, Minor tamen est falsa, quod (scilicet) nutritio duret per to- *Sec.* tam vitam. Pro quo notandum est, q̄ nutritio in rigore, & propriè est actio illa substantialis, quæ conuertit alimentum in substātiam alitī: sed nutritio sumitur alio modo pro alteratione, quæ est dispositio ad hanc, quæ dicitur concoctio alimēti. Dico ergo, q̄ animal quādiu viuit, tādiu nutritur vno ex his duo

bus

bus modis, scilicet, ita q; vel disponatur alimẽtũ, vel conuertatur in substantiã alitiat vero augmentatio nõ est, nisi quãdiu est nutritio hoc secundo modo: & ideò dicendum est, quod non durat augmentatio per totam vitam, sicut nec nutritio propriè dicta.

Notat Pri. Circa solutionem secundi argumenti principalis est notandum, q; cõtrarietas sumitur multis modis: primo modo pro quacunque oppositione, seu repugnantia inter duo extrema, siue positiua: siue vnũ positiuum, & alterum priuatiuum: & hoc modo sunt contraria largissimè, quæ opponuntur priuatiuè & relatiue, imò & quæ nullo modo opponuntur, sed sunt disparata. *Sec.* Secundo modo cõtraria dicũtur proprijssimè, quæ sunt duo positiua, sub eodem genere contenta, & maximè distant, atque ab eodem subiecto mutuò se expellũt: vt calor & frigiditas. *Tert.* Tertio modo dicũtur cõtraria, quæ sunt quidem duo extrema positiua, & quæ maximè distãt sub eodem genere, non tamen sunt actiua: & hoc modo quantitas maior & minor sunt contraria: & locus sursum, atque deorsum. Vnde ad rationem motus sufficit, quod terminus à quo, & ad quem sint cõtrarij hoc tertio modo, sicut patet in motu locali, qui est à sursum ad deorsum, vel è contra: & ideò non est, cur negemus, augmentationem esse motum propriè dictum.

obie. Sed dices adhuc, Videtur, quòd maior & minor quantitas non sint cõtrariæ hoc tertio modo, quia nõ mutuò se expellunt ab eodem subiecto: quod tamẽ requiritur necessario ad hoc, quod sint terminus à quo & ad quẽ eiusdẽ motus: nam terminus à quo expellitur aduenie te termino ad quẽ. Quòd autẽ ista non mutuò se expellãt, patet, nam minor quantitas, quæ erat priùs in eo, quòd augetur, etiã manet cum augmentatione maiori. *Solu.* Sed respõdetur, quod quanuis minor quãtitas maneat in eo, quod augetur, post augmentationem, nõ tamẽ manet subratione minoris, sed definit esse minor, aduenie te maioritate; manet quidem quantitas, quę erat in termino à quo simul cũ termino ad quẽ, non tamen manet minoritas simul cũ maioritate: & hoc sufficit ad cõtrarietatem requisitam in termino à quo, & ad quẽ motus.

Circa solutionẽ tertij principalis explicandum est, quomodò distinguantur augmentatio & diminutio, & earum termini. Quidam enim respondent ad argumentum factũ, quòd isti duo motus non distinguuntur specie, quanuis sint cõtrarij, sicut neque distinguũtur specie eorum termini, quantitas (scilicet) maior, & minor, quanuis sint contrarij.

Sed tamen ista solutio non placet. Primò, quia motuum cõtrarietas non potest esse sine distinctione specifica (vt infrà patebit) tum etiã, quia neque exẽplum de quantitatibus valet: nã quanuis quantitates illę, quę sunt maior & minor, nõ differãt specie, tamẽ maioritas, & minoritas differũt, vt statim dicemus. *Solu. reijcitur.*

Quæ re secundò alij dicunt hos motus differre specie, & terminos

etiã ad quos, maiorem scilicet, & minorem quantitatem, tamen nõ ratione positiui, sed ratione priuationis, quam includit vnum alterius, scilicet maior quantitas differt à minori, quia includit priuationem illius.

Solu. Hæc solutio videtur esse Soti, tamẽ nec satisfacit argumẽto, quia motus propriè dicti nõ sumũt suã speciẽ, aut contrarietatem ex terminis priuatiuis, sed ex positiuis, vt in superioribus diximus: si ergo augmentatio & diminutio non solũ sunt mutationes, sed motus propriè dicti: ergo sequitur, quod termini vtriusque sint positiui.

Soti improbatur

Rep. At dices, quòd minor quãtitas non specificatur ratione positiui, & includit, scilicet quantitatis, quamuis propter hoc distinguatur à maiori, ratione positiui. Contra, quia

Solu. diminutio distinguitur ab augmẽtatione, aut ex ordine ad positiuũ tantùm, & hoc nõ, quia tu dicis nõ distingui specie ab altero positiuo, quod est terminus augmẽtationis: aut distinguitur ex ordine ad priuatiuum solum, & hoc nõ, quia est motus propriè dictus, & eius terminus specificatiuus debet esse positiuus: aut denique distinguitur ratione vtriusque, & hoc nõ, quia est vnum per accidens, & nequit dare speciem.

Quare tertio alij dicunt, quòd quãtitas maior & minor, quæ sunt termini augmentationis, & diminutionis, differunt specie, sicut & motus.

Sed quamuis hæc solutio possit habere bonum sensum, tamẽ, vt iacet, videtur esse falsissima. Primò, quia ridiculũ videtur, lineã vnius palmi differre specie a linea digitali. Secundò, quia quæ possunt continuari, non differunt specie: sed istę duæ lineæ, parua & magna, possunt continuari, & fieri vna tantùm linea; ergo non differunt specie.

Sed pro intelligentia veræ solutionis notãdum est, quod aliqua differræ specie, stat dupliciter: vno modo specie essentiali, vt homo & equus differũt specie essẽtiali: alio verò modo specie accidẽtali, vt Petrus albus, & Ioannes niger dicuntur differre specie accidentaliter. Ea dicuntur differre specie essentiali, quæ sub eodem genere diuersis differentijs essentialibus constituuntur: dicũtur verò differre specie accidentali ea, quæ quamuis secundùm se sint eiusdem speciei, habent accidentia diuersę speciei, vt constat ex exemplis adductis.

Autoris sẽtẽtia. His ita suppositis, dico, quòd quantitas maior, & quãtitas minor, quæ sunt termini ad quos augmẽtationis, & diminutionis, non differunt specie essentiali, vt argumenta duo nuper adducta probant: quoniam aliàs linea magna, & parua nõ possent continuari: differunt tamen specie accidentali, quod est dicere, quod accidentia lineæ magnę, & paruę, quę sunt maioritas & minoritas, differunt specie, & ideò possunt istæ duæ lineæ continuari (quia potest separari hoc accidens, quod est maioritas vel minoritas earum) secundùm rationem quantitatis essentialis, quæ non est diuersa specie in vna & in alia.

Sed

Sed, q̃ maioritas & minoritas differãt ſpecie in quãtitate, duob⁹ modis poteſt exponi. Vno modo ſic, q̃ in viuentibus eſt certus terminus augmenti, & decremẽti: atq; adeo maioritas, & minoritas ſunt quaſi diuerſæ diſpoſitiones ad conſeruationem viuentium, vel ad corruptionem. Secundo etiam modo poteſt intelligi, quod maioritas & minoritas differant ſpecie in quacunque quantitate, quatenus ſunt fundamenta relationis magni ad paruum, vel maioris ad minus: & hoc ſecundum mihi videtur probabilius, nam relationes magni ad paruum ſunt diſquiparantiæ, ex quo patet, quod ſint diuerſæ relationes, ac per cõſequens & fundamenta. Nam, quanuis non ſequatur ex diſtinctione fundamẽti diſtinctio relationis, bene tamẽ ex diſtinctione relationum diuerſitas fundamẽtorum colligitur. Cum ergo in omni quantitate poſsimus aſsignare iſtam rationem fundandi, ſequitur quod in omnibus diſtinguãtur ſpecie maioritas & minoritas.

obie. Sed quæres, ſi maioritas & minoritas differunt ſpecie, ad quod prędicamentum pertineãt vt ſic. Reſpondeo, quod ponuntur reductiuè

Solu. in prædicamento quãtitatis, quia nihil aliud ſunt, quàm modi diuerſi ipſius quãtitatis: modi autem reductiuè ponuntur in eodem genere, & ſpecie, cuius ſunt modi. Vnde maioritas, & minoritas in longitudine, reducuntur ad ſpeciem lineę: & ita ſimiliter in latitudine, & profunditate, &c. ſicut par, & impar ſunt accidẽtia numeri, & ponũtur in eodem genere, & ſpecie cum ipſo numero.

Ex his ergo iam patet ſolutio *Ad.* ad tertium: dico enim, quod ſicut diminutio & augmẽtatio differũt ſpecie, ſic etiã termini eorum differunt, quia quantitates maior, & minor ſub ratione maioris & minoris differunt ſpecie, vt explicauimus.

Sed dices, Iam ergo iſti motus *obie.* non ſunt ad quantitatem formaliter, ſed ad modos quantitatis: conſequens eſt contra noſtram concluſionem, & contra Ariſtotelẽ: ergo. Reſpondeo tamen, q̃ nos, & Ariſto- *Reſ.* teles dicimus iſtos motus eſſe ad quantitatem ſub ſuis modis, ſcilicet, ſub ratione maioris & minoris, præſertim, quia iſti modi ſunt de prædicamento quantitatis, vt diximus.

Sed dices: Ergo ſimiliter in nõ *obie.* viuentibus differunt ſpecie augmentatio, & diminutio, quia etiã in illis reperitur maior, & minor quantitas. Reſpondeo, quod ſi ſe- *Solu.* quamur ſecundum modum dicendi, quod (ſcilicet) maioritas, & minoritas in omnibus differunt ſpecie, dicendum eſt, quod in non viuentibus augmentatio, & diminutio differunt ſpecie, tamen non ſunt motus, ſed mutationes, propter rationes ſuperiùs adductas. Quarto & quinto argumento reſpondebitur quæſtione ſequenti.

Circa quartum argumentum explicanda nobis eſt magna difficultas, quæ eſt circa productionem *Dub.* proprietatum, quæ dimanãt ab eſſentia, & aliorum omnium, quę di-

cuntur produci simul cum alio per modum sequelæ: Vtrum (scilicet) distincta actione, & productione producantur ab ea, qua producitur substantia, ex qua dimanat.

Nota. Pro cuius intellectione notandum est, duplicem esse actionem: aliam perfectiuam, aliam vero corruptiuam. Perfectiua est illa, qua producitur aliquid absque alterius corruptione, sicut illuminatio: corruptiua vero est, qua fit aliquid cũ abiectione contrarij, vt calefactio. Dubium ergo est de actione perfectiua, quoniam de actione corruptiua non dubium est, quin non possit esse. Cum enim v.g. risibilitas dimanat ab essentia hominis, non potest mediare actio productiua risibilitatis, & corruptiua sui cõtrarij, quoniam nunquam istud subiectũ habuit contrarium risibilitatis: supereſt ergo explicemus, an dimanet ab essentia per actionem aliquam, quæ sit perfectiua.

Arg. 1 Et videtur q̃ non. Primo, quia quod comproducitur cum alio, fit omnino eadem actione cum illo: sed propriæ passiones comproducuntur cum essentia: ergo fiunt eadẽ actione, qua essentia: ac per consequens non distincta actione.

Sec. Secundo, Qui dat formam, dat consequentia ad formam: ergo generans, quod est causa substãtię rei, est causa omniũ, quæ consequũtur ad illã: sed non potest dare ea, quæ cõsequũtur ad formam, nisi vna, & eadẽ actione, quia generans v.g. ignẽ, solum habet vnicã actionẽ: ergo sequitur, quod ea, quæ consequuntur ad essentiam, eadẽ actione fiũt.

Tertio arguitur ex Sancto Thoma 1. p. q. 77. artic. 6. in solutione ad tertium, vbi dicit, quod propriæ passiones procedunt per modũ resultantię ab essentia, absque aliquo motu: ergo absq; noua actione. Tert.

Cõfirmatur, quia si proprię passiones dimanant ab essentia, media aliqua actione, sequitur, quod prima passio sic procedat, ac per consequens substantia erit immediatũ principiũ operationis, & actionis, qua media procedit prima passio: consequens est falsum, & contra ea, quæ diximus 2. Physicorum: ergo.

Quarto & vltimo arguitur pro hac sententia: nã sicut propria passio dimanat ab essentia, sic etiã existẽtia dimanat ab essentia vniuscuiusq; rei: sed illa dimanatio existentię nõ est actio distincta à productione essentiæ: ergo nec dimanatio propriarũ passionũ est actio distincta. Sed; his non obstantibus, est nostra conclusio, quod (scilicet) quãdo aliquid producitur per resultantiã ex alio, illa resultãtia est noua quędam actio perfectiua, diuersa ab ea, qua producitur id, à quo dimanat. Probatur primo, quoniã ratio propria causæ efficientis est agere sic, quod per ipsum agere constituitur causa efficiens in esse causæ: sed sic est, quod essentia est causa efficiens propriæ passionis: ergo necessario debet esse aliqua actio, per quam propria passio dimanet ab essentia: sed illa actio est distincta ab illa, per quã producta est ipsa essentia, vt cõstat: quia essentia nõ est causa actionis, per quam ipsa producitur: ergo, &c. Quar. Conc.

Sed

Sed scio dici posse ad hoc argumentum, quòd causa efficiens, quæ producit aliquid per modum emanationis, ac per modum sequelæ, nõ indiget actione, vt sit efficiens.

occurrit obie. Sed cõtra hoc est, quia ipsi emanationi, & sequelæ, qua propria passio dimanat ex essentia, cõuenit definitio actionis: ergo eo ipso, quod est aliqua causa efficiens per modũ sequelæ, est causa, media actione. Antecedés probatur, nam actio nihil aliud est, quàm productio alicuius, prout dimanat ab agente: sed illa sequela, & emanatio est productio alicuius, scilicet, eius quod dimanat: & illa emanatio etiam procedit ab agẽte, scilicet ab essentia, à qua dimanat: ergo est actio, ac per consequés inintelligibile est, quod aliquid procedat ab alio per modũ sequelæ, & nõ per nouam actionẽ.

obie. Et si rursus dicat aliquis, quod propriæ passiones non dimanant in genere causæ efficiẽtis ab essentia. Contra hoc est, quia docet illud S. Tho. 3.p.q.77.a.3. & nos probauimus in lib.2. præsertim, quia nostra conclusio erit vera de his, quæ per modum sequelæ, & in genere causæ efficientis procedunt ab alio.

Solu.

Conf. Et confirmatur, quia, si esset vera sententia antiquorum Philosophorum gentilium, qui posuerunt primam causam esse agens naturale, secundùm hos, in prima rerũ cõditione omnes effectus dimanabãt à Deo ab æterno per resultantiam quandam, & quasi per modum sequelæ: & tamen non dubium est, quin illi ponerẽt actionem mediã inter Deum, & effectus: ergo similiter dicendũ est in proposito, quod inter essentiam, & ea, quæ dimanãt ab illa in genere causæ efficientis, sit media actio, quam emanationẽ, & sequelam appellamus.

2.arg. Secundò principaliter arguitur pro ista sententia: quia vbicunque est distinctum factũ esse, est distinctum fieri: quoniam fieri, & factum esse identificantur realiter: sed sic est, quod essentia, & propria passio sunt distincta facta esse: ergo sequitur, quòd habẽt distincta fieri. Probatur Minor, quia essentia & passio sunt distincta entia, quorum vnumquodque est factum, quia non est aliquod eorum increatum: ergo sequitur, quod habent distincta fieri, quæ identificentur cum illis.

Dices, quòd vnum istorum est factum per se: aliud verò per accidens, & ideò tantùm est vnum fieri, quòd identificatur cum eo, quod est factum per se. Contrà, quia, sicut fieri per se identificatur cũ esse facto per se, sic fieri per accidens cum facto esse per accidens: sequitur ergo, quod sunt duo fieri, quamuis vnum sequatur ex alio, sicut vnum factum esse sequitur ex alio.

obie. Sed dices contra hoc, Nonne vnica actio potest terminari ad duos terminos, sicut vna visio ad duo obiecta visibilia? Respondeo, quòd obiectũ est terminus extrinsecus, cum quo non identificatur actio: & ita potest vna visio terminari ad duo obiecta visibilia, tamẽ terminus intrinsecus, quia est idolũ repræsentatiuum obiecti, & cum actione ipsa identificatur, vnius actionis non est nisi vnus.

Solu.

Sed

Sed est dubium, vtrùm hæc sim plex emanatio, quam dicimus esse actionem, sit mutatio. Respondeo (quod iã diximus in principio huius dubij) nõ esse mutationem corruptiuam: tamen, quod sit mutatio aliquo modo, non potest negari, propterea quod (vt diximus ex Physicorum) omnis actio est aliquis motus, vel mutatio: sed hæc simplex emanatio est actio de prædicamento actionis, quia est productio: ergo mutatio.

Sec. Secundò, quia conuenit illi definitio mutationis, scilicet, per quã subiectum aliter se habet nũc, quã priùs: quoniam substantia hominis v.g. prius natura, quàm sit risibilis, aliter se habet, quam postquàm est risibilis in actu: ergo illa emanatio risibilitatis est verè mutatio.

Tert. Tertiò, quia si Deus impediret influxum risibilitatis à subiecto in generatione, & posteà, ablato tali impedimento, flueret risibilitas, talis influxus esset actio & mutatio: ergo similiter est actio, & mutatio fluxus illic, quo risibilitas fluit ab essentia in generatione.

Sed cõtra hoc obijcies, Illa simplex emanatio non est mutatio. Et *obie.* probatur, quia per illam nõ est verum dicere, quòd subiectum aliter se habet, quã prius, quia nũquã subiectũ fuit sine illa propria passione. Respondeo, ℣ si Illa particula *Solu.* (prius) dicit ordinẽ tẽporis, nunquã est verum dicere, quòd illa emanatio sit forma, qua subiectum se habet aliter, quam priùs: at verò, si dicat ordinem naturæ, verum est dicere, ℣ per illam aliter se habet, quã priùs, quia priùs natura subiectũ habet, esse substantiã, quã adueniant propriæ passiones. Vnde emanatio illa est actio, qua subiectum se habet aliter, quã prius natura: & hoc sufficit ad rationem mutationis, vt patet de prima intellectione Angeli, quæ verè est mutatio perfectiua, quanuis solùm præsupponat subiectum priùs natura, & infusio gratiæ, quę data est ipsis Angelis, & primo parenti, etiam fuit mutatio, quæ tamen fuit in eodem instanti temporis cum creatione subiecti. *Aduertẽda.*

Contrà, quia prioritas, quæ requiritur in subiecto, debet esse realis: sed prioritas naturæ non est realis: ergo non sufficit. Respondeo, cõcedendo Maiorem, & negando Minorem: nam quanuis aliqua prioritas naturæ sit solũ rationis, v.g. quæ est inter superius, & inferius, ramẽ illa, quæ est æqualitatis, necessariò debet esse realis prioritas, & hęc reperitur inter subiectum & passionem, quæ dimanat ab essentia. Ex quo etiã patet, quod sit terminus a quo mutationis, scilicet, non esse termini ad quem priuatiuè, quia huiusmodi est mutatio motus. *obie.* *Resp.*

Supereſt modò soluamus argumenta. Ad primum dico, proprias passiones comproduci simul cum essentia, non quia eadem actione cum essentia, sed quia illa emanatio simplex, quæ est actio productiua propriæ passionis, necessario cõcomitatur ipsam generationẽ substantialem. Vnde falsa est illa Maior in vniuersum: Omne, quod cõproducitur, fit actione, qua alterũ per se producitur: sed tãtùm est verum, *Ad 1.*

tum, quòd actio productiua eius, quod comproducitur, consequenter se habet ad actionem productiuam eius, quod fit per se. Vnde, quãuis respectu simplicis emanationis propria passio sit terminus per se productus, tamen respectu generationis dicitur comproductus, quia illa simplex emanatio sequitur cõcomitãter ad generationem.

Ad 2. Ad secundum respondeo, concedendo, quòd qui dat formã, debet dare consequentia ad formam. Vnde generans, quod est causa esse substantialis, est causa omnium accidentium, quæ consequuntur ad illud esse: at tamen hoc non est necessarium, quod generans eadẽ actione concurrat ad ea, quæ consequuntur, sed satis est, quòd diuersa actione.

Resp. Sed dices, Generans, v.g. ignis, cũ producit ignẽ, solùm habet vnicam actionẽ, generationẽ scilicet: ergo illa attingit ad productionẽ accidentium, quę consequũtur, aut nullo modo producit ea. Respondeo, quod immediatè verum est, quòd solùm attingit generans ad rei substantiã, quia solũ habet vnicam actionem, quæ procedat ab ipso immediatè: at verò mediatè etiã procedit ab ipso simplex illa emanatio, per quã ab eo procedit passio, quia ipsa essentia solùm est veluti instrumentum generantis ad simplicem emanationem, qua producitur prima passio: essentia verò cum proxima passione sunt instrumenta eiusdem generantis ad secũdam passionẽ producendam, & sic de cæteris: & hac ratione diximus motum grauium, & leuium tribui generãti: & ita dicẽdum est in vniuersum omnes passiones, quæ dimanant ab essentia, tribui etiam generanti.

Ad 3. Ad tertium ex authoritate Sãcti Thomæ respondeo, quòd ille, cùm dixit passiones procedere ab essentia absq; motu, non dixit absque noua actione: nam ipsa sequela, quam ponit, est quędam actio, vt vidimus: sed solùm voluit absque motu propriè dicto, scilicet, transmutatione propria corruptiua, passiones dimanare ab essentia.

Ad conf. Ad confirmationem verò respondeo, quod substantia nõ potest esse immediatè principium operationis, quæ est transmutatio: bene tamen operationis, quæ est simplex emanatio (vt diximus in secundo libro) nam si Deus impediret influxũ primæ passionis, & postea, ablato impedimento, prima passio pullularet, talis actio esset immediatè à substantia: & hoc modo dicimus, quod aqua calida reducitur in pristinam frigiditatẽ à generante, media tamen forma substãtiali, vt instrumento.

Obie. Sed obijcies contra hoc: sicut alia operatio quæcũque creata est accidẽs, sic etiam hæc simplex emanatio est accidens, quia est actio de prædicamento actionis: ergo sicut substantia non est immediatũ principium aliarũ operationũ, sic neq; istarum. *Solu.* Respondeo, concedẽdo totum antecedens, & negando consequentiã. Ratio huius est, quia substantia non potest esse immediatũ principium actionis cuiuscunque

per

per se ordinatum ad illam. Quod probat Sanctus Thomas, quia prin
S.Th. cipium per se ordinatum ad aliquã actionem est potentia per se ordinata ad illam: potentia autem per se ordinata ad actionẽ, quæ est accidens, debet esse accidens, sicut potentia per se ordinata ad actũ substantialẽ, est substantia; quia actus, & potentia sunt in eodem genere: ac proinde etiam respectu operationis, quæ non consequitur ad alterum, sed habet potentiam, quæ est per se ordinata ad ipsam, implicat substantiam creatam esse immediatum principium: at verò respectu operationis, quæ per modum sequelæ, & consequenter se habet ad aliam, bene potest substantia esse immediatum principium, quia talis operatio non præsupponit potentiã per se ordinatam ad illam: & ideo non præsupponit potentiam, quæ sit eiusdem generis cum ipsa. Declaremus exemplo: Generatio hominis supponit principium aliquod per se, scilicet, potentiam generatiuam, quæ est aliquo modo eiusdem generis cum generatione, quia generatio est actio, quæ nõ sequitur ex aliam: at vero simplex emanatio visibilitatis, si consequenter se habet ad generationem, consequenter etiam se habebit ad potentiam generatiuam. Vnde si substantia non sit potentia per se ordinata ad istam simplicem emanationem, bene probat argumentum, quod sicut non potest esse principium immediatum generandi, sic neque istius actionis; quia tamen non ita est, sed illa actio consequenter se habet ad aliam, potest substantia esse immediatum principiũ illius.

Exẽplo declaratur.

Sed cõtra istam rationem obijcies, quòd adhuc potentia per se ordinata ad aliquam actionem, nõ videtur esse eiusdem generis cum illa, quia intellectus est potentia per se ordinata ad intelligendum, & tamen intellectus est qualitas, & intelligere actio: similiter potentia generatiua est qualitas, & generare est actio. Respondetur, quod huiusmodi potẽtiæ per se operatiuæ possunt cõsiderari duplicitervno modo, prout sunt causa efficiens eminenter continens actionem ipsam, quæ est effectus earum: & sic sunt de genere qualitatis: & alio modo considerari possunt secundùm rationem potentiæ, & prout sic tantùm dicunt ipsam actionem in esse possibili & obiectiuo: & hoc modo sunt eiusdem generis cum actione: sicut Deus & continet eminenter creaturas, & est primo diuersus ab illis: quę creaturę, prout sunt in esse possibili & obiectiuè in Deo, sunt eiusdem rationis cum seipsis, secũdùm quod sunt actu in se. Vnde omnis potentia, quæ per se ordinatur ad aliquam actionem, formaliter secundùm rationem potentiæ, nihil aliud est, quàm ipsa actio in esse possibili, & in esse obiectiuo: & sic dicitur à Sancto Thoma, quod potentia est eiusdem generis cum actu, ad quem est potentia.

Re-plica.

Sola.

Ad quartum argumentũ, quod erat de existentia, explicandum est, an existentia etiam dimanet ab essentia per simplicem emanationẽ, vel non. De qua re statuitur conclu-

Ad 4

sio,

sio, quod sit ita, quemadmodum passiones comproducuntur simul cum essentia, tamen simplici quadam emanatione procedunt ex essentia. Probatur hoc primò: quotiescunque sunt duo termini respectu alicuius motus, vel generationis, quorum vnus est primarius, & alius secundarius, ille qui dicitur secundarius, procedit ex primario actione quadã, quæ sit simplex emanatio: sed respectu generationis ignis essentia est terminus primarius, & existentia secundarius: ergo existentia procedit ab essẽtia simplici quadam emanatione. Discursus bonus est. Maior declaratur; quia terminus secundarius consequitur ad primarium: sed illa sequela nihil aliud est, quam simplex emanatio: ergo existentia procedit ab essentia simplici quadam emanatione. Minor vero satis constat, quòd (scilicet) respectu generationis essentia sit terminus primarius, & existentia secũdarius, quia essentia specificat ipsam generationẽ, non autẽ existentia. Vnde natiuitas tẽporalis Christi est eiusdẽ speciei cũ generatione cuiuscũq; hominis, quãuis in Christo nõ sit existẽtia propria hominis, sed tantùm essentia.

Admerẽda diligenter.

Probatio.

Probatur secũdò, quia si Deus impediret existentiã propriam alicuius, sicut impediuit de facto in Christo; & postea ablato impedimẽto pullularet, non dubium est, quin posteà esset actio aliqua, qua talis existentia procederet ex essentia: vt si modo relinqueret Christus humanitatem sibi, pullularet existentia, quæ esset propria hominis, per actionem, quæ est simplex emanatio: ergo similiter dicendum est nũc de facto quidem contingere.

Tertio, quia existẽtia distinguitur realiter ab essentia: ergo est ens factum distinctum ab essentia, ac per consequẽs ista distinguuntur in facto esse: ergo & in fieri. Sed dices, quod existentia non est ens completum distinctum ab essentia, sed tantùm est modus essentiæ, & ideò non debet fieri noua actione. Respõdeo, quòd qualiter est distincta existentia ab essentia, taliter etiã eius emanatio à productione essentiæ. Vnde sicut distinguũtur ista duo realiter, sicut mod⁹ & res, sic etiã distinguũtur duæ actiones istæ, sicut res & modus.

Ter.

Sed obijcies secũdò, quòd si existentia dimanat ab essentia simplici quadam emanatione in genere causæ efficientis, sequitur, quòd essentia sit causa suæ existentiæ, & quod causet illam, antequàm sit. Respondeo, quòd causa efficiẽs principalis existẽtiæ non est essentia, sed generans, quod producit essentiã, & ipsa essentia se habet vt instrumentũ, & quanuis non possit aliquid esse causa motus, vel mutationis corruptiuę prius natura, quam existat, bene tamen potest esse causa simplicis emanationis, qua procedit ipsa existentia prius natura, quam existat.

Obiect. 2.

Sed obijcies tertiò, Ipsa existentia producitur per generationem, quæ producitur naturaliter: ergo nõ ab aliqua simplici emanatione. Antecedens probatur, quia actio non potest terminari ad solam essentia, seu ad essentiam existentem; quia essentia sine existentia aliqua numquam fit: ergo

Ter. obiectio.

ergo sequitur, quod eadẽ generatione, qua producitur natura, seu
Solu. entitas, producatur etiam existentia. Respondeo, quòd quamuis essẽtia nunquam producatur, nisi existens, non tamen est opus, quod illa existentia sit producta eadem actione, sed quod sit simul: vel quia tunc producatur alia actione, quæ necessariò consequitur ad primã: vel quia illa aliunde præsupponebatur: sicut in Christo generatio tẽporalis fuit terminata ad naturam humanam existentem, non tamen, quia substantia illa, vel existentia produceretur per illam generationẽ, sed quod præsupponebatur existentia, & substantia diuina ab ęterno.

Obie. Sed obijcies contra hæc, In generatione quacunque sunt duo termini, quorum vnus est formalis, & alter est totalis: ergo respectu generationis hominis v. g. est assignare terminum formalẽ, & terminũ totalẽ: sed terminus formalis dicit essentiam, totalis verò dicit existentiam, vel suppositum: ergo necesse est per generationem cuiuscunque rei absque alia simplici emanatione produci suam propriam existẽtiam. Respondetur, cõcedẽdo Maiorem, & negando Minorem: nam
Solu. in generatione v. g. hominis, forma substantialis est terminus formalis, tota natura composita ex materia, & forma, est terminꝰ totalis, existentia vero consequitur ad totalẽ naturam simplici quadam emanatione.

Cero. Ex quibus sequitur, quod sicut est diuersa vnio materiæ cum forma, ex qua resultat humanitas, ab vnione cum substẽtia, ex qua resultat suppositum: sic etiam est diuersa actio terminata ad naturam, & ad suppositum: & sicut ex natura, & supposito fit vnum ens completum, & suppositum: sic etiam ex vtraque ista actione terminata ad naturam, & suppositum cõpletur integra ratio generationis: non enim est integra ratio generationis, nisi fit productio naturæ, & substẽtiæ naturæ.

Ex quibus etiam secũdo colligitur, quod substãtia naturæ suæ sit causa existentiæ in genere causę efficientis per emanationẽ, & in genere causæ materialis, quia recipit illam: & denique aliquo modo in genere causę formalis, quatenus existentia sumit speciem ab essentia.

Ex his, quę circa solutionem ij-
Obie. tius argumenti quarti in præcedenti quęstione propositi latè, & diffuse sunt dicta, colligitur solutio manifesta illius, quod (scilicet) quantitas totalis comproducitur in generatione substantiæ totalis: ergo partialis similiter comproducitur per nutritionem, quæ est generatio partialis, ac per consequens nullo modo ad quantitatẽ est per se motus. Respondeo tamen huic argu-
Resp. mento ex dictis, quod quãuis in generatione totali quantitas totalis consequatur ad substantiam totalem, tamen non eadem actione producitur, sed diuersa à productione substantiæ, scilicet, simplici emanatione: & similiter in generatione partiali quantitas maior consequitur ad substãtiã, quę acquiritur per nutri-

nutritionem, tamen per distinctam quandam actionem, quæ quidem actio vocatur augmentatio.

Notã differentia. Sola tamen est hæc differentia inter has duas actiones, quæ sunt productiuæ quantitatis, quod actio illa, qua producitur quãtitas totalis, nõ est motus, sed mutatio: at vero illa, qua fit maior quantitas, est verè, & in rigore motus: & hanc dicimus esse augmentationem. Ratio autem huius differẽtiæ est, quia cũ producitur quãtitas totalis, illa fit ex priuatione, & non ex aliquo termino positiuo. Nam subiectũ priùs natura habet priuationem, & negationem quãtitatis, cùm generatur, quàm sit quantum, & habeat extensionem, & ideò illa emanatio quantitatis non est motus, sed mutatio quædam perfectiua: at vero, cùm producitur maior quantitas, præsupponit iã in illo subiecto eodem minorem quantitatem: atque adeo fit ex minori ad maiorẽ quãtitatem, & ita habet duos terminos positiuos. Tum etiam prima productio quantitatis totalis fit in instanti, saltem in viuentibus, quæ incipiunt per primum sui esse: at vero productio maioris quantitatis fit successiuè (vt dicetur infra) & ideo hæc secunda est motus (propriè loquendo) non autem prima.

Obiect. Sed contra hoc dices, Quantitas, quę producitur in generatione totali, & quæ producitur postea in mutatione, sunt eiusdem speciei, imo eadem numero in eodẽ subiecto: ergo actiones, quibus vtraque quantitas producitur, sunt eiusdem speciei, atque adeo vtraque istarũ est motus propriè dictus, vel nulla. Respondeo, negãdo consequentiã, quia ad rationem specificam actionis nõ solùm requiritur vnitas termini ad quem quomodocunq; sed cum ordine ad eundem terminum à quo: & quoniam quãtitas, quæ fit per augmentationem, fit per ordinem ad terminum à quo positiuũ, illa vero, quæ fit in generatione totali, per ordinem ad priuatiuũ, ideo istę duæ actiones non sunt eiusdem speciei, sicut non sunt eiusdem speciei ipsa generatio substãtię, atque nutritio.

Quæst. Sed quęres, vtrùm in augmentatione alia accidentia, quæ de nouo etiam producuntur, fiãt per motum, v.g. extensio caloris, albedinis, &c. Respondeo, quòd non, nisi per mutationem, quæ simplex est emanatio, quia qualitates nunquã producuntur per se per motum, nisi dum intenduntur, vel remittuntur: extensio verò illis nõ conuenit, nisi ratione quantitatis.

Solu. Circa solutionem autem quarti & vltimi argumenti in principio præcedẽtis quæstionis positi, quod adhuc restat soluendum, explicandum est; Vtrùm (scilicet) nutritio sit successiua, vel instantanea. Pro quo nota, quod in quacunque augmentatione viuẽtis simul sunt quatuor actiones. Prima est concoctio alimẽti, quę est alteratio. Secũda est propria nutritio, qua conuertitur alimentum in substantiam alti. Tertia est augmentatio, qua fit maior quantitas. Quarta deniq; motus localis, qua actione acquiritur maior locus. ¶ Ex his quatuor actionibus,

Solu. quar.

Nota

primam certum est fieri successiuè, quia est alteratio propria alimenti, quæ fit cum existentia ipsius alimẽti: de alijs verò tribus vna & eadem ratio est, ita quod si vna fit successiua, & reliquę similiter: & si vna in instanti, & reliquæ etiam fient in instanti, quoniam nunquam potest esse maior substãtia, quæ fit per nutritionem, quin sit maior quãtitas, ac per consequens maior locus. Vnde explicare oportet de nutritione, vtrùm sit in instanti.

Tole. De qua re Toletus primo de Generatione, quæst. 9. probabile putat, quòd fiat in instanti. Et probatur primò, quia Arist. 3. Poysi. tex. 23. dicit nutritionem nõ esse continuã, ergo neq; successiuam. Secundò, quia substantia totalis, quæ fit per generationem, acquiritur in instanti: ergo & partialis, quæ fit per nutritionem. Tertiò, quia viuentia, & eius partes habent minimum: ergo incipiunt esse per primum sui esse: sed id, quod acquiritur per nutritionẽ, est pars viuentis: ergo illud incipit per primum sui esse, ac per consequens nutritio fit in instanti.

Conc. Sed, his non obstantibus, opposita conclusio est tenenda, quàm latiùs explicabimus, Deo fauente, in libr. 1. de Generat. cap. 5. Et probatur:

Pro. Nutritio fit simul cum augmẽtatione: sed augmentatio fit successiuè: ergo nutritio. Antecedẽs probatur, quia quantitas, quæ fit per augmentationem, habet latitudinem, & producitur secundùm illas partes, quas habet latitudinis. Tum etiam habet contrarium positiuũ, & subiectum, quod sit ens in actu; ergo fit per motũ, ac per consequẽs successiuè: ergo similiter nutritio.

Secundò, quia generatio substantiæ totalis ideò fit in instanti, quia ipsum viuens habet minimũ, & producto minimo per primam generationem in alijs partibus, quę vniuntur, non datur minimũ, quia potest dari minus minimo, nõ quidem separatum, sed coniunctum priori minimo præexistẽti: ergo sequitur, quin in generatione partiali nõ est expectanda dispositio minimi, sed potest fieri in minori minimo: sed quod nõ habet minimũ vt sic, nõ habet primũ esse, sed fit successiuè: ergo nutritio fit successiuè. *Sec.*

Vnde ad argumentum respondeo, quod nutritio fit continuè, & successiuè: Aristot. autem dixit eam non esse continuam, quia nõ durat per totam vitam. *Ad 1.*

Ad secundum iam patet differentia inter generationem partialem, & totalem, quòd in totali ad minus debet produci minimum: at vero in generatione partiali potest produci minus minimo, & ideò illa potest fieri in instanti: hæc vero nõ, nisi successiuè. *Ad 2.*

Ad tertium verò iam patet hæc eadem solutio, quod (scilicet) pars viuentis seorsum sumpta habet minimum: at verò si loquamur de illis coniunctis, non est pars minima: sicut non est assignare minimã partem manus, vel pedis, quia quacũque data est alia minor. *Ad 3.*

Sed obijcies contra hæc, quia si nutritio fit successiuè: ergo nutritum vt sic incipit esse per vltimũ non esse, sicut nutritio: ex quo sequitur, *Rep.*

quitur,quod alimẽtum definat per vltimum sui esse, aliàs dabitur materia sine forma, vel duæ formæ simul in eadem materia(v.g. si forma hominis in materia esse incipit per vltimum nõ esse,verum est dicere, nunc non est forma hominis,at immediatè post hoc erit)quod si definit alimentum per vltimum sui esse,habeo intentum:si vero non : ergo vel alimentum definit ante hoc nunc, vel postea per primum non esse.Si dicas primũ,materia in hoc nunc est sine forma.Si dicas secundum,materia potest nunc esse cum duabus formis:ergo,&c.Respõdeo, quod argumentum tantùm optimè probat, quod alimentum definit esse per vltimum sui esse. Sed notandum est, quod potest desinere esse duobus modis : vno modo absolutè definit alimentum, cum nutritio finitur,& ideo sicut nutritio definit per primum non esse,sic & alimentum absolutè.

Resp. Not

Sed alio modo potest desinere alimentum esse tantum, quantum erat antea,quod est desinere esse integrum: & hoc modo definit, cùm incipit nutritio,& quia nutritio incipit per vltimum non esse, ideò alimentum definit per vltimũ esse.

Ad arg. Ex quo patet ad argumentum quintum principale quæstionis superioris,quod(scilicet) augmentatio fiat successiuè, quanuis simul fiat cum nutritione,quia etiam illa fit successiuè.Sed notandum est nõ esse concedendum,nutritionem esse motum, quia eius subiectum est materia,& terminus à quo, est priuatio,vt dictum est supra,quæstione secunda huius libri.

ARTICVLVS V.

Vtrùm ad qualitatem sit per se motus propriè dictus, qui est alteratio.

IN hac quæstione vnũ est certũ, & plura sunt dubia. Certum est ad aliquas qualitates esse per se motum.Hoc probatur ex dictis conditionibus,quæ requiruntur ad hoc, vt ad aliquam formã sit per se motus.Primò, Qualitas est ens habens latitudinem intensionis,quia suscipit magis,& minus,ex Arist.cap.de qualitate:tum etiam habet contrarium positiuum,vt constat ex codẽ loco : & deniq; subiectatur in ente in actu, quæ omnes conditiones simul quanuis non conueniant omnibus speciebus qualitatis, non est dubium, quin conueniant aliquibus,& ideò certum est,quod ad aliquas species qualitatis sit per se motus,quanuis sit dubitatio de omnibus.Et cõfirmatur hoc ipsum, quia alteratio est vna ex speciebus motus,vt omnes concedunt, & fatetur Aristoteles hoc loco: sed alteratio est ad qualitatem:ergo,&c.

Pri. *Conf.*

Si autem contra hoc obijcias, *obie.* quod alteratio non est motus propriè dictus, quia non est continuus (vt docet Aristoteles 8. Physic.tex. 23.)ac per consequens, si non est continuus,non erit successiuus.Respõdeo,quod Aristoteles tantũ voluit alterationẽ non esse continuã, hoc est,non semper durare:sed solũ esse

continuam pro tẽpore, quo durat, & ita est successiua: ac per consequens est motus, & propriè dictus, quia habet etiam alias cõditiones.

Sed hoc supposito, de vnaquaque specie qualitatis seorsum explicare oportet, vtrum ad illã sit per se motus. Et circa primam speciem notandũ est, quod in illa sunt quędam qualitates corporales, vt sanitas, & ægritudo: aliæ vero spirituales, vt scientiæ, & virtutes. Rursus, corporales quædam ordinatæ præcipuè, & principaliter ad esse; secundò ad operandum, vt sanitas: aliæ vero principaliter ad operandum, vt habitus corporales sunt, quando quidẽ subiectantur in subiecto corporeo: spirituales etiam quædam sunt in intellectu, & istæ possunt vnico actu acquiriali; vero sunt in voluntate, quæ pluribus actibus generantur.

His ita suppositis, de istis omnibus qualitatibus primæ speciei, quę principaliùs ordinãtur ad operandum (quæ omnes habitus appellantur, siue sint in subiecto incorporeo, vt in appetitu, siue in spirituali) dubitatur, vtrùm ad illas sit per se motus, & videtur, quod sit. Primo, quia si propter aliquã rationẽ ad illas nõ est motus, maximè, quia sunt relationes: hac enim ratione Aristoteles vtitur 7. Phys. loco citato: sed sic est, quod habitus nõ sunt relationes secundùm esse, sed secũdùm dici: ergo ad illas potest esse per se motus. *Arg.*

Secundo, Istæ qualitates habẽt plurimas cõditiones requisitas, vt ad illas sit per se motus, nam habẽt contrariũ positiuum, vt vitiũ contrarium est virtuti, & suscipiũt magis & minus, & subiectantur in ente in actu: ergo, &c. *Sec.*

¶ Tertio, quia intẽsio & remissio sunt motus alterationis propriè dicti: sed ad istas qualitates est intensio, & remissio: ergo, &c. *Tert.*

¶ Quidã existimãt, omnes habitus nõ posse per se aliquo motu, quia putãt cõproduci ad productionẽ alterius termini primarij, & si sint habitus intellectuales, ad productionẽ verbi, q; est per se terminus intellectionis: si vero sint habitus morales, ad productionẽ amoris, vel odij, vel alterius huiusmodi, quod sit per se terminus actus voluntatis, vel appetitus sensitiui.

Sed, his non obstantibus, opposita conclusio est tenenda, quod (scilicet) habitus distincta actione producitur ab ea, qua producitur terminus primarius, v.g. habitus intellectus distincta actione producitur ab ea, qua fit verbũ. Primo, quia habitus intellectualis quicũq; & verbũ mẽtis distinguũtur realiter: ergo fiũt distinctis actionib⁹: quia vbi est diuersum factũ esse, debet etiam esse diuersum fieri: hoc autem duobus modis possumus explicare. Primo (vt quidã volunt) quoniã omnis habitus fit per suã factionẽ, quę est actio distincta à productione primarij termini, tã in intellectu, quã in voluntate. Vel secundo, si teneamus, hos habitus cõproduci ad productionem termini primarij, ponenda est quædã actio, quę sit emanatio simplex, qua producitur habitus ex termino illo primario actionis, quæ est vltima dispositio habituum: *Conc.* *Pr.* *Pri.* *Sec.*

bituum; ſicut quanùis quantitas ſequatur ad ſubſtantiam, tamen producitur diſtincta actione à productione ſubſtantiæ.

Sed ſuppoſito, quòd iſti habitus producatur per ſe aliqua actione (ſiue illa ſit ſua factio, ſiue ſimplex eminatio ex alio primario termino) dubium manet, vtrum hæc actio ſit motus, ad hoc vt ſciamus, an ad iſtas qualitates ſit per ſe motus.

Not. Pro cuius dubij ſolutione notã dũ eſt, q̃ eſt duplex motus, ſeu mutatio. Altera phyſica, & eſt illa mutatio, qua producitur terminus corruptiuus, vel conſeruatiuus compoſiti phyſici; vt ſi producatur calor, vel quantitas; iſta enim ſunt accidentia phyſica, quæ ordinantur ad conſeruationem, vel ad corruptionẽ cõpoſiti phyſici. Alia vero mutatio eſt non phyſica, qua producitur terminus aliquis, qui nõ eſt diſpoſitio entis naturalis, vt intellectio, & volitio.

Not. Vbi notandum eſt, quòd quanuis de iſtis accidẽtibus, ſcilicet, intellectione, & volitione, agat Philoſophus, quatenꝰ ſunt affectiones animæ, quam ipſe conſiderat: non tamen dicũtur motus phyſici, quia non producunt terminos, qui ſunt qualitates cõſeruatiuę, vel corruptiuę corporis phyſici.

Dubij ſolut. Ex his patet ſolutio ad dubiũ: dicẽdum enim eſt, quod actio, qua producuntur iſtæ qualitates, nõ ſolùm nõ eſt motus phyſicus, ſed nec mutatio phyſica, quia non ordinatur ad eſſe corporis phyſici conſeruandum; & ideo dicendum eſt ad has qualitates nõ eſſe per ſe motũ, ſimpliciter loquendo, vt dixit Ariſtoteles Phyſic. cap. 3. quia motus (abſolute loquẽdo) appellatur ille, qui eſt motus phyſicus, quãuis negari non debeat, has qualitates aliqua actione per ſe produci, eo quidem modo, quo explicuimus.

Sed notandum eſt, quod ſicut inter mutationes phyſicas eſt differentia, quod ſicut quædam ſunt ex contrario in contrarium, vt calefactio aquæ, quæ fit cum expulſione frigoris; aliæ vero à contradictorio in contradictorium: vt quando calefit aliquod ſubiectum ſine expulſione cõtrarij: & iſta dicitur mutatio, illa vero motus: ſic etiam inter mutationes non phyſicas eſt eadem differentia, nam habitus, v.g. ſcientię, duobus modis poteſt produci: aut enim ſubiectum in quo fit, erat prius affectum habitu contrario, v.g. errore; aut ſolum erat cum priuatione, vt cum ignorantia. Vnde, ſicut inter motus phyſicos, & mutationes eſt differẽtia eſſentialis, ſic etiam inter hos motus eſt differẽtia eſſentialis. Vnde diuerſa eſt productio ſcientię ex errore, & quę ex ignorantia: ſicut eſt diuerſa productio caloris ex frigore, & ex priuatione frigoris: nam quãuis in his mutationibus terminus ad quẽ materialis ſit idem formaliter, tamen eſt diuerſus, quatenus dicit ordinẽ ad terminos a quibus. *Not.*

Sed obijcies contra hæc: Quando quis in motu, vel mutatione phyſica habeat locum hæc diſtinctio, nõ tamen in productione habituũ: quia accidit, ſubiectum, in quo produci- *obiec.*

tur scientia, priùs esse affectum errore vel ignorantia: ergo eiusdem
Solu. speciei est productio scientiæ, siue sit ex errore, siue ex ignorãtia. Respondeo, quòd quãuis ad rationem scientiæ (absolutè loquẽdo) accidat fieri ex errore, vel ex ignorantia, sicut accidit ad caloris rationẽ, quòd fiat ex frigore, vel ex priuatione frigoris: tamen quemadmodum in subiecto frigido habet calor fieri per expulsionem frigoris, sic etiam in subiecto, quod habet errorem,
Notã da di ligen ter. scientia exigit fieri per se cum expulsione erroris, quia vnumquodque fit ex suo contrario. Constat autem, quòd contrarium scientiæ in subiecto, quod habet errorem, non est sola ignorantia, sed ipse habitus erroneus positiuè contrarius: atque adeò fit per se ex errore in illo subiecto: quemadmodum enim qualitates physicæ habent oppositionẽ cum aliquo positiuo determinatè contrario, sic etiam habitus scientiæ, v.g. habitus conclusionis (homo est risibilis) determinatè opponitur cum errore eiusdem, & determinatè expellit illum.

Ad. Ex his patet solutio ad argumẽta posita. Ad primum dico, quòd ratio, propter quam non est motus ad has qualitates, est, quoniam spi-
Arist. rituales sunt. Aristoteles autẽ quãdo dixit 7. Physic. ad habitus nõ esse per se motum, debet intelligi secundùm opinionem antiquorum, qui ponebant relatiua secundùm dici esse in prædicamento relationis: & quoniã habitus sunt relatiui secundũ dici, nõ distinguebant eos ab alijs relationibus. Vel dicẽdum est, quod istæ relationes secundùm dici conueniunt cum relationibus secundùm esse in hoc, quòd ad illas non est per se motus physicus, sicut neq; ad alias, quia cõsequuntur ad aliud, quanuis hoc non obstet, quòminùs habeant actionẽ, qua producantur, quæ non sit propriè motus.

Ad secundum & tertium non *Ad.* est cur respondeamus. Nã concedimus hos habitus habere illas cõditiones, & q intendũtur, & remittũtur, tamen quia nõ sunt qualitates, neq; accidentia physica, ad illos nõ est motus physicꝰ, sed alia mutatio.

Veniamus ergo ad qualitates corporales huius primæ speciei, scilicet sanitatem, & ægritudinem, pul-
Arist. chritudinẽ, &c. De quibus videtur Aristoteles esse contrarius sibi. Nã 2. Physic. agens de causis, videtur dicere motum esse per se ad sanitatẽ, & idẽ docet hoc primo libro, cap. 1. & 2. & tamẽ 7. lib. ex professo probat ad huiusmodi qualitates nõ esse per se motum.

Sed pro solutione notandũ est, *Not.* sanitatẽ nihil aliud esse, quàm debitam commensurationem humorum, qui sunt in animali: cõtrà vero ægritudinem dissonantiam eorundem humorũ. Similiter pulchritudo nihil aliud est, quam proportio omnium membrorum, & accidentium; quæ sunt in homine.

Vnde, quanuis quidam dicant, *Tole.* quod sanitas sit quædam qualitas distincta ab ipsis quatuor qualitatibus proportionatis, tamen melius videtur dicendum cum Toleto loco citato, quòd sanitas nihil aliud sit, quam ipsemet qualitates primæ

prou

prout proportionata; sicut harmonia,& cõcentus, qui fit in vocibus, non est aliquod distinctum ab ipsis vocibus,ex quibus fit harmonia,sic etiam sanitas realiter est eadem cũ primis qualitatibus. Idem dico de ægritudine, atque etiam pulchritudine,& alijs huiusmodi.

Ex quo patet, quòd nunquam acquiritur, vel deperditur sanitas in subiecto, nisi propter deperditionem,vel acquisitionem alicuius ex primis qualitatibus,v.g. si in homine quatuor qualitates sunt reductæ ad mediocritatem, deperdetur sanitas propter augmentationẽ caloris,& deperditionem humidi,vel frigidi: iterum autem acquiritur propter remissionem caloris,& acquisitionem humidi,vel frigidi.

Not. Sed notandum est maximè,quòd quanuis vno, & eodẽ motu acquiratur sanitas,& frigiditas v.g. tamẽ iste motus habet diuersas rationes: nam secũdùm quòd est frigefactio, tendit ad frigus:secũdùm quòd est sanatio, tendit ad frigus, non quomodocunque, sed in quãtum frigiditas est mensurata cum alijs. Vnde bene potest esse in isto subiecto frigefactio,quæ non sit sanatio, tamẽ non potest esse frigefactio tendens ad frigiditatem vt commensuratam cum alijs, quin sit eo ipso sanatio.

dubñ solu. Ex dictis patet solutio dubitationis,& quomodo non sit contrarietas apud Aristotelem in illis locis. Nam quoniam sanitas semper fit ad deperditionem, vel acquisitionem alicuius ex primis qualitatibus,sine noua actione realiter distincta(quia non distinguitur sanitas ab illis)ideo optimè dixit 7. Physic. ad sanitatem non esse per se motum: sed tamen quoniam huiusmodi motus,quo primæ qualitates producũtur,ratione distinguitur, prout terminatur ad qualitatem, à se ipso, prout terminatur ad primam qualitatem: ideo Aristoteles dixit sanationem per se esse ad sanitatẽ: quod nihil aliud est, quàm quod motus ille secũdùm rationem, qua terminatur ad sanitatem,per se est ad sanitatem:quia tamen ratio illa, qua respicit sanitatem,consequenter se habet ad aliam, secundùm quam istemet motus est ad caloré, vel frigiditatem hinc est,quod(absolutè loquendo) dicimus non esse per se motum ad sanitatem.

Sed contra obijcies, Sanitas & aliæ huiusmodi qualitates primæ *obie.* speciei habẽt tres illas cõditiones, quia habent latitudinem, & contrarium, &c. & sunt accidentia physica: ergo ad illas est per se motus.

Quidam fortasis posset respõdere, quod sanitas non habet contrarium positiuum, sed priuatiuũ, quia ægritudo non est quid positiuum,sed priuatiuum: tamen immeritò ita dicunt, quoniam ægritudo non est mera priuatio, sed aliquid positiuum habet, quod à Medicis appellatur qualitas contra naturã, sensibiliter lædens operationes.

Alij verò possent respondere, quod sanitas nõ suscipit magis, & minus,quia sanitas dicit cõmensurationem quatuor qualitatũ, quæ cõsistit in indiuisibili:sed immeritò *Alij respõs.*

etiam isti sic asserunt, quia commē turatio ista qualitatum, quam Philosophi, vel Medici sanitatē appellant, nō consistit in indiuisibili, sed habet latitudinem.

Auto ris mēs. Dicendum ergo, quòd quanuis habeat cōtrarium, & latitudinem, non tamen distinctam à latitudine primarū qualitatū, nisi sola ratione: & ideò non est alius motus ad illā præter eū, qui est ad primas qualitates, nisi sola ratione: & hac de causa simpliciter enūciamus, ad istas qualitates nō esse per se motus.

Dub Solu. De qualitatibus vero secundæ speciei facilior est dubitatio, an ad ipsas sit per se motus. Ad quam dubitationem respōdetur ex omniū sententia, quod nō: & ratio est, quia huiusmodi naturales potentiæ producuntur in subiecto simul cum essentia, absque noua transmutatione, solùm per simplicem emanationem: ergo ad illas non est per se motus, bene tamē mutatio perfectiua.

Obie. Solu. Sed contrà obijcies, quòd aliquæ sunt qualitates in hac specie, quæ non producūtur cū essētia, vt character sacramentalis. Respōdeo in primis, quòd huiusmodi qualitates nō cognouit Aristoteles, & ideo in 7. Physic. de omnib⁹ dicit, ꝙ producuntur simul cū essentia. Sed dico secundò, ꝙ adhuc iste character dimanat ex termino primario, qui fit per sacramentū. Vnde ad illum nō est per se motus physicè, & ideo in vniuersum est verū, quòd ad omnes qualitates secundæ speciei non est motus physicus.

2 Obiect. Sed obijcies secundò, quòd asperum, & lene, molle, & durū sunt in hac secunda specie qualitatis: & tamen ad illa est per se motus: ergo &c. Respōdet bene Toletus loco citato, & Vallesius, quod istæ qualitates dupliciter cōsiderātur. Vno modo, prout sunt in subiecto connaturaliter: sunt enim quædam substantiæ corporeæ natura sua difficilè diuisibiles: aliæ verò, quæ facilè diuidūtur: primę durę, secūdę molles dicūtur, & istæ mollities, & durities, si sint cōnaturales, sunt in secunda specie naturalis potentiæ: si autem sint acquisitę, & aduētitię, sunt passibiles qualitates. Vnde in subiecto, cui sunt naturales, non producuntur per motum, sed in alio, in quo sunt aduentitiæ, nō est inconueniēs per motum produci: & ita ad secūdā speciē nunquā est per se motus.

Veniam⁹ nunc ad qualitates primæ speciei, inter quas, quædā sunt sensibiles, illę (scilicet) quę sunt obiecta sensuū: alię vero dicuntur spirituales, vt ira, gaudium, &c. nō quia sint simmateriales, quoniam subiectantur in appetitu materiali: sed quia non percipiuntur aliquo sēsu exteriori primo, & per se: dicuntur autē istę qualitates spirituales, quia aliquo modo pēdēt ex motione voluntatis, quę est spiritualis: istas ergo qualitates spirituales certum est non produci per motum physicū, sed vel sunt ipsi motus appetitus, vel aliquid causatum ex ipsis. Vnde ad illas nō est per se motus propriè & in rigore. Vnde Aristoteles 7. Physicorum notanter dixit, ad qualitates tertiæ speciei esse per se motū, si sint sensibiles.

Si autem dicas, quod etiam huiusmo- *Obie.*

iusmodi qualitates causantur per motũ physicum, vt ira, gaudiũ, &c.
Solu. vt ira ex ascensu sanguinis ad cor, &c. Respondetur, quod non immediatè causantur per motum physicũ istæ qualitates, quoniam immediatè quidem causantur ex actu appetitus: sed iste actus appetitus solet causari ex motu aliquo physico.

Sed dices, Numquid ad omnes qualitates sensibiles est per se motus? Respondeo, quod non: quia lumẽ est qualitas huius tertiæ speciei sensibilis, quoniam obiectum visus est, & tamẽ illud natura sua non habet produci per motũ, quoniã non habet cõtrariũ, sed producitur per mutationẽ. Ratio est, quia quanuis sensibilis qualitas sit, tamen ad modum spiritualiũ habet esse, & produci, quatenus à luminoso in cõseruari pendet, sicut qualitates productæ actibus voluntatis pendent ab ipsa voluntate: & præter hoc nõ habet lumen contrariũ, ideòque eius productio assimilatur potiùs productioni qualitatum spiritualium.

Sed cùm inter has qualitates sẽsibiles huius tertiæ speciei sit differentia (nam quædã sunt primæ qualitates, vt calor, frigiditas, humiditas, & siccitas: aliæ verò sunt secundæ qualitates, quæ ex mixtione primarum resultant, vt colores, sapores, odores, & aliæ) dubitabit aliquis vtrùm ad omnes sit per se motus. Et respõdetur, quod sicut enim primæ qualitates, quàm secundæ, sunt accidentia physica, quæ habent cõtrarium, & latitudinẽ, & subiectãtur in ente in actu, vt patet in coloribus, & saporibus: ergo ad omnes est per se motus.
Dub.

Sed obijcies, Quemadmodũ ad sanitatem & ægritudinem non est per se motus, quoniam istę qualitates præsupponunt primas, sic etiam ad qualitates secundas non est per se motus, quia etiam qualitates secundę præsupponũt primas, ex quarum mixtione causantur: ergo ad illas non est per se motus. Respondet Toletus loco citato notãdo primo, quod, ad aliquam qualitatem esse per se motum, stat dupliciter: Vno modo immediatè, alio verò mediatè: immediatè quidẽ, quando motus productiuus istius qualitatis nõ præsupponit alium, nec productionem alterius prioris qualitatis: & hoc modo est per se motus solùm ad primas qualitates. Alio vero modo potest esse mediate, quando motus, qui per se terminatur ad vnã qualitatem, præsupponit aliũ, & productionem aliarum qualitatum, & hoc modo dicimus ad primas qualitates esse per se motum.
obie. Resp.

Et ad argumẽtum in oppositũ respondetur, quod alia est ratio de sanitate & ęgritudine ex vna parte, & alia est de secundis qualitatibus ex alia: nã sanitas, & ægritudo sunt idem realiter cũ primis qualitatibus, & ideò non producuntur nisi eodem motu, quo producuntur primæ qualitates: at verò secũdæ qualitates, istæ quas passibiles dicim⁹, realiter distinguuntur à primis, & ideò motus, qui per se terminatur ad ipsas, distinguitur à motu, qui tendit ad primas qualitates.
Ad arg.

Sed tamen notandum est de sono, qui est qualitas sensibilis, &

obiectum audítus, & non cõponitur ex primis actiuis, & passiuis, & quanuis propriè ad ipsum non est per se motus alterationis, sed producitur, & fit per motum localem per modum resultantiæ, ita quòd motus localis per se terminetur ad vbi, tamẽ exinde resultat per emanationem simplicem sonus, vt motus linguæ, cũ loquor, vel percussio duorum corporum, à quibus causatur sonus.

De quarta specie qualitatis dicendum est, quòd non fit ad illam per se motus, scilicet, forma & figura. Ratio est, quia huiusmodi qualitates, quæ sequuntur, sunt sicut numeri, ita vt quidquid addas, vel auferas, sit alter numerus, & ideò non habẽt latitudinẽ requisitam, vt fit per se motus ad ipsas.

Sed saltem dices, Est motus ad istas, vt ad sanitatem, quia sicut sanitas est idem realiter cum calore, & ratione distinguitur: sic etiam figura ratione distinguitur ab ipsa quantitate: ergo motus, qui terminatur ad quantitatem, saltem secũdùm rationem distinctam terminabitur ad figurã. Respõdetur, quod parum interest hoc cõcedere, tamẽ est differentia hæc inter sanitatem, &c. ex vna parte, & figuram ex alia: quod sanitas in quãtum ratione distincta à primis qualitatibus, habet suam latitudinem, & cõtrarietatẽ: & ideò motus, quatenꝰ terminatur ad ipsã, est verè motus, quãuis quidẽ sola ratione distinctus à motu, qui tendit in primas qualitates: at verò figura, vt ratione distincta à quantitate, non habet talem latitudinem, vt vidimus, neq; contrarietatem: & ideò nec motus ratione distinctus ab illo, qui est ad quantitatem, est ad ipsam figuram: sic si aliqua resultantia est secũdùm rationem, illa est mutatio, & nõ motus.

obie.

Resp.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm ad vbi sit per se motus propriè dictus, qui est localis.

VIdetur autem, quòd ad vbi nõ sit per se motus primò, quia ad relationem non est per se motus: sed vbi est relatio: ergo, &c. *arg. 1*

Secundò, vbi non habet omnes cõditiones, quæ requirũtur ad hoc, vt sit motus ad aliquam formam: ergo ad vbi non est per se motus. Antecedens probatur, quia vbi nõ habet contraria, neque habet latitudinem. *Sed.*

¶ Tertiò, quia si aliquis motus esset ad vbi, maximè motus localis: sed iste non. Probatur, quia motus localis est ad locum, quandoquidẽ locus producitur per motum localem: sed locus, & vbi distinguuntur realiter ex 4. Physicorum: ergo motꝰ localis nõ est ad vbi, sed ad locũ. *Tert.*

Sed, his non obstantibus, absq; dubio est tenenda opposita conclusio, quòd (scilicet) ad vbi fit per se motus: sic enim tenet Aristoteles in hoc loco dicens, ad tria prædicamenta esse per se motum, inter quę enumeratur vbi: & conueniunt in hoc omnes expositores Aristotelis. Et ratione probatur, quia vbi ha- *Conc.*

bet

bet omnes cõditiones requisitas ad hoc, vt ad aliquam formã sit per se motus. Nã est forma, quæ subiectatur in ente in actu, scilicet, in corpore quanto, & habet contrarium, nã vbi sursum contrariatur vbi deorsum, & habet etiam latitudinẽ, saltem extensionis. Qua ratione dicere solemus, quòd mobile dũ magis mouetur ad terminũ ad quẽ, magis appropinquat ad esse in illo: ergo sequitur, ꝙ ad vbi sit per se motus.

obie. Sed obijcies contra hoc, quoniã quando aliquod corpus mouetur circulariter, vt cœlum, non mouetur à contrario in contrariũ, sed ab eodem in idẽ: sequitur ergo, quod saltem respectu illius motus circularis, ipsum vbi non habet contrariũ.

Solu. Respondetur, quod quãuis cœlum moueatur ab eodẽ in idem secundùm rem, non tamẽ secundùm easdem rationes, quia vnũ & idem pũctum in quãtum est principiũ, est terminus à quo motus, & in quantũ est finis, est terminus ad quem: & ideò secundũ istas rationes diuersas est contrarietas, quæ sufficit ad motum propriè dictũ. Vnde patet, quòd in motu cœlorũ ratio motus quantum ad variationem & cõtrarietatem, quæ requiritur inter terminos, minima est in motu circulari, quia est minima variatio, & minima oppositio inter terminos: at verò quantũ ad perfectionem subiecti, & perfectionem ipsius motus, reperitur maximè, quia omniũ motuũ est perfectissimus, regularissimus, ac perpetuus.

Vnde ad primũ in oppositũ respõdetur, ꝙ locus nõ est relatio, ni-

Ad 1. si forte velit aliquis cũ Scoto esse relationem extrinsecùs aduenientem: sed neq; hoc obstat, quoniam vidimus in cap. de relatione ad nullã relationẽ extrinsecùs aduenientẽ esse per se motum. Vera tamen solutio est, quod vbi est quid absolutum, quamuis sit relatiuum secundũ dici, & ideò ad vbi bene potest esse per se motus.

Sed dices, quòd Aristoteles 7. Phys. ad relationes etiam secundũ dici, dixit non esse per se motum, quoniã hac ratione probauit nõ esse per se motum ad habitũ, cũ tamen habitus sit relatiuus secundũ dici. Respondeo dupliciter, Primo, quod loquebatur ibi Aristoteles ex sententia antiquorum, & nõ ex propria sententia, quia antiqui omnes relationes, siue secundùm esse, siue secundum dici, pares in hoc esse arbitrabantur. Vel dicendum secundo, quod inter relationes secundũ dici quædã sunt, ad quas potest esse motus, quædam verò non: nam sunt quædã, quæ sequuntur ex alio, ad modũ, quo relatio sequitur fundamentum, & ita se habet sanitas cum primis qualitatibus, cũ quibus idẽtificatur, sicut relatio idẽtificatur cũ fũdamẽto, & ad illas nequit esse per se motus. Aliæ verò sunt relationes secundùm dici, quæ nullũ fundamentũ præsupponunt, & ad istas potest esse motus.

obie.

Solu.

Ad secundum respondeo, negãdo quod vbi non habeat omnes cõditiones: nam vbi habet contrariũ: scilicet, esse in loco sursum contrariatur esse in loco deorsum: imo non solum illa duo vbi sunt contraria,

Ad 2.

rarias, sed quæcunq; duo vbi adinuicem distant, habent contrarietatem sufficientem ad hoc, vt possit esse motus inter illa: sicut alteratio non solùm inter calidum & frigidũ in tummo reperitur, sed inter quæcunque duo contraria remissa: & augmentatio est à quacunq; quantitate minori ad maiorem, & ideo distantia inter quæcunque duo vbi transigitur per motum localem. Similiter negamus, quòd vbi non habeat latitudinem, nam habet illam secundùm maiorem aut minorem appropinquationem ad ipsum vbi, vt dictum est. Vnde ratione distantię inter terminũ à quo & ad quẽ, cõuenit latitudo ipsi vbi, quod est terminus ad quem motus localis.

Tertium argumẽtum petit, vt explicemus, vtrũ locus aliquo modo sit terminus motus localis: de hac enim re Soncinas 5. Metaphys. q. 40. & Sot. 4. Phys. q. 2. existimãt motum localẽ ita esse ad vbi, quod etiam sit ad locum. Et potest probari horum sententia, quoniam locus habet omnes conditiones requisitas ad hoc, vt sit motus ad ipsum, nã est forma habens latitudinem extensionis, & habet cõtrarium, quẽadmodum vbi: nam locus sursum contrarius est loco deorsum: deniq; subiectatur in ente in actu: ergo ad locum est per se motus, & non potest esse alius, nisi localis: ergo, &c.

3. ar. Son. Prs.

Sec.

Secundo, quia terminus ad quẽ motus localis est ille, qui producitur per motum localem: sed per motum localem producitur locus, vt quando mouetur lapis ad aerẽ, cuius partes prius erant continuæ, & non continebant aliud corpus, per motum localem continent, & fit locus ille aereus ad lapidem: ergo per motum localem producitur locus, ac per consequens locus est terminus ad quem motus localis.

Tertiò (& hoc est eorum fundamentum) locus & vbi sunt idem: ergo si motus localis terminatur ad vbi, terminabitur etiam ad locum, & contrà. Antecedens patet, nam si aliqua ratione distinguerentur, maximè, quia locus subiectatur in corpore continente, vbi verò in corpore contento: sed in hoc non, quia vbi etiam est in corpore continenti, nam est extrinsecum mobili: ergo non subiectatur in ipso, sed in corpore continente.

Tert.

Sed, his non obstantibus, sententia opposita est tenenda. Cuius fundamẽtum oppositum etiam debet esse, quòd locus, & vbi distinguantur realiter: nam vbi est in corpore contento, locus verò in corpore cõtinenti: ergo distinguũtur realiter. Antecedens probatur. Nam vbi est in corpore, quod mouetur: sed mouetur corpus contentum de loco in locũ: ergo in illo debet esse vbi. Hoc autem iam probauimus in 3. Phys. Sed respondet Sõcinas, quod motus localis subiectatur in spatio, per quod fit motus, & nõ in corpore contẽto. Sed cõtra hoc est, quòd motus est actus mobilis, in quantũ mobile est, ex Aristotele 3. Phys. ergo motus localis non est actus spatij, sed ipsius mobilis secundùm locum.

Conc.

Sonc.

Secundò, quia illud est subiectum motus, quod est subiectum quietis:

quietis: sed quies subiectatur in mobili, nõ in spatio: nã lapis, postquã peruenit ad locum, quiescere dicitur: ergo motus in ipso lapide subiectatur.

Soti resp. Secũdo respondet Sotus ad idẽ fundamentum, quod motus localis hoc habet proprium, vt non subiectetur in ipso subiecto, in quo est terminus. Vnde, quanuis motus sit in mobili, tamen vbi, ad quod terminatur, est in corpore contento.

Sed contra hoc est, quoniam de omni motu est verum dicere, quod est idẽ realiter cum suo termino, vt dictum est 3. Physicorum. Tum etiã, quia, cũ motus sit actus entis in potentia, secundùm quòd in potentia (quod nulla alia ratione explicatur, nisi quia motus sit actus mobilis secundùm quod est in potentia ad terminum ad quẽ) ergo terminus ad quem debet esse actus mobilis, ac per consequens esse in subiecto eodem, in quo est motus: cùm ergo constet, locum esse in alio subiecto, sequitur, quod locus non sit terminus ad quem motus localis.

Sec. Sequitur secũdò, cùm certũ sit vbi esse terminum ad quem, ipsum vbi subiectari in mobili, sicuti & motũ subiectatur.

Pro solutione argumentorum notandũ est, quod cũ aliquod corpus mouetur localiter, duo sunt motus: alter in ipso lapide, v.g. qui monetur ex sursum ad deorsum, scindẽdo aerem, vel aquam, aut quodlibet spatium: alter verò motus est in ipso aere, qui scinditur: sicut quando serra scindit lignũ, ibi sunt duo motus: alter, qui subiectatur in serra, & iste terminatur ad vbi ipsius serræ: alter qui subiectatur in lignõ quod scinditur, & iste terminatur ad vbi lignorũ, quæ diuisa sunt per actionem serręsic ergo motus lapidis per aerem terminatur ad vbi ipsius lapidis: motus tamen aeris, qui scinditur, ad vbi ipsarũ partiũ aeris: quod enim isti sint diuersi motus, constat, quia sunt diuersa mobilia: atq; ita debent habere diuersos terminos.

Ex quo sequitur, quòd aer, qui est continuus respectu lapidis, quia *Coro.* eius vltima superficies est locus lapidis, habet alium locum, à quo cõtinetur, distinctum à loco ignis: habet etiam proprium vbi, quod est esse in loco.

Secũdò notandũ est, quod quãuis vbi lapidis, & locus, à quo continetur ipse lapis, distinguãtur realiter (vt dictum est) tamen vbi corporis continentis, & locus, ratione cuius tale corpus dicitur cõtineri, nõ distinguũtur realiter: v.g. vbi ipsius aeris, & locus, quo aer dicitur continere lapidem, nõ distinguũtur realiter. Patet, quia ista duo sunt idem realiter vni tertio: ergo sunt idẽ realiter inter se. Patet, quia vbi, quo aer dicitur esse in suo loco, est idẽ realiter cum quantitate eiusdem aeris, quia est eius vltima superficies: ergo ista duo sunt idem realiter inter se. Vnde in vniuersum est verum, quod locus est idẽ realiter cum vbi corporis continentis, non tamen locus est idem realiter cum vbi corporis continentis: atque ita patet, quod locus non producitur per se, sed per accidens, dũ producitur vbi,

vbi, quo ipsum locatū dicitur esse in alio loco.

Atque ita ad primum respōdetur, quòd sicut sanitas habet latitudinem contrariorū, ratione primarum qualitatū, cum quibus identificatur secundùm rem, & ideo non dicimus esse per se motum ad sanitatem: sic etiam locus non habet latitudinem, quæ requiritur ad motum, neque contrarium, nisi ratione vbi ipsi⁹ corporis cōtēti: & ideo non est motus ad ipsum, nisi ad vbi.

obie. Si dicas, Nunquid locus non est
Solu. de se quantus? ergo ratione sui habet latitudinem. Respōdetur, quod quanuis habeat quantitatem de se locus, tamen hæc fit simul cum dimensionibus ipsius cōtinētis, quia est idem realiter cū superficie. Vnde illa latitudo fit per actionē, qua fit dimensio corporis cōtinentis: talis autem actio, vel est simplex emanatio, vt cum fit quantitas totalis: vel augmentatio, vt cùm fit partialis: formaliter autem sub ratione loci non fit, nisi per hoc, quòd partes ipsius corporis continentis diuidantur ad recipiendū intra se aliud corpus locatum: & quoniam illa diuisio terminatur ad vbi illarum partiū, ideo dicimus, quod non est motus ille ad locū, sed ad vbi, nec secūdum rationem loci habet latitudinem requisitam ad motum localē, quæ est secundùm maiorem & minorē appropinquationem: sed hoc quidem cōuenit illi ratione vbi, cū quo identificatur.

Solu. ad 2. Ex his patet solutio ad secū dū, præsupponendo priùs non opus esse per motum localem produci locū, sed præsupponi iam productū: tamen dico, quod quādo locus producitur de nouo, adueniente lapide, v. g. non producitur per motū, qui subiectatur in lapide, sed per motū aeris; & ille terminatur per se ad vbi aeris, per accidens autem ad locum, ratione cuius dicitur aer continere locatum.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm ad relationem sit per se motus, vel mutatio.

VIdetur ergo pro parte affirmatiua, quòd ad relationem sit per *arg.* se motus. Primo ex S. Tho. 1. p. q. 13. art. 7. & 8. qui hac ratione probat in Deo non esse relationem ex tempore ad creaturas, quæ sit relatio realis, quoniā immutaretur Deus: sed sic est, quod hæc ratio nihil valeret, si ad relationem nō esset per se motus, vel mutatio. Dicēdum ergo est, quod ex sententia S. Thomæ ad relationem sit per se motus, vel mutatio.

Secundò, Relatio habet omnes *Sec.* conditiones requisitas ad hoc, vt sit motus ad aliquam formā: ergo, &c. Antecedens patet: nam quemadmodum vna albedo est intensior alia, sic etiam similitudo fundata in albedine est alia intēsior, & habet simul contrarium dissimile, & vtrūq; istud subiectatur in ente in actu: ergo, &c.

Pro intelligentia istius quęstionis notandum est, quod (vt diximus *Not.* cap. eorum, quæ sunt ad aliquid) relatio

latio est idem realiter cum suo fundamento, v.g. similitudo est idem realiter cum albedine: distinguitur tamen ab ea secundùm rationem, quia quatenus similitudo, respicit aliud, scilicet terminum: quatenus verò albedo, est quid absolutum.

Vnde tribus modis potest contingere, quòd producatur relatio aliqua. Vno modo quantum ad entitatem, quam habet, & non secundùm modum relationis, vt si producatur solum fundamentum, & non sit terminus, ad quem referatur: vt cũ producitur albũ, si non sit aliud album, cui assimiletur: tunc quidẽ producitur entitas illa, quæ est similitudo, non tamen secundũ modum, & rationem similitudinis, sed tantùm, secundùm entitatem fundamenti, vt patet in exẽplo adducto: si autem producatur aliud album, tunc in priori albo producto illamet entitas, quæ antea non habebat modũ relationis, incipit habere talem modum & rationẽ relationis. Vnde producitur relatio prẽcisè secundũ modũ relationis ex productione alterius extremi. Tertio potest produci relatio quãtũ ad vtrũq; simul, scilicet & quantum ad entitatem, & quantum ad rationem formalem relationis, vt cum producitur secundum illud album, quando primum erat iam productum, tunc enim in secundo illo extremo entitas relationis, & quantũ ad modum, & quantum ad fundamentum simul producitur. *Tert.*

His suppositis, sit prima cõclusio. Relatio producitur primo modo, scilicet solùm quantum ad fundamentum & entitatem, & non secundum modum relationis, ad illã enim hoc modo, hoc est, secundùm modum relationis, nõ est per se motus. Probatur manifestè, quia illa entitas nihil aliud est, quam fundamẽtum relationis: sed illud fundamẽtum aliquando est qualitas, vt fundamentum similitudinis, aliquando quantitas, vt fundamentum æqualitatis: ad qualitatem autem & quantitatem est per se motus (vt diximus) ergo, &c. Notanter autem diximus, quod ad relationẽ hoc modo sumptã potest esse motus, quia non est necesse ad omnes relationes hoc modo esse per se motum, quia aliquæ sunt relationes, quę fundantur in potentia ad agendum, & sunt idem realiter cum illa potentia: & tamen ad illam potentiam non est per se motus, & similiter aliæ fundãtur in substantia, ad quã nõ est motus, sed mutatio. Deniq; relatio secundùm entitatem nihil aliud est, quam eius fundamentum: ad fundamentum autem aliquando est motus, aliquando mutatio: ergo. *1.Cõ.*

Sit secunda conclusio, quod relatio producitur tertio modo, scilicet secundum entitatem, quam habet, simul & secundùm modũ relationis, ad illã enim est per se motus ratione fundamẽti. Hæc conclusio constat ex prima, nã relatio est idẽ realiter cum fundamento ergo idẽ motus, qui secundùm rem terminatur ad fundamentum, eritne terminabitur ad relationẽ secundum modum relationis, quando vtrumque simul producitur. *2.Cõ.*

Sed

Sed nota, quod quanuis sit vn⁹ motus secundùm rem, qui termina
Nota tur ad fundamentum & relationē: tamen ille est duplex secundùm rationem. Probatur, quia ipsum fundamentum & relatio sunt duo secundùm rationem distincta: ergo motus, prout attingit ad fundamentū, distinguitur à se ipso ratione, prout attingit ad relationem secundùm modum relationis.

Tertia conclusio, Quando pro-
3.Cō. ducitur relatio secundo modo, solùm secundùm modum relationis, ita quod præsupponat iam productum fundamentū, producitur per actionem & mutationem, quæ est
Pr.1. simplex emanatio. Duas habet par-
pars. tes ista cōclusio. Prima est, quod ille modus relationis producatur per mutationem de nouo. Secunda verò, quod illa mutatio sit simplex emanatio.

Prima pars probatur, quia quocunque subiectum aliter se habet, quā priùs, ibi est mutatio de nouo: sed cùm producitur relatio præcisè secundùm modum relationis, aliter se habet subiectū, quā prius, quia modò respicit terminū, & antea non respiciebat: ergo tūc aliqua mutatio est, qua talis modus producatur.

Dices, quod ille nouus modus
pr. 2. est relatiuus, & ideo nō indiget nouā mutatione. Contra, quia ille mo
pars. dus, quanuis sit relatiuus, est realis, quia non est relatio rationis, nec relatio, prout abstrahit à reali, & rationis, sed est relatio realis secundū modum talis relationis realis: ergo subiectum ratione illius noui modi aliter se habet, ac per consequēs mutatur.

Secunda vero pars conclusionis (quod, scilicet, illa mutatio sit simplex emanatio) probatur: quia ille *Obie* modus producitur in subiecto absq; corruptione contrarij: ergo sequitur, ꝙ est mutatio perfectiua. Rursus iste modus sequitur in hoc extre *Solu.* mo ex productione alterius extremi: ergo talis resultantia est mutatio, quæ dicitur simplex emanatio.

Sed obijcies contra hoc, Ille mo *Dub.* dus relationis est idem realiter cum fundamento: ergo absque noua actione resultat ex positione alterius extremi. Respondetur, negando cō sequentiā, quia etiā gradus ille qualitatis, qui producitur per intēsionem, est idem realiter cum qualitate præexistente, & tamen producitur noua actione, quæ est intensio: ergo producitur ille mod⁹ relationis noua actione, quanuis ille modus sit idem realiter cum fundamēto: sed ista actio sequitur ex positione alterius extremi, quia talis mod⁹ qui resultat, est relatiuus.

Sed dubitatio manet, an actio illa, quæ est simplex emanatio, qua resultat modus iste relationis, sit realiter eadem numero, vel potius realiter distincta ab actione, qua productum est fundamentum. Et videtur, quod sic, quia quæ distinguuntur numero, distinguuntur realiter: sed actiones istę distinguuntur numero, quoniam fiunt in diuersis tēporibus (vnitas autem temporis requisita est ad vnitatē numericam actionis) ergo ista duæ actiones distinguū-

tinguũtur numero,& realiter.

Sed oppoſita ſententia eſt tenẽda,quod(ſcilicet) iſtæ duæ actiones ſint idem realiter. Probatur manifeſtè, quia quæ ſunt idem realiter vni tertio, ſunt idem realiter inter ſe:ſed iſtæ duæ actiones ſunt idem realiter vni tertio: ergo & inter ſe. Probo Minorem,nam quælibet earum eſt idem realiter cum ſuo termino. Prima quidem cum fundamento relationis.Secunda verò cũ modo relationis: ſed fundamentum, & relatio ſecundùm talẽ modum relationis ſunt idem realiter: ergo tales duæ actiones ſunt idem realiter.

Ad arg. Vnde ad argumentum reſpondetur,quòd nõ omnia,quæ ſunt diſtincta numero, diſtinguuntur realiter:nã actio, & paſsio diſtinguuntur numero, quandoquidem diſtinguuntur genere,& tamẽ ſunt idem realiter.Vnde decepti ſũt iſti,quia vnum numero ſumitur multipliciter. Vno modo pro eo, quod eſt vnum ſubiecto, quanuis contineat plura diſtincta realiter. Alio vero modo pro eo, quod eſt vnum realiter. Tertio, pro eo, quod habet principium intrinſecũ indiuiduationis diuerſum: & hoc tertio modo dicimus nos has duas actiones diſtingui numero, quia per ordinẽ ad diuerſa tẽpora habent intrinſeca principia indiuiduationis diſtincta.Cum hoc tamen ſtat,quòd ſint idem realiter (vt dictum eſt de actione ac paſsione) & idem dicendũ eſt de generatione, & nutritione, quæ ſunt idem realiter ratione terminorum, & diſtinguuntur numero ratione temporum: & idẽ dico de calefactione,& intẽſione caloris.

Ex dictis ſequitur, quo pacto intelligenda ſit ſententia Ariſtot. quod ad relationem non eſt per ſe motus: loquitur enim de relatione ſecundùm modum relationis,& de motu propriè dicto: non autẽ vult negare,quod relatio producatur diſtincta mutatione, cùm producitur ſeorſum à fundamento. Core.

Ad 1. Vnde ad primum in principio quæſtionis poſitum reſpõdetur dupliciter.Primò,quod Sanctus Thomas optimè probat in Deo non eſſe relationem realem de nouo in ordine ad creaturas, quia mutaretur mutatione perfectiua,quæ eſt ſimplex emanatio,quæ quidem mutatio nõ minùs repugnat Deo, quàm alia, quia non minùs eſt inuariabilis,quàm incorruptibilis.

Sec. Secundo dico, quod adhuc eſſet motus propriè dictus in Deo, ſi relatio realis eſſet in illo de nouo: quia vbi poteſt eſſe relatio de nouo, non repugnat eſſe fundamentũ de nouo,per accidẽs enim eſt,quod ſit fundamentum prius tempore productum:ſi autem non repugnaret in Deo eſſe fundamentum, motu propriè dicto poſſet produci, vt dictum eſt in prima concluſione.

Ad 2. Ad ſecundum negamus, quod relatio habet omnes cõditiones requiſitas,vt ad illam ſit motus: nam in primis non habet contrarium: quia quanuis vnum relatiuum habeat oppoſitionem cum alio (quæ quidem oppoſitio largo modo & impropriè poſſet dici contrarietas) tamen reſpectu ſubiecti,in quo eſt,

nullum præsupponit contrariũ ratione sui, sed solum negationem; ratione autem fundamenti bene potest habere contrarium, & ita ratione fundamenti ad relationem potest esse motus.

Vnde Arist. cap. eorũ quæ sunt ad aliquid, non ex propria sententia, sed ex antiquorum, dixit relationi aliquid esse contrarium: nec similiter relatio suscipit magis & minus adhuc ratione fundamenti, si intelligatur ita, quod relatio dicatur maior & minor ex eo quod fundamentum suscipiat magis aut minus, nã tam similia sunt duo alba, quorum quodlibet est album vt duo, quam duo alba intensa vt octo: sed dicuntur istæ relationes suscipere magis & minus ratione fundamẽti, quia istæ relationes fundantur in vnitate, quæ dicit negationem excessus in qualitate, vel quantitate, & quoniam ista negatio excessus non debet consistere in indiuisibili, ideo habet latitudinem, & hac de causa relatio dicitur suscipere magis & minus ratione fundamenti hoc modo sumpti.

Ad 3. Ad tertium de relationibus extrinsecùs aduenientibus nõ est cur modo immoremur, quia dictũ est in cap. de ad aliquid non esse tales relationes, quales imaginatur Scotus, nec ad illas, quas ipse appellat extrinsecùs aduenientes, esse per se motum: de ex vero vltimis prædicamentis dicemus quæstione sequẽti, vtrum ad illa sit per se motus, nam in hac quæstione solum fuit sermo de relatione secundùm esse, quæ pertinet ad prædicamentum ad aliquid.

ARTICVLVS VIII. & vltimus.

Vtrùm mutationis detur mutatio, vel actionis actio.

PRo intelligentia autem quæstionis notandũ est, quòd duobus modis potest intelligi ista quæstio, scilicet quòd mutationis detur mutatio, & actionis actio: mutatio enim dicit ordinem ad duo. Primò ad subiectum, quod manet sub vtroque termino: & istud dicitur verè, & propriè mutari. Secundo dicit ordinem ad terminũ productum, & ille quamuis non dicatur mutari, dicitur tamen produci per mutationem. Vnde patet, quod nostra quæstio his duobus modis potest intelligi. Primo, vtrùm mutatio vna sit subiectũ alterius mutationis. Secundo, vtrùm vna mutatio sit terminus productus per alteram mutationem. Nota.

Quantum ad primum est prima conclusio: Mutatio nullo modo potest esse subiectum alterius mutationis. Probatur: Id quod est subiectum mutationis, debet esse substantia, & ens per se: sed mutatio est accidens: ergo mutatio non est subiectum mutationis. 1. cõ. Pro.

Contra hanc conclusionem obiecit Vallesius: Vna & eadem mutatio mutatur de velocitate in tarditatem, quia motus naturalis in principio est tardior, quàm in fine, ita quod

quod est verum dicere, in fine aliter se habet, quàm in principio: ergo mutatur.

Sec. Secundò, Vna & eadem mutatio potest esse in principio naturalis, & in fine violēta: vt si lapis descendat à concauo Lunæ versùs centrum, & attingens centrum, ibi non quiescat, sed vlteriùs progrediatur versùs aliud hemisphęrium: tūc, motus lapidis quousque attingat centrū, est naturalis, quia est deorsum: postquàm verò inde incipit moueri versùs aliud hemisphærium, est violentus, quia est sursum: ergo mutatur motus de naturali in violētū.

Adr. Sed ad hæc optimè respondet Vallesius, & ad primum respondet dupliciter. Primo, quod quanuis vnus, & idem motus sit tardior, atq; velocior, non tamen secundùm eādem partem, sed secundùm diuersas. Vnde, quemadmodum homo, si secundùm vnam partem esset calidus, & secundùm aliam esset frigidus, ita vt pars calida semper eadē maneret calida, & pars frigida semper eadē maneret frigida, tunc non diceretur homo mutari, sed immutaretur, quando pars quæ priùs erat calida, fieret frigida, & è contra: sic in proposito motus non potest mutari de tardo in velocem, & è contrà, quia pars illa, quæ est velox, semper manet talis, & pars illa, quæ est tarda, semper manet tarda, & sic nunquam vna mutatur de veloce in tardam. ¶ Secundo respondeo, quòd per hoc, quod idem motus sit tardus in principio, & in fine velox, non mutatur, sed subiectū motus dicitur mutari de velocitate in tarditatem: ipse autem motus est quāsi ratio, qua mediāte subiectū dicitur mutari, sicut quātitas est ratio, qua substātia mutatur de alba in nigrā, aut è contrà, non tamen quantitas dicitur mutari. Vnde & Aristot. & nos tantùm negamus motum esse subiectum quod alterius motus.

Ad secundum his duobus modis respondetur, quibus ad primū, scilicet, quòd non secundùm eandem rationem est naturalis & violentus, & quod substantia lapidis in eo casu mouetur, non vero motus, nisi vt quo.

Verùm circa hoc notādum est, *Nota* quod non est vnus, & idem motus, quo lapis descendit versùs cētrum terræ, & quo postea incipit ascēdere versus aliud hemisphærium: nam illi motꝰ sunt diuersæ speciei, quippe alter est sursum, alter vero deorsum, ac per consequens nō possunt continuari, neque esse vnus numerò motus, sed sunt duo: atque ita non probatur, quod motus mutetur ex naturali in violentum, quia quidquid mutatur, debet manere idem sub vtroque termino.

Veniamus ergo ad secundū sensum, vtrùm vna actio producatur *Arg.* per aliā. Nam videtur ꝙ sic. Primo, quia calor ideo producitur per actionē, quia incipit esse de nouo, & indiget actione, qua incipiat: sed similiter ipsa actio incipit esse de nouo, quia calefactio ignis est in hoc tempore, & non erat priùs: ergo debet produci per aliquam actionē.

Et confirmatur, quia ignis, qui natura sua est calefactiuus, ex non calefaciente fit calefaciens:

ergo mutatur ad calefactionem, ac per consequens ad actionem datur actio.

Sed, his non obstantibus, sit secunda conclusio, quam ponit Aristoteles hoc loco: quòd actio nullo modo potest esse terminus productus per aliam actionem. Hanc conclusionem multis rationibus probat Aristoteles cap. 2. sed vna earum est, quoniã si actionis datur actio, sequitur processus in infinitum: hoc non est concedendum: ergo neque illud. Sequela probatur, quoniam illa actio, qua producitur ista, est terminus actionis, & illa rursus alterius: ergo dabitur processus in infinitum.

2 Cõ. Ari.

Solu. Sed circa istam rationem dubitabis. Primò, quia vel ista ratio vult concludere processum in infinitũ à parte ante, vel à parte post: si à parte ante, non sequitur, quoniam deueniendum esset ad primã actionem, quæ non fiat ex alia, sed à Deo: si à parte post, etiam dicam deueniendum esse vltimò ad aliquam actionem, quæ non sit productio alterius. Respondetur, quod vtroque modo potest intelligi ratio, & vtroq; modo habet vim, cuius vis cõsistit in hoc, quòd si actio aliqua est terminus productus per actionem, non potest aliqua actio esse, quæ nõ sit producta per actionem: sicut non est aliquis calor, qui non producatur per actionem aliquam: ex hoc autẽ, quod actio quæcunque debeat produci per aliam, sequitur processus in infinitum à parte ante, & à parte post: à parte ante, quia illa actio, qua producitur ista, debet esse terminus alterius actionis, & sic de alijs: à parte vero post, quia sicut actio, qua producitur ista, producit istam actionem: ita hæc producet alteram actionẽ, quia non est maior ratio de vna, quàm de alia.

Obie. Sed obijcies contra hanc rationem secundo, quod nõ videtur inconueniens dari processum in infinitum in actionibus: quia secũdùm Aristotelem, qui posuit mundum ab æterno, necessario datur processus in infinitum in his, quæ per accidens ordinantur, quoniam generationes, secundùm quod ab Aristotele ponuntur infinitæ per accidens ordinantur, eo quòd vna non terminatur ad aliam, sed quælibet habet aliam terminum intrinsecum: & ideo non est inconueniẽs ponere processum in infinitum in illis generationibus: at vero si vna actio produceretur per aliam, tanquam terminus, per se ordinarentur illæ, & ideo vna per se penderet ex alia in fieri, & illa rursus ex alia: vnde daretur processus in infinitũ in his, quæ sunt per se ordinata.

Obie. Sed quæres tertio, quare sit inconueniens dari processum in infinitum in his, quæ sunt per se ordinata, & non in his, quæ per accidẽs. Respondeo, quod huiusmodi ratio est, quia quę sũt per se ordinata, simul debẽt esse, & cõcurrere ad effectũ, qui ex ipsis per se pendet: ex quo sequũtur duo inconueniẽtia. Primum est, quod detur infinitum simul. Secũdo, quod actio illa, quæ pendet ex infinitis causis per se ordinatis, nunquam finiretur, neque esse-

Solu.

effectus ille finiretur, quia efficientia infinitorum nunquam finiretur: at verò ea, quæ per accidēs sunt ordinata, nō oportet esse simul, sed successiuè, neque oportet omnia applicari ad effectum, respectu cuius dicuntur causæ per accidens ordinatæ: & ideo nō oportet generationem aui mei esse nunc, quia ego non dependeo per se ex illa: atque adeò in his successiuè non est inconueniens dari processum in infinitum.

Ad 1. Vnde ad argumenta respondetur. Ad primum dico, quòd calor indiget alia forma, qua incipiat, scilicet inceptione, non tamen actio alia inceptione, sed se ipsa dicitur incipere, quia est forma, qua aliquid incipit: sicut natura existit aliquo alio à sē, v. g. existentia, tamē ipsa existentia non alio, sed se ipsa existit: sic etiā actio est forma, qua aliud incipit, sed ipsa non alia actione incipit, sed se ipsa, in quātum est ratio, qua terminus productus incipit.

Ad 2. Ad secundum dico, quod ignis calefactiuus ad hoc, vt calefaciat, duobus modis potest intelligi mutari. Vno modo quantum ad applicationem ad agendum, & hæc mutatio est motus localis, quæ non terminatur ad actionem, sed ad vbi, quod est approximatū passo. Alio vero modo potest intelligi, quod mutatur, dum actu calefacit: & sic non dicitur mutari, nisi denominatione extrinseca, sicut agere ab actione, quæ est in passo.

Dub. Sed dubitatio manet, vtrùm saltem vna actio producatur per aliā per modum sequelæ: videtur enim, quod sic: nam sicut dicimus, quod vna qualitas dimanat ex altera, vel ex substantia, sic etiam dicere solemus, quod vna actio procedit ex alia: ergo sequitur, quod actionis datur actio, saltem hoc modo. *Solu.* Sed respondetur, quod nullo modo actionis datur actio (vt diximus) quia idem inconueniens sequitur, si actio sit terminus alterius, quæ sit simplex emanatio, siue alterius cuiuscunque. Et ad argumentum respondetur, quòd vna actio dicitur procedere ex alia, non quia producatur ex alia effectiuè, sed quia procedit ex termino producto per aliā, siue in genere causæ efficiētis, quē admodū ex termino producto per actionem dispositiuā sequitur generatio substantialis.

Dub. Sed vltimum dubium manet de tribus prædicamētis, Situ, & Habere, & Quando, vtrùm ad illa sit per se motus. Et videtur, quod ad Situm sit per se motus: nam mouetur aliquis ad sedendum, vel standum, quæ sunt de prædicamento Situs: similiter mouetur aliquis ad hoc, quod est calceatum, vel vestitum esse, quæ sunt de prædicamento Habitus. *arg. 1. Sec.*

Conc. Adi. Sed, his non obstantibus, verissima est cōclusio Aristotelis, quòd ad tria tantùm prædicamenta sit per se motus. Vnde ad primū respondetur, quod Situs est idem realiter cum vbi: vnde eodem motu locali, quo quis acquirit vbi, etiam situm consequenter acquirit: & ita qui mouetur ad sedendum, acquirit esse in tali loco: secus tamen

men esse tali modo, scilicet, sedendo, vel stando, eadem tamen actione; & ideò ad situm non est per se motus.

Nota. De habere dico dupliciter. Primò, quod est idem realiter cũ quãtitate subiecti. Vnde quanuis acquiratur post quãtitatem actione, quæ est simplex emanatio, non tamen motu. Vel secundò dico, quod habere est res artificialis, vt vestitum esse, & ideò acquiritur motu artificiali, non tamen naturali: & de hoc locutus est Aristoteles, cùm dixit, ad tria tantùm prædicamenta esse per se motum.

Nota. Nota tamen, quod motus ille, quo vestes huc & illuc circunferũtur, non est ad habere, sed ad vbi ipsarum vestium, quia est motus localis earum: sed motus, quo homo ex non vestito dicitur vestitus, est, quem nos dicimus esse artificialẽ.

De Quando certum est, quod ad illud non fit motus, quia realiter est idem cum tempore, tempus autem est idem realiter cum motu, atque adeo sicut ad motum nõ est motus, sic neque ad tempus, neque ad quando.

QVAESTIO II.

De naturalis entis motus vnitate, & contrarietate.

Ilsum est, quod tres tantum sint species motus: videndum nunc restat, vnde vnitas specifica motus sumatur, vt illud magis pateat. De quo octo sunt discutienda.

Primò, vnde sumatur vnitas specifica motus.

Secundò, vnde actio specificetur.

Tertio, vnde sumatur vnitas numerica.

Quarto, si intensio, & remissio sint vnus motus.

Quinto, si motus motui contrarietur.

Sexto, si idem possit simul moueri motibus contrarijs.

Septimo, si terminus à quo, & ad quem debeant esse oppositi, & quomodo.

Octauo, si quies contrarietur motui.

ARTICVLVS I.

Vtrùm vnitas specifica motus sumatur ex termino ad quem.

PRo intelligentia autẽ quæstionis nota: quod in motu, sicut in quacunque alia re mundi, reperitur triplex vnitas, scilicet, generica, specifica, & numerica: de generica non est dubium, vnde sumatur in motu: quia si motus cõsideretur secundùm propriam diuisibilitatẽ, quam habet, pertinet ad genus quãtitatis. Vnde omnes motus sumunt vnitatem genericam hoc modo ex diuisibilitate successiua, quæ continuatur mutatis esse. Si autẽ motus cõsideretur, prout est diuisibilis ad diuisionem termini, tria sunt genera mo-

ra motuum, quia ad tria prædicamenta reducuntur, scilicet ad quãtitatem, qualitatem, & vbi: solùm est difficultas de alijs duabus vnitatibus, scilicet specifica, & numerica. De numerica autem postea erit quæstio: de specifica autẽ quęritur modò, vtrùm sumatur ex termino ad quem. ¶ Et videtur, quod non.

arg. Primo, Quod non est, non dat speciem alteri: sed terminus ad quem non est, quando est motus: sed solũ est, quando motus finitur: ergo non potest dare speciem motui.

Sec. Secundo sic, Possunt esse duo motus diuersæ speciei, quando tamen terminus ad quem est vnus, & idem: ergo motus non habet suam specificationẽ ex termino ad quẽ. Antecedens probatur, quia si aliquod corpus moueatur ex albo in fuscum, & aliud ex nigro in fuscũ, illi duo motus sunt diuersę speciei, vt patet: quia quod mouetur ex albo, aliquo modo denigratur: quod ex nigro, aliquo modo dealbatur, quandoquidem recedit ex nigro: sunt ergo motus illi diuersæ speciei, & tamen habent terminum vnum, & eundem secundùm speciẽ: ergo, &c.

Confirmatur, quia si aer mo-
Conf. ueatur ex loco ignis vsque ad propriũ locum, & pari ratione, ex loco terræ vsque ad proprium locum: illi duo motus sunt diuersæ speciei, quia alter est descensus deorsum: alter vero ascensus sursum, & tamẽ habent vnum, & eundem terminũ: ergo, &c.

Tertio, quia si augeatur aliquod
Tert. corpus pedale vsque ad bipedalem etiam quantitatem, & alterum minuatur ex tripedali quantitate vsq; ad bipedalem, etiam illi duo motus erunt diuersæ speciei, quia alter est augmentatio, alter diminutio, vt constat: & tamen ad eũdem terminum terminantur: ergo, &c.

Quarto, Motus, quo lapis mo- *quar.*
uetur ad locum aeris, & locũ ignis, est eiusdem speciei, quia vterq; motus est illi violentus, & contra naturam, & non potest vni corpori esse nisi vnus motus violentus: & tamẽ illi motus habent diuersos terminos, vt constat: ergo, &c.

Quinto, Sequitur ex hac sentẽ- *quin.*
tia motũ circularem & rectum esse eiusdẽ speciei: cõsequẽs est falsum: ergo & illud, ex quo sequitur. Sequela patet, quia ad idem punctũ potest vnum corpus moueri motu circulari, & aliud motu recto: ergo.

Cõfirmatur vltimo, quia si mo- *Conf. vlt.*
ueatur lapis ad centrum, & ignis similiter ad eundem locum, illi duo motus sunt diuersæ speciei, quoniã motus lapidis est naturalis, & motus ignis est violentus, & tamen sunt ad eundem terminum: ergo non habet motus speciem ex termino ad quem.

His tamen non obstantibus, sta- *Conc.*
tuitur conclusio, quod motus specificatur ex termino ad quem formaliter sumpto. Probatur ista con- *Pr. 1.*
clusio, quantum ad primam partem ex Aristotele cap. 3. Physicorum asserente: Motus non est aliud præter res, ad quas est motus: quem locum licèt intelligant expositores Aristotelis de identitate motus cum termino, tamen etiam cum

similiter intelligunt de specificatione motus ex termino. Idem etiam prosequitur latè Aristoteles hoc 5.lib.à cap.3.vsque ad finē. Idē colligitur ex eodem, 2. de Anima, cap.4.vbi actº specificari per obiecta dicit:sed obiectum motus, qui est quidam actus, est eius terminus ad quē:ergo specificatur motus ex termino ad quem.

Et rationibus probatur ista cō clusio.Primò, quia quādo aliquid natura sua ordinatur in aliud,ex ordine ad aliud debet specificari, vt patet in relationibus: sed motus natura sua ordinatur in terminum ad quem: ergo ex ordine ad illum debet specificari.

Sec. Secundò, quia omne imperfectum reducitur ad perfectū:sed motus nihil aliud est, quàm terminus ad quē, prout imperfectus, quia est via ad illum:ergo motus reducitur ad speciem termini ad quem.

Secunda vero pars cōclusionis, quod (scilicet) motus specificetur ex termino ad quē formaliter sūpto,satis nota est de se,quia potētiæ, quæ specificantur ex actibus, & actus ex obiectis,similiter habitus ex actibus,semper specificantur ex illis formaliter sumptis: ergo motus specificatur etiam ex termino ad quē formaliter sumpto.

Ad 1. Vnde ad primum respondetur, quòd illa Maior est falsa, loquēdo de eo,quod specificat aliud in genere causæ finalis:nā illud potest specificare ante quàm existat à parte rei,dummodo existat in intentione Secundo dico,quod falsa est Minor,quod(scilicet)terminus ad quē motus non existit,nisi finito motu: nam quanuis in esse perfecto,& cōpleto non existat,nisi finito motu, tamen absolutè terminus acquisitus per motum,& cum motu, incipit,quando incipit motus:vt patet in calore,qui incipit simul cum calefactione.

Ad 2. Ad secundum verò respondet Pereyra,quòd motus ille, quo mouetur aliquid ex albo in fuscum,& ex nigro in fuscum,sunt eiusdē speciei propter vnitatem termini: & idem dicit ad confirmationem de ascensu aeris versùs suum locum, & de descensu eiusdem vsq; ad eūdem locum: quæ sententia quanuis probabilitate non careat,tamen aliter est nobis dicendum modò.

Nota. Pro cuius intelligentia notandum est, quod vnus & idem terminus ad quem materialiter sumptus potest esse formaliter plures, vel habere plures rationes formales:sicut vna res est actio,& passio, quæ tamen habet plures rationes formales:ratio autem termini ad quē formalis variatur ex ordine ad terminum à quo,ita quod quanuis color medius,fuscus,verbi gratia, sit vnº & idem materialiter, est tamen diuersus formaliter, prout dicit ordinem ad album, vt ad terminum à quo,& ad nigrū: & quòd ita sit dicendum, patet in primis ex Arist. qui dixit,quod color medius respectu albi habet rationem nigri: & respectu nigri habet rationem albi. Ex quo sequitur, quod color fuscº, quatenus fit ex albo, habet ratione nigri,& per consequēs talis motus est denigratio:quatenus verò fit ex nigro,

nigro, habet rationem albi, ac per consequens talis motus erit dealbatio: variatur ergo terminus ad quē formaliter per ordinem ad terminum à quo.

Sec. Secundò probatur, quia generatio, & creatio sunt actiones diuersæ speciei, & specificantur ex terminis formalibus: & tamen non possumus inuenire diuersas rationes formales in terminis ad quos, nisi ex ordine ad terminum à quo, quia omnino est eiusdem rationis & speciei homo productus per actionem generationis, & per creationem: nisi quod vt productus per creationem, debet esse ex nihilo, vt ex termino à quo, at vero vt productus per generationem, ex non homine, & ex aliquo subiecto: sequitur ergo, quod ordo ad diuersum terminum à quo, facit diuersitatem formalem in termino ad quem.

Tert. Tādem vltimò probatur, quia motus nihil aliud est, quàm transitus ex termino à quo in terminum ad quē: ergo non specificatur ex termino ad quem, nisi cum ordine ad terminum à quo.

Conf. Confirmatur vltimò, quia motus propriè dictus & mutatio, ad eādem tem possunt terminari: vt idē calor secundùm speciē potest produci per motum, si fiat ex contrario: & per mutationem, si fiat ex cōtradictorio: tunc iste motus & mutatio distinguuntur specie, vt constat ex termino ad quem formali: & tamen non alia ratione differūt termini ad quos, nisi per ordinē ad terminos à quibus: ergo, &c.

obie. Sed obijcies contra hoc fundamentum, quoniam ex hoc videtur sequi, quod motus sumat speciem ex duobus specie distinctis, scilicet ex termino a quo, & ad quem. Respondeo, negando consequentiam, quia nō dicimus speciem motus sumi ex termino à quo, sed tantū ex termino ad quem formaliter sumpto, qui terminus ad quem variatur secundùm rationem formalem termini ex ordine ad terminū à quo, vt dictum est. *Solu.*

Sed obijcies secūdò, quia si hoc ita est, sequitur, quod dealbatio, qua aliquid fit album ex nigro, & dealbatio, qua aliquid fit album ex viridi, distinguuntur specie, quia quamuis sit vnus, & idem color albus, tamē dicit diuersos ordines penes terminos à quibus. Respondetur, negando consequentiam: imo secundùm nostram sententiam, illi duo motus sunt eiusdem speciei, & terminus ad quem formaliter sumptus est vnus, & idem. Nam quamuis dicat ordinē ad nigrū, & ad viridē colorem vt ad terminos a quibus, tamen sub vna, & eadē ratione formali, scilicet in quantum viridis color comparatus ad album, habet rationem nigri: & ideò vterque ille motus est dealbatio, & eiusdē speciei, tenditque ad terminū ad quē sub eadem ratione formali. *2. Obiect.* *Solu.*

Ex dictis patet solutio tertiæ obiectionis: posset enim aliquis obijcere, quod cōtingit motus esse diuersæ speciei, quando terminus à quo est vnus & idem: vt si moueatur aliquod ex nigro in viride, & ex nigro in pallidum: ergo nō sumitur diuersitas termini ad quem ex termino *3. Obiect.* *Solu.*

à quo. Respondeo enim ex dictis, quod isti motus differunt specie propter diuersos terminos ad quos, qui quidem sunt diuersi secundū se absq; ordine ad terminū à quo: nec nos dicimus oppositum huius, sed quòd aliquando contingit terminum ad quem secundùm se non esse diuersum formaliter, & tamen fieri diuersum formaliter ex ordine ad terminum à quo: cum hoc tamē stat, quod si termini ad quos absolutè, & secundùm se differant specie, non sit necessarium habere diuersos terminos a quibus, vt motus sint diuersæ speciei: & ita in proposito color pallidus, & fuscus secundùm se differunt specie. Vnde motus, qui tendunt in illos, quāuis sint ex eodem termino à quo, differunt tamen specie.

Ad 2. Ex dictis ergo patet solutio ad secundum argumentum in principio quæstionis positum: concedim⁹ enim, quod mot⁹ ab albo in fuscū, & à nigro in fuscū, sint diuersę speciei, negamus tamen, quod habeat eundem terminum: non enim habet eundem terminum formalem (vt explicatum est) propter ordinē ad diuersos terminos à quibus, quāuis habeat eundem terminum materialem.

Ad conf. Et similiter patet ad confirmationem de motu aeris, quo mouetur ex sphęra ignis, & ex sphęra terræ ad proprium locū: illi enim motus sunt diuersæ speciei propter diuersitatem formalem terminorum ad quos. Nam locus aeris respectu ignis est deorsum, respectu terrę est sursum.

Sed contra istam solutionē est argumentum, quia sequitur ex ea, quòd duo motus contrarij, & diuersæ speciei sint naturales vni, & eidem corpori, quod est contra Aristotelem, & præcipuos eius expositores pluribus in locis (vt ipsum Aristotelem, & eius Cōmentatores accuratè legentibus facilè, & nullo negotio cōstabit) quia ille ascensus aeris, & descēsus eiusdē, sunt ambo naturales aeri, quandoquidem ambo sunt ad acquirendum propriū locum. Respondeo, concedendo totum, quod argumentum probat, cū hac limitatione, quod non concedamus, illos duos motus esse contrarios simpliciter, sed tantùm secundùm quid, quoniam non sunt simpliciter ad sursum, nec simpliciter ad deorsum, quoniā locus aeris est sursum, & deorsum secūdùm quid, scilicet respectu diuersorum: respectu enim terræ, est sursum: respectu verò ignis, est deorsū: sicut ergo color medius, nec est simpliciter alb⁹, nec simpliciter niger, sed participat ex vtroque: sic est terminus dealbationis, & denigrationis secundùm quid: sic etiam locus medius, qualis est locus aeris, participat sursum & deorsum: neutrum tamē istorum est terminus motus sursum, & deorsum secundùm quid. Rep.

Sed contra hæc, quæ dicta sunt, videtur esse Aristoteles primo cœli, cap. 2. qui dicit vni corpori tantū esse vnicum motum naturalem, & vnum etiam præter naturam: at verò, si vera sunt, quæ diximus, habet aer duos motus naturales, vt cōstat: totidem etiā violētos, scilicet descen- Ari.

censum ad locum terræ, & ascensū ad locum ignis. Respondetur dupliciter. Primò, quòd Aristoteles ibi loquebatur de corporib⁹ extremis, qualia sunt terra, & ignis: ista enim tantùm habent vnicum motum naturalem, scilicet ad deorsum simpliciter, & ad sursum simpliciter, & ita vnum violētum: at verò elemēta media, quæ participant ex sursū, & deorsū (vt diximus) duabus vijs possunt acquirere proprium locū, & duabus etiam vijs possunt deserere illum. Vnde Aristoteles in illo cap. rātum agebat de tribus, scilicet circulari, grauissimo, & leuissimo. Vel secundò respondetur, quòd si intelligatur de omnibus, etiam habent motum naturalem vnum, id est, tendentem ad vnum locū, quia quodlibet corpus naturale tantum habet vnum locum naturalem: nihilominus tamē possunt esse in corporibus mēdijs diuersi motus, non ratione loci, sed quia ex diuersis terminis à quib⁹, & per diuersa spatia ille terminus acquiritur.

Ad 3. Ad tertium argumentum principale respōdetur ex his, quæ dicta sunt in hac quæstione, & in quæst. 4. quod (scilicet) quantitas illa pedalis, quæ fit per augmentationem bipedalis, & pedalis, quæ fit per diminutionē ex tripedali, habet duos modos diuersos specie, ratione quorum specificat illos duos motus. Nā respectu tripedalis habet rationem minoris, & sic specificat diminutionem, respectu verò bipedalis habet rationem maioris: & sic specificat augmentationem. Vnde & quātitas ex ordine ad diuersos terminos à quibus, fit diuersus terminus ad quem formaliter.

Ad quartum respondet Sotus, & Toler. quod motꝰ ille, quo lapis ascendit vsque ad locum aeris, & alter, quo lapis ascendit vsque ad locum ignis, sunt eiusdē speciei: quia specificatio motus sumitur ex termino vltimato, & nō ex proximo: & quia ascēsus lapidis, quamuis sistat in aere, vltimatè tē sit in ignē, & per cōsequens sistit in aere ex defectu impetus impressi à proijciente, ideo dicimus, q̄ illi motus sunt eiusdem speciei: & fere eadem est solutio, quā adducit Toletus, quāuis diuersis verbis, quod duo lapides, qui ascendunt sursum, habent eundem terminum per se, scilicet, locū ignis supremum, quia per accidens est sistere infra, vt declaratū est: ideoque illi duo motus violēti sunt eiusdem speciei. *Ad quar.*

Sed obijcies contra conclusionem vtramque: quia sequitur ex illis, quod motus naturalis aeris, quo ascendit ex terra sursum, & motus etiam naturalis ignis, quo etiam ascēdit sursum, sint eiusdem speciei, quia vterque habet eundem terminum vltimatum, & per se, quamuis diuersum per accidens. Respōdeo, negando consequentiam, quia alia est ratio de motibus naturalibus, & alia de motibus violentis. Nam in motibus naturalibus, vltimatus terminus & per se erit ille, qui est locus naturalis corporis, quod mouetur. Vnde quando aer, & ignis mouentur, habēt diuersa loca naturalia, ad quæ tendunt per se vltimatè. Nā aer tēdit per se, & vltimatè esse *obie.* *Solu.*

sub

sub igne: ignis verò tendit per se & vltimatè esse super aerem: & ideò illi motus sunt diuersæ speciei: at verò in motibus violentis, quibus lapides ascendunt sursum, non est maior ratio, quare per se sistant in loco aeris, quàm infrà. Vnde ex natura rei talis motus violentus tendit ad supremum locum, & ita omnes motus violẽti sursum, sunt eiusdem speciei.

Ad 5. Ad quintum argumentum respondeo, quod quanuis motus circularis, & rectus tendant ad idem pũctum, tamen habent diuersos terminos formales, & sunt diuersæ speciei. Et q̃ sint diuersi termini formales, patet, quoniam sunt diuersa spatia, per quę tendit motus rectus, & per quæ tendit motus circularis. Nam alter tendit per spatium rectum, & alter tendit per spatium circulare: in motibus autem circularibus ipsum spatium intrat rationẽ formalem termini ad quem.

Sed cõtrà obijcies. Sequitur ex *obie.* hoc, quod motus sursum, qui est per aquã, & qui est per aerem, sint diuersæ speciei, quoniã media sunt diuersa. Respondetur, negando con- *Solu.* sequentiam, quoniam non quæcũque diuersitas mediorum variat rationem formalem termini ad quẽ in motu locali, sed diuersitas formalis mediorum, vt quòd mediũ sit rectum, vel circulare: quod verò medium sit aqua, vel aer, tantùm facit diuersitatem materialem.

obie. Contrà, Si aliquod fiat album ex nigro per viride, aliud verò per fuscum, sunt eiusdẽ speciei illi motus, etsi motus media sint diuersa: ergo etiam in motu locali diuersitas mediorum nõ potest variare rationem formalem termini ad quẽ. *Resp.* Respondetur primo, quod illa diuersitas, quæ est per viride aut fuscum, est per media materialia, & ideo non sufficit variare rationem formalem motus. Dico secundò, quod alia est ratio de motu locali, & alia de alijs motibus, vt inquit Toletus, quoniam in motu locali *Tole.* ex hoc, quod variatur medium, variatur etiam ratio formalis termini ad quem per se, & vltimatè. Nam in motu circulari, quod est ab eodẽ in idem, nõ est terminus ad quem, esse in eodem, quomodocunq; hoc habeat mobile, priùs quam moueatur: sed terminus ad quem est peruenire ad ipsum per medium circulare. Vnde ipsum medium intrat rationem termini per se, & vltimatè: at vero in motu recto, qui non est ad idem, terminus ad quem, est attingere ipsum locum, quem priùs non attingebat mobile: & ideo isti duo motus distinguuntur specie: at in motu alterationis terminus ad quem est vnus & idem, licèt sit per diuersa media, quia ipsum mediũ non intrat rationem termini: quod enim dealbatur per fuscũ ex nigro, vel per viride, non intendit aliquo modo viriditatem, scilicet, vel fuscum colorem, sed albedinem: quod si illi colores medij essent termini ad quos, iam essent etiam diuersi motus secundùm speciem: & ideo dicendum est, quod diuersitas medij in alteratione, non variat terminum ad quem, sed tantùm in motu locali variat.

Ad

Ad conf. Vall. Ad confirmationem respondet Vallesius, quòd illi duo motus, quibus & lapis ascendit ad centrum, & ignis etiam descendit ad eundem locum, sunt eiusdem speciei in ratione motus, sed sunt diuersæ speciei, in quantũ sunt affectiones corporum, quia alter est naturalis, alter violentus.

Nota da diligenter. Sed pro intelligentia istius solutionis, & istius veritatis nota, quòd aliqua possunt esse eiusdem, vel diuersæ speciei dupliciter. Vno modo essentialiter: alio vero modo accidentaliter, vt homo albus, & niger (vt diximus) sunt diuersę speciei accidentaliter, quia habent accidentia diuersa secundùm speciẽ: at vero sunt eiusdem speciei essentialiter: homo verò albus, & equus albus sunt eiusdem speciei accidentaliter, diuersæ verò speciei essentialiter. Nunc dico, quòd illi duo motus ignis, & terræ, quibus mouẽtur ad esse sursum, sunt eiusdem speciei essentialiter, propter vnitatem termini: at vero sunt diuersæ speciei accidentaliter, quia alter est naturalis, alter vero violentus: & hoc est fortassis, quod dicit Vallesius, esse diuersæ speciei accidentaliter, quantum ad hoc, quòd est esse affectiones diuersorum corporum. Quod dictum est de his motibus, dicẽdum est etiam de motu tardo, & veloci, quibus corpora tendunt ad eundem locum, sunt enim eiusdem speciei essentialiter, & diuersæ accidentaliter. Similiter dico de motu regulari, & irregulari tendẽtibus ad eundem terminum, nã regularitas, & irregularitas sunt accidentia diuersæ speciei: sed ista accidentia sunt vnius prædicamenti, sicut sunt albedo, & nigredo in homine, & sunt eiusdem generis reductiuè, vt diximus supra de magno, & paruo.

ARTICVLVS II.

Vtrùm actio motus specificetur ab agente, vel a passo.

arg. 1 Hæc quęstio connexa est cũ precedenti, quia postquàm disputatum est de eo, scilicet motu, vnde sumat speciem, meritò disputandũ erat de actione, quæ est idem realiter cum motu, vnde sumatur eius species. Videtur enim in primis, quod actio non specificetur ab agẽte, sed potiùs à termino, ex Aristotele 2. de anima, cap. 4. qui dixit actus specificari per obiecta: sed agẽs non est obiectum actionis, sed potiùs terminus est obiectũ: ergo, &c.

Sec. Secundo probatur ratione sic: Si actiones specificarentur ab agente, omnes actiones, quæ producerẽtur ab vno & eodem agente, essent eiusdem speciei: sed consequens est falsum, quoniam à Deo, & à causis vniuersalibus, v.g. corporibus cœlestibus, procedũt actiones plures diuersæ speciei: ergo, &c.

Conf. Confirmatur, quia calor, qui effectus est ignis, & qui fit à Sole, sunt eiusdẽ speciei, quanuis agentia sint diuersæ: ergo similiter actiones ex diuersis agentibus possunt esse eiusdem speciei, ac per consequens non ex agente specificantur actiones.

Vlti-

Vltimo, Eadem est ratio de actione in ordine ad agens, ac de passione in ordine ad passum: sed passiones non sumunt speciem ex ordine ad passum: ergo nec actiones ex ordine ad agens.

Conc. His non obstantibus, statuitur conclusio, quod actiones sumunt speciem ex ordine ad agẽs. Et colligitur ista cõclusio primo ex eo, quod docet Sãctus Thomas 1.part. quæst. 82.art.1.vbi distinguit appetitũ sensitiuum, & intellectiuum in homine ex ordine ad diuersa actiua: quia actiuum appetitus sensitiui est obiectum cognitum sensu, actiuũ verò appetitus rationalis est obiectũ cognitũ ratione: vbi non loquitur de distinctione ipsarum potentiarũ, quæ sunt appetitus, sed de distinctione ipsorum actuum appetitus: sentit ergo Sanctus Thomas, actus istos distingui ex actiuis principijs, quod est ex ordine ad agens: & art. 3. dicit actus morales distingui ex fine, tãquam ex principio actiuo: sentit ergo actus istos distingui per ordinem ad agens: ergo & alij omnes actus distinguẽtur, quia non est maior ratio de vno, quàm de alio. Ra-

1. Ratione. tionibus etiã probatur. Primò sic: In actionibus inde sumitur species, penes ordinem ad quod sumitur distinctio: sed actiones distinguuntur ab omnibus alijs per ordinem ad agens: ergo inde sumenda est specificatio actionis: Omnia sunt nota præter Minorẽ, quam probo, quoniam motus, scilicet actio, & passio, sunt vna res, & solum differunt ratione, quia actio quatenus dicit ordinem ad agens, & passio quatenus dicit ordinem ad passum, motus est & quid medium inter terminos à quo, & ad quem: actio ergo ab alijs differt per ordinem ad agens: ergo inde specificatur.

Dices, quòd actio in communi differt ab alijs ex ordine ad agens, non tamen in particulari, & ita potiùs sumitur agens ex ordine ad actionem, quàm species ipsarum actionũ ex ordine ad agens. Contra, quia quemadmodum actio in cõmuni differt à motu, & mutatione, seu passione ex ordine ad agens, ita talis actio per ordinẽ ad tale agens: nam in calefactione non possumus distinguere rationem talis actionis, vel talis passionis nisi in ordine ad tale agens: & in hoc differt calefactio vt actio, à se ipsa, in quantum est passio: sequitur ergo, quod distinctio actionis, prout talis, sumitur per ordinem ad agẽs, ac per cõsequens specificatur ab illo.

Sed probatur secundò, Quia si 2. Pr
actio secundùm rationem actionis sumeret speciem à termino, sequeretur quòd poneretur reductiuè in prædicamento sui termini, ac per consequens non esset peculiare prædicamentum actionis, sicut nec motus ponitur directè in alio prædicamento: sed consequens est falsum, & contra Aristotelem, qui constituit peculiare prædicamentum actionis: ergo, &c.

Sed dices, Si ex ordine ad a- Du. I
gens sumitur species actionis, nunquid ad agens quod? vel quo? Respõdeo, & ad agẽs quo, & formale. Vnde calefactio, qua aqua calefacit, & qua ignis calefacit, sunt eiusdem spe-

ſpeciei, quia quanuis ſuperiora agẽtia ſint diuerſa, tamen formæ, quibus agũt, ſunt qui ſẽ eiuſdẽ ſpeciei.

Dub. 2. Secundo dubitabis, vtrùm ex ordine ad agens vniuerſale, vel ad agens particulare ſit ſumenda ſpecificatio actionis? *Solu.* Reſpondeo, quod ex ordine ad agẽs particulare, nam actio quanuis procedat à Deo, in quantum habet rationem vniuerſaliſſimi effectus, ſcilicet entis, a cauſa particulari procedet per ſe ſecundùm rationẽ huius: & ideò ex ordine ad illam habet ſuam ſpeciẽ.

Ad 1. Vnde ad primum argumentum ex authoritate Ariſtotelis reſpondetur, quod ibi nõ loquitur de actionibus, prout ſunt in prædicamento actionis, ſed de operationibus, vt ſunt motus quidam, vel mutationes, vt ſic. Nam vt ſic ſumunt ſpeciẽ ex obiecto, quod eſt terminus, vt diximus quæſtione præcedenti. Vel ſecundò reſpondetur, quod ibi nõ loquitur de omnibus actionibus, ſed de quibuſdam, ſcilicet actionibus animalibus: habent enim actiones animalis hoc proprium, quod earum obiecta ſint effectiua, ſicut viſio effectiuè cauſatur à viſibili, media ſpecie viſibili, & intellectio ab intelligibili, media ſpecie intelligibili. Similiter volitio ab appetitu, medio verbo, quod eſt in intellectu. Nunc ergo dico, quod quanuis omnes actiones ſpecificẽtur ab agẽte, tamen hoc habent proprium actiones iſtæ animalis, quod ſpecificãtur ex ſuis obiectis, quia talia obiecta ſunt actiua earum, vt docuit Ariſtoteles 2. de Anima capit. 5. & ideo de iſtis adhuc, in quantum actiones ſunt, eſt verum dicere, quod ſpecificantur ex obiectis.

Ad ſecundũ reſpondeo, quod agens æquiuocũ quandoq; eſt intellectuale, quãdoq; verò nõ: ſi ſit intellectuale, vt Deus, angelus, vel homo, reſpectu rerũ artificialiũ dicẽdum eſt, quod habet ideas, & imagines rerũ omnium, atq; effectuum, quos producit: & iſtæ ideæ ſunt formæ, quibus operatur agens, & ex ordine ad iſtas diuerſas ideas ſumitur ſpecies actionũ diuerſarũ, quæ procedunt ab vno agente, ſicut productio hominis ex idea hominis, quæ eſt in Deo, & productio equi ex idea equi: ſi autem ſit agens æquiuocum corporale, quale eſt cœlum, tunc dicendũ eſt, quod quãuis vnica forma ſit ſimplex, qua operetur, nihilominus illa continet eminenter omnes effectus, qui dimanãt ab illo agente. Vnde actiones ſpecificãtur ab illa forma, ſecundũ quod cõtinet eminenter tales effectus. *Ad 2.*

Ad confirmationem verò dico, quod calor non ſpecificatur ex ordine ad agens, ſed actio ſecundùm rationẽ actionis: & ideo calor, qui procedit à Sole, & calor qui procedit ab igne, nullo quidẽ modo ſunt diuerſæ ſpeciei. *Ad conf.*

Sed dices, Saltem illæ calefactiones erunt diuerſæ ſpeciei. Reſpõdeo, quod in quãtum actiones, erũt diuerſæ ſpeciei, non in quantũ motus. Vel ſecundò reſpondeo, negando conſequentiam, nam calefactio primò procedit à Sole, prout continet eminẽter calorẽ, & ita eſt eiuſdẽ ſpeciei cum calefactione ignis, quæ procedit ex calore. *obie.*

Ad

Ad vltimum,concedimus totũ, quod probat, quòd(scilicet)passiones specificantur ex ordine ad passum: tamen non ex ordine ad passũ quod,sed quo,id est, per ordinẽ ad formam,quæ recipitur in subiecto. Actio vero est,cuius subiectũ dicitur pati,& hoc est idem realiter cũ termino ad quem motus,nisi quod specificat motum, quatenus formaliter dicit ordinem ad terminum à quo:at vero passio specificatur, prout forma recepta in subiecto,ratione cuius subiectum dicitur pati.

ARTICVLVS III.

Vnde sumatur vnitas numerica motus.

Conc. DE hac re certissima debet esse conclusio affirmatiua,scilicet, quod ad vnitatem numeralem motus illa tria requirantur,scilicet vnitas subiecti,quod est mobile, & tẽporis,atque termini.¶ Et prima cõditio probatur:quoniam omnia accidentia requirunt vnitatem subiecti ad suam indiuiduationem:sed motus est accidens quoddam: ergo requirit talem vnitatem.

obie. Sed contra istam conditionem obijcies,primò ex authoritate Aristotelis,qui hoc libro, tex.23. dicit, quod motus primæ,& vltimæ chordę in cithara est vnus,& tamen mobile non est vnum, quia sunt diuersa subiecta:ergo,&c.

Conf. Confirmatur,quia homo,dũ mouetur v.g.motu progressiuo, vnico motu mouetur, vel cum augetur: & tamen subiecta sunt plura, scilicet ossa,carnes &c.ergo nõ requiritur vnitas subiecti ad vnitatem numericam motus.

Secundò,si canis descendat à loco ignis ad locum terræ, & in medio itineris moriatur,tunc totus ille descensus est vnus numero motus,& tamen subiecta sunt plura:ergo,&c. *Sec.*

Ad. Ad primum horũ respondetur, quod sonus citharæ est duplex:alius est in manu ipsius pulsantis,quo(scilicet)illa manus mouetur: & hic est vnus numero, quo continuo motu mouetur manus: alius est in ipsis chordis,& iste nõ est vnus, sed multiplex, sicut & sunt multæ chordæ: & Aristoteles locutus est de primo, cùm dixit motum chordarum esse vnum numero.Secundò respondetur,quòd motus,qui subiectatur in chordis,dicitur vnus numero, non secundùm rationem motus continui,sed secundùm harmoniam, & concentum, quo ex pluribus moribus fit vnum.

Ad2. Ad secundum respondet Toletus,quod motus ille,quo canis descẽdit,est vnus numero propter vnitatẽ subiecti,quod est materia prima, quanuis compositum corrumpatur. Sed hæc solutio est falsissima. Primo, quia ex dictis constat omnem motum propriè dictũ debere subiectari in ente in actu, in quo differt motꝰ à mutatione,quæ subiectatur in materia prima.

Secundo, quia idem debet esse subiectũ motus, atque termini ad quem acquisiti per motum:sed terminus ad quem illius descensus, qui

qui est in loco esse, subiectatur in toto cõposito: ergo, &c. Quare aliter dicẽdum est, q; in illo casu descensus ille, quo cadit canis, non est vnicus motus continuus, sed sunt duo motus: alter qui subiectatur in cane, dum viuit: alter in cadauere, postquàm canis mortuus est, ita tamen, quod in illo instanti, quo moritur canis, est primum non esse canis viui, & vltimum nõ esse motus cadaueris, quia in instanti, quo incipit cadauer, non est verum dicere, quòd mouetur, sed tunc non mouetur, & immediatè post hoc mouebitur.

Contra: Isti motus sunt continui: ergo solutio nulla. Antecedens probatur, quia duo motus non possunt discontinuari, nisi per mediã aliquam quietem: sed non est quies aliqua media inter hos motus, quia nullum est tempus medium, in quo non sit motus: ergo, &c. *Solu.* Respondetur, quod duplex esse potest quies: negatiua, & priuatiua: priuatiua est carentia motus in subiecto apto moueri: negatiua verò solùm est negatio motus. Vnde prima quies solùm potest esse in tempore, quia solùm in tempore subiectũ est aptum moueri: at vero quies negatiua in instanti esse potest, quæ est non motus, sicut priuatio visus solùm est carẽtia in subiecto nato videre: negatio verò etiam reperitur in lapide. Nunc ergo respõdetur, quòd, vt motus discontinuentur, sat est, quòd mediet quies negatiua, quæ potest esse in instanti: & ita in proposito, in illo instanti, quo incipit esse cadauer, datur hæc quies negatiua, quia nec est motus vnius subiecti, nec alterius, sed primum non esse motus corporis viui, & vltimũ non esse motus cadaueris: & idcò vt illi duo motus discontinuentur, & sint duo, hæc quies sufficit.

Contrà, quia etiam in quolibet motu continuo in instãti est quies negatiua, id est, non motus, & tamẽ non sufficit, vt dicatur motus discõtinuus, sed est vnus, & idem numero motus: ergo etiam motus canis viui, & mortui potest esse continuus, quanuis in instãti illo medio sit negatio motus: negamus tamen consequentiam, quanuis enim verum sit, quòd in quolibet motu cõtinuo datur negatio motus in instanti, tamen quando motus est cõtinuus, cuilibet instanti motus correspondet vnicum mutatum esse, quod est continuatiuum partis præcedentis motus cum consequenti: at verò in instanti generationis cadaueris non est vnicum mutatum esse, sed sunt duo indiuisibilia terminatiua motus, quorum alterũ est terminatiuũ primi non esse motus præcedentis: alterum verò vltimi non esse motus sequentis: & idcò non sunt continui illi motus, sed cõtigui: continua enim sunt, quorum vltima sunt vnum, quia habent vnum terminum communem: contigua verò, quorum vltima sunt simul: & ideo dicendum est, quod illi motus sunt contigui, quia vltima sunt simul, scilicet, initiũ vnius, & finis alterius. *Resp.*

Ad tertium facilis est solutio, scilicet, quando homo mouetur, est vnus numero motus: quia quamuis *Ad 3.*

subiecta partialia sint plura, vnicũ tamen subiectum totale, & cõpletum efficiunt, & hoc sufficit, vt motus sit vnus.

Circa secundam conditionem (quam dicimus requiri, vt sit vnus numro motus) scilicet vnitatem termini ad quẽ, dubitatur, de qua vnitate est sermo: scilicet, an de specifica, an vero de numerali ipsius termini. Nam circa hæc videtur esse contradictio in Aristotele, qui tex. 35. dicit requiri vnitatem indiuisibilem termini: constat autem, quod hæc vnitas indiuisibilis sit necessaria, quia quælibet alia vnitas potest diuidi in inferiores: tex. vero 41. dicit vnitatem specificam requiri, vt motus sit continuus: ergo, &c.

Sed respõdet bene Toletꝰ, quod nulla est contradictio. Pro quo notandum est, aliud esse, motum aliquem esse continuum, & vnum numero: aliud vero motus aliquos posse continuari. *Conc.* Dico ergo, quod vt motus sit vnus numero, requiritur, quod habeat terminum ad quem vnum numero: & hoc est, quod docet Aristoteles tex. 41. tamen vt motus, qui alias essent diuersi, cõtinuẽtur, non requiritur hoc, sed sufficit vnitas specifica termini: sicut si aliquod corpus mouetur deorsum vsque ad superficiem terræ, & aliud vsque ad centrum, non habent terminos diuersos specie. Vnde quando ille motus est vnus numero, iam est tantum vnicus terminus numero, quia iam non est terminus ad quem superficies terræ, sed centrũ.

Ratio autem huius conditionis est, quia ea, quę differunt specie, nõ possunt cõtinuari, sicut nõ possunt fieri vnum numero: quæ vero sunt eiusdem speciei, bene possunt continuari, vt duæ aquæ, quia possunt fieri vna numero aqua.

Sed contra istam rationem obijcies: Primo, Linea recta, & circularis differunt specie, & tamẽ possunt continuari: ergo, &c. *obie.1*

Secundo, Virga, cuius medietas est arida, & medietas viridis, licèt medietates istæ differant specie, ipsa est continua: ergo, &c. *Sec.*

Tertio, Homo dũ moritur, priꝰ moritur secundùm pedes, quam secundum alias partes: ergo illæ partes differunt specie, & tamen sunt continuæ: ergo, &c. *Tert.*

Vltimò, quia aliàs infinitæ essent continuationes in homine, sicut infinitæ sunt partes, quæ continuantur. *quar.*

Ad primum istorum dicitur, quod illæ lineæ, scilicet recta, & circularis, quanuis differant specie in ratione figuræ; tamẽ in ratione quãtitatis sunt eiusdem speciei, & ideo possunt continuari. *Ad 1*

Ad secundum respondet Toletus, illas duas medietates esse continuas, vel quia materia prima est vna & eadem in illis; vel quia sunt coniunctæ inter se, dicuntur continuæ. Sed neutra solutio satisfacit; non prima, quia sequeretur, quod genitum & corruptũ cõtinua sint, propterea quod est vna, & eadem materia istorum; non secũda, quãdoquidẽ aqua, & aer sunt conũctissima (quia inter ea nihil mediat) sed tamen non sunt continua, sed contigua, quia non habent vnũ, & *Ad 2*

idem

idem vltimũ: sed habent vltima simul; ergo dicẽdũ est illas duas medietates virgæ non esse continuas, sed contiguas, quia actio illa, qua corrupta est illa pars media virgæ viridis, discontinuauit viride à ficco; & ideo manserunt contiguę partes, quia nihil inter eas mediat: non autem continuæ, quia non habent terminum communem.

Ad 3. Similiter dico ad tertiũ de partibus hominis, quod sunt discontinuæ, quando homo incipit mori, & non habẽt terminum communem. Nec est inconueniens discontinuationes partium esse infinitas, sicut & ipsæ partes sunt infinitæ, præsertim, quia non fit illa secundùm partes proportionales, sed aliquotas, saltem in viuentibus: sed hæ non sunt infinitæ: ergo, &c.

Sed contra eandem conditionẽ est argumentum: Lapis descendat cũ magno impetu vsq; ad cẽtrum, & ponamus ibi esse orificiũ, vt nõ detineatur ibi, sed procedat vlteriꝰ ad aliud hemisphęrium, tunc quidem motus illi erunt cõtinui: & tamẽ sunt diuersæ speciei, scilicet sursum, & deorsum: ergo, &c.

Sec. Secundo, si pila ascẽdat sursum impetu proijcientis, & descendat magna moles, v.g. rota molendini, antequam pila perueniat ad punctum reflexionis, tũc descendet pila, & ille descensus erit continuus cum priori ascensu, quia nulla datur quies media: ergo motꝰ diuersæ speciei possunt cõtinuari: ergo, &c.

Ad 1. Respondetur ad primum, quod si lapis descendat ad suum locũ impetu naturali, quanuis in cẽtro nõ sit terra, quiescit in illo, sicut modo quiescit terra, & à nullo sustẽtatur: si vero lapis descẽderet fortiori impetu, quã exigit natura sua, tunc posset nõ quiescere, sed moueri sursum. Vlteriùs tamen, illi motus nõ sunt continui, sed contigui, quia in centro dabitur primũ nõ esse descensus, & vltimũ non esse ascensus, sicut diximus de motu canis: & hac ratione motus discontinuantur. Et idẽ dicẽdum est de ascensu, & descensu pilæ in eo casu. Nã quando pila peruenit ad locũ, ad quẽ proijcitur, ibi quiescit pro aliquantulo tẽporis, vt posteà dicemus 8. Physicorũ: tamen in casu posito in argumẽto datur quies negatiua, quæ est primũ non esse ascensus, & vltimũ nõ esse descensus: & sic illi duo motus sunt discontinui: præsertim, quod possumus dicere, pilã illam aliquo modo quiescere à motu per se, quãuis pro illo tempore moueatur per accidens, scilicet pro tempore, quo tangit lapidem.

De tertia vero conditione, quæ est vnitas temporis, non est dubiũ: quia tempus est intrinseca mensura motus successiui: & ideo requiritur vnitas temporis ad vnitatem motꝰ, sicut vnitas quantitatis permanentis ad vnitatem numericam ipsius substantiæ.

Sed quæres, de quo tẽpore intelligatur ista conditio: de intrinseco? an vero de extrinseco? Respõdetur, quod absque dubio de intrinseco; nam tempus, quod est in primo mobili, est vnum, & idem semper, quanuis motus isti inferiores sint diuersi: vnitas vero durationis

quæst. *tum.*

intrinseca requiritur ad hoc,vt motus sit vnus numero.

obie. Contrà, quia res permanentes non requirunt ad suam vnitatem numericam vnitatem durationis:ergo nec successiuæ. Probatur antecedens,quia calor,qui est in aqua, si corrumpatur, & iterum calefiat aqua,est idem numero propter vnitatem subiecti. *Resp.* Respondeo primo, negando consequentiam,quia tempus est extrinseca quãtitas rei successiuæ, sicut quantitas dimensiua corporis permanentis: & ideo sicut in permanentibus requiritur dimẽsiua quantitas vna: sic in successiuis duratio vna ad indiuiduationẽ eorum:respectu rerum permanẽtium duratio est extrinseca, & ideò non requiritur ad earum indiuiduationẽ; præsertim,quia falsum esse existimo illos duos calores esse eundem numero, sed distingui: quia quamuis subiectum sit idem,actiones,quibus producũtur,sunt diuersæ:& hoc sufficit, vt dicantur esse termini diuersi.

Dub. Tandem vltimo dubitabis de actionibus,vnde indiuiduentur, an ex subiecto,quod est passum,an vero ex agente. *Resp.* Respondeo, quod ex passo, quia accidentia omnia indiuiduantur ex subiecto:sed actiones subiectantur in passo, non in agente(loquimur enim de trãseuntibus actionibus, non de immanentibus) ergo indiuiduantur ex ordine ad passum. Vnde,si sint quatuor homines iuxta ignem,quatuor erunt calefactiones numero distinctæ, sicut quatuor calores.

Sed quomodo(dices)potest vnũ agens simul plura producere? Respõdetur, quod nullus effectus istorum est illi adæquatus,sicut Sol illuminat plura media,si sint discontinua,vt aerem,& aquam.

ARTICVLVS IIII. & vltimus.

Vtrùm intensio, & remissio sint tantùm vnicus motus, vel potiùs duo.

PRo intelligẽtia huius quæstionis notandum est, quod duæ qualitates contrariæ ita se habent respectu eiusdem subiecti,quod habet capacitatem vtriusq;, vt necesse sit, quantum de vna amittitur, tantum acquiri de alia, aut è contra,v.g.tantum deperditur frigiditatis in aqua, quantum acquiritur caloris. Vnde simul est intensio caloris,& remissio frigiditatis,& hoc est,quod quærimus,an sint duo motus,intensio vnius contrarij, & remissio alterius, quæ fiunt simul in eodem subiecto. *Nota*

De hac re vide Toletum quæst. 4.huius libri:Scotum verò quæst.2. & S. Thomam & alios expositores Aristotelis in hoc lib.tex.47.Et sententia 1. in hac re sit, quam adfert Toletus 2.loco,& Paulus Venetus, asserentes, quod sit tantùm vnicus motus formaliter, quãuis sint duo pro materiali.Probatur autem ista sentẽtia:Primo, quia motus sumit suã rationẽ formalẽ ex termino ad quẽ:sed tantũ est vnus terminus ad quem:ergo vnus motus formaliter. *1.Sẽ.*

Minor

Minor probatur, nam terminus ad quem motus est, qui acquiritur per motum: sed tãtùm vnum est, quod acquiritur ex calore, v.g. qui intenditur: ergo, &c.

Et confirmatur, quia si alius esset terminus ad quem, maximè frigiditas, quæ remittitur: sed illa nõ est terminus ad quem motus, quia remittitur per ordinem ad caloré, qui intenditur: ergo, &c.

Sec. Secundò, quia si essent duo motus, sequeretur, quod vnus motꝰ haberet duos contrarios. Nã intensio albedinis esset motus cõtrarius remissioni nigredinis, quia isti duo motus habent terminos contrarios. Tum etiam intensio albedinis contrariatur remissioni eiusdem albedinis, vt constat: ergo vni duo contrariantur.

Tert. Tertio, quoniã sequeretur, idé subiectum moueri motibus cõtrarijs, nã aqua v.g. simul mouetur intensione caloris, & remissione frigiditatis, & isti sunt motus contrarij.

Secunda sententia est, quam Iuniores attribuunt S. Thomæ super
2. Sẽ. tex. 47. quòd sint duo motus, intensio vnius contrarij, & remissio alterius: sed reuera legi ego Sanctum Thomã eo loco, & non videtur mihi esse huius sententiæ: sed cuiuscũ-
Pr. 1 que illa sententia sit, probatur. Primo, quia sola intensio habet integram, & completam rationem motus, & remissio similiter: sequitur ergo, quòd intẽsio, & remissio sint duo motus. Antecedens probatur, quia sola intẽsio caloris v.g. est trãsitus de vno positiuo in alterũ, quia est à minori calore ad maiorem, & hæc contrarietas sufficit ad motũ, sicut augmentatio est à minori quãtitate ad maiorem: ergo sicut augmẽtatio est propriè motus, sic etiã sola intẽsio: & idem dico de remissione, quæ est à maiori ad minorẽ frigiditatem, quæ contrarietas sufficit ad motũ, vt patet in diminutione: sequitur ergo, quod sicut se habet augmentatio in quantitate, sic intensio in qualitate.

Secundo, si sit aliquod subiectum, quod tantùm habeat calorem *Sec.* remissum, & nihil frigiditatis, vt aer, cum est in sua naturali dispositione, & ille calor intendatur, talis intensio verè esset motus, quia fieret successiuè ex vno contrario in aliud: ergo & modò, quando subiectum habet contrariã qualitatem, scilicet frigiditatẽ, etiam erit transitus à minori ad magis intẽsum calorẽ: erit ergo motus, atq; ita intẽsio caloris, & remissio quidem frigiditatis erunt duo motus.

Tertiò, & vltimò pro hac sentẽtia est argumentum: In calefactio- *Tert.*
ne aquæ cũ remissione frigidi sunt duo termini ad quos, & duo à quibus: ergo sunt duo motus. Antecedens probatur, quia respectu caloris, qui intenditur, sunt duo termini, minor (scilicet) & maior calor: et respectu frigiditatis, quæ remittitur, alij duo maior, & minor: ergo sunt duo motus.

Pro intelligẽtia huius quæstionis notat Toletus in secũdo fun- *Nota*
damento, quod in hoc motu, de quo loquimur, secundùm rationem posumus cõsiderare duas mutationes,

& tres motus,v.g.mouetur aqua de frigida in calidã: in termino à quo est mutatio,quę est corruptio,secũ dũ quòd corrũpitur aliquis gradꝰ frigiditatis.Vnde trãsitus illius gradus ab esse ad nõ esse,corruptio dicitur esse,quam appellamus mutationem,& etiam motum,quatenus est ab esse maioris ad esse minoris frigiditatis:& talis motus,atq; mutatio sola ratione distinguũtur.Similiter in termino ad quẽ est alia mutatio ab aljs motibus sola ratione distincta , nam quatenus est ex non calido in calidum, est generatio secũdùm quid, quæ dicitur mutatio : quatenus verò est ex maiori ad minorem calorem,est motus , & iste etiam motus atq; mutatio sunt idem realiter,quia idem calor secũdùm rem terminat vtrumque.

Tole. Notat præterea Toletus in eodem fundamento secundo , quod motus isti partiales inter se,& mutationes distinguuntur realiter : & præter hos duos motus partiales est totus integer , & totalis motus ex frigido in calidum, qui est etiã sola ratione distinctus à mutatione, & motu partiali,qui sunt circa terminum ad quem.Vnde,cùm secundùm rationẽ distinguamus hos motus & mutationes,dubitatio consistit in hoc,vtrùm simplex intensio, & remissio dicantur plures motus: ita quod quilibet completam habeat rationem motus , atque integram : an verò simplex vtraque dicenda sit tantùm vnicus motus.

3.Cõ. His ita suppositis , in hac re sit conclusio 1.cum Soto . In quolibet motu propriè dicto sunt duæ mutationes : altera quæ fit circa terminum à quo:altera verò circa terminum ad quem . Probatur , quia in quolibet motu propriè dicto est corruptio termini à quo, & acquisitio termini ad quem:sed corruptio & generatio sunt diuersæ mutationes,siue sint mutationes distinctæ realiter,siue ratione tantùm:ergo in quolibet motu diuersæ reperiuntur mutationes. *Pro.*

Sed obijcies contra hoc , quòd tũc sequeretur,motum esse vnum per accidens, quippe constat ex diuersis mutationibus.Respõdeo,negando consequentiam,nam ea,quæ sunt plura in vno genere , sunt vnũ in alio,& ita vnicus motus completur ex duabus mutationibus. *obiect.* *Resp.*

Sit secunda conclusio,Intensio vnius cõtrarij, & remissio alterius, quæ fiunt simul in aliquo subiecto, non sunt duo motus,sed vnicus tãtum completus: vt intensio caloris, & remissio frigiditatis,sunt vnicus motus:primò, quia ita docet Aristoteles expressè hoc libro, tex. 47. docens, quòd ab vno contrario in alterum non sunt duo motus , sed vnicus: sed intensio frigiditatis , & remissio caloris est transitus ex vno contrario in aliud:ergo sunt vnicus tantùm motus. *2.Cõ.*

Et ratione probatur ista cõclusio.Primò sic,quia in alijs motibus, scilicet in locali, & in augmẽtatione,recessus à termino à quo, & accessus ad terminum ad quem sunt vnicus tantùm motus: ergo in alteratione similiter : sed remissio , est recessus à termino à quo, & intensio accessus ad terminum ad quem: ergo *ratio nepro batur*

ergo ista duo sunt vnicus motus. Omnia sunt nota. Probatur primũ antecedens, quod quanuis possem in primis probare ex cõmuni omniũ sentẽtia (nullus enim hactenus posuit duos motus in motu locali, neq; in augmẽtatione) ratione etiã constat: quia cum aliquod augetur, non est assignare alium motum, nisi qui sit circa alimentũ, quod corrumpitur. Sed corruptio alimenti non est motus, sed mutatio substantialis: ergo, &c.

Secundò etiam probatur ratione, quoniam sola intensio caloris in subiecto, quod antea erat frigidũ, non habet completam rationẽ motus, nec similiter sola remissio: ergo non sunt duo motus. Antecedens probatur: nã motus propriè dictus est transitus ex vno contrario in aliud: contraria autem, inter quæ est motus, sunt duo extrema, inter quę est maxima distantia in ordine ad aliud subiectum: sed in subiecto, q̃ est capax frigiditatis & caloris, non est maxima distantia huius contrarietatis inter magis, & minùs intensum calorem, & magis, & minùs intẽsam frigiditatem, quia maior est distantia frigiditatis à calore: ergo sequitur, quod motus propriè dictus in tali subiecto debet esse transitus ex frigido in calidũ, quia debet esse transitus inter duo extrema, quæ maximè distãt in illo subiecto: sed sola intensio non est inter huiusmodi extrema, nec sola remissio, sed trãsitus, qui quasi ex vtroq; compositus est inter huiusmodi cõtraria: ergo sequitur, quod intẽsio & remissio nõ sunt duo motus, sed ex vtrãque vnus completus conflatur, & componitur.

Sec.

Et ex fundamẽto patet solutio ad argumenta adducta pro secunda sententia. Ad primum enim quidã dicunt in augmentatione maius & minus in quantitate sufficere ad cõtrarietatem motus, non tamen magis, & minus in intensione qualitatis, quoniam quantitas augetur per additionem, qualitas verò non intenditur hoc modo, sed per maiorẽ radicationem in subiecto. Sed ista solutio non est sufficiens, quoniam quãuis qualitas augeatur per radicationẽ, nihilominùs tamen magna est oppositio qualitatis magis, & minùs intensæ, præsertim, quòd qualitas non augeatur per additionẽ.

Ad 1. 2. sẽ.

Quare aliter sentiendum est ex fundamento adducto, quòd quia in quantitate non potest esse maior oppositio, quàm inter quãtitatem maiorem, & minorem, ideò motus ad quantitatem nõ requirit aliam oppositionem, præter hanc, tamen quia inter qualitates est maior distantia, quam inter magis, & minus intensum, ideo motus non est transitus solum ex minus intensa ad magis intensam qualitatem, sed est transitus inter duas qualitates diuersæ speciei.

Aut ris sẽ tẽtia.

Ex quo patet solutio ad secundũ: dico enim, quod si aer esset expers totius frigiditatis, per solam intensionem caloris diceretur propriè moueri, quia respectu illi⁹ subiecti non est maior distantia, quàm ex minùs intẽso ad magis intẽsum calorem: at verò, si subiectum frigidum sit, non posset esse cõpletus

Ad 2.

motus, nisi ex corruptione frigidi, & intensione calidi.

Ad 3. Ad tertium denique respondetur, quod quanuis respectu mutationis sint quatuor termini, tamen respectu motus propriè dicti non sunt nisi duo termini positiui, maximè distantes, scilicet, calor & frigiditas, quia magis intensus calor, & minùs intensus in subiecto, quod est frigidum, non habent sufficientem oppositionem ad rationē motus propriè dicti, vt explicatum est.

Ad argu. Ven. Ad argumenta vero Pauli Veneti, si quam habent difficultatem contra primam conclusionem, respondeo, quod in intensione caloris & remissione frigiditatis, sunt duo termini mutationum, scilicet non esse caloris, & non esse frigidi, quod remittitur: & quanuis ista duo non sufficiant ad duos motus, quoniam alterum istorum est priuatiuū, sufficiunt tamen ad mutationem, quæ potest esse inter priuatiuè opposita.

Ad conf. Et per hoc patet solutio ad confirmationem: concedo enim, quod esse eius, quod remittitur, ordinatur ad esse eius, quod intēditur: sed hoc non obstat, quo minùs sint duæ mutationes, sicut corruptio, & generatio substantialis.

Ad 2. Ad secundum vero dico, quod non sunt cōtrariæ mutationes, corruptio vnius contrarij, & generatio alterius, sed corruptio, & generatio respectu eiusdem: & ita neque sequitur, quod vnum habeat duo cōtraria, neq; quod idem moueatur, & mutetur motibus cōtrarijs, quāuis remittatur frigiditas, & intendatur calor distinctis mutationib⁹, quod etiamsi concedatur, (vt infrà explicatum est art. 8.) non est inconueniens: pro cuius tamē maiori explicatione sequitur tertia quæstio de motuum contrarietate.

QVAESTIO III.
De naturalis entis motus contrarietate, & oppositione.

TAndem de contrarietate, quæ, visa vnitate motus, meliùs patebit, quinque veniunt discutienda.

Primo, si motus sint contrarij.

Secūdo, si idem subiectum possit moueri motibus cōtrarijs.

Tertio, si terminus à quo, & ad quem sint contrarij.

Quarto, si quieti contrarietur motus.

Vltimo, de perfectione motuū in numero.

ARTICVLVS I.
Vtrùm motus inter se sint cōtrarij, & quomodo.

CONclusio affirmatiua est Aristotelis 5. Physicorum 5. & 6. ℣ motus contrarij dicuntur dupliciter. Primo & præcisè illi, quorum alter est ad vnum esse, alter vero ad aliud esse, re pugnans ex natura sua cum illo altero esse. Secundo, quoniam

niam alter est ad esse : alter ad non esse, contradicens illi esse : calefactio, & frigefactio sunt motus contrarij primo modo, quia alter est ad calorem, alter ad frigiditatem, qui termini ex natura sua sibi repugnant, licèt sint compatibiles in gradibus remissis, vt dicam quæstione 36. art. 2. Secundo modo contrariantur intensio, & remissio eiusdem qualitatis, quia alter est ad calorẽ v.g. alter ad non calorem : similiter generatio, quæ est ad substantiam, & corruptio, quæ est ad non substãtiam: similiter augmentatio, quę est ad quantitatem, & diminutio, quæ est ad non quantitatem : similiter ascensus, vt est acquisitio alicuius spatij, & descensus, vt est deperditio illius eiusdem spatij, vel è contra, descensus, vt est acquisitio, & ascensus, vt est deperditio, iuxta suprà dicta. Verũ est, quod licèt omnis motus localis simul sit acquisitio vnius, & deperditio alterius: tamen meritò communiter appellatur acquisitio, quando est à loco præternaturali ad naturalem, deperditio vero, quando est à loco naturali ad prętnaturalem: & ita ascensus ignis dicitur absolutè acquisitio, descensus autem illius dicitur deperditio: contra vero ascensus lapidis dicitur deperditio, descensus vero dicitur acquisitio : sicuti calefactio aquæ solet dici corruptio, & eius frigefactio dicitur productio: cõtra vero in igne: vt generatio imperfectioris ex perfectiori solet dici corruptio, & non generatio. Si vero duo motus locales sumantur, vterque in ratione acquisitionis, tunc etiam possunt dici contrarij: quia licèt (vt supra dixi) sint eiusdẽ speciei, hoc tamen habet proprium latitudo spatij, vt nõ possit acquiri simul ab eadem parte subiecti: & ita acquirere spatium de nouo, est acquirere quid incompatibile cum antiquo. Dices, Motus eiusdẽ speciei non possunt esse contrarij vllo modo: ergo, &c. Nego antecedens ob rationem dictam, imo ascensus, & descensus aeris in locum suum secundùm communiorem opinionem sunt eiusdem speciei, & tamen sunt contrarij. *obie.* *Solu.*

Ad prædictam motuum cõtrarietatem dico, nihil referre, si sint in eodem subiecto illi motus, an in diuersis : motuum enim contrarietas essentialis competit ipsis, secundùm quod sunt tales actus: & ita calefactio, & frigefactio absolutè sine vllo addito dicuntur contrarij. Dices, Contraria sunt, quæ ab eodem subiecto mutuò se expellunt: ergo ad contrarietatem attendendũ est subiectum. Secundo, aliqua se mutuò expellere ab eodem subiecto, arguit à posteriori illa esse contraria, quia contrariorum vim actu exercentia secundùm se contraria sunt essentialiter contraria, licèt actu non sibi contrarientur. Hi dicuntur motus contrarij : alij enim potiùs sunt, vel adinuicem ordinati, vel impertinentes : inuicem ordinati dicuntur, vel quia vnus consequitur ad alterum, vt generatio ad alterationem, vel quia sunt inter se connexi, quasi concomitanter, vt generatio hominis, & corruptio embrionis inter se, calefa- *obie.* *Sec.*

factio, & corruptio frigiditatis inter se, itidem productio lucis, & expulsio tenebrarum. Impertinentes sunt, qui nec se consequuntur, aut concomitantur, aut sibi repugnant, vt ascẽsus ignis, & aeris in sua loca: & vt sanatio, & albefactio.

Pro. Conc. Iam probatur conclusio. Specificatiuum rei, non modò est ipsius constitutiuum in tali esse, sed & distinctiuum, distinguens illam a reliquis omnibus dissimilibus; distinctio autem inter res, est quasi quædam oppositio; vnde, motum vnum esse contrariũ alteri, non est aliud, quàm distingui ab illo quadam specialiori, & magis directa distinctione; ergo, vnde motus fortiũtur speciẽ, inde & sortiuntur distinctionẽ: atque adeò contrarietatem, seu oppositionem: sed (vt ostendimus) motus sumunt speciem a terminis ad quos: ergo & contrarietatem.

Conf. Confirmo, quia (vt monstrauimus) motus sunt ipsi termini ad quos in fieri; ergo illorum contrarietas sumitur intrinsecè ex illorũ terminorum contrarietate. Vnde constat etiam non esse sumendam per se primo ex terminis à quibus nec formalibus, nec virtualibus, & multo minùs ab his, quæ sunt per accidens (iuxta dicta supra, articulo primo) licèt, vt ex Aristotele notãt Iuniores, de facto ita sit, quod quãdo est contrarietas inter terminos ad quos, reperitur etiam inter terminos à quibus, quod patet in contrarietate, tam præcisè, quàm latè sumpta: nam calefactio, & frigefactio vt tendentes, illa ad calorem, hæc ad frigiditatem, motus contrarij sunt, sic etiam recedunt à terminis contrarijs, hæc à calido, & illa à frigido; & sicut generatio hominis tendit ad esse hominis, corruptio verò ad nõ esse hominis, sic illa recedit à non esse hominis, hæc vero ab esse hominis: at si dicas, quod ex terminis a quibus sumatur formaliter contrarietas, non ita est: nam calefactio est à non calido, frigefactio à non frigido: non calidum autem, & nõ frigidum non contrariãtur: in contrarietate autem latè, seu in contradictione, etiam si termini à quibus sumãtur formaliter, reperitur inter illos contradictio, nam corruptio hominis secũdùm quod est motus distinctus a generatione hominis vt sic, tendit formaliter ad non esse hominis, id est, qui non erat non homo ante corruptionẽ, per corruptionem fit non homo: generatio vero hominis est tendentia à nõ esse hominis ad esse hominis, seu a non homine ad hominem: sed si ly (non homo) & ly (non non homo) contradicunt inter se, sicut homo, & non homo, quia vtrique contradictorio addita negatione remanet eadem contradictio, quia similiter remanent negationes impares, patet etiam contrarietatem nõ esse sumendam ex ratione violenti, & naturalis, vt quidam putant, dum volunt motum violentum & naturalem esse contrarios, respectu cuiuscunque sumantur; & ita quod motus ignis sursum, & motus terræ etiam sursum sunt contrarij, hoc tamen omnino falsum est. Primo, quia aliàs similiter calor ignis, & calor aquæ contrarij erunt, cum alter

Aliquorũ placitũ.

ter naturalis sit, alter violétus, imo calefactio, qui naturaliter calefit aer vsque ad quinque, erit contraria sibi ipsi continuatæ vsque ad septem: imo, si accidentia, quæ fuerunt in corrupto, manent in genito, idem omnino, & intrinsecè calor numero poterit dici sibi ipsi cõtrarius, quia corrupto erat violentus, genito verò naturalis.

Obie. Contra conclusionem sic argumentor primo, ex illa enim sequitur, motum circularem posse habere contrarium, contra Aristotelem 1. de cœlo, 4. Probatur sequela, quia potest dari deperditio circularis illius acquisitionis, quę est motus circularis; sed per nos deperditio, & acquisitio eiusdem sunt motus contrarij; ergo potest dari motus contrarius motui circulari: quod tamẽ videtur impossibile, quia nõ potest intelligi contrarietas inter motus tẽdentes ab eodem in idem, ac per idem spatium. Respondeo, negari *Solu.* non posse, quin motui circulari, vt est acquisitio circularis ipsius spatij, sit contrarius contrarietate latè sumpta deperditio circularis eiusdem spatij: nec enim vt sic minùs opponuntur, quam productio, & corruptio eiusdem entitatis, & ita motus rotæ v.g. in dextrum opponitur motui eiusdem in sinistrum: Aristoteles verò solũ vult id, quod circulariter mouetur, non posse impediri à suo motu per motum alterius mobilis; in hoc enim differt à reliquis motibus localibus: nam v.g. corpus, quod mouetur a loco superiori ad inferiorem, potest à prosecutione illius mot⁹ impediri per aliud corpus, quod, cum mouetur ab inferiori ad superiorem, fit obuiam alteri mobili, quod non potest impedire mobile, quod mouetur circulariter: hoc enim occupat totum spatium, in quo continuat suum motum; & ita in illo nõ potest ei fieri obuiã aliud corpus. Fateor, quod potest in illo imprimi quidam impulsus impediens effectiuè illum motum circularem: sed inter impulsum illum (cum ille nõ sit motus) & inter motum circularem non datur cõtrarietas motuũ. Præterea respondeo fortè mentem *Sol.2* Aristotelis esse motui circulari nõ dari motum contrarium in ratione naturalis, & violenti, quia (vt supra significaui, & dicam latiùs in libr. de cœlo) quando res existit in proprio loco, nihil magis curat quietem, quam motum in illo loco, nec magis motum à dextra in sinistrã, quam è contra, quod non cõtingit in alijs motibus localibus. Nam si mot⁹ lapidis, verbi gratia, à sphæra ignis in centrũ est ipsi naturalis, profecto motus à centro in sphęram ignis, erit violentus. & mihi persuadeo, Aristotelem non constituere contrarietatem essentialem inter motus locales, vt sunt acquisitiones, sed tantùm accidẽtalem ex parte subiecti in ratione naturalis & violenti, vel in ratione respectiua sursum & deorsum, dextrorsum vel sinistrorsum, &c. quæ rationes nõ sunt magis essentiales motibus localibus, quàm hæc, q̃ est esse remissum, & intensum ipsis qualitatibus, aut hoc quod est, esse paruũ, & magnum, ipsis quantitatibus.

Obij-

Obijcies contra ea, quæ diximus: Si acquisitioni opponitur vt motus cõtrarius ipsa deperditio vt sic:ergo deperditio vt sic non specificatur à termino ad quẽ, iuxta suprà dicta, quia terminus ad quem deperditionis non deperditur vllo modo, sed tantùm eius terminus à quo: ergo qua ratione contrariatur acquisitioni, nõ est motus,quia vt sic non habet terminum ad quem. V.g.in corruptione caloris eius terminus formalis debet esse id, quo aliquid dicitur formaliter corruptum:sed non calor, qui est eius terminus ad quem,nõ est,quo aliquid dicitur corrũpi, sed potius ipse calor,qui est terminus à quo. Confirmo, quia oppositionem inter corruptionem, & generationem explicuit Aristoteles 5. Physicorum tex. 51.per recessum,& accessum ad eũdem terminum,dicens:Ea mutatio, quę est ex ipso,vt mutatio ab homine,id est,corruptio hominis,est cõtraria ei,quæ est ad hæc, id est, hominis generationi,& mutationi cõtraria est,quæ est ad ipsum:ergo termini horũ motuum nõ sunt esse,& non esse, sed vnum, & idem esse, quod respectu generationis est terminus ad quem: respectu verò corruptionis est terminus à quo. *Conf.*

Respondeo:Deperditio non cõtrariatur acquisitioni,nisi deperditio intelligatur, quasi quædam acquisitio ipsius non esse: sed quia nõ esse impropriè dicitur acquiri,idcò potiùs dicitur ipsum esse deperdi; sed reuera horum motuũ cõtrarietas consistit in hoc, quod terminãtur in terminis contrarijs. Confirmo,quia sicut inter terminos ipsos contrarietas propriè est inter duo esse contraria, qualis est inter calidum,& frigidum, & cõtrarietas latè est inter esse, & non esse vnũ & idem; sic inter motus contrarietas propriè est inter tendentiam ad calorem, & tendentiam ad frigiditatem:contrarietas verò latè est inter tendentiam ad esse, & tendentiam ad non esse.Confirmo secũdò,quia corruptio eo modo, quo est motus, est etiam actus entis in potẽtia:sed nõ est actus essendi,qualis actus essendi est terminus à quo,scilicet essendi positiuè; ergo est actus non essendi,seu essendi corruptiuè,qualis est terminus,in quem tenditur. *Solu.* *Conf.* *Cõf.2*

Obijcies secundo contra conclusionem:Calefactio & frigefactio licèt habeant contrariũ, non tamẽ contrariantur inter se,quia ex Aristotele 1.de cœlo, cap. 2. vnum vni contrariatur: sed motus contrariatur quieti:non ergo motui. Confirmatur,nam saltem huiusmodi contrarietas nõ sumitur ex termino ad quem,quia generatio & corruptio sunt motus contrarij, quorum termini solum sunt contradictorij,scilicet,esse,& non esse: ergo non contrarij.Confirmatur vltimo, Ascensus,quo aer ascendit ad proprium locum è regione terræ, & descẽsus, quo descendit ad eundem locũ ex loco ignis,sunt motus contrarij, & habent eundem terminum ad quẽ: ergo ex isto non sumitur cõtrarietas in motu.Tandem obijcies:Contraria possunt esse simul in gradibus remissis in eodem subiecto,sed calefactio, & frigefactio nullo modo *2.Obiect.* *Cõf.1* *Cõf.2*

do sunt simul, vt tenet Vallesius 4. cap. Medicarum controuersiarum, alias esset implicatio contradictionis, simul enim accederet & recederet subiectum, simul frigefieret & calefieret, simul generaretur & corrumpereturergo. Ad primum dico, quod aliter opponitur motui & quieti: & ita diuersa ratione non est inconueniens, quod vni plura contrarientur: nam motus motui contrariè opponitur, quieti vero, si sit carentia motus, priuatiuè opponitur, sicut album contrariè opponitur nigredini, priuatiuè vero carentiæ eiusdem albedinis in subiecto apto: quieti vero positiuæ, quæ est esse in tali loco, si sit in termino ad quem, motus nullo modo contrariatur, quia est finis motus: quieti vero in termino à quo positiuæ secundum quid opponitur: motus quatenus tendit sursum, cõtrariatur quieti deorsum, quia contrariatur motui deorsum. Sed de hoc art. 8. latiùs ad primam confirmationem, generatio enim & corruptio nõ sunt motus propriè, sed largo modo, scilicet mutationes: & ita priuatiuè opponuntur solùm ratione termini. Ad secundam cõfirmationẽ dico, quod illa ascensus, & descensus aeris sunt contrarij secundùm quid, quia terminus ad quem, cum sit vnus, habet rationem diuersorum: est enim duplex cõtrarietas in motu: alia essentialis iam explicata: alia accidentalis, quæ sumitur ex parte subiecti & mobilis: & sic motus sursum lapidis & ignis contrariantur ratione subiecti, quia alter est naturalis, violentus alter, de quo lib. 8. huius quæ-

Ad 1.

Ad 1. conf.

Ad 2.

stione 2. artic. 4. iterum redibit sermo. Sed dices adhuc, Mutatio ex albo in viridem colorem, & mutatio in rubrum etiam ex albo, communiter existimantur differre specie, cum tamen termini ad quos nõ differant, nam mutatio ex albo ad viride fit tanquam ad nigrum, quod participat viride aliquo modo: similiter mutatio ex albo ad rubrum, ad illud fit, tanquam ad nigrum, vt docet Aristoteles hoc libro, cap. 1. & 5. Respondeo, vtrùm mediæ qualitates specie differant ab extremis, nõ dum satis cõstat. Et quidem Auerroes hoc libro, comment. 6. & 52. videtur sentire, extrema esse in medijs actu, non quidem perfecto, sed remisso & imperfecto, non aliter, quam sunt in eo, quod est tepidũ, frigus, & calor. Opinatur etiam ad album fieri mutationem ex rubro, aut viridi, similiter ac fit ex minus albo, cum quo est permixtum nigrum: ac per consequens rubrũ, & viride nõ distingui specie ab albo, veluti nec minus album specie differt ab eo, quod est perfectè albũ. In libro autem quarto de cœlo, cõmẽt. 26. statuit duplex mediũ: vnũ, quod dicitur medium per comparationem, quia, nimirum, comparatum vtrique extremo habet cum vtroque similitudinem quandam, atque consensum: hoc modo aer dicitur medius inter ignem, & terrã, quippe qui grauis sit comparatione ignis; leuis autem, terræ comparatus; atque huiusmodi medium est quidpiam simplex, & specie diuersum ab extremis: alterum medium vocatur per compositionem,

Resp.

Solu.

quod

quod est mixtum, & temperatum ex ipsis extremis, quæ in eo sunt actu, sed imperfectè insunt: & medium huius generis non est forma simplex, sed ex ipsis extremis quid conflatum, atque concretum, nec ab vtroque extremo specie, sed tãtùm secundùm magis, vel minus differens: atque hoc modo viride est medium inter album, & nigrũ. Ne quis autem de opinione Auerrois dubitandi locus cuiquam reliquus esset, ideo lib. Metaphysicorũ commento 23. explicatissimis verbis sententiam suam aperuit, scribens medias qualitates nõ distingui specie ab extremis, sed tantùm differre ab illis secundùm magis, & minus. Nec id modò ait, sed etiã probat hoc argumento: quia, cùm ab vno extremo non fit mutatio ad alterum extremum, vt ab albo ad nigrum, nisi per media, quæ inter vtrumque extremum interiacent, si media specie differrẽt ab extremis, nunquam posset fieri motus vnius speciei, neque continuus ab vno extremo ad alterum extremum: frequẽter enim propter varias mediarum qualitatum species interrumperetur, nec in motu continuo, qui fit inter duo extrema contraria, esset medium, ad quod necesse est prius peruenire, quàm ad extremũ, vt ait Aristoteles hoc libro cap. 5. ad initium. Atque hæc quidem ex sensu Auerrois dicta sint, cuius sententiæ suffragari videtur Aristoteles, scribens 1. Physicorum cap. 5. & 10. Metaph. cap. 10. media componi ex ipsis extremis: & affirmans hoc lib. cap. 1. & cap. 5. mutationes, quæ fiunt à medijs ad extrema, fieri tanquã ab extremo ad extremũ, quoniam medium est quodammodò vtrumque extremum: in libro autem sequenti, cap. 5. ad finem apertè docet, quod quicquid mutatur ex albo in nigrum, id nõ quàm primùm discedit ab albo, est in nigro, prius enim est in fusco, & per hoc postea ad nigrum peruenit. Ex quo licet colligere, fuscum specie nõ distingui ab albo, & nigro, alioqui, si specie differret, nunquam ex albo in nigrum fieri posset motus vnius speciei, & continuus, sed propter mediorum colorum varias species, quas necessario pertrãsiret, semper esset interruptus: ergo secundùm hanc opinionem mutatio ex albo in nigrum non differret specie ab ea, quæ fit ex albo in rubrum vel viridẽ, vel alium quemuis colorem medium: quod tamen communi cõsensu, tanquã certũ, ab omnibus iudicatur. Altera est opinio, quã pleriq; Philosophi, ac Theologi sequuntur, medias, scilicet, qualitates specie distingui ab extremis, nec has esse in illis actu, & formaliter, sed tãtùm virtute. Propter similitudinẽ autem atque cõuenientiam, quam mediæ habent cum extremis, dicũtur illæ ex his componi: cùm igitur ex nigro fit mutatio in viride, dicitur fieri quodammodò in album, quia viride habet conuenientiam quandam cum albo, propter quam viride quodammodo est contrariũ nigro: & quia mutatio non fit, nisi vbi est contrarietas, idcirco Aristoteles ait ex nigro mutationem fieri in viride, vt est quodammodo album,

Arguit Auer.

Ari.

Altera opinio.

bum, quoniam hoc pacto est quodammodo contrarium nigro: per se autem, & formaliter, seu actu viride, nihil habet in se atroris, vel candoris, sed potiùs ab vtroque colore differt specie. Atque hæc quidem à magnis Philosophis de præsenti quæstione satis acutè, ac probabiliter disputantur. Ego autem priorem sententiam falsam, ac improbabilem non iudico, præsertim cùm in ea quoque Themistium, & Simplicium fuisse sciam, quippe qui explicando caput 1. huius libri, haud obscuris verbis docent, medios colores mixtos, & compositos esse ex extremis, qui in illis insunt, non aliter, quàm id, quod est tepidum (hoc enim ipsi vtuntur exemplo) mixtum, & concretum est ex calore, & frigore: constat autem tepidum non differre specie à frigido, & calido, cùm nihil aliud sit tepidum, quàm frigidum, & calidum simul & remissè. Addunt præterea illi, ex nigro fieri mutationem in viride, non ea ratione, vt est viride, sed propter candorem, qui aliqua ex parte in eo, quod est viride, continetur: videmus etiã pictores partim extremorum, partim mediorũ colorum certa quadam permixtione alios medios colores efficere. Quis autem credat nouas colorum species tanta facilitate sic ab illis confici? ergo licèt (vt dixi) priorem sententiam non reprobarim, hanc tamen posteriorem, quæ inter qualitates medias, & extremas differentiam ponit specificam, vero similiorem iudico, qualitates (scilicet) medias esse formas, & qualitates simplices, easq; habere proprias, ac peculiares causas, proprietates, & effectº, ac proinde necessario distingui debere specie ab extremis: si enim constant ex sola mixtione extremarũ qualitatum, nec ab illis differũt nisi secundùm magis, & minus: ergo viride non magis differt à nigro, & albo, quàm ab his differunt minùs album, & minùs nigrum: at quis ita sentiat, cùm id oculorum iudicio apertè redarguatur? Iam verò, si colores medij non specie, sed tantùm secundùm magis, vel minus differunt ab extremis, & ex illorum mixtione constantur: ergo quotiescunque ex nigro perfecta fieret mutatio in album, oporteret omnes intermedias colorum species procreari, & apparere, quod falsum esse, mutationes, quas huiusmodi coloribus tum ab arte, tum à natura quotidie fieri videmus, manifesto declarãt. Sed quæret aliquis, cum Aristoteles, & simul etiã Peripatetici aiũt, colores medios cõponi ex coloribus extremis: an id non est intelligendum de compositione physica, sed metaphysica, quę in eo cõsistit, quòd colores medij habent affinitatem, & similitudinem cum extremis (nam animam rationalem, quæ est simplex substantia, Philosophi aiunt esse formam quandam inter naturam corpoream, & spiritualem quodammodo mediam, & ex vtraq; compositam, quoniam est vtriusq; similis, & particeps) an potiùs cõpositio mediorum colorum referẽda est, non ad colores extremos, sed ad eorum causas? causæ autem colorũ sunt, vt innuit Alexãder primo lib.

The. *Sim.*

quæst. *tum.*

Alex.

Natu-

Naturalium cap.2. sunt lux, perspicuitas, opacitas (perspicuitas enim in mixtione cum priuatione opacitatis, est causa candoris, opacitas cũ priuatione, vel certè cũ perexigua perspicuitatis, & lucis mixtione est causa nigroris: ex illis tribus variè mixtis inuicem, atque certa quadã ratione tẽperatis medij colores nascuntur) an potiùs id referri debet ad colorum effectus? album enim omnino disgregat aspectum, nigrũ omnino colligit, vtrumque nimis, ac præter modũ oculorum sensum afficit, quamobrem eum offendit, ac leditomni namque sensui (quoniam is in mediocritate, & temperata quadam ratione consistit) omnis rerum, quę sentiuntur, exuperãtia molesta, & noxia est: at viride, purpureum, cæruleum, alijque colores medij partim colligunt, partim disgregant aspectum: ac proinde eum iuuant, & mirum in modũ oblectant. Verum de hac quæstione, quæ nunc à nobis raptim dicta sunt hoc loco, satis esse debent, quæ nos, licèt breuiter, explicare tamen voluimus, vt rem per se obscuram, nec satis adhuc explicatam, & sanè scitu dignam, vel breuiter saltem aliquantulũ illustraremus: dicemus autẽ hac de re fusè 2. de Anima c. 8. Nũc tantũ obserua, idem, & nos de medijs coloribus sentimus, id ipsum Auerroem 6. Physicorum, comm. 32. & Metaphysicorum comment. vltimo sensisse. Vltima obiectio supra posita, & confirmata ex Vallesio, scilicet, quod idem simul calefieret, &c. petit explicemus articulum sequentem.

ARTICVLVS II.

Vtrùm idem subiectum possit simul moueri motibus cõtrarijs, & quomodo.

CONclusio est negatiua, loquendo de contrarietate latè, iuxta supra dicta. Hãc cõclusionẽ docet Aristot. vbicunque ait idem nõ posse moueri motibus contrarijs. Sensus conclusionis est, idem v.g. non posse simul ascendere, & descẽdere, acquirendo, & deperdendo simul idem spatium, nec intendi, & remitti in calore secundùm eandem partem subiecti, & similiter, nec augeri, & minui: denique nullo modo produci & corrũpi. Probatur, quia aliàs simul aliquid recederet ab aliquo termino, & ad eundem accederet: intendi enim calore, est accedere ad calorem: remitti vero est recedere ab illo. Dices, Argumentũ probat non posse idem accedere ad eundem gradum caloris, a quo recedit, simul; sed cur non poterit aqua calida v.g. approximata igni, per duos motus, alterum naturalem, in se destruere aliquem gradum caloris ex his quos habet, & recipere aliũ de nouo ab igne? Confirmo, quia potest contingere, quod aqua calida approximata igni nõ multum actiuo, in vna hora v.g. qua calefit ab illo, non acquirat plus caloris quã receperat anteà. Secundo id videtur certũ in motu Solis, si mouetur duobus motibus ab Oriente in Occidens, & ab Occidente in Oriẽs, qui motus

Conc.

Pro. conc.

Conf.

motus sunt contrarij. Ad primum respondeo, quod si aqua v.g. habet quatuor gradus caloris, & est approximata igni habenti plures, quã quatuor gradus, tunc ignis intẽdit calorem, & ita non permittit aquę, quòd reducat se ad pristinum statum, atq; adeò, nec quod producat in se frigiditatẽ, ac per consequens, nec quod corrumpat calorem: & tunc aqua in se nihil aget, sed reaget tamen in ignem. Dices, quæ nã est maior ratio, cur agat in ignem, quàm in se ipsam? Respondeo, Ponamus totam latitudinem caloris, & frigiditatis esse vt octo, tũc aqua habens quatuor gradus caloris, & quatuor frigiditatis, non est capax vnius gradus caloris, nisi expulso altero frigiditatis, quia si simul haberet alterum caloris ab igne, alterũ frigiditatis à seipsa, tunc haberet quinq; caloris, & quinq; frigiditatis contra hypothesim. Dices, simul ignis inducat quintum graduin caloris, expellendo quartum frigiditatis, & aqua corrumpat illum quintum, inducendo suum quartum. Contrà, nam calor expellendus, in instanti, in quo producitur, intrinsecè non potest corrumpi, alias in eodem instanti simul esset, & non esset, quod contradictionem implicat. Ad confirmationem respõdeo, illud contingere, quia paulatim remittitur calor ignis agentis, & ita desinit agere in aquam: & ita tunc aqua paulatim se reducit ad statũ, in quo erat in principio illius horę.

obie.

Resp.

Ad conf.

Ad 2. Ad secundum respondeo propter illud multos negare motus contrarios in cœlis, sed immeritò: quia non minùs vrget argumentum in alijs casibus, quos manifestò experimur, vt quando homo mouetur in naui ad motũ nauis versùs Oriens, & à seipso versus Occidens: argumentum tamen non vrget, nisi ponendo vtrumque motum incipere omnino simul, & eadem omnino velocitate: tunc enim sequitur, & quod ille homo erit in eodem omnino loco, atque adeò, quod mouetur, & nõ mutat spatium, quod implicat: sequitur etiam, quod simul est, & nõ est in eodẽ prorsus spatio, quia per vnum motum acquirit illud, & per alterum deserit, & ita darentur duæ contradictoriæ simul veræ. Respondeo, argumentum demonstrare prædictum casum inuoluere contradictionem. Vnde respõdeo, in omnibus illis experientijs priùs per vnum motum acquiri aliquod spatium, & postea per alium deperdi, & quia id citissimè fit, ideò apparet nobis mobile in eodẽ spatio, vt dixi de calefactione, & reductione aquæ. Ita Marsil. 1. de Generatione, q. 19. ad quintum, vbi etiã tenet nostram conclusionem primam.

Mar.

Secunda conclusio. Idem potest naturaliter moueri motibus cõtrarijs propriè. Probatur, Pono aerem habere calorem vt quinque, & nullam frigiditatem, siquidem ex natura sua est calidus circa summũ, & nullam habet frigiditatem: applicẽtur illi ignis & aqua: certè negari non potest, quin ab aqua frigefiat, & ab igne calefiat. Respondent quidam, quod tunc, vel neutrum agens ageret, quia se impedirẽt: vel

2. Cõ.

ambo producerent suos effectus in instanti: sed hæc prima solutio nulla est: quia peto, quomodò se impediunt: nam vel agũt in subiectum, & tunc subiectum mouetur motibus contrarijs: vel agunt in se, & hoc non tollit, quin agant in subiectum: quia res, licèt repatiatur, potest agere: & præterea, quia possent ita applicari, vt neutrum illorum ageret in alterum: & certè quod est in actu, non impeditur naturaliter ab actione, nisi, vel quia non est debitè approximatum, vel quia subiectum non est capax talis actus. Secunda solutio facilè impugnatur: quia ponò illa agẽtia applicari paulatim per motum localem passo: tunc successiuè producent suos effectus, quorum (vt patet ex hypothesi) capax est prædictus aer: ergo mouebitur simul contrarijs non modò mutationibus, sed motibus proprie. Dices: Ergo eadem causa materialis concurrit simul ad contrarios effectus. Respondeo, sicut concurrit conseruando illos in gradibus remissis, quid mirum, si concurrat causando nũc de nouo in gradibus remissis?

obie. Solu.

Hæc conclusio est contra Soncinatem 10. Metaph. q. 22. Soto q. 4. conclusione 8. Iauell. 10. Metaph. q. 3. Vall. 5. Phys. q. 32. obijciunt nobis Aristotelem, sed ille tantùm est in sententia nostræ primæ conclusionis. Per quod etiam patet ad rationem vltimam factam præcedenti articulo: solùm enim probat primã conclusionem. De quo latior redibit sermo, libro de Generatione, cũ de repassione agemus.

Sonc. Soto. Iaue. Vall.

ARTICVLVS III.

Vtrùm in omni motu debeãt esse oppositi termini, à quo, & ad quem.

BReuiter in omni motu terminus à quo, & ad quem debent esse oppositi priuatiue, per se loquendo. Conclusio ista est Aristotelis 5. Physic. 1. Et patet ex dictis q. 5. lib. de priuatione, quomodo esset principiũ ipsius fieri entis naturalis: ex quibus constat, quod licèt terminus à quo aliquãdo significetur sub ratione positiua, vt quando dicimus aliquem ex albo fieri nigrũ: tamen (loquendo per se, & formaliter) terminus à quo non est aliquid positiuum: quia terminus à quo, ille est, à quo disceditur, tanquam à malo, & nocuo, quando motus est naturalis, & vt à bono, quando motus est violentus, & vt ab indifferẽti, id est, nec à bono, nec à malo, quãdo motus est indifferens: at positiuum vt sic, non est malum: ergo vt sic non est motiuum discessus, & fugæ: est tamen qua ratione habet admixtam priuationem alicuius positiui, quod agens intendit producere: & ita terminus à quo per se non debet significari sub ratione positiua, nec verò sub omnimoda negatione, sola enim creatio, quæ non est mutatio physica, est à non esse mutato simpliciter: omnis autem mutatio physica est a priuato aliqua forma: & proportionaliter loquendum est de motu corruptiuo, vt patet ex supra dictis.

Hinc

Hinc patet, quod ex illis termi nis, quos ſtatuit Ariſt. 1. Phyſ. tex. 11. a ſubiecto in ſubiectum, id eſt, a ter mino poſitiuo ad alium poſitiuũ, vt a frigido in calidũ: & ex nõ ſubiecto ad ſubiectũ, id eſt, a termino priuatiuo ad poſitiuum, vt quando ex tenebroſo fit luminoſum: & ex ſubiecto ad non ſubiectum, vt quãdo ex luminoſo fit tenebroſum, ſolus ille, qui eſt a nõ ſubiecto in ſubiectũ, explicat formaliter, & petit per ſe terminus a quo: ille autẽ, qui eſt a non ſubiecto in non ſubiectũ, vt ibi docet Ariſt. non poteſt dari, quia inter non ſubiectum, & non ſubiectum nulla eſt oppoſitio. Dices, Saltẽ motus proprie, vt diſtinguitur contra mutationem, quæ fit in inſtanti, non eſt per ſe a non tali ad tale, ſed potiùs a tali ad magis ta le, vel a non tali ad magis nõ tale: quia dum mobile eſt in termino a quo, vel in termino ad quẽ, non eſt motus, & ita Ariſt. dicit pluribus in locis, quod motus propriè dictus tantùm eſt a ſubiecto in ſubiectũ: at quidquid alij dicant (loquendo de motu per ſe, & formaliter) etiã eſt a priuatiuo: calefactio enim ſucceſsiua, v.g. non eſt per ſe vt ſic a calido ad magis calidum, ſed a non tã calido ad tam calidum. Similiter corruptio ſucceſsiua caloris eſt a tã non calido (vt ita loquar) ad magis non calidũ, id eſt, a non tam priuatio ipſo calore, ad magis priuatum calore: Ariſtoteles vero ſolùm vult, quod ſemper illa priuatio termini a quo, quando actualiter eſt motus, coniuncta eſt alicui poſitiuo diſtincto a termino poſitiuo ad quem: nã in motu vt ſic, cùm ſit continuum, nõ poteſt dari prima pars, & ita ante quamlibet partem ſignatam motus præceſsit alia. Vnde priuatio partialis entitatis acquirendæ per motum partialem, qui nunc demonſtratur, ſemper eſt coniuncta cum partiali quantitate acquiſita per motum præcedentem.

obie.

Solu.

Contra concluſ. eſt argumentũ: Motus per ſe eſt actus: ergo quod mouetur, eſt in actu: ergo per ſe petit, vt ſic eſſe non ab omnino priuato, ſed ab actuato aliquo modo, ſcilicet in fieri ad actuatũ in eſſe quieto. Reſpõdeo (quod iam dixi ſupra) quod licèt verum ſit, motum eſſe etiam a fieri ad factum eſſe: tamen, quod mouetur, ex modo ſe habẽdi præ ſe fert ſe quaſi oblitum eſſe illius actus, quem iã poſsidet, & omnino intentum eſſe in acquiſitione vlterioris actus: quod videtur ſignificaſſe Paulus ad Philippenſes 3. dicens: Nõ quod iam acceperim, &c. Et infra: Ego me non arbitror comprehendiſſe, vnum autem, quæ retro ſunt obliuiſcẽs, ad ea vero, quæ priora ſunt, extẽdens me ipſum ad deſtinatum perſequor &c.

Solu.

Din Paul.

Fateor, quod nõ ſemper omnino per accidens ſignificatur terminus ſub ratione poſitiua, ſed aliquãdo per ſe, ſaltẽ virtualiter, quãdo illi termini poſitiui ſint incõpatibiles ex natura ſua, & ita virtualiter important priuationem, alter alterius. Vnde iſte modus loquendi: Ex frigido calidũ fit, virtualiter ſaltẽ eſt per ſe: nec enim tã per accidens eſt, ac ille: Ex albo factus eſt muſicus. Hic nota, quod illa contrarie-

ras inter terminos positiuos non semper est contrarietas propriè: sat enim est, quòd illi termini à quo, & ad quem sint contrapositi in latitudine alicuius viæ, quales sunt termini motus à Vallisoleto in Salmanticam, & termini intensionis alicuius intensionis caloris ab vno gradu in octo gradus, ratione actualitatis vt vnum, & actualitatis vt 8. quæ sunt incompatibiles. Similiter omnes formæ substantiales sunt inter se termini incõpatibiles simul in eadem materia prima.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm motus etiam contrarietur quieti, & quomodo.

1. Cõ. PRæter ea, quæ de hac re suprà diximus, quæst. 2. huius in solutione ad quoddam argumentum, sit prima conclusio. Quies in termino ad quem non contrariatur simpliciter & absolutè motui, quo itur ad illam quietem: v. g. calefactio non contrariatur calori, in quem tendit absolutè. Ita Aristoteles 5. Physic. 6. text. 54. probat, quod ille motus est profectio ad illam quietem: & ita quies licèt non sit tunc, quando motus est, tunc tamen fit: dixi (absolute) quia, vt significaui q. 9. art. vltimo, & concedit Soto quæstione 5. in fine, quies aliquo modo importat priuationem motus, quo itur ad illam, quia vt sic est cessatio ab opere, quo itur ad illã: quo pacto Deus perfecto opere sex dierum dicitur requieuisse. Dices, Etiam dũ res mouetur, habet quietẽ, delectatur enim ipso motu. Respondeo (quod iam dixi suprà) motum vt sic esse tendentiam ad vlteriorem perfectionem: atque adeò vt sic non esse sistentiam (vt ita loquar) nec quietem, seu delectationem: qua ratione Aristoteles 10. Ethicorum 4. ait, quòd voluptas nõ est motus: fateor tamen, quod aliquo modo quiescit id, quod mouetur, respectu perfectionis acquisitæ: & prima ipsa tendentia est aliquo modo quies, in quantum est actus, & quies, saltem in fieri. Vnde dixit Aristoteles vbi suprà in Physicis, quod quies sit simul cum motum quo sensu dici solet, quod qui sperat, aliquo modo possidet. Sed respondetur eò magis participare quietẽ id, quod mouetur, quò perfectiùs mouetur, & tunc magis habet actus, à quo prouenit quies, & ita perfectè operari facit, vt quod mouetur, appetat magis, ac magis operari: & ita Deus, qui voluit esse conformis legibus naturæ, non dicitur requieuisse, vsque dum perfecti sunt cœli, & terra, & omnis ornatus eorũ. Nec hoc voluit Arist. negare vbi suprà, dicens motui, quo è morbo itur in sanitatem, quietem in sanitate contrariam esse.

Arif.

obie.

Secunda cõclusio. Quies in termino ad quem contrariatur absolutè ei motui, quo receditur ab illa quiete seu termino, & quieti, quæ acquiritur per illum motum. v. g. calor cõtrariatur motui frigefactionis, & etiam frigiditati. Ita sentit Aristoteles vbi supra: & ita intelligitur, cum absolutè ait quietẽ dicere priuationẽ mot⁹. Dices, Vnũ vni contra-

contrarium est. Respõdeo, sub vna ratione, cõcedo: sub diuersis nego, vt docet Soto in fine quęstionis suę supra art. 6.

3. Cõ. Tertia conclusio. Magis opponitur motus motui, quã quies motui. Ita Aristoteles 5. Phys. 5. v. g. magis opponitur frigefactioni calefactio, quàm calori. Ratio huius conclusionis hęc reddi solet, quia quies & motus cõpatibiles sunt inter se: non tamẽ duo motus cõtrarij. Sed supponit probandum hac ratio, vt patet ex dictis. Aliter ergo probatur, quia difficilius est ex natura rei producere effectũ de nouo, quàm semel productũ conseruare: & ita difficilius est subiectum concurrere ad nouam productionem alterius. Confirmo in simili quodammodo, quia magis repugnant duo actus contrarij, quam actus, & habitus.

ARTICVLVS V. & vltimus.

Vtrũ, & quis motus sit alio perfectior, in specie, & in indiuiduo.

PRO complemento huius fortè exactæ disputationis de motus speciebus, & contrarietate, dubitatur, quis motus sit perfectior alio in specie, & in indiuiduo: quod huc vsque disputandũ reliquimus, quia ex dictis hic, imò & in Logica in Postprædicamentis, species vni⁹ generis inter se cõtrariæ sunt, ex quarum oppositione, etiam in indiuiduo, perfectio illarum indagatur.

Obie. Sed primo obijcies secundùm Aristotelẽ 7. Phy. 4. & 6. quod duo non sunt comparabilia nisi in eo, quod est eiusdem speciei in vtroq; & eodem modo vtrique conuenit. Vnde videtur inferre, tantùm illos motus esse comparabiles in velocitate, qui sunt eiusdem speciei: ergo non rectè hic comparamus motus specie distinctos. Respondeo ex Iunioribus, etiã ea, quæ genere differunt, posse inter se cõparari: vt substantia comparata cũ accidente dicitur perfectior illo in ratione entis: & homo perfectior equo: imò coruus potest dici nigrior, quã cygnus sit albus, aut è contra; aut quod sunt æquè tales: & in Euangelio dicitur filios huius seculi prudentiores esse in generatione sua, quàm filij lucis in sua. Comparatio autem alia est simplex, quæ vel est physica, vel metaphysica, seu Logica, vel est analoga. Alia est composita, quod latè explicãt Iuniores hic: Aristoteles autem solũ vult, quòd non ita propriè cõparantur plura in aliqua ratione, quæ vni illorum propriè cõpetit, alijs verò impropriè, tamen suo modo etiam inter hæc potest fieri cõparatio. Quo pacto potest quæri, vtrùm Paulus v. g. actu charitatis velociꝰ alcẽderet in Deũ, quàm ignis suo modo in propriam sphæram.

Contra hanc expositionem Aristotelis possent multa obijci difficilia: sed res est parui momẽti, & ego respondeo facilè, Aristotelem nihil ibi decernere ex propria sentẽtia;

sed rem disputat in vtramq; partē.

Quomodò autem sint comparabilia inter se, etiam ea, quæ non recipiunt magis & minus, dixi initio Topicorum, & magis ex professo dicam lib.7.huius, articulo 3.

1.Cō. Sit ergo prima cōclusio. Ille motus est perfectior in specie essentiali, cuius terminus est perfectior in specie essentiali. Ita S. Thom.1.p.q.

S.Th. 45.art.1.ad secundum dicens: Mutationes accipiunt speciem, & dignitatem, non à termino à quo, sed à termino ad quem: tantò ergo perfectior est aliqua mutatio, quàtò terminus ad quem illius est nobilior, licèt terminus à quo, qui opponitur termino ad quem, sit imperfectior: & ideò creatio est perfectior, quàm generatio, & alteratio, quia terminus ad quem creationis est tota substantia, licèt terminus a quo sit imperfectissimus, scilicet, non ens, seu nihil. Patet, quia vnde desumitur species, inde sumitur perfectio specifica, atque adeo maior, vel minor perfectio specifica: & ita generatio est perfectior in specie essentiali reliquis omnibus motibus & mutationibus physicis, vt docet

Iauel. Iauellus 8.Phys.q.10.& similiter iudicandum est de alijs iuxta perfectionem terminorum: inter quos, quis quo perfectior sit, ad Metaphysicum docere spectat. Et prima hæc comparatio pendet ex cognitione singularum specierum motuū, & mutationū, de quibus infra.

2.Cō. Secunda cōclusio. Inter motus eiusdem speciei, ille est perfectior in individuo, intrinsecè, & secundum se, qui magis participat rationem specificam: id est, calefactio vt octo v.g. perfectior est, quam calefactio, vt quatuor. Hæc conclusio manifesta est. Fateor, quod comparando motus ipsos ad subiectum, sæpe contingit motum imperfectiorem, sicut & terminum imperfectiorē, esse huic subiecto perfectiorem. Quo pacto calor vt quinque, quem pono petitum esse à natura aeris, perfectior est aeri, quam calor vt septē, & nigredo perfectior est coruo, quam albedo. Ratio est, quia vnaquæque res (vt dixi supra) magis appetit esse substantiale, quam accidentale. Vnde, licèt esse accidentale sit perfectius, si tamen illo non ita bene cōseruatur suum esse substantiale, tunc non appetit illud.

Tertia conclusio, Loquendo de 3.Cō. alijs extrinsecis perfectionibus, vt de prioritate, duratione, velocitate, & vniformitate, sæpe motus imperfectior in specie, & in ratione individuali intrinseca, & per se, solet esse in illis alijs perfectior. Hoc pacto cōparat Aristoteles motus inter se 7.Physic. 4. & in hoc sensu 8. Phys.7.& 9.secundùm hoc definit, motum localem reliquis omnibus esse priorem. Rationes Aristotelis explicant latè Iuniores, & difficilè defenduntur. Veritas in hoc consistit, quod comparando omnes motus inter se, certè secundùm suam naturam motus localis, etiam cęlestis, non potuit esse prior alijs, imo simul cœperunt: &, quod plus est, productio lucis, cùm potuerit esse in instāti, quo creatus est Sol, prior fuit motu cœli, qui non potuit incipere nisi immediatè post illud instans,

Aris.

ſtans. Hoc de inceptione motus intellige, iuxta dicenda q. 21. Alteratio vero abſolutè fuit prior generatione, quia eſt prævia ad illã, naturaliter loquendo. De duratione dicam ego quæſt. 19. art. 6. Quoad velocitatem reſpondeo, alium motum eſſe breuiorem, alium eſſe velocioré, vt notãt Iuniores. Breuior dicitur, qui citiùs ſuum terminum conſequitur, ſiue ſit tardus, ſiue velox: velocior autem ſecundum Ariſtotelem 4. Phyſic. in fine, & 6. Phyſic. 2. dicitur ille, qui pertranſit in æquali tempore maius ſpatium, vel in minori, æquale, vel maius. Quæres, Vnde prouenit vnum velocius alio moueri? Reſpondeo breuiter, prouenire ex parte mouẽtis, & eius virtute. Quares, Poteſt ne dari motus ita velox, quo non poſsit dari alius velocior? Reſpõdeo, de facto, ſicut datur quãtitas maxima, qualis eſt ſupremi cęli, ſic datur motus omnium velociſsimus, ſcilicet motus primi mobilis: at ſicut quantitas ex ſe nullum petit terminum, vt dicam alibi: ſic nec motus habet in velocitate terminum vllum, vt docet Ariſtoteles 6. Phyſi. tex. 15. docens, in omni tempore celeriorem, tardioremque motum fieri poſſe. Probatur, quia omnis motus fit in tempore, & omne tempus, cùm ſit quoddam continuum, eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia, vt ibi docet Philoſophus: & ita quiuis motus poteſt fieri in minori tẽpore per idẽ ſpatiũ. Similiter ſpatiũ poteſt ſemper eſſe maius, & maius: ergo motus æquali tempore pertranſiens illud ſpatium, erit velocior. Idem dico de tarditate, dari (ſcilicet) de facto tardiſsimum motum, licèt à nobis ignoretur: nullus tamen poteſt dari ita tardus, quo non poſsit dari aliꝰ tardior, propter eaſdẽ rationes. Sed iã terminum motus videamus;

Ari.

quæſtum. Reſ.

quæſtum. Reſ.

Finis libri quinti.

SVPER SEXTVM LIBRVM PHYSICAE AVSCULTATIONIS Aristotelis, de diuisione motus in suas partes, Commẽtaria per quæstiones.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE Oña, Burgẽsi, in sacra Theologia Magistro, & in Prouincia Castellæ Prouinciali, Instituti Sanctæ Mariæ de Mercede redemptionis captiuorum.

PRÆFATIO DE INTENTIONE AVTHORIS, summa, & diuisione totius sexti libri per quæstiones.

IN quinto lib. explicuit Aristotel. formas motus, partes obiectiuas, & aliquas eius affectiones: in hoc autẽ sexto libro agit de diuisione motus in partes quãtitatiuas: vbi tractat multa theoremata pertinentia ad motum, atq; ad tempus, in quo fit motus, & ad magnitudinem per quam fit motus, atque ad ipsum mobile: omnia tamen referuntur ad motũ, quod præstat per decem capita.

In primo efficaciter probat continuum non constare ex indiuisibilibus.

In secundo, quòd tempus non cõster

constet ex indiuisibilibus, vbi absoluit probationem præcedentis capitis.

In capite tertio probat, momẽtum seu instans (idẽ enim sunt) non esse mensuram motus, sed potiùs tempus.

In quarto probat, motum dupliciter diuidi posse, & ad diuisionem subiecti, & ad diuisionem tẽporis in pàrtem præteritam, & futuram.

In quinto capite proponit quinque theoremata, spectantia ad principium, & ad finem motus.

In sexto capite subiungit etiam alia theoremata spectantia ad declarandum ordinẽ, quem inter se habent partes motus, cùm illa quæ in superiori capite posita sunt, spectẽt ad finem & ad principium motus.

In septimo docet, quomodo finitum, & infinitum in motu se habeant.

In octauo tractat per aliquot propositiones de eo, quod est insistere motum, seu stare.

In nono & vltimo soluit rationes Zenonis factas, sed sophisticè quidem, contra rationem motus. Quę omnia à nobis radicitus ruminanda, & repetenda sunt per tres quæstiones, secundùm quod etiam tria sunt examinanda. Primùm examinabimus continui compositionem. Secundò continui successiui principium, & finem. Tertiò continui permanentis principium & finem. Vnde totus liber de indiuisibilibus disputat, cùm de principio, & fine continui tractet: tertium autem horũ, scilicet de termino quãtitatis continuæ permanentis, in hunc locum a primo libr. relegauimus, quia secundum, scilicet principium, & finem quantitatis continuæ successiuę, sine illo intelligere nequimus.

Primò ergo agemus de continui compositione, & termino.

Secundò, quomodo incipiant, & definãt res successiuæ, & permanentes.

Tertio & vltimo, si res naturales habeant terminũ secundùm maximum & minimum in quantitate.

QVAESTIO I.
De naturalis entis quãtitatis termino, & partibus, seu de continuo.

IN hac prima, & celebri in ordine ad motũ quęstione de quãtitatis cõtinuę partibus integrantibus & termino (quæ æquo iure de indiuisibilibus potest appellari) ex qua planè intelligentur motus partes, finis, & principiũ, quinque se mihi obtulerunt explananda.

Primum, quid sit continuum, de quo cœpimus cap. de Quantitate in Logica nonnulla docere.

Secundum, si dentur indiuisibilia in actu.

Tertium, si continuum ex indiuisibilibus coalescat.

Quartum, si habeat partes actu infinitas.

Quintum, si motus fiat in tempore, vel in instanti.

ARTICVLVS I.

Vtrùm, & quid sit continuũ in omni sententia.

HOC in primis disputamus, vt maneat quasi dicendorum fundamentum. Breuiter ergo, cõtinuũ est, cuius partes copulãtur vno termino cõmuni, vel quod est diuisibile in semper diuisibilia. Ita cõcedũt omnes authores, Physici, Metaphysici, & Mathematici, Arist. vbique, & S. Thomas, qui primo de cœlo in principio docet primam illam definitionem continui esse formalem, quia vnitas continui est quasi forma ipsius: secundam verò esse materialem, sumptam ex partibus continui, quæ respectu vnionis habent se quasi materia. Explico rem amplius: Quantitas continua cõstituit substantiam, & accidentia illi inhærentia, constituit (inquam) in ratione vnius integri entis, cõstantis formaliter partibus integrãtibus, diuisibilibus, & figuratis, &c. (vt dixi) & sicut vnio, qua partes totius, quod est vnum per se primò, quale est homo, videtur esse forma constituens illud vnum per se, eo q; illa vnione posita cõsurgit, & ipsa ablata ipsum etiam perit, vt cõstat in vnione animæ rationalis & corporis; sic quantitas facit, vt vnum totum cõsurgat integrum, formaliter cõstãs ex partibus integralibus proximè diuisibilibus; & hac ratione videtur quasi forma ipsius totius integri vt sic: non quia essentia illius totius sit illa vnio, sicut nec essentia totius per se primò est vnio, hoc enim falsum est: hominis enim essentia nõ est tãtùm vnio animæ cum corpore, sed potiùs vnio est quasi quid requisitum ad hoc, vt materia & forma cõstituant essentialiter ipsum hominem: illa tamen vnio appellatur forma, quia videtur quasi vltimò aduenire ipsi materiæ, & formæ præsuppositis. Similiter essentia continui nõ est vnio partium, aliàs essentia lineæ nihil aliud esset, quã punctum indiuisibile, siue puncta: & similiter, essentia superficiei nihil aliud esset, quã linea, & sic de alijs, quod tamen falsum est: linea enim essentialiter est longitudo: at puncta (vt dicam infra) quãtũcunq; multiplicentur, nõ constituunt rem lõgam, nec longiorem: ergo. Quia tamen non potest dari longitudo nisi ex vi vnionis partium (& idem dico de latitudine, & alijs) ideò dicitur, quod illa vnitas appellatur quasi forma continui. ¶ Quæres, quis nã est terminus cõmunis, quo partes continui copulantur? Respondeo, partes lineæ puncto, partes superficiei linea, partes corporis superficie copulari: de qua re latiùs infrà, & hoc modo manet exposita prima definitio continui.

Ari. S.Th.

Explicatur.

Secunda verò definitio ita intelligitur, quòd vnio quantitatis nõ exigit determinatas partes, quas vniat, eo pacto quo exigunt aliæ vniones; vnio enim, vnde cõsurgit homo substantialiter, petit ex natura sua duas tantùm partes, scilicet vnicam materiam, & vnicam formam: at verò vnio, vnde consurgit continuũ, potiùs petit indeterminatas, vt videbi-

mus:

mus: ideò ex parte ipsarum partiũ, quas modo explicato diximus habere se vt materiã respectu vnionis, definitur continuum ipsum, quod sit diuisibile in semper diuisibilia, in quo multũ differt à quouis alio toto, quod diuisibile est in partes determinatas.

Solu. Quæres primò, Est ne passio cõtinui habere partiũ positionẽ: Respondeo, vt docet Sanctus Thomas in opusculis, cap. de Quantitate, & Caiet. Categ. 57. tria requirũtur, scilicet permanentia, situatio, & continuatio partiũ: vnde corpus, locus, superficies, & linea partiũ habent positionem: hæc enim omnia partes habent simul permanẽtes, cõstitutas in determinatis locis, & adinuicẽ continuatas cõmuni termino: tempus verò, oratio, ac numerus nõ habent partiũ positionẽ: temporis enim partes non sunt permanẽtes, nec situatæ modo prædicto, licèt cõmuni termino, scilicet instanti, continuentur: oratio verò similiter nõ habet partes permanentes, quod sit vocalis, nec habet illas situatas: numerus verò non habet partiũ continuationem.

ARTICVLVS II.

Vtrùm indiuisibilia continui sint quid reale, & positiuum.

PRofectò, si in hac re me iudicẽ cõstituas, & hęc sint ratione dijudicanda, diu erit lis sub iudice: ideò adhærebimus cõmuniori grauissimorũ Philosophorũ iudicio. Vt autẽ intelligas sensum quæstionis, & omnia, quæ in hoc libro dicenda sunt, aduertendum est, indiuisibile multis modis sumi à Philosophis. Vno modo pro substantia immateriali, quæ indiuisibilis dicitur, quia caret materia, & quantitate. Secundò sumitur pro substãtia corporea, cui repugnat diuisio: sicut cœlum, & minimum naturale dicuntur indiuisibilia; & de his non procedit quæstio, quia est certũ huiusmodi indiuisibilia esse actu in rerũ natura. Tertiò sumitur pro vnitate, quæ est pars quãtitatis discretæ, quo pacto non est minùs certum esse indiuisibile aliquod positiuũ. Quarto indiuisibile appellatur, quod est terminatiuũ, & continuatiuũ continui, & procedit quęstio de hoc: Sunt autem huiusmodi indiuisibilia in duplici differentia: quædam enim sunt simpliciter indiuisibilia, vt punctum, instans, mutatum esse, quæ nullo modo diuidi possunt. Alia sunt indiuisibilia secundùm quid, vt linea est continuatiua superficiei, quæ tamen simpliciter nõ est indiuisibilis, cum possit diuidi secundũ longitudinẽ, est tamẽ indiuisibilis secundũ latitudinẽ: & similiter superficies est continuatiua corporis, nõ tamẽ est prorsus indiuisibilis, nisi solùm secundùm profunditatem: de omnibus autem his procedit quęstio, an sint aliquod positiuũ? In qua quęstione sunt aliquę sententię, Sententia 1. est Ochã in sua Logica, cap. de Quantitate, & Greg. in 2. d. 2. q. 1. 1. asserẽtium, in cõtinuo nulla esse indiuisibilia:

Sec.

Tert.

quar.

Ochã

à qui-

à quibus parum differt Vallesi⁹ Cõ trouersia 24.dicens huiusmodi indiuisibilia nihil esse actu in continuo,sed solùm in potentia.Sed hęc sententia meritò reijcitur ab omnibus,quia est contra Aristotelem 2. Physicorum, textu 16.dicẽtem corpus physicum, superficies,lineas, & pũcta habere, & 3.Metaphysicæ,textu 17.dicentem huiusmodi indiuisibilia aliquando esse, aliquando nõ esse:sed non generari, vel corrumpi:sed hoc esse cõtra rationem,apertè quis non videt?Primò, quia necesse est omne finitum habere finẽ, & omne terminatum terminũ:sed indiuisibilia sunt fines, & termini cõtinui:ergo sunt actu in cõtinuo. *Reiicitur opinio Vallesij.*

Secundò,Cõtinuum in actu debet habere continuatiuum in actu,quo partes copulentur: sed huiusmodi continuatiuum est indiuisibile: ergo in continuo sunt actu indiuisibilia:Minorem probo, quia si continuatiuũ esset diuisibile, vtique haberet partes, & istæ haberent aliud continuatiuum,& illud aliud,quousq; deueniamus ad cõtinuatiuum indiuisibile.

Confirmatur:Sicut album dicitur ab albedine,ita continuum à cõtinuatiuo: sed nõ est actu album sine actu albedine: ergo non est actu continuũ sine actu cõtinuatiuo.Cõfirmatur iterũ,quia generatio substantialis viuentium est actu in rerum natura: & tamen est indiuisibilis, & mẽsuratur instanti indiuisibili: ergo indiuisibile est actu in rerum natura, quod etiam docuit Augustinus lib. de quantitate animę,cap.11.& 12. *Conf.*

Secunda sententia est Durandi in 2.d.2.q.4.(quem sequitur Pereyra 2.Physicorum cap.7.) asserẽtis vnum esse indiuisibile,& esse in cõtinuo actu,tamen non habere entitatem positiuam, ita quod indiuisibilia terminantia solum dicãt negationem vlterioris cõtinuationis, seu maioris magnitudinis: cõtinuatiua verò tantùm dicant negationẽ diuisionis: & sicut homo actu cęcus est,non tamẽ actu cæcitas habet aliquid positiuũ; sic indiuisibilia actu sunt in continuo,sed nõ sunt aliquod positiuum: ducti tamen sunt ad id asserendum rationibus inferiùs soluendis. 2.Sẽ.

Tertia sententia verior, est Aristotelis,& Augustini lib.de quantitate animæ,cap.12. & 12. Confessionum,Diui Thomæ hic,text.86. Themistij ibidem,& 1.parte.quæst.10. a.1.ad primũ,& 3.p.q 77.ar.2. Auer. hic:rursus Capre.in 2.d.2.q.1.ad argumenta Gregorij contra 2.conclusionem,Sonc.5. Metaphysicæ, q.22. Fonf.1.Metaphysic.c.7.tex.43. & 5. Metaph.c.2.tex.8.Soti,& recentiorũ hic,q.1. Astudilli, & aliorũ hic, Alberti tract.1.c.1.Scot.in 2.d.12.q. 4.Soti hoc loco,& 5.Physic.q.2.qui asserunt indiuisibilia esse quid positiuum,ita tamẽ,vt quę indiuisibilia sunt simpliciter,vt instans,punctum,mutatum esse, non sint entia completa,sed initiatiua, aut continuatiua entis completi:quæ tamen non sunt simpliciter,sed secundùm quid indiuisibilia,vt linea, superficies,sunt entia positiua actu existẽtia in continuo:quæ quidẽ sententia nobis placet, & colligitur ex Aristote- 3. Sẽ.

stotele, capite de Quantitate, vbi dicit lineam & superficiem species quantitatis esse, cùm tamẽ linea sit indiuisibilis secundùm latitudinẽ, & superficies secundùm profunditatem: & quarto Physicorum docet locum esse vltimam superficiẽ corporis continentis: constat autem, locum esse quid positiuum: ergo & superficies est quid positiuum. Et ratio-

Pr.1. nibus probari potest sententia ista. Primo sic, Impossibile est, subiectum accidentis realis nõ esse quid positiuũ: sed ex Aristotele 4. Physic. textu 25. & 3. Metaphysic. textu 16. & 5. Metaph. tex. 12. & 3. de cœlo, cap. 1. tex. 14. tertio de anima, tex. 13. superficies est subiectum primum multorum accidentium realium, vt colorum, & figurarum: ergo superficies est quid positiuum. Probo consequentiam, quia quantitas continua dicit aliquid positiuum, non solùm secundùm rationem genericã quantitatis, sed secundùm differentiam continui: quia cùm continuũ sit differentia essentialis illius generis, aliquod positiuum debet includere: ergo illud, à quo illa quantitas dicitur continua, debet includere aliquid positiuum: sed est continua per continuatiuum, tanquã per principium suarum partiũ: ergo illius indiuisibile continuatiuũ aliquid positiuum includit.

Pr.2. Probatur etiam variè ab authoribus supra relatis, & est etiam omnium Mathematicorũ, qui (vt memmit Cicero quarto libro Academicarum quæstionum) non concessis his indiuisibilibus digitum progredi non posse contendunt, quia omnes simul cum Aristotele aiunt colores primò & per se in superficie recipi, & ratione superficiei recipi in corpore, & continua esse, quorũ vltima sunt idem, & quorum partes iunguntur termino communi: cõtigua verò, quorum vltima sunt simul, & pũctum esse, cuius pars nõ est, id est, esse indiuisibile, & punctum distingui ab vnitate, quia habet positionem in continuo: sed præcipua ratio est illa de globo perfectè sphærico, & de perfecta pyramide, quæ extremitate sua tangit planum perfectum, quæ necesse est, vt in indiuisibili se tangant, alioquin neque erit perfecta pyramis, nec perfectus globus, nec tangent perfectum planum. Similiter probatur de duobus perfectè quadratis tãgẽtibus se in lateribus: & de perfectè planis tangentibus se in superficiebus planis: primus enim ille tactus necessario fit tantùm in puncto indiuisibili, alias in globo, & pyramide daretur aliqua planities: atque adeò, nec globꝰ esset perfectè sphæricus, nec illa esset perfecta pyramis; secundus tactus sit in indiuisibili linea, tertius in indiuisibili superficie, propter eandem rationem. Respondent oppositum opinantes, illos tactus non fieri in indiuisibili, sed in diuisibili, non quidẽ adæquatè, sed inadæquatè, id est, in aliqua parte quanta, & diuisibili, quæ tamen non tangitur secundùm se totam, ita quod nec ab ipso Deo signari potest, in quo determinatè, & adæquatè se tangant illa corpora. Omitto solutionem alterẽtium illa corpora se tangere in parte diui-

sibi-

sibili, sed indiuisibiliter: inuoluit enim implicantia: quid enim est aliud tangere se indiuisibiliter, quã tangere se in indiuisibili? Iam ergo contra primam solutionẽ solet obijci primò, quia implicat illum tactum fieri in minori quantitate: ergo fit in indiuisibili. Secundo, ille tactus est modo simul totus in esse quieto: ergo licet signare totum id, in quo illa duo corpora non se tangunt, & illud, in quo se tangunt adę quatè: & quidem, si maneret vestigium illius tactus post separationẽ illorum corporum, necessariò deberet esse quid determinatum. Dices, nego consequentiam, nam etiam in vestra opinione linea tangit pũctũ, & vos fatemini nõ posse signari adæquatè partem lineæ, quę tangit vltimò ipsum pũctum, quia nulla est vltima. Præterea, posset Deus separare illud punctũ, quod fingitis, & impedire, ne aliud produceretur de nouo; & tunc non ne globus tãgeret planum? & tamen non in pũcto, quia non est: ergo in parte diuisibili. Capreolus 2.d.18.quæst. 2 ad septimum contra primam conclusionem, negat posse punctum separari à linea: quòd si separetur, tunc nec ab ipso Deo posset impediri alteri9 emanatio: quod si per impossibile id fieri possit, tunc dicũt alij, quod ille globus non tangeret punctum, quia tunc inter globum, & planum posset mediare quædam superficies cum neutro illorum corporum se penetrans. Sed dictum hoc incredibile videtur. Respondebo ergo in prosecutione huius solutionis, ꝙ tunc verè illa corpora non se tangerent positiuè, apparerent tamen se tangentia. Probo in simili; Si Deus ab humanitate mea auferret suppositalitatem, impediendo, ne dimanaret alia suppositalitas: tunc illa humanitas nõ existeret per se positiue, sed negatiue, id est, nõ in alio, sicut dixi de accidentibus Eucharistiæ: in apparentia tamen nõ minus hæc videtur existere per se, quam si haberet modum positiuũ existendi per se. Præterea, quantũcunq; materia, & forma sint inter se distantes, si tamen impediretur à Deo, ne resultaret vnio, quã supra diximus esse modum positiuũ, tunc implicaret illas partes esse vnitas vnione naturali: essent enim vnitę sine vnione: sic ergo in proposito ille contactus physicus duorum corporũ ex natura rei debet fieri per quid indiuisibile; & ita sine illo non possunt sibi esse immediata positiue, sed tãtùm negatiue, id est, nihil mediaret inter illa duo corpora: posset tamen mediare illud indiuisibile, quo illud corpus, quod carebat illo indiuisibili, positiue alteri coniungeretur; apparerent tamen illa duo corpora esse sibi ęque immediata ac antea, sicut si duas aquas ita coniungeret Deus, vt tamen non fierent continuæ, sed contiguæ, certe in apparentia viderentur esse vnum continuum, ac si reuera ita esset. Ad primam confirmationem nego, lineã tangere punctũ, quod demonstrabo articulo quarto. *Ad. conf.*

Secunda ratio est, quia oppositum dicere, est destruere vniuersam Arithmericam, asserentem, punctum esse quid indiuisibile, habens posi- *2. Ratio.*

positionem in continuo: lineam esse latitudinem duobus punctis clausam,& dari in globo perfectè sphærico centrum indiuisibile,quod secundum se totum æquè distet à tota circunferentia,& quòd longitudo corporis sphærici sumitur secùdùm longitudinem lineæ: maximè etiam destruitur Geometria,quę in cœlo constituit polos, quos asserit esse puncta indiuisibilia.Dices,hæc omnia fingunt Arithmetici,& Geometræ,vt facilius concipant, & explicent negationem vlterioris progressus, quam negationem dicimus nos esse huiusmodi indiuisibilia terminantia. Sed contra, quia saltem melius intelligunt illa omnia, concessis his positiuis indiuisibilibus, quæ non dubium est quin Arithmeticis,& Geometris iudicentur positiua.Tertia ratio est,nam corpus, si diaphanum est,videtur,ac illuminatur secundùm se totum: si vero opacum est,non nisi secundùm superficiem.

obie. *Solu.* *3.R.*

Cõf.1 Confirmo, Multa corpora sunt contigua,& se tangunt immediate: tangunt autem se per indiuisibilia, quibus terminantur: ergo indiuisibilia sunt aliquid positiuum: Minorem probo,quia cùm illa se tangãt, eorum extrema sunt simul, id est, in eodem loco:si vero se tangerent secundùm aliquas partes, iam illæ partes essent penetratiuè in eodem loco.

Cõf.2 Confirmatur secundo:quia continuum est in infinitum diuisibile: ergo non habet aliquam partem vltimam,qua tangatur.Tertio, si indiuisibilia non sunt aliquid positiuum, sequuntur multa inconuenientia.Primò, sequitur mutationes instantaneas in nulla duratione esse,siquidem instans indiuisibile temporis,in quo sunt, non est quid positiuum. Sequitur secundò tantum esse vnam dimensionem realem,scilicet profunditatem, siquidem linea, & superficies non sunt quid positiuum. Tertio sequitur priuationis esse priuatiuum, siquidem punctum est prius linea, quæ est priuatio superficiei. *Cõf.3*

Sed quæres: quomodo distinguantur indiuisibilia inter se, & à suo continuo?Respondetur, & bene, non distingui realiter actu existentiæ, sed solùm ratione formali: nam ad continui constitutionem duo concurrunt, quæ sunt eadem res cum continuo, & sola ratione distinguuntur,scilicet partes,vt partes sunt, & indiuisibilia, vt principia:quod autem indiuisibilia non distinguantur realiter à suo continuo, ex eo constat, quia aliàs partes continui non continuè, sed consequenter se haberent, tum quia, si superficies esset alia res à corpore:ergo corpus esset sub sua superficie,sicut corpus sub indumento: quod & expressè colligitur ex Aristotele 7.Metaph. capit.17. vbi docet sic se habere magnitudinem ad indiuisibilia,sicut actio se habet ad suum terminũ:sed termini sunt idé re,quanuis ratione distinguantur: ergo similiter indiuisibilia inter se,& à continuo sola ratione distinguuntur:constat etiam(vt communiter docent Philosophi) q̃ distinguũtur realiter inter se,& à toto in *Dub.* *Solu.*

poten-

potentia,quia possunt separari à toto,& inter se:& tunc erunt realiter distincta,& quanuis nõ possint per se à continuo separari, possunt tamen per accidens,quia partes per se possunt separari,& in partibus, per accidens separantur indiuisibilia.

arg.3 Sed contra hanc sententiã sunt argumenta aduersariorum. Primũ est,Si indiuisibile est aliquid positiuum,aut est substãtia,vel accidés: non substantia,vt patet:neque accidens,quia secus subiectaretur in aliquo subiecto adæquato:sed nõ subiectatur:ergo non est accidens. Minorem probo,quia non subiectatur in substantia quanta,neque in quãtitate:quia,cùm accidens afficiatur conditionibus subiecti, sicut substãtia est indiuisibilis, similiter & Solu. quantitas indiuisibilis esset,saltẽ per accidés.Respondetur,quod indiuisibilia non sunt substantiæ,sed accidentia,quia linea,& superficies sunt species quantitatis: subiectantur tamen in substantia quanta per quantitatem continuam, cum qua sunt idem realiter,quanuis ratione sint priora natura ipsa quantitate: quia tamen non habent propriam existentiam,sed existunt existentia continui,ideo ratione illius sunt in substantia.Neque ex hoc sequitur, quod afficiantur conditionibus subiecti quo, quia sunt idem realiter cum illo:quia tamen hoc non semper verũ est,videmus semper, quod similitudo in albedine est idem realiter cum albo, & tamen non dicitur alba, præsertim, quia huiusmodi accidentia non sunt in subiecto adæquatè,sed inadæquatè, quia sicut sunt accidentia incompleta, ita existunt, non in subiecto proprio, sed in subiecto extenso, quod est subiectum adæquatum quãtitatis, inadæquatum verò indiuisibilium.

Sed obijcies, Illa accidẽtia,quæ obie. sunt in subiecto extenso, ratione alterius,non ratione sui,sunt diuisibilia, saltem per accidens:vt albedo, & figura:ergo si indiuisibilia sunt in subiecto diuisibili,sunt diuisibi- Solu. lia,saltem per accidens. Respondetur,longè disparem esse rationem de indiuisibilibus,& de albedine,& alijs accidentibus, quæ sunt extensa per accidens:nam hæc sunt entia completa,non principia entis completi, & subiectantur in substantia, media quantitate, vt subiecto quo: & ideò extenduntur per accidens ad extensionem quantitatis:indiuisibilia vero sunt accidentia incompleta in ratione indiuisibilis, cũ vt sic sint principia entis completi, & nõ subiectentur in substantia, media quantitate vt subiecto quo reuera, sed in quantum sunt continuatiua, aut terminatiua partium eius.

Sed dices,Accidens semper tri- Rep. buit subiecto,in quo est,aliquã denominationem: indiuisibilia verò non:ergo non sunt accidentia.Respondetur,falsum esse, quod indiui- Solu. sibilia nullam tribuant denominationem:nam si sint terminatiua, tribuunt esse terminatum,si cõtinuatiua,continuatum.

Secundum argumentum est,Si indiuisibile est ens positiuũ, sequitur partes continui non continuari, sed solùm se habere consequenter: hoc autem est impossibile. Sequelã probo,

probo, quia inter vnam & alteram partem mediat aliquid alterius rationis. Respõdent aliqui, quod indiuisibilia terminantia verè sunt actu in continuo; continuantia solùm sunt in potentia, cùm Aristoteles dicat 3. Metaphys. indiuisibilia esse in medio magnitudinis, sicut statua est in rudi lapide, scilicet in potentia: atque ideo partes continuæ sunt, inter quas nihil positiuum actu mediat. Sed omnino falsa est solutio, quia effectus formalis non potest esse sine causa formali: sed esse partes continuatas, est effectus formalis continuatiui: sicut esse terminatas, indiuisibilis terminantis: ergo impossibile est actu continuatas esse partes sine continuatiuis actu: Aristoteles autem loco citato solùm voluit significare, indiuisibilia non habere propriam existentiam, etsi potentiam habeãt ad existendum: sicut materia habet potentiam ad existendum, cùm tamen existat aliena existẽtia, formæ scilicet, seu compositi. Ob id ergo dixit Aristoteles indiuisibilia esse in potentia in continuo: existunt tamẽ reuera actu, quanuis nõ propria, aliena tamen existentia, quod de indiuisibilibus terminatiuis etiã est dicendum. Verùm ad argumentum aliter respondetur, negãdo sequelam: tum quia indiuisibilia nõ distinguuntur realiter à continuo, neque à partibus eius, quod tamen requiritur, vt essent consequenter se habẽtia, tum etiam, quia principia sunt illius.

Ari.

Tertium argumentum est: si indiuisibile est aliquid positiuum, & prius ipso terminato: ergo ab illo separari potest: sed post illam separationem adhuc maneret continuũ terminatum, cùm non maneret infinitum: ergo seipso terminatur, & non indiuisibilibus. Petit hoc argumentum, vt explicemus quæstionẽ illam, vtrùm indiuisibilia possint separari à continuo, saltem de potentia Dei absoluta: nam secũdum rem nunquam contingit esse separata: in qua dubitatione duo sunt verè dicenda. Alterum, quod continuatiua non possunt à continuo separari, ita vt maneat continuum sine continuatiuis: quia quanuis non sint de essentia continui, sunt tamen de conceptu illius: implicat enim contradictionem, manere cõtinuum siue continuatiuis, quia illud est continuum, cuius partes copulantur aliquo termino communi: implicat autem cõtradictionem copulari termino communi sine continuatiuo: ergo implicat manere continuum sine continuatiuis. Secundò supponendum est, quòd similiter repugnat, vt indiuisibile quodcunque à continuo separetur: quod quanuis non sit minùs certum, rationem tamen illius assignare non est facile: quidam enim dicunt rationem huius esse, quia de essentia continuatiui est continuare: separatum autem nõ continuat: ergo. Sed hæc ratio supponit falsum, quia indiuisibile continuatiuum, & terminatiuum sunt eiusdem speciei, vt superficies continens, hoc est, terminans, & continuans: sed terminatiuum terminat, & non continuat, & cõtinuatiuum

Arg. 3

Sec.

continuat,& non terminat, vt sic: ergo non est de essentia continuatiui actu continuare, neque de essentia terminatiui terminare. Alij verò dicunt rationem huius esse, quia indiuisibile non est capax existentiæ, cùm non sit ens, sed entis priuatio. Veruntamen hæc ratio supponit falsum: & si verum dicat, difficultatem non euacuat: falsum quidem supponit, quod indiuisibile non sit ens, cùm linea, & superficies sint species quantitatis: ergo sunt entia: & non euacuat difficultatem, etiamsi verum dicat, quia forma substantialis non est ens, sed entis principium: & tamen existere potest diuina potentia sine composito, aut materia. Neque admittendum est, si aliqui dicant rationem huius esse, quia sunt idem realiter, quorum vnum ab alio separari potest, vt terminus ab actione, fundamentum à relatione. Ratio huius est, quia quoties aliquid in sua existentia pendet ab alio, tanquam à causa materiali, cum quo est idem realiter, absque illo esse nullo modo potest: qua ratione non potest esse figura sine quantitate, relatio sine fundamento, passio sine actione: & cùm indiuisibilia dependeãt in sua existentia à continuo, tanquam à causa materiali, cum quo sunt idem realiter, sequitur ab illo separari non posse. Ex quo ad argumẽtum solutio patet, quod etiamsi indiuisibilia sint priora ratione, tamen quia per posteriora solùm existere possunt, tanquam per causam materialem, cum qua sunt idẽ realiter, ideo ab illa separari non possunt, nisi tam hæc, quàm illa destruantur.

Ratio.

Vltimum argumentum est huiusmodi: Qualitas non terminatur intrinsecè aliquo positiuo indiuisibili, sed se ipsa: ergo neque quantitas. Probo antecedens, quia si qualitas terminaretur à parte post, terminaretur etiam à parte ante: atq; adeo, v.g. in albedine, esset principium indiuisibile, quod sine motu fieret, & à quo inciperet alteratio, atq; adeò esset mutatum esse absq; motu. Confirmo, quia Aristot. definit punctum per negationem, dicens: Punctum est, cuius nullæ sunt partes: & de motu animalium, dicit indiuisibilium nullam esse substãtiam. Sed respondetur primò, falsum esse, quod qualitas non terminatur aliquo positiuo: habet enim qualitas suos indiuisibiles terminos, tam à parte ante, quam à parte post: sicut enim quãtitas habet terminari puncto dimensionis, sic & illa puncto perfectionis: & ita vnde incipit intensio, qualitas nõ est, sed principium eius: neque ex hoc sequitur ante motum esse mutatum esse, vt videbimus inferiùs. Ad confirmationem respõdetur, quod quæ positiua sunt, per negationes definire solemus, vt materiam primam, & primum subst antiam: atque ideò ex eo, quòd punctum per negationẽ definiatur, non rectè sequitur nõ esse quid positiuũ: alibi vero per positiuum illud definit Aristoteles dicens: Punctum est, quod habet positionẽ in continuo. Ad aliud dicimus, ibi Aristotelem solũ negare indiuisibilia esse substãtias,

Vlt. arg.

Conf.

Solu.

ſtantias, contra quoſdam antiquos.

ARTICVLVS III.

Vtrùm continuum ex indiuiſibilibus componatur.

Aduert. PRo huius expoſitione aduertẽdum eſt, quòd partes ſunt in duplici differentia: quædam ſunt partes eſſentiales, vt materia & forma: quædam ſunt partes integrales, vt manus, & pes in homine. Rurſus integrales, quædã ſunt homogeneæ, quæ habent eãdem rationem cum toto: quædam ſunt heterogeneæ, quæ ſunt diuerſæ rationis inter ſe, & à toto: de integralibus verò procedit quæſtio, vtrùm indiuiſibilia ſint partes componẽtes continuũ.

1. Sẽ. In qua quæſtione duæ ſunt ſententiæ præcipuæ. Prima eſt eorum, qui ſentiunt conſtare continuum ex indiuiſibilibus, quæ fuit Stoicorũ, Deuxippi, & Democriti, referente Simplicio text. 1. Themiſtio, text. 3. quam tamen probare nitũtur pluribus argumentis in fine ſoluendis,

3. Fũ. duobus tamen poſitis fundamentis. Primum eſt, quod indiuiſibile additum indiuiſibili faceret maius.

2. Sẽ. Secũdò, indiuiſibilia, quæ componunt continuum, non infinita eſſe, ſed finita. Oppoſita ſententia eſt Platonis, & Ariſtotelis hoc loco, & lib. de lineis viſualibus, quos plures ſequuntur, Alexander, Themiſtius, Simplicius, & Theologi in 2. diſt. 2. quæſt. 1. Sotus, Iauellus, Sãctus Thomas, & Durandus: qui omnes aſſẽtunt continuum conſtare e diuiſibilibus in ſemper diuiſibilia: non tamen in indiuiſibilibus: lineam (ſcilicet) ex partibus lineæ, nõ punctis: ſuperficiem ex partibus ſuperficiei, non ex lineis: motũ ex partibus motus, non ex mutatis eſſe. Quæ ſentẽtia à nobis recipienda eſt, illamque rationibus comprobamus, tum ex Phyſica, tum ex Metaphyſica petitis. *Pr. 1.* Primo ſic: Linea finita definitur à Mathematicis, quæ clauditur & terminatur punctis: quæ definitio non eſſet ſufficiens, ſi linea eſſet cõpoſita ex duobus punctis, quia termini debent eſſe diuerſi à re termi nata: cùm ergo in illa linea nihil aliud ſit, quàm illa duo puncta, nõ eſſet linea punctis terminata.

Confirmo, quia linea recta definitur, cuius medium æqualiter ſe habet ad extrema: ſed in caſu, quòd linea conſtaret duobus punctis, non haberet medium, quod æqualiter ſe haberet ad extrema: ergo. *Conf.* Secundò, Omnis quantitas continua eſt diuiſibilis in duas medietates æquales, aut in partes inæquales, teſte Euclide 1. lib. Elementorum: ſed ſi linea componatur ex indiuiſibilibus, deficit hoc principium ab omnibus Philoſophis communiter conceſſum, & receptum: quia linea cõpoſita ex tribus punctis nõ poteſt diuidi in duas medietates æquales, niſi punctum diuidatur, quod eſt impoſsibile: ſimiliter, ſi duobus punctis compoſita eſſet, nõ poſſet diuidi in partes inæquales, vt per ſe ſatis conſtat: ergo impoſsibile eſt cõtinuum cõponi ex indiuiſibilibus. *2. Pr.*

Confirmo, quia (vt cõſtat ex Euclide loco citato) diameter quadra- *Conf.*

ti nõ est commensurabilis costæ: at verò, si linea cõponatur ex indiuisibilibus, daretur diameter quadrati commensurabilis costę: quia in qualibet costa quadrati sunt assignabilia tot puncta, quot in diametro, & per consequens æqualis erit costa quadrati cum diametro.

Pr. 1 Deinde rationibus naturalibus probatur hæc sententia, quibus illã probat Aristoteles hoc loco. Primò sic; Continuum non constat ex indiuisibilibus continuè se habẽtibus, quia continua sunt, quorum vltima sunt vnum: sed indiuisibilia nõ habent vltimum, quia non habent partes: ergo non possunt esse continua: nec componitur ex indiuisibilibus se tangentibus, quia indiuisibilia nulla ratione se possunt tangere: quia vel se tangunt ratione partium, ita vt pars vnius tangat partem alterius: & hoc nõ, quia indiuisibilia non habent partes: ergo non possunt se tangere ratione partium: aut se tangunt secundùm se tota: & hoc etiam dici non potest, quia quæ hoc modo se tangũt, penetratiuè se habent: sed cõtinuum non potest componi ex partibus se penetrãtibus: partes enim cõtinui occupant maiorem locum, quàm quælibet pars seorsum: ergo non se penetrant, nec componitur continuum ex indiuisibilibus consequẽter se habẽtibus. Tum quia sequeretur, terram, aquam, & omnia, quę sunt in vniuerso, esse cõtinua, cùm omnia, quæ sunt in vniuerso, cõsequenter se habeant. Tum etiã, quia illa consequenter se habent, inter quæ nihil mediat eiusdẽ rationis, quanuis nõ se tangant: sicut duo homines dicuntur cõsequenter se habere, quia inter illos non mediat alius homo: sed inter quælibet duo puncta mediat linea, si non se tangũt, quæ tamẽ est eiusdem rationis cum punctis: ergo non se habẽt cõsequẽter. Et probat Aristoteles hoc ipsum, supponendo duo. Alterum est, ante quodlibet mutatum esse in motu, præsupponi moueri. Secũdum, quòd si mouetur aliquod mobile per aliquam magnitudinẽ, necesse est moueri per partes illius. Quibus suppositis, sit magnitudo constãs tribus pũctis, A. B. & C. per quę moueatur aliquod mobile: aut ergo istud mobile, quod mouetur, per prius habuit moueri, quàm motum esse: aut simul fit vtrumque: si simul, est contra suppositionem, & sequitur, motum nõ esse successiuum, atque adeò non esse motum: si autem priùs fuit moueri, quàm motum esse per A. ergo sequitur, quod A. sit diuisibile, quia eo tempore, quo erat moueri, & non mutatum esse, partim erat in termino à quo, partim vero in termino ad quem ipsius spatij A. & per consequẽs A. erat diuisibile: nõ ergo cõponitur ex indiuisibilibus spatium. Ari.

Tertio, si magnitudo cõstat ex indiuisibilibus, sequitur, quòd velocissimũ, & tardissimum mobile eodem tempore moueãtur, quod est impossibile. Et probo: Ponam⁹ magnitudinem, per quam vtrumq; mouetur, totidem cõstare punctis: tũc dũ velocissimũ mobile vnũ indiuisibile pertrãsit, tardissimũ mobile per vnũ etiam indiuisibile trãsibit: ergo

2. pr.

ergo iam vtrũque ęquè mouetur.

Quòd si dicas, dum mobile tardissimum transit vnum indiuisibile, mobile velocissimum transiturum tria: Contra hoc est, quòd mobile tardissimum vno indiuisibili temporis transit vnum indiuisibile magnitudinis: ergo si minori tẽpore transit mobile velocissimum idẽ indiuisibile magnitudinis, indiuisibile temporis diuidetur: si æquali tempore transit, habemus intentũ: imo sequeretur, quòd si mobile tardissimum per vnum tantùm instans præcedit mobile velocissimũ, quod nunquam illud consequatur mobile velocissimum: quia si tardissimũ sit in secundo indiuisibili, & velocissimum in primo, dum hoc transit ad secundum indiuisibile, iam illud erit in termino, liquidẽ nõ quiescit, neq; est aliqua magnitudo media inter indiuisibilia, in qua moueatur tardissimum, dum velocissimum peruenit ad secundum. Plures alias rationes factas videmus apud Aristotelem, Soto, & Pereyram 10. Physic. cap. 3. Confirmatur hæc sententia ex Concilio Constantiensi, sessione 5. cap. 4. vbi inter errores Elipandi ponitur, quod senserit lineã ex punctis, tẽpus ex instãtibus componi, vt aliter nullo modo esse possint: ex quibus infert perperam Albertus 6. Physic. tractatu primo, continuũ constare pro materia partibus diuisibilibus, pro forma, indiuisibilibus: quia, vt dicit Durandus in 2. distinctione 24. quæst. 4. nullum accidens essentialiter cõstat ex materia, & forma: ergo nec cõtinuum, alias esset substantia corporea, & ens, non secundùm naturam, sed naturale. Secũdo, quia nihil essentialiter potest constare pluribus formis: in continuo autem sunt innumera indiuisibilia: ergo nõ sunt formæ essentiales continui.

Secundo sequitur, perperam, & omnino gratis limitasse quosdam Neotericos sententiam Aristotelis ad continuum permanens, putantes successiua continua ex indiuisibilibus constare, vt tempus, & motũ, cùm contrarium aperte ostendat Aristoteles tex. 4. & 10. cap. 6. quod euidenti ratione constat. Primo, quia si tempus & motus constant indiuisibilibus, cum magnitudo diuisibilibus constet, sequitur indiuisibile diuidi: hoc autem est impossibile: ergo id, ex quo sequitur. Maiorem probat, quia cùm mobile velox transeat magnitudinem eandẽ minori tempore, quàm mobile tardum: si mobile tardum per magnitudinem duorum palmorum moueatur tempore constante duobus indiuisibilibus: mobile ergo velox transibit vnum palmum minori tempore, quàm sit vnum indiuisibile temporis, & per consequẽs indiuisibile temporis diuideretur. Secundò hoc ipsum probo, quia ex illa sententia sequitur aliquid esse in multis locis, quod est impossibile. Probo sequelam: fit, v. g. trium indiuisibilium magnitudo, respondens partibus temporis trium actionum diuisibilium, quando in vno indiuisibili temporis moueretur mobile per vnam partem magnitudinis, in illa parte possumus distinguere extrema inter quæ esset medium, quę

Sec.

diuersa loca sunt: iam mobile erit in multis locis simul, siquidem in vno instanti erit in omnibus illis: & cùm Aristoteles libello illo de lineis insecabilibus dixerit ignari, & imbecillis ingenij esse, opinionem, quam euidens ratio probat, deserere, quòd non possit argumentis oppositæ opinionis respondere sufficienter: & quia euidentibus rationibus, & tantorum virorum autoritate huius sententiæ veritas constituta sit, à nobis deferenda non est, quamuis argumenta contrariæ opinionis dissoluere non esset facile.

arg. 3 Quorum primum est. Idem iudicium videtur de quantitate continua, ac de discreta: sed quantitas discreta componitur ex indiuisibilibus, id est, ex vnitatibus: ergo quãtitas continua componitur ex indi-

Conf. uisibilibus. Confirmo, quia vnumquodq; componitur ex his, ex quibus constat: sed linea constat punctis: ergo componitur ex illis: Sed respondeo ad primum, falsum esse, quod quantitas discreta componatur omnino ex indiuisibilibus, quia vnitates, ex quibus constat, non cõponunt vt indiuisibiles, sed vt diuisibiles: nam vnitas, quæ est pars numeri, quamuis sit indiuisibilis secundùm rationem discreti, est tamen diuisibilis secundùm rationem continui: atque adeò non est

Sol. simpliciter indiuisibilis. Secundò respondetur, aliam esse rationẽ de quantitate discreta, & de cõtinua, quia partes quãtitatis discretæ nõ sunt simul, sed seiunctæ: partes vero quantitatis continuæ, continuæ esse debent: & quia indiuisibilia non possunt esse continua, sed contigua, & consequenter se habentia, ideò continuum non potest componi ex indiuisibilibus. Ad confirmationem respondetur, quod dupliciter stat, aliquid aliquo constare. Vno modo tanquam ex partibus, & hac ratione linea non componitur, nec constat punctis. Alio modo tanquam ligamine & vnitiuo partium, & hoc modo linea constat punctis.

Secundum argumentum est: Si magnitudo constat diuisibilibus in arg. 2 semper diuisibilia, cùm non sit dare partes, quib⁹ non sit altera prior, sequitur aut non posse confici motum per aliquam magnitudinem (vt posuit Zeno) aut cum videamus absolui motum, cõstat indiuisibilibus similis magnitudo. Respondetur, falsum supponere argumentum (scilicet) quod quãdo mobile mouetur, mouetur per se per singulas partes magnitudinis, cum tamen solum moueatur per accidens per singulas partes, quatenus (scilicet) sunt vnitæ in vno ente, & finito, quia sunt vnum finitum ens, etsi proportionales partes sint infinitæ, vt videbimus inferiùs.

Sed dices, Constat linea ex indiuisibilibus, scilicet punctis: ergo Resp. etiam reliqua continua. Antecedẽs probo, quia duæ lineæ secundùm vltima extrema se tangentes habẽt puncta extrema immediata: ergo in qualibet linea sunt puncta extrema immediata. Respondetur, falsum Solu. esse lineam constare pũctis vt partibus: & ad probationem, verum esse puncta se tangere in diuersis lineis,

lineis, quia contigua sunt; ad quod non requiritur ex indiuisibilibus fieri maius: non tamen possunt esse contigua in eodem. Ad argumentum, quod indiuisibilia iuxta se posita continuum faciant maius, respondeo, negando verum id esse: quod autem indiuisibile additum indiuisibili, non faciat illud maius, probat Aristoteles cap. 1. tex. 4. quia indiuisibilia, si aliquo modo se tangunt, maximè secundùm se totum: sed ex his, quæ se tangunt, maximè secundùm totum, cum vnum non habeat esse extra aliud, nequit fieri continuum, cuius partes aliæ extra alias sunt, & diuersum locũ habent actu, vel potentia: ergo indiuisibile additum alteri non facit maius. *Sec.* Secundò, quia si linea diuidatur in duas medietates, quæ rursus manent contiguæ, eundem locum occupant, & non maiorem, quàm prius: ergo additum indiuisibile nõ facit maius. Patet consequentia; quia antequam facta est diuisio, solum erat priùs vnum punctum continuans illas partes: ex diuisibili verò corrupto sumpto cõtinuatè fiũt duo terminantia.

Tertium argumentum est: Si cõtinuum componitur ex diuisibilibus in semper diuisibilia: ergo habet infinitas partes: hoc est impossibile: ergo & illud, ex quo sequitur. Probo antecedens. Primò, quia si *Prt.* haberet infinitas partes, Deus cognosceret illas: atque adeò posset illas diuidere: si autem essent diuisæ omnes, iam non essent diuisibiles: sed indiuisibiles; aliàs si in singulis partibus essent aliæ partes, illas non cognouisset Deus, si quidem nõ diuisisset. *Sec.* Secundò, quia infinitæ illæ partes infinitam magnitudinem cõponerent, & per consequens esset infinita magnitudo actu. Respondetur, verè esse infinitas partes in continuo, quas omnes, & singulas Deus distinctissimè cognoscit, non tamè sequitur omnes illas posse diuidere: ratio est, quia sequitur implicatio contradictionis, ex eo quod diuidãtur, non tamen ex eo, quod cognoscãtur, vt diximus tertio libro, quæstione vltima. Ad secundam probationem respõdetur, falsum esse, partes illas componere infinitam magnitudinem, quia sunt proportionales, aut communicantes, vt Philosophi loquuntur. *Ad.*

Vltimum argumentum est: Tẽpus componitur ex indiuisibilibus: ergo quodlibet aliud continuum. Probo antecedens, quia cùm ex toto tempore nihil aliud sit, quàm nunc ipsum, nihil erit futurum, aut præteritum, nisi nunc: constat ergo tẽpus ex instantibus. Secundò, quia si tempus cõponitur ex diuisibilibus in semper diuisibilia, sequitur, quòd sicut non possunt exactè diuidi, ita nec fluere, cum fluxu fiat diuisio temporis. Tertiò, quia sicut sunt infinitæ partes diuisibiles temporis, ita infinita sunt instantia continuatiua, & terminatiua: & consequẽter in qualibet parte temporis transeuntur infinita instãtia, quod est impossibile, cùm infinitum pertransiri non possit. Respondetur tamen, negando antecedens; & ad probationem satis ostensum est 4. Physicorũ non solum instãs, sed partes *Vlt. arg.* *Solu.*

temporis præsentes esse. Ad secundum respondeo, falsum esse, quòd partes diuidantur, vt fluunt; quia non fluunt singulæ partes proportionales per se, sed per accidens: sic fluunt æquales partes: sicut nec singulæ partes proportionales ipartij per se transeuntur. Ad tertiũ concedimus, in qualibet parte temporis esse infinita instantia, & tamen trãsiri possunt, quia nõ trãseuntur singulæ per se, sed per accidens: sicut partes proportionales tẽporis, quæ non existunt per se primò, sed per accidens ratione æqualis & perfectibilis partis tẽporis, quæ præsens est: tamen sicut in qualibet parte lineæ potest assignari punctũ quodcunque, ita in qualibet parte temporis potest assignari instans quodcunque.

Ad 3.

Obie. Sed dices, Si Deus separaret pũctũ à linea, maneret terminata alio puncto: ergo hoc, & illud, quæ prius terminabatur, erant immediata in linea. Respondetur, quòd impossibile est pũctum à linea separari sine parte lineæ, quia (vt suprà diximus) indiuisibile à continuo separari non potest sine parte continui: quia indiuisibilia nec per se generantur, aut corrumpuntur, sed per accidens, ad generationẽ continui: vt cùm diuiditur linea, corrumpitur punctum continuans, & generantur duo continuantia in partibus diuisis: quia sicut quælibet incipit esse vnum ens actu, & per se, sic & termino aliquo terminari: quia illæ duæ medietates duobus pũctis terminãtur de nouo productis, quæ tamen prius erant in potẽtia, & postea fiunt in actu: sicut quando continuantur duæ partes, corrumpuntur duo indiuisibilia terminatiua, & generatur vnum continuãs: sicut existentia totius continui corrumpitur, quando diuiditur totum, & generantur aliæ duæ existentiæ totales in partibus, in quas diuiditur totum, & per diuisionem desinunt esse partes, & fiunt integra corpora completa. Contrà verò per continuationem desinunt esse tota, & fiunt partes.

Sol.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in continuo sint partes actu infinitæ.

PRo cuius intelligentia aduertendum est, in cõtinuo esse partes actu, licèt non sint entia actu, sed potentia, quia possunt esse seorsum à continuo separata, & actu entia: ante diuisionem verò sunt actu partes, re idem, quamuis ratione distinctæ, quod est ab omnibus sine controuersia receptum, vt patet ex definitione communi cap. 10. Qui intrate: Continuum est, cuius partes copulantur aliquo termino communi: ex definitione etiam quantitatis 2. Metaph. cap. 13. Quantum est diuisibile in ea, quæ inuunt, id est, in partes, quæ actu sunt in toto, partes (inquam) integrantes. Ex nomine etiã constat; nam continuum eo ipso, quod quantum est, extẽsum est, & diuisibile in partes: ergo illę partes sunt actu in continuo ante diuisionẽ.

Not. 1

sionem. Patet consequentia: quia per diuisionem actualem iam non sunt partes, sed totum quoddã. Vnde Sanctus Thomas 1.p.q.3.art.7. & quodlibeto 4. & penultimo dicit per diuisionem actualem diuisa, esse tota continua: per diuisibilitatẽ verò distinctas partes in continuo.

Conf. Et confirmo, quia continuum est actu totum, & compositum: ergo dicitur habere partes: sed quia omnes existunt existentia continui, & sunt idem realiter, nõ sunt actu entia. Secundò sciendũ est, quod partes continui, quædam sunt aliquotæ & determinatæ, & sunt illæ, quæ habent determinatam quantitatẽ, nempe aut vnius palmi, aut vnius vlnæ: aliæ sunt partes proportionales, quæ (scilicet) non habent determinatam quantitatem, sed semper sumuntur minores, atque minores, vt medietas, quarta pars, octaua pars: de partibus ergo aliquotis, & determinatis non procedit quæstio (quia certum est non esse actu infinitas, sicut nec totum est actu infinitum) sed de partibus proportionalibus, quæ sunt in continuo quæritur, an sint actu infinitæ, vel finitæ: quod etiam dicendum est de partibus determinatis se communicantibus: sunt autem duæ sententiæ de

1. Sèt. proposita quæstione. Prima est eorum, qui existimant in quouis continuo esse infinitas partes potentia, non actu: quam sequuntur Simplicius hic, text. 2. Valles. in controuersia 2. Ferra. 3. Phys. quæst. 6. Iauellus quæstio. 10. & iuniores. Ducti verò sunt ad id asserendum autoritate, & ratione: autoritate quidem Aristotelis 8. Physic. tex. 68. dicentis, in continuo esse infinita media, non actu, sed potentia. Ratione etiã ducũtur, primo sic: Si in cõtinuo sunt infinitæ partes actu, sequitur, quòd infinitum actu tempore finito pertrãsiretur: infinitum autem pertrãsiri non potest: ergo non sunt in cõtinuo infinitæ partes actu. Probo Maiorem, quia spatium vnius vlnæ musca tempore determinato poterit pertransire, transeundo priùs vnam partem, quam aliã in spatio: infinitæ autem sunt partes: ergo infinitum actu pertransiret.

Secundò, Infinito nõ potest fieri additio: sed partibus continui po- *Pr. 2.*
test fieri additio, vt si aquæ continuæ & finitæ adderetur aqua: ergo partes illæ non sunt actu infinitæ. Confirmo, quia vnum finitum in actu potest esse maius alio, & *Conf.*
per consequens partes vnius sunt plures, quam partes alterius: ergo nullæ sunt infinitæ actu. Tertio, quia *Tert.*
si in continuo sunt infinitæ partes actu, sequitur numerum actu esse infinitum aliquorum entium completorũ, quod est impossibile. Probo sequelam, quia quælibet pars dicit relationem realem partis ad totum, cum à toto realiter distinguatur: relatio autem est ens completum. Præterea, si infinitæ sunt partes, infinita sunt indiuisibilia continuãtia: ergo infinitæ sunt lineæ, quæ tamẽ sunt entia completa: ergo infinitus est actu numerus. Cõfirmo, *Conf.*
quia sequeretur, quod partes essent æquales toti, quod est absurdum. Probo sequelam, quia si diuidatur continuum in duas medietates, to-

Sim. *Vall.* *Ferr.* *Laue.* *Ari.*

go, aut in qualibet sunt partes infinitæ actu, vel secus? si non: ergo nec in quouis alio continuo erunt infinitæ partes actu: si sint: ergo tot partes sunt in medietate continui, sicut in toto, & per consequens pars esset æqualis toti. Opposita sententia est, quòd (scilicet) partes proportionales sint in quouis cõtinuo infinitæ actu. Ita Sanctus Thomas tex. 37. Durandus in 2. distinct. 37. quæst. 2. Ocham in 1. quæst. 1. Gregorius distinct. 43. quæst. 4. Perey. 1. Physic. cap. 9. Soncinas 3. Physicorum, quæst. 31. quæ ab omnibus sequenda est his rationibus. Primò, Continuum est diuisibile in infinitum syncategorematicè, taliter quod possunt abstrahi ab illo plures, & plures partes in infinitum, & nũquam finita est diuisio: ergo infinitas habet partes proportionales in actu. Patet consequẽtia, tum quia Aristoteles 3. Physicorum, tex. 69. ait: quantum est potentia, tamen contingit esse actu: tũ quia nulla alia ratione colligimus in Deo virtutem actiuam esse infinitam actu secundùm perfectionẽ, nisi quia potest producere creaturas plures, & plures, perfectiores, & perfectiores in infinitum: & tamen multitudo creaturarum & perfectio earum non procedit in infinitũ, nisi syncategorematicè: ergo vt infinita sint syncategorematicè, necesse est, illud, à quo extrahuntur, habere aliquam infinitatẽ in actu: & per consequens vt diuisio entis in continuo procedat in infinitum, necesse est, quod habeat infinitas partes in actu. Confirmo, quia ex Aristotele 3. Physicorum, textu 68. Infinitum est, cuius semper est aliquid secundùm quantitatem accipere extra: si autem, quod extra accipitur, actu est, infinitum est actu: si vero potentia, infinitum est potentia: sed partes continui, quæ accipiuntur aliæ extra alias, sunt actu in continuo: ergo sunt infinitæ. Secundò probo hoc ipsum: In continuo non est aliqua pars simpliciter prima, neque vltima: ergo sunt actu infinitæ partes. Probo antecedens, quia quælibet pars versus principium est diuisibilis in semper diuisibilia: & similiter versus finem: nec possumus deuenire ad aliquã partem indiuisibilem. Tertio, quia partes, quæ sunt in continuo, actu sunt finitæ, vel infinitæ: si infinitæ, habemus intentum: si autem finitæ: ergo continuum potest esse distinctum in omnes suas partes, cùm in partes finitas diuidi possit.

e. Sẽ. S.Th. Dur. Ochã. Gre. Pere. Sot. Son. Pr. 1. Conf. Sec.

Si autem dicas, quod neq; sunt actu finitæ, neque infinitæ, sed solum infinitæ in potentia: vel illa particula (in potentia) appellat supra partes, ita vt sit sensus: partes illæ, quæ sunt infinitæ, sunt partes in potentia: & hoc non, quia (vt initio posuimus) partes continui, actu sunt partes, quia actu totum componunt, quãuis non sint entia actu, cùm existant existentia continui: aut illa particula (in potentia) appellat supra infinitas: & neque hoc verum esse potest, quia infinitum in potẽtia dicitur propter id, quod nondum habet, sed potest habere: sicut numerus dicitur infinitus in potentia propter vnitates, quę possunt

sunt illi aduenire de nouo per additionem, & non propter vnitates, quas habet actu: sed continuum nō dicitur diuisibile in infinitum ratione partium, quas potest habere, sed ratione illarum, quas iam actu habet: ergo non dicitur habere partes infinitas in potētia, sed actu. *Conf.* Et confirmo efficaci ratione, quia aut in continuo nullæ sunt partes actu, aut sunt infinitæ: quod constat ex eo, quia si sunt aliquę partes actu, maximè duæ medietates, in quas diuidi potest, in tres tertias, aut in quatuor quartas: sed quęlibet pars diuisa in duas medietates potest diuidi in infinitum in minores, & minores: ergo non est maior ratio, quare sint duæ, quam infinitæ actu.

Ad Arist. Respondetur ad argumenta oppositа, quę leuia non sunt. Respondeo primò ad autoritatem Aristotelis, rectè Aristotelem ibi negare in cōtinuo esse infinita media, quę sunt actu res diuersę: quia dum à continuo actu diuersa non sunt, solùm potentia sunt res diuersę, actu tamen sunt vna res: non tamen negat in continuo esse infinitas medietates actu, ratione diuersas: si verò alicubi reperiatur apud Sānctum Thomam, aut Aristotelem, continuum esse infinitum in potentia, sic intelligēdum est, vt velint non esse infinitum actu, quanuis partes illud componentes sint actu infinitę, quia non sunt diuersę realiter, atque ideo vna res finita constituitur ab illis: & si dicant partes esse infinitas in potentia, ista particula (in potentia) non appellat supra infinitas, nec super partes, sed super hoc, quod est esse, quia (scilicet) huiusmodi partes continui sunt entia in potentia, quanuis sint actu partes. Ad primam autem rationē respondeo, quod omnes illę partes infinitę proportionales, cùm minores, & minores sint, constituunt vnam rem finitam, & finitæ extēsionis: & ita quanuis aliquid per spatium moueatur, non sequitur pertransire infinitum actu, sed pertrāsit omnes partes continui, & continuum ipsum, vt vnam rem finitā, cum omnes partes cum suo toto sint vna res finita. Nam si essent res infinitæ, aut entia infinita, pertransiri non possent. *Ad 1.*

Sed dices: si indiuisibilia separarentur à continuo, manentibus eisdem partibus, impossibile esset mobile tempore infinito illas omnes pertransire: sed ex indiuisibili addito non redduntur partes minores, neque pauciores: ergo neque in continuo poterunt pertrāsiri. Respondetur, longè diuersam esse rationem, quia cùm sunt in cōtinuo, sunt in diuisibilibus vnitæ, & non sunt entia actu, nec necesse est omnes proportionales partes per se pertrāsiri à mobili, sed solùm per accidēs, æqualibus, aut aliquotis per se transactis, vt cū passibus, aut pedibus gradimur per spatium: imò verò solū ipsum continuum, quod est ens actu, per se pertransitur, nam aliàs cum essent infinita entia, trāsitus consummari nō posset: non ergo ex indiuisibilibus pauciores, aut minores redduntur partes, sed alio modo se habent: fiunt enim communicantes in toto, & desinunt *Obic.*

esse

esse entia actu; sequitur ergo quod numerus iste partium, quæ sunt in continuo, non est prædicamentalis, quia copulantur aliquo termino cõmuni, sicut diximus de numero partium motus in definitione temporis: sed est trãscendentalis, finita, scilicet, multitudo incompletorum entium.

obie. Sed obijcies: Si quis velit diuidere, vel numerare omnes partes proportionales continui, nunquam finiretur illa diuisio, vel actus numerandi; ergo si aliquis velit pertransire singulas illas partes, nunquam finiretur transitus: sed per motum debet transiri: ergo nũquam finire-

Solu. tur motus, si partes illæ sunt infinitæ actu. Respondetur, adhuc disparem esse rationem, quia actus diuidendi, aut numerandi terminatur ad vnamquamque partem per se, & ideò nunquam potest fieri per se diuisio illa, scilicet, actus numerandi: motus vero quanuis pertranseat omnes partes, non tamen terminatur ad vnamquamque per se, sed solum ad determinatam: sicut neque est possibilis calefactio, quæ terminetur per se ad vnam partem proportionalem, sed terminari debet ad certum gradum determinatum vt duo, vel tres, in quo per accidens ad partes proportionales terminatur.

Sed instabis vrgentiùs: Saltem

Rep. sequitur, quodlibet continuum infinitum occupare locum, cuius oppositum experientia cernimus. Sequelam probo, quia ablatis omnib⁹ indiuisibilibus partes, si essent infinitæ actu, infinitum occuparent locum, & in continuo indiuisibilibus copulatæ partes eũdem occupabũt locum infinitum. Patet consequentia, quia ex indiuisibilibus nõ reduntur partes minores.

Ad hoc argumentum quidam *Solu.* respondent, negando paritatem rationis, propter rationem assignatã, quia ablatis omnibus indiuisibilib⁹, sunt partes entia actu, positis vero, non sunt. Sed hæc solutio nõ est firma, quia reuera, quod pars sit ens actu, aut non sit, nõ ideò minorem habet extensionem, aut maiorem, sed prorsus æqualis est extensionis, cùm est in continuo medietas illi⁹, & cùm ab illo separatur: ergo si, ablatis omnibus indiuisibilibus, occuparent infinitum locum partes illæ, similiter occupabunt infinitum, cùm sint indiuisibilibus coniunctæ. Quare negandum est, quod partes continuę, ablatis indiuisibilibus, etsi infinitæ sint, occuparent infinitũ locum, sed infinitas partes eiusdem loci finiti, minores, atque minores: quia sicut partes continui nõ factũt infinitam extensionem, sed finitam: quia quanuis sint infinitæ, sunt tamẽ minores, & minores proportionaliter: ita & locus, qui partibus cõtinui respondet, finitæ extensionis est, quia partes componentes, quanuis sint infinitæ, sunt tamen minores, & minores verè: & sicut cũ partes continui sunt in continuo, non occupant locum infinitum, quanuis singulis partibus singulæ partes loci respondeant: ita etiam si separatæ essent, locum infinitum non occuparent: sed sicut partes continui essent minores, & minores: ita etiã

locus

locus debitus parti minor,& minor est.

Ad 2. Ad secundum respondeo, falsum esse, q; infinito non possit fieri additio: videbimus enim in octauo Physicorum, quòd quanuis infinito continuo ex omni positione nō possit addi aliquid: tamen infinitæ multitudini potest addi aliquid, nō tamen, vt additione illa fiat maior, sicut nec detractione fit minor, quia in infinito sunt infinities infinita. Si autem loquaris de additione, qua fit res maior, cui fit additio, concedimus, quod infinito non potest fieri additio; & ita in continuo, quanuis partibus aliquotis, & determinatis possit fieri additio, quia finitæ sunt, sunt enim quantitates digitales plures in linea longiori, quàm in breuiori: tamen partibus proportionalibus non potest fieri additio, quia sunt actu infinitę: quia quādo aqua suscipit additionem, non habet plures partes proportionales, quia tot sunt medietates in aqua minori, sicut in maiori, tot quartæ partes, tot octauæ in vna, sicut in alia: sed solum est differētia, quod in maiori aqua istę partes sunt maiores, quia maior est medietas aquę maioris, quàm minoris.

Ad conf. Ad confirmationem respondeo, verum esse, quod vnum infinitum nō est maius altero, neq; æquale; quia maior, aut minor æqualitas aut inæqualitas sunt denominationes entis finiti: ex hoc tamen, quòd vnū continuum sit maius alio, malè infertur, quod habeat plures partes, aut sit maius vnum infinitum, quā aliud, quia vnum continuum est maius alio, propter partes aliquotas, & determinatas.

Ad 3. Ad tertium respondeo, nullum esse inconueniens, vt detur infinita multitudo entium completorū, aut incompletorum sub eadem existentia, & quæ realiter sint idem: & ita datur infinita multitudo relationum, linearum, superficierum, punctorum sub eadem existētia cōtinui: quæ omnia non sunt res diuersæ, sed vna res, quanuis ratione differant. Neque hoc est contra id, q; diximus; lib. non dari de facto infinitum in actu, quia solùm ibi locuti sumus de infinita multitudine rerum distinctarū, & sub diuersis existentijs, & hoc solum infinitum in actu negauit Aristoteles: infinita vero multitudo entium completorū, *Ari.* quæ realiter sunt idem, & sub eadē existentia, non negat quin sit, nec negari potest, neque ex his omnib⁹ fit numerus prædicamentalis (vt diximus) neque ex partibus finitis, cū numerus solum constet rebus quātitatiuis, non continuis inter se, sed discretis: multitudo autem istarum partium, linearum, aut superficierū, quanuis quanta sit, non est tamen realiter discretorum, sed ratione nostra solum, quia reuera in continuo copulantur. Ad confirmationē respondeo, verum esse, quòd in quali- *Ad conf.* bet parte sunt infinitæ partes proportionales: inde tamen non sequitur, partem esse æqualem toti, cum æqualitas, vel inæqualitas pendeat ex partes aliquotas, & determinatas attēdatur, quæ finitæ sunt, & huius denominationis capaces: ex quib⁹ semper pars est minor toto, vt medietas

minor

minor est tota quantitate: quia quãuis tot partes proportionales habeat, habet tamen illas minores, & nõ tot aliquotas: cũ autẽ proportionales partes infinitæ sint, ratione illarum non sumitur æqualitas, aut inæqualitas maioris, aut minoris, quæ finiti entis passiones, ac denominationes sunt.

Rep. Dices saltem sequi, quod calor & quælibet alia qualitas per motũ adquisita, est infinitè intensa, quod inde cõstat, quia motus, quo adquiritur calor, habet partes infinitas: sed cuilibet parti motus respondet particula caloris secundùm intensionem: ergo est infinitus calor in

Solu. termino ad quem. Respondetur tamen, quod quanuis per quamcunque partem motus producatur particula caloris: tamen totus calor est finitæ intensionis, sicut totus motus est finitus secundùm extensionem, quia etiã in calore sunt infiniti gradus proportionales, sicut in quantitate infinitæ partes actu: sed sicut in continuo infinitæ partes actu nõ faciunt infinitam extẽsionem actu, quia partes componentes sunt proportionales minores, & minores. Ad hoc autem vt continuum esset actu infinitum, debet habere infinitas partes aliquotas, & non communicates, vt diximus tertio Physicorum: sic etiam, quia gradus in qualitate actu infiniti sunt proportionales minores, & minores, non faciunt qualitatem infinitè intẽsam: ad hoc enim requiritur, quod gradus aliquoti, & determinati essent infiniti, qui tamen non sunt, neque excedunt calorem vt octo.

ARTICVLVS V.

Vtrùm motus fiat in tempore, vel in instanti.

DVo quærim' in hac quæst. Primum est, an sit motus. Secundum, an sit in tempore, vel in instãti: Et quidem circa primum non quærimus illud, vt probemus motum esse, quia illud est per se notũ (vt docet Aristoteles primo Physicorum, capite primo) vbi inquit, inductione, & sensu omnia, aut aliqua moueri, cõstare, & nos supra satis diximus lib. 3. 4. & 5. huius: sed vt soluamus rationem Zenonis, quam conficit ad exercenda discipulorum ingenia, quam tamen soluisse Diogenem Cinicum silentiõ & deambulando, perhibetur.

Quorum primum argumentum ex illis, quæ conficit, est: Spatium, per quod mobile mouetur, est diuisibile in infinitum: ergo nõ priùs peruenit mobile ad medium, quam ad immediatum dimidij, & sic in infinitum, quia cùm nunquã possit absolui motus, motus non erit. Respondet Aristoteles, quod quanuis spatium illud habeat infinita media, quæ potentia sunt entia, & res infinitæ: cum tamen omnia illa actu constituant vnum ens finitum, ideò finito tempore pertransitur totum spatium finitum per se, & partes eius infinitæ per accidens, id est, ratione sui totius finiti: & vere cum mobile non pertrãseat per se singulas partes spatij, nihil concludit argumentum.

Arg. Sol.

Secũ-

Secundum est: Mobile in singulis instantibus temporis est in loco adæquato sibi: quoties autem mobile, vt sagitta, est in loco sibi adæquato, non mouetur: ergo non est motus. Respondeo, concedendo Maiorem, & Minorem, & negando consequentiam: solum vim haberet, si tempus constaret instantibus: cum tamen constet ex partibus diuisibilibus, in quibus res mouetur, & non est in loco sibi adæquato, sed in alio, ideò non habet prorsus vim vllam.

Arg. 2

Solu.

Tertium est, ad probandum nõ esse mutatum esse inter terminos contradictorios, vt inter nõ album, & album, quod sic se habet: Ex terminis contradictorijs necesse est alterum de subiecto prædicari, cùm inter contradictoria non sit medium: sed quãdo aliquod mutatur, neque est in termino à quo, neque in termino ad quem, neque vterque terminus de illo prædicatur, cum non possint duo contradictoria de vno simul verificari: ergo illa mutatio non est possibilis. Respondetur, quod si loquamur de mutatione successiua, qua mobile secundùm varias sui partes transit successiuè de termino in terminũ, falsum est, quod non prædicetur de illo aliquis terminus: nam ille de illo prædicabitur, qui secundùm plures partes insit mobili: si autem loquatur de mutatione instantanea, in eodem instanti res mutatur, & est sub termino ad quem, atq; ideò in illo instanti, quo mutatur, iam de illo prædicabitur terminus ad quem, quanuis secundùm aliquam

Arg. 3

Solu.

prioritatem naturæ prius sit mobile sub mutatione, quam sub termino ad quem.

Circa secundum, quod quæritur in quæstione, communis est sententia omnium cum Aristotele hic cap. 3. motum in instanti esse non posse, sed necessariò in tempore. Idque sufficienter probat ratio Aristotelis in contextu: quia si motus esset in instanti: ergo tam velox, quàm tardus in instãti fieri posset: sit ergo spatium A.B. quod mobile tardum in instanti pertransit: ergo mobile velox pertransibit minori tempore, quod fieri non potest, nisi instans diuidatur, quod est impossibile. Confirmo, quod est continuum successiuum, necessario habet, non omnes partes simul, sed alias post alias: sed motus est essentialiter cõtinuum successiuũ: ergo debet habere partes post partes: ac proinde non simul: ergo non est, nec potest esse motus in instanti. Patet consequentia, quia in his, quæ sunt in instanti, non est assignare prius, nec posterius. Sed contra hoc est argumentum: Eodem modo conuenit successio motui, et indiuisibilitas generationi: sed generationi potest conuenire successio, vt patet in generatione nõ viuentiũ: ergo & motui etiam per accidens potest conuenire non successio, & non continuitas, atque per accidens saltẽ motus potest esse in non tempore. Et confirmo, quia in tribus illis definitionibus motus traditis ab Aristotele non fit vlla mentio successionis: ergo successio nullatenus est de essentia motus; ac per consequens

Conf.

non

non repugnat esse in instanti. Sed respondetur, longè diuersas esse rationes de motu, & mutatione: nam continuitas & successio, cùm sint de essentia motus, ita illi conueniunt, vt nulla alia ratione oppositum possit, neque per se, neque per accidens, illi conuenire: indiuisibilitas verò, cùm sit aliquid negatiuũ, ita cõuenit mutationibus secundùm se, vt oppositum possit illis per accidens conuenire: sicut homo ita secundùm se non est albus; vt per accidẽs possit esse albus. Ad confirmationem respondetur, nihil argumentum probare, quia ibi Aristoteles definit motũ latissimè sumptum, vt motum, & mutationẽ cõprehendit: & ideò nullam mẽtionẽ fecit mutationis: hic autem agit de motu propriè sumpto, & expressè successionem requirit, quæ cõsistit in eo, quod motus sit à termino in terminum, ac inter extrema positiua.

Ad conf.

Sed obijcies, Velocitas, quæ est differentia motus, potest esse in instanti: ergo & ipse motus, cuius est differentia, potest esse in instanti. Probatur Antecedens, nam velocitas motus tantùm potest prouenire ex duplici capite: vel ex minori resistentia spatij, suppositâ æquali virtute motiua, vel ex maiori virtute motiua, suppositâ æquali resistentia spatij: sed fieri potest, quod virtus motiua sit infinita in actu, sicut si aliquis motus causetur immediatè à Deo: ergo velocitas ab illa virtute causata poterit crescere vsque in infinitum in actu: sed inter velocitatem infinitam in actu, et finitã in actu nulla est proportio, nec sunt comparabiles, sicut nec virtutes motiuæ infinitæ in actu, & finitæ in actu, à quibus procedunt: ergo nec inter mensuras, in quibus fiunt prædictæ velocitates, debet esse aliqua proportio; sed sumta velocitas est in tempore: ergo infinita debet esse in instãti, inter quas mẽsuras nulla est proportio. Respondẽt aliqui, quod, si agẽs, à quo prouenit infinita in actu velocitas, esset naturale, illud secundùm vltimũ suę potentiæ necessario operaretur, ac proindè sequitur, quod talis velocitas esset in instanti: sed tũ quia illud agens infinitum in actu, à quo prouenit illa velocitas, est liberum, & agit pro libito suæ voluntatis, tantùm applicat conatum finitum ad illum motum: & ita velocitas non est actu infinita: quia dicunt, quod illud agens nũquam est applicaturum totum suum conatum, & si illum applicaret, tunc (inquiunt) sequitur manifesta implicatio, videlicet, quod ille motus esset in tempore, quia est motus, & esset in instanti, quia haberet velocitatẽ actu infinitam: veruntamen hæc solutio nobis non placet. Primo, quia iam sequeretur, quod illa velocitas motus à Deo prouenientis non esset liberatiua: neque possibilis, si ex illa sequeretur implicatio, quia id, ex quo sequitur aliqua implicatio, impossibile est. Vnde nos aliter respondemus dicendo, prædictam velocitatem motus nunquam posse esse actu infinitam, nec in instanti, sed finitam, & in tempore, quia nõ est possibile poni tota simul, & ita nũquam

obie.

Solu.

quam Deus poterit applicare totũ suum conatum ad illam velocitatem producendã, & ita semper debet esse finita, & in tempore. Ratio huius est, quia ea, quæ sunt essentialia alicui rei, non possunt ab illa separari: sed successio, & diuisibilitas sunt essentialia motui: ergo nõ possunt ab illo separari: velocitas autẽ solùm est quidam modus ipsius motus, consequens substantiam eius & essentiam: sed illa supposita ista velocitas non potest crescere in infinitum in actu, sed tantùm in potentia, manẽdo semper intrà genus ipsius motus, & seruatis essentialibus illius. Vnde ad argumentum in forma respõdetur, quòd prædictæ velocitates non debent crescere vniformiter, ac ipsæ virtutes motiuæ, à quibus prouenium. Vnde licèt aliqua illarũ sit actu infinita, nulla velocitas debet esse actu infinita, sed tantum illa, quæ prouenit à potentia motiua actu infinita, debet intrà suum genus ita crescere in infinitũ in potentia, quod nunquam possit adæquari ab illa velocitate, quæ prouenit à potentia motiua actu finita: sicut communiter dicitur (& bene) quod quamuis intellectio suã perfectionem accipiat ab obiecto (ita quod sit perfectior illa, quæ versatur circa perfectius obiectũ) ex hoc tamen non sequitur, quod illa intellectio, quæ habet obiectum in actu infinitum, sicuti est intellectio beatifica, debeat esse infinitè perfecta in actu, quia non crescit vniformiter, ac obiectum, sed tantũ sequitur, quòd manẽdo intrà genus actionis finitæ & creatæ, ita crescat in infinitum in potentia, & nunquã adæquetur ab alia intellectione creata, quæ sit circa obiectum actu finitum. ¶ Vltimò, & fortiùs, contra eãdem conclusionẽ obijcies, quod ab omnibus (& meritò) validissimũ argumẽtum iudicatur: Aut post illud instans, quod modò habemus præsens (rogo) sequitur aliud instãs, vel tempus? primum est impossibile, quia aliàs erunt duo instãtia immediata: si sequitur tempus, quod habeat esse præsens post illud, tunc habeo intentum, quia iam datur aliqua pars temporis præsens, & tota simul, & consequenter motus non fit in tempore, & successiuè, sed in instanti, & sic habeo etiam intentũ. Pro solutione obseruãdum est nobis primo id, quod ab Aristotele obseruatur libro de insecabilibus lineis, vbi, cum in has difficultates diuisionis continui incidisset, ponit hæc verba: Ignari est ingenij (sic enim loquitur Aristoteles) aliquam opinionem, quam ratio clara suadet, propterea tantũ deserere, quia non possit alicui argumento satisfieri oppositorum: vera enim (inquit) apud nos ita sunt permixta falsis, quod difficile sit illa ab eis secernere. Sed nihilominùs ad argumentũ directè respondeo, concedendo post hoc instans non sequi aliud, sed tẽpus: non tamen vt sit præsens, sed vt sit futurum: sicuti à parte ante verè quidem ante hoc instans præcessit tempus, non tamen, vt præsens, sed vt præteritum. Ratio est, quia præsens præsenti immediatum esse nõ potest: vnde imaginãdum est, quod per tempus verè, & realiter tãtùm

Vera solu.

Vlti. obie. difficilis.

sit vnicum instans, quod secundùm diuersas considerationes, & poteſt constituere partes diuisibiles temporis, & similiter indiuisibilia, quibus ipsæ copulãtur: itaq; si illud instans consideretur, prout fluxit, hac ratione constituit ipsum pręteritũ, quod in fluxu cõsistit: si vero consideretur idemmet instans prout efluxurum, sic constituit futurum: quoniã in fluxurum esse consistit: si autẽ cõsideretur prout est quædam quies momentanea, media inter fluxisse, & fluxurum esse, & illa copulans, quia neutrum illorum habet, hac ratione constituit ipsum instãs præsens. Vnde sequitur, quod cum tempus futurum, vt tẽpus, consistat in fluxurum esse, nũquam, vt tempus, potest esse præsens, nec fieri prę sens: sicuti, quia præteritum vt sic consistit in fluxisse, nunquam vt tẽpus potest esse præsens, sed tantùm de tẽpore habemus præsens quoddam instans indiuisibile, nõ autem aliquam temporis partem, vt sapiẽtissimè locuit Arist. 4. lib. Physic. dicens: De tempore solum est præsens ipsum, & est indiuisibile, non autem aliqua pars diuisibilis: præuidebat ergo hanc solutionẽ, vel opinionẽ potiùs, quæ modò in scholis cœpit defendi, & illi solutionem adaptabat. Vnde tota deceptio in hac re ex eo habet ortũ, quia volumus permanẽtia, & successiua eadẽ mensura metiri: quod est absurdũ, & tardi ingenij: permanentia enim habent esse totum simul, secus successiua: de velocitate autem & tarditate motus, & eorum inter se cõparatione lib. 7. dicam latiùs.

QVAESTIO II.

De naturalis entis quãtitatis successiuæ termino, in se, & in permanentibus.

HÆC quæstio est de modo, quo res, tam successiuæ, quàm permanentes incipiunt esse in tẽpore, quod ex dictis est duratio, & quantitas successiua: de cuius termino, quantum ad integritatem, præcedenti quæstione diximus. In præsenti autem sex dubitationes se offerunt.

Prima, quomodo incipiant, & desinant esse res successiuæ.

Secunda, si detur primum & vltimum mutatum esse in motu.

Tertia, si quid habeat esse in instanti.

Quarta, quomodò incipiat & desinat quies.

Quinta, de modo incipiẽdi rerum permanentium.

Vltima, si indiuisibile possit moueri.

ARTICVLVS I.

Quomodo incipiant, & desinant esse res successiuæ.

QVanuis in hoc lib. Arist. nihil de inceptione, & desitione rerum permanentium dicat, vsq; ad lib. 8. vbi de inceptione, & desitione multa docet: ex quibus potest colligi, quid sit de permanentibus dicẽdũ, idcirco hac quæst. & sequentib. de in- *Ari.*

de inceptione erit sermo. Et pro intelligentia huius doctrinæ supponẽdum est, res creatas, quę habẽt initium sui esse, quasdam esse diuisibiles, alias autem indiuisibiles: diuisibiles autem quædam secundũ intensionem, quædam secundum extensionem: secundùm extensionem diuisibiles, quædam sunt permanẽtes, vt magnitudo: quædam successiuæ, vt tempus, & motus: spirituales verò creaturæ sunt indiuisibiles: quę omnia dicũtur incipere, aut de potentia Dei, aut ex natura sua. Quæstio verò solũ procedit de potentia physica. Quando quærimus, qualiter incipiant, ac desinant esse successiua, idem est, ac si quęramus, an illud instans, quo res incipit, & desinit, sit sumendum ex tempore, quo res est, aut ex tempore quo res non est: sunt enim duo modi incipiendi rerum, alter intrinsecus, qui dicitur per primũ sui esse, quando verum est dicere, nunc res est, & immediatè ante hoc nõ erat. Alter verò extrinsecus, qui dicitur inceptio per vltimũ non esse, quando verum est dicere: Nunc res non est, & immediatè post hoc erit. Sũt etiam duo modi desinendi rerum: alter intrinsecus, qui dicitur desitio per vltimum sui esse, quãdo verum est dicere: Nunc res est, & immediatè post hoc non erit: alter verò extrinsecus, qui dicitur desitio per primum non esse, quando verũ est dicere: Nunc res nõ est, & immediate ante hoc fuit. Est autem inter hos modos incipiendi, aut desinẽdi duplex discrimẽ: primũ est, quia ea quæ incipiũt per primum sui esse, habent esse in instanti: nam de illis verificatur: Nũc sunt; & immediate ante hoc non erant: illud autẽ nunc est instans: illa verò, quæ incipiunt per vltimum non esse: habẽt esse in tempore, cum de illis sit verum dicere: Nunc non sunt, & immediate post hoc erunt, & illud (immediate post hoc) est tempus, cum duo instãtia immediata esse non possint. Similiter, quæ desinunt per primum non esse, habent non esse in instãti, in quo est verum dicere: Nunc res non est, & illud nunc, est instãs: quæ verò desinunt per vltimum esse, habent nõ esse in tempore, quia verũ est dicere: Nũc res est, & immediate post hoc nõ erit. Secũdo differunt, quoniam illa, quæ incipiunt per primum sui esse, habent esse, cum incipiunt in illo, in quo est verum dicere: Nũc res est: at verò, quę incipiũt per vltimum non esse, non habent esse, cum incipiunt, sed incipiunt in illo nunc, in quo est verum dicere: Nunc res nõ est, & immediate post hoc erit. Similiter versus desitionẽ quæ desinunt per primum non esse, habent non esse, cũ desinunt, quia desinunt in illo nunc, in quo est verum dicere: Nunc res non est: at verò, quæ desinunt per vltimum esse, habent esse, cum desinunt, quia desinunt in illo nunc, in quo verum est dicere: Nunc res est, & immediatè post hoc nõ erit. Vnde sequitur, quod omnia incipiũt, vel desinunt in instanti intrinseco, vel extrinseco, quod ex eo constat, quia primum initium est instans. Antecedens probo, quia si esset diuisibile initium, priùs inciperet in eius parte, quàm

Sec.

Adverte da diligenter.

te,quàm in toto, & rursus illa pars est diuisibilis: ergo priùs inciperet in dimidio illius, quàm in toto, & sic in infinitum, quousq; deueniamus ad instans indiuisibile,quo res incipiunt, quoniam nulla datur prima pars temporis,nec diuisibilis in eadem ratione: quare terminus desitionis debet esse indiuisibilis.

1.Cõ. Quibus iactis fundamentis sit prima conclusio:Successiua omnia, siue sint motus,siue mutationes,siue tempus,incipiunt, ac desinunt per modos extrinsecos,nempe per vltimum non esse, & per primum non esse. De inceptione verò probatur, quia motus (& idẽ est de quolibet successiuo) habet suũ primũ initiũ in instanti:sed illud instans non potest esse primum esse motus: ergo est vltimum non esse. Maiorẽ pro-

Pr. 1. bo, quia initiatiuum cuiuscunque rei debet esse instans: Minorẽ probo,quia motus est successiuus:ergo habet prius,& posterius: sed prius & posterius non possunt esse in instanti, quod est indiuisibile: ergo motus non potest habere esse in instanti, & per consequens nec incipere per primum sui esse:quia quæ hoc modo incipiunt,habent esse in

Sec. instanti.Secundò, In motu non est assignare primam partem,quia ante quamcunque assignatam fiut alia prior & posterior: ergo ante quodcunq; fiut aliud prius esse alterius partis prioris. Antecedens probatur, quia si haberet primam partem,aut ergo est diuisibilis, aut indiuisibilis:si indiuisibilis, motus ex indiuisibilibus esset compositus: si diuisibilis, sequitur, quòd illius medietas erit prius,& rursus altera medietas illius rei erit prior:&cùm quælibet medietas illius sit prior, & quælibet pars sit diuisibilis, sequitur, quod non sit aliqua prima pars, & per cõsequens,nec primum esse motus. De desitione patet eisdem rationibus,quia motus nõ potest habere esse in instanti:quod autem desinit per vltimũ esse, habet esse in instanti:ergo nõ potest desinere esse per vltimũ fui esse:desinit ergo per primũ non esse.Secundò, quia sicut motus versus initiũ non habet primam partem,sic nec versus finem,sed quælibet est diuisibilis in infinitũ: ergo non datur vltimũ esse illius:indiuisibilia autẽ, & mutationes instãtaneæ,cùm solùm durent per instans,contrario modo incipiũt,ac desinunt,nẽpe per modos intrinsecos,scilicet, per primũ esse,& vltimum esse: de illis enim vno, eodemq; instanti verum erit dicere:Nunc sunt,immediatèq; ante hoc non fuerunt:& nunc sunt, & immediatè post non erunt. Si inciperent per vltimum non esse, duo instantia essent immediata, scilicet vltimum non esse, & instans quo durant: similiter, si desinerent per primum esse,hoc,scilicet instans,& illud,quo antea durabant.

Dices: sicut esse generationis Repõ est in instanti,ita non esse;ergo nõ esse generationis incipit in instanti,& per consequens datur primum esse non esse generationis.Respon- Solu. detur, quod non esse generationis est in instanti, & in tempore. Vnde, quando incipit generatio non esse, non datur primum instãs

non

now esse ndi, sed in tempore incipit non esse, in illo (scilicet) quod immediatè sequitur post illud instãs, in quo est generatio.

Cõ. 2. Secunda conclusio. Permanẽtia illa, quæ motu incipiunt, & desinũt per motum, quatenus per motum incipiunt & desinunt, eodem modo incipiunt, ac desinunt, sicut motus: eadem enim debet esse ratio de illo, quod motu incipit, & desinit, ac de ipso motu. Nihilominus autem addita est illa reduplicatio (quatenus) nam si permanentia incipiant, ac desinant, vt calor, quanuis per alterationem productus, incipit per vltimum non esse, & desinit per primum non esse. Si tamen per generationem fiat simplici emanatione, aut mutatione, incipit per primum fui esse: quæ conclusiones recipiuntur ab omnibus expositoribus Aristotelis, Simplicio, Theophrasto, Sãcto Thoma, Alberto, & Auerroe.

Arg. Sed contra primam conclusionem est argumentum: Si moueatur aliqua mulier prægnãs, & in medio itineris pariat fœtum: tũc mutatio illa est instantanea, quia est generatio viuentis: atque ideo proles incipit esse animata per primum fui esse: & tamen in eo ipso instanti, quo incipit esse animata, incipit moueri ad motum matris: ergo datur primum esse motus. Similiter procedit obseruatio de cane cadente à turri, qui tamen in medio itineris moritur: tũc cadauer illud incipit esse in instanti, tamen eo ipso quo incipit, mouetur: ergo motus cadaueris incipit per primũ fui esse. *Ven.* Respõdet Paulus Venetus propter primum exemplum, quod in illo casu verum est, motum, quo mouetur proles animata, per primum fui esse incipere, quia mouetur per accidens, quod etiam Sotus concedit propter secundum exemplum: sed tamen vtraque sententia falsa est, quia motus est essentialiter successiuus: ergo non potest incipere per primum sui esse, nec per se, nec per accidens. Quare aliter dicendum est, scilicet, quod quãuis actio illa sit instantanea, in illo instanti non est motus prolis, sed vltimum non esse illius motus, qui postea futurus est, ita quod illud instans, est intrinsecum, & primũ esse animãti, extrinsecum verò & vltimum non esse motus. Nec similiter quies est in instanti, quia vt docet Aristoteles cap. 3. nec motus, nec quies potest esse in instanti, sed solùm erit tunc non esse motus: & ita nullum datur tempus, in quo moueatur mater, & non moueatur proles, sed ante illud instans mouetur proles inanimata: post illud verò animata, quia in illo facta est animatio. Vnde illud instans respectu motus matris est continuatiuum motus eius, respectu prolis, non ita: sed primum nõ esse motus prolis inanimatæ, & vltimum non esse motus eiusdem prolis animatæ: cuius ratio est, quia mater est vnicum subiectũ: proles vero animata, & inanimata sunt duo subiecta, & ita respectu motus matris est in illo instanti, alterum terminatiuum, & alterum initiatiuum. Idem dicendum est de cane cadente, quod in instanti, quo incipit cadauer, non est motus: sed post

illud est futurus, atque ideo illud instans est vltimum non esse motus illius. Vnde motus viui & mortui, quanuis contigui sint, non tamen cõtinui, sed discõtinui propter diuersitatem subiectorũ. Vnde sunt duo mutata esse: alterum, quod est primum non esse motus viui: alterum, qnod est vltimum non esse motus mortui.

ARTICVLVS II.

Vtrùm detur primũ & vltimũ mutatum esse in motu.

explicatur status quæs.

MVtatum esse dicitur indiuisibile motus, quia quando mobile est in his indiuisibilibus, aliquã partem motus, seu totum motum absoluit. Sensus ergo quæstionis est, vtrùm, sicut in linea dantur duo pũcta, vnum initiatiuum, & alterum terminatiuum, quanuis non detur vltima, nec prima pars lineę: sic etiã quanuis non detur prima pars, nec vltima motus, dentur tamen duo mutata esse, quorum vnum sit initiatiuum, alterum terminatiuum motus. Veritas hac in re tenẽda absoluitur tribus conclusionibus: Prima conclusio: In motu datur primũ mutatum esse terminatiuum motus in termino ad quem. Hæc conclusio priùs est declaranda, quam probanda: In motu versus finem datur primum non esse: illud ergo instans, in quo est primum non esse motus, est primum esse termini ad quem completi, & perfecti, nam quanuis eo ipso quod incipit motus, incipiat esse terminus ad quem aliquo modo: tamẽ perfectus, & integer non est terminus ad quem, quousque desinat esse motus, ita vt primum non esse motus, sit primũ mutatum esse in termino ad quẽ, id est, primum esse termini ad quẽ: aut non datur, & ita sequitur, quod mobile incipiat esse in termino per vltimum non esse: hoc autẽ est impossibile. Et probatur, quia si datur vltimum non esse mobilis in termino ad quem, verum erit dicere: nũc mobile non est, & immediatè post hoc erit: aut ergo in illo nũc distat à termino distantia aliqua indiuisibili, aut diuisibili: non indiuisibili, quia essent duo puncta immediata in spatio, & duo instãtia in tẽpore diuisibili, quia tũc nõ erit verũ dicere, q̃ immediate post hoc erit in B, quia immediatè post hoc erit in dimidio minori distãtia: & idẽ dicã de alia medietate quacũq; illius distãtiæ: oportet ergo dari primum esse mobilis in termino ad quem, quod est primum mutatum esse in termino ad quẽ: qua ratione vtitur Arist. c. 5. & 6. Sed dices, quòd illud mutatum esse potiùs debet appellari vltimum mutatum esse, siquidem illud est finis motus. *obiect.* Respondetur, quod illud mutatum esse potest ad duo comparari: scilicet, in ordine ad motum, & sic habet rationem vltimi; & in ordine ad terminum ad quem, & sic habet rationẽ primi, quia tunc terminus ad quem incipit esse integer, atque completus: & ideo dicitur primum mutatum esse in termino ad quem. *Solu.*

Si rursus obijcias, quod terminus

nus ad quē est diuisibilis, & habet latitudinē: ergo non debet illi correspondere in motu mutatum esse, quod est indiuisibile, sed aliqua pars motus. Respondeo, quòd terminus ad quem potest considerari dupliciter. Vno modo absolutè, & sic habet latitudinem, & correspondet illi motus, aut pars eius. Secundo potest considerari vt integer, & completus, & hoc in indiuisibili cōsistit, & ideo correspondet illi indiuisibile motus, scilicet, primum mutatum esse.

Concl. Secunda conclusio sit. In principio motus non datur primum mutatum esse, quæ similiter conclusio est Aristotelis cap. 6. Cuius ratio est aperta, quia mutatum esse præsupponit moueri: sed non datur in motu primò moueri, quia non datur in motu prima pars motus: ergo nec datur primum mutatum esse, quia in vltimo esse, quod est initiatiuum motus, nondum est motus: atque ideò nec mobile mutatū est. Cùm autem dicimus in motu non esse primam partem, non est intelligēdū de partibus aliquotis, aut æqualibus, & non communicantibus, harum enim certum est esse aliquam primam (vt si diuidas motū in tres partes æquales, aut in tres tertias, tunc vna illarum est prima) sed intelligendum est de partibus proportionalibus: hæ enim cùm sint actu infinitæ, nō est in illis assignare versus initium aliquam primam, qua non detur alia prior, nec versus finem aliquam vltimam, qua nō detur alia vlterior.

Arg. Sed contra conclusionem dicet aliquis: Eodem modo sunt mutata esse in motu, sicut puncta in linea, & instantia in tempore: sed in linea dantur duo puncta, & in tempore duo instantia, quorū vnum est initiatiuum, alterum terminatiuum: ergo similiter in motu duo sunt mutata esse: alterum versùs initium, alterū versus finem. Confirmo, quia *Conf.* in motu locali est primum mutatū esse versus initium: ergo in reliquis motibus. Antecedens probo, quia motus habet partes respondentes partibus spatij, & indiuisibilia respondentia indiuisibilibus spatij: sed in spatio est primum indiuisibile versus initium: ergo & in motu reperitur. Respondeo ad primum, negando Maiorem, quanuis enim sicut in linea, & tempore est primū & vltimum punctum, & instans, ita in motu sit primum, & vltimū indiuisibile, alterum initiatiuum, alterum terminatiuum: tamen non sicut omnia indiuisibilia lineæ, & temporis puncta, & instantia dicūtur, sic in motu omnia dicuntur mutata esse: nam illud tantùm indiuisibile motus dicitur mutatum esse, ante quod præcesserit aliqua pars motus, vel totus motus. Quare licèt versus finem sit primum mutatum esse, quia ante illud præcesserit mòueri: tamen versus initium non ita, quia cum illud indiuisibile, quod est initiatiuū motus, nec pars motus, nec totus motus præcesserit, dici nō potest mutatum esse, quanuis dicatur indiuisibile initiatiuū motus. ¶ Ad confirmationem respondeo, eodem prorsus modo futurum esse, quod in motu locali detur

primum mutatum esse versus initium, quanuis non correspondeant indiuisibilibus spatij indiuisibilia motus: atque adeò in motu sit primum indiuisibile, sicut in spatio, illud tamen non dicitur mutatũ esse ob rationem assignatam.

Dub. Sed quæret aliquis, vtrum huiusmodi indiuisibilia motus terminantia sint intrinseca motui, sicut indiuisibilia reliquorum cõtinuorum sunt intrinseca suis continuis. Quibusdam placet, solùm esse extrinseca, sicut si intelligamus lineã contiguam duabus lineis, non terminatam suis punctis. Quod sibi

Pri. suadent primo, quia si motus terminatur versus initium indiuisibili initiatiuo, iam esset primum mutatum esse in motu. Secundò, quia

Sec. primum mutatum esse versus finẽ est existentia mobilis in vltimo termino ad quem: sed illa existentia permanet, non permanente motu: ergo illud indiuisibile est terminus extrinsecus, licèt simul cum ipso pe-

Tert. riret. Tertio, quia si moueatur canis à turri, & in medio moriatur, incipiatque cadauer per primũ fuit esse: tunc illud instans, quo fit cadauer, est primum mutatum esse motus canis viui, quia tunc non est, & immediatè ante illud fuit, & tamẽ illud indiuisibile extrinsecum est motui præcedenti, cùm sit in alio subiecto, nempe in cadauere: ergo vltimus terminus motus erit extrinsecus. Verum, his non obstantibus, dicendum est cum Sancto Thom. 2. contra Gent. cap. 36. ad 5. Vallef. Controuersia 96. motum terminis indiuisibilibus terminari, sicut quodlibet aliud continuũ: ac proin de indiuisibilia motus intrinseca esse motui, etiam illa, quæ terminantia sunt: quod constat ex argumento illo cum sua cõfirmatione adducto contra secundam conclusionem. Et confirmat rectè Vallesius, quia si indiuisibilia essent extrinseca motui, aliqui intrarent, & intrinseca erunt: aut ergo præcedenti quieti, aut subsequenti motui. Quod si inconueniens non est, vt sint interna quieti, quare erit inconueniens, vt sint interna motui? *Conf.*

Vnde ad rationes respondetur: ad primam respondeo, negando Maiorem, quia indiuisibile initiatiuum non præcedit mouere, & ita non est mutatum esse. Ad secundã respondetur, falsum esse, quòd primum mutatum esse in termino ad quem sit existentia mobilis: sed est quid causatum à mobili, cùm primùm existit in vltimo termino ad quem, quod solùm durat per instans, stantimque transit, transacto motu. Ad tertium dico, verũ esse, quod ille motus canis viui nõ terminatur termino intrinseco, quia desinit per accidens ad desitionem canis: quod similiter dicendum est de quacunque alteratione præuia, quæ vltimò corrumpit subiectum: illa enim solùm terminatur indiuisibili extrinseco, quod est in genito: intrinsecè verò nullo termino terminatur, quia per accidens desinit ad desitionem corrupti, in quo est. *Ad 1.* *Ad 2.* *Ad 3.*

Tertia cõclusio: Ante quodlibet mutatum esse, est moueri. Primò probatur, quia mutatũ esse, vel est termi- *3. Cõ.*

terminatiuum, vel continuatiuum: sed vtrumque istorum partes supponit motus, quia continuatiuum præsupponit aliquam partem motus præcedentē, quæ copulatur sequēti: terminatiuum verò præsupponit motum, qui terminatur illo mutato esse: ergo ante quodlibet mutatum esse, præcedit moueri. Quod autem ante quodlibet moueri præcedat mutatum esse, probatur: quia nón datur primum moueri: sed quodlibet moueri præsupponit aliud prius, & nulla est pars motus ita minima, quin ante illam sit alia prior: sed vbi est motus, necesse est esse mutatum esse. Neque ob id sequitur, motum nō cœpisse, nec habere principiū: quia sicut in finita linea clausa duobus punctis ante quodlibet punctum est linea, ante quamlibet partem lineæ est punctum, si per partes proportionales procedamus: ita in motu dantur duo indiuisibilia, quibus motus clauditur, in quo ante quodlibet moueri sit mutatum esse, & è contra: & tamen est differentia, quòd indiuisibile initiatiuum lineæ dicitur punctum, sicut terminatiuum & continuatiuum: at verò indiuisibile initiatiuum motus nō dicitur mutatum esse, quia non præsupponit moueri: tamen cùm inter vtrūque indiuisibile sint infinitæ partes actu, non est mirum, quod detur processus in infinitum, per partes proportionales numerando: neque ob id motus infinitus est, quia partes, quæ infinitum in actu constituere debent, oportet, vt sint aliquotæ, æquales, & nó cōmunicātes.

ARTICVLVS III.

Vtrùm quies habeat esse in instanti, & quomodo.

PRo cuius intelligentia aduertēdum est, quod cum quies sit carentia motus in illo, quod non mouetur, potest dupliciter sumi, negatiuè, & priuatiuè: negatiuè sumpta solum dicit carentiam motus: priuatiuè verò addit aptitudinem in subiecto, quod aptum est moueri. Certū ergo est, quòd quies habet esse in instanti, quia in quolibet instanti negatio motus est sine aptitudine, cùm motus in instanti esse non possit: de quiete autem priuatiua procedit quæstio: hæc autem est duplex, alia est priuatio motus propriè dicti: alia est priuatio mutationis, quæ dicitur motus latissima significatione.

Hoc supposito, sit conclusio: Quāuis quies, quę est priuatio mutationis, possit esse in instāti, quies tamen, quæ est priuatio motus propriè dicti, nequit esse in instāti, sed in tempore est. Ratio huius primi conclusionis est, quoniam quies priuatiua, nihil aliud est, quam priuatio motus in subiecto apto nato: sed in instanti subiectum non est aptum mutari motu propriè dicto, sed in tempore, cum mutatio possit esse in instanti, motus verò necessariò successiuus est: ergo quies, quæ est priuatio motus, non potest esse in instāti: quæ verò est priuatio mutationis, in instāti esse potest. Vnde sequitur, quod quies illa, quæ priua- *Conc.*

tio motus est, cum in tẽpore sit, incipit, & desinit, sicut motus ipse, scilicet, per vltimum non esse, & per primum non esse.

Conc. Contra conclusionem arguitur: In instanti initiatiuo motus, quo non est motus, sed immediatè post illud erit, quiescit mobile: ergo in instanti est quies. Antecedens probatur, quia tunc aliquid quiescit, quando similiter se habet nunc, & priùs: sed in illo instanti eodem modo mobile se habet, sicut priùs: imò *Soln.* in quolibet instanti prior: ergo tũc quiescit. Respondeo, negando antecedens, quia in illo instanti, cum motus esse non possit, nec quies priuatiua similiter erit, quia priuatio tantùm adest subiecto, quando, & quo tempore subiectum est aptum habere habitum, illo tamẽ caret, & tunc verum est nullum esse mediũ inter priuationem, & habitum, sed necessariò alterum debet inesse subiecto: sicut inter cæcũ, & videns non datur medium in subiecto capaci, & apto habere visum: quando verò subiectum nõ est aptũ simpliciter, aut saltem pro illo tempore, tunc medium est inter priuationẽ & habitum, vt videre est in lapide, qui nec est videns, nec cęcus, sed nõ videns: aut in catulis ante nonũ diẽ: qui nec sunt cæci, nec videntes: ita mobile in instanti illo, cũ nullo modo aptum sit moueri, nec quiescit quiete priuatiua, nec mouetur, sed solum dicitur quiescere quiete negatiua, quia (scilicet) non mouetur.

Ad probationẽ. Ad probationem respondeo, quod illa definitio quiescentis sic est intelligẽda: quiescere, est similiter se habere nũc idem in hac parte temporis: & priùs idẽ in priori parte tẽporis: & definitio eius, quod mouetur, sic etiam debet intelligi: illud mouetur, quod aliter se habet nũc, id est, in hac parte tẽporis, & priùs, id est, in prioritate temporis præcedẽtis. Quare, cũ instãs nõ sit pars temporis, nunc verum est dicere in instanti, quod mobile se habet in illo, similiter ac priùs, vt docuit Aristoteles c. 4. ex cuius doctrina, quæ diximus, facilè colliguntur. Contra eandẽ cõclusionẽ arguitur: Quãdo mobile nõ mouetur, quiescit: sed in instãti in termino à quo, quãdo nõ est motꝰ, mobile nõ mouetur: ergo in illo instanti quiescit: quies ergo erit in instãti. Respondetur, distinguẽdo cõsequẽs: quia si loquitur de quiete priuatiua, falsum dicit: si verò loquatur de negatiua, dicit verũ, quòd est in instanti: sed hoc non est contra conclusionem nostram. *2. arg.* *Soln.*

Sed obijcies primo, quod propria priuatio motus, siue quies priuatiua, est carentia in subiecto apto moueri, imò incipiente moueri: ergo verè est quies priuatiua. Respondeo, negando consequentiam, quia non sufficit vt sit quies priuatiua, quod sit carẽtia in subiecto apto moueri: sed debet esse in illa mẽsura, in qua mobile potest habere motum: & quia in illo instanti non potest illũ habere, hinc est, quod illa quies non sit priuatiua, sed negatiua: sicut, quamuis carentia visus in catulo ante nonũ diẽ sit carentia in subiecto apto post nonũ diem videre, quia tamen non est in subiecto apto pro illa mensura, non est *obiect.* *Sol.*

pro-

propria priuatio, sed negatio.

Obie. Sed obijcies secundo: Id quod fit in rerum natura, fit ex sua priuatione immediatè præcedenti in termino à quo: ergo iam illa quies non erit negatiua, sed priuatiua. Respon

Solu. deo, quòd motus non est, quod fit in rerum natura, vt quod, sed solus terminus ad quē: & ita fit per se ex sua priuatione: vt patet in albo, q̄ per se fit ex non albo in termino à quo: at verò motus nō fit vt quod, sed est quędam via ad suum terminū: & ita sufficit, quòd præsuppona tur eius negatio in termino à quo.

Sed vltimò obijcies. Adhuc quies potest esse in instāti: ergo, &c. Probatur, quiescere nihil aliud est, quā cessante motu, permanere mobile in termino ad quem: sed, cessante motu, in eodē instanti mobile manet in termino ad quem; ergo in illo instanti ibi debet esse quies. Respondeo, quod non sufficit prædicta permanentia, nisi sit in illa mensura, qua mobile potest habere motū ad quietem priuatiuam, & quia in illo instanti, in quo desinit motus, non potest mobile habere motum, sicut neque in instāti in termino à quo, hinc est, quòd sicut illa quies termini à quo solum est negatiua, illa, quæ est in instanti termini ad quem, tantùm sit negatiua. Vnde meritò Sanctus Thomas 1.p. quæst. 53. art. 3. dixit, quod quando aliquod mobile mouetur localiter, in omnibus indiuisibilibus illius temporis est in loco, non tamen dixit quiescere in loco, quia ad quietem priuatiuam necessario sequitur tempus, quod ibi deest,

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm quies incipiat, & desinat esse, & quomodo.

CONclusio est affirmatiua de quiete propriè dicta, quam quæst. 9. art. 4. & quæst. 11. art. 3. diximus esse priuationem motus, quo receditur ab illa quiete: & ita sicut aliter locuti sumus de loco sumpto cum suis mutatis esse: aliter de loco sumpto sine illis: ita etiam aliter loquendum est de quiete sumpta cū suis quietis esse, vt ita loquar: aliter de quiete sumpta sine illis: quies ergo in calore, quæ est priuatio motus, quo receditur ab illo eodem calore, imperfectè incipit fieri cum ipsa calefactione (vt docet Arist. supra) & omnino facta est in vltimo esse calefactionis: perfectè tñ, id est, quatenus est quies in calore, vt calor distinguitur à calefactione, hoc pacto incipit post vltimum calefactum esse, post quod est verum dicere, subiectum incipere esse calidum vt sic, cùm antea non esset calidum. Huiusmodi ergo perfecta quies sumpta cum suis quietis esse, in sua duratione intrinseca incipit per primum sui esse, & desinit per vltimum sui esse, cum habeat suam durationem priuatiuam terminatam, & finitam, non minus, quàm motus suam positiuam: & hoc pacto loquitur de quiete Sāctus Thomas prima Parte, quæstione 53. cùm S. Th. docet dari vltimum quietem esse: tamen in ordine ad durationem extrinsecam manentem incipit, & desi-

desinit extrinsecè, quia illa quies nõ est per se intenta, sed per accidens potiùs subsecuta: & ita illa duo mutata esse, scilicet primum & vltimum esse intrinsecum mot⁹, vsurparunt sibi vt mensuram directam ipsa nunc durationis extrinsecæ, sicut diximus de forma, quæ inducitur, respectu illius, quæ expellitur: illa enim in duratione extrinseca incipit per primum sui esse: hæc vero desinit per primum nõ esse. In vltimo ergo motus, qui præcessit illam quietem, dicemus: Nũc nõ est quies perfecta, sed immediatè post hoc erit: & in primo esse motus, qui est post illam quietem, erit verum dicere: Nunc non est quies, & immediatè ante hoc erat. Obijcies: Motus est propter quietẽ, vt dixi quæstio. 1. art. 2. ergo potiùs quies iure suo vendicat sibi mensuram, & intrinsecam durationem. Respondeo, motum non esse propter quietem formaliter, id est, propter illam priuationem, sed propter terminum, cui est adiuncta illa quies. Obijcies secundò, Saltem duratio illius priuationis comitatur durationem termini vt sic, Respõdeo ita esse, tamẽ duratio termini vt sic est tempus discretum: duratio vero quietis est tempus cõtinuum, licèt priuatiuũ: & ita non oportet loqui eodẽ modo de vtriusq; inceptione, & desitione. Conclusio est contra Vallesium, qui docet, quietem incipere, ac desinere extrinsecè. Probat ipse 6. Physic. quæst. 46. nã quies non potest in instãti esse, cum sit priuatio motus, vt ait Aristoteles: ergo tunc aliquid quiescit, quando aptum est moueri: sed non est aptum moueri in instanti: ergo. Præterea cõfirmatur, quia hac ratione conuenit inter omnes, saltem quietem non incipere per primum sui esse: sed falsum est, quod res non moueatur in primo non esse motus, sicut in vltimo esse eiusdem motus: ergo. Sed hæc ratio tantùm probat, quod hæc quies, vt opponitur motui sumpto sine suis mutatis esse, non possit incipere, aut desinere intrinsecè, sicut nec ipse motus ita sumptus: si vero loquamur de quiete impropriè, id est, de cessatione mot⁹, qui erat profectio ad illam quietem, & loquamur de illo motu, vt includit mutatum esse, talis quies non habet primum quietum esse, nec intrinsecũ, quia motus secundùm intrinsecam durationem desinit per vltimum sui esse, & ita non reliquit locum, vt ipsum mobile aptum sit, vt post illud vltimum mutatum esse haberet aliquod aliud mutatũ esse, neq; continuatiuum, neque terminatiuum motus eiusdem speciei: cum illo tamen aptum est ratione vltimi mutati esse terminatiuum habere mutatum esse continuatiuum, & immediatè post habere motum partialem continuatum cum præcedenti. Vnde finito motu, substãtialiter incipit cessare ab illo, non per primũ esse, sed per vltimum non esse. Nã post vltimum mutatum esse (vt dixi) non manet subiectum cum aptitudine ad aliud: similiter postquã per aliquod tempus mobile quieuit à tali motu, si iterum moueatur simili motu, talis quies desinet esse, non per vltimum sui esse, sed per primũ

obie.

Solu.

2. Obiect.

Solu.

Ari.

Conf.

primum non esse illius quietis perfectæ: quia mobile habens primum mutatum esse, non fuit aptum immediatè antea habere mutatũ esse talis motus, sed tempore præcedenti quieuit à motu, & nunc primùm non quiescit, sed mouetur per primum mutatum esse.

3. Obiect. Sed dices contra dicta; Quies non est terminus primarius ad quẽ motus: ergo non potest incipere in instanti. Tenet consequentia, quia terminus primarius ad quem motus habet esse in instanti: sed terminus secũdarius est immediatus primario: ergo non potest habere esse in instanti, quia duo instantia non possunt esse immediata. Pro solutione aduertendum, quod quies ex dictis formaliter est priuatio illius *Solu.* motus, quo receditur ab aliquo termino, in quo quiescebat. Vnde quies in albo est priuatio motus denigrationis, quo receditur ab illa albedine: & quies in nigro est priuatio motus dealbationis, quo receditur ab illa nigredine (vt dictũ est supra) quæ priuatio motus dealbationis v.g. datur, etiam dum aliquod fit nigrum; quia licèt dum ita fit nigrum, non possit fieri album in sensu composito, posset tamen in sensu diuiso: & hoc sufficit, vt dicatur priuatum, alias nec animal esset priuatum potentia visiua, dum est cæcum, quia dum est cæcum, in sensu composito non potest habere potentiam visiuam. Respondeo ergo *Resp.* quietem non esse terminum primarium motus, quo itur ad talem terminum: est tamen terminus secundarius consequens ad hoc, quod est fieri, aut factum fuisse priuatum motu denigrationis, & nigredine corrumpente albefactionem, seu albedinem: & huiusmodi quietem esse terminum secundarium significat Aristoteles illo cap. 6. tex. 54. dicens: Motus in ipsum, in quo statur, perfectio potius est ad quietem, quam aliquod contrarium quieti. Quomodo autem opponantur motus & quies, dictum est supra. Alia, quæ possent dici de termino seu quiete, facilè ex his, quæ de motu diximus, intelliguntur: proportionaliter enim de motu, ac eius termino, seu quiete loquendum est, vt docet Arist. 3. de cœlo: & sicut motus alius est violentus, alius est naturalis, sic & quies, & res illic vi manẽt, quo vi feruntur: & itidem secundũ naturam manent, quo secũdùm naturam feruntur, licèt iuxta supra dicta quies violenta potiùs esset appellanda inquies, seu inquietudo: hæc appellatur quies respectu motꝰ, quo priuat, siue ille violentus sit, siue naturalis. Per quod patet ad argumentum: illi enim duo termini, primarius (scilicet) & secũdarius, simul sunt in vno instanti temporis, licèt in duobus naturæ. *Arist.*

ARTICVLVS *V.*

Si res permanentes incipiant esse, & quomodo.

RES permanentes dupliciter incipere possunt ex natura sua. Vno modo per creationẽ. Alio modo per generationem. Similiter duplici-

pliciter possunt desinere. Vno modo per annihilationẽ. Alio modo per corruptionem. ¶ His suppositis, dico primo. Quæ suapte natura aliter fieri non possunt, quàm per creationem, nec desinere nisi per annihilationẽ, sicut Angeli, & reliqua ingenerabilia, & incorruptibilia, incipiunt per modum intrinsecum, scilicet per primũ sui esse: & desinunt, si desitiua sint, per primum nõ esse. Primum horum probatur, quia creatio, per quam fiunt res istę, instantanea est: ergo, quę per illam fiunt, incipiunt, sicut ipsa creatio, per primum esse. Secũdum probatur, nã ista annihilarẽtur per subtractionem concursus diuini, quo conseruãtur: sed iste cõcursus in instanti subtraheretur: ergo illa desinerent per instantaneam desitionẽ, id est, per primum non esse.

1. Cõ.

Sed quæres, an saltem Angelus de potentia absoluta possit incipere per vltimum non esse, & desinere per vltimum esse, absque implicatione contradictionis. Respõdeo, quod in primis implicat contradictionem incipere per vltimum non esse, quia si sic inciperet, sequeretur, quod creatio esset mutatio successiua, quod tamen repugnat, quia nulla actio, nisi terminus ad quem sit partibilis, & diuisibilis, potest habere partes. Confirmatur, quia q̃ incipit per vltimum non esse, incipit in tempore: quod autem incipit in tempore, incipit per partes: sed angelus non habet partes: ergo nõ potest incipere per vltimum non esse. In quo est deceptus Scotus hoc lib. q. 3.

Ad 2. respondeo, non repugnare, vt Angelus desinat per vltimum sui esse, diuina potentia: atque ideò quod in eodem instanti creetur, & annihiletur. Et probatur primò sic: Indiuisibilia non requirunt, vt desinãt per primum non esse, siquidẽ indiuisibilia desinunt per vltimũ esse, & generantur instantaneè, vt in aliquibus indiuisibilib⁹ satis manifestò cernitur: ergo & Angelus, quantumuis indiuisibilis, potest desinere per vltimum sui esse. Secundò, Successiua desinũt per primum non esse: ergo è contra indiuisibilia possunt desinere per vltimum esse, in quo deceptus est Vallesius Controuersia 16. existimans hoc esse impossibile.

Pro. 2

Sed obijcit Vallesius, Quod desinit per vltimum sui esse, desinit successiuè: sed quod annihilatur, cũ sit prorsus indiuisibile, desinit in instanti: ergo desinit, non per vltimum esse: sed per primum non esse: Respõdeo, quod quanuis quod desinit per vltimum esse, nõ totaliter, sed vt tantum, successiuè desinat, & non in instanti, quia desinit per partes: tamen quod desinit esse totaliter, simul desinit esse in instanti: si tamen Deus illud annihilaret per vltimum sui esse in instãti, desineret totaliter, & nõ successiuè, quãuis desineret in tẽpore negatiuè, & Angel⁹, hoc est, nõ esse angeli, quia diuisibile est quoad durationem, in tempore desineret.

obie.

Solu.

Sed dices: ergo si Angelus desinat in instanti, & per vltimum sui esse, sequitur quod simul sit, & non sit: hoc autẽ implicat: ergo & illud.

Resp.

Seque-

Sequelam probo; quando Angelus desinit, est desitio: ergo & terminus desitionis, cum actio, & terminus sint in eodem instanti: sed terminus ad quem desitionis est non esse Angeli: ergo quando desinit, nõ est Angelus. Ex alia parte est, quia quod desinit per vltimum esse, nunc est, & immediatè post hoc non erit: ergo simul est, & non est. *Solu.* Respondeo, quod quando Angelus desinit, non fit perfecta desitio, sed erit tempore immediato post illud instans, in quo erit non esse Angeli, quod terminus desitionis est, tamen tunc est vltimum non esse desitionis, sicut quando incipit motus, non est motus, sed est tempore immediato post illud instans, in quo erit terminus motus: sicut ergo fieri potest, vt aliquid incipiat esse in instanti, & tamen sit in tempore, & in tempore habeat esse, vt visio, aut illuminatio: sic etiam fieri potest, vt aliquid desinat esse in instanti, & tamen habeat non esse in tempore. qua ratione se habet, quod desinit per vltimum esse. Quibusdam vero placet, quod desinat in instanti temporis sequentis non determinatè, sed vage. Sed hoc non placet, sicut enim fieri, & esse certam mẽsuram, & determinatam habet, sic etiam desinere, & non esse certam, & non vagã mensuram debet habere: dicitur ergo Angelus desinere in tempore, non positiue, quia per partes desinat, sed negatiuè, quia non esse eius in tempore est.

2. Cõ. Secunda conclusio: Quæ suapte natura per generationem incipiunt, siue viuentia sint, aut à viuẽte immediatè decidant, vt cadauer, incipiunt per primum sui esse: si vero sint inanimata, per se incipiunt per vltimum non esse. Prima pars huius conclusionis probatur, quia viuentia minimum habent, atque ideo non generantur, quousque disposita sit materia in certa, & determinata quantitate: sed vltima dispositio incipit esse in tanta, & determinata quantitate in instãti: ergo viuentia incipiunt esse in instãti illo, quo sunt, atque per primum sui esse. Minorem probo, quia vltima dispositio incipit esse in determinata quantitate, quando finitur motus, quæ est prævia dispositio ad generationem: sed ille motus desinit per primum non esse: ergo primum non esse motus est primum esse vltimæ dispositionis: & per cõsequens esse viuentis: & idem censendum est de accidentibus permanentibus, quæ simul producuntur cum ipsa substantia. Eadem similiter ratio est de nonnullis substantijs inanimatis, de illis nempe, quæ incipiunt per desitionem viuentis, vt cadauer: nam, cum forma cadaueris introducatur in totam materiã, quæ prius erat viuentis, & generetur ad desitionem viuentium, quæ (vt videbimus) desinunt per primũ non esse, hinc est, vt illud incipiat per primum sui esse, & minimum habeat non ex natura sua, sed per accidens, & ideo notanter dictum est in conclusione, si viuentia sint, aut à viuente immediatè decidant, vt cadauer, quod immediatè decidit à viuente. Altera vero pars conclusionis, & (scilicet) inanimata inci

Pr. 1. pars.

piant

piant per vltimum non esse, quę nõ generantur ex materia viuentium, probatur: quia huiusmodi substantiæ non habent minimũ in sua generatione (vt diximus 2. Physicorũ) cum possit in minori, & minori materia, & quantitate introduci forma illarũ: ergo, sicut in dispositione præuia non datur minimum, ita neque in quantitate, in qua recipitur: & ita sicut incipit alteratio per vltimum non esse, sic etiam gratia, cum non habeat, vnde sit indiuisibilis, sed successiua, & diuisibilis, incipiet necessariò per vltimum non esse.

obie. Sed dices contra primam partem: Viuentia, & accidentia, quæ cum illis comproducuntur, habent esse in tempore diuisibili: ergo incipiunt per vltimum non esse. Re-
Solu. spondetur, nullam esse consequentiam: quæ enim sunt in tẽpore adęquatè, quia tempore mensurãtur, cum diuisibilia sint, vt motus, incipiunt per vltimum nõ esse: quę vero sunt in tempore inadæquatè, ita quod non tempore, sed instanti tẽporis mensurantur, qualiter sunt viuentia, ista in tempore per primum esse incipiunt.

Sed dices secundo, Accidentia
2. *Obiect.* spiritualia non habent minimum, vt habitus, & virtutes: ergo saltem
Solu. hæc incipiunt per vltimum non esse. Respondeo, negando consequentiam: nam quanuis accidentia corporalia, quæ non habent minimũ, incipiant per vltimum non esse, si cum resistentia contrarij producantur, non tamen spiritualia. Cuius ratio est, quia corporalia producuntur per applicationẽ agẽtis ad passum diuisibile, atque ideo per partes, inter quas cum nulla sit determinatè prima, non datur primum esse illorum accidentium: at vero spiritualia producũtur in subiecto, quod non habet partes, & per actionem, quæ est tota simul, & ideo incipiũt per primum sui esse: & quãuis partes intẽsionis habeat forma, atque ideo possit in minori, & minori intensione produci, pro mensura agentis, tũ tota in instanti producitur, vt patet de lumine, quod cum fine resistentia producatur in diaphano, incipit in instanti, & per primum sui esse, in quacunque intensione producatur pro mensura virtutis luminosæ.

Sed dices contra secundam partem conclusionis: Omnis substan-
1. *Obiect.* tia incipit esse cum vltima dispositione: sed vltima dispositio semper incipit in instanti, quia vltima dispositio incipit esse, cum motus desinit: motus autem desinit esse in
Solu. instanti: ergo vltima dispositio incipit esse in instanti. Respondetur, quod vltima dispositio non incipit ad desitionem motus, nisi quando incipit in tanta quantitate, & determinata: quando verò incipit esse absolutè, non desinit motus, sed potiùs incipit esse intensus: & ideò forma substantialis non incipit esse in instanti, absolutè loquendo, sed in certa, & determinata quantitate: tamen sicut non datur primum esse caloris vt 8. absolutè, ita nec primum esse ignis: sed vtriusq; datur vltimum non esse. Sed de hoc plura diximus 1. Physicorum, cum de ma-

de maximo, & minimo agemus.

3. Cō. Tertia conclusio; Quoties aliqua substantia desinit ad inceptionem alterius, quæ incipit per primum sui esse, tunc illa, quæ desinit, desinit per primum non esse, ita quod vnum & idem instans sit primum esse substantiæ, quæ incipit, & primum non esse eius, quæ desinit. Probatur consequentia sic: quia secus, vel daretur materia sine forma, vel duæ formæ in eadem materia. Quod sic patet, nam in hoc instanti, quod est primū esse viuentis, v.g. hominis, est primum non esse embrionis, vel non? si primum, habemus intentum: si secundum: aut ergo non esse embrionis præcessit hoc instās, vel sequitur illud si præcessit: ergo aliquo tempore est materia sine forma embrionis, & hominis: si sequitur: ergo in eodem instanti est materia cum forma embrionis, & hominis. Et si dicas, quòd non esse embrionis fuit in instanti, quod immediatè præcessit instans initiatiuum hominis, & ita nunquā dabitur materia sine forma: hoc fieri non potest, quia duo instantia non possunt esse immediata: si ergo desinit esse embrio ante inceptionem hominis, nō in instanti immediato, sed in tēpore desinit. Vnde necesse est aliquo tempore esse materiam sine forma.

4. Cō. Quarta conclusio, Si substantia desinat simul, cùm incipit altera per vltimum non esse, tunc desitio illa est per vltimum esse. Probatur, quia aliàs vel dabitur materia sine forma, vel duæ formæ simul erunt in eadem materia: nam si, v.g. ignis incipiat per vltimum non esse, lignum desinet per vltimum esse: quia si desineret per primum non esse, materia daretur sine forma, quia in instanti initiatiuo nondū est forma ignis in materia ligni, sed immediatè post illud erit: nec etiam est forma ligni, quia per te præcessit non esse ligni ante hoc instans: ergo in illo instanti nulla forma est in materia. Si autem dicas, quòd primum non esse ligni est post hoc instās initiatiuum ignis, tūc sequitur alterum inconueniens, quod duæ formæ sint simul in eadē materia: quia post hoc instās immediatè erit tempus: ergo iam pro aliquo tempore erūt simul forma ligni, & ignis in eadē materia, quia duo instantia non possunt esse immediata. Dicendum ergo est, quod vltimum nō esse eius, quod incipit, stat simul cum vltimo esse eius, quod desinit. Vnde semper, quòd desinit aliquid ad inceptionem alterius, quod incipit per vltimum non esse, nō desinit illud tale simpliciter, sed secundùm quid, scilicet vt tantum, sicut ignis incipit esse absolutè, & lignum desinit esse tantum, quantum antea erat: & hoc ipsum, q̄ dictum est in his duabus conclusionibus de desitione substātiæ, intelligendum est de desitione accidentium, quæ desinūt cū inceptione aliorum: Nam quando vnum incipit per primum sui esse, alterum desinit per primum nō esse: sed iste modus incipiendi ac desinendi accidentibus non conuenit per se, sed per accidens: quando autem alterū incipit per vltimum nō esse, alterū

Si desinit

desinit per vltimum esse: quia quãtum de vno adquiritur, tantum de alio deperditur: & sic sibi correspõdent in inceptione, & desitione, quę illis conuenit per se.

Dub. Sed quæret aliquis, quomodò lumẽ desinat, quod desinit sine productione alterius qualitatis. Solu. Respondetur, quod duobus modis potest desinere. Vno modo ad desitionem subiecti luminosi, scilicet, illuminati: & ita desinit per primum nõ esse, si subiectum sic desinit, vel per vltimum esse, quando subiectũ sic desierit. Alio modo desinit lumen ad absentiam conseruãtis, & ita desinit per primũ non esse, quia luminosum fit absens per motum localem, ita quòd primum non esse motus est primum esse absentiæ: ergo illud instans, quod est primũ, in quo luminosum est absens, erit primum, in quo non est lumen in medio: & ita illud lumen desinit per primum non esse.

Vlt. conc. Vltima conclusio. Indiuisibilia permanentiũ, quæ sic exprimimus: calor vt quatuor, vel vt sex, quantitas vt tanta, incipiunt, & desinunt per terminos intrinsecos, scilicet, per primum esse & vltimum esse. Patet, quia si per extrinsecos inciperent, vel per vltimum nõ esse, cũ immediatè post illud instãs sequatur pars temporis, sequeretur, quod indiuisibilibus spatij, & reliquorũ responderent non indiuisibilia tẽporis, vt docet Aristoteles, sed partes temporis: & similiter, si desinerent per primum non esse, cùm immediatè ante illud fuerit pars temporis, sequitur tunc idem inconueniẽs: tum etiam, quoties mobile est in indiuisibilibus spatij, quiescere, atq; ideò motum multis quietibus interrumpi, quod tamen est falsum.

1. Du. Sed quares vltimò, cur motus, & tempus, & successiua omnia diuerso modo incipiant ab illo, quo permanentia viuentia incipiunt, & meritò, cùm sint diuersæ naturæ: Solu. habeant tamen eundem modũ desinendi, scilicet, per primum nõ esse. Respondetur, rationem huius esse, quia diuersum modum habent essendi, eundem tamen nõ essendi. Quod vt planiùs intelligamus, aduertendum est inter modos incipiẽdi extrinsecum, qui est per vltimũ non esse, diuisibilem, & temporaneũ esse, intrinsecum verò, qui est per primũ esse, instantaneũ, & indiuisibilẽ. Cuius ratio est, quia, cũ inceptio sit via ad esse, tẽporanea, vel instãtanea erit, si primũ, quo res est, sit instans, vel pars temporis: & ideò inceptio per vltimum nõ esse tẽporanea est, quia res, quæ hoc modo incipit, primò est in tẽpore sequenti, & post illud instans, in quo vltimò nõ est: & quia successiua, vel quæ cum his fiunt, sunt in tempore, ideò incipiunt per inceptionem tẽporaneam: inceptio autem per primum esse, instantanea est, quia res primo incipiens est in instanti: & quia viuentia, vel quę cũ his producuntur, aut habẽt esse indiuisibile, sunt indiuisibilia, & in instãti, cùm primum sunt, ideò incipiũt per instantaneã inceptionem. Deinde inter desinendi modos cõtra accidit: quia modus desinendi intrinsecus, qui est per vltimum esse, est tẽporaneus.

neus. Et eius ratio est, quia cùm desitio sit via ad non esse, tẽporanea, vel instantanea erit, si primum, quo res non est, sit instans, vel pars temporis. Quare desitio per vltimum esse, temporanea est, quia res sic desinens primò non est in parte temporis subsequenti vltimum instãs, in quo est: desitio autem per primũ non esse, instantanea est, quia res, quæ hoc modo desinit, primò non est in instãti tẽporis: & quia res successiuæ & viuẽtia hoc habẽt, quòd primo non sunt in instanti, ideò desinunt per desitionem instantaneã, nempe per primum non esse.

ARTICVLVS VI. & vltimus.

Vtrũ indiuisibile possit per se moueri, & quomodo.

PRo cuius expositione aduertẽdum est tum indiuisibile dupliciter. Vno modo pro substãtia spirituali, qualis est Angelus: & de hoc indiuisibili non procedit quæstio: quia quauis moueri possit, nõ tamen motu physico, de quo nunc loquimur. Aliud est indiuisibile, ꝙ habet positionem in continuo, vt punctum, linea, & superficies: de his ergo procedit quæstio, an si essent separata à suis cõtinuis, moueri possent, quia dum non sunt separata, certum est per se non moueri: sed cùm motus triplex sit, motus augmẽtationis, motus alterationis, & localis, certum etiam est, indiuisibile separatum motu augmẽtationis nõ moueri. Nam quod augetur & minuitur, debet esse quantum & extensum: indiuisibile autẽ, præcipue punctum, non est extensum: ergo hoc indiuisibile sic moueri nequit. Solũ ergo quæstio est de motu locali, de quo loquitur hic Aristoteles cap. 10. cum dicit indiuisibile non posse moueri: de motu verò alterationis in fine quæstionis aliquid dicemus.

In qua quæstione prima sentẽtia est Scoti in 2. dist. 2. q. 9. ad tertium, Vallesij controuersia 34. ad 4. asserentium indiuisibilia posse per se moueri motu continuo: mouentur autem ad id asserendum his rationibus. Primò, si esset aliquod pũctum iuxta centrum, non repugnat diuina potentia poni iuxta cœlum: sed non posset poni, nisi per motum localem: ergo moueri posset. 1. Sẽ. *Pr. 1*

Secũdo, si daretur aliquod corpus perfectè planum, & aliud perfectè sphæricum, quod moueretur supra illud: tũc ista duo corpora sola se tangerent in puncto indiuisibili: ergo sicut corpus illud sphæricum mouetur per planum, quod tangit in puncto, sic etiã posset moueri punctum, si esset per se separatum. Et confirmatur: nam si ab eo, quod per se mouetur, indiuisibile esset separatũ, sequeretur spatium constare ex indiuisibilibus: ergo cũ hoc inconueniens sequatur ex eo, quòd per accidẽs moueatur ad motum sphærici per planum, nec per accidens moueri posset: sed ex hoc nõ sequitur tale inconueniens: ergo neque ex illo. Tertiò, quanuis doceãt Mathematici ex vestigio pũcti *Sec.* *Conf.*

continuè moti fieri lineam, non tamen sequitur lineam constare punctis: ergo neque hoc sequitur ex eo, quòd punctum separatum moueretur per se in linea. Vnde isti dicũt solùm negare Aristotelem in præsenti, indiuisibile non moueri per se in continuo habente continuitatem causatam à diuisibilitate spatij.

2 Sẽ. *Arist. Ale. Sim. The. Alb. S.Th. Fr.1.* Opposita vero sententia, quod indiuisibile separatum per se moueri non possit, aperte est Aristotelis, cap. 2. quam omnes expositores recipiunt, Alexander, Asphasius, Simplicius, Themistius, Albertus, S. Thomas, à nobisque similiter recipienda est propter rationes Aristotelis, quæ validissimæ sunt. Prima est: Omne mobile, dum mouetur, nec est in termino à quo, nec in termino ad quem: sed indiuisibile nõ habet partes: ergo non potest per se moueri. Antecedens patet, quia quod est in termino à quo, nõdum motum est: quod est in termino ad *Pro. 2* quem, non mouetur, sed iam motũ est. Secundò, quod mouetur ad maius, necessario prius mouetur per sibi æquale, vel per minus, cùm minori enim vel inæquali trãsit æquale: sed hoc similiter est indiuisibile: ergo cùm in motu suo semper adæquetur alijs atque alijs indiuisibilibus hoc tale indiuisibile, sequitur spatium, quod continuum est, constare indiuisibilibus immediatis. *Tert.* Tertio, quia si per aliquod tempus aliquid spatij transit, minori tempore minus spatij trãsibit, sed æquale spatiũ est indiuisibile: ergo tã ipsum indiuisibile diuideretur: quod cùm sit impossibile, dicẽdum est indiuisibile nullo modo posse moueri per se, sed per accidẽs, sicut, quod est in naui, mouetur ad motũ illius. Quartò, si indiuisibile moueretur *quar.* per magnitudinẽ, sequeretur, quod illa constaret punctis, punctaq; omnia numerarentur, quæ sunt in spatio, quod est impossibile. Sequelã probo: nam si (v.g.) punctum B. mouetur per lineam, vsque ad punctũ A. immediatè post hoc erit in alio puncto B. quod sit continuum cum A. quia vbi est motus continuus, & spatium debet esse cõtinuum: cùm ergo immediate post hoc non possit esse in spatio diuisibili, quia indiuisibile non pòtest occupare spatium diuisibile, sequitur, quod immediatè post hoc sit in alio pũcto, & per consequens continuum constabit indiuisibilibus immediatis.

Sed dices, Cũ mouetur aliqua *obie.* magnitudo diuisibilis, non enumerãtur omnia puncta: ergo neq; quãdo mouetur ipsum pũctũ seorsum, & separatũ. Patet cõsequẽtia: quia etiã dum mouetur magnitudo, mo- *Solu.* uentur pũcta, quæ sunt in illo. Respõdeo, longè dispare esse rationẽ, quia cũ mouetur magnitudo, non mouentur puncta per se, sed per accidẽs ad motũ magnitudinis, in qua sunt: & ideo tũc non enumerantur omnia puncta, quia in spatio, per quod fit motus, solùm numerantur partes æquales mobili, quod per se mouetur: punctum autem separatũ moueretur per se, & ideò numerãtur omnia puncta: & hanc esse rationem diximus supra, quare cùm mouetur aliquod corpus, non enumerẽ-

merentur omnes partes proportionales ſpatij, quia partes illæ nõ ſunt æquales mobili, quod mouetur per ſe, cum hoc ſemper ſit aliquotæ & determinatæ magnitudinis: & hinc eſt, quòd quanuis partes proportionales ſint infinitæ, mobile poteſt moueri, illasque pertranſire per accidens; non enim per ſe illas pertranſit in aliqua magnitudine etiam determinata, nec illas enumerat.

Vnde ad argumenta in oppoſi- *Ad 1.* tum reſpõderi poterit. Ad primum dico, quod ſi aliquod indiuiſibile eſſet iuxta cẽtrum, poſſet Deus illud deſtruere, & iterum reproducere iuxta cœlũ: & hoc modo, vt eſſet in cœlo, non tamen per motum localem continuum: ſi autem mutatione diſcreta, & inſtãtanea indiuiſibile illud per pũcta ſpatij ferretur, nunquam perueniret ad extremum, cum infinita illi eſſent percurronda.

Ad 2. Ad ſecũdum, quod difficile eſt, variæ adhibentur ſolutiones: ſed omiſſis aliis, pro vera ſolutione aduertendum eſt, quod duobus modis poſſumus intelligere, corpus ſphæricum moueri. Vno modo per motum rotationis. Alio modo, ſi terminatur ſuper planum ſemper tangens in puncto. Si primo modo moueatur, dicendũ eſt, quod dum mouetur corpus ſphæricum, non tangit ſpatium in puncto, ſed in parte diuiſibili, quanuis non quoties ſphæricum perfectum quieſcit in plano, aut mouetur circa illud diſcretè, ſemper tangat illud in puncto tantùm: tamen quando mouetur continuè, non item: ſi enim rotat eam, non in puncto, ſed in linea, quæ ſequitur immediatè poſt punctum, mouetur, & tangit, cum certum ſit poſt punctum nõ poſſe ſequi aliud punctum, ſed partes lineæ. Cuius ratio eſt, quia motus ille fit in tempore, & in qualibet parte tẽporis: mobile autem ſucceſsiuè tangit partes illas ſpatij, quia cum continuè mo- *Nota* ueatur, poſt punctum non punctum ſequitur, ſed pars diuiſibilis, quam tangit in tempore, quãuis in quolibet inſtanti tãgat in pũcto: & ideo non enumerãtur omnia puncta, ſed partes diuiſibiles æquales longitudini, & latitudini corporis ſphærici ſecundùm illam partem, quæ tangit ſpatium ſucceſsiuè, & continuè dum mouetur. Si verò ſecundo modo moueatur, difficiliorem res habet exitum: & ideo quidam illa ratione negant moueri poſſe: ſed tamen quanuis concedamus ſic moueri, nullum ſequitur inconuenies, quia quanuis idem punctum ſphærici corporis tãgat planum, ſemper tamen mobile ipſum tangit ſpatiũ aliud ſibi æquale, reale, vel imaginarium, à quo circũſcribitur, quãdo fit motus, & ideo non enumerãtur omnia puncta plani, per quæ fit motus, ſed omnes partes, quæ ſunt æquales quantitati mobilis, quod per ſe mouetur in alio ſpatio, quod tangit idem mobile: ſolùm autem in motu enumerantur partes ſpatij æquales mobili per ſe, non autẽ mobili per accidens.

Quod ſi obijcias: Si mobile *obie.* ſphæricum tãgit in pũcto A. immediate, poſt hoc tangit in alio puncto immediate: ergo omnia puncta,

ſpatij enumerántur. Reſpondetur, negando Antecedens: ſed immediatè poſt hoc tangit in alio puncto mediato, quaſi per ſaltum. Cuius ratio eſt, quia punctum hoc, quod tãgit planum, mouetur per accidens, & ita non tangit planum, ſi ſit iuxta exigentiam eius, quod mouetur per ſe, quoniam hoc, quod mouetur per ſe, immediatè poſt hoc erit in alia parte diuiſibili verſus aliud ſpatium, quod tangit: ideò verſus planum tangit in alio puncto, quod correſpondet alteri parti ſpatij circunſcribentis, per quod mobile mouetur: & tamẽ immediatè poſt hoc non peruenit ad punctum immediatum, ſed ad aliud mediatum. Quæ ſolutio poteſt etiam accõmodari motui rotationis, ſecundùm quem etiam ſi concedamus, quod immediatè poſt hoc tangit in puncto planum, non tamen in puncto immediato, ſed mediato, non ſequitur, continuum conſtare indiuiſibilibus, planum, ſcilicet. Et eodẽ modo ad confirmationem reſpondetur, negando paritatem rationis inter indiuiſibile motum per ſe, & per accidens: quia motum per ſe immediate tangeret indiuiſibilia ſpatij, motum autem per accidens non tangit immediate, quia quando fit motus, iam ſphæricum non tangit in puncto, ſed in parte lineæ immediate poſt hoc ſequentis, & ita tangit indiuiſibile ſpatij per accidens, vt non tangat ſecundùm pũctum in parte lineæ, cum impoſſibile ſit punctum tangere lineam: ſed mediate tangat, quaſi per ſaltum, puncta, quæ ſunt poſt partes lineæ.

Solu.

qui motus ſphęrici corporis non eſt continuus, ex eo quod fiat per planum, ſed quoniam per corpus ambiens illud cõtinuè mouetur, quãuis per planum diſcrete puncta tãgat; & hoc videtur mihi firmiùs dici, tam in motu rotationis, quam in motu terminationis. Nam illud, quod diximus in prima ſolutione, cum mouetur rotando corpus ſphęricum, quod immediate poſt hoc tangit in parte diuiſibili, non videtur ſatis firmum, quia non eſt minus perfectè ſphæricum corpus, cũ mouetur, quam cum quieſcit: ſed cùm quieſcit, tangit in puncto: ergo cùm mouetur, impoſsibile eſt tangere in parte, ſed in puncto reuera tangit: ſed non in puncto immediato, ſed mediato, correſpondente parti ſpatij ambientis, quod ſphæricum tangit, & ab illo continuus erit motus, non à plano, cuius puncta quaſi per ſaltum tangit.

Auto ris ſẽ tẽtia.

Ad tertium reſpondetur, concedendo Antecedens, & negando conſequentiam: quia illud ſolùm dicunt Mathematici, vt naturam lineæ nobis explanent, non tamen, quia illud realiter contingere poſſit. Quare cùm motus ille dictus ſit imaginarius, nõ ſequitur quod eſſe poſsit.

Ad 3.

Ad calcem huius quæſtionis eſt dubiũ, vtrùm omnia indiuiſibilia, ſaltem motu alterationis, moueri poſsint: nam videbitur alicui, quod ſic. Primo ex eo, quod omne agens priùs agit in propinquum, quam in diſtans: ſed vltima ſuperficies propinquior eſt agenti, quam illius profunditas; ergo priùs aget in vltimam

Dubitatur

timam superficiem, quam in profunditatem: cùm ergo illa sit indiuisibilis, sequitur, quod priùs aget in indiuisibile. Secundò, quia omne alterans, cum sit quoddam agẽs, agit per contactum passi: sed tangit passum in aliquo indiuisibili, quia contactus fit secundum vltima illorum, quæ se tangunt: vltima autem sunt indiuisibilia: ergo agit, & alterat ipsum indiuisibile. 2. Pr.

Veruntamen in hac re certum debet esse apud omnes, quod hęc in diuisibilia possint alterari per accidens, simul dum alteratur magnitudo, in qua sunt: quia alteratis, & motis nobis, alterantur, & mouentur omnia, quæ sunt in nobis: sed huiusmodi indiuisibilia sunt in cõtinuo: ergo alterato & moto continuo, mouentur & alterantur hæc indiuisibilia, quæ sunt in continuo.

Dubium tamen est, an si separata darentur, alterari possent. In qua dubitatione dicendum est, quod si huiusmodi indiuisibilia essent separata, & relinquerentur proprię naturę, alterari non posset. Cuius ratio est, quia non est alterabile id, quod ex natura sua non est capax qualitatis, quæ est terminus alterationis: sed indiuisibilia ista non sunt capacia qualitatum, quæ sunt termini alterationis: ergo alterari non possunt. Minor probatur, quia qualitas, quæ est termin⁹ alterationis, est qualitas corporalis: ergo ex natura sua pendet ex corpore habente trinam dimensionem: sed nullum istorum indiuisibilium est trina dimensione præditum: ergo nullum istorum est alterabile. Secundo, quia alteratio natura sua est dispositio ad formam substantialem: sed forma substantialis non est, nec esse potest cum solùm indiuisibilibus, sed cum trina dimensione. Et quanuis per potentiã diuinã absq; omni dimensione esse posset, tamẽ non potest esse longa substantia, & non lata, aut lata sine profunditate: ergo istæ dimensiones adinuicem sunt inseparabiles: ergo qualitas, quæ est terminus alterationis, nullo modo esse potest in his indiuisibilibus. Dub.

Vnde ad rationes respondetur. Ad primam dico, quod omne agẽs prius agit in propinquius, quã in distans, quando propinquum est capax talis actionis (quod dixerim propter cœlũ, quod in his inferioribus producit calorem, non autem in cœlis sibi immediatis, eò quod caloris capaces non sunt) quãdo vero non est capax, non est verum, nã propinquior est Deus, & tamen nõ agit in Deum prius, quam in passum: ergo cum indiuisibile non sit capax alterationis, nihil probat argumentum. Ad secundam respondetur, quod quanuis necessario requiratur contactus agentis ad passum in aliquo indiuisibili, vt sit alteratio, non tamen fit alteratio secundùm illud indiuisibile, sed ille contactus est conditio, sine qua non fit alteratio per partes diuisibiles. Sed dices: Modo de facto colores sunt in sola superficie: ergo superficies separata secũdùm colores posset alterari. Antecedens patet, quia color definitur, quòd sit extremitas perspicui in corpore terminato. Ad 1. Ad 2. Rep.

Respondetur, quod quanuis color videatur in sola superficie, reuera est in profunditate: quod ex eo cõstat, quod diuiso corpore, in partibus diuisis corporis color apparet. Definitur autem per superficiem color, vt visibilis est, quia vt sic non est nisi in vltima superficie.

Rep. Dices secundo: Indiuisibilia alterantur per accidens: ergo similiter si essent separata, possent alterari. Patet consequentia, quia partes continui, quæ simul sunt in cõtinuo, per accidens alterantur: cùm tamen sunt separatæ, possunt per se

Solu. alterari. Respondetur, longè disparem esse rationem: nam (vt docet Aristoteles 4. Physic. tex. 3.) quę mouentur per accidens, sunt in duplici differentia: alia enim sic per accidens mouentur, vt possint moueri per se: quales sunt partes mobilis, quæ cùm sint tota quædam potentia, possunt per se moueri, & in his subiectatur motus totius, etsi non primò, sed per suum motum. Alia verò sic per accidens mouentur, vt nullo modo possint moueri per se, qualiter mouẽtur accidẽtia ad motũ subiecti, cui insunt: & talia sunt indiuisibilia.

Si autem quæras, an saltem diuina potentia possint alterari huiusmodi indiuisibilia separata. Respondeo, duas esse circa hoc sententias probabiles inter Theologos. Si enim cum quibusdã dicamus, qualitates corporeas non posse etiã diuina potentia separari à trina dimẽsione, quanuis à substantia possint separari, dicendum est indiuisibilia separata alterari non posse, quia non essent capacia qualitatis, quæ est terminus alterationis. Si verò cum alijs sentiamus (quorum sententias examinare non vacat) has qualitates posse esse absque omni quantitate, dicendum est posse in solo puncto, linea, & superficie, & per consequens hæc indiuisibilia diuina potentia alterari posse.

QVAESTIO III. & vltima.

De naturalis entis termino secundum quãtitatem permanentem.

EX dictis in explicatione literæ huius libri, & præfatione nostra ad illum, planè constat, Philosophum hic disputare de termino quãtitatis successiuę, id est, de mensura entis naturalis in inceptione, & desitione: quod vt efficeret, prius de indiuisibilibus in cõmuni differuit: & nos hac ratione etiam hac 2. quæst. prius terminos quantitatis permanentis explicabimus: nã (vt infrà patebit quæst. 3.) inintelligibilis ab omnibus redditur definitio quantitatis successiuæ sine plena cognitione termini quantitatis permanentis: quam ob rem hanc in partem in lib. 1. huius disputationem istã remisimus, cuius nunc memores tria examinare decreuimus.

Primò de termino quantitatis viuentium.

Secũ-

Secundò de termino non viuentium.

Tertiò de accidentium limite.

ARTICVLVS I.

Vtrùm viuentia naturalia habeant terminos secundùm maiorem, & minorẽ quantitatem.

IN præsentia de substãtijs animatis viuentium acturi, primò notandum proponimus, quòd in quãtitate rerum naturalium quatuor terminos debemus cõsiderare: duos magnitudinis, quorũ alter est intrinsecus, alter verò extrinsecus: & alios duos terminos paruitatis, quorum alter est intrinsecus, alter verò extrinsecus. Terminus intrinsecus magnitudinis est quantitas illa, sub qua res potest conseruari, & tamen sub maiori non potest propter magnitudinem: vt si detur, quòd summa quãtitas, sub qua homo potest conseruari, sit duarum vlnarũ, quantitas illa à termino intrinseco magnitudinis dicitur maximum ꝙ sic, quia inter omnes quantitates, sub quibus potest cõseruari, illa est maxima. Terminus extrinsecꝰ magnitudinis est quantitas illa, sub qua res non potest conseruari, & sub minori potest, & dicitur minimum quod non, quia inter omnes quantitates, sub quibus res non potest cõseruari propter magnitudinem, illa est minima. Terminus autem intrinsecus paruitatis est quantitas illa, sub qua res potest conseruari, & sub minori non potest, vt si demus, quòd minima quantitas, in qua homo potest cõseruari, sit pedalis, hæc est terminus intrinsecus paruitatis, & dicitur minimum quod sic, quia inter omnes quantitates, sub quibus homo potest conseruari, hęc est minima: terminus verò extrinsecus paruitatis est quãtitas illa, sub qua res conseruari non potest, vt quælibet quantitas infra pedalem minor, & dicitur maximũ quod non, quia inter omnes quantitates, sub quibus res non potest conseruari, illa est maxima. Sunt itaque duo termini magnitudinis, maximum quod sic, & minimum quod non: maximum quod sic, est terminus intrinsecus, minimum quod non est terminus extrinsecus. Similiter sunt duo termini paruitatis: minimum quod sic, quod est terminus intrinsecus illius: & maximum quod nõ, quod est terminus extrinsecus illius.

Dilig̃ter aduertẽda.

Secundò notandum est, quod duo sunt modi, quibꝰ res incipiũt, & definunt esse, quorum alij sunt intrinseci, alij verò extrinseci. Terminus intrinsecus incipiẽdi est per primum sui esse, v. c. quãdo verum est dicere de re aliqua, quod modò est, & immediatè ante hoc tempus non fuit: qualiter incipiunt esse viuentia, animalia, & instantaneæ mutationes, vt sensatio, intellectio & illuminatio. Modus verò extrinsecus incipiendi est per vltimum sui non esse, quando, v. c. verum est dicere de re aliqua: Modò non est, & immediatè post hoc erit: & hoc mo

Sec. Nota

do incipiũt esse motus, & tempus, & successiua omnia. Similiter sunt duo modi desinendi: alter intrinsecus: alter vero extrinsecus. Terminus intrinsecus desinendi est per vltimum sui esse, vt quando verũ est dicere de re aliqua: Modò est, & immediatè post hoc tempus non erit: qualiter desinunt esse indiuisibilia temporis, & motus, vt instantia, & mutata esse. Modus vero extrinsecus desinendi est per primum sui non esse, quando est verum dicere de re: Modo non est, & immediatè ante hoc fuit: qualiter desinunt esse continua permanentia, & successiua, vt præcedenti quæstione latiùs dictum est.

His suppositis, est certum, & ab omnibus receptum, quod de facto, & de potentia datur maximum, nõ solùm negatiuè, quo non sit aliud maius: sed etiam positiuè, scilicet, quod maius sit omnibus, quale est cœlum Empyreum, quod est corporum omnium cœlestium supremũ, & omnibus corporibus inferioribus maius: datur etiam minimum, quanuis non sit nobis notum.

Secundò certum est, quod si loquamur per potentiam vniuersalem, non datur maximum, nec minimum, quia Deus potest conseruare quamlibet rem sub quacunq; quantitate, siue maxima, siue minima, vel potiùs sine vlla quantitate: quæstio ergo solum est, an secundùm ordinem, & discursum communem naturæ sit præfixus, & determinatus terminus quantitatis viuentibus magnitudinis, & paruitatis, quem viuentia possint pertingere, & eius fines transire minimè queant.

In qua quæstione sic intellecta conueniunt omnes, videlicet, quod ex natura sua sit præfixus, & determinatus gradus quantitatis, quem viuentia pertingere possint, & eius fines excedere non valeant. Quod probatur ex Aristotele, qui 2. libro de Anima, capite 4. ait: Omnium natura constantium, id est, viuentium, certus est terminus augmenti, & decrementi: & 7. Physicorum, cap. 4. dicit ciuitates habere certos & determinatos limites, & fines, sicuti animalia, viuentia, & plantæ: ergo ex sententia Aristotelis viuentia habent determinatam quantitatem. Nota. Arist.

Rationibus hoc ipsum suadetur. Prima ratio est, quia viuentia sunt heterogenea, id est, quorum partes non sunt eiusdem rationis cum toto: sed hæ partes non sunt sub quacunq; quantitate, quia nũquam videmus cupresso maiorem hominem, nec formica minorem: nec manum hominis vt mons magnam, nec vt formica paruam: atque ideo debent esse in determinata quantitate. Pr. ratione.

Secundò, quia instrumenta debent esse in determinata, & proportionata quãtitate, in ordine ad exercendas operationes: sed corpora viuentium sunt organa, & instrumenta, quibus medijs animalia exercẽt suas operationes: ergo debent habere determinatam quantitatem. Minor probatur ex Aristotele secundo de Anima, capite primo, vbi ait: Anima est actus corporis organici, Sec.

nici. Maior apertè constat, quia ad nauigandum non vtimur naui minimæ quantitatis, nec ligone triginta cubitorum, sed in proportionata quantitate, & certa.

Tert. Tertia ratio, quia omnis motor, qui est causa augmẽti in viuẽtibus, est limitatus, & finitus: ergo & ipsum augmentum. Probatur, quia causa instrumentalis in viuentibus augmenti est calor naturalis, qui cõuertit alimentum in substantiam aliti, & reparat partes deperditas, & hic est limitatus, & finitus, quia quò magis reparat, eò debilior redditur, & non tamen reparat, quantum est deperditum: ergo cùm hic sit limitatus, erit consequenter augmentum limitatum.

Et confirmatur, quia anima est *Confir.* finitæ virtutis: ergo non potest actuare quodcunque corpus, sed illud tantùm informabit, quod est iuxta naturam suæ perfectionis dispositum. Hoc ipsum etiam probatur, quia quod non est factum à natura, nunquam est visum credibile, & factibile: sed nunquam visus est homo cupresso maior, nec formica minor: ergo viuentia habent determinatam quantitatem, cuius fines excedere nõ possunt, cùm in qualibet specie sit determinatus terminus à natura.

Sed antequã hinc discedamus, obijciet aliquis: detur minima quãtitas, in qua forma plantæ possit cõseruari, & agens velit ibi introducere suam formam, prius agit in partes propinquiores, quã in remotiores, quia viuens prius agit in propinquiora, quã in posteriora: atque adeo forma plantæ conseruabitur in minori parte, quam minima, & ita consequenter, quia illa minima quantitas est diuisibilis in semper diuisibilia: & ita nulla est assignabilis pars, qua non sit alia prior, & ita nulla est pars adeo propinqua agenti, qua non sit alia prior: & ita non est determinatus animalis & viuentium terminus. Respondeo, quod viuentia in via corruptionis (vt loquuntur) & in statu præter naturam non terminantur intrinsecè, sed extrinsecè tantùm: & ita forma plantæ poterat conseruari in minori parte, quàm illa minima, quia quando agens illud introducit suam formam in partes, quibus forma plantæ conseruatur, iam forma plantæ est in via corruptionis: sed tota quæstionis huius difficultas in hoc consistit, an viuentia terminentur intrinsecè, aut extrinsecè, quoad paruitatem, & magnitudinem, quod est quærere, vtrũ terminentur per maximum quod sic, & per minimũ quod sic, an per maximum quod non, aut per minimũ quod non. In hac quæstione sic intellecta est duplex sententia. Prima *Sola.* est Pauli Veneti, quem sequitur *1. Sen.* Vallesius Controuersia 5. qui asse- *Vall.* runt viuentia non terminari intrinsecè per maximum quod sic, & per minimum quod sic: sed extrinsece per maximum quod non, & minimum quod non. Probant autem suam sententiam hac ratione. Si viuentia terminantur intrinsecè per maximum quod sic, & minimum quod sic: sequitur ergo, quod viuentia desinũt esse per vltimum *Vene.*

sui es-

sui esse: hoc autem est maxime absurdum in Philosophia, quia inde sequeretur, quod materia esset informata simul duab⁹ formis, vel sine vlla: ergo viuentia non terminãtur intrinsece. Consequentia probatur: Detur homo maximus in maxima quantitate, in qua possit conseruari, qui homo morsu viperæ intumescat: tumor ille incipit per vltimum sui non esse, quia incipit per motum: ergo verum est dicere tũc, Modo nõ est tumor, & immediate post hoc erit, & consequenter verũ est dicere similiter: Modo non est quantitas causata per tumorem, & immediate post hoc erit: ergo verũ etiam erit dicere: Modo est homo, & immediate post hoc nõ erit: quia immediate post hoc erit quantitas, sub qua homo homo potest conseruari, atque ideo desinet homo per vltimum sui esse. Probatur vltima cõsequentia: Detur in viuente minimum quod sic, & illi minimo applicetur condensatiuum: condensatio incipit per vltimum sui non esse, quia incipit per motum: ergo tunc verum est dicere: Modo non est cõdẽsatio, & immediate post hoc erit: & consequenter verum est dicere: Modo non est quantitas condensata, vel causata per cõdensationem, & immediate post hoc erit per cõdensationem: ergo similiter erit verum dicere: Modo est viuens, & immediate post hoc non erit, quia erit in quantitate, in qua non poterit conseruari, & ita viuens desinet esse per vltimum sui esse, quod est maximè absurdum in Physica, vt dictum est.

Pro.

Valleſius confirmat ſuam ſententiam hac ratione: Detur homo maximus in ſumma magnitudine, quę poteſt dari: & homo ille ſumat alimentum: tunc impoſsibile eſt, quòd homo ille non augeatur, quia calor naturalis naturaliter agit in alimentũ, & conuertit illud in ſubſtantiam animalis: ergo non datur maximum quod ſic in viuentibus, aliàs cùm augmentatio incipit per vltimum non eſſe, ita vt verum ſit dicere: Nunc non eſt augmentatio, & immediate poſt hoc erit: ſequeretur, quod viuens deſineret eſſe per vltimũ ſui eſſe, quia verũ eſt dicere: Modo eſt viuẽs, & immediate poſt hoc non erit, quia erit quantitas, in qua non poſsit conſeruari. Conſ.

Secunda ſententia eſt Alexãdri, Simplicij, & S. Thomæ, aſſerentiũ viuentia in via corruptionis terminari intrinſece quoad magnitudinẽ per maximũ quo ſic, & quoad paruitatẽ per minimũ quod ſic. Probant autem ſuam ſententiam ex Ariſtotele in hoc loco: vbi inquit animalis & plantæ, & ſimilium determinatas eſſe quantitates: & hoc ipſum inquit 2. de anima, cap. 4. Et in hoc loco, tex. 38. loquens de ſeparatione, quæ eſt via corruptionis, ait, quod à minima carne non eſt ſeparabilis alia caro: caro autem eſt animata: ergo Ariſtoteles ſentit, quod in viuentibus detur minimum quod ſic. 2. Sẽt. Alex. Simp. S. Th.

Tertia ſententia media via incedit, quã ſequitur Ferrar. quæſt. 7. Sot. q. 4. & Iuniores, cũ quib⁹ ſit noſtra concluſio. Viuentia in via generationis & naturalis diſpoſitionis, terminãtur intrinſece quoad magnitu- Conc.

nitudinem per maximũ quod fic, & quoad paruitatem per minimũ quod fic, & in via corruptionis, & qualifcunque conſeruationis præter ſtatum naturalem terminantur intrinſece quoad magnitudinem per minimum quod nõ, quoad paruitatem, per maximum quod non.

Pr. 1. pri. pars. Cõcluſio habet duas partes, quarum prima pars, ſcilicet, quod terminantur intrinſece viuẽtia, probatur: quia ſi nõ terminarẽtur ratione dicta, ſequeretur, quod inciperent per vltimum ſui non eſſe: hoc eſt abſurdum in Phyſica, quia omnis ſubſtantia, ſaltem animata, incipit per primum ſui eſſe: ergo viuentia via generationis (vt Phyſici loquuntur) & naturalis diſpoſitionis terminantur ratione dicta. Conſequẽtia probatur, quia ſi non detur minima quantitas, in qua viuens non poſſit conſeruari, quantitas continuo augeretur, nec deueniendum eſſet ad aliquod inſtans, in quo viuens fiat in illa quantitate per primum ſui eſſe, & ita ſit verum dicere: Nunc eſt viuens, & immediate ante hoc tempus nõ erat: ergo quãtitas illa eſt minimum quod fic, aliàs, cùm ſit ſemper verum dicere: Modo eſt viuẽs, & immediate poſt hoc non erit, cùm non poſſit conſeruari ſub illa quantitate, ſequeretur, quod viuens inciperet per vltimum ſui non eſſe.

2. Pr. Secundo probatur: Detur maxima quantitas, in qua viuens nõ poſſit conſeruari, quantitas illa continuo diminuatur, nec vero deueniẽdum eſt ad inſtans, in quo viuẽs fiet in illa per primũ ſui eſſe, quia erit verum dicere: Nunc eſt viuens, & immediate ante hoc non fuit: ergo quantitas illa eſt maximum quod fic, aliàs cum ſemper ſit verum dicere: Modo non eſt viuens, & immediate poſt hoc erit, cum non poſſit conſeruari ſub minori quantitate, & ſub maiori poſſit, ſequeretur, quod viuens inciperet per vltimũ non eſſe.

Probatur deinde eadem pars cõcluſionis: Omnis forma viuentium requirit determinatam diſpoſitionem, vt informet materiam, & in illa conſeruetur: at inter diſpoſitiones præcipua eſt quantitas: ergo habet determinatam quãtitatem: atque adeo in viuentibus datur maximum quod fic, & minimũ quod fic: & hoc idem expreſsit Ariſtoteles 4. lib. de generatione animaliũ, cap. 4. dicens: Cuiuſcunq; animalis eſt determinata magnitudo, tum ad maius, tum ad minus, quem terminum animalia non ſupergrediũtur, ita vt maiora, vel minora fiant: ſed in medio magnitudinis ſpatio exceſſum & defectum inter ſe capiunt. *Ari.*

Pr. 2. pars. Secunda autem concluſionis pars, quod viuentia in via corruptionis vnuſcuiuſq; & conſeruationis præter ſtatum naturalem, terminentur extrinſecè, efficaciter conuincit ratio illa prioris ſententiæ, ſcilicet Valleſij, quia aliàs viuentia deſinerent per vltimum ſui eſſe. Vnde ad argumentum ſententiæ Valleſij reſpondeo, quod ex dictis ſolutũ manet: ſolũ enim probat, quod viuentia in via corruptionis, & in ſtatu præter naturam terminantur extrinſecè, quod nos cõcedimus. Vnde ho-

de homo ille maximus inflatus nõ desineret esse per vltimum sui esse, sed desineret bene se habere, & inciperet esse ægrotus, & infirmus, quia acquisita maiori quantitate, quàm pro suo naturali statu postulabat, & in via corruptionis, & præternaturali dispositione existit.

obie. Sed obijciet Vallesius cõtra nos, quod non videtur possibile, quod animus malè dispositus sit potentior ad informãdum maius corpus, quam animus bene dispositus secũdum naturalem dispositionem: ergo sicut via generationis, in instanti viuentia terminantur per maximum quod sic, & minimum quod sic: sic etiã in via corruptionis: ergo sicut viuentia terminatur extrinsece in via corruptionis, sic etiã in via generationis. *Solu.* Respondeo, vtrumq; nihil contra nos esse, quoniam cõcedimus plura requiri ad generationem, quam ad quamcunque conseruationem præter statum naturalem. Vnde fieri potest, quod forma illa, quæ nõ potuit introduci in materiam, nisi in illa esset debita quãtitas ad exercendas suas operationes, quia incipit per primũ sui esse, postea possit conseruari in minori, aut maiori quãtitate in via corruptionis.

Ad. Ad primum autem respondetur in forma: quod quãuis informare maius caput cum debito temperamẽto, & dispositione naturali sit maioris potentiæ: tamen informare maius corpus cum debito temperamento, & naturalibus dispositionibus non est maioris potentiæ, sed impotentiæ, quia tunc forma non perfectè animat, atque ideo non requirit tam perfectas dispositiones. Ad confirmationem respondetur, *Ad* quod licèt verum sit, quod in illa *conf.* assumitur, nihilominus diuersa est longè ratio hominis in via generationis, & in via corruptionis, quia in via generationis terminatur intrinsece, cum incipiat per primum sui esse: at vero in via corruptionis extrinsece terminatur, quia desinit per primum sui esse.

Ad confirmationem prioris sen *Ad* tentiæ respondetur, negando homi- *conf.* nem illum maximum perductum ad statum naturalem posse augeri, etiam si sumat alimentũ, quia tunc potentia nutritiua non habet vim augendi, sed reparandi deperditũ, præsertim in statu naturali: quod si plus forma possit in via corruptionis, non est mirum.

Ad loca Aristotelis dicimus, *Arist.* duo ex illis esse pro nostra sententia, quod (scilicet) via generationis viuentia intrinsece terminantur. Ad vltimum dicimus, quod Aristoteles loquitur ibi de via generationis, secundùm quam viuentia terminantur ratione dicta: non autem loquitur in via corruptionis, seu status præter naturam, secundum quẽ statum non est mirum, quod detur minus minimo: quanuis hoc ipsum primo aspectu impossibile videatur, licèt reuera impossibile nõ sit. Cuius rei ratio in promptu est, nã vt sic terminantur viuentia extrinsecè per minimum quod non, & maximum quod nõ. Et hæc de hac quæstione sufficiant.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Vtrùm inanimata habeant certos terminos quantitatis, quoad magnitudinem, & paruitatem.

CVM autem inanimata sint duplicia: quædam mixta, qualia sunt illa, quæ componũtur ex qualitatibus diuersorum elemẽtorum, vt lapis, aurum & argentum: quædam vero simplicia, non quidem, quia non constant materia & forma, sed quia non componuntur ex qualitatibus diuersorum elemẽtorum, vt quatuor elementa, certum est, quod inanimata mixta terminãtur quoad magnitudinem eodem modo, quo diximus simplicia terminari. 1.Cõ.

De quibus sit prima conclusio; Inanimata habent certum limitẽ quoad magnitudinem, saltem per accidens, supposito ordine vniuersi, quo corpora inferiora continentur sub corporibus cœlestibus. Probatur conclusio, quia inanimata tantùm crescere possunt intra spatium interceptũ inter corpora cœlestia: sed hoc est finitum, & limitatum: ergo & ipsa inanimata sunt finita, & limitata: atque ideo habent certum limitẽ quãtitatis quoad magnitudinem, saltem per accidẽs.

Probatur secundò, quia ignis tantum potest crescere, quantum crescunt combustibilia: sed combustibilia finito numero comprehenduntur: ergo ignis finitus est, & ita habet determinatum limitẽ quantitatis quoad magnitudinem, saltẽ per accidens. Pr. 2.

Secunda conclusio. Inanimata ex natura sua nullum habẽt terminum magnitudinis, nec intrinsecũ, nec extrinsecum. Probatur ex Aristotele 1. de Anima, cap. 7. vbi postquàm dixit, quod omnia natura cõstantia habent certum terminum augmẽti, & decremẽti, subdit, quod si igni applicentur plura combustibilia, crescet in infinitum. 2.Cõ.

Secundo probatur ratione, quã aduersarij renẽt, quamq; insufficiẽter dissoluunt; quia si detur ignis maximus quod fic, & illi applicetur stupa, ridiculũ est dicere, quod ille ignis non combureret stupam: ergo vel dabitur maius maximũ, vel inanimata nullum habent terminum quoad magnitudinem: solutio namque, quã adhibent in hoc loco, insufficiens est, quod (scilicet) quanuis ille ignis maximus comburat stupam, nõ tamen sibi vniat: hoc (inquam) est insufficiens, quia quilibet ignis comburit stupam, & cõbustibilia sibi debitè applicata, & sibi vnit illa: ergo similiter ille maximus ignis comburet stupam, & sibi vniet, cùm non sit maior ratio vnius, quàm alterius, atq; adeò dabitur maius maximũ. Pr. 2.

Probatur cõclusio alia ratione non minùs efficaci. Et primò pro eius intelligentia notandũ est hoc discrimen inter augmentum viuẽtium, & non viuentium: quòd viuẽtia non augẽtur ex eo, quia in augmentatione addatur noua forma, aut noua materia, sed quia forma præ-

præexistens viuentis extenditur ad nouam materiã, quæ præcessit sub forma alimenti: at vero inanimata ex eo augentur, quia in illorum augmentatione additur noua materia, aut noua forma, vel pars formæ, vt in augmentatione ignis additur noua materia, & noua pars formę.

Ratio firmatur. Nunc sic firmatur ratio: Ex eo viuentia terminantur quoad magnitudinem, quia in eorum augmẽtatione nõ additur materia, nec noua forma, sed forma præexistens viuentis extenditur ad materiam noui alimenti, quæ cum sit finita, & virtutis limitatæ, non potest informare infinitam materiam, sed illã, quæ est pro capacitate suæ perfectionis: sed in augmentatione non viuentium non solum additur noua materia, sed etiam noua forma: ergo sicut materia in infinitum addi potest, sic & forma, & consequenter inanimata nullum habent determinatum terminum quantitatis quoad magnitudinem ex natura sua, siue rei.

obie. Sed dicet aliquis, Saltem viuentia imperfecta, vt plantæ, nullum habent determinatum terminum versus magnitudinem, quia etiam augentur per additionem nouæ partis formæ ad nouam materiam. Probatur consequentia, quia forma plãtę est extensa, & diuisa in omnes ei⁹ partes: quod inde cõstat, quia si scindas plantæ partem, ita germinabit, sicut tota planta: ergo signum est, quod tota plantæ forma est diuisa, & extensa in omnes partes plantæ. Respondetur, negando consequẽtiam, quia quãuis certum sit, quod planta augeatur per additionẽ nouæ partis formę ad nouam materiã, sicut inanimata, nihilominus tamẽ semper manet ratio, quare viuentia imperfecta terminẽtur quoad magnitudinem, & non crescant in infinitum, inanimata vero minime: q⁹ tribus constat rationibus. Prima est, quia viuentia augentur circa quãlibet partem. Vnde cum eorum partes sint heterogeneæ, scilicet, diuersę rationis à toto, quælibet requirit determinatam quãtitatem ad suas operationes exercendas: at vero inanimata non augentur per omnes partes, sed possunt augeri per vnam partem, & non per aliam: & cũ omnes partes sint homogeneæ, id est, eiusdem rationis cum toto, quælibet non postulat determinatã quãtitatem, vt exerceat suas operationes, sed in maiori potest exercere. Secunda ratio est, quia viuentia imperfecta suscipiunt alimentum per certam, & determinatam partem, scilicet, per radices, quæ cum sint finitæ, & limitatæ virtutis, non possunt per illas egredi & ministrari alimentum in infinitum: at vero inanimata non suscipiunt alimentũ per determinatam partem, sed per quamlibet possunt suscipere, ideoque in infinitum crescunt. *ratio* 1.

Tertia ratio est, quia viuẽtia habent virtutem & causam augmenti limitatam: at vero inanimata habent illam illimitatam & infinitã; quod inde constat, quia in augmentatione viuentium deperditur aliquid de humiditate radicali, quia calor naturalis agit in illam, & deperditur etiam aliquid de calore *Tert.*

natu-

naturali, quod repatitur ab alimento, quia omne agens in agendo repatitur ex Aristotele: at vero in augmentatione inanimatorum omnia fortiora fiunt per incrementũ, quia ignis & calor fortiora & præstantiora euadunt, quò plura combustibilia applicãtur: atque ideo nihil deperditur in eorum augmentatione, & sic in infinitũ potest crescere eorum augmentatio.

Quam sententiam nõ bene recipit Ferrariensis, sed asserit, quod *Arist.* sicut viuentia terminantur versus magnitudinem, sic & inanimata. Quod probat primo ex Aristotele in hoc loco dicente illa omnia terminari versus vtramque partem: & 2. de anima dicit, quod omnium naturã constantium est certus terminus augmenti, & decrementi: quare ratione, si inanimata non terminantur quoad magnitudinem, sequitur, quod sint infinita in actu, quod est absurdum. Debili tamen argumentatione deuictus recessit à cõmuni sententia: vnde ad vtrumque testimonium Aristotelis respondetur, quod vtrobique loquitur Aristoteles de viuentibus: quod inde patet, quia in hoc loco solum ponit exemplum in viuẽtibus & plãtis, & 2. de anima etiam postquàm dixit, quòd omnium naturã cõstãtium est certus terminus augmenti & decrementi, subdit, quod si addas igni infinita cõbustibilia, crescet in infinitũ: ergo loquitur Aristoteles vtrobique de viuentibus.

Ad rationẽ dubij. Ad rationem dubitandi respõdetur dicendo, verũ esse, quod inanimata sint infinita in potentia, & syncategorematicè, quia nõ potest dari tam magnus ignis, quo non possit dari maior.

Sed adhuc insurgit Ferrarien. quia forma in viuentibus, quia est finitæ & determinatæ virtutis, non potest informare infinitam materiam: sed in non viuentibus forma est finitæ & limitatæ virtutis, seu perfectionis: ergo non potest informare infinitam materiam, sed tanta potest tradi, vt illam non possit informare, & consequenter non crescunt nõ viuentia in infinitum: atque ideo sicut viuentia terminãtur quoad magnitudinem, sic etiã & non viuentia. *obie.*

Respondetur, quòd si in non viuentibus forma præexistens informaret materiam combustibilis aduenientis, rectè concluderet argumentum: sed quia forma præexistẽs non informat materiam aduenientem, sed noua forma, quæ producitur cũ noua materia, hinc est, quòd argumentum non concludit: quod tamen non contingit in viuẽtibus, in quibus forma præexistens informat materiam aduenientem alimenti. *Solu.*

Sed maius dubium est, vtrùm non viuentia terminentur quoad paruitatem. In qua difficultate S. Thomas 1. par. quæst. 3. art. 5. & ibidem Caietanus, Ferrar. Soto, Toletus, Niphus & Aegidius censent, quod eadem est ratio de viuentibus & non viuentibus, atque ideo quòd non viuentia terminantur quoad paruitatem via generationis intrinsece per minimum. quod sic: via autem corruptionis, & per *Dub. maior.*

accidens terminãtur extrinsecè per minimum quod non.

2.Sẽ. Opposita sententia,quæ magis principijs philosophicis conuenit,à nobis amplectenda est,quam tenet Scotus in 2.Senten.d.2.& Vallesi.cõtrou.5.& pater Perey.10.Physic.q.

3.Cõ. vlt.quæ hac concl.explicatur, quæ quidem est tertia in ordine. Inanimata sicut ex natura sua nullum habent terminum magnitudinis, sic nec etiam paruitatis. Quam conclu-

Vall. sionem optime explicat Vallesius, dicens, quod non viuentia ex natura sua nullum habent terminũ magnitudinis,sed per accidens,& suppo sito ordine vniuersi omnia hæc inferiora sub habitu cœli continẽtur, atque ideo non possunt crescere in infinitum,sed tantùm intrà spatiũ sphærę corporum cœlestiũ: sic etiã inanimata nullum habent terminũ paruitatis ex natura sua, sed solùm per accidens: quia si ignis potest ad totam paruitatem deuenire,& non possit se defendere à contrarijs, illud medium erit extrinsecũ, quia tunc verum erit dicere:Ignis nõ po test se à cõtrarijs defendere, & ante hoc tempus poterat,quod intelligendum est via corruptionis,cùm adsunt omnia contraria, quæ corruptionem intendunt: non autem via generationis, cùm omnia iuuẽt ad defendendum se à contrarijs.Nã ignis, qui potens fuit inducere formam, potens erit ad defendendum illam à contrarijs.

Pro. Quo supposito probatur cõclu-

concl. sio: Res inanimatæ nullum habent terminũ ex natura sua quoad magnitudinẽ: ergo nec quoad paruitatem.Probatur consequentia, quoniam tota ratio,propter quam inanimata non habent terminũ quoad magnitudinem, est,quia in eorum augmẽtatione additur in noua materia noua pars formæ: sed in eorũ diminutione etiam potest auferri noua materia cum noua forma: ergo sicut materia potest crescere in infinitum cũ maiori, & maiori forma, sic etiã materia poterit minui simul cum forma vsque in infinitũ: ergo sicut non viuentia nullum habẽt terminum magnitudinis ex natura sua, sic etiam nec habebunt quoad paruitatem.

Confirmatur cõclusio: Si detur Conf. minimus ignis, ille ignis erit diuisibilis in partes:ergo vel dabitur minus minimo, vel dicendum est inanimata non terminari quoad paruitatẽ.Probatur cõsequentia,quia si propter aliquam rationem diuisio repugnaret illi igni,maximè ratione formæ,quia forma(scilicet)ignis non potest conseruari in minori quãtitate: sed in hoc nulla est repugnantia:ergo ille ignis est diuisibilis in partes. Minor verò probatur, quia si illi repugnaret diuisio, maximè propter organizationem, quia (sicut diximus in viuentibus) habet partes heterogeneas, id est, diuersæ rationis à toto,& ita requirũt certam quantitatem ad exercendas suas operationes: sed hoc non: quia ille maximus ignis est corpus homogeneum,& habet partes eiusdem rationis cum toto, quæ nõ requirunt certam quantitatẽ ad suas operationes, sed quælibet pars potest in maiori & minori quantitate suum

ſuum munus exercere: ergo ſequitur, quod ille minimus ignis ſit diuiſibilis in partes: nam quæ nam ſit repugnantia, rogo, vt in minima párte ignis forma diuiſa non caleſiat.

Probatur deinde vrgẽtiùs, quia poſito igne, cui applicetur combuſtibile, ſcilicet ſtupa, aut papyrus, tunc ille ignis priùs agit in partes propinquiores, quàm in remotiores: ergo priùs producit formam ignis in partibus propinquioribus, quàm in remotioribus: ſed nulla eſt aſſignabilis pars, in quã ſit introducta forma ignis, reſpectu cuius non ſit eadem forma introducta in aliã minorem & minorem, atque ideo ignis non terminatur quoad paruitatem. Solutio, quæ pro contraria ſententia adhiberi ſolet huic argumento, quòd (ſcilicet) forma ignis non poteſt introduci, niſi in partem capacem, hæc autem eſt determinatæ quantitatis, eſt inſufficiens, & nullius põderis, quia quælibet minima pars eſt capax, vt in eã introducatur forma ignis: ergo forma ignis poteſt introduci in eã. Antecedens probatur, nam in qualibet minima parte reperitur vltima diſpoſitio ad introductionem formæ ignis: ergo reperitur etiam capacitas. Antecedens probatur: In qualibet minima parte poteſt reperiri calor vt vnũ: ergo calor vt octo, quia ſunt eiuſdẽ ſpeciei: ſed calor vt octo eſt vltima diſpoſitio ad introductionẽ formæ ignis: ergo in ea reperitur vltima diſpoſitio, & conſequẽter forma ignis poterit in quamlibet minimam partem introduci.

Præterea interrogo, an in ſequẽtibus partib⁹ papyri neceſſe ſit formam ignis introduci in tãta, & determinata quantitate, quãta fuit illa prior, in quam ignis prior introductus fuit, an non: Si dicatur neceſſarium eſſe, ſequitur, quòd generatio ſit per minima: ſi autem dicatur non neceſſe eſſe, quia tunc non datur minus minimo, quoniam materia papyri reſtantis eſt continua, tũc ſic arguo; Tota ratio, quare ignis, qui fuit primò genitus, non potuit introduci niſi in determinata quãtitate in materia papiri, eſt, quia materia papyri erat diſcontinuata igni efficienti: ſed ſimiliter procedente generatione materia papyri reſtantis eſt diſcontinuata igni, qui eſt primo genitus, quoniam in materia eſt quantitas vtriuſq; & eſt informata forma ſpecie diſtincta: ergo aut datur minus minimo, aut inanimata non terminantur quoad paruitatem. Præterea, quia fieri poteſt, vt efficiens agat in materiam dẽſiſſimam, ſcilicet in duriſſimum lignum: at illud non vnietur ſibi, præſertim ſit diſtans: tum etiam quia generare priùs eſt, quàm vnire: ergo ſaltem in illo priori dabitur minus minimo.

Quòd ſi reſpondeatur, quod efficiens vnit ſibi effectum, deterior eſt ſolutio, quod facile patet: nonnunquam enim poteſt contingere vt non poſsit illum ſibi vnire: tum quia aliquando fit ignis, & nõ igne, quia cõtingit ignem fieri per reflexionem radiorum Solarium, tunc ſaltem forma ignis poteſt conſeruari in minori, & minima quãtitate,

titate,vsque quo vniatur efficienti, quia nō est efficiēs,cui possit vniri.

Tertiò,& principaliter, probatur: Detur minimus ignis, & diuidatur in duas partes: tunc rogo, an forma ignis maneat in materia partis?an non?si dicas,quod manet, habeo intentum: sin minus, dabitur materia sine forma,quod est absurdum:ergo &c.

Solutio Iuniorum non placet, quod(scilicet) illud minimum non possit diuidi:haec(inquam) solutio nulla est, quia illud minimum ex natura sua est corruptibile:ergo diuisibile,atque ideò nihil vetat,quò minùs diuidatur vsque ad corruptionem,vt illud perpendenti facilè constabit.

Vlt. pro. Probatur vltimò conclusio.Ignis non potest generari, nisi praeuia dispositione,quā supponamus esse calorē vt octo: haec dispositio cùm fiat per motum, incipit per vltimū non esse: atque ideo non potest determinarè in hac parte esse calor, quin priùs fuerit in minori, & minori vsque in infinitum: ergo similiter non est dicendum:Determinatè in hac parte est forma ignis,quin priùs fuerit in minori & minori,& ita nō terminabitur vers⁹ minimū.

obie. Sed oportet tam ad cōtrariorū rationē dissoluendam accedamus, est enim non leuis. Primò arguunt ex Arist.hoc loco dicēte:A minima carne nōest separabilis alia caro:sed caro est homogenea:ergo nō solùm heterogenea,sed etiam homogenea quoad paruitatem terminantur.

Solu. Respondetur,quòd caro dupliciter considerari potest:Vno modo vt pars viuentis,& vt est informata forma viuentis: & ab hac carne non est separabilis alia caro,quia est viuens,& viuentia habent minimum quod sic. Alio modo potest considerari,vt est separata à viuente, & ab hac carne est separabilis alia caro,quia est inanimata,& in non viuentibus non datur minimum. Aristoteles verò loquitur de carne primo modo: dicitur enim æquiuocè caro de carne animata, & de carne inanimata, vt & homo de homine viuo & picto,& sicuti oculus æquiuocè de oculo sicco & sano ac viuo dicitur. Rationibus tamen procedendum est primo sic: *obie.* Quaecunque incipiunt per primum sui esse, terminantur ad minimum: sed inanimata incipiunt per primum sui esse:ergo terminantur ad minimum. Patet consequentia,quia quae incipiunt per primum sui esse, fiunt in instanti,atq; ideo fiunt indiuisibiliter.Consequentia patet ex Arist. 6. Phys.dicēte,permanētia per primū sui esse incipere:sed inanimata sunt permanētia,vt terra,ignis, & aqua: ergo incipiūt per primum sui esse.

Pro solut. huius argumenti est notandū, quòd cū generatio vnius *Not.* fit corruptio alterius,& è contrà,vnius corruptio fit generatio alteri⁹, quoties aliquid corrumpitur,aliud generatur,& è cōtrà:vt quādo corrūpitur homo, generatur cadauer, & quando homo generatur, corrūpitur semē vel embrio:sed hoc discrimen est,quod quādo illud,quod corrumpitur, definit per primum sui nō esse: ꝙ generatur,incipit per primum sui esse:& quādo id, quod

corrum-

corrumpitur, desinit per vltimum sui esse, quod generatur, incipit per vltimum non esse, ita vt idē instans sit terminatiuum vnius, & initiatiuum alterius, quanuis vni sit intrinsecū, alteri extrinsecū. Et quod hoc sit verum, ex eo cōstat, quia aliàs sequeretur dari materiam sine forma, vel cum duabus formis. Sequela probatur, cum homo corrumpitur, verum est dicere: Nunc nō est homo, & ante nūc erat: Tunc rogo, an forma cadaueris sit in hoc nunc quo desinit homo: & si ita est, habetur intentum, quòd in eodem instāti, quo vnum corrūpitur, aliud generetur, forma (scilicet) cadaueris: an ante hoc nunc, & hoc non, cùm duo instantia non possint cōtinuari, quia duo indiuisibilia non possunt continuari, aliàs continuū cōstaret ex indiuisibilibus, & inter hoc nunc & illud intercederet tēp⁹, quo homo desinit, & incipit forma cadaueris, & daretur materia sine forma; ergo idem est instans terminatiuum vnius, & initiatiuum alterius: & ita nec datur materia sine forma, nec cum duabus formis.

Vnde ad argumentum respondetur, negando, inanimata incipere per primum sui esse, sed incipiūt per vltimum sui non esse. Ad auctoritatem Aristotelis respōdetur, ibi locutum fuisse de viuentibus, non vero de non viuentibus.

Obiectio 1. Sed cōtra obijcitur primo: Quęcunque producuntur in instanti, incipiunt per primum sui esse: sed res inanimatę producuntur in instanti: ergo incipiunt per primum sui esse. Minor probatur: Quæcunque producuntur de contradictorio in contradictorium, fiunt in instanti, quia inter contradictoria nō est dare mediū: sed inanimata hac ratione producūtur, quia producuntur ex nō esse ad esse: ignis enim ex nō igne, & aqua ex non aqua producūtur in instanti, atq; adeo per primū sui esse. Respōdetur, quod verū est, quæ fiunt ex contradictorio in contradictorium, produci in instanti, in instanti (inquam) ex parte substātiæ, quæ producitur, nisi aliquid obstet: maxime autē obstat extēsio subiecti, atq; ideo hoc fit ratione quātitatis, quæ habet partes: inanimata vero producuntur per partes proportionabiles, ex quo fit, quòd productio non fit in instāti, sed successiue. Sed dices, Viuentia habent partes quātitatis, & materia, in quam introducenda est forma viuētis, nō minus extensa est, quam illa, in quā introducēda est forma inanimati: materia enim, in quam introducēda est forma hominis, nō minus extensa est ratione quantitatis, quàm materia ligni, in quam introducenda est forma ignis ratione quantitatis ligni: ergo sicut inanimata producuntur successiuè, sic etiam animata. Respondetur, longe diuersam esse rationem de extensione viuentis, & de extēsione inanimati, quia animata propter organizationē requirunt determinatam quātitatē, ratione cuius forma viuentis non introducitur in materiā, nisi sit determinata quantitas: & ita in instanti producitur: inanimata vero non requirunt determinatam quantitatem, dico organizationē, & inde est quòd

Nota

quod forma nõ viuentis posit introduci, & conseruari in minori & minori quantitate.

obic. Obijcies deinde: Lumen producitur in instanti, licèt subiectum, in quo recipitur, sit extẽsum: ergo extensio ex parte subiecti non sufficit vt productio fiat in instanti. Respõ-

Solu. dendum est, quòd lumen producitur in instanti in diaphano, atque ideo verum est, quòd nisi sit repugnantia contrariæ qualitatis, sola extensio ex parte subiecti non sufficit, vt productio fiat in instãti: vnde quia lumen recipitur in diaphano sine repugnantia cõtrariæ qualitatis, & ignis introducitur in ligno cum repugnantia qualitatis cõtrariæ, hinc est, quòd lumen producitur in instanti, ignis vero successiue.

Rep. Obijcies adhuc: Scientia producitur in instanti in intellectu cum repugnantia contrariæ qualitatis, scilicet erroris: ergo repugnantia contrariæ qualitatis non obstat, quò minùs productio fiat in instanti. Respondetur, quod scientia pro-

Solu. ducitur in instanti cum huiusmodi repugnantia, quia in intellectu non est vlla extensio, cum sit incorporeus: vnde duo requiruntur ad hoc, quod impediatur productio in instanti: alterum, repugnantia contrariæ qualitatis: alterum extensio ex parte subiecti: cum ergo in intellectu extensio deficiat, inde est, quòd scientia in instanti producatur. Sed

Rep. contra hoc obijcies, si substantiæ inanimatæ fiunt successiuè, sequitur, quod incipiant per vltimum nõ esse: ergo productio illarum est successiua, atque ideo motus: & consequenter datur per se motus ad substantiam, quod est contra Aristotelem 5. Physicorum dicentem dari per se motum ad tria tantùm prædicamenta, scilicet, quantitatem, qualitatem, & vbi. Respondetur, quòd differentia essentialis inter motum & mutatum esse non est, quòd alter sit successiuus, alterum verò minime: sed cõsistit in hoc, quod motus propriè dictus est à contrario in cõtrarium, vt a calido in frigidum, ab albo in nigrum: mutatio vero à contradictorio ad cõtradictorium, vt ab esse ad non esse, vel e contra: vnde quia substantia inanimata fit ex cõtradictorio ad cõtradictoriũ, vt ex nõ esse ad esse, quamuis fit successiua productio, non est proprie motus, atque ideo non incipit per vltimum non esse. Cõtra hoc tamẽ insurgit Vallesius: Tunc incipit ignis, quando incipit vltima dispositio ignis: sed illa incipit per primũ sui esse: ergo & ipse ignis. Minor probatur: Terminus ad quẽ cuiuscũq; motus incipit tunc, cum desinit motus: sed vltima dispositio ignis, quæ est calor vt octo, est terminus ad quem calefactionis: ergo incipit, cum desinit calefactio: sed hęc desinit per vltimum sui non esse, ita vt sit verum dicere: Modo non est calefactio, & immediate ante hoc fuit: ergo calor vt 8. qui est vltima dispositio ignis, incipit per primum sui esse, & consequenter ipse ignis. Pro solutione notandũ est, q calor vt 8. potest duos habere modos incipiendi ex eodem Vallesio: Vno modo absolutè, alio modo in deter-

determinata quãtitate. Incipit absolutè, quando incipit per partes proportionales, vt per minorem & minorem: & tunc incipit per vltimum non esse: incipit vero in determinata quantitate, quando incipit in tanta digitali, & tunc incipit per primum sui esse. Vnde respõdetur, quòd calor vt 8. incipit per primũ sui esse in determinata quantitate, & similiter ignis absolute incipit per primum sui esse, & non incipit per vltimum nõ esse, & ita non datur minimum. Vnde ad argumentũ concedimus, quòd calor vt 8. non est terminus calefactionis vtcunque ad quem, sed in certa & determinata quantitate, & vt sic incipit per primum sui esse, & consequenter ignis (vt rectè probat argumentum, quod nos concedimus) negamus tamen quod ignis simpliciter & absolute incipiat per primũ sui esse. Quòdsi importunè redarguas: si ignis incipit per vltimum non esse: sequitur ergo, quod aliqua substantia desinat per vltimum sui esse: consequens est contra Aristotelem 6. Physicorum asserentem, nullius rei dari vltimum esse. Sequela probatur, si ignis incipit per vltimum non esse: ergo verum est dicere: Modo non est ignis, & immediate post hoc erit: ergo similiter erit verum dicere: Modo est lignum, & immediate post hoc non erit: & si desinit per vltimum sui esse, verũ erit dicere: Modo est lignum, & immediate post hoc non erit, aliàs sequeretur, quod cum esset forma ligni & ignis, materia duabus formis informaretur. Pro solutione

Solu.

notãdum est primo ex eodem Vallesio, & sicuti aliquid potest duobus modis incipere absolutè & totaliter, & vt tãtum: sic etiam potest desinere totaliter: tunc aliquid desinit totaliter, & absolute, vt lignum, quando in totam materiam, quæ erat informata forma ligni, introducitur forma ignis: & desinit vt tãta, quando desinit in certa & determinata quantitate. Quando lignum desinit absolute & totaliter, desinit per primum non esse, ita vt sit verũ dicere: Tota materia, quæ erat informata ligni forma, modo non est, & immediate ante hoc tẽpus erat: quãdo desinit vt tantũ, desinit per vltimũ sui esse, vt quãdo lignũ desinit vt tãtũ, & per vltimũ sui esse, tunc incipit ignis absolute & totaliter per vltimum non esse: & idem, quod diximus de substantijs, intelligendum est de accidẽtibus: nam cùm calor desinit totaliter & absolute per primũ non esse, frigus incipit in determinata quantitate & per primũ sui esse: & quãdo calor desinit vt tãtus in determinata quantitate per vltimum sui esse, frigus incipit totaliter per vltimum sui non esse. Quo supposito, respondetur ad argumentum, nullum esse inconueniens, quod aliqua substantia desinat per vltimum sui esse, non totaliter & absolute, sed vt tanta, & in determinata quãtitate: Aristoteles vero, quando dixit nullius rei dari vltimũ esse, intelligendum id est, vt veritatem habeat, totaliter & absolutè.

Sed dicet aliquis: Cadauer est substantia non viuens, & incipit per primũ

Obiect.

primum sui esse: ergo aliqua substantia non viuens incipit per primũ sui esse: Probatur sequela, quia homo, qui corrumpitur, desinit per primum non esse: ergo cadauer incipit per primum sui esse. Respondetur, quod cadauer incipit per primum sui esse, per accidens tamen, quia sequitur corruptionem hominis: at verò per se nullum habet terminum, quia potest diuidi in plures partes, sub quibus manet forma cadaueris: vnde quamuis videatur cadauer habere partes heterogeneas, reuera non habet, quia iam caput non exercet munus capitis, nec manus munus manuum, atq; ideo talia æquiuocè dicuntur, sicuti homo pictus æquiuocè est homo.

2. Obiect. Secundum argumentum est: Reliqua accidentia rerum etiam inanimatarum terminantur ad minimum: ergo & quãtitas. Patet antecedens, quia calor, v. c. ignis ad tantam potest deuenire remissionem, vt sub illa, forma ignis non possit conseruari. Respondetur, lõgè disparem esse rationem de accidentibus, & quantitate; nam cum accidẽtia ad operationes exercendas ordinentur naturæ confines & conuenientes, ita quòd tantum possit admi de accidentibus, vt substantia non possit operari, ideò accidentia terminantur ad minimum: at verò quia quantitas non ordinatur ad operationes, sed ad extensionẽ substantiæ, & cùm in minori & minori quantitate possit esse extensio, hinc est, quòd quantitatis ratione non terminetur substantia ad minimũ.

Vlt. Obiect. Vltimum argumẽtum est: Heterogenea terminãtur ad minimũ: ergo & homogenea. Probatur consequẽtia, quia homogenea sunt partes heterogeneorum, v. c. caro & ossa sunt partes hominis, qui est heterogeneus. Respondetur, quod homogenea, quæ sunt partes heterogeneorum, terminantur ad minimum, quod nos concedimus, negamus tamen homogenea, quæ sunt partes heterogeneorum, terminari ad minimum.

ARTICVLVS III. & vltimus.

Vtrùm accidentia terminentur ad maximum & minimum.

DEcreuimus tertiò agere de accidentibus, & non procedet quæstio de omni accidenti, sed tantùm corporali, & sensibili, sed nec de omni sensibili, sed solũ de quãtitate & qualitate: de quibus habito iudicio facile erit de reliquis iudicare. Primò de quantitate dicemus, quæ dupliciter potest sumi. Primo secundùm suum esse in subiecto præcisè, & secundò secundùm propriam naturam, qua ratione cõsideratur à Mathematica. Si primo modo cõsideretur, verè terminatur quoad magnitudinem & paruitatem, sicuti ipsum subiectum: si verò sit in subiecto non viuẽti, nullo modo terminatur, sicuti nec ipsũ subiectum. Si secundo modo sumatur, nullũ

nullum habet terminum, nec magnitudinis, nec paruitatis, quia sicut potest crescere in infinitum, sic etiã potest decrescere. In primis patet de paruitate ex Arist. in hoc loco, *Ari.* tex. 17. vbi dicit continuum esse diuisibile in semper diuisibilia. De magnitudine etiam patet ex codẽ 3. Physicorum, capit. 6. vbi dicit infinitum in potentia non repugnare quantitati: solùm autem loquimur de quantitate continua, nã de quãtitate discreta aliud est iudicium: nam quanuis quãtitas discreta nullum habeat terminum quoad magnitudinem, quia non potest dari numerus ita magnus, quo non possit esse maior, addita vnitate, habet tamẽ terminum quoad paruitatem, quia (scilicet) nõ potest dari numerus minor binario. Iam ergo oportet, vt de qualitatibus agamus, & solum de gradualibus, de his (inquã) quæ possunt intendi & remitti, nã de his quæ constituuntur in indiuisibili, nulla est quæstio: qualitates ergo illæ, de quibus est quæstio, dupliciter possunt cõsiderari: vno modo secundum latitudinem intẽsionis, quam habent ex subiecto. Alio modo secundum latitudinem intẽsionis, quam habent ex propria perfectione. Si primo modo considerentur, duobus modis possumus loqui de illis. Vno modo, an habeant terminum secundum latitudinem extensionis ratione subiecti. Dicimus ergo, quod terminãtur illo modo, quo ipsum subiectum, ita quod si sint in subiecto viuente, terminẽtur intrinsecè quoad magnitudinẽ & paruitatẽ, sicuti ipsum subiectũ: *Diligẽter aduertẽda.*

si vero sint in subiecto non viuente, nullo modo terminãtur, sicuti nec ipsum subiectum. Si autem loquamur de illis secũdo modo, scilicet, ratione sui, dicimus, quòd nullum habẽt terminum quoad maximũ, nec quoad minimum.

Si autem loquamur secũdo modo, scilicet, secundùm latitudinem remissionis, quã habent ex sua perfectione, adhuc considerantur dupliciter, scilicet secundũ quod sunt dispositiones cõseruatiuæ subiecti, vel secundùm suam propriam naturam. Quibus fundamentis præiactis sit conclusio: Si accidentia considerentur vt sunt dispositiones cõseruatiuæ subiecti, secundùm intẽsionem habent maximum & minimũ, siue sint in viuentibus, siue sint in non viuentibus. Probatur conclusio, quia huiusmodi accidentia, si considerentur ratione dicta, ordinantur ad operationes subiecti: sed operationes subiecti sunt finitæ, cũ sit eius virtus finita, si sit creatum subiectum: ergo huiusmodi accidẽtia sic considerata finita sunt, & versus vtramque partem terminãtur. Probatur etiã experientia, quia aer non recipit quemcunque calorem, sed in certo gradu, aliter corrumperetur, & in ignem transiret. Notanter autem diximus huiusmodi accidentia, si considerentur, vt sunt dispositiones conseruatiuæ subiecti, versus vtramque partem terminari: nam si sit qualitas extranea subiecti, vt calor aquę, aqua recipit quemcunque calorem, sed in certo gradu, tamẽ versus paruitatem nullum habet terminum, quia sicut

aqua potest conseruari in nullo calore, sic etiam potest conseruari in minori & minori. Dico secundò: Huiusmodi accidentia, si considerentur secundùm suam naturam, secundùm intensionem non terminantur quoad maximum & minimũ, nisi sint mediæ qualitates, vt fuscũ & viride: quod dixerim contra Toletum, qui primo de generatione, quæst. 6. tenet dari in calore minimum in intensione & extensione, quòd acquiratur instantanea mutatione, quæ sit in instanti initiatiuo calefactionis, quæ est motus continuus: hancque sententiam tribuit Ianduno, & Ægidio: rationes autem eius infrà soluentur. Sed conclusio nostra probatur: & primò, quòd nõ terminétur quoad paruitatem: Ea, quæ incipiunt per motum, non habent minimum: sed huiusmodi accidentia vt sic incipiunt per motũ: ergo non terminantur ad minimũ. Minor probatur, & Maior patet, quia accidens simul incipit cũ motu, vt calor cum calefactione: ergo sicut non potest assignari calefactio, quæ non sit minor & minor, sic etiam nec est assignabilis calor, quo non sit minor & minor.

Sec. Secundò, quia gradus primus, & alij sunt eiusdem rationis, habentes contrarietatem, & resistentiam: ergo eadem ratione producentur successiuè.

Tert. Tertio, quia illud minimũ habet partes extensas, & contrarium extensum, cuius partes sunt remotiores alijs: ergo remissiùs expelletur, & consequenter in tempore.

Quar. Quarto, quia sequeretur, vltimũ gradum contrarij semper inducì, & expelli in instanti, in quo primus expellitur, vel inducitur: & ita iam non esset (vt Tolet. ait) vnus gradus instãtaneè acquisitus, sed duo integri, scilicet primus & vltimus, quod ipse fatetur esse valde difficile in Aristotele.

Tandem cõfirmatur, quia aliàs sequeretur, quòd si medietas minimi, quod calor exigit, esset intra sphæram ignis, non posset calefieri, quod videtur durum, & inintelligibile, de quo iterum libris de Generatione (Deo dante) latior redibit sermo.

Quod autem non terminentur quoad magnitudinẽ, probatur: Sicuti se habet quãtitas in extẽsione, sic etiam & qualitas in intensione: sed quantitas ex natura sua non habet maximum quod sic quoad extensionẽ, quia potest extendi in infinitum: ergo qualitas similiter potest in infinitum extendi: & in hoc differimus à Scoto, Sententiarum d. 1. 2. & Caiet. 3. p. q. 1. a. 11. qui ponũt in huiusmodi qualitatib⁹ maximũ quod sic ex natura sua, adducentes in exemplum gratiã Christi, quam infinitam esse volunt: sed hoc nihil contra nos, nam licèt inter Theologos positum sit in controuersia, an gratia Christi sit finita, an infinita, solum certum est, quod sicuti quãtitati materiali ex natura sua non repugnat in infinitum extendi, vt docet Aug. epist. 8. ad Nebridiũ, sic etiam non repugnat naturæ qualitatis in infinitum intendi, quanuis prout est in substantijs, sit finita & limitata, quod gratiæ Christi nõ est

denegandum, fuit enim actu finita, quauis maior quacunq; alia, quæ in omni creatura de potentia Dei ordinaria potuit reperiri: dicitur autem infinita secũdum quid, quia habet omnes effectus, quos gratia infinita simpliciter posset habere, scilicet redimere plures mundos, si essent: fuit autẽ infinita gratia vnionis, illa (scilicet) quæ ex vnione Verbi diuini cum humanitate resultabat: notanter autẽ diximus in conclusione, nisi sint qualitates mediæ inter extrema, quia in his (vt docet 1.2. S. Thom. q. 24. a. 2.) nõ datur intensio in infinitum, habent enim re vera terminum augmenti & decrementi quoad intẽsionem: ratio est, quia huiusmodi qualitates claudũtur extremis, atq; ideo quòcunque tendit intensio, necesse est alterius extremi rationem induere, quia cũ componũtur extremis, vt ex cõtradictorijs, oportet intensionem fieri per modum resolutionis à contrario, atque adeò necesse est alterum extremum resolui.

obie. Sed contra secundã conclusionem est argumentum: Accidentia incipiunt in instanti, sicuti substantiæ, quibus insunt: sed hę terminãtur ad minimum; ergo & accidẽtia habent minimum quoad intensionem. *Soln.* Respondetur, quòd accidẽtia dupliciter incipiũt: per se, & per accidens: incipiunt per accidens, quãdo producuntur ad productionem substantiæ: nam eodem instãti, quo substantia per se producitur, producuntur accidentia per accidens: & hoc nihil refert: per se verò incipiunt, quando incipiunt in tempore, & simul cum motu, atque ideo per se non habent minimum: in cõclusione autẽ loquimur de his, quæ per se habent, & non per accidens.

Sed obijcies: Lumẽ producitur in instanti, & lumẽ est accidẽs graduale: ergo aliquod accidẽs incipit in instanti, atque adeò habet minimum quoad intensionem. *Rep.* Respondetur verum esse, quòd quoties lumen producitur, incipit in instãti, quia recipitur sine resistentia contrariæ qualitatis, tamen non habet id per se, sed secundùm exigentiam luminosi: nam per accidens incipit esse in determinata intẽsione, cum possit in minori & minori incipere: id autẽ habet ratione luminosi. Contra alteram partem conclusionis insurgitur sic: Effectus nõ potest præstantior esse sua causa: sed calor est effectus ignis: ergo nõ potest esse præstantior igne: sed ignis postulat calorem vt 8. vt connaturalem, & proportionalem, & non in maiori gradu: ergo calor habet certum gradum quoad augmentum intensionis. Probatur: Accidentia eò magis intenduntur, quo magis radicãtur in potentia subiecti: sed hæc est finita & limitata: ergo accidẽtia limitatum habent gradum intensionis. *Soln.* Respondeo arg. huiusmodi concludere accidẽtia per accidẽs habere terminũ intensionis quoad magnitudinẽ, vt sunt dispositiones conseruatiuæ subiecti: vnde sicut dixim⁹ ignẽ per accidẽs terminari quoad magnitudinẽ, quia deficiũt cõbustibilia, quæ sunt finita, sic etiam calor per accidẽs terminatur in intẽsione quoad magnitudinẽ ex parte sub-

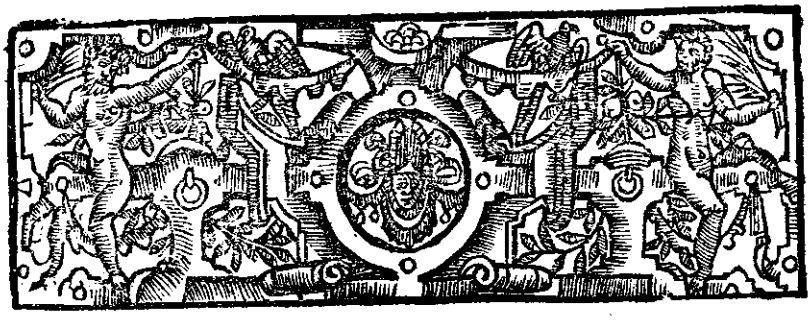
obie.

te subiecti. Subiectum autẽ ad suas operationes exercendas postulat determinatum calorem vt 8.& hoc ad optimum statum sui esse, non enim ignis ex natura sua recipit maiorem calorem, nisi secundum ordinem agentium: sicuti cęcitas à natiuitate non respicit visum ex natura sua, sed secundum agentia supernaturalia.

Ad confirmationem respõdeo, quod per accidens potentia subiecti est vltimata, quia ex natura sua accidens potest intendi in infinitũ, si subiectum sit capax. Vel secundo respondetur, falsum esse, potentiã subiecti esse limitatam: nam sicuti lumen potest produci in maiori & maiori intensione: sic etiam subiectũ illius potest illud magis ac magis intensum recipere: & si Deus conseruaret aquam, vt non corrumperetur, posset recipere calorẽ maiorem & maiorem in infinitũ, vnde calor per accidens habet maximam intensionem, ex parte (scilicet) subiecti, quia requirit certum calorẽ in certo gradu, ex parte agentis naturalis, quia est finitum & limitatũ: & ea quæ de calore diximus, de cæteris accidentibus dictum sit, gradualibus quidem, & præsertim de accidentibus qualitatiuis primæ & tertiæ speciei: nam de qualitatibus secundæ speciei, qua ratione terminentur secundum potentiam passiuam, & impotentiam intra sphærã actiuitatis suæ, partim diximus secundo lib. huius, q. 4. 2. p. q. & lib. de cœlo (Deo dãte) fusiꝰ dicemus. Nũc nota ridiculũ esse, quod aliqui tribuunt Soto, q. 3. ad 4. lib. 3. scilicet, si per infinitum spatium esset aer, illuminandum fore à Sole, quod est falsum, cum habeat virtutẽ & sphæram finitam: sed tantùm ait, quod si penetratiuè ponerentur infiniti aeres, illuminarentur à Sole, si manerent diaphani. Sed iam de septimo libro videamus.

Finis libri sexti.

SVPER

SVPER SEPTIMVM LIBRVM PHYSICAE AVSCultationis Aristotelis, de motu in ordine ad mobile, Commentaria per quæstiones.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE Oña, Burgẽsi, in sacra Theologia Magistro, & in Prouincia Castellæ Prouinciali, Instituti Sanctæ Mariæ de Mercede redemptionis captiuorum.

PRÆFATIO DE INTENTIONE AVTHORIS, summa, & diuisione totius septimi libri per quæstiones.

PRæcedenti lib. 6. tradidit Aristoteles theoremata, quæ ad motum & tempus, & ad id, ꝙ mouetur, pertinẽt; deinceps autem, vt perfecta sit de motu disputatio, ea proponit, quæ spectant ad causam mouẽtem, quæ quidem tractat, tum hoc libro, tum in sequẽti multò copiosius. In hoc enim solùm docet, quę duntaxat ad octauum viam sternunt per quinque capita.

In primo docet, quod quidquid mouetur, necessum est, vt ab alio moueatur.

In secundo cap. probat mouens & mo-

& motum debere esse simul.

In cap. 3. probat, quod alteratio per se primò tantum fiat in 3. specie qualitatis.

In c. 4. demõstrat omnes motus cõparari posse inter se in velocitate, & tarditate: de cõparatione nãque illorum in perfectione specifica & numerica supra lib. 5. à nobis dictum est, art. vlt.

In cap. 5. & vltimo agit de proportione inter id, quod mouet, & tẽpus, & spatiũ, vbi proponit quędam theoremata circa hoc: quę omnia vnica sola quæstione amplectẽda sunt, vbi altius, quæ hic ab Aristotele docentur, & ab authoribus circa illum dicuntur, examinanda veniunt.

Quæstio vnica.

De naturalis entis motu in cõparatione ad mobile.

MVlta sunt, quæ ideo ignorantur, quia à considerãtibus parui habentur: nulla autem sunt in his libris, quæ talia meritò possint iudicari: vnde nõ possum nõ mirari breuitatẽ eorum, qui de hoc pauca scripto mãdarunt, sed ignoscamus illis, vt & nobis ignoscãt, & de præsenti negotio quatuor exactè examinemus. Primo, si mouens & motum debeant semper esse simul, & quomodo. Secundo, vtrùm rationes, quibus Aristoteles probat, ad qualitates primæ & 4. speciei non esse per se motum, verum habeant. Tertiò, si comparatio simplex physica debeat fieri in specie infima. Quartò & vltimo, vnde proueniat maior velocitas in motu.

ARTICVLVS I.

Vtrũ mouẽs & motũ debeãt esse simul, & quomodo.

SVpra secundo libro huius, q. 5. 2. p. q. cœpimus nonnulla de hac re dicere, sed pro complemẽto doctrinæ, nunc autem ex professo. Et videtur, quòd non debeant esse simul. Primo, quia Sol mouet hęc inferiora, & in illa agit, & tamen non est simul cum illis: ergo mouens & motum non semper debent esse simul. Nec valet dicere, quod Sol immediatè agit in corpora intermedia, & mediis illis mouet hæc inferiora, nam corpora intermedia Soli contigua sunt orbes cœlestes incapaces alterationis & corruptionis, qua Sol mouet hæc inferiora: ergo, &c. Secunda ratio est: Attrahẽs est mouens, & attractum est motũ: sed attrahens & attractum nõ sunt semper simul: ergo mouens & motum non debent semper esse simul. Patet Minor tripliciter, nam magnes attrahit ferrum distans, & electrum paleas distantes, & pharmaca distantes humores: ergo, &c. Tertia 2. Pri
ratio est: Angelus mouet cœlum, & tamen non est simul cum illo: ergo mouens & motũ non semper debẽt esse simul. Probatur Minor, quia Terti
illa sunt simul, quorum vltima se tangunt: sed angelus non habet vltimum, quo tãgat cœlum, cũ sit indiuisi-

diuisibilis: ergo non est simul cum illo. Pro intelligentia tituli primo notandum est, quod dupliciter potest aliquid aliud mouere: primò impropriè & metaphoricè per modum finis: & quod hac ratione mouet, non est necessarium, quod sit simul cum moto, imò fere semper non existit in rerum natura, quando mouet: ergo non potest esse simul cum moto. Patet, quia simultas non tantùm requirit duo extrema existentia, sed existentia & cõiuncta.

Secundo potest aliquid mouere proprie & effectiuè: & ad hoc requiritur existentia in rerum natura: & de isto modo mouendi procedit quæstio, non verò de primo, de quo iam partim dictũ est lib. 2. huius, q. 4. Secundo est notandũ, quod dupliciter potest esse aliquid simul cum alio. Primo simultate tẽporis, ita ꝙ coexistant eidẽ parti tẽporis diuisibili. Secũdò simultate loci, ꝙ non est coexistere eidem loco proprio, quia duo corpora diuersa, vt sunt mouens & motum, nõ possunt esse simul in eodẽ loco proprio sine penetratione dimensionum in eodẽ loco, quæ naturaliter est impossibilis, vt superius diximus: Neque sufficit simultas in loco communi, sed simultas, de qua est quæstio, est immediatio locorum propriorum, ita quod inter illorum vltima nihil medier. De hac ergo simultate loci est quæstio, nõ de prioribꝰ: est ergo sensus quæstionis, vtrũ mouens & motũ propriè debeant esse simul simultate loci dicta.

Nota.

Sensus quæstionis

Circa hanc rem sunt duæ sententiæ oppositæ. Prima est Scoti in 2. d. q. 2. §. Ad istã quæstionem, & in 1. d. 17. Alex. & Simpl. asserẽtium mouens & motum nõ debere semper esse simul, sed posse agens, vel mouens agere in distans, sine eo ꝙ agant in intermedia, quos sequitur Villal. quantum ad generationem substantialem. Est etiam Ferrar. 7. Phys. & 3. contra Gent. c. 68. Vallesc. contro. 39. & Soti hic, & ibi omnes Thomistarũm asserentium mouẽs & motum semper debere esse simul, ita quod in distans non possit agere mouens, nisi prius agat in intermedia, quos etiã sequitur Villal pando quàtum ad reliquos motus.

1. *sẽ.*

Sit ergo primum fundamentũ, quod duplex est mouens: aliud primum, inter quod & passum mediat aliud mouens: aliud vltimum, inter quod & passum non mediat aliud. Similiter est duplex passum: aliud primum, inter quod & agens mediat aliud, quæ omnia patẽt hoc exemplo: Moueat manus lapidem, medio baculo, & lapis paleam: primum mouens est manus, quia inter ipsam & lapidem mediat baculus: vltimum mouens est baculus, quia inter ipsum & lapidẽ nihil mediat: Contra, lapis est primum passum vel motum, quia inter ipsum & baculum nihil mediat, palea verò est vltimum passum, quia inter ipsam & baculum mediat lapis: non ergo hic procedit quæstio de vltimo & primo mouente, sed tantum de vltimo mouente, & primo moto, an ista sint semper simul, modo dicto.

1. *Fũdam.*

Sit secundum fundamentum: Aliquod agens agit in mediũ sibi proxi-

2. *Fũdam.*

proximum, & per illud in remotũ: non autem ſemper producit effectum eiuſdem rationis & ſpeciei in vtroque, ſed aliquando longè diuerſæ, quod patet multis exemplis; v.g. quãdo ignis, medio vitro, emollit ceram per calorem à ſe emiſſum in vitro, quod eſt medium proximum, tantùm producit calorẽ, non mollitiem: at vero in cera, quæ eſt obiectum remotum, producit calorem & mollitiem. Ratio huius diſparitatis eſt diuerſa natura & ratio diſpoſitionis materię in ipſis paſsis: imò non ſolum hoc contingit eadem qualitate recepta ab ipſo agẽte vtroque in paſſo, vt contingit in caſu adducto, eodẽ calore in vtroque paſſo recepto, ſed etiã aliquãdo ipſum agẽs diuerſũ quid emittit ad vnum paſſum, quã ad aliud, vt patet in Sole, qui in orbes ſibi immediatos tantùm emittit lucẽ, non calorem, quia illi orbes, cũ ſint incorruptibiles, non ſunt capaces talis accidentis: at verò in his inferioribus producit calorem, & aliquando non lucem, vt quando ipſa ſunt opaca non habẽtia diaphaneitatem, quæ requiritur ad recipiendam lucem.

Sit tertium fundamentum: Seclusa attractione finali, quam ponit Toletus in 1. loco tertij fundamenti, qua ratione attrahit finis ad ſe media, quæ illius gratia fiunt, & locus naturalis attrahit locatum (quia de hac attractione non eſt quæſtio, ſicut neque de motione impropria) ipſa attractio propria & effectiua, de qua eſt quæſtio, ſicut de motione propria, quæ ab ipſa prouenit, duplex eſt: Prima, qua ipſum attrahens in ſe immotum manens eſt per virtutẽ impreſſam in attracto, & illud ad ſe attrahit qua ratione media virtute accepta à magnete ferrum ad ipſum mouetur, & ſimiliter paleæ ad electrum, & cibi & humores ad noſtra membra, ipſis in ſe immotis manẽtibus, non ſecus ac grauia per virtutem à generante acceptam ad ſua loca naturalia mouentur: eſt tamen hoc diſcrimen, quòd grauia non mouẽtur ad illud agens, à quo accepere prædictam virtutem, ſed ad ſua loca naturalia, ſcilicet ad centrum, & huiuſmodi attracta mouentur ad illa agentia, à quibus prædictã accepere virtutẽ. Alia verò eſt attractio, in qua ipſum mouẽs vel attrahens ſimul cum attracto aut moto mouetur: & de hac loquitur Ariſtot. in text. Iam ergo ſit concluſio: Mouens, vel agens vltimum debet eſſe ſimul cũ primo moto, vel paſſo ſimultate locali, ita q̃ in diſtans agere non poſsit. Pro cuius intelligentia notandũ vlterius, quod agẽtia ſunt duplicis ordinis: quædam ſunt materialia & corporea, quædã verò immaterialia & incorporea: inter quę eſt hoc diſcrimen, quod in materialibus ratio eſſendi in loco eſt quantitas molis, qua media dicuntur agere, non per ſuas operationes: vnde cùm operatio impertinenter ſe habeat in illis ad eſſendum in loco, tam dicuntur eſſe in loco, quando non operantur in paſſo, ac quando operãtur: in immaterialibus verò ratio formalis eſſendi in loco, eſt ſua operatio tranſiẽs,

ex quo

3. Fũdam.

attractio duplex.

Cõcl.

Cõcl.

ex quo fit, quod solùm dicantur esse in loco, dum erga passum operãtur, quia per illud finiũtur, ita quod sint ibi, & non alibi, sicut materialia per quãtitatem sunt hic, & non alibi: cessante enim operatione res immateriales non dicuntur esse in loco: ex quo nascitur discrimen secundum, quod agentia materialia non dicuntur esse simul cum passo, in quo operantur, per suam operationem, sed per suam quantitatem molis, ita quod tunc dicantur esse simul, quando vltima se tangunt, & ita bene potest verti in quæstionem de illis, an sint simul cum eo, in quod agunt: at verò agentia incorporea dicuntur esse simul cum passo per suam operationem, & ita non potest de illis verti in quæstionem, an sint simul cum passo, in quod agunt, quia eo ipso, quod in illud agunt, debent esse simul cum illo, modo illis possibili, scilicet per operationem. Tertium discrimen est, quod in agentibus corporeis simultas loci est cõditio requisita & præsupposita, vt agãt in passum: at vero in incorporeis non est conditio prærequisita, sed potiùs concomitans ipsam operationem: imo lõgè diuersõ modo hæc simultas accipitur in vnis ac in alijs: quia in incorporeis mouens & motum sunt in eodem loco prorsus, licèt diuersimode, quia motum est circumscriptiuè per suam quãtitatem molis: mouens verò definitiuè tantum per suam operationem: imò ipsum motum deseruit mouenti, tanquam locus, quia in illo dicitur esse, dum in ipso operatur: In corporeis verò mouens & motũ non possunt ita esse simul, quòd sint prorsus in eodem loco, quia hoc nõ potest fieri sine penetratione, quæ est impossibilis per naturam, sed ita sunt simul, quòd vltima locorum, in quibus sunt, se tangunt, ita quod mouens nõ dicatur esse in moto, vt in loco, quia nõ est in loco per operationem, sed per quantitatem molis. Quo supposito probatur cõclusio adducta ex Aristotele, tam hic, quam in lib. de anima, dicẽte, quod si iuxta cœlum poneretur aliquod coloratum, & istud spatium intermedium esset vacuum, non posset ex hinc videri à potentia visiua: sed huius non potest alia reddi causa, nisi quia deficit contiguitas vltimi agentis, v.g. aeris, cum potentia visiua, per quam ipsa deberet recipere species visibiles ab illo colorato: ergo in omni actione requiritur prædicta contiguitas inter agens vltimum, & primum passum, aliàs enim sequeretur, quod sine aliquo intermedio possit videri illud coloratum: quod si hoc cõcedatur, vt ab oppositum sentientibus conceditur, tũc sequitur necessario, quod potentia visiua posset videre colorem, etsi paries esset interpositus inter ipsum & colorem, quod est absurdum: & patet, quia si ob aliquid non posset, maximè, quia paries nõ est medium capax specierũ visibilium, quas ille color medio ipso deberet mittere ad visiuã potentiã: sed hoc non obstat, quia etiã vacuum est subiectum incapax talium specierũ, & nihilominus per ipsum nõ obstat, quò minùs videa-

2. dis crimẽ

3 Dis crimẽ

Pro. conc.

tur illud coloratum: ergo similiter non obstabit in nostro casu: aut si in illo obstat, quare non obstabit etiã in illo de vacuo? imò admisso, quod non requiratur talis cõtiguitas medij, impertinens erit ratio illius ad quamcunque operationem.

Pr. 1. Probatur primò, quia si aliquod agens possit immediatè agere in distans, non agendo in media: ergo, sicuti potest agere in parum distans, posset agere in maximè distans. Patet, quia si non posset, maximè ratione maioris vel minoris medij: sed ista ratio maioris vel minoris medij per ipsos est ad hoc impertinens: ergo non obstabit ad prædictã actionem maius medium, plusquã minus, dum immediatè agẽs mittit species aut virtutem ad passum, nõ mittendo priùs ad media. Consequens autẽ illud est apertè falsum, & contra experientiã, & quia inde sequeretur nullum agẽs habere determinatam sphæram suæ actiuitatis: ergo & antecedens.

Dicendum est igitur prædictã contiguitatem & simultatem inter vltimum agens & primum passum necessario requiri ad quamuis operationem vel motionem. Præterea tertio probatur, quia ex S. Thoma 1. p. q. 8. & 3. contra gent. c. 68. operari sequitur ad esse: ergo sicut non potest aliquid absolutè operari, nisi absolutè sit, ita non poterit immediatè in aliud operari, nisi immediatè sit simul cum ipso: sed vltimũ agens immediatè operatur in primum passum, vt patet: ergo necessariò debet simul esse cũ ipso immediatè. Et tandem vltimò, quia si vltimũ agens posset immediatè agere in primum passum, licèt non sit immediatè simul cum ipso, sequeretur inde eneruari argumentum illud Theologorum, quo probant Deum esse vbiq; immediate, quia vbique immediatè operatur: consequens est falsum, quia sequeretur non efficaciter probari immensitatem Dei: ergo & antecedẽs. Sequela autem probatur, quia per istos authores non coniunguntur, esse simul cum alio, & in illud immediatè agere: ergo quamuis Deus immediatè agat in omnia, non efficaciter probabitur, neque bene colligetur, quod debeat esse immediatè, & simul in omnibus: ergo dicendũ est, quod agens vltimum debet necessariò esse simul cum primo passo simultate iam dicta.

Ad rationẽ dubij. Ad rationes dubitandi respondetur. Ad primã dicimus, quod Sol non est agens vltimum respectu horum inferiorum, & ita non est necessarium, quod sit simul cum ipsis, sed tantùm est agens immediatum respectu orbis sibi contigui, cũ quo est simul simultate loci, & in illo producit lucẽ, & ipse postea in reliquis, quousque aduenit ad elemẽta, quibus medijs accedit ad hęc inferiora: & ita in illis producuntur effectus: vnde vltimum agens istorum debet esse simul cum passis, nõ verò Sol. Neque est inconueniens, quod in illo orbe sibi contiguo tãtùm producat lucem, & in his inferioribus nõ solùm lucem, sed etiam calorem: quia (vt iam vidimus) quãdo aliquid agit in proximum & in remotum, non debet vtrobique effectũ

fectum eiusdem rationis producere, sed potest diuersæ rationis producere, ratione dispositionis materiæ passorum, & ita in illo orbe, cũ incorruptibilis sit, non potest causare calorem, in his autem inferioribus, quæ sũt corruptibilia, potest.

Ad 2. Ad secundũ respõdet Albertus, quod magnes attrahit ad se ferrũ, non effectiuè, sed finaliter, & ita quanuis agat in distans, non est cõtra nostram conclusionem. Veruntamen hæc solutio meritò reijcitur à S. Thoma, qui quidem efficaci ratione falsitatem ipsius probat: quoniam si magnes finaliter attraheret ad se ferrum, inde sequeretur, quod quanuis magnes, aut ferrum vngerentur allijs, non impediretur illa attractio, nec similiter quanuis ponerentur in præsentia adamantis, impediretur talis attractio: cõsequens autem est falsum, quod experientia docet: nam si magnes aut ferrum allijs vngantur, non fiet at-

Sol. tractio: & similiter Solinus docet, quod si ponantur in præsentia adamantis, etiam cessat illa attractio: ergo. Sequela probatur, quia attractio finalis non fit per aliquam virtutem causatam a trahente in attracto, sicut fit attractio effectiua: ergo quãuis talis vnctio alliorũ in illis fieret, nulla cessaret virtus vnius ab alio, neque si ponerentur in præsentia adamantis: & ita in neutro casu cessaret attractio: cum ergo in vtroque casu cesset, dicendum est, quod cessat virtus, qua media effectiuè trahebatur ferrum a magnete propter vnctionem alliorum, & virtutem adamantis, ex cuius cessatione cessat attractio. Vnde supposito, quod magnes effectiuè ad se attrahat ferrum, dicẽdum est, quod *Vera* *Solut.* in tali casu ipse magnes non est vltimum agens, sed potiùs primum, quia producit illam virtutem in aere contiguo ferro, & ita ipse aer est vltimum agens, & ita est contiguus ferro, quia media illa virtute a magnete causata, tanquam principio effectiuo, facit ferrum moueri ad magnetem. Et eodem modo est respondendum ad illud de electro trahente ad se paleas, & de pharmaco trahente ad se humores nõ enim sunt ipsa agentia vltima, sed potius prima, quia causant virtutem in alio, qua media agũt in passum mediate: & eodem modo est dicendũ ad illud, quod solet afferri de pisciculo dicto Torpedo, qui causat stuporem in manu piscatoris: nõ enim illam causat immediate, & ita non sequitur quod aliquod agens agat in distans, sed primo emittit in arũdinem virtutem quandam, quæ per ipsam diffunditur, & perueniens ad brachium piscatoris ibi causat stuporem: & ita illa arundo est agens vltimum, & est simul cum illo brachio. Et parum refert, quod in arundine non causet stuporem, quẽ causat in brachio, quia arundo non est subiectum capax stuporis, cum non viuat, cuius est capax brachiũ, quia viuit, nam iã suprà diximus, quod quando aliquid agit in proximum & remotum, non est omnino necessarium, quod in vtroque causet effectum eiusdem plane rationis, sicut ignis calefaciens ceram, medio vitro, in vitro tantum producet

calorem, in cera vero vltra hunc mollitiem: eodem modo est dicendum de oculo fascinante respectu fascinati: non enim causat fascinationẽ immediate in ipso, sed prius ex vehemẽtiori visu emittit in aerem qualitatem quandam malignam, & quia postea fascinatus illũ aerem attrahit ad se per respirationem, ideò fascinatur, non secus ac ille, qui habet pestem, quam emittit in aerem proximum, qua infectus aer, postea illam emittit in reliquos homines, qui aerem illum ad se attrahunt, & ita nunquam sequitur, quòd agens vltimum possit immediatè agere in distãs, sed semper debet esse simul cũ primo passo. *Ad 3.* Ad tertiam respondetur, quod cùm angelus sit agens spirituale, non indiget contactu quãtitatiuo, vt cœlum moueat, sed sufficit virtualis per suam operationem, qua immediatè in ipsum operatur: nihilominùs tamen quia est in loco per operationem, eo ipso quod agit immediatè in cœlum, est simul cũ ipso, modo sibi possibili.

Sed contra conclusionem adducta arguitur primò: Cõtingit aliquando vltimum agẽs agere in distans: ergo conclusio est nulla: Probatur: Demus casum, in quo aliquis ignis calefaciat lignum, & secundùm priores partes, & non secundùm posteriores illud tangat: in tali casu partes posteriores calefaciunt lignum, & non medijs alijs partibus, quia illæ habent calorem in summo, & ita nõ possunt alium recipere: ergo dicendum est, quod agunt immediate in ipsum, & non *arg. cõtra conc.*

sunt simul cum illo. Respondeo, q̃ in tali casu ex omnibus conficietur vnum vltimum agens respectu ligni, quod illud tanget secundùm aliquas partes, quod sufficit, vt sint simul, vt Aristoteles docuit. Sed ob has rationes supponamus, quod illę partes sunt separatæ, ita quod constituant duo agentia totalia, in tali casu agens posterius calefacit lignum, & non medio priori, quia nõ est capax caloris, cum illum habeat in summo: ergo dicẽdum est, quod aliquod agens immediatè agat in distans. Respondeo primo, q̃ tunc licèt non mittat calorem in ignem anteriorem, mittit tamen in partes aeris illi contiguas, per quas deueniet ad lignum: Vel secundo, quod conseruabit anteriorem ignem, & ratione illius cõseruationis agit in lignum, & vtroq; modo erit agens nõ vltimum. Vel potest tertio dici, quod se habent sicut vnum agens, quod secundum diuersas partes tãgit passum, & eodem modo dicendum est ad casum communẽ de lamina summè ignita: dicit enim, q̃ quando ista ponatur inter lignũ & ignem, ille ignis calefaciet lignum, & non media lamina, quia non est capax caloris, cùm illum habeat in summo: ergo immediatè aget in distans, dicimus enim primo, quod calefaciet partes aeris cõtiguas laminæ, & per illas deueniet calor ad lignum, & ita erit agens nõ vltimum: vel secundo, quod cõseruabit laminam, ratione cuius cõseruationis dicetur agere in lignum, mediatè tamen: vel tandem tertio dici potest, quod illa duo agentia habẽt se per *Solu.* *Arist.*

modũ

modum vnius, vt supra dictum est.

Dices secundò, quod licèt inter primum agens & primum passum mediet secundum agẽs, quod dicitur vltimũ, vires primi agentis possent attingere ad illud primum passum: ergo quamuis illud vltimũ agens inde abstraheretur, & nõ mediaret, possunt vires primi agentis eodẽ modo attingere ad illud passum: iam ergo in illo casu posset ali quod agẽs immediate agere in pas-
Solu. sum localiter distans. Respondeo, negando consequentiam, quia ratio, propter quam vltimum agens debet esse simul localiter cum primo passo, non est (vt bene probat obiectio) quia illius vires debẽt attingere contactu quantitatiuo partem illius passi, quod est contiguũ agenti: quia, cum sphæra actiuitatis cuiuscunque agentis diuisibilis sit, & habeat partes, non tantum poterit agere in illas partes, quas tangit contactu quantitatiuo, sed etiã in alias distantes: sed ratio est, quã iã supra adduximus, quia (scilicet) operari sequitur ad esse, vnde quẽadmodum non potest aliquid absolutè operari, nisi absolute sit, similiter non poterit immediate operari erga aliud, quin sit illi immediatum localiter: sed eo ipso, quod sit mediatum ab illo, debebit agere in illud mediatè, medio (scilicet) alio, per quod transeat actio vsque ad passum.

Rep. Sed obijcies vltimo: Fieri potest, quod aliquod agens agat immediate in distans, non transeundo per medium: ergo solutio est nulla. Probatur antecedẽs: Demus casum, in quo ignis & aqua agãt in se inuicẽ, medio aere, itaq; alterũ existat in sphęra actiuitatis alterius, & è cõtrà, in tali casu ignis calefaciet aquam, & aqua frigefaciet ignem: sed istæ actiones non possunt transire per medium ab agente ad passum, aliàs sequeretur, quod aer simul moueretur motibus cõtrarijs: ergo, &c. Re-
Solu. spondent ad hoc multipliciter, nulla tamen solutio difficultatem euacuat, nisi illa, quam insinuauimus 5. Physic. scilicet, quod aliquid potest moueri simul motibus contrarijs in gradib⁹ remissis, sicut potest simul habere contraria in gradibus remissis: vnde dicendum est, quod in tali casu vltimum agens respectu aquæ non est ignis, sed aer, pro illa parte, qua est illi cõtiguus: & ita illam calefaciet per calorem receptũ ab igne: & similiter è contra respectu ignis non est vltimum agens aqua, sed aer cõtiguus ipsi igni pro illa parte, & illum frigefaciet per frigiditatem receptam ab aqua: & ita non sequitur, ꝙ vltimum agens distet localiter à primo passo, quãuis distet agens non vltimum.

Secundò arguitur: Deus immediate operatur in omnibus rebus *2. Ar-*
vtraque immediatione, virtutis & suppositi, vt vidimus 2. lib. Phys. sed nõ est simul localiter in omnibus: ergo conclusio est nulla. Probatur Minor ex Aristotele 2. de Generat. text. 19. dicente, hæc inferiora non posse esse æterna, quia multum distant a Deo: non ergo est simul localiter cum illis Deus. Respondetur tamen ibi Aristotelem loqui de distãtia in perfectione & essentia,

non autem de distantia locali: sed hoc modo poterit esse simul cum illis: sicut nos solemus dicere lignum maximè distare ab homine, quamuis sit illi contiguum, ex eo,
Resp. quod distat ab eo in essentia & perfectione. Sed contra hoc est Aristoteles 8. Physic. tex. 84. dicens Deum esse in vltima superficie primi mobilis, tanquam in loco: ergo non tãtum intelligit, quod in perfectione distet ab his inferioribus, sed etiam distantia locali. Respondeo, quod
Solu. Aristoteles ita asserit Deum esse in vltima superficie primi mobilis, quod non neget etiam localiter esse in omnibus rebus immediatè: nã asserit ibi esse tanquã in loco eminentiori, vbi magis viget motus velocitas, quod non tollit, quo minùs sit simul localiter in reliquis reb⁹, sicut nos dicimus Deum esse in cœlo, non negantes propter hoc, quod sit in omnibus rebus simul localiter, sed potiùs ita fatemur. Sed ob-
Obie. icies primò, Aristoteles lib. de Mũdo ad Alexandrum inquit, ridiculum esse dicere, Deum esse præsentem per suam substantiam in omnibus rebus: ergo non solùm dicit illum esse in vltima superficie primi mobilis, sed negat esse in reliquis rebus. Respondeo, quod (vt vi-
Solu. dimus 2. lib.) Deus est immediatè in omnibus rebus, & in illis operatur vtraque immediatione, virtutis, & suppositi: sed dicimus primò, quod ille liber nõ habetur pro certo, vt Aristotelis, sed potius censetur vt apocryphus. Respondeo secundo, quod ibi tãtum vult dicere, quòd Deus non producat omnes effectus inferiores se solo, sed mediis causis secundis, vt excluderet illam positionem, qua aliqui dicũt Deum se solo omnes effectus producere, eò quòd in omnibus est præsens, sed voluit dicere, quòd se solo non potest effectus producere, sed necessario debet vti mediis causis secundis ad hoc coassumptis, sicut Reges terræ regnum gubernãt mediis ministris ad hoc assumptis: diuerso tamẽ modo hoc facit Deus, ac reges terræ: quia ipsi propter suã finitam capacitatem non possunt omnibus attendere, & ad hoc alijs indigent, & propter hunc exigentiã illos assumunt: Deus autem causas secundas assumit ad producendos effectus propter suam liberalitatẽ, quia licèt possit se solo omnia producere, & omnibus simul attendat, nihilominùs ob suam liberalitatẽ voluit hoc impertiri causis secundis, & illas accipere tanquam secũ cooperatrices.

Sed obijcies secundò: Iã quòd Deus propter suam immensitatem nõ possit in omnibus operari, quin sit simul cum omnibus, saltem agentia finita possunt agere immediatè in passum distans localiter: ergo, &c. Probatur Minor, quia in generatione substantiali generãs, quod est vltimum agens, nõ est simul localiter cum passo, sed maximè distans, cùm passum sit materia seminis existens in matrice fœminę: imò aliquando contingit, quod quando est introducenda forma, generans sit corruptum, & in rerum natura non existat: ergo aliquod agẽs poterit agere immediate in distans loca-
2. Obiect.

localiter. Propter hoc argumentum Villalpando conuictus est ad asserendum in generatione substantiali non requiri simultatem localem vltimi agentis cũ primo passo, imritò tamen: quia si ad effectum ignobiliorem, vt est generatio accidentalis, requiritur prædicta simultas, vt ipse concedit: multò meliùs requiritur ad nobiliorem, vt est generatio substantialis. Et secundò, quia sicut potest contingere, quod generans non solum sit distans, sed etiam sit corruptum in tempore, quo debet introduci forma substãtialis, potest etiam contingere in proiecto, quod durante proiectione non solùm sit distans proijciẽs, sed etiam corruptum: ergo sicut cõcedit in hoc casu, hoc non obstante, requiri prædictam simultatem, debet concedere in priori.

Solu. Vnde ad vtrumque dicimus, quod licèt agens principale, vt est generans, & proijciens, distet à passo localiter: agens tamen instrumentale, vt est virtus seminalis in generatione illa, & impulsus à proijciente causatus in proiectione, nõ distat localiter à passo: & tra nõ sequitur, quòd aliquod agens agat immediate in localiter distans: sed si agit immediate, debet esse simul

Arist. cum passo: & hac ratione Aristoteles probans in proiectione esse simul agens, & passum, recurrebat ad illum impulsum, de quo dicebat esse simul cum proiecto, non verò ad ipsum proijciens.

Dub. Sed inquires, Iam quod de potentia naturali, & ordinaria non possit aliquod agens immediatè agere in aliquod passum, à quo distet localiter, si agens sit vltimum, & passum primum: requiratur ne hoc de potentia etiam absoluta: & respondetur sub distinctione, quod si agens illud sit corporeum & materiale, cùm in illo simultas localis *Solu.* distinguatur realiter ab operatione, sicut Deus de sua potentia absoluta potest supplere totam causalitatem causæ efficientis, poterit similiter supplere illã simultatem localem inter agens vltimum, & primum passum, faciendo, quod res corporea immediatè agat in localiter distans, non agens in medium: sicut potest etiam aliam conditionem magis necessariam causæ efficientis, nempe existentiam actualem, supplere, sicut facit in sua passione, quæ modò non existens causat gratiam: & similiter in reliquis sacramentis, vt in baptismo, qui sanctificatione causat gratiam: qua ratione dicitur, sacramẽta agere in localiter distans: si autem agẽs sit spirituale, suppositio, quod sit in in loco per operationem, est impossibile adhuc de potentia absoluta, quod aliquod agens immediate operetur erga aliquod passum, & non sit illi immediatum localiter modo sibi possibili: quia in illo simultas loci non distinguitur realiter ab ipsa operatione, imò potiùs est eadem met operatio prout coniungit passum cum agente. Vnde quemadmodum est impossibile, quòd aliquis Angelus operetur erga aliquod obiectum, & non sit in loco definitiuè, similiter est impossibile, quod immediatè erga

illud operetur,& non sit illi immediatus localiter:& quamuis Deus augeret illi suam virtutem, vt posset operari erga plura, eo ipso quòd immediatè operatur, deberet esse immediatus illis localiter, quemadmodum superiùs diximus, quòd si Angelo augerentur vires, vt posset operari in duplici loco: non exinde esset in duplici loco adæquato, sed ex illis duobus locis, tanquã inadæquatis fieret vn' adæquat°, in quo esset ita adæquatè, ac in priori loco naturali: ergo similiter est dicendum, quod quamuis Angelo augeretur vis, vt posit erga plura obiecta operari, supposito, quòd immediatè operaretur, esseteq; in loco per operationẽ, deberet esse ita immediatus localiter vtriq;, ac antea erat naturali tantùm. Notanter autẽ diximus (si sit in loco per operationem) nam dicunt alij, quod est per suam substãtiam, vel virtutem, & ita dicunt, quod habet relationẽ prẽsentiæ in loco, antequã erga ipsum operetur: si hoc ita sit, dicendũ est, sicut in casu quo agẽs esset materiale. Sed disputare, quomodò Angelus sit in loco, non nostri, sed Theologici negotij est.

ARTICVLVS II.

Vtrùm rationes, quibus probat Aristoteles ad qualitates primæ & quartæ speciei non esse per se motum, sint efficaces.

VIdetur, quod non: quia si aliqua ratio hoc conuinceret, maximè illa prima, qua probatur ad qualitates quartæ speciei non esse per se alterationem: sed hæc non ergo, &c. Probatur Minor, quia ista ratio, sicut & alia, qua probatur ad virtutes morales non esse per se alterationem, nititur huic principio: quod ad illud, quod consequitur ad mutationem alterius, non sit per se motus: sed hoc principiũ est falsum, aliàs neque ad quantitatem esset per se motus, cum ista etiam cõsequatur ad mutationem factam in substantia, scilicet ad nutritionem: & similiter ad secundas qualitates, vt sunt albedo, & nigredo, non esset per se motus, quia etiam istæ consequũtur ad mutationem, vel alterationem factam in primis qualitatibus: ergo istæ rationes nihil concludunt.

Et confirmatur, quia illa secunda ratio de prędicatione per vocẽ æqualem, vel inæqualem nulla est, cum iste modus prædicandi impertinens sit ad hoc, vt ad aliquam formam sit, vel non sit per se motus. Et tandem vltimò, quia quemadmodum in cõcreto valet ista prædicatio: Homo est humidus, & humidũ est homo: ita valet hæc prædicatio: Lignum est statuatum, & statuatum est lignum: ergo sicut hoc sufficit, vt ad humidum sit per se motus: ita sufficiet vt sit ad statuatum, vel statuam, quæ est quartæ speciei. Conf.

Secunda ratio sit: Si præter istas rationes aliqua concluderet intentum, maximè illa, qua probatur, ad habi-

habitus non esse per se alterationẽ, ex eo quod sint ad aliquid: sed illa non: ergo, &c. Probatur Minor, quia vel intelligitur, quòd sint ad aliquid secundùm esse, & hoc est planè falsum, vt vidimus in primo dubio; vel intelligitur, quòd sint ad aliquid secundùm dici, & hoc est verum, sed nõ probat intentũ: quia etiam quantitas, & primæ qualitates sunt relatiua secundùm dici, & nihilominùs ad illas terminatur per se motus: ergo similiter ad illos habitus. Et confirmatur, nam vbi ita est relatio secundùm dici, fundans relationem secundùm esse, sicut reliqui habitus: & tamen ad vbi est per se motus: ergo similiter debet esse ad prædictos habitus.

Tert. Tertia ratio si præter istas rationes aliqua conuinceret, maximè illa, qua probatur, ad istos habitus, & virtutes morales non esse per se alterationem, ex eo quod per ipsos subiecta perficiuntur, & ad id, per quod aliquid perficitur, non est per se motus: sed hoc est falsum: ergo illa ratio est nulla, & ita omnes ruũt.

Pro. Probatur Minor, quia etiam per secundas qualitates, vt per saporem & odorem, &c. subiecta perficiuntur, & tamen ad illas est per se motus. Et præterea, quia saltẽ per vitia istis virtutibus opposita subiecta non perficiũtur: ergo ad illa erit per se alteratio, quod est cõtra Aristotelem. Et tandem vltimò, quia forma arguendi vitiosa est, cùm fit ab inferiori ad superius negatiuè: sic enim arguit in virtute: Ad istas virtutes non est per se alteratio corruptiua: ergo nulla est alteratio: quæ consequentia non valet, cum præter istam alterationem sit alia perfectiua, quæ poterit ad ipsas terminari.

In secũda parte quæstionis pro intelligentia tituli primò notandũ est, quod Aristotelis ratio, per quã hic probat ad solas qualitates tertiæ speciei esse per se alterationẽ, est, quia in superioribus probauerat in solis illis quod alterans, & alteratum sint simul: & vt ostenderet se hoc sufficienter probasse, & declarasse, ideò modò ex professo voluit probare, quod ad illas tantùm sit per se alteratio. *No. 1.*

Secundò notandum, quòd omnes qualitates & habitus possunt ad quatuor genera subalterna reduci, vt habetur in Aristotele cap. de qualitate. Primum appellatur habitus & dispositio, ad quod reducuntur omnes, tã corporeæ, vt sanitas, ægritudo, robur, &c. quàm spirituales, quæ sunt in duplici differentia, quædã in parte appetitiua, vt virtutes morales: aliæ in intellectiua, vt sunt habitus intellectuales. Secundum est naturalis potentia, & impotentia, ad quod reducuntur varia genera potentiarum, quæ cum substantia comproducuntur. Tertium est passio, & passibilis qualitas, ad quod reducuntur omnia obiecta sensuum exteriorum, vt color, sapor, odor, &c. & qualitates tangibiles, vt calor & frigiditas. Quartum est forma, & figura, forma (inquam) non substantialis, sed ista externa, quæ est in vltima superficie. Est ergo sensus quæstionis, vtrum rationes Aristotelis efficaci-

ter concludant, ad solas illas qualitates, quæ sunt in tertia specie, alterationẽ terminari, vel secus.

Quæstionis decisio. Pro quæstionis decisione primum certum est, quòd ad qualitates solum secundæ speciei, & quartę non terminatur per se alteratio, siue hoc probent rationes Aristotelis, siue non. Prima pars fundamẽti dicit notanter (solius secũdę speciei) quia si aliquæ qualitates secũdæ speciei sint etiam in tertia, vt calor & frigiditas, ad illas erit per se alteratio, non tamen ea ratione, qua sunt secundæ, aut quartæ speciei: & hæc pars ita est nota, quod Aristoteles illam non probauerit: sed (vt vidimus) supposuit vt notã: Sed illius duplex est ratio: altera, quam tradidimus 5. phys. quia (scilicet) non habent proprium contrariũ, nec latitudinẽ diuisibilẽ, quorum vtriusq; opposita requirũtur ad motum. Secunda ratio est, quam insinuat S. Thomas, quod (scilicet) cùm ipsa substantia comproducuntur, & ita non præsupponunt contrarium, nec sui priuationẽ in termino à quo & ad quem: iam autẽ diximus cum S. Thoma, quòd ad nullum accidens subiecto coæuum & omnino simultaneum per se possit motus, vel mutatio terminari. Secunda pars ita est certa apud authores, quod nullus dubitet: veruntamen in illa assignanda variè diuisi sunt: nam quidam dicunt rationem, propter quam ad illas qualitates non est per se alteratio, esse, quia consequuntur ad alterius mutationem: hæc tamen ratio nulla est, vt vidimus in prima ratione dubitandi, aliàs neque ad quantitatẽ, & secundas qualitates esset per se motus, cum hæc etiam ad alterius mutationem consequantur. Nec valet solutio Vallesij, disparem (scilicet) esse rationẽ: quia qualitas quartæ speciei consequitur eodem motu cum illa re, ad cuius mutationẽ cõsequitur: qualitates verò secũdæ diuerso motu: nã sine dubio hoc est petere principiũ, cum huius causa quæratur, quam deberet tradere: quare (inquam) qualitates quartæ speciei consequantur eodem motu ad aliud, secũdæ vero qualitates diuerso. Alij secundò afferunt aliam rationem, distinguentes duplicem alterationem: aliam primam, quæ ad primas: aliam secundam, quæ ad secundas qualitates terminatur: ad qualitates vero quartæ speciei nullam dicunt istarum terminari. Verum hoc etiam est petere principium, cum deberẽt afferre causam, propter quam aliqua alteratio, saltem secunda, ad secundas qualitates possit terminari: & ad illas quartæ speciei nulla adhuc secunda terminetur. Tertio dicunt alij huius esse rationem, quia ista quarta species realiter non differt a quantitate, & ita eodem motu, ac ipsa, debet produci: licèt autem hæc ratio melior sit, sufficiens tamen non est propter duo. Primo, quia etiam Vbi secundum communem sentẽtiam à quantitate realiter non differt, & tamen ad ipsum est per se motus: ergo non sufficit illa causa. Secundo, quia ex eo, quod termini aliquorum motuum realiter non differant, tantum probatur, quod ipsi

Solu. Valle sij re iici- tur.

Tert.

Pri.

ipsi motus non differant realiter, sed tantum formaliter, non autem probatur, quod idem omnino motus sit ad vtrumque: vera ergo causa est, quã sæpius tradidimus, quia (scilicet) istæ qualitates quartæ speciei contrarium non habent proprium, neq; aliquam latitudinem diuisibilem, quæ duo requiruntur, vt ad aliquam rem sit per se motus.

No. 2 Secundò aduertendum, quod dupliciter potest imaginari alteratio: altera perfectiua, altera corruptiua: alteratio perfectiua est illa, per quam introducitur forma subiecto conueniens: sicut est reductio aquæ ad pristinam frigiditatem ex calore illi violẽto: alteratio corruptiua est cõtra, quando per illam introducitur forma disconueniens subiecto, & expellitur conueniens, sicut è contra calefactio respectu aquę, per quam naturalis pellitur frigiditas, & introducitur violentus calor. Sed rursus alteratio corruptiua est duplex: alia propria, & in rigore corruptiua, & est illa, per quã disponitur subiectum ad substantialem corruptionẽ: sicut per calefactionem disponitur aqua, & ita talis alteratio debet habere subiectũ corruptibile. Alia est alteratio non ita proprie, & in rigore corruptiua, & est illa, per quam licèt expellatur forma subiecto conueniens, & introducatur disconueniens, nihilominus, quia tale subiectũ est incorruptibile, per illam non disponitur ad sui substantialem corruptionem, licèt per eam quodammodo extranceturnita se habet intellectus, quando errorem recipit, aut voluntas, quando recipit vitium, quia vitium reuera contrariatur virtuti, & eam expellit, sicut & error contrariatur scientiæ, & eam ab eodem subiecto expellit, nec secum vnquã compatitur circa idẽ prorsus obiectum, eodem plane modo, & secundũ idem cõsideratum. Vnde aduertendum est, male negare Iuniores, quod inter hæc non sit vera contrarietas, eò quòd non sunt formæ inuicem actiuæ, ob quod negant ad habitus esse per se motũ alterationis: malè (inquam) hoc negant, quia positiua, & dererminata incompossibilitas inter duo extrema est contrarietas sufficiens ad motum, vt vidimus 5. lib. & hac ratione diximus ad quantitatẽ dari per se motum: sed inter hos habitus reperitur incõpossibilitas positiua, vt ipsi fatentur, & determinata, quia est inter duo tantum extrema: ergo est vera cõtrarietas inter hos habitus, saltem, quæ sufficit ad motum per se terminandum. Et confirmatur, quia licet inter hos habitus non sit mutua pugna effectiua, quia non sunt qualitates actiuæ suarum similium, tamen est pugna formalis in eodẽ subiecto, à quo mutuò se expellunt: sed hæc pugna est, quæ ad motum requiritur, non illa. ergo est pugna & contrarietas sufficiens ad motum. Maior patet, & probatur Minor, quia talis pugna requiritur ad motum, qualis est inter terminũ à quo, & ad quem illius: sed hæc est pugna formalis, non effectiua: quia, (vt vidimꝰ in 2. lib.) accidẽs in eodẽ subiecto in quo est, sicut nõ potest *Conf.*

agere

agere effectiue, sed formaliter, ita neq; poterit suum contrarium expellere effectiue, sed formaliter: at terminus ad quem pugnat cum termino à quo in eodem subiecto, in quo est motus, cùm iste sit transitus ab vno contrario in aliud: ergo reperitur inter habitus sufficiens pugna, & contrarietas ad motum alterationis per se terminãdũ: & ita; si aliud non obstat, hoc non tollit, quo minùs ad illos sit per se motus.

Iam sit conclusio: Rationes omnes, quibus Aristoteles hic probat,
Conc. ad quartam & primam speciẽ qualitatis non dari per se motum alterationis, omnino sunt inefficaces: vnde nihil aliud roboris habent, quàm quod Aristotelis sint. Pro intelligentia huius conclusionis primo examinandum est, an in rei veritate sit vera conclusio, quam per illas intendit vltimatè probare, nẽpe ad solas qualitates tertiæ speciei dari per se motum alterationis. In qua re primo est certum, ad secundam & quartam speciem qualitatis non dari per se motum alterationis rationibus iam dictis: quia (scilicet) carent contrario positiuo & latitudine diuisibili propria, nõ vero rationibus Aristotelis, vt dicemus. Tota ergo difficultas est, vtrũ ad qualitates primæ speciei sit per se motus, quia tales qualitates sunt omnes habitus, tam corporis, quàm animæ, siue secundum partem appetitiuam, in qua sunt virtutes morales, siue secũdùm intellectiuam, in qua sunt virtutes intellectuales. In qua re etiam debet esse certum, vt vidimus in secundo fundamento, quod inter hos habitus reperitur sufficiens contrarietas ad motum per se terminandum: supereſt ergo examinare, vtrum reliquæ adsint conditiones. Est etiam adhuc secundo certum illis conuenire secundam conditionem requisitam ad motum, scilicet, quod terminus motus recipiatur in ente in actu, sicut ipse motus: quia cũ sint isti habitus vera accidentia, necessarium est in ente in actu subiectari: sed sic est, quod etiam conuenit tertia cõditio, scilicet quòd habeant diuisibilitatem propriam, scilicet intensiuam: ergo habent aliquę qualitates primæ speciei omnes conditiones, vt ad illas sit per se motus: notãter dico (aliquas) quia non habent omnes contrarium, vt patet in lumine, & alijs. Probatur consequentia, quoniam istæ tres conditiones requiruntur ad motum per se terminandum, habere positiuum contrarium, quod expellant per motũ, & diuisibilitatem propriam, vt successiuè acquirantur, & recipi in ente in actu: sed omnes istæ conueniũt dictis habitibus, tam corporis, quã animæ: ergo. Patet de tertia, cũ sint accidentia, & inductione probantur reliquæ, quia sanitas contrariatur ægritudini, & virtꝰ vitio, & scientia errori, & hæc omnia possunt intendi, & remitti: ergo ad illa potest esse per se motus. Secundo probatur ex ipso Arist. 5. Physi. c. 5. vbi sæpe docet esse motum per se ad sanitatem, imò illum contrariari alteri motui à sanitate ad ægritudinem: & eodem libro, agendo de vnitate motuum, ait, quod ille motus est

2. Ph.

tus est vnus in specie subalterna, cuius terminus est vnus in specie subalterna, sicut disciplinatio, quæ est motus ad disciplinam vnam genericam, cum contineat varias scientias in specie: at sanitas, & disciplina habitus sunt in prima specie qualitatis posiri: ergo ad primam speciē qualitatis sensit ibi Aristoteles esse per se motum: & ita hic nimis dubitatiuè procedit, sub cōditione aliquando dicendo, si ad sanitatem est per se motus, & aliquādo absolutè: & cum ad istum librū non pertineat hæc disputatio, sed potiùs ad quintū, magis debet credi illius dictis illic, quam hic. Tertio, quia sanitas habet diuersum esse realiter à reliquis qualitatibus primis, sicut habet albedo, & reliquæ secundæ qualitates: ergo debet habere, sicut illæ, diuersum fieri: sed istud fieri habet omnes conditiones necessarias vt sit per se motus: ergo ad sanitatē est per se motus. Et idē argumentū potest fieri de reliquis habitibus: non ergo ad solas qualitates tertiæ speciei est per se alteratio, sed etiam aliquando ad qualitates primæ.

Tert.

Modò ergo hoc supposito, pro nostra conclusione arguitur: Cùm verum debeat consonare vero, non possunt esse veræ, & efficaces rationes, quæ ad probandam conclusionem falsam adducūtur: sed talis cōclusio est falsa, vt vidimus: ergo rationes istę efficaces esse nō possunt: & secundo hoc probant efficaciter rationes dubitandi, & ideo manent solutæ. Tertio, quia omnes illæ rationes nituntur principijs falsis:

Tert.

ergo non concludunt. Antecedens probatur, quia vel nitū tur hoc principio, quod omnes habitus sunt ad aliquid, quod est falsum: vel huic, quod non sit motus per se ad illud, quod supponit aliud prius per priorem motum factum: quod etiā esse falsum probauit prima ratio dubitādi: vel alteri, quod ad id, per quod aliquid perficitur, non sit per se alteratio, quod euidenter esse falsum demonstrat prima ratio dubitandi, quia tam primæ, quā secundæ qualitates perficiunt subiectum, quando sunt ei connaturales, & tamē ad has est per se alteratio perfectiua. Præterea, Illæ corruptiones, quas dicit Aristot. esse vitiorum, quæ naturam destruunt, cùm sint transitus à positiuo in positiuum, necessario sunt motus, nō lationis, vel augmētationis, cū non ad vbi, vel ad quātitatem terminentur: ergo alterationis, quæ ad qualitatem est: at vitia ita sunt in prima specie, vt virtutes: ergo ad qualitates primæ speciei est per se alteratio, imò & corruptiua, licet non proprie. Quarto, quia falsissimum est id, quod Aristoteles assumit vt certum in vltimis rationibus, ad probandum non esse per se alterationem ad virtutes morales & intellectuales, dicendo, quod ex sola mutatione facta in sensu, qua passiones sedantur, vel singularia cognoscuntur, resultant tales virtutes in voluntate & intellectu, quę sunt longè diuersa subiecta à sensu: ergo per solam mutationē factam in sensu non possunt tales virtutes produci, sed indigent alia mutatione, per quam immediate

Quar.

fiant

fiant existentes in tali subiecto. Patet, quia isti termini sunt spirituales, & immateriales, & subiecta eorum: ergo actiones debent similiter esse immateriales: sed actiones sensꝰ materiales sunt, & corporeæ, vtpote organo corporeo exercitæ: ergo per illas immediatè non possunt tales virtutes causari, sed

Sec. citra talem mutationē est alia signanda. Secundò probatur, quia licet virtutes morales supponāt quietem passionum, & scientia quietem humorum: in tali tamen quiete nequaquam consistunt, sed in qualitate positiua existenti in sublimiori potētia intellectꝰ vel volūtatis realiter diuersa à tali quiete, quę est in sensu: ergo prēter alterationē corpoream, quæ facit talem quietem, debet poni alia mutatio spiritualis, per quam fiant tales virtutes: nō ergo potuit Aristotel. excludere omnem aliam mutationem vel alterationem, sed tantùm corpoream, & sensibilē, de qua ipse hic loquebatur. Tertiò, quia quis erit ita amēs,

Tert. quod neget media intellectione generari in nostro intellectu habitū scientiæ, & media volitione in voluntate virtutes morales? sed intelligere ex eodē Aristotele est quoddam pati, & pati est mutari: ergo non possunt istæ virtutes causari ex sola mutatione, vel alteratione sensus.

Larg. Sed contrà dices: Saltem illa secunda ratio, qua probat Aristoteles ad quartam speciem qualitatis non esse per se alterationem (quia alteratio est rei iam existentis, & factæ: at quod recipit figuram, fit, cum eā recipit) efficax est: malè ergo dicimus omnes esse inefficaces. Probatur antecedens, quia (vt nos cōcessimus hic, & sæpius libr. quinto diximus) ad rationem motus, vel mutationis requiritur subiectum prius tempore existens, quam terminus ad quem: sed figura est in eodem instanti, in quo subiectum fit de nouo: ergo ad eam non posse esse per se alterationem, efficaciter patet hac ratione. Respondetur, negando consequentiam, quia licet aliquæ figuræ ita se habeant, aliæ tamen sunt, quæ præexistenti prius tempore subiecto aduenium, quia tale subiectum ex vna mutatur in aliam, vt patet in figura per dolationem, aut pictionem præexistentis subiecti facta: ergo nō potest probare, vniuersaliter ad quartam speciem non esse per se motum alterationis, vt intendit. Patet, quia fat est lignum præexistere in esse ligni, vt per formam cathedræ aduenientis possit mutari. Vnde quanuis sit *Ari.* ridiculum (ait Aristoteles) domum alterari, cum fit, alterantur tamen ligna, & lapides, quæ sunt subiectū domus: sicut quanuis album non alteretur, quando fit, alteratur tamen subiectum habens albedinem. Ratio vtriusque est, quia tam album, quàm domus significant compositionem ex subiecto & forma, quæ fit: & ita tale compositum non potest dici alterari, cum includat terminum ad quem alterationis: at vero, si precisè vtrobique sumeretur subiectum, verè & propriè diceretur alterari.

Sed obijcies cum Iunioribus, *obie.* iam

Iam ante Aristotelem probasse subiectum figuræ non alterari secundum aliud accidens prius. Respondetur hoc nihil valere. Primò, quia ille motus, qui præcessit, vel ad partes ablatas, vel ad liquores de nouo positos, non est motus alterationis (vt patet) sed localis, quando partes præexistentes separantur a suo priori loco, vel quando tales liquores de nouo aduenitũt ad talem locum. Vnde deberet probare citra hunc motum localem, non posse alium motum alterationis ad figuram terminari, & qua de causa neque enim sufficit dicere, quod quia figura cõsequitur istum motum localem, nõ possit alium motum alterationis per se terminare: sicut non sequitur ex eo, quod fumus consequatur motum localem corporum durorum, ex quorum collisione fit, quod non possit per se terminare motum alterationis: & ita recurrendum est ad causam à nobis allatam, non vero ad rationem Aristotelis, cum illa sit infirma.

3. arg. Secundò videtur, quod prima ratio Aristotelis maneat in sua vi, quod (scilicet) ad quartam speciem non sit per se alteratio, quia nõ prædicatur de subiecto æquali, vel dicendo: statua est lignum, sed lignea. Et probatur, quia quamuis hæc ratio à priori hoc non probet, saltem a posteriori probat, quod cùm non reperiatur hęc ęqualitas prædicationis in formis quartæ speciei accidẽtalibus, sicut in reliquis, ad illas non erit per se alteratio, sicut ad reliquas: & vt fortiorem hanc efficerent rationem Iuniores, aduertunt in accidentibus esse concreta duplicia: primum est, quod fit ex forma accidentali, & illius inexistentia in subiecto, vt calidum & frigidum. Secundum est, quod vltra hæc fit ex productione talis formæ in subiecto, vt calefactum, frigefactũ, quę duo concreta (inquit) etiã reperiuntur in accidentibus quartę speciei: ratione primi dicimus statuam figura prędictam esse: ratione vero secundi illam dicimus figuratã, aut statuatam. Inquit ergo, quod vt ad aliquã formã sit per se motus, debet vtrumque concretum prędicari æquali voce de subiecto, & cõtrà, vt dicimus: Subiectum est calidum, & calefactum: & contrà calidum, vel calefactum est subiectum. Et quia in illis accidentibus quartę speciei solum potest prædicari secundum concretum æquali voce, sicut dicimus: lignum est statuatum, & contra, non vero primum cõcretum, hinc est, quod ad ista accidentia non sit per se motus alterationis. Veruntamen hæc doctrina in duobus deficit. Primò enim constituit eiusdem formę duo concreta, quod est ita impossibile, sicut eiusdẽ formæ ponere duos effectus formales, & primarios, nam statuatum & calefactum non sunt cõcreta ipsius figuræ, vel caloris: sed potius actionum, scilicet statuationis, & calefactionis. Et præterea secũdo, quia primum concretum significat formam permanentem in esse quieto, abstrahendo à motu & mutatione, vt patet in statua, & calidum: at verò secundum significat ipsam formam prout concernit mutationem, vt patet in

tet in calefacto,& statuato:ergo ex hac ratione potius colligitur oppositum,scilicet quod ex eo,quod ista secunda concreta prædicẽtur æquali voce de suis subiectis, ad illa debeat esse per se motus, quod nõ ita bene colligitur ex æquali modo prædicandi in primis concretis. Vnde hæc ratio cõcludit oppositum eius quod intendit,& ita videtur nobis dicendum,aliam esse causam huius disparitatis prædicandi subiectum in accidentibus quartæ speciei, ac in reliquis:& est,ꝙ qualitas quartæ speciei significatur ad modum per se stantis,quia est ita similis substãtiæ,quod aliqui istam externam formam pro substantiali habuerint;& ita quemadmodum substantia in concreto non prædicatur, quia non dicimus,homo est materia,sed ex materia,vel materialis:sic ista accidẽtia quartæ speciei nõ possunt in cõcreto prædicari de suis subiectis, & ita nõ dicimus: Statua est lignũ, sed ex ligno,vel lignea:at vero reliqua accidentia significãtur per modum alteri adiacentis,vt album, calidum, & ita possunt prædicari in concreto per æqualem vocẽ de suis subiectis, & è contra: sed quemadmodum non valet arguere: Calor significatur ad modũ per se stantis: ergo ad illum non non potest per se terminari motus: ita non valet: Figura,vel statua significatur ad modum per se stantis: ergo non potest ad ipsam per se terminari motus. Nec valet,si dicas esse disparem rationem,quia accidentia prædicãtur in abstracto, & figura in concreto, & ita erit dispar ratio:nõ (inquã) valet,quia licet sit dispar ratio quantum ad prędicationẽ,nõ tamẽ quãtum ad terminandum motum: vnde quantumuis calidum significaretur per modum per se stantis, hoc non tollit,quo minùs possit terminare alterationem: par est ratio in statua,vel figura, quantumuis significetur ad modum per se stantis, vt propter hoc nõ prædicetur æquali voce de suo subiecto, hoc tamen non tollit,quo minus per se possit terminare motũ alterationis.

Adnertẽ dũ diligenter.

ARTICVLVS III.

Vtrùm cõparatio simplex & physica solùm fiat in infima specie.

PRima ratio dubitandi est, quia communiter dicitur : Homo est perfectius animal,quàm equus, & substantia perfectius ens, quam accidens:sed animal est quoddam genus,ens quoddam analogum: ergo comparatio non tantùm debet fieri in specie infima.Secũda ratio: Communiter dicitur hoc esse magis vel minus coloratum, quam illud:sed coloratum est quoddã genus:ergo comparatio non debet fieri semper in sola specie infima, sed in alijs poterit fieri .Tertia ratio: Sicut albedo est accidens respectu hominis, & equi, ita velocitas respectu motus circularis,& recti: sed homo & equus comparantur in albedine:ergo motus rectus & circularis poterunt comparari in velocitate.

Pro

Pro intelligentia tituli est primo notandum, quod duplex est comparatio: alia simplex, quæ fit in vnica tantùm forma, in quantũ magis, aut minus, æqualiter vel inæqualiter, perfectius aut imperfectius ab extremis participatur: qua ratione dicimus vnum subiectum habere intensiorem albedinem, quã aliud, & hæc solet dici comparatio propria, & distinctionis gratia dicitur proportionis, quia proportio apud Geometras est in duplici tantũ extremo, qua ratione comparatur vn⁹ numerus ad aliũ, vt binarius ad quaternarium: alia est composita, quæ fit secundùm plures formas proportionabiliter se habentes: qua ratione dicimus, quod filij huius sæculi sunt prudentiores filijs lucis, id est, magis vigent in sua calliditate, quam iusti in sua prudentia, & qua etiam ratione dicitur, quod cygnus est albior coruo, id est, quod habet intensiorem albedinem, quam coruus nigredinem, & hæc dicitur cõparatio impropria, & abusiua, dicitur tamen claritatis gratia comparatio proportionalitatis, quia apud Geometras proportionalitas est proportio duarum proportionum, vt dicũt eodẽ modo se habere duo ad quatuor, ac quatuor ad octo: & de hac non loquitur Aristoteles, tum quia est impropria, tum etiam quia ad propriam reducitur: sed tãtum est sermo de priori, inter quas est hoc discrimen, quod ad priorem solum requiruntur duo extrema participãtia formam, in qua fit cõparatio: ad posteriorem vero requiruntur quatuor extrema, quia est proportio duarum proportionum, quarum quælibet habet duo extrema.

Secundo notandum est, quod comparatio simplex adhuc est duplex: alia est latissima, quæ potest etiam fieri inter analoga: alia vero non latissima, quæ debet fieri inter aliquo modo vniuoca: quæ rursus est duplex, alia logica, vel metaphysica, quæ fit in forma vna genericè: alia vero physica, quæ tantum potest fieri in eadẽ forma vnitate speciei infimæ. Est ergo sensus quæstionis, vtrùm comparatio illa simplex & physica debeat semper fieri in forma vna vnitate speciei infimæ, an vero possit fieri in forma vna alia vnitate. *No. 2*

Pro decisione aduertendum, eorum, quæ sunt, quædam esse purè æquiuoca, vt æquiuoca a casu: quædam purè vniuoca, vt species infimæ: quædam vero media: & hæc duplicia: quædam, quæ accedũt ad purè æquiuoca, vt analoga: quædam, quæ ad pure vniuoca, vt genera: nõ est ergo difficultas de pure æquiuocis, quia in illis nunquam fit cõparatio, sed de intermedijs, an in illis, sicut in pure vniuocis, possit fieri simplex comparatio physica. Pro illius determinatione sit secundum fundamẽtum, cùm sit differentia inter Physicum ex vna parte, & Logicum, & Metaphysicũ ex alia, ex eo quod diuerso modo considerant res, & sub diuersis abstractionibus, hinc est, quod aliqua vnitas reperiatur, quoad logicum & metaphysicum sufficiens ad comparationem metaphysicam & logi- *No. 3.* *2 Fũdam.*

cam, quæ non sufficiat ad comparationem physicam: nã v. g. Logicus, & Metaphysicus considerant res in communi abstrahendo à differentijs etiam specificis: & ita apud illos vnitas generica & analogica sufficit ad comparationẽ: at vero Physicus considerat res, prout tantùm abstrahunt à singularibus, concernendo semper vnitatem specificam speciei infimæ, quia genus physicum, vt communiter dicitur, includit æquiuocationem, & multiplicitatem: & ideò ad istam comparationem physicam requiritur necessariò vnitas specifica speciei infimæ.

Conc. Iam dico breuiter: Comparatio simplex & physica tantùm potest fieri in specie infima. Et probatur primò ex Aristotelis testimonio hic illam docentis. Et secundò ratione sic: Simplex comparatio debet necessariò fieri in his, quæ habent vnitatem simplicem: secundùm illam ergo simplex comparatio physica fieri debet in his, quæ habent simplicem vnitatem physicam: sed ista vnitas tantùm est illa, quæ reperitur in specie aroma: ergo in illa tantùm potest fieri prædicta cõparatio. Probatur vltimo, quia comparatio metaphysica & logica potest fieri in vnitate generica, & analogica: sed cõparatio physica ab illis distinguitur: ergo in talibus vnitatibus fieri non potest, sed in vnitate physica speciei infimę fieri debet.

Vnde ad primam rationem dubitandi respondetur, quod vnitas animalis, cùm sit generica, tantum sufficit vt comparatio illa facta in animali sit Logica, vel metaphysica, & impropria, non verò physica, de qua loquitur nostra conclusio: & ita illi non obstat. Similiter, cùm vnitas entis sit analogica, comparatio in ipso facta est magis impropria, de qua non loquitur conclusio. Et eodem modo respõdetur ad illud, quod ponitur loco secundæ rationis dubitandi. Vnde aduerte, quòd secunda ratio dubitandi debet esse hæc: Commune est axioma Geometrarum, quòd omnium linearum, quæ ab vno ad aliud punctũ duci possint, breuissima est recta: sed inde possunt duci etiam circulares differentes à recta specie: ergo iam diuersa specie erunt comparabilia. Ad quam respõdet Auerroes illam esse abusiuam comparationem, ex eo quod vtitur linea recta non manente in esse rectæ, sed in esse circularis: & ita per ipsum hic est sensus: Omnium linearum, quæ ducuntur ab eodem puncto ad idem pũctum, breuissima est recta, id est, si fiat circularis, minorem cõstituit circulũ, quàm quælibet alia. Quæ solutio non placet, quia iam non esset recta, vt recta, sed vt circularis: & ita axioma tantùm restringeretur ad solas lineas circulares, cùm ipse de omnibus loquatur. Vnde dico, quod quamuis linea recta, & circularis specie differant in ratione figuræ, non tamen differunt in ratione longitudinis, quia (vt vidimus capite de Quantitate) linea vnam constituit tantùm speciem infimam, quæcunque illa sit, & ita quemadmodum homo, & equus

Ad 2 uerte.

Resp.

non

non obstante diuersitate specifica, in qua non fit comparatio propria, possunt comparari in albedine, quę est vna infima species: similiter linea recta & circularis non obstante diuersitate specifica in ratione figuræ, in qua non fit comparatio, poterunt comparari in ratione lineæ, & lõgitudinis, in qua sunt vna species infima: & ita est sensus, quòd omnium linearum, quæ ab eodem ad idem punctum ducuntur, minorem habet longitudinem linea recta: quem sensum verũ esse, ac genuinum, nemo est, qui facilè non videat.

Ad 3. Ad tertiam rationem vt respondeamus, est notandum aliud esse alios motus esse longiores, & breuiores: & aliud tardiores, & velociores: quia longitudo, & breuitas motuum debet attendi ex tempore intrinseco, quod conficiunt. Vnde fieri potest, quòd aliquis motus tardus, & alius velox sint æqualiter lõgi, vt si imaginemur circulum maiorem sub se includentem minorem, simul cum illo moueri, prædicti motus erunt æqualiter longi, quia eodem tempore perueniunt ad finem suorum terminorum: sed tamen non erunt æqualiter veloces, sed motus circuli maioris multò velocior erit motu minoris, cum multò maius spatium pertranseat: at vero motus esse tardiores, & velociores, debet attendi, non ex solo tempore, sed ex ipso, cum ordine ad
No. 2 spatium: & ita ille motus erit velocior, qui in tempore æquali maius pertransit spatium, aut in minori æquale. Est tamen secundo notandũ, quod velocitas, & tarditas alio modo accipiuntur in circularibus, alioque in rectis motibus: nam in circularibus ille erit velocior, qui in tempore æquali describit maiorem circulum erga aliquod centrũ, aut in minori æquale: & è contra in motu tardiori: at vero in motib⁹ rectis velocitas & tarditas debẽt attendi penes lineam rectam, per quam fiũt. Vnde ille erit velocior, qui in tempore æquali maiorem pertransit lineam, aut in minori æqualem: & è contra in tardiori. Et rursus, quòd longitudo, & breuitas motus distinguãtur à velocitate, & tarditate, ex eo patet, quia potest fieri, quod aliquis motus sit breuior, & tardior alio: vt si aliquod mobile per vnam horam percurrat vnam leucam, & aliud per duas decem, prius mobile breuiorem habet motum, cum priùs perueniat ad finem motus, & tamen talis motus est tardior motu alterius mobilis, quia eius spatium in comparatione ad spatium alterius est multò minus: vnde dicimus, quod motus in longitudine & breuitate possunt comparari, etiam si ex alia parte, sit alius rectus, & alius circularis: & neque hoc negauit Aristoteles, vt dixit Toletus, quamuis rationem non tradat, quæ, nostro iudicio, hæc est: quia quodlibet tempus est vnum in specie infima, & cùm longitudo & breuitas ex tempore prouenianr, hinc fit, vt in illis possint quicunq; motus cõparariat: verò in velocitate & tarditate nõ sic, quia cum iste prueniãt ab spatio, & in motu recto & circulari sint diuersa spatia, & in-

cõparabilia, nẽpe linea recta, & circularis in ratione figuræ, sub qua percurruntur ab istis motibus, hinc est, quod Aristoteles dicat, istos motus nullatenus inter se esse comparabiles in velocitate & tarditate.

Solu. Tole. Quo supposito respondet Toletus in forma ad prędictam rationem, concedendo, quod quemadmodũ albedo est quoddam accidens, & forma simplex eiusdem speciei in illo duplici subiecto, verbi gratia, homine & equo, similiter velocitas est quędã forma simplex eiusdem speciei infimę in vtroque subiecto, scilicet, motu recto, & circulari: sed dicit disparem esse rationem quantum ad comparationem in istis formis: quia albedo in vtroque subiecto habet eundem modum regulãdi, & mensurandi, & propter hanc identitatem in illa possunt comparari simplici, & physica comparatione prædicta subiecta: at velocitas in vtroque illo motu non habet eũdem modũ regulandi, & mẽ-

Not. surandi, sed diuersum potius. Præterea, quod prędicti motus per spatia omnino diuersa, & incomparabilia fiunt, vt sunt linea recta, & circularis, propter quam diuersitatem non possunt prædicti motus simplici, & physica comparatione in velocitate comparari. Neque obstat (inquit Sotus) quod prędicta spatia in ratione longitudinis non differant specie, vt motus per ipsa facti incõparabiles sint: nam etiam diameter, & costa sunt incomparabilia, ita quod nunquam pars aliquota vnius possit fieri pars alterius, & nihilominus in ratione longitudinis non differunt specie: ergo similiter illa spatia, quanuis nõ differant specie in ratione longitudinis, erunt incomparabilia, & per consequens motus per ipsa facti. Nos tamen aliter respondemus, dicendo, quod velocitas in motu non est accidens prædicamentale, subiectum præsupponens vnum in specie a se distincta, imo & singulariter etiã illi inhęrẽs, sicut est albedo respectu sui subiecti: sed tantùm est quoddam accidens prædicabile, quod in suo subiecto non præsupponit talem distinctionem specificã, nec illi inhęreret: quemadmodum intensio in qualitatibus non est accidens prædicamentale, sed potiùs prædicabile: & ita sicut vna albedo successiuè potest intendi, & remitti, similiter vnus motus esse tardior, & velocior: & sicut intensiones, quę reperiũtur in secunda qualitate distincta specie, non in specie, sed tantùm genere sunt vnæ: ita velocitates duorũ motuũ diuersæ speciei non specificè, sed generice conueniunt. Vnde quemadmodum hæc cõparatio: albedo est intensior nigredine, tantũ est abusiua, & composita, quia dicit ordinem ad duas formas distinctas specie, non verò ad vnã magis participatam ab vno extremo, quàm ab alio: haud aliter ista comparatio motus recti, & circularis est abusiua, & composita, quia dicit rendentiam & ordinem ad duas velocitates specie distinctas, non verò ad vnam magis participatam ab vno, quàm ab alio extremo: quia si semel admittatur, velocitatem in vtroque motu esse eiusdem speciei infimæ,

Auctoris solu. vera.

infimæ, difficile quidem erit argumento illi satisfacere.

Sed contra cõclusionem arguitur: Vt aliqua sint comparabilia, solùm requiritur, quòd conueniant in aliquo prædicato penes magis & minus a se participato, vt patet ex definitione comparationis: sed hoc habent purè æquiuoca: ergo poterunt comparari: & ita destruitur cõclusio, quod comparatio tantum possit fieri in specie infima. Minor probatur, quia sonus acutus, & sapor acutꝰ, & magnitudo acuta æquiuoce habent acutum ex Aristotele in tex. & tamen conueniunt in hoc prædicato, quod est cito pũgere penes magis, & minùs à se participatum: erunt ergo iam comparabilia. *Arg.*

Huic argumento vt respondeat Iauellus, adducit doctrinam illam primi fundamenti eodem modo, quo ibi, & ita habeatur, sicut repetita. Vnde respondet, quod licet ea, quæ sunt purè æquiuoca, nunquam cõparentur, intermedia vero aliquãdo comparantur, non quidem simplici, & physica comparatione, sed composita, quæ cõsistit in quadam proportione proportionum: & ita asserit, quod quia illa tria analogãtur in acutie, in illa cõparantur cõparatione composita, quę in hoc tãtum consistit, quòd sicut se habet magnitudo acuta ad pungendũ tactum, ita sapor acutus ad pungendum gustum, & sonus acutus ad pũgendum auditum, quæ comparatio (vt patet) consistit in proportione proportionum, & ita est composita, quod tamen non obstat nostræ conclusioni, quæ tantum loquitur de comparatione simplici, & physica. *Solu. Lane.*

Sed obijcies primo: Adhuc motus diuersi in specie possunt cõparari: ergo conclusio est nulla. Probatur, nam motus sursum & deorsum recti, diuersi sunt specie, vt patet, & tamẽ sunt comparabiles: v.g. si per aliquam columnam moueatur duo mobilia eiusdem virtutis motiuæ, & eodem tẽpore, tunc dicimꝰ æqualiter moueri, tarde aut velociter, quæ, vt patet, est comparatio. Hoc argumento (quod in hac re est difficile) conuicti sunt aliqui ad deserẽdum Aristotelem, dicendo non tãtum motus diuersos specie, sed etiã circularem, & rectum, imò omnes, qui in eodem genere continentur, cõparabiles esse inter se, verbi gratia, omnes lationes, & omnes alterationes, &c. & solum motus pertinẽtes ad diuersa genera, verbi gratia, lationem cum alteratione, esse incomparabiles. Cuius rationem inquiunt esse, quia motus eiusdem generis habent spatium eiusdem rationis, & diuersi generis diuersæ rationis: & ita dicunt priores esse cõparabiles in velocitate, & tarditate, non vero posteriores. Verùm isti, præterquam quod Aristoteli contrariantur dicenti motum rectum, & circularem incomparabiles esse: imò alterationes diuersæ speciei, quanuis eiusdem generis, scilicet qualitatis, vt sunt sanatio, & dealbatio, etiã incõparabiles esse, quia sunt diuersæ speciei: rationi etiam contrariãtur, quia ad comparationẽ simplicem, & physicam (de qua loquimur) vnitas simplex & physica requi- *Obie.* *Impugnatur solut.* *Sec.*

requiritur: ſed hæc tantum eſt in re vna ſpecie infima immediate abſtracta a ſingularibus, vt vidim⁹ in ſecundo fundamento: ergo in hac tantum poteſt fieri prædicta comparatio. Præterea ſecundò, quia omnis comparatio inter diuerſa ſpecie conſiſtit in proportione: quod ſicut ſe habet hoc ad hoc, ita illud ad illud: ſed iſta tantùm eſt compoſita, & abuſiua: ergo & illa, quæ fit inter motus diuerſos ſpecie, quantumuis eiuſdẽ generis. Vnde quẽadmodum hæc cõparatio: Cygnus eſt albior coruo, eſt abuſiua, & cõpoſita, quia conſiſtit in hac proportione, quod magis habeat Cygnus de albedine, quam coruus de nigredine: ita hæc comparatio: dealbatio eſt intenſior denigratione, eſt compoſita, quia conſiſtit in hac proportione, quod dealbatio habeat magis de tendentia ad albedinem, quam denigratio de tendentia ad nigredinem: ergo ſimiliter iſta comparatio: Motus circularis eſt velocior recto, compoſita erit, conſiſtens in hac proportione, quod magis habeat circularis de velocitate in ſpatio circulari, quam rectus de ipſa in recto. Denique omnes illæ res, in quibus importatur ordo ad diuerſam formam in ſpecie, abuſiue cõparabuntur, & quæ ad eandem important ordinem, proprie comparabuntur, imo hæc abuſiua comparatio inter motus etiam diuerſi generis fieri poteſt: quaratione 8. Phyſic. dicit Ariſtoteles lationem eſſe magis continuam, quam augmentationem, &c. Et tandem omnes res, quæcunque ſint, hoc modo poſſunt cõparari per iſtas proportiones, in quibus eadem eſt ratio de omnibus, ac de motibus. Vnde nos aliter reſpondemus, quod ſi illi duo motus recti comparentur in longitudine, & breuitate, poſſunt phyſicè, & proprie comparari. Ratio eſt, quia (vt vidimus) iſta comparatio fit ratione temporis intrinſeci cuiuſlibet motus, quod eſt vnũ in ſpecie infima: & ita hoc modo cõparabuntur optimè, ſicut reliqui motus. Si autem comparentur ratione ſui, prout alter eſt ſurſum, & alter deorſum, abuſiua, & compoſita erit comparatio, cõſiſtens in hac proportione, quod eodem modo ſe habet motus ſurſum ad deorſum, ac aſcenſus ad deſcenſum: non tamẽ erit ſimplex, & phyſica, cum nõ importetur ordo ad eandem formam in ſpecie infima: quæ ratio (vt vidimus) generalis eſt, & ſufficiens in omnibus motibus, vt cõparari non poſſint. *Vera ſolut. authoris.*

Sed obijcies primo, Iam quod iſti motus in ratione aſcenſus non ſint comparabiles, quia non conueniunt in vna forma in ſpecie, ſaltẽ in ratione motus erunt comparabiles, cùm in hac conueniant, qua ratione tantus dicitur vnus, ac alius. Reſpondetur, negando conſequentiam, quia ſicut dealbatio, & denigratio comparabiles non ſunt, quãuis vtraque tendat ad colorem: ita iſti motus, quanuis conueniant in ratione motus, non erunt comparabiles. Ratio eſt, quia quemadmodum coloratum eſt quoddam genus reſpectu albedinis, & nigredinis, & ideo in illo comparari non poſſunt, vt Ari- *obiect. & Reſp.*

vt Aristoteles docuit, similitet mõtus est quoddam genus ad hos motus: & ita eadem ratione non poterunt cõparari physicè & propriè in illo.

Sed obijcies vltimo: Quanuis
Ob. ascensus, & descensus in motu tan-
& re tum conueniant, vt in forma gene-
plica. rica, & hac de causa tantum possint in illo comparari impropriè, & nõ comparatione simplici physica, saltem in velocitate conueniunt, vt in forma vna in specie infima, cũ ista velocitas in vtroque motu sit eiusdem speciei infimæ: ergo saltem in illa poterunt comparari simpliciter
Sol. 1. & physicè. Respondetur primo, nullam esse obiectionem, nam eodem modo posset satisfieri argumento Aristotelis, quod licet motus circularis, & rectus in motu conueniant tantum generice, & ideo in illo nõ possint comparatione physica cõparari, saltem in velocitate conueniunt, vt in forma vna in specie infima, & ideo in illa poterunt physice comparari: sicut ergo hæc solutio ibi non acceptatur, ita neq; de-
Sol. 2. bet hic acceptari. Et secundo respõdetur, quod (vt diximus in tertia ratione dubitandi) velocitas in motibus non est eiusdem speciei infimę, quia non est accidens prædicamentale, cum istud præsupponat subiectum constitutum in alia specie a se distincta, & sic constituto illi adueniat, & inhæreat: velocitas autem non præsupponat ipsum constitutum in specie a se distincta, sed potius est eiusdem speciei cum ipso. Vnde quemadmodum intensio in qualitatibus non est accidens prædicamentale, sed prædicabile, quia est quidam modus genericus consequens naturam genericã qualitatis, & multiplicabilis specie pro multiplicatione qualitatum, ob quod in illo (sicut nec in qualitate generica) non possunt simpliciter, & physicè comparari. Similiter velocitas in motibus est quoddam accidẽs prædicabile, quia est quidam modus consequens ipsam naturam genericam motus, & pro multiplicatione illius multiplicabilis, & ita in illa (sicut neque in natura generica motus) non poterunt comparari comparatione simplici & physica isti motus: sed semper ad hanc comparationem requiritur, quod motus sint eiusdem speciei infimæ, & terminẽtur ad eandem formam in specie infima, vt in ratione tendentiæ ad illam comparari possint. Sed aduerte, quod hic non accipitur intensio pro motu illo alterationis ad qualitatem terminato, sed pro modo quodã tenẽte se ex parte ipsius qualitatis, quo medio præfictum motum terminat, sicut est maior quantitas ad terminãdam augmentationem.

Secundum argumẽtũ difficile
2 arg. est (multos enim sua difficultate torsit, & viris etiam doctis non parum facessit negotij) contra aliam conditionem, quam Aristoteles posuit vt requisitam ad comparationem, scilicet quod receptiuum primum formæ, in quo debet fieri comparatio, sit eiusdem speciei infimæ in vtroque extremo. Contrà, Scientia Angelica, & humana sunt comparabiles physicè, & in prima receptiua

scientiæ in Angelo, & homine sunt diuersa in specie: v.g. substantia humana, & Angelica: ergo prædicta conditio est nulla. Dices, ista receptiua non esse proxima, sed tantùm remota, quorum diuersitas specifica non obstat, vt forma recepta sit vna in specie infima, & extrema in ipsa comparabilia: sicut quãuis homo, & equus diuersa sint receptiua, albedo est vna in specie infima, in qua ipsi comparãtur: at verò vnitas speciei infimæ, quę ad hoc requiritur, est receptiui primi & proximi, qualis est potentia intellectualis in homine, & Angelo respectu vtriusque scientiæ. Hæc tamẽ solutio nõ valet, quia admisso istas potẽtias esse receptiua proxima, similiter differũt specie, cum altera discursiuè, & altera simplici intuitu res consideret: & sic quanuis habeant idem obiectum, differunt specie penes diuersum modum cõsiderandi illud: & ita respondeo, concedendo libẽter, quod prædictæ scientiæ nõ sint comparabiles physicè, & simplici comparatione, & nõ tantùm propter rationem dictam, sed etiã quia prædictæ scientiæ tantùm conueniunt genericè in scientia in cõmuni: & ita illa cõparatio, aut erit cõposita, aut si est simplex, rãtùm erit, vel logica, vel metaphysica, sicut est illa cõparatio, qua homo, & equus comparãtur in animali, & illa, qua scientia humana, & diuina comparari solent, quando dicimus, quòd sciẽtia diuina est maior omni creata, quia istæ scientiæ tantùm conueniunt analogicè.

Solu. *reijci tur.*

Solu.

Rep. Sed obijcies secundò: Videtur, quod Aristoteles gratis assumat, q̃ physica comparatio tantùm possit fieri in specie infima: ergo similiter poterit fieri in genere. Respondeo, negando, quia cum cõparatio fundetur in vnitate, pro diuersitate vnitatum diuersificatur cõparatio: & ita cùm physicus immediatè abstrahat res à singularibus, eius propria vnitas tantùm erit speciei infimæ, & ita illius comparatio in hac vnitate tantùm debet fieri: at verò quia citra hanc vnitatẽ Logicus, & Metaphysicus habẽt alias minores, scilicet genericam abstractã ab speciebus, & analogã abstractam à generibus, hinc est, quod citra istam comparationem sint aliæ minores, scilicet, cõparatio logica & metaphysica, quæ in illis vnitatibus fundatur.

Solu.

Sed obijcies tertiò: Etiam physica comparatio fieri potest in forma vna genericè: ergo solutio est nulla. Probatur: Communiter dicitur in Physica, quod ignis est actiuior aqua, sed actiuitates vtriusque tantum conueniunt generice: ergo in Physica etiam fit comparatio in vnitate generica. Respondeo, quòd aliud est aliquam vnitatẽ esse physicam, & aliud aliqua vnitate vti Physicam: quia licèt nulla vnitas physica possit esse, nisi sit vna vnitate speciei infimæ, nihilominùs poterit Physicus vti aliqua comparatione logica, vel metaphysica, quæ fiat in forma vna generice, vel analogice: sicut etiam quãuis nulla cõparatio logica, vel metaphysica fiat, nisi in aliquo superiori genere, vel analogo, ipse tamẽ Metaphysicus,&

Rep.

cus, & Logicus poterunt vti cõparatione physica, quando comparãt formas in aliqua vnitate speciei infimæ.¶ Sed obijcies vltimo: Lumẽ aeris, & Solis sunt eiusdem speciei infimæ, & inter se comparabilia, & tamen prima receptiua illius in vtroq; distinguuntur specie, cùm alterum sit corruptibile, & alterũ incorruptibile: ergo dicta cõditio nulla est. Respondeo, quod licèt receptiua remota luminis in Sole, & aere diuersa sint specie, tamen quia proxima sunt eiusdem speciei, hoc est, vtriusq; superficies, ideò hoc nõ obstat, vt illud lumen in vtroq; sit eiusdem speciei, & ipsa in illo comparabilia: quẽadmodũ, licèt receptiua remota albedinis in homine, & equo differant, tamen, quia proxima (scilicet superficies vtriusq; receptiua albedinis) sunt eiusdẽ speciei, possunt optimè in albedine cõparari physicè, & simplici comparatione, & ipsa albedo in vtroq; est species infima.

Vlt. obie.

Solu.

ARTICVLVS IIII.

Vnde sumatur maior, & minor velocitas in motu: vbi regulæ Aristotelis de hoc examinantur.

PRima ratio dubitandi desumitur ex Vallesio lib. 3. Cõtrouers. medicarum c. 8. sequentis Galenum lib. de dignoscẽdis pulsibus, c. 1. qui asserunt, velocitatem motus consistere in paritate morularum, vel mansiunculorũ in spatio, ducti hac ratione: Illud mobile velociùs mouetur, quod minùs immoratur in spatio, per quod mouetur: sed illud, per quod distinguitur motus velox à tardo, est id, in quo consistit velocitas motus: ergo in prædictis morulis, & mansiunculis debet cõsistere. Secũda ratio: Illa regula, qua dicit Aristoteles, quòd quando aliqua virtus mouet aliqua resistentia per aliquod spatium in aliquo tempore, quòd eadem virtus dimidia resistentia mouebit eodem modo & tempore per duplum spatiũ, est falsa: ergo, &c. Probatur, quia potest aliquod mobile cum sua virtute mouere duas libras ponderis in vna hora per vnã leucam, & tamen non potest eadem hora vnam libram ponderis mouere per duas leucas, imo neque sine aliquo pondere: ergo illa regula est nulla. Et confirmatur, quia potest aliquis iacere aliquem lapidem per vnum stadium, & tamen decimam partẽ illius non poterit iacere per decem stadia: ergo illa regula nulla est. Tertia ratio: Etiam alia regula, qua inquit, quod si aliqua virtus per aliquod spatium in aliquo tempore mouet aliqua resistẽtia, quòd dimidia virtus eodem tempore mouebit dimidia resistẽtia per idem spatium, est falsa: ergo, &c. Probatur antecedẽs, quia virtus motiua Angeli potest aliqua resistentia mouere, & tamen dimidia virtus minimè, quia cùm illa virtus sit indiuisibilis, dimidiũ non habet: ergo, &c. Et cõfirmatur, quia si ex diminutione resistentiæ diminuatur virtus motiua, sequitur, quod sicut dimidia virtus po-

1. Ratio dubit.

2. Ratio dubit.

Conf.

test mouere dimidia resistentia, ita centesima pars virtutis potest mouere centesimam resistentia: Consequens est falsum: ergo &c. Sequela patet, & probatur Minor, quia non sequitur, quòd si virtus vt centum mouet centum libras lanæ per milliare in vna hora, quòd per idē milliare eadem hora virtus vt vnum moueat vnam libram lanæ, quia ista corpora leuia, quò magis perdunt de pondere, difficiliùs mouentur: ergo, &c.

Not. 1 Pro intelligentia tituli primò notandum est, quod aliud est inquirere, quæ sit causa velocitatis motus, & aliud, in quo consistat ista velocitas: quia si de primo inquiramus, certū est (vt vidimus 4. Phys.) quòd velocitas prouenit, tanquam à causa, vel à maiori virtute actiua, vel à minori resistētia, cùm semper debeat attendi penes excessum virtutis motiuę supra illam resistentiā: ista autem maior virtus, aut minor, est maior grauitas, aut minor, & maior leuitas, aut minorin mobilibus: resistentia verò attenditur in spatio penes maiorem crassitiem aut subtilitatem illius. Si autem de secundo inquiramus, certū est, quod de ratione formali, & essentia motus velocitatis inquirimus. Secundò notandum est, quod regulæ proportionum velocitatis motus hic ab Aristotele adductæ sunt septem: quinque affirmatiuæ, & duæ negatiuæ: quas iam explicuimus in text. & hic habeantur vt repetitæ: est ergo sensus quæstionis, in quo consistat ratio formalis, & essentia velocitatis motus, & vtrùm regulæ illæ proportionum velocitatis in vniuersum sint veræ.

Sec.

Pro decisione quęstionis notandum secūdo, quod quies adhuc priuatiua, quæ in tempore fit, est duplex: Alia propria & totalis: & hæc est totalis cessatio ipsius motus per adeptionem termini ad quem in fine motus, quę cum sit totalis exclusio motus, quando mobile illam habet, nullo modo potest moueri. Alia verò est quies priuatiua impropria, & partialis, quæ non est cessatio totius motus, sed tantum partis præteritæ: & ita mobile, quando illam habet, adhuc mouetur, quia adquirit reliquas partes motus. Vnde, quemadmodum quando aliquid mouetur à calido in frigidum, habet partem de calido, & partem de frigido, & quò magis recedit à calido, eò magis accedit ad frigidum: pari ratione, quando aliquid mouetur localiter, & habet illam quietem partialem, partim est sub vno termino, & partim sub alio, & quo magis mouetur, eo magis habet de illa quiete, quia à pluribus partibus præteriti motus quiescit. 1. Fā dam.

Tertio certum est contra Auerroem commen. 35. quod hic Aristoteles non solùm loquitur de virtute motiua materiali, sed etiam immateriali, vt est angelica, quia licèt illa non sit diuisibilis per quantitatem molis, est tamen diuisibilis per quantitatem perfectionis, qua ratione vna virtus dicitur alia perfectior, non quidem penes magis & minus intrà eandem speciem (quia certum est, quod sicut vnus Angelus specie differt ab alio, ita vir- 3. Fā dam.

tus mo-

tus motiua vnius debet ſpecie differre à virtute motiua alterius) ſed tantùm penes diuerſitatem in ſpecie, qua ratione vna ſpecies ſubſtantialis eſt perfectior alia, imò in ſe ipſa poteſt virtus motiua Angeli habere latitudinem, non quidem gradualem, vt reliquæ qualitates, ſed per applicationem, in quantum non applicat ad effectum totum ſuum conatum, ſed tantùm neceſſarium: quod patet clariùs in virtute diuina, quę immediatè mouet aliquid, quia (vt bene aduertit Valleſius) iſta virtus actu eſt infinita, & tamen tantum applicatur finitè ad effectum, quia tantùm applicat Deus illam, quæ expedit effectui producendo.

Vltimo aduerte, vt meliùs intel
Nota ligatur illa opinio, quã tetigimus in prima ratione dubitandi, quod illi authores exiſtimant motum localem non eſſe continuum, ſed potiùs diſcretum, & compoſitum tum ex morulis, & manſiunculis à mobili factis, tum etiam ex tranſgreſſionibus, quas facit poſt quaſcunque manſiunculas, inter quas tranſgreſſiones, & morulas, vel manſiunculas hoc docent eſſe diſcrimen, quod omnes tranſgreſſiones ſint æquales in quolibet motu inter eoſdem terminos, at verò morulæ ipſæ non ſunt æquales, ſed potiùs inæquales, tum in multitudine aliquãdo, tum etiam in magnitudine: dicunt ergo, quòd ille motus, in quo mobile, aut pauciores, aut minores facit manſiunculas, eſt velocior, & è contra in tardo, quod ex paucitate aut multitudine iſtarum morularũ proueniunt velocitas, & tarditas motuum.

Iam dico primò: Velocitas motus non attenditur ex paruitate prædictarum manſiuncularum, vel ex paucitate, ſed potiùs ex veluti intenſione totius motus continui in ordine ad terminum: & ſimiliter tarditas non attenditur ex multitudine illarum morularum, ſed ex remiſſione motus iam dicta. Prima *Pr. I. pars.* pars huius cõcluſionis probatur primo contra Galenum hac ratione: Quando aliquis orbis cœleſtis mouetur, partes illæ, quæ ſunt propinquiores centro, tardius mouentur, quam partes remotiores a centro, cùm minorem circulum deſcribãt, & ſpatiũ minus pertranſeant, quã aliæ: ſed tamen illa tarditas non poteſt prouenire ex pluribus morulis vel quietibus, quas illæ priores partes in ſuo motu habent, quam poſteriores: ergo velocitas & tarditas motus non conſiſtunt in paruitate aut multitudine morularum. Probatur Minor, quia omnes illę partes mouentur ad motũ illius orbis cœleſtis: ſed cœlum non habet principium quieſcẽdi naturaliter, ſed debet ſemper moueri: ergo non poſſunt plures aut maiores habere quietes & morulas vnę partes in ſuo motu, quam aliæ, imò nullę poſſunt habere quietes.

Dices, quod hoc argumentum tantũ probat, quod velocitas, & tarditas in motibus partialibus, qui ſunt in mobilibus partialibus, v. g. in partibus eiuſdẽ mobilis totalis, nõ debẽt accipi ex multitudine, aut paruitate morularum (ſed de his motibus

motibus non loquitur Galenus) nō tamē probat, quod tarditas, & velocitas motuum totalium, qui sunt in mobilibus totalibus, non debeant accipi ex prædictis morulis, & de his loquebatur Galenus. Sed hæc solutio non placet propter duo: Primo, quia eadem est ratio velocitatis & tarditatis in motibus, siue partiales sint, siue totales: ergo si in partialibus hoc potest saluari sine aliqua morularū admixtione, similiter poterit saluari in totalibus. Secundo, quia hoc etiam potest contingere in totalibus eodem modo. Et probatur, quia in eodem die naturali, quo primum mobile cōplet suum motum, orbis lunæ similiter complet suum, & velocius mouetur primum mobile, quam orbis lunę, quia maiorem describit circulū, & maius pertransit spatium: sed sic est, quod illa maior velocitas nō potest prouenire ex paucitate quietū vel morularum, quia (vt vidimus) quies est impossibilis realiter cœlo, cum nō habeat principiū quiescendi: ergo velocitas & tarditas motuū non consistit in talibus morulis. Dices præterea, quod hoc argumentū tantum probat, quod velocitas & tarditas motuum in corporibus cœlestibus non attendatur ex prædictis morulis, & de illis non loquebatur Galenus, non tamen probat, quod non attendatur ex illis in reliquis mobilibus inferioribus. Sed neque hoc aliquid valet, quia accidens ex eo quod mutat subiectum, suam essentiam nō amittit: sed ex eo, quod tarditas, & velocitas motus ponantur in orbibus cœlestibus, aut in aliquo mobili circulari inferiori, tantum variant subiectum: ergo nō potest fieri, quod varietur essentia illarum: & ita vtrobique accipiuntur ex eadem parte. Secundo probatur eadem pars, quia ex Aristotele quinto Physicorum, vnum numero & continuum sunt idem, & præcipue in motib⁹ & mutationibus successiuis, cum sint capaces cōtinuitatis, & à tempore dependeant in indiuiduatione: sed quilibet motus singularis, in quocunque mobili sit, est vnus numero: ergo debet esse continuus, & per consequens non poterit habere tales morulas, vt ex illis accipiatur tarditas & velocitas. Et tandem vltimo sic probatur: Imaginemur aliquam rotam habētē duos clauos affixos, alterum iuxta circūferentiam, & alterum iuxta cētrū, moueri: in tali casu clauus existens in circunferētia velocius mouetur, vt pater, quàm existens prope centrum: sed ista maior velocitas prouenire non potest in quietibus vel motib⁹ ex morulis, eo quod pauciores adsint motui istius, quam alterius: ergo velocitas motus non prouenit ex talibus morulis. Patet minor, quia vterque clauus mouetur ad motum rotæ: ergo nō potest habere vnus plures quietes, quā alius.

Impugnatur Gale.

obie.

Dices, quod licet non habeat plures ille, qui est iuxta centrum in suo motu, habet tamen illas longiores, & hac ratione tardius mouetur. Hoc tamen impossibile est, & probatur, quia vterque clauus mouetur ad motum rotæ, & quiescit ad illius quietem: ergo quādo rota mouetur, debet vterque moueri,

aliàs

aliàs si vnus moueretur, & alter, scilicet tardus, adhuc quiesceret in sua longiori morula, sequeretur quod eadē rota simul moueretur, & quiesceret, quod est ita impossibile, ac q̄ idem homo simul sit videns & cæcus. Sequela patet, quia cùm vnus clauus mouetur, debet rota moueri, vt ad illius motum ille moueatur: & quando alter quiescit, simul debet etiam quiescere rota, vt ad illius quietem alter clauus quiescat in sua longiori morula. Nec valet si dicas, quod rota mouetur secundùm aliquas partes, & secū dū alias quiescit, quia istud mobile est continuum & solidum, quod eo ipso, quod aliqua pars illius moueatur, debet totum moueri secundū omnes suas partes, vt Aristoteles docet: & ita merito Valles 6. lib. Phys. c. 2. & controu. 36. refutat illam sententiā, quam prius habuerat cū Galeno, quia (inquit ipse, & bene) docet Aristoteles, quando aliquid mouetur, non posse aliam quietē aut morulam habere, nisi negationem, quæ est in instanti, quæ quidē quietes negatiuę, cum indiuisibiles sint, non possunt reddere motum velociorem, quia non possunt quædam esse alijs longiores, neque possunt esse plures in vno motu, quam in alio, quia sunt in instanti, & tot habet instātia tempus vnius motus, ac tempus alterius, cum idem sit.

Pr. 2. pars. Secunda pars conclusionis necessario sequitur ex prima: quia si velocitas & tarditas motus non cōsistunt in morulis secundum multitudinem aut paruitatem, restat, quod velocitas consistat in quadam veluti intensione & vehemētia motus, ratione cui⁹ habet, quod in tēpore æquali pertranseat maius spatium, & in minori æquale: & contrā tarditas in quadā veluti remissione & debilitate, ratione cuius in tempore æquali pertransit minus spatium, & in maiori æquale. Vnde maximè decipitur Galenus referēs totam differentiam velocitatis, & tarditatis ad morulas, dicens, transgressiones cuiuscunque motus debere esse æquales: hoc enim falsum est: imò tota differentia accipitur ex transgressionibus: & ita quando ipsę sunt vehementiores, motus est velocior, & quando debiliores, tardior. Probatur ergo hęc pars primò ex Aristotele dicente, quod quādo aliquod mobile mouetur, illud plus moueri, est celerius moueri: sed celerius moueri dicit quandam vehementiā & veluti intensionem: ergo in tali vehementia consistit velocitas motus, & per consequens tarditas in debilitate opposita. Probatur secundo, quia illud est mobile velocius, quod in tempore æquali pertransit maius, in minori, æquale spatium: sed hoc non posset fieri, nisi vi illius motus haberet partes vehementiores & fortiores, quā motus mobilis tardioris: ergo dicendū est, quod velocitas motus consistat in prędicta vehementia & fortitudine, & tarditas è contra in debilitate & remissione opposita, licèt verum sit, quod quemadmodū in qualitatibus, quanto magis vna intenditur, alia opposita magis remittitur: sic in motu velociori, quanto est maior & velocior transgressio ex par-

Gal. decep tio.

ex parte termini ad quem, tanto est minor illa quies partialis, & impropria existens in termino à quo, & ita solet cõmuniter dici, quod quãto mobile celerius peruenit ad terminum ad quem, tanto minus moratur in termino a quo. Vnde tota deceptio huius sententiæ stabat in hoc, quod ponebat propriam & totalem quietem, vel morulã in termino à quo, & ex illa sola mensurabat celeritatẽ motus, nõ vero ex transgressione efficaciori & fortiori accessu ad terminum ad quem: sicut nos vidimus, quod hic vocamus quasi intensionem, quia sicut se habet hæc ad qualitatem, ita velocitas ad motum: & idem (vt vidimus) dicẽdũ est de tarditate suo modo, vt supra notauim⁹. Sit prima cõ 1. Cõ. clusio. Regulæ omnes ab Aristotele adductę de proportione velocitatis motus sunt in vniuersum veræ, si bene intelligantur, quæ conclu- Nota sio non indiget probatione, nisi declaratione & solutione obiectionũ. Pro cuius intelligentia est notandum, quod per virtutem motiuam Aristoteles intelligit præcisam illam virtutem abstractam ab omni corpore, v.g. quando equus portat pondus, per virtutem illam motiuam præcisẽ intelligit virtutẽ portatiuam, non ipsum equum, quia inuoluit resistentiam ex parte sui corporis: per resistentiam vero intelligit quãcunque, siue proueniat ex parte spatij, siue ex parte ponderis: ex parte spatij, considerata crassitie, vel subtilitate: ex parte mobilis, grauitate & leuitate, & similiter tenuitate: & per spatium intelligit præcisam distantiam non considerata resistentia: si ergo bene fiat cõparatio præcisæ virtutis cum resistẽtia & spatio, omnes regulę sic intellectæ verisimę sunt, & ita manet soluta secunda ratio dubitãdi, quia licèt in illo casu minuatur resistentia ex parte ponderis, cum ex duplici libra fiat vna, non tñ minuitur resistẽtia ipsius mobilis, neque spatij, vnde si acciperetur dimidia resistẽtia corporis, põderis & spatij, posset illud mobile per duplã distãtiã cũ dimidia virtute illã dimidiã resistẽtiã mouere eodẽ tempore, quo antea tota resistẽtia per mediã distãtiã mouebatur, & ita nõ sequitur, q si ille homo poterat portare per vnam horã duas libras ponderis per vnam leucam, posset portare vnam libram per duas leucas in eadẽ hora, bene tamen sequeretur si corporis sui auferretur dimidium & simi liter, si acciperetur dimidia aeris re sistentia. Ad confirmationem respõ Ad detur similiter, quod ex magna il- conf. lius lapidis diminutione crescat resistẽtia illa spatij, vel aeris, quia nõ potest talem aerem ita facilè scindere, ac integer scindebat, & ita nõ sequitur, quod si potest aliquis integrum lapidẽ proijcere per vnum stadium, posit decimam partẽ illius eodem tempore proijcere per decem stadia, quia non est ablata tota decima pars resistentiæ, tam ex parte spatij, quam protecti lapidis: quia si hæc sola auferretur per medium spatium, nuda virtute motiua bene posset proijci eodem tempore per decem stadia. Ad tertiã ra Ad 3. tionem dubitandi patet solutio ex rat. primo dub.

primo fundamẽto, vbi dixim⁹ qua ratione virt⁹ angeli, licet sit indiuisibilis per quantitatem molis, est tamen diuisibilis per quantitatẽ perfectionis secũdum conatum, quem applicat ad agendum: vnde quando dimidium applicat erga mediũ resistentiæ, bene sequitur, quod illã mouet per idem spatium, & eodem tempore. Ad confirmationẽ respõdetur, quod propter illam magnam diminutionem lanæ, cum fiat impotens ad scindẽdum aerem ita bene, ac quando antea erat tota vnita, & coniuncta, crescit resistentia spatij respectu ipsius, & ita non sequitur quod si virtus motiua vt centũ poterat centum libras simul proijcere in aliquo tempore per milliare, virtus motiua vt vnum possit vnam libram mouere per idem milliare in eodem tempore, quia in illa libra remanenti collata ad spatiũ non manet æqualis resistentia ad suam virtutem motiuã, sed maior, quã erat ante centum librarum ad virtutem motiuam vt centum.

Ad conf.

Breuiter tamẽ est examinãdum hic, qua ratione debeat accipi proportio inter diuersus motus, vt vn⁹ dicatur alio velocior. Et prętermissis innumeris rebus, quæ de hoc nimis prolixe dicuntur à Soto, ita ꝙ sine cognitione mathematica non possint intelligi, breuiter est notãdum, quod non debet sumi ex sola proportione virtutum motiuarum inter se, aut resistentiarum inter se, sed facta collatione virtutũ ad resistentias. Patet primo, quia si virtus motiua vt 8. moueat pondus vt duo, & pondus vt vnum moueat virtus motiua vt quatuor, nõ est dicendum, quod sicut est dupla proportio inter virtutem vt octo, & vt quatuor, ita sit dupla proportio inter velocitates horum motuum. Ratio est clara, quia licet vna virtus excedat aliam in duplo: sed tamen vna, v.g. vt octo põdus vt duo excedit æquali modo, ac pondus vt vnũ virtus vt quatuor: & ita tales motus sunt æquè veloces, quia licet vna virtus aliam excedat in duplo secũdum se, sed tamen in ordine ad suas resistentias eodem modo excedit quæuis virtus suam resistentiam, & ita tales virtutes proportionabiliter sunt æquales. Quod vero non sumatur secundũ solas resistentias, probatur, quia si pondus vt vnum moueatur à virtute vt octo, & pond⁹ vt duo a virtute vt quatuor, proportio vnius ponderis & resistentiæ ad aliam est tantum dupla: attamẽ velocitas, qua mouetur pondus vt vnum ab agente vt octo, respectu alterius, qua mouetur ab agente vt quatuor, maior est, quam dupla: nõ ergo debent solum comparari virtutes motiuæ inter se, aut resistẽtiæ inter se, sed simul virtutes motiuæ cũ resistẽtijs. Sed adhuc potest secũdò fieri: primo comparando tãtum excessus harum virtutum ad resistentias inter ipsos excessus: vt si virtus vt octo, mouet pondus vt vnum excedendo illud in 7. & pondus idẽ vt vnum moueat virtus vt quatuor, excedendo illud in tribus, & tunc fiat comparatio illius excessus septem ad tria, qui est in duplo & sesquitertio, id est, en doblado y vn tercio: & hoc modo non debet fieri; quia

quia certum est, quod maior est velocitas motus ponderis vt vnum à virtute vt octo, quam motus ponderis vt duo ab agente vt quatuor, est (inquam) maior in duplo, & illo tertio. Alio modo potest fieri hæc cõparatio, conferendo primò quãlibet virtutem motiuam ad suã resistentiam, & postea faciendo inter has duas proportiones comparationem velocitatum, quia in eadẽ proportione, qua vna proportio harũ excedit aliam, in eadem velocitas nascens ex illa proportione excedit aliam velocitatem nascentem ex alia: & ideò comparãda est quælibet virtus ad suam resistentiam, & ita inueniemus, quod virtus vt octo excedit vt quatuor in duplo, & resistentiã vt duo in quadruplo: & quia proportio quadrupla est dupla ad duplam resistẽtiam: ideo erit in duplo velocior motus, quo virtus vt octo mouet resistẽtiã vt duo, quàm motus, quo eadem virtus mouet resistẽtiam vt quatuor: hoc (inquam) debet intelligi, quãdo diuersæ virtutes comparantur ad diuersas resistentias, aut vna etiam virtus ad diuersas resistentias: quia si diuersæ virtutes comparentur ad eandem resistentiam, tũc in eo excessu, quo vna virtus excedit aliã, excedit velocitas vnius motus velocitatem alterius. Vnde, si eandem resistentiam vt duo moueat virtus vt quatuor, & similiter virtus vt octo, sicut secunda virtus excedit priorem in duplo, ita secũdus motus excedit priorem in duplo: sed & hoc incidit in primum, quia virtus vt octo illam resistentiam vt duo excedit in quadruplo, & eandem resistentiam virtus vt quatuor in duplo: vnde quia est proportio quadrupla ad duplã, ideo sequitur, quòd vnus motus erit alio velocior in duplo, sicut & vna virtus est alia velocior in duplo.

Ad. ratio dub.

Ad primum in principio respõdetur, quòd ideo mobile velox minus moratur in motu, quàm tardũ, & citius pertransit suum spatium, quia fortiùs, & quasi intensiùs mouetur, non verò, quia minores morulas vel mansiunculas faciat in motu: quia (vt iam vidimus) continuo quodam motu mouetur sine vlla interruptione aut quiete; mobile verò tardum ideò magis moratur in motu, & tardiùs illud pertrãsit, quia debiliùs & quasi remissius mouetur, & transgreditur suum spatium, vnde in ipsamet efficacia vel inefficacia transgressionis consistit motus velocitas, & ita hæc non est æqualis in omni motu, vt malè colligebant dicti authores Galenus & Vallesius.

Cõt. & Conc. arg.

Sed dices primò cõtra primam conclusionem: Si velocitas motus non consistit in prædicta morularum paruitate vel breuitate, maximè, quia quilibet motus localis est in se continuus, & nulla quiete positiua interruptus: consequens est falsum: ergo. Patet Maior, & probatur Minor, quia inde sequeretur, quod mobile velox & tardũ æquali mouentur velocitate. Probatur, quia sicut mobile velox tantùm in singulis instantibus quiescit: & hoc quiete negatiua: ita mobile tardũ tantùm in singulis instãtibus quiescit

cit etiam quiete negatiua: & sicut in omnibus partibus diuisibilibus illius temporis mouetur velox, etiã mouetur tardũ: ergo iam nulla differentia est inter mobilia tardum & velox, neque ex parte quietum, neque ex parte motuum, ita quod æquali velocitate moueantur. Respondetur, quod licèt non differant in negatiuis quietibus, differunt tamen in partibus motus, quas habẽt in partibus temporis: quia mobile velox habet partes motus fortiores & quasi intensiores, vt ita per eas magis spatium possit trãsire in eodem tempore, aut æquale in minori: mobile verò tardũ habet partes motus debiliores, & quasi remissiores, vt ita per eas vel minus spatium pertranseat in eodem tempore, vel æquale in minori: & ita non sequitur, quod talia mobilia moueantur æquali velocitate, sicut non sequitur ex eo, quod cõtinuum aliquod paruum habeat tot puncta ac magnum (quia vtrumque habet infinita in potentia) & habeat etiam partes diuisibiles, sicut aliud, quod sint æqualia, quia in ipsis partibus diuisibilibus differunt, eo quod vnum eas maiores habet, quàm aliud: sic ergo in partibus diuisibilibus motus differunt mobile velox, & tardum, sicut vidimus, quia mobile velox eas habet fortiores, & efficaciores, quàm tardum: vnde falsò alij autores dicebant transgressiones vel partes ipsius motus esse æquales, cum in his consistat omnis inæqualitas motuum.

Solu.

Dices secundò contra secũdam cõclusionem: Si tales regulæ essent

Arg. 2

veræ, maximè, quia cùm velocitas motus proueniat ex excessu virtutis motiuæ supra resistentiam, eodẽ modo, quo variatur, aut virtus motiua, aut resistentia, deberent variari: aut eodem modo, quo nõ variatur, deberent inuariari: sed hoc est falsum: ergo. Probatur, quia inuariata virtute motiua, si varietur figura ipsius mobilis, citius mouetur mobile: ergo neque ex resistentia, neq; ex virtute motiua tãtùm debet variari velocitas, sed aliunde. Patet, quia si proijciatur corpus rotundũ deorsum, & corpus triangulare, vtrumque eiusdem virtutis motiuę, scilicet grauitatis, & per medium eodem modo densum vel rarum, citiùs per æquale spatium peruenit ad finem triangulare, quàm rotundum: ergo iam illa velocitas aliunde prouenit, quàm à virtute motiua, & resistentia. Respõdetur, quod per resistentiam, vt vidimus, non tantùm debet intelligi pondus, sed omnia, quæ sunt impedimenta motus: & quia hoc est figura, ideo ad alterum horum reducitur. Vnde notandum est hic cum Vallesio cõtro uer. 44. hoc esse differimẽ inter motum proiectionis & impulsionis ex vna parte, & vectionis, tractionis, & expulsionis ex alia, quod ad istos tres motus vltimos maximè conducit leuitas & tenuitas: vnde id, quod est leuius vel tenuius, facilius vehitur, trahitur, & expellitur: at verò ad motus proiectionis & impulsionis mediocritas quædam substãtiæ requiritur, ita quòd neque sint nimis tenuia vel leuia, quia proijciuntur, quia hæc non possunt optimè

concipere impetum proijcientis, & ita lana, papyrus, & alia huiusmodi difficilius proijciuntur, quàm alia minùs leuia & tenuia, & quia non ita bene concipiunt impetum, & quia non ita bene diuidunt aerem ad motum, sicut si essent magis grauia, vel minus tenuia: neque debent esse nimis crassa & grauia, quia maximè resistunt impetui, quo debēt proijci, sed in prædicta debent mediocritate consistere, ex qua desumitur facilitas proiectionis. Vnde (vt bene aduertit Valles cōtrouersia 44.) non est aliquid tantò facilius proiectu, quantò est leuius, sed quanto magis de hac mediocritate participat, & ad fortiorem virtutē motiuā comparatur. Et hæc de septimo libro dicta sufficiant.

Finis libri septimi.

SVPER

SVPER OCTAVVM LIBRVM, ET VLTIMVM Physicæ auscultationis Arist. de motu in ordine ad motorem primum, Cõmentaria per quæstiones.

AVTHORE R. P. F. PETRO DE Oña, Burgẽsi, in sacra Theologia Magistro, & in Prouincia Castellæ Prouinciali, Instituti Sanctæ Mariæ de Mercede redemptionis captiuorum.

PRÆFATIO DE INTENTIONE AVTORIS, SVMma, & diuisione totius octaui & vltimi libri per quæstiones.

ISTE octauus liber, qui & postremus Physicorum est, plenus est (vt inquit Simpl.) optimis, multisque theorematibus: nã primò in eo disputatur de æternitate motꝰ, vbi paratur via ad illã quęstionem de ęternitate mundi. Disputatur etiam de primo motore & prima causa, non accuratè, & ex professo, sed obiter, vt docet Arist. nã disputatio de prima causa ex professo pertinet ad primũ Philosophum, vt est in cõfesso apud omnes, vnde hæc disp. quę adfertur hoc lib. nõ tantũ vtilis est, vt hic docet Aristoteles, ad

les, ad conſiderationem naturalem, ſed etiam ad primam Philoſophiã, cuius eſt diſputare de primo principio: exorditur autẽ hic diſputationem ab ea parte, ſit ne motus æternus, vel potius cæperit aliquando, finemque ſit habiturus: quam partem Auerroes falſo ad cœli motum contrahit, cũ ſit indefinitè accipiẽda, nam ſenſus illius eſt, num ſit aliquis primus motꝰ, quẽ nullus alius præceſſerit, vel potius ante omnem motum fuerit motus? Et reſpondet Ariſtoteles, quod non datur primus motus, & hoc in 1. capite: continet autem liber hic nouẽ capita. Deinde in 2. cap. reprehendit Ariſtoteles ſententias Philoſophorum de hoc loquentes, qui ponebant, motum principium habuiſſe. In ca. 3. ſimiliter proponit quandam diuiſionem antiquorum, ſcilicet: Aut omnia quieſcunt, aut omnia mouẽtur, vel quædam mouẽtur, & quædã quieſcunt, & per ſingulas partes refellit. In cap. 4. probat, quod omne, quod mouetur, ab alio mouetur. In cap. 5. demonſtrat non eſſe procedendum in infinitum, ſed deueniendum eſſe ad vnum primum motorem immobilem. In cap. 6. probat, dandum eſſe vnum primum motorem æternum. In cap. 7. demonſtrat motum localẽ eſſe omnium primum inter omnes motus. In cap. octauo probat, motum circularem eſſe æternum, ita vt non habuerit principiũ, nec habiturus ſit finem. In cap. nono & vltimo probat, quod motus in orbẽ ſit cõtinuus, perpetuus, & omnium primus. Quæ omnia per duas quæſtiones examinare, & altius (vt ſoleo) repetere intendo, ſecundum quod duo ſunt præcipua, quæ ab Ariſtotele in hoc libro intenduntur.

Prima verſabitur circa primũ motorem immobilem, totalem, & primum mobile totale. Secunda verò circa primum motum partialem, & prima mobilia partialia: vbi etiam nonnulla alia pro doctrinæ & totius Phyſicæ complemẽto apponam.

QVAESTIO I.

De primo mobili naturali, totali, & primo motore immobili, etiam totali.

DIſſenſio & concertatio eſt inter Philoſophos, an diſputatio de primo motore ad Phyſicum ſpectet: cæterùm ſi nomine primi motoris intelligamus, non quidem primam cauſam ſimpliciter, ſed contractam ad motus & mutationes rerum naturalium, non dubium eſt, quin Philoſophus naturalis ex ſuo proprio munere differat de primo motore, quia alioquin non poſſet perfecte motus naturales, rerũque mutationes intelligere. De primo ergo motore ſic conſiderato, & primo mobili totali decem ſunt dilucidanda. ¶ Primum, cuius ſit demonſtrare primum motorem eſſe ſubſtantiam ſeparatam. ¶ Secundum, ſi ex ſententia Ariſtotelis Deus ſit cauſa vniuerſi. Tertium, ſi

Deus

Deus produxerit mundum libere vel necessario, etiam ex sententia Aristotelis. Quartũ, si Deus ab æterno produxerit omnes creaturas. Quintum, si etiam hoc sit verum in sententia Aristotelis. Sextum, si potuerit Deus ab æterno creaturas omnes producere. Septimum, si ex sententia Aristotelis primus motor sit vnus tantum. Octauum, si ex sententia Aristotel. primus motor sit omnino immobilis. Nonum & vltimũ, si primus motor ex sententia Aristotel. sit infinitæ virtutis. Quæ omnia profecto, sicut & quæ in quæstione sequẽti dicẽtur, perspicua sũt & scitu dignissima: valde enim Theologo prosunt, Physico vero non parum conducunt ad perfectam Aristotelis doctrinæ intelligentiam, imò omnem hominem decet hæc perscrutari.

ARTICVLVS I.

Cuius artificis sit demonstrare primum motorem esse substantiam separatam.

PRincipio huius disputationis certum est, esse aliquam substãtiam æternam, & licet id sit omniũ consensu comprobatum, tamen id colligit Aristoteles ex motus æternitate, secundum quod motus æternus est, & motus sine motore esse nequit: motor enim substantia est: sequitur ergo plane esse substantiam æternam, imo vero tot, quot sunt motus æterni. Sed licet hæc ratio rectè colligat, tamen fallo vtitur principio: quare idem ostẽdere possumus hac ratione: Vel mundus est factus in tempore, vel in principio temporis: si caret principio temporis, iam manifestum est esse aliquã substãtiam æternam: si autẽ in principio temporis factus sit, necesse est factũ esse ab alio, nihil enim se ipsum facere potest, alioqui simul esset & non esset: esset, quia causa efficiens est: non esset, quia res, dũ fit, non est. Quod si ab alio factus est, certe illud ab alio neque iam potest factum esse, ita enim esset progressus in infinitum: erit ergo a se ipso: atqui si est a seipso, æternum esse necesse est, id autem solus est Deus. Hoc etiam probat Aristoteles 12. Metaphysic. cap. 6. vnde ex defectu potentiæ ad non esse probat æternitatem primæ substantiæ: optima item ratione ostendit idem D. Thomas 1. par. quæst. 10. ar. 2. quia æternitas sequitur immutabilitatẽ, vt diximus 4. libr. quæst. 3. sed Deus omnino immutabilis est: ergo & omnino æternus: imò vero non solũ Deus, sed quidquid est in Deo, æternũ est: sicut enim Deus est æternus, ita eius sapientia & bonitas, & diuina generatio est æterna. Patet, q̃ est in Deo, est ipsemet Deus: sed Deus est æternus: ergo quidquid est in Deo, æternũ est. & inde quicquid est in Deo, est omnino immutabile: ergo æternũ. Hoc ergo posito principio circa præsentẽ quæstionẽ Auer. 12. Metaph. com. 5 cõtra Alex. & hoc libro com. 3. contra Auicennam sentit illud munus esse naturalis Philosophi, propterea quod nulla scientia demonstrat suum subiectum esse, sed

1. Phys. 11o.

se, sed id supponit, vt constat primo de Demonstratione c. 1. sed substantię separatę sunt potissima pars subiecti primæ philosophiæ: ergo primus Philosophus non probabit esse substantias separatas, sed ipsummet a naturali Philosopho tanquã
1. rat. probatum supponet. Præterea, esse substantias separatas, ex solo cælorum motu colligere possumus: cælorum autem motus subijcitur cõtemplationi naturalis Philosophię:
2. rat. sequitur ergo, vt probare esse substantias separatas, spectet ad naturalem Philosophum. Denique Aristoteles hoc libro, præsertim cap. 6. ex professo demonstrat esse vnum primum motorem, omnis motus expertem. Nec valet quorundam responsio, qui aiunt id fecisse Aristotelem, non vt Physicum, sed vt primum Philosophum: nam argumentũ, quo vtitur, est omnino physicum: scilicet, generationis æterna successio, & finis ei propositus, est omnino physicus: scilicet, seruare in rebus naturalem motum: tollitur autem naturalis motus omnis, ac proinde natura, si in causis mouentibus subordinatis sit progressus in infinitũ, & non detur aliquis primus motor omnino immobilis.

Alij sentiunt munus esse Meta
2. Opinio. physici, de quorũ numero est Alex. vt refert Auerr. 12. Metaph. com. 5. & Auicenna 1. lib. Metaph. cap. 1. & 8. lib. cap. 1. & 3. & Albert. in 1. Physicorum sub finem, & Scotus in 1. Sententiarum, quæst. secunda Prologi ad secundum. Probaturque hæc sententia his argumentis. Primo, quia si prima philosophia accederet a Philosophia naturali esse substantias separatas, oporteret primum Philosophum subijci naturali Philosopho, ea saltem ex parte, qua disputat de intelligentijs: quãobrem pars illa esset minus præstãs naturali Philosophia. Deinde Aristoteles docet in 6. Physicorũ cap. 1. eiusdem esse mentis, hoc est, eiusdem esse artis & scientię, explicare quid res sit, & rem esse: sed explicare, quid sit substantia diuina, & separata, non potest pertinere ad naturalem Philosophum, sed ad primum Philosophum: eiusdem ergo erit probare illam substantiam esse. Tertio, nulla scientia potest probare illam substantiam esse, quæ non pertinet ad suam considerationem: non enim Philosophus demõstrabit triangulum esse, neque Geometra esse locum vel materiam, aut substantiæ sempiternæ nõ sunt Philosophicæ cõsiderationis, quod expressit Aristoteles 2. Phys. ca. 7. vbi docet, quod mouet immobile, nõ esse physicæ considerationis. Postremo: Nulla scientia probat sua principia: non poterit ergo in naturali Philosophia probari esse vnũ primum motorem. Cæterum, quid de hac quęstione iudicandũ sit, hac distinctione intelligetur: vel enim refertur ad existentiam solam, & ita (vt argumẽta Auerrois probãt) non est primi Philosophi ostendere esse intelligentias, nullum enim est medium primi Philosophi proprium, ex quo colligere possit esse substantias separatas: Vel quæstionis sensus est, cuius probare sit, esse vnũ

se vnum primum motorem, omnis motus expertem: & tunc respondeo, partim esse primi Philosophi, partim vero Philosophi naturalis: primi quidem, quia in 12. Metaph. cap. 7. colligit Aristoteles esse primum motorem immotum, non ex motu physico, sed (vt aiunt) ex motu metaphysico, id est, ex cognitione & appetitione; quod enim mouet, quia intelligitur & appetitur, id mouet prorsus immotum: sed est quidpiam, quod mouet orbiũ motores, quia intelligitur, & appetitur, percipiunt enim intelligentiæ mouẽtes orbes inferiores, primam intelligentiam esse primam omnium rerum causam, quam iudicant optimam, & ideo cupiunt illi esse similes: quoniam autem id non possunt assequi nisi per motũ, propterea mouent. Hinc tandem colligit Metaphysicus esse aliquem primum motorẽ, qui nullo pacto moueatur, neque a se ipso, quoniam non potest diuidi in mouentem & motum: neque ex accidenti, quia non posset mouere æterno tempore: neque ab alio tãquam à fine, cũ sit finis omniũ: naturalis vero philosophi hoc ipsum est, quia ex motu physico, id est, externa motuum successione colligi potest esse vnũ primum motorem immotum, vt ex hoc libr. capit. sexto perspicuum est. Vel denique tractatur quæstio in attributis essentialib⁹, vt sit sensus, cuius officium sit demonstrare de intelligentijs illa, quę ad naturam pertinẽt, scilicet, quod sint spirituales, quod sint actus puri & intelligentes: quo pacto dubium non est, id mun⁹ esse primi philosophi. Primo, quia in prima Philosophia de his copiose & ex professo disputatur, in Physica nõ item. Secundo, quia, quæ sunt a materia & motu separata, proprie spectant ad primum philosophum: naturalis enim Philosophus ea solum considerat, quæ cum materia & motu coniuncta sunt: & in hac parte sentit Auerroes cum alijs, vt expressit ipse secundo Physic. com. 26. Supereſt, vt argumenta tertiæ opinionis diluã: primum ergo argumentũ non necessario concludit: quanuis enim Philosophus primus accipiat a naturali philosopho, esse substantias separatas, non ideo sequitur vt prima Philosophia naturali subijciatur, vt patet ex his, quæ in primo libr. de Demonstr. capit. septimo requiri diximus, vt vna scientia alteri subijciatur. Quod enim prima Philosophia a naturali id accipiat, causa est, quia illa est princeps & regina scientiarum, ob id, quod vtatur alijs tanquam famulis, vt tradit Aristoteles tertio Metaph. cap. 2. quomodo & diuina scientia sumit rationes & principia ex scientia naturali. Ad secundum respondeo, quod Aristoteles voluit, nihil aliud esse, quam ad primam Philosophiam pertinere agere de essentia & existentia rerum: cum enim solus ipse cõsideret ens vt sic formaliter, & vt ens est, solus etiã potest considerare ipsum esse & essentias rerum, nõ quidem in specie, sed in genere: itaque quandocunq; quærit, sit ne res, an nõ, quæstio est metaphysica ratione attributi, tametsi

Adr. ratio.

Adz.

metſi ratione ſubiecti, & ratione medij, ſit phyſica: quapropter poteſt ad aliam ſciẽtiam pertinere: & quoniam medium, quo demonſtratur exiſtẽtia primi motoris, eſt phyſicum, idcirco licet quæſtio hæc ratione extremorum ſit metaphyſica, dicimus tamen naturalis philoſophi eſſe eam demonſtrare.

Ad 3. Ad tertiũ neganda eſt aſſumptio, nam motores orbium cœleſtiũ, atque adeo primus motor phyſicæ conſiderationis ſunt, quatenus ſunt principia motuum & generationũ rerum naturalium: quod vero affertur ex Ariſtotele, nihil facit ad rẽ, quoniam (vt ipſemet exponit) nihil aliud vult, quàm non eſſe res naturales cauſas mouentes, quæ mouent immotæ, hoc enim ſignificat id, quod ſtatim ſubiungit, nam (inquit) habent in ſe principium motus: & quod ſubiungit paulò inferius: principia ergo, quæ naturaliter mouent, duplicia ſunt: alterum naturale non eſt, quippe cum in ſe nõ habeat principium motus: Tale eſt, quod mouet penitus immobile, & quod eſt omnium primum. Itaque ex hoc loco cõcluditur quidem rectè, non eſſe naturalis philoſophi agere de Deo, neque de intelligentijs, vt ſubſtantiæ quædam abſtractæ ſunt, agere tamẽ de illis, vt ſunt cauſæ mouentes naturales, & principia motuum phyſicorum, naturalis philoſophi eſt. Ad quartũ quid debeat reſponderi, conſtat ex his quæ diximus in primo de Demõſt. capite primo.

Quæret fortè aliquis in fine huius partis, quid nomine primi motoris intelligat hoc loco Ariſtotẽles: dicẽdum eſt intelligere Deum, nam Simplicius in principio huius libri ſcribit Ariſtotelem perducere nos in cognitionem primæ & ſupremæ ſubſtantiæ, quæ abſque dubio Deus eſt: & Ariſtoteles primo capite aſſerit diſputationem de æternitate motus conducere ad cognitionem primi principij, nimirum Dei: at quo pacto conducit, niſi quia ex æternitate motus colligimus eſſe vnum primum motorem æternum & immobilem? & in 12. Metaphyſicorum, text. 39. primum principium vocat Deum, docetque eſſe primum mouens immobile. Ex his ergo intelligi poteſt primũ motorem ab Ariſtot. vocari Deum: quod etiam ſentit Diuus Thomas hoc libro vltimis fere verbis. Nec refert, quod in primo libro, capite 9. lectione 13. ſub finem doceat, Ariſtotelem 8. Phyſicorum ſolum probaſſe eſſe vnum primum motorẽ, qui ſe ipſum moueat, in quo ſit pars mouens, ſcilicet, intelligentia primi cœli, & pars mota, nempe corpus cœleſte: in 12. autem Metaphyſicorum inueſtigaſſe ex hoc motorẽ, qui eſt pars mouentis ſeipſum, aliũ motorem ſeparatum omnino, qui Deus eſt: quoniam licet argumenta Ariſtotelis proximè concludant ſolum eſſe primum motorem primo orbi applicatum, & hic iudicio Diui Thomæ non ſit Deus, remotè tamen & implicitè demonſtrat eſſe vnum primum motorem ſimpliciter, & hic eſt Deus.

Ari.

San. Tho.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Vtrùm ex sententia Aristotelis Deus sit causa omniũ quæ sunt in vniuerso.

IN hoc libro duo præcipuè intendit tractare: de motore (scilicet) & primo mobili. Atque vt explicetur, qualiter primus motor sit æternus, in duobus primis capitibus intendit motũ in vniuersum esse æternum, ac per consequens ipsum mũdum esse ab æterno. Sed vt meliùs intelligamus mentem Aristotelis circa æternitatem mundi, atq; vim rationum eius, opus est eius mentẽ priùs intelligere circa alia duo. Primum est circa efficientiam omniũ rerum. Secundo de modo, quo ipse Aristoteles existimauerit Deũ optimum maximũ omnia producere, an (scilicet) liberè vel naturaliter.

Nota Circa primum ergo, quod quæritur in hac quæstione, notandum est, quod non est quæstio, quid sit dicendum in rei veritate: nam est articulus fidei, omnia esse à Deo effectiuè producta, ita enim constat ex symbolo Apostolorum, & ex symbolo Nicæno, vbi Deus dicitur author omnium, & ex concilio Lateranẽsi sub Innocẽtio III. & in Scriptura habetur hæc veritas. Sapientiæ primo: Creauit Deus, vt essent omnia, & Esaiæ 16. Qui viuit in æternum, creauit omnia, & Ioannis primo. Omnia per ipsum facta sunt: vnde tantum hæretici de hac re dubitant in Ecclesia, aduersus quos disputat Augustinus multis in locis, *Aug.* cap. 14. ad literam super Genesim: Athanasius in libro contra Gentiles, & Sanctus Thomas, secundo cõtra Gentes capitulo 19. & Ambrosius homilia prima in Genesim, & alij multi. *Ath. San. Tho. Ambros.*

Sed tamen quanuis hæc veritas sit de fide, est etiã de his, quę à Paulo vocabãtur nota Dei, quia lumine naturali constat, vt intelligitur ex multis rationibus, quas adducũt Scholastici authores in secũda distinctione, & præsertim Sãctus Thomas 1. par. q. 44. artic. 1. Cuius prima ratio est, quia effectus vniuersalis reducendus est in causam vniuersalem, & particularis in particularẽ, ex Aristotele 2. Physic. sed esse est effectus vniuersalissimus omnium: ergo reducendus est in causam omnium vniuersalissimam, qualis est solus Deus. *1. Ratio.*

Tunc vltra: In omnibus effectibus includitur esse: ergo omnes effectus habent aliquod quod ab ipso Deo producatur secundùm ipsum esse.

Sed secunda & potissima ratio ad hoc probandum est, quia omne, quod est tale per participationem, effectiuè procedit ab eo, quod est tale per essentiam: sed creaturæ omnes sunt entia per participationem: ergo procedunt effectiuè ab eo, quod est ens per essentiam: sed huiusmodi ens per essentiam est solus Deus: ergo omnes creaturę effectiuè procedunt ab ipso Deo. Circa quam rationem, quanuis eius illatio sit notissima, tamen quantum ad veritatem Maioris & Minoris, quæ in ea subsumuntur, dubitaret

aliquis: & primo contra Maiorem, quia non videtur in vniuersum verum, quod id, quod est tale per participationē, effectiue procedat ab eo, quod est tale per essentiam: nā hæc Maior fundatur in eo, quod in vnoquoque genere id, quod est maximè tale, est causa omnium aliorum, quæ sunt in ipso: sed hoc non est verum de genere causæ efficientis, quia homo, qui in genere animalium est perfectissimus, non est causa efficiens aliorum, sed finalis tantùm. S. Thomas 1. p. q. 44. art. 1. hac ratione explicitè satis probat, Deū esse causam omnium creaturarum, tamen, quod sit efficiens, non probat, nisi ex alio discursu, quia (scilicet) cum omnes naturæ habeant sibi similes producere, & ens per essentiam, cum sit perfectissimū ens, debet etiam hoc habere perfectissimo modo, scilicet, quod producat sibi simile, atque adeo, quod producat omne ens per participationem, quia omne illud est aliquo modo simile ipsi Deo.

Sed mihi videtur non opus esse his ambagibus, quia ipsa ratio Sancti Thomæ est satis clara: Maior autem illa, scilicet: Omne ens per participationem effectiue procedit ab eo, quod est tale per essentiā, patet ex hoc, quod ens per participationem habet esse receptum ab alio, hoc enim est ens per participationē, quod nō est suum esse, sed illud habet receptū ab alio, ita quod essentia sit potentia, & esse actus receptus in potentia: necessario ergo debet habere efficiens, ita quod illud aliud, a quo recipitur esse, sit efficiens, quia actus non vnitur, nec introducitur vnquam in suam potentiam, nisi actione efficientis, vt inductione patet: ergo omne, quod habet esse receptum, scilicet participatum, debet habere efficiēs: hoc autem efficiens non potest esse nisi quod est tale per essentiam: ergo omne, quod habet esse participatū, effectiue procedit ab eo, quod est tale per essentiam. Si autem dicas contra hanc rationem, quod ex ea tantum constat creaturam omnem habere aliquā causam efficientem, non tamen, quia hęc sit Deus, poterat enim esse effectiuè a prima creatura, & prima creatura a Deo, vt posuit Aristot. Respondetur, quod modo non agimus, an Deus sit causa omnium immediata, sed an constet secundum positionem Aristotelis, vtrum Deus omnium creaturarum sit causa efficiens, quanus nō immediata: sicut si ignis calefacit ferrum, & ferrum calefacit aquam, & aqua calefacit manum, omnium calidorum dicitur efficiēs ignis, saltem mediate.

Arg.

Sol. 1

Secundò respondetur, quod in præsenti materia, in qua agimus de ente per participationem, & de ente per essentiam, non solum colligitur, quod ens per essentiam sit causa omnium creaturarum, sed quod sit immediata ratio: & q, si est causa omnium secundū esse, consequēter omnium creaturarum esse dependebit ab ipso Deo, atque adeo operatio etiam pendebit ab ipso, & ita productio, qua vna creatura producit alteram, est etiam effectiue ab ipso Deo, atque adeo non solū pri-

Sol. 2

primum ens est causa efficiés aliorum omnium, quæ sunt entia per participationem, sed etiam est causa efficiens immediata: vnde cõstat quod hæc Maior, quam assumpsim⁹ in ratione, scilicet: Omne, quod est tale per participationem, debet reduci ad id, quod est tale per essentiam, est etiam vera de causa efficiente immediata, atque adeo hæc Maior non est eadem cum illa: Omne, quod est maximum in vnoquoq; genere, est tale per essentiã, ita quod alia sint per participationem ipsius: nam neque homo, qui est primus in genere animalium, est talis per essentiam, taliter quod sit sua animalitas, neque taliter, quod alia animalia sint talia per participationem ipsius hominis. Notat autem optimè Caietanus loco citato, quod vt aliquod sit tale per essentiam, requiruntur quatuor conditiones. Prima est, quod sit natura quædam. Secunda, quod huiusmodi natura nullo modo sit contracta aliquo gradu vel subiecto. Tertia, q̃ natura sua per se subsistat. Quarta, quod sit talis forma, vt natura sua secundum sui communitatem admittat per se & in alio esse. Ratione primæ conditionis nullum compositum est ens per essentiam. Ratione secundæ anima rationalis nõ est ens per essentiam, nec albedo vt quatuor, quia sunt istæ formę contractæ. Ratione tertiæ, etiam si daretur summa albedo separata, non esset ens per essentiã. Ratione quartæ Angelus non est ens per essentiam, quia secundum sui communitatem acceptus non admittit per se & in alio esse. Vnde istę conditiones solum conueniunt Deo, qui non est compositus, sed est suamet Deitas, non contracta & limitata, sed infinite per se subsistens: & est denique talis natura, vt admittat esse in supposito secundum rationẽ communem sibi & Angelis, scilicet in quantũ ens habet, quod possit esse per se & in alio.

Caie.

Hactenus ergo satis explicata manet (vt arbitror) Maior illa. Ratio S. Thomæ mihi etiam ex dictis est manifesta, scilicet, quod creaturę omnes sint entia per participationem, nam ens per participationem est illud, quod habet esse receptum: omnis autem creatura habet esse receptum in alio, & limitatũ, quia nulla creatura est actus purus: ergo habet potentiam & actum receptum in potentia, atq; adeo causatum effectiue à Deo. Sed veniamus iam, his suppositis, ad id, quod est difficilius in ista quæstione, scilicet, quid de hac re senserit Aristoteles, examinare.

Secundo certum est præter hoc primum principium esse substantias separatas a materia omnino immobiles, quę ipsius principij contẽplatione sint beatę. Patet 1. cęli, cap. 9. & similiter inter corpora certum est apud ipsum corpora cęlestia omnino esse incorruptibilia: & quanuis secundum locum sint mobilia, non tamen secundum substantiam sunt mobilia.

Tertio & vltimo certum est ex eius sententia, corruptibilia omnia a Deo effectiue esse producta per ministerium angelorum, & motum

3. Certum.

tum cœlorũ, vt patet ex primo Metaphy. & 2. de cœlo c. 3. vbi, cessante motu cœli, omnia hęc inferiora cessare dicit.

Illat. Constat ergo ex sententia Aristotelis Deum esse primum motorem: vnde tantùm est dubium, an ex eius sententia Deus sit author vniuersi, prout includit etiam substantias incorruptibiles.

1. Sēt. De hac re varię sunt ãuthorum sentẽtię: nam quidam sunt, qui existimant Aristotelẽ in ea fuisse sententia, vt putauerit mundum quãtum ad partes incorruptibiles nullam habuisse causam efficiẽtem: de quorum numero est Lactantius Firmianus secundo libr. diuinarum institut. & Ambrosius in Exam. & Iustin. Mart. in Apologo aduersus gẽtes, & in lib. aduersus placita Aristotelis, & Boet. lib. 4. Græcanicarum affectionum, & Eusebius Cęsariẽs. libr. de pręparatione Euãgelica, qui omnes hac de causa libentius amplectuntur sententiam Platonis de hac re, quam Aristotelis: quia ex eius sententia constat mundum fuisse factum secundũ omnes suas partes, vt patet in Timęo & alibi sæpe. Quod autem hæc fuerit mens Aristotelis, colligi videtur 1. cœli, c. 10. & 12. vbi

1. rat. asserit, quod omne semper ens est ingenitum, & quod impossibile est aliquod sempiternum esse factum: sed incorruptibilia omnia ex eius sententia sunt sempiterna: ergo nullum eorum factum est. Minorẽ docet Aristoteles cap. vltimo, vbi materiam primã docet esse ingenerabilem & incorruptibilem: ergo sequitur, quod ex eius sententia materia caret aliquo principio effectiuo. Et confirmatur, quia Aristoteles, omnium rerum quę habent causam efficientem, explicat esse tria principia, vt patet in primo Physicorũ: sed incorruptibilia nõ habẽt hęc tria principia, quia carent priuatione: ergo non fiunt, neq; habẽt causam efficientem ex eius sententia. Secundo probatur hęc sententia, quia ista incorruptibilia fieri nõ possunt nisi per creationem: at vero Aristoteles non cognouit creationem, aut simplicem, quam vocant, emanationẽ ex nihilo, sed potius in eius operibus reperitur ex nihilo nihil fieri, nunquam tamen nomen creationis inuenitur: ergo, &c. Tertio, quia omne, quod habet causam efficientem, potest non esse: sed incorruptibilia ex sententia Aristotelis, necessario habent esse: ergo non habent causam efficientẽ. Maior patet, quia si causa efficiens est libera, pendet ex voluntate alterius: & sic potest esse, & non esse; si autẽ causa efficiens est naturalis, potest impediri: ergo sequitur, quod potest non esse id, quod habet causam efficientem. Minorem vero docet Aristoteles primo cœli, cap. 12.

Conf. *2. rat.* *3. rat.*

Quarto; Omne, quod fit, prius habet non esse: sed incorruptibilia omnia ex sententia Aristotelis nũquã habuerunt non esse, quia sunt sempiterna: ergo nullum incorruptibile ex eius sententia fit. Maior probatur, quia hęc est differentia inter fieri & conseruari, quod conseruari dicit ordinem ad esse eius, quod conseruatur, immediate præcedens: fieri vero ad non esse eiusdẽ immẽ-

qu. 1. ratio.

immediate præcedens, tanquam ad terminum a quo: ergo, &c.

2. Sed. Sed his non obstantibus, oppositam sententiam tenet S. Thomas hoc lib. 8. lectione 2. vbi dicit ex sententia Aristotelis materiam primã esse etiam a Deo factam per simplicem emanationem. Eandem sententiam tenent multi expositores Aristotelis antiqui, quos sequũtur Iuniores, Simplicius, & Albertus 2. Phys. tex. 45. Ammonius Periherm. cap. vltimo. In eandem sententiam citatur Themistius, Auicẽna, Auerroes in lib. de substãtia orbis cap. 2. Ciceronem de somno Scipionis citat Cornelius de abditis rerũ causis, lib. secundo, & Augustinus Eugub. libr. 4. de perenni Philosoph. cap. 6. & ex discipulis Sãcti Thomæ Sotus ita tenet, quæst. prima huius libri, Iau. quæst. 28. & Sonc. 12. Metaphysicæ, quæst. 16.

3. Prob. Probatur autem omnium horum authorum sentẽtia, quam ego puto probabilissimã. Primo authoritatibus Aristotelis, qui expresse id asserit primo Polit. cap. 5. dicens omnia facta esse propter hominẽ: non enim aliquid existimauit esse in mundo infinitum præter Deum: & secundo respondetur ad Theodoretum cap. 13. quod dicit ipsos dæmones esse opus Dei: constat autem dæmones esse incorruptibiles: ergo, &c.

Tertio hoc idem asserit clariùs Aristoteles ad Alex. in lib. 6. de mũdo, cap. 2. dicit enim quod mundus est ordo & dispositio omnium, quæ a Deo, & per Deum asseruantur: & paulò ante finem eiusdẽ libri Deus in mundo dicitur, quod in naui gubernator, quod in curru agitator, in choro procentor, quod denique lex in ciuitate, & dux in exercitu. Vnde constat omniũ efficiens esse: & paulò inferius agens de nominibus ipsius Dei, dicit, quod Deus cælestis & terrenus vocatur, quod omnium rerum author sit: eriam in vltimis fere verbis ipsius libri, Deus principium & finis dicitur esse, omnium rerũ media tenet, &c. quibus verbis nihil clarius dici poterat. At nec me latet, quod posset aliquis dicere ad has authoritates, librum hũc de mũdo non esse Aristotelis, vt plurimi dicunt, quia plures grauissimi viri putant hoc opus esse Aristotelis, vt patet ex Ludouico Viues in centuria, quam affert ad opera Aristotelis: & citat in hanc eandem sententiam iustinum Martyrem, Themistium, & Cardinalem Bessarionem, ac Ioannem Picum Mirandulanũ.

Sed his omnibus relictis, eandẽ veritatem docet Aristoteles primo cæli, cap. 9. vbi sempiternitatem primæ causæ cæteris omnibus communicare esse, ac viuere, dicitur: & in secundo Metaph. c. 1. tex. 4. dicit: Primum in vnoquoque genere dicitur esse causa aliorum: dicitur etiã ibi, ea, quæ sunt necessaria, habere causas suæ veritatis: ergo incorruptibilia, quanuis sint necessaria entia, possunt habere causam efficiẽtem sui esse. Nec valet solutio quorundam, qui dicunt de veritate cõclusionum complexarũ loqui, quæ quanuis sint necessariè, habent causas suæ veritatis, scilicet prima principia: nam quanuis verum sit, quod de his

de his loquatur, tamen ex his probat ſuum intentum in ſimplicibus, quod (ſcilicet) quanuis ſint neceſſario entia, habeant cauſam efficientem, quia ſicut ſe habent res ad veritatem, ita ad eſſe.

Obie. Sed obijcies contra nos ea verba, quæ habentur in fine illius capitis, vbi loquens Ariſtoteles de principijs neceſſarijs, dicit, quod nõ habent cauſam, quare ſint, ſed potius ſunt cauſæ aliorum, vt ſint. Reſpõdetur, quod nihil contra nos, quia hęc verba debent intelligi de principijs complexis ſententiarũ, quæ non habent veritatem cauſatam ex alijs principijs, ſed potius ſunt cauſæ, quare aliæ concluſiones ſint veræ: vnde quanuis in hoc ſecundo teneat comparatio complexorum cũ incomplexis, quod (ſcilicet) ſicut in complexis concluſiones cauſantur ex principijs neceſſarijs, ſic etiam contrà neceſſaria, id eſt, ſempiterna cauſantur ex alio principio neceſſario, & ſempiterno, ſcilicet, Deo: tamen in alio eſt differentia, quod (ſcilicet) in cõplexis ſint multa principia, quæ ſunt abſque cauſa: at vero in incomplexis non eſt ita, ſed vnus eſt Deus Optimus Maximus, qui eſt author omnium, ſine hoc, q̃ cauſetur ab alio.

Sed hoc ipſum, quod Ariſtoteles docuit in illo text. 42. Metaphyſicæ, clare etiam docet capite 2. huius libri, vbi inuehitur contra Empedoclem, qui dicebat litẽ, & amicitiam nõ habere cauſam, quia ſunt perpetua: reijcit autem hoc, dicens, aliqua eſſe perpetua, quæ habent cauſas: & quãuis adducat exẽplũ in hoc capitulo de propoſitionib⁹ cõplexis, tamen non eſt eius mens hoc ſolum dicere, ſed quod ſint aliqua entia ſimplicia, quæ habent cauſam, vt Angeli, ſic enim explicat Sanctus Thomas, lect. 3. alias enim ridicule reijceret Ariſtoteles ſententiam Empedoclis, qui dicebat in rebus naturalibus ea quæ ſunt æterna, non habere cauſas: ſentit ergo Ariſtoteles mũdum eſſe æternum, & habere cauſam efficientẽ, ad hoc enim propoſitum loquebatur capite 2.

Denique docet eandem veritatem Sanctus Thomas tex. 6. vbi quorundam neceſſariorum dicit eſſe cauſam: ergo quanuis incorruptibilia ſint entia neceſſaria, poſſunt optime habere cauſam exiſtendi ex ſententia Ariſtotelis. Sed iam agemus rationibus deſumptis ex doctrina Ariſtotelis: Primo, ex eius ſententia Deus eſt finis omnium rerũ, & intelligẽtiarum, vt fatentur illi, qui tenent oppoſitam ſententiam, & docet expreſſe Ariſtoteles 12. Metaph. tex. 36. dicens hoc primum ens eſſe optimum, & id cuius gratia cætera omnia. Conſequentia probatur primo, quia finis non poteſt eſſe cauſa alicuius rei, niſi per hoc quod moueat ſaltem motu metaphyſico cauſam efficientem illius rei: ſicut ſanitas eſt finis medici, quia mouet illum ad medicamenta applicanda: & ita docuit hoc Ariſto. 2. Phyſicorum, c. 3. ſi ergo eſt cauſa finalis prima cauſa reſpectu intelligẽtiarum, certe nulla alia ratione, niſi quia mouet ſeipſam motu iſto metaphyſico improprio ad efficiẽdas & cõſeruan-

seruandas omnes res. Secũdo etiam eadem consequentia probatur, scilicet, intelligentiæ habẽt causam finalem: ergo efficiẽtem, quia vel intelligentiæ habent esse à se, vel ab alio: si a se: ergo sunt propter se, ac per consequens non pendẽt ab alio in genere causæ finalis: si ab alio: ergo non solum causam finalẽ habẽt, sed efficientem.

Secundo probatur ista sententia, quia ex sententia Aristotelis ponendus est tantum vnus primus motor, & prima causa, vt probatur latè 8. isto lib. Phys. & in Metaph. ergo ex eius sententia omnia illa pendẽt ex vno illo principio: at vero si ex eius sententia ponatur aliquod infinitum, non erit tantum vnum primum principiũ, sed plura: ergo, &c. 2. ra.

Vltimo tamen pro hac sententia est argumentum, quia si aliqua ratione intelligentiæ & cælũ ex sententia Aristotelis essent infinita, & non producta, maximè, quia ex eius sententia entia sempiterna non habent causam efficientem: sed hoc ipsum est contra eius doctrinã expressè: ergo, &c. Probatur minor, quia ex eius sententia non est dubium, quin motus & tempus sint ab æterno, vt patet ex 8. Physicorum: at ex eius sententia illa habent causam, quia primus motor ponitur ab ipso causa motus cæli & temporis: ergo. Vltima ratio.

Confirmatur de anima rationali, quam diximus in tertio libro de anima ex Aristotelis sententia esse incorruptibilem, & tamen constat ex eius sentẽtia esse factã: ergo, &c. Conf.

His suppositis, ad argumẽta in oppositum respondetur. Ad primũ ex authoritatibus concedimus, plures Patres antiquos fuisse in hac sententia, quia eo tempore nõ ita erat in vsu doctrina Aristot. apud Christianos, sicut doctrina Platonis, propterea quod non erat iste strepitus rationum & argumentorũ, qui modo in scholis est, & hinc potuit prouenire, vt non ita essent versati Sancti in euoluendis dictis Aristotelis, sicut modo sunt, & sicut fuit S. Thomas & alij, quos citauimus in nostrã sententiam, & ita non est mirum, quod hoc tempore, quo magis clara est doctrina Aristotelis, cum his incedamus, & ab antiquioribus illis recedamus. Ad primam authoritatem Aristotelis dicimus, quod quando Aristoteles cap. 10. & 12. docet nullum sempiternum esse factum, loquitur de factione, quæ sit vera generatio & motus: & hoc verissimũ est, quia sempiterna non fiunt per motum, sed alio excellentiori modo: & sic non negat vnquam Aristoteles sempiterna habere causam efficientem. Et eodem modo intelligendum est, quod materia prima dicatur esse ingenerabilis & incorruptibilis, scilicet, quod nec possit incipere, nec desinere per veram generationem, quæ sit mutatio: quia cũ omnis mutatio præsupponat subiectum, & ipsa materia prima sit primum subiectũ, impossibile est per mutationem produci aut corrumpi: sic explicat D. Thomas lectione secunda huius libri. Ad 1.

Ad secundam confirmationem respondetur, quod Aristoteles in primo Physicorum tantum agit de principijs rerum generabilium & corrupti- Ad 2.

ruptibilium, dicens esse tria illa, scilicet, materiam, formam & priuationem, postea in libro de cæl., & in hoc libro octauo docet, cælum non habere contrarium, nec priuationem.

Ad 2. Ad secũdum argumentũ, quod est quasi replica contra solutiones datas, possumus respondere primo cum S. Thoma, qui dicit Aristotelem cognouisse, quod incorruptibilia omnia simplici quadam emanatione a Deo procederent: sed quoniam apud Aristotelem nõ ita clarum est, ad hoc possumus secũdo respondere, quod in hoc fuit dubius Aristoteles de modo, quo hæc incorruptibilia facta sũt a Deo: nec hoc mirum est, quoniam cum modus ille sit super omnem naturam, non potuit ab Aristotele comprehẽdi, & ita cognouit quidem, quod lumen naturæ docet, scilicet habere omnia vnum principium primum effectiuum, dubitauit tamen de modo, quo omnia ab eo processerint, quia neque istum modum nos docet.

Ad 3. Ad tertium respondetur dupliciter: Primò cum Soncinate, qui docet ex sententia Aristotelis incorruptibilia omnia procedere a Deo necessario: vnde quanuis sint entia necessaria, possunt habere causam sui esse, quæ etiam sit causa necessaria, & non impossibilis, qualis est Deus.

Secundo respondetur, quod dupliciter aliquid potest esse ens necessarium: vno modo ab intrinseco & extrinseco: & est illud, quod natura sua non habet principium non essendi, nec pendet ab aliquo extrinseco, a quo possit impediri eius esse: & hoc modo solus Deus Optimus Maximus est ens necessarium, qui solus est independens ab alio. Alio vero modo aliquod dicitur ens necessarium, quia solum ab intrinseco caret potentia, qua possit non esse, ab extrinseco tamen potest nõ esse, & hoc modo cœlũ, & Angeli sunt entia necessaria, & id, quod est necessarium hoc modo, potest habere causam efficientem liberam, sicut de facto habent anima, & Angeli: quia quanuis per liberam voluntatem suæ causæ possint non esse, absolute tamen & ex natura sua habent priucipium semper essendi, quia carent materia, vel si habent illam, vt cœli, non tamen priuationem.

Sed dices, Omnis creatura facta est ex nihilo: ergo sequitur, quod nulla earum est ab intrinseco ens necessariũ. Respondetur, negando consequentiam, quia facta dicetur ex nihilo creatura, non quod ipsum nihil sit pars compositionis (hoc enim est impossibile) sed tantum, quia nihil est terminus creationis creaturæ, cum per creationem producitur: cum hoc tamen stat, quod aliquid sit ens necessarium ab intrinseco, quasi nullum principium habeat intrinsecum suę de sitionis. Rep. Solu.

Contra, Omnis creatura de se non habet esse: ergo nulla creatura est ens necessarium ab intrinseco. Respondetur, quod propositio hęc: Creaturæ de se non habent esse, potest intelligi duob⁹ modis. Vno modo, quod ab intrinseco includant nõ esse, & est falsa: alio modo, quod Rep. Solu.

non

non habeant esse a se, id est, non sit illis intrinsecũ suũ esse, sicut Deo, & sic est vera: & tunc negatur consequentia: quia quamuis incorruptibilia non habeant suum esse intrinsecum essentiale, habent tamẽ illud per se, & necessario, ad modum, quo propria passio conuenit per se suo subiecto: & hoc sufficit, vt ab intrinseco dicantur ista entia necessaria, quasi ab intrinseco ipsa semper sint, non tamẽ, quia sit sem per illis essentiale esse. Ad vltimũ respondeo, quod non est de essentia eius, quod fit, quod ante ipsum esse præcedat prius tempore non esse, vt latius patebit infra, vbi dicemus, quod potuit mundus esse ab æterno quoad aliquas partes: sed satis est, quod prius natura: sicut si Sol esset ab æterno, lux, & splendor eius forent ab æterno.

Quando autem obijcis, quod tunc non differrent productio rei, & conseruatio eiusdem, possemus dicere, non differre in his, quæ sunt facta ab æterno: & secundo respondetur, quod differrent, quia productio dicit ordinẽ ad non esse, quod præcesserit prius natura: conseruatio vero nõ præsupponit non esse tanquam prius natura, nec tanquam prius tempore: & hæc de hac quæstione.

ARTICVLVS III.

Vtrùm ex sententia Aristotelis Deus produxerit mundũ libere, vel necessario.

PRimo lib. Periherm. cap. vlt. tract. de futuris contingentibus plura diximus de hac re, sed altius illa repetentes, nunc secundum fidem certissimum est Deum libere creaturas omnes produxisse, quod ex Scriptura liquido constat.

Item rationibus ostẽditur, nam agens eo modo producit effectum, quo habet in se similitudinem illius, cũ omne agens intendat producere aliquo modo sibi simile: sed in Deo est similitudo creaturarum in se intelligibiliter: ergo agit ad productionẽ creaturarum per intellectum, & voluntatẽ, ac per consequens libere. 1. rat.

Secundo, quia Deus est dominus omnium creaturarum, atque omnium habet dominium: ergo libere omnes producit, & conseruat. 2. rat.

Tertio, quia si Deus ageret ex necessitate naturę: ergo agit quantum potest, quia agens naturale sicut non habet in sua potestate effectum suæ actionis, sic etiam nec modum actionis: si autem Deus ageret quantum posset, semper produceret omnes effectus perfectissimos, cum non possit impediri ab aliqua causa inferiori: sicut ignis produceret semper ignem, si non impediretur aliquando: constat autem a Deo plures effectus prouenire, qui non consequuntur suam vltimam perfectionem: signum ergo est, quod Deus non agat ex necessitate naturæ. 3. rat.

Vltimo probatur: Nihil potest euenire præter Dei intentionẽ: omnia ergo, quæ Deus producit, facit secundum intellectũ & voluntatẽ: Vlt. ratio.

sed volũtas Dei liberè fertur in omnes suos effectus: ergo sequitur, q̃ agit liberè, & non ex necessitate naturæ. Minor probatur, quia voluntas solùm fertur volũtariè in suum finem, & in media, sine quibus non potest consequi suum finẽ: sed effectus & extrema non sunt fines respectu Dei, quia omnia propter semetipsum operatur Dominus, nec media necessaria ad ipsum finẽ, quia nõ indiget Deus bonis nostris: sequitur ergo, quod omnia alia à se liberè vult Deus, ac per consequens liberè producit.

obie. Sed contra hæc obijcies: Deus
Solu. producit creaturas ex bonitate sua: sed necessario est bonus: ergo necessariò illas producit. Respondeo, negando consequentiam, quia quamuis Deus sit necessario bonus, liberè producit effectus, quia per bonitatem creaturarum neque augetur diuina bonitas, neq; ab ea pendet.

obie. Si verò obijcias, quòd perfectiõ
Solu. est agere ex necessitate, quam liberè, sicut perfectius est esse ens necessarium, quàm liberum: cum ergo Deo sit tribuendus perfectissimus modus agẽdi, sequitur quòd Deus agat necessariò, & non liberè. Respondetur, negando antecedẽs, nam alia est ratio entis secundùm quod est ens, alia vero est ratio agẽtis secundùm quod agens est: nam ens dicitur vnũquodque per ordinem ad aliquod intrinsecum, quod in se habet: at vero agens per ordinem ad extrinsecum: & hinc fit, quòd inter entia perfectius sit esse ens necessarium, quàm contingens: at vero inter agẽtia perfectius est agens liberum: quia perfectius est hac ratione semper esse, quàm aliquando esse, vel quàm posse habere, & nõ habere esse, & hac ratione perfectius est esse ens necessarium, quàm liberũ, vel contingẽs: at verò perfectius est posse esse sine extrinseco effectu, & cum illo, quàm necessario pendere ab illo, & ideò perfectius est agens liberum, quàm necessarium, & ita Deus est agens liberũ, & ens necessarium simpliciter, & omnino.

Sed obijcies tertiò, quia sequi- *obie.*
tur ex hoc, quod Deus sit agens liberum, quod possit agere ac nõ agere, ac per cõsequens, quòd in eo possit dari potentia separata ab omni actu, quod est absurdum. Respõdetur, quod actus est duplex: vnus intrinsecus, alius extrinsecus, sicut respectu potentiæ actiuæ, actus intrinsecus est actio immanẽs, actus verò extrinsecus est actio transiens, sicut ipse effectus. Modò dico, quod cũ *Solu.*
in Deo non sit potentia nisi actiua, id est, principium productiuum, huiusmodi potentia nunquam est sine suo actu intrinseco, quo ab æterno vult Deus producere creaturas in tali tempore, sicut in eo, in quo posteà producit: & ita volũtas diuina, quæ simul cum intellectu practico est potentia actiua, nunquam est sine actu intrinseco, quo ab æterno vult Deꝰ producere creaturas in tali tempore, scilicet in eo, in quo posteà producit, & ita volũtas diuina, quæ (vt iam diximus) simul cum intellectu practico est potentia actiua, nunquam est sine actu intrinseco, quia ab æterno habet velle, & nõ velle, & huiusmodi velle & nõ velle, in

le, in ipso Deo est necessarium necessitate immutabilitatis. Quod autem illa potentia libera Dei, sit sine actu extrinseco, non est inconueniens, quia actus extrinsecus potentiæ non est perfectio ipsius. Ex quo patet solutio alterius dubij, quod scilicet, si Deus ageret libere, posset agere, & non agere, ac per consequens posset mutari. Respondetur enim, quod posset Deus velle aut nolle quamlibet creaturam, tamen postquam hoc vult aut illud, illud velle aut nolle est necessarium necessitate immutabilitatis, & est necessarium ex suppositione, cum qua necessitate stat optimè libertas simpliciter.

obie. Sed obijcies quartò, quod ille actus volendi, quo Deus vult producere creaturas, est aliqua perfectio in Deo formaliter existens: ergo si nollet producere mundum, talis perfectio non esset in ipso, ac per consequens deesset Deo aliqua perfectio ex his, quas modo habet. Respondetur, negando cõsequentiam, quia actus ille, quo Deus vult producere mundum, duo includit. alterum, quod sit actus quidam, & perfectio ipsius Dei, quæ est ipsemet Deus: alterum, quòd dicat relationem rationis ad creaturas, quas ipsemet Deus vult: Dico modò, quod actus ille, quo (dicis) vult creaturas producere, dicit perfectionẽ ratione relationis. Vnde, si Deus nollet producere mundum, nulla perfectio deesset Deo, quia actus secundum substãtiam, quo nollet, etiam est ipse Deus, sicut ille, quo modò vult, nisi, quod haberet aliam relationem rationis tunc, ac modo, & ideo esset omnino eadẽ perfectio, quæ modo est in Deo. *Solu.*

His ergo suppositis, quod difficultatem habet in hac quæstione, illud est, quid de hac re senserit Aristoteles. In hac re dico primo, quod negari non potest ex eius sententia primum illud principium, quod posuit ille, esse Deum, perfectissimum ens, liberum arbitrium habens, atq; non omnia ex necessitate naturæ agere: quod colligitur ex Expositoribus eius antiquissimis, ex eius etiam testimonijs expressis, & tertio ex rationibus deductis ex eius doctrina.

Ex testimonijs vero colligitur hæc veritas, quorum primum sit ca pite quinto, text. 57. vbi dicit non aliquem dici prauum aut studiosum propter ea, quæ potest facere, sed propter ea, quæ agit: nam Deus (inquit) multa potest facere, quæ tamen non facit: ergo ex eius sententia libere agit: & secundo Ethicorũ cap. 3. dicit, Deum habere curam rerum humanarum, & præmia virtutis conferre: hæc autem cura & prouidentia certum est quod esse non posit sine libertate: ergo ex sententia Aristotelis Deus liberum habet arbitrium ad aliquas res: & in lib. illo de mundo ad Alexandrũ, si eius sit opus, non semel, sed passim dicit esse authorẽ omnium, & omnibus esse conferre, vt vult.

Tandem hæc veritas confirmatur ex Laertio, qui in vita Aristotelis refert, quod cum ille esset morti propinquus, Deũ orauit, & aliqua iussit pro se fieri religionis monu-

mẽta,quæ tamẽ nõ faceret,nisi Deũ libere præmia conferre, & ad extremũ libere operari cognouisset.

Sed etiã ratione ex eius doctrina arguitur: nam ipsemet Aristoteles aperte fatetur in homine esse liberum arbitrium ad multas res, vt patet 8.cap.1.Perihet.& in secundo Ethic.ca.6.vbi docet in homine esse virtutes & vitia, quæ secundũ ipsum in electione consistunt, & 3. Ethic.ca.2.dicit in brutis esse quoddam spontaneum, in solo homine electionem:ergo eadem ratione in Deo etiam ponit liberum arbitriũ & electionem.Consequentia tenet ex eius doctrina, quæ ponit Deum esse ens perfectissimum,ac per consequẽs habere in se quidquid perfectionis est in creaturis. Secundo, quia Aristot.dicit homines habere electionem,& non habere eam bruta,quia carent intellectu,qui viget in hominibus:sed Deus ponitur ab ipso quod sit mens: ergo secũdum ipsum etiam ponenda est electio libera in Deo.

Arist.

Præterea idem Arist.2.Physico. docet solum hominem mouere se in finem,cætera vero agi,quia solũ homo cognoscit finẽ, & media cũ habitudine ipsorum ad finem: sed etiam Deus hæc cognouit,imo Deus est,a quo alia omnia diriguntur in suos fines,vt ipsemet docet ibidem: ergo Deus se mouet in finẽ, ac per consequens libere agit, nam idem est libere agere,quod se mouere in finem. ¶ His ita suppositis, quod mihi videtur habere difficultatem apud Aristotelem in hac re, illud est,an ex eius sentẽtia prima causa habuerit libertatem in productione omnium rerum, an vero aliquã reni produxerit necessario, scilicet vniuersum,cœlum,ac intelligẽtias: nã videtur ex eius testimonijs colligi,quod huiusmodi res sint necessario productæ, inquit enim in 1. cap.huius lib.tex.7.quod si præcesserunt primum mouens, & mobile & non motus,necessario debet produci aliqua causa auferens impedimentum, propter quod prius non erat motus:ac per consequens ante primum motũ cœli præcessit aliud motus,si motus cœli non ponatur esse ab æterno.Hæc tamen ratio nullam vim haberet, si primum mouẽs esset liberum ex eius sententia, quia tunc non est opus aliam causam assignare,propter quam nõ sit motus,quamuis essent mouẽs & mobile,nisi quia mouens noluit,quod quidem est liberum.

2.rat.

Secundo idem Aristoteles hoc libro probans primum motorẽ nõ esse in magnitudine, dicit, quod si esset in magnitudine,cum sit actus infinitus,moueretur in tẽpore, quæ etiam ratio supponit primum motorem naturaliter & necessario mouere cœlum, aliàs nõ concluderet.

Tertio idem Aristo.9. Metaph. tex.17.docet motum cœli non habere potẽtiam ad cessationẽ: quod verũ non esset,si libere a Deo moueretur, vel ab intelligentia, cum sponte posset cessare ab illo motu.

Etiam pro hac parte videtur esse, quod si primus motor ex eius sententia libere ageret,posset cœlũ moueri ab Occidenti in Oriens,sicut mouetur ab Oriẽte in Occidẽs,

quod

quod tamẽ ipſe negat 2. cœli, capit. 5.

Deniq; hoc ita eſſe colligitur ex ſententia Ariſtotelis, quia aliàs nõ eſſent omnia vera, quę docet de mundi æternitate,

Propter hæc, & alia ſimilia Sõcinas exiſtimat Deum ex ſententia Ariſtotelis eſſe agens neceſſarium, non liberum, ſaltem circa hęc quæ diximus: & Iuniores probabile exiſtimãt hoc idẽ, quod (ſcilicet) quãuis Ariſtoteles poſuerit, Deum agere libere in productione creaturarum, quę non ſunt de perfectione vniuerſi, vt indiuiduorum, tamen circa productionem ſpecierum in communi, intelligentiarum, & ipſius vniuerſi, non libere, ſed ex neceſsitate naturæ operari.

Sed quanuis iſte modus dicendi ſit probabilis, poſſem⁹ tamẽ pro Ariſtotele reſpondere, quod neque in iſtis Deus agat ex neceſsitate naturæ, ſed omnino libere, quandoquidem oppoſitum huius nunquã expreſsit, & ex alia parte conſtat Deum habere liberum arbitrium ex ſententia eiuſdẽ Ariſtotelis.

Ad 1. Vnde ad rationes iſtas adductas in oppoſitum poſſemus reſpondere primo in generali, quod cũ Ariſtoteles errauerit, ponens mundum ab æterno, & iſte error ſit contra fidem, non eſt mirum, quod etiam illius rationes falſo innitantur fundamento, huic (ſcilicet) quod Deus non libere agat: quod quidem fundamentum non ſolùm eſt cõtra fidem, ſed etiam aduerſatur veræ doctrinæ eiuſdem philoſophi, & lumini naturali.

Secũdo reſpondetur ad vnumquodque teſtimonium eorum, quæ contra adduximus. Ad primum dico, quod illa ratio Ariſtotelis militat contra antiquos Philoſophos, qui poſuerunt ab ęterno materiam mundi, ſed informem: quod ſi hæc præceſsit ſimul cum motore, id eſt, factore mundi, ſicut in tẽpore fuit mutata materia illa, ſic & antea potuit mutari, aliàs fuit aliquod impedimentum ſecutum ex tempore ipſius materię: vel non potuit antea fieri mundus, vel etiam ab ęterno, & hæc ratio vim habet contra illos ſic exiſtimãtes, ſiue circa ea agat libere, ſiue neceſſario, quia nõ procedit de impedimento ex parte cauſæ efficientis, ſed ex illo, quod eſt ex parte materię, vel effectus producendi: tunc enim optime Ariſtoteles arguit fore alium motum, quo auferatur tale impedimentum ante generationem effectus. *Ad 2.* Ad ſecundum reſpondeo, quod quanuis primum mouens ex ſententia Ariſtotelis ſit liberum, tamen ſi eſſet actus in magnitudine, non eſſet liberum, quia infinitum in materia, & quantitate tollit libertatem circa illum motum. Vnde cum ex alia parte virtus primi motoris ſit infinita, optime ſequitur, quod moueretur infinita celeritate, ac per cõſequens in non tempore.

Sed dicet aliquis: Anima noſtra etiam eſt actus corporis, & tamen non mouetur naturaliter, ſed libere. *obie.* Reſpõdetur, quod anima noſtra reſpectu aliquorum motuũ non eſt principiũ liberũ, ſed naturale, vt nutritionis, augmẽtationis, &c. & quo

niam si esset actus corporis primus motor, motus ille cœli esset vitalis, sicut nutritio in animalibus est ab anima informante, & non quomodocunque vitalis, sed necessariò, sicut nutritio, ideò optimè colligit Arist. quòd ille motus esset in tempore.

Ad 3. Ad tertium respondent Iuniores multis modis. Primò dicunt, quòd motus cœli ita ex doctrina Aristotelis est necessarius, & perpetuus, vt non potuerit cessare aliquo modo: cum hoc tamen dicunt Deũ esse liberum, non quantum ad hoc, sed quoad alios effectus.

2. Sol. Secundò respondẽt, quãuis motus cœli cessare non possit, dicitur tamen Deus libertatem habere, nõ quamcunque circa illum, sed libertatem cõplacentiæ, quia Deus spontaneè dicitur secundum ipsum mouere, & non violenter.

3. Sol. Tertio respondent, quòd motus cœli dicitur esse perpetuus & necessarius ab intrinseco, id est, quòd secundùm se non habet potẽtiam, vt cesset: nihilominùs tamen aliunde extrinsece, id est, ex libera Dei voluntate cessare posset.

Ad 4. Et eodẽ modo dicitur ad aliud, quare motus cœli fiat per hanc partem, & non per illã: quamuis enim existimauerit, quod secundùm se non habeat potentiam naturalem cœlum, vt versùs aliam partem moueatur, non tamen negat, quod possit ab extrinseco aliter moueri. Quomodò autem habeant vim rationes eius, quibus probat æternitatem mundi, posteà discutietur: & hæc de hac quæstione.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Deus ab æterno produxerit creaturas omnes, vel vniuersum.

1. rat. SVnt igitur plurima genera argumentorum, quibus videtur probari, quod mundus fuit ab æterno. Primum ex parte Dei, quia Deus potuit ab æterno producere mundum, & simul voluit: vel voluit, & non potuit: vel potuit, & nõ voluit: vel neque voluit, neq; potuit: si primum, profectò mundus est ab æterno, nam voluntati eius, & potestati quis resistit? Si voluit, & nõ potuit, profectò magnæ hic esset imperfectionis, quæ repugnat principio. Si tertium dicit, quòd potuit, & non voluit, videtur, quod neque postea voluerit, quia non est maior ratio, cur nunc, quàm antea, & videtur, quod esset mundus, qui antea potuit communicare esse creaturis, & non communicauit: si denique dicas quartum, quod neque potuit, neque voluit, etiam est tribuere Deo imperfectionem, & limitatam potentiam: ergo, &c.

Confirmatur, quia omne agens, quod aliquando operatur, aliquando nõ operatur, mutatur: sed Deus est huiusmodi, si mundus non ponatur esse ab æterno. Conf.

Secundò: Posita causa in actu, ponitur effectus in actu: sed ab æterno est prima causa in actu cum sua actione, quæ est intelligere, & velle mundum producere: ergo ab æterno est productus mundus. Quod si

neges

neges Minorem, sequitur, quod Deus sit causa & opifex in potétia, quod est absurdius.

3. rat. Tertiò, Inter causam exemplarem & exemplatum est relatio realis, saltem in altero extremo: ergo cùm Deus sit ab æterno exemplar omnium creaturarum, sequitur, quod ab æterno sint creaturæ: aliter enim non potest esse relatio realis in vtroque, neque in altero tantùm extremo.

quar. ratio. Quartò, si Sol esset ab æterno, splendor & lux producta esset ab æterno: sed Deus est ab æterno: ergo mundus est factus ab æterno.

5. ra. Quinto, quia omne bonum est communicatiuum sui ipsius: ergo summum bonum summo modo est communicatiuum: at vero non communicaretur summe, si ab æterno non produceret mundum, & daret illi esse: ergo, &c.

6. ra. Sextò, Vel Deus est prior mundo duratione, vel natura tantùm: si natura tantùm est prior: ergo sunt simul duratione, ac per consequẽs, sicut Deus est ab æterno, ita & mũdus. Si autẽ Deus est prior duratione, contrà: vbi est prius, & posterius in duratione, est tẽpus: si ergo Deus est prior duratione, quam mundus: ergo ante mundum est tempus, ac per consequens motus, & mobile, & mundus.

7. ra. Septimo: Si factus est: ergo antea erat possibilis, atque adeò antea erat in potentia: sed potentia in esse mundi est materia illius saltẽ: ergo materia hæc mundi est ab æterno: sed materia nequit esse sine forma: ergo ab æterno fuit materia, & formã mũdi, atq; adeo ipse mũdus.

Conf. Confirmatur, quia sequeretur ex opposita sentẽtia, ante creationẽ mundi fuisse vacuũ, quia vacuũ dicitur locus nõ repletus corpore, aptus tamen repleri: sed ante mundi creationẽ erat potentia capax mũdi, quia poterat fieri: ergo si nõ erat mundus ab æterno, certè ab æterno fuit vacuum. Hæc sunt argumẽta, quæ ex S. Thoma, & alijs authoribus colligimus pro hac parte.

Sed ex sententia Aristotelis videntur esse alia argumenta ad hoc ipsum probandum, quæ colliguntur ex eius doctrina, tum hoc libro octauo, tũ etiam 1. cœli, cap. 12. Omnis motus præsupponit mobile, sicut quodlibet accidens præsupponit subiectum: sed rursus omne mobile præsupponit motum, per quẽ istud mobile sit factum, & genitũ: ergo non est dare primum motũ, ac per consequens motus, tempus, & mundus sunt ab æterno.

Secundò, Tempus est ab æterno: ergo & mundus est ab æterno. Probatur antecedens: quia vel tempus cæpit esse secundum aliquam partem sui, vel secundum aliquod instans: non secundum aliquam partem, quia in tempore non est prima pars: non etiam secundum instans, quia de ratione instantis est, quòd sit medium inter duas partes temporis, & continuatiuum partis prioris cum posteriori: ergo sequitur, quod temporis non est initium, ac per consequens ipsum, atque motus est ab æterno.

Tertio, Omne quod habet potentiã ad semper essendum, est inge-

nitum, sed mundus habet potentiã ad sẽper essendũ: ergo est ingenit⁹, & ab æterno. Maior probatur, quia quod habet potentiam ad semper esse, non est maior ratio cur modò incipiat, quàm antea: ergo potuit antea, & antea incipere, atque adeò ab æterno. Minor vero probatur: Mundus est incorruptibilis: ergo natura sua habet potentiam ad semper esse, quia corruptibile & generabile conuertuntur: ergo incorruptibile, & ingenerabile etiam cõuertuntur. Patet consequentia, quia si duo termini conuertuntur, contradictorij eorum etiam conuertũtur: sed generabile & corruptibile contradictorij sunt ingenerabilis, & incorruptibilis: ergo si priora conuertũtur, &c. Quòd autẽ illa cõuertantur, probat Aristoteles, quia quodlibet cõuertitur cum aliquo tertio, scilicet, aliquando ens, & aliquãdo nõ ens, quia generabile est aliquãdo ens, & aliquando non ens: corruptibile similiter est aliquando ens, & aliquando non ens: ergo conuertuntur ad inuicẽ ista duo, ac per consequens etiam cõuertuntur ingenerabile & incorruptibile: sed mundus est incorruptibilis: ergo ab
4.ra. æterno. Quarto: Omne, quod generatur, & corrumpitur, est alterabile, quia alteratio præsupponitur ad has duas mutationes: sed cœlum & vniuersum ipsum non est alterabile: ergo neque generabile, neq; corruptibile, ac per consequens sempiternum à parte ante, & à parte post: Minor probatur, quia omne, quod alteratur, habet contrarium, vt ex se patet: sed cœlum & totum vniuersum non habent contrarium: ergo. Vltimo, Generationes, & corruptiones sunt perpetuæ: ergo motus 5.ra.
cœli, & vniuersum est perpetuum, atque adeo est ab æterno. Antecedens probatur: Vnumquodque natura sua appetit semper esse: ergo cum semper iste appetitus sit naturalis, non debet esse frustra, sed necesse est adimpleri, modo quo possibile fuerit: sed in his inferioribus nõ potest adimpleri appetitus semper essẽdi in individuo, quia quodlibet est corruptibile: ergo debet adimpleri in tota specie, ac per consequens generationes & corruptiones debent esse perpetuæ, & mundus similiter. His tamen non obstã- 1.Cõ.
tibus, certa cõclusio est, & de fide tenenda, quòd mundus fuerit factus in principio aliquo temporis, & nõ ab æterno. Genes. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram, id est, in initio temporis, seu in primo instãti durationis creaturarum, vt explicat Grego. homil. 1. in Ezechielem, Ambros. Rupertus Abbas, Diuus Thomas in Genes. & 1. parte, qu. xl. 65. Basil. homilia. 1. Exam. Epiphan. contra hæreses, August. 12. confess. c. 24. & 28. Facit etiam Psalmus 22. numero 26. quem citat Paul. ad Hebr. 1. num. 10. Initio tu Domine terram fundasti, licèt in Paulo habeatur, in principio, Græcè tamen vtrobique habetur, Catarxas, id est, in initijs rerum: Prouerb. 7. Antequam quidquam faceret à principio, & Ioannis 17. Clarifica me (pater) claritate, quam habui prius quàm mũdus fieret: & definitum est ab Ecclesia capite Firmiter de summa Trinitate,

nitate, vbi de Deo dicitur sic: Qui omnipotenti sua virtute vtramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem, & corpoream, etiam si olim Origenes, Gregorius Nazianzenus, Hieronymus, Basil. Ambros. Hilar. Isidorus, Damasc. & alij tenuerint Angelos, licèt non ab æterno, tamen ante mundum creatos fuisse, imo Cassian. lib. 8. collat. significat hanc fuisse suo tempore cõmunem sententiam, & Diuus August. 11. de ciuitate, capite 32. docuit tunc liberum esse cuique defendere hanc, vel illam sententiam, dum modo non ponat Angelos æternos, ipse tamen probabilius putauit simul creatos cũ his visibilibus. Sed dubium est circa istam conclusionem, vtram probari possit id ratione naturali: & videtur, quod non, quia Sanctus Thomas 1. parte, quæstione 46. art. 2. expresse dicit: hoc, quod est mundum habere initium, solà fide tenendum est, nec ratione demonstrari potest. Et probat ille, quia si demõstraretur, hoc esset vel ex parte ipsius Dei, qui est causa illius, sicut in qualibet demonstratione medium est quidditas, & quod quid est eius, de quo fit demõstratio: ex quo, quod est mundi, nõ potest procedere talis demonstratio, quia vniuscuiusque rei quidditas abstrahit ab existẽtia, atq; adeò ex illa nequit demonstrari, quod mundus sit factus in tempore suo. Quòd autem talis demonstratio non procedat ex parte Dei, quæ est causa huius mundi, facilè patet, quia Deus est agens liberum, atque adeò nequit eius voluntas ratione naturali ostendi, aut inuestigari.

Et confirmatur, quia factum esse mundum in tempore, est articulus fidei: ergo nequit demonstrari, aliàs non esset articulus fidei, ex dictis à nobis ca. 17. Poster. in Logica.

Sed nihilominus certum est in hac re, quòd ratione naturali potest cognosci, creaturas omnes visibiles habuisse principiũ durationis. Probatur secundò, quia eam lumine naturali allecuti sunt multi, & grauissimi philosophi, Orpheus, Arethus. Hesiodor. Pythagor. Homerus, Sophocles, Mercur. Trismeg. Auicen. 7. suæ Metaphysicæ, Philoponus hic, & alij, quos referunt Theodoret. & Censorinus libro de naturali die, Augustinus Eug. libro quinto, capite decimo, & libro septimo à capite octauo, vsque ad 22. contendit hanc esse sententiam Platonis, & omnium, qui Platonem præcesserunt, & ipsius Diogenis Laertij, vt dicunt Euseb. Alexand. Pluth. Philo Iudæus, Marsilius, Prycinus libro de Philosophia Platonis, capite primo. Quidquid sit tamen, parum ad rem probatur cõclusio prima, quia aliàs præcessisset infinita dierum, & annorum multitudo, atque adeò infinitum esset pertransibile, & vnum maius alio, imo infinitum excederetur à finito in parte finita, vt patet, si motus sit æternus: mobile enim deberet esse prius illo in duratione finita. Et patet etiam in illa muliere grauida in motu Solis, qui debuit incipere in aliqua determinata parte. Præterea, si homo fuisset ab æterno, daretur infinitus numerus animalium,

2. Cõ. *Orph.* *Hesi.* *Hom.* *Aui.* *Phil.* *3. Pr.*

imo & hominum modo viuétium, plures enim nascũtur quá moriũtur, vt quotidiana experiẽtia videm⁹, propterea nullũ superest humidũ radicale, & homines defuissent ob minimam staturam, ad quam deuenissent iam. Præterea, quia omnium ferarum cognoscimus initia, vt constat ex illis, qui scripserunt de rerum gestarũ authoribus, quorum nullus adducit aliquod gestũ ante septem millia annorum. Eisdem fere rationibus monstrati videtur, mundum, vt modo se res habent, nõ potuisse esse ab ęterno: sed ad illud argumentum, quod pertransijssent infiniti dies, &c. respondet Sanctus Thomas 1. parte, quæstione 47. artic. 2. ad 6. quod transitus semper intelligitur a termino in terminum: quæcunque autẽ præterita dies signetur, ad istam vsque fuerunt dies finiti. Sed contra, neq; enim pertransierunt tantummodo illi dies, qui fuerunt medij inter aliquam diem præteritam signatam & inter hanc, sed etiam pertransierunt omnes dies etiam collectiuè sumpti, quotquot fuissent in tota æternitate vsque in diem istũ, quia omnes creaturæ visibiles sunt propter hominem, & cœli, & eorũ motus ordinantur ad conseruationem & generationem hominum, & hoc in lumine naturali cognouit Aristoteles, dicẽs hominem esse finem omnium rerum: loquitur autem de visibilibus: si ergo ratione naturali constat hominem non fuisse ab ęterno, constabit etiam de reliquis creaturis visibilibus, quia cessante fine cessant ea, quæ sunt ad finem.

Quod autem de homine sit manifestum, probatur, supponendo primo, quod anima rationalis est forma hominis essentialis, & non vnitur corpori, sicut nauta naui, vel sicut Angelus vnitur cœlo, solum quoad motum, sed etiam quoad esse: hoc enim est manifestum in lumine naturali, quia alias homo nõ esset animal rationale essentialiter & intrinsece, sicut nec dicitur cœlũ intellectuale, quia essentialiter vnumquodq; dicitur tale a sua propria forma intrinseca: cũ ergo constet hominem essentialiter rationalem esse, sequitur, quod ab aliqua forma sibi intrinseca: atq; adeo anima rationalis est forma hominis essentialiter. Secũdo suppono, quod hæc eadem anima est immortalis, quod etiã ratione naturali deprehenditur ex eius potentia intellectiua, quæ non est mixta corpori, vt probat Aristotel. 3. de Anima, cap. 4. alias enim non posset intellectus cognoscere omne genus entis, sed aliquod, quemadmodum sensus: cũ ergo constet intellectum esse potẽ tiam vniuersalem circa omnia vera, similiter & voluntatem circa omne bonum, manifestum est has potentias non esse corpori affixas, atque adeo anima ipsa, cuius sunt potentię, non dependet in suo esse a corpore, nam potest esse separata ab illo, atque adeo est immortalis. Ex his duobus sequitur hominem nõ esse ab æterno, quia iam præcessissent infiniti homines, & cum vnusquisque haberet suam propriã animam essentialem, quæ est immortalis, sequitur esse numerũ infinitũ

finitum animarum, si præcessissent infiniti homines: hoc autem ratione naturali cognoscitur esse falsũ: ergo probatur ratione naturali creaturas visibiles non factas esse ab æterno.

Dices, non omnes conueniunt in hoc, vt repugnet esse infinitum numerum animarũ, sed dicere posset aliquis hoc non esse inconueniens. Respondetur, quod eisdem rationibus probatur, quod sit incõueniens dari infinitum numerum animarum, quia esset numerus non numerabilis: præsertim, quia modo non disputamus de potentia, an talis numerus infinitus possit dari, sed an detur de facto, sicut loquimur, an de facto mundus inceperit in tẽpore: de facto autem loquendo, certissimum est, quod non datur infinitum in actu, nec secundum magnitudinem, nec secundum multitudinem.

Obie.

Solu.

Sol. 2. Sed dices, Angelos esse ordinatos ad custodiam hominum: si ergo quod homo non est ab æterno, probatur, etiã probabitur de alijs creaturis, quod non sint ab æterno, quia ordinantur ad hominem. Respondetur breuiter ad hoc, quod nõ est eadem ratio, quia Angelos esse ordinatos ad hominum custodiam, licet verum sit, non tamẽ ratione naturali notum.

Secundo, quia non ordinantur ad hominem, vt ad præcipuum finem, sicut nec perfectius ad imperfectius hoc modo ordinatur: constat autem homines esse minus ab Angelis: reliqua vero visibilium rerum multitudo ordinatur ad hominem, tanquam ad finem præcipuum, non tamẽ ad vltimũ, & ideo nõ sequitur cessante homine, cessare Angelos, quanuis sequatur de reliquis creaturis visibilibus: vnde Sãctus Thomas, loco citato in solutione ad tertium dicit, quod quanuis de homine constet lumine naturali non ab æterno esse, id tamen non cõstat de Angelis, ac per consequẽs de mundo, qui creaturarum vniuersitatem includit, non constare.

Sed obijcies tertio, quod etiam de Angelo ratione naturali constat non fuisse ab æterno, quia ratione naturali constat ipsum esse variabilem, saltem secundum operationem: sed id, quod est variabile, non potest esse æternum, vt Deus (vt infra quæstione quinta) ergo, &c. Respondetur, quod quanuis cõstet Angelum natura sua esse variabilem, quia est creatura, cuius esse est extra essentiã, & cuius operatio distinguitur ab eo: tamen posset Deus illum (nõ relinquendo eũ propriæ naturę, sed eleuãdo supernaturaliter) creare absq; aliqua variatione, sed omnino eodem modo semper se habentem, sicut se habet Beatus in clara Dei visione: & quod hoc modo Deus nõ creauerit Angelos, est de fide, non tamen ratione naturali euidens, & quoniam si crearet Angelos inuariabiles omnino, possent esse ab æterno, ideo non est euidẽs ratione naturali, quod ipse Angelus non fuerit ab æterno.

3. Obiect.

Solu.

Contra, quia etiam homo est variabilis natura sua, & per potentiam Dei posset creari sine aliqua variatione, & quod hoc modo non fuerit

Rep.

fuerit creatus, est de fide, nō tamen constat lumine naturali: ergo non constat in lumine naturali, quod
Solu. non sit ab æterno. Respondetur, ꝙ (vt videbimus quæst. quinta) etsi homo per potentiam Diuinā posset creari sine variatione aliqua, tamen de facto non ita est productus. Constat ex fide, & etiam experientia constat, quæ nos docet, ꝙ omnis homo est sensibilis, & experimur homines mille mutationibus esse subiectos: & ita fit euidens eos non esse æternos in indiuiduo, id est, nō esse aliquem hominem vnum numero, qui ab æterno durauerit. Sed quod nec fuerit ab æterno secundū speciem, probatur argumento illo superius facto de animabus: euidēs ergo est, mundum non esse factum ab æterno, saltem quoad res visibiles.

Vnde ad authoritatem Sancti Tho. respondetur, quod ipse se explicat quæstione illa ad octauū dicens, quod ratione naturali demōstrari non potest, mundum secundū omnem suum habitum non esse ab æterno: vel saltem Angelos nō fuisse ab æterno.

resp. Secundo dico, quod intelligit, hoc non posse demonstrari per causam, & à priori: & ita probat eius ratio quod neque per quod quid est ipsius mundi, neque per causam efficientem, quę est libera Dei voluntas, probatur, sed aliunde etiam à posteriori bene probatur de mundo isto visibili, quod nō sit æternus, vt visum est.

Ad conf. Ad confirmationem respondetur, quod multa sunt de fide, nō tā-

quam articuli fidei, sed vt præambula illius, quæ tamen lumine naturali possunt cognosci, vt Deum esse infinitum, vnum, &c. Et sic se habet hoc, quod dicimus creaturas tā ctas esse in principio temporis. Nec obstat, quod hoc expresse habeatur in Scriptura, quia in Scriptura non solum continentur articuli fidei, sed etiam, quæ sunt præambula ad articulos fidei, sicut Scriptura habet Deum esse vnum.

Superest modo respondere ad obiectiones in principio quæstionis positas contra nostram conclusionem. Ad primam dico, quod ex illis quatuor mēbris, quę assumuntur, primum est verum, quod (scilicet) ab æterno potuit, & voluit producere mundum, ita quod actus ille volendi producere, est æternus, non tamen voluit ipsum mundum ab æterno fieri, vel quod productio esset æterna: sicut ego volo legere cras. Nec tamen hoc ipsum est esse inuidum, sed summè prouidū, quia non decebat mundum fieri ab æterno. Primo, ne vlla creatura esset co æterna creatori, & hoc modo melius intelligeretur ab ipso omnes nos dependere, & ipsum esse authorem omnium: rursus, vt manifestaretur Deum non indigere bonorū nostrorum, vix enim hęc duo cognoscerent homines, si mundus esset ab æterno. Tertio, vt magis pateret Deum esse causam liberam mundi. Quarto, vt constaret ex nihilo facta esse omnia.

Ad. Ad secundam dico cum Sancto Thoma, quod in agentibus naturalibus verum est, quod posita causa po-

sa ponitur effectus: at vero in agentibus liberis non ita, & quia Deus est agens liberum, ideò nihil probatur.

Pro intelligentia tamē solutionis nota, quòd in agentibus liberis duplex est actio ad causandum effectum ad extra: vna immanens, qua tale agens intelligit, & vult illum effectum produci: altera, qua tale agens ipsum effectum ad extra producit, & quæ cum effectu identificatur, quæ est transiens.

Modo dico, quòd posita illa prima actione non ponitur effectus ad extra, nisi simul etiam ponatur actio transiens, qua posita necesse est sequi effectum: ergo ab æterno Deus est causa in actu per actionem immanentem, non tamen per actionē transeuntem.

Sed dices: Ergo Deus est causa ab æterno in ordine ad actionem transeuntem. Respondeo, quòd hoc non dicitur esse in potētia, propriè loquendo, quia actio transiens non est aliquá perfectio ipsius Dei, sed solum adueniente ipsa ponitur noua relatio rationis in Deo.

Rep. Soln.

Contrà, quia si illa actio, qua Deus agit, est ab æterno: ergo ab æterno est productio mundi, ac per consequens mūdus ipse productus. Respondeo, quòd illa actio immanens non est productio, formaliter loquendo, sed causaliter, quia est causa productionis, quæ est actio transiens, quæ vulgò dicitur productio passiua: altera vero, quæ est in Deo, dicitur productio actiua.

Rep.

Ad tertium dico, quòd inter Deum & creaturas est relatio ab æterno, non tamen realis, sed rationis, quatenus Deus ab æterno est exemplar omnium, quæ sunt in ipso, prout in ipso sunt: posteà verò cum eas producit in tempore, illæ habent relationem realem, cùm in Deo solùm sit relatio rationis.

Ad 3.

Ad quartum dico, quod Sol est causa naturalis luminis, & ita ex se habet ab æterno lumē & esse productum: ab æterno verò Deus est causa libera, & ideo non sequitur.

ad 4.

Ad quintum vero dico, quod quia Deus est summum bonum, habet natura sua, quod possit communicari sūmo modo: quod autē actu communicetur, pendet ex eius voluntate, ipse enim vult communicari in tēpore.

Ad 5.

Ad sextum vero dico, quòd Deus est prior duratione, quàm mūdus, tamen illa durario, quę præcedit, non est tempus, sed æternitas, quæ est propria duratio ipsius Dei factoris vniuersi.

ad 6.

Ad septimum verò dico, quòd aliquid potest esse possibile, antequàm fiat, dupliciter. Vno modo ratione actiua ipsius agentis, secundùm quam potest id producere: & etiam dicitur hoc modo possibile aliquod quasi non repugnans. Alio verò modo dicitur aliquid possibile, antequam fiat secundùm aliquā potentiam subiectiuam, quæ sit receptaculum formæ, & actus materiæ primæ: ante productionem ergo mundi solùm dicebatur mundus ille possibilis primo modo, non autē secundo, & ideò non præsupponebat materiā, sed ex nihilo ipse mundus factus est.

ad 7.

Et per

Et per hoc patet ad cõfirmationem: reſpondetur enim, quod ante mundi productionem non erat vacuum, quia vacuum dicit carentiã in ſubiecto apto, & nullũ erat ſubiectum capax corporis, antequam mundus fieret, quia nulla erat potẽtia paſsiua, ſed ſolũ dicebatur poſſibile repleri ſecundùm potentiam actiuam, & quia non repugnabat.

Ad confirmationem vero primi argumenti non reſpondemus, quia ſoluta erat quæſtione præcedẽti, vbi diximus, quomodo Deus nõ mutetur de non volẽte in volentẽ, cum ab æterno voluerit producere mundum.

Ad 1. Ad argumenta ex ſententia Ariſtotelis reſpondeo. Ad primum dico, concedendo Maiorem, quod (ſcilicet) motus præſupponat mobile, nego tamen, quod mobile præſupponat motum, ſed dico factum eſſe per creationem, quæ nec eſt motus, nec mutatio, vt alibi diximus.

Rep. ſolu. Contra: Id quod creatur, aliter ſe habet, quã prius: ergo mutatur. Reſpondeo, quod non ſe habet aliter, quam prius, quia quod creatur, ante creationem nihil erat: id autẽ, quod mutatur, prius debet ſe habere vno modo, poſteri' vero alio modo, quia, quod mutatur, debet eſſe ſub duobus terminis.

Ad 2. Ad ſecundum reſpondeo, negãdo, quod tempus ſit ab æterno, ſed potius cæpit eſſe in inſtanti, quod erat vltimum non eſſe tẽporis: nec de ratione inſtantis eſt, quod ſit cõtinuatiuum temporis, ſed tantum quod ſit continuatiuum vel initiatiuum, ſicut de ratione puncti eſt etiam, quod ſit initiatiuum, vel cõtinuatiuum.

Ad 3. Ad tertium reſpondet Sanctus Thomas, quod (ſcilicet) illa Maior: Omne, quod habet potentiam per ſe ad ſemper eſſe, ſemper eſt, eſt vera hoc modo intellecta, quod (ſcilicet) poſtquam habet illam virtutẽ, ſemper eſt: ſicut anima noſtra eſt incorruptibilis, & potentiam habet ad ſemper eſſe, poſtquam creata eſt in tempore: & ita poſt creationem, quæ eſt in tempore, ſemper eſt: at vero ab æterno nondum habet illã virtutem, & ita ab æterno nõ eſt: ita dico de mundo quoad partes incorruptibiles, quæ ſunt cœli & intelligentiæ: illæ enim ſemper ſunt, poſtquàm ſunt productæ, quia habent virtutẽ ſemper eſſendi, poſtquam creatæ ſunt, non tamen habent hãc virtutem ab æterno, quia non ſunt creatæ ab æterno: quoad partes vero corruptibiles non eſt verũ, quod habeant virtutem ſimpliciter eſſendi, adhuc poſtquam ſunt.

Contra, quia propria paſsio cõuenit ſubiecto ab æterno, ſicut ab æterno eſt homo riſibilis: ergo potentia ad ſemper eſſendum conuenit incorruptibilibus ab æterno, ac per conſequens mũdus ſemper habet virtutem ſemper eſſendi, quia talis virtus eſt eius paſsio. *Rep.* Reſpondetur dupliciter: primo, quædam eſſe paſsiones, quę conueniunt naturæ abſque exiſtentia, vt riſibilitas, &c. Aliæ vero ſunt, quæ præſupponunt exiſtentiam, vt virtus ad ſemper eſſe incorruptibilibus conuenit, poſtquam habent exiſtentiam.

Secun-

Secũdo dico, quod sicut ab ęterno est verum dicere: Homo est risibilis, quia copula non dicit existentiam, sed coniunctionem extremorum: sic ab ęterno est verum dicere: incorruptibile natura sua potẽs est existere semper, postquã est: ex hoc autem non licet colligere, quod ab æterno existat, quoniam nõ est eius passio existere a parte ante, sed à parte post posse perpetuo existere: & cum obijcis: Non est maior ratio, cur modo incipiat, & non antea inceperit: Dico, quod voluntas Dei est causa huius, ipsa autem creatura nõ potest esse ab æterno suæ naturę derelicta, sed in quocunque tempore potest incipere secundùm voluntatem liberam Dei.

Ad conf. Ad confirmationem vero respondetur, quod generabile dicitur dupliciter: vno modo quod incipit esse per veram generationem, quæ est motus vel mutatio: & hoc modo conuertitur cum corruptibili, & quod est hoc modo generabile, est etiam corruptibile. Alio vero modo sumitur generabile pro eo, q̃ habet initium sui esse, siue per creationem, siue alio modo, & sic non conuertitur cum corruptibili, vt patet de anima rationali, quę est incorruptibilis, & tamen facta per creationem.

Vnde patet solutio ad argumentum, quod id, quod est incorruptibile, est ingenitum, id est, non factũ per veram generationem: potest tamen esse genitum & factum in tẽpore alia actione, quemadmodum nos dicimus factum esse incorruptibile.

Ex his etiã manet solutũ quartum argumentum: nam fumẽdo generabile primo modo, semper est alterabile, præsupponit enim generatio ista alterationem: sumendo tamen generabile pro eo, quod factũ est aliquo modo, non præsupponit alterationem, vnde vniuersum ipsum neque est alterabile, neque corruptibile, quamuis sit genitum, & factum per creationem.

Ad vlt. Ad vltimum respõdetur, quod non sunt generationes & corruptiones perpetuę a parte ante, sed a parte post essent perpetuę, vt argumentum probat per appetitum naturalem, quem habent omnes res suę conseruationis perpetuę, nisi miraculosè cessaturus esset motus cœli post diem iudicij, quia ab illo pendent generationes & corruptiõnes, & ita q̃ generationes, & corruptiones habiturę sint finẽ, non naturaliter, sed ex miraculo prouenit.

ARTICVLVS V.

Vtrùm Deus ab ęterno produxerit creaturas ex sententia Aristotelis.

POstquam in superioribus satis explicatum manet, quid sit dicẽdum de ęternitate secũdum rei veritatem, in ista quęstione quid sentiat Aristoteles, explicandum est. In qua re notat optime Sanctus Thomas textu quarto, & Iuniores, quod antiqui Philosophi omnes in hoc vno conueniunt, quòd ponerent aliquod esse æternum, & fine princi-

principio suæ durationis: & hoc ita esse dicendum conuincitur manifesta ratione, quia si ab æterno nihil esset, postea in tempore non posset aliquod esse productum, quia illud nihil nõ potest facere aliquod, neq; aliquod potest se ipsum facere: oportet ergo ponere aliquod ens ese se æternum.

2. certum. Vnde certum est, atque verisimum, causam efficientem esse æternam: & hanc similiter Philosophi fatentur. Patet quidem manifestè, quia causa efficiens præcedere debet effectum: quod si illa non esset ab æterno, non posset esse neque in tempore, quia non posset incipere, cùm nihil seipsum efficiat, nec posset similiter ab alio produci, quia nihil est, quod præcedat, vt supponit quæstio: ergo, &c.

3. certum. Tertiò conueniunt omnes Philosophi, non omnia, quæ sunt facta in mundo, esse destruenda, sed aliqua duratura in æternũ, quòd etiã verum est secundùm fidem: quia quanuis cœlorum motus, & ordo iste vniuersi secundùm fidem finiẽdus sit, tamen ipsa substantia cœlorũ nõ finietur, de quo statim: ergo.

De principio autem durationis ipsius mundi nec inter se conueniunt Philosophi, nec nobiscum. Quidam enim existimantes, quòd nullum efficiens ex nihilo possit aliquod efficere, posuerũt materiam, ex qua factꝰ est mũdus, esse ab æterno, quanuis ipse mundus in tempore ceperit.

Sed non hic intendimus aliorũ Philosophorum placita exponere, sed solum, quid de hac re senserit Aristoteles, de qua re Petrus Mart. 1. cœli, cap. 12. dicit, quod Aristoteles non existimauit mundum esse æternum, seu ab æterno, sed habuisse principium durationis, nam etsi oppositum videatur hoc loco, & alibi etiam, non (inquit) loquitur ex propria sententia, sed ex sententia aliorum. Atque, quòd hoc ita sit dicendum, colligit ille. Primò, quia semper quòd Aristoteles loquitur de mundi æternitate, aliorum Philosophorum placita solet recitare.

Secundò colligit, quoniã aliàs ipse Aristoteles sibi esset cõtrarius, cùm docet 3. Phys. non esse infinitũ numerum animatum, neque aliarũ rerum, & tamen si ponatur mundus esse ab æterno, certè infinitæ essent animæ, & infinitus numerus; à quibus dependeret iste homo, qui nunc fit, quoniam præcesserunt infiniti homines.

Sed in hoc capite opposita conclusio est tenenda, scilicet, quòd in doctrina Aristotelis mundus fuerit factus ab æterno: & hoc ita esse dicẽdum, probatur ex communi sentẽtia omniũ Expositorum eius, quia solus Petrus Martinez asserit Aristotelem posuisse mundum factum in tempore. Alij omnes nobiscum sentiũt: illa verò epistola, cuius meminit author ille, non extat: quod si vere illam Aristoteles scripsit, mutauit sententiam, vel sensit, quod multis alijs in locis, vt 2. de Generatione, 1. Pol. 3. Metaph. quòd mũdus fuit creatus à Deo, ab æterno tamẽ, imo Philop. Simpl. Alexand. Astudillo, Soncin. 10. Metaphys. quæst. 30. aiunt Aristotelem putasse, quod

cius

eius rationes de mundi æternitate erant euidentes. Aristotelem secuti sunt dictus Alexand. Simpl. hic, Galen. Auerr. Procl. & alij, quos refert Alber. Mag. lib. de mirabili scientia Dei 2. p. tract. 1.

Ter. Secundò, quia non assignauit locum, in quo Aristoteles verbum habet de mundi inceptione, cum tamen hoc loco, & 2. cœli, cap. 12. & 12. Metaph. ex professo adducat rationes contra antiquos Philosophos, præsertim cõtra Platonem ad probandum mundi æternitatem.

Tertiò etiam, quia ex sententia Petri Mart. destruitur doctrina Aristotelis de æternitate primi motoris, quę tota fundatur ab Aristotele in æternitate motus, nec aliunde ipse colligit primum motorem, vel intelligentias esse ab æterno, nisi ex hoc, quòd ab æterno sit motus. Tũc etiam generationes & corruptiones Aristoteles perpetuas ponit, vt videbimus ca. 2. lib. 1. de generatione, & materiam primã esse ab æterno, quia dicit esse ingenerabilem & incorruptibilem, & tamen illam non existimauit esse nudam omni forma: fuit ergo ab æterno materia cum formis, atque adeo ab æterno fuit mundus.

Ad 1. Et ad motiuum Petri Martinez respondeo, quòd hic mos est Aristotelis, vt priùs quàm suam explicet sententiam, semper aliorum doctrinam in medium adducat, & id fecit in proposito: tamẽ recitatis aliorum sententijs postea suas proprias rationes posuit ad probandũ mundum esse ab æterno.

Ad 2. Ad secundum verò dico, quòd in causis per se subordinatis nũquã Aristoteles concessit processum dari in infinitum, nec quamuis mũdus sit ab æterno, istud sequitur, quoniam infiniti homines, qui præcesserunt generationem illius, nõ sunt nisi causę per accidens subordinatę, vt diximus libro 5.

Ad aliud verò, quod negauit Aristoteles infinitum numerum rerum, & tamẽ si mundus est ab æterno, sequitur esse numerum infinitũ animarum, multi sunt modi respõdendi: sed dico, quòd cum ipse contra veritatem existimauerit mundum esse ab æterno, non est mirum, si in hoc sibi contradicat, qui secundũ veram Philosophiam animã rationalem esse incorruptibilem debet fateri.

Sed dices, Quo pacto hæc sententia Aristotelis, Mundus est ab æterno, debet intelligi: numquid per hoc, quod aliqua res vna numero sit ab æterno, an quouis alio modo. Respondetur, quòd secundùm partes incorruptibiles facile est explicare, quo pacto posuerit ille mundum fuisse ab æterno, nã secundùm rei veritatem, cum cœlum sit perpetuum à parte post, ita existimauit ille hoc idem esse perpetuum à parte ante, ita quod neq; habeat principium, neq; finem durationis: at vero quoad partes corruptibiles, & eorum motus nõ existimauit aliquod eorum vnum numero manens esse æternum, nec à parte ante, nec à parte post, sed solùm secundum speciem, ita quod sicut dicit ille, incorruptibilia semper duratura, & eorum generationes, & corrup-

tiones non habituras finem, quia appetitus semper essendi adimpletu: in istis, non secundùm idem individuum, sed secundùm speciem, ita etiam dicit esse ab æterno homines, equos, leones, &c. & generationes, & corruptiones eorũ, non quia aliqua generatio signari possit æterna, vel aliquis homo, aut equus, sed quia ante quamcunque generationem est alia prior, & non assignat primam generationem, aut primũ hominem, nec equum, nec primam formam, quam habuit materia prima, sed prius fuit sub alia, etsi Arist. existimauit mundum esse ab æterno: hoc autem in præcedenti quæstione probauimus esse falsum, & contra fidem, an verò sit possibile, postea dicemus in q. sequenti.

Illat. Ex quibus facile est deducere solutionẽ alterius dubij, quod mouet Sanctus Thomas, & Iuniores in principio capitis primi, an (scilicet) Arist. hoc loco proponens quæstionem, vtrùm motus sit ab æterno, de aliquo motu in particulari loquatur, & videtur, quod sic, scilicet de motu cœli. Probatur autẽ, quia solus iste potest esse perpetuus, quoniam est circularis: alij verò necessario sistunt per quietem mediam, quæ datur in pũcto reflexionis.

Sed tamen Sanctus Thomas, & alij omnes oppositũ dicunt, quòd vel Arist. hoc loco non probet sempiternitatem alicuius motus in particulari, sed in communi, quia de motu in communi proponit quæstionem.

Tum etiam, quia de motu cœli postea hoc eodem lib. in particulari est sermo, & de illo probatur, quòd sit æternꝰ: vnde optimè prius hic de motu in communi agit, vt ex vniuersalibus ad particularia ordine procedat doctrinæ.

Et ad fundamentum Aristotelis ex dictis patet solutio, quia quãuis motus solius cœli possit esse æternus, idem manens secundùm numerum, tamen alij motus sunt sempiterni in doctrina Aristotelis, per successionem vnius ad alium, qui sunt idem secundùm speciem, vt diximus. *Ad fund.*

Sed deueniamus iam ad secundum dubium huius quæstionis, quo pacto credit Aristoteles mundum esse ab æterno, nunquid vt aliquid probabile, an vt aliquid necessarium, & an existimauerit ille suas rationes esse demonstratiuas, vel tãtum probabiles. *Du. 2*

Ad hoc dicit Soncinas 12. Metaphysicæ, quæst. 30. quod existimauerit ille suas rationes omnes, vel aliquas esse demonstratiuas, quia saltem illam primam, quam adducit hoc loco, existimauit esse demonstratiuam ad probandum motum esse ab æterno. Et probat hoc ipse Soncinas, quia Aristoteles putauit primum motorem esse æternum, & agere naturaliter, saltem quantum ad productionem rerum incorruptibilium: ergo necessariò existimauit, quòd incorruptibilia sint ab æterno, imò de aliquibus corruptibilibus hoc etiam videtur colligi, quoniam si materia primi, quæ est incorruptibilis, est ab æterno, cùm non possit esse nuda, cum aliqua forma debet esse, ac per consequens *Sonc.*

cor-

corruptibilia etiam existimauit esse ab æterno necessariò.

Nota Sed notandum est ad intelligẽtiam istius dubij, quòd rationes Aristotelis possunt cõparari ad duo, scilicet vel quantum ad hoc, quod est ipsas probare mundi æternitatẽ absolutè: vel quantum ad hoc, quod est destruere sententiam Platonis, & aliorum dicentium mundum esse factum per veram generationem ex materia præsupposita.

Dico ergo, quòd aliquę rationes ex his, quas adduximus ex sentẽtia Aristotelis quæstione prędecedenti, demonstratiuę sunt & euidentes contra illos philosophos: quęstione 1. euidenter ostendit non esse factũ mobile illud primum in tempore per motum, quia ille motus prędsupponit aliud mobile similiter. Secunda ratio cum sua cõfirmatione, quę desumitur ex 1. lib. de cœlo, cap. 12. euidenter ostendit, quod id, quod est incorruptibile, nequit esse generabile per mutationem, neque contrà id, quod est ingenitũ, posse per veram corruptionem desinere, & idem dico de quarta illa ratione, qua probatur omne generabile esse corruptibile, quia est alterabile, vnde cum mundus secundum Platonem sit incorruptibilis, non potest esse generabilis, nec materia ipsa mundi, quæ est ingenita, est corruptibilis hoc modo: istud ergo manifestè demonstratur contra antiquos: & cum Aristoteles rectè penetrarit vim suarum rationum, dicendum est, quòd credidit se demonstrare ex suppositione cõtra antiquorum sententiam, mundum non cæpisse, tamen, quid (absolute loquendo) dicendũ sit, nondum explicauimus.

Dico ad hoc cum Sancto Thoma artic. 1. quęst. 46. quod opinatiuè crediderit mundum esse ab æterno, quod colligit ille primo, quia ad probandum hanc sententiam suam vtitur aliorum authoritate: medium autem ex authoritate tantum est probabile.

Secundo colligitur hoc, quia idem Aristotel. 1. Topicorum, cap. 49. dicit, quod est problema dialecticum, an mũdus sit ab æterno, nec ne: ergo non existimauit esse necessarium hoc. Secũ.

Soncinas dicit, quod exemplũ adducit ex aliorum sententia, sed reuera non constat, cum ibi non adducat sentẽtias aliorum, sed ex propria ibi disputetur.

Tertio, quod hoc ita sit dicẽdũ, colligitur ex eis quę diximus quęst. 1. & 2. quod Aristoteles vel existimauit posse aliquid fieri ex nihilo, vel saltem dubitauit: sed cum hoc non stat, quod existimauerit esse necessarium ponere mũdum esse ab æterno, sed opinatiue tantùm: sequitur ergo, quod ipse credidit (absolute quidem loquendo) suas rationes solum esse probabiles. Ter.

Ex quibus patet solutio ad fundamentum Soncinatis: nẽgandum enim est antecedens, & similiter quod ille adducit ex authoritate S. Tho. 12. Meta. lect. 4. qui ait ex sententia Aristotelis relinqui probatũ, quod mundus sit ab æterno: hęc tamen ratio nullius est momenti, cum Sanctus Thomas non dicat esse probatum euidenter, aut demonstratum, Illa.

cùm ipse dicat expresse loco citato 1.p. fatùm opinatiuè credidisse Aristotelē, q̄ mūdus fuerit ab ęterno.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Deus potuerit creaturas ab æterno producere.

DE hac quęstione, quę difficillima est, & in ea magna grauissimorum Doctorum dissensio, priùs illorum opiniones recēsendæ sunt. Pro quorum explicatione notandū est, quòd dupliciter potest intelligi quęstio: vno modo loquendo de mundo quoad omnes eius partes successiuas & permanentes non relictas propriæ naturæ, sed si Deus cōseruaret illas inuariabiles omnino: successiua vero non potest hoc modo conseruare, quoniā essentia successiui est vanitas & mutabilitas.

Nota

Prima ergo sententia est Soncinatis 12. Metaph. q. 31. & Ferr. q. 3. qui dicunt mundum quoad omnes eius partes, sicut modò sunt, potuisse fieri ab æterno. Ita etiam videtur sentire Sanctus Thomas 1. parte, quæstione 46. art. 1. & 2. & 2. contra Gētes, capite 38. & 2. distinct. 1. quæstione 1. artic. 5. vbi Capreolus, & de potentia, q. 3. Gregor. in 2. distinct. 2. q. 3. Gabr. & Ocham ibi, Iauell. 12. Metaph. q. 14. quā tribuit Hereo Soncinas ibi, q. 31. Vasal. q. 5. Villalp. & alij in Physicis, Scotus & Gandau. v.g. hanc defendunt vt probabilem, & etiam Alludillo: hi fere omnes excipiunt homines, ne cogantur ponere infinitū in actu. Probatur multis rationibus, quia si Deus ageret ex necessitate naturę, faceret mundum ab æterno, quoniam ageret statim, quod posset, & ab ęterno potest: sed possibile est Deum agere aliquod ad extra ex necessitate naturę: ergo possibile est producere mundum ab ęterno. Secundo detur instās, in quo Deus produxit mundū: vel potuit antea producere, vel non: si non: ergo limitata est virtus diuina ad hoc instans: si sic, ergo potuit antea in infinitū, & sic ab ęterno mundum producere, &c.

1. rat.

2. rat.

Tertio, Omnis causa agēs in instanti & sine motu, non est necessarium quòd præcedat effectum secūdùm durationem, sed secundùm naturam: sed Deus produxit mūdum in instanti & sine motu: ergo nō est necesse, quod præcedat secundùm durationem ipsum mundum productum, sed satis est, quòd natura præcedat: sunt ergo simul duratione, ac per consequēs mundus est ab ęterno, sicut Deus est ęternus.

3. rat.

Quartò, Tota ratio, quare res modò existant vt sunt, est voluntas Dei: ergo tota ratio, quare antea nō fuerint, est etiam præcisa voluntas Dei: ergo tota ratio, quare non sit ab æterno mundus, est quia Deus non vult, ac per consequens potuisset fieri ab æterno.

4. rat.

Et confirmatur, quia eadē mensura mensuratur priuatio, & habitus, cuius est priuatio: ergo eadem mensura mensurantur non esse mundi, & mundus: sed non esse mūdi mensuratur æternitate, quia ęterno tempore mundus non habuit esse: ergo esse mundi potuit etiam

Conf.

ęter-

æternitate mensurari, ac per consequens habere esse ab æterno.

Vlt. ratio Vltimo: Deus ab æterno est omnipotens: ergo ab æterno in sua potētia mundus habet esse possibile, ac per consequens mundus ab ęterno potuit fieri.

Sed, his non obstantibus, oppositā cōclusio statuitur, quæ sit prima in ista quæstione, quod tempus, aut motus, vel deniq; qualibet res successiua vel mutabilis, quæ tempori subijcitur, & a tempore dependet, nō potuit esse ab æterno. Ita tenet, imo etiam de rebus permanentibus Damasc. Ambros. Basil. qui oppositum aiit esse blasphemum, Aug. Athanasius, Gregor. Nazianzenus, Hilarius, Hugo de S. Victore, Bonauentura, Philoponus, Gandauensis quodlibeto 1. q. 7. & 8. & 17. Marsc. Alber. Mag. Burlæus, Aureo. Richardus, Duran. de successiuis id tenet in 2. d. 2. & 3.

Cō.

Probatur hæc conclusio quamplurimis rationibus affinibus, quarum pręcipuas adducemus. Prima, si tempus est ab æterno: ergo præcesserunt infiniti dies & anni: sed in quolibet die posset Deus producere hominem vel lapidem: essent ergo iam infiniti lapides simul, vel homines, dum modo etiam produxisset Deus ab æterno ignem comburentem, applicaretque illi combustibile aliquod, iam crearet quotidie ignem, & factus esset magnitudinis infinitæ ex hoc ergo ꝙ Deus produxisset tēpus ab æterno, sequitur, quod detur infinitum necessario, etiam secundum magnitudinē, quorum vtrumque probatū est esse impossibile lib. 3. Physicorū.

Et cōfirmatur de animabus nostris, quas, suppositā fide, quod sint immortales, & vnitæ corpori, distinctæque secundum diuersitatē corporum, nō possumus negare, nisi quod essent actu infinitæ, quod ita est impossibile, sicut dari numerum infinitum actu corporum.

Conf. Et confirmatur secundo, quia infinitum nequit pertransiri: sed si tempus esset ab æterno, esset infinitum: ergo impertransibile, ac per consequens non possemus peruenire ad hoc instans, quoniam ex hoc vsque ad æternum versus terminū a parte ante est infinita distātia tēporis impertransibilis.

obie. Contra, quia non est magis infinitum tempus, quod est æternum a parte ante, quam si sit æternū a parte post, quia potest Deus conseruare mundum & motum cœli sine fine: ergo potuit etiam a parte ante esse æternum. Respondetur, quod *Solu.* est diuersa ratio de ęterno tempore a parte ante, & a parte post: nam ꝙ est eternum a parte post, nunquam secundum totum pertrāsiri possit, ita vt pertransiretur infinitum in actu, sed tantum syncategorematicè: imo ex eo forte argumētum sumitur pro nostra conclusione, quia non est minor distantia ab hoc instanti vsque in æternū a parte post, quam versus æternitatem a parte ante: sed sic est, quod illud, quod est a parte post, nunquam potest pertrā siri: ergo illud, quod est a parte ante, nunquam posset omnino esse pertransitū, ac per consequens nūquam deueniendum esset ad hoc

instans. Sit tamen secunda ratio: De ratione motus est, quod sit posterior duratione, quàm mobile: ergo motus non potuit esse ab æterno, ac per consequens nec tempus actuale successiuum. Antecedens probatur, quia mobile v. g. potest incipere per primum sui esse, ita quòd sit verum dicere: Nunc est, & antea non erat, motus verò non potest esse in illo instanti, quo est mobile, quia motus non habet esse in instanti, sed in tempore: ergo necesse est, quod motus sit posterior duratione, quàm mobile, ac per consequens quod habeat principium durationis.

Conf. Et confirmatur, quia vel producens Deus tempus, produxit illud secundum aliquam partem diuisibilem simul, aut secundùm instans indiuisibile: non primum, quia est contra naturam temporis, cuius esse est omnino successiuum: si secundum dicas, iam ergo tempus habuit initium, scilicet, indiuisibile instans.

3. pr. Tertia ratio sit: Vel produxit Deus in Oriente, vel in Occidente, vel in vtroque situ simul: non in vtroque simul, quia repugnat fieri (vt vidimus quarto physicorum) ergo in altero tãtùm est: sit v. g. in Orienti (eadem enim ratio est vtriusque) aut ergo peruenit ab Orienti in Occidens tempore finito, aut infinito: non infinito, quia semicirculatio tempore duodecim horarum fit, quæ est tempus satis finitũ: ergo tempus præcessit finitum a creatione Solis vsq; ad hoc, vt esset in Occidente, sed ab illo instãti, quo fuit in Occidenti vsque nunc, est finitũ tempus: ergo totum tempus, quod præcessit, est finitum, nam finito si addas finitum, scilicet, tempus duodecim horarum, totum ipsum manebit finitum, ac per consequẽs non est ab æterno. Nec valet, si dicas, quòd si illud tẽpus quod præcessit, ex quo Sol peruenit ad Occidens vsque nunc, sit finitum, sequitur quod infinito possit fieri additio versus eandem partem quę est infinita, quod est absurdum. Sequela autem patet, quoniam fit additio duodecim horarum, quę præcesserunt in semicirculatione illa, antequam perueniret Sol vsque ad Occidens.

Solutio autem, quæ solet adduci ab aduersarijs de hoc, omnino ridicula mihi videtur, scilicet, quòd non est assignare aliquod indiuiduum ab ęterno determinatum, neque aliquam dispositionem determinatã ab ęterno, sed solum, quod ante quemcunque hominem fuit alius, & antequam esset in Orienti, fuerat in Occidenti, & sic in infinitum, hęc (inquam) solutio irrationabilis videtur. Nam quanuis verum appareat, quod si essent homines ab ęterno, non possemus assignare primum, tamen non possumus negare, nisi quòd in aliqua dispositione determinata creatum fuit vnũquodque indiuiduum, & sic etiam in aliquo situ determinato cœlum, aut nullibi, aut in vtroque simul: nullibi autem non potest, quia dependet necessario à loco, & si nullibi crearetur, modò etiam esset nullibi: quia quęram ego de tempore, quod præcess-

præcesſit, ex quo cæpit esſe alicubi vſque nunc, vel est finitum, vel infinitum: ſi infinitum, est maius alio versus eam partem, qua est infinitum: ſi autem dicas, quod est finitū: ergo totum tempus, quod præceſſit, etiam est finitum, nam per additionem vnius finiti ſuper aliud, non fit infinitum in actu: illud autem, quod durauit mobile, cùm erat nul libi, est finitum, quia est pertranſitum omnino: ergo, &c. Dicendum ergo est, quod productum est cœlum, vel in vtraque diſpoſitione: vel in altera: in vtraque ſimul iam diximus repugnare: ergo in altera, ac per conſequens modò militat argumentum factum.

Dices vltimò productum esſe in altera illarum vagè, non in altera determinatè, & ſic non habet locum argumentum factum. Contra hoc est, quòd productio rei determinatur ad indiuiduum determinatum, nō ad aliquod indiuiduum vagum: ergo non potuit produci cœlum niſi in altera diſpoſitione determinata, ac per conſequens vel in Orienti, vel in Occidenti.

Ex dictis ſumitur fortiſsimum argumentum contra Ariſtotelem, quod (ſcilicet) nō potuit generatio esſe ab æterno: quia ſi generatio est ab æterno, aliquid determinatè debet esſe ab æterno, & aliquod indiuiduum determinatum ab æterno: ſed ſic est, quod nullum tale datur, nam ante quamcunque generationē præcedit motus & alteratio ſecundùm ipſum: ergo iam generatio non est æterna. Dices, quòd generatio vagè est ab æterno, non tamen aliquā determinatè. Cōtra hoc est, quod omne, quod producitur, & habet esſe, debet esſe indiuiduum determinatum, vt diximus.

Vnde ad argumenta in oppoſitum reſpondetur. Ad primum dicimus, negādo Maiorem & Minorē, ſi Deus eſſet cauſa naturalis, produxiſſet mundū ab æterno, nego enim iſtam Maiorem: nam quamuis Deus eſſet cauſa naturalis, non produceret ſucceſsiuū aliquod, vel ea, quæ tempori ſubijciuntur, ab æterno, nā huiuſmodi res non ſunt capaces habendi esſe ab æterno. *Ad 1. arg.*

Contra, quia ſi Deus eſſet cauſa naturalis, non impediretur ab aliquo, quo minus ab æterno egiſſet. Reſpondetur, quod non impediretur ab aliqua cauſa inferiori, quia nulla datur, impediretur tamen ex parte effectus, quem implicat ab æterno produci hoc modo, quo diximus. Secūdò dico, quod quamuis Maior concedatur, Minor est manifeſtè falſa, ſcilicet, quòd poſsit Deus aliquid agere ex neceſsitate naturæ, nam ſicut non poteſt non eſse per ſuam eſsentiam bonus, ſic non poteſt neceſsariò velle alia à ſe: ex hoc enim quod per ſuam eſsentiam est bonus, ſequitur quod non indigeat alijs, ac per conſequens, quod non neceſsario velit alia a ſe. *Rep.* *Sol. 1*

Sed contrà, quia ſi Sol eſſet ab æterno, etiam ſplēdor eſſet ab æterno, & lux producta ab ipſo: ergo ſimiliter cum Deus ſit ab æterno, & ſit agens neceſsarium, mundus erit ab æterno. Reſpondetur, negando conſequentiam, nam Sol & ſplendor eodem modo ſunt mutabiles, *Sol. 2.*

& ita si vnum eorū potest esse æternum, alterum etiam erit æternum: at verò de Deo non eadem ratio est, quia cùm sit omnino immutabilis, est æternus, eius verò effectus omnes sunt mutabiles, ac per consequens nullus potest esse æternus.

Si dicas, cur tempus posset esse infinitum à parte post, & non à parte ante; Respōdetur, quod id, quod à parte post est infinitum, solùm syncategorematice est tale, quia nunquam illa duratio est omnino facta: at verò si daretur duratio tēporis à parte ante infinita, esset talis simpliciter, & in actu.

Ad 2. Ad secundū respondetur, quod bene potuit produci mundus ante hoc instans, in quo productus est, & ante quodlibet aliud, non tamē ab æterno: sicut potest Deus facere corpus maius & maius, non tamen actu infinitum.

Ad 3. Ad tertiū dico, quod cum causa & effectus mensurentur eadem mensura, non est necesse præcedere secūdum durationem, sed satis est, quòd causa sit prior natura: at verò, quia Deus & creatura successiua, aut quæ tēpori subditur, diuersa mensura mensurantur, hinc est quod non possint mēsurari eadem mensura: vnde quanuis Deus agat in instanti producens mundum, nihilominùs debet esse prior diuersa ratione, quam effectus productus, quia duratio Dei est æternitas.

Ad 4. Ad quartum respōdetur, quod quanuis respectu cuiuscunque rei possibilis Deus sit præcisa causa essendi, & non essendi, quia quælibet res possibilis à voluntate Dei pendet quantum ad suum esse actuale, vel non esse: tamē res impossibilis, quam natura sua implicat esse, non solùm non est, quia Deus nō vult, sed quia talis res non est factibilis: vnde quoniam mundum incipere in quolibet instanti temporis, est aliquid factibile, hinc est quod ex voluntate Dei pendet, quòd incipiat hoc aut alio instanti: & quoniā res successiuas, vel quæ tempori subijciuntur, implicat esse ab æterno, hinc est, quod illas esse ab æterno est impossibile, & ideo non habuerunt esse, quia Deus nō voluit, sed quia ipsæ natura sua sunt impossibiles ab æterno.

Ad confirmationem respondetur, quòd ante constitutionem mūdi non præcessit priuatio mundi, quia nō erat subiectum capax cum potentia ad esse mundi: sed tātum præcessit mera negatio, & ideo nihil inconuenit hanc negationē fuisse ab æterno, quanuis esse mundi mensuretur tempore.

Ad vltimum, quòd Deus dicitur esse æternus, quia habet ab æter Ad no potentiā producendi omne verum, id est, quidquid non implicat contradictionem: & quia mundum quoad successiua implicat esse ab æterno, non sequitur ex hoc, quod Deus est omnipotens ab æterno, quod ab æterno sit possibilis mundus, sicut & modò est Deus omnipotens, & tamen non sequitur, quòd eius potentia se extendat ad chymeram, nam chymera est aliquid impossibile.

Sed hac reiecta sententia occurrit nobis controuersia maxima, vtrum Conc.

trum aliquæ res permanentes potuerint esse ab æterno. In qua re est certissimum apud omnes, relicta iam illa prima sententia, quod creatura permanens, siue corruptibilis, siue incorruptibilis, relicta propriq; naturæ non potest esse ab æterno, quia omnis creatura ex natura sua mutabilis est.

2. pr. Probatur autem hæc sententia, quia omne, q̃ est mutabile prout sic, mensuratur aliquo tempore, q̃ habet prius & posterius: sed tẽpus non potest esse ab æterno, vt diximus: ergo nec creatura aliqua subiecta mutationi.

Dub. Et secundo argumento illo suprà facto hoc ipsum constat: quia si Angelus v. g. creatus esset ab æterno, vel crearetur intelligens, vel nõ intelligens: si intelligens, quæram de illa intellectione, an durauerit tempore finito, vel infinito: si infinito, nunquam esset pertransitum, ac per consequens nunquam esset illa intellectio finita: si finito, sequitur, quod totum tempus, & tota duratio, quàm habuit illa res, sit finita, nam duratio, quę est ex illo instanti, quo cessauit illa intellectio vsq; nunc, est finita, quandoquidem habet initium: sed finitum per additionem alterius finiti non fit infinitum: ergo tota illa duratio est finita, ac per consequens non est ab æterno. Idem argumẽtum fit de qualibet substãtia mutationi subiecta, nam quęram de mutatione, sub qua res illa creata fuit, & procedit similiter argumentum.

Supereſt ergo difficultas, an si Deus subtraheret aliquam creaturam ab omni mutatione, ita quod crearet Angelum, v. g. qui semper inuariabilis conseruaretur sub illa operatione, qua creat' fuit, v. g. semper intelligens & volens idem obiectum: posset sic fieri ab æterno, & idem est de quacunque alia re permanente: sicut enim potest Deus facere Angelum, qui nunquam suscipiat variationem secundum operationem, potest etiam corruptibilia facere, quæ nunquam varientur secundum esse, vel secundum operationem.

De hac re Iuniores dicũt, q̃ neque isto modo aliqua creatura possit esse ab æterno: & adducunt pro se plures Doctores ex Sãctis & Scholasticis. Primo, Dam. lib. 4. cap. 9. dicit: Non aptum natum est, quod ex non esse ad esse deducitur, coæternũ esse ei, quod est sine principio, & semper est: & idem omnino asserit Hugo de sancto Vict. lib. 1. de Sacramentis: dicit enim, q̃ ineffabilis potentia diuina nõ potest aliquod coæternum præter se habere.

Sed rationibus etiam probatur hæc sententia primo, quia nullum attributum proprium Dei communicari potest creaturis: sed æternitas est attributum proprium Dei: ergo non potest creaturæ communicari.

Et confirmatur, quia æternitas illa secũdum quã diceretur creatura æterna, est duratio infinita, quia sine principio & fine: sed nullam durationem infinitam potest Deus facere, aliàs enim etiam posset tempore facere infinitũ: ergo nec potest creaturas hoc modo facere æternas.

Confirmatur secundo, quia natura & duratio sunt idem: sed Deus est principium & causa naturæ cuiuscunq; creaturę, ita quod sit prior illa: ergo etiam est prior duratione quacunque creatione, ac per cõsequens non potest esse vlla creatio creaturæ æterna, quia æternum nihil habet prius duratione. Secundo sic: Vel Deus produxisset hunc mundum in tempore, vel in instanti: si
2.ra. in tempore, non ab æterno: si in instanti: vel ante illud instans præcessit aliud, & tũc iã nõ est ab æterno: vel non præcessit aliud esse, & tunc iam illud instans esset initium durationis creaturæ, ac per consequens non esset ab æterno.

3.ra. Tertio, quia tunc fieri & conseruari nullo modo differrent, si ab æterno foret aliqua creatura, ac per consequens sicut cum mundus fit, est verum dicere, ipsum fieri, ita & nũc esset verũ dicere res illas æternas fieri.

4.ra. Quarto, quia res illæ quę essent hoc modo ab ęterno, necessario producerẽtur necessitate absoluta, nã omne quod est, quando est, necesse est esse: si ergo aliqua creatura est ab æterno, semper est necesse esse: nec ista est necessitas secundũ quid, quoniam nullum tempus aut duratio præcessit, in qua posset illa creatura non esse.

Conf. Et confirmatur, quia creatura illa sic facta ab æterno posset annihilari, & tunc quæram de tempore quod præcessit ante annihilationẽ, in quo creatura erat: atque procedit idem argumentum supra factũ, ad probandum, quod res prout subduntur mutationi, non possunt esse ab ęterno.

Vltimo, annihilatio & creatio opponuntur. Sed annihilatum habuit esse ante non esse: ergo creatũ omne prius fuit sub nõ esse, ac per consequens non ab æterno. Vlt. ratio.

Sed his non obstantibus, statuitur conclusio, quòd creatura hoc modo, id est, omnino inuariabilis tã secundum esse, quam secundũ operationẽ potest esse ab æterno. Probatur primo, quia omne inuariabile omnino mensuratur ęternitate: sed potest Deus aliquã creaturam omnino inuariabilem constituere: ergo potest illam facere æternam. Maior probatur, quia inuariabile non mensuratur tempore, quod est numerus motus, neq; vero haec duratio habet coniunctũ prius & posterius in variatione creaturarum, quas nos ponimus tam secundũ esse quam secundum operationẽ inuariabiles: ergo illæ nequeunt mensurari tempore vel æuo, ac per consequẽs debẽt æternitate mẽsurari: Minor q; (scilicet) creatura aliqua possit hoc modo creari, satis nota est, & ab aduersarijs concessa. Conc.

Secũdo arguitur, & hoc est fundamentum cõclusionis, vt late persequitur Durand. q. 2. d. 1. in 2. quoniam creaturam aliquã esse ab ęterno, vel repugnat ex parte creantis, vel ex parte creationis: non ex parte creantis, quia Deus est ab æterno omnipotens: non etiã ex parte creationis, quia est quędam simplex emanatio, quæ non requirit durationem, sed est instantanea, ac per consequens potest esse ab ęterno.

Dicen

Dices, quod quamuis creatio sit instantanea, tamen præsupponit tẽpus prius, ac per consequens nõ est æterna. Contra, quia ꝙ aliqua productio instantanea præsupponat durationem aliquam priorem, ex eo prouenit, quoniam præsupponit motum, siue per se, vt generatio, siue per accidens, vt illuminatio: sed tamen creatio, nec per se, nec per accidens præsupponit motum: ergo non præsupponit durationem aliam, ac per consequens ex parte creationis non implicat creaturam esse ab æterno.

obie.

Solu.

Quod autem neque repugnet ex parte creaturę, quę fit, probatur: quia si repugnaret ex parte creaturæ quę fit, aut hoc esset, quia oportet id quod procedit ex alio, esse duratione posterius illo: vel quoniam necesse est creaturam factam ex nihilo habere esse post non esse: non primum, quia Verbum diuinum procedit a Patre, & tamen est cœternum illi. Dices, quòd Verbum habet eandem naturam cũ patre.

obie.

Contra, etiam si ignis esset ab æterno, procederet ab illo splendor illi cœternus, qui non est eiusdem naturę cum igne, tum etiam, quia siue habeat eandem naturam, siue diuersam, vtrumque procedit ab illo: ergo creaturam non repugnat esse cœternam creatori, quia procedit ab illo, sed aliunde debet repugnare: quod autem non repugnet creaturę esse cœternam creatori, ex eo quod ex nihilo est, probatur, quia creatura non dicitur esse ex nihilo, ita quod particula (ex) dicat ordinẽ prioris ad posterius, sicut dicimus diem fieri ex nocte, neque ita quod nihil sit subiectum aut materia ex qua fiat creatura: sed ita, quod dicat negationem totius entis ex parte termini a quo & subiecti, hoc autẽ aperte saluatur, quamuis ipsum nihil non præcedat, vt patet: ergo, &c.

Solu.

Et confirmatur, quia si crearetur ignis simul cum aere, illuminaretur aer in primo instanti sui esse, & tamen non præcesserunt tenebræ secundum aliquam durationẽ priorem: nõ ergo est necessarium, quod terminus a quo præcedat durationẽ ipsum terminum ad quem, & ita nulla ex parte apparet repugnãtia, quod creatura inuariabiliter sumpta potuerit esse ab æterno, ꝙ magis patebit in solutione argumentorum.

Conf.

Vnde ad authoritates adductas respondetur, quod loquuntur Sancti illi de creaturis secundùm modum mutabilitatis, cum dicunt nõ potuisse esse æternas.

Secundo, quod quamuis creatura omnino immutabilis esset ab æterno, non diceretur simpliciter cœterna Deo, propterea quod cœternum non solum dicit id, quod habet durationem æternam simul cum alio, sed etiam videtur significare æqualitatem quandam: constat autem, quod quamuis creatura esset ab æterno, nihilominus esset in infinitum perfectior duratio Dei, quam creaturæ, quoniam altera est æternitas per essentiam: altera per participationem, & ideo negãt simpliciter creaturam posse esse cœternam Deo.

Ad primam autem rationem, quod

quod attributum Dei proprium nequit communicari creaturæ, ſecũdum quod eſt proprium Dei, poteſt tamen communicari ſecũdum aliquam participationem: ſicut ſapiens & bonus eſt Deus per eſſentiam, tamen creatura dicitur talis per participationẽ: ſimiliter Deus eſt æternus ſine dependẽtia ab alio, at vero creatura dicitur eſſe æterna cum participatione & dependentia ab alio, ſcilicet Deo.

obie. Sed dices contra, quia creatura non poteſt eſſe bona vel ſapiens ſapientia, & bonitate infinita adhuc ſecũdum participationẽ: ergo neq; *Solu.* ęterna. Reſpondetur, quod eſt diuerſa ratio, quoniam ſapientia & bonitas inſunt formaliter ſubiecto quod denominatur ſapiens & bonum, & ita non poteſt eſſe ſapiẽtia & bonitas infinita & participata, quoniam creatura non eſt capax habendi in ſe perfectionem aliquam infinitam: at vero duratio iſta æternitatis non eſt formaliter niſi in Deo infinita, in alijs vero ſolum extrinſecè, & ſic extrinſece dicuntur æternę ab illa ęternitate Dei, ſicut omnis res corruptibilis menſuratur tempore, quod eſt formaliter in primo mobili, in alijs vero extrinſece.

Tertio, In his inferioribus prę- *obie.* ter durationem, quæ eſt in primo mobili, eſt alia duratio intrinſeca: ergo etiam ſi res eſſent ab ęterno, pręter durationẽ, quę eſt in Deo, eſſet alia duratio in vnaquaque. Reſ- *Solu.* pondetur, quod duratio, quę eſt propria cuiuſcunq; rei, nihil aliud eſt, quam ſuum proprium eſſe: vnde ſicut proprium eſſe creaturæ eſt finitę perfectionis, ita etiam quęlibet eius duratio: tamen dico, quod non eſſet infinita niſi extrinſece, quanuis aliqua creatura eſſet ab æterno: diceretur enim infinita per ordinẽ ad durationẽ Dei, cui exiſteret: ſicut quantitas proprię durationis, quę eſt in motibus inferioribus, ſumitur per ordinem ad durationem cœli: & ideo non eſt inconueniens aliquam durationem creaturæ eſſe hoc modo infinitam, quia (ſimpliciter loquendo) eſt finitę perfectionis.

Ex quo patet ſolutio ad confirmationem: dico enim, quod poteſt *Ad conf.* Deus facere aliquam creaturã infinitę durationis, & ſine principio & fine, non tamen tempus, quia tẽpus habet prius & poſterius, ratione cuius non poteſt ęternum eſſe.

Ad ſecundam vero confirma- *Ad 2.* tionem reſpondetur, quod eo mo- *conf.* do, quo habet principium, etiã eo modo erit eius duratio: ſi enim creatura aliqua eſſet ab æterno, ſolum haberet duratio principiũ efficiẽs, duratio (inquã) prout participata, non tamen eſſet principium ſecundum durationem, id eſt, initiũ durandi, ita quod eſſet verum dicere: Nunc eſt, & ante non erat.

Ad ſecundum principale reſpõ- *Ad.* detur, quod mũdus, vel creatura illa, quæ fuerit ab æterno, non incipe ret eſſe in tempore, ſed in inſtanti, illud tamẽ inſtans non eſſet fluẽs, ſicut nunc temporis, ſed omnino permanens, quia eſſet inſtans ęterni tatis: & quando colligis, quod iam ſequitur, quod res habet principiũ ſuæ

ſuæ durationis, nempe illud inſtãs, reſpõdetur, quod nõ ſequitur, quia illud inſtãs æternitatis eſt ſine principio & fine, & ita id, quod ſemper coexiſtit illi inſtãti, caret principio & fine durationis.

Ad tertium concedimus, quod eſſent omnino idem fieri & conſeruari, ſi res illæ eſſent ab æterno, ſicut dicimus modo aliquid fieri, cũ de nouo incipit, ſic etiam poſtquã factum eſt, diceremus fieri, imo & modo cœlũ & incorruptibilia perpetuo fieri & conſeruari dicuntur. Sed poſſumus dicere, eſſe aliquam differentiam rationis inter ipſum fieri & conſeruari penes ordinem ad terminos a quibus, quoniam terminus a quo ipſius fieri eſt nihil, ipſius vero conſeruari res ipſa, quæ immediate præceſsit. *Ad 3.*

Ad quartum reſpondetur, negãdo conſequentiam, nam quãuis aliqua res producatur ab æterno, producitur merè liberè, & non neceſſario, niſi ſecundũ quid, & ex ſuppoſitione, ſicut dicim⁹: Omne quod eſt, quãdo eſt, neceſſario eſt. Et cũ obijcis, quod omne, quod eſt ſemper, eſt neceſſarium abſoluta neceſsitate. Reſpondetur, negãdo antecedẽs, quia quanuis id, quod eſt ab æterno, ſemper ſit, tamen poterat nunquam eſſe, quia poterat Deus id nõ producere, ſicut actus liber, quo Deus producere voluit creaturas, eſt æternus, tamen liber, & poterat non eſſe, ſi Deus nollet producere eas. *ad 4.*

Ad confirmationem reſpondetur, concedendo, quod ſi Deus annihilaret creaturam aliquã, poſtquã produxiſſet ab æterno, ſequitur idẽ inconueniens, quod ſupra diximus, atque ideo nos dicimus creaturam illam debere eſſe omnino immutabilẽ, & non poſſe annihilari, vel deſinere eſſe, poſtquam eſt ab æterno, vel aliquo alio modo mutari. Neq; hoc eſt inconueniens, quoniam hæc neceſsitas ſolum eſt ex ſuppoſitione, quod Deus voluerit producere res ab æterno, ex ſua enim voluntate, qua voluit tales res producere ab æterno, ſequitur neceſſario, & vult omnino immutabiles ſeruare ipſe Deus per volũtatem priorem, ſicut in alijs multis contingit. *Ad conſ.*

Ad vltimum reſpondetur dupliciter. Primo, quod quanuis id, & annihilatur, habet non eſſe poſt eſſe, tamen hoc eſt per accidẽs: quãuis enim multa eſſet duratio, ſi omnino deſineret id, quod prius erat, diceretur annihilari, per accidens autem eſt, quod nõ eſſe rei, quæ annihilatur, duret poſtea. *Ad vlt.*

Secundo, quod eſt diuerſa ratio de annihilatione & creatione: quoniã in annihilatione neceſſe eſt nõ eſſe ex parte termini ad quẽ, in creatione vero ex parte termini a quo, & ideo opus eſt, quod in annihilatione ipſum non eſſe duret poſt eſſe, quia terminum ad quem cuiuſcunque mutationis neceſſe eſt durationem aliquam habere, at vero nõ eſt neceſſe non eſse, quod eſt terminus a quo creationis, durare aliquo tempore, nam terminus a quo neceſſe eſt, quod præcedat prius natura.

Tertio, Sicut non eſſe eſt terminus à quo creationis, ita eſſe annihilationis:

lationis: sed id, quod annihilatur, necessario pro aliquo tempore prius habet esse: ergo id, quod creatur, pro supponit pro aliquo tempore non esse. Respondetur, negando consequentiam, quia annihilatio est destructio, creatio vero est constructio: destrui autē nō potest id, quod non erat prius, & ideo necesse est pro aliquo tempore esse id, quod annihilatur: at vero, quod construitur, quanuis fiat ex non esse, tamen non præsupponit, quod illud non esse duret pro aliquo tempore.

Contra, Prius conuenit alicui, quod per se conuenit, quā id quod conuenit ab alio: sed non esse conuenit creaturæ per se, quia omnis creatura ex se non habet esse: ergo prius conuenit non esse, quam esse: ac per consequens non habet esse ab æterno. Respondetur, concedēdo Maiorem, nam dupliciter potest intelligi, creaturam de se non habere esse: vno modo sic, quod non ens sit de essentia illius, vel dimanet ab essentia: & hoc modo est inintelligibile omnino, quod creatura ex se non habeat esse, quia solum impossibilia hoc modo dicuntur non habere esse: aliter tamen creatura potest dici ex se non habere esse, quia non habet à se, sed ab alio, & sic est verum, tū etiam, quia illud esse nō est sibi intrinsecum, aut necessario conueniens, & ita etiam est verum, tamen non sequitur, quod prius cōueniat creaturæ nō esse, quam esse, sicut homo ex se non est albus, nec non albus, tamen quodlibet istorū habet accidentaliter. Ita habet creatura accidēraliter esse, vel non esse, & potest habere prius non esse, quā esse, & potest simul habere esse ex voluntate Dei, vt diximus.

Rep.

Solu.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm tempus, & duratio omnis creata habeat naturaliter terminum a parte post.

CErtum est rem, quæ a parte ante habet initium suæ durationis, non posse deuenire vnquam in aliquod nūc, in quo sit verum dicere: pertransijt duratio infinita, ita vt coextiterit infinitæ durationi successiuæ imaginariæ: nā sicut non possunt infinita spatia imaginaria successiue pertrāsiri, ita nec aliquæ res creata potest fieri præsens infinitis durationibus imaginarijs: tantū ergo quęritur, vtrum prædicta duratio possit esse infinita syncategorematice, ita vt non tantæ coęxtiterit durationi, quin possit maiori, & hoc posse fieri supernaturaliter, certum est, nihil enim repugnat, q Deus entitatem creatam conseruet amplius & amplius in infinitum, & ita de facto conseruabit in æternū, id est, in infinitum non modo entitates ex natura sua incorruptibiles, vt cęlos, Angelos, & animas rationales, sed etiam entitates corruptibiles ex natura sua, vt hominum corpora, & ignem inferni, &c. ideoque tantum est quæstio, vtrum talis conseruatio in ęternum possit alicui creaturæ naturaliter cōtingere, Prima

1. cō.

ma cõclusio sit affirmatiua quoad omnia entia, quæ naturaliter sunt incorruptibilia, hæc enim (vt constat) relicta suæ naturę nũquam desinent esse.

2. Cõ. Secunda conclusio, Mundus relictus suę naturę posset durare in infinitum. Ita cõmuniter antiqui Philosophi, Proclus libro de æternitate mundi argumento decimo, Aristoteles 2. de generatione, text. 59. & sæpe alibi, Cicero libr. de vniuerso sic ait, Ita cohęret mundus, vt dissolui nullo modo queat, nisi ab eodem, a quo est colligatus. Et quidẽ quoad partes, quæ in mundo sunt incorruptibiles, constat ex præcedẽti conclusione: quoad elementa probatur, quia nihil est in rerum natura, à quo secundum se tota corrumpi possint: quoad mixta inanimata probatur, quia hæc resultant ex mutua elementorum actione inter se, quæ actio perpetua est, naturaliter loquendo: quoad aliqua viuentia imperfecta, qualia sunt herbæ, & quædam arbores, patet, quia illa ex sola cœlorum influentia, & elemẽtorum concursu produci possunt; quoad animalia probatur, quia licet sæpe contingat genita, imbecilliora esse gignentibus, sæpe tamen contingit fortiora esse, & existimo aliquas superuenire cælestes influẽtias, quæ ibi influunt, & reuouant ipsas rerum naturas: & hac ratione possent etiam alia in æternum conseruari, licet in vnoquoque post statum perfectum naturaliter incipiat decrementum, & debilitetur humidum radicale, & aliæ virtutes naturales. Vnde dico (vt dissoluam. aliqua argumenta) quòd forte olim, cum homines plus viuebant, præterquam quod natura tunc erat minùs debilitata, habebant cœlorũ aspectus magis beneuolos & conformes naturę; forte etiam Deus in peccatorum supplicium coarctauit hominum vitam, vt significant aliqui Sancti.

Præterea confirmo cõclusionẽ, quia materia horum omniũ inferiorum naturaliter est incorruptibilis, & expulsa vna forma exigit aliam, nec potest naturaliter manere nuda, & ita naturaliter nõ possunt deficere rerũ generationes. Præterea, omnia visibilia sunt propter hominem, atque adeo naturaliter appetunt hominis conseruationem & statum perfectum: ergo naturaliter potest impleri talis appetitus: imò homo in statu perfecto nõ potest cõseruari commodè ac iocunde, nisi conseruentur reliqua omnia visibilia, quę ideo à Deo creata sunt: ergo. Præterea, quia (vt supra diximus) singulæ partes vniuersi ita consulũt bono totius vniuersi, vt defecta priuata inclinatione illi prouideãt, noluit tamen Deus mundum cum suis generationibus in æternum durare, quia voluit vt omnes prædestinati simul aliquando in cœlo frueren-tur ipso Deo, vbi iam non indigebunt homines his generationibus, atque adeo cessante fine, cessare debuerunt media ad illum finem ordinata.

3. Cõ. Tertia conclusio: Quodlibet ens homogeneum, nisi ab extrinseco corrũpatur, cõseruabitur in infinitum, quia in se toto habet eãdẽ dispo-

dispositiones, atque adeo vna pars non aget in aliã: ergo nisi ab extrinseco corrumpatur, nunquam desinet esse.

4. cõ. Quarta conclusio: Omnia heterogenea, & maxime viuentia, habẽt ab intrinseco terminũ suæ durationis, quia habent partes diuersimodè dispositas, atque adeo mutuo in se ipsas agentes, & ita se destruẽt, etiã si nullum sit extrinsecum corrumpens. Confirmo, quia indigent alimento, quod reagit in illa. Hęc conclusio magis constabit in quęstionibus supra libros de anima, vbi ostendetur omnibus viuentibus esse præfixam naturaliter certam vitæ periodum, alijs breuiorem, longiorem alijs, nec posse naturaliter arte vlla vitari illorum mortem, seu decrementum.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm primus motor sit vnus tantum ex sententia Aristotelis.

COnclusionem affirmatiuam huius quæstionis colligit Aristoteles in præsenti, vt dictum est in literæ explicatione ex illo principio ab omnibus receptissimo: Omne ꝙ mouetur, ab alio mouetur: sed non est processus in infinitum: ergo.

Vt autem melius hoc principiũ intelligatur, contra ipsum sic argumentor: Primùm viuentia mouentur a se ipsis: ergo non omne, quod mouetur, ab alio mouetur: Si dicas, quod viuentibus est quædam pars per se mouens, & alia per se mota, contra, quia saltem cor mouetur a se ipso, tum etiam intellectus quicunque mouetur a se ipso ad intelligendum.

Lar.

Sed pro solutione nota, quod aliquid potest moueri a se ipso dupliciter: vno modo per se, alio modo per accidens, vt nauta mouẽs nauim mouetur per accidẽs: per se vero adhuc dupliciter: vno modo per se primo: ita vt aliquid secundum eandem partem primario moueat, & primario moueatur, aut per se secundario, ita vt secũdum vnam partem primario moueat, & secundũ alteram primario moueatur. Solu.

His ergo ita suppositis, propositio Aristotelis debet intelligi sic: Omne, quod mouetur, ab alio mouetur per se primario, ita quod nihil potest se ipsum primario mouere. Ratio huius est, quia id, quod mouet, est in actu, id verò, quod mouetur, in potentia: sed nihil potest per se primario & ratione eiusdem partis esse in actu & potentia: ergo nihil potest se primario mouere.

Scio ab aliquibus responderi, ꝙ aliquid potest esse simul in actu & in potentia secundum eandem partẽ, ita quod sit in potentia formali, & in actu virtuali respectu eiusdẽ, sicut se habet subiectũ respectu passionũ: sed ad hoc iam diximus secundo Physicorũ, in quo erat sermo de grauibus & leuibus: & quia subiectũ solum est instrumentũ ad producendas passiones, vnde solum est in actu virtuali ad modum instrumenti, non ad modũ causæ propriæ.

Vnde propositio Aristotelis, scilicet,

licet: Omne quod mouetur, &c. debet intelligi de causa principali & per se primario mouente se ipsam: quia quòd est causa principalis, debet esse in actu per se primario, & quod mouetur, debet esse in potentia respectu eiusdē, & hoc implicat.

Vnde ad primum patet solutio, quòd viuens mouetur à se secundùm diuersas partes, & sic non est in actu & potentia respectu eiusdē per se primò.

Ad replicam de corde, quæ est prima pars mouens, iam diximus, quod mouetur à generante: similiter ad illud, quod dicitur de intellectu, nempe quòd à se mouetur, respondetur primo, quod Aristoteles loquitur de motibus corporalibus: secundò, quod etiam in spiritualibus habet verum hæc propositio, nā intellectus mouetur à Deo, qui est author naturæ in quibusdā actibus: in alijs verò se ipsum mouet, sed non per se primario, sed ratione vnius actus mouet se ad alium, vt ratione cognitionis principiorū mouet se ad cognoscendum conclusiones.

Hoc suppōsito fundamēto, deueniamus ad nostras quæstiones: & explicare opus est, an primum mouens sit tantùm vnum, & an sit mobile infinitum. Primo de fide tenendum est, primum mouens tantum esse vnum: ita enim dicitur Deuteron. 6. Israel Dominus Deus tuus vnus est: constat autem quod primū mouens est idem, quod Deus: ergo.

Rationibus etiam probat Sanctus Thomas art. illo 3. quæstionis 11. quoniam quādo aliquid in esse singularis & in esse speciei eodē principio constituitur, illud tale tantùm est vnum, & multiplicari nō potest: sed sic conuenit Deo sua natura, cùm Deus sit propter eius simplicitatem: sequitur ergo, quod ex sua natura vnus Deus sit, ac per consequens non sunt plures Dij.

Secundò, quia Deus cōtinet totam perfectionē entis; ergo tantùm est vnus & singularissimus Deus. Consequentia probatur, quia si essent plures, iam esset aliqua perfectio in vno, quæ non est in alio.

Sed cōtra istam cōclusionem omnino verissimam obijcies, quòd si Deus est vnus, aut vnitate prædicamentali, & hoc non, quia caret quantitate: aut transcendentali, & hoc non similiter: quia vnum transcendentale dicit priuationem, quæ non potest reperiri in Deo: ergo, &c. Respondetur, quòd Deus dicitur vnus vnitate transcendentali, & quanuis in Deo non sit propriè priuatio, tamen secundùm modum nostrum intelligendi, aliqua, quę sunt in Deo, ad modum priuationis intelligimus, sicut intelligim⁹ ipsum esse incorporeum, immaterialem, etiam sic intelligimus vnū ad modum indiuisi, quanuis non sit hæc propriè priuatio in Deo: vel dicitur, quòd quando habitus dicit imperfectionem, sicut materialitas & diuisio, nihil inconuenit priuatiua opposita dici de Deo, & hinc est q̄ dicam⁹ Deū esse vnū & immateriale. ¶ Sed dices Deum esse vnum numero: ergo in Deo est vnitas numeralis & prædicamentalis. Negatur cōsequentia, quia vnitas necessaria

obie.

Solu.

obie.

ad omnia prędicamenta se extẽdit, & appellatur vnũ numero id, quod est singulare, & distinguitur contra commune, & ratione abstractum: & in hoc sensu dicimus Deum esse vnum numero.

Sed quęres hoc pacto: A Deo, qui sic est vnus, & singularissimus, prouenit multitudo? Respondetur, quod quanuis Deus sit singularissimus, continet tamen eminẽter plura, & ita ratione eminentiæ ab ipso dimanat multitudo creaturarum.

1.11. De secundo verò, quod proposuimus, quid senserit Aristoteles de hac re, non est dubitandum: nã certum est, quòd ipse senserit esse tantùm vnum primum mouens, imo vero hoc ille probat multis rationibus, præsertim lib. 8. tex. 48. vbi facit hanc rationem: Frustra ponentur plura principia, vbi vnum tantùm sufficit: at vnum primum mouens sat est: ergo non debent poni plura. Minor probatur, quia si sunt plura, vel quod potest vnum, potest aliud, vel non: si sic, superfluit alterum: si non, neutrum est perfectum principium, ac per consequens neutrum est primum.

2.14. Secunda ratio est 12. Metaphys. tex. 49. Si sunt plura principia prima, vel sunt æqualiter perfecta, vel vnum est perfectissimum: si dicas hoc secundum, habeo intentum, q tantùm sit vnum primum principium mouens, scilicet perfectissimum illud. Si dicas primum, sequitur quod sint eiusdem speciei, nam plura æqualiter perfecta non possunt nõ differre specie: at vero quæ sunt eiusdem speciei, habent materiam primam: ergo mouens haberet materiam, quod refutat Aristoteles 8. Physic. cap. vltimo.

Tertia ratio desumitur ex eodẽ Aristotele 12. Metaph. Tantùm est vnus vltimus finis: ergo tantùm est vnum primum mouens: antecedens probatur, quia si essent plures, vel vnus in alium ordinatur, vel non: si sic, ille in quem alius ordinatur, esset solum vltimus finis: si vero dicas non ordinari vnum in alium: ergo nec media similiter omnia ordinantur in vnum finem, sed quædam in vnum, quædam in alium, ac per consequens dissolueretur ordo vniuersi, & ipse mundus. 3.14.

Contra hoc tamen obijciet aliquis plura loca Aristotelis, in quibus videtur ponere plures Deos, vt secundo Ethicorum cap. 14. & 7. Politicorum, cap. 14. sed in his locis, & alibi Deos appellat solùm eos, qui sunt tales per participationem, id est, spirituales substantias, vel homines Deo coniunctissimos. obie.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm primus motor sit omnino immobilis ex sententia Aristotelis.

IN hac quæstione duo explicabimus. Primum est, quid secũdum rei veritatem: secundum, quid secũdum sententiam Aristotelis tenendum sit. Et quanuis certissimum sit Deum esse omnino immutabilem natura sua, tamen alicui videbitur fortasis, quod sit aliqua ratione mobilis:

mobilis: primò, quoniam Sapientię 7. Sapiẽtia diuina dicitur mobilior omnibus rebus, & Iacobi 4. dicitur: Appropinquate Deo, & ipse appropinquabit vobis.

Omissis authoritatibus, ratione probatur, quia si aliqua ratione non esset mobilis, est, quia solũ est in se ipso: sed Deus est in omnibus creaturis, vt dictum est in 2. Physicorũ: ergo motis creaturis mouetur primum mouens, quod est in ipsis.

Confirmatur, quia primum mouens incipit esse in quacunq; creatura, quã de nouo producit, in qua antea non erat: ergo mouetur localiter. Consequentia probatur, quoniam moueri localiter, est acquirere locum, quem priùs non acquisierat. Sed his non obstantibus, statuitur conclusio certissima, & de fide tenenda, quod (scilicet) primum mouẽs sit omnino immobile, ita enim habetur Malachiæ 3. Ego Dominus, & non mutor: & rationibus probat Sãctus Thomas, quarum prima est: Deus est purus actus: ergo nullo modo est mobilis: Consequentia probatur, quoniam quod mouetur, aliquo modo est in potẽtia: sicut quilibet motus est actus entis in potentia. Antecedẽs verò probatur, quod (scilicet) sit purus actus, quoniam quælibet potentia præsupponit aliquem actum priorem, cum actus in vniuersum sit prior potentia: sed primum mouẽs nihil præsupponit prius: ergo primum mouẽs nullam habet potentiam, ac per consequẽs est purus actus.

Sed si obijcias contra dictam ra- *obie.* tionem, quod hoc argumento bene probatur, quod Deus non sit mobilis motu physico, qui est actus entis in potentia, non tamen quod nõ sit mobilis motu intellectus & voluntatis, isti enim actus sunt motus entis in actu & perfecti, vt dicitur 3. lib. de anima. *Sol.* Respondetur, quòd quanuis in Deo sint isti actus intellectus & voluntatis, non tamen dicitur mobilis secundum ipsos proprie loquendo, nisi fortè metaphorice, vt solemus dicere Deum moueri precibus Sanctorum. Ratio autem est, quoniam isti actus voluntatis in Deo semper eodem modo se habent, & semper eadem intelligit, & vult, nec variatur ex vno velle in aliud: hoc autem prouenit ex eo, q̃ est purus actus, & nunquam in potẽtia ad aliquem actum intrinsecũ, quem semper non habuerit.

Sed dices: Non semper effectus ad extra sunt idem: ergo neq; actus *Rep.* volẽdi aut intelligẽdi in Deo sunt idem. Quod probatur, quoniam ex huiusmodi actibus causantur effectus ad extra. Respondetur, negando consequentiam, quia tota diuersitas effectuum causatur ex actu intellectus & voluntatis, quo vult ab æterno quędam sic fieri, quædã aliter, & vnum effectum succedere alteri, & non oportet per hoc mutari volũtatem Dei, quia ab æterno omnia sic ordinauit.

Sed sit secunda ratio ad probãdam conclusionem ex simplicitate *2. ra.* Dei, quia omne, quod mouetur, facit aliquo modo cõpositionẽ cum termino acquisito per motũ: quoniam id, quod mouetur, se habet veluti subiectũ: terminus verò ad-

quisitus vt forma: sed in Deo nulla potest esse compositio: ergo nec vllus motus.

Tertia ratio ex infinitate Dei, quoniam id, quod mouetur, acquirit aliquid, quod prius nō habebat, scilicet, terminum productum per motum: at verò in Deo nihil potest esse de nouo, quod ab æterno non fuerit, quia est infinitus, ac per consequens habet in se omnem perfectionem: ergo impossibile est primum mouens moueri.

Quod autem Aristoteles fuerit in hac sententia, non est dubium legenti caput quintum huius octaui lib. vbi etiam probat istam conclusionem rationibus, quarum prima hæc est: Omne, quod mouetur, ab alio mouetur: sed in motibus, & in mouentibus non est dandus processus in infinitum: ergo deuenīendum est ad vnum primum motorem, qui sit omnino immobilis, nec aliquo modo moueatur. Maiorem huius discursus iam probauimus: Minorē probat ille, quia si esset processus in infinitum, non esset ordo in rebus, quia infinitum secūdùm numerum nō habet ordinem: tum etiam quia non esset primum mouens, ac per consequens nec alij motus, quia in essentialiter ordinatis si tollas primum, tolles similiter, quæ dependent à primo.

Sed contra dictam rationē obijciet aliquis, quòd ex hoc principio: Omne, quod mouetur, ab alio mouetur, non sequitur dari vnum primū mouens immobile, nec processum in infinitum, quia dicere potest aliquis, omne, quod mouetur, moueri similiter ab ipso mobili, & est reciprocari ipsos motus, atque ita ratio Sancti Thomæ nihil concludit. Respondetur tamen, quod hoc nō potest esse propter duo. Primum est, quòd hoc, quod est ipsum mouens moueri à mobili, solum potest contingere in his, quæ agunt & repatiuntur: constat autem, quòd non omne agēs repatitur, sed illud tantùm, quod habet communem materiam cum passo: cum ergo sint aliqua mouentia, quæ non habent materiam, vel non eiusdem rationis cum materia passi, sequitur, quòd illa non moueantur ab ipsis mobilibus: atque adeo in his necesse est deuenire ad primum mouens immobile, vel dari processum in infinitum. Secūdo dico, quod quanuis motibus violētis possent se mutuò mouere duo aliqua corpora per mutuam expulsionem vnius ab alio: tamē in motibus naturalibus nō ita, quoniā motus naturalis solùm causatur ab intrinseco, vel extrinseco, quod dedit naturam, id est, à generante: quoniam ergo non potest esse, quòd aliqua duo corpora ita se habeant, quod mutuò sibi naturam tribuāt, ideo nec possunt se mutuò mouere motu naturali, ac per consequens in motibus naturalibus saltem deueniendum est ad primum mouens immobile.

Vnde ad primū eorū, quæ in principio posita sunt, respōdetur, quod dicitur sapientia diuina mobilior cunctis alijs rebus, non quia mutetur, sed similitudinariè, propterea quod ad omnes creaturas diffunditur per suam participationem.

Ad

Ad aliud similiter dicitur Deus ad nos appropinquare, quia producit effectum in anima, scilicet gratiam, per quam dicimur & nos illi appropinquare, non autem per aliquem motum.

Ad 1. Ad primam rationem respondetur, quod non ideo primus motor est immobilis, quia est spiritus, nã etiam Angeli sunt spiritus, sed dicitur immobilis, quia est purus actus, & propter aliquas rationes, quas diximus.

Sed dices, quod Aristoteles tribuit intelligentijs, quod sint immobiles, sicut primo motori, quia dicit, quod nec mouentur per se, nec per accidẽs. Respondetur, quod nõ est sic intelligendum hoc, quasi in-

obie. telligentia nõ moueatur per se, nec per accidens ad motum ipsius cœli. Ratio huius est, quia si intelligẽtia est in loco per operationem circa idem cœlum, semper manebit immobilis: moueretur autem, si relinqueret cœli motum, & aliud corpus moueret, sicut corpus, quod est in loco ratione quantitatis, nõ mouetur, dum secundum suam quantitatem ab eodem loco circunscribitur: ex quo sequitur, quod nõ se habet intelligentia in cœlo, sicut nauta in naui, quoniam nauta est in loco circũscriptiuè, & quoniam dum moueretur nauis, moueretur simul superficies illa aeris, ideo mouetur ille similiter per accidẽs: at vero intelligentia non est in loco (vt diximus) nisi ratione motꝰ, quo mouet corpus, & ideo quandiu iste motus manet idem, non mouentur Intelligentiæ. Ex quibus etiam sequitur, quòd quanuis intelligentia moueret corpus aliquod motu recto, dũ motus idem manet, atque respectu eiusdem mobilis, intelligentia non mutat locum, quanuis corpus illud quod mouetur, mutet locum. Sic etiam contingit in motu recto propter eandem rationem: solum enim intelligentia mutat locum, cum definit mouere vnum corpus, & mouet aliud, vel mouet idem diuersis motibus, aut motu discontinuo: dũ tamẽ mouet idem corpus motu cõtinuo, non mouetur ipsa.

Sed dices: Intelligentia est anima cęli: ergo mouetur saltẽ per acci- *Solu.* dens, ad motum cœli. Respondetur quod non est anima informãs, nam tunc necesse est moueri, sed est solũ assistens, & ideo non mouetur ad motum cœli.

Ad secundam rationem respondent quidam, quod quia Deus est in qualibet creatura, & in omnibus simul, vt in loco inadęquato, neque si essent infiniti mundi, adęquarent virtutem Dei, ideo motis creaturis non mouetur primũ mouens, quod est in omnibus alijs.

Tamen hæc ratio est insufficiẽs, nam moto subiecto inadęquato animæ mouetur & ipsa anima, saltem inadęquatè, vt cũ mouetur manus cæteris partibus hominis quiescentibus, inadæquate mouetur anima, scilicet prout informat manum, nã est inintelligibile oppositum, & ita potest anima simul moueri secũdũ vnam partem, & quiescere secundũ aliam, quia inadęquate mouetur, & inadæquate quiescit: ergo ex eo quod Deus sit in omnibus creatu-

risinad quatè, non tollitur, quòd non moueatur ad motum earundem. Dicendum ergo est, quod alia est ratio, quia Deus dicitur esse vbique tanquam efficiens, non tanquam informãs, & ideo, motis creaturis, non mouetur ipse Deus.

Rep. Contrà, quia intelligentia, quæ in loco ratione operationis mouetur, diuersam operationem habet circa corpus: similiter Deus habet

Solu. diuersas operationes in creaturis: ergo &c. Respondetur, negando consequentiam, quia Deus est vbique, intelligentia verò definitiuè. Vnde relinquere potest vnum locum, & acquirere alium, & hac ratione moueri: Deus autem non, propter suam infinitatẽ, quæ ad omnia extenditur.

Ad vltimum respõdetur, quod per hoc, quod Deus incipiat esse in aliqua creatura, quam de nouo producit, nihil ponitur in ipso, sed in creatura: & ideo ex hoc non mutatur Deus, sed creatura.

ARTICVLVS X. & vltimus.

Vtrùm primus motor sit infinitæ virtutis, etiam ex sententia Aristotelis.

Conc. IN hac re primò est certissima cõclusio de fide tenenda, quòd primus motor sit infinitę virtutis, quã ratione probat Sãctus Thomas primò, quia id, quod producit aliquid ex nihilo, habet infinitam virtutẽ: sed primus motor producit aliquid ex nihilo per creationem: ergo, &c. Pr. 1 Maiorem probat Sanctus Thomas dupliciter: primò, quia producere aliquid ex aliquo subiecto, quod iuuat ad talem productionem, arguit aliquam virtutem in causa efficienti: ergo quominus iuuat subiectum illud, eò magis augetur virtus causæ efficientis: ergo si nihil iuuat subiectum, quia nullum est tale, sequitur, quòd virtus causæ efficientis augeatur in infinitum.

Secundò probatur eadem Maior, nam qui producit aliquid ex nihilo, producit ens in quantum ens: ergo habet virtutem ad producendum totum ens: sed ad producendum totum ens requiritur virtus infinita: ergo. Omnia sunt nota præter primum, quod probatur, quoniam talis est terminus per se primò acquisitus per motum, qualis est negatio aut priuatio, quæ præcessit ex parte termini à quo, sicut in generatione hominis per se primò acquiritur homo, quoniam in termino à quo præcessit priuatio hominis: similiter quia in creatione terminus à quo est nihil, quod est negatio totius entis, terminus acquisitus est ens in quantum ens, atque adeò potest producere totum ens, & habet virtutem infinitam.

Secunda ratio sit ad probãdum 2. pr. istam conclusionem: nam id quòd habet esse illimitatum, est infinitum, quia nullo limite & termino clauditur eius perfectio: sed primus motor est huiusmodi: ergo est infinitus. Probatur antecedens, nam esse ali-

se alicuius rei potest limitari ex duplici parte, vel ex efficienti, vel ex subiecto, in quo recipitur: sed esse primi motoris nulla ex parte istarum potest limitari, quia non habet causam efficientem, à qua fiat, neque habet similiter receptiuum aliquod, in quo recipiatur, quia ipsum esse in Deo est de essentia: atque adeo non est esse receptum: ergo illimitatum, &c.

Obie. Sed obijcies, Si aliqua magnitudo infinita esset, non esset aliqua magnitudo præter illam: ergo si primus motor est infinitæ virtutis, extra illum non est aliqua alia virtus: sed videmus creaturas esse extra ipsum: ergo, &c.

Solu. Respondetur, negando consequentiam, quoniam alia ratio est de infinito secundum magnitudinem & secundum virtutem: nam magnitudo occupat locum, & si sit infinita, occupat omnem locum: & ita nihil potest esse extra illam, quia nullus est alius locus: at vero infinitum secundum virtutem non occupat locum, & ideo non excludit alia, imo potius ex eius infinita virtute alia omnia habẽt esse, propterea quod bonum est communicatiuum sui ipsius.

Sed obijcies secundo, quia primus motor est infinitæ virtutis, ergo potest producere effectum aliquem infinitum, vel infinitos effectus: sed neutrum istorum fieri potest: ergo, &c. Respondetur, negando consequentiam, quoniam effectus aliquis infinitus aut numerus infinitus non est factibilis: ex hoc autem, quod ipse primus motor sit infinitus, tantũ colligitur, quod effectus infinitos syncategorematice possit producere, id est, quocunque dato potest aliam perfectiorem, & perfectionem producere.

Sed tamen, quod hæc nostra sententia sit expressa sententia Aristotelis, nulli potest esse dubium: quoniam ex hoc, quod primus motor sit infinitæ virtutis, probat ille esse incorporeum, quia si esset in corpore, ageret naturaliter, ac per consequens secundùm vltimam potentiam: & cùm habeat potentiam infinitam, ageret in instãti, vbi iã apertè supponit ipsum esse infinitæ virtutis. Sed & clarius hoc colligitur ex eodem capitulo vltimo huius libri, quo probat primum motorem esse infinitæ virtutis, quia mouet tẽpore infinito: vnde expositores omnes, tam Arabes, quàm Græci, & Latini in hoc conueniunt, quod asserant ex sententia Aristotelis primũ motorem esse infinitæ virtutis, vt dicunt Iuniores.

Sed tota difficultas huius quæstionis consistit in ratione ista: non enim videtur sequi: quodcunq; mouet tempore infinito, est infinitum, imò de facto secundum sententiam Aristotelis, qui posuit mundum ab æterno, intelligentiæ mouent cœlos tempore infinito, & tamen non habent infinitam virtutem: ergo, &c.

Propter hoc quidam sentiunt, quòd Aristoteles solũ nitatur hac ratione ad probandum primũ motorem esse infinitum secundùm durationem, nõ autem esse infinitum simpliciter, aut intensiue.

Sed hæc sententia meritò reijcitur ab omnibus, quoniam tunc ef-

set petitio principij in ista ratione: tum etiam, quia Arist. non colligit primum motorem esse infinitū secundùm durationem, q̃ nō est esse infinitum, atque adeo non loquitur de infinito secundùm durationem.

Vallesius respondet, quod Aristoteles probat ista ratione, quòd primus motor sit infinitus in potētia, & syncategorematicè, non infinitus simpliciter & in actu: sed neq; hanc solutionem ego possum intelligere, quia id, quod est infinitū syncategorematicè, solum est infinitū in potentia per additionem aliquã, vt numerus, aut secundum durationem diuisionis, vt continuum: sed primo motori nequit fieri additio aliqua, nec potest suscipere diuisionem: ergo nō potest primus motor esse infinitus syncategorematicè, neque istud sentit Aristoteles.

Iuniores verò dicunt, quod Aristoteles senserit primum motorem esse infinitum in actu: & quod eius ratio tantùm sit probabilis, probabilitas autem consistit in hoc, quod sicut est maioris virtutis (cęteris paribus) sustinere maius pondus, vel mouere illud, quam minus, ita esse maioris virtutis mouere vnum & idem corpus maiori tẽpore, quàm minori, atque mouere tempore infinito est virtutis infinitæ.

Sed tamen hæc solutio Iuniorũ in hoc videtur deficere, quod non explicat, quare ex hoc sequitur primum motorem esse infinitæ virtutis, & non intelligentiam, cum similiter intelligentia moueat tempore infinito, sicut primus motor.

Vt igitur explicemus sententiã Sancti Thomę, notandum est, quòd ista tria in motu habent commensurationem secundum extensionẽ, scilicet spatium, mobile, & tempus, vnde quando tempus est infinitum, spatium debet esse infinitum, nisi reiteretur, quanuis per spatium finitum moueatur cœlum infinito tẽpore: tamẽ inde prouenit, quod reiteratur idem spatium sępius: similiter quãuis mobile finitum moueat tempore infinito, tamen hoc etiam prouenit ex eo, quòd finitum istud mobile infinitum pertrãsit spatiũ: semper hoc est verum, quod quantitas temporis sequitur quantitatẽ mobilis: ita vt si sit aliqua virtus, quæ possit mouere corpus aliquod tempore infinito, eadem similiter posset mouere corpus infinitũ secundum magnitudinem, si daretur, & quoniam virtus, quæ possit mouere corpus infinitum secundùm magnitudinem, est aliqua actu infinita, hinc est, quòd si primus motor habet virtutem ad mouendum tempore infinito, optimè colligatur habere virtutem infinitam.

Sed obijcies, quod ratio Aristotelis non potest procedere isto modo, quia non procedit ex suppositione alicuius impossibilis, qualis est hęc, quod detur corpus infinitũ secundùm magnitudinem: sed procedit solũ ex his, quæ de facto sunt. Respondetur, quòd quanuis sit impossibile dari infinitum secundùm magnitudinẽ, tamen hæc ratio non supponit dari illud: sed tantùm supponit, quòd virtus ista, quę potest mouere corpus aliquod finitum tẽpore infinito, possit similiter mouere cor-

obiect.

Solut.

re corpus infinitum, si daretur. Vnde, cùm de facto in primo motore sit virtus, quę possit mouere magnitudinem infinitam, quantum est ex parte ipsius virtutis, si ipsa magnitudo infinita ponerctur, sequitur ꝙ optimè cõcludat de facto dari virtutem infinitam in primo motore.

Sed hæc ratio sic expositа mihi visa est semper difficilis: Primò, quia non videtur sequi ex hoc, ꝙ quamuis habeat virtutem mouendi corpus tempore infinito, quod habeat similiter virtutem mouendi corpus infinitum, nam tempus infinitum potest prouenire ex spatio, non ex mobili, &c.

Secundò, quia si hoc modo intelligatur ratio Aristotelis, militat contra ipsum argumentũ superius factum de intelligentia, quæ etiam habet virtutem ad mouẽdum tempore infinito; & tamen non dicendum est, quod habeat virtutem infinitam: ergo.

Scio, quòd respondet Sanctus Thomas ad primum, quòd (scilicet) tempus infinitum primario sequitur, & per se ad magnitudinẽ, quæ mouetur, infinitam, secundario verò ad spatium, quia quantitas temporis per se primò commensuratur cum quantitate mobilis, non cum quantitate spatij, & ideo sequitur, quod moueret magnitudinem infinitam, quia posset mouere tempore infinito.

Ad. Ad secundum verò quidã respondent pro Sancto Thoma, quòd mouere tempore infinito hoc modo, quo exposuimus, stat dupliciter: vno modo dependẽter ab alio: alio modo independenter: id ergo, quod mouet infinito tempore independenter, habet infinitam virtutem: id verò, quod dependenter, non ita: vnde quoniam intelligentia in eo, quod mouet, ab alio dependet, scilicet à primo motore, & primus motor à nullo alio, sequitur quod primus motor sit infinitę virtutis, non autẽ intelligentia.

Sed his suppositis, adhuc alio modo mihi videtur posse proponi rationem istam Aristotelis, & quòd habeat vim: Pro quo notãdum est, quòd secundum sententiam Aristotelis, cum mundus fuisset ętternus à parte antea, & sit etiam æternus à parte post, necesse est esse infinitas generationes & corruptiones, & infinitos etiam effectus, omnes autẽ isti effectus causantur à primo motore, medio motu cœli, atque ideò necessariò sequitur, quòd primus motor, qui est causa omnium effectuum istorum, qui sunt infiniti effectus in actu, siue sint categorematici, siue syncategorematici, sit actu infinitus. Nota.

Sed obijcies cõtra hoc, quia intelligentia est causa istius motus, per quẽ fiunt omnes isti effectus, & tamen nõ est infinitę virtutis: ergo. obie.

Respondetur, quod isti effectus infiniti nunquam proueniunt ex influxu vnius cœli vel alterius, sed omnium cœlorum simul, atq; adeo necesse est dicere, quòd primus motor, qui est causa omnium istorum motuum, sit infinitę virtutis, intelligentia verò non item, quia solum mouet vnum aut alterum cœlum, non omnes simul. Vnde Aristoteles Solu.

in hac ratione per motum intelligit omnium corporum cœleſtium circulationes ſimul, quia ex omnibus corporibus componitur, quaſi vnum animal, & motus omnium eſt quaſi vnus continens eminenter effectus, & quod eſt cauſa iſtius motus prout hic, neceſſe eſt habere virtutem infinitam.

Sed dices: Saltē ſequitur, quod omnes intelligentiæ ſimul habeant virtutem infinitam, quia omnes ſimul cauſant iſtos motus generabiles & incorruptibiles. Reſpōdetur, quod nec omnes ſimul ſine concurſu Dei poſſent cauſare iſtos effectus infinitos, & ita ſolum primus motor continet actu, & eminenter omnes effectus, quia ſolum eius concurſus pertingit ad omnes effectus quos dixi infinitos, ſaltem ſyncategorematicè.

Sed cōtra rationem illam, qua probat Ariſtoteles primum motorem eſſe incorporeum, propterea quod eſt infinitæ virtutis, & moueat in non tempore, dubitabit aliquis, quomodo primus motor eſt infinitę virtutis, & tamen non mouet in inſtāti: ergo nec ſi eſſet actus in magnitudine, moueret in inſtanti. Reſpondeo, quod modo agit libere, & non ſecundum totum quod poteſt, at vero ſi eſſet actus in magnitudine, non ageret libere, ſed naturaliter.

Cōtra, quia anima eſt actus corporis, & tamē agit libere: ergo. Reſpōdetur, quod anima eſt actus corporis organici, vnde vtitur corpore ad intelligendum, & ita poteſt in illo libere agere: at cœlū eſt magnitudo ſine organo, & ita non apta, vt ea vteretur motor ad intelligendum, ac per conſequens, nec vt ageret libere.

Secundò (vt diximus) Anima licet ſit principium liberū aliquorum actuum, tamen aliquorum eſt principium neceſſarium, vt proprię nutritionis, & auctionis, atque adeo licet primus motor eſſet liber reſpectu aliquarum actionum, aliarū vero debet eſſe principium neceſſarium, id eſt, primarium: & quoniā nullus eſt motus prior, quam ille, qui eſt in primo mobili, ideo reſpectu illius eſſet agens neceſſarium, atque adeo cū ſit infinitæ virtutis, moueret in non tempore.

QVAESTIO II.
De primo motu totali, & de alijs totam phyſicam concernentibus.

IN hac ſecunda, & vltima totius Phyſicę quæſtione videndum reſtat de motu totali, qui eſt localis, quem ſic libuit appellare, quia in omni ente naturali ei principium reperitur, vt vidimus q. 1. 2. lib. huius operis: agēdum eſt etiam de alijs, quæ ad motus localis explicationem, & eorum, quæ Ariſtoteles hic docet, conducūt, de quibus quinque mihi venerunt examinanda. Primo, a quo moueantur projecta in motu locali. Secundo, ſi in puncto reflexionis detur quies. Tertio, ſi motus localis ſit primus, & to-

& totalis. Quarto, si sit velocior in fine, quam in principio. Quinto, & vltimo, si primus motor proxime voluat localiter primũ cœlum.

ARTICVLVS I.

A *quo moueantur proiecta motu locali.*

DVę sunt diuersę sentẽtiæ in hac re: altera est Philoponi, qui dicit proiecta moueri ab aere circunstante: altera est cæterorũ omnium, qui dicunt proiecta moueri ex impetu impresso sibi a proijciente.

Arg. Primo probatur ex Aristotele, qui ita videtur tenere expresse hoc lib. 8. cap. vltimo: & ratione: primo, quia si proiecta moueantur ex impetu isto: vel ergo impetus est ipse motus, vel aliqua qualitas distincta a motu: non est ipse motus, quoniam non causatur a se ipso: at vero causatur ex illo impetu: ergo, &c. Si autem dicas, quòd ille impetus est aliqua qualitas distincta à motu, contra hoc est, quod nõ est facile assignare, quæ nã sit ista qualitas, & in qua specie collocetur: ergo, &c.

Secundo, quoniam sequeretur prius alterari vnumquodque proiectum a suo proijciente, quam moueatur localiter, quia producit istã qualitatẽ prius, quã moueat. ¶ Tertio, quoniam si iste impetus esset qualitas, esset grauitas aut leuitas propria, quæ inclinãt in motum sursum, & deorsum: sed tamen nec est grauitas aut leuitas: ergo. Minor tamen probatur, quoniam vel est grauitas eiusdem speciei cum grauitate naturali, vel diuersæ: non eiusdẽ, quia iam sequeretur, quod dũ graue proijcitur deorsũ, haberet duas grauitates eiusdem speciei: non diuersæ, quia vtraque istarum inclinat in eundem locum: ergo. ¶ Sed, his non obstantibus, opposita conclusio est tenẽda, quòd (scilicet) motus proiectorum causetur ab impetu sibi impresso à proijciẽte, & non a sola aeris commotione. Hanc tenet Sotus & Vallesius: & probatur, quia ipsa aeris commotio causatur ex proiectis, ita quod primo motũ recipit a proijciente, quam mediũ ipsum moueatur: ergo nõ solum ex aeris commotione causatur motus proiectorum.

Conc.

Pr. 1.

Secundo experientia cõstat res leuissimas, & tenuissimas difficilius moueri a proijciente, quam res alicuius ponderis, quod si a solo aere mouerentur, non ita esset, sed multo facilius proijcerentur leuiora, quia, flante vento, aliquando solet moueri palea, non tamen lapis.

Pr. 2.

Sed secundò arguitur experientia, quia flante vento aliquo velocissimo vehementius commouẽtur partes aeris, quam cum solet moueri aliquod a proijciente, & tamen quando sic commotus est ille aer, non mouetur palea, quantumcunque minima: ergo nec mouetur proiectum ab aere solo circunstante.

Conf. Et confirmatur, quia alias sequeretur, quod dum aer commouetur à vento vehementissimo, si proijcitur lapis aliquis, ille reuerteretur versus ipsum proijcientem, quia fortius mouetur aer ille contrarius, quam

quàm qui mouetur a proijciente.

Vltimo, quia poteſt contingere moueri proiectum aliquod per fiſtulam, v.g. ſagittam aliquam, quę tamen non poteſt moueri ab aere, qui nullus eſt, niſi qui eſt poſt ipſam ſagittã, & iſte potius mouetur ab ipſa ſagitta, quam è contra:

Vnde ad primum reſpondetur, quod cum Ariſtoteles dicit moueri proiectum ab aere circunſtanti, nõ ſic eſt intelligendus, quaſi ipſe ſit talis cauſa, ſed quia multum iuuat ad motum proiectorum, cùm tamẽ præcipua cauſa ſit impetus impreſſus a proijciẽte.

Ad 1. Ad primam rationem concedo, iſtum impetum non eſſe ipſum motum, vt recte probat Valleſius, quia aliàs non eſſet cauſa motus, ſicut neque aliquid in vniuerſum eſſe poteſt cauſa ſui ipſius, ſed iſte impetus eſt qualitas primæ ſpeciei, ſcilicet, *Ad 2.* diſpoſitio quædam diſponens ad iſtum motum. ¶ Ad ſecundum dico, quod omnia proiecta alterãtur, dũ recipiunt iſtum impetũ violentũ, & mouentur a proijciente.

Ad 3. Ad tertium, quod iſte impetus non eſt grauitas ipſa aut leuitas naturalis, qnanuis inclinet in hos motus: quia grauitas & leuitas ſunt naturales quædam potentiæ à natura exiſtentes in ipſis grauibus & leuibus ad tales motus: at vero iſte impetus non eſt à natura, & ideo quãuis inclinet in eoſdem motus, non tamen eſt à natura, & ideo non eſt eiuſdem ſpeciei cum illis.

Sed dubium eſt, a quo moueantur proiecta, quę reſultant: v.g. mouetur pila ab animali, & attingit parietem, a quo repercuſſa pila reuertitur ad ipſum proijcientem: dubitatur ergo, à quo cauſetur iſte motus.

Quidã enim volunt, quod cauſetur ab illo primo proijciente, nõ à corpore, in quo proiecta reſiliunt. Et probatur, quia nullum corpus eſt ſufficiens ad mouendum aliud, dum manet ipſum omnino immobile: ſed ſic eſt, quod paries, in quo reſilit pila, v.g. manet omnino immobilis: ergo non cauſatur ab ipſo pariete motus pilæ, quando ipſa reuertitur ad proijcientem.

Sed nihilominus dicendum eſt, *Cont.* quod mouetur pila in illo ſuo ſecũdo motu à corpore, quem percuſsit: & vniuerſaliter, quę reſiliunt, mouentur ab eo corpore, in quo reſiliunt. Probatur primo, quia ſi aliquis lapis cadat deorſum, & percuſſus ab alio reuertatur, ille ſecundus motus non cauſatur ab eodem principio, a quo primus, quia primus erat naturalis, & cauſabatur a propria natura inſtrumentaliter, & a generãte, vt cauſa principali: Secundus vero motus eſt violentus: ergo non poteſt cauſari ab eodem principio, à quo primus cauſabatur, ac per conſequens reſtat, vt cauſetur ab eo corpore, q̃ percuſsit, in quo reſilijt.

Secundo: Cum pila proijcitur ab homine, & tangit parietem, neceſſe eſt, quod quieſcat ibi pauliſper prius quam reuertatur, quoniã duo motus contrarij non poſſunt continuari abſque media quiete: ergo finitus eſt impetus proijcientis ibi cum quieſcit, ac per conſequẽs, ſi iterum mouetur & reuertitur,

iam

iam non a proijciente, sed a pariete mouetur.

Tertio experientia cõstat, quod pila percussa à pariete velocius mouetur, & per maius spatiũ, quam si non percuteretur: ergo istius maioris velocitatis, & maioris extensionis motus non est causa ipsum primum proijciẽs, sed impetus de nouo receptus à pariete.

Ad arg. Et ad argumentum in oppositũ respondetur, quod paries, dum percutitur à pila, mouetur ab ea, & mouet illam: quanuis enim nõ moueatur motu locali, mouetur tamen aliquo motu alterationis, & hoc sufficit, vt paries possit iterum mouere pilam.

Obie. Sed dices contra hæc: Agẽs dum fortius repatitur, minus ac debilius agit: sed quo fortius pila percutit parietẽ, eo velocius reuertitur: ergo non est causa illius motus paries ille.

Resp. Respondet Vallesius, quod quãtum ad hoc alia est ratio de qualitatibus motiuis, alia de his, quæ agũt qualitatibus actiuis, quę sunt calor, &c. nam dum aliquid agit per has qualitates, repatitur, amittendo aliquid ipsius qualitatis, qua agit, & ideo necesse est, quod dum fortius repatitur, remissius agat, v.g. ignis calidus agit, & calefacit aquam, & dum sic calefacit, necessarium est, vt repatiatur ab aqua, amittẽdo aliquem gradum caloris, & ideo necesse est, quod dum magis repatitur, debilius agat: at vero dum agit per qualitates motiuas secundum locũ, nõ repatitur, amittẽdo aliquid qualitatis, nam corpus in quo alius resilijt, iam habet per hoc, quod resistat motui priori: & ita dum fortius percutitur, fortius resistit, & eo fortius mouet, & fortius pila reuertitur.

ARTICVLVS II.

Vtrùm in puncto reflexionis detur quies.

SEnsus quæstionis est, an cùm lapis mouetur a proijciẽte sursum in fine illius motus, vbi cessat motus proijcientis, antequã incipiat deorsum moueri, detur quies corporis proiecti.

Sent. Vall. De hac re Vallesius tenet, quod non sit necessarium semper quiescere proiecta in pũcto, a quo reflectũtur. Et probatur primo, quoniam si proijciamus sagittam sursum, & descendat magna quædã moles occurrens illi per eandem viam, tunc sagitta illa non quiescet ante quam tangat molem, quia suppono, quod magno impetu feratur sursum, neque quiescet tangens molem, quia sequeretur ipsam molem tunc etiã quiescere: sed non est dicendũ molem quiescere: nam hoc esset mirabile, quod quiesceret moles impedita per motum sagittę: ergo sequitur, quod in eo casu dicendum est reuerti deorsum sagittam, absque quiete media.

Secundo, quia si sagitta ascendat sursum, & descendat deorsum iterum per diuersas vias, non quiescit in medio: ergo dicendum est, q̃ non quiescat, quando ascendit, & descendit per eandem viam.

Sed, his

Sed, his non obstantibus, statuitur conclusio opposita, quod (scilicet) proiecta non possint reuerti à puncto, à quo reflectûtur, sine eo ꝙ quiescant ibi: quæ conclusio est expressa sententia Aristotelis, ita ꝙ neque aduersarij hoc negent, sed ipse Vallesius confitetur se tenere in hac re contra Aristotelem.

Sed probatur (secundo, quia motus ille, quo lapis ascendit sursum, & descendit postea, motus sunt distincti numero, quia habent diuersos terminos: ad vnitatem autem numericam motus requiritur vnitas numerica terminiː sed sic est, quod motus, qui sunt numero distincti, non sunt continui, aliàs non essent duo, sed vnus: ergo motus isti non sunt continuiː ergo discontinuâtur isti motus in puncto reflexionis, atque adeo ibi quiescit proiectũ.

Conf. Confirmatur, quæ differunt specie, necesse est differant numero, & non possint continuari: sed motus, quo lapis proijcitur sursum, & quo descendit deorsum, differunt specieiː ergo non sunt continui, ac per consequens mediat quies inter eos.

Pro. ratio. Sed rationibus, quas adducit Aristoteles in hoc loco, probatur nostra conclusio: Primo, quia omnis motus ordinatur ad quietẽ, loquẽdo de motibus rectis: motus autem, quo proiecta mouentur, ordinatur ad quietem, id est, ad esse in aliquo locoː sed non ordinatur motus proiectorum ad quietem violentam: ordinatur ergo ad quietem in loco, ad quem proijciuntur: necesse est ergo motum quẽcũque habere suũ terminum.

Secunda ratio est, quia tandiu proiectorum motus durat, quandiu impetus proijcientis superat, & vincit propriam virtutem naturalem proiectiː cum vero impetus proijcientis vincitur, & superatur a virtute naturali ipsius, cessat motus proiectorum, & incipiunt moueri ad proprium locumː sed non potest impetus ille, qui prius erat maior, nisi priùs fiat æqualis, fieri minor, & pro tempore, quo est æqualis, nõ est motusː ergo necesse est, vt tantùm sit quies, ac per consequens necesse est, quod proiecta in puncto reflexionis quiescant. *2. Pr.*

Sed vltimò probatur ista cõclusioː si moueatur aliquod corpus mobile naturalibus, sicut mouetur cor dilatatione, & constrictione, & mouetur homo etiam motu progressiuo, necesse est istos motus discontinuari, & esse quietem mediam: ergo multò magis, cum mouetur corpus motu violento, & postea motu naturali, necesse est dari quietẽ mediam inter hos motus. *Vlt. pro.*

Sed respondet Vallesius esse diuersas rationes in hoc: nam cum natura sit determinata ad vnum, non potest esse principium illorum duorum motuum naturalium, qui reperiuntur in corde, aut in homine, cũ mouetur progressiue, & ideo necesse est vt prius sit vnus motus, deinde alius, facta quiete media: at vero quoniam isti duo motus violentus, & naturalis non procedunt a natura amboː ideo non est inconueniens vtrumque fieri sine quiete. *Vall.*

Sed contra hoc est, quod natura non solum dicitur determinata ad vnum,

vnum, ex eo quod possit vnum tantum motũ determinatè, sed quia nec simul, nec successiue potest esse principium plurium motuum: ergo si eius ratio aliquid probat, non solũ illi motus nõ possunt esse simul, sed neque successiue ab eodẽ principio naturali prouenire.

Vnde ita est, quod nõ causantur a natura, sed ab anima, quæ non est determinata ad vnum, sed indifferens ad plura: ratio ergo, quare illi motus non sint continui, est, quia sunt distincti specie: sed multo magis distinguuntur motus naturalis, & violentus: ergo minus possent esse continui, ac per consequens necesse est, quod medietur quies.

Pro solutione autem primi argumenti notandum est, quòd quies cum sit cum carentia motus, est duplex, scilicet priuatiua, & negatiua; quies negatiua est carentia motus, siue in subiecto apto, siue non apto, sicut negatio visus in lapide, in quo nulla est aptitudo ad visum: quies verò priuatiua nõ reperitur nisi in subiecto apto nato moueri, & quia motus non est aptus esse in instanti, sed in tẽpore, hinc est, quod quies priuatiua non possit esse in instãti, sed in tempore.

Solu. Nunc ergo sunt quidam, qui asserant in puncto reflexionis semper esse quietem, non solum negatiuam sed priuatiuã, ita vt pro aliquo paruo tempore non sit motus: & ad argumenta Vallesij respõdetur, quod in eo casu quieuit sagitta pro aliquo paruo tẽpore, paulò antequam accedat magna illa moles, propter aerem commotum a magna mole, quæ detinet sagittam, & ita est causa, quare quiescat, antequam tangat molem, & non detinetur, aut quiescit cadens moles.

Sed hæc solutio non omnino placet, quia potest sagitta tanto impetu ferri sursum, vt nõ detineatur per aerem commotũ a magna mole cadente, sed potiùs ipsa sagitta deuidet aerem illum, quousque tangat molem: ergo tunc non potest esse quies priuatiua in sagitta, quin sit etiam quies lapidis, vel molis cuiuscunque alterius cadentis. *Vera sola.*

Quare dicendum est, quod quæuis proiecta semper quiescant quiete priuatiua, & pro aliquo tempore, quando non impeditur eorum impetus, sed perueniunt ad locum, ad quem proijciuntur (hoc enim probant rationes, quas adduximus ex sententia Arist. pro nostra cõclus.) tamẽ quãdo impet⁹ ille impeditur, & nõ attingũt proiecta locũ, ad quẽ proijciuntur, potest discontinuari tunc motus per solam quietem negatiuam: & sic contingit in proposito, quando cum cadit magna moles, impedit impetum sagittæ, ita quod vnico instanti, quod est continuatiuum motus lapidis cadentis, discõtinuatur mot⁹ sagittę, per hoc quod detur primum non esse motus sursum, & vltimũ non esse motus deorsum: & hoc sufficit vt illi duo motus sint discontinui.

Sed dices: In quolibet instanti, quod est in tempore, quo lapis mouetur deorsum, non est motus lapidis, & tamen ab hoc non dicitur ille motus esse discõtinuus: ergo nec dicetur etiam discontinuus mo- *obiec.*

tus

tus sagittæ,per hoc quod detur aliquod instans,in quo non mouearur
Solu. versus sursum,aut versus deorsum. Respondetur, quod est diuersa ratio:nam quamuis in quolibet instãti non sit motus lapidis, tamen in quolibet instanti est cõtinuatiuum partis motus subsequentis cum præcedenti,quia cuilibet instanti correspondet vnum tantùm mutatum esse cõtinuatiuum:at vero in illomet instanti sunt duo mutata esse in motibus sagittæ proiectæ, quorum alterum est primum non esse motus sursum, alterum verò non esse motus deorsum:sicut cum duo corpora continent vnum locatum:verbi gratia,aqua & aer continent baculum, in aqua,& aere sunt duo puncta, in baculo vnum tantùm correspõdés illis duobus,& ideo baculus est continuus , aqua & aer sunt contigua: sic ergo in casu posito, motus lapidis cadentis est continuus , at vero motus sagittæ sunt duo , quippe ad duos terminos , & sunt contigui, quia nihil mediat inter illos.

Ad secundũ respondetur,quod
Ad. si lapis moueatur sursum , & deorsum per diuersas lineas,taliter,quod non fiant duo motus recti , sed vnus circularis per mediũ circulare, tunc non erit discontinuus motus,sed vnus tantum, ac per consequens non erit quies:si tamen fiat per diuersas lineas ascensus & descensus , taliter quod vtraque sit linea recta , tunc erunt duo motus, & mediabit quies, sicut quando fiunt per eandem lineam.

ARTICVLVS III.

Vtrùm motus localis sit prior aliis motibus.

IN 5.lib.huius in hanc partem dubitationem hanc disputandã reliquimus,tanquam in commodiorem locum.

Notandum est in principio huius quęstionis, quod Aristoteles docet text.47. huius libri motum localem esse priorem omnibus motibus tripliciter: primo prioritate vniuersalitatis,& substantię,quia vbicunque sunt alij motus , est etiam motus localis,non tamen è contra:sicut hoc modo animal est prius homine, quia vbicunque est homo , est animal,non tamen è contra. Secũdo dicitur motus localis prior alijs,quantum ad perfectionem,quia(scilicet) est perfectior alijs.Tertio,quantum ad durationem,&ab hoc vltimo modo prioritatis incipiendo, motus localis,aut comparatur ad alios in diuersis subiectis,vel in eodem:si in diuersis,patet,quod motus localis est prior duratione quocunq; alio,quoniam reperitur in corporibus cœlestibus , quę sunt priora duratione, quam corpora corruptibilia : si autem comparetur ad alios motus respectu eiusdem subiecti , est motus localis posterior duratione , vt patet in viuentibus perfectis, quę prius alterantur,nutriuntur,& augentur, quam moueantur suo proprio motu locali,qui est progressiuus:in nõ viuentibus autẽ prior est motus localis quocunque alio , si auferatur impe-

Nota

Sec.

impedimentum, ratione cuius non sunt in proprijs locis: sed hoc est supposito, quod ipsa grauia, & leuia non sint in suis locis, quod est per accidens illis, & contra naturam: & ita (per se loquendo, & non præsupposito aliquo per accidens) verum est, quod motus localis est prior duratione omnibus alijs respectu diuersorum subiectorum, est tamen posterior duratione in eodem subiecto.

Si autem loquamur de secũda prioritate, scilicet, secundum perfectionẽ, docet Aristoteles, esse priorem motum localem hoc modo cæteris omnibus alijs motibus. Et probatur, quia id, quod est prius duratione alio in diuersis subiectis, posterius autem in vno, & eodem subiecto, est perfectius, cum non procedat de imperfecto in perfectum: sed motus localis est huiusmodi respectu aliorum motuum, vt probatum est: ergo, &c.

Secundò, quia inter motus ille est perfectior, quo minus transmutatur subiectũ, & qui habet minus alterationis: sed motus localis est huiusmodi, quia cũ aliquod transmutatur secundum alterationẽ, & augmentationem, transmutatur secundum aliquam formam intrinsecã, scilicet, qualitatem, & quantitatẽ: cum vero transmutatur secundum locum, nihil habet noui, nisi habitudinem ad extrinsecum locum: ergo.

Sed contra primam rationem obijcies, quod ex ea sequitur accidentia multa esse perfectiora substantia, quia sunt posteriora duratione, quam ipsa. Respondetur, negãdo consequentiã: hoc enim: Quęcunque sunt posteriora duratione, debent esse perfectiora, debet intelligi in his, quę sunt eiusdem generis, accidentia vero & substantia nõ sunt eiusdem generis, & ideo nõ habet locum in illis. *obie.*

Sed potest adhuc cõfirmari magis sententia Aristotelis, quod (scilicet) motus localis sit perfectior alijs motibus: Primo, quia est in subiecto perfectiori, quam alij, scilicet in corpore cœlesti, quod est perfectius alijs corporibus.

Et vltimo hoc probatur, quoniam motus localis est mensura aliorum motuum: ergo est perfectior alijs. Consequentia probatur, quoniam in vnoquoq; genere id, quod est perfectissimum, est mẽsura omnium aliorum.

Sed obijcies contra hoc: Motus sumunt perfectiones ex terminis ad quos: sed termini ad quos aliorum motuum sunt perfectiores, scilicet, quantitas, & qualitas, quam vbi: ergo. Respondet Ferrara motus alios esse perfectiores motu locali perfectione essentiali, quę sumitur ex parte termini ad quem: at vero motũ localem esse perfectiorem alijs motibus perfectione accidẽtali tantũ: sed tamen hæc solutio non videtur sufficiens, quia si motus localis esset tãtum accidẽtaliter perfectior, & alij essent perfectiores essentialiter, non diceretur motus localis simpliciter, & sine addito perfectior, vt dicitur ab Aristotele, neque esset mensura aliorum motuum: quia quod est mensura aliorum, est perfectius

fectius eſſentialiter alijs: cum ergo conſtet motum cæli, quia perfectior eſt in cœlo, eſſe menſuram alio tum motuũ, ſequitur, quod ſit perfectior non tantum accidentaliter, ſed eſſentialiter.

Aliter ergo dicendum eſt. Pro quo recolendum eſt id, quod diximus ſupra lib. 3. & 5. quod (ſcilicet) motus ponitur in duobus prædicamẽtis: prout eſt via ad terminum, ponitur in prędicamento termini: & ſecũdum quod dicit extenſionẽ, ponitur in prædicamento quantitatis, quia ſicut tempus eſt quantitas ſucceſsiua, ſic etiam motus, pręter quam quod motus, quia eſt natura imperfecta, ſolum ponitur reductiue. Quod enim hoc ita ſit neceſſario dicendum, patet, quoniam motus cũm ſit diuiſibilis ad latitudinem termini, ſaltem ratione ratiocinata ab illo diſtinguitur: ergo vt ſit, alicuius prædicamẽti erit, & nõ niſi quantitatis, quia eſt extenſio cõtinua: & Ariſtoteles 3. Phyſic. dixit motum eſſe de genere continuorũ, ergo, &c.

Dico ergo, quod motus localis comparatus ad alios motus ſecundũ primam conſiderationem eſt imperfectior alijs, vt probat argumentum factum, quia termini alij ſunt perfectiores: ſi vero ſecundo modo cõſideretur, ſic motus localis eſt perfectior: & ſic locutus eſt Ariſtot.

Sed deueniamus iam ad tertiã prioritatem, quam Ariſtoteles tribuit motui locali, ſcilicet, ſecundũ ſubſtantiam, & vniuerſalitatem: & probatur, quod hoc modo motus localis ſit prior. Primo, quoniam alij motus requirunt motum localem, localis vero non requirit alios: ergo ſequitur, ꝙ motus localis eſt prior alijs, ita vt vbicunque ſunt alij, eſt ipſe, non è contra. Antecedens vero declaratur dupliciter: primo in his motibus inferioribus videmus, ꝙ augmentatio indigeat motu locali, quia indiget intus ſumptione alimenti, quæ fit per motum localem: at vero motus localis non indiget alijs, nam ſtat lapidem moueri quidem localiter ad centrum, ſine hoc quod augeatur, vel alteretur.

Secundo hoc idem declaratur alio modo: quia omnes iſti motus inferiores indigent motu cœlorum, ſine quo non poſſunt eſſe: quia alij motus non eſſent, ſi cœlum quieſceret (vt dicetur 3. lib. cœli) at vero motus cœli non depẽdet ab aliquo horum motuum inferiorum.

Patet ergo, quod motus localis ſit prior ſecundum ſubſtantiam, & vniuerſalitatem cæteris omnibus motibus: & ideo in quocunque eſſentialiter eſt aliquis motus localis a natura, cum tamen alij motus nõ ſint naturales omnibus entibus. Cuius ratio eſt, quia entia naturalia vel ſunt perfecta, vel imperfecta: ſi imperfecta, indigent mutari ſecundum locum ad acquirendam perfectionem ſibi debitam, qua carebãt, & ideo omnia iſta inferiora mouentur localiter, vt acquirant id, quo indigẽt: ſi autem ſint perfecta, vt cœlum, mouentur localiter ad dandã perfectionem alijs, non enim cœlũ influit in hæc inferiora, niſi per motum: ſed iſtud corpus non mouetur propter propriã perfectionẽ, nã, vt

patet,

patet, non mouetur nisi circulariter vt nõ mutet locum secundũ totum, sed solum secundum partem.

Obie. Sed obijcies contra hoc, quod multa sint corpora naturalia, quę motu locali carent, vt tota terra quiescit, & nunquam mouetur, vt probat Aristotel. 2. Cœli: similiter plantæ non videntur habere aliquẽ motum localem naturalem.

Soln. Tertio, quædam animalia, vt cõchilia, videntur carere motu locali, quia perpetuo viuunt in cõchis, & tandem cœlum Empyreum nũquã mouetur localiter: ergo, &c. Respõdeo ad primum, quod terra quãuis secundũ se totam non moueatur simul, quia conducit ad conseruationem vniuersi, tamen mouetur secũdum quamlibet partem, planię etiã mouentur localiter simul dum augentur, quia occupant maiorem locum, quàm antea, & iste motus est localis, quanuis sequatur ad alium, sicut & augmentatio est quidẽ prior motus, quanuis sequatur ad nutritionem. Vnde illi, qui dicunt id, quod sequitur ad aliud, eo ipso nõ produci per se aliquo motu, reuera difficilè poterunt saluare, quo pacto sit motus localis in plantis, cum tamen Aristoteles dicat primo cœli cap. 2. in omnibus entibus naturalibus esse motum localem.

Ad 1.

Ad 3. Ad tertium similiter de animalibus conchilibus dicitur, quod mouentur localiter motu qui sequitur ad augmentum eorum, & de cœlo Empyreo dicitur ab Aristotele ignorari tale corpus, & quod secundum rei veritatem non sit ens naturale, vel saltem hoc sit illi miraculosum, quod nunquam moueatur propter statum bonorum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm grauia & leuia naturali motu velocius moueãtur in fine quã in principio.

DE hac re lege expositores Aristotelis in capite octauo: & tãquam certum supponimus id, quod Aristoteles docet ibi, scilicet velociorem esse motum naturalem in fine, quam in principio, quod experientia docet: nam si lapis aliquis cadat deorsum, maiorem ictum facit in loco, quem attingit in fine, quam in principio: signum ergo est quod maiori velocitate mouetur in fine.

Sed de causa huius est magna controuersia, nam Hipaticus quidã vult causam huius esse, quia dũ mobile magis accedit ad proprium locum, eo ipso habet minus de impetu contrario, sicut lapis, quo magis accedit deorsum, eo ipso habet minus de impetu, quo priùs proijciebatur sursum.

Sed hæc causa reijcitur ab omnibus, quia posset aliquod graue, vel leue moueri versus proprium locum naturalem, quin prius fuerit motum violenter: vt si cadat lapis ex alto, vbi fuerit prius per multũ tempus quiescens: vel si generetur in loco sursum aliquod graue, & postea descendat: tunc certum est, q̃ in tali descensu velocius mouetur

verſus finem, quàm in principio, & tamen ibi nullus erat impetus contrarius: ergo, &c.

Secũda ergo cauſa eſt, quã reddit Iamblicus, propter minus ſpatiũ, quod eſt in fine motus, quàm in principio, ac per conſequens minor reſiſtẽtia, & ideò velocior eſt motus. Sed hæc cauſa nõ eſt ſufficiens. Primò, quia ſequeretur motus etiã violentos velociores eſſe in fine, quàm in principio, quia etiam habent minus ſpatium in fine, quàm in principio: tum etiam, quia ſi ponamus moueri duo grauia deorſũ, quorum vtrumque moueatur per eandem lineam: alterum verò incipiat moueri ab ipſo moueri, quo primum mobile peruenit ad B. tũc illud, quod à longiori termino à quo mouetur, citius peruenit ad ſuum locum, & tamen ſpatiũ æqualem habet reſiſtentiam, quo vtrumque moueatur per B. C. ergo hæc cauſa non eſt ſufficiens.

Quare alij rationem reddebãt ex parte virtutis attractiuæ loci, quæ fortiùs agit in propinquum, quàm in diſtans, ac per conſequens fortiùs attrahit mobile, quando eſt in fine ipſius motus, quàm in principio. ¶ Sed neque iſta ratio eſt ſufficiens, quoniam in loco non eſt virtus attractiua locati in genere cauſæ efficientis, ſed in genere cauſæ finalis: quod patet ex dictis in 4. Phyſicorum: hic verò quærimus cauſam efficiẽtem maioris velocitatis, quã habet motus naturalis in fine, quã in principio.

Quare Sanctus Thomas aliam reddit cauſam, quod (ſcilicet) virtus motiua grauium, & leuium, quę eſt ipſa grauitas, & leuitas, eſt fortior, quando ipſa grauia, & leuia magis accedunt ad propria loca. Declarat autem Petrus Martinez, quo modo iſta virtus ſit maior, quia (inquit) per hoc quod grauia, & leuia ſint extra ſuum locum, ſunt violenter, atque propter cõtinuam pugnam, quam habent cum contrarijs, remittũtur in his propriæ qualitates actiuæ, & paſſiuæ, verbi gratia calor, & frigus, &c. quibus remiſſis neceſſe eſt debilitari virtutem motiuam, quæ eſt grauitas, & leuitas: poſtea verò quò magis accedunt ad propria loca, eò magis ſeparãtur à ſuis contrarijs, atque adeo neceſſe eſt reduci in priſtinum & naturalem ſtatum, ſiue ſit reductio ab alijs qualitatibus ſimilibus, ſiue à generante: & quoniam in fine motus naturalis magis ſunt ſeparata à contrarijs, quàm in principio, ideò quidem neceſſe eſt in fine motus fortiores eſſe qualitates motiuas, ac per conſequens velociorem eſſe motum in fine, quam in principio.

Sed contra hanc ſolutionem aſsignatam ſunt duę difficultates. Prima, quoniam ſequeretur aliquã rem maioris ponderis eſſe in ſuo loco, quàm extra, quod experientia nos docet: & ſi dicas, quod ſunt ibi maioris ponderis, niſi quod nõ percipiatur hoc pondus. *obie.* *Soln.*

Contrà, quia ſequeretur, quod nec maior velocitas motus, qui cauſatur ex maiori illa grauitate, eſſet perceptibilis.

Secũdò poteſt cadere lapis deorſum à loco, in quo non fuerat extranea-

tranеatus,vt si in manu detineatur, & tamen tunc velociùs mouebitur in fine,quam in principio, fine hoc q̃ grauitas crescat:ergo,&c. Quare alius est modus dicendi communis. Pro quo notandum est,quod est duplex grauitas,vel leuitas:altera naturalis:altera vero acquisita,seu aduẽtitia, quæ impetus solet appellari. Quod enim iste impetus sit ponendus in rebus,dum mouentur,docet experientia,quoniam animalia, dũ incipiunt moueri, solent inepta esse ad motum, quousque impetum aliquem suscipiãt: tum etiam lapis aliquis per impetum,quo fertur,solet aliquãdo circulariter ferri, præsertim,si sit figuræ rotundæ:signum ergo est talem impetum esse in his, quæ mouentur: hũc ergo impetum dicimus maiorem esse in fine motus,quam in principio: atque adeò ob id velociorem esse motum.

obie. Sed quæres,cur iste impetus sit
Solu. maior in fine, quàm in principio. Respondetur, quod huius duplex potest esse causa:prima ipse motus, quia cum acquiratur per motum, & in fine fit maior motus,est etiam maior impetus,quàm in principio.

Secundo propter partes aeris commotas, quę plures sunt in fine motus,quam in principio:istæ verò impellũt ipsum mobile,& quo maiores,& plures sunt, fortiùs impellunt,atque adeò velocior fit motus: quoniam ergo in fine motus sunt plures istæ partes commotæ, quam in principio,ideò maior est impulsus,atque adeò velocior motus.

obie. Sed cõtra primam rationẽ ob-
ijcies, Quomodo iste impetus est causa maioris velocitatis motus, si causatur per motum? Respondetur, quod hoc potest esse secundùm di- *Solu.*
uersas partes motus, nã prima pars motus,qui præcessit, est causa impetus,& recursus ille motꝰ causat maiorem velocitatem in alia parte motus,quæ sequitur,sicut causatur aliquis habitus ex actibus præcedentibus,& rursus ille causat alios actus, qui sequuntur.

Contra secundam rationem est etiam obiectio,quoniam si impetus iste causatur ex partibus aeris commoti,sequitur,quod sit violentior, quoniam est ab extrinseco, sicut est violentus impetus,qui imprimitur lapidi ab aliquo,vt tendat deorsum velociùs, quam exigit eius natura. Respondetur, quod non est eadem ratio,quoniam quãuis impetus iste in motibus causetur naturaliter ex partibus aeris commoti, tanquam ex proxima causa, tamẽ radicaliter prouenit à natura, quoniam à natura prouenit grauitas lapidis, & eius motus:ex motu autem causatur ista cõmotio aeris, atque inde etiã causatur impetus: vnde in naturam reducitur ille impetus:quòd si partes illæ aeris aliunde fortiùs commouerentur,vt propter vehementem vẽtum,& magis impellerẽt lapidem, tunc maior ille impulsus esset violentus,sicut est in exemplo adducto de eo,qui proiecit lapidẽ vehementiùs,quàm eius natura exigat.

Ex dictis sequitur,quomodò sit intelligenda sententia Sancti Thomæ,qui dicit esse maiorem grauitatem,quo res magis appropinquant ad sua loca:si enim intelligat de gra-

uitate ista aduentitia, quam impetum vocamus, vera est eius sentẽtia secundum vniuersum: si autem de grauitate, quam à natura habet graue ipsum, veram etiam est hanc augeri, quando graue magis accedit ad suũ locum, dummodò priùs fuerit extraneatum graue quãtum ad suas naturales qualitates: sed tamẽ quoniam nõ est semper hoc modo extraneatum, vt probat argumentũ secundum factum contra Diuum Thomam, ideo non semper hæc grauitas crescit: & ideò non semper est maioris ponderis graue, quod est in proprio loco, quàm extra: si tamen quandoque contingat extra locum extraneari, tunc necessario dicendum est, quòd sit minoris ponderis, cùm est extra illum.

Sequitur secũdò, quomodo sit intelligenda ratio Arist. 1. cœli, cap. 8. qua probat determinatum esse locum grauium & leuium: aliàs velocitates motuum naturalium crescerent in infinitum, ac per consequẽs grauitas, & leuitas: debet enim intelligi de grauitate ista acquisita, & aduentitia, non de naturali.

Sed obijcies: Si locus nõ esset determinatus, nunquã graue vel leue magis & minùs accederet ad suum locũ: ac per consequẽs nunquam velociùs aut tardiùs moueretur. Respondetur, quòd quamuis in eo casu nõ magis accederet graue ad suum locum, quia non esset locus illi determinatus, tamen magis recederet à termino à quo, & hoc sufficiet ad hoc, vt esset velocior motꝰ: quod si in infinitũ accederet, infinita esset velocitas & grauitas illa aduẽtitia.

Sed quæres, vtrũm grauitas ista aduentitia differat specie à naturali. Respõdetur, quod iam diximus, quòd sic: nam grauitas naturalis est qualitas de secunda specie qualitatis: at verò altera grauitas aduentitia est dispositio de prima specie.

Sed contra hæc, quę dicta sunt, obijciet aliquis: quoniam ex dictis sequitur, quod grauia, & leuia, dum mouentur motu violento, etiã moueantur velociùs in fine, quàm in principio, quia tũc est maior etiam impetus, propterea quòd est etiam maior motus: tum etiã, quia plures partes aeris sunt commotæ. Respondetur, negando consequentiã, quoniam est dispar ratio in motibus naturalibus & in violentis: nam in motu naturali grauitas naturalis est æqualis in fine & in principio: & ideo semper æqualiter mouet partes aeris, quantum est ex parte sua, & in alia parte crescit impetꝰ, quia plures sunt commotæ, & ideo crescit impetus: at verò in motibus proiectorum non ita, quoniam impetus violẽtus impressus sibi à proijciẽte, minor est in fine, quã in principio, & ideò in fine est remissus motus. ¶ Sed quæres, quando ergo iste motus proiectorũ est velocior nũ quid in fine, vel in principio, vel in medio? Respõdetur, quòd in medio, cuius signum est, quod si proijciamus aliquem lapidem ad locum parum distantem, non tanto impetu proijcimus, sicut in locũ magis distantem, dum modo sit distantia determinata: sequitur ergo, quòd in principio nõ est velocior motus violentus: constat autem, quod nec

Dubi

Solu

in fine

in fine sit velocior: ergo sequitur manifestè, quod erit in medio velocior: & ratio est, quoniã plures partes aeris sunt commotæ in medio, quàm in principio, & ex altera parte impetus proiectis adhuc durat.

Obie. Sed obijcies contra hoc authoritatem Aristotelis primo cœli, cap. 8. qui dicit ea, quæ mouentur violẽter, moueri tardiùs, quò magis elõgantur. Respondetur, quod debet

Solu. intelligi, quò magis elongantur à medio versus finem, non tamen à principio versus medium: ibi enim volebat probare motum naturalẽ grauium non esse per distinctionẽ: quia quæ hoc modo mouentur, tardiùs mouentur, quo magis elongantur: at vero quę mouentur motu naturali, velociùs mouentur, quo magis elongãtur: ad hoc autem, quòd hæc ratio habeat vim, satis est, quòd illa versus finem tardiùs moueãtur.

ARTICVLVS IX. & vltimus.

Vtrùm infinitus, & immobilis Deus proximè voluat primum cælum.

DE hoc, quod pro complemẽto, & fine doctrinæ apposuimus, lib. de cœlo clariot redibit sermo, Deo dante. Interim adhuc aliqui existimarunt Deũ proximè mouere primum cœlũ his rationibus persuasi. Primò, quod Arist. per primũ motorem intelligat Deum. Secundo quod in 12. Metaph. tex. 38. faciat quandam substãtiam immobilem, addatque ab illa pendere cœlum, & naturam. Tertio, quod hoc lib. cap. 6. scribat primum motorem necessariò primùm, id est, proximè mouere primum cœlum, & illius interuẽtu hęc inferiora, & 12. Metaph. cap. 8. ex numero cœlestium motuum colligit numerum intelligẽtiarum, ita vt si quæ adsit, quæ nõ moueat, illã putet esse otiosam. Postremo, Si Deus non mouet primum cœlum, cur potius tribuimus illi primum motum, quàm alium quemuis? Cæterum cum Deus ex sentẽtia Arist. moueat primum cœlum, & tanquã finis, & tanquam efficiens causa, falsum tamen est illum cũ primo cœlo esse coniunctum, quodq; illud ipsemet moueat primo & proximè: quod moueat tamen vt finis ex 12. Metaph. cap. 7. perspici potest, vbi Arist. scribit illum mouere tanquã amatum & desideratum, quæ mouendi ratio est propriè finis: deinde quod moueat tanquam efficiẽs, intelligi potest ex cap. 5. huius libri, & ex secundo Metaph. cap. 2. vbi sentit, quæ necessario in agendo coniuncta sunt, ita esse affecta inter se, vt posteriora fine primo principio agere nequeant: cum sit ergo Deus primum principiũ, plane & motus primi, & cæterorũ causa erit: Postremo, quod ipse proximè non vertat cœlum, ex tribus colligi potest: Primo, quia esset pars alicuius totius, quod à se ipso moueretur, nam coniunctum ex corpore cœlesti & ex intelligentia (vt placet Aristot.) est velut quoddam animatũ se ipsum mouens: absurdum est autem Deũ esse

eſſe partem: & quia eſſet imperfectus, & quia non eſſet vniuerſalis & generalis motor, cum eſſet applicatus cuidam certo corpori. Deinde deſiderans & deſideratum non poſſunt eſſe idem, quoniam deſiderium naſcitur ex cognitione boni abſentis, nihil enim quod naturę in eſt, deſideratur: ſed motor primi cęli mouet vt deſiderans: ergo Deus, qui mouet vt deſideratur, non eſt motor primi cæli. Denique nihil ſibi ipſi efficitur ſimile, quoniam cū ſimilitudo ſit relatio rei, requirit extrema re diſtincta: ſed motor primi cæli mouet, quia cupit fieri ſimilis Deo in eo, vt ſit cauſa generalis: ergo Deus non eſt motor primi cæli proxime. Atque hæ duæ poſteriores rationes conſtant ex Ariſtotele 11. Metaph. cap. 7. & in hac ſententia eſt aperte Diuus Thomas in quæſtionib⁹ diſputatis de creaturis art. 6. ad decimum, & Auerroes etiam ex illo 12. Metaph. com. 4. rationes autē obiectę ſic diluūtur. Ad primā ſecundam, & tertiam rationē dico, nomine cęli ſępe Ariſtotelem intelligere non ſolum corpus cęleſte, ſed compoſitum ex cæleſti corpore & intelligentia: velut cum cęlum dicit eſſe animatum, & 2. de cælo, c. 2. vt cum dicit cælum mouere vt amās & deſiderans, vt cōcluditur ex 12. Metaph. cap. 1. hic ergo Deū mouere primum cęlum, vocatione pri-

mum motorem ait, non quod ipſe proxime moueat cælum, ſed quod ſit prima cauſa, cuius vi cętera moueant. Ad quartam reſpondeo Ariſtotelem ex numero motuum cæleſtium corporum non collegiſſe numerum omnium intelligentiarum, ſed earum duntaxat, quæ mouent: deinde ex motu cognitionis & deſiderij collegiſſe eſſe Deū: hoc enim ordine progreſſus eſt, vt Deum eſſe oſtenderet: partim enim hoc lib. docuit, quidquid mouetur, ab alio moueri: deinde in his quę mouēt, & mouentur, non eſſe progreſſum in infinitum: vnde ſtatim colligit in vnoquoq; ſingulari motu eſſe primum mouēs, quod nō moueatur ab alio, ſed a ſe. Rurſus & eſſe aliquod commune omnium principium, quod moueat immotum, ex his, quæ hoc lib. demonſtrata ſunt. Metaphyſicæ 12. paulo altius extendēs, colligit ex intellectione & appetitione, qua primus motor, id eſt, intelligentia primi cęli circumagit cęlum, eſſe Deū. Ad vltimam reſpondeo, licet Deus ipſe non voluat primum cælum, tamen peculiari nomine illi primum motum adſcribimus, motoremque primi cæli facimus, propterea quod primùm ſuam vim exerceat in cœlo, & illius interuētu in reliquis, in ipſo enim viuimus, mouemur & ſumus, cui ſit gloria per infinita ſeculorum ſecula, Amen.

Omnia ſubijcia Sanctæ Romanæ Eccleſiæ correctioni.